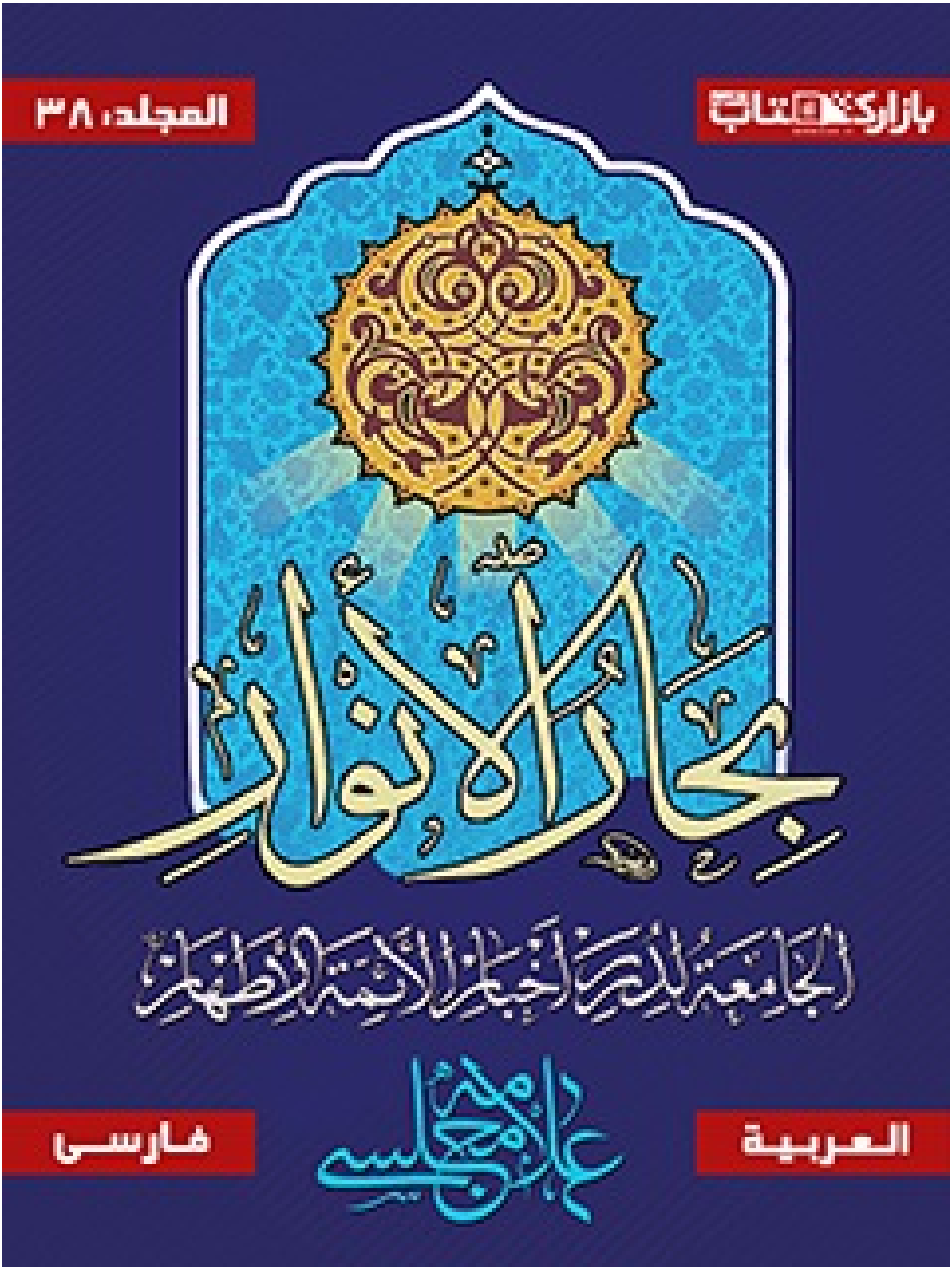

بازار کتاب
المجلد، ٣٨
بحار الأنوار
الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار
علامه مجلسی
العربية
فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۳۸ : تاریخ امیرالمومنین علیه السلام – ۴

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج – نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ – ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۱۶:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۱۷:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۱۹:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۲۰:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۲۲:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۲۳:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

تتمه أبواب النصوص الداله على الخصوص على إمامه أمير المؤمنين صلوات الله و سلامه عليه من طرق الخاصه و العامه و بعض الدلائل التى أقيمت عليها

باب ۵۶ أنه صلوات الله عليه الوصى و سيد الأوصياء و خير الخلق بعد النبى صلى الله عليه و آله و أن من أبى ذلک أو شک فيه فهو كافر

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الطَّبَرِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ: أَنَّهُ قَالَ عَلِيٌّ لِأَصْحَابِ الشُّورَى (۱) أُنَاشِدُكُمُ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَصِيّاً غَيْرِي قَالُوا اللَّهُمَّ لَا.

سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: إِنَّ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي وَ خَيْرُ مَنْ أَتْرُكُ بَعْدِي يُنْجِزُ مَوْعِدِي وَ يَقْضِي دَيْنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

الطَّبَرِيُّ بِإِسْنَادٍ لَهُ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ إِلَّا وَ لَهُ وَصِيٌّ فَمَنْ وَصِيُّكَ قَالَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي وَ خَيْرُ مَنْ أَتْرُكُ بَعْدِي مُؤَدِّي دَيْنِي وَ مُنْجِزُ عِدَاتِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

مُطَيْرُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ أَنَسٍ وَ قَيْسُ بْنُ ماناه وَ عُبَادَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَلْمَانَ كِلَاهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: يَا سَلْمَانُ سَأَلْتَنِي مَنْ وَصِيِّي مِنْ أُمَّتِي فَهَلْ تَدْرِي مَنْ كَانَ (۲) أَوْصَى إِلَيْهِ مُوسَى قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ أَوْصَى إِلَى يُوشَعَ لِأَنَّهُ كَانَ أَعْلَمَ أُمَّتِهِ وَ وَصِيِّي وَ أَعْلَمُ أُمَّتِي بَعْدِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

وَ رَوَى قَرِيباً مِنْهُ أَحْمَدُ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ

۱- ۱. فى المصدر: أنه عليه السلام قال لاصحاب الشورى.

۲- ۲. فى المصدر: لمن كان.

أَبُو رَافِعٍ قَالَ: لَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِی تُوُفِّیَ فِیهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله غُشِیَ عَلَیْهِ فَأَخَذْتُ بِقَدَمَیْهِ أُقَبِّلُهُمَا وَ أَبْکِی فَأَفَاقَ وَ أَنَا أَقُولُ مَنْ لِی وَ لِوُلْدِی بَعْدَکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَرَفَعَ إِلَیَّ رَأْسَهُ وَ قَالَ اللَّهُ بَعْدِی وَ وَصِیِّی صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ.

زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام: أَنَّ أَبَا ذَرٍّ لَقِیَهُ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ أَشْهَدُ لَکَ بِالْوَلَاءِ وَ الْإِخَاءِ(۱) وَ الْوَصِیَّهِ.

و روی أبو بکر بن مردویه مثل ذلک: سلمان و المقداد و عمار.

عِکْرِمَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ جَبْرَئِیلَ نَظَرَ إِلَی عَلِیٍّ فَقَالَ هَذَا وَصِیُّکَ.

الْأَعْمَشُ عَنْ عَبَایَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَتَاهُ جَبْرَئِیلُ وَ عِنْدَهُ عَلِیٌّ فَقَالَ هَذَا خَیْرُ الْوَصِیِّینَ (۲).

الْمَسْعُودِیُّ عَنْ عُمَرَ بْنِ زِیَادٍ الْبَاهِلِیِّ عَنْ شَرِیکِ بْنِ الْفُضَیْلِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِی طَالِبٍ قَالَتْ: قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُمِّی یُؤْذِینِی تَعْنِی عَلِیّاً فَقَالَ النَّبِیُّ إِنَّ عَلِیّاً لَا یُؤْذِی مُؤْمِناً إِنَّ اللَّهَ طَبَعَهُ یَوْمَ طَبَعَهُ عَلَی خُلُقِی (۳) یَا أُمَّ هَانِئٍ إِنَّهُ أَمِیرٌ فِی الْأَرْضِ أَمِیرٌ فِی السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِکُلِّ نَبِیٍّ وَصِیّاً فَشِیثٌ وَصِیُّ آدَمَ وَ یُوشَعُ وَصِیُّ مُوسَی وَ آصَفُ وَصِیُّ سُلَیْمَانَ وَ شَمْعُونُ وَصِیُّ عِیسَی وَ عَلِیٌّ وَصِیِّی وَ هُوَ خَیْرُ الْأَوْصِیَاءِ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنَا صَاحِبُ الشَّفَاعَهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ أَنَا الدَّاعِی وَ هُوَ الْمُؤَدِّی.

حِلْیَهُ أَبِی نُعَیْمٍ وَ وَلَایَهُ الطَّبَرِیِّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا أَنَسُ اسْکُبْ لِی وَضُوءاً ثُمَّ قَالَ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ قَالَ یَا أَنَسُ یَدْخُلُ عَلَیْکَ مِنْ هَذَا الْبَابِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ خَاتَمُ الْوَصِیِّینَ قَالَ أَنَسٌ قُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ وَ کَتَمْتُهُ إِذْ جَاءَ عَلِیٌّ فَقَالَ مَنْ هَذَا یَا أَنَسُ قُلْتُ عَلِیٌّ فَقَامَ مُسْتَبْشِراً وَ اعْتَنَقَهُ ثُمَّ جَعَلَ یَمْسَحُ عَرَقَ وَجْهِهِ بِوَجْهِهِ فَقَالَ عَلِیٌّ یَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَیْتُکَ صَنَعْتَ بِی شَیْئاً مَا صَنَعْتَهُ

۱- ۱. فی المصدر: و الرضاء.

۲- ۲. فی المصدر و(م): هذا علی خیر الوصیین.

۳- ۳. طبع اللّه الخلق: خلقهم. و فی المصدر: ان اللّه طبعه علی خلقی.

بِی قَبْلُ قَالَ وَ مَا یَمْنَعُنِی وَ أَنْتَ تُؤَدِّی عَنِّی وَ تُسْمِعُهُمْ صَوْتِی وَ تُبَیِّنُ لَهُمْ مَا اخْتَلَفُوا فِیهِ وَ هَذَا مِنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ ما أَنْزَلْنا عَلَیْکَ الْکِتابَ إِلَّا لِتُبَیِّنَ لَهُمُ الَّذِی اخْتَلَفُوا فِیهِ (۱) فَأَقَامَ عَلِیّاً لِبَیَانِ ذَلِکَ.

و قد تقدم حدیث الوصیه فی بیعه العشیره بالاتفاق.

وَ مِنْ کَلَامِ الصَّاحِبِ: صِنْوُهُ (۲) الَّذِی وَاخَاهُ وَ أَجَابَهُ حِینَ دَعَاهُ وَ صَدَّقَهُ قَبْلَ النَّاسِ وَ لَبَّاهُ وَ سَاعَدَهُ وَ وَاسَاهُ وَ شَیَّدَ الدِّینَ وَ بَنَاهُ وَ هَزَمَ الشِّرْکَ وَ أَخْزَاهُ وَ بِنَفْسِهِ عَلَی الْفِرَاشِ فَدَاهُ وَ مَانَعَ عَنْهُ وَ حَمَاهُ وَ أَرْغَمَ مَنْ عَانَدَهُ و قَلَاهُ (۳) وَ غَسَّلَهُ وَ وَارَاهُ وَ أَدَّی دَیْنَهُ وَ قَضَاهُ وَ قَامَ بِجَمِیعِ مَا أَوْصَاهُ ذَلِکَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ لَا سِوَاهُ.

وَ الْإِجْمَاعُ فِی حَدِیثِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِی وَفَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا عَبَّاسُ یَا عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ تَقْبَلُ وَصِیَّتِی وَ تُنْجِزُ عِدَتِی وَ تَقْضِی دَیْنِی فَقَالَ الْعَبَّاسُ یَا رَسُولَ اللَّهِ عَمُّکَ شَیْخٌ کَبِیرٌ ذُو عِیَالٍ کَثِیرٍ وَ أَنْتَ تُبَارِی الرِّیحَ سَخَاءً وَ کَرَماً(۴) وَ عَلَیْکَ وَعْدٌ لَا یَنْهَضُ بِهِ عَمُّکَ فَأَقْبَلَ عَلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ تَقْبَلُ وَصِیَّتِی وَ تُنْجِزُ عِدَتِی وَ تَقْضِی دَیْنِی فَقَالَ نَعَمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ادْنُ مِنِّی فَدَنَا مِنْهُ وَ ضَمَّهُ إِلَیْهِ وَ نَزَعَ خَاتَمَهُ مِنْ یَدِهِ وَ قَالَ لَهُ خُذْ هَذَا فَضَعْهُ فِی یَدِکَ وَ دَعَا بِسَیْفِهِ وَ دِرْعِهِ وَ یُرْوَی أَنَّ جَبْرَئِیلَ نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ(۵) فَجِی ءَ بِهَا إِلَیْهِ فَدَفَعَهَا إِلَی عَلِیٍّ فَقَالَ لَهُ اقْبِضْ هَذَا فِی حَیَاتِی وَ دَفَعَ إِلَیْهِ بَغْلَتَهُ وَ سَرْجَهَا وَ قَالَ امْضِ عَلَی اسْمِ اللَّهِ إِلَی مَنْزِلِکَ ثُمَّ أُغْمِیَ عَلَیْهِ الْقِصَّهَ.

ابْنُ عَبْدِ رَبِّهِ فِی الْعِقْدِ بَلْ رَوَتْهُ الْأُمَّهُ بِأَجْمَعِهَا عَنْ أَبِی رَافِعٍ وَ غَیْرِهِ: أَنَّ عَلِیّاً نَازَعَ الْعَبَّاسَ إِلَی أَبِی بَکْرٍ فِی بُرْدِ النَّبِی (۶) وَ سَیْفِهِ وَ فَرَسِهِ فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ أَیْنَ کُنْتَ یَا عَبَّاسُ حِینَ جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ أَنْتَ أَحَدُهُمْ فَقَالَ أَیُّکُمْ یُوَازِرُنِی فَیَکُونَ وَصِیِّی

۱- ۱. سوره النحل: ۶۴.

۲- ۲. الصنو- بفتح الصاد و کسرها- الأخ الشقیق.

۳- ۳. قلی الرجل و قلاه: أبغضه.

۴- ۴. باری الرجل: سابقه أی کما ان الریح یصیب کل شی ء و مکان فکذلک جودک و سخاؤک یصیب کل أحد، و لا أقدر علی ذلک.

۵- ۵. فی المصدر: نزل بها من السماء.

۶- ۶. فی المصدر: فی رداء النبیّ خ ل.

وَ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي وَ يُنْجِزَ مَوْعِدِي وَ يَقْضِيَ دَيْنِي فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ فَمَا أَقْعَدَكَ مَجْلِسَكَ هَذَا تَقَدَّمْتَهُ وَ تَأَمَّرْتَ عَلَيْهِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَ غَدْراً يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ.

وَ قَالَ مُتَكَلِّمٌ لِهَارُونَ الرَّشِيدِ أُرِيدُ أَنْ أُقَرِّرَ هِشَامَ بْنَ الْحَكَمِ بِأَنَّ عَلِيّاً كَانَ ظَالِماً فَقَالَ لَهُ إِنْ فَعَلْتَ فَلَكَ كَذَا وَ كَذَا فَأَمَرَ بِهِ (۱) فَلَمَّا حَضَرَ فَقَالَ الْمُتَكَلِّمُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ رَوَتِ الْأُمَّةُ بِأَجْمَعِهَا أَنَّ عَلِيّاً نَازَعَ الْعَبَّاسَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فِي بُرْدِ النَّبِيِّ وَ سَيْفِهِ وَ فَرَسِهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَيُّهُمَا الظَّالِمُ لِصَاحِبِهِ فَخَافَ مِنَ الرَّشِيدِ فَقَالَ لَمْ يَكُنْ فِيهِمَا ظَالِمٌ قَالَ فَيَخْتَصِمُ اثْنَانِ فِي أَمْرٍ وَ هُمَا جَمِيعاً مُحِقَّانِ قَالَ نَعَمْ اخْتَصَمَ الْمَلَكَانِ إِلَى دَاوُدَ وَ لَيْسَ فِيهِمَا ظَالِمٌ وَ إِنَّمَا أَرَادَا أَنْ يُنَبِّهَاهُ عَلَى الْحُكْمِ كَذَلِكَ هَذَانِ تَحَاكَمَا إِلَى أَبِي بَكْرٍ لِيُعَرِّفَاهُ ظُلْمَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: علی علیه السّلام به اصحاب شوری فرمود: من شما را به خدا سوگند می‌دهم که آیا رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وصیّی جز من داشته است؟ گفتند: نه به خدا!

سلمان فارسی گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: همانا وصی من و خلیفه‌ام و بهترین کسی که بعد از خود بر جای می‌گذارم؛ کسی که وعده‌هایم را برآورده کند و وام مرا ادا نماید، علی بن ابی طالب است.

طبری از سلمان آورده است که گفت: به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله عرض کردم: یا رسول الله، هیچ پیامبری بدون وصی نبوده است، وصیّ شما کیست؟ فرمود: وصی و جانشین من در خانواده‌ام و بهترین کسی که پس از خودم بر جای می‌گذارم، کسی که وام مرا ادا می‌کند، به وعده‌های من عمل می‌کند، علی بن أبی طالب.

سلمان گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود ای سلمان، از وصیّ و جانشین من از میان اُمّتم پرسیدی، آیا می‌دانی موسی چه کسی را وصیّ خود کرد؟ عرض کردم: خدا و رسول او آگاه‌ترند. فرمود: یوشع را وصی خود کرد چون دانا ترین فرد اُمّتش بود؛ وصیّ من و دانا ترین فرد اُمّتم بعد از من علی بن ابی طالب است. نزدیک به این مضمون را احمد بن حنبل در کتاب «فضائل الصحابه» نقل کرده است .

ابو رافع گوید: در همان روزی که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وفات یافت، از حال رفته و بی‌هوش گردید، من پاهای آن حضرت را گرفته و شروع کردم به بوسیدن آن‌ها و گریستن، در این هنگام آن حضرت به هوش آمده در حالی که داشتم می... گفتم: بعد شما من و فرزندانم چه کسی را داریم یا رسول الله؟ آن حضرت سر مبارک خویش را به طرف من کرده و فرمود: پس از من خدا را دارید و وصیّ من صالح المؤمنین را دارید.

زید بن علی از پدرش علیه السّلام آورده است که علی علیه السّلام به ابوذر برخورد، پس ابوذر عرض کرد: به ولایت، اخوّت و وصیّ پیامبر بودنت گواهی می‌دهم. و ابوبکر بن مردویه نظیر این روایت را از سلمان، مقداد و عمّار نقل کرده است.

عکرمه از ابن عباس آورده است که: جبرئیل نگاهی به علی علیه السّلام انداخته و به پیامبر گفت: وصیّ تو این است.

أعمش از عبایه از ابن عباس آورده است که جبرئیل در حالی نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمد که علی علیه السّلام نزد آن حضرت بود، پس گفت: این بهترینِ اوصیاست.

ام هانی دخت ابوطالب گوید: عرض کردم: یا رسول الله، پسر مادرم (علی علیه السّلام) مرا اذیت می کند. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: قطعاً علی مؤمنی را اذیت نمی کنـد. خداونـد زمانی که سـرشت او را آفرید، سـرشت او را مطابق با خلق و خوی من آفرید. ای اُمّ هانی، او در زمین و در آسمان امیر است؛ خداوند برای هر پیامبری وصیّی قرار داده است، از این رو «شیث» وصیّ آدم، «یوشع» وصیّ موسی، «آصف» وصیّ سلیمان، «شمعون» وصیّ عیسی و «علی» وصیّ من است که در دنیا و آخرت بهترینِ اوصیاست، و من روز قیامت صاحب شفاعت هستم و من دعوتگرم و علی ادا کننده است.

«حلیه» ابونعیم و « الولایهٔ» طبری: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای انس، آب وضویی برای من مهیّا کن. سـپس وضـو گرفته، دو رکعت نماز گزارد و فرمود: ای انس، از این در امیرمؤمنان، سـرور مسـلمانان، پیشوای دست و روی سپیـدان و خاتم اوصـیا بر تو وارد می‌شود. انس گویـد: با خود گفتم: خداونـدا ،او را مردی از انصار قرار ده! و آن را پوشـیده داشـتم که ناگاه علی علیه السّلام وارد گشت. پس پیـامبر بـا شادمـانی برخـاست و وی را در آغوش گرفت آن‌گاه شـروع کرد به مالیـدن عرق صـورت علی به صـورت مبـارک خودشـان. پس علی علیه السّلام عرض کرد: یـا رسـول الله، تـاکنون چنین رفتـاری را از شـما مشاهده نکرده ام! فرمود: چرا چنین نکنم در حالی که تو رسالت مرا به مردم ابلاغ نموده، صدای مرا به گوش ایشان می‌رسانی و اختلافات آن‌ها را برطرف می‌سازی!

و این خود از سـخنان خـدای عزّوجـل است که فرمود:«وَ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِنِ َلهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُواْ فِيه» - . نحل/ ۶۴ - {و

مـا [این] کتـاب را بر تو نـازل نکردیم، مگر برای اینکه آنچه را در آن اختلاـف کرده انـد، برای آنـان توضـیح دهی} و بـا این سخن علی علیه السّلام را برای بیـان این امر به امـامت منصوب فرمود. و حـدیث وصیّت در بیعت عشیره که مورد اتفـاق همه است، پیش از این مذکور افتاد.

از کلاـم صاحب است: همتای او کسـی است که در حق وی برادری کرد، چون دعوتش فرمود اجابتش نمود، پیش از مردم او را تصـدیق کرده، دعوتش را پـذیرفت، به یـاریش شـتافته و بـا وی همـدردی نمود، دین را برافراشـته آن را بنا نمود، شـرک را شکسـت داده و خـوار سـاخت، در بسـتر، خـود را پیش مرگ آن حضـرت نمـود، از او دفـاع نمـوده و حمـایتش کرد، و بینی دشـمنانش را به خاک مالیـد و آنان را به خشم آورد، و غسـلش داد و به خاکش سپرد، وام او را پرداخته، تعهداتش را به جای آورد و به همه وصیت‌هایش عمل کرد، و آن شخص کسی جز امیرالمؤمنین علیه السّلام نیست.

و اجماع در حـدیث ابن عباس در رحلت رسول خـدا صَلی الله علیهِ و آله، وجود دارد مبنی بر اینکه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای عبـاس، ای عموی رسول خـدا، آیـا وصـایت مرا می‌پـذیری و وعـده‌هـای مرا به جـا می‌آوری و وام مرا ادا می کنی؟ عبـاس گفـت: یـا رسـول الله، عمویتـان مردی سـالخورده و عیـالوار اسـت و شـما در سـخاوت و کرم از بـاد پیشـی گرفته ای؛ و تعهـداتی به عهـده شـماست، که عمویتان از عهده برآوردن آن‌ها بر نمی‌آید، پس آن حضـرت به علی علیه السّلام رو کرده و فرمود: آیـا وصـایت مرا می‌پـذیری و وعـده‌های مرا به جا می‌آوری و وام مرا ادا می کنی؟ عرض کرد: بلی یا رسول الله! سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نزدیک من بیا! چون علی علیه السّلام نزدیک آمد، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله او را در آغوش گرفته، انگشتری خویش را در آورده و به وی داد و فرمود: این انگشتری را بگیر و در انگشت کن، آن‌گاه شمشـیر و سپر خود

را طلبیده- و روایت است که جبرئیل از آسمان فرود آمده آن‌ها را با خود آورد و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آن دو را به علی علیه السّلام سپرد- و به علی فرمود: در حیات خودم آن‌ها را از من بگیر، سپس استر خود و زین و برگ آن را نیز به علی داده و فرمود: به نام خدا به خانه‌ات برو؛ و اندکی بعد بیهوش شد و بقیه ماجرا.

ابن عبد ربّه در کتاب « العقد الفرید» بلکه همه اُمّت از ابو رافع و دیگران آورده‌اند که علی علیه السّلام از عباس به خاطر تصاحب بُرد، شمشیر و اسب پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به ابوبکر شکایت نمود. ابوبکر گفت: عباس، وقتی پیامبرصَلی الله علیهِ و آله فرزندان عبدالمطّلب را که تو نیز یکی از ایشان بودی،گِرد آورد و به آنان فرمود: کدام یک از شما مرا پشتیبانی می‌کند تا وصی و جانشین من در خاندانم گردد، وعده‌های مرا به جای آوَرَد و وام مرا پرداخت نماید؟! تو در آن موقع کجا بودی؟ عباس به وی گفت: در این صورت چه چیزی باعث شده است که تو بر این جایگاه بنشینی، بر او پیشی گرفته و امیر او گشته ای!؟ ابوبکر گفت: ای فرزندان عبدالمطّلب شما هم مرا فریب می‌دهید؟

یکی از متکلّمان به هارون الرشید گفت: می‌خواهم از هشام بن حکم اقرار بگیرم که علی علیه السلام ستمگر بوده است! هارون به وی گفت: اگر بتوانی از عهده این کار برآیی، چنین و چنان پاداش‌هایی نزد من خواهی داشت. پس امر به احضار هشام بن حکم نمود و چون آمد، آن متکلّم به وی گفت: ای ابو محمّد، اُمّت به اجماع روایت کرده‌اند که علی بر سر تصاحب بُرد، شمشیر و اسب پیامبر نزد ابوبکر از عباس شکایت کرد. هشام گفت: بلی، همین‌طور است. متکلّم گفت: به نظر تو کدام یک از آن دو در حق دیگری ستم ورزیده است؟ پس هشام از هارون الرشید ترسیده و گفت: هیچ‌کدام ستم نکرده‌اند. متکلّم گفت: مگر می‌شود دو نفر باهم اختلاف داشته باشند و هر دو بر حق باشند؟! هشام گفت: بلی، دو فرشته نزد داود علیه السّلام شکایت کردند در حالی که هیچ‌کدام ستمگر نبودند بلکه خواستند درست قضاوت کردن را به وی گوشزد کنند و علی و عبّاس نیز بدان سبب نزد ابوبکر شکایت کردند که ستمگریش را به رخش بکشند. - . مناقب آل أبی طالب۱: ۵۴۴-۵۴۲ -

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی] للصدوق ل، [الخصال] بِالْإِسْنَادِ إِلَی دَارِمٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِائَةَ أَلْفِ نَبِیٍّ وَ أَرْبَعَةً وَ عِشْرِینَ أَلْفَ نَبِیٍّ أَنَا أَكْرَمُهُمْ عَلَی اللَّهِ وَ لَا فَخْرَ وَ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِائَةَ أَلْفِ وَصِیٍّ وَ أَرْبَعَةً وَ عِشْرِینَ أَلْفَ وَصِیٍّ فَعَلِیٌّ أَكْرَمُهُمْ عَلَی اللَّهِ وَ أَفْضَلُهُمْ (۳).

لی، [الأمالی] للصدوق ل، [الخصال] بِالْإِسْنَادِ إِلَی دَارِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۴) أقول الأبواب مشحونه من أخبار هذا المطلوب.

**[ترجمه]امالی صدوق- الخصال: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خدای عزّوجل یکصد و بیست و چهار هزار پیامبر آفرید و من نزد خدا از همه آن‌ها گرامی‌ترم و این را از باب فخرفروشی نمی‌گویم، و خدای عزّوجل یکصد و بیست و چهار

هزار وصی آفرید که علی نزد خدا - .امالی صدوق: ۱۴۳-۱۴۲. الخصال۲: ۱۷۳-۱۷۲ -

گرامی ترین و با فضیلت ترین آن‌هاست.

امالی صدوق- الخصال: زید بن علی از پدران بزرگوارش علیهم السّلام از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله مانند آن را روایت کرده است. - . امالی صدوق: ۱۴۳ . الخصال۲ : ۱۷۳ -

می‌گویم: باب‌های این کتاب پر است از روایاتی که در این معنا نقل شده‌اند.

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی] للصدوق ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ أَنْتَ خَیْرُ الْبَشَرِ وَ لَا یَشُکُّ فِیکَ إِلَّا کَافِرٌ(۵).

**[ترجمه]امالی صدوق- عیون اخبار الرضا: امام رضا از پدرانش علیهم السّلام روایت نموده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو خیرالبَشَر هستی و جز کافر کسی در این مورد شک نمی‌کند. - . امالی صدوق: ۴۸-۴۷ . عیون اخبار: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْأَعْمَشِ (۶) عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ

ص: ۴

۱- ۱. فی المصدر: و أمر به.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۴۲- ۵۴۴.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۱۴۲ و ۱۴۳. الخصال ۲: ۱۷۲ و ۱۷۳.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۱۴۳. الخصال ۲: ۱۷۳.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۴۷ و ۴۸. عیون الأخبار: ۲۲۰.

۶- ۶. فی المصدر: إلی الأعمش.

وَ أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِی الْأَرْبَعِینِ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ بِإِسْنَادِهِمَا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَبِی نَجِیحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ اللَّفْظُ لَهُ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَتْ زَوَّجْتَنِی لِعَائِلٍ لَا مَالَ لَهُ فَقَالَ یَا فَاطِمَهُ أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَی أَهْلِ الْأَرْضِ وَ اخْتَارَ مِنْهَا رَجُلَیْنِ أَحَدُهُمَا أَبُوکِ وَ الْآخَرُ بَعْلُکِ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن عباس گوید:

ص: ۴

چون پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فاطمه علیها السّلام را به زوجیّت علی علیه السّلام در آورد، فاطمه علیها السّلام عرض کرد: مرا به زوجیّت مردی فقیر که هیچ ثروتی ندارد در آوردید! پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: فاطمه، آیا خوشنود نیستی از این که خداوند نگاهی یر زمین انداخت و دو تن از میان مردمان آن برگزید؛ یکی از آن دو پدرت بود و دیگری همسرت! - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْقَطَوَانِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَنَسٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَقْبَلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله قَدْ أَتَاکُمْ أَخِی ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی الْکَعْبَهِ فَضَرَبَهَا بِیَدِهِ ثُمَّ قَالَ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ إِنَّ هَذَا وَ شِیعَتَهُ لَهُمُ الْفَائِزُونَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ أَوَّلُکُمْ إِیمَاناً مَعِی وَ أَوْفَاکُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَقْوَمُکُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ وَ أَعْدَلُکُمْ فِی الرَّعِیَّهِ وَ أَقْسَمُکُمْ بِالسَّوِیَّهِ وَ أَعْظَمُکُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَزِیَّهً قَالَ فَنَزَلَتْ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِکَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ(۲) قَالَ فَکَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله إِذْ أَقْبَلَ عَلِیٌّ علیه السلام قَالُوا قَدْ جَاءَ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: جابر بن عبدالله گوید: در محضر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بودیم که علی بن ابی طالب علیه السّلام آمد؛ پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: برادرم نزد شما آمد، سپس رو به کعبه کرده و با دست بر دیوار آن زده و فرمود: سوگند به آنکه جانم در دست اوست که این و پیروان او در روز قیامت رستگارانند؛ سپس فرمود: او نخستین کسی است از میان شما که به من ایمان آورده و با من همراه شد؛ و وفادارترین شما به عهد و پیمان خدا و قیام کننده ترین شما به امر خدا و دادگرترین شما در کار رعیّت و به مساوی تقسیم کنندهترین و به جهت برخورداری از امتیاز، بزرگ‌ترین شما نزد خداست؛ گوید: پس آیه:«إِنَّ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُوْلَئکَ هُمْ خَیرُْ الْبرَِیَّه» - . بیّنهٔ/ ۷ - {در

حقیقت کسانی که گرویده و کارهای شایسته کرده اند، آنانند که بهترین آفریدگانند} نازل گردید. گوید: از آن پس هرگاه علی علیه السّلام می‌آمد، صحابه محمّد صَلی الله علیهِ و آله می گفتند:«بهترین آفریدگان آمد». - . امالی شیخ طوسی: ۱۵۸ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عُمَرَ التَّمَّارِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هِلْقَامٍ عَنْ شُعْبَهَ عَنِ الْأَعْمَشِ وَ عُبَیْدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَطِیَّهَ الْعَوْفِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ ذَاکَ خَیْرُ الْبَشَرِ(۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: عطیّه عوفی گوید: از جابر بن عبدالله درباره علی بن أبی طاالب پرسیدم، گفت: او خیرُالبشر است. - . امالی شیخ طوسی: ۲۱۳ -

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی] للصدوق یَعْقُوبُ بْنُ یُوسُفَ الْفَقِیهُ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدٍ الْکِنْدِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شَرِیکٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَتْ ذَاکَ خَیْرُ الْبَشَرِ وَ لَا یَشُکُّ فِیهِ إِلَّا کَافِرٌ(۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: عطا گوید: از عایشه درباره علی بن ابی طالب پرسیدم، گفت: او خیرالبشر است و جز کافر در این شک نمی کند. - . امالی صدوق: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۸»

لی، [الأمالی] للصدوق یَعْقُوبُ بْنُ یُوسُفَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْخَیْطِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَى الْأَزْدِیِ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۱۸۰.

۲- ۲. سوره البینه: ۷.

۳- ۳. أمالی الشیخ: ۱۵۸. و فیه إذا أقبل.

۴- ۴. أمالی الشیخ: ۲۱۳.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۴۷.

عَنْ حَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْعُرَنِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُوسُفَ عَنْ شَرِيكٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ حُذَيْفَهَ: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ ذَاکَ خَيْرُ الْبَشَرِ وَ لَا يَشُکُّ فِيهِ إِلَّا مُنَافِقٌ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: ربعی می گوید: از حذیفه بن یمان

ص: ۵

در باره علی علیه السلام سوال شد؛ گفت: او خیرالبشر است و جز منافق در این تردید نمی کند. - . امالی صدوق: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۹»

لی، [الأمالی] للصدوق مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الصَّيْرَفِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ أَبِی الْخَيْرِ قَالَ وَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْبَصْرِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ وَ أَبِی الْخَيْرِ مَعاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِی بَكْرٍ النَّخَعِی (۲) عَنْ شَرِيكٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ أَبِی وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَهَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ خَيْرُ الْبَشَرِ وَ مَنْ أَبَى فَقَدْ كَفَرَ(۳).

يف، [الطرائف] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ كَامِلٍ وَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْيَشْكُرِيِّ عَنْ شَرِيكٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِی وَائِلٍ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: حذیفه گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی بن ابی طالب خیرالبشر است و هر که این مطلب را نپذیرد به یقین کفر ورزیده است. - . امالی صدوق: ۴۷ -

الطرائف: ابن مردویه با سندی از ابووائل نظیر این روایت را نقل کرده است. - . در نسخه چاپی الطرائف آن را نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۱۰»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ السِّنْدِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: عَلِيٌّ خَيْرُ الْبَشَرِ فَمَنْ أَبَى فَقَدْ كَفَرَ الْخَبَرَ(۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: جابر بن عبدالله انصاری گوید: علی خیرالبشر است و هرکه این مطلب را نپذیرد تحقیقاً کفر ورزیده است؛ ادامه حدیث. - . امالی صدوق: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْمَسْعُودِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَفْضَلُ أُمَّتِی عَلِیٌّ.

وَ فِی رِوَایَهٍ: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَفْضَلُ أُمَّتِی.

عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ قَالَ: سَأَلْتُ سُفْیَانَ عَنْ أَفْضَلِ الصَّحَابَهِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام(۶).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابوسعید خدری گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: افضل اُمّت من علی است؛ و در روایتی دیگر: علی بن ابی طالب افضل اُمّت من است.

عبدالرزاق از معمر نقل کرده که: از سفیان ثوری درباره افضل صحابه پرسیدم، گفت: علی علیه السّلام. - . مناقب آل أبی طالب: ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ کَثِیرٍ الْهَجَرِیِ (۷) عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَوَّلَ وَصِیٍّ کَانَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ هِبَهُ اللَّهِ بْنُ آدَمَ وَ مَا مِنْ نَبِیٍّ مَضَی إِلَّا وَ لَهُ وَصِیٌّ کَانَ عَدَدُ جَمِیعِ الْأَنْبِیَاءِ مِائَهَ أَلْفِ نَبِیٍّ وَ أَرْبَعَهً وَ عِشْرِینَ أَلْفَ نَبِیٍّ خَمْسَهٌ مِنْهُمْ أُولُو الْعَزْمِ نُوحٌ وَ إِبْرَاهِیمُ وَ مُوسَی وَ عِیسَی وَ مُحَمَّدٌ علیهم السلام

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۴۷.

۲- ۲. فی المصدر: ابی بکیر النخعیّ.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۴۷.

۴- ۴. لم نجده فی الطرائف المطبوع.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۴۷.

۶- ۶. مناقب آل أبی طالب ۵۵۱.

۷- ۷. فی المصدر: عبد الرحمن بن بکیر الهجری.

وَ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام كَانَ (١) هِبَهَ اللَّهِ لِمُحَمَّدٍ وَرِثَ عِلْمَ الْأَوْصِيَاءِ وَ عِلْمَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ كَمَا أَنَّ مُحَمَّداً وَرِثَ عِلْمَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ عَلَى قَائِمَهِ الْعَرْشِ مَكْتُوبٌ حَمْزَهُ أَسَدُ اللَّهِ وَ أَسَدُ رَسُولِ اللَّهِ وَ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ وَ فِي زَوَايَا الْعَرْشِ مَكْتُوبٌ عَنْ يَمِينِ رَبِّهَا وَ كِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَهَذِهِ حُجَّتُنَا عَلَى مَنْ أَنْكَرَ حَقَّنَا وَ جَحَدَنَا مِيرَاثَنَا وَ مَا نَاصَفَنَا مِنَ الْكَلَامِ فَأَيُّ حُجَّهٍ تَكُونُ أَبْلَغَ مِنْ هَذَا(٢).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نخستین وصی بر روی زمین هبهٔ الله پسر آدم بود، و هیچ پیامبر از دنیا نرفته مگر اینکه وصیّی داشته است؛ و تعداد پیامبران یکصد و بیست و چهار هزار پیامبر بوده است که پنج تن از ایشان اولوالعزم هستند: نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و محمّد صلوات الله علیهم اجمعین،

ص: ۶

و علی بن ابی طالب علیه السّلام هدیه خداوند به محمّد صلی الله علیه و آله و سلم است که عِلم اوصیا و عِلم هر که پیش از او بوده به ارث برده است، همان‌طور که محمّد علم پیامبران و رسولان پیش از خود را به ارث برده است؛ و بر ستون عرش نوشته‌اند: حمزه، شیرخدا و شیر رسول خدا و سرور شهیدان است، و در گوشه‌های عرش در سمت راست خدا- و هر دو دست خدا راست است- نوشته شده: علی امیرمؤمنان است. و این حجّت ما بر کسی است که حقّ ما را انکار نموده و میراث ما را نپذیرد و نیز در سخن، راه انصاف را نسبت به ما نپیموده است، پس کدام حجّت از این رساتر می‌تواند باشد؟ - . بصائر الدرجات: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ مُجَاهِدٍ فِي التَّارِيخِ وَ الطَّبَرِيُّ فِي الْوَلَايَهِ وَ الدَّيْلَمِيُّ فِي الْفِرْدَوْسِ وَ أَحْمَدُ فِي الْفَضَائِلِ وَ الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ وَ عَنْ عَطِيَّهَ عَنْ عَائِشَهَ وَ قَيْسٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالُوا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ خَيْرُ الْبَشَرِ فَمَنْ أَبَى فَقَدْ كَفَرَ وَ مَنْ رَضِيَ فَقَدْ شَكَرَ.

أَبُو الزُّبَيْرِ وَ عَطِيَّهُ الْعَوْفِيُّ وَ جَوَّابٌ قَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ: رَأَيْتُ جَابِراً يَتَوَكَّأُ عَلَى عَصَاهُ وَ هُوَ يَدُورُ فِي سِكَكِ الْمَدِينَهِ وَ مَجَالِسِهِمْ وَ هُوَ يَرْوِي هَذَا الْخَبَرَ ثُمَّ يَقُولُ مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ أَدِّبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى حُبِّ عَلِيٍّ فَمَنْ أَبَى فَلْيَنْظُرْ فِي شَأْنِ أُمِّهِ.

الدَّارِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ عَنْ جُمَيْعٍ التَّيْمِيِّ كِلَيْهِمَا(٣) عَنْ عَائِشَهَ: أَنَّهَا لَمَّا رَوَتْ هَذَا الْخَبَرَ قِيلَ لَهَا فَلِمَ حَارَبْتِهِ (۴) قَالَتْ مَا حَارَبْتُهُ مِنْ ذَاتِ نَفْسِي إِلَّا حَمَلَنِي طَلْحَهُ وَ الزُّبَيْرُ.

وَ فِي رِوَايَهٍ: أَمْرٌ قُدِّرَ وَ قَضَاءٌ غَلَبَ.

أَبُو وَائِلٍ وَ وَكِيعٌ وَ أَبُو مُعَاوِيَهَ وَ الْأَعْمَشُ وَ شَرِيكٌ وَ يُوسُفُ الْقَطَّانُ بِأَسَانِيدِهِمْ: أَنَّهُ سُئِلَ جَابِرٌ وَ حُذَيْفَهُ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَا

عَلِیٌّ خَیْرُ الْبَشَرِ لَا یَشُکُّ فِیهِ إِلَّا کَافِرٌ.

وَ رَوَی عَطَاءٌ عَنْ عَائِشَهَ: مِثْلَهُ وَ رَوَاهُ مُسْلِمُ بْنُ الْجَعْدِ(۵) عَنْ جَابِرٍ بِأَحَدَ عَشَرَ طَرِیقاً.

الطَّبَرِیُّ فِی تَارِیخِهِ: أَنَّ الْمَأْمُونَ أَظْهَرَ الْقَوْلَ بِخَلْقِ الْقُرْآنِ وَ تَفْضِیلِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام

ص: ۷

۱- ۱. لیست لفظه« کان» فی المصدر.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۳۳.

۳- ۳. کذا فی النسخ و المصدر.

۴- ۴. فی المصدر و(م) فلم حاربتیه.

۵- ۵. فی المصدر: سالم بن أبی الجعد.

وَ قَالَ هُوَ أَفْضَلُ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی شَهْرِ(۱) رَبِیعٍ الْأَوَّلِ سَنَهَ اثْنَیْ عَشَرَ وَ مِائَتَیْنِ وَ قَالَ الْبَغْدَادِیُّونَ وَ أَكْثَرُ الْبَصْرِیِّینَ مِنَ الْمُعْتَزِلَهِ أَفْضَلُ الْخَلْقِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هُوَ اخْتِیَارُ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِیِّ.

أَبُو بَكْرٍ الْهُذَلِیُّ عَنِ الشَّعْبِیِّ: أَنَّ رَجُلًا أَتَی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ عَلِّمْنِی شَیْئاً یَنْفَعُنِی اللَّهُ بِهِ قَالَ عَلَیْكَ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنَّهُ یَنْفَعُكَ فِی عَاجِلِ دُنْیَاكَ وَ آخِرَتِكَ إِذْ أَقْبَلَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَاطِمَهُ تَدْعُوكَ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ الرَّجُلُ مَنْ هَذَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذَا مِنَ الَّذِینَ یَقُولُ اللَّهُ فِیهِمْ (۲) إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِكَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ(۳).

ابْنُ عَبَّاسٍ وَ أَبُو بَرْزَهَ وَ ابْنُ شَرَاحِیلَ وَ الْبَاقِرُ علیه السلام: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ مُبْتَدِئاً إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِكَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ أَنْتَ وَ شِیعَتُكَ وَ مِیعَادِی وَ مِیعَادُكُمُ الْحَوْضُ إِذَا حُشِرَ النَّاسُ جِئْتَ أَنْتَ وَ شِیعَتُكَ غُرّاً مُحَجَّلِینَ.

أَبُو نُعَیْمٍ الْأَصْفَهَانِیُّ فِیمَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی عَلِیٍّ علیه السلام بِالْإِسْنَادِ عَنْ شَرِیكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: نَحْنُ أَهْلُ بَیْتٍ لَا نُقَاسُ بِالنَّاسِ فَقَامَ رَجُلٌ فَأَتَی ابْنَ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرَهُ بِذَلِكَ فَقَالَ صَدَقَ عَلِیٌّ علیه السلام أَ وَ لَیْسَ النَّبِیُّ لَا یُقَاسُ بِالنَّاسِ وَ قَدْ نَزَلَ فِی عَلِیٍّ علیه السلام إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِكَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ.

أَبُو بَكْرٍ الشِّیرَازِیُّ فِی كِتَابِ نُزُولِ الْقُرْآنِ فِی شَأْنِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنَّهُ حَدَّثَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ حُمَیْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السلام صَدَّقَ أَوَّلَ النَّاسِ بِرَسُولِ اللَّهِ وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ تَمَسَّكُوا بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ أُولئِكَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ یَعْنِی عَلِیّاً أَفْضَلَ الْخَلِیقَهِ بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله إِلَی آخِرِ السُّورَهِ.

الْأَعْمَشُ عَنْ عَطِیَّهَ عَنِ الْخُدْرِیِّ وَ رَوَی الْخَطِیبُ عَنْ جَابِرٍ: أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ

۱- ۱. متعلق لقوله:« أظهر».

۲- ۲. فی المصدر: قال اللّه فیهم.

۳- ۳. سوره البینه: ۷.

قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله عَلِيٌّ خَيْرُ الْبَرِيَّهِ.

وَ فِي رِوَايَهِ جَابِرٍ: كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا أَقْبَلَ عَلِيٌّ قَالُوا جَاءَ خَيْرُ الْبَرِيَّهِ.

الْبَلَاذُرِيُّ فِي التَّارِيخِ قَالَ عَطِيَّهُ قُلْنَا لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَخْبِرْنَا عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ كَانَ خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

ابْنُ عُبْدُوسٍ الْهَمْدَانِيُّ وَ الْخَطِيبُ الْخُوارِزْمِيُّ فِي كِتَابَيْهِمَا بِالْإِسْنَادِ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ خَيْرَ مَنْ أُخَلِّفُهُ بَعْدِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام.

تَارِيخُ الْخَطِيبِ رَوَى الْأَعْمَشُ عَنْ عَدِيٍّ عَنْ زِرٍّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ لَمْ يَقُلْ عَلِيٌّ خَيْرُ الْبَشَرِ فَقَدْ كَفَرَ.

وَ عَنْهُ فِي التَّارِيخِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلْقَمَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ رِجَالِكُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ خَيْرُ شَبَابِكُمُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ خَيْرُ نِسَائِكُمْ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ.

الطَّبَرِيَّانِ فِي الْوَلَايَهِ وَ الْمَنَاقِبِ بِإِسْنَادِهِمَا إِلَى مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَهَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: هُمْ شَرُّ الْخَلْقِ وَ الْخَلِيقَهِ يَقْتُلُهُمْ خَيْرُ الْخَلْقِ وَ الْخَلِيقَهِ وَ أَقْرَبُهُمْ إِلَى اللَّهِ وَسِيلَهً أَيِ الْمُخْدَجُ وَ أَصْحَابُهُ.

وَ دَخَلَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَلَى مُعَاوِيَهَ بَعْدَ مُصَالَحَهِ الْحَسَنِ علیه السلام فَقَالَ مُعَاوِيَهُ مَرْحَباً بِمَنْ لَا يَعْرِفُ حَقّاً فَيَتَّبِعَهُ وَ لَا بَاطِلًا فَيَجْتَنِبَهُ فَقَالَ أَرَدْتَ أَنْ أُعِينَكَ عَلَى عَلِيٍّ بَعْدَ مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ لِابْنَتِهِ فَاطِمَهَ أَنْتِ خَيْرُ النَّاسِ أَباً وَ بَعْلًا.

وَ رُوِيَ عَنْ سَلْمَانَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

الطَّالَقَانِيُّ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ حَنْظَلَهَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ قَالَ: لَمَّا دَوَّنَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ الدَّوَاوِينَ (۱) بَدَأَ بِالْحَسَنِ وَ بِالْحُسَيْنِ علیه السلام فَمَلَأَ حَجْرَهُمَا مِنَ الْمَالِ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ تُقَدِّمُهُمَا عَلَيَّ وَ لِي صُحْبَهٌ وَ هِجْرَهٌ دُونَهُمَا فَقَالَ عُمَرُ اسْكُتْ

۱- ۱. دون الديوان: جمعه. و الديوان: الكتاب يكتب فيه أهل الجنديه و أهل العطيه و سواهم.

لَا أَمَّ لَکَ أَبُوهُمَا خَیْرٌ مِنْ أَبِیکَ وَ أَمُّهُمَا خَیْرٌ مِنْ أَمِّکَ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن مجاهد در تاریخ خود، طبری در «الولایهٔ»، دیلمی در «الفردوس»، احمد بن حنبل در «الفضائل»، اعمش از ابو وائل و از عطیه از عایشه، و قیس از ابو حازم از جریر بن عبدالله گفته‌اند: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی خیرالبشر است، پس هرکس نپذیرد تحقیقاً کفر ورزیده و آنکه پذیرد به یقین شُکر گزارده است.

ابو الزبیر، عطیه عوفی و جوّاب هریک گفته‌اند: جابر را در حالی دیدم که بر عصایش تکیه داده و در محله‌های مدینه و مجالس آن‌ها می‌گشت و این حدیث را روایت نموده سپس می‌گفت: ای جماعت انصار، فرزندان خود را بر حُبّ علی تربیت کنید و اگر کسی از آن‌ها نپذیرفت، باید در کار مادرش نظر کند!

الداری با اسناد خود از اصبغ بن نباته از جمیع تیمی هر دو از عایشه آورده‌اند که چون وی این حدیث را روایت کرد به وی گفتند: پس چرا با وی جنگیدی؟ گفت: من از خود با او نجنگیدم بلکه طلحه و زبیر مرا وادار به این کار کردند؛ و در روایتی گفت: کاری مقدّر بود و قضایی غالب!

ابو وائل، وکیع، ابو معاویه، اعمش، شُریک و یوسف قطّان با اسانید خود آورده‌اند که از جابر و حذیفه درباره علی علیه السّلام سؤال شد، گفتند: علی خیرالبشر است و جز کافر در این مطلب تردید به خود راه نمی‌دهد؛ عطاء شبیه این روایت را از عایشه و مسلم بن جعد با یازده طریق از جابر نقل کرده‌اند.

طبری در تاریخ خود آورده است که مأمون عقیده مخلوق بودن قرآن و تفضیل علی بن ابی طالب علیه السّلام

ص: ۷

را در ربیع الأول سال دویست و دوازده آشکار نموده و گفت: او افضل مردم پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است. بغدادیان و اکثر معتزلی‌های بصری گفتند: افضل مردم پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی بن ابی طالب علیه السّلام است و این، باور ابوعبدالله بصری است.

ابوبکر هذلی از شعبی آورده است که مردی نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمده و عرض کرد: یا رسول الله، مرا چیزی بیاموز که خداوند بابت آن مرا سودی رساند! فرمود: نیکوکار باش که در دنیا و آخرت تو را سودمند باشد، در این هنگام علی علیه السّلام آمده و عرض کرد: یا رسول الله، فاطمه سلام الله علیها شما را دعوت کرده است. فرمود: باشد؛ آن مرد عرض کرد: یا رسول الله، این مرد کیست؟ فرمود: این مرد از جمله کسانی است که خداوند درباره ایشان فرموده است:«إِنَّ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُوْلَئکَ هُمْ خَیرُْ الْبرَِیَّهِ» - . بیّنه / ۷ - {در

حقیقت کسانی که گرویده و کارهای شایسته کرده اند، آنانند که بهترین آفریدگانند.}

ابن عباس و ابو برزه و ابن شراحیل و امام باقر علیه السّلام گویند: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بی‌مقدمه به علی علیه السّلام فرمود: مصداق آیه:«إِنَّ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُوْلَئکَ هُمْ خَیرُْ الْبرَِیَّهِ» تو و شیعیان تو هستند و وعده‌گاه من و شما بر

سرحوض کوثر است که چون مردم محشور گردند، تو و شیعیانت دست و رو سپید خواهید آمد.

ابونعیم اصفهانی در کتاب «فیما نزل من القرآن فی علی علیه السّلام» به اسنادش از حارث روایت کرده که علی علیه السّلام فرمود: ما اهل بیت با دیگر مردم مقایسه نمی‌شویم. پس مردی برخاسته نزد ابن عبّاس رفته وی را از این سخن آگاه نمود، ابن عباس گفت: علی علیه السّلام راست می گوید، مگر نه اینکه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله با مردم مقایسه نمی‌شود؟! درباره علی علیه السّلام نیز آیه:«إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ هُمْ خَيرُْ الْبرَِيَّهِ» نازل شده است.

ابوبکر شیرازی در کتاب «نزول القرآن فی شأن امیرالمؤمنین علیه السّلام» از انس بن مالك آورده است که گفت: آیه:« إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُواْ» در شأن علی علیه السّلام نازل گردیده زیرا وی نخستین کسی است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را تصدیق نمود و «وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ» یعنی: خود را ملزم به انجام فرایض نمودند،« أُوْلَئكَ هُمْ خَيرُْ الْبرَِيَّه» بدین معناست که علی علیه السّلام افضل آفریدگان پس از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله است... تا آخر سوره.

اعمش از عطیّه از ابوسعید خدری و نیز خطیب از جابر روایت کرده‌اند که چون این آیه (بیّنهٔ/۷) نازل گردید،

ص: ۸

پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود:« خَيرٌ البريَّهٔ» علی است. و در روایت جابر آمده است: چون علی علیه السّلام می‌آمد، صحابه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله می گفتند:«خَيرٌ البريَّهٔ» آمد .

بلاذری در کتاب تاریخ خود آورده است که عطیّهٔ گفت: به جابر بن عبدالله گفتیم: از علی برای ما بگو! گفت: او بهترینِ مردم پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود.

ابن عبدوس همدانی و خطیب خوارزمی در کتاب‌های خود به اسنادشان از سلمان فارسی آورده‌اند که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: برادر، وزیر و بهترین کسی که پس از خودم بر جای می گذارم، علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

تاریخ خطیب: علی علیه السّلام گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس علی را خیرالبشر نداند، یقیناً کفر ورزیده است.

خطیب در کتاب تاریخ به اسنادش از علقمه از عبدالله: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بهترینِ مردان شما علی بن ابی طالب و بهترین جوانان شما حسن و حسین و بهترینِ زنان شما فاطمه بنت محمّد است.

هر دو طبری در کتاب‌های «الولایهٔ» و «المناقب» از عایشه آورده‌اند که: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: آن‌ها، یعنی مخدج و اصحابش (خوارج)، بدترین آفریدگانند که بهترینِ آفریدگان و نزدیک‌ترین آن‌ها به خدا به جهت وسیله به قتلشان می‌رساند.

سعد بن أبی وقّاص پس از صلح امام حسن علیه السلام و معاویه، بر معاویه وارد گردید. پس معاویه گفت: خوش آمد بر

کسی که حقّی را نمی‌شناسد تا از آن پیروی کند و باطلی را نمی‌شناسد تا از او دوری گزینند. سعد گفت: آیا می‌خواستی بر علیه علی تو را یاری کنم بعد از اینکه شنیده بودم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به دخترش فاطمه فرمود: پدر و شوهر تو بهترینِ مردمانند؟!

و از سلمان نقل است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بهترینِ این اُمّت علی بن ابی طالب است.

طالقانی از ولید بن مسلم از حنظله بن أبی سفیان از شهر بن حوشب روایت کرده که: چون عمر بن خطاب دیوان‌ها را فراهم آورد، از حسن و حسین آغاز نمود و دامن آن دو را از پول پر کرد. پس پسر عمر گفت: آیا آن دو را بر من مقدّم می داری در حالی که من از صحابه پیامبر و از مهاجرین بوده‌ام و آن‌ها چنین نیستند؟! عمر گفت: ساکت شو

ص: ۹

بی‌مادر! هم پدرشان از پدر تو بهتر است و هم مادرشان بهتر از مادر توست! - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵۸-۵۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

جا، [المجالس] للمفید الْمَرَاغِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ عَنْ عَبْدِ الْغَفُورِ الْوَاسِطِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الرَّاسِبِيِّ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الشَّاكُّ فِي فَضْلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ يُحْشَرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ قَبْرِهِ وَ فِي عُنُقِهِ طَوْقٌ مِنْ نَارٍ فِيهِ ثَلَاثُمِائَةِ شُعْبَةٍ عَلَى كُلِّ شُعْبَةٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَكْلَحُ فِي وَجْهِهِ وَ يَتْفُلُ فِيهِ (۲).

**[ترجمه]مجالس مفید: مراغی به اسنادش از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: شک کننده در فضیلت علی بن ابی طالب روز قیامت در حالی از قبر برانگیخته می‌شود که طوقی از آتش با سیصد زبانه بر گردن دارد که بر هر زبانه‌ای شیطانی گمارده شده که وی را به وحشت و هراس انداخته و آب دهان به صورتش می‌اندازد. - . امالی شیخ مفید: ۸۶-۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

فض، [کتاب الروضه] عَنْ أَبِي بَكْرٍ قَالَ قَالَ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ خَيْرُ مَنْ أَتْرُكُ بَعْدِي فَمَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَاهُ فَقَدْ عَصَانِي (۳).

**[ترجمه]کتاب الروضه: ابوبکر: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی بهترین کسی است که پس از خودم برجای می گذارم،

هرکس اطاعتش کند، مرا اطاعت کرده و آن‌که نافرمانیش کند، از فرمان من سرپیچیده است. - . الروضهٔ: ۲ -

**[ترجمه]

«۱۶»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِيِّ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا عَلِيُّ أَخْصِمُکَ بِالنُّبُوَّهِ وَ لَا نُبُوَّهَ بَعْدِي وَ تَخْصِمُ النَّاسَ بِسَبْعٍ وَ لَا يُحَاجُّکَ فِيهِنَّ أَحَدٌ مِنْ قُرَيْشٍ أَنْتَ أَوَّلُهُمْ إِيمَاناً بِاللَّهِ وَ أَوْفَاهُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَقْوَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ وَ أَقْسَمُهُمْ بِالسَّوِيَّهِ وَ أَعْدَلُهُمْ فِي الرَّعِيَّهِ وَ أَبْصَرُهُمْ فِي الْقَضِيَّهِ وَ أَعْظَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَزِيَّهً.

قال صاحب کفایه الطالب هذا حدیث حسن عال رواه الحافظ أبو نعیم فی حلیه الأولیاء(۴).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از مناقب خوارزمی از معاذ بن جبل آورده است که رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: علی، جز در نبوّت که بر تو غلبه می‌کنم، (در دیگر فضایل با من مشارکت داری)، زیرا پیامبری پس از من نیست، لیکن در هفت خصلت دیگر مردم را مغلوب می‌کنی و کسی از قریش در آن‌ها غلبه بر تو نخواهد کرد: تو نخستین آن‌ها در ایمان آوردن به خدایی، به پیمان الهی از همه وفادارتری، از همه قائم‌تر به فرمان خدایی، در تقسیم مساوی اموال از همه برتری، درباره رعیّت از همه دادگرتری، در قضاوت کردن از همه با بصیرت‌تری و در روز قیامت نزد خدا از همه ممتازتری.

مؤلف کتاب «کفایهٔ الطالب» گوید: این حدیث حَسَن و عالی است و الحافظ ابونعیم آن را در «حلیهٔ الأولیاء» نقل کرده است. - . کشف الغمّهٔ: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۷»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ كِتَابِ كِفَايَهِ الطَّالِبِ عَنِ الدَّارَقُطْنِيِّ عَنْ رِجَالِهِ عَنْ أَبِي هَارُونَ الْعَبْدِيِّ قَالَ: أَتَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقُلْتُ لَهُ هَلْ شَهِدْتَ بَدْراً قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ أَلَا تُحَدِّثُنِي بِشَيْ ءٍ سَمِعْتَهُ (۵) مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي عَلِيٍّ وَ فَضْلِهِ فَقَالَ بَلَى أُخْبِرُکَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ مَرِضَ مَرْضَهً نَقِهَ مِنْهَا فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَهُ علیها السلام تَعُودُهُ وَ أَنَا جَالِسٌ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِرَسُولِ اللَّهِ مِنَ الضَّعْفِ خَنَقَتْهَا الْعَبْرَهُ حَتَّى بَدَتْ دُمُوعُهَا عَلَى خَدِّهَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا يُبْكِيكِ يَا فَاطِمَهُ قَالَتْ أَخْشَى الضَّيْعَهَ يَا

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵۶- و ۵۵۸.

۲- ۲. أمالی الشیخ المفید: ۸۵ و ۸۶. و کلح فی وجه الصبی أو المجنون: فزعه.

۳- ۳. الروضه: ۲.

۴- ۴. کشف الغمّه: ۴۴.

۵- ۵. فی المصدر: مما سمعته.

رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ يَا فَاطِمَهُ أَ مَا عَلِمْتِ أَنَّ اللَّهَ اطَّلَعَ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَ مِنْهَا أَبَاكِ (١) ثُمَّ اطَّلَعَ ثَانِيَهً فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَعْلَكِ فَأَوْحَى إِلَيَّ فَأَنْكَحْتُهُ وَ اتَّخَذْتُهُ وَصِيّاً أَ مَا عَلِمْتِ أَنَّكِ بِكَرَامَهِ اللَّهِ إِيَّاكِ زَوَّجَكِ أَعْلَمَهُمْ عِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ حِلْماً وَ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً فَضَحِكَتْ وَ اسْتَبْشَرَتْ فَأَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنْ يَزِيدَهَا مَزِيدَ الْخَيْرِ كُلِّهِ الَّذِى قَسَمَهُ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فَقَالَ لَهَا يَا فَاطِمَهُ وَ لِعَلِيٍّ ثَمَانِيَهُ أَضْرَاسٍ يَعْنِى مَنَاقِبَ إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ حِكْمَتُهُ وَ زَوْجَتُهُ وَ سِبْطَاهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ أَمْرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْىُ عَنِ الْمُنْكَرِ يَا فَاطِمَهُ إِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ أُعْطِينَا سِتَّ خِصَالٍ لَمْ يُعْطَهَا أَحَدٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ لَا يُدْرِكُهَا أَحَدٌ مِنَ الْآخِرِينَ غَيْرُنَا نَبِيُّنَا خَيْرُ

الْأَنْبِيَاءِ وَ هُوَ أَبُوكِ وَ وَصِيُّنَا خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ هُوَ بَعْلُكِ وَ شَهِيدُنَا خَيْرُ الشُّهَدَاءِ وَ هُوَ حَمْزَهُ عَمُّ أَبِيكِ وَ مِنَّا سِبْطَا هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ هُمَا ابْنَاكِ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ الْأُمَّهِ(٢) الَّذِى يُصَلِّى عِيسَى خَلْفَهُ ثُمَّ ضَرَبَ عَلَى مَنْكِبِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ مِنْ هَذَا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ.

قال محمد بن يوسف بن محمد الكنجى الشافعى هكذا أخرجه الدارقطنى صاحب الجرح و التعديل قلت أورده الحافظ أبو نعيم فى كتاب الأربعين فى أخبار المهدى عليه السلام أذكره هناك إن شاء الله و هو أبسط من هذا.

وَ نَقَلْتُ مِنْ مَنَاقِبِ الْحَافِظِ أَبِى بَكْرٍ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى بْنِ مَرْدَوَيْهِ عَنْ حُذَيْفَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: عَلِيٌّ خَيْرُ الْبَشَرِ مَنْ أَبَى فَقَدْ كَفَرَ.

وَ عَنْ حُذَيْفَهَ أَيْضاً: مِثْلَهُ.

وَ مِنْهُ قَالَ: سُئِلَ حُذَيْفَهُ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام فَقَالَ خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّهِ بَعْدَ نَبِيِّهَا وَ لَا يَشُكُّ فِيهِ إِلَّا مُنَافِقٌ.

وَ مِنْهُ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: عَلِيُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ (٣) خَيْرُ مَنْ أُخَلِّفُهُ بَعْدِى.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ سَلْمَانُ: رَآنِى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَنَادَانِى فَقُلْتُ لَبَّيْكَ قَالَ أُشْهِدُكَ الْيَوْمَ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ خَيْرُهُمْ وَ أَفْضَلُهُمْ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ سَلْمَانَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيٌّ فَمَنْ وَصِيُّكَ

١- ١. فى المصدر بعد ذلک: فبعثه نبيا.

٢- ٢. فى المصدر: هذه الأمه.

٣- ٣. فى المصدر: ان علىّ بن أبى طالب.

فَسَكَتَ عَنِّی فَلَمَّا كَانَ بَعْدُ رَآنِی فَقَالَ یَا سَلْمَانُ فَأَسْرَعْتُ إِلَیْهِ وَ قُلْتُ لَبَّیْکَ (۱) قَالَ تَعْلَمُ مَنْ وَصِیُّ مُوسَی قُلْتُ نَعَمْ یُوشَعُ بْنُ نُونٍ قَالَ لِمَ قُلْتُ لِأَنَّهُ كَانَ أَعْلَمَهُمْ یَوْمَئِذٍ قَالَ فَإِنَّ وَصِیِّی وَ مَوْضِعَ سِرِّی وَ خَیْرَ مَنْ أَتْرُکُ بَعْدِی وَ یُنْجِزُ عِدَتِی وَ یَقْضِی دَیْنِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ حَدَّثَنِی سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ: أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنَّ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ خَیْرَ مَنْ أُخَلِّفُ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ رَوَاهُ صَدِیقُنَا الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ مَرْفُوعاً إِلَی أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ أَخِی وَ صَاحِبِی وَ ابْنُ عَمِّی وَ خَیْرُ مَنْ أَتْرُکُ بَعْدِی یَقْضِی دَیْنِی وَ یُنْجِزُ مَوْعِدِی.

وَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ عَمَّنْ نَأْخُذُ بَعْدَکَ وَ بِمَنْ نَثِقُ قَالَ فَسَكَتَ عَنِّی حَتَّی سَأَلْتُ عَشْراً ثُمَّ قَالَ یَا سَلْمَانُ إِنَّ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی وَ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ خَیْرَ مَنْ أُخَلِّفُهُ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ یُؤَدِّی عَنِّی وَ یُنْجِزُ مَوْعِدِی.

وَ مِنْهُ عَنْ سَلْمَانَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَلْ تَدْرِی مَنْ كَانَ وَصِیُّ مُوسَی قُلْتُ یُوشَعُ بْنُ نُونٍ قَالَ فَإِنَّ وَصِیِّی فِی أَهْلِی وَ خَیْرَ مَنْ أُخَلِّفُهُ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ خَیْرُ أُمَّتِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَه.

وَ مِنْهُ عَنْ حُبْشِیِّ بْنِ جُنَادَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَیْرُ مَنْ یَمْشِی عَلَی الْأَرْضِ (۲) بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ خَیْرُ مَنْ تَرَكْتُ بَعْدِی.

وَ مِنْهُ عَنْ أَنَسٍ أَیْضاً عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِنَّ خَلِیلِی وَ وَزِیرِی وَ خَلِیفَتِی وَ خَیْرُ مَنْ أَتْرُکُ بَعْدِی یَقْضِی دَیْنِی وَ یُنْجِزُ مَوْعِدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ مِنْهُ عَنْ عَطِیَّهَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَی جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ هُوَ شَیْخٌ كَبِیرٌ فَقُلْنَا أَخْبِرْنَا عَنْ هَذَا الرَّجُلِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَرَفَعَ حَاجِبَیْهِ ثُمَّ قَالَ ذَاکَ مِنْ خَیْرِ الْبَشَرِ.

۱- ۱. فی المصدر: فقلت: لبیک یا رسول اللّه.

۲- ۲. فی المصدر: علی وجه الأرض خ ل.

وَ مِنْهُ عَنْ عَطِيَّهَ: مِثْلَهُ.

بِعِدَّهِ رِوَايَاتٍ وَ مِنْهُ: سُئِلَ جَابِرٌ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ كَانَ خَيْرَ الْبَشَرِ(۱).

وَ فِي رِوَايَهٍ: فَقِيلَ لَهُ وَ مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ يُبْغِضُ عَلِيّاً قَالَ مَا يُبْغِضُ عَلِيّاً إِلَّا كَافِرٌ.

وَ مِنْهُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ: تَذَاكَرُوا فَضْلَ عَلِيٍّ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ وَ تَشُكُّونَ فِيهِ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ إِنَّهُ قَدْ أَحْدَثَ قَالَ وَ مَا يَشُكُّ (۲) فِيهِ إِلَّا كَافِرٌ أَوْ مُنَافِقٌ.

وَ فِي رِوَايَهٍ قَالَ: كَانَ خَيْرَ الْبَشَرِ قُلْتُ يَا جَابِرُ كَيْفَ تَقُولُ فِيمَنْ يُبْغِضُ عَلِيّاً قَالَ مَا يُبْغِضُهُ إِلَّا كَافِرٌ.

وَ مِنْهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ الْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَهَ إِلَى بَنِي وَلِيعَهَ وَ كَانَ بَيْنَهُمْ شَحْنَاءُ فِي الْجَاهِلِيَّهِ فَلَمَّا بَلَغَ بَنِي وَلِيعَهَ اسْتَقْبَلُوهُ لِيَنْظُرُوا مَا فِي نَفْسِهِ قَالَ فَخَشِيَ الْقَوْمَ فَرَجَعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنَّ بَنِي وَلِيعَهَ أَرَادُوا قَتْلِي وَ مَنَعُوا الصَّدَقَهَ فَلَمَّا بَلَغَ بَنِي وَلِيعَهَ الَّذِي قَالَ عَنْهُمُ الْوَلِيدُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ اللَّهِ لَقَدْ كَذَبَ الْوَلِيدُ وَ لَكِنَّهُ قَدْ كَانَتْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُ شَحْنَاءُ فَخَشِينَا أَنْ يُعَاقِبَنَا بِالَّذِي كَانَ بَيْنَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَتَنْتَهُنَّ يَا بَنِي وَلِيعَهَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْكُمْ رَجُلًا عِنْدِي كَنَفْسِي يَقْتُلُ مُقَاتِلَكُمْ (۳) وَ يَسْبِي ذَرَارِيَّكُمْ وَ هُوَ هَذَا خَيْرُ مَنْ تَرَوْنَ وَ ضَرَبَ عَلَى كَتِفِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَ أَنْزَلَ اللَّهُ فِي الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَهَ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ(۴) إِلَى آخِرِهَا.

وَ مِنْهُ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَهَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَتْ ذَاكَ مِنْ خَيْرِ الْبَرِيَّهِ وَ لَا يَشُكُّ فِيهِ إِلَّا كَافِرٌ.

وَ مِنْهُ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَهَ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِفَاطِمَهَ علیها السلام إِنَّ زَوْجَكِ خَيْرُ أُمَّتِي أَقْدَمُهُمْ سِلْماً وَ أَكْثَرُهُمْ عِلْماً.

وَ مِنْ كِفَايَهِ الطَّالِبِ عَنِ ابْنِ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: فَضْلُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَى سَائِرِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمِائَهِ مَنْقَبَهٍ وَ شَارَكَهُمْ فِي مَنَاقِبِهِمْ (۵).

۱- ۱. فی المصدر: کان ذاک خیر البشر.

۲- ۲. فی المصدر: و لا یشک خ ل.

۳- ۳. فی المصدر: مقاتلتکم.

۴- ۴. سوره الحجرات: ۶.

۵- ۵. کشف الغمّه: ۴۴- ۴۶.

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از کتاب «کفایهٔ الطالب» دارقطنی مرفوعاً از ابوهارون عبدی آورده است که گفت: نزد ابوسعید خدری آمده به وی گفتم: آیا در جنگ بدر شرکت داشته‌ای؟ گفت: آری، گفتم: آیا درباره علی علیه السلام و فضیلت او چیزی از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده‌ای که برای من روایت کنی؟ گفت: بلی، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به یک بیماری مبتلا گردید که بعداً از آن شفا یافت، فاطمه علیها السّلام برای عیادت بر آن حضرت وارد شد در حالی که من سمت راست پیامبر نشسته بودم؛ و چون ضعف و ناتوانی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را دید، بغض چنان گلویش را گرفت که اشک بر گونه‌هایش جاری گشت؛ پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: فاطمه، چرا گریه می کنی؟ عرض کرد: یا رسول الله، بیم آن دارم تو را از دست بدهم.

ص: ۱۰

فرمود: ای فاطمه: مگر نمی‌دانی خداوند نظری بر زمین افکند و پدرت را از آن برگزید سپس بار دوم نظر انداخت و شوی تو را برگزید، آن‌گاه به من وحی فرمود و من او را (به شما) تزویج کرده و وصیّ خویش قرار دادم، آیا نمی‌دانی که خداوند تو را کرامت بخشیده که به همسری عالم‌ترین، بردبارترین و پیشتازترین مردم در اسلام آوردن در آورده است؟! فاطمه علیها السّلام این سخنان را به فال نیک گرفته و خندید، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله اراده فرمود وی را به خیر بیشتری که شامل همه خیراتی شود که خداوند قسمت محمّد و آل محمّد کرده است، بشارت دهد، از این رو به وی فرمود: ای فاطمه، علی دارای هشت دندان محکم است (منظورشان منقبت بود): ایمانش به خدا و رسول او، حکمتش، همسرش، دو سبطش حسن و حسین، امر به معروف و نهی از منکرش. ای فاطمه، به ما اهل بیت شش خصلت داده شده که جز ما به کسی از پیشینیان عطا نشده و کسی از آیندگان نیز به آن‌ها دست نخواهد یافت؛ پیامبر ما بهترینِ پیامبران است که پدر توست، وصیّ ما بهترینِ اوصیاست که شوی توست، شهید ما بهترینِ شهداست که او حمزه عموی پدر توست، و دو سبط این اُمّت از ماست و آن‌ها پسران تو هستند، و مهدی اُمّت که عیسی در نماز به وی اقتدا می کند، از ماست؛ سپس دست بر شانه حسین زده و فرمود: مهدی این اُمّت از نسل این است .

محمّد بن یوسف بن محمّد گنجی شافعی گوید: دار قطنی صاحب کتاب «الجرح و التعدیل» آن را به همین شکل روایت کرده است. گفتم: حافظ ابونعیم آن را در کتاب «الأربعین» ضمن اخبار مهدی علیه السّلام نقل کرده که إن شاء الله آن را که مفصل تر از این است، در همان‌جا خواهم آورد.

و از مناقب حافظ ابوبکر احمد بن موسی بن مردویه از حذیفهٔ این روایت را نقل کرده‌ام که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی خیرُالبشر است، هرکس نپذیرد به یقین کفر ورزیده است. و از حذیفهٔ نیز نظیر آن روایت شده است. و به نقل از وی گوید: از حذیفهٔ درباره علی علیه السّلام سؤال شد، گفت: پس از پیامبر، او بهترینِ این اُمّت است و در این امر جز منافق تردید نمی‌کند. و از سلمان فارسی نقل کرده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی بن ابی طالب بهترین کسی است که پس از خودم برجای می گذارم.

و از ابوسعید خدری آورده است که سلمان فارسی گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا دیده و صدا زد، پس لبّیک گفتم، فرمود: امروز تو را گواه می گیرم که علی بن ابی طالب بهترین و با فضیلت ترین اصحاب است.

و از ابوسعید خدری از سلمان رضی الله عنه روایت کرده که: عرض کردم: یا رسول الله، هر پیامبری یک وصی دارد، وصیّ شما کیست؟

ص: ۱۱

آن حضرت سکوت فرمود لیکن بعداً که مرا دید، فرمود: سلمان! پس به سرعت حضورشان شرفیاب شده و عرض کردم: لبّیک! فرمود: می‌دانی وصیّ موسی کیست؟ عرض کردم: آری، یوشع بن نون. فرمود: چرا؟ عرض کردم: چون در آن روزگار وی اعلم‌تر از بقیه بود. فرمود: همانا وصیّ من، محرم رازم و بهترین کسی که پس از خودم بر جای می‌گذارم کسی که به وعده‌های من عمل می‌کند، و وام مرا ادا می‌نماید، علی بن ابی طالب است.

و از انس بن مالک روایت کرده که: سلمان فارسی برای من روایت کرد که از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده است که فرمود: همانا برادرم، وزیرم و بهترین کسی که پس از خود بر جای می‌گذارم علی بن ابی طالب است. دوست ما العزّ المحدّث حنبلی نیز ما را مرفوعاً از انس روایت کرده که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی، برادر و دوست و عمو زاده من است و بهترینِ کسانی است که بعد از خودم برجای می‌گذارم، وام مرا ادا می‌کند و وعده‌های مرا تحقیق می‌بخشد. و از انس از سلمان روایت شده که: عرض کردم: یا رسول الله، پس از شما دین خود را از چه کسی بگیریم و به چه کسی اقتدا کنیم؟ گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا پاسخ نداده و سکوت فرمود تا اینکه ده بار پرسش خود را تکرار کردم و آن‌گاه فرمود: ای سلمان، وصی و جانشین، برادر و وزیر من و بهترین کسی که پس از خود بر جای می‌گذارم، علی بن ابی طالب است، کار های مرا انجام می‌دهد و وعده‌های مرا به جای می‌آورد.

و از سلمان رضی الله روایت کرده که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: آیا می‌دانی وصیّ موسی که بود؟ عرض کردم: یوشع بن نون. فرمود: وصیّ من در میان خاندانم و بهترین کسی که پس از خود بر جای می‌گذارم علی بن ابی طالب است. از ابورافع از پدرش از جدّش آورده است که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو بهترینِ اُمّت من در دنیا و در آخرت هستی. و از حبشی بن جناده آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بهترین کسی که پس از من بر روی زمین راه می‌رود علی بن ابی طالب است. از انس بن مالک آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی بهترین کسی است که پس از خود بر جای می‌گذارم.

نیز از انس آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: دوست، وزیر، جانشین و بهترین کسی که پس از خود بر جای می‌گذارم، کسی که وام مرا می‌پردازد و وعده‌های مرا به جا می‌آورد، علی بن ابی طالب است.

و از عطیّهٔ بن سعد آورده است که: بر جابر بن عبدالله در حالی که پیری سالخورده بود، وارد شدیم و گفتیم: از این مرد، علی بن ابی طالب

برایمان بگو. پس ابروان خود را بالا برده سپس گفت: او خیرالبشر است.

ص: ۱۲

و از عطیّهٔ مانند آن به چند روایت نقل شده است. و از او روایت شده که از جابر درباره علی علیه السّلام پرسیده شد، گفت: او خیرالبشـر بود. و در روایتی دیگر، پس به وی (جابر) گفته شد: درباره مردی که علی را دشمن بدارد چه می گویی؟ گفت: جز کافر کسـی با علی دشمنی نمی کند. و از سالم بن ابی الجعد روایت کرده که گفت: گروهی نزد جابر بن عبدالله درباره فضایل علی بحث و گفتگ می کردند، گفت: آیا درباره فضایل وی شک دارید؟! پس یکی از آن جمع گفت: او بدعت نهاد.! گفت: جز کافر یا منافق درباره فضیلت او شک نمی کند- و در روایتی دیگر گفت: او خیرالبشربود.- گفتم: ای جابر، درباره کسی که علی را دشمن بدارد چه می گویی؟ گفت: جز کافر کسی با او دشمنی نمی کند.

و از جـابر بـن عبـدالله آورده اسـت که گفت: پیـامبر صَـلی الله علیهِ و آله ولیـد بن عقبه را (برای جمـع صـدقات) نزد بنی ولیعهٔ فرسـتاد و میان ولید و ایشان در جاهلیت دشـمنی و عداوتی واقع شده بود. چون ولید به بنی ولیعهٔ رسید، به استقبالش شتافتند تا از نیّت وی آگـاه شونـد. گویـد: پس ولیـد از آن قوم ترسـیده نزد رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله بازگشت و عرض کرد: بنی ولیعـهٔ قصـد جان من کردنـد و از دادن صـدقات امتناع ورزیدند. چون بنی ولیعهٔ اطلاع یافتند که ولید به پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله چه گفته است، نزد آن حضـرت آمـده و گفتنـد: یـا رسول الله، به خـدا سوگنـد ولیـد دروغ گفته است، لیکن میـان ما و او عـداوتی واقع شده از این رو ترسـیدیم به خاطر آن ما را مجازات کند. رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: ای بنی ولیعهٔ، از مخـالفت دست برمی‌داریـد یـا مردی را که نزد من چون خودِ من است به سـراغتان بفرسـتم که جنگجویانتان را به قتل آورد و زنان و کودکانتان را به اسارت گیرد؟ و او همین است، بهترین کسی که تاکنون دیده‌اید- و با دست بر شانه علی بن ابی طالب علیه السّـلام زد- و خداوند درباره ولید بن عقبه این آیه را نازل فرمود:«يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُواْ إِن جَاءَكُمْ ٭فَاسِقُ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُواْ أَن تُصِيبُواْ قَوْمَا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُواْ عَلَىَ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ» - . حجرات/ ۶ - {ای

کسانی که ایمان آورده ایـد، اگر فاسـقی برایتان خبری آورد، نیک وارسـی کنیـد، مبادا به نادانی گروهی را آسـیب برسانید و [بعد،] از آنچه کرده اید پشیمان شوید.} و از عطا روایت کرده که گفت: از عایشه درباره علی علیه السّـلام پرسیدم، گفت: او بهترینِ مردم بود و جز کافر درباره مقام وی شک نمی کنـد. و از سـلیمان بن بریـده از پـدرش روایت کرده که پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله به فاطمه علیها السّلام فرمود: شوی تو بهترینِ اُمّتِ من است، پیشتازترین ایشان در اسلام آوردن و عالِم‌ترین آنان.

و از کتاب «کفایهٔ الطالب» از ابن تیمی از پدرش روایت کرده که گفت: علی بن ابی طالب بر دیگر صـحابه رسول الله صَلی الله علیهِ و آله یکصـد فضـیلت دارد ضـمن اینکه در مناقبی که صـحابه از آن برخوردارند، با آنان شـریک است. - . کشف الغمّهٔ: ۴۴- ۴۶ -

**[ترجمه]

«۱۸»

یف، [الطرائف] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ فِی عَلِیٍّ علیه السلام إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِکَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ(۱).

وَ رُوِیَ عَنْ عَطِیَّهَ قَالَ: سُئِلَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِیٍّ قَالَ ذَاکَ خَیْرُ الْبَشَرِ وَ لَا یَشُکُّ فِیهِ إِلَّا مُنَافِقٌ.

وَ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَائِشَهَ: حَیْثُ سُئِلَتْ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَتْ عَلِیٌّ خَیْرُ الْبَشَرِ لَا یَشُکُّ فِیهِ إِلَّا کَافِرٌ(۲).

**[ترجمه]الطرائف: ابن عباس گوید: این آیه درباره علی علیه السّلام نازل شده است:« إِنَّ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِکَ هُمْ خَیرُْ الْبرَِیَّه» - . بیّنهٔ/ ۷ - {در

حقیقت کسانی که گرویده و کارهای شایسته کرده اند، آنانند که بهترین آفریدگانند}. و از عطیّه روایت کرده که از جابر بن عبدالله درباره علی علیه السّلام سؤال کرده و جابر گفته است: او خیرُالبشر است و جز منافق در مقام او تردید نمی‌کند. و از عطا به نقل از عایشه آورده است که چون درباره علی علیه السّلام از وی سؤال شد، گفت: علی خیرُالبشر است و جز کافر در این مورد تردید نمی‌کند. - . در نسخه چاپی آن را نیافتیم . -

**[ترجمه]

«۱۹»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ قُتَیْبَهَ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّرَّاجِ (۳) عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ فَضَّلَ أَحَداً مِنْ أَصْحَابِی عَلَی عَلِیٍّ فَقَدْ کَفَرَ(۴).

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ رَجَاءٍ عَنْ وَکِیعٍ عَنْ شَرِیکِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِیلٍ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابن عمر گوید: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس یکی از صحابه مرا بر علی برتری دهد، به یقین کفر ورزیده است. - . امالی صدوق: ۳۹۰ -

امالی صدوق: جابر بن عبدالله انصاری نظیر این حدیث را نقل کرده است. - . امالی صدوق: ۳۹۹ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ حَمْزَهَ الْعَلَوِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ دَاهِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تُضَادُّوا بِعَلِیٍّ أَحَداً فَتَکْفُرُوا وَ لَا تُفَضِّلُوا عَلَیْهِ أَحَداً فَتَرْتَدُّوا(۶).

**[ترجمه]امالی مفید: ابوذر گوید: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: کسی را در مقابل علی قرار ندهید که کفر خواهید

ورزید و کسی را بر وی برتری ندهید که مرتد می‌شوید. - . امالی شیخ مفید: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۲۱»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ یَرْفَعُهُ عَنْ جابِرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ فَضْلُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَلَی هَذِهِ الْأُمَّهِ کَفَضْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ عَلَی سَائِرِ الشُّهُورِ وَ فَضْلُ عَلِیٍّ عَلَی هَذِهِ الْأُمَّهِ کَفَضْلِ لَیْلَهِ الْقَدْرِ عَلَی سَائِرِ اللَّیَالِی وَ فَضْلُ عَلِیٍّ عَلَی هَذِهِ الْأُمَّهِ کَفَضْلِ لَیْلَهِ الْجُمُعَهِ عَلَی سَائِرِ اللَّیَالِی (۷) فَطُوبَی لِمَنْ آمَنَ بِهِ وَ صَدَّقَ

ص: ۱۴

۱- ۱. سوره البینه: ۷.

۲- ۲. لم نجده فی المصدر المطبوع.

۳- ۳. فی المصدر و(م): عن عبد الرحمن بن سراج.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۳۹۰.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۳۹۹.

۶- ۶. أمالی الشیخ: ۹۵.

۷- ۷. فی الروضه: کفضل الجمعه علی سائر الایام.

بِوَلَایَتِهِ وَ الْوَیْلُ کُلَّ الْوَیْلِ لِمَنْ جَحَدَهُ وَ جَحَدَ حَقَّهُ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أَنْ یُحَرِّمَهُ (۱) یَوْمَ الْقِیَامَهِ شَفَاعَهَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله (۲).

**[ترجمه]الروضۀ- الفضائل: عمر بن خطّاب گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را شنیدم که می‌فرمود: فضیلت علی بن ابی طالب بر این اُمّت به مانند فضیلت ماه رمضان بر دیگر ماه‌هاست و فضیلت علی بر این اُمّت همانند فضیلت شب قدر بر دیگر شب‌هاست و فضیلت علی بر این اُمّت همانند فضیلت شب جمعه بر دیگر شب‌هاست، پس خوشا به حال آن‌که به وی ایمان آورده و ولایتش را تصدیق کند

ص: ۱۴

و ای وای بر آن‌کس که منکر او و منکر حقّش شود، که در این صورت بر خدا حقّ است که روز قیامت وی را از شفاعت محمّد صَلی الله علیهِ و آله محروم سازد. - . الروضۀ: ۲۷ آن را در الفضائل نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۲۲»

کشف، [کشف الغمه] رَوَی الْحَافِظُ أَبُو نُعَیْم یَرْفَعُهُ بِسَنَدِهِ فِی حِلْیَتِهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ادْعُ لِی سَیِّدَ الْعَرَبِ یَعْنِی عَلِیّاً فَقَالَتْ عَائِشَهُ أَ لَسْتَ سَیِّدَ الْعَرَبِ قَالَ أَنَا سَیِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْعَرَبِ فَلَمَّا جَاءَهُ أَرْسَلَ إِلَی الْأَنْصَارِ فَأَتَوْهُ فَقَالَ لَهُمْ یَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَ لَا أَدُلُّکُمْ عَلَی مَا إِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَداً قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ هَذَا عَلِیٌّ فَأَحِبُّوهُ بِحُبِّی وَ أَکْرِمُوهُ بِکَرَامَتِی فَإِنَّ جَبْرَئِیلَ علیه السلام أَمَرَنِی بِالَّذِی قُلْتُ لَکُمْ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ عَلَا(۳).

**[ترجمه]کشف الغمّۀ: حسن بن علی علیه السّلام گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: سیّد عرب -منظورش علی بود- را برای من فرا بخوان! پس عایشه گفت: مگر سیّد عرب شما نیستید؟ فرمود: من سیّد فرزندان آدم هستم و سیّد عرب علی است. و چون علی آمد، در پی انصار فرستاد که آمدند، پس به ایشان فرمود: ای جماعت انصار، آیا شما را به کسی رهنمون گردم که تا زمانی که به وی تمسّک جویید از آن پس هرگز گمراه نشوید؟ عرض کردند: آری، یا رسول الله. فرمود: او علی است، پس به واسطه محبت من او را دوست بدارید و به واسطه کرامت من او را گرامی بدارید؛ زیرا جبرئیل علیه السّلام از جانب خدای عزیز و بلندمرتبه به من امر فرمود که این را به شما بگویم. - . کشف الغمّۀ: ۳۲ -

**[ترجمه]

«۲۳»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ یَرْفَعُهُ عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیُّ- عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ ذَاکَ وَ اللَّهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ بَوَارُ الْکَافِرِینَ وَ قَاتِلُ الْقَاسِطِینَ وَ النَّاکِثِینَ وَ الْمَارِقِینَ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ بَعْدِی خَیْرُ الْبَشَرِ فَمَنْ شَکَّ فِیهِ فَقَدْ کَفَرَ(۴).

**[ترجمه]الروضهٔ- الفضائل: امام باقر علیه السّلام فرمود: از جابر بن عبدالله انصاری درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام سؤال شد، گفت: به خدا سوگند که او امیرمؤمنان هلاک کافران و قاتل قاسطین، ناکثین و مارقین (از دین برگشتگان، پیمان... شکنان (وخوارج) است؛ و من خود از رسول خدا صلی الله علیهِ و آله شنیدم که فرمود: پس از من علی خیرُالبشر است و هرکس در مقام او شک کند، کفر ورزیده است. - . الروضهٔ: ۳۶ . الفضائل: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۴»

أَقُولُ قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِی الْحَدِيدِ فِی شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَهِ فِی كِتَابِ صِفِّينَ لِلْمَدَائِنِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ: أَنَّ عَائِشَهَ قَالَتْ لَهُ لَمَّا عَرَفَتْ أَنَّ عَلِيّاً قَتَلَ ذَا الثُّدَيَّهِ لَعَنَ اللَّهُ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ فَإِنَّهُ كَتَبَ إِلَيَّ يُخْبِرُنِی أَنَّهُ قَتَلَهُ بِالْإِسْكَنْدَرِيَّهِ أَلَا إِنَّهُ لَيْسَ يَمْنَعُنِی مَا فِی نَفْسِی أَنْ أَقُولَ مَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ سَمِعْتُهُ يَقُولُ يَقْتُلُهُ خَيْرُ أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی.

وَ فِی مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: قَالَتْ لِی عَائِشَهُ إِنَّكَ مِنْ وُلْدِی وَ مِنْ أَحَبِّهِمْ إِلَيَّ فَهَلْ عِنْدَكَ عِلْمٌ مِنَ الْمُخْدَجِ فَقُلْتُ نَعَمْ قَتَلَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عَلَى نَهَرٍ

ص: ۱۵

۱- ۱. فی الروضه: حق علی اللّه أن لا ینیله شیئا من روائح الجنه یوم القیامه، و لا تناله شفاعه محمد.

۲- ۲. الروضه: ۲۷. و لم نجده فی الفضائل.

۳- ۳. کشف الغمّه: ۳۲.

۴- ۴. الروضه: ۳۶. الفضائل: ۱۷۰.

يُقَالُ لِأَعْلَاهُ تَامَرَّا(۱) وَ لِأَسْفَلِهِ النَّهْرَوَانُ بَيْنَ الخافيق [لَخَاقِيقَ] وَ طَرْفَاءَ(۲) قَالَتِ ابْغِنِي (۳) عَلَى ذَلِكَ بَيِّنَةً فَأَقَمْتُ رِجَالًا شَهِدُوا عِنْدَهَا بِذَلِكَ قَالَ فَقُلْتُ لَهَا سَأَلْتُكِ بِصَاحِبِ الْقَبْرِ مَا الَّذِى سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ فِيهِمْ قَالَتْ نَعَمْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّهُمْ شَرُّ الْخَلْقِ وَ الْخَلِيقَهِ يَقْتُلُهُمْ خَيْرُ الْخَلْقِ وَ الْخَلِيقَهِ وَ أَقْرَبُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَسِيلَهً(۴).

**[ترجمه]می گويم: عبدالحميد بن ابى الحديد در شرح نهج البلاغه گويد: در كتاب صفيّن، مدائنى از مسروق از عايشه نقل كرده كه چون دانست حضرت على عليه السّلام ذوالثدية (سردسته خوارج) را به قتل رسانده، گفت: خدا عمروعاص را لعنت كند كه برايم نوشته بود او خود ذوالثدية را در اسكندريه به قتل رسانده است. اما آنچه از على در دل دارم باعث نمى‌شود كه سخنى را كه از رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله شنيده‌ام، بيان نكنم، من شنيدم كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: او را بهترينِ اُمّتِ من بعد از من خواهد كشت.

و در مسند احمد بن حنبل از مسروق نقل است كه: عايشه به من گفت: تو از فرزندان من و از محبوب‌ترين آن‌ها نزد منى؛ اكنون بگو كه آيا از آن مخدج (شل- سردسته خوارج-) خبر دارى؟ گفتم: آرى، على بن ابى طالب او را در كنار نهرى

ص: ۱۵

كه بالاى آن را «تامَرّا» و پايين آن را «نهروان» و ميان خافيق و طرفاء واقع است، به قتل رساند. گفت: براى اثبات گفته‌ات شاهد بياور، و من نيز چند مرد را نزد ايشان آوردم و گواهى به صحّت گفته من دادند. گويد: پس به وى گفتم: تو را به صاحب اين قبر سوگند مى‌دهم به من بگو از رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله در مورد آنها چه شنيده‌اى؟ گفت: بلى، از آن حضرت شنيدم كه فرمود: آن‌ها بدترين آفريدگانند و بهترينِ آفريدگان و نزديك‌ترين آن‌ها نزد خدا به جهت وسيله، آن‌ها را به قتل خواهد رساند. -. شرح النهج ۱: ۲۴۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

لى، [الأمالى] للصدوق أَبِى عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ التَّاجِرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ زِيَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ بَدْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ يَدْخُلُ عَلَيْكُمْ مِنْ هَذَا الْبَابِ خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ وَ أَدْنَى النَّاسِ مَنْزِلَهً مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَدَخَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ عليه السلام فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ مَا لِى لَا أَقُولُ هَذَا يَا أَبَا الْحَسَنِ وَ أَنْتَ صَاحِبُ حَوْضِى وَ الْمُوفِى بِذِمَّتِى وَ الْمُؤَدِّى عَنِّى دَيْنِى (۵).

**[ترجمه]امالى صدوق: انس بن مالك گويد: شنيدم رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: اكنون از اين در بهترينِ اوصيا، سرور شهيدان و نزديك‌ترين مردم از جهت منزلت به پيامبران بر شما وارد مى‌شود. پس على بن ابى طالب عليه السّلام وارد شد؛ سپس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: و چرا چنين نگويم يا أبا الحسن در حالى كه تو صاحب حوض من، به جا آورنده تعهدات و پرداخت كننده وام منى؟! -. امالى صدوق: ۱۲۶ -

**[ترجمه]

«۲۶»

لی، [الأمالی] للصدوق الْهَمَذَانِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَلَمَهَ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَیْثٍ عَنْ بَرْدَعَهَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِی الْخَلِیلِ عَنْ سَلْمَانَ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِنْدَ الْمَوْتِ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَفْضَلُ مَنْ تَرَکْتُ بَعْدِی (۶).

**[ترجمه]امالی صدوق: سلمان رحمهٔ الله علیه گوید: به هنگام احتضار رسول خدا صلی الله علیهِ و آله نزد وی رفتم، فرمود: علی بن ابی طالب بهترین کسی است که پس از خود برجای می گذارم. - . امالی صدوق: ۲۸۵ -

**[ترجمه]

«۲۷»

لی، [الأمالی] للصدوق بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: أَحَبُّ أَهْلِ بَیْتِی إِلَیَّ وَ أَفْضَلُ مَنْ أَتْرُکُ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۷).

**[ترجمه]امالی صدوق: علی علیه السّلام گوید: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: محبوب ترین اهل بیتم و بهترین کسی که پس از خود برجای می گذارم علی بن ابی طالب است. - . امالی صدوق: ۲۸۵ -

**[ترجمه]

«۲۸»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ الْفَضَائِلِ لِعُثْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ السَّمَّاکِ عَنِ الْحُسَیْنِ عَنِ

ص: ۱۶

---

۱ - ۱. بفتح المیم و تشدید الراء و القصر: نهر کبیر[یجری] تحت بغداد شرقیها، مخرجه من جبال شهرزور و ممّا یجاورها(مراصد الاطلاع ۱: ۲۵۰).

۲- ۲. قال فی المراصد(۲: ۸۸۵): الطرفاء نخل لبنی عامر بالیمامه.

۳- ۳. أی اطلبنی. و فی هامش(ک): اثتنی خ ل.

۴- ۴. شرح النهج ۱: ۲۴۵. و فیه تقدیم و تأخیر بین الروایتین.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۱۲۶.

۶- ۶. أمالی الصدوق: ۲۸۵.

۷- ۷. أمالی الصدوق: ۲۸۵.

الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يَحْيَى بْنِ هِلَالٍ عَنْ حَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ قَاعِداً مَعَ أَصْحَابِهِ فَرَأَى عَلِيّاً فَقَالَ هَذَا خَيْرُ الْوَصِيِّينَ وَ أَمِيرُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ (۱).

**[ترجمه]کشف اليقين: امام باقر عليه السّلام مى‌فرمايد:

ص: ۱۶

رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله در جمع صحابه نشسته بود كه على عليه السّلام را ديد، پس فرمود: اين بهترينِ اوصيا و امير دست و رو سپيدان است. - . كشف اليقين: ۱۸۱-۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۲۹»

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُثْمَانَ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ الزُّجَاجِيِّ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ يَعْفُورٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنْتُ أَخْدُمُ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لِي يَا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَدْخُلُ عَلَيَّ رَجُلٌ إِمَامُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ خَيْرُ الْوَصِيِّينَ فَضَرَبَ الْبَابُ فَإِذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَدَخَلَ يَعْرَقُ فَجَعَلَ النَّبِيُّ يَمْسَحُ الْعَرَقَ عَنْ وَجْهِهِ وَ يَقُولُ أَنْتَ تُؤَدِّي عَنِّي أَوْ تُبَلِّغُ عَنِّي فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ وَ لَمْ تُبَلِّغْ رِسَالاتِ رَبِّكَ قَالَ بَلَى وَ لَكِنْ أَنْتَ تُعَلِّمُ النَّاسَ (۲).

**[ترجمه]كشف اليقين: انس بن مالك گويد: به پيامبر صَلى الله عليهِ و آله خدمت مى‌كردم كه به من فرمود: اى انس بن مالك، اكنون مردى بر من وارد مى‌شود كه امام مؤمنان، سرور مسلمانان و بهترينِ اوصياست. در اين هنگام در زده شد و على بن ابى طالب عليه السّلام عرق ريزان وارد گرديد. پس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله شروع كرد به خشك كردن عرق صورتش و مى‌فرمود: اين تويى كه رسالت مرا ادا يا ابلاغ مى‌كنى؛ على عليه السّلام عرض كرد: مگر رسالت پروردگارتان را ابلاغ نكرده‌ايد؟ فرمود: بلى، ليكن تو مردم را تعليم مى‌دهى. - . كشف اليقين: ۱۸۴-۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۳۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْحِلْيَةُ قَالَ الشَّعْبِيُّ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: مَرْحَباً بِسَيِّدِ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ الْخَبَرَ.

وَ فِي الْخَبَرِ الْمُسْنَدِ: أَنَا سَيِّدُ النَّبِيِّينَ وَ عَلِيٌّ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ.

وَ فِي الْخَبَرِ لِلْحُسَيْنِ عليه السلام: أَنْتَ السَّيِّدُ وَ ابْنُ السَّيِّدِ وَ أَخُو السَّيِّدِ(۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: الحلیهٔ، شعبی از علی علیه السّلام روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: مرحبا به سرور مسلمانان و امام پارسایان... تا آخر حدیث. و در حدیث مسند آمده است: من سید انبیا و علی سیّد اوصیاست. و در حدیثی از حسین علیه السّلام: تو سیّد پسر سیّد و برادر سیّد هستی. - . مناقب آل أبی طالب۱: ۵۲۱ -

**[ترجمه]

«۳۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُفَلَّسِ (۴) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یُوسُفَ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ خَاقَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حُمَیْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَیِّدُ الْعَرَبِ قَالُوا أَنْتَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَنَا سَیِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْعَرَبِ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: انس بن مالک گوید: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: سیّد عرب کیست؟ عرض کردند: شما هستید یا رسول الله، فرمود: من سرور و سیّد فرزندان آدم هستم و سیّد عرب علی است. - . امالی شیخ طوسی: ۳۲۵ -

**[ترجمه]

«۳۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی الصُّوفِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مَیْسَرَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْیَشْکُرِیِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: بَیْنَا(۶) أَنَا أُوَضِّئُ رَسُولَ اللَّهِ إِذْ دَخَلَ عَلِیٌّ علیه السلام فَجَعَلَ یَأْخُذُ مِنْ وَضُوئِهِ

۱- ۱. الیقین: ۱۸۰ و ۱۸۱.

۲- ۲. الیقین: ۱۸۳ و ۱۸۴.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۲۱.

۴- ۴. فی المصدر: عن جعفر بن محمّد بن المعلی.

۵- ۵. أمالی الشیخ: ۳۲۵.

۶- ۶. فی المصدر: بینما.

فَيَغْسِلُ بِهِ وَجْهَهُ ثُمَّ قَالَ أَنْتَ سَيِّدُ الْعَرَبِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَ سَيِّدُ الْعَرَبِ قَالَ يَا عَلِيُّ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَ سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ الْعَرَبِ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: انس گوید: در حالی که آب روی دست رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌ریختم تا وضو بگیرند، علی علیه السّلام وارد شد و شروع کرد به گرفتن آب وضوی پیامبر

ص: ۱۷

و صورت خود را با آن شستن، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: تو سیّد عرب هستی! عرض کرد: یا رسول الله، شما رسول خدا و سیّد عرب هستید: فرمود: یا علی، من فرستاده خدا و سیّد فرزندان آدم هستم و تو امیرمؤمنان سیّد عرب هستی. - . امالی شیخ طوسی: ۳۲۵ -

**[ترجمه]

بيان

لعله صلی الله علیه و آله إنما خص سیادته بالعرب لئلا یتوهم کونه أفضل منه أو حذرا من إنکار القوم.

**[ترجمه]شاید علت اینکه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وی را اختصاصا «سیّد عرب» نامیده بدان جهت باشد که این توهم پیش نیاید که علی علیه السلام افضل از اوست یا اینکه از بیم انکار مردم، سیادت وی را منحصر به عرب فرموده است.

**[ترجمه]

«۳۳»

یف، [الطرائف] أَبُو بَكْرِ بْنُ مَرْدَوَيْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ التَّمِيمِيِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمِّهِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِهِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ نَبِيّاً وَ اخْتَارَ لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيّاً فَأَنَا نَبِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ عَلِيٌّ وَصِيِّي فِي عِتْرَتِي وَ أَهْلِ بَيْتِي وَ أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي فَهَذَا مَا شَهِدْتُ مِنْ عَلِيٍّ الْآنَ يَا أَبَتِ فَسُبَّهُ أَوْ دَعْهُ فَأَقْبَلَ أَبُوهَا يُنَاجِي اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا جَهِلْتُ مِنْ أَمْرِ عَلِيٍّ فَأَنَا وَلِيُّ وَلِيِّ عَلِيٍّ وَ عَدُوُّ عَدُوِّ عَلِيٍّ وَ تَابَ الْمَوْلَى تَوْبَةً نَصُوحاً وَ أَقْبَلَ فِيمَا بَقِيَ مِنْ دَهْرِهِ يَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَغْفِرَ لَهُ (۲).

أقول: سیأتی تمامه فی باب أنه صلی الله علیه و آله أخص الناس بالرسول صلی الله علیه و آله.

**[ترجمه]الطرائف: اُمّ سلمه همسر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله (به مربی ای که او را حضانت و سرپرستی کرده بود و علی علیه السلام را در نمازها دشنام می داد) گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند، از هر اُمّتی پیامبری بر گزید و برای

هر پیامبری یک وصی برگزید لذا من پیامبر این اُمّتم و علی بعد از من وصیّ من بر خاندان، خانواده و اُمّت من است. اکنون پدر جان تو خود دانی، خواهی وی را ناسزا بگو و دشنام ده یا به حال خودش واگذار. از آن پس بود که دیدم پدر اُمّ‌سلمه شب و روز مناجات می‌کرد و از خدا طلب آمرزش می‌نموده می‌گفت: خدایا، مرا بیامرز که نسبت به مقام و منزلت علی ناآگاه بودم، از این پس، من دوستِ دوست علی و دشمنِ دشمن علی هستم؛ و بدین ترتیب سرپرست ام سلمه توبه نصوحی کرد و در بقیه عمر پیوسته از خداوند می‌خواست وی را بیامرزد. - . الطرائف: ۸ -

می‌گویم: کُلّ این روایت در باب اینکه آن حضرت نزدیک‌ترین مردم به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود، خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۳۴»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ الْیَشْکُرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (۳) عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ مَنْ وَصِیُّکَ مِنْ أُمَّتِکَ فَإِنَّهُ لَمْ یُبْعَثْ نَبِیٌّ إِلَّا کَانَ لَهُ وَصِیٌّ مِنْ أُمَّتِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمْ یُبَیَّنْ لِی بَعْدُ فَمَکَثْتُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ أَمْکُثَ ثُمَّ دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَنَادَانِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا سَلْمَانُ سَأَلْتَنِی عَنْ وَصِیِّی مِنْ أُمَّتِی فَهَلْ تَدْرِی مَنْ کَانَ وَصِیُّ مُوسَی مِنْ أُمَّتِهِ فَقُلْتُ کَانَ وَصِیُّهُ یُوشَعَ بْنَ نُونٍ فَتَاهُ فَقَالَ هَلْ تَدْرِی لِمَ کَانَ أَوْصَی إِلَیْهِ فَقُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ أَوْصَی إِلَیْهِ لِأَنَّهُ کَانَ أَعْلَمَ أُمَّتِهِ بَعْدَهُ وَ وَصِیِّی وَ أَعْلَمُ أُمَّتِی بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۴).

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۳۲۵.

۲- ۲. الطرائف: ۸.

۳- ۳. فی المصدر و(م): عن محمّد بن عبید اللّه.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۹.

**[ترجمه]امالی صدوق: سلمان فارسی گوید: از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پرسیدم: از میان اُمّت شما چه کسی وصیّ شماست؟ زیرا هیچ پیامبری فرستاده نشده مگر اینکه وصیّی از اُمّت خود داشته باشد؟ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هنوز وصیّ من معلوم نشده است. بعد از مدت‌ها چون وارد مسجد شدم، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله مرا صدا زده و فرمود: ای سلمان، درباره وصیّ من از میان اُمّتم پرسیدی؛ آیا می‌دانی وصیّ موسی از میان اُمّتش که بود؟ عرض کردم: وصیّ او یوشع بن نون بود، همان جوانمرد - همراه - او؛ فرمود: آیا می‌دانی چرا به او وصیّت کرد؟ عرض کردم: خدا و رسولش داناترند. فرمود: او را وصیّ خود کرد چون اعلم اُمّتش بعد از وی بود، و وصیّ و اعلم اُمّتم بعد از من علی بن ابی طالب است. - . امالی صدوق: ۹ -

ص: ۱۸

**[ترجمه]

«۳۵»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ فِی مُسْنَدِهِ عَنْ هَیْثَمِ بْنِ خَلَفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الدُّورِیِّ عَنْ شَاذَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ زَیْدٍ(۱) عَنْ مَطَرٍ عَنْ أَنَسٍ یَعْنِی ابْنَ مَالِکٍ قَالَ: قُلْنَا لِسَلْمَانَ سَلِ النَّبِیَّ (۲) مَنْ وَصِیُّهُ فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ وَصِیُّکَ فَقَالَ یَا سَلْمَانُ مَنْ کَانَ وَصِیُّ مُوسَی فَقَالَ یُوشَعُ بْنُ نُونٍ قَالَ قَالَ وَصِیِّی وَ وَارِثِی مَنْ یَقْضِی دَیْنِی وَ یُنْجِزُ مَوْعِدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۳).

یف، [الطرائف] مُسْنَدُ أَحْمَدَ یَرْفَعُهُ إِلَی سَلْمَانَ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]العمدة: انس — ابن مالک- گوید: به سلمان گفتیم: از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بپرس وصیّ وی کیست؟ پس سلمان به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله عرض کرد: وصیّ شما کیست؟ فرمود: سلمان، وصیّ موسی که بود؟ عرض کرد: یوشع بن نون. گوید: فرمود: وصیّ و وارث من کسی است که وام مرا بپردازد، وعده مرا به جای آورد، علی بن أبی طالب. - . العمدة: ۳۷-۳۸ -

الطرائف: مسند ابن حنبل مرفوعاً از سلمان فارسی مانند آن را روایت کرده است. - . آن را در «الطرائف» نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۳۶»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ بُرَیْدَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قُمْ یَا بُرَیْدَةُ(۵) نعود [نَعُدْ] فَاطِمَةَ فَلَمَّا أَنْ دَخَلْنَا عَلَیْهَا وَ أَبْصَرَتْ أَبَاهَا دَمَعَتْ عَیْنَاهَا قَالَ مَا یُبْکِیکِ یَا بِنْتِی قَالَتْ قِلَّةُ الطُّعْمِ وَ کَثْرَةُ الْهَمِّ وَ شِدَّةُ السُّقْمِ قَالَ لَهَا أَمَا وَ اللَّهِ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ لَکِ مَا تَرْغَبِینَ إِلَیْهِ یَا فَاطِمَةُ أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنْ زَوَّجْتُکِ (۶) خَیْرَ أُمَّتِی أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَکْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَفْضَلَهُمْ

حِلْماً وَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَيْكِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ.

وَ قَرِيبٌ مِنْهُ مَا نَقَلَهُ مِنْ كِتَابِ الذُّرِّيَّهِ الطَّاهِرَهِ لِلدُّولَابِيِّ بِخَطِّ الشَّيْخِ ابْنِ وَضَّاحٍ قَالَ: لَمَّا بَلَغَ فَاطِمَهَ تَزْوِيجُهَا بِعَلِيٍّ بَكَتْ فَدَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ مَا لَكِ يَا فَاطِمَهُ تَبْكِينَ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ أَنْكَحْتُكِ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَفْضَلَهُمْ حِلْماً وَ أَوَّلَهُمْ سِلْماً.

وَ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: وَضَّأْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ هَلْ لَكَ فِي فَاطِمَهَ نعودها [نَعُودُهَا] فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَامَ مُتَوَكِّئاً عَلَيَّ فَقَالَ أَمَا إِنَّهُ سَيَحْمِلُ ثِقْلَهَا غَيْرُكَ وَ يَكُونُ أَجْرُهَا لَكَ قَالَ فَكَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيَّ شَيْ ءٌ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى فَاطِمَهَ عليها السلام فَقَالَ كَيْفَ تَجِدِينَكِ قَالَتْ وَ اللَّهِ قَدِ اشْتَدَّ حُزْنِي وَ اشْتَدَّتْ فَاقَتِي وَ طَالَ سُقْمِي.

۱- ۱. في المصدر: عن جعفر بن زياد.

۲- ۲. في المصدر: اسأل النبيّ.

۳- ۳. العمده: ۳۷ و ۳۸.

۴- ۴. لم نجده في الطرائف.

۵- ۵. في المصدر: قم بنا يا بريده.

۶- ۶. في المصدر: أني زوجتك.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ وَجَدْتُ فِي كِتَابِ أَبِي بِخَطِّ يَدِهِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ قَالَ صلى الله عليه و آله: أَ وَ مَا تَرْضَيْنَ أَنِّي زَوَّجْتُكِ أَقْدَمَ أُمَّتِي سِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً(۱).

**[ترجمه]کشف الغمّة: از مناقب خوارزمی از بریده روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بریده برخیز به دیدار فاطمه برویم؛ چون بر ایشان وارد گشتیم و چشمشان بر پدرشان افتاد، چشم‌های ایشان پر از اشک شد. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: دخترم چرا گریه می‌کنی؟ عرض کرد: به خاطر اندکی خوراک، کثرت غم و سختی بیماری! پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: به خدا سوگند آنچه نزد خدا داری بهتر از آنی است که بدان راغبی؛ ای فاطمه، آیا خوشنود نیستی که تو را به زوجیّت بهترینِ اُمّتم در آوردم که پیشتازترین آنان در پذیرش اسلام، عالم‌ترین آن‌ها و بردبارترینِ ایشان است؟ به خدا سوگند دو پسر تو دو سرور جوانان اهل بهشتند. و از کتاب «الذرّیة الطاهرة» دوالبی به خط شیخ بن وضّاح نزدیک به این مضمون را نقل کرده گوید: چون فاطمه علیها السّلام آگاه شد که به زوجیّت علی علیه السّلام در آمده است، گریست، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بر وی وارد گشته و فرمود: فاطمه، چرا گریه می‌کنی؟! به خدا سوگند تو را به همسری مردی درآوردم که از همه عالم‌تر، بردبارتر و در اسلام آوردن پیشتازتر است.

و از مسند احمد بن حنبل از معقل بن یسار آورده است که: روزی مشغول ریختن آب وضو برای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بودم که فرمود: مایل هستی به دیدار فاطمه برویم؟ عرض کردم: آری! پس آن حضرت به من تکیه داده و برخاست سپس فرمود: بار سنگین مرا دیگری حمل می‌کند ولی ثواب آن برای تو خواهد بود. گوید: در طول راه گویی هیچ باری بر من نبود تا اینکه بر فاطمه علیها السّلام وارد شدیم. سپس آن حضرت فرمود: خود را چگونه می‌بینی؟ عرض کرد: به خدا سوگند که اندوهم سخت، نداریم افزون و بیماریم به درازا کشیده است.

ص: ۱۹

عبدالله ما را روایت کرده گفت: در کتاب پدرم با دست‌خط خودش این حدیث را یافتم: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آیا خرسند نیستی که تو را به زوجیّت پیشتازترین اُمّتم در اسلام آوردن و عالم‌ترین و بردبارترین آن‌ها در آوردم؟! - . کشف الغمّة: ۴۳ -

**[ترجمه]

بیان

قد ظهر من أخبار هذا الباب أنه علیه السلام وصی النبی و سید الأوصیاء و أكثرها مصرحه بأن المراد بالوصایه الخلافه العظمی و سائرها تورث مزیه توجب تقدیمه علی غیره و تبین أنه خیر البشر و هو مخصص بالرسول صلی الله علیه و آله بالإجماع فبقی غیره من سائر الخلق داخلا تحت البشر فیثبت فضله علیهم و هذه درجه أرفع من الخلافه و الإمامه و لا یشك عاقل فی استلزامها لهما و كیف یجوِّز عاقل أن یكون من لیس بنبی و لا إمام أفضل من الأنبیاء و تبین من سائر الأخبار أنه أفضل من جمیع الصحابه و جمیع الأمه و العقل الصحیح یمنع تقدیم غیر الأفضل علی الأفضل و أكثر الأخبار الموروده فی الباب مشتمله علی ما یدل علی

الإمامه بعضها تصریحا و بعضها تلویحا و الخوض فیها یوجب طول الکلام و قد اعترف بوصایته علیه السلام أکثر المخالفین. قَالَ ابْنُ أَبِی الْحَدِیدِ فِی شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَهِ:

وَ مِمَّا رُوِّینَاهُ مِنَ الشِّعْرِ الْمَقُولِ فِی صَدْرِ الْإِسْلَامِ الْمُتَضَمِّنِ کَوْنَهُ علیه السلام وَصِیَّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَوْلُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی سُفْیَانَ بْنِ حَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ:

وَ مِنَّا عَلِیٌّ ذَاکَ صَاحِبُ خَیْبَرَ***وَ صَاحِبُ بَدْرٍ یَوْمَ شَالَتْ کَتَائِبُهُ (۲)

وَصِیُّ النَّبِیِّ الْمُصْطَفَی وَ ابْنُ عَمِّهِ***فَمَنْ ذَا یُدَانِیهِ وَ مَنْ ذَا یُقَارِبُهُ.

وَ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جُعَیْلٍ:

لَعَمْرِی لَقَدْ بَایَعْتُمْ ذَا حَفِیظَهٍ***عَلَی الدِّینِ مَعْرُوفَ الْعَفَافِ مُوَفَّقاً

عَلِیّاً وَصِیَّ الْمُصْطَفَی وَ ابْنَ عَمِّهِ***وَ أَوَّلَ مَنْ صَلَّی أَخَا الدِّینِ وَ التُّقَی.

قَالَ أَبُو الْهَیْثَمِ بْنُ التَّیِّهَانِ وَ کَانَ بَدْرِیّاً:

قُلْ لِلزُّبَیْرِ وَ قُلْ لِطَلْحَهَ إِنَّنَا***نَحْنُ الَّذِینَ شِعَارُنَا الْأَنْصَارُ

نَحْنُ الَّذِینَ رَأَتْ قُرَیْشٌ فِعْلَنَا***یَوْمَ الْقَلِیبِ أُولَئِکَ الْکُفَّارُ

۱- ۱. کشف الغمّه: ۴۳.

۲- ۲. شال الشی ء: ارتفع. و الکتیبه: القطعه من الجیش او الجماعه. و فی المصدر: سالت کتائبه.

کُنَّا شِعَارَ نَبِیِّنَا وَ دِثَارَهُ***نَفْدِیهِ مِنَّا الرُّوحُ وَ الْأَبْصَارُ(۱)

إِنَّ الْوَصِیَّ إِمَامُنَا وَ وَلِیُّنَا***بَرِحَ الْخَفَاءُ وَ بَاحَتِ الْأَسْرَارُ(۲).

وَ قَالَ عُمَرُ بْنُ حَارِثَهَ الْأَنْصَارِیُّ وَ کَانَ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِیَّهِ یَوْمَ الْجَمَلِ وَ قَدْ لَامَهُ أَبُوهُ علیه السلام لَمَّا أَمَرَهُ بِالْحَمْلَهِ فَتَقَاعَسَ:(۳)

أَبَا حَسَنٍ أَنْتَ فَصْلُ الْأُمُورِ***یَبِینُ بِکَ الْحِلُّ وَ الْمُحرِمُ

جَمَعْتَ الرِّجَالَ عَلَی رَایَهٍ***بِهَا ابْنُکَ یَوْمَ الْوَغَی مُقْحَمٌ (۴)

وَ لَمْ یَنْکُصِ الْمَرْءُ مِنْ خِیفَهٍ***وَ لَکِنْ تَوَالَتْ بِهِ أَسْهُمٌ (۵)

فَقَالَ رُوَیْداً وَ لَا تَعْجَلُوا***فَإِنِّی إِذَا رَشَقُوا مُقْدِمٌ (۶)

فَأَعْجَلْتَهُ وَ الْفَتَی مُجْمِعٌ***بِمَا یَکْرَهُ الْوَجِلُ الْمُحْجِمُ

سَمِیُّ النَّبِیِّ وَ شِبْهُ الْوَصِیِ***وَ رَایَتُهُ لَوْنُهَا الْعَنْدَمُ (۷).

وَ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَزْدِ یَوْمَ الْجَمَلِ:

هَذَا عَلِیٌّ وَ هُوَ الْوَصِیُ***آخَاهُ یَوْمَ النَّجْوَهِ النَّبِیُ

وَ قَالَ هَذَا بَعْدِیَ الْوَلِیُ***وَعَاهُ وَاعٍ وَ نَسِیَ الشَّقِیُّ.

وَ خَرَجَ یَوْمَ الْجَمَلِ غُلَامٌ مِنْ بَنِی ضَبَّهَ شَابٌّ مُعْلِمٌ مِنْ عَسْکَرِ عَائِشَهَ وَ هُوَ یَقُولُ:

نَحْنُ بَنُو ضَبَّهَ أَعْدَاءُ عَلِیٍ***ذَاکَ الَّذِی یُعْرَفُ قِدْماً بِالْوَصِیِ

وَ فَارِسِ الْخَیْلِ عَلَی عَهْدِ النَّبِیِ***مَا أَنَا عَنْ فَضْلِ عَلِیٍّ بِالْعَمِیِ

لکنت أفعی [لَکِنَّنِی أَنعَی] ابْنَ عَفَّانَ التَّقِیَ (۸)***إِنَّ الْوَلِیَّ طَالِبٌ ثَارَ الْوَلِیِّ.

ص: ۲۱

۱- ۱. فی المصدر: یفدیه. و فی(م): تفدیه.

۲- ۲. باح الشی ء: ظهر و اشتهر.

۳- ۳. أی تأخر.

۴- ۴. الوغی: الحرب.

۵- ۵. نكص عن الامر: احجم عنه.

۶- ۶. رشق بالسهم: رماه. و ببصره: أحد النظر إليه. و بلسانه: طعن عليه.

۷- ۷. العندم: خشب أو نبات يصبغ به.

۸- ۸. فى المصدر: لكننى أنعى اه.

وَ قَالَ سَعِيدُ بْنُ قَيْسٍ الْهَمْدَانِيُّ يَوْمَ الْجَمَلِ وَ كَانَ فِي عَسْكَرِ عَلِيٍّ عليه السلام:

أَيَّهُ حَرْبٍ أُضْرِمَتْ نِيرَانُهَا***وَ كُسِرَتْ يَوْمَ الْوَغَى مُرَّانُهَا(١)

قُلْ لِلْوَصِيِّ أَقْبَلَتْ قَحْطَانُهَا***فَادْعُ بِهَا تَكْفِيكَهَا هَمْدَانُهَا

هُمُ بَنُوهَا وَ هُمُ إِخْوَانُهَا.

وَ قَالَ زِيَادُ بْنُ لَبِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ يَوْمَ الْجَمَلِ وَ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ عليه السلام:

كَيْفَ تَرَى الْأَنْصَارَ فِي يَوْمِ الْكَلَبِ***إِنَّا أُنَاسٌ لَا نُبَالِي مِنْ عَطَبٍ

وَ لَا نُبَالِي فِي الْوَصِيِّ مِنْ غَضَبٍ***وَ إِنَّمَا الْأَنْصَارُ جِدٌّ لَا لَعِبٌ

هَذَا عَلِيٌّ وَ ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ***نَنْصُرُهُ الْيَوْمَ عَلَى مَنْ قَدْ كَذَبَ

مَنْ يَكْسِبُ الْبَغْيَ فَبِئْسَ مَا اكْتَسَبَ.

وَ قَالَ حُجْرُ بْنُ عَدِيٍّ الْكِنْدِيُّ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ أَيْضاً:

يَا رَبَّنَا سَلِّمْ لَنَا عَلِيّاً***سَلِّمْ لَنَا الْمُبَارَكَ الْمُضِيَّا

الْمُؤْمِنَ الْمُوَحِّدَ التَّقِيَّا***لَا خَطِلَ الرَّأْيِ وَ لَا غَوِيّاً

بَلْ هَادِياً مُوَفَّقاً مَهْدِيّاً***وَ احْفَظْهُ رَبِّي وَ احْفَظِ النَّبِيَّا

فِيهِ فَقَدْ كَانَ لَهُ وَلِيّاً***ثُمَّ ارْتَضَاهُ بَعْدَهُ وَصِيّاً

وَ قَالَ خُزَيْمَهُ بْنُ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيُّ ذُو الشَّهَادَتَيْنِ وَ كَانَ بَدْرِيّاً فِي يَوْمِ الْجَمَلِ أَيْضاً:

لَيْسَ بَيْنَ الْأَنْصَارِ فِي حَجْمَهِ الْحَرْبِ (٢)***وَ بَيْنَ الْعُدَاهِ إِلَّا الطِّعَانُ

وَ قِرَاعُ الْكُمَاهِ بِالْقُضُبِ الْبِيْضِ***إِذَا مَا تَحَطَّمَ الْمُرَّانُ (٣)

فَادْعُهَا تُسْتَجَبْ فَلَيْسَ مِنَ الْخَزْرَجِ***وَ الْأَوْسِ يَا عَلِيُّ جَبَانٌ

يَا وَصِيَّ النَّبِيِّ قَدْ أَجَلَّتِ الْحَرْبُ***الْأَعَادِي وَ سَارَتِ الْأَظْعَانُ

وَ اسْتَقَامَتْ لَكَ الْأُمُورُ سِوَى الشَّامِ*** وَ فِي الشَّامِ تَظْهَرُ الْأَضْغَانُ

١- ١. فى النسخ: أنت حرب أحزمت نيرانها.

٢- ٢. فى النسخ: فى زحمه الحرب.

٣- ٣. فى النسخ: إذا ما يحطم المران.

حَسْبُهُمْ مَا رَأَوْا وَ حَسْبُکَ مِنَّا***هَکَذَا نَحْنُ حَیْثُ کُنَّا وَ کَانُوا.

وَ قَالَ خُزَیْمَهُ أَیْضاً فِی یَوْمِ الْجَمَلِ:

أَ عَائِشَ خَلِّی عَنْ عَلِیٍّ وَ عَیْبِهِ***بِمَا لَیْسَ فِیهِ إِنَّمَا أَنْتِ وَالِدَهٌ

وَصِیُّ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ دُونِ أَهْلِهِ***

وَ أَنْتِ عَلَی مَا کَانَ مِنْ ذَاکِ شَاهِدَهٌ(۱).

وَ قَالَ ابْنُ بَدِیلِ بْنِ وَرْقَاءَ الْخُزَاعِیِّ یَوْمَ الْجَمَلِ أَیْضاً:

یَا قَوْمِ لَلْخُطَّهُ الْعُظْمَی الَّتِی حَدَثَتْ***حَرْبُ الْوَصِیِّ وَ مَا لِلْحَرْبِ مِنْ آسِی

الْفَاصِلُ الْحُکْمِ بِالتَّقْوَی إِذَا ضُرِبَتْ***تِلْکَ الْقَبَائِلُ أَخْمَاساً لِأَسْدَاسٍ.

وَ قَالَ عَمْرُو بْنُ أُحَیْحَهَ یَوْمَ الْجَمَلِ فِی خُطْبَهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام بَعْدَ خُطْبَهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَیْرِ:

حَسَنُ الْخَیْرِ یَا شَبِیهَ أَبِیهِ***قُمْتَ فِینَا مَقَامَ خَیْرِ خَطِیبٍ

قُمْتَ بِالْخُطْبَهِ الَّتِی صَدَعَ اللَّهُ***بِهَا عَنْ أَبِیکَ أَهْلَ الْعُیُوبِ

وَ کَشَفْتَ الْقِنَاعَ فَاتَّضَحَ الْأَمْرُ***وَ أَصْلَحْتَ فَاسِدَاتِ الْقُلُوبِ

لَسْتَ کَابْنِ الزُّبَیْرِ لَجْلَجَ فِی الْقَوْ***لِ وَ طَأْطَأَ عِنَانَ قِیلٍ مُرِیبٍ (۲)

وَ أَبَی اللَّهُ أَنْ یَقُومَ بِمَا قَامَ***بِهِ ابْنُ الْوَصِیِّ وَ ابْنُ النَّجِیبِ

إِنَّ شَخْصاً بَیْنَ النَّبِیِّ لَکَ الْخَیْ-***رُ وَ بَیْنَ الْوَصِیِّ غَیْرُ مَشُوبٍ.

وَ قَالَ زَحْرُ بْنُ قَیْسٍ الْجُعْفِیُّ یَوْمَ الْجَمَلِ أَیْضاً:

أَضْرِبُکُمْ حَتَّی تُقِرُّوا لِعَلِیٍ***خَیْرِ قُرَیْشٍ کُلِّهَا بَعْدَ النَّبِی

مَنْ زَانَهُ اللَّهُ وَ سَمَّاهُ الْوَصِیَ***إِنَّ الْوَلِیَّ حَافِظٌ ظَهْرَ الْوَلِی

کَمَا الْغَوِیُّ تَابِعٌ أَمْرَ الْغَوِیِّ.

۱ - ۱. فی المصدر بعد ذلک: و حسبک منه بعض ما تعلمینه*** و یکفیک لو لم تعلمی غیر واحده اذا قیل ما ذا عبت منه رمیته*** بخذل ابن عفان و ما تلک آبده و لیس سماء اللّه قاطره دما*** لذاک و ما الأرض الفضاء بمائده .

۲- ۲. فی المصدر: فسل مریب. و الفسل: الضعیف الذی لا مروءه له و لا جلد.

ذَكَرَ هَـذِهِ الْأَشْـعَارَ وَ الْأَرَاجِيزَ بِأَجْمَعِهَا أَبُو مِخْنَفٍ لُوطُ بْنُ يَحْيَى فِى كِتَابِ وَقْعَهِ الْجَمَلِ وَ أَبُو مِخْنَفٍ مِنَ الْمُحَـدِّثِينَ وَ مِمَّنْ يَرَى صِحَّهَ الْإِمَامَهِ بِالاخْتِيَارِ(۱) وَ لَيْسَ مِنَ الشِّيعَهِ وَ لَا مَعْدُوداً مِنْ رِجَالِهَا.

وَ مِمَّا رُوِّينَاهُ مِنْ أَشْعَارِ صِـفِّينَ الَّتِى تَتَضَـمَّنُ تَسْـمِيَتَهُ عليه السلام بِالْوَصِـيِّ مَا ذَكَرَهُ نَصْـرُ بْنُ مُزَاحِمِ بْنِ يَسَارٍ الْمِنْقَرِيُّ فِى كِتَابِ صِفِّينَ وَ هُوَ مِنْ رِجَالِ الْحَدِيثِ أَيْضاً قَالَ نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ قَالَ زَحْرُ بْنُ قَيْسٍ الْجُعْفِىُّ:

فَصَلَّى الْإِلَهُ عَلَى أَحْمَدَ***رَسُولِ الْمَلِيكِ تَمَامِ النِّعَمِ

رَسُولِ الْمَلِيكِ وَ مِنْ بَعْدِهِ***خَلِيفَتُنَا الْقَائِمُ الْمُدَعَّمُ

عَلِيّاً عَنَيْتُ وَصِيَّ النَّبِىِ***تُجَالِدُ عَنْهُ غُوَاهُ الْأُمَمِ.

قَالَ نَصْرٌ وَ مِنَ الشِّعْرِ الْمَنْسُوبِ إِلَى الْأَشْعَثِ بْنِ الْقَيْسِ:

أَتَانَا الرَّسُولُ رَسُولُ الْأَنَامِ***فَسُرَّ بِمَقْدَمِهِ الْمُسْلِمُونَا

رَسُولُ الْوَصِيِّ وَصِيُّ النَّبِىِ***لَهُ السَّبْقُ وَ الْفَضْلُ فِى الْمُؤْمِنِينَا.

وَ مِنَ الشِّعْرِ الْمَنْسُوبِ إِلَى الْأَشْعَثِ أَيْضاً:

أَتَانَا الرَّسُولُ رَسُولُ الْوَصِى***عَلِيُّ الْمُهَذَّبُ مِنْ هَاشِمٍ

وَزِيرُ النَّبِيِّ وَ ذِى صِهْرِهِ***وَ خَيْرُ الْبَرِيَّهِ وَ الْعَالَمِ.

وَ قَالَ نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ وَ مِنْ شِعْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِى صِفِّينَ:

يَا عَجَباً لَقَدْ سَمِعْتُ مُنْكَراً***كِذْباً عَلَى اللَّهِ يُشِيبُ الشَّعَرَا

مَا كَانَ يَرْضَى أَحْمَدُ لَوْ أُخْبِرَا***أَنْ يَقْرِنُوا وَصِيَّهُ وَ الْأَبْتَرَا

شَانِيَ الرَّسُولِ وَ اللَّعِينَ الْأَخْزَرَا***إِنِّى إِذَا الْمَوْتُ دَنَا وَ حَضَرَا(۲)

شَمَّرْتُ ثَوْبِى وَ دَعَوْتُ قَنْبَراً***قَدِّمْ لِوَائِى لَا تُؤَخِّرْ حَذَراً

ص: ۲۴

۱- ۱. أى باختيار الأمه.

۲- ۲. الاخزر: من ضاقت عيناه.

لَا يَدْفَعُ الْحِذَارُ مَا قَدْ قُدِّرَا***لَوْ أَنَّ عِنْدِی یَا ابْنَ حَرْبٍ جَعْفَراً

أَوْ حَمْزَهَ الْقَرْمَ الْهُمَامَ الْأَزْهَرَا***رَأَتْ قُرَیْشٌ نَجْمَ لَیْلٍ ظَهَرَا(۱).

وَ قَالَ جَرِیرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِیُّ کَتَبْتُ بِهَذَا الشِّعْرِ إِلَی شَرْجِیلِ (۲) بْنِ السِّمْطِ الْکِنْدِیِّ رَئِیسِ الثَّمَانِیَهِ مِنْ أَصْحَابِ مُعَاوِیَهَ:

نَصَحْتُکَ یَا ابْنَ السِّمْطِ لَا تَتْبَعِ الْهَوَی***فَمَا لَکَ فِی الدُّنْیَا مِنَ الدِّینِ مِنْ بَدَلٍ

وَ لَا تَکُ کَالْمُجْرِی إِلَی شَرِّ غَایَهٍ***فَقَدْ خُرِقَ السِّرْبَالُ وَ اسْتَنْوَقَ الْجَمَلُ

مَقَالُ ابْنِ هِنْدٍ فِی عَلِیٍّ عَضِیهَهٌ***وَ لَلَّهِ فِی صَدْرِ ابْنِ أَبِی طَالِبٍ أَجَلٌ (۳)

وَ مَا کَانَ إِلَّا لَازِماً قَعْرَ بَیْتِهِ***إِلَی أَنْ أَتَی عُثْمَانَ فِی بَیْتِهِ الْأَجَلُ

وَصِیُّ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ دُونِ أَهْلِهِ***وَ فَارِسُهُ الْحَامِی بِهِ یُضْرَبُ الْمَثَلُ.

وَ قَالَ النُّعْمَانُ بْنُ عَجْلَانَ الْأَنْصَارِیُ:

کَیْفَ التَّفَرُّقُ وَ الْوَصِیُّ إِمَامُنَا***لَا کَیْفَ إِلَّا حَیْرَهً وَ تَخَاذُلًا

لَا تَسْفَهَنَّ عُقُولُکُمْ لَا خَیْرَ فِیمَ-***نْ لَمْ یَکُنْ عِنْدَ الْبَلَابِلِ عَاقِلًا

وَ ذَرُوا مُعَاوِیَهَ الْغَوِیَّ وَ تَابِعُوا***دِینَ الْوَصِیِّ لِتَحْمَدُوهُ آجِلًا.

وَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ ذُوَیْبٍ الْأَسْلَمِیُ:(۴)

(۵)

أَ لَا أَبْلِغْ مُعَاوِیَهَ بْنَ حَرْبٍ***فَمَا لَکَ لَا تَهَشُّ إِلَی الضِّرَابِ

فَإِنْ تَسْلَمْ وَ تبقی [تَبْقَ] الدَّهْرَ یَوْماً***یَذَرْکَ بِجَحْفَلٍ عَدَدَ التُّرَابِ (۶)

یَقُودُهُمُ الْوَصِیُّ إِلَیْکَ حَتَّی***یَرُدَّکَ عَنْ ضَلَالٍ وَ ارْتِیَابٍ.

وَ قَالَ الْمُغِیرَهُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ:

یَا عُصْبَهَ الْمَوْتِ صَبْراً لَا یَهُولُکُمْ***جَیْشُ ابْنِ حَرْبٍ فَإِنَّ الْحَقَّ قَدْ ظَهَرَا

۱- ۱. القرم: السيّد العظيم.

۲- ۲. أقول: فى النسخ كتب بهذا الشعر إلىّ و هو تصحيف(ب).

۳- ۳. فى المصدر: شرجيل بن السمط الكندى رئيس اليمامه. و فى(ت) شرجيل بن سعد و فيه و فى(م): رئيس اليمانيه.

۴- ۴. العضيهه: البهتان و الكلام القبيح.

۵- ۵. فى المصدر: عبد الرحمن بن ذويب الاسلمى.

۶- ۶. الجحفل: الجيش الكثير.

وَ أَيْقِنُوا أَنَّ مَنْ أَضْحَى يُخَالِفُكَمْ***أَضْحَى شَقِيّاً وَ أَمْسَى نَفْسَهُ خَسِرَا

فِيكُمْ وَصِيُّ رَسُولِ اللَّهِ قَائِدُكُمْ***وَ صِهْرُهُ وَ كِتَابُ اللَّهِ قَدْ نَشَرَا.

وَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ:

وَصِيُّ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ دُونِ أَهْلِهِ***وَ فَارِسُهُ إِنْ قِيلَ هَلْ مِنْ مُنَازِلٍ

فَدُونَكَهُ إِنْ كُنْتَ تَبْغِي مُهَاجِراً***أَشَمُّ كَنَصْلِ السَّيْفِ غير [عَيْرَ] حَلَاحِلَ (۱).

وَ الْأَشْعَارُ الَّتِي تَتَضَمَّنُ هَذِهِ اللَّفْظَةَ كَثِيرَةٌ جِدّاً وَ لَكِنَّا ذَكَرْنَا مِنْهَا هَاهُنَا بَعْضَ مَا قِيلَ فِي هَاتَيْنِ الْحَرْبَيْنِ فَأَمَّا مَا عَدَاهُمَا فَإِنَّهُ يَجِلُّ عَنِ الْحَصْرِ وَ يَعْظُمُ عَنِ الْإِحْصَاءِ وَ الْعَدِّ وَ لَوْ لَا خَوْفُ الْمَلَالَهِ وَ الْإِضْجَارِ لَذَكَرْنَا مِنْ ذَلِكَ مَا يَمْلَأُ أَوْرَاقاً كَثِيرَهً انْتَهَى كَلَامُ ابْنِ أَبِي الْحَدِيدِ(۲).

**[ترجمه]از روایات این باب آشکار گردید که آن حضرت علیه السّلام وصیّ پیامبر و سیّد اوصیاست و اکثر آن‌ها بیانگر این هستند که مراد از وصایت، خلافت عظمی است و بقیه روایات (که تصریح به وصایت ایشان ندارند) مزیت هایی را برای ایشان ثابت میکنند که مقدّم شدن او بردیگران را واجب می گرداند، و روشن می کنند که او خیرالبشر و به اجماع، نزدیک‌ترین فرد به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است و دیگران به عنوان بشر در مرتبه‌ای فروتر از ایشان قرار می گیرند و بدین ترتیب فضل علی علیه السّلام بر آنان آشکار می گردد و این خود منزلتی رفیع‌تر از خلافت و امامت است و هیچ عاقلی تردید ندارد که این فضایل ملازم آن دو است، و شخصی که عاقل باشد چگونه جایز می‌داند کسی نبی و امام نیست، افضل از انبیا باشد؟ و از سایر روایات مشخص گردید که وی افضل همه صحابه و جمله اُمّت است و عقل سلیم اجازه نمی‌دهد کسی که افضل نیست، بر افضل پیشی گیرد، و اکثر روایات وارد شده در این باب بر امامت ایشان دلالت دارند، برخی به تصریح و برخی تلویحا و خوض در آن‌ها موجب اطاله کلام می گردد، و اکثر مخالفان به وصی بودن آن حضرت علیه السّلام اعتراف کرده‌اند. ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه گوید:

از جمله اشعاری که از صدر اسلام برای ما روایت شده است و در بر گیرنده مفهوم وصیّ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بودن علی علیه السّلام است، قول عبدالله بن أبی سفیان بئدن حارث بن عبدالمطّلب است:

-« و علی، آنکه فاتح خیبر است، از ماست، همان که گروهای رزمی او در جنگ بدر رفعت یافتند؛

- وصیّ پیامبر برگزیده و عموزاده او، پس کیست که در برخوردار بودن از این مقام و منزلت به وی نزدیک باشد؟»

و عبدالرحمان بن جعیل گوید:

-« به جان خودم سوگند تحقیقاً با مردی بیعت کرده‌اید که پاسدار دین مشهور به پاکدامنی و عفت و موفّق است؛

– علی، وصیّ پیامبر برگزیده و عموزاده او است، و نخستین کسی است که با وی نماز خواند، و کسی که قرین دیانت و تقوا است.»

و ابوالهیثم بن التیهان که بدری نیز بود، گوید:

-« به زبیر و به طلحه بگویید: ما همان‌هایی هستیم که شعارمان انصار پیامبر بودن است؛ – ما کسانی هستیم که آن کافران قریشی در روز بدر ضرب شست ما را دیده‌اند؛

– در آن روز ما پشت و پناه او بوده، جان و دیدگان خود را فدای او می کردیم؛

ص: ۲۰

– یقیناً آن وصی، امام و ولیّ ماست، و این راز نهان بر ملا شده و آشکار گشت»

و عمر بن حارثه انصاری که روز جمل به همراه محمّد حنفیه بود و پدر بزرگوارش او را ملامت کرده بود هنگامی که به وی فرمان حمله داده ولی او درنگ کرد، گوید:

-« ای ابوالحسن، تو خود کارها را فیصله می‌دهی و حلال و حرام به واسطه تو آشکار می‌شود؛

– مردم را زیر پرچم فرزندت در روز جنگ جمل گرد آوردی که دشمن را درهم شکند،

– لیکن او از ترس سستی نورزید بلکه باران پیاپی تیر مانع حمله وی گشت،

– از این رو گفت: درنگ کنید و شتاب به خرج ندهید، که من، اگر تیرهایشان را تا به آخر انداختند، حمله خواهم برد،

– لیکن مهلتش ندادی در حالی که آن جوان تصمیم به حمله داشت، سخنانی نثارش کردی که شخص ترسویی که از جنگ فرار می کند هم از شنیدن آنها کراهت دارد.

– آن همنام پیامبر و شبیه وصی را که بیرقش به رنگ سرخ بود.»

و مردی أزدی در روز جمل گفت:

-« این علی است و وصی اوست، که پیامبر در روز مؤاخات با وی عقد اخوّت بست؛

– فرمود: پس از من ولیّ این است، و آنکه دارای ظرفیت و حفظ کننده بود آن را دریافت و آنکه شقی بود، آن را به فراموشی سپرد» و در روز جمل جوانی فریب خورده از قبیله بنی ضبّه از سپاه عایشه بیرون آمده می گفت:

-«ما بنی‌ضبّه دشمنان علی هستیم، آنکه در گذشته به وصی شناخته می‌شد؛

- و آن سوار دلاور دوران پیامبر، و من در دیدن فضیلت علی کور نیستم،

- لیکن برای پسر عفان پارسا به خشم آمده‌ام، همانا ولیّ، خونخواه ولیّ است»

ص: ۲۱

و سعید بن قیس همدانی- که در روز جمل در سپاه علی علیه السّلام بود- گوید:

-« شعله آتش چه جنگی افروخته شده، و در روز نبرد نیزه‌ها درهم شکسته است؟

- به وصی بگو که قحطانیان به یاریت شتافته‌اند، آن‌ها را فرا بخوان که برای شکست دادن دشمن، همدانیان تو را کفایت می- کنند؛

- همدانیان فرزندان جنگ و برادران آن هستند.

و زیاد بن لبید انصاری که از یاران علی علیه السّلام بود در روز جمل چنین سرود:

-«انصار را در روز تنگ شدن عرصه جنگ چگونه می‌بینی؟ ما مردمانی هستیم که از مرگ بیمی به خود راه نمی‌دهیم؛

- و در دفاع از وصیّ پیامبر از هیچ خشمی نمی‌هراسیم، زیرا به راستی انصار اهل جدّند، نه بازی؛

- این علی است و پسر عبدالمطّلب، امروز او را بر علیه آنکه دروغگوست، یاری می‌کنیم،

- هر که گناه کسب کند، چه بد دستاوردی داشته است»

و حجر بن عدیّ کندی در آن روز گفت:

-« پروردگارا، علی را برای ما به سلامت بدار، آن فرخنده نورانی را برای ما به سلامت بدار؛ - آن مؤمن، آن موحِّد و آن پارسا را، کسی که نه سست اندیشه است و نه گمراه؛

- بلکه هدایت‌گری است موفَّق و هدایت یافته؛ و او را نگاهدار ای پروردگار من و به وسیله حفاظت از او حرمت پیامبر را حفظ فرما!

- به درستیکه برای وی ولیّ بود، سپس او را بعد از خود وصیّ خویش نمود»

و خزیمهٔ بن ثابت انصاری ذوالشهادتین- که از جنگجویان بدر بود- در جنگ جمل نیز گفت:

-« در کشاکش جنگ میان انصار و سرکشان چیزی جز ضربت نیزه نیست؛

– و ضربت‌ها دلاوران با سلاح هایی که دسته هایی سفید دارند، تا جایی که شمشیرهای تیز شکسته شوند.

– پس ایشان را فرا بخوان تا اجابت کنند ای علی که در میان خزرجیان و اوسیان ترسویی نیست؛

– ای وصیّ پیامبر، جنگ دشمنان را پراکنده ساخته و مجبور به کوچ شده اند.

– و کارها به نفع شما قوام یافته مگر شام، و در شام کینه‌ها آشکار می گردد؛

ص: ۲۲

– آنچه آنان از ضرب شست ما دیدند ایشان را کفایت می کند و آنچه شما (از فداکاری و وفاداری) ما دیدی شما را کفایت می کند، و وضع ما با ایشان هر کجا یکدیگر را دیدار کنیم، چنین خواهد بود»

و نیز خزیمه در روز جمل گفت:

–« ای عایشه، علی و نکوهش او را رها کن، به عیب‌هایی که در او نیست، تو مادر اویی!

– از میان خاندانش فقط او وصیّ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است، و تو خود بر آنچه بوده گواه بر اویی»

و ابن بدیل بن ورقاء خزاعی نیز در روز جمل گفت: –« ای قوم! به درستی که این نقشه بزرگ که روی داده است، جنگیدن با وصی پیامبر است و این جنگ باعث تاسف نیست

– جداکننده حق و باطل و داورِ به تقوی وجود دارد در آن هنگام که قبایل در حق وی نیرنگ و فریب به کار بردند»

و عمر بن اُحیحه در روز جمل پس از خطبه امام حسن علیه السّلام که بعد از خطبه عبدالله بن زبیر ایراد فرمود، گوید:

–« ای حسن نیکو سرشت ای شبیه پدر خویش، در میان ما به عنوان بهترین خطیب ایستادی،

– خطبه‌ای را که خداوند بدان عیب‌جویان از پدرت را از هم گسیخت؛

– و نقاب‌ها را برافکندی و موضوع روشن گشت و دل‌های فاسد را به صلاح درآوردی؛

– تو، به مانند پسر زبیر نیستی که در سخن گفتن متردد است و دهنه هر شکاکی را به زیر آورده است – همواره تردید دارد –؛

– و خداوند ابا دارد از اینکه فرزندان وصی و فرزند آن نجیب

نیز همان کاری را انجام دهد که پسر زبیر انجام داد؛

– شخصیت تو– که خیر از آنِ تو باد!– شخصیتی میان پیامبر و وصی است و خللی بدان راه ندارد»

و زحر بن قیس جعفی نیز در روز جَمَل گفت:

-« شما را می‌زنم تا اینکه به ولایت علی اقرار کنید، آنکه پس از پیامبر بهترین همه مردان قریش است؛

- کسی که خداوند وی را آراسته و او را «وصی» نامیده است، به راستی که دوستدار، پشتیبان دوستدار است؛

- همان‌طور که گمراه دنباله‌رو فرمان گمراه است»

ص: ۲۳

جملگی این اشعار و ارجوزه‌ها را ابو مخنف لوط بن یحیی در کتاب «وقعه الجمل» ثبت کرده است، و ابو مخنف از جمله محدثین است و از جمله کسانی است که عقیده دارند انتخواب امام از طرف مردم امری صحیح است و وی از شیعیان نیست و کسی او را از رجال شیعه به شمار نیاورده است .

از جمله اشعاری که در مورد صفین روایت کرده‌ایم و متضمن نام‌گذاری علی علیه السّلام به «وصی» است، اشعاری است که نصربن مزاحم بن یسار منقری در کتاب «صفّین» آورده که او نیز از رجال حدیث است؛ نصر بن مزاحم گوید: زحر بن قیس جعفی چنین گفت:

-«درود خدا بر احمد، فرستاده خدایی که مالک تمام نعمت‌هاست؛

- فرستاده خداوند ملیک و بعد از او درود خدا بر خلیفه ما قائم، پشتیبانی شده است؛

- منظورم علی وصیّ پیامبر، همان که از جانب او با گمراهان امت می‌جنگم»

نصر گوید: از جمله اشعار منسوب به اشعث بن قیس یکی این است:

-«آن فرستاده نزد ما آمد، فرستاده به سوی مردم، پس مسلمانان از قدومش شادمان گشتند؛

- فرستاده آن وصی، وصیّ پیامبر، آن که در میان مؤمنان از فضیلت و پیشتازی در اسلام آوردن برخوردار است.»

و نیز از جمله شعرهای منسوب به اشعث یکی این است:

-« آن فرستاده، فرستاده وصی نزد ما آمد، علی تهذیب یافته که از بنی‌هاشم است؛

- و زیر پیامبر و دارنده نسبت دامادی او، و آن بهترینِ مردم و جهانیان»

و نصر بن مزاحم گوید: و از شعر امیرالمؤمنین علیه السّلام در صفین یکی این است:

-«شگفتا که سخنی بس زشت و ناپسند شنیده‌ام، دروغی به خداوند نسبت داده شده که موی سر را سپید می کند،

- سخنی که اگر پیامبر را از آن خبر می‌دادند، بدان راضی نمی‌شد؛

- که وصیّ او را با آن أبتر قرین و همسنگ بدانند؛

- آن دشمن رسول خدا و ملعون تنگ چشم، که من چون مرگ نزدیک و حاضر گردد؛ - پیراهن خویش را بالازده (کاری شبیه آستین بالاـ زدن برای انجام کاری مهم) و قنبر را فرا خوانده می گویم: بیرق مرا بی‌درنگ آماده کن و از روی احتیاط و دوراندیشی کار را به تأخیر نینداز؛

ص: ۲۴

- زیرا احتیاط و دوراندیشی تقدیر را دفع نمی‌کند، ای پسر حرب اگر (برادرم) جعفر (زنده و) در کنار من بود؛

- یا حمزه، آن بزرگ مرد دلاور درخشان، آن‌گاه قریش می‌دید که ستاره شب آشکار گردیده است»

و جریر بن عبدالله بجلی گوید: این شعر را نوشته و برای شرجیل بن السمط کندی رئیس آن هشت تن از یاران معاویه فرستادم:

-« ای پسر سمط، تو را اندرز دادم که در پی هوای نفس مرو، که در دنیا جایگزینی برای دین نمی‌یابی؛

- تو به مانند آن کسی مباش که به سوی بدترین سرانجام می‌شتابد، زیرا که شلوار پاره گشته (همه چیز بر ملا گشته) و شتر نر خود را به شکل شتر ماده در آورده است؛

- سخن پسر هند درباره علی بهتان و دروغی بیش نیست، و خداوند در سینه پسر ابوطالب مقامی ارجمندتر دارد؛

- او تا زمانی که مرگ عثمان فرا رسید، در گوشه خانه خود، خانه‌نشین بود.

- او وصی رسول خدا در خاندانش است و دلاوری است که از او حمایت می کرد و در شجاعت به او مثل زنند.»

و نعمان بن عجلان انصاری گوید:

- چگونه پراکنده شویم در حالی که وصیّ رسول خدا پیشوای ماست؟

- نه، مگر این کار جز سرگشتگی و تن به خواری و ذلت دادن است؟

- خود را به سفاهت و بی‌خردی نزنید که هرکس در فتنه‌ها خردمند نباشد، هیچ خیری در او نیست؛

- و معاویه گمراه را رها کنید و پیروی کنید از دین آن وصیّ پیامبر تا در آینده ستایشگر او باشید»

و عبدالله بن ذويب أسلمی گويد: -« هان، به معاويه پسر حرب برسانيد كه چرا خود به كار زار روی نمی‌آوَرَد؟

- زيرا اگر همه عمر جان به دربُرده و زنده بمانی، روزی روزگار تو را با سپاهی بی‌شمار تنها خواهد گذاشت؛

- كه وصیّ پيامبر آن را به سوی تو فرماندهی می‌كند، تا تو را از گمراهی و شک و ترديد باز دارد»

و مغيرة بن حارث بن عبدالمطّلب گويد:

-« ای گروه مرگ آفرين، شكيبا باشيد و به هراستان نيفكند، سپاه پسر حرب كه اينك حق آشكار شده است؛

ص: ۲۵

- و يقين بدانيد كه هركس با شما مخالفت ورزد، بدبخت گشته و خود زيان ديده شده است؛

- وصیّ رسول خدا در ميان شما رهبر شماست، آنكه داماد پيامبر است و كتاب خدا باز شده است»

و عبدالله بن عباس بن عبدالمطّلب گويد:

-« فقط او وصیّ رسول خداست از ميان خاندانش، و سوار دلاور او آن‌گاه كه گفته شود: آيا هماوردی هست؟

- پس تنها با او باش اگر جويای مهاجری بلند نظر همچون تيغه شمشير و سيّد و دلاوری در ميان قوم خود باشد، هستی»

و اشعاری كه بيانگر اين مفهوم باشند، بسيار زيادند، ليكن ما در اينجا تنها بخشی از آن‌ها را كه مربوط به اين دو جنگ (جمل- صفين) هستند نقل كرديم، اما ناگفته‌ها از عدّ و حصر بيرون است و به شمار نمی‌آيد و اگر بيم ملالت و زياده‌گويی نبود، بخشی از آن‌ها را ذكر می‌كرديم، آن‌قدر كه دفترهای زيادی را پر كند. سخن ابن ابی الحديد تمام شد. - . شرح النهج ۱: ۷۳-۶۹ -

**[ترجمه]

باب ۵۷ فی أنه عليه السلام مع الحق و الحق معه و أنه يجب طاعته علی الخلق و أن ولايته ولايه الله عز و جل

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ الْبَاقِرَيْنِ عليهما السلام: فِی قَوْلِهِ وَ الَّذِينَ آتَيْناهُمُ الْكِتابَ يَفْرَحُونَ بِما أُنْزِلَ إِلَيْكَ (۳) عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ فِی قِرَاءَهِ ابْنِ مَسْعُودٍ: وَ الَّذِی أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ هُوَ الْحَقُّ وَ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ يَعْنِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ يُؤْمِنُ بِهِ وَ مِنَ الْأَحْزابِ مَنْ

يُنْكِرُ بَعْضَهُ أَنْكَرُوا مِنْ تَأْوِيلِهِ مَا أَنْزِلَ فِی عَلِیٍّ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ آمَنُوا بِبَعْضِهِ وَ أَمَّا الْمُشْرِكُونَ فَأَنْكَرُوا كُلَّهُ.

مُحَمَّدُ بْنُ مَرْوَانَ عَنِ السُّدِّیِّ عَنِ الْكَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی

ص: ۲۶

۱- ۱. الحلاحل- بضم اوله-: السيّد فی عشيرته. الشجاع التام.

۲- ۲. شرح النهج ۱: ۶۹- ۷۳.

۳- ۳. سوره الرعد: ۳۶ و ما بعدها ذيلها.

قَوْلِهِ تَعالَی أَ فَمَنْ یَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ (۱) قالَ عَلِیٌّ کَمَنْ هُوَ أَعْمی قالَ الْأَوَّلُ.

أَبُو الْوَرْدِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَ فَمَنْ یَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

جابِرٌ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعالَی یا أَیُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَکُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّکُمْ فَآمِنُوا خَیْراً لَکُمْ (۲) یَعْنِی بِوَلَایَهِ عَلِیٍّ وَ إِنْ تَکْفُرُوا بِوَلَایَتِهِ فَإِنَّ لِلَّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ.

الْبَاقِرُ علیه السلام: وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّکُمْ فَمَنْ شاءَ فَلْیُؤْمِنْ (۳) یَعْنِی بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ مَنْ شاءَ فَلْیَکْفُرْ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ وَ یَسْتَنْبِئُونَکَ أَ حَقٌّ هُوَ(۴) یَسْأَلُونَکَ یَا مُحَمَّدُ عَلِیٌّ وَصِیُّکَ قُلْ إِی وَ رَبِّی إِنَّهُ لَوَصِیِّی.

وَ عَنْهُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعالَی یا أَهْلَ الْکِتابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ (۵) مَنْ عَادَی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ تَکْتُمُونَ الْحَقَ الَّذِی أَمَرَهُمْ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی عَلِیٍّ علیه السلام.

زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ: فِی قَوْلِهِ تَعالَی أَ فَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ (۶) کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یُسْأَلُ وَ لَا یَسْأَلُ وَ قَوْلِهِ تَعالَی وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُ (۷) یَعْنِی عَلِیّاً إِنْ لَمْ یَکُنْ مَعْصُوماً.

الضَّحَّاکُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعالَی وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِی خُسْرٍ(۸)

۱- ۱. سوره الرعد: ۱۹.

۲- ۲. سوره النساء: ۱۷۰.

۳- ۳. سوره الکهف: ۲۹.

۴- ۴. سوره یونس: ۵۳.

۵- ۵. سوره آل عمران: ۷۱.

۶- ۶. سوره یونس: ۳۵.

۷- ۷. سوره المؤمنون: ۷۱.

۸- ۸. سوره العصر: ۱.

يَعْنِی أَبَا جَهْلٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ ذُكِرَ عَلِيٌّ وَ سَلْمَانُ.

وَ يُرْوَى: أَنَّهُ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِی عَلِيٍ الْعَصْرِ إِلَى آخِرِهَا.

أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ: نَزَلَتْ وَ الْعَصْرِ فِی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ أَعْدَائِهِ بَيَانُهُ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا لِقَوْلِهِ إِنَّما وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا(۱) الْآيَةَ وَ قَوْلُهُ وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى يُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكاةَ(۲) وَ قَوْلُهُ وَ تَواصَوْا بِالْحَقِ لِقَوْلِهِ الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ وَ عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ لِقَوْلِهِ وَ الصَّابِرِينَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرَّاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ (۳).

وَ أَخْبَرَنَا الْحَدَّادُ عَنْ أَبِی نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام.

تَفْسِيرُ الثُّمَالِيِّ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَى طسم تِلْكَ آياتُ الْكِتابِ (۴) إِنَّ مِنَ الْآيَاتِ مُنَادِياً يُنَادِی مِنَ السَّمَاءِ فِی آخِرِ الزَّمَانِ أَلَا إِنَّ الْحَقَّ مَعَ عَلِيٍّ وَ شِيعَتِهِ.

مُسْنَدُ أَبِی يَعْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: مَرَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله الْحَقُّ مَعَ ذَا الْحَقُّ مَعَ ذَا وَ سُئِلَ أَبُو ذَرٍّ عَنِ اخْتِلَافِ النَّاسِ عَنْهُ فَقَالَ عَلَيْكَ بِكِتَابِ اللَّهِ وَ الشَّيْخِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ عَلَى لِسَانِهِ وَ الْحَقُّ يَدُورُ حَيْثُمَا دَارَ عَلِيٌّ وَ سَلَّمَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی بَكْرٍ يَوْمَ الْجَمَلِ عَلَى عَائِشَةَ فَلَمْ تُكَلِّمْهُ فَقَالَ أَسْأَلُكِ بِاللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَ لَا سَمِعْتُكِ تَقُولِينَ الْزَمْ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ وَ عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ قَالَتْ بَلَى قَدْ

---

۱ – ۱. سوره المائده: ۵۵. و هذا من أحسن التفسير و أتقنه: فان القرآن يفسر بعضه بعضا، فقوله: «وَ الَّذِينَ آمَنُوا» فی سوره المائده يفسر ما فی سوره العصر من قوله: «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا» و كذا قوله: «وَ يُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكاةَ» يفسر قوله «وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ» و كذا الكلام فيما بقی.

۲ – ۲. سوره المائده: ۵۵. و هذا من أحسن التفسير و أتقنه: فان القرآن يفسر بعضه بعضا، فقوله: «وَ الَّذِينَ آمَنُوا» فی سوره المائده يفسر ما فی سوره العصر من قوله: «إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا» و كذا قوله: «وَ يُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكاةَ» يفسر قوله «وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ» و كذا الكلام فيما بقی.

۳– ۳. سوره البقره: ۳۷۷.

۴– ۴. سوره الشعراء: ۱. القصص: ۱.

سَمِعْتُ ذَلِکَ مِنْهُ صلی الله علیه و آله وَ أَتَی عَبْدُ اللَّهِ وَ مُحَمَّدٌ ابْنَا بُدَیْلٍ إِلَی عَائِشَهَ وَ نَاشَدَاهَا بِذَلِکَ فَاعْتَرَفَتْ.

وَ قَدْ ذَکَرَ السَّمْعَانِیُّ فِی فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِیٍّ الْخَبَرَ.

اعْتِقَادُ أَهْلِ السُّنَّهِ رَوَی سَعْدُ بْنُ أَبِی وَقَّاصٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِیٍّ وَ الْحَقُّ یَدُورُ حَیْثُمَا دَارَ عَلِیٌّ.

وَ رَوَی عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَلِیفُ بَنِی أُمَیَّهَ: أَنَّ مُعَاوِیَهَ قَالَ لِسَعْدٍ أَنْتَ الَّذِی لَا تَعْرِفُ حَقَّنَا مِنْ بَاطِلِ غَیْرِنَا فَتَکُونَ مَعَنَا أَوْ عَلَیْنَا فَجَرَی بَیْنَهُمَا کَلَامٌ فَرَوَی سَعْدٌ هَذَا الْخَبَرَ فَقَالَ مُعَاوِیَهُ لَتَجِیئُنِی بِمَنْ سَمِعَهُ مَعَکَ أَوْ لَأَفْعَلَنَّ قَالَ أُمُّ سَلَمَهَ فَدَخَلُوا عَلَیْهَا قَالَتْ صَدَقَ فِی بَیْتِی قَالَهُ.

وَ رَوَی مَالِکُ بْنُ جَعْوَنَهَ الْعُرَنِیُّ: نَحْوَ هَذَا.

الْخَطِیبُ فِی تَارِیخِهِ عَنْ ثَابِتٍ مَوْلَی أَبِی ذَرٍّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أُمِّ سَلَمَهَ فَرَأَیْتُهَا تَبْکِی وَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِیٍّ وَ لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

الْأَصْبَغُ: سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَقُولُ وَیْلٌ لِمَنْ جَهِلَ مَعْرِفَتِی وَ لَمْ یَعْرِفْ حَقِّی أَلَا إِنَّ حَقِّی هُوَ حَقُّ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حَقَّ اللَّهِ هُوَ حَقِّی.

و استدلت المعتزله بهذا الخبر فی تفضیل علی علیه السلام و قالت الإمامیه ظاهر الخبر یقتضی عصمته و وجوب الاقتداء به لأنه صلی الله علیه و آله لا یجوز أن یخبر علی الإطلاق بأن الحق معه و القبیح (۱) جائز وقوعه منه لأنه إذا وقع کان الخبر کذبا و ذلک لا یجوز علیه (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امامین باقرین علیهما السّلام در مفهوم آیه:« وَ الَّذِینَ ءَاتَیْنَاهُمُ الْکِتَابَ یَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَیْکَ وَ مِنَ الْأَحْزَابِ مَن یُنکِرُ بَعْضَهُ» - . رعد/ ۳۶ - {و

کسانی که به آنان کتاب [آسمانی] داده ایم، از آنچه به سوی تو نازل شده شاد می شوند. و برخی از دسته ها کسانی هستند که بخشی از آن را انکار می کنند.} می‌فرمایند: منظور علی بن ابی طالب علیه السّلام است که شاد می‌شود. و در قرائت ابن مسعود از این آیه آمده است: کسی که قرآن را بر تو نازل فرموده، حق تعالی است، و منظور «مَن یؤمن به» علی بن ابی طالب است و منظور از:« وَ مِنَ الْأَحْزَابِ مَن یُنکِرُ بَعْضَهُ» آن است که تأویل آنچه درباره علی و آل محمّد نازل شده را انکار کرده و فقط بخشی از این آیه را پذیرفتند اما مشرکان همه آن را انکار کردند.

ابن عباس در

قول خدای متعال:«أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أَنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُأَوْلُواْ الْأَلْبَابِ» - . رعد/ ۱۹ - {پس،

آیا کسی که می داند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده، حقیقت دارد، مانند کسی است که کوردل است؟ تنها خردمندانند که عبرت می گیرند.} گوید: منظور علی علیه السّلام است و مقصود از « کَمَنْ هو أَعْمَى» گوید: اولی است .

ابوالورد از امام باقر علیه السّلام در مصداق آیه:« أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الحَقُّ» آورده است که مقصود علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

جابر از امام باقر علیه السّلام روایت کرده که آن حضرت فرمود: منظور از «حقّ» آورده در آیه:« يَأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَامِنُواْ خَيرًا لَّكُمْ» - . نساء/ ۱۷۰ - {ای

مردم، آن پیامبر [موعود]، حقیقت را از سوی پروردگارتان برای شما آورده است. پس ایمان بیاورید که برای شما بهتر است.} و اگر کافر شوید [بدانید که] آنچه در آسمانها و زمین است از آنِ خداست، و خدا دانای حکیم است» ولایت علی علیه السّلام است و «اگر کافر شوید» به ولایتش، «هرچه در آسمان‌ها و زمین است، از آنِ خداست»

امام باقر علیه السّلام: منظور از «حق» در آیه:«وَ قُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ٥

فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَ مَن شَاءَ فَلْيَكْفُرْ» - . کهف/ ۲۹ - {و بگو: «حق از پروردگارتان [رسیده] است. پس هر که بخواهد بگرود} ایمان آوردن به ولایت علی بن ابی طالب است و :« مَن شَاءَ فَلْيَكْفُرْ»{ و هر که بخواهد، انکار کند}.

آن حضرت در قول خدا:« وَ يَسْتَنبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ» - . یونس/ ۵۳ - {و از تو خبر می گیرند: «آیا آن راست است؟»} یعنی: ای محمّد، از تو می‌پرسند: آیا وصیّ تو علی است؟«قُلْ إِي وَ رَبی» - . یونس/ ۵۳ - {

بگو: «آری! سوگند به پروردگارم!} قطعاً او وصیّ من است. و نیز آن حضرت علیه السّلام مصداق قول خدای متعال:«يَأَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ» - . آل عمران/ ۷۱ - {ای

اهل کتاب، چرا حق را به باطل درمی آمیزید} کسانی است که با امیرالمؤمنین دشمنی می‌کنند«وَ تَكْتُمُونَ الْحَقَّ» - . آل عمران/ ۷۱ - {و

حقیقت را کتمان می کنید} یعنی حقی را که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله درباره علی علیه السّلام به ایشان گفت .

زید بن علی در قول خدای تعالی:« أَفَمَن يَهْدِى إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَع» - . یونس/ ۳۵ - {

پس، آیا کسی که به سوی حقّ رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد؟}گوید: پیوسته از حضرت علی علیه السّلام سؤال می‌شد و او چیزی از کسی نمی‌پرسید. و در قول خدای تعالی:«و لواتّبع الحق» - . مؤمنون/ ۷ - {و

اگر حق از هوس‌های آن‌ها پیروی می کرد} مقصود از «حق» علی است اگر معصوم نبود.

ضحّاک از ابن عباس در مصداق قول خدای تعالی:«وَ الْعَصْرِإِنَّ الْانسَانَ لَفِی خُسْرٍ» - . عصر/ ۲-۱ - {سوگند

به عصرِ [غلبه حقّ بر باطل]، که واقعاً انسان دستخوشِ زیان است }

ص: ۲۷

گوید: منظور ابوجهل است. «إِلَّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَات» - . عصر/ ۳ - {مگر

کسانی که گرویده و کارهای شایسته کردند} منظور علی علیه السّلام و سلمان هستند، و نقل است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله «والعصر» تا به آخر سوره را درباره علی خوانده است.

اُبیّ بن کعب گوید: سوره «عصر» درباره امیرالمؤمنین و دشمنان وی نازل شده است و توضیح آن چنین است که « الذین امنوا» در سوره مائده تفسیر« إِلَّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ » در سوره عصر است.« إِنَّمَا وَلِیُّکُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ...» - . مائده/ ۵۵ -

و نیز آیه:«عملوا الصالحات» توسط آیه:«وَ یُقِیمُونَ الصَّلَوةَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکَوةَ » - . مائده/ ۵۵ -

تفسیر شده است کما اینکه:«وَ تَوَاصَوْاْ بِالْحَقّ ِ» را قول رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله که می‌فرماید: الحقّ مع علی و علی مع الحقّ، تفسیر می کند و تفسیر آیه« وَ تَوَاصَوْاْ بِالصَّبر» آیه:« وَ الصَّابِرِینَ فِی الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ وَ حِینَ الْبَأْسِ» - . بقره/ ۱۷۷ - {و

در سختی و زیان، و به هنگام جنگ شکیبایانند} است .

ابن عباس گوید: منظور از «وَ تَوَاصَوْاْ بِالصَّبر» علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

در تفسیر ثمالی در قول خدای متعال:«طسم تِلْکَ ءَایَاتُ الْکِتَابِ الْمُبِین» - . الشعراء/ ۲-۱.القصص/ ۲-۱ -

{طا، سین، میم. این است آیه های کتاب روشنگر} آمده است که از جمله آیات آن است که در آخر الزمان یک منادی ندا در می‌دهد که:« هان که حق با علی و شیعه اوست».

در مسند أبی یعلی عبدالرحمن بن أبی سعید خدری از پدرش آورده است که گفت: علی بن ابی طالب می گذشت که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: حق با اوست، حق با اوست. و از ابوذر درباره اختلاف مردم درباره وی (علی علیه السّلام) سؤال شد، گفت: به کتاب خدا و این شیخ، علی بن ابی طالب رجوع کنید که من خود از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده‌ام: علی با حق است و حق با علی و با زبان او؛ و هر کجا علی برود، حق نیز همان‌جاست.

در واقعه جمل روزی محمّد بن أبی بکر به عایشه سلام کرد، اما عایشه با وی سخن نگفت: پس محمّد گفت: تو را به خداوندی که جز او خدایی نیست سوگند می‌دهم آیا از خودت نشنیده‌ام که می گفتی: پیوسته با علی باش زیرا من شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: حق با علی و علی با حقّ است، از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند؟ عایشه گفت: بلی،

من این سخن را از وی شنیده‌ام. و عبدالله و محمّد پسران بدیل نزد عایشه آمده و همین سؤال را از وی کردند و او اعتراف کرد. و سمعانی در کتاب «فضائل الصحابهٔ» آورده است که: اِلّا اینکه وی فرمود: علی با حق است و حق با علی... تا آخر حدیث.

در اعتقاد اهل السنّهٔ آمده است که سعد بن أبی وقّاص از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده که فرمود: علی با حقّ است و حق با علی، هرکجا علی رفت، با وی می‌گردد. و عبیدالله بن عبدالله هم پیمان بنی‌اُمیّهٔ روایت کرده که معاویه به سعد گفت: تو کسی هستی که حق ما را از باطل دیگران باز نمی‌شناسی تا طرف ما یا دیگران باشی، در این مورد به جرّ و بحث پرداختند که سعد این روایت را نقل کرد. پس معاویه گفت: یا باید یکی را بیاوری که این حدیث را با تو شنیده یا اینکه هر کاری لازم بدانم با تو می‌کنم. سعد گفت: اُمّ سلمهٔ؛ چون بر اُمّ سلمهٔ وارد شده و از وی جویا شدند، گفت: سعد راست گفته است، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله این سخن را در خانه من بیان فرموده است. و مالک بن جعونه عرنی شبیه این حدیث را نقل کرده است.

خطیب در تاریخ خود از ثابت غلام ابوذر آورده است که: بر اُمّ سلمهٔ وارد گشتم و او را دیدم که گریه می‌کرد و گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی با حقّ است و حق با علی و این دو از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه روز قیامت در کنار حوض بر من وارد شوند.

اصبغ گوید: شنیدم امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: وای بر آنکه آن‌گونه که باید، مرا نشاخت و حقّ مرا نشناسد؛ بدانید که حقّ من همان حقّ خداست، بدانید که حقّ خدا همان حقّ من است.

و معتزله این حدیث را به عنوان دلیل بر افضلیت علی علیه السّلام مطرح کرده‌اند و امامیه گفته‌اند که ظاهر حدیث بر عصمت آن حضرت و وجوب اقتدا به وی دلالت دارد، زیرا اگر جایز بود فعل قبیح از وی سرزند، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مجاز نبود مطلقا حق را قرین وی بداند، چون در این صورت حدیث دروغ از آب در می‌آمد و نسبت دادن دروغ به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله جایز نیست. -. مناقب آل أبی طالب۱ : ۵۵۳-۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُجَاهِدٌ قَالَ أَبُو ذَرٍّ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: يَا عَلِيُّ مَنْ أَطَاعَكَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاكَ فَقَدْ عَصَانِي وَ مَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ.

السَّمْعَانِيُّ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ قَالَ أَبُو ذَرٍّ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: لَا تُضَادُّوا عَلِيّاً فَتَكْفُرُوا وَ لَا تُفَضِّلُوا عَلَيْهِ فَتَرْتَدُّوا.

۱- ۱. الواو حالیه فلا تغفل.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵۱- ۵۵۳.

أَبُو ذَرٍّ وَ ابْنُ عُمَرَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: مَنْ فَارَقَ عَلِيّاً فَقَدْ فَارَقَنِي وَ مَنْ فَارَقَنِي فَقَدْ فَارَقَ اللَّهَ.

وَ فِي رِوَايَهِ ابْنِ عُمَرَ: يَا عَلِيُّ مَنْ خَالَفَكَ فَقَدْ خَالَفَنِي وَ مَنْ خَالَفَنِي فَقَدْ خَالَفَ اللَّهَ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: مجاهد از ابوذر از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آورده است که فرمود: ای علی، هر کس تو را فرمان بَرَد مرا فرمان برده است و آن که مرا فرمان بَرَد، خدا را فرمان برده است؛ و هر کس تو را نافرمانی کند، مرا نافرمانی کرده است و آنکه مرا نافرمانی کند، خدا را نافرمانی کرده است .

سمعانی در کتاب «فضائل الصحابهٔ» آورده است: ابوذر از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده که فرمود: با علی ستیز مکنید که گمراه می‌شوید و کسی را بر او برتری ندهید که مرتد خواهید گشت.

ص: ۲۹

ابوذر و ابن عمر از پیامبر نقل کرده‌اند که فرمود: هرکس از علی جدا شود، از من جدا شده است و آنکه از من جدا گردد، از خدا جدا گشته است؛ و در روایت ابن عمر آمده است: یا علی، هر کس با تو مخالفت کند، با من مخالفت کرده و آنکه با من مخالفت ورزد، با خدا مخالفت کرده است. - . مناقب آل أبی طالب ۲: ۶ -

**[ترجمه]

«۳»

فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى سَلْمَانَ وَ أَبِي ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادِ: أَنَّهُمْ أَتَاهُمْ رَجُلٌ مُسْتَرْشِدٌ فِي زَمَانِ خِلَافَهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ هُوَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ فَجَلَسَ لَدَيْهِمْ مُسْتَرْشِداً فَقَالُوا عَلَيْكَ بِكِتَابِ اللَّهِ فَالْزَمْهُ وَ عَلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَإِنَّهُ مَعَ الْكِتَابِ لَا يُفَارِقُهُ فَإِنَّا نَشْهَدُ أَنَّا سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِنَّ عَلِيّاً مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ يَدُورُ كَيْفَمَا دَارَ بِهِ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ أَوَّلُ مَنْ يُصَافِحُنِي يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ هُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ الْفَارُوقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هُوَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي فِي أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي وَ يُقَاتِلُ عَلَى سُنَّتِي فَقَالَ لَهُمُ الرَّجُلُ مَا بَالُ النَّاسِ يُسَمُّونَ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ وَ عُمَرَ الْفَارُوقَ فَقَالُوا لَهُ النَّاسُ تَجْهَلُ حَقَّ عَلِيٍّ كَمَا جهلا [جَهِلُوا] خِلَافَهَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله جهلا [جَهِلُوا] حَقَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ مَا هُمَا لَهُمَا بِاسْمٍ لِأَنَّهُمَا اسْمُ غَيْرِهِمَا وَ اللَّهِ إِنَّ عَلِيّاً هُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَزْهَرُ وَ إِنَّهُ خَلِيفَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ إِنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَمَرَنَا وَ أَمَرَهُمْ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ فَسَلَّمْنَا إِلَيْهِ جَمِيعاً وَ هُمَا مَعاً بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِينَ (۲).

**[ترجمه]فضائل، کتاب الروضهٔ: مرفوعاً از سلمان، ابوذر و مقداد آورده است که در زمان خلافت عمر بن خطاب مردی در طلب هدایت نزد ایشان آمد که از اهل کوفه بود. وی نزد ایشان نشسته و خواستار آن گردید وی را به راه درست رهنمون شوند. آن‌ها به وی گفتند: پیوسته ملازم کتاب خدا باشد و از رهنمون‌های علی بن ابی طالب علیه السّلام بهره‌مند شو. که او پیوسته با کتاب خداست و از آن جدا نمی‌شود، زیرا ما گواهی می‌دهیم که شنیدیم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی با حق است و حق با علی، حق هر کجا که باشد، علی علیه السّلام نیز با آن است، او اوّلین کسی است که به خدا ایمان آورده

و نخستین کسی است که در روز قیامت با من مصافحه می‌کند، او صدِّیق اکبر است و جدا کننده میان حق و باطل؛ او وصی و خلیفه من در اُمّت من بعد از من است و بر سنّت من می‌جنگد. پس آن مرد به ایشان گفت: پس مردم را چه می‌شود که ابوبکر را «صدِّیق» و عمر را «فاروق» خطاب می‌کنند؟! به وی گفتند: مردم حق علی را نشناختند و آن دو نفر همان‌طور که خلافت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را نادیده گرفتند حق علی علیه السلام را نیز نادیده گرفتند و این دو نام متعلق به ایشان نیست زیرا از آنِ دیگری هستند؛ به خدا سوگند که صدِّیق اکبر و فاروق درخشان، خودِ علی است، و به یقین او جانشین رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است و اوست امیرمؤمنان؛ پیامبر ما و ایشان را فرمان داد که به او به عنوان امیرالمؤمنین سلام کنیم و ما و آن دو نفر جملگی به عنوان امیرالمؤمنین به آن حضرت سلام کردیم . - . الروضهٔ: ۲۵ . این روایت در الفضائل: ۱۵۳ نیز هست. -

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ رَجَاءِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ حَسَنِ بْنِ حُسَیْنٍ الْعُرَنِیِّ عَنْ خَالِدِ بْنِ مُخْتَارٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِیرَهَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ جُنْدَبٍ الْأَزْدِیِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ: کُنْتُ خَادِماً لِلنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَکَانَ إِذَا ذَکَرَ عَلِیّاً رَأَیْتُ السُّرُورَ فِی وَجْهِهِ إِذْ دَخَلَ عَلَیْهِ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَجَلَسَ فَذَکَرَ عَلِیّاً علیه السلام فَجَعَلَ یَنَالُ مِنْهُ وَ جَعَلَ وَجْهُ النَّبِیِّ یَتَغَیَّرُ فَمَا لَبِثَ أَنْ دَخَلَ عَلِیٌّ علیه السلام فَسَلَّمَ فَرَدَّ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ عَلِیٌّ وَ الْحَقُّ مَعاً هَکَذَا وَ أَشَارَ بِإِصْبَعَیْهِ لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ یَا عَلِیُّ حَاسِدُکَ حَاسِدِی وَ حَاسِدِی حَاسِدُ اللَّهِ وَ حَاسِدُ اللَّهِ فِی النَّار(۳).

ص: ۳۰

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب: ۲: ۶.

۲- ۲. الروضه: ۲۵. و توجد الروایه فی الفضائل ایضا: ۱۵۳.

۳- ۳. أمالی ابن الشیخ: ۴۱.

**[ترجمه]امالی طوسی: انس بن مالک گوید: خدمتکار پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بودم، هرگاه نزد آن حضرت از علی علیه السّلام یاد می‌شد، شادمانی بر رخسار مبارک ایشان آشکار می گردید. یک بار مردی از فرزندان عبدالمطّلب وارد شد و نشست و پشت سر علی علیه السّلام شروع به بدگویی نمود که رنگ چهره پیامبر صَلی الله علیهِ و آله هر لحظه متغیّرتر می‌شد، اما طولی نکشید که علی علیه السّلام وارد شده و سلام نمود؛ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سلام وی را پاسخ داده سپس فرمود: علی و حق باهم هستند، این چنین- و با دو انگشت خویش اشاره فرمود- هستند، آن دو از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در کنار حوض کوثر بر من وارد گردند، ای علی، حسود تو حسود من است و حسود من حسود خداست و حسود خدا در دوزخ است.
- . امالی ابن الشیخ : ۴۱ -

ص: ۳۰

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَبِیبِ بْنِ أَبِی الْعَالِیَةِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ نَبِیِّ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ فَارَقَنِی فَقَدْ فَارَقَ اللَّهَ وَ مَنْ فَارَقَ عَلِیّاً فَقَدْ فَارَقَنِی (۱).

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ أَبِی ذَرٍّ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس از من جدا گردد به یقین از خدا جدا گشته و آنکه از علی جدا شود، از من جدا شده است. - . امالی شیخ طوسی: ۱۶۸-۱۶۷ -

کشف الغمّهٔ: از کتاب مناقب خوارزمی از ابوذر نظیر آن را نقل کرده است. - . کشف الغمّهٔ : ۴۱ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یُوسُفَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَمْدَانَ عَنْ مُخْتَارٍ التَّمَّارِ عَنْ أَبِی حَیَّانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ تَوَلَّی عَلِیّاً فَقَدْ تَوَلَّانِی وَ مَنْ تَوَلَّانِی فَقَدْ تَوَلَّی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: علی علیه السّلام می‌فرماید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس ولایت علی را بپذیرد، به یقین ولایت مرا پذیرفته و آنکه ولایت مرا قبول کند، ولایت خدای عزّوجل را پذیرفته است. - . امالی شیخ طوسی: ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۷»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَارِثٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الطَّائِفِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِی رِيَاحٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِيٍّ علیه السلام حِينَ خَلَّفَهُ أَ مَا تَرْضَى أَنْ يَكُونَ عَدُوُّكَ عَدُوِّی وَ أَنَّ عَدُوِّی عَدُوُّ اللَّهِ وَ وَلِيَّكَ وَلِيِّی وَ وَلِيِّی وَلِيُّ اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خداصَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام آن‌گاه که وی بر جای خود بر مدینه گمارد، فرمود: آیا دوست نداری دشمن تو دشمن من باشد با اینکه دشمن من دشمن خداست، و دوستدار تو دوستدار من باشد با اینکه دوستدار من دوستدار خداست؟ - . امالی شیخ طوسی: ۳۱۰ -

**[ترجمه]

«۸»

بشا، [بشاره المصطفی] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ الْوَاعِظِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْهَاشِمِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ الْكَرِيمِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ عَنْ أَبِی عُبَيْدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَمَّارٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أُوصِی مَنْ آمَنَ بِی وَ صَدَّقَنِی بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ مَنْ تَوَلَّاهُ فَقَدْ تَوَلَّانِی وَ مَنْ تَوَلَّانِی فَقَدْ تَوَلَّى اللَّهَ وَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَحَبَّنِی فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِی وَ مَنْ أَبْغَضَنِی فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ (۵).

**[ترجمه]بشارة المصطفی: مرفوعاً از عمار آورده است که گفت: رسول خداصَلی الله علیهِ و آله فرمود: وصیت می‌کنم به هر کس که به من ایمان آورده و تصدیقم نموده است که ولایت علی بن ابی طالب را بپذیرد، زیرا هر کس ولایت وی را پذیرفت، به راستی که ولایت مرا پذیرفته است و آنکه ولایت مرا بپذیرد، ولایت خدا را پذیرفته است، و هر کس او را دوست بدارد، یقیناً مرا دوست داشته و آن که مرا دوست بدارد، بی‌شک خدا را دوست داشته، و هر کس با وی دشمنی کند با من دشمنی کرده و آن که با من دشمنی کند با خدای عزّوجل دشمنی کرده است. - . بشارة المصطفی : ۱۸۵- ۱۸۴ -

**[ترجمه]

«۹»

وَ عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ ابْنِ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَلَايَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَلَايَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حُبُّهُ عِبَادَةُ اللَّهِ وَ اتِّبَاعُهُ فَرِيضَةُ

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۱۶۷ و ۱۶۸.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۴۱.

۳- ۳. أمالی الشیخ: ۲۱۴.

۴- ۴. أمالی الشیخ: ۳۱۰.

۵- ۵. بشاره المصطفی: ۱۸۴ و ۱۸۵ و یوجد مثله بسند آخر فی صلی الله علیه و آله ۱۹۲.

الله، و اولیاؤه اولیاء الله و اعداؤه اعداء الله و حربه حرب الله و سلمه سلم الله عز و جل (۱).

**[ترجمه]بشارة المصطفی: ابن عباس گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ولایت علی بن ابی طالب ولایت خدای عزّوجل و محبّت او عبادت خداست و پیروی از او فریضه است. - . بشارة المصطفی: ۱۸۸ -

ص: ۳۱

**[ترجمه]

«۱۰»

کشف، [کشف الغمه] نَقَلْتُ مِنَ الْمَنَاقِبِ لِلْخُوارِزْمِیِّ عَنْ أَبِی لَیْلَی قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَیَکُونُ مِنْ بَعْدِی فِتْنَهٌ فَإِذَا کَانَ ذَلِکَ فَالْزَمُوا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ الْفَارُوقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ.

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ فَارَقَ عَلِیّاً فَارَقَنِی وَ مَنْ فَارَقَنِی فَارَقَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله(۲) یَقُولُ لِعَمَّارِ بْنِ یَاسِرٍ تَقْتُلُکَ الْفِئَهُ الْبَاغِیَهُ وَ أَنْتَ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَکَ یَا عَمَّارُ إِذَا رَأَیْتَ عَلِیّاً سَلَکَ وَادِیاً وَ سَلَکَ النَّاسُ وَادِیاً غَیْرَهُ فَاسْلُکْ مَعَ عَلِیٍّ وَ دَعِ النَّاسَ إِنَّهُ لَنْ یُدْلِیَکَ فِی رَدًی وَ لَنْ یُخْرِجَکَ مِنَ الْهُدَی یَا عَمَّارُ إِنَّهُ مَنْ تَقَلَّدَ سَیْفاً أَعَانَ بِهِ عَلِیّاً عَلَی عَدُوِّهِ قَلَّدَهُ اللَّهُ تَعَالَی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وِشَاحاً مِنْ دُرٍّ وَ مَنْ تَقَلَّدَ سَیْفاً أَعَانَ بِهِ عَدُوَّ عَلِیٍّ قَلَّدَهُ اللَّهُ تَعَالَی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وِشَاحاً مِنْ نَارٍ(۳).

وَ مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ مَرْدَوَیْهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ: کُنَّا جُلُوساً عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی نَفَرٍ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ مَرَّ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ الْحَقُّ مَعَ ذَا.

وَ مِنْهُ عَنْ عَائِشَهَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْحَقُّ مَعَ ذَا(۴) یَزُولُ مَعَهُ حَیْثُمَا زَالَ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی ذَرٍّ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: إِنَّ عَلِیّاً مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ لَنْ یَزُولَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ.

وَ مِنْهُ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ: کَانَ عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِ (۵) مَنِ اتَّبَعَهُ اتَّبَعَ الْحَقَّ وَ مَنْ تَرَکَهُ تَرَکَ الْحَقَّ عَهْداً مَعْهُوداً قَبْلَ یَوْمِهِ هَذَا.

ص: ۳۲

۱- ۱. بشاره المصطفی: ۱۸۸.

۲- ۲. فی المصدر: سمعت رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله.

۳- ۳. الوشاح- بضم الواو- شبه قلاده من نسیج عریض یرصع بالجوهر تشده المرأه بین عاتقها و کشحیها.

۴- ۴. فی المصدر: مع علی.

۵- ۵. فی المصدر و(م): کان علی علی الحق.

وَ مِنْهُ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْكِنْدِيِّ قَالَ: حَجَّ مُعَاوِيَهُ فَأَتَى الْمَدِينَهَ وَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ مُتَوَافِرُونَ فَجَلَسَ فِي حَلْقَهٍ بَيْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى فَخِذِ ابْنِ عَبَّاسٍ ثُمَّ قَالَ أَ مَا كُنْتُ أَحَقَّ وَ أَوْلَى بِالْأَمْرِ مِنِ ابْنِ عَمِّكَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ بِمَ قَالَ لِأَنِّي ابْنُ عَمِّ الْخَلِيفَهِ الْمَقْتُولِ ظُلْماً قَالَ هَذَا إِذاً يَعْنِي ابْنَ عُمَرَ أَوْلَى بِالْأَمْرِ مِنْكَ لِأَنَّ أَبَا هَذَا قُتِلَ قَبْلَ ابْنِ عَمِّكَ قَالَ فَانْصَاعَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَقْبَلَ عَلَى سَعْدٍ وَ قَالَ وَ أَنْتَ يَا سَعْدُ الَّذِي لَمْ يَعْرِفْ حَقَّنَا مِنْ بَاطِلِ غَيْرِنَا فَتَكُونَ مَعَنَا أَوْ عَلَيْنَا قَالَ سَعْدٌ إِنِّي لَمَّا رَأَيْتُ الظُّلْمَهَ قَدْ غَشِيَتِ الْأَرْضَ قُلْتُ لِبَعِيرِي هِيخْ فَأَنَخْتُهُ حَتَّى إِذَا أَسْفَرَتْ مَضَيْتُ قَالَ وَ اللَّهِ لَقَدْ قَرَأْتُ الْمُصْحَفَ يَوْماً بَيْنَ الدَّفَّتَيْنِ مَا وَجَدْتُ فِيهِ هِيخْ فَقَالَ أَمَّا إِذَا أَبَيْتَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لِعَلِيٍّ أَنْتَ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَكَ قَالَ لَتَجِيئُنِي بِمَنْ سَمِعَهُ مَعَكَ أَوْ لَأَفْعَلَنَّ قَالَ أُمُّ سَلَمَهَ قَالَ فَقَامَ وَ قَامُوا مَعَهُ حَتَّى دَخَلُوا عَلَى أُمِّ سَلَمَهَ قَالَ فَبَدَأَ مُعَاوِيَهُ فَتَكَلَّمَ فَقَالَ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ الْكَذَّابَهَ قَدْ كَثُرَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَعْدَهُ فَلَا يَزَالُ قَائِلٌ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَا لَمْ يَقُلْ وَ إِنَّ سَعْداً رَوَى

حَدِيثاً زَعَمَ أَنَّكَ سَمِعْتِهِ مَعَهُ قَالَتْ فَمَا هُوَ قَالَ زَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لِعَلِيٍّ أَنْتَ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَكَ قَالَتْ صَدَقَ فِي بَيْتِي قَالَهُ فَأَقْبَلَ عَلَى سَعْدٍ فَقَالَ الْآنَ أَلْوَمُ مَا كُنْتَ عِنْدِي وَ اللَّهِ لَوْ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ مَا زِلْتُ خَادِماً لِعَلِيٍّ حَتَّى أَمُوتَ.

وَ مِنْهُ عَنْ عَائِشَهَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ وَ عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ.

وَ مِنْهُ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ: عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ مَنِ اتَّبَعَهُ اتَّبَعَ الْحَقَّ وَ مَنْ تَرَكَهُ تَرَكَ الْحَقَّ عَهْدٌ مَعْهُودٌ قَبْلَ مَوْتِهِ.

وَ مِنْهُ عَنْهَا وَ قَدْ تَقَدَّمَ: مِثْلُهُ قَالَتْ وَ اللَّهِ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ لَعَلَى الْحَقِّ قَبْلَ الْيَوْمِ عَهْداً مَعْهُوداً وَ قَضَاءً مَقْضِيّاً.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِي الْبَشِيرِ(۱) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَائِشَهَ فَقَالَتْ مَنْ قَتَلَ الْخَوَارِجَ

۱- ۱. في المصدر: عن أبي اليسر.

فَقُلْتُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۱) فَقَالَتْ كَذَبْتَ فَقُلْتُ مَا كَانَ أَغْنَانِی يَا أَمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ تُكَذِّبِينِی قَالَ فَدَخَلَ مَسْرُوقٌ فَقَالَتْ مَنْ قَتَلَ الْخَوَارِجَ فَقَالَ قَتَلَهُمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ ذَكَرُوا ذَا الثُّدَيَّهِ فَقَالَتْ مَا يَمْنَعُنِی أَنْ أَقُولَ الَّذِی سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ سَمِعْتُهُ يَقُولُ عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ.

وَ مِنْهُ عَنْ عَلِیٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله: يَا عَلِیُّ إِنَّ الْحَقَّ مَعَكَ وَ الْحَقُّ عَلَی لِسَانِكَ وَ فِی قَلْبِكَ وَ بَيْنَ عَيْنَيْكَ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی رَافِعٍ: أَنَّهُ دَخَلَ رَجُلٌ عَلَی أُمِّ سَلَمَهَ زَوْجَهِ النَّبِیِّ صلی الله عليه و آله فَأَخْبَرَهَا بِيَوْمِ الْجَمَلِ فَقَالَتْ إِلَی أَيْنَ طَارَ قَلْبُكَ إِذْ طَارَتِ الْقُلُوبُ مَطَائِرَهَا قَالَ كُنْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ مَعَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام قَالَتْ أَحْسَنْتَ وَ أَصَبْتَ أَمَا إِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله عليه و آله يَقُولُ يَرِدُ عَلَیَّ الْحَوْضَ وَ أَشْيَاعُهُ وَ الْحَقُّ مَعَهُمْ لَا يُفَارِقُونَهُ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی رَافِعٍ أَنَّهُ صلی الله عليه و آله قَالَ: يَا أَبَا رَافِعٍ كَيْفَ أَنْتَ وَ قَوْمٌ يُقَاتِلُونَ عَلِيّاً وَ هُوَ عَلَی الْحَقِّ وَ هُمْ عَلَی الْبَاطِلِ يَكُونُ حَقّاً فِی اللَّهِ جِهَادُهُمْ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ جِهَادَهُمْ بِيَدِهِ فَيُجَاهِدُهُمْ بِلِسَانِهِ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ بِلِسَانِهِ فَيُجَاهِدُهُمْ بِقَلْبِهِ لَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ شَیْ ءٌ قُلْتُ ادْعُ لِی (۲) إِنْ أَدْرَكْتُهُمْ أَنْ يُعِينَنِی وَ يُقَوِّيَنِی عَلَی قِتَالِهِمْ فَلَمَّا بَايَعَ النَّاسُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ خَالَفَهُ مُعَاوِيَهُ وَ سَارَ طَلْحَهُ وَ الزُّبَيْرُ إِلَی الْبَصْرَهِ قُلْتُ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ الَّذِينَ قَالَ فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله مَا قَالَ فَبَاعَ أَرْضَهُ بِخَيْبَرَ وَ دَارَهُ بِالْمَدِينَهِ وَ تَقَوَّی بِهَا هُوَ وَ وُلْدُهُ ثُمَّ خَرَجَ

مَعَ عَلِیٍّ بِجَمِيعِ أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ وَ كَانَ مَعَهُ حَتَّی اسْتُشْهِدَ عَلِیٌّ عليه السلام فَرَجَعَ إِلَی الْمَدِينَهِ مَعَ الْحَسَنِ وَ لَا أَرْضَ لَهُ بِالْمَدِينَهِ وَ لَا دَارَ فَأَقْطَعَهُ الْحَسَنُ عليه السلام أَرْضاً بِيَنْبُعَ (۳) مِنْ صَدَقَهِ عَلِیٍّ عليه السلام وَ أَعْطَاهُ دَاراً.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی مُوسَی الْأَشْعَرِیِّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ الْحَقَّ مَعَ عَلِیٍّ عليه السلام وَ لَكِنْ مَالَتِ الدُّنْيَا بِأَهْلِهَا وَ لَقَدْ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله عليه و آله يَقُولُ لَهُ يَا عَلِیُّ أَنْتَ مَعَ

۱- ۱. فی المصدر: قتلهم علیّ بن أبی طالب.

۲- ۲. فی المصدر: قال: قلت: ادع[اللّه] لی اه.

۳- ۳. ینبع حصن و قریه غناه علی یمین رضوی لمن كان منحدرا من أهل المدینه الی البحر علی لیله من رضوی، و هی لبنی حسن بن علیّ بن أبی طالب، و فیها عیون عذاب(مراصد الاطلاع ۳: ۱۴۸۵.

الْحَقِّ وَ الْحَقُّ بَعْدِی مَعَکَ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی حَیَّانَ التَّیْمِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ عَلِیّاً اللَّهُمَّ أَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَیْثُ دَارَ.

وَ مِنْهُ: أَنَّ عَائِشَهَ لَمَّا عُقِرَ جَمَلُهَا وَ دَخَلَتْ دَاراً بِالْبَصْرَهِ فَقَالَ لَهَا أَخُوهَا ۱۴ مُحَمَّدٌ أَنْشُدُکِ بِاللَّهِ أَ تَذْکُرِینَ یَوْمَ حَدَّثْتِینِی عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ الْحَقُّ لَنْ یَزَالَ مَعَ عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ لَنْ یَخْتَلِفَا وَ لَنْ یَفْتَرِقَا فَقَالَتْ نَعَمْ.

وَ مِنْهُ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَأَلَتْنِی عَائِشَهُ عَنْ أَصْحَابِ النَّهْرِ عَنْ ذِی الثُّدَیَّهِ فَأَخْبَرْتُهَا فَقَالَتْ یَا مَسْرُوقُ أَ تَسْتَطِیعُ أَنْ تَأْتِیَنِی بِأُنَاسٍ مِمَّنْ شَهِدُوا فَأَتَیْتُهَا مِنْ کُلِّ سَبْعٍ بِرَجُلٍ (۱) فَشَهِدُوا أَنَّهُمْ رَأَوْهُ وَ شَهِدُوهُ فَقَالَتْ رَحِمَ اللَّهُ عَلِیّاً إِنَّهُ کَانَ عَلَی الْحَقِّ وَ لَکِنِّی کُنْتُ امْرَأَهً مِنَ الْأَحْمَاءِ.

وَ مِنْهُ: لَمَّا أُصِیبَ زَیْدُ بْنُ صُوحَانَ یَوْمَ الْجَمَلِ أَتَاهُ عَلِیٌّ علیه السلام وَ بِهِ رَمَقٌ فَوَقَفَ عَلَیْهِ وَ هُوَ لِمَا بِهِ فَقَالَ رَحِمَکَ اللَّهُ یَا زَیْدُ فَوَ اللَّهِ مَا عَرَفْتُکَ إِلَّا خَفِیفَ الْمَئُونَهِ کَثِیرَ الْمَعُونَهِ قَالَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَیْهِ فَقَالَ وَ أَنْتَ فَرَحِمَکَ اللَّهُ فَوَ اللَّهِ مَا عَرَفْتُکَ إِلَّا بِاللَّهِ عَالِماً وَ بِآیَاتِهِ عَارِفاً وَ اللَّهِ مَا قَاتَلْتُ مَعَکَ مِنْ جَهْلٍ وَ لَکِنِّی سَمِعْتُ حُذَیْفَهَ بْنَ الْیَمَانِ یَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ أَمِیرُ الْبَرَرَهِ وَ قَاتِلُ الْفَجَرَهِ مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ أَلَا وَ إِنَّ الْحَقَّ مَعَهُ یَتْبَعُهُ أَلَا فَمِیلُوا مَعَهُ.

وَ مِنْهُ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُ لَا یَفْتَرِقَانِ حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ.

وَ مِنْهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَ عَلِیٍّ وَ لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ.

وَ بِالْإِسْنَادِ: لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

وَ مِنْهُ قَالَ شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ: کُنْتُ عِنْدَ أُمِّ سَلَمَهَ فَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقِیلَ مَنْ أَنْتَ قَالَ

۱- ۱. أی من کل محله من محلاتها السبع برجل.

أَنَا أَبُو ثَابِتٍ مَوْلَى أَبِی ذَرٍّ قَالَتْ مَرْحَباً بِأَبِی ثَابِتٍ ادْخُلْ فَدَخَلَ فَرَحَّبَتْ بِهِ وَ قَالَتْ أَیْنَ طَارَ قَلْبُکَ حِینَ طَارَتِ الْقُلُوبُ مَطَائِرَهَا قَالَ مَعَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَتْ وُفِّقْتَ وَ الَّذِی نَفْسُ أُمِّ سَلَمَهَ بِیَدِهِ إِنِّی لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَ عَلِیٍّ لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ وَ لَقَدْ بَعَثْتُ ابْنِی عُمَرَ وَ ابْنَ أَخِی عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِی أُمَیَّهَ وَ أَمَرْتُهُمَا أَنْ یُقَاتِلَا مَعَ عَلِیٍّ مَنْ قَاتَلَهُ وَ لَوْ لَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَرَنَا أَنْ نَقِرَّ فِی حِجَالِنَا وَ فِی بُیُوتِنَا لَخَرَجْتُ حَتَّی أَقِفَ فِی صَفِّ عَلِیٍ (۱).

وَ مِنْ صَحِیحِ التِّرْمِذِیِّ بِالْإِسْنَادِ إِلَی حُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ السَّاعِدِیِّ التِّرْمِذِیِّ: رَحِمَ اللَّهُ عَلِیّاً اللَّهُمَّ أَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَیْثُ دَارَ(۲).

**[ترجمه]کشف الغمّة: از کتاب مناقب خوارزمی از ابولیلی نقل کرده‌ام که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پس از من فتنه‌ای خواهد بود؛ اگر چنین شد، در کنار علی بن ابی طالب باشید که او جدا کننده میان حق و باطل است.

ابن عمر گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس از علی جدا شود از من جدا گشته و آنکه از من جدا گردد، از خدای عزّوجل جدا شده است.

ابوایوب انصاری گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به عمّار بن یاسر می‌فرمود: گروه باطل تو را در حالی خواهد کشت که تو با حق هستی و حق با تو، ای عمّار، اگر دیدی علی به راهی رفت و مردم به راهی دیگر، تو با علی همراه شو و کاری به مردم نداشته باش، زیرا او تو را به هلاکت نزدیک نمی‌گرداند و از هدایت خارج نمی‌کند؛ ای عمّار، هرکس شمشیری حمایل کند و با آن علی را بر دشمنش یاری دهد، خداوند در روز قیامت رشته‌ای از مروارید را حمایل وی گرداند و آنکه برای یاری رساندن به دشمنان علی شمشیر حمایل کند، خداوند در روز قیامت گردن‌بندی از آتش بر گردنش آویزد.

از کتاب مناقب ابن مردویه از عبدالرحمان بن أبی سعید آورده است که گفت: به همراه جمعی از مهاجرین در محضر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نشسته بودیم که علیّ بن ابی طالب علیه السّلام بر ما گذشت. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: حق با این مرد است!

از عایشه نقل کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: حق با این (علی علیه السّلام) است و چون او نباشد، حق هم زایل خواهد شد.

از ابوذر به نقل از اُمّ سلمهٔ آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را شنیدم که فرمود: یقیناً علی با حق است و حق با اوست این دو پیوسته با هم هستند تا اینکه در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.

از اُمّ سلمهٔ آورده است که: علی با حق است و هرکس از او پیروی کند از حق پیروی کرده و هر که او را ترک گوید، حق را واگذاشته و این عهدی است پیش از این بسته شده است.

ص: ۳۲

و از عبید بن عبدالله کندیّ آورده است: معاویه حج گزارد سپس به مدینه آمد در حالی که صحابه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله

در آن‌جا بسیار بودند. در مجلسی میان عبدالله بن عباس و عبدالله بن عمر نشسته و با دست بر ران ابن عباس زده سپس گفت: مگر نه اینکه به امر خلافت از پسر عموی تو سزاوارتر بودم؟! ابن عباس گفت: به چه دلیل؟ گفت: چون من عموزاده آن خلیفه‌ای هستم که مظلوم کشته شد.ابن عباس گفت: در این صورت این- با اشاره به ابن عمر- از تو به خلافت سزاوارتر است، زیرا پدر او پیش از پسرعموی تو کشته شده است. گوید: پس معاویه از ابن عباس روی برتافته و متوجه سعد کرده و گفت: و تو ای سعد بن أبی وقاص، کسی هستی که حق ما را از باطل دیگران باز نشناختی، تا اینکه یا طرفدار ما باشی یا بر علیه ما باشی! سعد گفت: چون دیدم همه جا را تاریکی فرا گرفته، به شترم گفتم: «هیخ» و آن را خواباندم تا چون هوا روشن گردد، بروم. معاویه گفت: به خدا سوگند که روزی من تمام قرآن را خوانده‌ام اما «هیخ» را در آن ندیده‌ام! سعد گفت: حال که سخن مرا نمی‌پذیری، بدان که من خود از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیدم که به علی علیه السّلام می‌فرمود: تو با حقّی و حق با تو! معاویه گفت: باید یک نفر دیگر را برای من بیاوری که این سخن را به همراه تو شنیده باشد وگرنه هرچه خواهم با تو کنم!! سعد گفت: اَمّ سلمهٔ این حدیث را با من شنیده است. گوید: پس معاویه برخاست و حاضران نیز با وی برخاسته و نزد اُمّ سلمهٔ رفتند. راوی گوید: پس معاویه سخن آغاز کرده و گفت: یا اُمّ المؤمنین، دروغگویانی که پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی دروغ نسبت دهند، بسیار شده‌اند. پیوسته هستند کسانی که می گویند:«قال رسول الله» و سپس چیزهای می... گویند که آن حضرت نگفته است؛ سعد بن أبی وقاص حدیثی را نقل کرده و می‌پندارد تو نیز این حدیث را با او شنیده‌ای. اُم سلمهٔ گفت: آن حدیث کدام است؟ گفت: گمان می کند رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی فرموده است:«تو با حقّی و حق با تو!» اُم سلمهٔ گفت: سعد راست می گوید، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله این سخن را در خانه من به علی فرمود. پس معاویه رو به سعد کرده و گفت: اکنون خود را ملامت می‌کنم که چرا تو نزد من نبودی، زیرا اگر من این حدیث را از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده بودم، تا دم مرگ خدمتکاری برای علی می‌بودم.

از عایشه نقل کرده است که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: حقّ با علی و علی با حقّ است، از هم جدا نگردند تا اینکه در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.

از اُمّ سلمهٔ آورده است: علی با حقّ است، هر کس از وی پیروی کند از حق پیروی کرده است و آنکه او را واگذارد، حق را رها کرده است و این عهدی است که رسول خدا قبل از مرگش بسته بود.

باز از اُمّ سلمهٔ نقل کرده است که شبیه آن را قبلا آوردیم که: به خدا سوگند که علی بن ابی طالب بر حق است. و این خود عهدی است معهود و حُکمی است که از خداوند قبل از این روز صادر شده است.

از ابو البشیر از پدرش نقل کرده است که گفت: نزد عایشه بودیم که گفت: چه کسی خوارج را کُشت؟ گفتم: علی بن أبی طالب. عایشه گفت: دروغ گفتی! گفتم: ای مادر مؤمنان، از من چه دیده‌ای تکذیبم می کنی؟ گوید: در این حال مسروق وارد شد، پس عایشه از وی پرسید:چه کسی خوارج را کُشت؟ گفت: علی بن ابی طالب ایشان را کشت و فرجام «ذوالثدیّهٔ» را بازگو کرد. پس عایشه گفت: چه چیزی مرا از آن باز می‌دارد که آنچه را از رسول خدا شنیده‌ام، بیان کنم؟ شنیدم که آن حضرت فرمود: علی با حقّ است و حق با علی است.

از علی علیه السّلام آورده است که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای علی، بی‌شک حق با توست و حق بر زبان و در

قلب و میان چشمان توست.

از ابو رافع نقل کرده که مردی بر اُمّ سلمهٔ همسر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وارد گشته و وی را از واقعه جمل آگاه نمود، پس اُمّ سلمهٔ گفت: وقتی دل‌ها به پرواز در آمده بودند، پرنده دل تو به کدام سمت به پرواز در آمد؟ گفت: ای مادر مؤمنان، من در سپاه علی بن ابی طالب علیه السّلام بودم. ام سلمهٔ گفت: کار خوبی کرده و تصمیم درستی گرفته‌ای، زیرا من از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیدم که فرمود: علی و شیعیان او در حالی در کنار حوض کوثر بر من وارد می‌شوند که حق با آن‌هاست و از آن جدا نمی‌شوند.

از ابورافع نقل کرده که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای ابورافع، چگونه‌ای تو با قومی که با علی می‌جنگند در حالی که بر حقّ است و آن‌ها بر باطل؟ جنگ با آن‌ها به راستی که جهاد در راه خداست، پس هر کس نتواند با دستان خود با آن‌ها جهاد کند با زبان خود با آن‌ها جهاد کند و هر کس نتواند با زبان خود جهاد کند با قلب خود با آنها جهاد کند و کمتر از این مقدار دیگر جهادی نیست. عرض کردم: برای من دعا بفرمایید که اگر تا آن موقع زنده بودم، خداوند مرا برای جنگ با آن‌هایاری فرموده و قوی گرداند؛ پس چون مردم با علی بیعت کردند و معاویه با وی به مخالفت برخاست و طلحه و زبیر روانه بصره شدند، با خود گفتم: این قوم همان‌هایی هستند که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آن سخنان را درباره ایشان فرمود. سپس زمین خود را در خیبر و خانه‌اش را در مدینه فروخته و با پول آن خود و فرزندانش را مسلح نمود آن‌گاه با تمام خانواده و فرزندانش در کنار علی علیه السّلام بودند تا اینکه علی علیه السّلام به شهادت رسید، پس از آن با حسن علیه السّلام به مدینه بازگشت در حالی که در آن‌جا نه زمینی داشت و نه خانه‌ای، لذا حسن علیه السّلام در آمد زمینی از صدقات علی علیه السّلام را در «ینبع» به وی اختصاص داد و خانه‌ای به وی بخشید.

از ابو موسی اشعری آورده است که گفت: گواهی می‌دهم که حق با علی است لیکن زخارف دنیا مردم را به سوی خود متمایل کرد، و به راستی که من از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده‌ام که به وی فرمود: ای علی، تو با. حق هستی و پس از من حق با توست.

از ابو حیّان تیمی از پدرش از علی علیه السّلام آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خدا علی را رحمت کند، خداوندا، حق را با علی به هر سمت که بگردد، بگردان!

و از اوست که چون شتر عایشه پی شد و وارد خانه‌ای در بصره گردید، برادرش محمّد به وی گفت: تو را به خدا سوگند می... دهم آیا به خاطر داری آن روزی را که از پیامبر حدیثی برای من نقل کردی که آن حضرت فرمود: حق پیوسته با علی است و علی با حق است، نه خلافی میان آن‌ها حاصل خواهد شد و نه از هم جدا خواهند گشت؟ عایشه گفت: آری، به خاطر دارم.

از مسروق آورده است که: عایشه در مورد خوارج نهروان و سردسته آن‌ها «ابوالثُدیّهٔ» پرسید و من هم وی را از خاتمه کار آن‌ها باخبر کردم. پس گفت: ای مسروق، آیا می‌توانی کسانی را نزد من بیاوری که خود شاهد این جنگ بوده‌اند؟ پس هفت مرد از هر هفت محله شهر را نزد وی آوردم و همگی شهادت دادند که فرجام کار خوارج را با چشم خود دیده‌اند. پس عایشه گفت: خدا علی را رحمت کند، او بر حق بود، اما من زنی از احماء - خویشاوند سببی - بودم.

در آن آمده است، چون زید بن صوحان در جنگ جمل زخمی شد، در حالی که هنوز نیمه جانی داشت، علی علیه السّلام بر بالین وی آمده و در آن حالت به وی فرمود: ای زید، خداوند تو را رحمت کند، به خدا سوگند بارت بر ما سبک و یاریت بسیار بود. گوید: پس زید سر خود را به سمت آن حضرت بلند کرده و عرض کرد: شما نیز این چنین بودید؛ خداوند شما را نیز رحمت کند که به خدا سوگند تو را خداشناس و به آیات او آگاه یافتم. به خدا سوگند که من از روی نادانی در رکاب شما نجنگیدم بلکه شنیدم حذیفهٔ بن یمان می‌گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی امیر ابرار و قاتل فاجران است، منصور کسی است که او را یاری کند و خوار و ذلیل کسی است که وی را فرو گذارد، بدانید که حق با او و در پی اوست، پس به هر سمت که رفت شما نیز به همان سمت روید.

از اُم سلمهٔ رضی الله عنها آورده است که: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: علی با قرآن است و قرآن با او، از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در کنار حوض بر من وارد گردند.

و با همین اسناد: آن دو از هم جدا نگردند تا اینکه در روز قیامت در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.

از شهر بن حوشب آورده است که: نزد اُمّ سلمهٔ بودم که مردی سلام کرد. گفته شد، کیستی؟ گفت: من ابو ثابت مولای ابوذر هستم. اُم سلمهٔ گفت: خوش آمدی ابو ثابت، وارد شو. پس وارد گشت و اُمّ سلمهٔ به وی خوش آمد گفته و پرسید: وقتی دل‌ها به پرواز در آمده بودند، پرنده دل تو به کدام سمت به پرواز در آمد؟ گفت: به سمت علی بن ابی طالب علیه السّلام. اُمّ سلمهٔ گفت: توفیق یافتی! سوگند به کسی که جان اُم سلمهٔ در دست اوست، من خود از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیدم که فرمود: علی با قرآن است و قرآن با علی، این دو از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند و من خود نیز پسرم عمر و برادر زاده‌ام عبدالله بن أبی اُمیّهٔ را روانه کرده و به آنان دستور دادم که در رکاب علی با دشمنان وی بجنگند، و اگر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نفرموده بود که باید خانه‌نشین باشیم و از خانه‌های خود بیرون نیاییم، حتماً بیرون آمده و در صف علی علیه السّلام می‌ایستادم. – . کشف الغمّهٔ: ۴۳–۴۱ –

و از صحیح ترمذی با اسناد به حسین بن سعید ساعدی ترمذی آورده است که: خداوند علی را رحمت کند، خداوندا، علی هر کجا باشد حق را با او بگردان! – . کشف الغمّهٔ: ۸۵ –

**[ترجمه]

بیان

انصاع انفتل راجعا مسرعا و قال الفیروزآبادی هیخ بالکسر یقال عند إناخه البعیر(۳) و قوله ما وجدت فیه هیخ أی لا یظهر فی القرآن التوقف و ترک القتال و یحتمل أن یکون قال ذلک علی سبیل الاستهزاء و الأحماء جمع الحمو و هو قریب الزوج أو الزوجه و الجمع الحمیم أیضا و الأول لا یناسب المقام إلا بتجوز.

أقول: روی السید حدیث زید بن صوحان من مناقب ابن مردویه بإسناده عن الأصبغ بن نباته(۴).

**[ترجمه]الروضة- الفضائل: با اسناد به حسین بن سعید ساعدی آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند از میان بندگانش از کسانی که از حق رویگردان باشند نفرت دارد و حق با علی و علی با حق است، پس هر کس دیگری را جایگزین علی علیه السّلام کند هلاک گردد و دنیا و آخرت را از دست می‌دهد. -. در هر دو منبع آن را نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۱۱»

فض، [کتاب الروضه] یل،(۵) [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ إِلَی حُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ السَّاعِدِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ یُبْغِضُ مِنْ عِبَادِهِ الْمَائِلِینَ عَنِ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ فَمَنِ اسْتَبْدَلَ بِعَلِیٍّ غَیْرَهُ هَلَکَ وَ فَاتَتْهُ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةُ.

**[ترجمه]کشف الغمّة: از کتاب کفایة الطالب از ابن أبی لیلی غفاری آورده است که: شنیدم

ص: ۳۶

رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پس از من فتنه‌ای خواهد بود، اگر چنین شد، در کنار علی بن ابی طالب باشید که او نخستین کسی است که در روز قیامت مرا می‌بیند و با من مصافحه می‌کند، و او در عالی‌ترین درجات آسمان با من خواهد بود و جدا کننده میان حق و باطل است؛ گوید: این حدیث حسن و عالی است که حافظ آن را در امالی خود نقل کرده است. -. کشف الغمّة: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ کِفَایَهِ الطَّالِبِ عَنِ ابْنِ أَبِی لَیْلَی الْغِفَارِیِّ قَالَ: سَمِعْتُ

ص: ۳۶

۱- ۱. کشف الغمه ۴۱- ۴۳.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۸۵ و فیه و کذا فی(ت): و من صحیح الترمذی: اللّهمّ أدر الحق اه.

۳- ۳. القاموس، ۱: ۲۷۳.

۴- ۴. راجع الطرائف: ۲۵.

۵- ۵. لم نجده فی المصدرین.

رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله(۱) سَتَكُونُ بَعْدِی فِتْنَهٌ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَالْزَمُوا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ یَرَانِی (۲) وَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ مَعِی فِی السَّمَاءِ الْعَلْیَاءِ وَ هُوَ الْفَارُوقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ.

قال هذا حدیث حسن عال رواه الحافظ فی أمالیه (۳).

**[ترجمه]بشائر االمصطفی: ابراهیم بن علقمه و الأسود گویند: نزد ابو ایوب انصاری رفته و گفتیم: ای ابو ایوب، خدای عزّوجل با میزبان پیامبر صَلی الله علیهِ و آله قرار دادنت تو را گرامی داشته و این خود فضیلتی از جانب خداست كه تو را با آن كرامت بخشیده است، به ما بگو اكنون چه شده كه در كنار علی بن ابی طالب با اهل«لا إله إلّا الله» می‌جنگی؟ پس ابو ایوب گفت: من برای شما به خدای عزّوجل سوگند یاد می‌كنم كه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در همین خانه‌ای كه اكنون شما با من هستید، با من بود و علی علیه السّلام در سمت راست وی نشسته بود و من در سمت چپ آن حضرت نشسته بودم و انس بن مالك روبروی ایشان ایستاده بود و دیگر كسی با ما نبود، در این هنگام در زدند. پیامبر فرمود: ای انس، ببین پشت در كیست؟ پس انس رفت و متوجه شد كه عمّار بن یاسر پشت در است. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: در را به روی عمّار پاك نهاد باز كن! سپس عمّار وارد گشته به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سلام نمود. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی خوش آمد گفته سپس فرمود: ای عمّار، بعد از من فتنه‌ای مصیبت بار در اُمّتم پدیدار خواهد آمد به طوری به روی هم شمشیر خواهند كشید و یكدیگر را به قتل خواهند رساند و از هم بیزاری خواهند جست؛ اگر آن فتنه را دریافتی، در كنار این أصلع كه سمت راست من است- منظور آن حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام بود- باش؛ و اگر دیدی كه همه مردم به یك راه رفتند و علی به راهی دیگر رفت، قدم در راه علی بگذار و كاری به مردم نداشته باش؛ ای عمّار، تحقیقاً علی تو را از راه هدایت باز نخواهد گرداند و به هلاكت رهنمون نخواهد شد؛ ای عمّار، اطاعت از علی اطاعت از من و اطاعت از من، اطاعت از خدای عزّوجل است. - . بشارة المصطفی : ۱۷۸ -

ص: ۳۷

**[ترجمه]

«۱۳»

بشا، [بشاره المصطفی] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْفَارِسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی بْنِ زَكَرِیَّا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یُوسُفَ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَلْقَمَهَ وَ الْأَسْوَدِ قَالا: أَتَیْنَا أَبَا أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیَّ فَقُلْنَا یَا أَبَا أَیُّوبَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَكْرَمَكَ بِنَبِیِّكَ حَیْثُ كَانَ ضَیْفاً لَكَ صلی الله علیه و آله فَضِیلَهٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَكَ بِهَا فَأَخْبِرْنَا عَنْ مَخْرَجِكَ مَعَ عَلِیٍّ تُقَاتِلُ أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَالَ أَبُو أَیُّوبَ فَإِنِّی أُقْسِمُ لَكُمْ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَعِی فِی هَذَا الْبَیْتِ الَّذِی أَنْتُمْ مَعِی فِیهِ وَ مَا فِی الْبَیْتِ غَیْرُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَعِی وَ عَلِیٌّ جَالِسٌ عَنْ یَمِینِهِ وَ أَنَا جَالِسٌ عَنْ یَسَارِهِ وَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَائِمٌ بَیْنَ یَدَیْهِ إِذْ حُرِّكَ الْبَابُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا أَنَسُ انْظُرْ مَنْ بِالْبَابِ فَخَرَجَ أَنَسٌ فَنَظَرَ فَإِذَا هُوَ عَمَّارُ بْنُ یَاسِرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله افْتَحْ لِعَمَّارٍ الطَّیِّبِ فَدَخَلَ عَمَّارٌ فَسَلَّمَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ

صلی الله علیه و آله فَرَحَّبَ بِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ یَا عَمَّارُ إِنَّهُ سَیَکُونُ بَعْدِی فِی أَمَّتِی هَنَاةٌ(۴) حَتَّی یَخْتَلِفَ السَّیْفُ فِیمَا بَیْنَهُمْ وَ حَتَّی یَقْتُلَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً وَ حَتَّی یَتَبَرَّأَ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ فَإِذَا رَأَیْتَ ذَلِکَ فَعَلَیْکَ بِهَذَا الْأَصْلَعِ عَنْ یَمِینِی یَعْنِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَإِنْ سَلَکَ النَّاسُ کُلُّهُمْ وَادِیاً وَ سَلَکَ عَلِیٌّ وَادِیاً فَاسْلُکْ وَادِیَ عَلِیٍّ وَ خَلِّ عَنِ النَّاسِ یَا عَمَّارُ إِنَّ عَلِیّاً لَا یَرُدُّکَ عَنْ هُدًی وَ لَا یَدُلُّکَ عَلَی رَدًی یَا عَمَّارُ طَاعَةُ عَلِیٍّ طَاعَتِی وَ طَاعَتِی طَاعَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۵).

۱- ۱. فی المصدر: سمعت رسول اللّه یقول.

۲- ۲. فی المصدر: أول من آمن بی(یرانی ظ).

۳- ۳. کشف الغمّه: ۱۱۳.

۴- ۴. الهناه: الداهیه.

۵- ۵. بشاره المصطفی: ۱۷۸.

**[ترجمه][انصاع: به سرعت بازگشت. و فیروزآبادی گوید:«هیخ» با کسر: صوتی است که به هنگام خواباندن شتر گفته می... شود. - . القاموس ۱: ۲۷۳ -

و قول او:«ما وجدت فیه هیخ» یعنی: در قرآن چیزی آشکاری مبنی بر ترک جنگ وجود ندارد، و احتمال دارد که این سخن را از باب تمسخر گفته باشد. الأحماء: جمع «حمو» خویشاوند شوهر یا زن، جمع آن «حمیم» نیز آمده است و «أحماء» مناسب مقام نیست مگر با مجازگویی.

می گویم: سیّد، حدیث زید بن صوحان را از مناقب ابن مردویه با اسناد خود از اصبغ بن نباته نقل کرده است. - . الطرائف: ۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

یف، [الطرائف] رَوَى أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْآجُرِّيُّ تِلْمِيذُ أَبِي بَكْرٍ وَلَدُ أَبِي دَاوُدَ السِّجِسْتَانِيِّ فِي الْجُزْءِ الثَّانِي مِنْ كِتَابِ الشَّرِيعَهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَلْقَمَهَ بْنِ زَيْدٍ(۱) وَ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ: مِثْلَهُ.

ثُمَّ قَالَ وَ رَوَى الْعَبْدَرِيُّ فِي الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ فِي الْجُزْءِ الثَّالِثِ فِي بَابِ مَنَاقِبِ عَلِيٍّ علیه السلام مِنْ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ عَلِيّاً اللَّهُمَّ أَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ.

وَ مِنْ ذَلِكَ مَا رَوَاهُ أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ مَرْدَوَيْهِ فِي كِتَابِ الْمَنَاقِبِ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ فَمِنْهَا بِإِسْنَادِهِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ قَالَ حَدَّثَتْنِي عَائِشَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ وَ عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ.

وَ مِنْهَا فِي كِتَابِ الْمَنَاقِبِ أَيْضاً لِابْنِ مَرْدَوَيْهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى أَبِي ثَابِتٍ مَوْلَى أَبِي ذَرٍّ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: عَلِيٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُ لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ.

وَ ذَكَرَ الْخَطِيبُ فِي تَارِيخِهِ مَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ عَلْقَمَهَ وَ الْأَسْوَدَ كَرَّرَا مُعَاتَبَهَ أَبِي أَيُّوبَ عَلَى نُصْرَتِهِ لِعَلِيٍّ علیه السلام فَزَادَهُمَا أَيْضاً حَالَ عُذْرِهِ بِمَا كَانَ سَمِعَهُ مِنَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ الْخَطِيبُ: إِنَّ الْعَلْقَمَهَ وَ الْأَسْوَدَ أَتَيَا أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ عِنْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنْ صِفِّينَ فَقَالا لَهُ يَا أَبَا أَيُّوبَ إِنَّ اللَّهَ أَكْرَمَكَ بِنُزُولِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِي بَيْتِكَ وَ بِمَجِي ءِ نَاقَتِهِ تَفَضُّلًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَ إِكْرَاماً لَكَ حَتَّى أَنَاخَتْ بِبَابِكَ دُونَ النَّاسِ جَمِيعاً ثُمَّ جِئْتَ بِسَيْفِكَ عَلَى عَاتِقِكَ تَضْرِبُ أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَالَ يَا هَذَا إِنَّ الرَّائِدَ(۲) لَا يَكْذِبُ أَهْلَهُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَمَرَنَا بِقِتَالِ ثَلَاثَهٍ مَعَ عَلِيٍّ بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ وَ الْقَاسِطِينَ وَ الْمَارِقِينَ فَأَمَّا النَّاكِثُونَ فَقَدْ قَاتَلْنَاهُمْ وَ هُمْ أَهْلُ الْجَمَلِ وَ طَلْحَهُ وَ الزُّبَيْرُ وَ أَمَّا الْقَاسِطُونَ فَهَذَا مُنْصَرَفُنَا عَنْهُمْ يَعْنِي مُعَاوِيَهَ وَ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ وَ أَمَّا الْمَارِقُونَ فَهُمْ أَهْلُ الطَّرْفَاوَاتِ وَ أَهْلُ السَّقِيفَاتِ وَ أَهْلُ النُّخَيْلَاتِ وَ أَهْلُ النَّهْرَوَانَاتِ وَ اللَّهِ مَا أَدْرِي أَيْنَ هُمْ وَ لَكِنْ لَا بُدَّ مِنْ قِتَالِهِمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ لِعَمَّارٍ تَقْتُلُكَ الْفِئَهُ الْبَاغِيَهُ وَ أَنْتَ إِذْ ذَاكَ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَكَ

۱- ۱. فی المصدر: علقمه بن قیس.

۲- ۲. الرائد: الجاسوس. الرسول الذی یرسله القوم لینظر لهم مکانا ینزلون فیه.

يَا عَمَّارُ إِنْ رَأَيْتَ عَلِيّاً قَدْ سَلَكَ وَادِياً وَ سَلَكَ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَادِياً فَاسْلُكْ مَعَ عَلِيٍّ فَإِنَّهُ لَنْ يُدْلِيَكَ فِي رَدًى وَ لَنْ يُخْرِجَكَ مِنْ هُدًى يَا عَمَّارُ مَنْ تَقَلَّدَ سَيْفاً وَ أَعَانَ بِهِ عَلِيّاً عَلَى عَدُوِّهِ قَلَّدَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وِشَاحَيْنِ مِنْ دُرٍّ وَ مَنْ تَقَلَّدَ سَيْفاً أَعَانَ بِهِ عَدُوَّ عَلِيٍّ قَلَّدَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَهِ وِشَاحَيْنِ مِنْ نَارٍ قُلْنَا يَا هَذَا حَسْبُكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ حَسْبُكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ (۱).

أَقُولُ رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِي الْمُسْتَدْرَكِ مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: رَحِمَ اللَّهُ عَلِيّاً اللَّهُمَّ أَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ(۲).

وَ مِنْ كِتَابِ فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَصْبَغَ بْنِ نُبَاتَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ (۳).

وَ رَوَى الْعَلَّامَهُ فِي كَشْفِ الْحَقِ (۴) عَنِ الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ وَ مَنَاقِبِ ابْنِ مَرْدَوَيْهِ وَ غَيْرِهِمَا مِنْ كُتُبِ الْمُخَالِفِينَ: مِثْلَ مَا مَرَّ.

**[ترجمه]الطرائف: ابوبكر محمّد بن حسن آجری شاگرد ابوبكر بن أبی داود سيستانی در جزء دوم از كتاب «الشريعة» با اسناد آن به علقمه بن زيد و اسود بن يزيد نظير آن را روايت نموده سپس گويد: عبدری در كتاب «الجمع بين الصحاح الستّة» در جزء سوم در باب مناقب علی عليه السّلام از صحيح بخاری از پيامبر صَلی الله عليهِ و آله آورده است كه فرمود: خداوند علی را رحمت كند، خدايا، هر كجا باشد حق را با او بگردان!

احمد بن موسی بن مردويه در كتاب المناقب از چند طريق از جمله با سند خود از محمّد بن أبی بكر روايت كرده كه گفت: عايشه برای من روايت كرد كه رسول خدا صَلی الله عليهِ و آله فرمود: حق پيوسته با علی است و علی هم با حق است و اين دو از هم جدا نگردند تا اينكه در كنار حوض بر من وارد شوند.

نيز در كتاب المناقب ابن مردويه با اسناد خود به ابو ثابت مولای ابوذر از اُمّ سلمة روايت كرده كه: شنيدم رسول خدا صَلی الله عليهِ و آله می‌فرمايد: علی عليه السلام با قرآن است و قرآن با او ، از هم جدا نگردند تا اينكه در كنار حوض بر من وارد شوند.

خطيب در تاريخ خود مطالبی را آورده است كه دالّ بر آن است كه علقمه و أسود بارها ابو ايوب را به سبب اينكه علی عليه السّلام را نصرت داده، مورد ملامت قرار داده‌اند و او نيز دليل خود را برای اقدام به اين امر به سبب حديثی كه از پيامبر صَلی الله عليهِ و آله شنيده بود، بيان كرده است. خطيب گويد: علقمه و الأسود هنگام بازگشت از صفين نزد ابو ايوب انصاری آمده و به وی گفتند: خداوند از ميان همه مردم تو را با ميزبانی محمّد صَلی الله عليهِ و آله در خانه‌ات و خوابيدن شتر او بر در خانه... ات، تو را كرامت بخشيده است و اين خود فضلی است از جانب خدای تعالی، اما تو شمشيرخودت را روی شانه‌ات انداخته و آمدی تا كسانی را بزنی كه گوينده لا إله إلّا الله هستند؟ ابو ايوب گفت: ای فلانی! راهنما با قوم خود دروغ نمی‌گويد، رسول خدا صَلی الله عليهِ و آله به ما امر فرموده با سه گروه در ركاب علی عليه السّلام بجنگيم: ناكثين، قاسطين و مارقين؛ اما ناكثين كسانی هستند كه با آنان جنگيديم و آنان اصحاب جمل و طلحه و زبيرند، اما قاسطين كسانی هستند كه هم اكنون از جنگ با ايشان برمی‌گرديم – منظور وی معاويه و عمرو بن عاص بود- ، اما مارقين، آن‌ها اهل طرفاوات و اهل سقيفه‌ها و اهل نُخيلات و اهل نهروانات هستند، به خدا سوگند نمی‌دانم آن‌ها كجايند ليكن می‌دانم ان شاء الله حتماً با ايشان خواهيم جنگيد. سپس

گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به عمّار فرمود: گروه ستمکار سرکش در حالی تو را خواهند کشت که تو در آن روز به همراه حقی و حق با توست؛

ص: ۳۸

ای عمّار، اگر دیدی علی علیه السّلام به راهی می‌رود و تمامی مردم به راهی دیگر، تو راه علی علیه السّلام را در پیش گیر که او تو را به سوی هلاکت راهنمایی نمی‌کند و از هدایت خارج نمی‌سازد؛ ای عمّار، کسی که شمشیری حمایل کند تا علی علیه السّلام را بر دشمنش یاری دهد، خداوند در روز قیامت دو حمایل از مروارید بر گردنش خواهد افکند و کسی که شمشیری را به قصد یاری دشمن او حمایل کند، خداوند در قیامت دو حمایل از آتش بر گردنش خواهد انداخت؛ گفتیم: ای مرد، بس کن خدایت رحمت کند، بس کن خدایت رحمت کند! - .الطرائف: ۲۵-۲۴ -

می گویم: ابن بطریق در المستدرک از کتاب «الفردوس» با اسناد به امیرالمؤمنین علیه السّلام آورده است: رسول خداصَلی الله علیهِ و آله فرمود: خدا علی را رحمت کند، خدایا، حق را با او بگردان هر کجا که او بگردد! - . هر منبع نسخه خطی -

از کتاب فضائل الصحابه با اسناد به اصبغ بن نباته از محمّد بن أبی بکر از عایشه آورده است که: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرماید: علی با حق است و حق با علی، از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در کنار حوض بر من وارد شوند. - . هر دو منبع نسخه خطی -

علّامه در « کشف الحق» - . ج ۱: ۱۰۶ -

از کتاب الجمع بین الصحاح الستّهٔ و مناقب ابن مردویه و دیگر کتب مخالفان نظیر حدیث یاد شده را نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۱۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی بِإِسْنَادِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ مِحْنَهٌ لِلْعَالِمِ بِهِ یُمَیِّزُ اللَّهُ الْمُنَافِقِینَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام رضا علیه السّلام از پدران بزرگوار خود علیهم صلوات الله اجمعین آورده است: علی بن ابی طالب آزمونی برای جهانیان است، خداوند با او منافقان را از مؤمنان باز می‌شناسد. - . امالی شیخ طوسی: ۲۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ حَسَنِ بْنِ حُسَیْنٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ یَعْلَی عَنْ عُمَرَ بْنِ مُوسَی عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ صلی الله علیه و آله عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَمَا إِنَّکَ (۶) الْمُبْتَلَی وَ الْمُبْتَلَی بِکَ أَمَا إِنَّکَ الْهَادِی لِمَنِ اتَّبَعَکَ وَ مَنْ خَالَفَ طَرِیقَکَ ضَلَّ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۷).

**[ترجمه]امالی طوسی: علی علیه السّلام از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده که آن حضرت فرمود: هان که تو آزموده می شوی و (آنان) به تو آزموده می‌شوند، هان که تو هدایتگر کسانی هستی که از تو پیروی کنند و هرکس با راه تو مخالفت ورزد، تا روز قیامت گمراه گردد. - . امالی شیخ طوسی: ۳۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ عَنْ عَزْرَةَ الْقَطَّانِ عَنْ مَسْعُودٍ الْخَلَّادِیِّ عَنْ تَلِیدٍ عَنْ أَبِی الْحَجَّافِ عَنْ أَبِی إِدْرِیسَ عَنْ

۱- ۱. الطرائف: ۲۴ و ۲۵.

۲- ۲. مخطوطان.

۳- ۳. مخطوطان.

۴- ۴. ج ۱ ص ۱۰۶.

۵- ۵. أمالی الشیخ: ۲۳۱.

۶- ۶. فی المصدر: یا علی أما انک اه.

۷- ۷. أمالی الشیخ: ۳۱۸. و فیه: فقد ضل.

مُجَاهِدٍ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِی یَا عَلِیُّ مَنْ فَارَقَکَ فَقَدْ فَارَقَنِی وَ مَنْ فَارَقَنِی فَقَدْ فَارَقَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: علی علیه السّلام گوید:

ص: ۳۹

رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: یا علی، هرکس از تو جدا شود، بی‌شک از من جدا شده و آنکه از من جدا گردد تحقیقاً از خدای عزّوجل جدا گشته است. -. امالی صدوق: ۳۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مِیثَم عَنْ جَدِّهِ الْفَضْلِ بْنِ دُکَیْنٍ عَنْ مُوسَی بْنِ قَیْسٍ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عِیَاضٍ (۲) وَ کَانَ مِنْ خِیَارِ أَهْلِ الْقِبْلَهِ عَنْ مَالِکِ بْنِ جَعْوَنَهَ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ وَ هُوَ آخِذٌ بِکَفِّ عَلِیٍّ الْحَقُّ مَعَ عَلِیٍّ یَدُورُ مَعَهُ حَیْثُ دَارَ(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: اُمّ سلمه رضی الله عنها گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی که دست علی علیه السّلام را در دست گرفته بود می‌فرمود: حق با علی است، به هرکجا که رود، با وی می گردد. -. امالی شیخ طوسی: ۳۰۵ -

**[ترجمه]

بیان

کونه صلی الله علیه و آله مع الحق و أمر النبی صلی الله علیه و آله بالکون معه یدل علی عصمته کما مر و قد تواترت الأخبار من طرق الخاصه و العامه بأن أمیر المؤمنین علیه السلام کان شاکیا عمن تقدمه و لم یکن راضیا بفعالهم و قد أثبتنا ذلک فی کتاب الفتن فثبت عدم کونهم علی الحق و أما تواتر الخبر و صحته فقد اعترف به أکثر المخالفین أیضا

قَالَ عَبْدُ الْحَمِیدِ بْنُ أَبِی الْحَدِیدِ فِی قَوْلِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِنَّ الْأَئِمَّهَ مِنْ قُرَیْشٍ غُرِسُوا فِی هَذَا الْبَطْنِ مِنْ هَاشِمٍ لَا تَصْلُحُ عَلَی مَنْ سِوَاهُمْ (۴) وَ لَا تَصْلُحُ الْوُلَاهُ مِنْ غَیْرِهِمْ.

قَالَ فَإِنْ قُلْتَ إِنَّکَ شَرَحْتَ هَذَا الْکِتَابَ عَلَی مَذَاهِبِ الْمُعْتَزِلَهِ(۵) فَمَا قَوْلُکَ فِی هَذَا الْکَلَامِ وَ هُوَ تَصْرِیحٌ بِأَنَّ الْإِمَامَهَ لَا تَصْلُحُ مِنْ قُرَیْشٍ إِلَّا فِی بَنِی هَاشِمٍ خَاصَّهً وَ لَیْسَ ذَلِکَ بِمَذْهَبِ الْمُعْتَزِلَهِ(۶) قُلْتُ هَذَا الْمَوْضِعُ مُشْکِلٌ وَ فِیهِ نَظَرٌ(۷) وَ إِنْ صَحَّ أَنَّ عَلِیّاً قَالَهُ قُلْتُ کَمَا قَالَ لِأَنَّهُ ثَبَتَ عِنْدِی أَنَ

النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: إِنَّهُ مَعَ الْحَقِّ وَ أَنَّ الْحَقَّ يَدُورُ مَعَهُ حَيْثُمَا دَارَ(۸).

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۳۳۰.

۲- ۲. فی المصدر: عن عیاض بن عیاض.

۳- ۳. أمالی الشیخ: ۳۰۵. و فیه: الحق بعدی اه:

۴- ۴. فی المصدر: لا تصلح علی ما سواهم.

۵- ۵. فی المصدر: علی قواعد المعتزله و اصولهم.

۶- ۶. فی المصدر: بمذهب للمعتزله لا متقدمیهم و لا متأخریهم.

۷- ۷. فی المصدر: و لی فیه نظر.

۸- ۸. شرح النهج ۲: ۶۳۴.

**[ترجمه]اینکه آن حضرت (علی صلوات الله علیه) با حق است و فرمان پیامبر صلی الله علیه و آله به اینکه مردم بایستی طرفدار علی علیه السلام باشند؛ همان‌طور که گذشت، دلیلی است بر عصمت آن حضرت و اخبار متواتر از طرق خاصّه و عامّه بیانگر آنند که امیرالمؤمنین علیه السّلام از کسانی که بر وی پیشی گرفته بودند، شکایت داشت و از کارشان راضی نبود، و ما این امر را در کتاب «الفِتَن» به اثبات رساندیم و بر حق نبودنشان ثابت گردید؛ اما در مورد متواتر بودن حدیث و درستی آن، باید گفت: که اکثر مخالفان نیز به این امر اعتراف کرده‌اند. عبدالحمید بن ابی الحدید در مورد قول امیرالمؤمنین علیه السّلام که فرمود:«همانا ائمّه همه از قریش بوده که درخت آن را در خاندان هاشم کاشته‌اند و مقام ولایت و امامت در خور دیگران نیست و دیگر مدّعیان پیشوایی، شایستگی آن را ندارند» گوید: اگر گفته شود که تو این کتاب (نهج البلاغه) را به حسب باورهای معتزله شرح کرده‌ای، حال در مورد این سخن که تصریحی است مبنی براینکه امامت از میان قریش جز در بنی‌هاشم خاصّهً راست نیاید و مذهب معتزله قائل به این امر نیست، چه می‌گویی؟ خواهم گفت: این خود وضعیتی است دشوار و قابل تأمل، و چنانچه علی علیه السّلام این سخن را فرموده باشد، من نیز قائل به این سخن خواهم بود زیرا نزد من ثابت شده است که پیامبر صلی الله علیهِ و آله فرمود: او با حق است، وی به هر سو که میل کند، حق هم به دنبال او می‌رود. - . شرح النهج ۲: ۶۳۴ -

ص: ۴۰

**[ترجمه]

باب ۵۸ ذکره فی الکتب السماویه و ما بشر السابقون به و بأولاده المعصومین علیهم السلام

الأخبار

«۱»

ک، [إکمال الدین] الْقَطَّانُ وَ ابْنُ مُوسَی وَ الشَّیْبَانِیُّ جَمِیعاً عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی بَکْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ هَرْثَمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ أَبَا طَالِبٍ قَالَ: لَمَّا فَارَقَهُ بَحِیرَاءُ بَکَی بُکَاءً شَدِیداً وَ أَخَذَ یَقُولُ یَا ابْنَ آمِنَهَ کَأَنِّی بِکَ وَ قَدْ رَمَتْکَ الْعَرَبُ بِوَتَرِهَا وَ قَدْ قَطَعَکَ الْأَقَارِبُ وَ لَوْ عَلِمُوا لَکُنْتَ لَهُمْ (۱) بِمَنْزِلَهِ الْأَوْلَادِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَیَّ وَ قَالَ أَمَّا أَنْتَ یَا عَمِّ فَارْعَ فِیهِ قَرَابَتَکَ الْمَوْصُولَهَ وَ احْفَظْ فِیهِ وَصِیَّهَ أَبِیکَ فَإِنَّ قُرَیْشاً سَتَهْجُرُکَ فِیهِ فَلَا تُبَالِ فَإِنِّی أَعْلَمُ أَنَّکَ لَا تُؤْمِنُ بِهِ وَ لَکِنْ سَیُؤْمِنُ (۲) بِهِ وَلَدٌ تَلِدُهُ وَ سَیَنْصُرُهُ نَصْراً عَزِیزاً اسْمُهُ فِی السَّمَاوَاتِ الْبَطَلُ الْهَاصِرُ(۳) وَ الشُّجَاعُ الْأَقْرَعُ (۴) مِنْهُ الْفَرْخَانِ الْمُسْتَشْهَدَانِ وَ هُوَ سَیِّدُ الْعَرَبِ وَ رَئِیسُهَا وَ ذُو قَرْنَیْهَا(۵) وَ هُوَ فِی الْکُتُبِ أَعْرَفُ مِنْ أَصْحَابِ عِیسَی علیه السلام فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ قَدْ رَأَیْتُ وَ اللَّهِ کُلَّ الَّذِی وَصَفَ بَحِیرَاءُ وَ أَکْثَرَ(۶).

ص: ۴۱

۱- ۱. فی المصدر: لکنت عندهم.

۲- ۲. فی المصدر: فأنی أعلم انک لا تؤمن به ظاهرا و لکن ستؤمن به باطنا، و لکن سیؤمن. اه.

۳- ۳. الباصر: الأسد.

۴- ۴. الاقرع: من سقط شعر رأسه. و فى المصدر:« الانزع» و هو من الحسر الشعر عن جانبى جبهته.

۵- ۵. فى المصدر: و رئيسها و زينها و ذو قرنيها.

۶- ۶. كمال الدين ۱۱۰.

**[ترجمه]کمال الدین: ابوطالب گوید: چون بحیرا از وی (پیامبر صلی الله علیهِ و آله) جدا گشت، به سختی گریست و چنین گفت: ای پسر آمنه، گویی می‌بینم که اعراب تو را آماج تیرهای خود ساخته و خویشاوندان پیوند خویشی را با تو گسسته‌اند و اگر (مقام و منزلت تو را) می‌دانستند، قطعاً برای آنان همچون فرزندشان می‌بودی؛ سپس رو به من کرده و گفت: ولی ای عمو تو حرمت خویشاوندی وی را پاس‌دار و وصیّت پدرت را درباره‌اش نگهدار، زیرا قریش به خاطر او تو را ترک خواهد کرد لیکن تو اهمیّتی به کارشان مده، و من می‌دانم که تو به وی ایمان نخواهی آورد، لیکن فرزندی که از تو زاده می‌شود، به او ایمان خواهد آورد و وی را به عزّت یاری خواهد داد، نامش در آسمان‌ها «شیر ژیان» و «مرد شجاع کم مو» است و دو فرزند شهید به او تعلّق دارد، او سیّد عرب، رئیس و ذوالقرنین آن‌هاست، و در کتاب‌ها از یاران عیسی علیه السّلام شناخته شده‌تر است. پس ابوطالب گفت: به خدا سوگند هرچه بحیرا گفته بود و حتی بیشتر از آن را به چشم خود دیدم. - . کمال الدین: - ۱۱۰

ص: ۴۱

**[ترجمه]

«۲»

ک، [إکمال الدین] الْقَطَّانُ وَ ابْنُ مُوسَی وَ السِّنَانِیُّ جَمِیعاً عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ وَ قَیْسِ بْنِ سَعْدٍ الدُّؤَلِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَحِیرٍ الْفَقْعَسِیِّ عَنْ بَکْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَشْجَعِیِّ عَنْ آبَائِهِ قَالُوا: خَرَجَ سَنَةَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی الشَّامِ عَبْدُ مَنَاهِ بْنِ کِنَانَهَ وَ نَوْفَلُ بْنُ مُعَاوِیَهَ بْنِ عُرْوَهَ بْنِ صَخْرِ بْنِ نُعْمَانَ بْنِ عَدِیٍّ تُجَّاراً إِلَی الشَّامِ فَلَقِیَهُمَا أَبُو الْمُوَیْهِبِ الرَّاهِبُ فَقَالَ لَهُمَا مَنْ أَنْتُمَا قَالا نَحْنُ تُجَّارٌ مِنْ أَهْلِ الْحَرَمِ مِنْ قُرَیْشٍ فَقَالَ لَهُمَا مِنْ أَیِّ قُرَیْشٍ فَأَخْبَرَاهُ فَقَالَ

لَهُمَا هَلْ قَدِمَ مَعَکُمَا مِنْ قُرَیْشٍ غَیْرُکُمَا قَالا نَعَمْ شَابٌّ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ فَقَالَ أَبُو الْمُوَیْهِبِ الرَّاهِبُ إِیَّاهُ وَ اللَّهِ أَرَدْتُ فَقَالا وَ اللَّهِ مَا فِی قُرَیْشٍ أَخْمَلُ مِنْهُ ذِکْراً(۱) إِنَّمَا یُسَمُّونَهُ بِیَتِیمِ قُرَیْشٍ وَ هُوَ أَجِیرٌ لِامْرَأَهٍ مِنَّا یُقَالُ لَهَا خَدِیجَهُ فَمَا حَاجَتُکَ إِلَیْهِ فَأَخَذَ یُحَرِّکُ رَأْسَهُ وَ یَقُولُ هُوَ هُوَ فَقَالَ لَهُمَا تَدُلَّانِّی عَلَیْهِ فَقَالا تَرَکْنَاهُ فِی سُوقِ بُصْرَی (۲) فَبَیْنَا فِی الْکَلَامِ إِذْ طَلَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله(۳) فَقَالَ هُوَ هَذَا فَخَلَا بِهِ سَاعَهً یُنَاجِیهِ وَ یُکَلِّمُهُ ثُمَّ أَخَذَ یُقَبِّلُ بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ أَخْرَجَ شَیْئاً مِنْ کُمِّهِ لَا نَدْرِی مَا هُوَ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْبَی أَنْ یَقْبَلَهُ فَلَمَّا فَارَقَهُ قَالَ لَنَا تَسْمَعَانِ مِنِّی هَذَا وَ اللَّهِ نَبِیُّ آخِرِ الزَّمَانِ وَ اللَّهِ سَیَخْرُجُ إِلَی قَرِیبٍ یَدْعُو النَّاسَ إِلَی شَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِذَا رَأَیْتُمْ ذَلِکَ فَاتَّبِعُوهُ ثُمَّ قَالَ هَلْ وُلِدَ لِعَمِّهِ أَبِی طَالِبٍ وَلَدٌ یُقَالُ لَهُ عَلِیٌّ فَقُلْنَا لَا فَقَالَ إِمَّا أَنْ یَکُونَ قَدْ وُلِدَ أَوْ یُولَدُ فِی سَنَتِهِ هُوَ أَوَّلُ مَنْ یُؤْمِنُ بِهِ نَعْرِفُهُ (۴) وَ إِنَّا لَنَجِدُ صِفَتَهُ عِنْدَنَا بِالْوَصِیَّهِ کَمَا نَجِدُ صِفَهَ مُحَمَّدٍ بِالنُّبُوَّهِ وَ إِنَّهُ سَیِّدُ الْعَرَبِ وَ رَبَّانِیُّهَا وَ ذُو قَرْنَیْهَا یُعْطِی السَّیْفَ حَقَّهُ اسْمُهُ فِی الْمَلَإِ عَلِیٌّ (۵) وَ هُوَ أَعْلَی الْخَلْقِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ بَعْدَ الْأَنْبِیَاءِ ذِکْراً

ص: ۴۲

۱- ۱. خصل ذکره: خفی.

۲- ۲. بصری- بالضم و القصر- موضع بالشام و هی التی وصل إلیها النبیّ صلّی اللّه علیه و آله للتجاره(مراصد الاطلاع ۱: ۲۰۱).

۳- ۳. فی المصدر: فبینما هم فی الکلام اذ طلع علیهم رسول اللّه.

۴- ۴. فی المصدر: یعرفه.

۵- ۵. فی المصدر: نسمه فی الملا الأعلی علی.

وَ تُسَمِّيهِ الْمَلَائِكَةُ الْبَطَلَ الْأَزْهَرَ الْمُفْلِحَ لَا يَتَوَجَّهُ إِلَى وَجْهٍ إِلَّا أَفْلَحَ وَ ظَفِرَ وَ اللَّهِ هُوَ أَعْرَفُ بَيْنَ أَصْحَابِهِ (۱) فِي السَّمَاءِ مِنَ الشَّمْسِ الطَّالِعَهِ(۲).

**[ترجمه]کمال الدین: قطّان، ابن موسی و سنانی جملگی مرفوعاً از بکر بن عبدالله اشجعی از پدرانش نقل کرده‌اند که گفته‌اند: در سالی که رسول خدا صلی الله علیه و آله به شام سفر کردند؛ عبد مناة بن کنانه و نوفل بن معاویهٔ بن عروهٔ بن صخر بن نعمان بن عدی هم برای تجارت از مکه خارج شدند. در بین راه ابو المویهب راهب به ایشان برخورد و گفت: شما دو نفر هستید؟ گفتند: بازرگانانی از اهل حرم از طایفه قریش هستیم. پس به آن دو گفت: از کدام تیره قریش؟ آن دو او را آگاه کردند. پس به ایشان گفت: آیا جز شما شخص دیگری از قریش به همراهتان آمده است؟ گفتند: آری، جوانی از بنی‌هاشم که نامش محمّد است. ابوالمویهب راهب گفت: به خدا سوگند او را می‌جویم. آن دو گفتند: به خدا سوگند در قریش گمنام‌تر از او کسی نیست؛ مردم او را به نام «یتیم قریش» می‌شناسند! او کارگزار زنی از ماست که خدیجه نام دارد. با او چه کاری داری؟ ابوالمویهب سری جنبانده و گفت: او همانی است که می‌جویم. سپس به آن دو گفت: او را به من نشان می‌... دهید؟ گفتند: او را در بازار بُصری بر جای می گذاشتیم. - . بُصری، نام مکانی در شام است و همان جایی است که پیامبران صَلی الله علیهِ و آله به قصد تجارت به آنجا رسید. (مراصد الاطلاع ۱: ۲۰۱) -

آن‌ها مشغول گفتگو بودند که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سر رسید. راهب گفت: این همان است، سپس ساعتی با وی تنها به گفتگو پرداخته سپس پیشانی آن حضرت را بوسیده و چیزی که ندانستیم چیست از آستین خود به در آورده و به وی داد لیکن پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از پذیرفتن آن خود داری می‌فرمود. و چون از وی جدا گشت، به ما گفت: می‌شنوید چه می... گویم؟ به خدا سوگند او پیامبر آخرالزمان است، به خدا سوگند به زودی مبعوث شده و مردم را به شهادت «لا إله إلّا الله» دعوت خواهد کرد. اگر چنین دیدید، از وی پیروی کنید، سپس گفت: آیا عمویش ابوطالب پسری به نام علی دارد؟ گفتیم: نه! گفت: یا به دنیا آمده است یا اینکه امسال به دنیا خواهد آمد. او نخستین کسی خواهد بود که به وی ایمان خواهد آورد، او را می‌شناسیم او را می‌شناسیم و اوصاف او نزد ما به عنوان وصی موجود است کمااینکه صفت محمّد به عنوان پیامبر نزد ماست. او سیّد عرب، پرورش دهنده و ذوالقرنین ایشان است، حق شمشیر را نیک ادا می کند، نامش در میان خلق «علی» است و او در روز قیامت بعد از پیامبران، نام آورترین و پرآوازه‌ترین شخص است

ص: ۴۲

و فرشتگان او را «پهلوان درخشان کامیاب» می‌نامند، با هر که رویاروی شود، پیروزی و ظفر یابد، به خدا سوگند او در میان اقرانش در آسمان‌ها از آفتابِ برآمده شناخته شده‌تر است. - . کمال الدینن: ۱۱۲-۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب رَوَى الْكَلْبِيُّ عَنِ الشَّرْقِيِّ بْنِ الْقُطَامِيِّ عَنْ تَمِيمِ بْنِ وَعْلَهَ الْمُرِّيِّ عَنِ الْجَارُودِ بْنِ الْمُنْذِرِ الْعَبْدِيِّ وَ

كَانَ نَصْرَانِيّاً فَأَسْلَمَ عَامَ الْحُدَيْبِيَهِ وَ أَنْشَدَ شِعْراً يَقُولُ:

يَا نَبِيَّ الْهُدَى أَتَتْكَ رجالا [رِجَالٌ]***قَطَعَتْ فَدْفَداً وَ آلًا فَآلًا(۳)

جَابَتِ الْبِيدَ وَ الْمَهَامِهَ حَتَّى***غَالَهَا مِنْ طَوَى السُّرَى مَا غَالا

أَنْبَأَ الْأَوَّلُونَ بِاسْمِكَ فِينَا***وَ بِأَسْمَاءٍ بَعْدَهُ تَتَتَالَى (۴)

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ فِيكُمْ مَنْ يَعْرِفُ قُسَّ بْنَ سَاعِدَهَ الْإِيَادِيَّ فَقَالَ الْجَارُودُ كُلُّنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ نَعْرِفُهُ غَيْرَ أَنِّی مِنْ بَيْنِهِمْ عَارِفٌ بِخَبَرِهِ وَاقِفٌ عَلَى أَثَرِهِ فَقَالَ أَخْبِرْنَا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ شَهِدْتُ قُسّاً وَ قَدْ خَرَجَ مِنْ نَادٍ مِنْ أَنْدِيَهِ إِيَادٍ إِلَى ضَحْضَحٍ ذِی قَتَادٍ وَ سَمُرٍ وَ عَيَادٍ وَ هُوَ مُشْتَمِلٌ بِنِجَادٍ فَوَقَفَ فِی إِضْحِيَانِ لَيْلٍ كَالشَّمْسِ رَافِعاً إِلَى السَّمَاءِ وَجْهَهُ وَ إِصْبَعَهُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ الْأَرْفِعَهِ وَ الْأَرَضِينَ الْمُمْرِعَهِ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ الثَّلَاثَهِ الْمَحَامِيدِ مَعَهُ وَ الْعَلِيِّينَ الْأَرْبَعَهِ وَ فَاطِمَ وَ الحسنان [الْحَسَنَيْنِ] الْأَبْرَعَهِ(۵) وَ جَعْفَرٍ وَ مُوسَى التَّبَعَهِ سَمِيِّ الْكَلِيمِ الضَّرَعَهِ(۶) أُولَئِكَ النُّقَبَاءُ الشَّفَعَهُ وَ الطَّرِيقُ الْمَهْيَعَهُ دَاسَهُ الْأَنَاجِيلِ وَ مُحَاهُ الْأَضَالِيلِ وَ نُفَاهُ الْأَبَاطِيلِ الصَّادِقُو الْقِيلِ عَدَدُ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ فَهُمْ أَوَّلُ الْبِدَايَهِ وَ عَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَهُ وَ بِهِمْ تُنَالُ الشَّفَاعَهُ وَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَرْضُ الطَّاعَهِ اسْقِنَا غَيْثاً مُغِيثاً ثُمَّ قَالَ لَيْتَنِی مُدْرِكُهُمْ وَ لَوْ بَعْدَ لَأْيٍ مِنْ عُمُرِی وَ مَحْيَایَ ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ

أَقْسَمَ قُسٌّ قَسَماً لَيْسَ بِهِ مُكْتَتِماً***لَوْ عَاشَ أَلْفَیْ سَنَهٍ لَمْ يَلْقَ مِنْهَا سَأَماً

ص: ۴۳

۱- ۱. فی المصدر: و اللّه لهو عرف من بين أصحابه.

۲- ۲. كمال الدين: ۱۱۱ و ۱۱۲.

۳- ۳. قطعت فدفدا و أفرت جبالا.

۴- ۴. تنالت الأمور او الخيل: تلا بعضها بعضا، يقال: جاءت الخيل تناليا أی متتابعه.

۵- ۵. فی المصدر: و الحسنين الا برعه.

۶- ۶. ضرع من الشی ء: دنا منه و ضرع من فلان: تقرب منه.

حَتَّی یُلَاقِیَ أَحْمَداً وَ النُّجَبَاءَ الْحُکَمَا***هُمْ أَوْصِیَاءُ أَحْمَدَ أَفْضَلُ مَنْ تَحْتَ السَّمَا

یَعْمَی الْأَنَامُ عَنْهُمْ وَ هُمْ ضِیَاءٌ لِلْعَمَی***لَسْتُ بِنَاسٍ ذِکْرَهُمْ حَتَّی أَحَلَّ الرَّجَمَا

قَالَ الْجَارُودُ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْبِئْنِی أَنْبَأَکَ اللَّهُ بِخَبَرِ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ الَّتِی لَمْ نَشْهَدْهَا وَ أَشْهَدَنَا قُسٌّ ذِکْرَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ یَا جَارُودُ لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیَّ أَنْ سَلْ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَکَ مِنْ رُسُلِنَا عَلَی مَا بُعِثُوا قُلْتُ عَلَی مَا بُعِثُوا قَالَ بَعَثْتُهُمْ عَلَی نُبُوَّتِکَ وَ وَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ الْأَئِمَّهِ مِنْکُمَا ثُمَّ عَرَّفَنِی اللَّهُ تَعَالَی بِهِمْ وَ بِأَسْمَائِهِمْ ثُمَّ ذَکَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِلْجَارُودِ أَسْمَاءَهُمْ وَاحِداً وَاحِداً إِلَی الْمَهْدِیِّ علیه السلام ثُمَّ قَالَ قَالَ لِیَ الرَّبُّ تَعَالَی هَؤُلَاءِ أَوْلِیَائِی وَ هَذَا الْمُنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَائِی یَعْنِی الْمَهْدِیَّ فَقَالَ الْجَارُودُ:

أَتَیْتُکَ یَا ابْنَ آمِنَهَ الرَّسُولَا***لِکَیْ بِکَ أَهْتَدِیَ النَّهْجَ السَّبِیلَا

فَقُلْتَ وَ کَانَ قَوْلُکَ قَوْلَ حَقٍّ***وَ صِدْقٍ مَا بَدَا لَکَ أَنْ تَقُولَا

وَ بَصَّرْتَ الْعَمَی مِنْ عَبْدِ شَمْسٍ***وَ کُلًّا کَانَ مِنْ عَمَهٍ ظَلِیلًا(۱)

وَ أَنْبَأْنَاکَ عَنْ قُسِّ الْإِیَادِیِّ***مَقَالًا أَنْتَ ظِلْتَ بِهِ جَدِیلًا

وَ أَسْمَاءً عَمَتْ عَنَّا فَآلَتْ***إِلَی عِلْمٍ وَ کُنْتُ بِهَا جَهُولًا

و قد ذکر صاحب الروضه أن هذا الاستسقاء کان قبل النبوه بعشر سنین و شهاده سلمان الفارسی بمثل ذلک مشهور.

و قال الشعبی قال لی عبد الملک بن مروان وجد وکیلی فی مدینه الصفر التی بناها سلیمان بن داود علی سورها أبیاتا منها:

إن مقالید أهل الأرض قاطبه***و الأوصیاء له أهل المقالید

هم الخلائف اثنتا عشره حججا***من بعده الأوصیاء الساده الصید

حتی یقوم بأمر الله قائمهم***من السماء إذا ما باسمه نودی

فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِکِ لِلزُّهْرِیِّ هَلْ عَلِمْتَ مِنْ أَمْرِ الْمُنَادَی بِاسْمِهِ مِنَ السَّمَاءِ شَیْئاً قَالَ الزُّهْرِیُّ أَخْبَرَنِی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ أَنَّ هَذَا الْمَهْدِیُّ مِنْ وُلْدِ فَاطِمَهَ فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِکِ کَذَبْتُمَا ذَاکَ

۱- ۱. من شمس ظلیلا، خ ل.

رَجُلٌ مِنَّا يَا زُهْرِيُّ هَذَا الْقَوْلُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ مِنْکَ (۱).

مَنْصُورُ بْنُ حَازِمٍ: قَالَ لِلصَّادِقِ علیه السلام أَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَعْرِفُ الْأَئِمَّةَ فَقَالَ نَعَمْ وَ نُوحٌ ثُمَّ تَلَا شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ ما وَصَّى بِهِ نُوحاً الْآيَةَ(۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: جارود بن منذر عبدی که نصرانی بود و در سال صلح حدیبیّه اسلام آورد، شعری سروده که ضمن آن گوید:

-« ای پیامبر هدایت، مردانی به سوی تو آمده‌اند که کوه‌ها و دشت‌ها را بریده‌اند؛ و بر آنان سختی‌های بسیار گذشته است؛

- صحراها و بیابان دوردست را در نوردیده‌اند، و شب روی، آن‌ها را با مخاطر بسیار و گرسنگی مواجه ساخته است؛

- پیشینیان ما را از نام شما آگاه کردند، و با نامهای کسانی که از آن پس پشت سر هم آمدند»

پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آیا در میان شما کسی هست که قسّ بن ساعده أیادی را بشناسد؟ جارود عرض کرد: همه ما او را می‌شناسیم لیکن از میان ایشان من اطلاع بیشتری از او دارم و می‌دانم کجاست. فرمود: ما را خبر کن! عرض کرد: یا رسول الله، قس را در حالی دیدم که از انجمنی از انجمن‌های قبیله ایاد به سوی آبگیری که دارای درختان خاردار و درختان سمر و علفزار بود رفته در حالیکه شمیشیری حمایل کرده بود. پس ایستاد در حالیکه شبی بود مانند روز روشن و صورت و انگشت به سوی آسمان برداشت؛ پس به وی نزدیک شدم و شنیدم که چنین می گفت:«خداوندا، ای پروردگار آسمان‌های برافراشته و زمین‌های سرسبز، تو را به محمّد و سه محمّد دیگر با او و چهار علی و فاطمه و حسنین بلند منزلت و جعفر و موسی آن همنام کلیم مقرّب درگاه، آن سرورانی که شفیع و صراط مستقیم‌اند که انجیل‌های تحریف شده را محو و منسوخه می کنند آنان که گمراهی‌ها را محو و اباطیل را نابود می‌سازند، آن راستگویان که به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل‌اند و آنان اولین آفریدگان هستند و قیامت بر آنان برپا شود و شفاعت آنان به مردمان رسد و اطاعتشان از جانب خدا فرض گشته، سوگند می‌دهم که بارانی نجات بخش بر ما بباری!» سپس گفت: ای کاش ایشان را درک می کردم هرچند پس از سختی در عمرم و در زندگیم؛ سپس این ابیات را خواند:

-« قس چنان سوگندی یاد کرده که آن را پوشیده نمی‌دارد، و حتی اگر دو هزار سال زنده بماند ملول و دلتنگ نمی‌شود؛

ص: ۴۳

- تا اینکه به دیدار احمد صَلی الله علیهِ و آله و آن بزرگواران دانا (ائمه علیهم السّلام) نایل آید، آن‌ها اوصیای احمدند که افضل تمام مخلوقاتی که در زیر آسمانند؛

- مردم نسبت به درک مقام و منزلت ایشان کورند و آنان خود درمان کوری‌اند و روشنی بخش چشمان کور، من یاد آن‌ها را فراموش نمی کنم تا اینکه در گور جا داده شوم»

جارود گويـد: سـپس عرض كردم: يا رسول الله، خداونـد شـما را خير دهـد، از قول خدا مرا از نام‌هايى كه آنان را نمى‌بينم اما قسّ آن‌ها را به ما گفت، آگاه فرماييـد. پس رسول خـدا صَـلى الله عليهِ و آله فرمود: اى جارود، در آن شب معراجى كه مرا به آسـمان بردنـد، خـداى عزّوجـل به من وحى فرمود: از پيـامبرانى كه پيش از تو فرسـتاديم بپرس كه ايشـان را بر چه فرسـتاديم؟ عرض كردم: بر چه مبعوث شدند؟ فرمود: آنان را بر عقيده به نبوت تو و ولايت على بن ابى طالب و امامانى كه از شما هستند، فرسـتادم. سپس خداوند مرا با ايشان و نام آن‌ها آشنا فرمود. آن‌گاه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله نام امامان را يک به يک تا مهـدى عجل الله تعالى فرجه را براى جارود ذكر نموده سـپس فرمود: خـداى متعال به من فرمود: اينان اولياى مننـد و اين همان كسى است كه از دشمنان من انتقام مى‌گيرد- منظورش مهدى بود- . پس جارود عرض كرد:

-« اى پسر آمنه و اى رسول خدا، نزد تو آمدم تا به بركت وجود تو به راه راست هدايت يابم؛

- تو گفتى و گفتارت سخن حق بود، و راست است آنچه مى‌خواهى بگويى؛

- تو كوران تبار عبد شمس را بينا كردى حال آنكه جملگى در تيرگى و گمراهى بودند؛

- و ما تو را از احوال قسّ أيادى خبر داديم، و سخنان او را درباره‌ات كه سزاوار آيند، برايتان بيان كرديم؛

- و نـام‌هـايى را شـناختيم كه براى مـا نـامفهوم بودنـد و من آن‌هـا را نمى‌دانسـتم» مؤلـف كتـاب «الروضه» آورده است كه اين «اسـتقسا» مربوط به ده سال پيش از نبوّت است و گواهى سلمان فارسى درباره آن معروف است؛ و شعبى گويد: عبدالملک بن مروان به من گفت: نماينده من در شـهر «صـفر» كه سـليمان بن داود عليه السّـلام آن را ساخته، ابياتى را بر ديوار آن يافته است كه اين ابيات از جمله آن‌هاست:

-«اختياردار تمام اهل زمين اوصيا هستند و آن‌ها سزاوار پيشوايى‌اند؛

- آن‌ها خلفايند، دوازده حجت و بعد از او اوصيا و سروران بلندمرتبه هستند؛

- تا زمانى كه قائم آن‌ها به فرمان خدا قيام كند آن‌گاه كه از آسمان او را به نام صدا زنند»

پس عبدالملک به زهرى گفت: درباره اينكه از آسمان او را به نام صدا مى‌زنند چيزى مى‌دانى؟ زهرى گفت: على بن الحسين عليه السّلام مرا روايت فرمود كه اين مهدى از فرزندان فاطمه عليها السّلام است. عبدالملک گفت: هر دو دروغ مى‌گوييد،

او مردى از ماست، اى زهرى، كسى اين سخن را از زبان تو نشنود! - . مناقب آل أبى طالب ۱: ۲۰۴-۲۰۳ -

منصور بن حازم به امام صادق عليه السّـلام عرض كرد: آيا رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله امامان را مى‌شناخت؟ فرمود: بلى، و نوح نيز مى‌دانست، سپس آيه:« شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصىَ بِهِ نُوحًا» {از [احكامِ] دين، آنچه را كه به نوح در باره آن سفارش

کرد، برای شما تشریع کرد} را تلاوت فرمود. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱۴. شوری/ ۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

الفدفد الأرض المستویه و الآل جمع الآله و هی الحاله أی توالت علیها أحوال مختلفه و الآل أیضا خشبات تبنی علیها الخیمه و الآل أیضا السراب کما ذکره فی النهایه(۳) و الجوب القطع و البید بالکسر جمع البیداء و هی المفازه و المهامه جمع المهمه و هو المفازه البعیده و غاله الشی ء أخذه من حیث لم یدر و یقال غالته غول إذا وقع فی مهلکه و الطوی الجوع و السری بالضم السیر باللیل و الضحضح الماء الیسیر و القتاد کسحاب شجر صلب له شوک کالإبر و السمر بضم المیم شجر معروف و قال الفیروزآبادی الأغید(۴) من النبات الناعم المتثنی و المکان الکثیر النبات (۵) و النجاد ککتاب حمائل السیف و جمع النجد و هو ما ینجد به البیت من بسط و فرش و وسائد و لیله إضحیانه بالکسر مضیئه.

قوله و الحسنان الأبرعه کذا فی النسخ و الأظهر الحسنین علی المجرور(۶) لیشمل العسکری و یؤیده تأنیث الأبرعه باعتبار الجماعه أی کل منهم أبرع الخلق و أعلاهم فی الکمال و علی ما فی النسخ لعل التثنیه باعتبار اللفظ و التوصیف لرعایه المعنی (۷) و التبعه لعله مبالغه فی التابع و کذلک الضرعه و طریق مهیع کمقعد

ص: ۴۵

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۳ و ۲۰۴.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱۴ و الآیه فی سوره الشوری: ۱۳.

۳- ۳. ج ۱ ص ۵۱.

۴- ۴. علی وزن أحمد.

۵- ۵. القاموس ۱: ۳۲۱.

۶- ۶. أی علی صیغه الجمع مجرورا کما فی المصدر المطبوع لیشمل الحسنین و العسکریّ علیهم السلام.

۷- ۷. بحیث یعد الحسن و الحسین علیهما السلام واحدا و العسکریّ علیه السلام أیضا واحدا هذا بحسب اللفظ، و أمّا التوصیف بصیغه التأنیث فلرعایه المعنی: لکن یرد علیه أنّه یلزم علی ذلک أن یؤتی بصیغه التثنیه مجرورا کما یقتضیه المقام لا مرفوعا کما فی المتن.

بین. قوله داسه الأناجیل أی یدوسونها کنایه عن محوها و نسخها و اللأی کالسعی الإبطاء و الاحتباس و الشده و الرجم بالتحریک القبر قوله جدیلا أی مخاصما مجادلا و قال الجوهری الصید بالتحریک مصدر الأصید و هو الذی یرفع رأسه و منه قیل للملک أصید(۱).

**[ترجمه]الفدفد: زمین هموار، الآل: جمع «آله» و آن حالتی است که حالات مختلف در پی آن آیند. «الآل» به چوب‌هایی گفته می‌شود که خیمه با تکیه بر آن‌ها برپا می‌شود.« الآل» آن‌گونه که درر النهایهٔ آورده، بر سراب نیز اطلاق می‌شود - . ج. ۱: ۵۱ - .

الجوب: پیمودن، طی کردن.«البید» با کسر باء: جمع «بیداء»، بیابان. المهامهٔ: جمع «مهمّهٔ»: بیابان و صحرای بسیار بزرگ. غاله الشیء: او را غافل‌گیر کرد، و گفته می‌شود:«غالته غولٌ» اگر در مهلکه‌ای گرفتار آید. الطوی: گرسنگی. السُری: سفر شبانه .

الضحضح: آب اندک، آبگیر کوچک. «القتاد» بر وزن «سحاب»، نام درختی است که خارهایی سوزن مانند دارد. «السمر» با ضم میم: نام درختی معروف است. فیروزآبادی گوید: الأغید من النبات: گیاه نرم و دارای خمیدگی (چمان)، مکان پر گیاه (علفزار) - . القاموس ۱: ۳۲۱ - . «النجاد» بر وزن کتاب: حمایل شمشیر، و جمع «نجد» و عبارت از وسایلی است که خانه را با آن فرش می‌کنند از قبیل قالی‌ها، گلیم‌ها و بالش‌ها. لیلهٔ إضحیانهٔ(با کسر همزه): شب روشن و مهتاب.

قول او:«الحسنان الأبرعهٔ» در نسخه‌ها به همین صورت ضبط شده و درست آن «الحسنین» به صورت مجرور است تا امام حسن عسکری علیه السّلام را نیز شامل شود، آنچه «أبرعهٔ» را به صورت مؤنث تأیید می‌کند، دلالت آن بر جماعت است، یعنی اینکه هریک از آن‌ها أبرع است در خلق و أعلی در کمال است، و با توجه به نسخه‌ها، شاید تثنیه به اعتبار لفظ و توصیف به جهت رعایت معنا باشد. - . به گونه‌ای که به حسب لفظ حسن و حسین علیهما السّلام یکی شمرده شوند و حسن عسکری علیه السّلام نیز یکی. اما آوردن توصیف به صیغه مؤنث برای هماهنگی با معناست. لیکن ایرادی که بر این سخن وارد است آن است که در این صورت باید به اقتضای مقام به صیغه مثنی و مجرور آورده شود نه مرفوع آن‌گونه که در متن آمده است. -

التبعهٔ: شاید صیغه مبالغه برای «تابع» باشد و «الضرعهٔ» نیز همین حالت را دارد. طریق مهیج (بر وزن «مقعد»):

ص: ۴۵

راه روشن. قول او: «داسهٔ الأناجیل» یعنی اینکه انجیل‌ها را زیرپا می‌نهند، و این کنایه‌ای است از محو و نسخ آن‌ها.«الّلأی»- بر وزن«سعی»- : درنگ کردن، باز ماندن و سختی. الرجم (با تحریک راء و جیم): قبر. قول او«جدیلًا» یعنی خصومت کننده و جدل کننده، و جوهری گوید: الصَیَد (با تحریک): مصدر «الأصید» است و او کسی است که سرش را بالا نگاه می‌دارد از این رو پادشاه را «أصید» نامیده‌اند. - . الصحاح ۱: ۴۹۶ -

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب دَاوُدُ الرَّقِّيُّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: يَا سَمَاعَةَ بْنَ مِهْرَانَ ائْتِنِي تِلْكَ الصَّحِيفَةَ فَأَتَاهُ بِصَحِيفَةٍ بَيْضَاءَ فَدَفَعَهَا إِلَيَّ وَ قَالَ اقْرَأْ هَذِهِ قَالَ فَقَرَأْتُهَا فَإِذَا فِيهَا سَطْرَانِ السَّطْرُ الْأَوَّلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ السَّطْرُ الثَّانِي إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى قَوْلِهِ وَ الْخَلَفُ الصَّالِحُ مِنْهُمُ الْحُجَّةُ لِلَّهِ ثُمَّ قَالَ لِي يَا دَاوُدُ أَ تَدْرِي أَيْنَ كَانَ وَ مَتَى كَانَ مَكْتُوباً قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنْتُمْ قَالَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِأَلْفَيْ عَامٍ (۲).

أَبُو الْقَاسِمِ الْكُوفِيُّ فِي الرَّدِّ عَلَى أَهْلِ التَّبْدِيلِ: أَنَّ حُسَّادَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (۳) شَكَوْا فِي مَقَالِهِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فِي فَضَائِلِ عَلِيٍّ عليه السلام فَنَزَلَ فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنا إِلَيْكَ (۴) يَعْنِي فِي عَلِيٍ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكَ يَعْنِي أَهْلَ الْكِتَابِ عَمَّا فِي كُتُبِهِمْ مِنْ ذِكْرِ وَصِيِّ مُحَمَّدٍ فَإِنَّكُمْ تَجِدُونَ ذَلِكَ فِي كُتُبِهِمْ مَذْكُوراً ثُمَّ قَالَ لَقَدْ جاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ وَ لا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخاسِرِينَ يَعْنِي بِالْآيَاتِ هَاهُنَا الْأَوْصِيَاءَ الْمُتَقَدِّمِينَ وَ الْمُتَأَخِّرِينَ.

الْكَافِي مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ: وَلَايَةُ عَلِيٍّ مَكْتُوبَةٌ فِي صُحُفِ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ رَسُولًا إِلَّا بِنُبُوَّةِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ وَصِيَّهِ عَلِيٍّ.

صَاحِبُ شَرْحِ الْأَخْبَارِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ وَصَّى بِها إِبْراهِيمُ

۱- ۱. الصحاح ج ۱: ص ۴۹۶: و فيه: يرفع رأسه كبرا.

۲- ۲. مناقب آل أبي طالب ۱: ۲۱۹.

۳- ۳. كذا في(ك)، و في غيره من النسخ و المصدر: ان حساد علي.

۴- ۴. سوره يونس: ۹۴ و ما بعدها ذيلها.

بَنِيهِ وَ يَعْقُوبُ يا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفى لَكُمُ الدِّينَ فَلا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (۱) بِوَلَايَهِ عَلِيٍّ.

وَ فِي بَعْضِ الْأُصُولِ قَالَ سَلْمَانُ: وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ بِفَضْلِ عَلِيٍّ عليه السلام فِي التَّوْرَاهِ لَقَالَتْ طَائِفَهٌ مِنْكُمْ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَ لَقَالَتْ طَائِفَهٌ أُخْرَى اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَاتِلِ سَلْمَانَ.

رَوْضَهُ الْوَاعِظِينَ عَنِ النَّيْسَابُورِيِّ: أَنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ أَسَدٍ حَضَرَتْ وِلَادَهَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ الصُّبْحِ قَالَتْ لِأَبِي طَالِبٍ رَأَيْتُ اللَّيْلَهَ عَجَباً يَعْنِي حُضُورَ الْمَلَائِكَهِ وَ غَيْرَهَا فَقَالَ انْتَظِرِي سَبْتاً تَأْتِينَ بِمِثْلِهِ فَوَلَدَتْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بَعْدَ ثَلَاثِينَ سَنَهً.

كِتَابُ مَوْلِدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنِ ابْنِ بَابَوَيْهِ: أَنَّهُ رَقَدَ أَبُو طَالِبٍ فِي الْحِجْرِ فَرَأَى فِي مَنَامِهِ كَأَنَّ بَاباً انْفَتَحَ عَلَيْهِ مِنَ السَّمَاءِ فَنَزَلَ مِنْهُ نُورٌ فَشَمِلَهُ فَانْتَبَهَ لِذَلِكَ وَ أَتَى رَاهِبَ الْجُحْفَهِ فَقَصَّ عَلَيْهِ فَأَنْشَأَ الرَّاهِبُ يَقُولُ:

أَبْشِرْ أَبَا طَالِبٍ عَنْ قَلِيلٍ***بِالْوَلَدِ الْحُلَاحِلِ النَّبِيلِ

يَا لَقُرَيْشٍ فَاسْمَعُوا تَأْوِيلِي***هَذَانِ نُورَانِ عَلَى سَبِيلٍ

كَمِثْلِ مُوسَى وَ أَخِيهِ السُّؤْلِ

فَرَجَعَ أَبُو طَالِبٍ إِلَى الْكَعْبَهِ وَ طَافَ حَوْلَهَا وَ أَنْشَدَ:

أَطُوفُ لِلْإِلَهِ حَوْلَ الْبَيْتِ***أَدْعُوكَ بِالرَّغْبَهِ مُحْيِي الْمَيْتِ

بِأَنْ تُرِيَنِي السِّبْطَ قَبْلَ الْمَوْتِ***أَغَرَّ نُوراً يَا عَظِيمَ الصَّوْتِ

مُنْصَلِتاً يَقْتُلُ أَهْلَ الْجِبْتِ***وَ كُلَّ مَنْ دَانَ بِيَوْمِ السَّبْتِ

ثُمَّ عَادَ إِلَى الْحِجْرِ فَرَقَدَ فِيهِ فَرَأَى فِي مَنَامِهِ كَأَنَّهُ أُلْبِسَ إِكْلِيلًا مِنْ يَاقُوتٍ وَ سِرْبَالًا مِنْ عَبْقَرِيٍّ وَ كَأَنَّ قَائِلًا يَقُولُ أَبَا طَالِبٍ (۲) قَرَّتْ عَيْنَاكَ وَ ظَفِرَتْ يَدَاكَ وَ حَسُنَتْ رُؤْيَاكَ فَأُتِيَ لَكَ بِالْوَلَدِ وَ مَالِكِ الْبَلَدِ وَ عَظِيمِ التَّلْدِ عَلَى رَغْمِ الْحُسَّدِ فَانْتَبَهَ فَرِحاً فَطَافَ حَوْلَ الْكَعْبَهِ قَائِلًا

۱- ۱. سوره البقره: ۱۳۲.

۲- ۲. فی المصدر: یا أبا طالب.

أَدْعُوکَ رَبَّ الْبَیْتِ وَ الطَّوَافِ***وَ الْوَلَدِ الْمَحْبُوِّ بِالْعَفَافِ

تُعِینُنِی بِالْمِنَنِ اللِّطَافِ***دُعَاءَ عَبْدٍ بِالذُّنُوبِ وَافِی

یَا سَیِّدَ السَّادَاتِ وَ الْأَشْرَافِ

ثُمَّ عَادَ إِلَی الْحِجْرِ فَرَقَدَ فَرَأَی فِی مَنَامِهِ عَبْدَ مَنَافٍ یَقُولُ مَا یُثَبِّتُکَ عَنِ ابْنَهِ أَسَدٍ فِی کَلَامٍ لَهُ فَلَمَّا انْتَبَهَ تَزَوَّجَ بِهَا وَ طَافَ بِالْکَعْبَهِ قَائِلًا:

قَدْ صُدِّقَتْ رُؤْیَاکَ بِالتَّعْبِیرِ***وَ لَسْتَ بِالْمُرْتَابِ فِی الْأُمُورِ

أَدْعُوکَ رَبَّ الْبَیْتِ وَ النُّذُورِ***دُعَاءَ عَبْدٍ مُخْلِصٍ فَقِیرٍ

فَأَعْطِنِی یَا خَالِقَ السُّرُورِ***بِالْوَلَدِ الْحُلَاحِلِ الْمَذْکُورِ

یَکُونُ لِلْمَبْعُوثِ کَالْوَزِیرِ***یَا لَهُمَا یَا لَهُمَا مِنْ نُورٍ

قَدْ طَلَعَا مِنْ هَاشِمِ الْبُدُورِ***فِی فَلَکٍ عَالٍ عَلَی الْبُحُورِ

فَیَطْحَنُ الْأَرْضَ عَلَی الْکُرُورِ***طَحْنَ الرَّحَی لِلْحَبِّ بِالتَّدْوِیرِ

إِنَّ قُرَیْشاً بَاتَ بِالتَّکْبِیرِ***مَنْهُوکَهً بِالْغَیِّ وَ الثُّبُورِ

وَ مَا لَهَا مِنْ مَوْئِلٍ مُجِیرٍ***مِنْ سَیْفِهِ الْمُنْتَقِمِ الْمُبِیرِ

وَ صَفْوَهُ النَّامُوسِ فِی السَّفِیرِ***حُسَامُهُ الْخَاطِفُ لِلْکَفُورِ

إِبْرَاهِیمُ النَّخَعِیُّ عَنْ عَلْقَمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِی خَبَرٍ: أَنَّهُ أُتِیَ بِرَاهِبِ قِرْقِیسِیَاءَ(۱) إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَلَمَّا رَآهُ قَالَ مَرْحَباً بِبَحِیرَاءَ الْأَصْغَرِ أَیْنَ کِتَابُ شَمْعُونَ الصَّفَا قَالَ وَ مَا یُدْرِیکَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ إِنَّ عِنْدَنَا عِلْمَ جَمِیعِ الْأَشْیَاءِ وَ عِلْمَ جَمِیعِ تَفْسِیرِ الْمَعَانِی فَأَخْرَجَ الْکِتَابَ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَاقِفٌ فَقَالَ علیه السلام أَمْسِکِ الْکِتَابَ مَعَکَ ثُمَّ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ قَضَی فِیمَا قَضَی وَ

سَطَرَ فِیمَا کَتَبَ (۲) أَنَّهُ بَاعِثٌ فِی الْأُمِّیِّینَ رَسُولًا مِنْهُمْ یُعَلِّمُهُمُ الْکِتَابَ وَ الْحِکْمَهَ وَ یَدُلُّهُمْ عَلَی سَبِیلِ اللَّهِ لَا فَظٌّ وَ لَا غَلِیظٌ وَ ذَکَرَ مِنْ صِفَاتِهِ وَ اخْتِلَافِ أُمَّتِهِ بَعْدَهُ إِلَی أَنْ قَالَ ثُمَّ یَظْهَرُ رَجُلٌ مِنْ أُمَّتِهِ بِشَاطِئِ الْفُرَاتِ

۱- ۱. قرقیسیاء- بالفتح ثمّ السکون و قاف اخری و یاء ساکنه و سین مکسوره و یاء اخری و ألف ممدوده- بلد علی الخابور عند

مصبه، و هی علی فرات، جانب منها علی الخابور و جانب علی الفرات، فوق رحبه مالک بن طوق.

۲- ۲. أی فی اللوح المحفوظ.

يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَ ذَكَرَ مِنْ سِيرَتِهِ ثُمَّ قَالَ وَ مَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الْعَبْدَ الصَّالِحَ فَلْيَنْصُرْهُ فَإِنَّ نُصْرَتَهُ عِبَادَةٌ وَ الْقَتْلَ مَعَهُ شَهَادَةٌ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَجْعَلْنِي عِنْدَهُ مَنْسِيّاً الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَكَرَ عَبْدَهُ فِي كُتُبِ الْأَبْرَارِ فَقُتِلَ الرَّجُلُ فِي صِفِّينَ (١).

**[ترجمه]مناقب آل أبی طالب: داود رقّی گوید: امام صادق علیه السّلام فرمود: ای سماعهٔ بن مهران، آن صحیفه را برای من بیاور. پس صحیفه‌ای سفید برای آن حضرت آورد. امام آن صحیفه را به دست من داده فرمود: این را بخوان. گوید: من شروع به خواندن آن کردم که دیدم فقط دو سطر است: در سطر اول نوشته شده «لاإله إلّا الله محمّد رسول الله» و در سطر دوم نوشته شده« در حقیقت، شماره ماهها نزد خدا، از روزی که آسمانها و زمین را آفریده، در کتاب [علم] خدا، دوازده ماه است از این [دوازده ماه]، چهار ماه [ماهِ] حرام است. این است آیین استوار» - . توبه/ ۳۶ - علی بن أبی طالب، حسن بن علی، حسین بن علی تا خلف صالح ایشان حجّت خدا.

سپس به من فرمود: ای داود، آیا می‌دانی این صحیفه کجا بوده و از کی نوشته شده است؟ عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، خدا و رسول او و شما آگاه‌ترید. فرمود: دو هزار سال پیش از آنکه خداوند آدم را بیافریند. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱۹ -

ابوالقاسم کوفی در کتاب «الرد علی اهل التبدیل» گوید: حسودان امیرالمؤمنین علیه السّلام در مورد قول پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در فضایل علی علیه السّلام تردید کردند، از این رو خداوند آیه:«فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ*وَ لَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ» - . یونس / ۹۵-۹۴ - {و اگر از آنچه به سوی تو نازل کرده ایم} منظور ، درباره علی علیه السّلام است {در تردیدی، از کسانی که پیش از تو کتاب [آسمانی] می خواندند بپرس.} یعنی از اهل کتاب در مورد آنچه در کتابهایشان در خصوص ذکر وصیّ محمّد آمده، زیرا شما آن را در کتابهایشان نوشته شده خواهید یافت، سپس در ادامه می‌فرماید:{قطعاً حقّ از جانب پروردگارت به سوی تو آمده است. پس زنهار از تردیدکنندگان مباش. و از کسانی که آیات ما را دروغ پنداشتند مباش، که از زیانکاران خواهی بود.}و منظور از «الآیات» در اینجا، اوصیای پیشین و اوصیایی که بعداً خواهند آمد، می‌باشند.

کافی، محمّد بن فضل از موسی بن جعفر علیه السّلام آورده است که آن حضرت فرمود: ولایت علی علیه السّلام در کُتب تمام پیامبران نوشته شده و خداوند هرگز پیامبری را نفرستاده مگر اینکه وی را از نبوّت محمّد صَلی الله علیهِ و آله و وصایت علی علیه السّلام آگاه کرده باشد.

صاحب کتاب «شرح الأخبار» گوید: امام باقر علیه السّلام در قول خدای متعال:«وَ وَصىَ بهَا إِبْرَاهِمُ

ص: ۴۶

بَنِيهِ وَ يَعْقُوبُ يَابَنِيَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنتُم مُّسْلِمُونَ» - . بقره/ ۱۳۲ - {و ابراهیم و یعقوب، پسران خود را به همان [آیین] سفارش کردند[و هر دو در وصیتشان چنین گفتند:] «ای پسران من، خداوند برای شما این دین را برگزید

پس، البته نباید جز مسلمان بمیرید.» } فرمود: منظور ولایت علی علیه السّلام است.

و در برخی اصول آمده: سلمان گوید: سوگند به آن که جان من در دست اوست اگر شما را از فضل علی علیه السّلام در تورات آگاه می‌کردم، گروهی از شما می‌گفتید: او دیوانه است، و گروهی دیگر می‌گفتند: خدایا، قاتل سلمان را بیامرز!

روضة الواعظین از نیشابوری نقل کرده که فاطمه بنت اسد به هنگام تولّد رسول خدا صلی الله علیه و آله حاضر بوده و چون نزدیک صبح شده به ابوطالب گفته است: امشب امر عجیبی دیدم- منظور حضور فرشتگان و...

- ابوطالب به وی گفت: یک سبت(۳۰سال) منتظر باش، مانند او را به دنیا خواهی آورد. و بعد از سی سال امیرالمؤمنین علیه السّلام را به دنیا آورد.

کتاب «مولد امیرالمؤمنین علیه السّلام» از ابن بابویه آورده است که ابوطالب در حجر اسماعیل خوابیده بود که در خواب دید دری از آسمان به روی او گشوده شده سپس نوری از آن نازل شده و وی را در برگرفت، اما ناگاه از خواب بیدار شده نزد راهب جحفه رفت و ماجرا را برای وی تعریف کرد. راهب در پاسخ او این ابیات را سرود:

-«ای ابوطالب، مژده باد تو را که به زودی صاحب پسری دلیر و بزرگوار و نجیب خواهی شد؛ - خوشا به حال قریش، اکنون تأویل مرا بشنوید: اینان دو نور در یک مسیرند؛

- مانند موسی و برادری که او را از خدا خواست»

سپس ابوطالب به کعبه بازگشت و پیرامون آن را طواف کرد و چنین سرود:

-«برای خدا طواف خانه می‌کنم، ای زنده کننده مردگان، تو را از روی اشتیاق می‌خوانم؛

- که سبط مرا پیش از مرگم نشانم دهی، او که نورانی‌ترین و درخشان‌ترین است، ای بلند آوازه؛

- از نیام برآمده‌ای که بت‌پرستان را می‌کشد و هرکه را که دین اهل سبت(یهود) را پذیرفته باشد»

سپس به حجر اسماعیل آمده و در آن خوابید که در خواب چنان دید که گویی تاجی از یاقوت بر سرش نهاده و شلواری از دیبای سبز بر تنش کردند و گوینده‌ای می‌گفت: ای ابوطالب، چشمانت روشن باد دستانت کامیاب و رؤیایت نیکو باد! علی... رغم چشم حسودان، برای تو پسری آورده شده که مالک بلاد است و جایگاهی عظیم دارد! پس از خوشحالی از خواب بیدار شد و پیرامون کعبه طواف نموده و

ص: ۴۷

چنین می‌گفت:

-«ای پروردگار کعبه و طواف، و پروردگار پسری که آراسته با پاکدامنی است؛

- مرا با منّت و لطف خود یاری فرما، این دعا، دعای بنده‌ای غرق گناه است؛

- ای سیّد سادات و اشراف»

سپس به حجر اسماعیل برگشت و به خواب رفت و در خواب عبدمناف را دید که می‌گفت: چه چیزی تو را از ازدواج با دختر اسد باز می‌دارد؟- در کلامی از او- پس چون به خود آمد با وی ازدواج کرد و کعبه را طواف نموده در حالی که می‌گفت:

-« با تعبیری که شد، خواب تو تصدیق گردید، و تو در کارها اهل تردید کردن نیستی؛ - ای پروردگار کعبه و نذورات، همانند بنده‌ای مخلص و بی‌نوا از تو می‌خواهم؛

- پس ای آفریننده شادی، با آن فرزند سیّد و دلاور مذکور حاجت مرا برآورده ساز؛

- که برای آن به نبوّت برانگیخته شده چون یک وزیر باشد، آن دو چه شگفت نورهایی هستند؛

- از خاندان هاشم سر بر آورده‌اند که همگی ماه‌های شب چهارده‌اند در فلکی رفیع بر بالای دریاها؛

- پس زمین را بر سر رزم‌آوران خُرد خواهد کرد، چنانکه آسیاب با گردش، دانه را آرد می‌کند؛

- اکنون قریش سخت متکبّر و مغرور گشته و غرق گناه و بدبختی است؛

- و کسی را ندارد که به وی پناه برد، از شمشیر انتقام جوی نابودکننده او؛

- و برگزیده پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در مأموریت‌ها، شمشیر اوست که کافران را به هلاکت می‌رساند»

ابراهیم نخعی از علقمهٔ از بن عباس در حدیثی آورده است که راهب قَرقیسیا را نزد امیرالمؤمنین علیه السّلام آوردند، و چون وی را بدید، فرمود: مرحبا به بُحیرای اصغر، کتاب شمعون الصفا کجاست؟ عرض کرد: شما این را از کجا می‌دانید یا امیرالمؤمنین؟ فرمود: علم همه چیز نزد ماست و نیز علم تفسیر معانی. پس آن مرد در حالی که امیرالمؤمنین ایستاده بود، کتاب را بیرون آورد. پس آن حضرت علیه السّلام فرمود: کتاب را نگاه دار، سپس چنین خواند:

«بسم الله الرحمن الرحیم، از جمله اموری که مقدر کرده است و از جمله آنچه در لوح محفوظ نگاشت این است که او در میان مردم اُمّی پیامبری از خودشان مبعوث خواهد فرمود تا کتاب و حکمت را به ایشان بیاموزد و آنان را به راه خدا رهنمون گردد، نه سخت‌گیر است و نه سنگ‌دل» سپس از صفات او و اختلاف اُمّتش پس از وی یاده کرده تا اینکه فرمود:«سپس مردی از اُمّت او در کرانه فرات ظهور می‌نماید

که امر به معروف و نهی از منکر نموده و به حق قضاوت می‌کند» و مقداری از سیره او را یاد نموده سپس فرمود:«هرکس آن عبد صالح را درک کند، حتماً به یاری وی بشتابد که نصرت او عبادت است و کشته شدن با وی شهادت» پس امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: حمد و سپاس خداوندی را سزد که مرا نزد خود فراموش گشته قرار نداد، حمد و سپاس از آنِ خداوندی است که بنده را در کتاب نیکوکاران یاد فرمود؛ سپس آن مرد در صفیّن کشته شد. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۱۶- ۴۱۴ -

**[ترجمه]

بيان

الحلاحل بالضم السيد الركين و السؤل بالهمز و بغير الهمز ما يسأله الإنسان و لعله إشاره إلى قوله تعالى بعد أن طلب موسى وزيرا من أهله قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يا مُوسى (۲) و السبط ولد الولد و إنما عبر عنه بالسبط لأنه سبط إبراهيم أو عبد المطلب و يحتمل أن يكون السبط بالفتح يقال رجل سبط الجسم أی حسن القد و الاستواء و يقال رجل منصلت إذا كان ماضيا فی الأمور و العبقری الكامل من كل شی ء و ضرب من البسط و التلد بالفتح و الضم و التحريک ما ولد عندک من مالک أو نتج و خلق متلد كمعظم قديم و التلد محركه من ولد بالعجم فحمل صغيرا فنبت بدار الإسلام و تلد كنصر و فرح أقام و تطبيقه على أحد المعانی يحتاج إلى تكلف إما لفظا أو معنى و نهكه كمنعه غلبه.

**[ترجمه]الحُلاحل (با ضم حاء): مرد دلیر پرتوان؛ السؤل- با همزه و بدون همزه- آنچه انسان طلب می‌کند، و شاید اشاره‌ای باشد به قول خدای متعال پس از آن که موسی وزیری از خاندان خود از وی طلب کرده باشد:« قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَامُوسى» - . طه/ ۳۶ - {فرمود:«ای

موسی، خواسته ات به تو داده شد.»} و السبط: نوه؛ و بدان جهت از وی به عنوان سبط یاد کرده که آن حضرت سبط ابراهیم یا سبط عبدالمطّلب است و احتمال دارد «سبط» با فتح سین باشد، گفته می‌شود: سَبَط الجسم: خوش قدّ و قامت. و گفته می‌شود:« رجل منصلت» اگر پی‌گیر کارها باشد. العبقری: از هر چیزی کامل آن و نوعی فرش هم هست. التلد- با فتح و ضم و تحریک- : آنچه از مال و منال تو که فزونی باید و زاد و ولد کند. خلق متلد: کهن، «التلد» با تحریک: کسی که در دیار عجم زاده شده و در کودکی کوچانده شده باشد و در سرزمین اسلام بزرگ شده باشد؟ و «تلد» بر وزن نصر و فرح: اقامت گزید و تطبیق آن بر یکی از این معانی خالی از تکلّف نیست هم به جهت لفظ یا معنا. نهکه- بر وزن منعه-: او را مغلوب کرد.

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَمَالِي أَبِي الْفَضْلِ الشَّيْبَانِيِّ وَ أَعْلَامُ النُّبُوَّهِ عَنِ الْمَاوَرْدِيِّ وَ الْفُتُوحُ عَنِ الْأَعْثَمِ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام لَمَّا نَزَلَ بَلِيخَ مِنْ جَانِبِ الْفُرَاتِ نَزَلَ إِلَيْهِ شَمْعُونُ بْنُ يُوحَنَّا وَ قَرَأَ عَلَيْهِ كِتَاباً مِنْ إِمْلَاءِ الْمَسِيحِ عليه السلام وَ ذَكَرَ بِعْثَهَ النَّبِيِّ وَ صِفَتَهُ ثُمَّ قَالَ فَإِذَا تَوَفَّاهُ اللَّهُ اخْتَلَفَتْ أُمَّتُهُ ثُمَّ اجْتَمَعَتْ لِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ اخْتَلَفَتْ عَلَى عَهْدِ ثَالِثِهِمْ فَقُتِلَ قَتْلًا

ثُمَّ یَصِیرُ أَمْرُهُمْ إِلَی وَصِیِّ نَبِیِّهِمْ فَیَبْغُونَ عَلَیْهِ وَ تُسَلَّ السُّیُوفُ مِنْ أَغْمَادِهَا وَ ذَکَرَ مِنْ سِیرَتِهِ وَ زُهْدِهِ ثُمَّ قَالَ فَإِنَّ طَاعَتَهُ لِلَّهِ طَاعَةٌ ثُمَّ قَالَ وَ لَقَدْ عَرَفْتُکَ وَ نَزَلْتُ إِلَیْکَ فَسَجَدَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ سُمِعَ مِنْهُ یَقُولُ شُکْراً لِلْمُنْعِمِ شُکْراً عَشْراً ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ یُخْمِلْنِی ذِکْراً وَ لَمْ یَجْعَلْنِی عِنْدَهُ مَنْسِیّاً فَأُصِیبَ الرَّاهِبُ لَیْلَةَ الْهَرِیرِ.

ص: ۴۹

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۱۴- ۴۱۶.

۲- ۲. سوره طه: ۳۶.

و المبشرون به باب يطول ذكره نحو سلمی و قس بن ساعده و تبع الملك و عبد المطلب و أبو طالب و أبو الحارث بن أسعد الحميری و هو القائل قبل البعثه بسبعمائه سنه:

شهدت علی أحمد أنه***رسول من الله باری النسم

فلو مد عمری إلی عمره***لكنت وزيرا له و ابن عم

و كنت عذابا علی المشركين***أسقيهم كأس حتف و غم.

و له:

حاله حاله هارون لموسی فافهماها***ذكره فی كتب الله دراها من دراها

أمتا موسی و عيسی قد تلتها فاسألاها.

و ذكر الخبر فی الكتب السالفه لا يكون إلا للأولياء الأصفياء و لا يعنی به الأمور الدنياويه فإذا قد صح لعلی الأمور الدينيه كلها و ذلك لا تصح إلا لنبی أو إمام و إذا لم يكن نبيا لا بد أن يكون إماما(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امالی ابوالفضل شيبانی و اعلام النبوّۀ از مارودی و الفتوح از اعصم در روايتی طولانی آورده‌اند که اميرالمؤمنين عليه السّلام چون در «ليخ» در كنار فرات فرود آمد، شمعون بن يوحنّا نزد وی آمده و نوشته‌ای را كه مسيح عليه السّلام آن را املا فرموده بود، برای آن حضرت خواند كه مشتمل بر ذكر بعثت پيامبر و صفت او بود سپس گفت: پس هنگامی كه خداوند او را نزد خود بَرَد، اُمّت او دچار اختلاف گردد و سپس تا مدت‌ها كه خداوند اراده فرموده باشد، اجتماع می‌نمايند و آن‌گاه در دوره سوّمين آن‌ها كه كشته می‌شود، دچار اختلاف شوند، سپس زعامت ايشان به وصیّ پيامبرشان موكول می‌شود اما آن‌ها به وی ستم روا می‌دارند و شمشيرها از نيام‌ها بركشيده می‌شود؛ و از سيره و زهد وی ياد كرده سپس گفت: بی‌ترديد اطاعت از او اطاعت از خداست؛ سپس گفت: من تو را شناختم و بر تو فرود آمدم كه اميرالمؤمنين عليه السّلام سجده نمود و از وی شنيده شد كه می‌گفت: سپاس صاحب نعمت را، سپاس- ده بار- آن‌گاه گفت: حمد و سپاس خداوند را كه ياد مرا نهان نداشته و مرا نزد خود فراموش نفرموده است؛ سپس آن راهب در «ليلۀ الهَرير» كشته شد.

ص: ۴۹

ذكر بشارت دهندگان به آن حضرت موجب اطاله كلام می‌شود از قبيل: سلمی، قسّ بن ساعده، تبّع پادشاه، عبدالمطّلب، ابوطالب و ابوالحارث بن سعد حميری كه هفتصد سال پيش از بعثت چنين سروده است:

-«شهادت می‌دهم كه احمد به يقين فرستاده‌ای از جانب خدای آفريننده مخلوقات است؛

- اگر عمر من آن‌قدر طولانی شود كه او را درک كنم، قطعاً وزير يا پسرعموی او می‌شدم؛

– و عذابی بر مشرکان می‌بودم که جام مرگ و غم به آنان می‌چشاندم»

و از اوست:

–«حال او به حال هارون از موسی می‌ماند، این را بفهمید، یاد و ذکر او در کتاب‌های [خدا] هر که باید بفهمد، فهمید؛

– دو اُمّت موسی و عیسی آن را خوانده‌اند، پس از ایشان بپرسید»

و ذکر این روایت در کتب گذشتگان جز در مورد اولیا و مخلصان اتفاق نمی‌افتد و توجهی به امور دنیوی ندارد، بنابراین اگر برخورداری علی علیه السّلام از تمام امور دینی که جز برای پیامبر و امام راست نیاید، درست باشد، از این رو اگر آن حضرت پیامبر نباشد، قطعاً امام خواهد بود. – . مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۱۶ –

**[ترجمه]

«۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْحَارِثُ الْأَعْوَرُ وَ عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ وَ أَبُو أَيُّوبَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: أَنَّهُ لَمَّا رَجَعَ مِنْ وَقْعَهِ الْخَوَارِجِ نَزَلَ يُمْنَى السَّوَادِ فَقَالَ لَهُ رَاهِبٌ لَا يَنْزِلُ هَاهُنَا إِلَّا وَصِيُّ نَبِيٍّ يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام فَأَنَا سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ وَصِيُّ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ قَالَ فَإِذَا أَنْتَ أَصْلَعُ قُرَيْشٍ وَصِيُّ مُحَمَّدٍ خُذْ عَلَى الْإِسْلَامِ إِنِّي وَجَدْتُ فِي الْإِنْجِيلِ نَعْتَكَ وَ أَنْتَ تَنْزِلُ مَسْجِدَ بَرَاثَا بَيْتَ مَرْيَمَ وَ أَرْضَ عِيسَى علیه السلام قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَاجْلِسْ يَا حُبَابُ قَالَ وَ هَذِهِ دَلَالَهٌ أُخْرَى ثُمَّ قَالَ فَانْزِلْ يَا حُبَابُ مِنْ هَذِهِ الصَّوْمَعَهِ وَ ابْنِ هَذَا الدَّيْرَ مَسْجِداً فَبَنَى حُبَابٌ الدَّيْرَ مَسْجِداً وَ لَحِقَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْكُوفَهِ فَلَمْ يَزَلْ بِهَا مُقِيماً حَتَّى قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَعَادَ حُبَابٌ إِلَى مَسْجِدِهِ بِبَرَاثَا.

وَ فِي رِوَايَهٍ أَنَّ الرَّاهِبَ قَالَ: قَرَأْتُ أَنَّهُ يُصَلِّي فِي هَذَا الْمَوْضِعِ إِيلِيَا وَصِيُّ الْبَارِقْلِيطَا مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الْأُمِّيِّينَ الْخَاتَمِ لِمَنْ سَبَقَهُ مِنْ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ فِي كَلَامٍ كَثِيرٍ فَمَنْ أَدْرَكَهُ فَلْيَتَّبِعِ النُّورَ الَّذِي جَاءَ بِهِ أَلَا وَ إِنَّهُ يُغْرَسُ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ بِهَذِهِ الْبُقْعَهِ شَجَرَهٌ لَا تَفْسُدُ ثَمَرَتُهَا.

وَ فِي رِوَايَهٍ زَاذَانَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: وَ مِنْ أَيْنَ شُرْبُكَ قَالَ مِنْ دِجْلَهَ قَالَ وَ لِمَ

۱– ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۱۶.

لَمْ تَحْفِرْ عَيْناً تَشْرَبُ مِنْهَا قَالَ قَدْ حَفَرْتُهَا فَخَرَجَتْ مَالِحَهً قَالَ فَاحْتَفِرِ الْآنَ بِئْراً أُخْرَى فَاحْتَفَرَ فَخَرَجَ مَاؤُهَا عَذْباً فَقَالَ يَا حُبَابُ لِيَكُنْ شُرْبُكَ مِنْ هَاهُنَا وَ لَا يَزَالُ هَذَا الْمَسْجِدُ مَعْمُوراً فَإِذَا خَرَّبُوهُ وَ قَطَعُوا نَخْلَهُ حَلَّتْ بِهِمْ أَوْ قَالَ بِالنَّاسِ دَاهِيَهٌ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: حارث اعور و عمرو بن حريث و ابو ايّوب از اميرالمؤمنين نقل كرده‌اند كه چون آن حضرت از جنگ با خوارج بازگشت، در قسمت راست «السواد» فرود آمد، پس راهبى به وى عرض كرد: در اينجا جز وصىّ پيامبر كه در راه خدا مى‌جنگد، پياده نمى‌شود. پس على عليه السّلام فرمود:من سيّد اوصيا و وصىّ سيّد انبيا هستم. راهب گفت: بنابراين بايد اصلع (طاس) قريش و وصىّ محمّد باشى، مطابق شريعت اسلام بر ما نازل شو كه من نعت تو را در انجيل يافته‌ام و تو در مسجد براثا، خانه مريم و سرزمين عيسى عليه السّلام پياده مى‌شوى. اميرالمؤمنين عليه السّلام فرمود: بنشين اى حباب. عرض كرد: اين هم يک نشانه ديگر! سپس فرمود: اى حباب، از اين صومعه بيرون شو و بر جاى اين دير مسجدى بنا كن. پس حباب دير را تبديل به مسجد كرد و به اميرالمؤمنين عليه السّلام در كوفه پيوست و همچنان در اين شهر اقامت داشت تا اينكه اميرالمؤمنين عليه السّلام به شهادت رسيد و آن‌گاه حباب به مسجد براثا بازگشت.

و در روايتى آمده است كه راهب گفت: چنين خوانده‌ام كه در اين موضع «ايليا» وصىّ «بارقليطا» محمّد، پيامبر مردمان اُمّى، آن خاتم پيامبران و فرستادگان پيش از خود، در اينجا نماز مى‌خواند- و پس از سخنى بسيار- پس هر كه او را درک نمود، از نورى كه با خود آورده، پيروى كند، بدانيد كه اين روزها در اين بقعه درختى كاشته مى‌شود كه ميوه‌اش فاسد نگردد. و در روايت زاذان آمده است: اميرالمؤمنين عليه السّلام فرمود: از كجا آب مى‌خورى؟ عرض كرد: از دجله. فرمود: چرا

ص: ۵۰

چشمه‌اى حفر نمى‌كنى تا از آن بنوشى؟ عرض كرد: حفر كردم، آب آن شور بود. فرمود: هم اكنون چاه ديگر حفر كن، چون چاه حفر كرد، آب آن شيرين بود، سپس فرمود: اى حباب، بگذار آب شرب تو از همين‌جا باشد ، و اين مسجد همچنان آباد و پابرجا خواهد بود و اگر آن را ويران سازند و نخل آن را قطع كنند، برايشان- يا اينكه فرمود: بر مردم- هلاكت و بلا نازل خواهد شد. - . مناقب آل أبى طالب ۱: ۴۲۳ -

**[ترجمه]

«۷»

جا، [المجالس] للمفيد عَلِيُّ بْنُ بِلَالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَعِيدٍ الرَّازِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ تَمَّامِ بْنِ سَابِقٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سار [يَسَارٍ] عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ عَنْ أَبِي هَمَّام عَنْ كَعْبِ الْخَيْرِ قَالَ: جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَام إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا اسْمُ عَلِيٍّ فِيكُمْ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عِنْدَنَا الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ إِنَّا لَنَجِدُ فِي التَّوْرَاهِ مُحَمَّدٌ نَبِيُّ الرَّحْمَهِ وَ عَلِيٌّ مُقِيمُ الْحُجَّهِ(۲).

**[ترجمه]مجالس مفيد: عبدالله بن سلام قبل از مسلمان شدنش نزد رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله آمده و گفت: يا رسول الله، «على» در ميان شما به چه معناست پيامبر صَلى الله عليهِ و آله به وى فرمود: نزد ما به معناى «صدِّيق اكبر» است. پس عبدالله

گفت: اشـهد أن لا إله إلّا الله و أنَّ محمـداً رسول الله! ما در تورات می‌بینیم که نوشـته شـده: «محمّد» پیامبر رحمت است و على اقامه کننده حجّت. - . امالى مفيد: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۸»

فض، [كتاب الروضه] يل، [الفضائل] لابن شاذان عَنْ سُـلَيْم بْنِ قَيْسٍ قَالَ: أَقْبَلْنَا مِنْ صِفِّينَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام فَنَزَلَ الْعَسْـكَرُ قَرِيباً مِنْ دَيْرٍ نَصْـرَانِيٍّ فَخَرَجَ عَلَيْنَا مِنَ الـدَّيْرِ شَـيْخٌ كَبِيرٌ جَمِيلُ الْوَجْهِ حَسَنُ الْهَيْئَهِ وَ السَّمْتِ (۳) وَ مَعَهُ كِتَابٌ فِی يَـدِهِ قَالَ فَجَعَلَ يَتَصَـفَّحُ النَّاسَ حَتَّى أَتَى عَلِيّاً عليه السـلام فَسَلَّمَ عَلَيْهِ بِالْخِلَافَهِ ثُمَّ قَالَ إِنِّی رَجُلٌ مِنْ نَسْلِ رَجُلٍ مِنْ حَوَارِيِّ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ وَ كَانَ مِنْ أَفْضَلِ حَوَارِيِّهِ الِاثْنَیْ عَشَـرَ وَ أَحَبِّهِمْ إِلَيْهِ وَ أَبَرِّهِمْ عِنْدَهُ وَ إِلَيْهِ أَوْصَـى عِيسَـى بْنُ مَرْيَمَ وَ أَعْطَاهُ كُتُبَهُ وَ عِلْمَهُ وَ حِكْمَتَهُ فَلَمْ تَزَلْ أَهْـلُ بَيْتِـهِ مُتَمَسِّكِينَ بِمِلَّتِهِ وَ لَمْ تُبَـدَّلْ وَ لَمْ تُزَدْ وَ لَمْ تُنْقَصْ (۴) وَ تِلْكَ الْكُتُبُ عِنْـدِی إِمْلَاءُ عِيسَـى وَ خَطُّ الْأَنْبِيَاءِ(۵) فِيهِ كُلُّ شَیْ ءٍ تَفْعَلُهُ النَّاسُ مَلِكٌ مَلِكٌ وَ كَمْ يَمْلِكُ (۶) وَ كَمْ يَكُونُ فِی زَمَانِ كُلِّ مَلِكٍ مِنْهُمْ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۲۳.

۲- ۲. أمالی المفيد: ۶۲.

۳- ۳. السمت: هيئه أهل الخير.

۴- ۴. فی الفضائـل: فلم يزل أهـل بيته على دينه متمسـكين بحبله فلم يكفروا، و لو لم يرتـدوا و لم يغيروا تلـك الكتب فملته لم تبدل و لم تزد و لم تنقص.

۵- ۵. فی الفضائل: و خطّ أبينا بيده.

۶- ۶. فی الفضائل: كم ملك و كم يملك منهم.

تَعَالَی یَبْعَثُ مِنَ الْعَرَبِ رَجُلًا مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْخَلِیلِ مِنْ أَرْضِ تِهَامَهَ مِنْ قَرْیَهٍ یُقَالُ لَهَا مَکَّهُ نَبِیٌّ یُقَالُ لَهُ أَحْمَدُ لَهُ اثْنَا عَشَرَ وَصِیّاً وَ ذَکَرَ مَوْلِدَهُ وَ مَبْعَثَهُ وَ مُهَاجَرَتَهُ وَ مَنْ یُقَاتِلُهُ وَ مَنْ یَنْصُرُهُ وَ مَنْ یُعَاوِنُهُ وَ مَنْ یُعَادِیهِ وَ کَمْ یَعِیشُ وَ مَا تَلْقَی أُمَّتُهُ مِنْ بَعْدِهِ مِنَ الْفُرْقَهِ وَ الِاخْتِلَافِ وَ فِیهِ تَسْمِیَهُ کُلِّ إِمَامِ هُدًی وَ کُلِّ إِمَامِ ضَلَالٍ إِلَی أَنْ یَنْزِلَ الْمَسِیحُ مِنَ السَّمَاءِ وَ فِی ذَلِکَ الْکِتَابِ أَرْبَعَهَ عَشَرَ اسْماً مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلِ اللَّهِ علیه السلام وَ أَحَبِّهِمْ إِلَیْهِ اللَّهُ وَلِیُّ مَنْ وَالاهُمْ وَ عَدُوُّ مَنْ عَادَاهُمْ فَمَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ فَقَدِ اهْتَدَی وَ اعْتَصَمَ طَاعَتُهُمْ لِلَّهِ رِضًی وَ مَعْصِیَتُهُمْ لِلَّهِ مَعْصِیَهٌ مَکْتُوبِینَ بِأَسْمَائِهِمْ وَ نَسَبِهِمْ وَ نُعُوتِهِمْ وَ کَمْ یَعِیشُ کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بَعْدَ وَاحِدٍ وَ کَمْ رَجُلٍ یَسْتَسِرُّ بِدِینِهِ وَ یَکْتُمُهُ مِنْ قَوْمِهِ وَ مَنْ یُظْهِرُهُ مِنْهُمْ وَ مَنْ یَمْلِکُ وَ یَنْقَادُ لَهُ النَّاسُ حَتَّی یَنْزِلَ عِیسَی عَلَی آخِرِهِمْ فَیُصَلِّیَ عِیسَی خَلْفَهُ فِی الصَّفِّ أَوَّلُهُمْ أَفْضَلُهُمْ وَ آخِرُهُمْ لَهُ مِثْلُ أُجُورِهِمْ وَ أُجُورِ مَنْ أَطَاعَهُمْ وَ اهْتَدَی بِهُدَاهُمْ أَوَّلُهُمْ أَحْمَدُ رَسُولُ اللَّهِ وَ اسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ یس وَ طه وَ نُونٌ وَ الْفَاتِحُ وَ الْخَاتَمُ وَ الْحَاشِرُ وَ الْعَاقِبُ وَ السَّابِحُ وَ الْعَابِدُ وَ هُوَ نَبِیُّ اللَّهِ وَ خَلِیلُ اللَّهِ وَ حَبِیبُ اللَّهِ وَ صَفْوَتُهُ وَ خِیَرَتُهُ وَ یَرَاهُ اللَّهُ بِعَیْنِهِ وَ یُکَلِّمُهُ بِلِسَانِهِ فَیُتْلَی بِذِکْرِهِ إِذَا ذُکِرَ وَ هُوَ أَکْرَمُ خَلْقِ اللَّهِ عَلَی اللَّهِ وَ أَحَبُّهُمْ إِلَی اللَّهِ لَمْ یَخْلُقِ اللَّهُ مَلَکاً مُقَرَّباً وَ لَا نَبِیّاً مُرْسَلًا مِنْ عَصْرِ آدَمَ إِلَیْهِ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْهُ یُقْعِدُهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ بَیْنَ یَدَیْ عَرْشِهِ وَ لَیُشَفِّعُهُ (۱) فِی کُلِّ مَنْ یَشْفَعُ فِیهِ بِاسْمِهِ جَرَی الْقَلَمُ فِی اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ فِی

أُمِّ الْکِتَابِ وَ بِذِکْرِهِ مُحَمَّدٌ صَاحِبُ اللِّوَاءِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ یَوْمَ الْحَشْرِ الْأَکْبَرِ وَ أَخُوهُ وَ وَصِیُّهُ وَ خَلِیفَتُهُ فِی أُمَّتِهِ وَ أَحَبُّ خَلْقِ اللَّهِ إِلَیْهِ بَعْدَهُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ ابْنُ عَمِّهِ لِأَبِیهِ وَ أُمِّهِ وَ وَلِیُّ کُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ بَعْدَهُ ثُمَّ أَحَدَ عَشَرَ رَجُلًا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ وُلْدِ مُحَمَّدٍ مِن ابْنَتِهِ فَاطِمَهَ علیها السلام أَوَّلُ وَلَدِهِمْ مِثْلُ ابْنَیْ مُوسَی وَ هَارُونَ (۲) شَبَّرَ وَ شَبِیرٍ وَ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِهِمْ أَصْغَرُهُمْ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ آخِرُهُمُ الَّذِی یَؤُمُّ بِعِیسَی بْنِ مَرْیَمَ وَ فِیهِ تَسْمِیَهُ أَنْصَارِهِمْ وَ مَنْ یُظْهِرُ مِنْهُمْ ثُمَّ یَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا وَ یَمْلِکُونَ مَا بَیْنَ الْمَشْرِقِ إِلَی الْمَغْرِبِ حَتَّی یُظْهِرَهُمُ اللَّهُ عَلَی الْأَدْیَانِ کُلِّهَا

۱- ۱. فی المصدرین و(م) و یشفعه.

۲- ۲. فی الفضائل: سمیا ابنی هارون.

فَلَمَّا بُعِثَ هَذَا النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَتَاهُ أَبِی وَ آمَنَ بِهِ وَ صَدَّقَهُ وَ كَانَ شَیْخاً كَبِیراً فَلَمَّا أَدْرَكَتْهُ الْوَفَاةُ قَالَ لِی إِنَّ خَلِیفَهَ مُحَمَّدٍ فِی هَذَا الْكِتَابِ بِعَیْنِهِ (۱) سَیَمُرُّ بِکَ إِذَا مَضَی ثَلَاثَهُ أَئِمَّهٍ مِنْ أَئِمَّهِ الضَّلَالِ وَ الدُّعَاهِ إِلَی النَّارِ وَ هُمْ عِنْدِی مُسَمَّوْنَ بِأَسْمَائِهِمْ وَ قَبَائِلِهِمْ وَ هُمْ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ كَمْ یَمْلِکُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَإِذَا جَاءَ بَعْدَهُمُ الَّذِی لَهُ الْحَقُّ عَلَیْهِمْ فَاخْرُجْ إِلَیْهِ وَ بَایِعْهُ وَ قَاتِلْ مَعَهُ فَإِنَّ الْجِهَادَ مَعَهُ مِثْلُ الْجِهَادِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْمُوَالِی لَهُ كَالْمُوَالِی لِلَّهِ وَ الْمُعَادِی لَهُ كَالْمُعَادِی لِلَّهِ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مُدَّ یَدَکَ فَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنَّکَ خَلِیفَتُهُ فِی أُمَّتِهِ وَ شَاهِدُهُ عَلَی خَلْقِهِ وَ حُجَّتُهُ عَلَی عِبَادِهِ وَ خَلِیفَتُهُ فِی الْأَرْضِ وَ أَنَّ الْإِسْلَامَ دِینُ اللَّهِ وَ أَنِّی أَبْرَأُ إِلَی اللَّهِ مِنْ كُلِّ مَنْ خَالَفَ دِینَ الْإِسْلَامِ وَ أَنَّهُ دِینُ اللَّهِ الَّذِی اصْطَفَاهُ وَ ارْتَضَاهُ لِأَوْلِیَائِهِ وَ أَنَّ دِینَ الْإِسْلَام دِینُ عِیسَی بْنِ مَرْیَمَ وَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ وَ الرُّسُلِ الَّذِینَ دَانَ لَهُمْ مَنْ مَضَی مِنْ آبَائِهِ وَ أَنِّی أَتَوَالَی وَلِیَّکَ وَ أَبْرَأُ مِنْ عَدُوِّکَ وَ أَتَوَالَی الْأَئِمَّهَ الْأَحَدَ عَشَرَ مِنْ وُلْدِکَ وَ أَبْرَأُ مِنْ عَدُوِّهِمْ وَ مِمَّنْ خَالَفَهُمْ وَ مِمَّنْ ظَلَمَهُمْ وَ جَحَدَ حَقَّهُمْ مِنَ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ وَ عِنْدَ ذَلِکَ (۲) نَاوَلَهُ یَدَهُ وَ بَایَعَهُ فَقَالَ نَاوِلْنِی كِتَابَکَ فَنَاوَلَهُ إِیَّاهُ فَقَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ قُمْ مَعَ هَذَا الرَّجُلِ (۳) فَانْظُرْ لَهُ تَرْجُمَاناً یَفْهَمُ كَلَامَهُ فَیَنْسَخُهُ بِالْعَرَبِیَّهِ مُفَسَّراً فَائْتِنِی بِهِ مَكْتُوباً بِالْعَرَبِیَّهِ فَلَمَّا أَنْ أَتَوْا بِهِ قَالَ علیه السلام لِوَلَدِهِ الْحُسَیْنِ ایتِنِی بِذَلِکَ الْكِتَابِ الَّذِی دَفَعْتُهُ إِلَیْکَ فَأَتَی بِهِ قَالَ اقْرَأْهُ وَ انْظُرْ أَنْتَ یَا فُلَانُ فِی هَذَا الْكِتَابِ فَإِنَّهُ خَطِّی بِیَدِی أَمْلَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَیَّ فَقَرَأَهُ فَمَا خَالَفَ حَرْفٌ حَرْفاً مَا فِیهِ تَأْخِیرٌ وَ لَا تَقْدِیمٌ كَأَنَّهُ أَمْلَاهُ رَجُلٌ وَاحِدٌ عَلَی رَجُلٍ وَاحِدٍ فَعِنْدَ ذَلِکَ حَمِدَ اللَّهَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ ذِكْرِی عِنْدَهُ وَ عِنْدَ أَوْلِیَائِهِ وَ عِنْدَ رَسُولِهِ وَ لَمْ یَجْعَلْنِی مِنْ أَوْلِیَاءِ الشَّیْطَانِ وَ حِزْبِهِ قَالَ فَفَرِحَ عِنْدَ ذَلِکَ مَنْ حَضَرَ مِنْ شِیعَتِهِ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ وَ سَاءَ مَنْ كَانَ مِنَ الْمُنَافِقِینَ حَتَّی ظَهَرَ فِی وُجُوهِهِمْ وَ أَلْوَانِهِمْ (۴).

۱- ۱. لعلها تصحیف« نعته».

۲- ۲. فی المصدرین و(م): فعند ذلک.

۳- ۳. فی المصدرین: قم مع هذا الرجل.

۴- ۴. الروضه: ۲۴ و ۲۵. الفضائل: ۱۴۹- ۱۵۲.

أقول: وجدته فی أصل کتاب سلیم (۱) مع زیادات أوردتها فی کتاب أحوال النبی صلی الله علیه و آله.

**[ترجمه]الروضه- الفضائل: سلیم بن قیس گوید: به همراه علی علیه السّلام از صفین بر می‌گشتیم که سپاه در نزدیکی دیر یک نصرانی پیاده شد و از درون دیر مردی سالخورده اما نیکو منظر و خوش سیما بیرون آمد در حالی که کتابی در دست داشت. گوید: وی به چهره سپاهیان می‌نگریست تا اینکه به علی علیه السّلام رسید و به عنوان خلیفه به وی سلام داده و سپس گفت: من از نسل مردی از حواریون عیسی بن مریم هستم که افضل حواریون دوازده گانه و محبوب‌ترین آن‌ها درستکارترین آن‌ها نزد عیسی بود و عیسی وی را وصیّ خویش کرد و کتاب‌ها و علم و حکمت خود را به وی داد؛ خاندان وی همچنان متمسک به کیش او بودند بی‌آنکه در آن چیزی بیفرایند یا چیزی از آن بکاهند، این کتاب‌ها نزد من هستند که شامل املای عیسی علیه السّلام و دستخط پیامبران است و در آن هرکاری که مردم انجام دهند، ثبت شده، سرگذشت پادشاهانی که به قدرت رسیدند و آنان که به پادشاهی نرسیدند و اینکه هر پادشاه چند سال سلطنت می‌کند و در زمان هر پادشاه چه اتفاقاتی می‌افتد. سپس، خداوند متعال

ص: ۵۱

از میان عرب مردی از فرزندان اسماعیل بن ابراهیم خلیل را از سرزمین تهامه از شهری که آن را «مکه» می‌نامند به نبوّت مبعوث فرموده که «احمد» نامیده می‌شود و دوازده وصی دارد و از مولد، مبعث، هجرت، کسانی که با او می‌جنگند، چه کسانی که او را یاری می‌دهند، چه کسانی با ووی دشمنی می‌کنند، چند سال عمر و اینکه پس از وی اُمّتش دچار چه اختلافاتی خواهد شد، سخن گفته است؛ و در آن نام امامان هدایت و سردمداران گمراهی و ضلالت تا زمان آمدن مسیح از آسمان به زمین ذکر شده است. و در آن کتاب نام چهارده نفر از فرزندان اسماعیل بن ابراهیم خلیل الله علیه السّلام که محبوب‌ترین آن‌ها نزد وی‌اند، وجود دارد، کسانی که خداوند دوستدار دوستداران و دشمن دشمنان ایشان است، هرکس ایشان را اطاعت کند، به یقین خدا را اطاعت کرده و آنکه خدا را فرمان بَرَد هدایت گشته و عصمت می‌یابد، اطاعت از ایشان سب خوشنودی خدا و سرپیچی از فرمانشان نافرمانی خداست، نام و نسب و صفاتشان و اینکه هریک از آنان پس از دیگری چند سال در قید حیات خواهد ماند و اینکه چند تن از آنها دین خود را پنهان میدارند و چند تن از آنها آن را آشکارا بیان میکنند و اینکه کدامشان به قدرت می‌رسند و مردم مطیع فرمانش می‌گردند همه به صورت مکتوب آمده است؛ تا آن زمان که عیسی بر آخرین ایشان از آسمان به زمین آمده و پشت سر وی نماز می‌خواند، نخستینِ آن‌ها افضل ایشان است و آخرینِ آن‌ها از پاداشی همانند پاداش آنان و پاداش کسانی که از ایشان اطاعت کرده و رهرو راه هدایت آنان باشد، برخوردار خواهد بود.

نخستینِ این نام‌ها احمد رسول الله است که محمّد بن عبدالله، یاسین، طه، نون، الفاتح، الخاتم، الحاشر، العاقب، السابح و العابد نام دارد، و او پیامبر خدا، خلیل خدا، حبیب خدا، صفوت و برگزیده خداست و خداوند او را با چشم خود می‌بیند و با زبان خود با وی سخن می‌گوید و هر آینه که نام خدا برده شود، نام او نیز برده می‌شود، و او عزیزترین آفریده خدا نزد خدا و دوست داشتنی‌ترین ایشان نزد وی است، خداوند از زمان آدم فرشته‌ای مقرّب و پیامبری مرسل محبوب‌تر از او نزد خود نیافریده است، او را در روز قیامت در مقابل عرش خود می‌نشاند و شفاعت وی را درباره هرکس می‌پذیرد، قلم با نام و یاد او

در لوح محفوظ در اُمّالکتـاب نوشـتن آغاز کرد. محمّـد در روز قیامت، روز حشـر اکبر پرچمـدار است و پس از آن حضـرت، برادر، وصـیّ، جانشـین وی در اُمّتش و محبوب‌ترین آفریده خدا پس از او علی بن أبی طالب، پسـر عموی پدر و مادری رسول خـدا و ولیّ هر مرد و زن مؤمنی بعـد از اوست، سـپس یازده مرد از فرزندان محمّد صَـلی الله علیهِ و آله از دخترش فاطمه علیها السّلام که دو نفر اول آن‌ها هم‌نام دو پسر موسی و هارون شبّر و شبّیر هستند و نه نفر از فرزندان ایشان که یکی پس از دیگری آن‌ها را وصف خواهم کرد، آخرینِ آن‌ها همان کسـی است که عیسی بن مریم در نماز به وی اقتدا می کند مذکور است و در آن نام یاران آنان و کسانی که از ایشان به قـدرت می‌رسـند، ثبت شـده، سـپس زمین پر از عدل و داد خواهد شد و از شـرق تا غرب را به تصرّف در می‌آورند تا جایی که خداوند ایشان را بر تمام ادیان پیروز می گرداند.

ص: ۵۲

پس چـون خداونـد ایـن پیـامبر را مبعـوث فرمـود، پـدرم کـه بزرگ مردی سـالخورده بـود نزد وی آمـده و بر او ایمـان آورده تصدیقش نمود، و چون مرگش فرا رسید، به من گفت: تحقیقاً جانشین محمّد که اوصاف وی در این کتاب مذکور است پس از مردن سه تن از پیشوایـان ضـلالت و گمراهی و دعوت کننـدگان به آتش، بر تو خواهـد گـذشت. نـام و نشـان این سه تن و قبـایلی کـه بـه آن منتسـب هسـتند، نزد من است که عبارتنـد از فلانـی و فلانـی و فلانـی، و اینکه هرکـدام از آن‌هـا چنـد سـال حکومت خواهـد کرد؛ پس چون آن کسـی که برگردن ایشـان حق دارد آمـد، نزد وی رفته و با او بیعت نموده در رکاب او به جنگ که جهاد در رکاب او همانند جهاد در رکاب رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله است، دوسـتدار وی به دوستدار خدا می... ماند و دشمن او همچون کسی است که با خدا دشمنی کند؛ ای امیرمؤمنان، اکنون دستتان را به من بدهید که من گواهی می... دهم خدایی جز «الله» نیست و هیچ شـریک و انبازی ندارد و اینکه محمّد صَـلی الله علیهِ و آله بنده و فرسـتاده اوست و اینکه تو جانشـین او در اُمّتش هستی و شاهـد وی بر خلقش و حجّت او بر بندگانش بر روی زمینش بوده و اینکه اسـلام دین خداست و من از هرکسـی که بـا دین اسـلام مخالفت ورزد بیزاری می‌جویم و این دین، دین خـداست که آن را خالص گردانیـده و برای اولیـای خود پسـندید، و اینکه اسـلام دین عیسـی بن مریم و پیـامبران پیش از او و رسولانی که پـدران گذشـته او به دین ایشان گرویـده‌انـد، می‌باشـد؛ و من دوست تو را به دوستی می گیرم و از دشـمن تو بیزاری می‌جویم و ولایت یازده امام از فرزنـدانت پـذیرفته، از دشـمنان ایشـان و هرکس که بـا ایشـان مخـالفت کنـد و به آنـان سـتم ورزد و حق آنـان را انکار کنـد، از اولیّن تا آخرین، بیزاری می‌جویم.

آن‌گاه دست خود را به سوی وی دراز فرمود و او با آن حضرت بیعت نمود. پس امام فرمود: کتابت را به من بده. پس کتابش را به وی داد، امیرالمؤمنین علیه السّلام به مردی از یاران خود فرمود: با این مرد برو و مترجمی پیدا کن که سخن او را بفهمد و نسخه‌ای تفسیر شده به زبان عربی از روی آن بنویس و برای من بیاور. و چون آن را برای آن حضرت علیه السّلام آوردند، به فرزندش حسـین علیه السّـلام فرمود: آن کتابی را که به تو داده‌ام برایم بیاور، پس کتاب را برای وی آورد، فرمود: بخوان! و تو ای فلان در این کتاب که با خطّ من است و به دست خود نوشته‌ام نظر کن، این کتاب را رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بر من املاـ فرموده است. پس چون آن را خوانـد، هیـچ اختلافـی بـا آن کتاب نـداشت و تقـدیم و تأخیری در آن به چشم نمی‌خورد گویی که هر دو را مردی به مردی دیگر املاـ کرده باشـد؛ آن‌گـاه علی علیه السّـلام حمـد و سپاس و سـتایش خـدا را به جای آورده و فرمـود: حمـد و سپاس از آن خداونـدی است که ذکر مرا نزد او و دیگر اولیـایش و نزد رسول خود قرار داده و مرا از

اولیای شیطان و حزب او قرار نداده است. گوید: پس، از میان حاضران شیعیان مؤمن به آن حضرت شادمان گشته و منافقان ناراحت شدند به گونه‌ای که ناراحتی آن‌ها از تغییر رنگ رخسارشان هویدا بود. - . الروضه: ۲۵-۲۴ . الفضائل : ۱۵۲- ۱۴۹ -

ص: ۵۳

می گویم: این مطلب را با مطالبی اضافی در نسخه اصلی کتاب سلیم بن قیس هلالی - . ص : ۸۵-۸۲ - یافته و آن را در کتاب «احوال النبی صَلی الله علیهِ و آله» آورده‌ام.

**[ترجمه]

«۹»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى الْحَسَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: بَيْنَا أَنَا ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسٌ إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا رَجُلٌ طَوِيلٌ كَأَنَّهُ النَّخْلَةُ فَلَمَّا قَلَعَ رِجْلَهُ عَنِ الْأُخْرَى تَفَرْقَعَا(۲) فَعِنْدَ ذَلِكَ قَالَ عليه السلام أَمَّا هَذَا فَلَيْسَ مِنْ وُلْدِ آدَمَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ هَلْ يَكُونُ أَحَدٌ مِنْ غَيْرِ وُلْدِ آدَمَ قَالَ نَعَمْ هَذَا أَحَدُهُمْ فَدَنَا الرَّجُلُ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ فَقَالَ مَنْ تَكُونُ قَالَ أَنَا الْهَامُ بْنُ الْهِيمِ بْنِ لَاقِيسَ بْنِ إِبْلِيسَ قَالَ صلى الله عليه و آله بَيْنَكَ وَ بَيْنَ إِبْلِيسَ أَبَوَانِ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَ كَمْ تَعُدُّ مِنَ السِّنِينَ قَالَ لَمَّا قَتَلَ قَابِيلُ هَابِيلَ كُنْتُ غُلَاماً بَيْنَ الْغِلْمَانِ أَفْهَمُ الْكَلَامَ وَ أَدُورُ الْآجَامَ (۳) وَ آمُرُ بِقَطِيعَهِ الْأَرْحَامِ فَقَالَ صلى الله عليه و آله بِئْسَ السِّيرَهُ الَّتِي تَذْكُرُ إِنْ بَقِيتَ عَلَيْهَا فَقَالَ كَلَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَمُؤْمِنٌ تَائِبٌ قَالَ وَ عَلَى يَدِ مَنْ تُبْتَ وَ جَرَى إِيمَانُكَ قَالَ عَلَى يَدِ نُوحٍ وَ عَاتَبْتُهُ (۴) عَلَى مَا كَانَ مِنْ دُعَائِهِ عَلَى قَوْمِهِ قَالَ إِنِّي عَلَى ذَلِكَ مِنَ النَّادِمِينَ وَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ وَ صَاحَبْتُ بَعْدَهُ هُوداً عليه السلام فَكُنْتُ أُصَلِّي بِصَلَاتِهِ وَ أَقْرَأُ الصُّحُفَ الَّتِي عَلَّمَنِيهَا مِمَّا أُنْزِلَ عَلَى جَدِّهِ إِدْرِيسَ فَكُنْتُ مَعَهُ إِلَى أَنْ بَعَثَ اللَّهُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ عَلَى قَوْمِهِ فَنَجَّاهُ وَ نَجَّانِي مَعَهُ وَ صَحِبْتُ صَالِحاً مِنْ بَعْدِهِ فَلَمْ أَزَلْ مَعَهُ إِلَى أَنْ بَعَثَ اللَّهُ عَلَى قَوْمِهِ الرَّاجِفَهَ فَنَجَّاهُ وَ نَجَّانِي مَعَهُ وَ لَقِيتُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَاكَ إِبْرَاهِيمَ فَصَحِبْتُهُ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يُعَلِّمَنِي مِنَ الصُّحُفِ الَّتِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ فَعَلَّمَنِي وَ كُنْتُ أُصَلِّي بِصَلَاتِهِ فَلَمَّا كَادَهُ قَوْمُهُ وَ أَلْقَوْهُ فِي النَّارِ جَعَلَهَا اللَّهُ عَلَيْهِ بَرْداً وَ سَلَاماً فَكُنْتُ لَهُ مُونِساً حَتَّى تُوُفِّيَ فَصَحِبْتُ بَعْدَهُ وَلَدَيْهِ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ مِنْ بَعْدِهِ وَ يَعْقُوبَ وَ لَقَدْ كُنْتُ مَعَ أَخِيكَ يُوسُفَ فِي الْجُبِّ مُونِساً وَ جَلِيساً حَتَّى أَخْرَجَهُ اللَّهُ وَ وَلَّاهُ مِصْرَ وَ رَدَّ عَلَيْهِ أَبَوَاهُ وَ لَقِيتُ أَخَاكَ مُوسَى وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يُعَلِّمَنِي مِنَ التَّوْرَاهِ الَّتِي

ص: ۵۴

۱- ۱. ص ۸۲- ۸۵.

۲- ۲. فرقع عدا عدوا شديدا. و فی الروضه: تفرقعت.

۳- ۳. الاجمه: الشجر الكثير الملتف. مأوى الأسد. و الاجم: الحصن.

۴- ۴. فی الروضه: و لقد عاتبته.

أَنْزِلَتْ عَلَيْهِ فَعَلَّمَنِی فَلَمَّا تُوُفِّیَ صَحِبْتُ وَصِیَّهُ یُوشَعَ فَلَمْ أَزَلْ مَعَهُ حَتَّی تُوُفِّیَ وَ لَمْ أَزَلْ مِنْ نَبِیٍّ إِلَی نَبِیٍّ إِلَی أَخِیکَ دَاوُدَ وَ أَعَنْتُهُ عَلَی قَتْلِ الطَّاغِیَهِ جَالُوتَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ یُعَلِّمَنِی مِنَ الزَّبُورِ الَّذِی أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَیْهِ فَعُلِّمْتُ مِنْهُ وَ صَحِبْتُ بَعْدَهُ سُلَیْمَانَ وَ صَحِبْتُ بَعْدَهُ وَصِیَّهُ آصَفَ بْنَ بَرْخِیَا بْنِ سمعیا وَ لَقَدْ لَقِیتُ نَبِیّاً بَعْدَ نَبِیٍّ فَکُلٌّ یُبَشِّرُنِی وَ یَسْأَلُنِی أَنْ أَقْرَأَ عَلَیْکَ السَّلَامَ حَتَّی صَحِبْتُ عِیسَی وَ أَنَا أُقْرِئُکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ عَمَّنْ لَقِیتُ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ السَّلَامَ وَ مِنْ عِیسَی خَاصَّهً أَکْثَرَ سَلَام اللَّهِ وَ أَتَمَّهُ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی جَمِیعِ أَنْبِیَاءِ اللَّهِ وَ رُسُلِهِ وَ عَلَی أَخِی عِیسَی مِنِّی السَّلَامُ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ عَلَیْکَ یَا هَامُ السَّلَامُ وَ لَقَدْ حَفِظْتَ الْوَصِیَّهَ وَ أَدَّیْتَ الْأَمَانَهَ فَاسْأَلْ حَاجَتَکَ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ حَاجَتِی أَنْ تَأْمُرَ أُمَّتَکَ أَنْ لَا یُخَالِفُوا أَمْرَ الْوَصِیِّ فَإِنِّی رَأَیْتُ الْأُمَمَ الْمَاضِیَهَ إِنَّمَا هَلَکَتْ بِتَرْکِهَا أَمْرَ الْوَصِیِّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ هَلْ تَعْرِفُ وَصِیِّی یَا هَامُ قَالَ إِذَا نَظَرْتُ إِلَیْهِ عَرَفْتُهُ بِصِفَتِهِ وَ اسْمِهِ الَّتِی قَرَأْتُهُ فِی الْکُتُبِ قَالَ انْظُرْ هَلْ تَرَاهُ مِمَّنْ حَضَرَ فَالْتَفَتَ یَمِیناً وَ شِمَالًا فَقَالَ لَیْسَ هُوَ فِیهِمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ یَا هَامُ مَنْ کَانَ وَصِیُّ آدَمَ قَالَ شِیثٌ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ شِیثٍ قَالَ أَنُوشُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ أَنُوشَ قَالَ قینان قَالَ فَوَصِیُّ قینان قَالَ

مَهْلَائِیلُ قَالَ فَوَصِیُّ مَهْلَائِیلَ قَالَ برد قَالَ فَوَصِیُّ برد قَالَ النَّبِیُّ الْمُرْسَلُ إِدْرِیسُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ إِدْرِیسَ قَالَ مَتُوشَلَخُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ مَتُوشَلَخَ قَالَ لَمَکُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ لَمَکَ قَالَ أَطْوَلُ الْأَنْبِیَاءِ عُمُراً وَ أَکْثَرُهُمْ لِرَبِّهِ شُکْراً وَ أَعْظَمُهُمْ أَجْراً ذَاکَ أَبُوکَ نُوحٌ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ نُوحٍ قَالَ سَامٌ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ سَام قَالَ أَرْفَخْشَذُ(۱) قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ أَرْفَخْشَذَ(۲) قَالَ عَابَرُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ عَابَرَ قَالَ شَالَخُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ شَالَخَ قَالَ قالع قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ قالع قَالَ أشروغ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ أشروغ قَالَ روغا قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ روغا قَالَ نَاخُورُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ نَاخُورَ قَالَ تَارُخُ قَالَ فَمَنْ وَصِیُّ تَارُخَ قَالَ لَمْ یَکُنْ لَهُ وَصِیٌّ بَلْ أَخْرَجَ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلَ اللَّهِ قَالَ صَدَقْتَ یَا هَامُ فَمَنْ وَصِیُّ إِبْرَاهِیمَ

۱- ۱. فی الروضه و(م): أرفخشد.

۲- ۲. فی الروضه و(م): أرفخشد.

قَالَ إِسْمَاعِيلُ قَالَ فَمَنْ وَصِيُّهُ قَالَ نبت قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ نبت قَالَ حمل قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ حمل قَالَ قَيْدَارُ قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ قَيْدَارَ قَالَ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَصِيٌّ حَتَّى خَرَجَ مِنْ إِسْحَاقَ يَعْقُوبُ قَالَ صَدَقْتَ يَا هَامُ لَقَدْ صَدَّقْتَ الْأَنْبِيَاءَ(١) وَ الْأَوْصِيَاءَ فَمَنْ وَصِيُّ يَعْقُوبَ قَالَ يُوسُفُ قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ يُوسُفَ قَالَ مُوسَى قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ مُوسَى قَالَ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ يُوشَعَ قَالَ دَاوُدُ قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ دَاوُدَ قَالَ سُلَيْمَانُ قَالَ فَمَنْ وَصِيُّ سُلَيْمَانَ قَالَ آصَفُ بْنُ بَرْخِيَا قَالَ وَ وَصِيُّ عِيسَى شَمْعُونُ بْنُ الصَّفَا قَالَ هَلْ وَجَدْتَ صِفَةَ وَصِيِّي وَ ذِكْرَهُ فِي الْكُتُبِ قَالَ نَعَمْ وَ الَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنَّ اسْمَكَ فِي التَّوْرَاةِ ميدميد وَ اسْمُ وَصِيِّكَ إِلْيَا وَ اسْمُكَ فِي الْإِنْجِيلِ حِمْيَاطَا وَ اسْمُ وَصِيِّكَ فِيهَا هيدار وَ اسْمُكَ فِي الزَّبُورِ ماح ماح مُحِيَ بِكَ كُلُّ كُفْرٍ وَ شِرْكٍ وَ اسْمُ وَصِيِّكَ قاروطيا قَالَ فَمَا مَعْنَى اسْمِ وَصِيِّي فِي التَّوْرَاةِ إِلْيَا قَالَ إِنَّهُ الْوَلِيُّ مِنْ بَعْدِكَ قَالَ فَمَا مَعْنَى اسْمِهِ فِي الْإِنْجِيلِ هيدار قَالَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ قَالَ فَمَا مَعْنَى اسْمِهِ فِي الزَّبُورِ قاروطيا قَالَ حَبِيبُ رَبِّهِ قَالَ يَا هَامُ إِذَا رَأَيْتَهُ تَعْرِفُهُ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَهُوَ مُدَوَّرُ الْهَامَهِ مُعْتَدِلُ الْقَامَهِ بَعِيدٌ مِنَ الدَّمَامَهِ عَرِيضُ الصَّدْرِ ضِرْغَامَهٌ(٢) كَبِيرُ الْعَيْنَيْنِ آنِفُ الْفَخِذَيْنِ أَخْمَصُ السَّاقَيْنِ عَظِيمُ الْبَطْنِ سَوِيُّ الْمَنْكِبَيْنِ قَالَ يَا سَلْمَانُ ادْعُ لَنَا عَلِيّاً فَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ الْهَامُ وَ قَالَ هَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي هَذَا وَ اللَّهِ وَصِيُّكَ فَأَوْصِ أُمَّتَكَ أَنْ لَا يُخَالِفُوهُ فَإِنَّهُ هَلَكَ الْأُمَمُ بِمُخَالَفَهِ الْأَوْصِيَاءِ قَالَ قَدْ فَعَلْنَا ذَلِكَ يَا هَامُ فَهَلْ مِنْ حَاجَهٍ فَإِنِّي أُحِبُّ قَضَاءَهَا لَكَ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أُحِبُّ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِنْ هَذَا الْقُرْآنِ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْكَ تَشْرَحُ لِي سُنَّتَكَ وَ شَرَائِعَكَ لِأُصَلِّيَ بِصَلَاتِكَ قَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ ضُمَّهُ إِلَيْكَ وَ عَلِّمْهُ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَعَلَّمْتُهُ فَاتِحَهَ الْكِتَابِ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ آيَهَ الْكُرْسِيِّ وَ آيَاتٍ مِنْ آلِ عِمْرَانَ وَ الْأَنْعَامِ وَ الْأَعْرَافِ وَ الْأَنْفَالِ وَ ثَلَاثِينَ سُورَهً مِنَ الْمُفَصَّلِ ثُمَّ إِنَّهُ غَابَ فَلَمْ

١- ١. في الروضه و(م): لقد سبقت الأنبياء.

٢- ٢. الضرغام- بكسر الضاد- الشجاع القوى.

يُرَ إِلَّا يَوْمَ صِفِّينَ فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةُ الْهَرِيرِ نَادَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اكْشِفْ عَنْ رَأْسِكَ فَإِنِّي أَجِدُهُ فِي الْكِتَابِ أَصْلَعاً قَالَ أَنَا ذَلِكَ ثُمَّ كَشَفَ عَنْ رَأْسِهِ وَ قَالَ أَيُّهَا الْهَاتِفُ أَظْهِرْ لِي رَحِمَكَ اللَّهُ قَالَ فَظَهَرَ لَهُ فَإِذَا هُوَ الْهَامُ بْنُ الْهِيمِ قَالَ مَنْ تَكُونُ قَالَ أَنَا الَّذِي مَنَّ عَلَيَّ بِكَ رَبِّي وَ عَلَّمَتْنِي كِتَابَ اللَّهِ وَ آمَنْتُ بِكَ وَ بِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله فَعِنْدَ ذَلِكَ سَلَّمَ عَلَيْهِ وَ جَعَلَ يُحَادِثُهُ وَ يَسْأَلُهُ ثُمَّ قَاتَلَ إِلَى الصُّبْحِ ثُمَّ غَابَ قَالَ الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَهَ فَسَأَلْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بَعْدَ ذَلِكَ عَنْهُ قَالَ قُتِلَ الْهَامُ بْنُ الْهِيمِ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۱)

**[ترجمه]الروضه- الفضائل: با اسناد مرفوعاً از حسن، از پدرش علیهما السّلام از جدّش رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده که: روزی نشسته بودم که مردی دراز قامت که به نخل شباهت داشت، بر ما وارد شد و چون قدم از قدم برداشت، صدای بندهای مفاصل او برخاست، در این هنگام پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: اما این، از فرزندان آدم نیست. عرض کردند: آیا ممکن است کسی وجود داشته باشد که از فرزندان آدم نباشد؟! پیامبر فرمود: آری، این یکی از آن‌هاست. سپس آن مرد نزدیک گشته و به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سلام کرد. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: کیستی؟ عرض کرد: من هام بن هیم بن لاقیس بن ابلیس هستم. آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله فرمود: میان تو و ابلیس فقط دو پدر است؟ عرض کرد: آری یا رسول الله. فرمود: چند سال عمرداری؟ عرض کرد: وقتی قابیل هابیل را کشت، من نوجوانی بودم میان نوجوانان، سخن را می‌فهمیدم و در جنگل‌ها می‌گشتم و امر به قطع صله رحم می‌نمودم. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چه بد رفتاری است که یاد کردی، اگر بر آن مانده باشی. عرض کرد: خیر یا رسول الله، من مؤمن هستم و توبه کرده‌ام. فرمود: بر دست چه کسی توبه کردی و ایمانت بر قرار گشت؟ عرض کرد: بر دست نوح و به خاطر نفرینی که در حق قومش کرد از وی گله کردم که فرمود: من در مورد آن از جمله پشیمانانم و از اینکه از جاهلان باشم، به خدا پناه می‌برم.

پس از وی همراه هود علیه السّلام بودم و همانند او نماز می‌گزاردم و صحفی را که بر جدش ادریس علیه السّلام نازل شده بودند و آن‌ها را به من آموخته بود می‌خواندم، من پیوسته با وی بودم تا اینکه خداوند آن باد عقیم کننده و بنیان برافکن را بر قوم وی فرستاد و او را نجات داد و مرا نیز با وی نجات داد؛ و پس از وی صالح علیه السّلام را همراهی کرده تا اینکه خداوند زلزله را بر قومش فرستاده، اما او را نجات داد و مرا نیز با وی نجات داد؛ و پس از او با پدرتان ابراهیم علیه السّلام دیدار کرده و مصاحب وی گشته از او خواستم از صحفی که بر وی نازل گشته به من بیاموزد و او نیز مرا آموخت. من نماز را آن گونه که وی می گزارد، می‌گزاردم، و چون قومش در حق وی نیرنگ به کار برده و آن حضرت را در آتش افکندند، خداوند آن آتش را بر وی سرد و سلامت قرار داد، و من مونس وی بودم تا اینکه درگذشت؛ بعد از او مصاحب فرزندانش اسماعیل و اسحاق گشتم و نیز یعقوب، و مونس و هم‌نشین برادرت یوسف در چاه بودم تا اینکه خداوند وی را از آن بیرون آورده و بر مصر حاکم گردانیده، پدر و مادرش را به وی بازگرداند؛و با برادرت موسی دیدار نموده از وی خواستم که آنچه را که از تورات بر وی نازل گشته به من بیاموزد

ص: ۵۴

و او نیز چنین کرد، و چون درگذشت، ملازم وصیّ او یوشع گشتم و همچنان با او بودم تا اینکه وفات یافت و هم‌چنان به مصاحبت انبیا یکی پس از دیگری ادامه می‌دادم تا اینکه مصاحبت برادرت داود گشته او را در قتل جالوت ستمگر یاری

نمودم و از وی خواستم از زبوری که خداوند بر وی نازل فرموده مرا بیاموزد و آن را از او آموختم. پس از وی همراه سلیمان بودم و سپس همراه وصیّ او آصف بن برخیا بن سمعیا شدم. سپس پیامبران را یکی پس از دیگر مصاحبت می کردم و همه آن‌ها بعثت تو را به من بشارت داده و از من می‌خواستند سلامشان را به شما برسانم تا اینکه مصاحب عیسی علیه السّلام شدم، و من، از جانب هریک از پیامبران علیهم السّلام که مصاحبت کرده‌ام و بالأخص عیسی علیه السّلام بهترین و کامل‌ترین سلام خدا را ابلاغ می کنم.

رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: سلام و رحمت و برکات خدا تا زمانی که آسمان‌ها و زمین برپاست بر همه پیامبران الهی باد، و بر تو نیز ای هام سلام، به راستی که وصیّت را نگاه داشتی و امانت را ادا نمودی، اینک حاجتت را بخواه. عرض کرد: یا رسول الله، حاجت من آن است که به اُمّت خود امر فرمایید با اوامر وصیّ‌تان مخالفت نکنند، زیرا من دیده‌ام که اُمّت... های پیشین به سبب ترک فرمان وصیّ هلاک شدند. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای هام، آیا وصیّ مرا می‌شناسی؟ عرض کرد: اگر وی را ببینم از اوصاف و نامش که در کتاب‌ها خوانده‌ام، می‌شناسم. فرمود: آیا او را در میان حاضران می‌بینی؟ سپس هام سمت راست و چپ خود را از نظر گذرانده و عرض کرد: او در میان جمع حاضر نیست یا رسول الله. فرمود: ای هام، وصیّ آدم که بود؟ عرض کرد: شیث. فرمود: وصیّ شیث که بود؟ عرض کرد: أنوش . فرمود: وصیّ أنوش که بود؟ عرض کرد: قینان. فرمود: وصیّ قینان که بود؟ عرض کرد: مهلائیل، فرمود: وصیّ مهلائیل که بود: عرض کرد: برد. فرمود: وصیّ برد که بود؟ عرض کرد: پیامبر مرسل، ادریس. فرمود: وصیّ ادریس که بود؟ عرض کرد: متوشلخ. فرمود: وصی متوشلخ که بود؟ عرض کرد: لمک. فرمود: وصیّ لمک که بود؟ عرض کرد: آن که از میان پیامبران عمرش از همه درازتر، نسبت به پروردگارش شکرگزارتر و از جهت پاداش عظیم‌تر یعنی پدرتان نوح بود. فرمود: وصیّ نوح که بود؟ عرض کرد: سام. فرمود: وصیّ سام که بود؟ عرض کرد: ارفخشذ. فرمود: وصیّ ارفخشذ که بود؟ عرض کرد: عابر. فرمود:وصی عابر که بود؟ عرض کرد: شالخ. فرمود: وصیّ شالخ که بود؟ عرض کرد: قالع. فرمود: وصیّ قالع که بود؟ عرض کرد: اشروغ. فرمود: وصی اشروغ که بود؟ عرض کرد: روغا. فرمود: وصی روغا که بود؟ عرض کرد: ناخور. فرمود: وصیّ ناخور که بود؟ عرض کرد: تارخ . فرمود: وصیّ تارخ که بود؟ عرض کرد: وصیّ نداشت بلکه خداوند متعال از صلب او ابراهیم خلیل الله را بیرون آورد. فرمود: راست گفتی ای هام، وصیّ ابراهیم که بود؟

ص: ۵۵

عرض کرد: اسماعیل. فرمود: وصیّ او که بود؟ فرمود: نبت. فرمود: وصیّ نبت که بود؟ عرض کرد: حمل. فرمود: وصیّ حمل که بود؟ عرض کرد: قیدار. فرمود: وصیّ قیدار که بود؟ عرض کرد: وصی نداشت تا اینکه یعقوب از اسحاق زاده شد. فرمود: راست گفتی ای هام، تو انبیا و اوصیا را تصدیق نمودی، اینک بگو وصیّ یعقوب که بود، عرض کرد: یوسف. فرمود: وصیّ یوسف که بود؟ عرض کرد: موسی . فرمود: وصیّ موسی که بود؟ عرض کرد: یوشع بن نون. فرمود: وصی یوشع که بود؟ عرض کرد: داود. فرمود: وصیّ داود که بود؟ عرض کرد: سلیمان. فرمود: وصیّ سلیمان که بود؟ عرض کرد: آصف بن برخیا. گفت: و وصیّ عیسی شمعون بن الصفا بود.

فرمود: آیا صفت وصیّ من و نام او را در کتاب‌ها دیده‌ای؟ عرض کرد: آری سوگند به آنکه به آن که تو را به حق به نبوّت

مبعوث فرمود که نامتان در تورات «مید مید» و نام وصیّتان « إلیا» است و نامتان در انجیل « حمیاطا» و نام وصیّتان در آن «هیدار» است و نامتان در زبور «ماح ماح» است چون با نبوّت شما هر کفر و شرّی محو گردید و نام وصیّتان «قاروطیا» می‌باشد. فرمود: معنای نام وصیّ من در تورات (إلیا) چیست؟ عرض کرد: یعنی اینکه پس از شما «ولیّ» اوست. فرمود: نامش در انجیل (هیدار) به چه معنی است؟ عرض کرد: به معنای صدِّیق أکبر و فاروق اعظم است. فرمود: معنای نامش در زبور (قاروطیا) چیست؟ عرض کرد: محبوب پروردگارش. فرمود: ای هام، اگر او را ببینی می‌شناسی؟ عرض کرد: بلی یا رسول الله، او مدّور سر(گِرد سر)، میان بالا، به دور از زشتی، شجاع پهن سینه، درشت چشم، با ران‌های نزدیک به هم، دارای ساق‌های باریک، با شکم برآمده و چهار شانه است.

فرمود: سلمان، علی را برای ما فرا بخوان! پس آن حضرت وارد مسجد شد و چون چشم هام بر وی افتاد گفت: پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول الله، این وصیّ شماست، پس به اُمّت خویش امر بفرمایید با وی مخالفت نکنند که اُمّت‌ها با مخالفت با اوصیا به هلاکت افتادند. فرمود: این کار را کرده‌ایم ای هام، من دوست دارم حاجت تو را برآورده سازم، آیا حاجتی داری؟ عرض کرد: بلی یا رسول الله، دوست دارم از این قرآنی که بر شما نازل شده مرا بیاموزی و سنّت و احکام شریعت خودتان را برای من توضیح فرمایید تا همانند شما نماز بخوانم. فرمود: یا أبا الحسن، او را نزد خود ببر و تعلیمش ده. علی علیه السّلام فرمود: من نیز فاتحه الکتاب، معوذتین، سوره اخلاص، آیه الکرسی و آیاتی از سوره‌های آل عمران، انعام، اعراف، انفال و سی سوره کوتاه را به وی آموختم؛ از آن پس از نظر پنهان گشت

ص: ۵۶

و کسی او را ندید تا جنگ صفین که چون «لیله الهریر» فرا رسید، ندا کرد: یا امیرالمؤمنین، سرت را آشکار فرما که من در کتاب او را اصلع (طاس) یافته‌ام. امام علیه السّلام فرمود: من همانم، سپس سر مبارک خود را مکشوف نموده و فرمود: ای هاتف، خدایت رحمت کند خود را به من بنمایان. و چون آشکار شد، امام علیه السّلام دریافت که وی هام بن هیم است، امام به وی گفت: کیستی؟ عرض کرد: من همانی هستم که خداوند به واسطه شما بر من منّت نهاد و کتاب خدا را به من آموختی و به تو و محمّد صَلی الله علیهِ و آله ایمان آوردم. آنگاه بر وی سلام کرده و مشغول گفتگو و پرسش با او شد، آن‌گاه تا صبح جنگید و بعد از آن غایب شد. اصبغ بن نباته گوید: بعد از این ماجرا از امیرالمؤمنین علیه السّلام از وی پرسیدم، فرمود: هام بن هیم کشته شد، خدایش رحمت کند. - . الروضه: ۴۲-۴۱ -

**[ترجمه]

بیان

الدمامه قبح الخلقه و حقارتها و الآنف القریب.

**[ترجمه]الدمامة: زشت رو و حقیر، الآنف: نزدیک

**[ترجمه]

«۱۰»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] سَعِیدُ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ مَالِکٍ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ ما کُنْتَ بِجانِبِ الْغَرْبِیِّ إِذْ قَضَیْنا إِلی مُوسَی الْأَمْرَ وَ ما کُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِینَ (۲) قالَ قَضَی بِخِلَافِهِ یُوشَعَ بْنِ نُونٍ مِنْ بَعْدِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ لَمْ أَدَعْ (۳) نَبِیّاً مِنْ غَیْرِ وَصِیٍّ وَ إِنِّی بَاعِثٌ نَبِیّاً عَرَبِیّاً وَ جَاعِلٌ وَصِیَّهُ عَلِیّاً فَذَلِکَ قَوْلُهُ وَ ما کُنْتَ بِجانِبِ الْغَرْبِی (۴).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ حَاتِمٍ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِیهِ فِی الْوِصَایَهِ وَ حَدَّثَهُ بِمَا کَانَ وَ مَا هُوَ کَائِنٌ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ قَدْ حَدَّثَ نَبِیَّهُ بِمَا هُوَ کَائِنٌ وَ حَدَّثَهُ بِاخْتِلَافِ هَذِهِ الْأُمَّهِ مِنْ بَعْدِهِ فَمَنْ زَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَاتَ بِغَیْرِ وَصِیَّهٍ فَقَدْ کَذَّبَ اللَّهَ وَ جَهَّلَ نَبِیَّهُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس در مورد آیه: « وَ مَا کُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِیِّ إِذْ قَضَیْنَا إِلَی مُوسَی الْأَمْرَ وَ مَا کُنتَ مِنَ الشَّاهِدِین» - . قصص / ۴۴ - {و

چون امرِ [پیامبری] را به موسی واگذاشتیم، تو در جانب غربیِ [طور] نبودی و از گواهان [نیز] نبودی.} گوید: مربوط است به خلافت یوشع بن نون پس از موسی؛ پس خداوند به وی فرمود: من پیامبری بدون وصیّ نگذارده ام و من پیامبری عربی را خواهم فرستاد و وصیّ او را علی قرار می‌دهم؛ این است معنای آیه:« وَ مَا کُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِیِّ...» - . تفسیر فرات: ۱۱۶ -

تفسیر فرات بن ابراهیم: از ابن عباس نظیر این حدیث را نقل کرده و در مورد وصایت چنین بدان افزوده است: و درباره آنچه اتفاق افتاده و اتفاق خواهد افتد، با وی سخن گفت. پس ابن عباس گفت: و خداوند با پیامبر خود درباره آنچه اتفاق خواهد افتاد سخن گفته بود و او را از اختلاف این اُمّت پس از وی آگاه کرد بود؛ پس هرکس گمان بَرَد که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بی‌آنکه وصیّ خود را مشخص کند از دنیا رفته باشد، بر خدا دروغ بسته و پیامبر خود را نشناخته است. - . تفسیر فرات : ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۱»

یف، [الطرائف] ذَکَرَ شَیْخُ الْمُحَدِّثِینَ بِبَغْدَادَ فِی تَقْدِیمِهِ عَلَی تَارِیخِ الْخَطِیبِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ الطِّهْرَانِیِّ قَالَ: خَیَّرَنِی هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ إِلَی أَرْضِ الشَّامِ فَاخْتَرْتُ

---

۱ - ۱. الروضه: ۴۱ و ۴۲، و لم نجده فی الفضائل المطبوع. و قد أشرنا سابقا أنّه توجد اختلافات کثیره جزئیه فی الروایات المنقوله عن هذین المصدرین بینهما و بین الکتاب، لا تخلو الإشاره إلی جمیعها عن التکلف و ربما توجب الاضطراب، و لذا نشیر الی بعض مهماتها فقط.

۲- ۲. سوره القصص: ۴۴.

۳- ۳. فی المصدر: انی لم ادع.

۴- ۴. تفسیر فرات: ۱۱۶.

۵- ۵. تفسیر فرات: ۱۱۶.

الْبَلْقَاءِ(۱) فَوَجَدْتُ فِيهَا جَبَلًا أَسْوَدَ مَكْتُوباً عَلَيْهِ بِالْأَنْدَرِ مَا هُوَ مِنْ سلب آلِ عِمْرَانَ (۲) فَسَأَلْتُ عَمَّنْ يَقْرَؤُهُ فَجَاءُوا بِشَيْخٍ قَدْ كَبِرَتْ سِنُّهُ قَالَ مَا أَعْجَبَ مَا عَلَيْهِ بِالْعِبْرَانِيِّ مَكْتُوبٌ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ جَاءَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ وَ كَتَبَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ بِيَدِهِ (۳).

أَقُولُ قَالَ ابْنُ أَبِي الْحَدِيدِ قَالَ نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ رَوَى حَبَّةُ: أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام لَمَّا نَزَلَ إِلَى الرَّقَّةِ(۴) نَزَلَ بِمَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ الْبَلِيخُ عَلَى جَانِبِ الْفُرَاتِ فَنَزَلَ رَاهِبٌ هُنَاكَ مِنْ صَوْمَعَتِهِ فَقَالَ لِعَلِيٍّ عليه السلام إِنَّ عِنْدَنَا كِتَاباً تَوَارَثْنَاهُ عَنْ آبَائِنَا كَتَبَهُ أَصْحَابُ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ أَعْرِضُهُ عَلَيْكَ قَالَ نَعَمْ فَقَرَأَ الرَّاهِبُ الْكِتَابَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ الَّذِي قَضَى فِيمَا قَضَى وَ سَطَرَ فِيمَا كَتَبَ أَنَّهُ بَاعِثٌ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يَدُلُّهُمْ عَلَى سَبِيلِ اللَّهِ لَا فَظٌّ وَ لَا غَلِيظٌ وَ لَا صَخَّابٌ فِي الْأَسْوَاقِ (۵) وَ لَا يَجْزِي بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ بَلْ يَعْفُو وَ يَصْفَحُ أُمَّتُهُ الْحَمَّادُونَ الَّذِينَ يَحْمَدُونَ اللَّهَ عَلَى كُلِّ نَشْرٍ وَ فِي كُلِّ صُعُودٍ وَ هُبُوطٍ تَذِلُّ أَلْسِنَتُهُمْ بِالتَّكْبِيرِ وَ التَّهْلِيلِ وَ التَّسْبِيحِ وَ يَنْصُرُهُ اللَّهُ عَلَى مَنْ نَاوَاهُ فَإِذَا تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ اخْتَلَفَ (۶) أُمَّتُهُ مِنْ بَعْدِهِ ثُمَّ اجْتَمَعَتْ فَلَبِثَتْ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ اخْتَلَفَتْ فَيَمُرُّ رَجُلٌ مِنْ أُمَّتِهِ بِشَاطِئِ هَذَا الْفُرَاتِ يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَ لَا يَرْكُسُ الْحُكْمَ (۷) الدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَيْهِ مِنَ الرَّمَادِ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ بِهِ الرِّيحُ (۸) وَ الْمَوْتُ أَهْوَنُ عِنْدَهُ (۹) مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ عَلَى الظَّمَإِ

۱- ۱. البلقاء: كوره من أعمال دمشق بين الشام و وادى القرى، قصبتها عمان، و فيها قرى كثيره و مزارع واسعه.(مراصد الاطلاع ۱: ۲۱۹).

۲- ۲. كذا في النسخ، و لم نفهم المراد.

۳- ۳. لم نجده في المصدر المطبوع.

۴- ۴. الرقه: مدينه مشهوره على الفرات من جانبها الشرقى. و الرقه السوداء: قريه كبيره ذات بساتين كثيره شربها من البليخ(مراصد الاطلاع ۲: ۲۲۶).

۵- ۵. صخب: صات شديدا.

۶- ۶. في المصدر: فاذا توفاه اللّه اختلفت اه.

۷- ۷. ركس الشي، قلب أوله على آخره.

۸- ۸. في المصدر: عصفت به الريح.

۹- ۹. في المصدر: عليه.

يَخَافُ اللَّهَ فِي السِّرِّ وَ يَنْصَحُ لَهُ فِي الْعَلَانِيَةِ لَا يَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْبِلَادِ فَآمَنَ بِهِ كَانَ ثَوَابُهُ رِضْوَانِي وَ الْجَنَّةَ وَ مَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الْعَبْدَ الصَّالِحَ فَلْيَنْصُرْهُ فَإِنَّ الْقَتْلَ مَعَهُ شَهَادَةٌ ثُمَّ قَالَ أَنَا مُصَاحِبُكَ فَلَا أُفَارِقُكَ حَتَّى يُصِيبَنِي مَا أَصَابَكَ فَبَكَى عليه السلام ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ أَكُنْ عِنْدَهُ مَنْسِيّاً الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَكَرَنِي عِنْدَهُ فِي كُتُبِ الْأَبْرَارِ فَمَضَى الرَّاهِبُ مَعَهُ فَكَانَ فِيمَا ذَكَرُوا يَتَغَدَّى مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَتَعَشَّى حَتَّى أُصِيبَ يَوْمَ صِفِّينَ فَلَمَّا خَرَجَ النَّاسُ يَدْفِنُونَ قَتْلَاهُمْ قَالَ عليه السلام اطْلُبُوهُ فَلَمَّا وَجَدُوهُ صَلَّى عَلَيْهِ وَ دَفَنَهُ وَ قَالَ هَذَا مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُ مِرَاراً.

روى هذا الخبر نصر بن مزاحم فى كتاب صفين عن عمر بن سعد عن مسلم الأعور عن حبه العرنى و رواه أيضا عن إبراهيم بن ديزيل الهمدانى بهذا الإسناد عن حبه أيضا فى كتاب صفين (۱).

**[ترجمه]الطرائف: محمّد بن حمّاد طهرانى گويد: هشام بن عبدالملک مرا مخيّر كرد كه از سرزمين حجاز تا سرزمين شام شهرى را انتخاب كنم و

ص: ۵۷

من«البَلقاء» - . نام شهرستانى است از توابع دمشق ميان شام و وادى القرى، مركز آن عَمّان است و روستاها و كشتزارهاى بسيار در آن است.(مراصد الاطلاع ۲: ۲۲۶) - را برگزيدم و در آن كوه سياهى يافتم كه بر خرمنگاه آن نوشته شده بود «ما هو من سلب آل عمران». - . در نسخه‌ها به همين صورت آمده و ما معناى آن را در نيافتيم. -

پس خواستم كسى را بياورند كه بتواند آن را بخواند. پيرى سالخورده را آوردند. گفت: چه شگفت‌انگيز است آنچه را به زبان عبرى در آن نوشته‌اند! نوشته شده: پروردگارا به نام تو، حق از جانب پروردگارت به زبان عربى آمد كه «لا إله إلّا الله محمّد رسول الله علىّ ولىّ الله و موسى بن عمران با دست خود نوشت». - . آن را در نسخه چاپى نيافتيم. -

مى‌گويم: ابن ابى الحديد گويد: نصر بن مزاحم گفت: حبّهٔ روايت كرد كه چون على عليه السّلام در «رقّهٔ» - . الرّقه: نام شهرى است كه معروف در كناره شرقى فرات.(مراصد الاطلاع۲: ۲۲۶) - در جايى كه آن را البليخ گويند در كنار فرات پياده شد، راهبى از صومعه خود پايين آمده و به على عليه السّلام عرض كرد: نامه‌اى در اختيار داريم كه آن را از پدرانمان به ارث برده‌ايم و ياران عيسى بن مريم آن را نوشته‌اند آيا آن را به شما نشان دهم؟ فرمود: بلى؛ پس آن راهب نامه را چنين خواند: به نام خداوند بخشنده مهربانى كه در هرچه حكم كرده حكمش نافذ است و از جمله امورى كه مكتوب فرموده آن است كه وى از ميان مردمان اُمّى پيامبرى از ايشان مبعوث خواهد فرمود كه كتاب و حكمت را به ايشان بياموزد و آنان را به سوى راه خدا رهنمون گردد، نه خشن باشد و نه درشت خو و در بازار صدايش را بلند نمى‌كند و بدى را با بدى پاسخ نمى‌دهد بلكه مى... بخشد و در مى‌گذرد، اُمّت او از ثناگويانى هستند كه خداوند را در هر بلندا و فراز و فرودى حمد و سپاس مى‌گويند، زبان... هايشان رام تكبير و تهليل و تسبيح گفتن مى‌شود، و خداوند او را بر هركس كه با وى مخالفت كند، يارى مى‌نمايد، و چون خداوند او را نزد خود بَرَد، پس از وى اُمّتش دچار اختلاف شده و از آن پس دوباره اجتماع نموده و تا زمانى كه خدا اراده فرمايد بر اين وضع خواهند بود، سپس دچار اختلاف مى‌شوند سپس مردى از اُمّت او بر كرانه همين رود فرات مى گذرد در حالى كه امر به معروف و نهى از منكر كرده و قضاوت به حق مى‌نمايد و واژگونه قضاوت نمى‌نمايد، دنيا نزد او از خاكسترى

که در روز تند باد به هوا برخیزد، بی‌ارزش‌تر است و مرگ نزد او از آب خوردن تشنه آسان‌تر است،

ص: ۵۸

در نهان از خدا می‌ترسد و در عَلَن برای رضای او نصیحت می‌کند، در دفاع از خدا از ملامت هیچ ملامت‌گری نمی‌ترسد؛ پس هرکس از این سرزمین، این پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را درک نموده و به او ایمان بیاورد، پاداش او خوشنودی من و بهشت خواهد بود و هرکس آن عبد صالح را درک نمود، باید به یاریش بشتابد که کشته شدن در رکاب او شهادت است.

سپس گفت: من همراه تو خواهم بود تا هرچه به تو رسید به من نیز برسد. پس علی علیه السّلام بگریست و آن‌گاه فرمود: سپاس خداوندی را که نزد وی فراموش شده نبوده‌ام، سپاس خداوندی را که مرا نزد خود در کتاب‌های ابرار یاد فرمود.

پس آن راهب همراه وی گشت و آن‌گونه که یاد کرده‌اند، با آن حضرت ناهار و شام میخورد تا اینکه در جنگ صفین کشته شد. و چون مردم برای دفن مردگان خود بیرون شدند، علی علیه السّلام، فرمود: او را بیابید، و چون وی را یافتند، آن حضرت بر وی نماز خواند و به خاک سپرده و فرمود: این مرد از ما اهل بیت است و بارها برایش طلب مغفرت نمود. این روایت را نصر بن مزاحم در کتاب «صفّین» از عمر بن سعد از مسلم اعور از حبّه عرنی نقل نموده و نیز آن را از ابراهیم بن دیزیل همدانی با این اسناد از حبّه نیز در کتاب صفین نقل کرده است. - . شرح النهج ۱: ۳۶۷- ۳۶۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

کَنْزُ الْکَرَاجُکِیِّ، عَنِ الشَّرِیفِ طَاهِرِ بْنِ مُوسَی الْحُسَیْنِیِّ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ عَنِ الطِّهْرَانِیِّ أَبِی الْحَسَنِ قَالَ وَ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ عُبَیْدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی بَکْرٍ عَنْ أَبِی الْفَضْلِ عَنْ أَبِی عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ التَّمَّارِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَنِ الطِّهْرَانِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ(۲) قَالَ: أَشْخَصَنِی (۳) هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ أَرْضِ الْحِجَازِ إِلَی الشَّامِ زَائِراً

لَهُ فَسِرْتُ فَلَمَّا أَتَیْتُ أَرْضَ الْبَلْقَاءِ رَأَیْتُ جَبَلًا أَسْوَدَ وَ عَلَیْهِ مَکْتُوبٌ أَحْرُفاً لَمْ أَعْلَمْ مَا هِیَ فَعَجِبْتُ مِنْ ذَلِکَ ثُمَّ دَخَلْتُ عُمَانَ قَصَبَةَ الْبَلْقَاءِ فَسَأَلْتُ عَنْ رَجُلٍ یَقْرَأُ مَا عَلَی الْقُبُورِ وَ الْجِبَالِ فَأُرْشِدَ إِلَیَّ شَیْخٌ کَبِیرٌ(۴) فَعَرَّفْتُهُ مَا رَأَیْتُ فَقَالَ اطْلُبْ شَیْئاً أَرْکَبُهُ لِأَخْرُجَ مَعَکَ فَحَمَلْتُهُ مَعِی عَلَی رَاحِلَتِی وَ خَرَجْنَا إِلَی الْجَبَلِ وَ مَعِی مِحْبَرَةٌ(۵) وَ بَیَاضٌ فَلَمَّا قَرَأَ قَالَ لِی مَا أَعْجَبَ مَا عَلَیْهِ بِالْعِبْرَانِیَّهِ فَنَقَلْتُهُ بِالْعَرَبِیَّهِ فَإِذَا هُوَ بِاسْمِکَ اللَّهُمَّ جَاءَ الْحَقُّ مِنْ

ص: ۵۹

۱- ۱. شرح النهج ۱: ۳۶۶ و ۳۶۷.

۲- ۲. فی المصدر بعد ذلک: عن الزهری.

۳- ۳. أی احضرنی.

۴- ۴. فی المصدر: فارشدت الی شیخ کبیر.

۵- ۵. المحبره: الدواه:

رَبِّکَ بِلِسانٍ عَرَبِیٍّ مُبِینٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِیٌّ وَلِیُّ اللَّهِ وَ کَتَبَ مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ بِیَدِهِ (۱).

**[ترجمه]کنز الکراجکی: مرفوعاً از معمر روایت کرد که گفت: هشام بن عبدالملک مرا از سرزمین حجاز به شام احضار نمود تا به دیدارش بروم و چون به سرزمین بلقاء رسیدم، کوه سیاهی دیدم که بر آن چیزهایی نوشته شده بود که ندانستم به چه معنی است لذا از این امر تعجّب کردم سپس وارد عمّان قصبه بلقاء شدم، درخواست کردم مردی را نزد من بیاورند که بتواند سنگ نوشته قبرها و کوهها را بخواند که در پی آن پیرمردی سالخورده را نزد من آوردند و من برای او توضیح دادم که چه دیده‌ام، گفت: مرکبی بخواه تا سوار بر آن با تو به آنجا برویم. پس او را بر ترک خود سوار شتر خویش نموده و در حالی که کاغذ و دواتی با خود آورده بودم، به آن کوه رفتیم، و چون آن سنگ نوشته را خواند به من گفت: چه نوشته شگفت انگیزی به زبان عبری بر آن نوشته شده است! پس آن را به عربی برگرداندم که چنین بود: خداوندا به نام تو حق از جانب

ص: ۵۹

پروردگارت به زبان عربی آشکار آمد که، لا إلا إلّا الله محمّد رسول الله علیّ ولیّ الله، و موسی بن عمران آن را به دست خط خود نوشت. - . کنز الکراجکی: ۱۵۴-۱۵۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُتِیَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ هُوَ جَالِسٌ فِی الْمَسْجِدِ بِالْکُوفَهِ بِقَوْمٍ وَجَدُوهُمْ یَأْکُلُونَ بِالنَّهَارِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ لَهُمْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَکَلْتُمْ وَ أَنْتُمْ مُفْطِرُونَ قَالُوا نَعَمْ قَالَ أَ یَهُودُ أَنْتُمْ قَالُوا لَا قَالَ فَنَصَارَی قَالُوا لَا قَالَ فَعَلَی شَیْ ءٍ(۲) مِنْ هَذِهِ الْأَدْیَانِ الْمُخَالِفِینَ لِلْإِسْلَامِ قَالُوا بَلْ مُسْلِمُونَ قَالَ فَسَفْرٌ أَنْتُمْ قَالُوا لَا قَالَ فِیکُمْ عِلَّهٌ اسْتَوْجَبْتُمُ الْإِفْطَارَ وَ لَا نَشْعُرُ بِهَا(۳) فَإِنَّکُمْ أَبْصَرُ بِأَنْفُسِکُمْ مِنَّا لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَهٌ(۴) قَالُوا بَلْ أَصْبَحْنَا مَا بِنَا مِنْ عِلَّهٍ قَالَ فَضَحِکَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام ثُمَّ قَالَ تَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ قَالُوا لَا نَعْرِفُهُ بِذَلِکَ (۵) إِنَّمَا هُوَ أَعْرَابِیٌّ دَعَا إِلَی نَفْسِهِ فَقَالَ إِنْ أَقْرَرْتُمْ وَ إِلَّا قَتَلْتُکُمْ (۶) قَالُوا وَ إِنْ فَعَلْتَ فَوَکَّلَ بِهِمْ شُرْطَهَ الْخَمِیسِ وَ خَرَجَ بِهِمْ إِلَی الظَّهْرِ ظَهْرِ الْکُوفَهِ وَ أَمَرَ أَنْ یَحْفِرَ حُفْرَتَیْنِ وَ حُفِرَ إِحْدَاهُمَا إِلَی جَنْبِ الْأُخْرَی ثُمَّ خُرِقَ فِیمَا بَیْنَهُمَا کُوَّهٌ ضَخْمَهٌ شِبْهُ الْخَوْخَهِ(۷) فَقَالَ لَهُمْ إِنِّی وَاضِعُکُمْ فِی أَحَدِ(۸) هَذَیْنِ الْقَلِیبَیْنِ وَ أُوقِدُ فِی الْآخَرِ(۹) النَّارَ فَأَقْتُلُکُمْ بِالدُّخَانِ قَالُوا وَ إِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّمَا تَقْضِی هَذِهِ الْحَیَاهَ الدُّنْیَا فَوَضَعَهُمْ فِی أَحَدِ الْجُبَّیْنِ (۱۰) وَضْعاً رَفِیقاً ثُمَّ أَمَرَ بِالنَّارِ فَأُوقِدَتْ فِی

ص: ۶۰

۱- ۱. کنز الکراجکیّ: ۱۵۳ و ۱۵۴.

۲- ۲. فی المصدر: فعلی أی شی ء.

۳- ۳. فی المصدر: لا نشعر بها.

۴- ۴. سوره القیامه: ۱۴.

۵- ۵. فی المصدر: قالوا: نشهد أن لا إله إلّا اللّه و لا نعرف محمّدا، قال: فانه رسول اللّه قالوا: لا نعرفه بذلک اه.

۶- ۶. فی المصدر: و الا لاقتلنکم.

۷- ۷. الکوه: الخرق فی الحائط. و الخوخه: کوه تؤدی الضوء الی البیت.

۸- ۸. فی المصدر: فی احدی.

۹- ۹. فی المصدر: فی الأخری.

۱۰- ۱۰. فی المصدر: فی احدی الجبین.

الْجُبِّ الْآخَرِ ثُمَّ جَعَلَ يُنَادِيهِمْ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ مَا تَقُولُونَ فَيُجِيبُونَ فَاقْضِ (۱) مَا أَنْتَ قَاضٍ حَتَّى مَاتُوا قَالَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَسَارَ بِفِعْلِهِ الرُّكْبَانُ (۲) وَ تَحَدَّثَ بِهِ النَّاسُ فَبَيْنَمَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي الْمَسْجِدِ إِذْ قَدِمَ عَلَيْهِ يَهُودِيٌّ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبَ قَدْ أَقَرَّ لَهُ مَنْ فِي يَثْرِبَ مِنَ الْيَهُودِ أَنَّهُ أَعْلَمُهُمْ وَ كَذَلِكَ كَانَتْ آبَاؤُهُ مِنْ قَبْلُ قَالَ وَ قَدِمَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِي عِدَّةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ فَلَمَّا انْتَهَوْا إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ بِالْكُوفَةِ أَنَاخُوا رَوَاحِلَهُمْ ثُمَّ وَقَفُوا عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ وَ أَرْسَلُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِنَّا قَوْمٌ مِنَ الْيَهُودِ قَدِمْنَا مِنَ الْحِجَازِ وَ لَنَا إِلَيْكَ حَاجَةٌ فَهَلْ تَخْرُجُ إِلَيْنَا أَمْ نَدْخُلُ إِلَيْكَ قَالَ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ وَ هُوَ يَقُولُ سَيَدْخُلُونَ وَ يَسْتَأْنِفُونَ (۳) بِالْيَمِينِ فَمَا حَاجَتُكُمْ (۴) فَقَالَ لَهُ عَظِيمُهُمْ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ مَا هَذِهِ الْبِدْعَةُ الَّتِي أَحْدَثْتَ فِي دِينِ مُحَمَّدٍ فَقَالَ لَهُ وَ أَيَّةُ بِدْعَةٍ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ زَعَمَ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْحِجَازِ أَنَّكَ عَمَدْتَ إِلَى قَوْمٍ شَهِدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَمْ يُقِرُّوا أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُهُ فَقَتَلْتَهُمْ بِالدُّخَانِ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَنَشَدْتُكَ بِالتِّسْعِ الْآيَاتِ الَّتِي أُنْزِلَتْ عَلَى مُوسَى علیه السلام بِطُورِ سَيْنَاءَ وَ بِحَقِّ الْكَنَائِسِ الْخَمْسِ الْقُدْسِ وَ بِحَقِّ السَّمْتِ (۵) الدَّيَّانِ هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ يُوشَعَ بْنَ نُونٍ أُتِيَ بِقَوْمٍ بَعْدَ وَفَاةِ مُوسَى شَهِدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَمْ يُقِرُّوا أَنَّ مُوسَى رَسُولُ اللَّهِ فَقَتَلَهُمْ بِمِثْلِ هَذِهِ الْقِتْلَةِ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ نَعَمْ أَشْهَدُ أَنَّكَ نَامُوسُ مُوسَى (۶) قَالَ ثُمَّ أَخْرَجَ مِنْ قَبَائِهِ كِتَاباً فَدَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَفَضَّهُ وَ نَظَرَ فِيهِ وَ بَكَى فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ مَا يُبْكِيكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ إِنَّمَا نَظَرْتَ فِي هَذَا الْكِتَابِ وَ هُوَ كِتَابٌ سُرْيَانِيٌّ وَ أَنْتَ رَجُلٌ عَرَبِيٌّ فَهَلْ تَدْرِي مَا هُوَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام نَعَمْ هَذَا اسْمِي مُثْبَتٌ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ

۱- ۱. في المصدر: اقض.

۲- ۲. أي حمل الركبان و القوافل هذا الخبر الى اطراف الأرض.

۳- ۳. يتسابقون خ ل. أي يبتدرن بأيمانهم البيعه أو يستأنفون الإسلام لليمين التي اقسم بها عليهم و الأول أظهر.

۴- ۴. أي قال: فما حاجتكم؟.

۵- ۵. قد سبق معناه و لا يناسب المقام، و الظاهر أنّه كان في لغتهم بمعنى الصمد.

۶- ۶. أي صاحب سره المطلع على باطن أمره و علومه و أسراره.

فَأَرِنِی اسْمَکَ فِی هَذَا الْکِتَابِ وَ أَخْبِرْنِی مَا اسْمُکَ بِالسُّرْیَانِیَّهِ قَالَ فَأَرَاهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ اسْمَهُ فِی الصَّحِیفَهِ وَ قَالَ اسْمِی إِلْیَا فَقَالَ الْیَهُودِیُّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَ أَشْهَدُ أَنَّکَ وَصِیُّ مُحَمَّدٍ وَ أَشْهَدُ أَنَّکَ أَوْلَی النَّاسِ بِالنَّاسِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله(۱) وَ بَایَعُوا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ أَکُنْ عِنْدَهُ مَنْسِیّاً الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَثْبَتَنِی عِنْدَهُ فِی صَحِیفَهِ الْأَبْرَارِ(۲).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السّلام فرمود: امیرالمؤمنین علیه السّلام در مسجد کوفه بود که جماعتی را به حضور وی آوردند که در ماه رمضان روزه‌خواری کرده بودند، پس آن حضرت به ایشان فرمود: آیا روزه نبوده‌اید و غذا خورده‌اید؟ عرض کردند: آری. فرمود: آیا یهودی هستید؟ عرض کردند: خیر. فرمود: نصرانی هستید؟ عرض کردند: خیر. فرمود: آیا دینی شبیه همین ادیان مخالف اسلام دارید؟ عرض کردند: ما مسلمانیم. فرمود: مسافرید؟ عرض کردند: خیر. فرمود: آیا به بیماریی دچار هستید که ما آن را احساس نمی‌کنیم، زیرا شما از ما به حال خودتان آگاه ترید؟ زیرا خدای عزّوجل می‌فرماید:« بَلِ الْانسَانُ عَلَیَ نَفْسِهِ بَصِیرَه» - . قیامت/ ۱۴ - {بلکه

انسان خود بر نفس خویشتن بیناست} عرض کردند، بیمار نیستیم. گوید: پس امیرالمؤمنین علیه السّلام بخندید سپس فرمود: شهادت می‌دهید که خدایی جز الله نیست و محمّد فرستاده خداست؟ عرض کردند: او را به عنوان پیامبر نمی‌شناسیم، او یک عرب بود که مردم را به خود دعوت کرد. فرمود: یا اقرار کنید یا شما را می‌کشم. گفتند: هر آنچه خواهی بکن. پس آن حضرت ایشان را به دست شرطه‌ها - شرطه الخمیس - سپرد و آن‌ها را به بیرون کوفه برد و دستور فرمود دو حفره در کنار هم کندند و سپس روزنه‌ای بزرگ شبیه دری میان دو حفره قرار داده و به آنان فرمود: من شما را در یکی از این دو چاه قرار خواهم داد و در دیگری آتش روشن خواهم کرد و با دود شما را خواهم کشت. گفتند: اگر چنین کنی، تنها زندگی این دنیا را از ما می‌گیری. پس آنان را به آرامی درون چاه قرار داد آن‌گاه دستور برافروختن آتش را داد

ص: ۶۰

که آتش در چاه دیگر برافروخته شد. سپس پیاپی آنان را صدا زده می‌فرمود: چه می‌گویید؟ و آن‌ها پاسخ می‌دادند: هرچه می‌خواهی بکن، تا اینکه مُردند.

گوید: پس آن حضرت به کوفه بازگشت و خبر این کار وی توسط مسافران به همه جا رسید و نقل مجالس مردم شد. روزی آن حضرت در مسجد بود که مردی یهودی از اهل یثرب که یهودیان یثرب اقرار داشتند به اینکه او اعلم آنان است و پدرانش نیز چنین بوده‌اند. به همراه عده‌ای از خاندانش نزد وی آمد و چون به مسجد اعظم کوفه رسیدند، شترهای خود را خوابانده و آن‌گاه بر در مسجد ایستاده و به امیرالمؤمنین علیه السّلام پیام فرستادند که ما جمعی از قوم یهود هستیم که از حجاز آمده‌ایم و از شما حاجتی داریم، آیا شما نزد ما می‌آیید یا اینکه ما به حضورتان برسیم؟ گوید: پس امیرالمؤمنین علیه السّلام در حالی که می‌فرمود: اکنون وارد می‌شوند و، با من بیعت می کنند، نزد ایشان بیرون آمده و پرسید: حاجت شما چیست؟ بزرگ آن‌ها گفت: ای پسر ابوطالب، این چه بدعتی است که در دین محمّد گذاشته‌ای؟ فرمود: کدام بدعت؟ آن یهودی گفت: جمعی از مردم حجاز می‌پندارند شما جمعی را که «لا إله إلّا الله» را بر زبان رانده ولی به نبوّت محمّد اقرار نکرده‌اند، با دود به قتل رسانده‌اید؟ امیرالمؤمنین علیه السّلام به وی فرمود: تو را به آن نه آیت که در طور سینا بر موسی نازل گردیدند و به حق

کنیسه‌های مقدّس پنج‌گانه و به حق سمت - بی‌نیاز - دیّان سوگند می‌دهم آیا پس از وفات موسی قومی را نزد یوشع بن نون نیاوردند که به وحدانیت خدا اقرار کرده بودند ولی نبوّت موسی را قبول نداشتند و او آن‌ها را به همین شکل به قتل رساند؟! پس آن یهودی به وی عرض کرد: آری، گواهی می‌دهم که تو صاحب سرّ موسی هستی؛ گوید: سپس نامه‌ای را از قبای خود در آورده و به امیرالمؤمنین علیه السّلام داد و آن حضرت آن را گشود و از نظر گذرانیده و گریست، پس آن یهودی به وی عرض کرد: ای پسر ابوطالب، چه چیزی شما را به گریه واداشته است؟ شما فقط نگاهی به این نامه انداختی که به زبان سریانی نوشته شده و شما مردی عرب زبان هستید، آیا می‌دانی در آن چه نوشته شده است؟ امیرالمؤمنین علیه السّلام به وی فرمود: آری، این نام من است که در آن نوشته شده است. آن یهودی به وی عرض کرد:

ص: ۶۱

اگر چنین است، نام خودتان را در این نامه به من نشان دهید و به من بگویید که نام شما در زبان سریانی چیست؟ گوید: پس امیرالمؤمنین علیه السّلام نام خود را در آن صحیفه به وی نشان داده و فرمود: نام من «إلیا» است. پس آن یهودی گفت: أشهد أن لا إله إلّا الله و أشهد أنّ محمّداً رسول الله و گواهی می‌دهم که شما وصیّ محمّد هستید و گواهی می‌دهم که شما پس از محمّد صَلی الله علیهِ و آله اولی‌ترین مردم به ولایت بر آن‌ها هستی، و آن‌گاه با امیرالمؤمنین علیه السّلام بیعت کردند و آن حضرت وارد مسجد شده و فرمود: حمد و سپاس خداوندی راست که نزد وی از فراموش شدگان نبوده‌ام، حمد و سپاس خداوند را که نام مرا نزد خود در صحیفه ابرار ثبت فرموده است. - ۱. فروع کافی(جزء چهارم از کافی): ۱۸۳-۱۸۱ -

**[ترجمه]

باب ۵۹ طهارته و عصمته صلی الله علیه و آله

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: نَزَلَتْ فِيهِ بِالْإِجْمَاعِ إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً(۳).

الْفِرْدَوْسُ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّا أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتٍ قَدْ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنَّا الْفَوَاحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ اجْنُبْنِي وَ بَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ (۴) فَانْتَهَتِ الدَّعْوَةُ إِلَيَّ وَ إِلَى عَلِيٍّ.

وَ فِي خَبَرٍ: أَنَا دَعْوَةُ إِبْرَاهِيمَ وَ إِنَّمَا عَنَى بِذَلِكَ الطَّاهِرِينَ لِقَوْلِهِ نُقِلْتُ مِنْ أَصْلَابِ الطَّاهِرِينَ إِلَى أَرْحَامِ الطَّاهِرَاتِ لَمْ يَمْسَسْنِي سِفَاحُ الْجَاهِلِيَّةِ(۵) وَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوا يُسَافِحُونَ وَ أَنْسَابُهُمْ غَيْرُ صَحِيحَةٍ وَ أُمُورُهُمْ مَشْهُورَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ.

يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى

۱- ۱. فی المصدر: من بعد محمّد صلّی اللّه علیه و آله.

۲- ۲. فروع الکافی(الجزء الرابع من الکافی): ۱۸۱- ۱۸۳.

۳- ۳. سوره الأحزاب: ۳۳.

۴- ۴. سوره إبراهیم: ۳۵.

۵- ۵. السفاح: الزنی.

عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ إِنَّ عَلَيَّ نَذْراً أَنْ أَعْتِقَ نَسَمَةً(۱) مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا أَصْبَحْتُ أَثِقُ إِلَّا مَا كَانَ مِنْ حَسَنٍ وَ حُسَيْنٍ وَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ (۲) فَإِنَّهُمْ مِنْ شَجَرَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ هُمْ بَنُو أَبِي وَ اجْتَمَعَ أَهْلُ الْبَيْتِ بِأَدِلَّهٍ قَاطِعَهٍ وَ بَرَاهِينَ سَاطِعَهٍ بِأَنَّهُ مَعْصُومٌ وَ اجْتَمَعَ النَّاسُ أَنَّهُ لَمْ يَشْرَكْ قَطُّ وَ أَنَّهُ بَايَعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله فِي صِغَرِهِ وَ تَرَكَ أَبَوَيْهِ.

تَارِيخُ الْخَطِيبِ أَنَّهُ قَالَ جَابِرٌ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: ثَلَاثَهٌ لَمْ يَكْفُرُوا بِالْوَحْيِ طَرْفَهَ عَيْنٍ مُؤْمِنُ آلِ يس وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ آسِيَهُ امْرَأَهُ فِرْعَوْنَ.

تَفْسِيرُ وَكِيعٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ مُرَّهَ الْهَمْدَانِيُّ عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقاتِهِ (۳) قَالَ وَ اللَّهِ مَا عَمِلَ بِهَذَا غَيْرُ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ نَحْنُ ذَكَرْنَا اللَّهَ فَلَا نَنْسَاهُ وَ نَحْنُ شَكَرْنَاهُ فَلَا نَكْفُرُهُ وَ

نَحْنُ أَطَعْنَاهُ فَلَا نَعْصِيهِ فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ قَالَتِ الصَّحَابَهُ لَا نُطِيقُ ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ (۴) قَالَ وَكِيعٌ يَعْنِي مَا أَطَقْتُمْ ثُمَّ قَالَ وَ اسْمَعُوا مَا تُؤْمَرُونَ بِهِ وَ أَطِيعُوا يَعْنِي أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ أَهْلَ بَيْتِهِ فِيمَا يَأْمُرُونَكُمْ بِهِ.

وَ وَجَدْنَا الْعَامَّهَ إِذَا ذَكَرُوا عَلِيّاً فِي كُتُبِهِمْ أَوْ أَجْرَوْا ذِكْرَهُ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ قَالُوا كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ يَعْنُونَ بِذَلِكَ عَنْ عِبَادَهِ الْأَصْنَامِ.

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ اعْتَرَفَ عِنْدَهُ رَجُلٌ مُحْصَنٌ أَنَّهُ قَدْ زَنَى مَرَّهً بَعْدَ مَرَّهٍ وَ هُوَ يَتَجَاهَلُ حَتَّى اعْتَرَفَ الرَّابِعَهَ فَأَمَرَ بِحَبْسِهِ ثُمَّ نَادَى فِي النَّاسِ ثُمَّ أَخْرَجَهُ بِالْغَلَسِ (۵) ثُمَّ حَفَرَ لَهُ حَفِيرَهً وَ وَضَعَهُ فِيهَا نَادَى أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ هَذِهِ حُقُوقُ اللَّهِ لَا يَطْلُبُهَا مَنْ كَانَ عَلَيْهِ مِثْلُهُ فَانْصَرَفُوا مَا خَلَا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَ ابْنَيْهِ فَرَجَمَهُ ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهِ.

وَ فِي التَّهْذِيبِ:

۱- ۱. النسمه: المملوك ذكرا كان أو أنثى.

۲- ۲. في المصدر و(م): و عبد المطلب.

۳- ۳. سوره آل عمران: ۱۰۲.

۴- ۴. سوره التغابن: ۱۶.

۵- ۵. الغلس: ظلمه آخر الليل.

أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَنَفِيَّهِ كَانَ مِمَّنْ رَجَعَ (۱)

وَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام كَانَ مِمَّنْ وَصَفَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي قَوْلِهِ وَ اجْنُبْنِي وَ بَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ (۲) ثُمَّ قَالَ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَکَ (۳) فَنَظَرْنَا فِي أَمْرِ الظَّالِمِ فَإِذَا الْأُمَّهُ قَدْ فَسَّرُوهُ أَنَّهُ عَابِدُ الْأَصْنَام وَ أَنَّ مَنْ عَبَدَهَا فَقَدْ لَزِمَهُ الذُّلُّ وَ قَدْ نَفَى اللَّهُ أَنْ يَكُونَ الظَّالِمُ خَلِيفَةً بِقَوْلِهِ لا يَنالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ (۴) ثُمَّ إِنَّهُ لَمْ يَشْرَبِ الْخَمْرَ قَطُّ وَ لَمْ يَأْكُلْ مَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَ غَيْرُ ذَلِکَ مِنَ الْفُسُوقِ وَ قُرَيْشٌ مُلَوَّثُونَ بِهَا وَ كَذَلِک يَقُولُ الْقُصَّاصُ أَبُو فُلَانٍ فُلَانٌ وَ الطَّاهِرُ عَلِيٌّ.

تَفْسِيرُ الْقَطَّانِ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُمْرَانَ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَهَ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ قَالَ: اجْتَمَعَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ وَ أَبُو طَلْحَهَ وَ أَبُو عُبَيْدَهَ وَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَ سُهَيْلُ بْنُ بيضا [بَيْضَاءَ] وَ أَبُو دُجَانَهَ فِي مَنْزِلِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاص فَأَكَلُوا شَيْئاً ثُمَّ قَدَّمَ إِلَيْهِمْ شَيْئاً مِنَ الْفَضِيخِ (۵) فَقَامَ عَلِيٌّ وَ خَرَجَ مِنْ بَيْنِهِمْ فَقَالَ عُثْمَانُ فِي ذَلِکَ فَقَالَ عَلِيٌّ لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ اللَّهِ لَا أَشْرَبُ شَيْئاً يَذْهَبُ بِعَقْلِي وَ يَضْحَکُ بِي مَنْ رَآنِي وَ أُزَوِّجُ كَرِيمَتِي مَنْ لَا أُرِيدُ وَ خَرَجَ مِنْ بَيْنِهِمْ فَأَتَى الْمَسْجِدَ وَ هَبَطَ جَبْرَئِيلُ بِهَذِهِ الْآيَهِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

يَعْنِي هَؤُلَاءِ الَّذِينَ اجْتَمَعُوا فِي مَنْزِلِ سَعْدٍ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ(۶) الْآيَهَ فَقَالَ عَلِيٌّ تَبّاً لَهَا وَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ كَانَ بَصَرِي فِيهَا نَافِذاً مُنْذُ كُنْتُ صَغِيراً.

قال الحسن و الله الذى لا إله إلا هو ما شربها قبل تحريمها و لا ساعه قط.

ثم إنه علیه السلام لم يأت بفاحشه قط و نزلت فيه قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ (۷) الآيات.

فِي التَّارِيخِ مِنْ ثَلَاثَهِ طُرُقٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ وَ ذَكَرَهُ جَمَاعَهٌ بِطُرُقٍ كَثِيرَهٍ عَنْ بُرَيْدَهَ

۱- ۱. راجع التهذيب ۲: ۳۹۱.

۲- ۲. سوره إبراهيم: ۳۵.

۳- ۳. سوره البقره: ۱۲۸.

۴- ۴. سوره البقره: ۱۲۴.

۵- ۵. الفضيخ: عصير العنب. شراب يتخذ من التمر.

۶- ۶. سوره المائده: ۹۰.

۷- ۷. سوره المؤمنون: ۱.

الْأَسْلَمِيِّ فِي حَدِيثِهِ أَنَّهُ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله علیه و آله: قَالَ لِی جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ حَفَظَهَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ تَفْتَخِرُ عَلَی الْمَلَائِکَهِ أَنَّهَا لَمْ تَکْتُبْ عَلَی عَلِیٍّ خَطِیئَهً مُنْذُ صَحِبَتْهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: به اجماع مسلمانان آیه:« إِنَّمَا یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکمُ ْتَطْهِیرًا» - . احزاب / ۳۳ - { خدا فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.} در شأن وی علیه السّلام نازل شده است.

از کتاب الفردوس، علی علیه السّلام فرمود: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ما نخستین خاندانی هستیم که خداوند زشتی‌ها و پلیدی‌ها را چه آشکار و چه نهان، از ما زدوده است.

و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در قول خدای تعالی: «وَ اجْنُبْنِي وَ بَنِيَ أَن نَّعْبُدَ الْأَصْنَام» - . ابراهیم/ ۳۵ - {و مرا و فرزندانم را از پرستیدن بتان دور دار} فرمود: پس دعای حضرت ابراهیم علیه السّلام به من و علی ختم شد.

و در روایت دیگر آمده که فرمود: «دعای ابراهیم من هستم» و منظور آن حضرت «طاهرین» بوده است به دلیل قول آن حضرت که فرمود: من از صلب‌های طاهر به رحم‌های پاکیزه منتقل شدم و از زنای جاهلیت دور مانده‌ام؛ ومردمان دوران جاهلیت زنا می‌کرده‌اند و نسب‌هایشان درست نیست و وضعیت آنان نزد اهل معرفت مشهور است.

عوف بن مالک گوید: مردی نزد

ص: ۶۲

عمر بن خطّاب آمده به وی گفت: نذری دارم که بنده‌ای از فرزندان اسماعیل را آزاد کنم، گفت: به خدا سوگند نمی‌توانم یقین داشته باشم که کسی جز حسن و حسین و فرزندان عبدالمطلب کسی از نسب درست برخوردار باشد، زیرا آن‌ها از شجره رسول خدایند صَلی الله علیهِ و آله و خود شنیدم که فرمود: آن‌ها پسران پدرم هستند .

و اهل بیت با ادّله قاطع و برهان‌های درخشان یقین کرده‌اند که آن حضرت معصوم است و عامه مردم اجماع کرده‌اند بر اینکه وی هرگز شرک نورزیده و در کودکی با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بیعت نموده و از پدر و مادر خویش جدا گشت.

در تاریخ خطیب آمده است که جابر گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: سه شخص طرف العینی به وحی کفر نورزیدند: مؤمن آل یاسین، علی بن ابی طالب و آسیه زن فرعون.

تفسیر وکیع: سفیان بن مرّه همدانی از عبد خیر آورده است که گفت: از علی بن ابی طالب علیه السّلام درباره قول خدای تعالی:«یَأَیهُّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ اتَّقُواْ اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ» - . آل عمران/ ۱۰۲ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، از خدا آن گونه که حقّ پروا کردن از اوست، پروا کنید و زینهار، جز مسلمان نمیرید} پرسیدم، فرمود: به خدا سوگند کسی جز اهل بیت رسول خدا به این آیه عمل نکرد، ما خدا را یاد کردیم و هرگز او را فراموش نمی...

کنیم و مـا شـکر او را به جـای آورده و بـدو کفر نمی‌ورزیم، و مـا از او اطـاعت نموده و نافرمـانیش نمی‌کنیم ؛ و چون این آیه نازل گشت، صحابه گفتند: ما را تاب تحمّل این نیست! سپس خداوند آیه: «فَاتَّقُواْ اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ...» - . تغابن / ۱۶ - {پس تا می توانیـد از خـدا پروا بداریـد..} را نـازل فرمـود. وکیـع گویـد: یعنی به انـدازه‌ای که آن را تـاب می‌آوریـد، سـپس فرمود: « واسـمعوا»: و بشـنوید آنچه را که فرمـان می‌یابنـد« وأطیعوا»: از خـدا و رسولش و اهل بیت او در آنچه به شـما فرمان می‌دهنـد، اطاعت کنید.

و در یافتیم که عامّه هرگاه از علی علیه السّـلام در کتاب‌هایشان نام می‌برنـد یا اینکه نام وی را بر زبان می‌آورنـد، می گوینـد:« کرّم الله وجهه» و منظورشان آن است که آن حضرت هرگز بت‌پرست نبوده است.

و نقل است که مردی متأهِّل نزد آن حضرت اعتراف نمود که بارها مرتکب زنا شده است و آن حضرت علیه السّلام خود را به نشـنیدن می‌زد تا اینکه برای چهارمین بار اقرار نمود، سپس دسـتور فرمود وی را زندانی کنند، سـپس در میان مردم ندا در داد که اجتماع کنننـد. سـپس در سـحر گاه او را از زنـدان بیرون آورده دسـتور داد حفره ای کندنـد و او را در آن قرار داد. سـپس فرمود: ای مردم، این کار از حقوق خـداست و کسـی که خود مرتکب شبیه آن شـده باشد، نمی‌تواند آن را طلب کند، مردم با شنیدن این سـخن آنجا را ترک گفتند و فقط علی علیه السّـلام و دو پسـرش ماندند! سپس آن حضرت وی را سنگسار نموده و بر او نماز خواند. و در التهذیب آمده است که:

ص: ۶۳

محمّد بن حنفیه از جمله کسانی بود که آنجا را ترک گفت. - . التهذیب ۲: ۳۹۱ -

و علی بن ابی طالب علیه السّـلام از جمله کسانی بود که خداوند آنان را در کتاب خود چنین وصف فرموده است:« وَ اجْنُبْنِي وَ بَنِيَ أَن نَّعْبُدَ الْأَصْنَام» - . ابراهیم/ ۳۵ - {

و مرا و فرزندانم را از پرستیدن بتان دور دار.} سپس فرمود:«وَ مِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّک» - . بقره/ ۱۲۸ - {

و از نسـل ما، امتی فرمانبردار خود [پدیـد آر]} سـپس در کار آن سـتمگر نظر کردیم ناگاه دیـدیم اُمّت گفته است که وی بت می‌پرستیـده است و هرکس بت پرستیده باشد، ذلّت ملازم اوست و خداوند نفی فرموده که ظالم خلیفه باشد و فرموده است:«لَا يَنَالُ عَهْدِی الظَّالِمِین» - . بقره/ ۱۲۴ - {

«پیمـان من به بیـدادگران نمی رسـد.»} و از طرفی آن حضـرت هرگز خمر ننوشـیده و گوشت قربـانی‌هـای بت‌هـا را نخورده و همچنین مرتکب دیگر فسوق نشـده است، و این در حـالی است که قریش جملگی آلوده به آننـد و داسـتان سـرا به هنگام نقل روایت چنین می گوید: ابو فلان فلان!، و آن طاهر و پاکیزه، علی.

تفسـیر قطّان از عمرو بن حمران مرفوعاً از حسن بصـری آورده است که: عثمان بن مظعون، ابو طلحه، ابو عبیـده، معاذ بن جبل، سهیل بن بیضا و ابو دجّانه در خانه سـعد بن أبی وقّاص گرد آمده و غذایی خوردند، سـپس مقداری شـراب برای ایشان آورده

شد، آن گاه علی برخاسته و از میان ایشان رفت. پس عثمان چیزی در این مورد گفت، پس علی علیه السّلام فرمود: خدا لعنت کند خمر را، به خدا سوگند چیزی را نمی‌نوشم که عقل مرا زایل کند و هر که مرا بیند به من بخندد و باعث شود دخترم را زوجیّت کسی در آورم که نمی‌خواهم! و از جمع ایشان بیرون آمده و به مسجد رفت و جبرئیل با ین آیه فرود آمد:«یا أیها الذین امنوا» منظور کسانی است که در خانه سعد گرد آمده،« إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ وَ الْأَنصَابُ وَ الْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُون» - . مائده/ ۹۰ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، شراب و قمار و بتها و تیرهای قرعه پلیدند [و] از عمل شیطانند. پس، از آنها دوری گزینید، باشد که رستگار شوید} سپس علی علیه السّلام فرمود: نابود باد، به خدا سوگند یا رسول الله از کودکی دیدگاهم درباره آن صائب بود؛ حسن گوید: به خداوندی که خدایی جز او نیست، آن حضرت حتّی برای یک بار قبل از تحریم خمر، از آن ننوشیده است.

از طرفی آن حضرت علیه السّلام هرگز مرتکب هیچ عمل زشتی نگردید و آیه:« قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُون...» - . مؤمنون/ ۱ - {به

راستی که مؤمنان رستگار شدند...} درباره وی نازل گردید.

در تاریخ از سه طریق از عمّار بن یاسر آن را نقل کرده و جماعتی آن را از طرق زیادی از بُریده

اسلمی در حدیث خود روایت کرده که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: جبرئیل به من گفت: ای محمّد، فرشتگان موکّل بر علی بن ابی طالب بر ملائکه فخر می‌فروشند که از زمانی که ملازم وی شده‌اند، گناهی بر او ننوشته‌اند. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۶۲-۳۶۰ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسير القمی] أَبِی عَنِ النَّضْرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِی سَيَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْماً وَاضِعاً يَدَهُ عَلَى كَتِفِ الْعَبَّاسِ فَاسْتَقْبَلَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَعَانَقَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ سَلَّمَ الْعَبَّاسُ عَلَى عَلِيٍّ فَرَدَّ عَلَيْهِ رَدّاً خَفِيفاً فَغَضِبَ الْعَبَّاسُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا يَدَعُ عَلِيٌّ زَهْوَهُ (۲) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا عَبَّاسُ لَا تَقُلْ ذَلِكَ فِی عَلِيٍّ فَإِنِّی لَقِيتُ جَبْرَئِيلَ آنِفاً فَقَالَ لِی لَقِيَنِی الْمَلَكَانِ الْمُوَكَّلَانِ بِعَلِيٍّ السَّاعَةَ فَقَالا مَا كَتَبْنَا عَلَيْهِ ذَنْباً مُنْذُ يَوْمَ وُلِدَ إِلَى هَذَا الْيَوْمِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام گوید: روزی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی آمد که دست خود را روی شانه عباس گذاشته بود؛ پس امیرالمؤمنین علیه السّلام به استقبال وی رفت و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله پیشانی وی

را بوسید. سپس عباس به علی علیه السّلام سلام کرد و علی علیه السّلام به سردی پاسخ سلامش را داد، عباس از این رفتار علی علیه السّلام به خشم آمده و گفت: یا رسول الله، علی دست از خودخواهی خود نمی‌دارد! پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: عباس، در مورد علی چنین مگو که من پیش از این جبرئیل را ملاقات کردم و به من گفت: دو فرشته موکّل بر علی ساعتی پیش با من دیدار نموده و گفتند: از روزی که علی به دنیا آمده تا امروز گناهی برای وی ننوشته‌ایم. -. تفسیر قمی: ۳۴۱ -

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشرائع] عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْعَوْفِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَكَمِ الْبَرَاجِمِيِّ عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي وَقَّاصٍ الْعَامِرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ إِنَّ حَافِظَيْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ لَيَفْتَخِرَانِ عَلَى جَمِيعِ الْحَفَظَةِ لِكَيْنُونَتِهِمَا مَعَ عَلِيٍّ وَ ذَلِكَ أَنَّهُمَا لَمْ يَصْعَدَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِشَيْءٍ مِنْهُ يُسْخِطُ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى (۴).

يف، [الطرائف] ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ عِدَّةِ طُرُقٍ بِأَسَانِيدِهَا عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]علل الشرائع: محمّد بن عمّار بن یاسر از پدرش آورده است که: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرماید: دو فرشته موکّل بر علی بن ابی طالب به همه فرشتگان موکّل مباهات می‌کنند که همراه علی علیه السّلام هستند و این بدان سبب است که این دو خطایی از علی را به بالا گزارش نداده‌اند که موجب خشم خدای عزّوجل گردد. -. علل الشرائع: ۱۴ -

الطرائف: ابن مغازلی از چند طریق مرفوعاً از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله مانند این حدیث را آورده است. -. الطرائف: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۴»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ السُّلَمِيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ الْعَتَكِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ عَنْ أَبِيهَا صلی الله علیه و آله قَالَ: أَخْبَرَنِي جَبْرَئِيلُ عَنْ كَاتِبَيْ عَلِيٍّ أَنَّهُمَا لَمْ يَكْتُبَا عَلَى عَلِيٍّ ذَنْباً مُذْ صَحِبَاهُ (۶).

ص: ۶۵

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۶۰- ۳۶۲.

۲- ۲. الزهو: الکبر.

۳- ۳. تفسير القمّىّ: ۳۴۱.

۴- ۴. علل الشرائع: ۱۴.

۵- ۵. الطرائف: ۲۰.

۶- ۶. كنز الكراجكىّ: ۱۶۲، و قد وقع الخلط فى سند الروايه و الموجود فى المصدر روايتان احداهما ما نقله المصنّف عن العلل بعينه، و سندها هكذا: السلمى، عن العتكى، عن سعيد بن محمّد الحضرمى، عن الحسن بن محمّد بن عبد الرحمن، عن أحمد بن إبراهيم العوفى، عن البراجمى، عن شريك بن عبد اللّه، عن أبى الوفاء(عن ابى وقاص ظ) عن محمّد بن عمّار بن ياسر، عن أبيه عمار. و الأخرى ما أوردها فى المتن، و سندها هكذا: اسد بن إبراهيم السلمى. عن عمر بن على العتكى، عن أحمد بن محمّد بن صفوه، عن الحسن بن علىّ بن محمّد العلوى، عن النوفلىّ، عن عمه عن أبيه عن جده، عن الحسن بن علىّ، عن فاطمه، عن أبيها صلوات اللّه عليهم.

**[ترجمه]کنز الکراجکی: فاطمه علیها السّلام از پدرش صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده که آن حضرت فرمود: جبرئیل مرا از دو کاتب موکّل بر علی علیه السّلام خبر داد که از آن زمانی که همراه علی علیه السّلام شده‌اند، گناهی برای وی ننوشته‌اند. - . کنز الکراجکی: ۱۶۲ -

ص: ۶۵

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُغِيرَهِ الشَّهْرَزُورِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحُسَيْنِ الْمَدَائِنِيِّ عَنِ ابْنِ لَهِيعَهَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: ثَلَاثَهٌ لَمْ يَكْفُرُوا بِالْوَحْيِ طَرْفَهَ عَيْنٍ مُؤْمِنُ آلِ يَاسِينَ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ آسِيَهُ امْرَأَهُ فِرْعَوْنَ (۱).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن عبدالله گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: سه تن طرفهٔالعینی به وحی کفر نورزیدند : مؤمن آل یاسین، علی بن ابی طالب و آسیه زن فرعون. - . الخصال ۱: ۸۲ -

**[ترجمه]

«۶»

م، [تفسير الإمام علیه السلام] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ النُّطْفَهَ تَثْبُتُ فِي الرَّحِمِ (۲) أَرْبَعِينَ يَوْماً نُطْفَهً ثُمَّ تَصِيرُ عَلَقَهً أَرْبَعِينَ يَوْماً ثُمَّ مُضْغَهً أَرْبَعِينَ يَوْماً ثُمَّ بَعْدَهُ عَظْماً(۳) ثُمَّ يُكْسَى لَحْماً ثُمَّ يُلْبِسُ اللَّهُ فَوْقَهُ جِلْداً ثُمَّ يُنْبِتُ عَلَيْهِ شَعْراً ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ مَلَكَ الْأَرْحَامِ وَ يُقَالُ لَهُ اكْتُبْ أَجَلَهُ وَ عَمَلَهُ وَ رِزْقَهُ وَ شَقِيّاً يَكُونُ أَوْ سَعِيداً فَيَقُولُ الْمَلَكُ يَا رَبِّ أَنَّى لِي بِعِلْمِ ذَلِكَ فَقَالَ (۴) اسْتَمْلِ ذَلِكَ مِنْ قُرَّاءِ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ فَيَسْتَمْلِيهِ مِنْهُمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ مَنْ كُتِبَ أَجَلُهُ وَ عَمَلُهُ وَ رِزْقُهُ وَ سَعَادَهُ خَاتِمَتِهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (۵) كَتَبُوا [كُتِبَ] مِنْ عَمَلِهِ أَنَّهُ لَا يَعْمَلُ ذَنْباً أَبَداً إِلَى أَنْ يَمُوتَ قَالَ وَ ذَلِكَ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْمَ شَكَاهُ بُرَيْدَهُ(۶) وَ ذَاكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَعَثَ جَيْشاً ذَاتَ يَوْمٍ لِغَزَاهٍ أَمَّرَ عَلَيْهِمْ عَلِيّاً صلی الله علیه و آله وَ مَا بَعَثَ جَيْشاً قَطُّ فِيهِمْ عَلِيٌّ إِلَّا جَعَلَهُ أَمِيرَهُمْ فَلَمَّا

ص: ۶۶

۱- ۱. الخصال ۱: ۸۲.

۲- ۲. في المصدر: في قرار الرحم.

۳- ۳. في المصدر: ثم تجعل بعده عظما.

۴- ۴. فی المصدر فیقال له.

۵- ۵. فی المصدر: علی حبّ علیّ بن أبی طالب.

۶- ۶. فی المصدر: یوم شکاه بریده علیا.

غَنِمُوا رَغِبَ عَلِيٌّ فِی أَنْ یَشْتَرِیَ مِنْ جُمْلَهِ الْغَنَائِمِ جَارِیَهً فَجَعَلَ (۱) ثَمَنَهَا فِی جُمْلَهِ الْغَنَائِمِ فَکَایَدَهُ فِیهَا حَاطِبُ بْنُ أَبِی بَلْتَعَهَ وَ بُرَیْدَهُ الْأَسْلَمِیُّ وَ زَایَدَاهُ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِمَا یُکَایِدَانِهِ نَظَرَ إِلَیْهَا(۲) إِلَی أَنْ بَلَغَتْ قِیمَتُهَا قِیمَهَ عَدْلٍ فِی یَوْمِهَا فَأَخَذَهَا بِذَلِکَ فَلَمَّا رَجَعَا(۳) إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَوَاطَئَا عَلَی أَنْ یَقُولَ ذَلِکَ بُرَیْدَهُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَوَقَفَ بُرَیْدَهُ قُدَّامَ رَسُولِ اللَّهِ (۴) فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَمْ تَرَ إِلَی ابْنِ أَبِی طَالِبٍ (۵) أَخَذَ جَارِیَهً مِنَ الْمَغْنَمِ دُونَ الْمُسْلِمِینَ فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ جَاءَ عَنْ یَمِینِهِ فَقَالَهَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ فَجَاءَ عَنْ یَسَارِهِ فَقَالَهَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ وَ جَاءَ مِنْ خَلْفِهِ فَقَالَهَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ ثُمَّ عَادَ إِلَی بَیْنِ یَدَیْهِ فَقَالَهَا فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ غَضَباً لَمْ یُرَ قَبْلَهُ وَ لَا بَعْدَهُ غَضَبٌ مِثْلُهُ وَ تَغَیَّرَ لَوْنُهُ وَ انْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ وَ ارْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ وَ قَالَ یَا بُرَیْدَهُ مَا لَکَ آذَیْتَ رَسُولَ اللَّهِ مُنْذُ الْیَوْمِ إِنِّی سَمِعْتُ اللَّهَ (۶) عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ إِنَّ الَّذِینَ یُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَهِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذاباً مُهِیناً وَ الَّذِینَ یُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُؤْمِناتِ بِغَیْرِ مَا اکْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبِیناً(۷) قَالَ بُرَیْدَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْتُنِی (۸) قَصَدْتُکَ بِأَذًی قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَ وَ تَظُنُّ یَا بُرَیْدَهُ أَنَّهُ لَا یُؤْذِینِی إِلَّا مَنْ قَصَدَ ذَاتَ نَفْسِی أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ عَلِیّاً مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ أَنَّ مَنْ آذَی عَلِیّاً فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ آذَی اللَّهَ وَ مَنْ آذَی اللَّهَ فَحَقٌّ عَلَی اللَّهِ أَنْ یُؤْذِیَهُ بِأَلِیمِ عَذَابِهِ فِی نَارِ جَهَنَّمَ یَا بُرَیْدَهُ أَنْتَ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ أَنْتَ أَعْلَمُ أَمْ قُرَّاءُ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ أَنْتَ أَعْلَمُ أَمْ مَلَکُ الْأَرْحَامِ قَالَ بُرَیْدَهُ بَلِ اللَّهُ أَعْلَمُ وَ قُرَّاءُ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ أَعْلَمُ وَ مَلَکُ الْأَرْحَامِ أَعْلَمُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

۱- ۱. فی المصدر: فیجعل.

۲- ۲. فی المصدر: نظر الیهما.

۳- ۳. فی المصدر: فلما رجعوا.

۴- ۴. فی المصدر: أمام رسول اللّه.

۵- ۵. فی المصدر: أن ابن أبی طالب.

۶- ۶. فی المصدر: أ ما سمعت اللّه.

۷- ۷. سوره الأحزاب: ۵۷ و ۵۸.

۸- ۸. ما علمت أننی.

فَأَنْتَ أَعْلَمُ يَا بُرَيْدَهُ أَمْ حَفَظَهُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبِ قَالَ بَلْ حَفَظَهُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَکَیْفَ تُخَطِّئُهُ وَ تَلُومُهُ وَ تُوَبِّخُهُ وَ تُشَنِّعُ عَلَیْهِ فِی فِعْلِهِ وَ هَذَا جَبْرَئِیلُ أَخْبَرَنِی عَنْ حَفَظَهِ عَلِیٍّ أَنَّهُمْ مَا کَتَبُوا عَلَیْهِ قَطُّ خَطِیئَهً مُنْذُ وُلِدَ وَ هَذَا مَلَکُ الْأَرْحَامِ حَدَّثَنِی أَنَّهُمْ کَتَبُوا قَبْلَ أَنْ یُولَدَ حِینَ اسْتَحْکَمَ فِی بَطْنِ أُمِّهِ أَنَّهُ لَا یَکُونُ مِنْهُ خَطِیئَهٌ أَبَداً وَ هَؤُلَاءِ قُرَّاءُ اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ أَخْبَرُونِی لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی أَنَّهُمْ وَجَدُوا فِی اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ عَلِیٌّ الْمَعْصُومُ مِنْ کُلِّ خَطَإٍ وَ زَلَّهٍ فَکَیْفَ تُخَطِّئُهُ أَنْتَ یَا بُرَیْدَهُ وَ قَدْ صَوَّبَهُ رَبُّ الْعَالَمِینَ وَ الْمَلَائِکَهُ الْمُقَرَّبُونَ یَا بُرَیْدَهُ لَا تَعَرَّضْ لِعَلِیٍّ بِخِلَافِ الْحَسَنِ الْجَمِیلِ فَإِنَّهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ وَ سَیِّدُ الصَّالِحِینَ وَ فَارِسُ الْمُسْلِمِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ قَسِیمُ الْجَنَّهِ وَ النَّارِ یَقُولُ (۱) هَذَا لِی وَ هَذَا لَکِ ثُمَّ قَالَ یَا بُرَیْدَهُ أَ تَرَی لِعَلِیٍ (۲) مِنَ

الْحَقِّ عَلَیْکُمْ مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِینَ أَلَّا تُکَایِدُوهُ وَ لَا تُعَانِدُوهُ وَ لَا تُزَایِدُوهُ هَیْهَاتَ إِنَّ قَدْرَ عَلِیٍّ عِنْدَ اللَّهِ أَعْظَمُ مِنْ قَدْرِهِ عِنْدَکُمْ أَ وَ لَا أُخْبِرُکُمْ قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَإِنَّ اللَّهَ یَبْعَثُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ أَقْوَاماً یَمْتَلِئُ مِنْ جِهَهِ السَّیِّئَاتِ مَوَازِینُهُمْ فَیُقَالُ لَهُمْ هَذِهِ السَّیِّئَاتُ فَأَیْنَ الْحَسَنَاتُ وَ إِلَّا فَقَدْ عَصَیْتُمْ فَیَقُولُونَ یَا رَبَّنَا مَا نَعْرِفُ لَنَا حَسَنَاتٍ فَإِذَا النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَئِنْ لَمْ تَعْرِفُوا لِأَنْفُسِکُمْ عِبَادِی حَسَنَاتٍ فَإِنِّی أَعْرِفُهَا لَکُمْ وَ أُوَفِّرُهَا عَلَیْکُمْ ثُمَّ یَأْتِی بِرُقْعَهٍ صَغِیرَهٍ یَطْرَحُهَا(۳) فِی کِفَّهِ حَسَنَاتِهِمْ فَتَرْجَحُ بِسَیِّئَاتِهِمْ بِأَکْثَرَ مِمَّا بَیْنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ (۴) فَیُقَالُ لِأَحَدِهِمْ خُذْ بِیَدِ أَبِیکَ وَ أُمِّکَ وَ إِخْوَانِکَ وَ أَخَوَاتِکَ وَ خَاصَّتِکَ وَ قَرَابَاتِکَ وَ أَخْدَامِکَ وَ مَعَارِفِکَ (۵) فَأَدْخِلْهُمُ الْجَنَّهَ فَیَقُولُ أَهْلُ الْمَحْشَرِ یَا رَبِ (۶) أَمَّا الذُّنُوبُ فَقَدْ عَرَفْنَاهَا فَمَا ذَا کَانَتْ حَسَنَاتُهُمْ فَیَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یَا عِبَادِی مَشَی أَحَدُهُمْ بِبَقِیَّهِ دَیْنٍ لِأَخِیهِ إِلَی

۱- ۱. فی المصدر: یقول یوم القیامه للنار.

۲- ۲. فی المصدر: أ تری لیس لعلی اه.

۳- ۳. فی المصدر: ثم تأتی الریح برقعه صغیره تطرحها اه.

۴- ۴. فی المصدر و الأرض.

۵- ۵. فی المصدر: و أخدانک و معارفک. و الخدن: الحبیب و الصاحب.

۶- ۶. فی المصدر: یا ربّنا.

أَخِيهِ (۱) فَقَالَ خُذْهَا فَإِنِّی أَحِبُّکَ بِحُبِّکَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ لَهُ الْآخَرُ قَدْ تَرَکْتُهَا لَکَ بِحُبِّکَ لِعَلِیٍّ وَ لَکَ مِنْ مَالِی مَا شِئْتَ فَشَکَرَ اللَّهُ تَعَالَی ذَلِکَ لَهُمَا فَحَطَّ بِهِ خَطَایَاهُمَا وَ جَعَلَ ذَلِکَ فِی حَشْوِ صَحِیفَتِهِمَا وَ مَوَازِینِهِمَا وَ أَوْجَبَ لَهُمَا وَ لِوَالِدَیْهِمَا الْجَنَّهَ(۲) ثُمَّ قَالَ یَا بُرَیْدَهُ إِنَّ مَنْ یَدْخُلُ النَّارَ بِبُغْضِ عَلِیٍّ أَکْثَرُ مِنْ حَصَی الْخَذْفِ (۳) الَّذِی یُرْمَی عِنْدَ الْجَمَرَاتِ فَإِیَّاکَ أَنْ تَکُونَ مِنْهُمْ فَذَلِکَ قَوْلُهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی اعْبُدُوا رَبَّکُمُ الَّذِی خَلَقَکُمْ (۴) اعْبُدُوهُ بِتَعْظِیمِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ الَّذِی خَلَقَکُمْ نَسَماً وَ سَوَّاکُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِکَ وَ صَوَّرَکُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَکُمْ ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ جَلَ وَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِکُمْ قَالَ وَ خَلَقَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِکُمْ مِنْ سَائِرِ أَصْنَافِ النَّاسِ لَعَلَّکُمْ تَتَّقُونَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری علیه السّلام: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نطفه تا چهل روز همچنان در رحم «نطفه» باقی می‌ماند و آن‌گاه تبدیل به علقه می‌شود و تا چهل روز به صورت «علقهٔ» است و آن‌گاه تبدیل به «مُضغهٔ» می‌شود و تا چهل روز مضغهٔ می‌ماند سپس «استخوان» می گردد، آن‌گاه «گوشت» استخوان را می‌پوشاند و سپس خداوند روی آن پوست می کشد، سپس بر آن «موی» می‌رویاند، آن‌گاه خداوند فرشته ارحام را به سوی وی فرستاده و به او گفته می‌شود: زمان مرگ، عمل و مقدار روزی او را بنویس و بنویس خوشبخت خواهد شد یا بدبخت! پس آن فرشته گوید: پروردگارا، علم به این امور را از کجا دارم؟ پس به وی گفته می‌شود: از قاریان لوح محفوظ بخواه که این‌ها را بر تو املا کنند و او آن‌ها را از گفته‌های ایشان می‌نویسد. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: و از جمله کسانی که اجل، عمل، روزی و پایان سعادتمندانه زندگیش نوشته می‌شود، علی بن ابی طالب علیه السّلام است که نوشته می‌شود: از کارهای او این است که هرگز مرتکب گناه نمی‌شود تا اینکه بمیرد. امام حسن عسکری علیه السّلام می‌فرماید: و این خود سخن رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است در آن روز که بُریده از علی علیه السّلام به آن حضرت شکایت کرد، و ماجرا چنین بود که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سپاهی را برای جنگ گسیل داشت و علی صلوات الله علیه را امیر آن سپاه کرد، و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله هرگز سپاهی را به جایی نفرستاده که علی علیه السّلام در میان ایشان باشد مگر اینکه وی را امیر آن سپاه قرار داده باش

ص: ۶۶

د؛ و چون در آن جنگ پیروز گشته و غنیمت یافتند، علی علیه السّلام تمایل پیدا کرد از میان غنایم، کنیزی را خریداری نماید و بهای او را به حساب غنیمت‌ها قرار دهد. پس حاطب بن أبی بلعته و بریده اسلمی با آن حضرت به رقابت پرداخته و قیمت بیشتری برای آن کنیز پیشنهاد دادند و کار را به مزایده کشاندند. و چون علی علیه السّلام چنین دید، نظری به آن کنیز انداخت و قیمتی برابر با قیمت متوسط آن کنیز در آن دوران بر او قرار داد. پس آن حضرت کنیز را به آن قیمت خرید و چون نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بازگشتند، آن دو دست به یکی کردند که بُریده موضوع را به پیامبر گزارش کند. پس بریده در مقابل رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ایستاده و گفت: یا رسول الله، آیا نمی‌بینید که از میان مسلمانان فقط پسر ابوطالب کنیزی از میان غنایم را برای خود برده است؟ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از وی روی برگرداند. پس بُریده به سمت راست پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آمده سخنان خود را تکرار نمود و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از وی روی برگرداند، آن‌گاه به سمت چپ پیامبر رفته و بار دیگر سخنان خود را تکرار نمود ولی رسول خدا از وی روی برتافت، سپس به پشت سر پیامبر رفته و همان سخنان را تکرار نمود و آن حضرت از وی روی برتافت تا اینکه مجدداً روبروی آن حضرت قرار گرفت و سخن خود را تکرار نمود، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله چنان به خشم آمد که پیش و بعد از آن هرگز دیده نشد که چنین خشمگین شده

باشد که بر اثر آن رنگ رخسار آن حضرت دگرگون و رگ‌های گردنش برجسته و تمام مفاصلش به لرزه افتاد و فرمود: ای بُریده، تو را چه میشود که رسول خدا را می آزاری بعد از روزی که به من وحی شده که:« إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا* وَ الَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُواْ فَقَدِ احْتَمَلُواْ بُهْتَانًا وَ إِثْمًا مُّبِينًا» - . احزاب/ ۵۸-۵۷ - {بی گمان،

کسانی که خدا و پیامبر او را آزار می رسانند، خدا آنان را در دنیا و آخرت لعنت کرده و برایشان عذابی خفّت آور آماده ساخته است. و کسانی که مردان و زنان مؤمن را بی آنکه مرتکب [عمل زشتی] شده باشند آزار می رسانند، قطعاً تهمت و گناهی آشکار به گردن گرفته اند.} بریده عرض کرد: یا رسول الله، نمی‌دانستم که دارم شما را آزرده خاطر می کنم. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بریده، آیا گمان می کنی فقط کسی که شخص مرا مورد هدف قرار دهد مرا می‌آزارد؟ آیا ندانستی که علی از من است و من از او، و هر که علی را بیازارد مرا آزرده و آنکه مرا بیازارد خدا را آزرده و هر که خدا را بیازارد بر خدا حق خواهد بود که او را با دردناک‌ترین عذاب در آتش جهنم بیازارد؟!

ای بُریده، تو داناتری یا خدا؟ تو داناتری یا قاریان لوح محفوظ؟ تو داناتری یا فرشته موکّل بر ارحام؟ بریده عرض کرد: بلکه خدا داناتر است و قاریان لوح محفوظ داناترند و فرشته موکّل بر ارحام داناتر است! رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:

ص: ۶۷

تو داناتری ای بریده یا فرشتگان موکّل بر علی بن أبی طالب؟ عرض کرد: البته که فرشتگان موکّل بر علی بن ابی طالب داناترند. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پس چگونه به او نسبت خطا کردن می‌دهی و ملامت و تو بیخش می کنی و کار وی را زشت و ناپسند می‌پنداری در حالی که این جبرئیل است که مرا از قول فرشتگان موکّل بر علی خبر می‌دهد که آن‌ها از روزی که علی زاده شده هرگز گناهی از وی ثبت نکرده‌اند؟ و این فرشته موکّل بر ارحام است که به من گفت: آن‌ها پیش از تولّد وی، آن‌گاه که در رحم مادرش شکل گرفت و استحکام یافت نوشته‌اند که هرگز از او گناهی سر نخواهد زد! و این‌ها قاریان لوح محفوظ‌اند که به من خبر می‌دهند در شبی که مرا به معراج بردند؛ دیده‌اند که که در لوح محفوظ نوشته شده:« علی معصوم از هر گناه و لغزشی است» اینک تو ای بریده، چگونه او را گناهکار می‌دانی در حالی که پروردگار عالم و فرشتگان مقرّب او را درستکار می‌دانند؟! ای بُریده، برخلاف خوبی و نیکی متعرّض علی مشو که او امیرمؤمنان، سید اوصیا، سرور صالحان، دلاور مسلمانان و پیشوای مؤمنان دست وروی سپید است و قسمت کننده بهشت و دوزخ، به گونه‌ای که گوید: این برای من است و این برای تو!

سپس فرمود: ای بُریده، آیا گمان نمی کنی که علی آنقدر بر گردن شما گروه مسلمانان حق دارد که با وی از در فریب در نیایید و با او لجاجت نکنید و افزون بر آنچه می گوید، چیزی نیفزایید؟ هیهات که قدر علی نزد خدا بزرگ‌تر

از قدر وی نزد شماست! آیا می‌خواهید شما را خبری دهم؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله؛ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند در روز قیامت اقوامی را برمی‌انگیزد که پیمانه گناه آن‌ها پرمی‌گردد، پس به ایشان گفته می‌شود: این گناهان شما، پس خوبی‌های شما کجاست؟ وگرنه نافرمانی کرده‌اید؟! پس خواهند گفت: پروردگارا، به یاد نداریم خوبی کرده

باشیم، ناگاه ندایی از جانب خدای عزّوجل می‌رسد که:«ای بندگان من، اگر شما از خوبی‌های خود خبر ندارید، من آن‌ها را به شما می‌شناسانم و برایتان می‌اندوزم» سپس کاغذ کوچکی می‌آورد و آن را در کفّه خوبی‌های آن‌ها قرار می‌دهد که نسبت به بدی‌های آنان بیشتر از فاصله آسمان تا زمین برتری می‌یابد، سپس به هرکدام از آن‌ها گفته می‌شود: دست پدر، مادر ، برادران، خواهران، خواصّ خود، خویشاوندان، خدمتکاران و آشنایان خود را بگیر و آن‌ها را وارد بهشت کن، پس اهل محشر خواهند گفت: پروردگارا، ما گناهان را شناختیم، حسنات و خوبی‌های آن‌ها چه بود؟ پس خدای عزّوجل به ایشان می گوید: ای بندگان من، هریک از این‌ها باقیمانده بدهی برادر (دینی) خود را برداشته

ص: ۶۸

و نزد برادر(دینی) خود رفته و گوید: این را بگیر که من به سبب محبّتی که نسبت به علی بن ابی طالب علیه السّلام داری، تو را دوست می‌دارم، پس آن یکی به وی می گوید: آن بدهی را به سبب محبّتی که به علی داری، به تو بخشیدم و هر چه خواهی از ثروتم به تو می‌دهم. پس خداوند از این کار آن‌ها تشکر نموده و به سبب این کارشان گناهان آنان را کاسته، این عمل آن‌ها را در صحیفه اعمالشان گنجانده و در ترازوی اعمالشان قرار داده و بهشت را بر آن‌ها و پدران و مادرانشان واجب گردانید.

سپس فرمود: ای بُریده، کسانی که به سبب دشمنی با علی وارد جهنم می‌شوند، بیشتر از سنگریزه‌های است که در رمی جمرات انداخته می‌شوند، پس برحذر باش از اینکه تو از جمله آنان باشی، و این قول خدای تبارک و تعالی است که می... فرماید:« اعْبُدُواْ رَبَّکُمُ الَّذِی خَلَقَکُم» - . بقره/ ۲۱ - {پروردگارتان

را که شما، و کسانی را که پیش از شما بوده اند آفریده است، پرستش کنید} یعنی: او را با بزرگداشت محمّد و علی بن ابی طالب. خدایی که که شما را به صورت آدمی آفرید و بعد از آن شما را راست قامت نمود و مصوَّر گردانیده صورت نیکو بخشیده آن‌گاه خدای عزّوجل فرمود: «الّذین مِن قبلکم» گوید: یعنی: و پشتیبان شما را از سایر طبقات مردم آفرید« باشد که به تقوا گرایید» - . تفسیر امام حسن عسکری (ع): ۵۵-۵۲ -

**[ترجمه]

«۷»

یب، [تهذیب الأحکام] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام کَانَ إِذَا أَرَادَ قَضَاءَ الْحَاجَهِ وَقَفَ عَلَی بَابِ الْمَذْهَبِ ثُمَّ الْتَفَتَ یَمِیناً وَ شِمَالًا إِلَی مَلَکَیْهِ فَیَقُولُ أَمِیطَا عَنِّی (۶) فَلَکُمَا اللَّهُ عَلَی أَنْ لَا أُحْدِثَ حَدَثاً حَتَّی أَخْرُجَ إِلَیْکُمَا(۷).

أَقُولُ قَالَ عَبْدُ الْحَمِیدِ بْنُ أَبِی الْحَدِیدِ فِی شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَهِ: نَصَّ أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ مَتَّوَیْهِ فِی کِتَابِ الْکِفَایَهِ عَلَی أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام مَعْصُومٌ وَ إِنْ لَمْ یَکُنْ وَاجِبَ الْعِصْمَهِ وَ لَا الْعِصْمَهُ شَرْطٌ فِی الْإِمَامَهِ لَکِنَّ أَدِلَّهَ النُّصُوصِ قَدْ دَلَّتْ عَلَی عِصْمَتِهِ وَ الْقَطْعِ عَلَی بَاطِنِهِ وَ مَغِیبِهِ وَ أَنَّ ذَلِکَ أَمْرٌ اخْتَصَّ هُوَ بِهِ دُونَ غَیْرِهِ مِنَ الصَّحَابَهِ وَ الْفَرْقُ ظَاهِرٌ بَیْنَ قَوْلِنَا

۱- ۱. متعلق بقوله متی.

۲- ۲. فی المصدر: و لوالدیهما و لذریتهما الجنه.

۳- ۳. حذف بالحصاه و نحوها: رمی بها من بین سبابتیه.

۴- ۴. سوره البقره: ۲۱ و ما بعدها ذیلها.

۵- ۵. تفسیر الإمام: ۵۲- ۵۵.

۶- ۶. أی تنحی عنی.

۷- ۷. التهذیب ۱: ۱۰۰.

زَيْدٌ مَعْصُومٌ وَ قَوْلِنَا(۱) زَيْدٌ وَاجِبُ الْعِصْمَهِ لِأَنَّهُ إِمَامٌ وَ مِنْ شَرْطِ الْإِمَامِ أَنْ يَكُونَ مَعْصُوماً فَالاعْتِبَارُ الْأَوَّلُ مَذْهَبُنَا وَ الِاعْتِبَارُ الثَّانِی مَذْهَبُ الْإِمَامِيَّهِ(۲).

أقول: قد مر أكثر أخبار الباب مع سائر القول فی ذلك مما يناسب الكتاب فی باب وجوب عصمه الإمام و قد مضى و سيأتی ما يدل على ذلك فی أخبار كثيره لا يمكن جمعها فی باب واحد و من أراد الدلائل العقليه على ذلك فليرجع إلى الكتب الكلاميه لا سيما الشافی.

**[ترجمه]التهذيب: ابراهيم بن عبدالحميد گويد: شنيدم امام صادق عليه السّلام فرمود: اگر اميرالمؤمنين عليه السّلام قصد قضای حاجت داشت بر در باب الخلاء ايستاده و به دو طرف راست و چپ به دو فرشته موكّل بر خود توجه نموده و می‌فرمود: از من كناره گيريد كه خدايتان بر من گواه است كه تا بيرون نيامده‌ام، خطايی نكنم. - . التهذيب۱: ۱۰۰ -

می گويم: عبدالحميد بن ابی الحديد در شرح نهج البلاغه گويد: ابو محمّد بن متويه در كتاب « الكفايهٔ» تصريح نموده است كه علی عليه السّلام معصوم است هرچند عصمتش واجب نبوده و عصمت جزء شروط امامت نيست، ليكن ادلّه وارده در روايات دالّ بر عصمت اويند و سبب يقين به باطن و نهان آن حضرت هستند، و در ميان صحابه اين ويژگی تنها به آن حضرت اختصاص دارد، و تفاوت دو عبارت ما آشكار است آن گاه كه می گوييم:

ص: ۶۹

«زيد معصوم است» و «زيد وجوباً معصوم است چون امام می‌باشد و از شروط درستی امامت آن است كه معصوم باشد» زيرا مفهوم اول مذهب ما (معتزله) و مفهوم دوم مذهب اماميه است. - . شرح النهج ۲: ۲۱۲ -

می گويم: اكثر روايات اين باب و ديگر اقوال در اين مورد آن گونه كه مناسب اين كتاب باشد، در باب «وجوب عصمت امام» آمده كه پيش از اين معروض افتاد و روايات ديگری كه دالّ بر اين امر باشند بسيار زيادند و خواهند آمد و نمی‌توان جملگی آن‌ها در يک باب گرد آورد، و هركس خواهان دلالت‌های عقلی بر اين امر است، لازم است به كتاب‌های كلامی و بالأخص «الشافی» رجوع كنيد .

**[ترجمه]

باب ۶۰ الاستدلال بولايته

اشاره

و استنابته فی الأمور على إمامته و خلافته و فيه أخبار كثيره من الأبواب السابقه و اللاحقه و فيه ذكر صعوده على ظهر الرسول لحط الأصنام و... جعل أمر نسائه إليه فی حياته و بعد وفاته صلى الله عليه و آله

**[ترجمه]استدلال به ولايت اميرالمؤمنين و استدلال به نايب قرار دادن پيامبر ايشان را در كارها بر امامت و خلافت ايشان و

در آن روایات بسیاری است از باب‌های گذشته و باب‌های بعدی و مشتمل بر ذکر بالا رفتن ایشان از پشت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برای انداختن بت‌ها و واگذاری مسئولیت همسرانش در زمان حیات و بعد از وفاتش به امیرالمؤمنین علیه السّلام

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: وَلَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی أَدَاءِ سُورَهِ بَرَاءَهَ وَ عَزَلَ بِهِ أَبَا بَكْرٍ بِإِجْمَاعِ الْمُفَسِّرِينَ وَ نَقَلَهِ الْأَخْبَارِ(۳) أَقُولُ: قَدْ مَضَی شَرْحُهُ مُسْتَوْفًی. ثُمَّ قَالَ ابْنُ شَهْرَآشُوبَ (۴)

ص: ۷۰

۱- ۱. فی المصدر: و بین قولنا.

۲- ۲. شرح النهج ۲: ۲۱۲. و أنت إذا تأملت فی کلامه تری عجبا، حیث یقول باختصاص أمیر المؤمنین علیه السلام بالعصمه و یرجح غیره علیه، و هل هذا الا الزیغ و الخسران؟ أعاذنا اللّه الملک المنان.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۲۶.

۴- ۴. فی(ک) بعد هذا« أحمد بن حنبل و ابن بطه و محمّد بن إسحاق و أبو یعلی الموصلی و الأعمش و سماک بن حرب فی کتبهم» لکنه غیر صحیح، و هؤلاء المذکورون قد أوردوا حدیث البراءه فی کتبهم، و قوله« و أجمع أهل السیر» أول الکلام لا أنّه معطوف، راجع المصدر.

وَ أَجْمَعَ أَهْلُ السِّيَرِ وَ قَدْ ذَكَرَهُ التَّارِيخِيُّ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله بَعَثَ خَالِداً إِلَی الْيَمَنِ يَدْعُوهُمْ إِلَی الْإِسْلَامِ فِيهِمُ الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ فَأَقَامَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ فَسَاءَ ذَلِكَ عَلَی النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ أَمَرَهُ (۱) أَنْ يَعْزِلَ خَالِداً فَلَمَّا بَلَغَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام الْقَوْمَ صَلَّی بِهِمُ الْفَجْرَ ثُمَّ قَرَأَ عَلَی الْقَوْمِ كِتَابَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَسْلَمَ هَمْدَانُ كُلُّهَا فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ وَ تَبَايَعَ أَهْلُ الْيَمَنِ عَلَی الْإِسْلَامِ فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَرَّ لِلَّهِ سَاجِداً وَ قَالَ السَّلَامُ عَلَی هَمْدَانَ السَّلَامُ عَلَی هَمْدَانَ.

وَ مِنْ أَبْيَاتٍ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِي يَوْمِ صِفِّينَ:

وَ لَوْ أَنَّ يَوْماً كُنْتُ بَوَّابَ جَنَّةٍ***لَقُلْتُ لِهَمْدَانَ ادْخُلُوا بِسَلَامٍ

وَ اسْتَنَابَهُ لَمَّا أَنْفَذَهُ إِلَی الْيَمَنِ قَاضِياً عَلَی مَا أَطْبَقَ عَلَيْهِ الْوَلِيُّ وَ الْعَدُوُّ عَلَی قَوْلِهِ صلی الله علیه و آله: وَ ضَرَبَ عَلَی صَدْرِهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ سَدِّدْهُ وَ لَقِّنْهُ فَصْلَ الْخِطَابِ قَالَ فَلَمَا شَكَكْتُ (۲) فِي قَضَاءٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ أَبُو يَعْلَی فِي مُسْنَدَيْهِمَا وَ ابْنُ بَطَّهَ فِي الْإِبَانَهِ مِنْ أَرْبَعَهِ طُرُقٍ.

وَ اسْتَنَابَهُ حِينَ أَنْفَذَهُ إِلَی الْمَدِينَهِ لِمُهِمٍّ شَرْعِيٍّ ذَكَرَهُ- أَحْمَدُ فِي الْمُسْنَدِ وَ الْفَضَائِلِ وَ أَبُو يَعْلَی فِي الْمُسْنَدِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِي الْإِبَانَهِ وَ الزَّمَخْشَرِيُّ فِي الْفَائِقِ وَ اللَّفْظُ لِأَحْمَدَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ فِي جَنَازَهٍ فَقَالَ مَنْ يَأْتِي الْمَدِينَهَ فَلَا يَدَعُ قَبْراً إِلَّا سَوَّاهُ وَ لَا صُورَهً إِلَّا لَطَخَهَا(۳) وَ لَا وَثَناً إِلَّا كَسَرَهُ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ أَنَا ثُمَّ هَابَ أَهْلَ الْمَدِينَهِ فَجَلَسَ فَانْطَلَقْتُ ثُمَّ جِئْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ أَدَعْ بِالْمَدِينَهِ قَبْراً إِلَّا سَوَّيْتُهُ وَ لَا صُورَهً إِلَّا لَطَخْتُهَا وَ لَا وَثَناً إِلَّا كَسَرْتُهُ قَالَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله مَنْ عَادَ فَصَنَعَ شَيْئاً مِنْ ذَلِكَ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ الْخَبَرَ:.

وَ اسْتَنَابَهُ فِي ذَبْحِ بَاقِي إِبِلِهِ فِيمَا زَادَ عَلَی ثَلَاثَهٍ وَ سِتِّينَ- رَوَی إِسْمَاعِيلُ الْبُخَارِيُّ وَ أَبُو دَاوُدَ السِّجِسْتَانِيُّ وَ الْبَلَاذُرِيُّ وَ أَبُو يَعْلَی الْمَوْصِلِيُّ وَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ أَبُو الْقَاسِمِ الْأَصْفَهَانِيُّ

۱- ۱. أی أمر أمير المؤمنين علیه السلام و فی(ت) فبعث عليّا علیه السلام و أمره اه.

۲- ۲. فی المصدر: فما شككت.

۳- ۳. لطخ الصوره بالمداد و نحوه لوثها و محاها.

فِی التَّرْغِیبِ وَ اللَّفْظُ لَهُ عَنْ جَابِرٍ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَهْدَی رَسُولُ اللَّهِ مِائَهَ بَدَنَهٍ(۱) فَقَدِمَ عَلِیٌّ علیه السلام مِنَ الْمَدِینَهِ فَأَشْرَکَهُ فِی بُدْنِهِ بِالثُّلُثِ فَنَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سِتّاً وَ سِتِّینَ بَدَنَهً وَ أَمَرَ عَلِیّاً فَنَحَرَ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِینَ وَ أَمَرَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مِنْ کُلِّ جَزُورٍ(۲) بِبَضْعَهٍ فَطُبِخَتْ فَأَکَلَا مِنَ اللَّحْمِ وَ حَسَیَا مِنَ الْمَرَقِ (۳).

وَ فِی رِوَایَهِ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: أَمَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ أَقُومَ عَلَی الْبُدْنِ قَالَ فَإِذَا نَحَرْتَهَا فَتَصَدَّقْ بِجُلُودِهَا وَ بِجِلَالِهَا(۴) وَ بِشُحُومِهَا وَ فِی رِوَایَهٍ أَنْ لَا أُعْطِیَ الْجَازِرَ مِنْهَا قَالَ نَحْنُ نُعْطِیهِ مِنْ عِنْدِنَا(۵).

کَافِی الْکُلَیْنِیِّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِیَدِهِ ثَلَاثاً وَ سِتِّینَ وَ نَحَرَ عَلِیٌّ مَا غَبَرَ(۶).

تَهْذِیبُ الْأَحْکَامِ: إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله لَمَّا فَرَغَ مِنَ السَّعْیِ قَالَ هَذَا جَبْرَئِیلُ یَأْمُرُنِی بِأَنْ آمُرَ مَنْ لَمْ یَسُقْ هَدْیاً أَنْ یُحِلَّ وَ لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِی مَا اسْتَدْبَرْتُ لَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا أَمَرْتُکُمْ وَ لَکِنِّی سُقْتُ الْهَدْیَ وَ کَانَ صلی الله علیه و آله سَاقَ الْهَدْیَ سِتّاً وَ سِتِّینَ أَوْ أَرْبَعاً وَ سِتِّینَ.

وَ جَاءَ عَلِیٌّ مِنَ الْیَمَنِ بِأَرْبَعٍ وَ ثَلَاثِینَ أَوْ سِتٍّ وَ ثَلَاثِینَ وَ قَالَ لِعَلِیٍّ بِمَا أَهْلَلْتَ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِهْلَالًا کَإِهْلَالِ النَّبِیِّ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله کُنْ عَلَی إِحْرَامِکَ مِثْلِی وَ أَنْتَ شَرِیکِی فِی هَدْیِی فَلَمَّا رَمَی الْجَمْرَهَ نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْهَا سِتّاً وَ سِتِّینَ وَ نَحَرَ عَلِیٌّ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِینَ وَ اسْتَنَابَهُ فِی التَّضَحِّی.

الْحَاکِمُ بْنُ الْبَیِّعِ فِی مَعْرِفَهِ عُلُومِ الْحَدِیثِ حَدَّثَنَا أَبُو نَصْرٍ سَهْلٌ الْفَقِیهُ عَنْ صَالِحِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَبِیبِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ شَرِیکٍ عَنْ أَبِی الْحَسْنَاءِ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ عُتَیْبَهَ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَیْشٍ قَالَ: کَانَ عَلِیٌّ یُضَحِّی بِکَبْشَیْنِ بِکَبْشٍ عَنِ النَّبِیِّ وَ بِکَبْشٍ عَنْ نَفْسِهِ

ص: ۷۲

۱- ۱. البدنه: الناقه أو البقره المسمنه.

۲- ۲. الجزور: ما یجزر من النوق أو الغنم. و جزر الشاه: نحرها.

۳- ۳. حسا المرق: شربه شیئا بعد شی ء.

۴- ۴. جمع الجل- بضم الجیم أو الفتح- للدابّه کالثوب للإنسان تصان به.

۵- ۵. أی نعطی الجزار اجرته من عندنا لا من الجزور فانه یتصدق به.

۶- ۶. أی ما بقی.

وَ قَالَ كَانَ أَمَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ أُضَحِّیَ عَنْهُ فَأَنَا أُضَحِّی عَنْهُ أَبَداً. وَ رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی الْفَضَائِلِ.

وَ اسْتَنَابَهُ فِی إِصْلَاحِ مَا أَفْسَدَهُ خَالِدٌ- رَوَی الْبُخَارِیُّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله بَعَثَ خَالِداً فِی سَرِیَّهٍ فَأَغَارَ عَلَی حَیٍّ أَبِی زَاهِرٍ الْأَسَدِیِّ وَ فِی رِوَایَهِ الطَّبَرِیِّ أَنَّهُ أَمَرَ بِکَتْفِهِمْ (۱) ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی السَّیْفِ فَقَتَلَ مِنْهُمْ مَنْ قَتَلَ فَأَتَوْا بِالْکِتَابِ الَّذِی أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَاناً لَهُ وَ لِقَوْمِهِ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالُوا جَمِیعاً إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَبْرَأُ إِلَیْکَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ وَ فِی رِوَایَهِ الْخُدْرِیِّ اللَّهُمَّ إِنِّی أَبْرَأُ مِنْ خَالِدٍ ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ أَمَّا مَتَاعُکُمْ فَقَدْ ذَهَبَ فَاقْتَسَمَهُ الْمُسْلِمُونَ وَ لَکِنِّی أَرُدُّ عَلَیْکُمْ مِثْلَ مَتَاعِکُمْ ثُمَّ إِنَّهُ قَدِّمَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثَلَاثُ رِزَم (۲) مِنْ مَتَاعِ الْیَمَنِ فَقَالَ یَا عَلِیُّ فَاقْضِ ذِمَّهَ اللَّهِ وَ ذِمَّهَ رَسُولِهِ وَ دَفَعَ إِلَیْهِ الرِّزَمَ الثَّلَاثَ فَأَمَرَ عَلِیٌّ بِنُسْخَهِ مَا أُصِیبَ لَهُمْ فَکَتَبُوا فَقَالَ خُذُوا هَذِهِ الرِّزْمَهَ فَقَوِّمُوهَا بِمَا أُصِیبَ لَکُمْ فَقَالُوا سُبْحَانَ اللَّهِ هَذَا أَکْبَرُ مِمَّا أُصِیبَ لَنَا فَقَالَ خُذُوا هَذِهِ الثَّانِیَهَ فَاکْسُوا عِیَالَکُمْ وَ خَدَمَکُمْ لِیَفْرَحُوا بِقَدْرِ مَا حَزِنُوا وَ خُذُوا الثَّالِثَهَ بِمَا عَلِمْتُمْ وَ مَا لَا تَعْلَمُوا لِتَرْضَوْا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا قَدِمَ عَلِیٌّ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْبَرَهُ بِالَّذِی مِنْهُ (۳) فَضَحِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّی بَدَتْ نَوَاجِذُهُ وَ قَالَ أَدَّی اللَّهُ عَنْ ذِمَّتِکَ کَمَا أَدَّیْتَ عَنْ ذِمَّتِی وَ نَحْوُ ذَلِکَ رُوِیَ أَیْضاً فِی بَنِی جَذِیمَهَ(۴) الْحِمْیَرِیُّ:

مَنْ ذَا الَّذِی أَوْصَی إِلَیْهِ مُحَمَّدٌ***یَقْضِی الْعِدَاتِ فَأَنْفَذَ الْأَقْضَاءَ

وَ قَدْ وَلَّاهُ فِی رَدِّ الْوَدَائِعِ لَمَّا هَاجَرَ إِلَی الْمَدِینَهِ وَ اسْتَخْلَفَ عَلِیّاً صلی الله علیه و آله فِی آلِهِ وَ مَالِهِ فَأَمَرَهُ أَنْ یُؤَدِّیَ عَنْهُ کُلَّ دَیْنٍ وَ کُلَّ وَدِیعَهٍ وَ أَوْصَی إِلَیْهِ بِقَضَاءِ دُیُونِهِ-

الطَّبَرِیُّ بِإِسْنَادٍ لَهُ عَنْ عَبَّادٍ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ یُؤَدِّی عَنِّی دَیْنِی وَ یَقْضِی عِدَاتِی وَ یَکُونُ مَعِی فِی الْجَنَّهِ قُلْتُ أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ.

ص: ۷۳

۱- ۱. کتف الرجل: شد یدیه الی خلف کتفیه و اوثقه بالکتاف.

۲- ۲. جمع الرزمه- بکسر الراء فیهما- و الرزمه من الثیاب و غیرها: ما جمع و شد معا.

۳- ۳. فی المصدر: بالذی کان منه.

۴- ۴. قال فی القاموس(۴: ۸۸): الجذیمه کسفینه: قبیله من عبد القیس، و قد تضم جیمه.

فِرْدَوْسُ الدَّيْلَمِيِّ قَالَ سَلْمَانُ قَالَ صلی الله علیه و آله: عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ يُنْجِزُ عِدَاتِی وَ يَقْضِی دَيْنِی.

أَحْمَدُ فِی الْفَضَائِلِ عَنِ ابْنِ آدَمَ السَّلُولِيِّ وَ حُبْشِيِّ بْنِ جُنَادَهَ السَّلُولِيِّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ لَا يَقْضِی عَنِّی دَيْنِی إِلَّا أَنَا أَوْ عَلِيٌّ.

وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله: يَقْضِی دَيْنِی وَ يُنْجِزُ وَعْدِی.

وَ قَوْلُهُ: أَنْتَ قَاضِی دَيْنِی.

فِی رِوَايَاتٍ كَثِيرَهٍ

قَتَادَهُ: بَلَغَنَا أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام نَادَی ثَلَاثَهَ أَعْوَامٍ بِالْمَوْسِمِ مَنْ كَانَ لَهُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَيْ ءٌ(۱) فَلْيَأْتِنَا نَقْضِی عَنْهُ.

وَ رَوَتِ الْعَامَّهُ عَنْ حُبْشِيِّ بْنِ جُنَادَهَ: أَنَّهُ أَتَی رَجُلٌ أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ وَعَدَنِی أَنْ يَحْثُوَ لِی ثَلَاثَ حَثَيَاتٍ (۲) مِنْ تَمْرٍ فَقَالَ يَا عَلِيُّ فَاحْثُهَا لَهُ فَعَدَّهَا أَبُو بَكْرٍ فَوَجَدَ فِی كُلِّ حَثْيَهٍ سِتِّينَ تَمْرَهً فَقَالَ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ سَمِعْتُهُ يَقُولُ يَا أَبَا بَكْرٍ كَفِّی وَ كَفُّ عَلِيٍّ فِی الْعَدَدِ سَوَاءٌ وَ دَيْنُ النَّبِيِّ إِنَّمَا كَانَ عِدَاتُهُ وَ هِیَ ثَمَانُونَ أَلْفَ دِرْهَمٍ فَأَدَّاهَا.

وَ مِمَّا قَضَی عَنْهُ الدَّيْنَ دَيْنُ اللَّهِ الَّذِی هُوَ أَعْظَمُ وَ ذَلِكَ مَا كَانَ افْتَرَضَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقُبِضَ صلی الله علیه و آله قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَهُ وَ أَوْصَی عَلِيّاً بِقَضَائِهِ عَنْهُ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَی يا أَيُّهَا النَّبِيُّ جاهِدِ الْكُفَّارَ وَ الْمُنافِقِينَ (۳) فَجَاهَدَ الْكُفَّارَ فِی حَيَاتِهِ وَ أَمَرَ عَلِيّاً بِجِهَادِ الْمُنَافِقِينَ بَعْدَ وَفَاتِهِ فَجَاهَدَ النَّاكِثِينَ وَ الْقَاسِطِينَ وَ الْمَارِقِينَ وَ قَضَی بِذَلِكَ دَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ الَّذِی كَانَ لِرَبِّهِ عَلَيْهِ.

وَ إِنَّهُ صلی الله علیه و آله جَعَلَ طَلَاقَ نِسَائِهِ إِلَيْهِ

أَبُو الدرعل الْمُرَادِيُّ وَ صَالِحٌ مَوْلَی التومه عَنْ عَائِشَهَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله جَعَلَ طَلَاقَ نِسَائِهِ إِلَی عَلِيٍّ.

الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَهَ قَالَ: بَعَثَ عَلِيٌّ علیه السلام يَوْمَ الْجَمَلِ إِلَی عَائِشَهَ ارْجِعِی وَ إِلَّا تَكَلَّمْتُ بِكَلَامٍ تَبَرَّيْنَ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لِلْحَسَنِ اذْهَبْ إِلَی فُلَانَهَ فَقُلْ لَهَا قَالَ لَكِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّهَ(۴) وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ لَئِنْ لَمْ تَرْحَلِی السَّاعَهَ لَأَبْعَثَنَ

۱- ۱. فی المصدر: دين.

۲- ۲. قال فی النهايه(۱: ۲۰۱): فی الحديث« كان يحثی علی رأسه ثلاث حثيات» أی ثلاث غرف بيده، واحدها حثيه.

۳- ۳. سوره التوبه: ۷۳، سوره التحريم: ۹.

۴- ۴. فی المصدر: و الذی فلق الحبه و النواه اه.

إِلَيْکِ بِمَا تَعْلَمِینَ فَلَمَّا أَخْبَرَهَا الْحَسَنُ بِمَا قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَامَتْ ثُمَّ قَالَتْ خَلُّونِی (۱) فَقَالَتْ لَهَا امْرَأَهٌ مِنَ الْمَهَالِبِهِ أَتَاکِ ابْنُ عَبَّاسٍ شَیْخُ بَنِی هَاشِمٍ وَ حَاوَرْتِیهِ وَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِکِ مُغْضَباً وَ أَتَاکِ غُلَامٌ فَأَقْلَعْتِ قَالَتْ إِنَّ هَذَا الْغُلَامَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَمَنْ أَرَادَ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی مُقْلَتَیْ (۲) رَسُولِ اللَّهِ فَلْیَنْظُرْ إِلَی هَذَا الْغُلَامِ وَ قَدْ بَعَثَ إِلَیَّ بِمَا عَلِمْتِ قَالَتْ فَأَسْأَلُکِ بِحَقِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَیْکِ إِلَّا أَخْبَرْتِینَا بِالَّذِی بَعَثَ إِلَیْکِ قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَعَلَ طَلَاقَ نِسَائِهِ بِیَدِ عَلِیٍّ فَمَنْ طَلَّقَهَا فِی الدُّنْیَا بَانَتْ مِنْهُ فِی الْآخِرَهِ.

وَ فِی رِوَایَهٍ: کَانَ النَّبِیُّ یَقْسِمُ نَفْلًا(۳) فِی أَصْحَابِهِ فَسَأَلْنَاهُ أَنْ یُعْطِیَنَا مِنْهُ شَیْئاً وَ أَلْحَحْنَا عَلَیْهِ فِی ذَلِکَ فَلَامَنَا عَلِیٌّ فَقَالَ حَسْبُکُنَّ مَا أَضْجَرْتُنَّ رَسُولَ اللَّهِ فَتَهَجَّمْنَاهُ فَغَضِبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مِمَّا اسْتَقْبَلْنَا بِهِ عَلِیّاً ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیُّ إِنِّی قَدْ جَعَلْتُ طَلَاقَهُنَّ إِلَیْکَ فَمَنْ طَلَّقْتَهَا مِنْهُنَّ فَهِیَ بَائِنَهٌ وَ لَمْ یُوَقِّتِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فِی ذَلِکَ وَقْتاً فِی حَیَاهٍ وَ لَا مَوْتٍ فَهِیَ تِلْکَ الْکَلِمَهُ فَأَخَافُ أَنْ أَبِینَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ.

خطیب خوارزم:

علی فی النساء له وصی***أمین لم یمانع بالحجاب.

و استنابه فی مبیته علی فراشه لیله الغار و استنابه فی نقل الحرم إلی المدینه بعد ثلاثه أیام و استنابه فی خاصه أمره و حفظ سره مثل حدیث ماریه لما قرفوها(۴) و استنابه علی المدینه لما خرج إلی تبوک و استنابه فی قتل الصنادید من قریش و ولاه علیهم عند هزیمتهم و ولاه حین بعثه إلی فدک و ولاه الخروج إلی بنی زهره و ولاه یوم أحد فی أخذ الرایه و کان صاحب رایته دونهم و ولاه علی نفسه عند وفاته و علی غسله و تکفینه و الصلاه علیه و دفنه و قد روی عنه: إنا أهل بیت النبوه و الرساله و الإمامه و إنه لا یجوز أن یقبلنا عند ولادتنا القوابل.

و إن الإمام لا یتولی ولادته و تغمیضه (۵) و غسله و دفنه

۱- ۱. فی المصدر: رحلونی خ ل.

۲- ۲. المقله: العین.

۳- ۳. النفل- بالتحریک- الغنیمه.

۴- ۴. قرف فلانا بکذا: عابه أو اتهمه به و فی(ت) قذفوها.

۵- ۵. غمض عینه: أطبق جفنیها.

إلاـ إمـام مثله فتـولى ولاـدته رسـول الله و تـولى وفـاه رسـول الله صـلى الله عليه و آله على و تولى أمير المؤمنين ولاـده الحسن و الحسين و تولياه وفاته و وصى إليه أمر الأمه على ما يأتى بيانه إن شاء الله.

و قد استنابه يوم الفتح فى أمر عظيم فإنه وقف حتى صعد على كتفيه و تعلق بسطح البيت و صعد و كان يقلع الأصنام بحيث يهتز حيطان البيت و يرمى بها فتنكسر

وَ رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ فِي مُسْنَدَيْهِمَا وَ أَبُو بَكْرٍ الْخَطِيبُ فِي تَارِيخِهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ الزَّعْفَرَانِيُّ فِي الْفَضَائِلِ وَ الْخَطِيبُ الْخُوارِزْمِيُّ فِي أَرْبَعِينِهِ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ النَّطَنْزِيُّ فِي الْخَصَائِصِ وَ أَبُو الْمَضَاءِ صَبِيحٌ مَوْلَى الرِّضَا عليه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ رَفَعْناهُ مَكاناً عَلِيًّا(١) قَالَ نَزَلَتْ فِي صُعُودِ عَلِيٍّ عليه السلام عَلَى ظَهْرِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله لِقَلْعِ الصَّنَمِ.

أَبُو بَكْرٍ الشِّيرَازِيُّ فِي نُزُولِ الْقُرْآنِ فِي شَأْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْ قَتَادَةَ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ لِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ دَخَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ مَكَّةَ وَ فِي الْبَيْتِ وَ حَوْلَهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ سِتُّونَ صَنَماً فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأُلْقِيَتْ كُلُّهَا لِوُجُوهِهَا وَ كَانَ عَلَى الْبَيْتِ صَنَمٌ طَوِيلٌ يُقَالُ لَهُ هُبَلُ فَنَظَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله إِلَى عَلِيٍّ وَ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ تَرْكَبُ عَلَيَّ أَوْ أَرْكَبُ عَلَيْكَ لِأُلْقِيَ هُبَلَ عَنْ ظَهْرِ الْكَعْبَهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَلْ تَرْكَبُنِي فَلَمَّا جَلَسَ عَلَى ظَهْرِي لَمْ أَسْتَطِعْ حَمْلَهُ لِثِقْلِ الرِّسَالَهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَلْ أَرْكَبُكَ فَضَحِكَ وَ نَزَلَ وَ طَأْطَأَ لِي ظَهْرَهُ (٢) وَ اسْتَوَيْتُ عَلَيْهِ فَوَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ لَوْ أَرَدْتُ أَنْ أَمْسِكَ السَّمَاءَ لَمَسَكْتُهَا بِيَدِي فَأَلْقَيْتُ هُبَلَ عَنْ ظَهْرِ الْكَعْبَهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى وَ قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِلُ (٣).

وَ رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ أَبُو بَكْرٍ الْخَطِيبُ فِي كِتَابَيْهِمَا بِالْإِسْنَادِ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ حُكَيْمٍ الْمَدَائِنِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو مَرْيَمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: انْطَلَقَ بِي رَسُولُ اللَّهِ

١- ١. سوره مريم: ۵٧.

٢- ٢. طأطأ ظهره: خفضه.

٣- ٣. سوره بنى إسرائيل: ٨١.

صلی الله علیه و آله إِلَی الْأَصْنَام فَقَالَ اجْلِسْ فَجَلَسْتُ إِلَی جَنْبِ الْکَعْبَهِ ثُمَّ صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَی مَنْکِبِی ثُمَّ قَالَ لِی انْهَضْ بِی إِلَی الصَّنَم فَنَهَضْتُ بِهِ فَلَمَّا رَأَی ضَعْفِی عَنْهُ قَالَ اجْلِسْ فَجَلَسْتُ وَ أَنْزَلْتُهُ عَنِّی وَ جَلَسَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ لِیَ اصْعَدْ یَا عَلِیُّ فَصَعِدْتُ عَلَی

مَنْکِبِهِ ثُمَّ نَهَضَ بِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا نَهَضَ بِی خُیِّلَ لِی أَنِّی لَوْ شِئْتُ نِلْتُ السَّمَاءَ وَ صَعِدْتُ عَلَی الْکَعْبَهِ وَ تَنَحَّی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَلْقَیْتُ صَنَمَهُمُ الْأَکْبَرَ صَنَمَ قُرَیْشٍ وَ کَانَ مِنْ نُحَاسٍ مُوَتَّداً بِأَوْتَادٍ مِنْ حَدِیدٍ إِلَی الْأَرْضِ الْخَبَرَ.

وَ فِی رِوَایَهِ الْخَطِیبِ: فَإِنَّهُ یُخَیَّلُ إِلَیَ (۱) أَنِّی لَوْ شِئْتُ لَنِلْتُ إِلَی أُفُقِ السَّمَاءِ.

وَ حَدَّثَنِی أَبُو الْحَسَنِ عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ الْعَاصِمِیُّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَحْمَدَ الْوَاعِظِ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْبَیْهَقِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی مَرْیَمَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله احْمِلْنِی لِنَطْرَحَ الْأَصْنَامَ عَنِ الْکَعْبَهِ فَلَمْ أُطِقْ حَمْلَهُ فَحَمَلَنِی فَلَوْ شِئْتُ أَتَنَاوَلُ السَّمَاءَ فَعَلْتُ.

وَ فِی خَبَرٍ: وَ اللَّهِ لَوْ شِئْتُ أَنْ أَنَالَ السَّمَاءَ بِیَدِی لَنِلْتُهَا.

وَ رَوَی الْقَاضِی أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ شُیُوخٍ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا قُمْ بِنَا إِلَی الصَّنَمِ فِی أَعْلَی الْکَعْبَهِ لِنَکْسِرَهُ فَقَامَا جَمِیعاً فَلَمَّا أَتَیَاهُ قَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله قُمْ عَلَی عَاتِقِی (۲) حَتَّی أَرْفَعَکَ عَلَیْهِ فَأَعْطَاهُ عَلِیٌّ ثَوْبَهُ فَوَضَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی عَاتِقِهِ ثُمَّ رَفَعَهُ حَتَّی وَضَعَهُ عَلَی الْبَیْتِ فَأَخَذَ عَلِیٌّ علیه السلام الصَّنَمَ وَ هُوَ مِنْ نُحَاسٍ فَرَمَی بِهِ مِنْ فَوْقِ الْکَعْبَهِ فَنَادَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله انْزِلْ فَوَثَبَ مِنْ أَعْلَی الْکَعْبَهِ کَأَنَّمَا کَانَ لَهُ جَنَاحَانِ وَ یُقَالُ إِنَّ عُمَرَ کَانَ تَمَنَّی ذَلِکَ فَقَالَ علیه السلام إِنَّ الَّذِی عَبَدَهُ لَا یَقْلَعُهُ وَ لَمَّا صَعِدَ أَبُو بَکْرٍ الْمِنْبَرَ نَزَلَ مِرْقَاهً فَلَمَّا صَعِدَ عُمَرُ نَزَلَ مِرْقَاهً فَلَمَّا صَعِدَ عُثْمَانُ نَزَلَ مِرْقَاهً(۳) فَلَمَّا صَعِدَ عَلِیٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ صَعِدَ إِلَی مَوْضِعٍ یَجْلِسُ عَلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسُمِعَ مِنَ النَّاسِ ضَوْضَاءٌ(۴) فَقَالَ مَا هَذَا الَّذِی أَسْمَعُهَا قَالُوا لِصُعُودِکَ إِلَی مَوْضِعِ

۱- ۱. فی المصدر: فانه تخیل الی.

۲- ۲. العاتق: ما بین المنکب و العنق.

۳- ۳. أی درجه.

۴- ۴. الضوضاء: أصوات الناس فی الحرب أوفی الازدحام.

رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الَّذِی لَمْ یَصْعَدْهُ الَّذِی تَقَدَّمَکَ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله یَقُولُ مَنْ قَامَ مَقَامِی وَ لَمْ یَعْمَلْ بِعَمَلِی أَکَبَّهُ اللَّهُ فِی النَّارِ وَ أَنَا وَ اللَّهِ الْعَامِلُ بِعَمَلِهِ الْمُمْتَثِلُ قَوْلَهُ الْحَاکِمُ بِحُکْمِهِ فَلِذَلِکَ قُمْتُ هُنَا ثُمَّ ذَکَرَ فِی خُطْبَتِهِ مَعَاشِرَ النَّاسِ قُمْتُ مَقَامَ أَخِی وَ ابْنِ عَمِّی لِأَنَّهُ أَعْلَمَنِی بِسِرِّی وَ مَا یَکُونُ مِنِّی فَکَأَنَّهُ قَالَ أَنَا الَّذِی وَضَعْتُ قَدَمِی عَلَى خَاتَمِ النُّبُوَّهِ فَمَا هَذِهِ الْأَعْوَادُ أَنَا مِنْ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدٌ مِنِّی وَ قَالَ علیه السلام فِی خُطْبَهِ الِافْتِخَارِ أَنَا کَسَرْتُ الْأَصْنَامَ أَنَا رَفَعْتُ الْأَعْلَامَ أَنَا بَنَیْتُ الْإِسْلَامَ وَ قَالَ ابْنُ نُبَاتَهَ حَتَّى شُدَّ بِهِ أَطْنَابُ

الْإِسْلَامِ وَ هُدَّ بِهِ أَحْزَابُ الْأَصْنَامِ فَأَصْبَحَ الْإِیمَانُ فَاشِیاً بِإِقْبَالِهِ (۱) وَ الْبُهْتَانُ مُتَلَاشِیاً بِصِیَالِهِ (۲) وَ لِمَقَامِ إِبْرَاهِیمَ شَرَفٌ عَلَى کُلِّ حَجَرٍ لِکَوْنِهِ مَقَاماً لِقَدَمِ إِبْرَاهِیمَ فَیَجِبُ أَنْ یَکُونَ قَدَمُ عَلِیٍّ أَکْرَمَ مِنْ رُءُوسِ أَعْدَائِهِ لِأَنَّ مَقَامَهُ کَتِفُ النُّبُوَّهِ.

مُسْنَدُ أَبِی یَعْلَى أَبُو مَرْیَمَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: انْطَلَقْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ لَیْلًا حَتَّى أَتَیْنَا الْکَعْبَهَ فَقَالَ لِیَ اجْلِسْ فَجَلَسْتُ فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى مَنْکِبِی ثُمَّ نَهَضْتُ بِهِ فَلَمَّا رَأَى ضَعْفِی عَنْهُ قَالَ اجْلِسْ فَجَلَسْتُ فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَجَلَسَ لِی وَ قَالَ اصْعَدْ عَلَى مَنْکِبِی ثُمَّ صَعِدْتُ عَلَیْهِ ثُمَّ نَهَضَ بِی حَتَّى إِنَّهُ لَیُخَیَّلُ إِلَیَّ لَوْ شِئْتُ نِلْتُ أُفُقَ السَّمَاءِ وَ صَعِدْتُ عَلَى الْبَیْتِ فَأَتَیْتُ صَنَمَ قُرَیْشٍ وَ هُوَ بِمِثَالِ رَجُلٍ مِنْ صُفْرٍ أَوْ نُحَاسٍ الْحَدِیثَ.

وَ رَوَى إِسْمَاعِیلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْکُوفِیُّ فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ کَانَ صَنَمٌ لِخُزَاعَهَ مِنْ فَوْقِ الْکَعْبَهِ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلى الله عليه و آله یَا أَبَا الْحَسَنِ انْطَلِقْ بِنَا نُلْقِی هَذَا الصَّنَمَ عَنِ الْبَیْتِ فَانْطَلَقَا لَیْلًا فَقَالَ لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ ارْقَ عَلَى ظَهْرِی وَ کَانَ طُولُ الْکَعْبَهِ أَرْبَعِینَ ذِرَاعاً فَحَمَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ انْتَهَیْتَ یَا عَلِیُّ قَالَ وَ الَّذِی بَعَثَکَ بِالْحَقِّ لَوْ هَمَمْتُ أَنْ أَمَسَّ السَّمَاءَ بِیَدِی لَمَسِسْتُهَا وَ احْتَمَلَ الصَّنَمَ وَ جَلَدَ بِهِ الْأَرْضَ (۳) فَتَقَطَّعَ قِطَعاً ثُمَّ تَعَلَّقَ بِالْمِیزَابِ وَ تَخَلَّى بِنَفْسِهِ إِلَى الْأَرْضِ فَلَمَّا سَقَطَ ضَحِکَ فَقَالَ النَّبِیُّ صلى الله عليه و آله مَا

۱- ۱. فی المصدر: بأقیاله.

۲- ۲. الصیال: الصوله و القدره.

۳- ۳. أی صرعه.

يُضْحِكَكَ يَا عَلِيُّ أَضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ قَالَ ضَحِكْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَعَجُّباً مِنْ أَنِّي رَمَيْتُ بِنَفْسِي مِنْ فَوْقِ الْبَيْتِ إِلَى الْأَرْضِ فَمَا أَلِمْتُ وَ لَا أَصَابَنِي وَجَعٌ فَقَالَ كَيْفَ تَأْلَمُ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَوْ يُصِيبُكَ وَجَعٌ إِنَّمَا رَفَعَكَ مُحَمَّدٌ وَ أَنْزَلَكَ جَبْرَئِيلُ.

وَ فِي أَرْبَعِينِ الْخُوارِزْمِيِّ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ: فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله وَ خَشِينَا أَنْ يَرَانَا أَحَدٌ مِنْ قُرَيْشٍ أَوْ غَيْرِهِمْ فَقَذَفْتُهُ فَتَكَسَّرَ وَ نَزَوْتُ (۱) مِنْ فَوْقِ الْكَعْبَهِ.

فهذه دلالات ظاهره على أنه أقرب الناس إليه و أخصهم لديه و أنه ولى عهده و وصيه على أمته من بعده و أنه صلى الله عليه و آله لم يستنب المشايخ فى شى ء إلا ما روى فى أبى بكر أنه استنابه فى الحج و فى قول عائشه مروا أبا بكر ليصلى بالناس و كلا الموضعين فيه خلاف و لعلى بن أبى طالب مزايا فإنه لم يول عليه أحدا و ما أخرجه إلى موضع و لا تركه فى قوم إلا ولاه عليهم و كان الشيخان تحت ولايه أسامه و عمرو بن العاص و غيرهما(۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مأموریت قرائت سوره برائت را پس از عزل ابوبکر به اجماع مفسران و راویان حدیث به آن حضرت علیه السّلام واگذار نمود. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۲۶ -

می گویم: شرح این ماجرا مفصلاً بیان گردیده است؛ سپس ابن شهر آشوب گوید:

ص: ۷۰

سیره نویسان بر این امر اجماع دارند و تاریخی آن را ذکر کرده گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خالد بن ولید را به همراه جمعی از جمله براء بن عازب به یمن فرستاد تا مردم آن را به اسلام دعوت کند. وی شش ماه در آنجا اقامت کرد لیکن کسی دعوتش را اجابت نکرد، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را این حالت خوش نیامد از این رو به امیرالمؤمنین علیه السّلام امر فرمود که برود و خالد را عزل نماید. چون امیرالمؤمنین به آنجا رسید، نماز صبح را با ایشان اقامه فرمود و سپس فرمان پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را بر ایشان خواند و در پی آن همدانی‌ها همگی در یک روز اسلام آوردند و مردم یمن به عنوان مسلمان با وی بیعت کردند. چون این خبر به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله رسید، سجده شکر به جا آورده و فرمود: سلام بر همدان، سلام بر همدان! امیرالمؤمنین علیه السّلام در جنگ صفین ضمن ابیاتی فرموده است:

-« اگر روزی دربان بهشت شده باشم، بی‌تردید به همدانی‌ها می گفتم: ایمن وارد آن گردید!»

پیامبر صَلی الله علیهِ و آله چون علی علیه السّلام را به یمن فرستاد او را نماینده خود در آنجا و قاضی قرار داد تا بر طبق اتفاق نظری که دوست و دشمن بر سخنان آن حضرت دارند در میان آنان قضاوت کند، دست بر سینه‌اش زده و فرمود: «خداوندا، او را استوار بدار و به وی فصل الخطاب تلقین فرما!» امیرالمؤمنین علیه السّلام گوید: از آن پس هرگز در قضاوت میان دو نفر دچار تردید نشدم. این حدیث را احمد بن حنبل و ابویعلی در مسندهای خود و ابن بطه در کتاب « الإبانه» از چهار طریق نقل کرده‌اند.

وقتی آن حضرت را به انجام یک مأموریت شرعی به مدینه فرستاد، وی را به نمایندگی از خود گسیل داشت. احمد بن حنبل

در مسـند و کتاب الفضائل، ابویعلی در مسـند، ابن بطّه در الإبانه و زمخشری در الفائق آن را چنین بیان کردهاند- لفظ از احمد بن حنبـل است- : علی السـلام علیه فرمـود: به همراه رسـول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله در تشـییع جنـازهای بودیم که فرمود: چه کسـی به مـدینه میرود و قـبری را فرو نمیگـذارد مگر اینکه آن را بـا خـاک یکسـان کنـد و هر تصـویری را محو سـازد و هر مجسـمهای را که دید، درهم شـکند؟ پس مردی برخاست و عرض کرد: من، اما از هیبت مردم مدینه ترسید و نشست. پس من بـه سـرعت به آنجـا رفته و برگشـته و به آن حضـرت عرض کردم: یـا رسـول الله، همه قبـور مـدینه را بـا خـاک یکسـان کرده، تصویرها را محو نموده و بتها را شکسـتم. گویـد: پس پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس بار دیگر چنین کند، یقیناً به آنچه خداوند بر محمّد نازل فرموده، کفر ورزیده است، تا پایان حدیث.

و علی علیه السّـلام را نیـابت داد تا بغیر از شـصت و سه شتر همه شتران او را ذبـح نمایـد. اسـماعیل بخاری، ابو داود سیسـتانی، بلاذری، ابویعلی موصلی، احمد بن حنبل و ابوالقاسم اصفهانی

ص: ۷۱

در «الترغیب» از جابر و ابن عباس آوردهانـد- و لفظ از اصـفهانی است- که : رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله یکصد شتر پروار قربانی نمود، پس علی علیه السّـلام از مدینه آمد و پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله وی را شریک ثلث شتران خود گردانید از این رو آن حضـرت شـصت و شش شتر را نحر فرمود و به علی علیه السّلام امر نمود سی و چهار شتر را نحر کند و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی دستور داد از هر قربانی مقداری گوشت بردارد، سپس آن گوشت پخته شد و آن دو هم از گوشت خوردند و هم از آبگوشت؛ و در روایت مجاهد از عبدالرحمان بن أبی لیلی از علی علیه السّلام آمده است که آن حضرت فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من امر فرمود که مسؤولیت شترهـا را بپـذیرم و فرمود: چون آنها را نحر کردی، پوستها، جُلها و پی... های(چربی) آنها را صدقه بده؛ و در روایتی دیگر: به من فرمود: چیزی به قصاب نده که ما خود اجرت او را میپردازیم.

کـافی کلینی: امـام صادق علیه السّـلام فرمود: رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله با دست خود ۶۳ شـتر را نحر فرمـود و علی علیه السّلام بقیه شتران را نحر نمود.

در تهـذیب الأحکـام آمـده است که چون پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله از سـعی میان صـفا و مروه فارغ گشت فرمود: این جبرئیل است که مرا فرمان میدهد که دستور دهم هرکس قربانی نیاورده، احرام عمره بندد. سپس فرمود: اگر آنچه را که اکنون بر من روشن گشـته در آغاز کار میدانسـتم، همانند شما قربانی با خود نمیآوردم و عمره به جای میآوردم لیکن اکنون قربانیها را با خود آوردهام. رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله ۶۶ یا ۶۴ قربـانی با خود آورده بود و علی علیه السّـلام نیز از یمن با ۳۴ یا ۳۶ قربـانی آمـد، و به علی علیه السّـلام فرمود: بر چه نیـتی احرام بستهای؟ عرض کرد: احرام من به نیّت احرام پیـامبر است. فرمود: پس هماننـد من محرِم باش و تو در قربانی من شـریک هستی. و چون رمی جمرات به جای آورد، رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله ۶۶ و علی علیه السّلام ۳۴ شتر نحر کردند و از علی علیه السّلام خواست به نیابت از او شترها را قربانی کند.

الحـاکم بن الـبیّع در «معرفـهٔ علوم الحـدیث» مرفوعـاً از زرّ بن جیش آورده است که: علی علیه السّـلام دو قوچ قربـانی می کرد، یکی به نیابت از پیامبر و دیگری از جانب خودش،

و فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من امر فرموده که به نیابت از وی قربانی کنم و من همیشه چنین خواهم کرد. و احمد بن حنبل در «الفضائل» آن را روایت کرده است.

و او را به نیابت از خود برای اصلاح آنچه خالد تباه کرده بود، فرستاد. بخاری روایت کرده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خالد به سریّه‌ای فرستاد و او به قبیله ابو زاهر اسدی شبیخون زد؛ و در روایت طبری آمده است که خالد دستور داد دست مردان آن‌ها را از پشت بسته و شمشیر در میان ایشان نهاده جمعی را به قتل رساند تا اینکه امان نامه‌ای را که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی و قبیله‌اش داده بود را آوردند. همه ناقلین می گویند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوندا من در حضور تو از کار خالد بیزاری می‌جویم. و در روایت ابوسعید خدری آمده است که آن حضرت فرمود: خدایا، من از خالد بیزارم!- سه بار- سپس فرمود: اما دارایی شما را مسلمانان برده و تقسیم کرده‌اند و بدین ترتیب از دست رفته است، لیکن من مانند آن‌ها را به شما باز می گردانم. از طرفی سه بسته از اموال یمن را نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آوردند، پس آن حضرت فرمود: یا علی، ذمّه خدا و رسولش را آزاد کن و سپس آن سه بسته را تحویل وی داد. پس علی علیه السّلام دستور داد اموال از دست رفته آنان را مکتوب کنند و آن‌ها چنین کردند، آن گاه

یکی از بسته‌ها را گشوده و به آنان فرمود: این بسته را بردارید و با آنچه از دست داده‌اید ارزیابی کنید. عرض کردند: سبحان الله، این بیشتر از آنی است که از دست داده‌ایم. فرمود: بسته دوم را نیز بردارید و آن‌ها را بر تن خانواده‌هایتان و خدمتکارانتان کنید تا به همان مقدار که غمگین گشته‌اند، خوشحال شوند، و سومین بسته را نیز بابت خسارت‌هایی که متحمل شده‌اید و از آن‌ها خبر دارید یا ندارید بردارید تا از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله راضی و خوشنود گردید. و چون علی علیه السّلام نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بازگشت، آن حضرت را از کاری که کرده بود آگاه نمود، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله چنان خندید که دندان‌های آسیای آن حضرت آشکار شدند و فرمود: خداوند ذمّه تو را پاک کند همان‌طور که ذمّه مرا پاک کردی؛ و نظیر این ماجرا در مورد بنی جذیمه نیز روایت شده است. - . در قاموس ۴: ۸۸ جذیمه بر وزن سفینه: نام قبیله‌ای از عبد قیس است و ممکن است با ضم جیم خوانده شود. -

حمیری:

-« آن کیست که محمّد به وی وصیت کرد که وعده‌ها را به جا آورد پس وام‌ها را ادا کرد.»

و به هنگام هجرت علی علیه السّلام را در خانواده و اموال خویش جانشین خود فرمود تا تمام بدهی‌های او را پرداخته و امانات مردم را به ایشان مسترد دارد و به وی وصیت نمود دیونش را ادا کند.

طبری با اسناد خود از عبّاد از علی علیه السّلام آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چه کسی وام مرا پرداخت نموده و به وعده‌های من عمل می‌نماید تا در بهشت با من باشد؟ عرض کردم: من یا رسول الله!

فردوس دیلمی: سلمان گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی بن ابی طالب وعده‌های مرا به جای می‌آورد و وام مرا ادا می‌نماید.

احمد بن حنبل در «الفضائل» از ابن آدم سلولی و حبشی بن جناده سلولی آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من است و من از اویم و وام مرا جز خودم یا علی ادا نمی‌کند. و نیز آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله فرمود: «وام مرا پرداخت می‌کند و وعده‌های مرا به جای می‌آورد» و در روایات بسیاری آمده است که به وی فرمود:« تو ادا کننده وام منی.»

قتاده: اطلاع یافتم که علی علیه السّلام سه سال در موسم حج ندا در داد: هرکس طلبی از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دارد، بیاید تا وام او را پرداخت کنیم. محدّثان عامه نیز از حبشی بن جناده نقل کرده‌اند که مردی نزد ابوبکر آمده و گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وعده کرد سه مشت خرما به من بدهد. ابوبکر گفت: یا علی، سه مشت خرما به وی بده! سپس ابوبکر خرماها را شمرد و آن را هر مشت شصت دانه یافت، پس گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله راست فرمود، شنیدم فرمود: ای ابوبکر مشت من و علی در شمارش یکسان هستند.

بدهی پیامبر صَلی الله علیهِ و آله که وعده‌های آن حضرت بود بالغ بر هشتاد هزار درهم بود که علی علیه السّلام آن را ادا فرمود.

و از جمله دَین‌هایی که به جای وی ادا نمود دَین به خدا بود که بزرگ‌تر است و شامل اموری می‌شد که خداوند انجام آن‌ها را بر وی فرض کرده بود و آن حضرت پیش از ادای آن‌ها رحلت فرمودند و به علی علیه السّلام وصیت نمود آن‌ها را از جانب او به جای آورد و این خود قول خدای متعال است که فرمود:« يَأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَ الْمُنَافِقِينَ» {ای پیامبر، با کافران و منافقان جهاد کن} پس آن حضرت در حیات خود با کفار جهاد فرمود و به علی امر کرد پس از وفاتش با منافقان جهاد کند، پس علی علیه السّلام با ناکثین، قاسطین و مارقین جهاد نمود و بدین ترتیب دَین رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را به خدا ادا نمود.

آن حضرت طلاق همسرانش را به علی علیه السّلام واگذار فرمود.

ابو الدرعل مرادی و صالح مولای التومه از عایشه روایت کرده‌اند که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله اختیار طلاق همسرانش را به علی علیه السّلام واگذار فرمود.

اصبغ بن نباتهٔ گوید: در روز جمل علی علیه السّلام به عایشه پیغام داد که برگرد وگرنه سخنی خواهم گفت که از خدا و رسولش دور شوی. و امیرالمؤمنین علیه السّلام به حسن علیه السّلام فرمود: نزد فلان زن برو و به وی بگو: امیرلمؤمنین به تو می‌گوید: سوگند به آنکه دانه و خلایق را آفرید، اگر هم‌اکنون باز نگردی چیزی را که می‌دانی برایت خواهم فرستاد.

ص: ۷۴

و چون حسن علیه السّلام پیغام امیرالمؤمنین را به وی رساند، برخاسته و گفت: دست از سر من بردارید (مرا باز گردانید) پس

زنی از مهالبه به وی گفت: ابن عباس که بزرگ بنی‌هاشم است نزد تو آمد و تو با وی جروبحث کردی و او از نزد تو خشمگین بیرون رفت و هم‌اکنون جوانی نزد تو آمده و چنین از زمین کَنده شدی؟! عایشه گفت: این جوان پسر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است، هرکس می‌خواهد چشمان رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را ببیند، به این جوان نگاه کند. و علی پیغامی را برای من فرستاده که می‌دانم چیست. آن زن گفت: تو را به حقّی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بر تو دارد سوگند می‌دهم که مرا از پیغامی که برایت فرستاده باخبر کن! عایشه گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله اجازه طلاق همسرانش را به علی واگذار کرده است، پس هر زنی را که علی در این دنیا طلاق دهد، در آخرت از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله دور خواهد بود.

و در روایتی آمده است: پیامبرصَلی الله علیهِ و آله مشغول تقسیم غنایمی میان یاران خود بود که از وی خواستیم از آن غنایم چیزی به ما بدهد و بر این خواسته اصرار کردیم؛ پس علی ما را ملامت کرد و گفت: بس کنید، پیش از این رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را آزار ندهید! ما نیز به وی حمله‌ور شدیم که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از برخورد ما با علی به خشم آمده و فرمود: ای علی، من طلاق آن‌ها را به تو واگذار می کنم، پس هرکدام را که طلاق دهی، طلاقش بائن خواهد بود؛ و آن حضرت هیچ زمانی را برای این اختیار معیّن نفرمود، نه در حیات و نه پس از مرگ. پیغام علی اشاره به این اختیار بود، لذا من بیم آن دارم که برای همیشه از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دور گردم.

خطیب خوارزم:

-«علی، وصیّ او بر زنان بود، او امین بود و حجابی مانع از تردد او نزد پیامبر نمی‌شد»

و در شب هجرت وی را در بستر خود خوابانید و انتقال زنان اهل بیت را بعد از سه روز از هجرت به مدینه، به وی سپرد و در امور خصوصی و حفظ اسرار نظیر ماجرای ماریه زمانی که به وی تهمت زدند او را امین می شمرد. و چون به جنگ تبوک رفت وی را جانشین خود در مدینه قرار داد و قتل دلاوران قریش را به وی واگذار نموده، پس از هزیمت‌شان او را بر ایشان گمارد و هنگامی که وی را به فدك فرستاد به نیابت از خود فرستاد و رفتن به سوی بنی زهره را به او واگذار نمود و در جنگ اُحد او را پرچمدار سپاه خود نمود و تنها پرچمدار سپاه بود و به هنگام وفات او را بر خود گمارده، غسل و کفن و نماز و دفن خود را به وی سپرد؛ و از آن حضرت نقل شده است که: ما اهل نبوت و رسالت و امامت هستیم و جایز نیست هنگام ولادتمان قابله‌ها ما را بگیرند. و سرپرستی امام به هنگام ولادت امام و به هنگام مرگ او کار بستن چشم(پس از وفات)، غسل و دفنش

ص: ۷۵

جز توسط امامی چون خودِ او جایز نمی‌باشد. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله هنگام ولادت علی علیه السّلام سرپرستی وی را بر عهده گرفت و علی علیه السّلام نیز مسؤولیت امور مربوط به وفات آن حضرت را عهده‌دار گردید، و امیرالمؤمنین علیه السّلام سرپرستی حسن و حسین علیهما السّلام را به هنگام ولادت برعهده گرفت و آن دو نیز عهده‌دار کارهای مربوط به وفات آن حضرت را شدند. و آن‌گونه که إن شاء الله گفته خواهد شد، امر امامت نیز به وی سپرده شد.

و در روز فتح مکه کار عظیمی را به وی واگذار نمود، و آن اینکه آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله ایستاد تا علی از شانه‌های وی بالاـ رفته و از سقف خانه کعبه آویزان شود. پس علی علیه السلام بالاـ رفت در حالیکه چنان بت‌ها را از جا می کند و بر زمین می‌افکند تا بشکنند که دیوارهای کعبه به لرزه می‌افتادند؛ احمد بن حنبل و ابویعلی موصلّی در مسندهای خود، ابوبکر خطیب در تاریخ خود، محمّد بن صباح زعفرانی در «الفضائل»، خطیب خوارزمی در الأربعین خود، ابوعبدالله نطنزی در الخصائص و ابوالمضا صبیح غلام امام رضا علیه السّلام روایت کرده که: شنیدم که امام رضا از پدرش از جدّش درباره آیه:« وَ رَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا» - . مریم/ ۵۷ - {و [ما] او را به مقامی بلند ارتقا دادیم.} روایت کرده فرمود: درباره بالاـ رفتن علی علیه السّلام از کتف پیامبر صَلی الله علیهِ و آله برای درهم شکستن بت‌ها نازل شده است.

ابوبکر شیرازی در کتاب «نزول القرآن فی شأن امیرالمؤمنین علیه السّلام» قتاده از ابن مسیّب از ابوهریره روایت کرده که جابر بن عبدالله به من گفت: به همراه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وارد مکّه شدیم در حالی که درون کعبه و اطراف آن ۳۶۰ بت وجود داشت، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله امر فرمود همه آن بت‌ها را بر زمین بکوبند، پس همه با سر بر زمین افتادند. درون کعبه بتی بلند به نام «هُبَل» وجود داشت، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نگاهی به علی علیه السّلام افکنده و به وی فرمود: علی، سوار پشت من می‌شوی یا سوار پشت تو بشوم تا هبل را از پشت کعبه بر زمین افکنم؟ عرض کردم: یا رسول الله، شما بر پشت من سوار شوید. و چون بر پشت من سوار شد، به دلیل سنگینی بار رسالت نتوانستم وی را حمل کنم. لذا عرض کردم: یا رسول الله، من سوار پشت شما می‌شوم! پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خنده‌ای فرمود و پایین آمده و کمر مبارک خود را خم نمود و من بر پشت آن حضرت نشستم، و قسم به کسی که دانه را شکافت و آدمیان را آفرید، اگر می‌خواستم آسمان را با دست خود بگیرم، این کار را می‌کردم، سپس هبل را از پشت کعبه بر زمین افکندم، آنگاه خدای متعال آیه: «وَ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ» - . بنی اسرائیل/ ۸۱ - {و بگو: «حق آمد و باطل نابود شد} نازل گردید.

و احمد بن حنبل و ابوبکر خطیب در کتاب ایشان مرفوعاً از نعیم بن حکیم مدائنی روایت کرده‌اند که گفت: ابومریم مرا از علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت نموده که فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا با خود

ص: ۷۶

به سوی بت‌ها برده و فرمود: بنشین، پس در کنار کعبه نشستم. آنگاه رسول خدا بر شانه‌های من سوار شده و به من فرمود: برخیز و مرا نزد آن بت ببر، من نیز آن حضرت بلند کرده و برخاستم لیکن چون دریافت که در حمل وی ناتوانم، فرمود: بنشین! پس نشستم و آن حضرت را پیاده کردم، و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برای من نشسته و به من فرمود: سوار شو علی! پس بر شانه آن حضرت سوار شدم، سپس رسول خدا مرا بلند فرموده، و چون برخاست چنان تصوّر کردم که اگر می... خواستم می‌توانستم آسمان را با دست خود بگیرم و به پشت بام کعبه بالا می‌رفتم. سپس رسول خدا به کناری ایستاد و من بت بزرگ آن‌ها، بت قریش را که از مس میخکوب شده با میخ‌های آهنی ساخته شده بود، بر زمین انداختم... تا آخر حدیث. و در روایت خطیب آمده است: تصوّر کردم که اگر می‌خواستم، اُفق آسمان را به چنگ می‌آوردم .

و ابوالحسن علی بن احمد عاصمی مرفوعاً مرا از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت کرد که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: مرا حمل کن تا بت‌های کعبه را بیندازیم، اما من توان حمل آن حضرت را نداشتم لذا او مرا حمل فرمود و در آن حال

اگر می‌خواستم آسمان را به چنگ آورم، می‌آوردم. و در خبر دیگری آمده است علی علیه السلام فرمودند: به خدا سوگند اگر میخواستم دستم را به آسمان برسانم این کار را می کردم.

و قاضی ابو عمرو عثمان بن احمد مرفوعاً از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی صلوات الله علیهما فرمود: برخیز به سراغ بت‌ها در بالای کعبه برویم و آن‌ها را بشکنیم. پس همگی برخاستند و چون به آنجا رسیدند، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: برخیز و از دوشم بالاـ برو تا تو را برای افکندن بت‌ها بالا ببرم. پس علی علیه السّلام پیراهن خود را به آن حضرت داد و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آن را روی شانه خود انداخت و علی علیه السّلام را بلند کرد تا به بالای کعبه رسید. پس علی علیه السّلام بت را که از مس بود از بالای کعبه بر زمین انداخت، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله صدا زد: بیا پایین! پس علی علیه السّلام چنان از بالای کعبه به پایین پرید که گویی دو بال داشت. و گفته می‌شود که عمر آرزوی انجام این کار را داشت که علی علیه السّلام به وی فرمود: کسی که آن را می‌پرستیده، قادر به افکندن آن نیست.

و چون ابوبکر خلیفه شد و از منبر بالاـ رفت یک پله پایین‌تراز پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نشست، و چون عمر خلیفه شد و از منبر بالاـ رفت یک پله پایین‌تر نشست و چون عثمان خلیفه شد یک پله پایین تر نشست ولی چون علی صلوات الله علیه به خلافت رسید و از منبر بالا رفت، در جای رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نشست. در این هنگام صدای همهمه مردم به گوش آن حضرت رسید، لذا فرمود: این سرو صدایی که می‌شنوم چیست؟ گفتند: به خاطر بالا رفتن شما از منبر و نشستن در جایی است

ص: ۷۷

که خلیفه پیش از شما در آنجا ننشست! فرمود: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: «هرکس در جای من بنشیند و همانند من رفتار نکند، خداوند او را با صورت در آتش افکند» و به خدا سوگند من همان کسی هستم که چون وی رفتار می‌کنم، قول ایشان را به کار می‌گیرم و به حکم او فرمان می‌رانم از این رو بر جای وی نشسته‌ام، سپس در خطبه خود چنین فرمود: ای مردم، از آن جهت در جای

برادر و عموزاده‌ام نشسته‌ام که آن حضرت مرا از آینده خود و کارهایی که از من سر می‌زند آگاه فرموده است؛ و گویا فرموده: من همان کسی هستم که پا بر دوش خاتم پیامبران نهاده و از آن بالا رفته‌ام، این چوب‌ها چه می‌توانند باشند؟ من از محمّدم و محمّد از من است.

و در خطبه افتخار فرمود: «بت‌ها را من بشکستم، پرچم‌ها را من برافراشتم، اسلام را من بنا کردم». و ابن نباته گوید:«تا جایی که به وسیله وی ریسمان‌های اسلام را محکم ساخت و احزاب بت‌ها را بدو درهم شکست» و ایمان به اقبال او آشکار گشت و بهتان به صولت او از هم گسست و بی‌شک مقام ابراهیم بر هر سنگی شرافت دارد بدان جهت که قدمگاه ابراهیم بوده است، از این رو لازم است که قدمگاه علی گرامی‌تر از سرهای دشمنان وی باشد، زیرا این قدم بر کتف نبوت قرار گرفته است.

مسند ابویعلی: ابومریم گوید: علی علیه السّلام فرمود: شب هنگام به همراه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله راه افتاده و به کعبه آمدیم، سپس آن حضرت به من فرمود: بنشین! چون نشستم رسول خدا بر شانه‌ام سوار گشت و من وی را بلند کردم. و چون ضعف مرا در حمل خود دید، فرمود: بنشین! من نشستم و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پایین آمده و خود نشسته سپس به من فرمود: بر دوش من سوار شو. من نیز سوار گشته و آن حضرت چنان مرا بلند کرد که تصوّر کردم اگر بخواهم افق آسمان را به چنگ آورم، حتماً بدان دست خواهم یافت؛ و از بام کعبه بالا رفته نزد بت قریش آمدم که بتی به شکل یک مرد و از جنس مس یا سرب بود... تا پایان حدیث.

و اسماعیل بن محمّد کوفی در حدیثی طولانی از ابن عباس روایت کرده که بنی خزاعه صاحب بتی در بالای کعبه بودند پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: ای ابوالحسن، برویم این بت را از کعبه بیرون بیندازیم. پس شبانه راه افتادند و چون به کعبه رسیدند فرمود: ابوالحسن، از روی پشتم بالا برو، و کعبه چهل ذرع طول داشت، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی علیه السّلام را بر پشت خود حمل نمود. سپس فرمود: علی، رسیدی؟ عرض کرد: سوگند به آن کسی که تو را به حق فرستاد اگر اراده کنم آسمان را با دست خود لمس کنم، آن را لمس خواهم کرد، و آن‌گاه بت را بر زمین افکند که درهم شکست، سپس به ناودان آویخت و خود پایین آمد و چون بر زمین افتاد خندید، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله پرسید: به چه

ص: ۷۸

می‌خندی علی که خداوند پیوسته دهانت را به خنده باز کند؟ عرض کرد: یا رسول الله، از تعجّب خندیدم، زیرا از بام کعبه خود را به زمین انداختم لیکن نه دردی احساس کردم و نه آسیبی به من رسید. فرمود: چگونه احساس درد کنی یا اینکه آسیب ببینی در حالی که محمّد تو را بالا برده و جبرئیل پایین آورده است؟ و در اربعین خوارزمی ضمن حدیثی طولانی از علی نقل می‌کند که : من و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله راه افتادیم و بیم آن داشتیم کسی از قریش یا دیگران ما را ببیند، پس آن بت را انداختم و درهم شکست و از بالای کعبه به پایین پریدم.

این‌ها دلالت‌های آشکار مبنی بر این هستند که علی علیه السّلام نزدیک‌ترین مردم و مقرّب‌ترین آن‌ها به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و اینکه ولیّ عهد و وصیّ وی بر اُمّتش بعد از رحتلش بوده است، و آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله هرگز یکی از مشایخ دیگر را به نیابت از خود مأموریتی نداد مگر آنچه روایت شده در مورد ابوبکر که او را به نیابت خود به حج فرستاد، و به قول عایشه، فرموده است: به ابوبکر بگویید تا با مردم نماز بخواند؛ که هر دو مورد محل اختلاف هستند، از طرفی علی علیه السّلام از امتیازاتی برخوردار است از جمله اینکه هرگز پیامبر کسی را بر وی فرمانده نساخت و به هر جا که او را فرستاده یا در جایی بر جای گذاشت، او را امیرآن جمع نمود ولی ابوبکر و عمر زیر فرمان اسامهٔ بن زید، عمرو بن عاص و دیگران بوده‌اند.
- . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۲۸- ۳۲۷ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] ع، [علل الشرائع] أَحْمَدُ بْنُ یَحْیَی الْمُکَتِّبُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقِ عَنْ بَشِیرِ بْنِ سَعِیدِ بْنِ قِیلَوَیْهِ عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ کَثِیرٍ التَّمِیمِیِّ الْیَمَانِیِّ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ حَرْبٍ الْهِلَالِیَّ أَمِیرَ الْمَدِینَهِ یَقُولُ: سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فِی نَفْسِی مَسْأَلَهٌ أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْهَا فَقَالَ إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُکَ بِمَسْأَلَتِکَ قَبْلَ أَنْ تَسْأَلَنِی وَ إِنْ شِئْتَ فَاسْأَلْ (۳) قَالَ قُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ بِأَیِّ شَیْ ءٍ تَعْرِفُ مَا فِی نَفْسِی قَبْلَ سُؤَالِی فَقَالَ (۴) بِالتَّوَسُّمِ وَ التَّفَرُّسِ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِینَ (۵) وَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اتَّقُوا فِرَاسَهَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ یَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَأَخْبِرْنِی بِمَسْأَلَتِی قَالَ أَرَدْتَ أَنْ تَسْأَلَنِی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ لِمَ لَمْ یُطِقْ حَمْلَهُ عَلِیٌّ علیه السلام عِنْدَ حَطِّ الْأَصْنَامِ (۶) مِنْ سَطْحِ الْکَعْبَهِ مَعَ قُوَّتِهِ وَ شِدَّتِهِ وَ مَعَ مَا ظَهَرَ مِنْهُ

۱- ۱. أی و ثبت.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۲۸. ۳۳۷.

۳- ۳. فی المصدرین: و إن شئت فسل.

۴- ۴. فی المعانی: قبل سؤالی عنه. قال اه.

۵- ۵. سوره الحجر: ۷۵.

۶- ۶. فی المعانی: عند حطه الأصنام.

فِی قَلْعِ بَابِ الْقَوْمِ بِخَیْبَرَ(۱) وَ الرَّمْیِ بِهِ إِلَی وَرَائِهِ أَرْبَعِینَ ذِرَاعاً وَ کَانَ لَا یُطِیقُ حَمْلَهُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا وَ قَدْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَرْکَبُ النَّاقَهَ وَ الْفَرَسَ وَ الْحِمَارَ(۲) وَ رَکِبَ الْبُرَاقَ لَیْلَهَ الْمِعْرَاجِ وَ کُلُّ ذَلِکَ دُونَ عَلِیٍّ فِی الْقُوَّهِ وَ الشِّدَّهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ عَنْ هَذَا وَ اللَّهِ أَرَدْتُ أَنْ أَسْأَلَکَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَأَخْبِرْنِی فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً بِرَسُولِ اللَّهِ تَشَرَّفَ (۳) وَ بِهِ ارْتَفَعَ وَ بِهِ وَصَلَ إِلَی أَنْ أَطْفَأَ نَارَ الشِّرْکِ وَ أَبْطَلَ کُلَّ مَعْبُودٍ(۴) مِنْ دُونِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَوْ عَلَاهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِحَطِّ الْأَصْنَامِ لَکَانَ بِعَلِیٍّ مُرْتَفِعاً وَ شَرِیفاً وَاصِلًا إِلَی حَطِّ الْأَصْنَامِ وَ لَوْ کَانَ ذَلِکَ کَذَلِکَ لَکَانَ أَفْضَلَ مِنْهُ (۵) أَ لَا تَرَی أَنَّ عَلِیّاً قَالَ لَمَّا عَلَوْتُ ظَهْرَ رَسُولِ اللَّهِ شُرِّفْتُ وَ ارْتَفَعْتُ حَتَّی لَوْ شِئْتُ أَنْ أَنَالَ السَّمَاءَ لَنِلْتُهَا أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ الْمِصْبَاحَ هُوَ الَّذِی یُهْتَدَی بِهِ فِی الظُّلْمَهِ وَ انْبِعَاثُ فَرْعِهِ مِنْ أَصْلِهِ وَ قَدْ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام أَنَا مِنْ أَحْمَدَ کَالضَّوْءِ مِنَ الضَّوْءِ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ مُحَمَّداً وَ عَلِیّاً صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا کَانَا نُوراً بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَبْلَ خَلْقِ الْخَلْقِ بِأَلْفَیْ عَامٍ (۶) وَ أَنَّ الْمَلَائِکَهَ لَمَّا رَأَتْ ذَلِکَ النُّورَ رَأَتْ لَهُ أَصْلًا قَدْ تَشَعَّبَ مِنْهُ (۷) شُعَاعٌ لَامِعٌ فَقَالَتْ إِلَهَنَا وَ سَیِّدَنَا مَا هَذَا النُّورُ فَأَوْحَی اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی إِلَیْهِمْ هَذَا نُورٌ مِنْ نُورِی أَصْلُهُ نُبُوَّهٌ وَ فَرْعُهُ إِمَامَهٌ أَمَّا النُّبُوَّهُ فَلِمُحَمَّدٍ عَبْدِی وَ رَسُولِی

۱- ۱. فی المعانی: فی قلع باب القموس بخیبر. قال فی القاموس(۲: ۳۱۵) القموس: جبل بخیبر علیه حصن ابی الحقیق الیهودی.

۲- ۲. فی المعانی: یرکب الناقه و الفرس و البغله و الحمار.

۳- ۳. فی المعانی: شرف.

۴- ۴. فی المعانی: و به وصل الی إطفاء نار الشرک و إبطال کل معبود.

۵- ۵. أی لکان أمیر المؤمنین أفضل من رسول اللّه.

۶- ۶. هذا النحو من التحدیدات التی وردت فی بعض الروایات لیس من قبیل تحدیدات الناس الأمور بالأیّام و الاعوام. ضروره عدم تحقّق الزمان الحاصل من حرکه الأرض قبل ایجادها، کما أنّه لا معنی للزمان بعد انهدامها، فهذا نظیر قوله تعالی: « خالِدِینَ فِیها ما دامَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ»* (هود: ۱۰۸ و ۱۰۹) و نحن نعلم من القرآن أنّه لا لسماء و لا أرض یومئذ، و المراد من هذا و نظائره التبعید، فان للعرب ألفاظا للتبعید فی معنی التأبید، یقولون:« لا أفعل ذلک ما اختلف اللیل و النهار و ما دامت السماء و الأرض و ما نبت النبت و ما اختلف الجره و الدره و ما ذر شارق» ظنا منهم ان هذه الأشیاء لا تتغیر و یرون بذلک التأبید لا التوقیف، فخاطبهم سبحانه بالمتعارف من کلامهم علی قدر عقولهم و ما یعرفون، و کذلک الکلام فی الروایات الموقته خلق الأنوار الطیبه النبویّه و العلویه: و فی المقام کلام ربما لا یسعه بعض الافهام.

۷- ۷. فی المعانی: قد انشعب فیه.

وَ أَمَّا الْإِمَامَهُ فَلِعَلِيٍّ حُجَّتِی وَ وَلِيِّی وَ لَوْلَاهُمَا مَا خَلَقْتُ خَلْقِی أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَفَعَ يَدَ عَلِيٍّ علیه السلام(۱) بِغَدِيرِ خُمٍّ حَتَّى نَظَرَ النَّاسُ إِلَى بَيَاضِ إِبْطَيْهِمَا فَجَعَلَهُ وَلِيَّ الْمُسْلِمِينَ (۲) وَ إِمَامَهُمْ وَ قَدِ احْتَمَلَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ علیهما السلام يَوْمَ حَظِيرَهِ بَنِی النَّجَّارِ فَلَمَّا قَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ نَاوِلْنِی أَحَدَهُمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نِعْمَ الرَّاكِبَانِ وَ أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا(۳) وَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّی بِأَصْحَابِهِ فَأَطَالَ سَجْدَهً مِنْ سَجَدَاتِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ قِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ أَطَلْتَ هَذِهِ السَّجْدَهَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله إِنَّ ابْنِی ارْتَحَلَنِی فَكَرِهْتُ أَنْ أُعَاجِلَهُ (۴) حَتَّى يَنْزِلَ وَ إِنَّمَا أَرَادَ بِذَلِكَ رَفْعَهُمْ وَ تَشْرِيفَهُمْ فَالنَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِمَامٌ نَبِيٌّ (۵) وَ عَلِيٌّ إِمَامٌ لَيْسَ بِنَبِيٍّ وَ لَا رَسُولٍ فَهُوَ غَيْرُ مُطِيقٍ لِأَثْقَالِ النُّبُوَّهِ-(۶) قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ الْهِلَالِيُّ فَقُلْتُ لَهُ زِدْنِی يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنَّكَ لَأَهْلُ الزِّيَادَهِ(۷) إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَمَلَ عَلِيّاً عَلَى ظَهْرِهِ يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنَّهُ أَبُو وُلْدِهِ وَ إِمَامُ الْأَئِمَّهِ مِنْ صُلْبِهِ (۸) كَمَا حَوَّلَ رِدَاءَهُ فِی صَلَاهِ الِاسْتِسْقَاءِ وَ أَرَادَ أَنْ يُعْلِمَ أَصْحَابَهُ بِذَلِكَ أَنَّهُ قَدْ تَحَوَّلَ الْجَدْبُ خِصْباً(۹) قَالَ قُلْتُ لَهُ زِدْنِی يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ احْتَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يُعْلِمَ قَوْمَهُ أَنَّهُ هُوَ الَّذِی يُخَفِّفُ عَنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ مَا عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ وَ الْعِدَاتِ وَ الْأَدَاءِ عَنْهُ مِنْ بَعْدِهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ زِدْنِی فَقَالَ احْتَمَلَهُ (۱۰) لِيُعْلِمَ بِذَلِكَ أَنَّهُ قَدِ احْتَمَلَهُ وَ مَا حَمَلَ إِلَّا لِأَنَّهُ مَعْصُومٌ لَا يَحْمِلُ

۱- ۱. فی المعانی: رفع یدی علی.

۲- ۲. فی المصدرین: مولی المسلمین.

۳- ۳. فی المعانی: نعم الحاملان و نعم الراکبان و أبوهما خیر منهما(و روی فی خبر آخر: أن رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله حمل الحسن و حمل جبرئیل الحسین فلهذا قال: نعم الحاملان) اه.

۴- ۴. فی المعانی: فقال نعم ان ابنی ارتحلنی فکرهت أن اعجله.

۵- ۵. فی المعانی: فالنبی رسول بنی آدم.

۶- ۶. فی المصدرین: لحمل أثقال النبوّه.

۷- ۷. فی المصدرین: لاهل للزیاده.

۸- ۸. فی المعانی: و امام الأئمّه من صلبه.

۹- ۹. الجدب: الأرض الیابسه التی لا نبت فیها لانقطاع المطر عنها، و الخصب: هی التی کثر فیها العشب و الخیر.

۱۰- ۱۰. فی المعانی: زدنی یا ابن رسول اللّه، فقال: انه احتمله اه.

وِزْراً(۱) فَتَكُونُ أَفْعَالُهُ عِنْدَ النَّاسِ حِكْمَةً وَ ثَوَاباً وَ قَدْ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السلام يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى حَمَلَنِي ذُنُوبَ شِيعَتِكَ ثُمَّ غَفَرَهَا لِي وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ ما تَأَخَّرَ(۲) وَ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ (۳) قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ وَ عَلِيٌّ نَفْسِي وَ أَخِي أَطِيعُوا عَلِيّاً فَإِنَّهُ مُطَهَّرٌ مَعْصُومٌ لَا يَضِلُّ وَ لَا يَشْقَى ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّما عَلَيْهِ ما حُمِّلَ وَ عَلَيْكُمْ ما حُمِّلْتُمْ وَ إِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَ ما عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلاغُ الْمُبِينُ (۴) قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ الْهِلَالِيُّ ثُمَّ قَالَ (۵) جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَيُّهَا الْأَمِيرُ لَوْ أَخْبَرْتُكَ بِمَا فِي حَمْلِ النَّبِيِّ عَلِيّاً عِنْدَ حَطِّ الْأَصْنَامِ مِنْ سَطْحِ الْكَعْبَةِ مِنَ الْمَعَانِي الَّتِي أَرَادَهَا بِهِ لَقُلْتَ إِنَّ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ لَمَجْنُونٌ فَحَسْبُكَ مِنْ ذَلِكَ مَا قَدْ سَمِعْتَ (۶) فَقُمْتُ إِلَيْهِ وَ قَبَّلْتُ رَأْسَهُ وَ يَدَيْهِ وَ قُلْتُ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسالَتَهُ (۷).

**[ترجمه]معانی الأخبار – علل الشرائع: محمّد بن حرب هلالی امیر مدینه گوید: از جعفر بن محمّد علیه السّلام سؤال کرده و به وی گفتم: ای فرزند رسول خدا، سؤالی ذهن مرا به خود مشغول کرده و می‌خواهم آن را از شما بپرسم. فرمود: اگر بخواهی، پیش از آنکه سؤالت را بپرسی، تو را از جواب آن آگاه سازم، یا اینکه اگر می‌خواهی بپرس. به وی عرض کردم: ای فرزند پیامبر، چگونه پیش از آنکه بپرسم از سؤال من خبر دارید؟! فرمود: با هوشیاری و فراست، آیا قول خدای عزّوجل را نشنیده‌ای که می‌فرماید:«إِنَّ فِي ذَالِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ» - . حجر/ ۷۵ - {به

یقین، در این [کیفر] برای هوشیاران عبرتهاست.} و قول رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله که می‌فرماید:« از فراست مؤمن پروا داشته باشید که او به نور خدا می‌بیند» پس به وی عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، مرا از سؤالم آگاه فرما! فرمود: می... خواستی از من درباره رسول خدا بپرسی که چرا علی علیه السّلام با آن همه قدرت و صلابت و آنچه از وی دیده شد نظیر

کندن دروازه قلعه خیبر و پرتاب کردن آن به پشت سر به فاصله چهل ذرع، دری که چهل نفر توان حمل آن را نداشتند،هنگام انداختن بت‌ها از بام کعبه نتوانست رسول خدا را بر دوش خود حمل کند در حالی پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بر شتر و اسب و الاغ سوار می‌شد، و در شب معراج بر براق سوار شد و همه این‌ها در قوت و قدرت به علی علیه السّلام نمی‌رسند؟ به آن حضرت عرض کردم: به خدا سوگند ای فرزند رسول خدا، سوال من از شما همین بود. اکنون مرا پاسخ دهید. فرمود: علی علیه السّلام به برکت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شرافت یافت و رفعت مقام و منزلت پیدا کرد و به سبب آن حضرت به این جایگاه رسید که آتش شرک را خاموش و هر معبودی جز خدای عزّوجل را باطل نماید و چنانچه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به قصد انداختن بت‌ها بر زمین بر دوش علی علیه السّلام سوار می‌شد، در این صورت این پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بود که برای انداختن بت‌ها به علی علیه السّلام رفعت ، شرف و اصالت می‌یافت که در این صورت علی علیه السّلام افضل از وی می‌بود، مگر نمی‌بینی که علی علیه السّلام فرموده است:« هنگامی که از دوش رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بالا رفتم شرافت و رفعت یافتم تا جایی که اگر می‌خواستم به آسمان برسم، قطعاً می‌رسیدم»؟ مگر نمی‌دانی که در تاریکی، به چراغ راه می‌یابند و فرع آن از اصلش نشأت می‌گیرد؟ و از این روست که علی علیه السّلام فرموده است:« من از احمد همانند نور از نور می‌باشم (نور من فرعی از نور اوست)»؟ آیا نمی‌دانی که محمّد و علی- صلوات الله علیهما- دو هزار سال پیش از خلقت آدم نوری در مقابل

خدای عزّوجل بوده‌اند؟ و اینکه چون فرشتگان وقتی آن نور را دیدند، مشاهده کردند که اصلی دارد که در آن اصل شعاعی درخشان منشعب شده است از این رو گفتند: ای خدا و سیّد سرور ما، این نور چیست؟ پس خداوند تبارک و تعالی به ایشان وحی فرمود که: این نور، نوری از نور من است که اصل آن نبوّت و فرعش امامت است، اما نبوّت، از آنِ بنده و فرستاده‌ام محمّد است

ص: ۸۰

و اما امامت، به حجّت و ولیّ من علی تعلّق دارد و اگر این دو نبودند، مخلوقاتم را نمی‌آفریدم؛ مگر نمی‌دانی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در غدیرخَمّ دست علی علیه السّلام را چنان بالا برد که مردم سفیدی زیربغل آن دو را دیدند و پیامبر وی را ولی و امام مسلمانان قرار داد؟ و در روز محله ی بنی النجار حسن و حسین علیهما السّلام را در آغوش گرفته و حمل فرمود و چون یکی از صحابه به وی عرض کرد: یکی از آن دو را به من بسپارید یا رسول الله، فرمود: چه نیکو سوارانی هستند این دو و پدرشان از آن‌ها بهتر است؟ و اینکه آن حضرت با صحابه خود نماز می‌خواند که یکی از سجده‌های خود را طول داد و چون نماز را سلام داد، به وی عرض شد: یا رسول الله، این سجده را طول دادید! آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پسرم بر پشتم سوار شد و دوست نداشتم در پایین آمدنش شتاب کنم تا خود پایین بیاید؟ قصد آن حضرت از این کارها آن بوده که ایشان را رفعت و شرافت بخشد، زیرا پیامبر صَلی الله علیهِ و آله امام و نبی است و علی علیه السّلام امام است لیکن نبی و رسول نیست، از این رو طاقت حمل بار سنگین نبوّت را ندارد.

محمّد بن حرب هلالی گوید: پس به وی عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، بیشتر برای من بگو، فرمود: به راستی که تو سزاوار آنی که بیشتر بدانی، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی را بر دوش خود حمل فرمود تا این معنا را القا کند که وی پدر فرزندان اوست و امامت ائمه از صلب وی پدیدار خواهد شد؛ چنانچه در نماز استسقا عبایشان را وارونه نمودند تا به صحابه خود بفهماند که خشکسالی به بارندگی و وفور نعمت مبدّل می‌گردد.

عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، بیشتر برایم بگو! فرمود: علی علیه السّلام را از آن جهت بر دوش خود حمل فرمود تا به قومش بفهماند که علی علیه السّلام است که ذمه رسول خدا را از بدهی‌ها و وعده‌هایی که داده سبک نمود. و از طرف آن حضرت بعد از مرگش تعهداتش را به جا میآورد.

عرض کردم: ای فرزند رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله، بیشتر برایم بگو! فرمود: او را بر دوش خود حمل نمود تا به دیگران بفهماند که علی علیه السّلام معصوم است و زیر بار هیچ گناهی نیست

ص: ۸۱

تا بدین ترتیب نشان دهد کارهای او در میان مردم حکمت است و ثواب، و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرموده بود که: ای علی، خدای تبارک و تعالی بار گناه شیعیان تو را بر دوش من نهاد و سپس آن‌ها را بر من بخشید و منظور از قول خداوند در آیه:« لِّيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَ مَا تَأَخَّر» {تا خداوند از گناه گذشته و آینده تو درگذرد} همین

است و چون خدای عزّوجل آیه:«عَلَیْکَمْ أَنفُسَکَمْ »{ به خودتان بپردازید}نازل کرد، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود:« ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به خودتان بپردازید. هرگاه شما هدایت یافتید، آن کس که گمراه شده است به شما زیانی نمی... رساند، و علی نفس من و برادر من است، از علی اطاعت کنید که او پاکیزه شده و معصوم است نه گمراه می‌شود و نه به شقاوت می گراید» سپس این آین آیه را تلاوت فرمود:«قُلْ أَطِیعُواْ اللَّهَ وَ أَطِیعُواْ الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَیْهِ مَا حُمِّلَ وَ عَلَیْکُم مَّا حُمِّلْتُمْ وَ إِن تُطِیعُوهُ تَهْتَدُواْ وَ مَا عَلیَ الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَغُ الْمُبِینُ» {بگو: «خدا و پیامبر را اطاعت کنید. پس اگر پشت نمودید، [بدانید که] بر عهده اوست آنچه تکلیف شده و بر عهده شماست آنچه موظّف هستید. و اگر اطاعتش کنید راه خواهید یافت، و بر فرستاده [خدا] جز ابلاغ آشکار [مأموریتی] نیست}

محمّد بن حرب هلالی گوید: سپس جعفر بن محمّد علیه السّلام فرمود: ای امیر، اگر تو را از کنه معانی نهفته حمل کردن پیامبر صَلی الله علیهِ و آله علی علیه السّلام را برای شکستن بت‌ها از بام کعبه آگاه کنم، حتماً خواهی گفت که: به راستی که جعفر بن محمّد یک مجنون است! سپس به همین مقداری که شنیدی بسنده کن! پس برخاسته و سرودستان آن حضرت را بوسیده و عرض کردم: خداوند آگاه‌تر است به اینکه رسالت خویش را در کجا قرار دهد. - . معانی الأخبار : ۳۵۲- ۳۵۰. علل الشرائع: ۶۹ -

**[ترجمه]

بیان

قوله علیه السلام و انبعاث فرعه هو مبتدأ و الظرف خبره یعنی أن فرع المصباح أی النور المتصاعد منه سوی ما یخلط بالفتیله أو المصباح الآخر الذی یقتبس منه مع انبعاثه عن أصله و کونه أدون منه مرتفع علیه و یکون فوقه فکذلک رسول الله صلی الله علیه و آله المصباح الذی یهتدی به فی ظلمات الضلاله و الجهاله و أمیر المؤمنین صلی الله علیه و آله فرعه و لذا علاه و رکبه و علی هذا یکون وجها آخر و هو الظاهر و یحتمل أن یکون المراد أن أمیر المؤمنین علیه السلام فرع النبی صلی الله علیه و آله فلو صار النبی صلی الله علیه و آله به مرتفعا لکان علی أفضل

ص: ۸۲

۱- ۱. فی المعانی: لا یحتمل وزرا.

۲- ۲. سوره الفتح: ۲.

۳- ۳. سوره المائده: ۱۰۵ و فی المعانی: و لما أنزل اللّه عزّ و جلّ علیه « یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا عَلَیْکُمْ أَنْفُسَکُمْ» .

۴- ۴. سوره النور: ۵۴.

۵- ۵. فی المعانی: ثم قال لی.

۶- ۶. فی المعانی: ما قد سمعته.

۷- ۷. معانی الأخبار: ۳۵۰- ۳۵۲. علل الشرائع: ۶۹.

منه فیلزم زیاده الفرع علی الأصل فیکون تتمه للوجه الأول قوله علیه السلام فالنبی إمام نبی أقول یحتمل وجهین.

الأول أن یکون من تتمه الوجوه السابقه فالمعنی أن علیا لما لم یطق ما یطیقه النبی صلی الله علیه و آله[(۱)] و لم یکن له طاقه تلک المرتبه العظمی من النبوه فلو کان رفع النبی صلی الله علیه و آله به کان أفضل منه لأنه حینئذ کان مبینا لفضل النبی صلی الله علیه و آله و کان النبی صلی الله علیه و آله به مشرفا و مرتفعا و هو کان غیر بالغ رتبته فکیف یکون أفضل منه.

الثانی أن یکون عله أخری لأصل المطلوب و هی أنه علیه السلام لم یکن لیقدر علی حمله لکونه حاملا لما لا یطیق حمله من أعباء النبوه و لما کان جواب ما اعترض به السائل من رکوبه علی الناقه و البراق ظاهرا فی نفسه و قد تبین فی عرض الکلام أیضا لم یتعرض له إذ هذا الثقل لم یکن من قبیل ثقل الأجسام لیظهر علی غیر ذوی العقول بل لا یظهر إلا لمن کان عارفا بتلک الدرجه القصوی حق معرفتها مدانیا لها و یکون حمله الجسمانی مقرونا بالحمل الروحانی و یکون لتجرده و تقدسه و روحانیته واجدا

لثقل الرتب و المعانی فیکون الحمل علیه کالانتقاش علی العقول و النفوس المجرده و بالجمله هذا من الأسرار التی لا یطلع علیها إلا من کان عالما بغرائب أحوالهم.

قوله علیه السلام إنه أبو ولده أی لما کانت الذریه فی صلب الإنسان و رفعه النبی صلی الله علیه و آله فوق صلبه عرف الناس أنه عال علی الذریه و والدهم و إمامهم قوله و قد قال النبی صلی الله علیه و آله أقول ما سیذکر بعد ذلک یحتمل وجوها الأول أن یکون مؤیدات لما دل علیه الحمل من عصمته لأنه قال النبی صلی الله علیه و آله حملنی ذنوب شیعتک و لو کان له ذنب لکان ذنبه أولی بالحمل فیدل علی أنه علیه السلام کان معصوما الثانی أن یکون علیه السلام ذکر بعض فضائله استطرادا أو تأییدا لفضائله و لم یکن المراد إثبات العصمه الثالث أن یکون وجها آخر للحمل و هو أنه لما کان حمل علی مستلزما لحمل ذنوب شیعته و لم یکن هذا لائقا بعصمته [(۲)] غفرها الله تعالی فصار هذا الحمل سببا لغفران ذنوب شیعه

۱- ۱. أی من النبوّه.

۲- ۲. لان المعصوم لا یحتمل ذنبا کما أنّه لا یذنب.

علی و لذا نسب الله الذنوب إليه فی قوله تعالی ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِکَ لأنه بالحمل صار کأنها ذنبه.

قوله صلی الله علیه و آله و علی نفسی أی یلزمنی ملازمته و محافظته و بیان فضله لقوله تعالی عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ قوله تعالی فَإِنَّما عَلَيْهِ ما حُمِّلَ یدخل فیه ذنوب الشیعه علی تفسیره علیه السلام فلا تغفل.

**[ترجمه]قول آن حضرت علیه السّلام:« وانبعاث فرعه» مبتدا، و ظرف خبر آن است؛ و منظور آن است که فرع مصباح، نوری است که از آن متصاعد می‌شود- جدای آنچه با فتیله یا چراغ دیگری که نور را از آن اقتباس می‌کند- و هرچند که از نور اصلی نشأت گرفته و از آن پایین‌تر است، ولی بالاتر از آن قرار می‌گیرد، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نیز همین وضع را دارند یعنی اینکه آن حضرت آن چراغی هستند که در ظلمات گمراهی و جهالت به وی هدایت یافته می‌شود و امیرالمؤمنین صلوات الله علیه فرعِ وی است از این رو بالاتر از او ایستاد و بر دوشش سوار شد. بنابراین وجه دیگری خواهد بود که وجه غالب است؛ و احتمال دارد مراد آن باشد که امیرالمؤمنین علیه السّلام فرع پیامبر صَلی الله علیهِ و آله است، و اگر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به واسطه علی علیه السّلام رفعت می‌یافت، در آن صورت علی علیه السّلام افضل

ص: ۸۲

از وی می‌بود که در این صورت فرع بر اصل برتری می‌یافت و این خود تکمله وجه اول است. درباره قول آن حضرت علی علیه السّلام« فالنبیّ امام نبیّ» می‌گویم: معنای این عبارت احتمال دو وجه دارد:

وجه اول: اینکه از تکمله وجوه پیشین باشد، زیرا معنای جمله آن است که علی علیه السّلام توان حمل چیزی را که پیامبر می‌... توانست آن را حمل کند، نداشت و از توان منزلت عظیم نبوت برخوردار نبود، و اگر می‌توانست پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را حمل کند، افضل از وی می‌شد. زیرا در این صورت مبیِّن فضل پیامبر صَلی الله علیهِ و آله می‌بود و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بدو شرافت و رفعت می‌یافت، اما علی علیه السّلام به منزلت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نرسیده بود پس چگونه می‌توانست افضل از وی باشد؟! وجه دوم: اینکه اصل مطلوب علّت دیگری داشته باشد و آن اینکه علی علیه السّلام نمی‌توانست پیامبر را حمل کند چون پیامبر صَلی الله علیهِ و آله حامل سنگینی بار نبوت بود و علی علیه السّلام تاب حمل این بار را نداشت. و از آنجا که پاسخ به اعتراض سائل که پرسیده بود آن حضرت بر شتر و براق سوار می‌شد خود به خود آشکار است از این رو از خلال عرض سخن نیز بدان اشاره‌ای نشد، زیرا این ثقل از قبیل ثقل اجسام نیست تا بر غیر ذوی العقول آشکار شود، بلکه جز کسی که خود این درجه عظیم را به خوبی بشناسد و خود به آن درجه نزدیک باشد، قادر به درک و فهم آن نیست و در این صورت حمل جسمانی مقرون به حمل روحانی خواهد بود و به سبب تجرّد و تقدّس و روحانیّتش در برگیرنده ثقل رتبه‌ها و معانی خواهد بود و در این صورت حمل بر آن به مثابه نقش و نگار زدن بر عقول و نفوس مجرّده است، و خلاصه اینکه این امور از جمله اسراری است هستند که کسی بر آن‌ها آگاهی نمی‌یابد مگر آنان که به غرایب احوال ایشان دانا باشد.

قول وی صَلی الله علیهِ و آله:« إنّه ابو ولده» آن است که از آنجا که ذریّهٔ در صلب انسان قرار دارد و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله او را بر فراز صلب خود بالا برد، به مردم نشان داد که آن حضرت بر ذریه‌اش برتری دارد و او پدر و اِمام ایشان است.

درباره قول آن حضرت علیه السّلام: و قد قال النبی صَلی الله علیهِ و آله می گویم: آنچه پس از این جمله خواهد آمد، محتمل چند وجه است: اول اینکه حمل وی مؤید عصمت وی باشد، زیرا پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود:« گناهان شیعیانت را بر دوش من نهاد» و اگر علی علیه السّلام گناهی مرتکب شده بود، حمل گناه او اولی بر حمل گناهان شیعیان وی می‌بود و این خود دلیل بر آن است که علی علیه السّلام معصوم بوده است. دوم اینکه آن حضرت فقط بخشی از فضایل وی را استطراداً یا در تأیید فضایل وی بود نه اینکه بخواهد عصمت او را اثبات کرده باشد. سوم اینکه: وجه دیگری برای حمل بر دوش باشد، و آن اینکه از آنجا که حمل علی علیه السّلام مستلزم حمل گناهان شیعیان وی باشد و این در خور عصمت وی نبود، خداوند متعال این گناهان را بدو بخشید و این حمل کردن موجب آمرزش گناهان شیعیان علی علیه السّلام گردید،

ص: ۸۳

از این روست که خداوند در آیه:« ما تقدّم من ذنبک» گناهان را به وی نسبت می‌دهد زیرا با حمل آن، گویی گناه اوست.

قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:« و علیٌّ نفسی» بدان معناست که ملزم به ملازمت و محافظت و بیان فضل او هستم زیرا خدای متعال می‌فرماید:« علیکم انفسکم» و نیز « فانّما علیه ما حُمّل» به حسب تفسیر آن حضرت علیه السّلام داخل در گناهان شیعه می‌شود، پس، از این نکته غافل مباش.

**[ترجمه]

«۳»

عم، [إعلام الوری]: مِنْ خَصَائِصِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله حَمَلَهُ فَطَرَحَ الْأَصْنَامَ (۱) مِنَ الْکَعْبَهِ.

فَرَوَی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ عَنْ نُعَیْمِ بْنِ أَبِی هِنْدٍ عَنْ أَبِی مَرْیَمَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله احْمِلْنِی لِنَطْرَحَ الْأَصْنَامَ مِنَ الْکَعْبَهِ فَلَمْ أُطِقْ حَمْلَهُ فَحَمَلَنِی فَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَتَنَاوَلَ السَّمَاءَ فَعَلْتُ.

وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ طَوِیلٍ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: فَحَمَلَنِی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَعَالَجْتُ ذَلِکَ حَتَّی قَذَفْتُ بِهِ وَ نَزَلْتُ (۲) أَوْ قَالَ نَزَوْتُ الشَّکُّ مِنَ الرَّاوِی (۳).

وَ مِنْهَا(۴): أَنَّهُ لَمَّا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَجَدَ فِیهِ ثَلَاثَمِائَهٍ وَ سِتِّینَ صَنَماً بَعْضُهَا مَشْدُودٌ بِبَعْضٍ فَقَالَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ أَعْطِنِی یَا عَلِیُّ کَفّاً مِنَ الْحَصَی فَقَبَضَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَهُ کَفّاً مِنَ الْحَصَی فَرَمَاهَا بِهِ وَ هُوَ یَقُولُ جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِلُ إِنَّ الْباطِلَ کانَ زَهُوقاً(۵) فَمَا بَقِیَ مِنْهَا صَنَمٌ إِلَّا خَرَّ لِوَجْهِهِ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَأُخْرِجَتْ مِنَ الْمَسْجِدِ فَکُسِرَتْ (۶).

**[ترجمه]اعلام الوری: از جمله ویژگی‌های امیرالمؤمنین علیه السّلام یکی آن است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وی را بر دوش خود حمل فرمود و او بت‌های کعبه را بر زمین زد. عبدالله بن داود از نعیم بن أبی هند از ابومریم از علی علیه السّلام

روایت کرده که: رسول خـدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: مرا بر دوش خود حمل کن تا بت‌ها را از کعبه بیندازیم، اما من تـاب حمـل وی را نیـاوردم از این رو وی مرا بر دوش خود حمـل فرمود و در آن حـال اگر می‌خواسـتم به آسـمان برسم، می... رسیدم.

و در حدیثی دیگر که طولانی است آمده است: علی علیه السّلام فرمود: پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله مرا بر دوش خود حمل فرمود و من به آن بت پرداخته بر زمینش انداخته و پایین آمدم- یا اینکه فرمود:« پریدم» - شک از راوی است.

و در بخشـی دیگر از این حدیث آمده است که چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وارد مسجد الحرام گردید سیصدو شصت بـت را درون آن یـافت کـه بـه هـم بسته شـده بودنـد، پس بـه امیرالمـؤمنین فرمـود: علی، مشـتی سـنگ ریزه بـه من بـده! پس امیرالمؤمنین علیه السّلام مشتی سـنگ ریزه به وی داد و آن حضرت آن سنگ ریزه‌ها را به سوی بت‌ها پرتاب نموده و فرمود:« وَ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» - . بنی اسرائیل/ ۸۱ - {و

بگو: «حق آمـد و باطل نابود شـد. آری، باطل همواره نابودشدنی است.»} سـپس تمام بت‌ها با صورت بر زمین افتادند، آن‌گاه امر فرمود آن‌ها را از مسجد بیرون آورده و همه شکسته شوند. - . اعلام الوری: ۱۹۸ -

**[ترجمه]

«۴»

فض، [کتـاب الروضه] یـل، [الفضائـل] لابن شاذان عَنْ عَلِيٍّ علیه السـلام قَالَ: دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله وَ هُوَ بِمَنْزِلِ خَدِيجَةَ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَلَمَّا صِرْتُ إِلَيْهِ قَالَ اتْبَعْنِي يَا عَلِيُّ فَمَا زَالَ يَمْشِي وَ أَنَا خَلْفَهُ وَ نَحْنُ نَخْرِقُ

۱- ۱. فی المصدر: حتی طرح الأصنام.

۲- ۲. فی المصدر: فنزلت.

۳- ۳. إعلام الوری: ۱۸۶.

۴- ۴. فی المصدر: و من مواقفه.

۵- ۵. سوره بنی إسرائیل: ۸۱.

۶- ۶. إعلام الوری: ۱۹۸.

دُرُوبَ (۱) مَکّهَ حَتَّی أَتَیْنَا الْکَعْبَهَ وَ قَدْ أَنَامَ اللَّهُ کُلَّ عَیْنٍ فَقَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ قُلْتُ لَبَّیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اصْعَدْ عَلَی کَتِفِی یَا عَلِیُّ قَالَ ثُمَّ انْحَنَی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَصَعِدْتُ عَلَی کَتِفِهِ فَأَلْقَیْتُ الْأَصْنَامَ عَلَی رُءُوسِهِمْ وَ خَرَجْنَا مِنَ الْکَعْبَهِ(۲) شَرَّفَهَا اللَّهُ تَعَالَی حَتَّی أَتَیْنَا مَنْزِلَ خَدِیجَهَ فَقَالَ لِی إِنَّ أَوَّلَ مَنْ کَسَرَ الْأَصْنَامَ جَدُّکَ إِبْرَاهِیمُ ثُمَّ أَنْتَ یَا عَلِیُّ آخِرُ مَنْ کَسَرَ الْأَصْنَامَ فَلَمَّا أَصْبَحُوا(۳) أَهْلُ مَکَّهَ وَجَدُوا الْأَصْنَامَ مَنْکُوسَهً مَکْبُوبَهً عَلَی رُءُوسِهَا فَقَالُوا مَا فَعَلَ هَذَا إِلَّا مُحَمَّدٌ(۴) وَ ابْنُ عَمِّهِ ثُمَّ لَمْ یَقُمْ بَعْدَهَا فِی الْکَعْبَهِ صَنَمٌ (۵).

**[ترجمه]الروضهٔ- الفضائل: از علی علیه السّلام نقل است که فرمود: شبی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در خانه خدیجه بود که مرا نزد خود خواند، و چون به حضور وی رسیدم، فرمود: به دنبال من بیا علی! پس آن حضرت به راه افتاد و من هم پشت سر وی راه افتاده و کوچه‌های مکّه را طی کردیم

ص: ۸۴

تا اینکه به کعبه رسیدیم و این در حالی بود که خداوند همه را به خواب فرو برده بود. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: یا علی! عرض کردم: گوش به فرمانم یا رسول الله. فرمود: علی، از شانه‌ام بالا برو! گوید: سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خم شد و من بر دوش وی سوار گشته و بت‌ها را با سر بر زمین افکندم سپس باهم از کعبه- که خدای متعالش شرافت عنایت فرماید- بیرون آمدیم تا اینکه به خانه خدیجه رسیدیم که آن حضرت به من فرمود: نخستین کسی که بت‌ها را شکست جدّ تو ابراهیم بود و بعد از او تو ای علی آخرین بت‌شکن هستی. پس چون مردم مکه صبح از خواب بیدار شدند بت‌ها را سرنگون یافته و گفتند: کسی جز محمّد و عموزاده‌اش چنین نکرده است. از آن پس دیگر بتی در کعبه به پا داشته نشد. -. الروضه: ۳. الفضائل: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۵»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ أَبِی مَرْیَمَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: قَالَ انْطَلَقْتُ أَنَا وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله حَتَّی أَتَیْنَا الْکَعْبَهَ فَقَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ اجْلِسْ وَ صَعِدَ عَلَی مَنْکِبَیَّ فَنَهَضْتُ بِهِ فَرَأَی (۶) مِنِّی ضَعْفاً فَنَزَلَ وَ جَلَسَ لِی نَبِیُّ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ اصْعَدْ عَلَی مَنْکِبَیَّ فَصَعِدْتُ عَلَی مَنْکِبَیْهِ قَالَ فَنَهَضَ لِی (۷) قَالَ فَإِنَّهُ تُخُیِّلَ إِلَیَّ أَنِّی لَوْ شِئْتُ لَنِلْتُ أُفُقَ السَّمَاءِ حَتَّی صَعِدْتُ عَلَی الْبَیْتِ وَ عَلَیْهِ تِمْثَالُ صُفْرٍ أَوْ نُحَاسٍ فَجَعَلْتُ أُزَاوِلُهُ عَنْ یَمِینِهِ وَ شِمَالِهِ وَ بَیْنَ یَدَیْهِ (۸) وَ مِنْ خَلْفِهِ حَتَّی إِذَا اسْتَمْکَنْتُ مِنْهُ قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اقْذِفْ بِهِ فَقَذَفْتُ بِهِ فَتَکَسَّرَ کَمَا تَنْکَسِرُ الْقَوَارِیرُ(۹) ثُمَّ نَزَلْتُ وَ انْطَلَقْتُ أَنَا وَ رَسُولُ اللَّهِ نَسْتَبِقُ

ص: ۸۵

۱- ۱. الدرب: باب السکه الواسع. الباب الأکبر. الطریق. و الصحیح کما فی الروضه: و نحن نخترق دروب مکّه و اخترق فی

الأرض: مر فيها على غير طريق.

۲- ۲. فى الفضائل: فقلبت الأصنام على رءوسها و نزلت و خرجنا من الكعبه. و فى الروضه: و أقلبت الأصنام على وجوهها و نزلت اه.

۳- ۳. فى المصدرين: فلما أصبح.

۴- ۴. فى المصدرين: ما فعل هذا بآلهتنا.

۵- ۵. الروضه: ۳. الفضائل: ۱۰۱.

۶- ۶. فى المصدر: فذهبت لا نهض به فرأى اه.

۷- ۷. فى المصدر: فنهض بى.

۸- ۸. فى المصدر: و عن شماله و من بين يديه.

۹- ۹. فى المصدر: كما تتكسر القوارير.

حَتَّی تَوَارَیْنَا بِالْبُیُوتِ خَشْیَهَ أَنْ یَلْقَانَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ (۱).

أَقُولُ رَوَی الشَّیْخُ أَحْمَدُ بْنُ فَهْدٍ فِی الْمُهَذَّبِ وَ غَیْرُهُ بِأَسَانِیدِهِمْ عَنِ الْمُعَلَّی بْنِ خُنَیْسٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: یَوْمُ النَّیْرُوزِ هُوَ الْیَوْمُ الَّذِی حَمَلَ فِیهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلَی مَنْکِبِهِ حَتَّی رَمَی أَصْنَامَ الْقُرَیْشِ مِنْ فَوْقِ بَیْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ وَ هَشَمَهَا(۲).

**[ترجمه]کشف الغمّه: از مسند ابن حنبل از ابومریم از علی علیه السّلام نقل کرده که فرمود: من و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به راه افتاده تا اینکه به کعبه رسیدیم. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: بنشین! و بر دوش من سوار شد و من وی را بلند کردم. لیکن احساس کرد از حمل وی ناتوانم، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله پایین آمده و برای من نشسته و فرمود: از دوش من بالا برو. پس از دوش‌های آن حضرت بالا رفتم. گوید: پس آن حضرت مرا بلند کرد. گوید: وقتی مرا بلند فرمود، چنان تصوّر کردم که اگر اراده کنم به افق آسمان دست می‌یابم. تا اینکه به بام کعبه رفتم و در آنجا بتی از مس یا سرب بود، سپس از راست، چپ، روبرو و پشت سر با آن ور رفتم تا اینکه توانستم آن را از جا برکَنَم. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: آن را پرتاب کن! و چون آن را انداختم همانند ظروف شیشه ای درهم شکست. سپس پایین آمدم و به همراه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به شتاب برگشته

ص: ۸۵

میان خانه‌ها خود را پنهان کردیم تا کسی از مردم ما را نبینند. - . کشف الغمه: ۲۴ -

می گویم: شیخ احمد بن فهد در کتاب « المهذّب» و دیگران با اسنادهای خود از معلّی بن خنیس از امام صادق علیه السّلام روایت کرده‌اند که فرمود: آن روزی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله امیرالمؤمنین علیه السّلام را سوار بر دوش خود نمود تا بت‌های قریش را از بالای بیت الله الحرام به پایین انداخت و آن‌ها را درهم شکست، روز نوروز بود. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۶»

مد، [العمده] ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَی الطَّحَّانِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْحَنُوطِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ غِیَاثٍ عَنْ هَدِیَّهَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَوْمَ فَتْحِ مَکَّهَ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَ مَا تَرَی هَذَا الصَّنَمَ یَا عَلِیُّ عَلَی الْکَعْبَهِ قَالَ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَأَحْمِلُکَ تَتَنَاوَلُهُ قَالَ بَلْ أَنَا أَحْمِلُکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَوْ أَنَّ رَبِیعَهَ وَ مُضَرَ جَهَدُوا أَنْ یَحْمِلُوا مِنِّی بَضْعَهً وَ أَنَا حَیٌّ مَا قَدَرُوا وَ لَکِنْ قِفْ یَا عَلِیُّ قَالَ فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ یَدَیْهِ إِلَی سَاقَیْ عَلِیٍّ علیه السلام فَوْقَ الْقَرَبُوسِ ثُمَّ اقْتَلَعَهُ مِنَ الْأَرْضِ بِیَدِهِ فَرَفَعَهُ حَتَّی تَبَیَّنَ بَیَاضُ إِبْطَیْهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ مَا تَرَی یَا عَلِیُّ قَالَ أَرَی أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ شَرَّفَنِی بِکَ حَتَّی لَوْ أَرَدْتُ أَنْ أَمَسَّ السَّمَاءَ بِیَدِی لَمَسِسْتُهَا فَقَالَ لَهُ تَنَاوَلِ الصَّنَمَ یَا عَلِیُّ فَتَنَاوَلَهُ عَلِیٌّ علیه السلام فَرَمَی بِهِ ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ تَحْتِ عَلِیٍّ وَ تَرَکَ رِجْلَیْهِ فَسَقَطَ عَلَی الْأَرْضِ فَضَحِکَ فَقَالَ لَهُ مَا أَضْحَکَکَ یَا عَلِیُّ فَقَالَ سَقَطْتُ مِنْ أَعْلَی الْکَعْبَهِ فَمَا أَصَابَنِی شَیْ ءٌ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَیْفَ یُصِیبُکَ وَ إِنَّمَا حَمَلَکَ

مُحَمَّدٌ وَ أَنْزَلَكَ جَبْرَئِيلُ (۳).

يف، [الطرائف] ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ إِلَی قَوْلِهِ: فَرَمَی بِهِ.

ثم قال و روی هذا الحديث الحافظ عندهم محمد بن موسی فی كتابه الذی استخرجه من التفاسير الاثنی عشر فی تفسير قوله تعالی قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِلُ إِنَّ الْباطِلَ كانَ زَهُوقاً(۴) بأتم من هذه الألفاظ و المعانی و أرجح فی تعظيم علی بن أبی طالب عليه السلام و ذكر محمد بن علی المازندرانی فی كتاب البرهان فی أسباب نزول القرآن تخصيص النبی صلی الله عليه و آله لعلی عليه السلام بحمله علی

ص: ۸۶

۱- ۱. كشف الغمّه: ۲۴.

۲- ۲. مخطوط.

۳- ۳. تفحصنا المصدر و لم نجده فيه.

۴- ۴. سوره بنی إسرائيل: ۱۸.

ظهره و رميه الأصنام و تشريفه بذلك على غيره من سائر الأنام رواه أحمد بن حنبل و أبو يعلى الموصلى فى مسنديهما و أبو بكر الخطيب فى تاريخ بغداد و محمد بن صباح الزعفرانى فى الفضائل و الحافظ أبو بكر البيهقى و القاضى أبو عمر و عثمان بن أحمد فى كتابيهما و الثعلبى فى تفسيره و ابن مردويه فى المناقب و ابن منده فى المعرفه و النطنزى فى الخصائص و الخطيب الخوارزمى فى الأربعين و أبو أحمد الجرجانى فى التاريخ و رواه شعبه عن قتاده عن الحسن و قد صنف فى صحته أبو عبد الله

الجعل و أبو القاسم الحسكانى و أبو الحسن شاذان مصنفات و اجتمع أهل البيت عليهم السلام على صحتها هذا آخر لفظ ما ذكره محمد بن على المازندرانى فى كتابه المذكور فى هذا المعنى و جميع هؤلاء من علماء الأربعه المذاهب (۱).

**[ترجمه]العمدهٔ: ابوهریره گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در روز فتح مکّه به علی علیه السّلام فرمود: علی، آیا این بت را بالای کعبه نمی‌بینی؟ عرض کرد: بلی یا رسول الله! فرمود: تو را حمل می‌کنم تا به آن دسترسی پیدا کنی. عرض کرد: بلکه شما را حمل می‌کنم یا رسول الله. فرمود: اگر مردان قبایل ربیعه و مضر در حیاتم تلاش کنند جزئی از مرا حمل کنند، نخواهند توانست، اما علی بأیست. گوید: پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله با دو دست خود ساق‌های پای علی علیه السّلام گرفته و چنان وی را بلند کرد که سفیدی زیر بغل پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آشکار گردید و سپس فرمود: اکنون چه می‌بینی علی؟! عرض کرد: می‌بینم که خدای عزّوجل به برکت وجود شما مرا چنان مقام و منزلتی عنایت فرموده که اگر اراده کنم، می‌توانم آسمان را با دست خود لمس کنم. پس به وی فرمود: علی، بت را بردار! پس علی علیه السّلام بت را برداشته و آن را پرتاب نمود و آن‌گاه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از زیر علی در آمده و پاهای وی را رها نمود که بر اثر آن علی علیه السّلام بر زمین افتاد و خندید. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: به چه می‌خندی علی؟ عرض کرد: از بام کعبه افتادم ولی اتفاقی برایم نیفتاد. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: چگونه آسیب می‌بینی در حالی که محمّد تو را حمل کرده و جبرئیل تو را پایین آورده است. - . منبع را گشتیم ولی آن را نیافتیم. -

الطرائف: ابن مغازلی تا « آن را پرتاب کرد» را از ابوهریره نقل کرده سپس گوید: و این حدیث را حافظ محمّد بن موسی در کتابی که آن را از تفاسیر دوازده گانه استخراج نموده، در تفسیر آیه:« جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» - . بنی... اسرائیل/ ۸۱ - {«حق

آمد و باطل نابود شد. آری، باطل همواره نابودشدنی است.»} روایت کرده است با این تفاوت که روایت او بیشتر در تعظیم علی بن ابی طالب علیه السّلام است. و محمّد بن علی مازندرانی در کتاب «البرهان فی اسباب نزول القرآن» ذکر کرده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله علی علیه السّلام را مختص به این کار نمود که وی را بر دوش خود حمل کند

تا بت‌ها را از بالای کعبه پایین افکند و با این کار پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وی را بر سایر مردم برتری داد.

ماجرای بالا رفتن علی علیه السّلام از دوش رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را بسیاری از بزرگان اهل سنت از قبیل احمد بن حنبل و ابویعلی موصلی در «مسند»های خود، ابوبکر خطیب در«تاریخ بغداد»، محمّد بن صباح زعفرانی در «الفضائل»، حافظ

ابوبکر بیهقی، قاضی ابو عمر و عثمان بن احمد در کتاب‌های خود، ثعلبی در تفسیر خود، ابن مردویه در «المناقب» و ابن منده در «المعرفة»، نطنزی در الخصائص خطیب خوارزمی در «الأربعین» و ابو احمد جرجانی در «التاریخ» آن را در کتاب‌های خودروایت کرده‌اند و شعبه آن را از قتاده از حسن نقل نموده و در صحّت این روایت ابوعبدالله جعل، ابوالقاسم حسکانی و ابوالحسن شاذان تألیفاتی به رشته تحریر در آورده‌اند و اهل بیت بر صحّت و درستی این روایت اجماع دارند؛ این آخرین کلام محمّد بن علی مازندرانی است در کتاب خود«البرهان فی اسباب نزول القرآن» و جمله این‌ها از علمای مذاهب چهارگانه اهل سنّت هستند. - . الطرائف: ۲۱-۲۰ -

**[ترجمه]

«۷»

یف، [الطرائف] مُسْنَدُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ مَنِیعٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَتَنْتَهِیَنَّ بَنُو وَلِیعَةَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَیْهِمْ رَجُلًا یَمْضِی فِیهِمْ أَمْرِی یَقْتُلُ الْمُقَاتِلَةَ وَ یَسْبِی الذُّرِّیَّةَ قَالَ فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ فَمَا رَاعَنِی إِلَّا بَرْدُ کَفِّ عُمَرَ فِی حُجْزَتِی (۲) مِنْ خَلْفِی قَالَ مَنْ تَرَاهُ یَعْنِی قُلْتُ مَا یَعْنِیکَ بِهِ وَ لَکِنْ خَاصِفَ النَّعْلِ یَعْنِی عَلِیّاً(۳).

**[ترجمه]الطرائف: مسند احمد بن حنبل از زید بن منیع آورده است که رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: ای بنی‌ولیعه، باز می‌ایستید یا اینکه مردی را به سوی آن‌ها روانه کنم که فرمان مرا در میان ایشان به اجرا گذارد، جنگجویان آنان را به قتل رساند و زنان و فرزندان آنان را به اسارت گیرد! گوید: پس ابوذر گفت: ناگاه از برخورد دست سرد عمر در پهلویم از پشت سر تکان خوردم، وی گفت: گمان می‌کنی منظور وی کیست؟ گفتم: منظور آن حضرت تو نیستی بلکه منظورش «خاصف النعل» (تعمیر کننده کفش) یعنی علی علیه السّلام است. - . الطرائف: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْمَرَاغِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الْکُوفِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ شَیْخٍ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی عُمَرَ الْخُرَاسَانِیِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ السَّبِیعِیِّ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَی مَسْرُوقٍ الْأَجْدَعِ فَإِذَا عِنْدَهُ ضَیْفٌ لَهُ لَا نَعْرِفُهُ وَ هُمَا یَطْعَمَانِ مِنْ طَعَامٍ لَهُمَا فَقَالَ الضَّیْفُ کُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِحُنَیْنٍ فَلَمَّا قَالَ (۴) عَرَفْنَا أَنَّهُ کَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ مِنَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ جَاءَتْ صَفِیَّةُ بِنْتُ حُیَیِّ بْنِ أَخْطَبَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی لَسْتُ کَأَحَدِ نِسَائِکَ قَتَلْتَ الْأَبَ

۱- ۱. الطرائف: ۲۰ و ۲۱.

۲- ۲. فی حجزتی ظ.

۳- ۳. الطرائف: ۱۸. و أظن أن هـذا الكلام من عمر لم يصـدر شوقـا كما يوهمه ظاهر العباره بل صـدر خوفا و اضـطرابا من أن يبعثه النبيّ صلّى اللّه عليه و آله الى بنى وليعه! خلق اللّه للحروب رجالا ....

۴- ۴. فى المصدر: فلما قالها.

وَ الْأَخَ وَ الْعَمَّ فَإِنْ حَدَثَ بِکَ حَدَثٌ (۱) فَإِلَی مَنْ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی هَذَا وَ أَشَارَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]الطرائف: شیخ طوسی مرفوعاً از ابو اسحاق سبیعی آورده است که گفت: بر مسروق اجدع وارد گشتیم و ناگاه متوجه شدیم مهمان ناشناسی دارد و هر دو مشغول خوردن غذا هستند. پس آن مهمان گفت: در جنگ حنین در رکاب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بودم؛ و چون چنین گفت، دریافتیم که از صحابه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله است. وی گفت: صفیه بنت حُیَیّ بن اخطب نزد پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آمده و عرض کرد: یا رسول الله، من همانند دیگر همسران شما نیستم، پدر،

ص: ۸۷

عمو و برادرم را کشتی، اگر اتفاقی برایتان افتاد به چه کسی پناه ببرم؟ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: به این مرد و به علی بن ابی طالب علیه السّلام اشاره فرمود. - . امالی شیخ مفید: ۲۱-۲۰ -

**[ترجمه]

«۹»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ سَیْفٍ عَنْ حَسَّانَ عَنْ أَبِی دَاوُدَ عَنْ یَزِیدَ بْنِ شَرْجِیلٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام هَذَا أَفْضَلُکُمْ حِلْماً وَ أَعْلَمُکُمْ عِلْماً وَ أَقْدَمُکُمْ سِلْماً قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ یَا رَسُولَ اللَّهِ فُضِّلْنَا بِالْخَیْرِ کُلِّهِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَا عُلِّمْتُ شَیْئاً إِلَّا وَ قَدْ عَلَّمْتُهُ وَ مَا أُعْطِیتُ شَیْئاً إِلَّا وَ قَدْ أَعْطَیْتُهُ وَ لَا اسْتُودِعْتُ شَیْئاً إِلَّا وَ قَدِ اسْتَوْدَعْتُهُ قَالُوا فَأَمْرُ نِسَائِکَ إِلَیْهِ قَالَ نَعَمْ قَالُوا فِی حَیَاتِکَ قَالَ نَعَمْ مَنْ عَصَاهُ فَقَدْ عَصَانِی وَ مَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِی فَإِنْ دَعَاکُمْ فَاشْهَدُوا(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: یزید بن شرجیل آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در مورد علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: این بردبارترین، عالم‌ترین و پیشتازترین شما در اسلام آوردن است. ابن مسعود عرض کرد: یا رسول الله، آیا در تمام امور خیر بر ما فضیلت یافته است؟ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چیزی به من آموخته نشده مگر اینکه آن را به وی آموخته باشم و چیزی به من داده نشده مگر اینکه آن را به وی داده باشم و چیزی نزد من به ودیعت نهاده نشده مگر اینکه آن را در وی قرار داده باشم. عرض کردند: آیا اجازه طلاق همسران شما در دست اوست؟ فرمود: آری! عرض کردند: در زمان حیات شما؟ فرمود: آری، هر کس او را نافرمانی کند، مرا نافرمانی کرده است و آن که مطیع وی باشد، تحقیقاً از من اطاعت کرده است، پس هروقت شما را فراخواند، بدین امور گواهی دهید. - . بصائر الدرجات: ۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ك، [إكمال الـدين] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيُّ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ عِيسَـى الْوَشَّاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ طَاهِرٍ الْقُمِّيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَحْرِ بْنِ سَـهْلٍ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ مَسْـرُورٍ عَنْ سَـعْدِ بْنِ عَبْـدِ اللَّهِ الْقُمِّيِّ قَالَ: سَأَلْتُ الْحُجَّهَ الْقَائِمَ فَقُلْتُ مَوْلَانَا وَ ابْنَ مَوْلَانَا إِنَّا رُوِّينَا عَنْكُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله جَعَلَ طَلَاقَ نِسَائِهِ بِيَـدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السـلام حَتَّى أَرْسَلَ يَوْمَ الْجَمَلِ إِلَى عَائِشَـهَ(۴) إِنَّكِ قَدْ أَرْهَجْتِ (۵) عَلَى الْإِسْـلَامِ وَ أَهْلِهِ بِفِتْنَتِكِ وَ وردت [أَوْرَدْتِ] بَنِيكِ حِيَاضَ الْهَلَكَهِ(۶) بِجَهْلِكِ فَإِنْ كَفَفْتِ عَنِّي عَزَّ بِكِ (۷) وَ إِلَّا طَلَّقْتُكِ وَ نِسَاءُ رَسُولِ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله قَـدْ كَانَ طَلَّقَهُنَّ وَفَاتُهُ (۸) قَـالَ مَا الطَّلَاقُ قُلْتُ تَخْلِيَهُ السَّبِيلِ قَالَ فَإِذَا كَانَ وَفَاهُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَدْ خَلَّى (۹) لَهُنَّ السَّبِيلَ فَلِمَ لَا يَحِلُّ لَهُنَّ الْأَزْوَاجُ قُلْتُ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْأَزْوَاجَ

۱- ۱. في المصدر: فان حدث بك شي ء.

۲- ۲. أمالي الشيخ: ۲۰ و ۲۱.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۸۴.

۴- ۴. في المصدر: حتى قال يوم الجمل لعائشه.

۵- ۵. أرهج بين القوم: هيج بعضهم على بعض.

۶- ۶. في المصدر: حياض الهلاك.

۷- ۷. في(ك): قربك قربتك ظ.

۸- ۸. في المصدر: قد كان طلاقهن بوفاته.

۹- ۹. في المصدر: قد خلت.

عَلَيْهِنَّ قَالَ وَ كَيْفَ وَ قَدْ خَلَّى الْمَوْتُ سَبِيلَهُنَّ قُلْتُ فَأَخْبِرْنِي يَا ابْنَ مَوْلَایَ عَنْ مَعْنَى الطَّلَاقِ الَّذِی فَوَّضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حُكْمَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَظَّمَ شَأْنَ نِسَاءِ النَّبِيِّ فَخَصَّهُنَّ بِشَرَفِ الْأُمَّهَاتِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ هَذَا الشَّرَفَ بَاقٍ لَهُنَّ مَا دُمْنَ لِلَّهِ عَلَى الطَّاعَهِ فَأَيَّتُهُنَّ عَصَتِ اللَّهَ بَعْدِی بِالْخُرُوجِ عَلَيْكَ فَأَطْلِقْ لَهَا فِي الْأَزْوَاجِ وَ أَسْقِطْهَا مِنْ شَرَفِ أُمُومَهِ الْمُؤْمِنِينَ (۱).

ج، [الإحتجاج] عَنْ سَعْدٍ: مِثْلَهُ (۲) أقول قال عبد الحمید بن أبی الحدید فی شرح ما

كتب أمير المؤمنين إلى معاويه: و أقسم بالله لو لا بعض الاستبقاء لوصلت إليك منى قوارع تقرع العظم و تنهس اللحم (۳).

قال قد قیل إن النبی صلی الله علیه و آله فوض إلیه أمر نسائه بعد موته و جعل إلیه أن یقطع عصمه أیتهن شاء إذا رأی ذلک و له من الصحابه جماعه یشهدون له بذلک فقد کان قادرا علی أن یقطع عصمه أم حبیبه و یبیح نکاحها للرجال عقوبه لها و لمعاویه أخیها فإنها

کانت تبغض علیا کما یبغضه أخوها و لو فعل ذلک لانتهس لحمه و هذا قول الإمامیه و قد رووا عن رجالهم أنه علیه السلام تهدد عائشه بضرب من ذلک و أما نحن فلا نصدق هذا الخبر و نفسر کلامه علی وجه آخر إلی آخر ما قال (۴).

أقول: یظهر من کلامه أن هذا من المشهورات بین الشیعه حتی وقف علیه مخالفوهم و نسبوهم إلیه.

أقول: سیأتی الأخبار الکثیره المناسبه لهذا الباب فی باب اختصاصه علیه السلام بالرسول صلی الله علیه و آله و غیره من الأبواب.

۱- ۱. کمال الدین: ۲۵۳ و ۲۵۴. و فیه« و أسقطها من تشرف الامهات و من شرف امومه المؤمنین» و لا یخفی أن المنقول فی المتن قطعه من الحدیث، و هو مفصل مذکور فی المصدر.

۲- ۲. الاحتجاج: ۲۵۸.

۳- ۳. فی المصدر« و تنهش اللحم». و فی عبده: و تهلس اللحم.

۴- ۴. شرح النهج ۴: ۳۱۸.

**[ترجمه]کمال الدین: سعد بن عبدالله قمی گوید: از حجّت قائم سؤال کرده و گفتم: ای مولا و فرزند مولای ما، از شما برای ما روایت شده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله حق طلاق همسران خود را به دست امیرالمؤمنین علیه السّلام واگذار فرموده و آن حضرت در جنگ جَمَل به عایشه پیغام داد که:«تو با فتنه‌انگیزی خود بر اسلام و مسلمانان غبار ستیزه پاشیدی و فرزندان خود را به نادانی خودت به ورطه هلاک افکندی، پس اگر دست از من برداری اسلام تو عزّت می‌یابد وگرنه تو را طلاق می‌دهم!» و همسران رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را وفات آن حضرت طلاق داده بود. فرمود طلاق چیست؟ عرض کردم: راه را بازگذاشتن. فرمود: اگر طلاق آن‌ها با وفات رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله صورت می‌پذیرد، پس چرا شوهر کردن برای آن‌ها حلال نبوده است؟ عرض کردم: چون خداوند شوهر کردن را برایشان حرام کرده است. ف

ص: ۸۸

رمود: چگونه چنین چیزی ممکن است در حالی که مرگ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله راه را برای آن‌ها باز گذاشته است؟ عرض کردم: ای فرزند مولای من، پس مرا از مفهوم طلاقی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله حکم آن را به امیرالمؤمنین علیه السّلام واگذار نمود، چه بود؟ فرمود: خداوند تبارک و تعالی شأن همسران پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را بزرگ گردانید و آنان را مختص به شرافت مادری مؤمنان فرمود و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: ای ابوالحسن، این شرافت تا زمانی برای آنها نافذ است که مطیع خداوند باشند، پس بعد از من هر کدامشان با خروج بر تو از فرمان خدا سرپیچی نمودند، راه را برای شوهر کردن وی باز بگذار و او را از شرافت مادر مؤمنان بودن ساقط کن. - . کمال الدین : ۲۵۴-۲۵۳ -

الاحتجاج: شبیه این روایت را از سعد نقل کرده است. - . الاحتجاج: ۲۵۸ -

می‌گویم:عبدالحمید بن ابی الحدید در شرح نامه‌هایی که امیرالمؤمنین علیه السّلام به معاویه نوشت است:« وأُقسِمُ باللهِ لو لا بعضُ الاستبقاء لوصلت إلیکَ منّی قوارعَ تقرعُ العَظمَ و تنهسُ اللّحمَ» (به خدا سوگند اگر نه این بود که ماندنت را می... خواستم، بلاهایی از من به تو می‌رسید که استخوان را بکوبد و گوشت را آب کند.) گوید: گفته شده است که پیامبرصَلی الله علیهِ و آله اختیار طلاق همسران خود را بعد از وفات به علی علیه السّلام واگذار نموده است و این اختیار را به وی داده که پیوند هرکدام از آن‌ها را که اراده کند، با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بگسلد، و جمعی از صحابه پیامبر بودند که میتوانستند در این مورد شهادت دهند. او می‌توانست پیوند اُمّ حبیبه را قطع نموده و به عنوان مجازات برای او و برادرش معاویه، راه ازدواج او را با مردان باز بگذارد، زیرا اُمّ حبیبه با علی علیه السّلام دشمنی می‌ورزید همان‌طور که برادرش معاویه با وی دشمنی می‌نمود و اگر چنین می‌کرد، گوشت بدن او را آب می‌کرد، و این قول امامیه است که از بزرگان خود روایت کرده‌اند که علی علیه السّلام عایشه را تهدید به چنین کاری نموده بود، لیکن ما این روایت را باور نمی‌کنیم و سخن وی را به شکل دیگری تفسیر می‌کنیم... تا آخر کلام وی. - . شرح النهج ۴: ۳۱۸ -

می‌گویم: از کلام ابن ابی الحدید چنین پیداست که این حدیث از احادیث مشهور میان شیعه بوده است که حتّی مخالفان آن... ها نیز آن را می‌دانسته‌اند و آن را به شیعیان نسبت دادند.

می گویم: روایات فراوانی مناسب این باب در باب اختصاص آن حضرت به رسول خدا و دیگر باب‌ها خواهد آمد .

ص: ۸۹

**[ترجمه]

باب ۶۱ جوامع الأخبار الداله علی إمامته من طرق الخاصه و العامه

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ سَعِیدٍ الْهَاشِمِیُّ عَنْ فُرَاتٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الرَّمْلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ أَبِی کَثِیرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی هَارُونَ الْعَبْدِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَقْدَمُ أُمَّتِی سِلْماً وَ أَکْثَرُهُمْ عِلْماً وَ أَصَحُّهُمْ دِیناً وَ أَفْضَلُهُمْ یَقِیناً وَ أَحْلَمُهُمْ حِلْماً وَ أَسْمَحُهُمْ کَفّاً وَ أَشْجَعُهُمْ قَلْباً وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِیفَهُ بَعْدِی (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: جابر بن عبدالله انصاری گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی بن ابی طالب پیشتازترین اُمّت من در پذیرش اسلام و عالم‌ترین آن‌هاست، دینش از همه درست‌تر، یقینش برتر، در فروتنی تواناتر، از همه سخاوتمندتر و از همه دلیرتر است و پس از من خلیفه و امام اوست. - . امالی شیخ صدوق: ۶ -

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی] للصدوق أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ نَافِعٍ عَنْ أُمَیَّهَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: یَا عَلِیُّ وَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ إِنَّکَ لَأَفْضَلُ الْخَلِیقَهِ بَعْدِی یَا عَلِیُّ أَنْتَ وَصِیِّی وَ إِمَامُ أُمَّتِی مَنْ أَطَاعَکَ أَطَاعَنِی وَ مَنْ عَصَاکَ عَصَانِی (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: علی بن الحسین علیه السّلام از پدرش از جدش علیه السّلام آورده است که از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیدم که می‌فرمود: ای علی، سوگند به آن‌کس که دانه را شکافت و خلایق را آفرید، بی‌تردید پس از من بهترین جانشین تویی؛ یا علی، تو وصیّ من و امام اُمّت منی؛ هرکس از تو اطاعت کند مرا اطاعت کرده و آنکه تو را نافرمانی کند مرا نافرمانی کرده است. - . امالی شیخ صدوق: ۹ -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی] للصدوق مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زِیَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْمُخَالِفُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ بَعْدِی کَافِرٌ وَ الْمُشْرِکُ بِهِ مُشْرِکٌ وَ الْمُحِبُّ لَهُ مُؤْمِنٌ وَ الْمُبْغِضُ لَهُ مُنَافِقٌ وَ الْمُقْتَفِی لِأَثَرِهِ لَاحِقٌ وَ الْمُحَارِبُ لَهُ مَارِقٌ وَ الرَّادُّ عَلَیْهِ زَاهِقٌ عَلِیٌّ نُورُ اللَّهِ فِی بِلَادِهِ وَ حُجَّتُهُ عَلَی عِبَادِهِ عَلِیٌّ سَیْفُ اللَّهِ عَلَی أَعْدَائِهِ وَ وَارِثُ عِلْمِ أَنْبِیَائِهِ عَلِیٌّ کَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْیَا وَ کَلِمَةُ أَعْدَائِهِ السُّفْلَی عَلِیٌّ سَیِّدُ الْأَوْصِیَاءِ وَ وَصِیُّ سَیِّدِ الْأَنْبِیَاءِ عَلِیٌّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ

ص: ۹۰

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۶.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۹.

قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ إِمَامُ الْمُسْلِمِينَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ الْإِيمَانَ إِلَّا بِوَلَايَتِهِ وَ طَاعَتِهِ (۱).

**[ترجمه]امالی صـدوق: ابن عباس گويد: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پس از من، مخالف علی بن ابی طالب كافر است، و آن‌كس كه كسی را همتای او قرار دهد مشرك است، دوستدارش مؤمن و دشمنش منافق است، پيروش به حق رسد و محارب او از دين بيرون است و ردّ كننـده او نابود است؛ علی نور خـدا در سـرزمينش و حجّت وی بر بندگانش می‌باشد؛ علی شمشير خـدا عليه دشـمنان او و وارث علم پيامبران وی می‌باشـد؛ علی كلمه برتر خـداست و كلمه دشـمنانش فروتر است؛ علی سرور اوصيا و وصیّ سرور انبياست؛ علی اميرمؤمنان

ص: ۹۰

و پيشوای دست و روی سپيـدان و امـام مسـلمانان است؛ خداونـد ايمان را جز به پـذيرش ولايت و اطاعت از وی نمی‌پـذيرد. - .امالی شيخ صدوق : ۸ -

**[ترجمه]

بیان

مارق أی خارج عن الدین و المارق أیضا بمعنی الفاسد

قال الجزری فی حدیث الخوارج: یمرقون من الدین مروق السهم من الرمیه.

أی یجوزونه و یخرقونه و یتعدونه كما یمرق السهم (۲) الشی ء المرمی به و یخرج منه و منه

حدیث علی: أمرت بقتال المارقین یعنی الخوارج.

انتهی (۳) و الزاهق الهالك و یحتمل أن یكون المراد غیر المصیب فإن الزاهق السـهم الـذی یقع وراء الهدف و لا یصـیب و قال الجزری فیه غر محجلون من آثـار الوضوء الغر جمع الأغر من الغره بیاض الوجه یریـد بیاض وجوههم بنور الوضوء(۴) و قال فی المحجل من الخیل هو الـذی یرتفع البیاض فی قوائمه إلی موضع القید(۵) و یجاوز الأرساغ (۶) و لا یجاوز الركبتین و منه أمتی الغر المحجلون أی بیض مواضع الوضوء من الأیـدی و الأقدام (۷) اسـتعار أثر الوضوء فی الوجه و الیدین و الرجلین للإنسان من البیاض الذی یكون فی وجه الفرس و یدیه و رجلیه (۸).

**[ترجمه]مارق: از دين خارج شـده، فاسـد؛ جزری در حـديث خوارج گويد:«همانند تيری كه از چلّه كمان رها شود، از دين خارج می‌گردنـد» يعنی اينكه از دين عبور كرده، آن را از هم می‌درنـد و از آن بيرون می‌رونـد همان‌طور كه تير هدف را پاره می‌كنـد و از آن عبور می‌نمايـد. و سـخن علی عليه السّـلام كه فرمود:« اُمِرتُ بقتـال المـارقين» اشـاره به خوارج است، تمام. - . النهايهٔ ۴: ۹۰ -

الزاهق: هلاک شده و ممکن است به معنای به هدف نخورده باشد، زیرا تیر زاهق آن است که پشت هدف بیفتد و به آن اصابت نکند، و جزری در آن گوید:« غرّ محجّلون من آثار الوضوء» الغرّ: جمع «أغرّ» است و بر گرفته از «غرّة» که به معنای سفیدرویی است، مقصود سپیدرویی آنان به نور وضو می‌باشد. - . النهایة ۳: ۱۵۵ -

و درباره اسبان دست و پا سفید گوید: اسبی که سفیدی دست‌ها و پاهایش تا مچ بند برسد از مفصل مچ عبور کند ولی از زانو نگذرد، و جمله «اُمّت من دست و رو سپیدانند» از آن گرفته شده است، یعنی سپیدی مواضع وضو از دست‌ها و پاها؛ اثر وضو در صورت، دست‌ها و پاها را برای انسان از سپیدی پیشانی و دست و پای اسب استعاره کرده است. - . النهایة ۱: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی] للصدوق مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنْ عَامِرِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَرَضَ عَلَیْکُمْ طَاعَتِی وَ نَهَاکُمْ عَنْ مَعْصِیَتِی وَ أَوْجَبَ عَلَیْکُمْ اتِّبَاعَ أَمْرِی وَ فَرَضَ عَلَیْکُمْ مِنْ طَاعَهِ عَلِیٍّ بَعْدِی مَا فَرَضَهُ مِنْ طَاعَتِی وَ نَهَاکُمْ مِنْ

ص: ۹۱

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۸.

۲- ۲. فی المصدر: کما یخرق السهم.

۳- ۳. النهایه ۴: ۹۰.

۴- ۴. النهایه ۳: ۱۵۵. و فیه: بنور الوضوء یوم القیامه.

۵- ۵. القید: حبل و نحوه یجعل فی رجل الدابّه و غیرها فیمسکها.

۶- ۶. الرسغ- بضم الراء و سکون السین و ضمها-: الموضع المستدق بین الحافر و موصل الوظیف من الید و الرجل. المفصل ما بین الساعد و الکف أو الساق و القدم، و مثل ذلک من الدابّه.

۷- ۷. فی المصدر: من الأیدی و الوجه و الاقدام.

۸- ۸. النهایه ۱: ۲۰۴.

مَعْصِيَتِهِ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ مِنْ مَعْصِيَتِي وَ جَعَلَهُ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ وَصِيِّي وَ وَارِثِي وَ هُوَ مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ حُبُّهُ إِيمَانٌ وَ بُغْضُهُ كُفْرٌ وَ مُحِبُّهُ مُحِبِّي وَ مُبْغِضُهُ مُبْغِضِي وَ هُوَ مَوْلَى مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ وَ أَنَا مَوْلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ وَ أَنَا وَ إِيَّاهُ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: علی بن الحسین از پدرش از جدش صلوات الله علیهم اجمعین روایت کرده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند طاعت مرا بر شما فرض کرده و شما را از نافرمانی من نهی فرموده است و پیروی از فرمان مرا بر شما واجب گردانیده و پس از من اطاعت از علی را بر شما همانند اطاعت از من فرض کرده است و شما را از نافرمانی علی نهی فرموده

ص: ۹۱

همان‌طور که نافرمانی مرا نهی فرموده است و او را برادر، وزیر،وصی و وارث من قرار داد، و او از من است و من از او، دوست داشتن وی ایمان است و دشمنی با او کفر، دوستداراو دوستدار من است و دشمن وی دشمن من، و او مولای هر کسی است که من مولای اویم و من مولای هر مرد و زن مسلمان هستم، و من و او دو پدر این اُمّت هستیم. - . امالی شیخ صدوق: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی] للصدوق حَمْزَةُ الْعَلَوِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَی الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْكَبَ سَفِينَةَ النَّجَاهِ وَ يَسْتَمْسِكَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقَی وَ يَعْتَصِمَ بِحَبْلِ اللَّهِ الْمَتِينِ فَلْيُوَالِ عَلِيّاً بَعْدِی وَ لْيُعَادِ عَدُوَّهُ وَ لْيَأْتَمَّ بِالْأَئِمَّهِ الْهُدَاهِ مِنْ وُلْدِهِ فَإِنَّهُمْ خُلَفَائِی وَ أَوْصِيَائِی وَ حُجَجُ اللَّهِ عَلَی الْخَلْقِ بَعْدِی وَ سَادَهُ أُمَّتِی وَ قَادَهُ الْأَتْقِيَاءِ إِلَی الْجَنَّهِ حِزْبُهُمْ حِزْبِی وَ حِزْبِی حِزْبُ اللَّهِ وَ حِزْبُ أَعْدَائِهِمْ حِزْبُ الشَّيْطَانِ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس دوست داشته باشد که سوار کشتی نجات شود و به عروۀ الوثقی و ریسمان محکم الهی چنگ زند، باید پس از من ولایت علی را پذیرفته، با دشمنش دشمنی کند و پیرو امامان هدایت‌گر از نسل او باشد، زیرا اینان جانشینان و اوصیای من و حجّت‌های خدا بر مردم پس از من هستند و سادات اُمّتم و جلودار پرهیزگارانند به سوی بهشت، حزبشان حزب من و حزب من حزب خداست و حزب دشمنان آن‌ها حزب شیطان است. - . امالی شیخ صدوق: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۶»

لی، [الأمالی] للصدوق مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِی الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی اصْطَفَانِی وَ اخْتَارَنِی وَ

جَعَلَنِی رَسُولًا وَ أَنْزَلَ عَلَیَّ سَیِّدَ الْکُتُبِ فَقُلْتُ إِلَهِی وَ سَیِّدِی إِنَّکَ أَرْسَلْتَ مُوسَی إِلَی فِرْعَوْنَ فَسَأَلَکَ أَنْ تَجْعَلَ مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِیراً تَشُدُّ بِهِ عَضُدَهُ وَ تُصَدِّقُ بِهِ قَوْلَهُ وَ إِنِّی أَسْأَلُکَ یَا سَیِّدِی وَ إِلَهِی أَنْ تَجْعَلَ لِی مِنْ أَهْلِی وَزِیراً تَشُدُّ بِهِ عَضُدِی فَجَعَلَ اللَّهُ لِی عَلِیّاً وَزِیراً وَ أَخاً وَ جَعَلَ الشَّجَاعَهَ فِی قَلْبِهِ وَ أَلْبَسَهُ الْهَیْبَهَ عَلَی عَدُوِّهِ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ صَدَّقَنِی وَ أَوَّلُ مَنْ وَحَّدَ اللَّهَ مَعِی وَ إِنِّی سَأَلْتُ ذَلِکَ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ فَأَعْطَانِیهِ فَهُوَ سَیِّدُ الْأَوْصِیَاءِ اللُّحُوقُ بِهِ سَعَادَهٌ وَ الْمَوْتُ فِی طَاعَتِهِ شَهَادَهٌ وَ اسْمُهُ فِی التَّوْرَاهِ مَقْرُونٌ إِلَی اسْمِی وَ زَوْجَتُهُ الصِّدِّیقَهُ الْکُبْرَی ابْنَتِی وَ ابْنَاهُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ ابْنَایَ وَ هُوَ وَ هُمَا وَ الْأَئِمَّهُ بَعْدَهُمْ حُجَجُ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ بَعْدَ النَّبِیِّینَ وَ هُمْ أَبْوَابُ الْعِلْمِ فِی أُمَّتِی مَنْ تَبِعَهُمْ نَجَا مِنَ النَّارِ وَ مَنِ اقْتَدَی بِهِمْ هُدِیَ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ لَمْ یَهَبِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَحَبَّتَهُمْ لِعَبْدٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّهَ(۳).

ص: ۹۲

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۱۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۱۳.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۱۵.

**[ترجمه]امالی صدوق: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: همانا خدای تبارک و تعالی مرا برگزید و اختیار نموده و رسول گردانید و سیّد کتاب‌ها را بر من نازل فرمود، پس عرض کردم: ای خدا و سیّد و معبود من، تو موسی را به سوی فرعون فرستادی و او از تو درخواست نمود که برادرش هارون را با او همراه کنی تا وزیرش باشد و بازویش را بدو قوی گردانی و سخن او را به وی تصدیق کنی، من نیز ای خدا و سرورم از تو می‌خواهم از خاندانم وزیری برای من قرار دهی که بازوی مرا بدو قوی گردانی! پس خداوند علی علیه السّلام را وزیر و برادر من قرار داد و شجاعت را در دل وی افکند و هیبت او را در دل دشمنش افکند، و او نخستین کسی است که به من ایمان آورده تصدیقم نمود و اولین کسی است که به همراه من خدا را به یکتایی می‌پرستید و من او را از پروردگار عزّوجل در خواست نمودم و او وی را به من عطا فرمود، او سیّد اوصیاست و رسیدن به او و سعادت و مرگ در راه فرمانبرداریش شهادت است و در تورات نامش مقرون نام من است و همسرش صدّیقه کبری دخت من است و دو پسرش دو سرور جوانان اهل بهشت پسران منند، او و آن‌ها و امامان بعد از ایشان حجّت‌های خدا بر خلق او پس از پیامبرانند و آن‌ها دروازه‌های علم در اُمّت منند، هرکس دنباله رو آن‌ها باشد از آتش نجات می‌یابد و آن که به ایشان اقتدا کند به سوی صراط المستقیم رهنمون گردد، و خدای عزّوجل مهر آن‌ها را در دل بنده‌ای نیندازد مگر اینکه او را وارد بهشت کند. - . امالی شیخ صدوق: ۱۵ -

ص: ۹۲

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی] للصدوق مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ قِیلًا وَ أَصْدَقُ مِنْهُ حَدِیثاً مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ رَبَّکُمْ جَلَّ جَلَالُهُ أَمَرَنِی أَنْ أُقِیمَ لَکُمْ عَلِیّاً عَلَماً وَ إِمَاماً وَ خَلِیفَةً وَ وَصِیّاً وَ أَنْ أَتَّخِذَهُ أَخاً وَ وَزِیراً مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِیّاً بَابُ الْهُدَی بَعْدِی وَ الدَّاعِی إِلَی رَبِّی وَ هُوَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعا إِلَی اللَّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ قالَ إِنَّنِی مِنَ الْمُسْلِمِینَ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِیّاً مِنِّی وُلْدُهُ وُلْدِی وَ هُوَ زَوْجُ حَبِیبَتِی أَمْرُهُ أَمْرِی وَ نَهْیُهُ نَهْیِی مَعَاشِرَ النَّاسِ عَلَیْکُمْ بِطَاعَتِهِ وَ اجْتِنَابِ مَعْصِیَتِهِ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِیّاً صِدِّیقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ فَارُوقُهَا وَ مُحَدَّثُهَا إِنَّهُ هَارُونُهَا وَ یُوشَعُهَا وَ آصَفُهَا وَ شَمْعُونُهَا إِنَّهُ بَابُ حِطَّتِهَا وَ سَفِینَهُ نَجَاتِهَا إِنَّهُ طَالُوتُهَا وَ ذُو قَرْنَیْهَا مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّهُ مِحْنَهُ الْوَرَی وَ الْحُجَّهُ الْعُظْمَی وَ الْآیَهُ الْکُبْرَی وَ إِمَامُ أَهْلِ الدُّنْیَا وَ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَی مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِیّاً مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ عَلَی لِسَانِهِ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِیّاً قَسِیمُ النَّارِ لَا یَدْخُلُ النَّارَ وَلِیٌّ لَهُ وَ لَا یَنْجُو مِنْهَا عَدُوٌّ لَهُ وَ إِنَّهُ قَسِیمُ الْجَنَّهِ لَا یَدْخُلُهَا عَدُوٌّ لَهُ وَ لَا یُزَحْزِحُ (۱) عَنْهَا وَلِیٌّ لَهُ مَعَاشِرَ أَصْحَابِی قَدْ نَصَحْتُ لَکُمْ وَ بَلَّغْتُکُمْ رِسَالَهَ رَبِّی وَ لکِنْ لا تُحِبُّونَ النَّاصِحِینَ أَقُولُ قَوْلِی هَذَا وَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِی وَ لَکُمْ (۲).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای مردم، چه کسی از خدا خوش سخن تر و راستگوتر است؟ ای مردم، همانا پروردگارتان جلّ جلاله مرا امر فرمود که علی را برایتان پیشوا، امام، جانشین و وصیّ قرار دهم و او را برادر و وزیر خویش گردانم؛ ای مردم: به یقین علی بعد از من دروازه هدایت و دعوت کننده به سوی پروردگار من است و او

صالح المؤمنين است. و کیست خوش گفتارتر از آن کس که به سوی خدا دعوت نماید و کار نیک کند و گوید: من از مسلمانانم؟ ای مردم، به راستی علی از من است، فرزندانش فرزند من و او شوی دخت دلبند من است، فرمانش فرمان من و نهی‌اش نهی من است. ای مردم، باید از وی اطاعت کنید و از نافرمانیش پزهیز نمایید که اطاعت او اطاعت از من و نافرمانیش نافرمانی من؛ ای مردم، یقیناً علی صدّیق این اُمّت و فاروق آن است و کسی است در این امت که ملائکه با او سخن می گویند. او هارون و یوشع و آصف و شمعون آن است، او «باب حطّه» و کشتی نجات آن است، او طالوت و ذوالقرنین آن است؛ ای مردم، او وسیله آزمایش مردم و حجّت عظمی و آیت کُبری و امام اهل دنیا و عروهٔ الوثقی است؛ ای مردم، علی با حق است و حق با علی و بر زبانش؛ ای مردم، علی قسمت کننده دوزخ است، دوست او وارد آن نشود و دشمنش از آن نجات نیابد، او قسمت کننده بهشت است، دشمنش بدان راه نیابد و دوستدارش از آن کنار زده نشود؛ ای جماعت یاران من، من شما را اندرز داده رسالت پروردگارم را به شما ابلاغ کردم لیکن شما نصیحت کنندگان را دوست نمی‌دارید، این را بگویم و از خدا برای خود و شما آمرزش طلب کنم. - . امالی شیخ صدوق: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۸»

مع، [معانی الأخبار] لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِيبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبِی عَوَانَهَ عَنْ أَبِی بَشِیرٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَقْبَلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ هَذَا سَیِّدُ الْعَرَبِ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَسْتَ سَیِّدَ الْعَرَبِ قَالَ أَنَا سَیِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْعَرَبِ فَقُلْتُ وَ مَا السَّیِّدُ قَالَ مَنِ افْتُرِضَتْ طَاعَتُهُ كَمَا افْتُرِضَتْ طَاعَتِی (۳).

مع، [معانی الأخبار] السِّنَانِیُّ عَنِ الْعَلَوِیِّ عَنِ الْفَزَارِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ

۱- ۱. زحزح عن مكانه: أبعد أو ازیل.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۲۰.

۳- ۳. معانی الأخبار: ۱۰۳ أمالی الصدوق: ۲۵.

عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]معانی الأخبار- امالی صدوق: عایشه گوید: نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بودم که علی بن ابی طالب علیه السّلام آمد، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: این سیّد و سرور عرب است. عرض کردم: یا رسول الله، مگر سیّد و سرور عرب شما نیستید؟! فرمود: من سیّد و سرور فرزندان آدم هستم و علی سیّد عرب است. عرض کردم:«سیّد» چیست؟ فرمود: کسی است که اطاعتش همچون اطاعت از من، واجب است.

ص: ۹۳

معانی الأخبار: با سند خود از ابن جبیر نظیر آن را نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی بِإِسْنَادِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ سَیِّدُ الْعَرَبِ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ نِسَائِهِ أَ لَسْتَ أَنْتَ سَیِّدَ الْعَرَبِ فَقَالَ صلی الله علیه و آله اسْکُتِی أَنَا سَیِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِیٌّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ سَیِّدُ الْعَرَبِ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: با اسناد برادر دعبل از امام رضا از پدرانش علیهم السّلام آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی سیّد عرب است . پس یکی از همسران وی عرض کرد: مگر سیّد عرب شما نیستید؟! فرمود: ساکت شو، من سیّد فرزندان آدم هستم و علی بن ابی طالب سیّد عرب است. - . معانی الأخبار: ۱۰۳ . امالی صدوق: ۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

لعله صلی الله علیه و آله إنما اقتصر فی سیادته علی العرب تدریجا فی بیان فضله و حذرا من تکذیب المنافقین و شک الضعفاء من المسلمین.

**[ترجمه]شاید آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله بدان جهت وی را منحصراً سیّد عرب نامیده تا فتح بابی باشد برای بیان فضل وی و برحذر بودن از تکذیب منافقان و ایجاد شکّ و تردید در میان مسلمانان ضعیف الاعتقاد.

**[ترجمه]

«۱۰»

لی، [الأمالی] للصدوق الْحَافِظُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ حَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْعُرَنِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَبِی یَحْیَی عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ وَ اجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَیْهِ فَقَالَ یَا مَعْشَرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَی إِلَیَّ أَنِّی مَقْبُوضٌ وَ أَنَّ ابْنَ عَمِّی عَلِیّاً مَقْتُولٌ وَ إِنِّی أَیُّهَا النَّاسُ أُخْبِرُکُمْ خَبَراً إِنْ عَمِلْتُمْ بِهِ سَلِمْتُمْ وَ إِنْ تَرَکْتُمُوهُ هَلَکْتُمْ إِنَّ ابْنَ عَمِّی عَلِیّاً هُوَ أَخِی وَ هُوَ وَزِیرِی وَ هُوَ خَلِیفَتِی وَ هُوَ الْمُبَلِّغُ عَنِّی وَ هُوَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ إِنِ اسْتَرْشَدْتُمُوهُ أَرْشَدَکُمْ وَ إِنْ تَبِعْتُمُوهُ نَجَوْتُمْ وَ إِنْ خَالَفْتُمُوهُ ضَلَلْتُمْ وَ إِنْ أَطَعْتُمُوهُ فَاللَّهَ أَطَعْتُمْ وَ إِنْ عَصَیْتُمُوهُ فَاللَّهَ عَصَیْتُمْ وَ إِنْ بَایَعْتُمُوهُ فَاللَّهَ بَایَعْتُمْ وَ إِنْ نَکَثْتُمْ بَیْعَتَهُ فَبَیْعَهَ اللَّهِ نَکَثْتُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَ عَلَیَّ الْقُرْآنَ وَ هُوَ الَّذِی مَنْ خَالَفَهُ ضَلَّ وَ مَنِ ابْتَغَی عِلْمَهُ عِنْدَ غَیْرِ عَلِیٍّ هَلَکَ أَیُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا قَوْلِی وَ اعْرِفُوا حَقَّ نَصِیحَتِی وَ لَا تَخْلُفُونِی فِی أَهْلِ بَیْتِی إِلَّا بِالَّذِی أُمِرْتُمْ بِهِ مِنْ حِفْظِهِمْ فَإِنَّهُمْ حَامَّتِی وَ قَرَابَتِی وَ إِخْوَتِی وَ أَوْلَادِی وَ إِنَّکُمْ مَجْمُوعُونَ وَ مُسَاءَلُونَ عَنِ الثَّقَلَیْنِ فَانْظُرُوا کَیْفَ تَخْلُفُونِّی فِیهِمَا إِنَّهُمْ أَهْلُ بَیْتِی فَمَنْ آذَاهُمْ آذَانِی وَ مَنْ ظَلَمَهُمْ ظَلَمَنِی وَ مَنْ أَذَلَّهُمْ أَذَلَّنِی وَ مَنْ أَعَزَّهُمْ أَعَزَّنِی وَ مَنْ

أَکْرَمَهُمْ أَکْرَمَنِی وَ مَنْ نَصَرَهُمْ نَصَرَنِی وَ مَنْ خَذَلَهُمْ خَذَلَنِی وَ مَنْ طَلَبَ الْهُدَی فِی غَیْرِهِمْ فَقَدْ کَذَّبَنِی أَیُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَ انْظُرُوا مَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ إِذَا لَقِیتُمُوهُ فَإِنِّی خَصْمٌ لِمَنْ آذَاهُمْ وَ مَنْ کُنْتُ خَصْمَهُ خَصَمْتُهُ أَقُولُ قَوْلِی هَذَا وَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِی وَ لَکُمْ (۳).

ص: ۹۴

۱- ۱. معانی الأخبار: ۱۰۳.

۲- ۲. أمالی الشیخ: ۲۳۳.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۴۰.

**[ترجمه]امالی طوسی: ابن عباس گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از منبر بالا رفته و خطبه خواند و مردم پیرامون وی گرد آمدند، پس آن حضرت فرمود: ای جماعت مؤمنان، همانا خدای عزّوجل به من وحی فرموده که من از دنیا خواهم رفت و پسر عمویم علی کشته خواهد شد و من ای مردم، به شما خبری می‌دهم که اگر به آن عمل کنید، سالم می‌مانید و اگر آن را وانهید، هلاک می‌شوید، به راستی که عموزاده‌ام علی خود برادر من است و وزیرم، و او جانشین من است و از طرف من تبلیغ می‌کند؛ او امام پارسایان و پیشوای دست و رو سپیدان است، اگر از وی راهنمایی بخواهید، شما را ارشاد می‌کند و اگر پیرو او گردید، شما را نجات می‌دهد و اگر با وی مخالفت نمایید، گمراه می‌شوید و اگر وی را فرمان برید، خدا را فرمان برده‌اید و اگر نافرمانیش کنید، خدا را نافرمانی نموده‌اید و اگر با وی بیعت کنید، با خدا بیعت کرده‌اید و اگر بیعت او را بشکنید، بیعت خدا را شکسته‌اید، به راستی خدای عزّوجل قرآن را بر من فرو فرستاد و قرآن همانی است که هرکس با آن مخالفت کند، گمراه گردد و هرکس طالب علمِ آن از غیر علی باشد، هلاک گردد؛ ای مردم، سخن مرا بشنوید و حق اندرز مرا بشناسید و پس از من با خاندانم جز با آنچه دستور یافته‌اید مبنی بر اینکه ایشان را حفظ نمایید، رفتار نکنید، زیرا آن‌ها حوزه من و خویشان و برادران و فرزندان منند و بی‌تردید شما باهم جمع خواهید شد و بابت ثقلین بازخواست خواهید گشت، پس بنگرید که بعد از من با آن دو چگونه رفتار می‌کنید. آن‌ها اهل بیت منند، پس هرکس آزارشان دهد، مرا آزرده و آنکه به ایشان ستم کند، بر من ستم نموده، هرکس خوارشان دارد، مرا خوار داشته و آنکه ایشان را عزیز بدارد، مرا عزیز داشته و آنکه گرامیشان دارد، مرا گرامی داشته و آنکه یاریشان نماید، مرا یاری کرده و هرکس آنان را فرو گذارد مرا فرو گذاشته و هرکس هدایت را از غیر آن‌ها طلب کند، مرا تکذیب کرده است. ای مردم، از خدا پروا کنید و بنگرید به وی چه خواهید گفت آنگاه که دیدارش کنید؟ زیرا من خصم آنانی هستم که ایشان را آزرده باشند و آنکه من خصمش باشم، او را مغلوب سازم، این گفتار خود را می‌گویم و از خدا برای خود و شما آمرزش می‌جویم. - . امالی شیخ صدوق: ۴۰ -

ص: ۹۴

**[ترجمه]

بیان

قوله و هو الذی من خالفه الضمیر فیه راجع إلی القرآن و قال الجزری فیه اللهم هؤلاء أهل بیتی و حامتی أذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهیرا حامه الإنسان خاصته و من یقرب منه (۱) و قال الفیروزآبادی خاصمه فخصمه غلبه (۲).

**[ترجمه]قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:«و هو الذی من خالفه» ضمیر «ه» به «قرآن» بر می‌گردد. جزری گوید: در عبارت «اللّهُمَّ هولاء اهل بیتی و حامّتی أذهِب عنهم الرّجس و طهّرهم تطهیراً»،«حامّه» انسان، خاصّه او و کسی است که به وی نزدیک است. - . النهایة۱: ۲۶۲ -

و فیروز آبادی گوید: «خاصمه فخصمه»: او را مغلوب نمود. - . القاموس ۴: ۱۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی الْعَبْسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ السُّلَمِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِیلٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ أَنَّهُ قَالَ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: إِنَّ فِی عَلِیٍّ خِصَالًا لَوْ كَانَتْ وَاحِدَهٌ مِنْهَا فِی جَمِیعِ النَّاسِ لَاكْتَفَوْا بِهَا فَضْلًا(۳) قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ مِنِّی كَهَارُونَ مِنْ مُوسَی وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ مِنِّی كَنَفْسِی طَاعَتُهُ طَاعَتِی وَ مَعْصِیَتُهُ مَعْصِیَتِی وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله حَرْبُ عَلِیٍّ حَرْبُ اللَّهِ وَ سِلْمُ عَلِیٍّ سِلْمُ اللَّهِ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله وَلِیُّ عَلِیٍّ وَلِیُّ اللَّهِ وَ عَدُوُّ عَلِیٍّ عَدُوُّ اللَّهِ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ حُجَّهُ اللَّهِ وَ خَلِیفَتُهُ عَلَی عِبَادِهِ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله حُبُّ عَلِیٍّ إِیمَانٌ وَ بُغْضُهُ كُفْرٌ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله حِزْبُ عَلِیٍّ حِزْبُ اللَّهِ وَ حِزْبُ أَعْدَائِهِ حِزْبُ الشَّیْطَانِ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ لَا یَفْتَرِقَانِ حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ قَسِیمُ الْجَنَّهِ وَ النَّارِ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله مَنْ فَارَقَ عَلِیّاً فَقَدْ فَارَقَنِی وَ مَنْ فَارَقَنِی فَقَدْ فَارَقَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله شِیعَهُ عَلِیٍّ هُمُ الْفَائِزُونَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: جابر بن عبدالله انصاری گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: علی علیه السّلام از خصلت‌هایی برخوردار است که اگر همه مردم از یکی از آن‌ها برخوردار بودند، برای فضیلت آنان کافی بود. یکی از این فضیلت‌ها قول آن حضرت:«هر که من مولای اویم اینک علی مولای اوست»، و دیگری قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:«منزلت علی از من همانند منزلت هارون از موسی است» و قول آن حضرت:« علی از من است و من از اویم» و قول آن حضرت:«علی نسبت به من همچون خودِ من است، اطاعت از او اطاعت از من و نافرمانی او نافرمانی من است» و قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:« جنگ با علی، جنگ با خداست و صلح با علی صلح با خداست» و قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:« دوست علی، دوست خدا و دشمن علی، دشمن خداست» و قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:«علی حجت خدا و خلیفه او بر بندگانش است» و قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:«حُب علی ایمان و بُغض علی کفر است» و قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:« حزب علی حزب خدا و حزب دشمنانش حزب شیطان است» و قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله:« علی با حق است و حق با اوست، از هم جدا نگردند تا اینکه در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند» و قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله: «علی قسمت کننده بهشت و دوزخ است» و قول آن حضرت: «هرکس از علی جدا شود، یقیناً از من جدا شده است و هرکه از من جدا شود از خدای عزّوجل جدا گشته است» و قول آن حضرت: «شیعیان علی رستگاران روز قیامت... اند». - . امالی شیخ صدوق: ۵۵ -

**[ترجمه]

«۱۲»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدٍ الْقِبْطِیِّ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام: أَغْفَلَ النَّاسُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَوْمَ مَشْرَبَهِ أُمِّ إِبْرَاهِیمَ

كَمَا أَغْفَلُوا قَوْلَهُ فِيهِ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ فِي مَشْرَبَهِ أَمِّ إِبْرَاهِيمَ وَ عِنْدَهُ أَصْحَابُهُ إِذْ جَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَلَمْ يُفْرِجُوا لَهُ فَلَمَّا

ص: ۹۵

۱- ۱. النهایه ۱: ۲۶۲.

۲- ۲. القاموس ۴: ۱۰۷.

۳- ۳. أی ثمّ عد جابر الفضائل التی سمعها من رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۵۵.

رَآهُمْ لَا يُفْرِجُونَ لَهُ قَالَ يَا مَعْشَرَ النَّاسِ هَذَا أَهْلُ بَيْتِی تَسْتَخِفُّونَ بِهِمْ وَ أَنَا حَیٌّ بَیْنَ ظَهْرَانَیْکُمْ (۱) أَمَا وَ اللَّهِ لَئِنْ غِبْتُ عَنْکُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا یَغِیبُ عَنْکُمْ إِنَّ الرَّوْحَ وَ الرَّاحَهَ وَ الْبِشْرَ وَ الْبِشَارَهُ لِمَنِ ائْتَمَّ بِعَلِیٍّ وَ تَوَلَّاهُ وَ سَلَّمَ لَهُ وَ لِلْأَوْصِیَاءِ مِنْ وُلْدِهِ (۲) حَقّاً عَلَیَّ أَنْ

أُدْخِلَهُمْ فِی شَفَاعَتِی لِأَنَّهُمْ أَتْبَاعِی فَمَنْ تَبِعَنِی فَإِنَّهُ مِنِّی سُنَّهٌ جَرَتْ فِیَّ مِنْ إِبْرَاهِیمَ لِأَنِّی مِنْ إِبْرَاهِیمَ وَ إِبْرَاهِیمُ مِنِّی وَ فَضْلِی لَهُ فَضْلٌ وَ فَضْلُهُ فَضْلِی وَ أَنَا أَفْضَلُ مِنْهُ تَصْدِیقُ قَوْلِ رَبِّی (۳) ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ (۴) وَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَثِئَتْ رِجْلُهُ فِی مَشْرَبَهِ أُمِّ إِبْرَاهِیمَ حَتَّی عَادَهُ النَّاسُ (۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام صادق علیه السّلام فرمود: مردم قول رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام در روز مشربه اُمّ ابراهیم ناشنیده گرفتند همان‌طور که سخن آن حضرت را درباره وی در روز غدیرخمّ به فراموشی سپردند. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در مشربه اُمّ ابراهیم بود و اصحاب وی در محضرش یودند که علی علیه السّلام آمد، اما آن‌ها برای وی جا باز نکردند، و چون

رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آن‌ها را مشاهده فرمود که برای علی علیه السّلام جا باز نکردند،

فرمود: ای مردم، اینها اهل بیت من هستند. من زنده‌ام و در میان شما هستم و این چنین آن‌ها را سبک می‌شمارید؟! به خدا سوگند هرچند من از دید شما پنهان گردم، اما خداوند از شما پنهان نگردد، به راستی که رحمت و آسودگی و بشارت و شادی از آنِ کسی است که علی علیه السّلام را مقتدای خویش قرار داده، ولایتش را بپذیرد تسلیم او و اوصیاء از فرزندان وی گردد، و بر من است که وی را مشمول شفاعت خود گردانم زیرا ایشان پیروان منند، پس هرکس از من پیروی کند، از من است و این سنّتی است که از ابراهیم به من سرایت کرده است، زیرا من از ابراهیم هستم و ابراهیم از من، و فضیلت من برای وی فضیلت است و فضیلت وی فضلیت من است و من افضل از اویم، به تصدیق قول پروردگارم:« ذُرِّیَّهً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیم» - . آل عمران/ ۳۴ - {فرزندانی

که بعضی از آنان از [نسل] بعضی دیگرند، و خداوند شنوای داناست} و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پایش در مشربه اُم ابراهیم زخمی گشته و به همین سبب مردم به عیادت وی می‌آمدند. - . امالی صدوق: ۶۸ -

**[ترجمه]

إیضاح

قال الجزری فیه فوثئت رجلی أی أصابها وهن دون الخلع و الکسر یقال وثئت رجله فهی موثوءه و وثأتها أنا و قد یترک الهمز(۶).

**[ترجمه]جزری گوید:« فوثئت رجلی»: پایم آسیب دید بی‌آنکه گوشت آن فرو ریزد یا استخوانش بشکند. گفته می...

شود:«وثئت رجله» اسم مفعول آن موثوءه است گفته می‌شود: «وثأتها أنا»: من این آسیب را به او رسانده‌ام. و ممکن است بدون همزه آورده شود. - . النهایهٔ۴: ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

لی، [الأمالی] للصدوق الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ شُعَيْبٍ عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِيبٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ الصَّقْرِ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلَيْهِ خَمِيصَةٌ قَدِ اشْتَمَلَ بِهَا فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ كَسَاكَ هَذِهِ الْخَمِيصَةَ فَقَالَ كَسَانِي حَبِيبِي وَ صَفِيِّي وَ خَاصَّتِي وَ خَالِصَتِي وَ الْمُؤَدِّي عَنِّي وَ وَصِيِّي وَ وَارِثِي وَ أَخِي وَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ إِسْلَاماً وَ أَخْلَصُهُمْ إِيمَاناً وَ أَسْمَحُ النَّاسِ كَفّاً سَيِّدُ النَّاسِ بَعْدِي قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ إِمَامُ أَهْلِ الْأَرْضِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَلَمْ يَزَلْ يَبْكِي حَتَّى ابْتَلَّ الْحَصَى مِنْ دُمُوعِهِ شَوْقاً إِلَيْهِ (۷).

**[ترجمه]امالی صدوق: «امام صادق علیه السّلام از پدرش از پدران بزرگوارش آورده است که رسول خدا صلی الله علیهِ و آله در حالی که عبایی مشکی به خود پیچیده بود، بیرون آمد، عرض شد: یا رسول الله، چه کسی این عبا را بر شما پوشانده است؟ فرمود: دوستم، صفیّ‌ام، خاصّه‌ام، زبده‌ام، آنکه از طرف من تعهداتم را ادا میکند وصی و وارثم، برادرم و اولین کسی که اسلام آورد و ایمانش خالص‌تر از همه است، آنکه از همه سخاوتمندتر است، سیّد و سرور مردم بعد از من، جلودار دست و رو سپیدان، امام اهل زمین: علی بن أبی طالب! و در اشتیاق او چنان گریست که ریگ‌ها از گریه‌اش تر شدند. - . امالی صدوق: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

توضیح

قال الجزری الخمیصه ثوب خز أو صوف معلم و قیل لا تسمی

ص: ۹۶

۱- ۱. یقال هو نازل بین ظهریهم و ظهرانیهم- بتخفیف الیاء فیهما و فتح النون-: أی وسطهم.

۲- ۲. فی المصدر: و الأوصیاء من ولده.

۳- ۳. فی المصدر: تصدیق ذلک قول ربی.

۴- ۴. سوره آل عمران: ۳۴.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۶۸. و المشربه: الغرفه التی یشرب فیها.

۶- ۶. النهایه ۴: ۱۹۳.

۷- ۷. أمالی الصدوق: ۱۱۰.

خمیصه إلا أن یکون سوداء معلمه(۱).

**[ترجمه]جزری گوید: «الخمیصه»: جامه‌ای از خز یا پشم خط‌دار است. گفته‌اند

ص: ۹۶

تا مشکی قلم‌دار نباشد، آن را «خمیصه» نمی‌نامند. -. النهایهٔ ۱: ۳۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۴»

لی، [الأمالی] للصدوق أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّائِغُ عَنْ عِیسَی بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِی عَوَانَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ بْنِ بَزِیعٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ سَلَّامِ بْنِ أَبِی عَمْرَهَ الْخُرَاسَانِیِّ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ الْمَکِّیِّ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ عَامِرِ بْنِ وَاثِلَهَ عَنْ حُذَیْفَهَ بْنِ أَسِیدٍ الْغِفَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا حُذَیْفَهُ إِنَّ حُجَّهَ اللَّهِ عَلَیْکُمْ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ الْکُفْرُ بِهِ کُفْرٌ بِاللَّهِ وَ الشِّرْکُ بِهِ شِرْکٌ بِاللَّهِ وَ الشَّکُّ فِیهِ شَکٌّ فِی اللَّهِ وَ الْإِلْحَادُ فِیهِ إِلْحَادٌ فِی اللَّهِ وَ الْإِنْکَارُ لَهُ إِنْکَارٌ لِلَّهِ وَ الْإِیمَانُ بِهِ إِیمَانٌ بِاللَّهِ لِأَنَّهُ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَ وَصِیُّهُ وَ إِمَامُ أُمَّتِهِ وَ مَوْلَاهُمْ وَ هُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِینُ وَ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَی الَّتِی لَا انْفِصامَ لَها وَ سَیَهْلِکُ فِیهِ اثْنَانِ وَ لَا

ذَنْبَ لَهُ (۲) مُحِبٌّ غَالٍ وَ مُقَصِّرٌ یَا حُذَیْفَهُ لَا تُفَارِقَنَّ عَلِیّاً فَتُفَارِقَنِی وَ لَا تُخَالِفَنَّ عَلِیّاً فَتُخَالِفَنِی إِنَّ عَلِیّاً مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ مَنْ أَسْخَطَهُ فَقَدْ أَسْخَطَنِی وَ مَنْ أَرْضَاهُ فَقَدْ أَرْضَانِی (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: حُذیفهٔ بن اُسید غفاری گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای حذیفه، حجت خدا بر شما بعد از من علی بن ابی طالب است، کفر به او کفر به خداست و همتا قرار دادن برای او شرک به خدا و شک در او شکّ در خداست و الحاد در او الحاد در خداست و انکار او انکار خداست و ایمان به او ایمان به خداست، چون او برادر رسول خدا و وصیّ او و امام اُمّت او و مولای ایشان است، و او ریسمان محکم خدا و آن دستاویز استواری است که گسستی برای آن نیست و دو گروه درباره او هلاک می‌شوند بی‌آن‌که او را گناهی باشد: دوستداری که در حق وی غلوّ کند و کسی که در حق وی قصور نماید، ای حذیفه، از علی جدا نگردی که با این کار از من جدا خواهی گشت و با علی مخالفت نکنی که با من مخالفت خواهی کرد، به راستی که علی از من است و من از او، هر که او را به خشم آورد، مرا به خشم آورده و آنکه او را خوشنود سازد به یقین مرا خوشنود ساخته است. -. امالی صدوق : ۱۱۹-۱۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ تَسْنِیمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: ذَاتَ یَوْمٍ لِأَصْحَابِهِ مَعَاشِرَ أَصْحَابِی إِنَّ

اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ یَأْمُرُکُمْ بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ الِاقْتِدَاءِ بِهِ فَهُوَ وَلِیُّکُمْ وَ إِمَامُکُمْ مِنْ بَعْدِی لَا تُخَالِفُوهُ فَتَکْفُرُوا وَ لَا تُفَارِقُوهُ فَتَضِلُّوا إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ جَعَلَ عَلِیّاً عَلَماً بَیْنَ الْإِیمَانِ وَ النِّفَاقِ فَمَنْ أَحَبَّهُ کَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ أَبْغَضَهُ کَانَ مُنَافِقاً إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ جَعَلَ عَلِیّاً وَصِیِّی وَ مَنَارَ الْهُدَی بَعْدِی فَهُوَ مَوْضِعُ سِرِّی وَ عَیْبَهُ عِلْمِی وَ خَلِیفَتِی فِی أَهْلِی إِلَی اللَّهِ أَشْکُو ظَالِمِیهِ مِنْ أُمَّتِی (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله به اصحاب خود فرمود: ای جماعت اصحاب من، همانا خدای جل جلاله شما را به پذیرش ولایت علی بن ابی طالب و اقتدای به او فرمان می‌دهد که او بعد از من ولیّ و امام شماست، و با او مخالفت نکنید که کافر می‌شوید و از وی جدا نگردید که گمراه می‌شوید. خدای جلّ جلاله علی را نشانه‌ای میان نفاق و ایمان قرار داده است، پس هرکس دوستش بدارد، مؤمن خواهد بود و آنکه با وی دشمنی کند، منافق خواهد بود؛ همانا خداوند جلّ جلاله بعد از من علی را وصی و مناره هدایت قرار داده است، او سرّ نگهدار و گنجینه علم من و بعد از من جانشینم در خاندان من است، از ستم‌کنندگان به وی به خدا شکایت می‌کنم. - . امالی صدوق : ۱۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْیَعْقُوبِیِّ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ

۱- ۱. النهایه ۱: ۳۲۲:

۲- ۲. أی لا ذنب لعلی علیه السلام فی هلاک هاتین الفر؟؟؟.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۱۱۸ و ۱۱۹.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۱۷۱.

عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَجُوزَ عَلَی الصِّرَاطِ كَالرِّیحِ الْعَاصِفِ وَ یَلِجَ الْجَنَّهَ بِغَیْرِ حِسَابٍ فَلْیَتَوَلَّ وَلِیِّی وَ وَصِیِّی وَ صَاحِبِی وَ خَلِیفَتِی عَلَی أَهْلِی وَ أُمَّتِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَلِجَ النَّارَ فَلْیَتْرُكْ وَلَایَتَهُ فَوَ عِزَّهِ رَبِّی وَ جَلَالِهِ إِنَّهُ لَبَابُ اللَّهِ الَّذِی لَا یُؤْتَی إِلَّا مِنْهُ وَ إِنَّهُ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِیمُ وَ إِنَّهُ الَّذِی یَسْأَلُ اللَّهُ عَنْ وَلَایَتِهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:

ص: ۹۷

هر کس دوست داشته باشد چون تندباد از پل صراط بگذرد و بی‌حساب وارد بهشت گردد،باید ولایت ولیّ، وصیّ و مصاحب من و جانشین من بر خاندانم و اُمّتم علی بن ابی طالب را بپذیرد. و آنکه دوست دارد وارد دوزخ گردد، ولایتش را رها سازد، پس به عزّت و جلال پروردگارم سوگند که او آن دروازه خداوندی است که جز از آن بر وی وارد نشوند و او صراط المستقیم است و او همان کسی است که خداوند در روز قیامت از ولایتش می‌پرسد. - . امالی صدوق: ۱۷۳ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ سَعِیدٍ الْهَاشِمِیُّ عَنْ فُرَاتٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ظُهَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ ابْنِ أَخِی یُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَعْقُوبَ النَّهْشَلِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عَنْ جَبْرَئِیلَ عَنْ مِیكَائِیلَ عَنْ إِسْرَافِیلَ عَنِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أَنَّهُ قَالَ: أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا خَلَقْتُ الْخَلْقَ بِقُدْرَتِی فَاخْتَرْتُ مِنْهُمْ مَنْ شِئْتُ مِنْ أَنْبِیَائِی وَ اخْتَرْتُ مِنْ جَمِیعِهِمْ مُحَمَّداً حَبِیباً وَ خَلِیلًا وَ صَفِیّاً فَبَعَثْتُهُ رَسُولًا إِلَی خَلْقِی وَ اصْطَفَیْتُ لَهُ عَلِیّاً فَجَعَلْتُهُ لَهُ أَخاً وَ وَصِیّاً وَ وَزِیراً وَ مُؤَدِّیاً عَنْهُ بَعْدَهُ (۲) إِلَی خَلْقِی وَ خَلِیفَتِی عَلَی عِبَادِی لِیُبَیِّنَ لَهُمْ كِتَابِی وَ یَسِیرَ فِیهِمْ بِحُكْمِی وَ جَعَلْتُهُ الْعَلَمَ الْهَادِیَ مِنَ الضَّلَالَهِ وَ بَابِیَ الَّذِی أُوتَی مِنْهُ وَ بَیْتِیَ الَّذِی مَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِناً مِنْ نَارِی وَ حِصْنِیَ الَّذِی مَنْ لَجَأَ إِلَیْهِ حَصَّنَهُ مِنْ مَكْرُوهِ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ وَجْهِیَ الَّذِی مَنْ تَوَجَّهَ إِلَیْهِ لَمْ أَصْرِفْ وَجْهِی عَنْهُ وَ حُجَّتِی فِی السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ عَلَی جَمِیعِ مَنْ فِیهِنَّ مِنْ خَلْقِی لَا أَقْبَلُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْهُمْ إِلَّا بِالْإِقْرَارِ بِوَلَایَتِهِ مَعَ نُبُوَّهِ أَحْمَدَ رَسُولِی وَ هُوَ یَدِیَ الْمَبْسُوطَهُ عَلَی عِبَادِی وَ هُوَ النِّعْمَهُ الَّتِی أَنْعَمْتُ بِهَا عَلَی مَنْ أَحْبَبْتُهُ مِنْ

عِبَادِی فَمَنْ أَحْبَبْتُهُ مِنْ عِبَادِی وَ تَوَلَّیْتُهُ عَرَّفْتُهُ وَلَایَتَهُ وَ مَعْرِفَتَهُ (۳) وَ مَنْ أَبْغَضْتُهُ مِنْ عِبَادِی أَبْغَضْتُهُ لِانْصِرَافِهِ عَنْ مَعْرِفَتِهِ وَ وَلَایَتِهِ فَبِعِزَّتِی حَلَفْتُ وَ بِجَلَالِی أَقْسَمْتُ أَنَّهُ لَا یَتَوَلَّی عَلِیّاً عَبْدٌ مِنْ عِبَادِی إِلَّا زَحْزَحْتُهُ عَنِ النَّارِ وَ أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّهَ وَ لَا یُبْغِضُهُ عَبْدٌ مِنْ عِبَادِی وَ یَعْدِلُ عَنْ وَلَایَتِهِ إِلَّا أَبْغَضْتُهُ وَ أَدْخَلْتُهُ النَّارَ وَ بِئْسَ الْمَصِیرُ(۴).

ص: ۹۸

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۱۷۳.

۲- ۲. فی المصدرین: من بعده.

۳- ۳. فی الأمالی: عرفته معرفته و ولایته.

۴- ۴. عیون الأخبار ۲۱۲ و ۲۱۳. أمالی الصدوق: ۱۳۴.

**[ترجمه]عیون الأخبار- امالی صدوق: خدای عزّوجل فرمود: الله منم و خدایی جز من نیست، با قدرت خویش خلق را آفریدم و هرکه را از پیامبرانم که خواستم از آن‌ها برگزیدم و محمّد را از میان همه ایشان به عنوان محبوب، دوستی وصفی برگزیده او را به سوی خلق خود فرستادم و علی را برای او برگزیدم و برادر و وصی و وزیر و تبلیغ کننده به سوی خلقم بعد از اویش قرار دادم، و او را خلیفه خود بر بندگانم قرار دادم تا کتاب مرا برای ایشان تبیین نموده و حکم مرا در میان ایشان جاری سازد، و او را امام هادی از گمراهی و دری که از آن به سوی من آیند، قرار دادم و خانه‌ای که هرکس وارد آن گشت، از آتش من در امان شد، و دژ من که هر کس به آن پناه برد، از بدِ دنیا و آخرت در امان دارد، و وجه من است که هرکس بدان روی آورد، روی از او بر نگردانم، و حجّت من در آسمان‌ها و زمین بر هر که از خلقم که در آن‌هاست، کردار هیچ عاملی را جز با اقرار به ولایتش به همراه نبوّت احمد فرستاده‌ام، نپذیرم، او دست گشاده من بر بندگان من است، و او همان نعمتی است که آن را به هرکس از میان بندگانم که دوست داشتم عطا نمودم، و از میان بندگانم هرکس را که دوست داشته باشم و سرپرستی او را بر عهده گیرم، ولایت و معرفت او را به وی می‌شناسانم و شناسای اویش می‌گردانم و از میان بندگانم هرکس را که دشمن بدارم بدان سبب وی را دشمن داشته‌ام که از شناخت و ولایت او روی برتافته است، پس به عزّت و جلالم سوگند خوردم که هیچ بنده‌ای از بندگان من ولایت علی را نپذیرد مگر اینکه او را از دوزخ کنار زده و وارد بهشتش نمایم و بنده‌ای از بندگان من با او دشمنی نورزد و از ولایتش عدول ننماید مگر اینکه با وی دشمن گردم و او را به دوزخ وارد گردانم و بد فرجامی است. - . عیون الأخبار الرضا: ۲۳۱- ۲۱۲، امالی صدوق: ۱۳۴ -

ص: ۹۸

**[ترجمه]

«۱۸»

لی، [الأمالی] للصدوق مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ أَوْحَی إِلَی الدُّنْیَا أَنْ أَتْعِبِی مَنْ خَدَمَکِ وَ اخْدُمِی مَنْ رَفَضَکِ (۱) وَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَخَلَّی بِسَیِّدِهِ فِی جَوْفِ اللَّیْلِ الْمُظْلِمِ وَ نَاجَاهُ (۲) أَثْبَتَ اللَّهُ النُّورَ فِی قَلْبِهِ فَإِذَا قَالَ یَا رَبِّ یَا رَبِّ نَادَاهُ الْجَلِیلُ جَلَّ جَلَالُهُ لَبَّیْکَ عَبْدِی سَلْنِی أُعْطِکَ وَ تَوَکَّلْ عَلَیَّ أَکْفِکَ ثُمَّ یَقُولُ جَلَّ جَلَالُهُ لِمَلَائِکَتِهِ مَلَائِکَتِی (۳) انْظُرُوا إِلَی عَبْدِی فَقَدْ تَخَلَّی بِی فِی جَوْفِ اللَّیْلِ الْمُظْلِمِ وَ الْبَطَّالُونَ لَاهُونَ وَ الْغَافِلُونَ نِیَامٌ اشْهَدُوا أَنِّی قَدْ غَفَرْتُ لَهُ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله عَلَیْکُمْ بِالْوَرَعِ وَ الِاجْتِهَادِ وَ الْعِبَادَهِ وَ ازْهَدُوا فِی هَذِهِ الدُّنْیَا الزَّاهِدَهِ فِیکُمْ فَإِنَّهَا غَرَّارَهٌ دَارُ فَنَاءٍ وَ زَوَالٍ کَمْ مِنْ مُغْتَرٍّ فِیهَا قَدْ أَهْلَکَتْهُ وَ کَمْ مِنْ وَاثِقٍ بِهَا قَدْ خَانَتْهُ وَ کَمْ مِنْ مُعْتَمِدٍ عَلَیْهَا قَدْ خَدَعَتْهُ وَ أَسْلَمَتْهُ وَ اعْلَمُوا أَنَّ أَمَامَکُمْ طَرِیقٌ مَهُولٌ وَ سَفَرٌ بَعِیدٌ وَ مَمَرَّکُمْ عَلَی الصِّرَاطِ وَ لَا بُدَّ لِلْمُسَافِرِ مِنْ زَادٍ فَمَنْ لَمْ یَتَزَوَّدْ وَ سَافَرَ عَطَبَ (۴) وَ هَلَکَ وَ خَیْرُ الزَّادِ التَّقْوَی ثُمَّ اذْکُرُوا وُقُوفَکُمْ بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ فَإِنَّهُ الْحَکَمُ الْعَدْلُ وَ اسْتَعِدُّوا لِجَوَابِهِ إِذَا سَأَلَکُمْ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ سَائِلُکُمْ عَمَّا عَمِلْتُمْ بِالثَّقَلَیْنِ مِنْ بَعْدِی کِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی فَانْظُرُوا أَنْ لَا تَقُولُوا أَمَّا الْکِتَابَ فَغَیَّرْنَا وَ حَرَّفْنَا وَ أَمَّا الْعِتْرَهَ فَفَارَقْنَا وَ قَتَلْنَا فَعِنْدَ ذَلِکَ لَا یَکُونُ جَزَاؤُکُمْ إِلَّا النَّارَ فَمَنْ أَرَادَ مِنْکُمْ أَنْ یَتَخَلَّصَ مِنْ هَوْلِ ذَلِکَ الْیَوْمِ فَلْیَتَوَلَّ وَلِیِّی وَ لْیَتَّبِعْ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی مِنْ بَعْدِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ صَاحِبُ حَوْضِی یَذُودُ عَنْهُ أَعْدَاءَهُ وَ یَسْقِی أَوْلِیَاءَهُ فَمَنْ لَمْ یُسْقَ مِنْهُ لَمْ یَزَلْ عَطْشَاناً وَ لَمْ یَرْوَ أَبَداً وَ مَنْ سُقِیَ مِنْهُ شَرْبَهً لَمْ یَشْقَ وَ لَمْ یَظْمَأْ أَبَداً وَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ

لَصَاحِبُ لِوَائِی فِی الْآخِرَهِ كَمَا كَانَ صَاحِبَ لِوَائِی فِی الـدُّنْیَا وَ إِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ یَـدْخُلُ الْجَنَّهَ لِأَنَّهُ یَقْدُمُنِی وَ بِیَدِهِ لِوَائِی تَحْتَهُ آدَمُ وَ مَنْ دُونَهُ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ(۵).

۱- ۱. رفض الشی ء: ترکه.

۲- ۲. فی المصدر: و ناجی.

۳- ۳. فی المصدر: یا ملائکتی.

۴- ۴. عطب: هلك.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۱۶۸.

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: همانا خداوند جلّ جلاله به دنیا وحی فرمود: که خادم خود را به رنج افکن و به آنکه تو را ترک نموده خدمت کن، و چون بنده در نیمه شبِ تار با مولای خود خلوت کند و به راز و نیاز پردازد، خداوند نور را در قلبش استوار دارد، پس چون گوید:« یا رب، یا ربّ»، خداوند جلیل جلّ جلاله او را پاسخ دهد:« لبیّک ای بنده من، بخواه تا به تو عطا کنم و بر من توکّل کن، تو را از دیگران بی‌نیاز می‌کنم» سپس خداوند جلّ جلاله به فرشتگان خود می‌فرماید:« ای ملائکه من، به بنده‌ام بنگرید که چگونه در دل شب تار با من خلوت کرده در حالی که باطل گرایان مشغول لهو و سرگرمی‌اند و غافلان به خواب رفته‌اند؟! شما شاهد باشید که من او را آمرزیدم»

سپس آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بر شما باد ورع، تلاش و عبادت، و به این دنیا که به شما رغبتی ندارد، بی‌رغبت باشید که این دنیا پرفریب و خانه فنا و زوال است، بسیارند کسانی که فریب آن را خوردند و دنیا آنان را به هلاکت رساند و بسیارند کسانی که به آن مطمئن بودند ولی دنیا به ایشان خیانت نمود و چه بسیارند کسانی بر آن اعتماد نمودند ولی فریبشان داد و آن‌ها را وا نهاد، و بدانید که راهی هولناک و سفری دراز در پیش رو دارید، و گذرتان بر صراط است و مسافر را توشه باید، پس هرکس توشه بر نگرفته به سفر رفت، از پای در آید و هلاک گردد، و بهترین توشه پرهیزگاری است و از طرفی، ایستادنتان در محضر خدای جلّ جلاله را به خاطر آورید که حاکم عادل اوست و خود را برای پاسخ دادن به پرسش‌های وی آماده کنید چنانچه از شما سؤال کند و او لاجرم از شما درباره اینکه بعد از من با ثقلین: کتاب خدا و عترت من چه کرده‌اید، پرسش خواهد فرمود؛ پس نیک بنگرید که نگویید: اما کتاب، آن را تغییر داده و تحریف نمودیم و اما عترت، از آن‌ها جدا گشته و به قتلشان رساندیم! که در این صورت کیفر شما جز دوزخ نخواهد بود؛ پس هر که از شما بخواهد از وحشت آن روز نجات یابد، باید ولایت ولیّ مرا بپذیرد و از وصیّ و جانشین من پس از من، علی بن ابی طالب پیروی کند که او صاحب حوض من و دشمنان خود را از آن دور می‌سازد و اولیایش را سیراب می‌سازد و هرکس از آن نوشانده نشود، تشنه خواهد ماند و هرگز سیراب نخواهد شد، و هرکس از آن نوشانده شود، گرفتار شقاوت نخواهد شد و هرگز تشنه نخواهد شد؛ و اینکه علی بن ابی طالب در آخرت همانند دنیا پرچمدار من خواهد بود و نخستین کسی است که وارد بهشت می‌شود زیرا پیشاپیش من حرکت می‌کند در حالی که پرچم مرا در دست دارد و آدم و دیگر پیامبران در زیر آن پرچم هستند. - . امالی صدوق: - ۱۶۸

ص: ۹۹

**[ترجمه]

«۱۹»

لی، [الأمالی] للصدوق السِّنَانِیُّ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لِعَلِیٍّ یَا عَلِیُّ أَنْتَ إِمَامُ الْمُسْلِمِینَ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ حُجَّةُ اللَّهِ بَعْدِی عَلَی الْخَلْقِ أَجْمَعِینَ وَ سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ وَ وَصِیُّ سَیِّدِ النَّبِیِّینَ یَا عَلِیُّ إِنَّهُ لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ السَّابِعَةِ وَ مِنْهَا إِلَی سِدْرَةِ الْمُنْتَهَی وَ مِنْهَا إِلَی حُجُبِ النُّورِ وَ أَکْرَمَنِی رَبِّی جَلَّ جَلَالُهُ بِمُنَاجَاتِهِ قَالَ لِی یَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّیْکَ رَبِّی وَ سَعْدَیْکَ تَبَارَکْتَ وَ

تَعَالَيْتَ قَالَ إِنَّ عَلِيّاً إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورٌ لِمَنْ أَطَاعَنِي وَ هُوَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ مَنْ أَطَاعَهُ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَاهُ عَصَانِي فَبَشِّرْهُ بِذَلِكَ فَقَالَ عَلِيٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَلَغَ مِنْ قَدْرِي حَتَّى إِنِّي أُذْكَرُ هُنَاكَ فَقَالَ نَعَمْ يَا عَلِيُّ فَاشْكُرْ رَبَّكَ فَخَرَّ عَلِيٌّ سَاجِداً شُكْراً لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا عَلِيُّ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ بَاهَى بِكَ مَلَائِكَتَهُ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: یا علی، تو پیشوای مسلمانان، امیرمؤمنان، جلودار دست و رو سپیدان و حجّت خدا بعد از من بر تمام خلقی و سیّد اوصیایی و وصیّ سیّد پیامبران؛ ای علی، چون مرا در معراج به آسمان هفتم و از آنجا به سدرة المنتهی و از آنجا به حجاب‌های نور بردند و پروردگارم جلّ جلاله با سخن گفتن با من مرا مکرّم داشت، به من فرمود: یا محمّد، عرض کردم: لبیّک ربّی و سعدیک، تبارکت و تعالیت! فرمود: همانا علی پیشوای اولیای من و نوری است برای کسانی که مرا اطاعت می‌کنند و او آن کلمه‌ای است که آن را ملازم پارسایان کرده‌ام؛ هرکس از وی اطاعت کند، از من اطاعت کرده، و آنکه نافرمانیش کند، از من نافرمانی کرده است؛ این را به وی بشارت ده! پس علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، آن‌قدر منزلت یافته‌ام که در آنجا از من یاد شود؟! فرمود: بلی یا علی، پس شکر پروردگارت را به جای آور! پس علی علیه السّلام به سجده افتاد و خداوند را بابت نعمتی که به وی ارزانی داشته شکر گزارد. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: علی، سربلند باش که خداوند در مقابل فرشتگان به تو

مباهات کرد. -. امالی صدوق: ۱۸۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَاتِمٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبَدَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ كَامِلِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام يَا عَلِيُّ أَنْتَ صَاحِبُ حَوْضِي وَ صَاحِبُ لِوَائِي وَ مُنْجِزُ عِدَاتِي وَ حَبِيبُ قَلْبِي وَ وَارِثُ عِلْمِي وَ أَنْتَ مُسْتَوْدَعُ مَوَارِيثِ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَنْتَ أَمِينُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ أَنْتَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى بَرِيَّتِهِ وَ أَنْتَ رُكْنُ الْإِيمَانِ وَ أَنْتَ مِصْبَاحُ الدُّجَى وَ أَنْتَ مَنَارُ الْهُدَى وَ أَنْتَ الْعَلَمُ الْمَرْفُوعُ لِأَهْلِ الدُّنْيَا مَنْ تَبِعَكَ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْكَ هَلَكَ وَ أَنْتَ الطَّرِيقُ الْوَاضِحُ وَ أَنْتَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ وَ أَنْتَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ أَنْتَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَنْتَ مَوْلَى مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ وَ أَنَا مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ لَا يُحِبُّكَ إِلَّا طَاهِرُ الْوِلَادَةِ وَ لَا يُبْغِضُكَ إِلَّا خَبِيثُ الْوِلَادَةِ وَ مَا عَرَجَ بِي رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى السَّمَاءِ قَطُّ وَ كَلَّمَنِي رَبِّي إِلَّا قَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ أَقْرِئْ عَلِيّاً مِنِّي السَّلَامَ وَ عَرِّفْهُ أَنَّهُ إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورُ أَهْلِ طَاعَتِي فَهَنِيئاً لَكَ يَا عَلِيُّ هَذِهِ الْكَرَامَةُ(۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: یا علی، تو صاحب حوض و پرچمدار منی و وعده‌های مرا به جای می‌آوری و محبوب دل و وارث علم منی، و تو خزانه میراث پیامبرانی و تو امین خدا بر روی زمین وی هستی و حجّت خدا بر خلق اویی و تو رکن ایمانی و چراغ شب دیجور، و تو مناره هدایتی و تویی آن پرچم برافراشته برای اهل دنیا؛ هر که از تو پیروی کرد نجات یافت و آن که از تو باز ماند هلاک گشت، و تو آن راه روشنی و صراط مستقیمی، و تو جلودار دست و رو سپیدان و بزرگ مؤمنانی، و تو مولای هرکسی هستی که من مولای اویم و من

مولای هر مرد و زن مؤمنم، جز پاکیزه زاد تو را دوست نمی‌دارد و جز پلیـدی زاد از تو نفرت ندارد، و هرگز پروردگارم مرا به آسـمان نبُرد و بـا من سـخن نگفت مگر اینکه به من فرمود: ای محمّـد، سـلام مرا به علی برسـان و آگـاهش کن که او پیشوای اولیای من است و نور اهل طاعت من، پس ای علی، این کرامت بر تو گوارا باد ! - . امالی صدوق : ۱۸۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ

ص: ۱۰۰

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۱۸۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۱۸۴.

قُتَیْبَه بْنِ سَعِیدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ غَزْوَانَ عَنِ ابْنِ مُسْلِمٍ (۱) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ الْحَسَنِ الْبَصْرِیِّ وَ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ حَتَّی أَتَیْنَا بَابَ أُمِّ سَلَمَهَ فَقَعَدَ أَنَسٌ عَلَی الْبَابِ وَ دَخَلْتُ مَعَ الْحَسَنِ الْبَصْرِیِّ فَسَمِعْتُ الْحَسَنَ وَ هُوَ یَقُولُ السَّلَامُ عَلَیْکِ یَا أُمَّاهْ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ فَقَالَتْ لَهُ وَ عَلَیْکَ السَّلَامُ مَنْ أَنْتَ یَا بُنَیَّ قَالَ أَنَا الْحَسَنُ الْبَصْرِیُّ فَقَالَتْ فِیمَا جِئْتَ یَا حَسَنُ فَقَالَ لَهَا جِئْتُ لِتُحَدِّثِینِی بِحَدِیثٍ سَمِعْتِیهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ وَ اللَّهِ لَأُحَدِّثَنَّکَ بِحَدِیثٍ سَمِعَتْهُ أُذُنَایَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ وَ إِلَّا فَصَمَّتَا وَ رَأَتْهُ عَیْنَایَ وَ إِلَّا فَعَمِیَتَا وَ وَعَاهُ قَلْبِی وَ إِلَّا فَطَبَعَ اللَّهُ عَلَیْهِ وَ أَخْرَسَ لِسَانِی إِنْ لَمْ أَکُنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَا عَلِیُّ مَا مِنْ عَبْدٍ لَقِیَ اللَّهَ یَوْمَ یَلْقَاهُ جَاحِداً لِوَلَایَتِکَ إِلَّا لَقِیَ اللَّهَ بِعِبَادَهِ صَنَمٍ أَوْ وَثَنٍ قَالَ فَسَمِعْتُ الْحَسَنَ الْبَصْرِیَّ وَ هُوَ یَقُولُ اللَّهُ أَکْبَرُ أَشْهَدُ أَنَّ عَلِیّاً مَوْلَایَ وَ مَوْلَی الْمُؤْمِنِینَ فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ لَهُ أَنَسُ بْنُ مَالِکٍ مَا لِی أَرَاکَ تُکَبِّرُ قَالَ سَأَلْتُ أُمَّنَا أُمَّ سَلَمَهَ أَنْ تُحَدِّثَنِی بِحَدِیثٍ سَمِعَتْهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی عَلِیٍّ فَقَالَتْ لِی کَذَا وَ کَذَا فَقُلْتُ اللَّهُ أَکْبَرُ أَشْهَدُ أَنَّ عَلِیّاً مَوْلَایَ وَ مَوْلَی کُلِّ مُؤْمِنٍ قَالَ فَسَمِعْتُ عِنْدَ ذَلِکَ أَنَسَ بْنَ مَالِکٍ وَ هُوَ یَقُولُ أَشْهَدُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ هَذِهِ الْمَقَالَهَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَوْ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابن مسلم گوید:

ص: ۱۰۰

به همراه حسن بصری و انس بن مالک خارج شدیم تا اینکه به در خانه اُم سلمه رسیدیم. پس انس بر در نشست و من به همراه حسن بصری وارد خانه شدیم. پس شنیدم حسن را که می گفت: سلام و رحمت و برکات خدا بر تو باد مادر! اُم سَلَمه به وی گفت: و علیک السّلام، کیستی فرزندم؟ گفت: من حسن بصری هستم. اُمّ سلمه گفت: به چه کار آمده‌ای حسن؟ به وی گفت: آمده‌ام حدیثی را که از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله درباره علی بن ابی طالب شنبده‌ای برایم بازگو کنی. پس ام سلمه گفت: به خدا سوگند که حدیثی را برای تو نقل خواهم کرد که گوش‌های من از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده باشد وگرنه کر شوند! و چشمانم وی را دیده باشد وگرنه کور شوند! و قلبم آن را در خود جا داده باشد وگرنه خداوند بر آن مهر(فراموشی) زند و زبانم لال شود اگر نشنیده باشم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی بن ابی طالب علیه السّلام بگوید:« یا علی، هیچ بنده‌ای نیست که خدا را در روز دیدار ملاقات کند و منکر ولایت تو باشد مگر اینکه همچون بت‌پرست خدا را دیدار نماید» ابن مسلم گوید: پس حسن بصری را شنیدم که می گفت: الله اکبر، گواهی می‌دهم که علی مولای من و مولای مؤمنان است. و چون بیرون آمد، انس بن مالک به وی گفت: چرا تو را تکبیر گویان می‌بینم؟ حسن بصری گفت: از مادرمان اُم سلمه خواستم حدیثی را درباره علی برایم نقل کند که آن را از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده باشد، سپس وی چنین و چنان گفت: پس گفتم: الله اکبر، شهادت می‌دهم که علی مولای من و مولای هر مؤمنی است. گوید: پس آنگاه شنیدم که انس بن مالک گوید: گواهی می‌دهم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله این سخن را سه یا چهار بار فرموده است.
- . امالی صدوق : ۱۹۰ -

**[ترجمه]

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مُوسَی عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عَمْرِو بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً إِلَی الْیَمَنِ فَانْفَلَتَ (۳) فَرَسٌ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْیَمَنِ فَنَفَحَ رَجُلًا(۴) بِرِجْلِهِ فَقَتَلَهُ وَ أَخَذَهُ أَوْلِیَاءُ الْمَقْتُولِ فَرَفَعُوهُ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَأَقَامَ صَاحِبُ الْفَرَسِ الْبَیِّنَهَ أَنَّ الْفَرَسَ انْفَلَتَ مِنْ دَارِهِ فَنَفَحَ الرَّجُلَ بِرِجْلِهِ فَأَبْطَلَ عَلِیٌّ علیه السلام دَمَ الرَّجُلِ فَجَاءَ أَوْلِیَاءُ الْمَقْتُولِ مِنَ الْیَمَنِ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله یَشْکُونَ عَلِیّاً فِیمَا حَکَمَ عَلَیْهِمْ فَقَالُوا إِنَّ عَلِیّاً ظَلَمَنَا وَ أَبْطَلَ دَمَ صَاحِبِنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ عَلِیّاً لَیْسَ بِظَلَّامٍ وَ لَمْ یُخْلَقْ عَلِیٌّ لِلظُّلْمِ وَ إِنَّ الْوَلَایَهَ مِنْ بَعْدِی

۱- ۱. فی المصدر و(د): عن أبی مسلم.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۱۹۰.

۳- ۳. أی تخلص و فر.

۴- ۴. نفحت الدابّه الرجل: ضربته بحد حافرها.

لِعَلِيٍّ وَ الْحُكْمَ حُكْمُهُ وَ الْقَوْلَ قَوْلُهُ لَا يَرُدُّ حُكْمَهُ وَ قَوْلَهُ وَ وَلَايَتَهُ إِلَّا كَافِرٌ وَ لَا يَرْضَى بِحُكْمِهِ وَ قَوْلِهِ وَ وَلَايَتِهِ إِلَّا مُؤْمِنٌ فَلَمَّا سَمِعَ الْيَمَانِيُّونَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي عَلِيٍّ عليه السلام فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ رَضِينَا بِقَوْلِ عَلِيٍّ وَ حُكْمِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله هُوَ تَوْبَتُكُمْ مِمَّا قُلْتُمْ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی را به یمن فرستاد. پس اسبی متعلّق به مردی از اهل یمن رم کرد و مردی را لگد زد و کشت. اولیای دم صاحب آن اسب را نزد علی علیه السّلام بردند. صاحب اسب نزد آن حضرت ثابت کرد که اسب او از خانه‌اش رم کرده و آن مرد را با لگد کشته است. پس علی علیه السّلام خون مقتول را باطل اعلام نمود. اولیای دم به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شکایت برده و گفتند: علی به ما ستم روا داشته و خون کشته ما را هدر اعلام کرده است! رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی نه ستمگر است و نه برای ستم کردن آفریده شده و پس از من ولایت به علی تعلق دارد،

ص: ۱۰۱

حُکم حُکم اوست و سخن، سخن او، جز مؤمن به حکم، قول و ولایت او گردن نمی‌نهد و جز کافر رد نمی‌کند، و جز مؤمن به حکم ، قول و ولایت او خوشنود نمی‌گردد. پس چون یمنی‌ها قول رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را درباره علی علیه السّلام شنیدند، گفتند: یا رسول الله، به قول و حکم علی خرسندیم، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: این توبه شماست از بابت آنچه گفتید. - . امالی صدوق: ۲۱۰-۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۲۳»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ذَاتَ يَوْمٍ وَ هُوَ فِي مَسْجِدِ قُبَاءَ وَ الْأَنْصَارُ مُجْتَمِعُونَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ أَخِي وَ أَنَا أَخُوكَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي وَ إِمَامُ أُمَّتِي بَعْدِي وَالَى اللَّهُ مَنْ وَالاكَ وَ عَادَى اللَّهُ مَنْ عَادَاكَ وَ أَبْغَضَ اللَّهُ مَنْ أَبْغَضَكَ وَ نَصَرَ مَنْ نَصَرَكَ وَ خَذَلَ مَنْ خَذَلَكَ (۲) يَا عَلِيُّ أَنْتَ زَوْجُ ابْنَتِي وَ أَبُو وُلْدِي يَا عَلِيُّ إِنَّهُ لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ عَهِدَ إِلَيَّ رَبِّي فِيكَ ثَلَاثَ كَلِمَاتٍ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّيْكَ رَبِّي وَ سَعْدَيْكَ تَبَارَكْتَ وَ تَعَالَيْتَ فَقَالَ إِنَّ عَلِيّاً إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله روزی در مسجد قبا در حضور انصار به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: علی، تو برادر منی و من برادر تو، ای علی، تو وصی و جانشین و امام اُمّت من بعد از منی، خدا دوست بدارد هر که تو را دوست می‌دارد و خدا دشمن بدارد آنکه تو را دشمن داشته و خدا نفرت داشته باشد از آنکه از تو نفرت دارد و یاری فرماید هر که تو را یاری نماید و خوار و ذلیل دارد کسی را که تو را واگذارد؛ ای علی، تو شوی دختر منی و پدر فرزندانم؛ ای علی ، چون مرا در معراج به آسمان بردند، پروردگارم درباره تو سه سفارش به من کرده و فرمود: ای محمّد، عرض کردم:

لبّیک و سعدیک و تبارکت و تعالیت! پس فرمود: به راستی علی پیشوای پارسایان است و جلودار دست و رو سپیدان و یعسوب مؤمنان. - . امالی صدوق: ۲۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ مَتِّیلٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیَّ یَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ ذَاتَ یَوْمٍ فِی مَنْزِلِ أُمِّ إِبْرَاهِیمَ وَ عِنْدَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ أَقْبَلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَلَمَّا بَصُرَ بِهِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله قَالَ یَا مَعْشَرَ النَّاسِ أَقْبَلَ إِلَیْکُمْ خَیْرُ النَّاسِ بَعْدِی وَ هُوَ مَوْلَاکُمْ طَاعَتُهُ مَفْرُوضَهٌ کَطَاعَتِی وَ مَعْصِیَتُهُ مُحَرَّمَهٌ کَمَعْصِیَتِی مَعَاشِرَ النَّاسِ أَنَا دَارُ الْحِکْمَهِ وَ عَلِیٌّ مِفْتَاحُهَا وَ لَنْ یُوصَلَ إِلَی الدَّارِ إِلَّا بِالْمِفْتَاحِ وَ کَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یُحِبُّنِی وَ یُبْغِضُ عَلِیّاً(۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: روزی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در خانه اُمّ ابراهیم بود و عده‌ای از صحابه در محضر وی بودند که علی بن ابی طالب علیه السّلام به آنجا آمد. چون چشم پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بر وی افتاد، فرمود: ای جماعت مردم، بهترینِ مردم بعد از من به سوی شما می‌آید و او مولای شماست؛ طاعتش همچون طاعت من فرض و نافرمانیش همچون نافرمانی من حرام است، ای مردم، من خانه حکمتم و علی کلید آن و جز با کلید به خانه دسترسی نیست، و دروغگوست آنکه گمان کند مرا دوست دارد ولی علی علیه السّلام را دشمن بدارد. - . امالی صدوق: ۲۱۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۲۰۹ و ۲۱۰.

۲- ۲. فی المصدر: و نصر اللّه من نصرک و خذل اللّه من خذلک.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۲۱۲.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۲۱۲.

أَخُوکَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی وَ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَی أُمَّتِی بَعْدِی لَقَدْ سَعِدَ مَنْ تَوَلَّاکَ وَ شَقِیَ مَنْ عَادَاکَ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، تو برادر منی و من

ص: ۱۰۲

برادر تو، ای علی، تو از منی و من از تو، ای علی، تو وصی و جانشین من و بعد از من حجّت خدا بر اُمّت منی، تحقیقاً خوشبخت است آنکه ولایت تو را پذیرد و بدبخت است آنکه با تو دشمنی ورزد. - . امالی صدوق: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۲۶»

لی، [الأمالی] للصدوق الْفَامِیُّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ أَبَانٍ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ أَنْتَ خَلِیفَتِی عَلَی أُمَّتِی فِی حَیَاتِی وَ بَعْدَ مَوْتِی وَ أَنْتَ مِنِّی کَشِیثٍ مِنْ آدَمَ وَ کَسَامٍ مِنْ نُوحٍ وَ کَإِسْمَاعِیلَ مِنْ إِبْرَاهِیمَ وَ کَیُوشَعَ مِنْ مُوسَی وَ کَشَمْعُونَ مِنْ عِیسَی یَا عَلِیُّ أَنْتَ وَصِیِّی وَ وَارِثِی وَ غَاسِلُ جُثَّتِی وَ أَنْتَ الَّذِی تُوَارِینِی فِی حُفْرَتِی وَ تُؤَدِّی دَیْنِی وَ تُنْجِزُ عِدَاتِی یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُ الْمُسْلِمِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ یَعْسُوبُ الْمُتَّقِینَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ زَوْجُ سَیِّدَهِ النِّسَاءِ فَاطِمَهَ ابْنَتِی وَ أَبُو سِبْطَیَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی جَعَلَ ذُرِّیَّهَ کُلِّ نَبِیٍّ مِنْ صُلْبِهِ وَ جَعَلَ ذُرِّیَّتِی مِنْ صُلْبِکَ یَا عَلِیُّ مَنْ أَحَبَّکَ وَ وَالاکَ أَحْبَبْتُهُ وَ وَالَیْتُهُ وَ مَنْ أَبْغَضَکَ وَ عَادَاکَ أَبْغَضْتُهُ وَ عَادَیْتُهُ لِأَنَّکَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ طَهَّرَنَا وَ اصْطَفَانَا لَمْ یَلْتَقِ لَنَا أَبَوَانِ عَلَی سِفَاحٍ قَطُّ مِنْ لَدُنْ آدَمَ فَلَا یُحِبُّنَا إِلَّا مَنْ طَابَتْ وِلَادَتُهُ یَا عَلِیُّ أَبْشِرْ بِالسَّعَادَهِ فَإِنَّکَ مَظْلُومٌ بَعْدِی وَ مَقْتُولٌ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ ذَلِکَ فِی سَلَامَهٍ مِنْ دِینِی قَالَ فِی سَلَامَهٍ مِنْ دِینِکَ یَا عَلِیُّ إِنَّکَ لَمْ تَضِلَّ وَ لَنْ تَزِلَ (۲) وَ لَوْلَاکَ لَمْ یُعْرَفْ حِزْبُ اللَّهِ بَعْدِی (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: ای علی، تو در حیاتم و پس از مرگم جانشینم در اُمّت منی و تو نزد من همانند شیث از آدمی و سام از نوح و اسماعیل از ابراهیم و یوشع از موسی و شمعون از عیسی هستی. ای علی، تو وصی، وارث و غسل دهنده بدن منی، تو هستی که مرا به خاک می‌سپاری و دَین مرا ادا می کنی و وعده‌هایم را به جا می‌آوری؛ ای علی، تو امیرمؤمنان، امام مسلمانان، جلودار دست و روی سپیدان و یعسوب پارسایانی؛ ای علی، تو شوی سرور زنان جهان فاطمه دخت منی و پدر دو سبطم حسن و حسین هستی، ای علی، خداوند تبارک و تعالی ذرّیه هر پیامبر را در صلب وی و ذریّه مرا از صلب تو قرار داده است؛ ای علی، هرکس تو را دوست بدارد و خواهان تو باشد، دوستش می‌دارم و خواهان اویم ، و هر که از تو کینه داشته باشد و با تو دشمنی کند، کینه‌اش را به دل خواهم گرفت و با وی دشمنی خواهم کرد، چون تو از منی و من از تو؛ ای علی، همانا خداوند ما را پاکیزه کرده و برگزیده است و هیچ پدر و مادری در نژاد ما تا زمان آدم، به زنا آلوده نشده‌اند، از این رو جز حلال زاده ما را دوست ندارد، ای علی تو را به سعادت

بشارت می‌دهم که پس از من مظلوم واقع شده و کشته خواهی شد. علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، آیا در آن موقع من بر سلامت دینی خواهم بود؟ فرمود: دین تو در سلامت باشد؛ ای علی، تو گمراه نمی‌شوی و هرگز نخواهی لغزید و اگر تو نبودی، پس از من حزب خدا شناخته نمی‌شد. - . امالی صدوق: ۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۷»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَقُولُ یَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ(۴) أَ لَا أَدُلُّکُمْ عَلَی مَا إِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی أَبَداً قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذَا عَلِیٌّ أَخِی وَ وَصِیِّی وَ وَزِیرِی وَ وَارِثِی وَ خَلِیفَتِی إِمَامُکُمْ فَأَحِبُّوهُ لِحُبِّی وَ أَکْرِمُوهُ لِکَرَامَتِی فَإِنَّ جَبْرَئِیلَ أَمَرَنِی أَنْ أَقُولَهُ لَکُمْ (۵).

ص: ۱۰۳

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۲۱۷.

۲- ۲. فی المصدر: لن تضل و لم تزل. و فی النسخ المخطوطه لن تضل و لن تزل.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۲۲۱.

۴- ۴. فی المصدر: یا معاشر المهاجرین و الأنصار.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۲۸۵ و ۲۸۶.

**[ترجمه]امالی صدوق: سلمان فارسی گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: ای گروه مهاجرین و انصار، آیا شما را به چیزی راهنمایی کنم که تا بدان تمسک جسته باشید پس از من هرگز گمراه نشوید؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله، فرمود: این علی، وصی، وزیر، وارث و جانشین من امام شماست، پس او را به محبّت من دوست بدارید و به خاطر من گرامیش دارید که جبرئیل مرا امر فرموده این را به شما بگویم. - . امالی صدوق: ۲۸۶-۲۸۵ -

ص: ۱۰۳

**[ترجمه]

«۲۸»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلَوِيَّهَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْقَاسِمِ الْكِنْدِيِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَالِبٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْقَاسِمِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا إِنِ اسْتَدْلَلْتُمْ بِهِ

لَمْ تَهْلِكُوا وَ لَمْ تَضِلُّوا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ إِمَامَكُمْ وَ وَلِيَّكُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَوَازِرُوهُ وَ نَاصِحُوهُ وَ صَدِّقُوهُ فَإِنَّ جَبْرَئِيلَ أَمَرَنِي بِذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آیا شما را به چیزی راهنمایی نکنم که تا زمانی که بدان تمسّک جویید بعد از من هلاک و گمراه نشوید؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله؛ فرمود: همانا امام و ولیّ شما علی بن ابی طالب است، پس پشتیبان و خیرخواه او بوده وی را تصدیق نمایید که جبرئیل مرا به گفتن آن امر نموده است. - . امالی صدوق : ۲۸۶ -

**[ترجمه]

«۲۹»

مع، [معانی الأخبار] لی، [الأمالی] للصدوق الْحَافِظُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ زَكَرِيَّا وَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ السَّكُونِيِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِي الْمُطَهَّرِ الْمَدَارِيِّ عَنْ سَلَّامٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَهِدَ إِلَيَّ فِي عَلِيٍّ عَهْداً قُلْتُ يَا رَبِّ بَيِّنْهُ لِي قَالَ اسْمَعْ قُلْتُ قَدْ سَمِعْتُ قَالَ إِنَّ عَلِيّاً رَايَةُ الْهُدَى وَ إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِي وَ هُوَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ مَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَطَاعَهُ أَطَاعَنِي (۲).

**[ترجمه]معانی الأخبار — امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله: خدای عزّوجل درباره علی علیه السّلام سفارشی به من فرمود. عرض کردم: پروردگارا، آن را برای من توضیح دهید، فرمود: بشنو! عرض کردم: شنیدم. فرمود: به درستی علی پرچم هدایت و امام اولیای من و نور هر کسی است که مرا اطاعت کرده است، او آن کلمهٔ اللّهی است که پارسایان را ملزم به

آن کرده‌ام، هر کس او را دوست بدارد، مرا دوست داشته و آنکه از وی اطاعت کند، از من اطاعت کرده است. - . معانی الأخبار: ۱۲۶-۱۲۵، امالی صدوق: ۲۸۶ -

**[ترجمه]

«۳۰»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی مَالِكٍ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام فِی حَدِيثٍ طَوِيلٍ يَقُولُ فِيهِ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا أَسْرَى بِنَبِيِّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لَهُ يَا مُحَمَّدُ إِنَّهُ قَدِ انْقَضَتْ نُبُوَّتُكَ وَ انْقَطَعَ أَكْلُكَ فَمَنْ لِأُمَّتِكَ مِنْ بَعْدِكَ فَقُلْتُ يَا رَبِّ إِنِّی قَدْ بَلَوْتُ خَلْقَكَ فَلَمْ أَجِدْ أَحَداً أَطْوَعَ لِی مِنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِی يَا مُحَمَّدُ فَمَنْ لِأُمَّتِكَ مِنْ بَعْدِكَ فَقُلْتُ يَا رَبِّ إِنِّی قَدْ بَلَوْتُ خَلْقَكَ فَلَمْ أَجِدْ أَحَداً أَشَدَّ حُبّاً لِی مِنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِی يَا مُحَمَّدُ فَأَبْلِغْهُ أَنَّهُ رَايَةُ الْهُدَى وَ إِمَامُ أَوْلِيَائِی وَ نُورٌ لِمَنْ أَطَاعَنِی (۳).

فس، [تفسير القمی] خَالِدٌ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِی مَالِكٍ الْأَسَدِی (۴) عَنْ

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۲۸۶.

۲- ۲. معانی الأخبار: ۱۲۵ و ۱۲۶. أمالی الصدوق: ۲۸۶.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۲۸۶.

۴- ۴. فی المصدر: عن أبی مالک الأزدیّ.

إِسْمَاعِيلَ الْجُعْفِيِّ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِي آخِرِهِ وَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ مَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُ أَبْغَضَنِي مَعَ مَا أَنِّي أَخْتَصُّهُ بِمَا لَمْ أَخُصَّ بِهِ أَحَداً فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَخِي وَ صَاحِبِي وَ وَزِيرِي وَ وَارِثِي فَقَالَ إِنَّهُ أَمْرٌ قَدْ سَبَقَ إِنَّهُ مُبْتَلًى وَ مُبْتَلًى بِهِ مَعَ مَا أَنِّي قَدْ نَحَلْتُهُ وَ نَحَلْتُهُ وَ نَحَلْتُهُ (۱) وَ نَحَلْتُهُ أَرْبَعَهُ أَشْيَاءَ عَقَدَهَا بِيَدِهِ لَا يُفْصِحُ بِهَا عَقْدَهَا(۲).

أقول: فی أول الخبر بهذه الروایه زیاده أوردناها فی باب المعراج (۳)

**[ترجمه]امالی صدوق: امام ابو جعفر باقر علیه السّلام ضمن حدیثی طولانی چنین آورده است. همانا خدای تبارک و تعالی چون پیامبرش صلی الله علیهِ و آله را به معراج برد به وی فرمود: یا محمّد، اینک نبوّت تو به سرآمده و روزیت به پایان رسیده است، پس از خودت چه کسی را رهبر اُمّت می‌کنی؟ عرض کردم: پروردگارا، خلق تو را آزمودم و کسی را مطیع‌تر از علی بن ابی طالب برای خودم نیافتم، پس خدای عزّوجل فرمود: برای من نیز چنین بوده است، اکنون چه کسی را بعد از خودت به پیشوایی اُمّت بر می‌گزینی؟ عرض کردم: پروردگارا، من آفریده‌های تو را آزمایش کردم و کسی را پیدا نکردم که بیشتر از علی بن ابی طالب مرا دوست داشته باشد، پس خدای عزّوجل فرمود: و برای من نیز چنین بوده یا محمّد، پس به وی ابلاغ کن که او پرچم هدایت است و امام اولیای من و نوری است برای کسانی که مرا اطاعت کنند. - . امالی صدوق: ۲۸۶ -

تفسیر علی بن ابراهیم: مرفوعاً از

ص: ۱۰۴

اسماعیل جعفی این روایت را نقل کرده و در پایان آن افزوده است: و آن کلمه‌ای است که آن را بر پارسایان، الزام کرده‌ام، هرکس او را دوست بدارد، مرا دوست داشته و آنکه با وی دشمنی کند، با من دشمنی کرده و این علاوه بر آن چیزی - فضائلی - است که او را بدان‌ها مختص گردانیده‌ام و دیگری را به آن‌ها مختص نکرده‌ام؛ پس عرض کردم: پروردگارا، او برادر، دوست، وزیر و وارث من است! فرمود: این فرمانی است از پیش - در علم من - بوده که او امتحان می‌شود و دیگران به او آزموده گردند با اینکه - فضائل زیادی - به او عطا کرده‌ام، به او عطا کرده‌ام، به او عطا کرده‌ام و به او عطا کرده‌ام چهار چیز را که آن‌ها را با دست خود گره زده است و گره آن‌ها باز نخواهد شد - وی از آنها دور نخواهد ماند -. - . تفسیر قمی: ۵۷۲ -۵۷۳ -

می‌گویم: در آغاز این خبر با این روایت زیادتی وجود دارد که آن را در باب معراج آورده‌ایم.

**[ترجمه]

«۳۱»

لی، [الأمالی] للصدوق الحافظ عن محمد بن عمرو بن رفیع عن أبی غسان عن عبد الملک بن صباح عن عمران بن جریر عن الحسن قال قال عمران: لا أدری (۴) فی القوم أحدا أحری أن یحملهم علی کتاب الله و سنه نبیه منه یعنی علی بن أبی طالب (۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: عمران گوید: کسی را در قوم نمی‌شناسم که آن‌ها را بهتر از او وادار به عمل به کتاب خدا و سنّت پیامبرش کند؛ منظورش علی بن ابی طالب بود. -. رجوع کنید ج ۱۸: ۳۷۵- ۳۷۲ -

**[ترجمه]

«۳۲»

لی، [الأمالی] للصدوق مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ کَلَّمَنِی رَبِّی جَلَّ جَلَالُهُ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ لَبَّیْکَ رَبِّی فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً حُجَّتِی بَعْدَکَ عَلَی خَلْقِی وَ إِمَامُ أَهْلِ طَاعَتِی مَنْ أَطَاعَهُ أَطَاعَنِی وَ مَنْ عَصَاهُ عَصَانِی فَانصِبْهُ عَلَماً لِأُمَّتِکَ یَهْتَدُونَ بِهِ بَعْدَکَ (۶).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: شبی که مرا به آسمان بردند، خداوند جلّ جلاله با من سخن گفته و فرمود: یا محمّد! عرض کردم: لبّیک پروردگارا، فرمود: همانا بعد از تو علی حجّت من بر خلق من است و امام اهل طاعتم، هر کس او را اطاعت کند، مرا اطاعت کرده و آنکه او را نافرمانی کند، مرا نافرمانی کرده است، پس او را به عنوان امام اُمّت منصوب کن تا پس از تو به وی هدایت یابند. -. امالی صدوق: ۲۸۷ -

**[ترجمه]

«۳۳»

لی، [الأمالی] للصدوق ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ الْمَرْزُبَانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَیْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْمٍ وَ هُوَ رَاکِبٌ وَ خَرَجَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ هُوَ یَمْشِی فَقَالَ لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِمَّا أَنْ تَرْکَبَ وَ إِمَّا أَنْ تَنْصَرِفَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَنِی أَنْ تَرْکَبَ إِذَا رَکِبْتُ وَ تَمْشِیَ إِذَا مَشَیْتُ وَ تَجْلِسَ إِذَا جَلَسْتُ إِلَّا أَنْ یَکُونَ حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ لَا بُدَّ لَکَ مِنَ الْقِیَامِ وَ الْقُعُودِ فِیهِ

ص: ۱۰۵

۱- ۱. نحل الرجل: أعطاه شیئا.

۲- ۲. تفسیر القمّیّ: ۵۷۲ و ۵۷۳.

۳- ۳. راجع ج: ۱۸ ص ۳۷۲- ۳۷۵ و قد استظهر المصنّف(قده) هناک أن الصحیح: لا یفصح بما عقدها(ب).

۴- ۴. فی المصدر و(د): لا أری.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۲۸۶.

۶- ۶. أمالی الصدوق: ۲۸۷.

وَ مَا أَكْرَمَنِيَ اللَّهُ بِكَرَامَةٍ إِلَّا وَ قَدْ أَكْرَمَكَ بِمِثْلِهَا وَ خَصَّنِي (۱) بِالنُّبُوَّةِ وَ الرِّسَالَةِ وَ جَعَلَكَ وَلِيِّي فِي ذَلِكَ تَقُومُ فِي حُدُودِهِ وَ فِي صَعْبِ أُمُورِهِ وَ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّداً بِالْحَقِّ نَبِيّاً مَا آمَنَ بِي مَنْ أَنْكَرَكَ وَ لَا أَقَرَّ بِي مَنْ جَحَدَكَ وَ لَا آمَنَ بِاللَّهِ مَنْ كَفَرَ بِكَ وَ إِنَّ فَضْلَكَ لَمِنْ فَضْلِي وَ إِنَّ فَضْلِي لَكَ لَفَضْلُ اللَّهِ وَ هُوَ قَوْلُ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ (۲) فَفَضْلُ اللَّهِ نُبُوَّةُ نَبِيِّكُمْ وَ رَحْمَتُهُ وَلَايَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَبِذلِكَ قَالَ بِالنُّبُوَّةِ وَ الْوَلَايَةِ فَلْيَفْرَحُوا يَعْنِي الشِّيعَةَ هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ يَعْنِي مُخَالِفِيهِمْ مِنَ الْأَهْلِ وَ الْمَالِ وَ الْوَلَدِ فِي دَارِ الدُّنْيَا وَ اللَّهِ يَا عَلِيُّ مَا خُلِقْتَ إِلَّا لِيُعْبَدَ رَبُّكَ وَ لِيُعْرَفَ بِكَ مَعَالِمُ الدِّينِ وَ يُصْلَحَ بِكَ دَارِسُ السَّبِيلِ وَ لَقَدْ ضَلَّ مَنْ ضَلَّ عَنْكَ وَ لَنْ يَهْتَدِيَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ لَمْ يَهْتَدِ إِلَيْكَ وَ إِلَى وَلَايَتِكَ وَ هُوَ قَوْلُ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَ وَ إِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدى (۳) يَعْنِي إِلَى وَلَايَتِكَ وَ لَقَدْ أَمَرَنِي رَبِّي تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَنْ أَفْتَرِضَ مِنْ حَقِّكَ مَا أَفْتَرِضُهُ مِنْ حَقِّي وَ إِنَّ حَقَّكَ لَمَفْرُوضٌ عَلَى مَنْ آمَنَ بِي وَ لَوْلَاكَ لَمْ يُعْرَفْ حِزْبُ اللَّهِ وَ بِكَ يُعْرَفُ عَدُوُّ اللَّهِ وَ مَنْ لَمْ يَلْقَهُ بِوَلَايَتِكَ لَمْ يَلْقَهُ بِشَيْ ءٍ وَ لَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيَ يا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ (۴) يَعْنِي فِي وَلَايَتِكَ يَا عَلِيُّ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ لَوْ لَمْ أُبَلِّغْ مَا أُمِرْتُ بِهِ مِنْ وَلَايَتِكَ لَحَبِطَ عَمَلِي وَ مَنْ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِغَيْرِ وَلَايَتِكَ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَعْداً يُنْجِزُ لِي وَ مَا أَقُولُ إِلَّا قَوْلَ رَبِّي تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ إِنَّ الَّذِي أَقُولُ لَمِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَهُ فِيكَ (۵).

**[ترجمه]امالی صدوق- امالی طوسی: روزی رسول خدا صَلی اللہ علیهِ و آله سواره و علی پیاده از شهر بیرون رفتند. پس آن حضرت به وی فرمود: یا أبا الحسن، یا سوار شو، یا برگرد، زیرا خدای عزّوجل مرا امر فرموده که چون سواره بودم تو هم سواره باشی اگر پیاده بودم تو هم پیاده باشی و اگر نشستم تو هم بنشینی مگر اینکه پای حدی از حدود الله در میان باشد که تو را ناچار سازد به سبب آن بنشینی و برخیزی، و

ص: ۱۰۵

خداوند هیچ کرامتی را به من عطا نفرموده مگر اینکه نظیر آن را به شما نیز داده باشد؛ و مرا به نبوّت و رسالت مختص گردانید و تو را ولیّ من در آن قرار داد تا حدودش را به پا داری و در مشکلاتش قیام کنی، و سوگند به کسی که محمّد را به حق به پیامبری مبعوث فرمود کسی که تو را انکار کند، به من ایمان نیاورده و به من اقرار نیاورده آنکه انکارت کند و به خدا ایمان نیاورده آنکه به تو کفر ورزد، و بی‌شک فضل تو از فضل من است و فضل من برای تو فضیلت است و فضل من برای تو لطف خداست و این خود قول پروردگار من عزّوجل است که:«قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذَالِكَ فَلْيَفْرَحُواْ هُوَ خَيرٌْ مِّمَّا يجَْمَعُون» - . یونس / ۵۸ - {بگو:

«به فضل و رحمت خداست که [مؤمنان] باید شاد شوند.» و این از هر چه گرد می آورند بهتر است.} پس فضل خدا نبوّت پیامبرتان است و رحمت ولایت علی بن أبی طالب.«فبِذَالِكَ» گوید: یعنی با نبوّت و ولایت.«فَلْيَفْرَحُواْ» یعنی شیعیان خوشحال شوند.«هُوَ خَيرٌْ مِّمَّا يجَْمَعُون» منظور مخالفان آن‌هاست که از خانواده، مال و فرزند در دار دنیا جمع می کنند.

به خدا سوگند ای علی که تو جز برای آنکه پروردگارت پرستیده شود، آفریده نشده‌ای و به وسیله تو معالم دین شناخته شود و راه کهنه به تو اصلاح گردد، هرکس تو را گم کند گمراه گردد و راهی به خدا ندارد کسی که راهی به تو و ولایتت ندارد و این خود قول پروردگارم عزّوجلّ است که فرمود:« وَ إِنىّ ِ لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَ ءَامَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ثمُ‌َّ اهْتَدَى» - . طه/ ۸۲ - {و

به یقین، من آمرزنده کسی هستم که توبه کند و ایمان بیاورد و کار شایسته نماید و به راه راست راهسپر شود.»}یعنی به سوی ولایت تو هدایت یافت. و پروردگارم تبارک و تعالی به من امر فرموده، همان حقی که برای من مقرر شده، برای تو مقرر کنم و اینکه حق تو بر هر کس که به من ایمان آورده، فرض است و اگر تو نبودی حزب خدا شناخته نمی‌شد و دشمن خدا با تو شناخته می‌شود« و اگر کسی با ولایت تو خدا را دیدار نکند، او را با چیزی دیدار نکرده است و خدای عزّوجل بر من نازل فرمود:«يَأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ» - . مائده/ ۶۷ - { ای پیامبر، آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، ابلاغ کن}یعنی در ولایت تو ای علی«وَ إِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ »{و اگر نکنی پیامش را نرسانده ای} و اگر آنچه را که از ولایت تو فرمان یافته‌ام ابلاغ نکنم، حتماً عمل من تباه می‌شود و آنکه خدای عزّوجل را بدون ولایت تو دیدار کند، عملش ساقط می‌شود، و این خود وعده‌ای است برای من که برآورده می‌شود. و جز قول پروردگارم تبارک و تعالی را نمی... گویم و آنچه می‌گویم از جانب خدای عزّوجل است که درباره تو نازل شده است. - .امالی صدوق: ۲۹۶. در امالی شیخ صدوق آن را نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۳۴»

لی، [الأمالی] للصدوق الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سَوَّارٍ عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ قَالَ: كُنَّا ذَاتَ يَوْمٍ عِنْدَ

ص: ۱۰۶

۱- ۱. فی أمالی الصدوق: و أخصنی.

۲- ۲. سوره یونس: ۵۸.

۳- ۳. سوره طه: ۸۲.

۴- ۴. سوره المائده: ۶۷.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۲۹۶. و لم نجده فی أمالی الشیخ.

رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی مَسْجِدِ قُبَاءَ وَ نَحْنُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ قَالَ مَعَاشِرَ أَصْحَابِی یَدْخُلُ عَلَیْکُمْ مِنْ هَذَا الْبَابِ رَجُلٌ هُوَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُ الْمُسْلِمِینَ قَالَ فَنَظَرُوا وَ کُنْتُ فِیمَنْ نَظَرَ فَإِذَا نَحْنُ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَدْ طَلَعَ فَقَامَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَاسْتَقْبَلَهُ وَ عَانَقَهُ وَ قَبَّلَ مَا بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ جَاءَ بِهِ حَتَّی أَجْلَسَهُ إِلَی جَانِبِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَیْنَا بِوَجْهِهِ الْکَرِیمِ فَقَالَ هَذَا إِمَامُکُمْ مِنْ بَعْدِی طَاعَتُهُ طَاعَتِی وَ مَعْصِیَتُهُ مَعْصِیَتِی وَ طَاعَتِی طَاعَةُ اللَّهِ وَ مَعْصِیَتِی مَعْصِیَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابوذر غفاری گوید: روزی به

ص: ۱۰۶

همراه جمعی از صحابه‌اش در مسجد قُبا در محضر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بودیم که فرمود: ای جماعت صحابه من، از این در مردی بر شما وارد می‌شود که او امیرمؤمنان و امام مسلمانان است. گوید: پس نگاه کردند و من هم نگاه می کردم، ناگاه دیدیم که علی بن ابی طالب علیه السّلام وارد شد. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله برخاسته، از وی استقبال نموده و با او معانقه کرده، بوسه‌ای بر میان دو ابروی او زد و او را آورد تا اینکه در کنار خود نشاند. سپس رخسار کریم خود را متوجه ما نموده سپس فرمود: بعد از من امام شما این است، طاعتش طاعت من و نافرمانیش نافرمانی من است، و طاعت من طاعت خداست و نافرمانی من نافرمانی خدای عزّوجل است. - . امالی صدوق: ۳۲۳ -

**[ترجمه]

«۳۵»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ الْأَزْدِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَوْحَی إِلَیَّ أَنَّهُ جَاعِلٌ لِی مِنْ أُمَّتِی أَخاً وَ وَارِثاً وَ خَلِیفَةً وَ وَصِیّاً فَقُلْتُ یَا رَبِّ مَنْ هُوَ فَأَوْحَی إِلَیَّ عَزَّ وَ جَلَّ یَا مُحَمَّدُ إِنَّهُ إِمَامُ أُمَّتِکَ وَ حُجَّتِی عَلَیْهَا بَعْدَکَ فَقُلْتُ یَا رَبِّ مَنْ هُوَ فَأَوْحَی إِلَیَّ عَزَّ وَ جَلَّ یَا مُحَمَّدُ ذَاکَ مَنْ أُحِبُّهُ وَ یُحِبُّنِی ذَاکَ الْمُجَاهِدُ فِی سَبِیلِی وَ الْمُقَاتِلُ لِنَاکِثِی عَهْدِی وَ الْقَاسِطِینَ فِی حُکْمِی وَ الْمَارِقِینَ مِنْ دِینِی ذَاکَ وَلِیِّی حَقّاً زَوْجُ ابْنَتِکَ وَ أَبُو وُلْدِکَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرماید: خداوند تبارک و تعالی به من وحی فرمود: که وی از میان اُمّتم برایم یک برادر، وزیر، وارث، جانشین و وصی قرار خواهد داد. عرض کردم: پروردگارا، او کیست؟ خدای عزّوجل به من وحی فرمود: ای محمّد، او امام اُمّت تو و حجّت من بر آنان بعد از تو می‌باشد. عرض کردم: پروردگارا، او کیست؟ خدای عزّوجل به من وحی فرمود: ای محمّد، او همان کسی است که دوستش می‌دارم و مرا دوست می‌دارد، آن مجاهد در راه من و کُشنده آنان که پیمان مرا شکستند و آن ستمگران در حکم من و آن خارج شدگان از دینم، او به راستی ولیّ من است، شوی دخترت و پدرک پسرانت، علی بن أبی طالب. - . امالی صدوق: ۳۲۷ -

**[ترجمه]

«۳۶»

لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا عَنِ ابْنِ حَبِيبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبِی عَوَانَهَ عَنْ أَبِی بِشْرٍ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: أَنَا سَيِّدُ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ هُوَ أَخِی وَ وَارِثِی وَ وَزِيرِی وَ خَلِيفَتِی عَلَى أُمَّتِی وَ وَلَايَتُهُ فَرِيضَهٌ وَ اتِّبَاعُهُ فَضِيلَهٌ وَ مَحَبَّتُهُ إِلَى اللَّهِ وَسِيلَهٌ فَحِزْبُهُ حِزْبُ اللَّهِ وَ شِيعَتُهُ أَنْصَارُ اللَّهِ وَ أَوْلِيَاؤُهُ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ وَ أَعْدَاؤُهُ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَ هُوَ إِمَامُ الْمُسْلِمِينَ وَ مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ أَمِيرُهُمْ بَعْدِی (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: عایشه گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: من سیّد اولین و آخرینم و علی بن ابی طالب علیه السّلام سیّد اوصیاست، و او برادر، وارث، وزیر و جانشین من بر امّتم می‌باشد و پذیرش ولایت او یک فریضه و پیروی کردن از وی یک فضیلت و دوست داشتنش وسیله‌ای برای نزدیک شدن به خداوند است، حزب او حزب خدا، دوستدارنش دوستداران خدا و دشمنانش دشمنان خدایند، و او امام مسلمانان و مولای مؤمنان و امیر ایشان بعد از من است. - . امالی صدوق: ۳۴۷ -

**[ترجمه]

«۳۷»

لی، [الأمالی] للصدوق مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ أَبَانٍ عَنْ زُرَارَهَ وَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبَّادٍ الْقَصْرِی (۴) عَنْ سُلَيْمَانَ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ

ص: ۱۰۷

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۳۲۳.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۳۲۷.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۳۴۷.

۴- ۴. فی المصدر: عن إسماعیل بن عباد القصری.

عليه السلام قَالَ: لَيْلَهَ أَسْرِیَ بِالنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله(۱) وَ انْتَهَی إِلَی حَیْثُ أَرَادَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی نَاجَاهُ رَبُّهُ جَلَّ جَلَالُهُ فَلَمَّا أَنْ هَبَطَ إِلَی السَّمَاءِ الرَّابِعَهِ نَادَاهُ یَا مُحَمَّدُ قَالَ لَبَّیْکَ (۲) قَالَ لَهُ مَنِ اخْتَرْتَ مِنْ أُمَّتِکَ یَکُونُ مِنْ بَعْدِکَ لَکَ خَلِیفَهً قَالَ اخْتَرْ لِی ذَلِکَ فَتَکُونَ أَنْتَ الْمُخْتَارَ لِی فَقَالَ لَهُ اخْتَرْتُ لَکَ خِیَرَتَکَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام صادق علیه السّلام فرمود:

ص: ۱۰۷

در آن شبی که پیامبر صلی الله علیهِ و آله را به معراج بردند و تا آنجا که خداوند تبارک و تعالی اراده فرمود رسید، پروردگارش جلّ جلاله با وی مناجات کرد، و چون به آسمان چهارم فرود آمد، وی را ندا در داد که: یا محمّد، عرض کرد: لبّیک! به وی فرمود: از میان امّت خود چه کسی را برگزیده‌ای تا بعد از تو جانشینت گردد؟ عرض کرد: تو خود او را برای من برگزین تا انتخاب خودت باشد. به وی فرمود: برگزیده‌ات علی بن ابی طالب را برایت برگزیدم. - . امالی صدوق: ۳۵۳- ۳۵۲
-

**[ترجمه]

«۳۸»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ شَیْخٍ مِنْ ثُمَالَهَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی امْرَأَهٍ مِنْ تَمِیمٍ عَجُوزٍ کَبِیرَهٍ وَ هِیَ تُحَدِّثُ النَّاسَ فَقُلْتُ لَهَا یَرْحَمُکِ اللَّهُ حَدِّثِینِی فِی بَعْضِ فَضَائِلِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ أُحَدِّثُکَ وَ هَذَا شَیْخٌ کَمَا تَرَی بَیْنَ یَدَیَّ نَائِمٌ فَقُلْتُ لَهَا وَ مَنْ هَذَا فَقَالَتْ أَبُو الْحَمْرَاءِ خَادِمُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَجَلَسْتُ إِلَیْهِ فَلَمَّا سَمِعَ حِسِّی (۴) اسْتَوَی جَالِساً فَقَالَ مَهْ فَقُلْتُ رَحِمَکَ اللَّهُ حَدِّثْنِی بِمَا رَأَیْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَصْنَعُهُ (۵) بِعَلِیٍّ علیه السلام فَإِنَّ اللَّهَ یَسْأَلُکَ عَنْهُ فَقَالَ عَلَی الْخَبِیرِ وَقَعْتَ أَمَّا مَا رَأَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَصْنَعُهُ بِعَلِیٍّ علیه السلام فَإِنَّهُ قَالَ لِی ذَاتَ یَوْمٍ یَا أَبَا الْحَمْرَاءِ انْطَلِقْ فَادْعُ لِی مِائَهً مِنَ الْعَرَبِ وَ خَمْسِینَ رَجُلًا مِنَ الْعَجَمِ وَ ثَلَاثِینَ رَجُلًا مِنَ الْقِبْطِ وَ عِشْرِینَ رَجُلًا مِنَ الْحَبَشَهِ فَأَتَیْتُ بِهِمْ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَصَفَّ الْعَرَبُ ثُمَّ صَفَّ الْعَجَمُ خَلْفَ الْعَرَبِ وَ صَفَّ الْقِبْطُ خَلْفَ الْعَجَمِ وَ صَفَّ الْحَبَشَهُ خَلْفَ الْقِبْطِ ثُمَّ قَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ مَجَّدَ اللَّهَ بِتَمْجِیدٍ لَمْ یَسْمَعِ الْخَلَائِقُ بِمِثْلِهِ ثُمَّ قَالَ یَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ وَ الْعَجَمِ وَ الْقِبْطِ وَ الْحَبَشَهِ أَقْرَرْتُمْ بِشَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً(۶) عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ فَقَالُوا نَعَمْ فَقَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ حَتَّی قَالَهَا ثَلَاثاً فَقَالَ فِی الثَّالِثَهِ أَقْرَرْتُمْ بِشَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ وَلِیُّ أَمْرِهِمْ مِنْ بَعْدِی فَقَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ

ص: ۱۰۸

۱- ۱. فی المصدر: لما اسری لیله بالنبی صلّی اللّه علیه و آله.

۲- ۲. فی المصدر و(د) قال: لبیک ربی.

۳- ۳. أمالي الصدوق: ۳۵۲ و ۳۵۳.

۴- ۴. الحس: الحركه و الصوت الخفى. الإدراك و أن يمر بك أحد قريبا تسمعه و لا تراه.

۵- ۵. فى المصدر: يصنع.

۶- ۶. فى المصدر و(د) و أنى محمّدا.

فَقَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السلام یَا أَبَا الْحَسَنِ انْطَلِقْ فَأْتِنِی بِصَحِیفَهٍ وَ دَوَاهٍ فَدَفَعَهَا إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ قَالَ اکْتُبْ فَقَالَ وَ مَا أَکْتُبُ قَالَ اکْتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ هَذَا مَا أَقَرَّتْ بِهِ الْعَرَبُ وَ الْعَجَمُ وَ الْقِبْطُ وَ الْحَبَشَهُ أَقَرُّوا بِشَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ وَلِیُّ أَمْرِهِمْ مِنْ بَعْدِی ثُمَّ خَتَمَ الصَّحِیفَهَ وَ دَفَعَهَا إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَمَا رَأَیْتُهَا إِلَی السَّاعَهِ فَقُلْتُ رَحِمَکَ اللَّهُ زِدْنِی فَقَالَ نَعَمْ خَرَجَ عَلَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَ عَرَفَهَ وَ هُوَ آخِذٌ بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ یَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی بَاهَی بِکُمْ فِی هَذَا الْیَوْمِ لِیَغْفِرَ لَکُمْ عَامَّهً ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ لَهُ وَ غَفَرَ لَکَ یَا عَلِیُّ خَاصَّهً وَ قَالَ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ ادْنُ مِنِّی فَدَنَا مِنْهُ فَقَالَ إِنَّ السَّعِیدَ حَقَّ السَّعِیدِ مَنْ أَحَبَّکَ وَ أَطَاعَکَ وَ إِنَّ الشَّقِیَّ کُلَّ الشَّقِیِّ مَنْ عَادَاکَ وَ نَصَبَ لَکَ وَ أَبْغَضَکَ یَا عَلِیُّ کَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یُحِبُّنِی وَ یُبْغِضُکَ یَا عَلِیُّ مَنْ حَارَبَکَ فَقَدْ حَارَبَنِی وَ مَنْ حَارَبَنِی فَقَدْ حَارَبَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَا عَلِیُّ مَنْ أَبْغَضَکَ فَقَدْ أَبْغَضَنِی وَ مَنْ أَبْغَضَنِی فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ وَ أَتْعَسَ اللَّهُ جَدَّهُ وَ أَدْخَلَهُ نَارَ جَهَنَّمَ (1).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابن المتوکّل مرفوعاً از شیخی از قبیله ثماله روایت کرد که: بر زنی سالخورده از بنی‌تمیم وارد گشتم در حالی که برای مردم حدیث می‌گفت، پس به وی گفتم: خدایتان رحمت کند، از برخی فضایل امیرالمؤمنین علی علیه السّلام برایم بگو. گفت: با وجود این پیرمردی که می‌بینی در اینجا خوابیده از من می‌خواهی برایت حدیث روایت کنم؟! به وی گفتم: مگر او کیست؟ گفت: او ابوالحمراء خدمتکار رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است. من نزد او نشستم و او که سخن مرا شنیده بود، برخاست و نشست سپس گفت: درنگ کن! گفتم: خدایت رحمت کند، درباره آن‌گونه که دیده‌ای رسول خدا با علی رفتار می‌کرد، با من سخن بگو زیرا خداوند از تو درباره آن بازخواست می‌کند! پس گفت: نزد آگاه مردی آمده... ای! اما از جمله رفتارهایی که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله با علی علیه السّلام داشت یکی اینکه روزی به من فرمود: ای ابوالحمراء ، برو و یکصد مرد عرب و پنجاه مرد عجم و سی مرد قبطی و بیست مرد حبشی را نزد من بیاور، و من آن‌ها را آوردم. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برخاست و عرب‌ها را به صف کرد، سپس عجم‌ها را پشت سر عرب‌ها به صف کرد و قبطی‌ها را پشت سر عجم‌ها قرار داد و حبشی‌ها را پشت سر قطبی‌ها نگاه داشت. آن‌گاه حمد و ثنای خدا را به جا آورده و از وی چنان تمجید و ستایش نمود که تا آن زمان خلایق نظیر آن را نشنیده بودند، سپس فرمود: ای جماعت عرب، عجم، قبطی و حبشی، آیا به شهادت«لا إله إلّا الله وحده لا شریك له و أنَّ محمداً عبده و رسوله» اقرار کرده‌اید؟ عرض کردند: آری! فرمود: خداوندا تو خود گواه باش (سه بار) و در مرتبه سوم فرمود: آیا اقرار می‌کنید که«خدایی جز الله نیست و اینکه محمّد بنده و فرستاده اوست و اینکه علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین و ولیّ امر آن‌ها پس از من است؟ عرض کردند: بار خدایا آری!

ص: ۱۰۸

پس فرمود: خداوندا، تو خود گواه باش- آن را سه بار تکرار فرمود- سپس به علی علیه السّلام فرمود: ای ابوالحسن، برو و کاغذ و دواتی برایم بیاور(و چون آورد) آن را به علی بن ابی طالب علیه السّلام سپرده و فرمود: بنویس! عرض کرد: چه بنویسم؟ فرمود: بنویس: «بسم الله الرحمن الرحیم، این است آنچه عرب، عجم، قبطی‌ها و حبشی‌ها بدان اعتراف دارند: «اقرار کرده‌اند به اینکه خدایی جز الله نیست و محمّد بنده و فرستاده اوست و علی بن ابی طالب امیرمؤمنان و ولیّ امر آن‌ها پس از من است» سپس آن نامه را مهر فرموده به علی علیه السّلام سپرد و دیگر تاکنون آن را ندیده‌ام.

گفتم: خـدایت رحمت کند، بیشتر برایم بگو! گفت: بلی، در روز عرفه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی که دست علی علیه السّلام را در دست داشت بر ما بیرون آمـده و فرمود: ای گروه خلایق! به راستی که خدای تبارک و تعالی در این روز به شما مباهات می‌کند تا جملگی شما را بیامرزد، سپس رو به علی علیه السّلام نموده و فرمود: و بالأخص تو را آمرزید! و فرمود: علی، نزدیک من بیا! پس علی علیه السّلام نزدیک وی آمد. سپس فرمود: آن کسی از سعادت واقعی برخوردار است که تو را دوست داشته و از تو اطاعت می‌کند و شقیّ واقعی کسی است که با تو دشمنی کند و با تو بجنگد و کینه تو را در دل داشته باشد؛ ای علی؛ دروغ گفته است آن کسی که گمان کرده مرا دوست دارد ولی با تو دشمنی می‌کند، ای علی، هر کس با تو بجنگد تحقیقاً با من جنگیده است و آن که با من در جنگ باشد با خدای عزّوجل جنگ کرده است، ای علی، هر کس با تو دشمنی کند با من دشمنی کرده و آنکه با من دشمنی کند، با خدا دشمنی کرده است، و خدا او را بدبخت نموده، به آتش دوزخ وارد می‌سازد. - . امالی صدوق: ۲۳۰-۲۲۹ -

**[ترجمه]

بیان

التعس الهلاک و العثار و السقوط و الجد الحظ و الغناء و البخت.

**[ترجمه]التّعس: هلاک، لغزش، سقوط. الجدّ: بهره، بی‌نیازی، اقبال.

**[ترجمه]

«۳۹»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَنْکَرَ إِمَامَهَ عَلِیٍّ بَعْدِی کَانَ کَمَنْ أَنْکَرَ نُبُوَّتِی فِی حَیَاتِی وَ مَنْ أَنْکَرَ نُبُوَّتِی کَانَ کَمَنْ أَنْکَرَ رُبُوبِیَّهَ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس پس از من امامت علی را انکار کند، همانند کسی است که نبوّت مرا در حیات من انکار کرده باشد، و آن کسی که نبوّت مرا انکار کند، همانند کسی است که ربوبیّت پروردگار مرا عزّوجل، انکار کرده باشد. - . امالی صدوق: ۳۹۰ -

**[ترجمه]

«۴۰»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مَسْرُورٍ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی الرِّضَا عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ عَلِیٍّ قَاتَلَ اللَّهُ مَنْ

قَاتَلَ عَلِيّاً لَعَنَ اللَّهُ

ص: ١٠٩

١- ١. أمالى الصدوق: ٢٢٩ و ٢٣٠.

٢- ٢. أمالى الصدوق: ٣٩٠.

مَنْ خَالَفَ عَلِيّاً عَلِيٌّ إِمَامُ الْخَلِيقَهِ بَعْدِی مَنْ تَقَدَّمَ عَلِیّاً(۱) فَقَدْ تَقَدَّمَ عَلَیَّ وَ مَنْ فَارَقَهُ فَقَدْ فَارَقَنِی وَ مَنْ آثَرَ عَلَیْهِ فَقَدْ آثَرَ عَلَیَّ أَنَا سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَهُ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَهُ وَ وَلِیٌّ لِمَنْ وَالاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من است و من از علی، خداوند با کسی بجنگد که با علی می‌جنگد، خدا لعنت کند

کسی را که با علی مخالفت ورزد، علی پس از من امام خلایق است، هر کس بر علی پیشی گیرد، به راستی که بر من پیشی گرفته است، و آنکه از وی جدا گردد، از من جدا گشته است و هرکس چیزی را بر او برتری دهد بر من برتری داده است، من با کسی که با وی در صلح باشد، صلحم و با کسی که با او بجنگد، در جنگم و دوستدار دوستدار اویم و دشمن کسی هستم که با وی دشمنی کند. - . امالی صدوق: ۳۹۲-۳۹۱ -

**[ترجمه]

«۴۱»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ عِیسَی عَنِ الْقَدَّاحِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: وَقَفَ النَّبِیُّ بِمَعْرَجٍ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ عَبْدَکَ مُوسَی دَعَاکَ فَاسْتَجَبْتَ لَهُ وَ أَلْقَیْتَ عَلَیْهِ مَحَبَّهً مِنْکَ وَ طَلَبَ مِنْکَ أَنْ تَشْرَحَ لَهُ صَدْرَهُ وَ تُیَسِّرَ لَهُ أَمْرَهُ وَ تَجْعَلَ لَهُ وَزِیراً مِنْ أَهْلِهِ وَ تَحِلَّ الْعُقْدَهَ مِنْ لِسَانِهِ وَ أَنَا أَسْأَلُکَ بِمَا سَأَلَکَ عَبْدُکَ (۳) مُوسَی أَنْ تَشْرَحَ لِی صَدْرِی وَ تُیَسِّرَ لِی أَمْرِی وَ تَجْعَلَ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیّاً أَخِی (۴).

**[ترجمه]قرب الأسناد: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بر یک بلندی ایستاده سپس فرمود: خداوندا، بنده‌ات موسی از تو حاجت خواست و اجابتش فرمودی و محبتی از جانب خود بر وی افکندی، و از تو خواست که سینه‌اش را برایش گشاده داری، کارش را برایش آسان گردانی، وزیری از خاندانش برای او قرار دهی و گره از زبانش بگشایی و من نیز آنچه را که بنده‌ات موسی از تو درخواست نموده، از تو درخواست می‌کنم که سینه‌ام را برایم گشاده داری، کارم را برایم آسان گردانی و از خاندانم وزیری برای من قرار دهی، علی برادرم. - . قرب الاسناد: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۴۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] عَلِیُّ بْنُ عِیسَی الْمُجَاوِرُ فِی مَسْجِدِ الْکُوفَهِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَلَا هَذِهِ الْآیَهَ لا یَسْتَوِی أَصْحابُ النَّارِ وَ أَصْحابُ الْجَنَّهِ أَصْحابُ الْجَنَّهِ هُمُ الْفائِزُونَ (۵) فَقَالَ صلی الله علیه و آله أَصْحَابُ الْجَنَّهِ مَنْ أَطَاعَنِی وَ سَلَّمَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام بَعْدِی وَ أَقَرَّ

بِوَلَايَتِهِ وَ أَصْحَابُ النَّارِ مَنْ سَخِطَ الْوَلَايَهَ وَ نَقَضَ الْعَهْدَ وَ قَاتَلَهُ بَعْدِی (۶).

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی بِإِسْنَادِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله آیه:«لَا یَسْتَوِی أَصحَابُ النَّارِ وَ أَصحَابُ الْجَنَّهِ أَصْحَابُ الْجَنَّهِ هُمُ الْفَائِزُون» - . حشر/ ۲۰ - {دوزخیان

با بهشتیان یکسان نیستند بهشتیانند که کامیابانند} را تلاوت نموده سپس فرمود: بهشتیان کسانی هستند که از من اطاعت نموده و پس از من در مقابل علی بن ابی طالب علیه السّلام سر تسلیم فرود آورده و به ولایت او اقرار نماید؛ و دوزخیان کسانی هستند که نسبت به ولایت بغض و کینه ورزیده، پیمان شکنی نموده و پس از من با وی جنگ کنند. - . عیون الأخبار: ۱۵۵ -

امالی طوسی: با اسناد برادر دعبل از امام رضا علیه السّلام از پدران بزرگوارش، نظیر این حدیث را روایت کرده است. - . امالی شیخ طوسی: ۲۳۲-۲۳۱ -

**[ترجمه]

«۴۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَصِیرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْحَاسِبِ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ الْوَاسِطِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنْ نَصْرِ بْنِ نُصَیْرٍ الْبَحْرَانِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَیُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اسْمَعُوا قَالُوا لِمَنِ السَّمْعُ وَ الطَّاعَهُ بَعْدَکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لِأَخِی وَ ابْنِ عَمِّی وَ وَصِیِّی

۱- ۱. فی المصدر: من تقدم علی علی.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۳۹۱ و ۳۹۲.

۳- ۳. فی المصدر: و إنّی أسألک بما سألک به عبدک.

۴- ۴. قرب الإسناد: ۱۴.

۵- ۵. سوره الحشر: ۲۰.

۶- ۶. عیون الأخبار: ۱۵۵.

۷- ۷. أمالی الشیخ: ۲۳۱ و ۲۳۲.

عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَعَصَوْهُ وَ اللَّهِ وَ خَالَفُوا أَمْرَهُ وَ حَمَلُوا عَلَيْهِ السُّيُوفَ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: از جابر بن عبدالله انصاری آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:» ای مردم، از خدا پروا کنید و گوش فرا دهید!» عرض کردند: یا رسول الله، بعد از شما سخن چه کسی را بشنویم و از که اطاعت کنیم؟ فرمود: برادر، عموزاده و وصیّ‌ام

ص: ۱۱۰

علی بن أبی طالب. جابر گوید: به خدا سوگند که آن‌ها از فرمان وی سرپیچی کردند و در کارش با او به مخالفت برخاستند و به رویش شمشیر کشیدند. - . امالی شیخ طوسی: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۴۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِيدُ عَنِ ابْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا قَبَضَ اللَّهُ نَبِيّاً حَتَّى أَمَرَهُ أَنْ يُوصِيَ إِلَى عَشِيرَتِهِ مِنْ عَصَبَتِهِ (۲) وَ أَمَرَنِي أَنْ أُوصِيَ فَقُلْتُ إِلَى مَنْ يَا رَبِّ فَقَالَ أَوْصِ يَا مُحَمَّدُ إِلَى ابْنِ عَمِّكَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَإِنِّي قَدْ أَثْبَتُّهُ فِي الْكُتُبِ السَّالِفَةِ وَ كَتَبْتُ فِيهَا أَنَّهُ وَصِيُّكَ وَ عَلَى ذَلِكَ أَخَذْتُ مِيثَاقَ الْخَلَائِقِ وَ مَوَاثِيقَ أَنْبِيَائِي وَ رُسُلِي أَخَذْتُ مَوَاثِيقَهُمْ لِي بِالرُّبُوبِيَّةِ وَ لَكَ يَا مُحَمَّدُ بِالنُّبُوَّةِ وَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بِالْوَلَايَةِ(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند جان پیامبری را نگرفت مگر اینکه به وی فرمان داده باشد که فردی از خویشانش را وصی خود قرار دهد، و به من نیز فرمان داد که وصیّت کنم، پس عرض کردم: پروردگارا، برای چه کسی وصیّت کنم؟ فرمود: ای محمّد برای پسر عمویت علی بن ابی طالب وصیّت کن که من نام او را در کتاب‌های پیشین نوشته‌ام و در آن‌ها معین کرده‌ام که او وصیّ توست و از خلایق و پیامبران و فرستادگانم بر همین قرار پیمان گرفته‌ام که مرا به پروردگاری، تو را ای محمّد به نبوّت و علی را به ولایت بپذیرند. - . امالی شیخ طوسی: ۶۴-۶۳ -

**[ترجمه]

«۴۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْحَافِظُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْمُمَتِّعِ عَنْ حَمْدَانَ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ مُوسَى علیه السلام عَنِ الْأَجْلَحِ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: عَلِيٌّ إِمَامُ كُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ بَعْدِي (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پس از من، علی امام هر مؤمنی است. - . عیون الأخبار : ۱۵۵ -

**[ترجمه]

«۴۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] حَمْزَةُ الْعَلَوِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یَاسِرٍ الْخَادِمِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لِعَلِیٍّ یَا عَلِیُّ أَنْتَ حُجَّةُ اللَّهِ وَ أَنْتَ بَابُ اللَّهِ وَ أَنْتَ الطَّرِیقُ إِلَی اللَّهِ وَ أَنْتَ النَّبَأُ الْعَظِیمُ وَ أَنْتَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِیمُ وَ أَنْتَ الْمَثَلُ الْأَعْلَی یَا عَلِیُّ أَنْتَ إِمَامُ الْمُسْلِمِینَ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ خَیْرُ الْوَصِیِّینَ وَ سَیِّدُ الصِّدِّیقِینَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ وَ أَنْتَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ یَا عَلِیُّ أَنْتَ خَلِیفَتِی عَلَی أُمَّتِی وَ أَنْتَ قَاضِی دَیْنِی وَ أَنْتَ مُنْجِزُ عِدَاتِی یَا عَلِیُّ أَنْتَ الْمَظْلُومُ بَعْدِی یَا عَلِیُّ أَنْتَ الْمُفَارِقُ بَعْدِی یَا عَلِیُّ أَنْتَ الْمَهْجُورُ بَعْدِی أُشْهِدُ اللَّهَ تَعَالَی وَ مَنْ حَضَرَ مِنْ أُمَّتِی أَنَّ حِزْبَکَ حِزْبِی وَ حِزْبِی حِزْبُ اللَّهِ وَ أَنَّ حِزْبَ أَعْدَائِکِ حِزْبُ الشَّیْطَانِ (۵).

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۳۶.

۲- ۲. فی المصدر: الی أفضل عشیرته.

۳- ۳. أمالی الشیخ: ۶۳ و ۶۴.

۴- ۴. عیون الأخبار: ۱۵۵.

۵- ۵. عیون الأخبار: ۱۸۱.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّـلام فرمود: ای علی، تو حجّت خـدایی و تو باب (تقرّب به) خـدایی، تو راه به سوی خـدایی، تو آن «نبـأالعظیم» هستی، و تو صـراط مسـتقیمی، تو مَثَـل اعلاـیی، تو یـا علی امـام مسـلمانان، امیرمؤمنان، بهترینِ اوصـیا و سـرور صدّیقانی، ای علی، فاروق اعظم و صدّیق اکبر تویی، ای علی، تو جانشین من بر اُمّت منی و ادا کننـده دین و بر آورنـده وعده‌های منی، ای علی تو آن مظلوم بعد از منی، ای علی، تو آنی که پس از من از تو کناره گیرند، ای علی آن مهجور بعد از من تویی، من خدای متعال را به شهادت می گیرم و نیز هرکس از اُمّتم که حضور دارد که حزب تو حزب من است و حزب من حزب خداست و اینکه حزب دشمنان تو حزب شیطان است. - .عیون الأخبار: ۱۸۱ -

ص: ۱۱۱

**[ترجمه]

«۴۷»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السـلام] مَاجِیلَوَیْهِ وَ أَحْمَـدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ وَ الْهَمَـذَانِیُّ جَمِیعاً عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مَعْبَدٍ عَنِ ابْنِ خَالِدٍ(۱) عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ صـلی الله علیه و آله قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله: لِکُلِّ أُمَّهٍ صِدِّیقٌ وَ فَارُوقٌ وَ صِدِّیقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ فَارُوقُهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ إِنَّ عَلِیّاً سَفِینَهُ نَجَاتِهَا(۲) وَ بَابُ حِطَّتِهَا إِنَّهُ یُوشَعُهَا وَ شَمْعُونُهَا وَ ذُو قَرْنَیْهَا مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِیّاً خَلِیفَهُ اللَّهِ وَ خَلِیفَتِی عَلَیْکُمْ بَعْـدِی وَ إِنَّهُ لَأَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ خَیْرُ الْوَصِـیِّینَ مَنْ نَازَعَهُ فَقَـدْ نَازَعَنِی وَ مَنْ ظَلَمَهُ فَقَـدْ ظَلَمَنِی وَ مَنْ غَالَبَهُ فَقَـدْ غَالَبَنِی وَ مَنْ بَرَّهُ فَقَدْ بَرَّنِی وَ مَنْ جَفَاهُ فَقَـدْ جَفَانِی وَ مَنْ عَادَاهُ فَقَـدْ عَادَانِی وَ مَنْ وَالاهُ فَقَـدْ وَالانِی وَ ذَلِکَ أَنَّهُ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ مَخْلُوقٌ مِنْ طِینَتِی وَ کُنْتُ أَنَا وَ إِیَّاهُ نُوراً وَاحِداً(۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضـا: رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: هر اُمّتی صـدّیقی دارد و فاروقی و صـدّیق و فاروق این اُمّت علی بن ابی طالب است. علی سـفینه نجات و «باب حِطّه» آن‌هاست، او یوشع، شـمعون و ذوالقرنین آن‌هاست؛ ای مردم، به راستی که علی خلیفه خدا و پس از من جانشـین من است، و او حقّاً امیر مؤمنان و بهترینِ اوصیاست، هرکس با وی نزاع کند با من نزاع کرده و آنکه به وی سـتم روا دارد، بر من ستم روا داشته و آن‌کس که با وی چیرگی کند، تحقیقاً با من چیرگی کرده اسـت و هرکس بـا وی نیکی نمایـد، تحقیقاً بـه مـن نیکی کرده و آنکه در حقش جفـا روا دارد، بر من جفـا روا داشـته است، هرکس با او دشمنی کند، با من دشمنی کرده و آنکه دوستش بدارد، مرا دوست داشته است زیرا او برادر و وزیر من است و از گِل من آفریده شد و من و او نوری واحد بوده‌ایم. - . عیون الأخبار: ۱۸۶ -

**[ترجمه]

«۴۸»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السـلام] بِإِسْـنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السـلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صـلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَنْتَ تُبْرِئُ ذِمَّتِی وَ أَنْتَ خَلِیفَتِی عَلَی أُمَّتِی (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، تو ذمّه مرا آزاد می‌کنی و تو جانشین من بر اُمّت منی. - . عیون الأخبار: ۲۲۱ -

**[ترجمه]

«۴۹»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام عَنْ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام مَنْ کُنْتُ وَلِیَّهُ فَعَلِیٌّ وَلِیُّهُ وَ مَنْ کُنْتُ إِمَامَهُ فَعَلِیٌّ إِمَامُهُ (۵).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس من ولیّ او بوده‌ام، علی ولیّ اوست و هرکس که من امام او بوده‌ام، علی امام اوست. - . عیون الأخبار : ۲۲۴ -

**[ترجمه]

«۵۰»

ل، [الخصال] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ السَّکُونِیُ (۶) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ جَعْفَرٍ الْأَحْمَرِ عَنْ أُمَیٍّ الصَّیْرَفِیِّ عَنْ أَبِی کَثِیرٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَسْرَی بِی رَبِّی فَأَوْحَی إِلَیَّ فِی عَلِیٍّ بِثَلَاثٍ أَنَّهُ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ (۷).

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند مرا به معراج برده سپس سه چیز را درباره علی به من وحی فرمود: اینکه او امام پارسایان، سرور اوصیا و پیشوای دست و رو سپیدان است. - . الخصال: ۵۷ -

**[ترجمه]

«۵۱»

جا، [المجالس] للمفید ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِیسَی بْنِ الْحَسَنِ الْجَرْمِیِّ عَنْ نَصْرِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ

۱- ۱. عن ابی خالد خ ل.

۲- ۲. فی المصدر: و انه سفینه نجاتها.

۳- ۳. عیون الأخبار: ۱۸۶ و فیه: و کنت أنا و هو نورا واحدا.

۴- ۴. عيون الأخبار: ۲۲۱.

۵- ۵. عيون الأخبار: ۲۲۴.

۶- ۶. فى المصدر: الحسن بن محمّد السكونى و فيه: عن أخى الصيرفى، راجع ج ۱۸ ص ۳۴۳.

۷- ۷. الخصال: ۵۷. و فيه: و سيد المؤمنين.

مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ علیهما السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ جَبْرَئِيلَ نَزَلَ عَلَيَّ وَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُکَ أَنْ تَقُومَ بِتَفْضِيلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ خَطِيباً عَلَى أَصْحَابِکَ لِيُبَلِّغُوا مَنْ بَعْدَهُمْ ذَلِکَ عَنْکَ وَ يَأْمُرُ جَمِيعَ الْمَلَائِکَهِ أَنْ يَسْمَعَ مَا تَذْكُرُهُ (۱) وَ اللَّهُ يُوحِی إِلَيْکَ يَا مُحَمَّدُ أَنَّ مَنْ خَالَفَکَ فِی أَمْرِهِ فَلَهُ النَّارُ وَ مَنْ أَطَاعَکَ فَلَهُ الْجَنَّهُ فَأَمَرَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله مُنَادِياً فَنَادَى الصَّلَاهَ جَامِعَهً فَاجْتَمَعَ النَّاسُ وَ خَرَجَ حَتَّى عَلَا الْمِنْبَرَ فَكَانَ (۲) أَوَّلُ مَا تَكَلَّمَ بِهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ أَنَا الْبَشِيرُ وَ أَنَا النَّذِيرُ وَ أَنَا النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ إِنِّی مُبَلِّغُكُمْ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی أَمْرِ رَجُلٍ لَحْمُهُ مِنْ لَحْمِی وَ دَمُهُ مِنْ دَمِی وَ هُوَ عَيْبَهُ الْعِلْمِ وَ هُوَ الَّذِی انْتَجَبَهُ اللَّهُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ اصْطَفَاهُ وَ هَدَاهُ وَ تَوَلَّاهُ وَ خَلَقَنِی وَ إِيَّاهُ وَ فَضَّلَنِی بِالرِّسَالَهِ وَ فَضَّلَهُ بِالتَّبْلِيغِ عَنِّی وَ جَعَلَنِی مَدِينَهَ الْعِلْمِ وَ جَعَلَهُ الْبَابَ وَ جَعَلَهُ خَازِنَ الْعِلْمِ (۳) وَ الْمُقْتَبَسَ مِنْهُ الْأَحْكَامَ وَ خَصَّهُ بِالْوَصِيَّهِ وَ أَبَانَ أَمْرَهُ وَ خَوَّفَ مِنْ عَدَاوَتِهِ وَ أَزْلَفَ (۴) مَنْ وَالاهُ وَ غَفَرَ لِشِيعَتِهِ وَ أَمَرَ النَّاسَ جَمِيعاً بِطَاعَتِهِ وَ إِنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ مَنْ عَادَاهُ عَادَانِی وَ مَنْ وَالاهُ وَالانِی وَ مَنْ نَاصَبَهُ نَاصَبَنِی وَ مَنْ خَالَفَهُ خَالَفَنِی وَ مَنْ عَصَاهُ عَصَانِی وَ مَنْ آذَاهُ آذَانِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُ أَبْغَضَنِی وَ مَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَرَادَهُ أَرَادَنِی وَ مَنْ كَادَهُ كَادَنِی وَ مَنْ نَصَرَهُ نَصَرَنِی يَا أَيُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا مَا آمُرُكُمْ بِهِ وَ أَطِيعُوهُ فَإِنِّی أُخَوِّفُكُمْ عِقَابَ اللَّهِ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ ما عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَراً وَ ما عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَها وَ بَيْنَهُ أَمَداً بَعِيداً وَ يُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ (۵) ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ هَذَا مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ حُجَّهُ

۱- ۱. فی أمالی الشیخ: أن تسمع ما تذكره. و فی أمالی المفید: و قد أمر جمیع الملائکه أن تسمع ما تذكره.

۲- ۲. فی المصدرین: و كان.

۳- ۳. فی(ک): خازن العلوم.

۴- ۴. أزلفه: قربه.

۵- ۵. سوره آل عمران: ۳۰.

اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ (١) وَ الْمُجَاهِدُ لِلْكَافِرِينَ اللَّهُمَّ إِنِّی قَدْ بَلَّغْتُ وَ هُمْ عِبَادُکَ وَ أَنْتَ الْقَادِرُ عَلَى صَلَاحِهِمْ فَأَصْلِحْهُمْ بِرَحْمَتِکَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِی وَ لَکُمْ.

ثُمَّ نَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ فَأَتَاهُ جَبْرَئِيلُ علیه السلام فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَکَ جَزَاکَ اللَّهُ عَنْ تَبْلِيغِکَ خَيْراً(٢) فَقَدْ بَلَّغْتَ رِسَالاتِ رَبِّکَ وَ نَصَحْتَ لِأُمَّتِکَ وَ أَرْضَيْتَ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَرْغَمْتَ الْکَافِرِينَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ ابْنَ عَمِّکَ مُبْتَلًى وَ مُبْتَلًى بِهِ يَا مُحَمَّدُ قُلْ فِی کُلِّ أَوْقَاتِکَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ (٣).

يل، [الفضائل] لابن شاذان عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]مجالس مفید- امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:

ص: ۱۱۲

جبرئیل بر من نازل گشته و گفت: خداوند تو را فرمان داده که خطبه‌ای بخوانی و در آن فضیلت علی بن ابی طالب علیه السّلام را برای یارانت بیان داری تا پس از تو آن را به آیندگان ابلاغ کنند، و به همه فرشتگان امر می‌فرماید که به آنچه می گویی گوش فرا دهند، و خداوند به تو وحی می کند ای محمّد که هرکس در کار او با تو مخالفت کند، سزاوار آتش است و آنکه تو را اطاعت نماید، بهشت از آنِ اوست. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله امر فرمود یک منادی ندا در داد که: الصلاة جامعه، سپس مردم گرد آمده، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بیرون آمده تا اینکه بر بالای منبر رفت، سپس آغاز سخنش این بود: اعوذ بالله من الشیطان الرجیم بسم الله الرحمن الرحیم، سپس فرمود: ای مردم، بشیر و نذیر منم و پیامبر اُمّی منم، من از جانب خدای عزّوجل مطالبی را درباره مردی به شما ابلاغ می کنم که گوشت او گوشت من و خونش خون من است و او گنجینه دانش است، او کسی است که خداوندش از میان اُمّت برگزیده و انتخاب نموده و به دوستی خود گرفت، و من و او را آفرید و مرا به رسالت برتری داد و او را به تبلیغ رسالت از جانب من، و مرا شهر علم قرار داد و او را دروازه آن شهر قرار داد، او را خزانه‌دار علم و اقتباس کننده احکام از آن قرار داد و به وصایت مخصوصش گردانید و کارش را آشکار ساخت و مردم را از دشمنی با وی ترسانده، دوستدارش را به خود نزدیک و شیعیانش را آمرزید، همه مردم را به اطاعت از وی فرمان داده است و اینکه وی عزّوجل می‌فرماید: هرکس با وی دشمنی کند، با من دشمنی کرده و آنکه با او دوستی نماید، با من دوستی کرده، و هرکس با او بستیزد، با من ستیزه کرده و آنکه با وی از در مخالفت درآید، با من مخالفت نموده است، هرکس نافرمانیش کند، مرا نافرمانی کرده و آنکه او را بیازارد، مرا آزرده است و آن کس که با وی کینه‌توزی نماید، با من کینه توزی کرده و آنکه دوستش بدارد، مرا دوست داشته، هرکس او را بخواهد، مرا خواسته و آنکه با وی نیرنگ کند با من فریب‌کاری نموده و هرکس یاریش نماید، مرا یاری کرده است. ای مردم، آنچه را که به شما فرمان می‌دهم بشنوید و اطاعتش کنید که من شما را از کیفرخدا بیم می‌دهم در آن «روزی که هرکس آنچه کار نیک به جای آورده و آنچه بدی مرتکب شده، حاضر شده می‌یابد و آرزو می کند: کاش میان او و آن [کارهای بد] فاصله‌ای دور بود. و خداوند شما را از [کیفر] خود می‌ترساند» - . آل عمران/ ۳۰ -

سپس دست علی امیرالمؤمنین علیه السّلام را گرفته و فرمود: ای مردم، این مولای مؤمنان و حجّت خدا بر همه خلق است جهاد کننده با کارفران، خداوندا من ابلاغ کردم و آنان بندگان تواند و تو بر اصلاح آن‌ها توانایی، پس با رحمت خود اصلاحشان فرما ای مهربان‌ترین مهربانان! از خدا برای خودم و شما مغفرت طلب می‌کنم.

سپس از منبر پایین آمد که جبرئیل علیه السّلام نزد وی آمد و گفت: ای محمّد، خدای عزّوجل تو را سلام می‌رساند و به تو می‌گوید: به راستی که پیام‌های پروردگارت را ابلاغ کردی و برای اُمّت خود خیرخواهی نموده، مؤمنان را راضی و کافران را خشمگین ساختی، ای محمّد، همانا پسر عموی تو آزموده خواهد شد و دیگران نیز بدو آزموده می‌شوند. ای محمّد، در همه اوقات خود بگو:«الحمدُ لله ربّ العالمین وَ سَیَعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُواْ أَیَّ مُنقَلَبٍ یَنقَلِبُونَ» - . امالی مفید ۴۸-۴۷. امالی شیخ طوسی: ۷۴-۷۳ . شعراء/ ۲۲۷ - {و

کسانی که ستم کرده اند به زودی خواهند دانست به کدام بازگشتگاه برخواهند گشت.} الفضائل: از جابر بن عبدالله انصاری از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله و از جابر جعفی از امام باقر علیه السّلام نظیر این روایت نقل شده است. - . در نسخه چاپی آن را نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۵۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْمُقْرِی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ الْمَرْزُبَانِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَنَفِیِّ عَنْ یَحْیَى بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حرام [حِزَام] قَالَ: أَتَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ وَصِیُّکَ قَالَ وَ أَمْسَکَ (۵) عَنِّی عَشْراً لَا یُجِیبُنِی ثُمَّ قَالَ یَا جَابِرُ أَ لَا أُخْبِرُکَ عَمَّا سَأَلْتَنِی فَقُلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَمَ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَکَتَّ عَنِّی حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّکَ وَجَدْتَ عَلَیَ (۶) فَقَالَ مَا وَجَدْتُ عَلَیْکَ یَا جَابِرُ وَ لَکِنْ کُنْتُ أَنْتَظِرُ مَا یَأْتِینِی مِنَ السَّمَاءِ فَأَتَانِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ رَبُّکَ یَقُولُ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَصِیُّکَ وَ خَلِیفَتُکَ عَلَى أَهْلِکَ وَ أُمَّتِکَ وَ الذَّائِدُ عَنْ حَوْضِکَ وَ هُوَ صَاحِبُ لِوَائِکَ یَتَقَدَّمُکَ إِلَى الْجَنَّهِ فَقُلْتُ یَا نَبِیَّ اللَّهِ أَ رَأَیْتَ مَنْ لَا یُؤْمِنُ بِهَذَا أَقْتُلُهُ قَالَ نَعَمْ یَا جَابِرُ مَا وُضِعَ هَذَا الْمَوْضِعُ إِلَّا لِیُتَابَعَ عَلَیْهِ فَمَنْ تَابَعَهُ (۷) کَانَ

ص: ۱۱۴

۱- ۱. فی أمالی الشیخ: و حجه اللّه علی خلقه أجمعین. و فی أمالی المفید: و حجه اللّه علی العالمین، اللّهمّ اه.

۲- ۲. فی أمالی الشیخ: جزاک اللّه خیرا عن تبلیغک خیرا.

۳- ۳. أمالی المفید: ۴۶- ۴۸ أمالی الشیخ: ۷۳ و ۷۴.

۴- ۴. لم نجده فی المصدر المطبوع.

۵- ۵. فی المصدر: فأمسک.

۶- ۶. وجد علیه: غضب.

٧- ٧. فی المصدر: ما وضع هذا الوضع الا لیتابع علیه فمن تابعه اه.

مَعِی غَداً وَ مَنْ خَالَفَهُ لَمْ یَرِدْ عَلَیَّ الْحَوْضَ أَبَداً(۱).

جا، [المجالس] للمفید مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: جابر بن عبدالله بن حرام گوید: نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمده و عرض کردم: یا رسول الله، وصیّ شما کیست؟ راوی گوید: آن حضرت تا لحظاتی پاسخ مرا نداد سپس فرمود: جابر، می‌خواهی به پرسشی که از من کردی پاسخ دهم؟ عرض کردم، پدر و مادرم فدایت باد، آن‌قدر پاسخ مرا نفرمودی که گمان بردم بر من خشم گرفته‌اید! فرمود: بر تو خشم نگرفتم جابر، بلکه منتظر بودم از آسمانچه چیزی به من وحی می‌شود، تا اینکه جبرئیل نزد من آمد و گفت: یا محمّد، پروردگارت می‌فرماید: همانا علی بن ابی طالب وصی و جانشین تو بر خاندان و اُمّت توست و او کسی است که نااهلان را از حوض تو دور می‌سازد و او صاحب پرچم توست که در روز قیامت پیشاپیش تو وارد بهشت می‌شود؛ عرض کردم: یا نبیّ الله، آیا می‌توانم کسی را که به این اعتقاد نداشته باشد، به قتل برسانم؟ فرمود: بلی ای جابر، این منزلت به وی داده نشده مگر برای اینکه با وی بر آن بیعت کنند، پس هرکس با وی بیعت کند، فردای قیامت با من در بهشت خواهد بود

و آنکه با وی مخالفت نماید، هرگز در کنار حوض بر من وارد نخواهد شد. - . امالی شیخ طوسی: ۱۱۹ -

مجالس شیخ مفید: محمّد بن الحسین نظیر این روایت را نقل کرده است. - . امالی شیخ مفید: ۱۰۰-۹۹ -

**[ترجمه]

«۵۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ ابْنِ قُولَوَیْهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَبِی الْجَوْزَاءِ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ (۳) عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَمَرَنِی أَنْ أَتَّخِذَکَ أَخاً وَ وَصِیّاً فَأَنْتَ أَخِی وَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی عَلَی أَهْلِی فِی حَیَاتِی وَ بَعْدَ مَوْتِی مَنْ تَبِعَکَ فَقَدْ تَبِعَنِی وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْکَ فَقَدْ تَخَلَّفَ عَنِّی وَ مَنْ کَفَرَ بِکَ فَقَدْ کَفَرَ بِی وَ مَنْ ظَلَمَکَ فَقَدْ ظَلَمَنِی یَا عَلِیُّ أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ یَا عَلِیُّ لَوْ لَا أَنْتَ لَمَا قُوتِلَ أَهْلُ النَّهْرِ قَالَ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ أَهْلُ النَّهْرِ قَالَ قَوْمٌ یَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ کَمَا یَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِیَّةِ(۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: علی علیه السّلام روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای علی، خداوند به من امر فرموده تو را برادر و وصیّ خود قرار دهم، پس بدان که تو برادر، وصیّ و جانشین من در حیاتم و بعد از آن بر خاندانم هستی، هرکس از تو پیروی کند، مرا پیروی کرده و آنکه از تو باز ماند، از من باز مانده است و هرکس به تو کفر ورزد، به من کفر ورزیده و آنکه به تو ستم کند، به من ستم کرده است، یا علی، تو از منی و من از تو، یا علی، اگر تو نبودی کسی با نهروانیان نمی‌جنگید؛ عرض کردم: یا رسول الله، نهروانیان چه کسانی هستند؟ فرمود: قومی هستند که از اسلام خارج می‌شوند آن‌گونه که تیر بر اثر پرتاب می‌جهد. - . امالی شیخ طوسی: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۵۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَعِیدٍ الْمِنْقَرِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ یَقُولُ: یَا مَعَاشِرَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ أَ لَا أَدُلُّکُمْ عَلَی مَا إِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی أَبَداً قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذَا عَلِیٌّ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ وَارِثِی وَ خَلِیفَتِی إِمَامُکُمْ فَأَحِبُّوهُ لِحُبِّی وَ أَکْرِمُوهُ لِکَرَامَتِی فَإِنَّ جَبْرَئِیلَ أَمَرَنِی أَنْ أَقُولَ لَکُمْ مَا قُلْتُ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: سلمان فارسی گوید: شنیدم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای جماعت مهاجرین و انصار، آیا شما را به چیزی رهنمون نگردم که پس از من تا زمانی که بدان تمسّک جسته باشید، هرگز گمراه نشوید؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله، فرمود: این علی است، برادر، وزیر، وارث و جانشین من پیشوای شماست، او را به خاطر من دوست بدارید و به خاطر من گرامی بدارید زیرا جبرئیل مرا امر فرمود که آنچه را که با شما گفتم، بگویم. - . امالی شیخ طوسی: ۱۳۹ -

**[ترجمه]

«۵۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَفَّانَ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنْ سَعَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِیدِ کُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَحْدَهُ وَ جَمَعَهُمَا فَقَالَ إِذَا اجْتَمَعْتُمَا فَعَلَیْکُمْ عَلِیٌّ قَالَ فَأَخَذْنَا یَمِیناً أَوْ یَسَاراً قَالَ فَأَخَذَ عَلِیٌّ فَأَبْعَدَ

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۱۱۹.

۲- ۲. أمالی المفید: ۹۹ و ۱۰۰.

۳- ۳. فی المصدر: بعد ذلک: عن عمرو بن خالد اه.

۴- ۴. أمالی الشیخ: ۱۲۵ و مرق: خرج.

۵- ۵. أمالی الشیخ: ۱۳۹.

فَأَصَابَ شَيْئاً(۱) فَأَخَذَ جَارِيَةً مِنَ الْخُمُسِ (۲) قَالَ بُرَيْدَةُ وَ كُنْتُ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ بُغْضاً لِعَلِيٍّ علیه السلام وَ قَدْ عَلِمَ ذَلِكَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فَأَتَى رَجُلٌ خَالِداً فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ أَخَذَ جَارِيَةً مِنَ الْخُمُسِ ثُمَّ جَاءَ آخَرُ ثُمَّ تَتَابَعَتِ الْأَخْبَارُ عَلَى ذَلِكَ فَدَعَانِي خَالِدٌ فَقَالَ يَا بُرَيْدَةُ قَدْ عَرَفْتَ الَّذِي صَنَعَ فَانْطَلِقْ بِكِتَابِي هَذَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخْبِرْهُ وَ كَتَبَ إِلَيْهِ فَانْطَلَقْتُ بِكِتَابِهِ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخَذَ الْكِتَابَ فَأَمْسَكَهُ بِشِمَالِهِ وَ كَانَ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يَكْتُبُ وَ لَا يَقْرَأُ وَ كُنْتُ رَجُلًا إِذَا تَكَلَّمْتُ طَأْطَأْتُ رَأْسِي (۳) حَتَّى أَفْرُغَ مِنْ حَاجَتِي فَطَأْطَأْتُ وَ تَكَلَّمْتُ فَوَقَعْتُ فِي عَلِيٍ (۴) حَتَّى فَرَغْتُ ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ غَضِبَ غَضَباً(۵) لَمْ أَرَهُ غَضِبَ مِثْلَهُ قَطُّ إِلَّا يَوْمَ قُرَيْظَةَ وَ النَّضِيرِ فَنَظَرَ إِلَيَّ فَقَالَ يَا بُرَيْدَةُ إِنَّ عَلِيّاً وَلِيُّكُمْ بَعْدِي فَأَحِبَّ عَلِيّاً فَإِنَّمَا يَفْعَلُ مَا

يُؤْمَرُ قَالَ فَقُمْتُ وَ مَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْهُ وَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَطَاءٍ حَدَّثْتُ بِذَلِكَ أَبَا حَارِثَ بْنَ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ فَقَالَ كَتَمَكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ بَعْضَ الْحَدِيثِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ (۶) أَ نَافَقْتَ بَعْدِي يَا بُرَيْدَةُ(۷).

**[ترجمه]امالی طوسی: عبدالله بن بریده از پدرش روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی بن ابی طالب علیه السّلام و خالد بن ولید را جداگانه (به مأموریت) فرستاد و (قبل از اعزام) آنان را احضار نمود و فرمود: اگر به هم رسیدید، فرماندهی دو سپاه با علی است. سپس سمت راست یا چپ را در پیش گرفتیم و روانه شدیم. بریده گوید: پس علی علیه السلام راه را در پیش گرفته و دور شد

ص: ۱۱۵

و غنیمتی به دست آورد، سپس از خمس غنایم، کنیزی را به خود اختصاص داد. بریده گوید: و من بیش از همه مردم از علی علیه السّلام نفرت داشتم و خالد بن ولید نیز این را می‌دانست. پس مردی نزد خالد رفته و به وی خبر داد که علی علیه السّلام کنیزی را از خمس غنایم به خود اختصاص داده است. سپس یکی دیگر آمد و همین خبر را نقل کرد و به همین ترتیب پشت سرهم در این مورد خبر می‌رسید. پس خالد مرا فرا خوانده و گفت: ای بریده، دانستی که علی علیه السّلام چه کرده، هم‌اکنون این نامه مرا به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برسان و او را از ماجرا آگاه کن و خود ماجرا را برای آن حضرت نوشت. من با نامه وی به شتاب راه افتادم تا اینکه بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وارد گشتم. آن حضرت نامه را گرفته در دست چپ خود نگاه داشت و آن حضرت همان‌گونه که خدای عزّوجل فرموده، سواد خواندن و نوشتن نداشت، و من عادت داشتم هنگام سخن گفتن سرم را پایین نگاه می‌داشتم تا اینکه سخنم تمام شود، از این رو سرم را پایین انداخته و سخن آغاز نموده به عیب‌جویی و بدگویی از علی علیه السّلام پرداختم تا سخنم به پایان رسید و آن‌گاه سرم را بلند کردم و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را چنان خشمگین یافتم که پیش از آن هرگز وی را چنین برافروخته ندیده بودم مگر در روز جنگ بنی‌قریظه و بنی‌النضیر. سپس آن حضرت رو به من کرده و فرمود: ای بریده، بی‌شک علی پس از من ولیّ شماست، پس علی را دوست بدار که او فقط طبق فرمانی که یافته عمل می‌کند. گوید: پس در حالی از محضر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برخاستم که از میان مردم کسی محبوب‌تر از علی علیه السّلام نزد من نبود؛ و عبدالله بن عطاء گوید: من این ماجرا را برای حارث بن سوید بن غفله نقل کردم پس گفت: عبدالله بن بریده همه حدیث را برای تو روایت نکرده است، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بریده، در غیاب من نفاق ورزیدی؟! - . امالی شیخ طوسی: ۱۵۷-۱۵۶ -

**[ترجمه]

«۵۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلْخِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ عِیسَی عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَیَّ عَهْداً فَقُلْتُ یَا رَبِّ بَیِّنْهُ لِی قَالَ اسْمَعْ قُلْتُ سَمِعْتُ قَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ عَلِیّاً رَایَهُ الْهُدَی بَعْدَکَ وَ إِمَامُ أَوْلِیَائِی وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِی وَ هُوَ الْکَلِمَهُ الَّتِی أَلْزَمَهَا اللَّهُ الْمُتَّقِینَ فَمَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِی

ص: ۱۱۶

۱- ۱. فی المصدر: فأصاب سبیا.

۲- ۲. فی المصدر: فأخبره أنّه أخذ جاریه من الخمس، فقال: ما هذا؟، ثمّ جاء آخر ثمّ أتی آخر ثمّ تتابعت الاخبار اه.

۳- ۳. طأطأ رأسه: خفضه.

۴- ۴. وقع فی فلان: سبه و عابه و اغتابه.

۵- ۵. فی المصدر: قد غضب غضبا شدیدا.

۶- ۶. فی المصدر: قال له.

۷- ۷. أمالی الشیخ: ۱۵۶ و ۱۵۷.

وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِی فَبَشِّرْهُ بِذَلِکَ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند پیمانی از من گرفت، عرض کردم: پروردگارا، آن را برای من آشکار کنید؛ فرمود: بشنو! عرض کردم: گوش به فرمانم! فرمود: یا محمّد، همانا علی بعد از تو پرچم هدایت است و امام اولیای من و نور هرکس که مرا اطاعت کند، و او آن کلمه‌ای است که خداوند آن را ملازم پارسایان نموده است، پس هرکس او را دوست بدارد، تحقیقاً مرا دوست داشته است

ص: ۱۱۶

و آنکه با وی دشمنی کند، به راستی که با من دشمنی کرده است. او را بدین امر بشارت ده! - . امالی شیخ طوسی: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۵۷»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو مَنْصُورٍ السُّکَّرِیُّ عَنْ جَدِّهِ عَلِیِّ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ مَهْدِیِّ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مِینَا عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ لَیْلَةَ لِلْحَسَنِ (۲) قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا ابْنَ مَسْعُودٍ نُعِیَتْ إِلَیَّ نَفْسِی فَقُلْتُ اسْتَخْلِفْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ قُلْتُ أَبَا بَکْرٍ فَأَعْرَضَ عَنِّی ثُمَّ قَالَ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ نُعِیَتْ إِلَیَّ نَفْسِی قُلْتُ اسْتَخْلِفْ قَالَ مَنْ قُلْتُ عُمَرَ فَأَعْرَضَ عَنِّی ثُمَّ قَالَ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ نُعِیَتْ إِلَیَّ نَفْسِی قُلْتُ اسْتَخْلِفْ قَالَ مَنْ قُلْتُ عَلِیّاً قَالَ أَمَا إِنْ أَطَاعُوهُ (۳) دَخَلُوا الْجَنَّةَ أَجْمَعُونَ أَکْتَعُونَ (۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: شبی ابن مسعود به حسن گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: ای پسر مسعود، خبر مرگم را به من داده‌اند. عرض کردم: یا رسول الله، جانشین خودتان را تعیین کنید. فرمود: چه کسی را؟ عرض کردم: ابوبکر! پس از من روی بگردانید، سپس فرمود:ای پسر مسعود، خبر مرگم را به من داده‌اند. عرض کردم: یا رسول الله، جانشین خودتان را تعیین کنید. فرمود: چه کسی را؟ عرض کردم: عمر! پس از من روی بگردانید، سپس فرمود: ای پسر مسعود، خبر مرگم را به من داده‌اند؛ عرض کردم: جانشین تعیین کنید. فرمود: چه کسی را؟ عرض کردم: علی! فرمود: اگر از وی اطاعت کنند، همگی آن‌ها وارد بهشت می‌شوند. - . امالی شیخ طوسی: ۱۹۳ -

**[ترجمه]

«۵۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی بِإِسْنَادِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ تَلَا هَذِهِ الْآیَةَ فَأُولئِکَ أَصْحابُ النّارِ هُمْ فِیها خالِدُونَ (۵) قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَصْحَابُ النَّارِ قَالَ مَنْ قَاتَلَ عَلِیّاً بَعْدِی فَأُولَئِکَ أَصْحَابُ النَّارِ مَعَ الْکُفَّارِ فَقَدْ کَفَرُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ أَلَا وَ إِنَّ عَلِیّاً بَضْعَةٌ مِنِّی فَمَنْ حَارَبَهُ فَقَدْ حَارَبَنِی وَ أَسْخَطَ رَبِّی ثُمَّ دَعَا عَلِیّاً

فَقَالَ یَا عَلِیُّ حَرْبُکَ حَرْبِی وَ سِلْمُکَ سِلْمِی وَ أَنْتَ الْعَلَمُ فِیمَا بَیْنِی وَ بَیْنَ أُمَّتِی بَعْدِی (۶).

**[ترجمه]امالی طوسی: از علی علیه السّلام نقل است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله این آیه را تلاوت فرمود:« .وَ أُوْلَئِکَ أَصحَبُ النَّارِ هُمْ فِیهَا خَالِدُون» - . عمران / ۱۱۶ - {آنان

اهل آتشند و در آن جاودانه خواهند بود} عرض شد: یا رسول الله، دوزخیان چه کسانی هستند؟ فرمود: هرکس پس از من با علی بجنگد، به همراه کفّار در آتش‌اند، زیرا اینان کسانی هستند که چون حق نزد آنان آمد به آن کفر ورزیدند، بدانید که علی پاره تن من است، پس هر کس با وی بجنگد تحقیقاً با من جنگیده و پروردگارم را به خشم آورده است؛ سپس علی را فراخوانده و فرمود: ای علی، جنگ با تو جنگ با من است و صلح با تو صلح با من است و پس از من تو نشانه من در میان اُمّتم هستی. - . امالی شیخ طوسی: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

«۵۹»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی عَلِیُّ بْنُ شِبْلٍ عَنْ ظَفْرِ بْنِ حُمْدُونٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ زُرْعَهَ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ عَلِیّاً عَلَماً بَیْنَهُ وَ بَیْنَ خَلْقِهِ لَیْسَ بَیْنَهُمْ عَلَمٌ غَیْرُهُ فَمَنْ أَقَرَّ بِوَلَایَتِهِ کَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ جَحَدَهَا(۷) کَانَ کَافِراً وَ مَنْ جَهِلَهُ کَانَ ضَالًّا وَ مَنْ نَصَبَ مَعَهُ کَانَ مُشْرِکاً وَ مَنْ جَاءَ

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۱۵۴.

۲- ۲. الصحیح کما فی المصدر: قال لیله الجن. و ستأتی الروایه عن أمالی المفید تحت الرقم ۷۹.

۳- ۳. الصحیح کما فی المصدر: أما انهم ان أطاعوه.

۴- ۴. أمالی الشیخ: ۱۹۳.

۵- ۵. سوره آل عمران: ۱۱۶ سوره الرعد: ۵.

۶- ۶. أمالی الشیخ: ۲۳۲.

۷- ۷. أی جحد ولایتها. و فی المصدر« و من جحده» أی جحد علیا.

بِوَلَايَتِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ مَنْ أَنْكَرَهَا دَخَلَ النَّارَ(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند علی را نشانه - عَلَم - خود در میان خلقش قرار داد و در میان ایشان جز او نشانه دیگری نیست، پس هرکس اقرار به ولایت او کند، مؤمن است و آنکه انکارش نماید، کافر است، و هرکس او را نشناسد گمراه است و آنکه کسی را با او همتا قرار دهد، مشرک خواهد بود، و هرکس با پذیرش ولایت او بیاید،

ص: ۱۱۷

وارد بهشت گردد و آنکه انکارش کند، به دوزخ رود. - . امالی شیخ طوسی: ۲۶۱ -

**[ترجمه]

«۶۰»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ حَمْزَةَ الْعَلَوِیِّ عَنْ نَصْرِ بْنِ أَحْمَدَ الزُّرَارِیِّ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَةَ عَنِ الرُّکَیْنِ بْنِ الرَّبِیعِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ قَبِیصَةَ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ فِی خُطْبَتِهِ مَنْ آمَنَ بِی وَ صَدَّقَنِی فَلْیَتَوَلَّ عَلِیّاً بَعْدِی (۲) فَإِنَّ وَلَایَتَهُ وَلَایَتِی وَ وَلَایَتِی وَلَایَةُ اللَّهِ أَمَرَ عَهْدَهُ إِلَیَّ رَبِّی وَ أَمَرَنِی أَنْ أُبَلِّغَکُمُوهُ أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ فَقَالُوا نَشْهَدُ أَنَّکَ قَدْ بَلَّغْتَ قَالَ أَمَا إِنَّکُمْ تَقُولُونَ نَشْهَدُ أَنَّکَ قَدْ بَلَّغْتَ وَ إِنَّ مِنْکُمْ لَمَنْ یُنَازِعُهُ حَقَّهُ وَ یَحْمِلُ النَّاسَ عَلَی کَتِفِهِ قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْکَ سَمِّهِمْ لَنَا قَالَ أُمِرْتُ بِالْإِعْرَاضِ عَنْهُمْ وَ کَفَی بِالْمَرْءِ مِنْکُمْ مَا یَجِدُ لِعَلِیٍّ فِی نَفْسِهِ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: جابر انصاری گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله برای ما خطبه‌ای خوانده و در خطبه خود فرمود: هرکس به من ایمان آورده و تصدیقم نموده، باید پس از من ولایت علی را بپذیرد، زیرا ولایت او ولایت من است و ولایت من ولایت خدا؛ این، فرمانی از جانب پروردگار من است که مرا امر فرموده آن را به شما ابلاغ کنم، آیا ابلاغ کردم؟ عرض کردند: شهادت می‌دهیم که ابلاغ فرمودی. فرمود: بلی، شما می گویید: گواهی می‌دهیم که ابلاغ نمودی لیکن در میان شما کسانی هستند که در مورد حقش با او به نزاع برخواهند خاست؛ و مردم را بر او مسلط خواهند گرداند. گفتند: یا رسول الله، نام ایشان را بگویید: فرمود: فرمان یافته‌ام که از ایشان روی بگردانم و برای هرکس همین بس که به درون خود رجوع نموده و بنگرد که نسبت به علی چه احساسی دارد. - . امالی شییخ طوسی: ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۶۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الرَّزَّازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْقَیْسِیِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ یَزِیدَ الطَّائِیِّ عَنْ هَاشِمِ بْنِ یَزِیدَ(۴) عَنْ أَبِی سَعِیدٍ التَّیْمِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ثَابِتٍ مَوْلَی أَبِی ذَرٍّ یَقُولُ سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ: سَمِعْتُ

رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله فِی مَرَضِهِ الَّذِی قُبِضَ فِیهِ یَقُولُ وَ قَدِ امْتَلَأَتِ الْحُجْرَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ أَیُّهَا النَّاسُ یُوشِکُ أَنْ أُقْبَضَ قَبْضاً سَرِیعاً فَیُنْطَلَقَ بِی وَ قَدْ قَدَّمْتُ إِلَیْکُمُ الْقَوْلَ مَعْذِرَهً إِلَیْکُمْ أَلَا إِنِّی مُخَلِّفٌ فِیکُمْ کِتَابَ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَ (۵) وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیْتِی ثُمَّ أَخَذَ بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَرَفَعَهَا فَقَالَ هَذَا عَلِیٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَ عَلِیٍّ خَلِیفَتَانِ بَصِیرَانِ لَا یَفْتَرِقَانِ حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ فَأَسْأَلَهُمَا مَا ذَا خُلِّفْتُ فِیهِمَا(۶).

**[ترجمه]امالی طوسی: اُم سلمه گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در آن بیماری که منجر به رحلتش گردید- در حالی که اتاق از صحابه آن حضرت پر شده بود-، فرمود: ای مردم، نزدیک است که به سرعت قبض روح شوم و از میان شما بروم، این سخن را به شما می‌گویم که جای عذری نمانده باشد، بدانید که من کتاب پروردگارم عزّوجل و عترتم اهل بیتم را در میان شما بر جای می‌گذارم، سپس دست علی علیه السّلام را گرفته و آن را بلند کرده و فرمود: این علی با قرآن است و قرآن با علی، دو جانشین بینا که از هم جدا نگردند تا اینکه در کنار حوض بر من وارد شوند، سپس از آن دو خواهم پرسید که چه رفتاری با آن‌ها کرده‌اید. - . امالی شیخ طوسی: ۳۰۵ -

**[ترجمه]

«۶۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنْ عَطِیَّهَ بْنِ سَعْدٍ

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۲۶۱.

۲- ۲. فی المصدر: من بعدی.

۳- ۳. أمالی الشیخ: ۲۶۷.

۴- ۴. کذا فی النسخ و لکن الصحیح کما فی المصدر: هاشم بن برید.

۵- ۵. فی المصدر: کتاب اللّه عزّ و جلّ.

۶- ۶. أمالی الشیخ: ۳۰۵.

عَنْ مَخْدُوجٍ الذَّهْلِي (۱): فَكَانَ فِي وَفْدِ قَوْمِهِ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ لا يَسْتَوِي أَصْحابُ النَّارِ وَ أَصْحابُ الْجَنَّةِ أَصْحابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفائِزُونَ (۲) قَالَ فَقُلْنَا(۳) يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي وَ سَلَّمَ لِهَذَا مِنْ بَعْدِي قَالَ وَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِكَفِّ عَلِيٍّ وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ إِلَى جَنْبِهِ فَرَفَعَهَا فَقَالَ (۴) أَلَا إِنَّ عَلِيّاً مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ فَمَنْ حَادَّهُ فَقَدْ حَادَّنِي وَ مَنْ حَادَّنِي أَسْخَطَ اللَّهَ (۵) عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ حَرْبُكَ حَرْبِي وَ سِلْمُكَ سِلْمِي وَ أَنْتَ الْعَلَمُ بَيْنِي وَ بَيْنَ أُمَّتِي قَالَ عَطِيَّةُ فَدَخَلْتُ عَلَى زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ مَنْزِلَهُ (۶) فَذَكَرْتُ لَهُ حَدِيثَ مَخْدُوجِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ مَا ظَنَنْتُ أَنَّهُ بَقِيَ مِمَّنْ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ هَذَا غَيْرِي أَشْهَدُ لَقَدْ حَدَّثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله(۷) ثُمَّ قَالَ لَقَدْ حَادَّهُ رِجَالٌ سَمِعُوا رَسُولَ اللَّهِ قَوْلَهُ هَذَا وَ قَدْ وَرَدُوا(۸).

**[ترجمه]امالی طوسی: عطیّهٔ بن سعد از

ص: ۱۱۸

محدوج ذهلی- که با هیأتی از قوم خود نزد پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آمده بود و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آیه:« لَا یَسْتَوِی أَصْحَابُ النَّارِ وَ أَصْحَابُ الْجَنَّهِ

أَصْحَابُ الْجَنَّهِ هُمُ الْفَائِزُونَ» -. حشر/ ۲۰ - {دوزخیان

با بهشتیان یکسان نیستند بهشتیانند که کامیابانند} را تلاوت فرموده بود- گوید: پس عرض کردیم: یا رسول الله، بهشتیان چه کسانی هستند؟ فرمود: هرکس از من اطاعت کرده و بعد از من مطیع این باشد، گوید: و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دست علی را که آن روز در کنارش بود گرفته و آن را بلند کرده و فرمود: بدانید که علی از من است و من از اویم، پس هرکس با وی ستیز کند، با من ستیز کرده است و آنکه با من ستیز کند خدای عزّوجل را به خشم آورده است، سپس فرمود: ای علی، جنگ با تو جنگ من و صلح با تو صلح من است و تو جانشین من میان من و اُمّتم هستی .

عطیّهٔ گوید: پس بر زید بن ارقم در خانه‌اش وارد گشته و سخن مخدوج بن یزید را برایش نقل نمودم، گفت: گمان نمی‌کردم از میان کسانی که این حدیث را از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله شنیده‌اند کسی جز من باقی مانده باشد، من گواهی می‌دهم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله این مطلب را به من فرموده اند. سپس فرمود: مردانی که این سخن رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را شنیده بودند، با علی علیه السّلام به ستیز برخاستند و وارد شدند شدند. - . امالی شیخ طوسی: ۳۱۰- ۳۰۹ -

**[ترجمه]

بيان

أی وردوا علی عملهم أو الجحیم.

**[ترجمه]«وردوا -وارد شدند-»: یعنی سزای عملشان را دیدند یا وارد جهنم شدند.

**[ترجمه]

«۶۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْفَزَارِیِ (۹) عَنِ الْخَشَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّی عَنْ زُرْعَهَ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ نَصَبَ عَلِیّاً عَلَماً بَیْنَهُ وَ بَیْنَ خَلْقِهِ فَمَنْ عَرَفَهُ کَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ أَنْکَرَهُ کَانَ کَافِراً وَ مَنْ جَهِلَهُ کَانَ ضَالًّا وَ مَنْ عَدَلَ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ غَیْرِهِ کَانَ مُشْرِکاً وَ مَنْ جَاءَ بِوَلَایَتِهِ دَخَلَ الْجَنَّهَ وَ مَنْ جَاءَ بِعَدَاوَتِهِ دَخَلَ النَّارَ(۱۰).

ص: ۱۱۹

۱- ۱. الصحیح« عن محدوج الهذلی» راجع أسد الغابه ۴: ۳۰۶.

۲- ۲. سوره الحشر: ۲۰.

۳- ۳. فی المصدر: فقلت.

۴- ۴. فی المصدر: و قال.

۵- ۵. فی المصدر: فقد أسخط اللّه.

۶- ۶. فی المصدر: فی منزله.

۷- ۷. فی المصدر: حدّثنا به رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله.

۸- ۸. أمالی الشیخ: ۳۰۹ و ۳۱۰. و فیه: و قد ردوا.

۹- ۹. الصحیح کما فی المصدر: عن محمّد بن جعفر الرزاز.

۱۰- ۱۰. أمالی الشیخ: ۳۱۰ و ۳۱۱.

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: همانا خدای عزّوجل علی را به عنوان خلیفه خود میان خود و خلقش منصوب فرمود، پس هرکس (جایگاه) وی را شناخت، مؤمن است و آنکه او را انکار کند، کافر است و هرکس او را نادیده گیرد گمراه است و آنکه او را با دیگری برابر بداند مشرک است و هرکس معتقد به ولایتش بمیرد، وارد بهشت می شود و آنکه بر عداوت با وی بمیرد به دوزخ می‌رود. - . امالی شیخ طوسی: ۳۱۱-۳۱۰ -

ص: ۱۱۹

**[ترجمه]

«۶۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ حَسَنِ بْنِ حُسَیْنٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ یَعْلَی عَنْ عُمَرَ بْنِ مُوسَی عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ قَالَ لَهُ یَا عَلِیُّ أَمَا إِنَّکَ الْمُبْتَلَی وَ الْمُبْتَلَی بِکَ أَمَا إِنَّکَ الْهَادِی مَنِ اتَّبَعَکَ وَ مَنْ خَالَفَ طَرِیقَکَ فَقَدْ ضَلَّ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: یا علی، تو همانی که آزموده می‌شوی و مردم به تو آزموده می‌شوند. تو همانی که هرکس از تو پیروی کند، هدایت می کنی و هرکس با راه تو مخالفت کند، تحقیقاً در روز قیامت گمراه می گردد. - . امالی شیخ طوسی: ۳۱۸ -

**[ترجمه]

«۶۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ حُسَیْنِ بْنِ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْحَکَمِ بْنِ ظُهَیْرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ سَابُورَ الترجمی [الْبُرْجُمِی](۲) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ بُرَیْدَهَ بْنِ حُصَیْبٍ الْأَسْلَمِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَهِدَ إِلَیَّ رَبِّی تَعَالَی عَهْداً فَقُلْتُ یَا رَبِّ بَیِّنْهُ لِی فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ اسْمَعْ عَلِیٌّ رَایَهُ الْهُدَی وَ إِمَامُ أَوْلِیَائِی وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِی وَ هُوَ الْکَلِمَهُ الَّتِی أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِینَ فَمَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِی فَبَشِّرْهُ بِذَلِکَ قَالَ قُلْتُ أَجْلِ قَلْبَهُ وَ اجْعَلْ رَبِیعَهَ الْإِیمَانِ فِی قَلْبِهِ (۳) قَالَ فَقَدْ فَعَلْتُ ثُمَّ قَالَ إِنِّی مُسْتَخِصُّهُ بِبَلَاءٍ لَمْ یُصِبْ أَحَداً مِنْ أُمَّتِی (۴) قَالَ قُلْتُ أَخِی وَ صَاحِبِی قَالَ ذَلِکَ مِمَّا قَدْ سَبَقَ مِنِّی إِنَّهُ مُبْتَلًی وَ مُبْتَلًی بِهِ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند به من سفارش فرمود: عرض کردم آن را برایم آشکار فرما، فرمود: بشنو یا محمّد، علی رایت هدایت است و پیشوای اولیای من و نور هر کس که مرا اطاعت کند؛ و او همان کلمه‌ای است که پارسایان را ملازم آن کرده‌ام، پس هر کس او را دوست بدارد، به راستی که مرا دوست داشته است و هرکس با وی دشمنی کند، با من دشمنی کرده است، پس او را بدین امر بشارت ده! گوید: عرض کردم: قلبش را جلاده و بهار ایمان را در دلش جای ده! فرمود: چنین کردم. سپس فرمود: من او را مختصّ به بلایی کرده‌ام که کسی از اُمّت من بدان مبتلا نشده است.

عرض کردم: او برادر و همنشین من است! فرمود: این ابتلا در علم و مشیّت من مقدّر شده است، او آزموده می‌شود و دیگران بدو آزموده گردند. - . امالی شیخ طوسی: ۳۱۸ -

**[ترجمه]

«۶۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی یَاسِینَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَامِلٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ الْأَحْمَرِ عَنْ یَحْیَی بْنِ یَعْلَی عَنْ عَمَّارِ بْنِ زُرَیْقٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ زِیَادِ بْنِ مُطَرِّفٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَحْیَا حَیَاتِی وَ یَمُوتَ مَوْتِی وَ یَدْخُلَ الْجَنَّهَ الَّتِی وَعَدَنِی رَبِّی فَلْیَتَوَلَّ عَلِیّاً بَعْدِی فَإِنَّهُ لَنْ یُخْرِجَكُمْ مِنْ هُدًی وَ لَا یُدْخِلُكُمْ فِی رَدًی (۶).

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۳۱۸. و فیه: و من خالف طریقتك.

۲- ۲. فی المصدر: عن منصور بن سابور البرجمی.

۳- ۳. فی(د) و(م) و(ت): و اجعل رتبه الایمان فی قلبه.

۴- ۴. فی المصدر: لم یصب به أحد من خلقی.

۵- ۵. أمالی الشیخ: ۳۲۷.

۶- ۶. أمالی الشیخ: ۳۱۴. و فیه: و لن یدخلكم فی ردی.

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس دوست داشته باشد که چون من زندگی کند و چون من بمیرد و وارد بهشتی گردد که پروردگارم آن را به من وعده داده، باید پس از من ولایت علی علیه السلام را بپذیرد، زیرا او شما را از هدایتی خارج نمی‌کند و به بدی وارد نمی‌سازد. - . امالی شیخ طوسی: ۳۲۷ -

ص: ۱۲۰

**[ترجمه]

«۶۷»

مع، [معانی الأخبار] الْحَافِظُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ عَطِيَّهَ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ إِمَامُ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِی (۱).

**[ترجمه]معانی الأخبار: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی علیه السلام بعد از من امام هر مؤمنی است. - . معانی الأخبار: ۶۶-۶۷ -

**[ترجمه]

«۶۸»

مع، [معانی الأخبار] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْعَبْدِیِّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَايَهَ بْنِ رِبْعِیٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَسَّكَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقَی الَّتِی لَا انْفِصَامَ لَهَا فَلْيَتَمَسَّكْ بِوَلَايَهِ أَخِی وَ وَصِيِّی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ لَا يَهْلِكُ مَنْ أَحَبَّهُ وَ تَوَلَّاهُ وَ لَا يَنْجُو مَنْ أَبْغَضَهُ وَ عَادَاهُ (۲).

**[ترجمه]معانی الأخبار: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هرکس دوست داشته باشد که به ریسمان استواری که ناگسستنی است چنگ زند، باید به ولایت برادر و وصیّ من علی بن ابی طالب تمسّک جوید، زیرا به یقین هرکس او را دوست بدارد و وولایتش را بپذیرد، هلاک نگردد؛ و آنکه کینه او را به دل گرفته با وی دشمنی کند، نجات نمی‌یابد. - . معانی الأخبار: ۶۷-۶۶ -

**[ترجمه]

«۶۹»

شف، [کشف الیقین] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ بَشِيراً مَا اسْتَقَرَّ الْكُرْسِیُّ وَ الْعَرْشُ وَ لَا دَارَ الْفَلَكُ وَ لَا قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ إِلَّا بِأَنْ كُتِبَ عَلَيْهَا(۳) لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا عَرَجَ بِی إِلَى السَّمَاءِ وَ اخْتَصَّنِی اللَّطِيفُ بِنِدَائِهِ (۴) قَالَ يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّيْكَ

رَبِّی وَ سَعْدَيْكَ قَالَ أَنَا الْمَحْمُودُ وَ أَنْتَ مُحَمَّدٌ شَقَقْتُ اسْمَكَ مِنِ اسْمِی وَ فَضَّلْتُكَ عَلَى جَمِيعِ بَرِيَّتِی فَانْصِبْ أَخَاكَ عَلِيّاً عَلَماً لِعِبَادِی يَهْدِيهِمْ إِلَى دِينِی يَا مُحَمَّدُ إِنِّی قَدْ جَعَلْتُ عَلِيّاً أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَنْ تَأَمَّرَ عَلَيْهِ لَعَنْتُهُ وَ مَنْ خَالَفَهُ عَذَّبْتُهُ وَ مَنْ أَطَاعَهُ قَرَّبْتُهُ يَا مُحَمَّدُ إِنِّی قَدْ جَعَلْتُ عَلِيّاً إِمَامَ الْمُسْلِمِينَ فَمَنْ تَقَدَّمَ عَلَيْهِ أَخْزَيْتُهُ وَ مَنْ عَصَاهُ أَسْجَنْتُهُ إِنَّ عَلِيّاً سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ حُجَّتِی عَلَى الْخَلِيقَةِ أَجْمَعِينَ (۵).

**[ترجمه]كشف اليقين: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: سوگند به كسی كه مرا به حق بشارت دهنده فرستاد، كرسی و عرش مستقر نگرديد و افلاک به گردش در نيامدند و آسمان و زمين به پا نخاست مگر اينكه خداوند بر آن‌ها نوشت:«لا إله إلّا الله، محمّد رسول الله، عليّ اميرالمؤمنين» و چون خدای متعال مرا به معراج و آسمان برد و مرا خداوند لطيف مخصوص به ندای خويش گردانده و فرمود: ای محمّد، عرض كردم: لبيک پروردگارا و سعديک! فرمود: من محمودم و تو محمّد، نام تو را از نام خود مشتق نموده و تو را بر همه مخلوقاتم برتری دادم، پس برادرت علی را به امامت بندگانم منصوب كن، آن‌ها را به دين من هدايت می‌كند، ای محمّد، من علی را اميرمؤمنان قرار دادم، پس هركس بر وی اميری كند، لعنتش می‌كنم و هركس با وی مخالفت نمايد، عذابش می‌دهم و آنكه از وی اطاعت نمايد، به خود نزديک گردانم؛ ای محمّد، من علی را امام مسلمانان قرار دادم، پس هركس خود را بر وی مقدّم بدارد، رسوا می‌سازم و آنكه نافرمانيش كند، به زندان در اندازم، به راستی علی سرور اوصيا و جلودار دست و روی سپيدان و حجّت من بر جمله خلايق است. - . كشف اليقين: ۵۸-۵۷ -

**[ترجمه]

«۷۰»

شف، [كشف اليقين] نَقَلْنَا مِنْ نُسْخَةٍ عَتِيقَةٍ مِنْ كُتُبِ الْمُخَالِفِينَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مَوْلَانَا عَلِيٍّ عليه السلام مَا هَذَا لَفْظُهُ: هَاتُوا مَنْ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَ كَأَنِّی مَعَهُ الْآنَ وَ هُوَ

۱- ۱. معانی الأخبار: ۶۶ و ۶۷.

۲- ۲. معانی الأخبار: ۳۶۸ و ۳۶۹.

۳- ۳. فی المصدر: الا بأن كتب اللّه عليها.

۴- ۴. فی المصدر: و اختصنی بطيف ندائه.

۵- ۵. اليقين: ۵۷ و ۵۸.

يَقُولُ فِی بَیْتِ أَمِّ سَلَمَهَ ذَلِکَ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُومِی فَافْتَحِی (۱) فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هَذَا الَّذِی بَلَغَ مِنْ خَطَرِهِ مَا أَفْتَحُ لَهُ الْبَابَ وَ قَدْ نَزَلَ فِینَا قُرْآنٌ بِالْأَمْسِ یَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ (۲) فَمَنْ هَذَا الَّذِی بَلَغَ مِنْ خَطَرِهِ أَنْ أَسْتَقْبِلَهُ بِمَحَاسِنِی وَ مَعَاصِمِی (۳) فَقَالَ کَهَیْئَهِ الْمُغْضَبِ یَا أُمَّ سَلَمَهَ مَنْ یُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللَّهَ قُومِی فَافْتَحِی الْبَابَ فَإِنَّ بِالْبَابِ رجل [رَجُلًا] لَیْسَ بِالْخَرِقِ وَ لَا بِالنَّزِقِ (۴) یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ یَا أُمَّ سَلَمَهَ إِنَّهُ آخِذٌ بِعِضَادَتَیِ الْبَابِ (۵) لَیْسَ بِفَتَّاحِ الْبَابِ (۶) وَ لَا بِدَاخِلِ الدَّارِ حَتَّی یَغِیبَ عَنْهُ الْوَطِیءُ (۷) إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی فَقَامَتْ أُمُّ سَلَمَهَ تَمْشِی نَحْوَ الْبَابِ وَ هِیَ لَا تَتَبَّتُ (۸) مَنْ فِی الْبَابِ غَیْرَ أَنَّهَا قَدْ حَفِظَتِ النَّعْتَ وَ الْوَصْفَ وَ هِیَ تَقُولُ بَخْ بَخْ لِرَجُلٍ یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فَفَتَحَتِ الْبَابَ فَأَخَذْتُ بِعِضَادَتَیِ الْبَابِ فَلَمْ أَزَلْ قَائِماً (۹) حَتَّی غَابَ الْوَطِیءُ فَدَخَلَتْ أُمُّ سَلَمَهَ خِدْرَهَا (۱۰) وَ دَخَلْتُ فَسَلَّمْتُ (۱۱) عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا أُمَّ سَلَمَهَ هَلْ تَعْرِفِینَهُ قَالَ نَعَمْ هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ هَنِیئاً

لَهُ (۱۲) قَالَ صَدَقْتِ یَا أُمَّ سَلَمَهَ بَلْ هَنِیئاً لَهُ هَذَا لَحْمُهُ مِنْ لَحْمِی وَ دَمُهُ مِنْ دَمِی وَ هُوَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی شُدَّ بِهِ أَزْرِی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی

ص: ۱۲۲

۱- ۱. فی المصدر: فافتحی الباب.

۲- ۲. سوره الأحزاب: ۵۳.

۳- ۳. المعصم: موضع السوار من الساعد.

۴- ۴. خرق الرجل: کذب و لعب لعب الصبیان. و نزق: نشط و طاش.

۵- ۵. عضادتا الباب: خشبتاه من جانبیه.

۶- ۶. فی المصدر: لیس بفاتح الباب.

۷- ۷. الوطیء: من یطأ الأرض بقدمیه من داخل الباب و لا یسمع منه الا وقع قدمیه و المراد هنا الذی یفتح الباب ای لا یدخل فورا بل بصبر حتّی یغیب من فتح الباب ثمّ یدخل.

۸- ۸. أی لا تعلم.

۹- ۹. أی قال علیّ علیه السلام: فأخذت اه. و فی المصدر: فأخذ بعضادتی الباب فلم یزل قائما اه.

۱۰- ۱۰. الخدر: ستر یمد للجاریه فی ناحیه البیت.

۱۱- ۱۱. فی المصدر: و دخل علی فسلم.

۱۲- ۱۲. فی المصدر: بلی هنیئا له.

يَا أَمَّ سَلَمَةَ اسْمَعِي وَ اشْهَدِي هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ عِنْدَهُ عِلْمُ الدِّينِ وَ هُوَ الْوَصِيُّ عَلَى الْأَمْوَاتِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي وَ الْخَلِيفَةُ عَلَى الْأَحْيَاءِ مِنْ أُمَّتِي أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ قَرِينِي فِي الْآخِرَةِ وَ مَعِي فِي الْمَلَإِ الْأَعْلَى اشْهَدِي عَلَيَّ يَا أُمَّ سَلَمَةَ أَنَّهُ صَاحِبُ حَوْضِي يَذُودُ عَنِّي كَمَا يَذُودُ الرَّاعِي عَنِ الْحَوْضِ اشْهَدِي يَا أُمَّ سَلَمَةَ أَنَّهُ قَرِينِي فِي الْآخِرَةِ وَ قُرَّةُ عَيْنِي وَ ثَمَرَةُ قَلْبِي اشْهَدِي أَنَّ زَوْجَتَهُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ يَا أُمَّ سَلَمَةَ إِنِّي عَلَى الْمِيزَانِ (۱) يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ إِنَّهُ عَلَى نَاقَةٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّةِ تُسَمَّى مُحْتَوِيَةَ تُزَاحِمُنِي (۲) بِرِكَابِهَا لَا يُزَاحِمُنِي غَيْرُهَا اشْهَدِي يَا أُمَّ سَلَمَةَ أَنَّهُ سَيُقَاتِلُ بَعْدِي النَّاكِثِينَ وَ الْمَارِقِينَ وَ الْقَاسِطِينَ وَ أَنَّهُ يَقْتُلُ شَيْطَانَ الرَّدْهَهِ وَ أَنَّهُ يُقْتَلُ شَهِيداً أَوْ يَقْدَمَ عَلَيَّ حَيّاً طَرِيّاً(۳).

<meta info=". کشف الیقین: از نسخه‌ای کهن از کتب مخالفان با اسناد آن از مولایمان علی علیه السّلام حدیثی را با این لفظ نقل کردیم: کسانی را بیاورید که از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آنچه را که من به شما می گویم، شنیده باشند و گویی هم‌اکنون با آن حضرت هستم

ص: ۱۲۱

که در خانه اُمّ سلمه آن سخن را می گوید: آن حضرت به اُمّ سلمه فرمود: برخیز و در را باز کن؛ عرض کرد: یا رسول الله، این کیست که منزلتش آن‌قدر بزرگ است که من باید در را برای وی باز کنم؟ و این در حالی است که همین دیروز درباره ما این آیه نازل شده است:«وَ إِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْئَلُوهُنَّ مِن وَرَاءِ حِجَاب» - . احزاب / ۵۳ - {و چون از زنان [پیامبر] چیزی خواستید از پشت پرده از آنان بخواهید}؟! این کیست که باید با زیورها و النگوهایم به استقبالش بروم؟! رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله با حالتی خشم‌آلود فرمود: ای اُمّ سلمه، هر کس از رسول خدا اطاعت کند از خدا اطاعت کرده است، برخیز و در را باز کن که آنکه پشت در است مردی است عاقل و خویشتن‌دار، خدا و رسولش را دوست می‌دارد و خدا رسول او نیز وی را دوست دارند، ای اُمّ سلمه، او دست از چهارچوب در گرفته و قصد باز کردن آن و وارد شدن را ندارد و صبر می کند تا کسی که در را باز کرده داخل خانه شود إن شاء الله تعالی. پس اُم سلمه بی‌آنکه بداند پشت در کیست، در حالی که نعت و وصفی که پیامبر از آن مرد کرده بود را به خاطر سپرده بود و با خود می گفت، خوشا خوشا به حال مردی که خدا و رسولش را دوست می‌دارد و خدا و رسولش نیز او را دوست می‌دارند، در را باز کرد. پس من چهار چوب در را گرفته و منتظر ماندم تا صدای پای کسی که در را باز کرده محو گردد، و چون اُمّ سلمه وارد پشت پرده‌اش شد، وارد خانه شده و به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سلام کردم. پس رسول خدا فرمود: ای اُمّ سلمه، آیا او را می‌شناسی؟ گفت: آری، او علی بن ابی طالب است و گوارایش باد، فرمود: راست گفتی اُمّ سلمه، بلی ، گوارایش باد، گوشت او از گوشت من و خون او از خون من است و او نزد من منزلت هارون از موسی را دارد که خداوند بازوی مرا با او قوی گردانیده لیکن پس از من پیامبری نیست.

ص: ۱۲۲

ای اُمّ سلمه، و گواه باش که این علی بن ابی طالب امیرمؤمنان و سرور مسلمانان است، و علم دین نزد اوست و او وصیّ مردگان از اهل بیت من و جانشین من بر زنده‌های اُمّت من است، در دنیا برادر و در آخرت قرین من است، و در ملأ أعلی با من خواهد بود؛ بر من گواه باش ای اُمّ سلمه که او صاحب حوض من است نااهلان را چنان از آن دور می‌سازد که چوپان چارپایان را از آبشخور دور میسازد، اُمّ سلمه، گواه باش که در آخرت او قرین، نور چشم و میوه دل من است، گواه باش که

همسرش سرور زنان جهان است، اُمّ سلمه، در روز قیامت من بر سر میزان خواهم بود و او سوار بر ناقه‌ای از شتران بهشتی که«محتویهٔ» نام دارد و به من نزدیک می‌شود و جز او دیگری به من نزدیک نمی‌شود. اُمّ سلمه، گواه باش که او پس از من با ناکثین و مارقین و قاسطین خواهد جنگید و او شیطان ردهه (سردسته خوارج) را خواهد کشت و خود شهید خواهد شد یا اینکه زنده و با طراوت نزد من خواهد آمد. - . کشف الیقین: ۱۵۳- ۱۵۲ -

**[ترجمه]

بیان

شیطان الردهه هو ذو الثدیه و سیأتی عله تسمیته بذلک.

**[ترجمه]«شیطان الردهه» همان «ذو الثدیه» است که علت نامیدنش به این نام بعداً خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۷۱»

شف، [کشف الیقین] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَرَزْدَقِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی هَارُونَ عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا خَطَبَ أَبُو بَکْرٍ قَامَ أُبَیُّ بْنُ کَعْبٍ یَوْمَ جُمُعَهٍ وَ کَانَ أَوَّلَ یَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ یَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِینَ الَّذِینَ هَاجَرُوا وَ اتَّبَعُوا مَرْضَاهَ الرَّحْمَنِ (۴) وَ أَثْنَی اللَّهُ عَلَیْهِمْ فِی الْقُرْآنِ وَ یَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ الَّذِینَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَ الْإِیمَانَ وَ یَا مَنْ أَثْنَی اللَّهُ عَلَیْهِمْ فِی الْقُرْآنِ تَعَاشَیْتُمْ (۵) أَمْ نَسِیتُمْ أَمْ بَدَّلْتُمْ أَمْ غَیَّرْتُمْ أَمْ خَذَلْتُمْ أَمْ عَجَزْتُمْ أَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَامَ فِینَا مَقَاماً أَقَامَ لَنَا عَلِیّاً فَقَالَ مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ وَ مَنْ کُنْتُ نَبِیَّهُ فَهَذَا أَمِیرُهُ أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی طَاعَتُکَ وَاجِبَهٌ عَلَی مَنْ بَعْدِی أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أُوصِیکُمْ بِأَهْلِ بَیْتِی خَیْراً فَقَدِّمُوهُمْ وَ لَا تَقَدَّمُوهُمْ (۶) وَ أَمِّرُوهُمْ وَ لَا تَأَمَّرُوا عَلَیْهِمْ أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَ

۱- ۱. فی المصدر: انی علی البراق.

۲- ۲. أی تقاربنی.

۳- ۳. الیقین: ۱۵۲ و ۱۵۳.

۴- ۴. فی(ک): و ابتغوا.

۵- ۵. فی المصدر: تناسیتم.

۶- ۶. فی المصدر: و لا تقدموهم.

رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَهْلُ بَيْتِی الْأَئِمَّهُ مِنْ بَعْدِی أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَهْلُ بَيْتِی مَنَارُ الْهُدَی وَ الْمَدْلُولُونَ عَلَی اللَّهِ (۱) أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ الْهَادِی لِمَنْ ضَلَّ أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ عَلِيٌّ الْمُحْيِی لِسُنَّتِی وَ مُعَلِّمُ أُمَّتِی وَ الْقَائِمُ بِحُجَّتِی وَ خَيْرُ مَنْ أُخَلِّفُ بَعْدِی وَ سَيِّدُ أَهْلِ بَيْتِی وَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ طَاعَتُهُ مِنْ بَعْدِی كَطَاعَتِی عَلَی أُمَّتِی أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ لَمْ يُوَلِّ عَلَی عَلِيٍّ أَحَداً مِنْكُمْ وَ وَلَّاهُ فِی كُلِّ غَيْبَهٍ عَلَيْكُمْ أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُمَا كَانَ مَنْزِلَتُهُمَا وَاحِداً وَ أَمْرُهُمَا وَاحِداً أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ قَالَ إِذَا غِبْتُ عَنْكُمْ خَلَّفْتُ فِيكُمْ عَلِيّاً فَقَدْ خَلَّفْتُ فِيكُمْ رَجُلًا كَنَفْسِی أَ وَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ جَمَعَنَا قَبْلَ مَوْتِهِ فِی بَيْتِ ابْنَتِهِ فَاطِمَهَ عليها السلام فَقَالَ لَنَا إِنَّ اللَّهَ أَوْحَی إِلَی مُوسَی أَنِ اتَّخِذْ أَخاً مِنْ أَهْلِكَ وَ أَجْعَلَهُ نَبِيّاً وَ أَجْعَلَ أَهْلَهُ لَكَ وُلْداً وَ أُطَهِّرَهُمْ مِنَ الْآفَاتِ وَ أَخْلَعَهُمْ (۲) مِنَ الذُّنُوبِ فَاتَّخَذَ مُوسَی هَارُونَ وَ وُلْدَهُ وَ كَانُوا أَئِمَّهَ بَنِی إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِهِ وَ الَّذِينَ يَحِلُّ لَهُمْ فِی مَسَاجِدِهِمْ مَا يَحِلُّ لِمُوسَی أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَوْحَی إِلَيَّ أَنْ أَتَّخِذَ عَلِيّاً أَخاً كَمُوسَی اتَّخَذَ هَارُونَ أَخاً وَ أَتَّخِذَ وُلْدَهُ وُلْداً كَمَا اتَّخَذَ وُلْدَ هَارُونَ وُلْداً فَقَدْ طَهَّرْتُهُمْ كَمَا طُهِّرَ وُلْدُ هَارُونَ أَلَا وَ إِنِّی خَتَمْتُ بِكَ النَّبِيِّينَ فَلَا نَبِيَّ بَعْدَكَ فَهُمُ الْأَئِمَّهُ(۳) وَ كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ يَوْماً فَأَلْفَيْتُهُ (۴) يُكَلِّمُ رَجُلًا أَسْمَعُ كَلَامَهُ وَ لَا أَرَی وَجْهَهُ فَقَالَ فِيمَا يُخَاطِبُهُ يَا مُحَمَّدُ مَا أَنْصَحَهُ لَكَ وَ لِأُمَّتِكَ وَ أَعْلَمَهُ بِسُنَّتِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَ فَتَرَی أُمَّتِی تَنْقَادُ لَهُ بَعْدَ وَفَاتِی فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ تَتْبَعُهُ مِنْ أُمَّتِكَ أَبْرَارُهَا وَ يُخَالِفُ عَلَيْهِ مِنْ أُمَّتِكَ فُجَّارُهَا وَ كَذَلِكَ أَوْصِيَاءُ النَّبِيِّينَ مِنْ قَبْلُ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ أَوْصَی إِلَی يُوشَعَ بْنِ نُونٍ وَ كَانَ أَعْلَمَ بَنِی إِسْرَائِيلَ وَ أَخْوَفَهُمْ لِلَّهِ وَ أَطْوَعَهُمْ لَهُ وَ أَمَرَهُ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَهُ وَصِيّاً كَمَا اتَّخَذْتَ عَلِيّاً وَصِيّاً وَ كَمَا أُمِرْتَ بِذَلِكَ فَسَخِطَ بَنُو إِسْرَائِيلَ سِبْطُ مُوسَی خَاصَّهً فَلَعَنُوهُ وَ شَتَمُوهُ وَ عَنَفُوهُ وَ وَضَعُوا لَهُ أَمْرَهُ فَإِنْ أَخَذَتْ أُمَّتُكَ كَسَنَنِ بَنِی إِسْرَائِيلَ كَذَّبُوا وَصِيَّكَ وَ جَحَدُوا

۱- ۱. فی المصدر: و المدلون علی اللّه.

۲- ۲. و اخلصهم خ ل. و فی المصدر: و طهرهم من الآفات و خلعهم من الذنوب.

۳- ۳. قد أسقط المصنّف رحمه اللّه بعد ذلک قطعه طویله من الحدیث کما یشیر إلیه فی البیان.

۴- ۴. أی وجدته.

أَمْرَهُ وَ نَبَذُوا خِلَافَتَهُ وَ غَالَطُوهُ فِي عِلْمِهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا مَلَكٌ مِنْ مَلَائِكَةِ رَبِّي يُنْبِئُ أَنَّ أُمَّتِي تَخْتَلِفُ عَلَى أَخِي وَ وَصِيِّي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ إِنِّي أُوصِيكَ يَا أُبَيُّ بِوَصِيَّةٍ إِنْ أَنْتَ حَفِظْتَهَا لَمْ تَزَلْ بِخَيْرٍ يَا أُبَيُّ عَلَيْكَ بِعَلِيٍّ فَإِنَّهُ الْهَادِي الْمَهْدِيُّ النَّاصِحُ لِأُمَّتِي الْمُحْيِي لِسُنَّتِي وَ هُوَ إِمَامُكُمْ بَعْدِي فَمَنْ رَضِيَ بِذَلِكَ لَقِيَنِي عَلَى مَا فَارَقْتُهُ عَلَيْهِ وَ مَنْ غَيَّرَ وَ بَدَّلَ لَقِيَنِي نَاكِثاً لِبَيْعَتِي عَاصِياً لِأَمْرِي جَاحِداً لِنُبُوَّتِي لَا أَشْفَعُ لَهُ عِنْدَ رَبِّي وَ لَا أَسْقِيهِ مِنْ حَوْضِي فَقَامَتْ إِلَيْهِ رِجَالُ الْأَنْصَارِ فَقَالُوا اقْعُدْ رَحِمَكَ اللَّهُ فَقَدْ أَدَّيْتَ مَا سَمِعْتَ وَ وَفَيْتَ بِعَهْدِكَ (۱).

**[ترجمه]کشف اليقين: على عليه السّلام فرمود: چون ابوبكر خطبه خواند روز جمعه بود و اوّلين روز از ماه رمضان كه اُبّى بن كعب برخاسته و گفت: اى جماعت مهاجرين كه براى رضاى خداى رحمان مهاجرت كرديد و خداوند در قرآن ايشان را ستوده است، و اى جماعت انصار كه ميزبانى مهاجرين و ايمان را يكجا براى خود كسب كرده‌ايد و اى كسانى كه خداوند در قرآن ايشان را ستوده، فراموش كرده‌ايد يا خود را به فراموشى زده‌ايد؟ عهد و ايمان را تبديل كرده‌ايد يا آن را تغيير داده‌ايد؟ يا اينكه خذلان اختيار نموده يا دچار عجز گشته و به ناتوانى گرفتار آمده‌ايد؟ مگر نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله در بين ما ايستاد و على را به امامت و خلافت ما منصوب نموده و فرمودند: هركس من مولاى اويم اينك على مولاى اوست، هر كس من نبىّ او بوده‌ام اينك على امير اوست؟ مگر نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: اى على، تو نزد من منزلت هارون از موسى را دارى، اطاعت از تو بعد از من بر همه واجب است؟ آيا نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: شما را سفارش مى‌كنم كه با اهل بيت من نيكو باشيد، آن‌ها را بر خود مقدّم بداريد و از ايشان پيشى نگيريد، ايشان را به اميرى برگزينيد و بر ايشان امير مباشيد؟ آيا نمى‌دانيد كه

ص: ۱۲۳

رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: اهل بيت من امامان بعد از من هستند؟ آيا نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: اهل بيت من مناره‌هاى هدايتند و هدايت شدگانند به سوى خدا؟ آيا نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: اى على، تو براى هر گمراهى هدايت‌گرى؟ آيا نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: على احياكننده سنت من، آموزگار اُمّت من، قائم به حجّت من و بهترين كسى است كه پس از خود بر جاى مى‌گذارم، او بزرگ اهل بيت من محبوب‌ترين انسان نزد من است و اطاعت او همانند اطاعت من بر اُمتم واجب است؟ مگر نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله هيچ‌كدام از شما را امير او نساخت و در هر غيبتى كه داشت، او را به اميرى شما مى‌گمارد؟ آيا نمى‌دانيد كه آن دو از يك منزلت برخوردار بودند و كارى يكسان داشتند؟ آيا نمى‌دانيد كه آن حضرت فرمود: هرگاه در ميان شما نبودم و على را بر شما گماردم، مردى چون خودم را بر شما گمارده‌ام؟ آيا نمى‌دانيد كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله قبل از رحلت خود ما را در خانه دخترش فاطمه عليها السّلام گرد آورده سپس به ما فرمود: همانا خداوند به موسى وحى فرمود كه از خاندانت برادرى براى خود برگزين، من او را پيامبر قرار خواهم داد و فرزندان او را فرزندان تو قرار خواهم داد و ايشان را از هر آفتى پاك گردانده و از گناهان عارى مى‌نمايم. پس موسى هارون و فرزندانش را برگزيد و ايشان بعد از موسى پيشوايان بنى اسرائيل بودند و هر آنچه را كه در مساجدشان براى موسى روا بود، براى ايشان نيز روا بود، بدانيد كه خداوند متعال به من وحى فرموده كه على را به برادرى برگزينم همان‌طور كه موسى، هارون را به برادرى برگزيد و فرزندان او را فرزندان خويش قرار دادم همان‌طور كه موسى فرزندان هارون را فرزندان خود قرار داد، من ايشان را همچون فرزندان هارون پاك و مطهّر

نموده‌ام، بدان که من نبوّت پیامبران را به تو ختم نمودم و پس از تو پیامبری نخواهد بود و آن‌ها (فرزندان) امام خواهند بود. - . در اینجا مصنف رحمهٔ الله علیه بخشی طولانی از حدیث را از قلم انداخته است. -

و روزی نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بودم و او در حال گفتگو با مردی یافتم که سخن وی را می‌شنیدم لیکن چهره‌اش را نمی‌دیدم، وی ضمن سخنانی به پیامبر گفت: یا محمّد، او چقدر خیرخواه برای اُمّت تو و چه دانا به سنّت توست! پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آیا به نظر شما اُمّتم بعد از وفاتم مطیع وی خواهد شد؟ گفت: ای محمّد، از میان اُمّت تو ابرارشان از وی پیروی خواهد کرد و فاجران اُمّت تو با او به مخالفت بر خواهند خواست و اوصیای پیامبران پیشین نیز چنین بوده‌اند، ای محمّد، موسی بن عمران یوشع بن نون را که اعلم بنی‌اسرائیل و خدا ترس‌ترین آن‌ها و مطیع‌ترین فرد برای وی بود، به جانشینی خود منصوب نمود و خداوند به وی فرمان داد که او را وصی خود کند همان‌طور که تو علی را وصیّ خود کردی، لیکن بنی‌اسرائیل و به خصوص قبیله موسی بر او خشم گرفتند و لعنش کرده دشنامش دادند و با وی به خشونت رفتار کردند و تنهایش گذاشتند؛ از این رو چنانچه اُمّت تو از سنّت‌های بنی‌اسرائیل تبعیت کنند، وصیّ تو را تکذیب خواهند کرد و ولایتش را انکار خواهند نمود،

ص: ۱۲۴

و زیربار خلافتش نخواهند رفت و علم او را مورد تردید قرار خواهند داد. پس اُبیّ عرض کرد: یا رسول الله، این کیست؟ فرمود: این فرشته‌ای از فرشتگان پروردگار من است که خبر میدهد اُمّت من در مورد برادر و وصیّ من علی بن ابی طالب دچار اختلاف خواهند شد و من تو را ای اُبیّ وصیّتی می‌کنم که اگر آن را نگاه داری، پیوسته برخیر خواهی بود؛ ای اُبّی، پیوسته از علی اطاعت کن زیرا او هم هدایت‌گر است و هم هدایت یافته، او خیرخواه اُمّت من و زنده کننده سنّتم می‌باشد و او پس از من امام شماست، پس هر کس بدین رضایت داد، به همان صورتی که از او جدا گشته ام، مرا دیدار خواهد کرد؛ ای اُبیّ، هر کس در این کار تغییر و تبدیلی دهد، همانند یک پیمان شکن سرکش و انکار کننده نبوّتم با من ملاقات خواهد کرد، نه او را نزد پروردگارم شفاعت می‌کنم و نه از حوضم سیرابش خواهم ساخت؛ پس مردانی از انصار برخاسته و گفتند: ای اُبیّ بنشین خدایت رحمت کند، آنچه را که شنیده بودی باز گفتی و به عهد خود وفا کردی. - . کشف الیقین: ۱۷۲-۱۷۰ -

**[ترجمه]

بیان

التعاشی التجاهل و الحدیث مختصر و تمامه فی کتاب الفتن.

**[ترجمه]التعاشی: خود را به نادانی زدن، تجاهل. این حدیث به صورت خلاصه است و کامل آن در کتاب «الفتن» نقل شده است.

**[ترجمه]

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ أَبِی الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ حَیْدَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحُسَیْنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّشِیدِ الْأَصْفَهَانِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْعَطَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْفَارِسِیِّ عَنْ فَارُوقٍ الْخَطَّابِیِّ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ مِنْهَالٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ شَاذَانَ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ خَالِدٍ الْمَکِّیِّ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَنْ مِیلَادِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ آهِ آهِ لَقَدْ سَأَلْتَ یَا جَابِرُ عَنْ خَیْرِ مَوْلُودٍ فِی شِبْهِ الْمَسِیحِ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی خَلَقَ عَلِیّاً نُوراً مِنْ نُورِی وَ خَلَقَنِی نُوراً مِنْ نُورِهِ وَ کِلَانَا مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ ثُمَّ شَرَحَ صلی الله علیه و آله مَبْدَأَ وِلَادَهِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ أَنَّ رَجُلًا کَانَ یُسَمَّی الْمُبْرَمَ فِی ذَلِکَ الزَّمَانِ قَدْ عَبَدَ اللَّهَ مِائَتَیْ سَنَهٍ وَ سَبْعِینَ سَنَهً أَسْکَنَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی قَلْبِهِ الْحِکْمَهَ وَ أَلْهَمَهُ بِحُسْنِ طَاعَهِ رَبِّهِ وَ أَنَّهُ بَشَّرَ أَبَا طَالِبٍ بِمَا هَذَا لَفْظُهُ أَبْشِرْ یَا هَذَا بِأَنَّ الْعَلِیَّ الْأَعْلَی أَلْهَمَنِی إِلْهَاماً فِیهِ بِشَارَتُکَ قَالَ أَبُو طَالِبٍ وَ مَا هُوَ قَالَ یُولَدُ مِنْ ظَهْرِکَ وَلَدٌ هُوَ وَلِیُّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ وَصِیُّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِینَ فَإِنْ أَنْتَ أَدْرَکْتَ ذَلِکَ الْوَلَدَ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُ إِنَّ الْمُبْرَمَ یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ بِهِ یَتِمُّ النُّبُوَّهُ وَ بِعَلِیٍّ یَتِمُّ الْوَصِیَّهُ.

ثُمَّ ذَکَرَ الْحَدِیثَ إِلَی آخِرِهِ وَ هَذَا مَا أَرَدْنَا مِنْهُ (۲).

ص: ۱۲۵

۱- ۱. الیقین: ۱۷۰- ۱۷۲.

۲- ۲. الیقین: ۱۸۶ و ۱۸۷.

**[ترجمه]کشف الیقین: جابر بن عبدالله انصاری گوید: از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله درباره میلاد علی علیه السّلام پرسیدم، فرمود: آه آه، ای جابر درباره ولادت کسی پرسیدی که در شباهت به مسیح بهترین مولود است، خداوند تبارک و تعالی علی را به صورت نوری از نور من آفرید و مرا نیز از نور او آفرید و هر دو از یک نور هستیم؛ سپس آن حضرت صلوات الله علیه آغاز ولادت علی علیه السّلام را به تفصیل بیان فرموده و اینکه مردی در آن زمان مبرم نامیده می‌شد دویست و هفتاد سال خدا را عبادت کرده بود و خداوند حکمت را در قلبش قرار داده و حسن طاعت پروردگارش را به وی الهام فرموده بود، و اینکه وی ابوطالب را بدین گونه بشارت داد: بشارت باد تو را ای مرد، زیرا خداوند علیّ اعلی به من الهامی فرموده که بشارت تو در آن است. ابوطالب گفت: آن چیست؟ گفت: از پشت تو پسری به دنیاخواهد آمد که ولیّ خدای عزّوجل است و امام پرهیزگاران و وصیّ رسول رب العالمین، پس اگر تو آن پسر را دیدار کردی، سلام مرا به وی برسان و به او بگو: مبرم تو را سلام رسانده و می‌گوید: أشهد أن لا إله إلّا الله و أنّ محمّداً رسول الله، نبوّت به وی ختم میشود و وصیّت به علی به کمال می‌رسد، سپس تمام حدیث را نقل می‌کند لیکن مراد ما بیان همین مقدار بود. - . کشف الیقین: ۱۸۷- ۱۸۶ -

ص: ۱۲۵

**[ترجمه]

«۷۳»

شف، [کشف الیقین] أَحْمَدُ بْنُ مَرْدَوَیْهِ فِی کِتَابِ الْمَنَاقِبِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ إِنَّکَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ (۱).

**[ترجمه]کشف الیقین: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، تو سرور مسلمانان، امام پارسایان، پیشوای دست و روی سپیدان و یعسوب مؤمنانی. - . کشف الیقین: ۱۹۰ -

**[ترجمه]

«۷۴»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ مُخْتَصَرِ الْأَرْبَعِینِ لِیُوسُفَ بْنِ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِیِّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ إِنَّکَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ.

قال أبو القاسم الطائی سألت أحمد بن یحیی عن الیعسوب فقال هو الذکر من النحل الذی یقدمها و یحامی عنها(۲).

**[ترجمه]کشف الیقین: از کتاب «مختصرالأربعین» یوسف بن احمد بغدادی با اسنادش گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، تو سرور مسلمانان، یعسوب مؤمنان، امام پارسایان و جلودار دست و روی سپیدانی؛ ابوالقاسم طائی گوید:

از احمد بن یحیی درباره معنای «یعسوب» پرسیدم، گفت: نر زنبور عسل است که پیشاپیش آن‌ها حرکت نموده و از آنان دفاع می‌کند. -. کشف الیقین: ۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۷۵»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ أَسْمَاءِ مَوْلَانَا عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو حَمْزَةَ وَ جَعْفَرُ بْنُ سُلَیْمَانَ وَ مَسْلَمَةُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ سُلَیْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِی الرِّضَا علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ یَوْمَ نَدْعُوا کُلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ (۳) قَالَ یَدْعُونَ بِإِمَامِ زَمَانِهِمْ وَ کِتَابِ رَبِّهِمْ وَ سُنَّةِ نَبِیِّهِمْ وَ قَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّکَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ (۴).

**[ترجمه]کشف الیقین: از کتاب «اسماء مولانا علی علیه السّلام» مرفوعاً از امام رضا علیه السّلام آورده است که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در قول خدای عزّوجل:«یَوْمَ نَدْعُواْ کُلَّ أُنَاسِ بِإِمَامِهِم» -. بنی اسرائیل/ ۷۱ - {[یاد

کن] روزی را که هر گروهی را با پیشوایشان فرا می خوانیم.} فرمود: آن‌ها با امام زمان خودشان فرا خوانده می‌شوند و با کتاب پروردگارشان و سنّت پیامبرشان؛ و فرمود: ای علی، تو سرور مسلمانان، امام پارسایان، جلودار دست و رو سپیدان و یعسوب مؤمنانی. -. کشف الیقین: ۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۷۶»

شف، [کشف الیقین] الْحَافِظُ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ النَّطَنْزِیُّ مِنْ کِتَابِهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمُقْرِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ شُجَاعٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْبَرْمَکِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُرَاتِ عَنْ ثَابِتِ بْنِ دِینَارٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَصِیِّی وَ إِمَامُ أُمَّتِی وَ خَلِیفَتِی عَلَیْهَا بَعْدِی وَ مِنْ وُلْدِهِ الْقَائِمُ الْمُنْتَظَرُ الَّذِی یَمْلَأُ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ بَشِیراً وَ نَذِیراً إِنَّ الثَّابِتِینَ عَلَی الْقَوْلِ بِهِ فِی زَمَانِ غَیْبَتِهِ لَأَعَزُّ مِنَ الْکِبْرِیتِ الْأَحْمَرِ فَقَامَ

۱- ۱. الیقین: ۱۹۰.

۲- ۲. الیقین: ۱۹۱.

۳- ۳. سوره بنی إسرائیل: ۷۱.

۴- ۴. سوره بنی إسرائیل: ۱۹۱.

إِلَيْهِ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ لِلْقَائِمِ مِنْ وُلْدِكَ غَيْبَةٌ قَالَ إِي وَ رَبِّي وَ لِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ يَمْحَقَ الْكافِرِينَ (۱) يَا جَابِرُ إِنَّ هَذَا أَمْرٌ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ سِرٌّ مِنْ سِرِّ اللَّهِ عِلْمُهُ مَطْوِيٌّ عَنْ عِبَادِ اللَّهِ إِيَّاكَ وَ الشَّكَّ فِيهِ فَإِنَّ الشَّكَّ فِي أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ كُفْرٌ(۲).

**[ترجمه]کشف الیقین: حافظ محمّد بن احمد نطنزی از کتاب خود مرفوعاً از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: همانا علی بن ابی طالب وصیّ من و امام اُمّت و خلیفه من بعد از من بر آن‌هاست، و از جمله فرزندان ایشان قائم منتظر است که خداوند زمین را بر دست او پر از عدل و داد می‌کند همان‌طور که از پیش پر از جور و ستم شده باشد؛ سوگند به آنکس که مرا به حق بشارت دهنده و بیم دهنده مبعوث فرمود که ثابتان بر قول به وجود او در زمان غیبتش از کبریت سرخ نایاب‌ترند. پس

ص: ۱۲۶

جابر بن عبدالله انصاری برخاسته و عرض کرد: یا رسول الله، آیا قائم فرزندان تو غیبتی دارد؟ فرمود: آری به پروردگارم سوگند «وَ لِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ يَمْحَقَ الْكَفِرِين» - . آل عمران/ ۱۴۱ - {و

تا خدا کسانی را که ایمان آورده اند خالص گرداند و کافران را [به تدریج] نابود سازد.}؛ ای جابر، این امر کار خدای عزّوجل است و سرّی از اسرار الله است که از دید بندگان خدا نهان است، مبادا که در آن شک کنی زیرا شک کردن در کار خدای عزّوجل کفر است. - . کشف الیقین: ۱۹۲-۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۷۷»

شف، [کشف الیقین] مِنْ كِتَابِ كِفَايَةِ الطَّالِبِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِبَةِ اللَّهِ الْقَاضِي عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ الْحَافِظِ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ السَّمَرْقَنْدِيِّ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ مَسْعَدَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَمْرٍو الْفَارِسِيِّ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ بْنِ عَدِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَعِيدِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دَاهِرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَايَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَتَكُونُ فِتْنَةٌ فَمَنْ أَدْرَكَهَا مِنْكُمْ فَعَلَيْهِ بِخَصْلَتَيْنِ كِتَابُ اللَّهِ تَعَالَى وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ آخِذٌ بِيَدِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ هُوَ يَقُولُ هَذَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِي وَ أَوَّلُ مَنْ يُصَافِحُنِي وَ هُوَ فَارُوقُ هَذِهِ الْأُمَّةِ يُفَرِّقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هُوَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَالُ يَعْسُوبُ الظَّلَمَةِ وَ هُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ هُوَ بَابِيَ الَّذِي أُوتَى مِنْهُ وَ هُوَ خَلِيفَتِي مِنْ بَعْدِي (۳).

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْعَبْدِيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کشف الیقین: از کتاب کفایة الطالب مرفوعاً از ابن عباس آورده است که گفت: فتنه‌ای در پیش خواهد بود، پس هریک از شما که آن را درک نمود، باید به دو چیز تمسک جوید: کتاب خدا و علی بن ابی طالب علیه السّلام، که من از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی که دست علی علیه السّلام را گرفته بود، شنیدم که فرمود: این نخستین کسی است که

به من ایمـان آورد و اوّلین کسـی است که (در روز قیـامت) بـا من مصـافحه می کنـد، و او فاروق این اُمّت است حق را از باطل جـدا می کنـد، و او یعسوب مؤمنـان است و ثروت، یعسوب سـتمگران است و او صـدِّیق اکبر است، و او دروازه من است که از آن به سوی من آیند، و او پس از من جانشین من است. - . کشف الیقین: ۱۹۹-۱۹۸ -

معانی الأخبار: با سندی نظیر این روایت را از اعمش نقل کرده است. - . معانی الأخبار : ۴۰۲-۴۰۱ -

**[ترجمه]

«۷۸»

شی، [تفسیر العیاشـی] عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ لِی یَا أَنَسُ اسْكُبْ لِی وَضُوءاً قَالَ فَعَمَدْتُ فَسَكَبْتُ لِلنَّبِیِّ وَضُوءاً فَأَعْلَمْتُهُ فَخَرَجَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ عَادَ إِلَی الْبَیْتِ إِلَی مَجْلِسِهِ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَیَّ فَقَالَ یَا أَنَسُ أَوَّلُ مَنْ یَدْخُلُ عَلَیْنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ قَالَ أَنَسٌ فَقُلْتُ بَیْنِی وَ بَیْنَ نَفْسِی اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رَجُلًا مِنْ قَوْمِی قَالَ فَإِذَا أَنَا بِبَابِ الدَّارِ یُقْرَعُ فَخَرَجْتُ فَفَتَحْتُ فَإِذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَدَخَلَ فَتَمَشَّی فَرَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حِینَ رَآهُ وَثَبَ عَلَی قَدَمَیْهِ مُسْتَبْشِراً فَلَمْ یَزَلْ قَائِماً وَ عَلِیٌّ یَتَمَشَّی حَتَّی دَخَلَ عَلَیْهِ الْبَیْتَ فَاعْتَنَقَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَرَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَمْسَحُ بِكَفِّهِ وَجْهَهُ فَیَمْسَحُ

ص: ۱۲۷

۱- ۱. سوره آل عمران: ۱۴۱.

۲- ۲. الیقین: ۱۹۱ و ۱۹۲.

۳- ۳. الیقین: ۱۹۸ و ۱۹۹.

۴- ۴. معانی الأخبار: ۴۰۱ و ۴۰۲.

بِهِ وَجْهَ عَلِيٍّ وَ يَمْسَحُ عَنْ وَجْهِ عَلِيٍّ بِكَفِّهِ فَيَمْسَحُ بِهِ وَجْهَهُ يَعْنِي وَجْهَ نَفْسِهِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ علیه السلام يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ صَنَعْتَ بِيَ الْيَوْمَ شَيْئاً مَا صَنَعْتَ بِي قَطُّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَا يَمْنَعُنِي وَ أَنْتَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي وَ الَّذِي يُبَيِّنُ لَهُمْ مَا يَخْتَلِفُونَ فِيهِ بَعْدِي وَ تُسْمِعُهُمْ نُبُوَّتِي (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: أنس بن مالك گويد: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: انس، آب وضویی برای من بیار، پس آب وضویی برای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فراهم کرده و به وی خبر دادم، آن حضرت بیرون آمده و وضو گرفت سپس به مجلس خود در خانه برگشت سپس سر برداشته و به من فرمود: ای انس، اوّلین کسی بر ما وارد شود، امیرمؤمنان است و سرور مسلمانان و جلودار دست و روی سپیدان. انس گوید: پس با خود گفتم: خداوندا، او را مردی از قوم من قرار ده! گوید: ناگاه متوجه شدم در خانه را می‌زنند، پس بیرون رفته و در را باز کردم که علی بن ابی طالب علیه السّلام را دیدم، ایشان وارد شده و قدم زنان راه می‌رفت و دیدم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله چون وی را دید، شادمانه به پا خاسته و منتظر ماندند تا اینکه علی وارد اتاق آن حضرت شد، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله او را در آغوش کشیده و دیدم آن حضرت دست علی را بر صورت خود می‌کشد و دستِ مبارک خود را بر

ص: ۱۲۷

صورت علی علیه السّلام می‌کشد و سپس با همان دست بر صورت خود را مسح می‌کند؛ پس علی علیه السّلام به وی عرض کرد: یا رسول الله، امروز رفتاری با من داشتید که از پیش هرگز چنین رفتاری نکرده بودید! رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چرا چنین نکنم و حال آنکه تو وصیّ و جانشین منی و کسی هستی که احکامی را که بعد از من در آن اختلاف می... کنند، بر ایشان توضیح می‌دهی و رسالت نبوّت مرا به گوش آن‌ها می‌رسانی؟! - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۷۹»

جا، [المجالس] للمفيد عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْرَفِيُّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مِينَا مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَيْلَةَ وَفْدِ الْجِنِّ قَالَ فَحَطَّ عُلَى (۲) ثُمَّ ذَهَبَ فَلَمَّا رَجَعَ تَنَفَّسَ وَ قَالَ نُعِيَتْ إِلَيَّ نَفْسِي يَا ابْنَ مَسْعُودٍ فَقُلْتُ اسْتَخْلِفْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ قُلْتُ أَبَا بَكْرٍ قَالَ فَمَشَى سَاعَةً ثُمَّ تَنَفَّسَ وَ قَالَ نُعِيَتْ إِلَيَّ نَفْسِي يَا ابْنَ مَسْعُودٍ فَقُلْتُ اسْتَخْلِفْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ قُلْتُ عُمَرَ فَسَكَتَ ثُمَّ مَشَى سَاعَةً وَ تَنَفَّسَ وَ قَالَ نُعِيَتْ إِلَيَّ نَفْسِي يَا ابْنَ مَسْعُودٍ فَقُلْتُ اسْتَخْلِفْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ قُلْتُ عُثْمَانَ فَسَكَتَ ثُمَّ مَشَى سَاعَةً فَقَالَ نُعِيَتْ إِلَيَّ نَفْسِي يَا ابْنَ مَسْعُودٍ فَقُلْتُ اسْتَخْلِفْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ قُلْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَتَنَفَّسَ ثُمَّ قَالَ وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ أَطَاعُوهُ لَيَدْخُلُنَّ الْجَنَّةَ أَجْمَعِينَ أَكْتَعِينَ (۳).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو بَكْرِ بْنُ مَرْدَوَيْهِ وَ مُحَمَّدٌ السَّمْعَانِيُّ بِإِسْنَادِهِمَا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]مجالس شیخ مفید: عبدالله بن مسعود گوید: در شبی که گروه‌هایی از اجنّه به حضور رسول خدا صَلی الله علیهِ و

آله شرفیاب شدند، ما با آن حضرت از مدینه بیرون شدیم. راوی گوید: پس آن حضرت در عُلَی - . نام ناحیه‌ای در وادی القری - پیاده شد سپس از آن‌جا حرکت نموده، و چون بازگشت آهی کشید و فرمود: ابن مسعود! خبر مرگم را به من دادند. عرض کردم: یا رسول الله، جانشین معیّن کنید. فرمود: چه کسی را؟ عرض کردم: ابوبکر. ابن مسعود گوید: پس آن حضرت ساعتی قدم زده سپس آهی کشید و فرمود: ابن مسعود، خبر مرگم را به من دادند. عرض کردم: جانشین معیّن کن یا رسول الله. فرمود: چه کسی را؟ عرض کردم: عمر . پس آن حضرت سکوت کرده و ساعتی قدم زد و آهی کشیده و فرمود: این مسعود، خبر مرگم را به من دادند. عرض کردم: جانشین معین کنید. فرمود: چه کسی؟ عرض کردم: عثمان. آن حضرت سکوت فرموده ساعتی قدم زد آن‌گاه فرمود: خبر مرگم را به من دادند ای ابن مسعود. عرض کردم: جانشین معیّن کنید یا رسول الله. فرمود: چه کسی؟ عرض کردم: علی بن أبی طالب. آن حضرت نفس عمیقی کشیده سپس فرمود: سوگند به آنکه جانم در دست اوست اگر از وی اطاعت کنند حتماً جملگی باهم وارد بهشت می‌شوند. - . امالی مفید: ۲۲-۲۱ -

مناقب ابن شهر آشوب: ابوبکر بن مردویه و محمّد سمعانی با اسنادهای خود از عبدالرزاق مانند این حدیث را نقل کرده‌اند. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵۴-۵۵۳ -

**[ترجمه]

«۸۰»

جا، [المجالس] للمفید مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ الْمَرْزُبَانِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ فِطْرٍ الْإِسْکَافِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ خَلِیفَتِی فِی أَهْلِی وَ خَیْرَ مَنْ أَتْرُکُ بَعْدِی یَقْضِی

ص: ۱۲۸

۱- ۱. مخطوط.

۲- ۲. حط: نزل و هبط و قال فی النهایه(۳: ۱۲۶): العلی بالضم و القصر موضع من ناحیه وادی القری، نزله رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله فی طریقه الی تبوک، و فیه مسجد. و قال فی المراصد(۲: ۹۵۵): العلاـ بضم أوله و القصر: قریه من نواحی وادی القری بعد دیار ثمود للذاهب الی المدینه.

۳- ۳. أمالی المفید: ۲۱ و ۲۲ و قد مضی عن أمالی الشیخ تحت الرقم ۵۷.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵۳ و ۵۵۴.

دَیْنِی وَ یُنْجِزُ وَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۱).

**[ترجمه]مجالس مفید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: تحقیقاً برادرم، وزیرم و جانشینم در خاندانم و بهترین کسی که پس از خود بر جای می‌گذارم، آنکه وام مرا ادا می‌کند

و وعده‌های مرا به جای می‌آورد، علی بن ابی طالب است. - . امالی مفید: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۸۱»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْقُرَشِیِّ عَنْ أَبِی الرَّبِیعِ الزَّهْرَانِیِّ عَنْ جَرِیرٍ(۲) عَنْ لَیْثٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکُمْ (۳) وَ اللَّهِ لَقَدْ خَرَجَ

آدَمُ مِنَ الدُّنْیَا وَ قَدْ عَاهَدَ عَلَی الْوَفَاءِ(۴) لِوَلَدِهِ شِیثٍ فَمَا وُفِیَ لَهُ وَ لَقَدْ خَرَجَ نُوحٌ مِنَ الدُّنْیَا وَ قَدْ عَاهَدَ قَوْمَهُ عَلَی الْوَفَاءِ لِوَصِیِّهِ سَام فَمَا وَفَتْ أُمَّتُهُ وَ لَقَدْ خَرَجَ إِبْرَاهِیمُ مِنَ الدُّنْیَا وَ عَاهَدَ قَوْمَهُ عَلَی الْوَفَاءِ لِوَصِیِّهِ إِسْمَاعِیلَ فَمَا وَفَتْ أُمَّتُهُ وَ لَقَدْ خَرَجَ مُوسَی مِنَ الدُّنْیَا وَ عَاهَدَ قَوْمَهُ عَلَی الْوَفَاءِ لِوَصِیِّهِ یُوشَعَ بْنِ نُونٍ فَمَا وَفَتْ أُمَّتُهُ وَ لَقَدْ رُفِعَ عِیسَی بْنُ مَرْیَمَ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَدْ عَاهَدَ قَوْمَهُ عَلَی الْوَفَاءِ لِوَصِیِّهِ شَمْعُونَ بْنِ حَمُّونَ الصَّفَا فَمَا وَفَتْ أُمَّتُهُ وَ إِنِّی مُفَارِقُکُمْ عَنْ قَرِیبٍ وَ خَارِجٌ مِنْ بَیْنِ أَظْهُرِکُمْ وَ قَدْ عَهِدْتُ إِلَی أُمَّتِی فِی عَهْدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (۵) وَ إِنَّهَا لَرَاکِبَةٌ(۶) سَنَنَ مَنْ قَبْلَهَا مِنَ الْأُمَمِ فِی مُخَالَفَهِ وَصِیِّی وَ عِصْیَانِهِ أَلَا وَ إِنِّی مُجَدِّدٌ عَلَیْکُمْ عَهْدِی فِی عَلِیٍ فَمَنْ نَکَثَ فَإِنَّما یَنْکُثُ عَلی نَفْسِهِ وَ مَنْ أَوْفی بِما عاهَدَ عَلَیْهُ اللَّهَ فَسَیُؤْتِیهِ أَجْراً عَظِیماً یَا أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّ عَلِیّاً إِمَامُکُمْ مِنْ بَعْدِی وَ خَلِیفَتِی عَلَیْکُمْ وَ هُوَ وَصِیِّی وَ وَزِیرِی وَ أَخِی وَ نَاصِرِی وَ زَوْجُ ابْنَتِی وَ أَبُو وُلْدِی وَ صَاحِبُ شَفَاعَتِی وَ حَوْضِی وَ لِوَائِی مَنْ أَنْکَرَهُ فَقَدْ أَنْکَرَنِی وَ مَنْ أَنْکَرَنِی فَقَدْ أَنْکَرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَقَرَّ بِإِمَامَتِهِ فَقَدْ أَقَرَّ بِنُبُوَّتِی وَ مَنْ أَقَرَّ بِنُبُوَّتِی فَقَدْ أَقَرَّ بِوَحْدَانِیَّهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَیُّهَا النَّاسُ مَنْ عَصَی عَلِیّاً فَقَدْ عَصَانِی وَ مَنْ عَصَانِی فَقَدْ عَصَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَطَاعَ عَلِیّاً فَقَدْ أَطَاعَنِی وَ مَنْ أَطَاعَنِی فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَیُّهَا النَّاسُ مَنْ رَدَّ عَلَی عَلِیٍّ فِی قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ فَقَدْ رَدَّ عَلَیَّ وَ مَنْ رَدَّ عَلَیَّ فَقَدْ رَدَّ عَلَی اللَّهِ فَوْقَ

۱- ۱. أمالی المفید: ۳۸. و فیه: و ینجز بوعدی.

۲- ۲. فی المصدر: عن حریز.

۳- ۳. سوره البقره: ۴۰.

۴- ۴. فی المصدر: و قد عاهد[قومه] علی الوفاء اه.

۵- ۵. فی المصدر: و لقد عهدت الی امتی فی علیّ بن أبی طالب.

۶- ۶. رکب أثره: تبعه.

عَرْشِهِ أَيُّهَا النَّاسُ مَنِ اخْتَارَ مِنْكُمْ عَلَى عَلِيٍّ إِمَاماً فَقَدِ اخْتَارَ عَلَيَّ نَبِيّاً وَ مَنِ اخْتَارَ عَلَيَّ نَبِيّاً فَقَدِ اخْتَارَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ رَبّاً يَا أَيُّهَا النَّاسُ (۱) إِنَّ عَلِيّاً سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ وَلِيُّهُ وَلِيِّي وَ وَلِيِّي وَلِيُّ اللَّهِ وَ عَدُوُّهُ عَدُوِّي وَ عَدُوِّي عَدُوُّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَيُّهَا النَّاسُ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ فِي عَلِيٍّ يُوفَ لَكُمْ بِالْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ(۲).

**[ترجمه]معانی الأخبار: چون خداوند آیه:« وَ أَوْفُواْ بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکُم» - . بقره/ ۴۰ - {

به پیمانم وفا کنید، تا به پیمانتان وفا کنم} را نازل نمود ،- رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: به خدا سوگند حضرت آدم در حالی از دنیا رفت که از قومش پیمان گرفته بود که به فرزندش شیث وفادار بمانند لیکن به عهد خود وفا نکردند، و حضرت نوح از دنیا رفت در حالی که برای وصیش سام از قوم خود پیمان وفاداری گرفته بود، لیکن اُمّتش وفا نکردند، و حضرت ابراهیم در حالی که از دنیا رفت که از قوم خود برای وصیش اسماعیل پیمان وفاداری گرفته بود، لیکن اُمّتش به عهد خود وفا نکردند، و حضرت موسی زمانی از دنیا رفت که از قوم خود پیمان وفاداری برای وصیّ خود یوشع بن نون گرفته بود، لیکن اُمّت او به عهد خود وفا نکردند، و عیسی بن مریم به آسمان برده شد در حالی که از قوم خود پیمان وفاداری برای وصیّ خود شمعون بن حمّون صفّا گرفته بود، لیکن اُمّتش وفا نکردند، و من به زودی از میان شما می‌روم در حالی که از اُمّتم پیمان وفاداری نسبت به علی بن ابی طالب گرفته‌ام و این امت نیز روش امت های پیشین را در مخالفت با وصی خود و نافرمانی از او دنبال خواهد کرد، آگاه باشید که من بار دیگر عهد و پیمان خود را درباره علی با شما تجدید می کنم« فَمَن نَّکَثَ فَإِنَّمَا یَنکُثُ عَلَیَ نَفْسِهِ وَ مَنْ أَوْفَی بِمَا عَاهَدَ عَلَیْهُ اللَّهَ فَسَیُؤْتِیهِ أَجْرًا عَظِیمًا» - . فتح / ۱۰ - {پس هر که پیمان شکنی کند، تنها به زیان خود پیمان می شکند، و هر که بر آنچه با خدا عهد بسته وفادار بماند، به زودی خدا پاداشی بزرگ به او می بخشد}

ای مردم، همانا علی امام شما بعد از من و جانشین من در میان شماست، و او وصی، وزیر، برادر، یاور، داماد، پدر دو سبط، صاحب شفاعت، حوض و لوای من است؛ هر کس او را انکار کند مرا انکار کرده و آنکه مرا انکار کند خدای عزّوجل را انکار کرده است؛ و هر کس به امامت وی اقرار کند، به نبوّت من اقرار نموده و آنکه به نبوّت من اقرار کند، به وحدانیت خدای عزّوجل اقرار کرده است. ای مردم ، هر کس علی را نافرمانی کند، مرا نافرمانی کرده و آنکه مرا نافرمانی کند خدای عزّوجل را نافرمانی کرده است، و هر کس علی را اطاعت کند مرا اطاعت کرده و آنکه مرا اطاعت کند خدای عزّوجل را اطاعت نموده است. ای مردم، هر کس قول و فعلی از علی را رد نماید، قطعاً مرا رد کرده است و آنکه مرا رد کند، به راستی که خدا را در بالای

ص: ۱۲۹

عرش منکر شده است. ای مردم، هر کس از شما کسی جز علی را به امامت برگزیند، چنان است که کسی جز مرا به نبوّت برگزیده باشد و آنکه جز مرا به پیامبری برگزیند تحقیقاً خدایی جز الله عزّوجل را به پروردگاری برگزیده است؛ ای مردم، به راستی که علی سیّد اوصیا و جلودار دست و روی سپیدان است و مولای مؤمنان، دوستدار او دوستدار من است و دوستدار من دوستدار خداست و دشمن او دشمن من است و دشمن من دشمن خدای عزّوجل است؛ ای مردم، به عهد و پیمان خدا درباره علی وفا کنید تا در روز قیامت به عهد و پیمان خود برای دادن بهشت به شما وفا کند. - . معانی الأخبار: ۳۷۳- ۳۷۲ -

**[ترجمه]

«۸۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ بْنِ حُمَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمَیْدٍ عَنْ جَرِیرِ بْنِ أَشْعَثَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِی الْمُغِیرَهِ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: کُنْتُ مَعَ مُعَاوِیَهَ(۳) وَ قَدْ نَزَلَ بِذِی طُوًی (۴) فَجَاءَهُ سَعْدُ بْنُ أَبِی وَقَّاصٍ فَسَلَّمَ عَلَیْهِ فَقَالَ مُعَاوِیَهُ یَا أَهْلَ الشَّامِ هَذَا سَعْدٌ(۵) وَ هُوَ صَدِیقٌ لِعَلِیٍّ قَالَ فَطَأْطَأَ الْقَوْمُ رُءُوسَهُمْ وَ سَبُّوا عَلِیّاً

فَبَکَی سَعْدٌ فَقَالَ لَهُ مُعَاوِیَهُ مَا الَّذِی أَبْکَاکَ قَالَ وَ لِمَ لَا أَبْکِی لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُسَبُّ عِنْدَکَ وَ لَا أَسْتَطِیعُ أَنْ أُغَیِّرَ وَ قَدْ کَانَ فِی عَلِیٍّ خِصَالٌ لَأَنْ تَکُونَ فِیَّ وَاحِدَهٌ مِنْهُنَّ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنَ الدُّنْیَا وَ مَا فِیهَا أَحَدُهَا أَنَّ رَجُلًا کَانَ بِالْیَمَنِ فَجَاءَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام(۶) فَقَالَ لَأَشْکُوَنَّکَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ فَقَدِمَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَأَلَهُ عَنْ عَلِیٍّ فَشَنَأَ عَلَیْهِ (۷) فَقَالَ صلی الله علیه و آله أَنْشُدُکَ بِاللَّهِ الَّذِی أَنْزَلَ عَلَیَّ الْکِتَابَ وَ اخْتَصَّنِی بِالرِّسَالَهِ أَ عَنْ سَخَطٍ تَقُولُ مَا تَقُولُ فِی عَلِیٍّ قَالَ نَعَمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَ لَا تَعْلَمُ أَنِّی أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ قَالَ بَلَی قَالَ فَمَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ وَ الثَّانِیَهُ أَنَّهُ بَعَثَ یَوْمَ خَیْبَرَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ إِلَی الْقِتَالِ فَهُزِمَ وَ أَصْحَابُهُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله لَأُعْطِیَنَّ غَداً الرَّایَهَ(۸) إِنْسَاناً یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فَغَدَا الْمُسْلِمُونَ وَ عَلِیٌّ علیه السلام

ص: ۱۳۰

۱- ۱. فی المصدر: ایها الناس.

۲- ۲. معانی الأخبار: ۳۷۲ و ۳۷۳. و فیه: یوف لکم فی الجنه.

۳- ۳. فی المصدر و(د): کنت عند معاویه.

۴- ۴. ذو طوی- بالضم-: موضع عند مکّه.

۵- ۵. فی المصدر: هذا سعد وقاص.

۶- ۶. جاء الرجل بالمکروه: استقبله و جبهه به.

۷- ۷. شنأ الرجل: أبغضه مع عداوه و سوء خلق.

۸- ۸. فی المصدر: لاعطین الرایه غدا.

أَرْمَدُ فَدَعَاهُ فَقَالَ خُذِ الرَّايَةَ فَقَالَ علیه السلام یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَیْنِی کَمَا تَرَی فَتَفَلَ فِیهَا فَقَامَ فَأَخَذَ الرَّایَةَ ثُمَّ مَضَی بِهَا حَتَّی فَتَحَ اللَّهُ عَلَیْهِ وَ الثَّالِثَهُ خَلَّفَهُ فِی بَعْضِ مَغَازِیهِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام یَا رَسُولَ اللَّهِ خَلَّفْتَنِی مَعَ النِّسَاءِ وَ الصِّبْیَانِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَ مَا تَرْضَی أَنْ تَکُونَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی وَ الرَّابِعَهُ سَدَّ الْأَبْوَابَ فِی الْمَسْجِدِ إِلَّا بَابَ عَلِیٍّ وَ الْخَامِسَهُ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً(۱) فَدَعَا النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً وَ حَسَناً وَ حُسَیْناً وَ فَاطِمَهَ علیهم السلام فَقَالَ اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِی فَأَذْهِبْ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهِّرْهُمْ تَطْهِیراً(۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابن عباس گوید: آن‌گاه که معاویه در «ذو طُوی» فرود آمد، من با او بودم که سعد بن أبی وقّاص نزد وی آمده سلام کرد. معاویه گفت: ای مردم شام، این سعد است، دوست علی! گوید: پس آن جماعت سر به زیر انداخته و علی را دشنام دادند. پس سعد گریست. معاویه به وی گفت: چه چیزی تو را به گریه انداخت؟ گفت: چرا برای مردی از اصحاب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله گریه نکنم که در حضور تو دشنام داده می‌شود و کاری از دست من بر نمی‌آید، و این در حالی است که علی را خصلت‌هایی بود که اگر یکی از آن‌ها به من تعلّق داشت برایم از دنیا و هرچه در آن است، دوست داشتنی‌تر بود:

یکی آنکه مردی در یمن نزد علی بن ابی طالب علیه السّلام آمد و گفت: بی‌تردید شکایت تو را به رسول خدا خواهم کرد؛ سپس نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمد که پیامبر از وی جویای حال علی شد لیکن آن مرد از علی به بدی یاد کرد. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: تو را به خداوندی که قرآن را بر من نازل فرموده و به رسالتم مختص گردانیده سوگند می... دهم که آیا آنچه درباره علی می‌گویی از روی خشم است؟ عرض کرد: بلی یا رسول الله، فرمود: آیا می‌دانی که من اولی‌تر از مؤمنان به خودشان هستم؟ عرض کرد: آری، فرمود: هر کس من مولای اویم اینک علی مولای اوست.

و آن حضرت در جنگ خیبر عمر بن خطّاب را به جنگ فرستاد که او و همراهانش هزیمت یافتند. پس آن حضرت فرمود: فردا پرچم را به انسانی خواهم سپرد که خدا و رسول را دوست می‌دارد و خدا و رسولش نیز او را دوست می‌دارند. پس مسلمانان شب را به روز رساندند در حالی که علی علیه السّلام

ص: ۱۳۰

دچار چشم درد بود. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وی را احضار نموده و فرمود: پرچم را بگیر، عرض کرد: یا رسول الله، می‌بینید چشمانم چگونه است! پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آب دهان خود را به چشمش مالید و آن‌گاه برخاست و پرچم را گرفت و رفت و خداوند بر دست او خیبر را گشود.

سوم اینکه در یکی از غزوه‌ها او را جانشین خود نمود، پس علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، مرا بر زنان و کودکان گماردی؟ پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آیا خرسند نیستی که منزلت تو نزد من همچون منزلت هارون از موسی باشد با این تفاوت که پس از من پیامبری نیست؟!

چهارم اینکه آن حضرت تمام درهایی را که از مسجدالحرام باز می‌شدند بستند به جز در خانه علی علیه السّلام .

پنجم اینکه چون آیه:« إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكَمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكمُ ‌تَطْهِيرًا» - . احزاب / ۳۳ - {خدا فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند} نازل گردید، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله علی، حسن ، حسین و فاطمه صلوات الله علیهم اجمعین را فراخوانده و فرمود: خداوندا، اینان خاندان منند، پس پلیدی را از ایشان دور فرما و پاک و پاکیزه‌شان گردان. - . امالی ابن الشیخ: ۲۹- ۲۸ -

**[ترجمه]

«۸۳»

ع، [علل الشرائع] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْإِسْكَنْدَرَانِيِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ نَاصِحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ سَلْمَانُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيّاً فَمَنْ وَصِيُّكَ قَالَ فَسَكَتَ عَنِّي فَلَمَّا كَانَ بَعْدُ رَآنِي مِنْ بَعِيدٍ فَقَالَ يَا سَلْمَانُ قُلْتُ لَبَّيْكَ وَ أَسْرَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ تَعْلَمُ مَنْ كَانَ وَصِيُّ مُوسَى قُلْتُ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ ثُمَّ قَالَ ذَاكَ لِأَنَّهُ يَوْمَئِذٍ خَيْرُهُمْ وَ أَعْلَمُهُمْ ثُمَّ قَالَ وَ إِنِّي أَشْهَدُ الْيَوْمَ أَنَّ عَلِيّاً خَيْرُهُمْ وَ أَفْضَلُهُمْ وَ هُوَ وَلِيِّي وَ وَصِيِّي وَ وَارِثِي (۳).

**[ترجمه]علل الشرائع: سلمان فارسی عرض کرد: یا نبیّ الله، هر پیامبری یک وصی دارد، وصیّ شما کیست؟ گوید: پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سکوت فرمود: و پاسخ مرا نداد. مدتی بعد چون مرا از دور دید فرمود: یا سلمان: عرض کردم: گوش به فرمانم و به سرعت خود را به آن حضرت رساندم، سپس فرمود: آیا می‌دانی وصیّ موسی چه کسی بود؟ عر ض کردم: یوشع بن نون، سپس فرمود: به این دلیل که وی در آن روزگار داناترین ایشان بود، سپس فرمود: و من امروز گواهی می‌دهم که علی بهترین و افضل آن‌هاست و او ولی، وصی و وارث من است. - . علل الشرائع: ۱۶۰ -

**[ترجمه]

«۸۴»

يد، [التوحيد] مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْفَارِسِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ رُمَيْحٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ الْعُقَيْلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْبَلْخِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْخُزَاعِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْأَزْهَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي بَعْضِ خُطَبِهِ: مَنِ الَّذِي حَضَرَ سجت (۴) الْفَارِسِيَّ وَ هُوَ يُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ الْقَوْمُ مَا حَضَرَهُ مِنَّا أَحَدٌ

۱- ۱. سوره الأحزاب: ۳۳.

۲- ۲. أمالي ابن الشيخ: ۲۸ و ۲۹.

۳- ۳. علل الشرائع: ۱۶۰.

۴- ۴. فی المصدر:« سبخت» و قد اختلف فی ضبطه.

فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام لَكِنِّي كُنْتُ مَعَهُ وَ قَدْ جَاءَهُ سجت وَ كَانَ رَجُلًا مِنْ مُلُوكِ فَارِسَ وَ كَانَ ذَرِباً فَقَالَ لَهُ يَا مُحَمَّدُ إِلَى مَا تَدْعُو فَقَالَ أَدْعُو إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ (١) وَ قُلْتُ أَنَا أَيْضاً أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا خَيْرُ أَهْلِي وَ أَقْرَبُ الْخَلْقِ مِنِّي لَحْمُهُ مِنْ لَحْمِي وَ دَمُهُ مِنْ دَمِي وَ رُوحُهُ مِنْ رُوحِي وَ هُوَ الْوَزِيرُ مِنِّي فِي حَيَاتِي وَ الْخَلِيفَةُ بَعْدَ وَفَاتِي كَمَا كَانَ هَارُونُ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي فَاسْمَعْ لَهُ وَ أَطِعْ فَإِنَّهُ عَلَى الْحَقِّ ثُمَّ سَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ (٢).

**[ترجمه]التوحید: امیرالمؤمنین علیه السّلام در یکی از خطبه‌های خود فرمود: چه کسی هنگام گفتگوی سبخت فارسی با رسول خدا حضور داشت؟ گفتند: کسی از ما حضور نداشته است.

ص: ۱۳۱

پس علی علیه السّلام فرمود: لیکن من همراه وی بودم که سبخت آمد و او مردی زبان‌آور از شاهان پارس بود، وی گفت: یا محمّد، به سوی چه دعوت می کنی؟ فرمود: به شهادت دادن به اینکه خدایی جز الله نیست، یکتاست و انبازی ندارد و اینکه محمّد بنده و فرستاده اوست. - . در منبع عباراتی بدین شرح افزون بر مطلب یاد شده دارد: یا محمّد، خدا در کجاست؟ فرمود: او با آیات خود در همه جا حضور دارد. سبخت گفت: چگونه موجودی است؟ فرمود: او را نه «کیف» است و نه «أین» ، که کسی بگوید چگونه است و کجاست. گفت: از کجا آمده است؟ فرمود: به وی گفته نمی‌شود «آمد» زیرا «آمد» را درباره کسی به کار می‌برند که از مکانی به مکان دیگر جا به جا شود و پروردگار ما به مکان و زوال وصف نمی‌شود. گفت: ای محمّد، تو پروردگاری بزرگ را توصیف می کنی که « کیف» در او راه ندارد، پس از کجا بدانم او شما را فرستاده است؟ پس در آن روز در اطراف ما هیچ سنگ و کلوخ و کوه و درختی نماند مگر اینکه به یگانگی خدا و بندگی و نبوّت محمّد گواهی می‌دهد. - و من نیز گفتم: شهادت می‌دهم که خدایی جز الله نیست و محمّد بنده و فرستاده اوست. سبخت گفت: ای محمّد، این کیست؟ فرمود: بهترین کس در خاندان من است و نزدیک‌ترین مردم به من، گوشت او گوشت من است و خون او خون من و جان او جان من، او در حیاتم وزیر من و پس از وفاتم جانشین من است همانند جایگاهی که هارون از موسی داشت با این تفاوت که پس از من پیامبری نیست. پس گوش به فرمان و مطیع او باش که او بر حقّ است، سپس او را «عبدالله» نامید. - . التوحید: ۳۲۷-۳۲۶ -

**[ترجمه]

«۸۵»

یر، [بصائر الدرجات] عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ عِيسَى بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّهِ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَ قَالَتْ: أَقْعَدَ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيّاً فِي بَيْتِي ثُمَّ دَعَا بِجِلْدِ شَاةٍ فَكَتَبَ فِيهِ حَتَّى مَلَأَ أَكَارِعَهُ (٣) ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَيَّ وَ قَالَ مَنْ جَاءَكِ مِنْ بَعْدِي بِآيَةِ كَذَا وَ كَذَا فَادْفَعِيهِ إِلَيْهِ فَأَقَامَتْ أُمُّ سَلَمَةَ حَتَّى تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ وَلِيَ أَبُو بَكْرٍ أَمْرَ النَّاسِ بَعَثَتْنِي فَقَالَتِ اذْهَبْ وَ انْظُرْ مَا صَنَعَ هَذَا الرَّجُلُ فَجِئْتُ فَجَلَسْتُ فِي النَّاسِ حَتَّى خَطَبَ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ نَزَلَ فَدَخَلَ بَيْتَهُ فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُهَا فَأَقَامَتْ حَتَّى إِذَا وَلِيَ عُمَرُ بَعَثَتْنِي فَصَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعَ صَاحِبُهُ فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُهَا ثُمَّ أَقَامَتْ حَتَّى

وَلِيَ عُثْمَانُ فَبَعَثَنِي فَصَـنَعَ كَمَا صَـنَعَ صَاحِبَاهُ فَأَخْبَرْتُهَا ثُمَّ أَقَامَتْ حَتَّى وَلِيَ عَلِيٌّ فَأَرْسَـلَتْنِي فَقَالَتِ انْظُرْ مَا يَصْنَعُ هَذَا الرَّجُلُ فَجِئْتُ فَجَلَسْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَلَمَّا خَطَبَ عَلِيٌّ عليه السلام نَزَلَ فَرَآنِي فِي النَّاسِ فَقَالَ اذْهَبْ فَاسْتَأْذِنْ عَلَى أُمِّكَ قَالَ فَخَرَجْتُ

۱- ۱. فی المصـدر بعـد ذلک زیاده و هی: فقال سـجت: و أین اللّه یا محمـد؟ قال: هو فی کل مکان موجود بآیاته، قال: فکیف هو؟ فقـال: لاـ کیف له و لاـ أین لاـنه عزّ و جلّ کیف الکیف و أین الاین، قال: فمن أین جاء؟ قال لا یقال له« جاء» و انما یقال« جاء» للزائل من مکان الی مکان: و ربّنا لا یوصف بمکان و لا بزوال، بل لم یزل بلا مکان و لا یزال، فقال: یا محمّد انک لتصف ربـا عظیمـا بلاـ کیف فکیف لی أن أعلم أنّه ارسـلک؟ فلم یبق بحضـرتنا ذلک الیوم حجر و لا مـدر و لا جبل و لا شـجر الا قال مکانه« أشهد ان لا إله الا اللّه و أن محمّدا عبده و رسوله» اه.

۲- ۲. التوحید: ۳۲۶ و ۳۲۷.

۳- ۳. الکراع: الطرف من کل شی ء.

حَتَّى جِئْتُهَا فَأَخْبَرْتُهَا وَ قُلْتُ قَالَ لِيَ اسْتَأْذِنْ عَلَى أُمِّكَ وَ هُوَ خَلْفِي يُرِيدُكِ قَالَتْ وَ أَنَا وَ اللَّهِ أُرِيدُهُ فَاسْتَأْذَنَ عَلِيٌّ فَدَخَلَ فَقَالَ (۱) أَعْطِينِي الْكِتَابَ الَّذِي دُفِعَ إِلَيْكِ بِآيَةِ كَذَا وَ كَذَا كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أُمِّي حَتَّى قَامَتْ إِلَى تَابُوتٍ لَهَا فِي جَوْفِهِ تَابُوتٌ لَهَا

ص: ۱۲۲۳۴۳۴۳

أقول: قد مضی مثله بأسانید فی باب جهات علومهم علیه السلام.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عمر بن اُمّ سلمه به نقل از مادرش اُمّ سلمه روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی را در خانه من نشاند سپس پوست گوسفندی خواست و تمام سطح آن را تا گوشه‌ها نوشت، آن‌گاه آن را به من داد و گفت: هر کس بعد از من با چنین و چنان نشانه‌ای نزد تو آمد، آن را به وی بسپار. پس اُمّ سلمه آن را تا وفات پیامبر صَلی الله علیهِ و آله و به خلافت رسیدن ابوبکر نگاه داشت، سپس به من گفت: برو و ببین که این مرد چه می‌کند؟ پس آمدم و در میان مردم نشستم تا اینکه ابوبکر خطبه خلافتش را خواند و پایین آمده وارد خانه‌اش شد. پس برگشتم و مادرم را خبر کردم. سپس صبر کرد تا اینکه عمر به خلافت رسیدو مادرم دوباره مرا فرستاد و عمر نیز همان کاری را کرد که ابوبکر کرده بود، لذا آمدم و او را آگاه کردم، سپس صبر کرد تا عثمان به خلافت رسید و مادرم مرا فرستاد و دیدم او نیز چون ابوبکر و عمر رفتار کرد، پس صبر نمود تا علی علیه السّلام به خلافت رسید پس مرا فرستاد و گفت: ببین این مرد چه می‌کند؟ پس به مسجد آمده و نشستم. چون علی علیه السّلام خطبه خواند و پایین آمد و مرا در میان مردم دید، فرمود: برو و از مادرت برای ملاقات با من اجازه بگیر. گوید: پس، از مسجد در آمده و نزد مادرم رفته وی را آگاه ساخته و گفتم: به من فرمود: از مادرت برای دیدار با من اجازه بگیر و او هم اکنون پشت سر من خواستار دیدار شماست. مادرم گفت: به خدا سوگند من هم خواستار دیدار اویم. سپس آن حضرت وارد خانه شده و فرمود: نامه‌ای را که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله با فلان و فلان نشانی نزد شما سپرده به من بده. گویی دارم می‌بینم که مادرم از جای برخاسته به سراغ صندوقی رفت که جعبه کوچکی درون آن داشت و آن جعبه را خارج کرده و از درون آن بیرون آورده، آن را به علی علیه السّلام سپرد. سپس به من گفت: فرزندم، دست از او مدار که به خدا سوگند پس از پیامبرت جز او کسی را امام نمی‌دانم. - . بصائر الدرجات: ۴۴-۴۳ -

می‌گویم: نظیر این حدیث با اسنادهای آن در «باب جهات علومشان» صلوات الله علیهم پیش از این بیان گردیده است.

**[ترجمه]

«۸۶»

ص، [قصص الأنبیاء علیهم السلام] الصَّدُوقُ عَنِ الطَّالَقَانِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ رُمَيْحٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْخُزَاعِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: مَنِ الَّذِي حَضَرَ سجت الْفَارِسِيَّ وَ هُوَ يُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ الْقَوْمُ مَا حَضَرَهُ مِنَّا أَحَدٌ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام لَكِنِّي كُنْتُ مَعَهُ وَ قَدْ جَاءَهُ سجت وَ كَانَ رَجُلًا مِنْ مُلُوكِ فَارِسَ وَ كَانَ دربا [ذَرِباً](۲) فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَيْنَ اللَّهُ قَالَ هُوَ فِي كُلِّ مَكَانٍ وَ رَبُّنَا لَا يُوصَفُ بِمَكَانٍ وَ لَا يَزُولُ بَلْ لَمْ يَزَلْ بِلَا مَكَانٍ وَ لَا يَزَالُ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ لَتَصِفُ رَبّاً عَلِيماً عَظِيماً بِلَا كَيْفٍ فَكَيْفَ لِي أَنْ أَعْلَمَ

أَنَّهُ أَرْسَلَكَ فَلَمْ يَبْقَ بِحَضْرَتِنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ حَجَرٌ وَ لَا مَدَرٌ وَ لَا جَبَلٌ وَ لَا شَجَرٌ إِلَّا قَالَ مَكَانَهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ قُلْتُ لَهُ أَيْضاً(۳) أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ مَنْ هَذَا قَالَ هُوَ خَيْرُ أَهْلِي وَ أَقْرَبُ الْخَلْقِ مِنِّي لَحْمُهُ مِنْ لَحْمِي وَ دَمُهُ مِنْ دَمِي وَ رُوحُهُ مِنْ رُوحِي وَ هُوَ الْوَزِيرُ مِنِّي فِي حَيَاتِي وَ الْخَلِيفَةُ بَعْدَ وَفَاتِي كَمَا كَانَ هَارُونُ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي فَاسْمَعْ لَهُ وَ أَطِعْ فَإِنَّهُ عَلَى الْحَقِّ ثُمَّ سَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ (۴).

۱- ۱. فی المصدر: فقال لها.

۲- ۴. درب الرجل: کان عاقلا و حاذقا بصناعته. و فی(م): و کان ذربا؛ و ذرب الرجل: فصح لسانه.

۳- ۵. الظاهر: و قلت أنا أیضا کما مرّ فی الحدیث: ۸۴.

۴- ۶. قصص الأنبیاء مخطوط.

**[ترجمه]قصص الأنبياء: امیرالمؤمنین صلوات الله علیه فرمود: چه کسی شاهد گفتگوی سبخت فارسی با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بوده است؟ پس آن جماعت گفتند: کسی از ما در آن مجلس حضور نداشته است. علی علیه السّلام فرمود: اما من با آن حضرت بودم که سبخت؛ که یکی از پادشاهان پارس بود و مردی زبان آور به شمار می‌رفت، آمد. وی گفت: یا محمّد، خدا کجاست؟ فرمود: او همه جا هست، پروردگار ما توصیف به مکان نمی‌شود بلکه پیوسته جایی نداشته و در همه جا حضور داشته است. گفت: یا محمّد، تو پروردگاری دانا و عظیم را توصیف می کنی که «کیف» در و راه ندارد، پس من از کجا بدانم او تو را فرستاده است؟ سپس آن روز در اطراف ما هیچ سنگ و کلوخ و درختی نماند مگر اینکه در جای خود زبان به «أشهد أن لا إله الّا الله وحده لا شریك له و أنّ محمّداً رسول الله» گشود و من نیز گفتم:«أشهد أن لا إله إلّا الله و أنَّ محمّداً رسول الله». پس گفت: یا محمّد، این کیست؟ فرمود: او بهترینِ خاندانِ من است و نزدیک‌ترینِ مردم به من، گوشت او گوشتِ من است و خونش خون من و جانش جان من، و وزیر من در حیاتم اوست و پس از وفاتم جانشین من است و منزلتی همانند هارون از موسی نزد من دارد با این تفاوت که پس از من پیامبر نیست. پس گوش به فرمان و مطیع او باش که او بر حقّ است. سپس وی را «عبدالله» نامید. - . قصص الأنبیاء، نسخه خطی -

ص: ۱۳۳

**[ترجمه]

«۸۷»

شف، [کشف الیقین] أَحْمَدُ بْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الصَّیْدَلَانِیِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَی الْخَزَّازِ عَنْ بَلِیدِ بْنِ سُلَیْمَانَ أَبِی إِدْرِیسَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ: بَیْنَا أَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ قَالَ الْآنَ یَدْخُلُ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ خَیْرُ الْوَصِیِّینَ وَ أَوْلَی النَّاسِ بِالنَّبِیِّینَ إِذَا طَلَعَ (۱) عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَمْسَحُ الْعَرَقَ مِنْ جَبْهَتِهِ وَ وَجْهِهِ وَ یَمْسَحُ بِهِ وَجْهَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ یَمْسَحُ الْعَرَقَ مِنْ وَجْهِ عَلِیٍّ وَ یَمْسَحُ بِهِ وَجْهَهُ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام یَا رَسُولَ اللَّهِ نَزَلَ فِیَّ شَیْ ءٌ قَالَ أَ مَا تَرْضَی أَنْ تَکُونَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی أَنْتَ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ خَیْرُ مَنْ أُخَلِّفُ بَعْدِی تَقْضِی دَیْنِی وَ تُنْجِزُ وَعْدِی وَ تُبَیِّنُ لَهُمْ مَا اخْتَلَفُوا فِیهِ مِنْ بَعْدِی وَ تُعَلِّمُهُمْ مِنْ تَأْوِیلِ الْقُرْآنِ مَا لَمْ یَعْلَمُوا وَ تُجَاهِدُهُمْ عَلَی التَّأْوِیلِ کَمَا جَاهَدْتُهُمْ عَلَی التَّنْزِیلِ (۲).

**[ترجمه]کشف الیقین: انس بن مالک گوید: در محضر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بودم که فرمود: هم اکنون سرور مسلمانان، امیرمؤمنان، بهترینِ اوصیا و اولی‌ترین مردم به پیامبران وارد می‌شود، که ناگاه علی بن ابی طالب علیه السّلام وارد شد. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شروع کردند به پاک کردن عرق پیشانی و چهره خود و مالیدن آن به چهره مبارک علی بن ابی طالب علیه السّلام، و نیز عرق را از چهره علی علیه السّلام مسح فرموده و به رخسار مبارک خود می‌مالید، پس علی علیه السّلام به وی عرض کرد: یا رسول الله، آیا چیزی درباره من نازل شده است؟ فرمود: آیا خرسند نمی‌شوی که منزلت تو نزد من همانند منزلت هارون از موسی باشد إلّا اینکه پس از من پیامبری نخواهد آمد؟ تو برادر منی، وزیر منی و بهترین کسی هستی که از خود بر جای می گذارم، وام مرا می‌پردازی و به وعده‌های من عمل می کنی و اختلاف آن‌ها را (در مورد

احکام شرعی) بعد از من برطرف می‌سازی و از تأویل قرآن چیزهایی را به ایشان می‌آموزی که نمی‌دانسته‌اند و بر سر تأویل قرآن با آنان می‌جنگی همان‌طور که من بر سر تنزیل آن با ایشان جنگیدم. - . کشف الیقین: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۸۸»

شف، [کشف الیقین] بِالْأَسَانِیدِ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ شَهْرِیَارَ الْخَازِنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ التَّلَّعُكْبَرِیِّ عَنْ وَالِدِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ نُوحِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی حُصَیْنٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ مَیْسَرَهَ بْنِ الرَّبِیعِ عَنْ سُلَیْمَانَ الْأَعْمَشِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ حَدَّثَنِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ وَ وَارِثُ عِلْمِ النَّبِیِّینَ وَ خَیْرُ الصِّدِّیقِینَ وَ أَفْضَلُ السَّابِقِینَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ زَوْجُ سَیِّدَهِ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ وَ خَلِیفَهُ خَیْرِ الْمُرْسَلِینَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ مَوْلَی الْمُؤْمِنِینَ وَ الْحُجَّهُ بَعْدِی عَلَی النَّاسِ أَجْمَعِینَ اسْتَوْجَبَ الْجَنَّهَ مَنْ تَوَلَّاکَ وَ اسْتَحَقَّ دُخُولَ النَّارِ مَنْ عَادَاکَ یَا عَلِیُّ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالنُّبُوَّهِ وَ اصْطَفَانِی عَلَی جَمِیعِ الْبَرِیَّهِ لَوْ أَنَّ عَبْداً عَبَدَ اللَّهَ أَلْفَ عَامٍ مَا قَبِلَ ذَلِکَ مِنْهُ إِلَّا بِوَلَایَتِکَ وَ وَلَایَهِ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِکَ بِذَلِکَ أَخْبَرَنِی جَبْرَئِیلُ فَمَنْ شاءَ فَلْیُؤْمِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْیَکْفُرْ(۳).

ص: ۱۳۴

۱- ۱. فی المصدر و(د) إذ طلع.

۲- ۲. الیقین: ۱۳.

۳- ۳. الیقین: ۵۶ و ۵۷.

**[ترجمه]کشف الیقین: امیرالمؤمنین علیه السّلام گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: یا علی، تو امیر مومنان و امام متقینی؛ تو سرور اوصیایی و وارث علم انبیایی و بهترینِ صدِّیقانی و افضل پیشینیانی؛ یا علی، تو شوی سرور زنان جهانی و جانشین بهترینِ پیامبران مرسلی؛ یا علی، تو مولای مؤمنانی و پس از من حجّت خدا بر همه مردمانی؛ هر کس ولایت تو را پذیرد، مستوجب بهشت است و آنکه با تو دشمنی کند، سزاوار دوزخ؛ یا علی، سوگند به آنکه مرا به نبوّت مبعوث فرمود و بر همه خلق برگزید، اگر بندهای هزار سال خدا را بپرستد، جز با پذیرش ولایت تو و ولایت امامانی که فرزندان تو هستند، عبادتش پذیرفته نمی‌شود، جبرئیل مرا از این امر آگاه نمود« پس هر که خواهد بگرود و هر که بخواهد انکار کند». - . کشف الیقین: ۵۷-۵۶ . کهف/ ۲۹ -

ص: ۱۳۴

**[ترجمه]

«۸۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَبْدُ اللَّهِ بْنُ التَّخَیُّرِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ بَعْدِی (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: عبدالله بن التخیّر از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نقل کرده که فرمود: علی بعد از من سزاوارترین کسی است که بر مردم پیشوایی کند. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۹۰»

جا، [المجالس] للمفید الْمَرْزُبَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْمَکِّیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَعْلَی بْنِ مُرَّهَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ یَعْلَی قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَا عَلِیُّ أَنْتَ وَلِیُّ النَّاسِ مِنْ بَعْدِی فَمَنْ أَطَاعَکَ فَقَدْ أَطَاعَنِی وَ مَنْ عَصَاکَ فَقَدْ عَصَانِی (۲).

**[ترجمه]مجالس مفید: با سندی مرفوعاً از یعلی آورده است که: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: یا علی، تو ولیّ مردم پس از من هستی، پس هر کس از تو اطاعت کند، مرا اطاعت کرده است و آنکه از تو نافرمانی نماید، به راستی که مرا نافرمانی کرده است. - . امالی مفید: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۹۱»

جا، [المجالس] للمفيد الْكَاتِبُ عَنِ الزَّعْفَرَانِيِّ عَنِ الثَّقَفِيِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلَی مِنْبَرِ الْکُوفَهِ أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ کَانَ لِی مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَشْرُ خِصَالٍ هُنَّ أَحَبُّ إِلَیَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیْهِ الشَّمْسُ قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنْتَ أَقْرَبُ الْخَلَائِقِ إِلَیَّ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فِی الْمَوْقِفِ بَیْنَ یَدَیِ الْجَبَّارِ وَ مَنْزِلُکَ فِی الْجَنَّهِ مُوَاجِهُ مَنْزِلِی کَمَا یَتَوَاجَهُ مَنْزِلُ الْإِخْوَانِ فِی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَنْتَ الْوَارِثُ عَنِّی وَ أَنْتَ الْوَصِیُّ مِنْ بَعْدِی فِی عِدَاتِی وَ أَمْرِی وَ أَنْتَ الْحَافِظُ لِی فِی أَهْلِی عِنْدَ غَیْبَتِی وَ أَنْتَ الْإِمَامُ لِأُمَّتِی وَ الْقَائِمُ بِالْقِسْطِ فِی رَعِیَّتِی وَ أَنْتَ وَلِیِّی وَ وَلِیِّی وَلِیُّ اللَّهِ وَ عَدُوُّکَ عَدُوِّی وَ عَدُوِّی عَدُوُّ اللَّهِ (۳).

**[ترجمه]مجالس مفید: امیرمؤمنان علیه السّلام بر منبر کوفه فرمود: ای مردم، از جانب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ده خصلت داده شده‌ام که نزد من محبوب‌تر هر چه خورشید بر آن‌ها بتابد است! رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: یا علی، تو در دنیا و آخرت برادر منی، و تو در روز قیامت در پیشگاه و حضور خداوند جبّار نزدیک‌ترینِ مردم به منی و جایگاه تو در بهشت روبروی جایگاه من است آن گونه که خانه‌های دوستان ایمانی در راه خدای عزّوجل روبروی هم هستند، و تو از من ارث می‌بری، و تو پس از من در مورد به انجام رسانیدن وعده‌ها و کارهایم وصیّ منی، و تو امام، حافظ و سرپرست خانواده من در غیاب منی، و تو امام اُمّت و قائم به قسط در میان رعیّت منی، و تو دوست منی و دوست من دوست خداست و دشمن تو دشمن من است و دشمن من دشمن خداست. - . امالی مفید: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۹۲»

فض، [کتاب الروضه] عَنِ الْأَعْمَشِ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ نَازَعَ عَلِیّاً فِی الْخِلَافَهِ بَعْدِی فَهُوَ کَافِرٌ وَ قَدْ حَارَبَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ مَنْ شَکَّ فِی عَلِیٍّ فَهُوَ کَافِرٌ(۴).

**[ترجمه]الروضه: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس پس از من در مورد خلافت با علی نزاع کند، او کافر است و با خدا و رسولش جنگیده است، و هر کس در (امامت) علی شک کند، کافر است. - . الروضه: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۹۳»

فض، [کتاب الروضه] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْعَلَوِیِّ یَرْفَعُهُ إِلَی الثِّقَاتِ عَنْ سَلَّامٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ أَبِی بَرْزَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ (۵): إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی عَهِدَ إِلَیَّ فِی

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵۱.

۲- ۲. أمالی المفید: ۶۶.

۳- ۳. أمالی المفید: ۱۰۳.

۴- ۴. الروضه: ۱۲.

۵- ۵. فی المصدر: أنه قال.

عَلِيٍّ عَهْداً فَقُلْتُ يَا رَبِّ بَيِّنْهُ لِي قَالَ إِنَّ عَلِيّاً رَايَةُ الْهُدَى وَ إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِي وَ هُوَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ (۱) مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِي فَبَشِّرْهُ بِذَلِكَ فَلَمَّا سَمِعَ عَلِيٌّ عليه السلام ذَلِكَ قَالَ (۲) أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ فِي قَبْضَتِهِ فَإِنْ يُعَذِّبْنِي فَبِذُنُوبِي لَمْ يَظْلِمْنِي وَ إِنْ يُتِمَّ الَّذِي بَشَّرَنِي بِهِ فَاللَّهُ أَوْلَى بِهِ (۳) مِنِّي وَ هُوَ أَهْلُهُ وَ مَعْدِنُهُ قَالَ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله اللَّهُمَّ أَجْلِ قَلْبَهُ وَ اجْعَلْ رَبِيعَهُ الْإِيمَانَ بِكَ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي جَعَلْتُ ذَلِكَ (۴) ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَهِدَ إِلَيَّ أَنِّي مُخْتَصُّهُ مِنَ الْبَلَاءِ مَا لَمْ أَخْتَصَّ بِهِ أَحَداً مِنْ أَصْحَابِكَ فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَخِي وَ جَنَاحِي (۵) فَقَالَ جَلَّ جَلَالُهُ إِنَّ هَذَا أَمْرٌ قَدْ سَبَقَ إِنَّهُ مُبْتَلًى بِهِ وَ مُبْتَلًى (۶).

مد، [العمده] مَنَاقِبُ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَزَّازِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ السَّلُولِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ السَّلُولِيِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِي الْمُطَهَّرِ الرَّازِيِّ عَنْ سَلَّامٍ الْجُعْفِيِّ: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]الروضه: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداوند متعال در مورد علی سفارش فرمود:

ص: ۱۳۵

پس عرض کردم: پروردگارا، آن را برای من آشکار فرما! فرمود: همانا علی پرچم هدایت است و پیشوای اولیای من و نور هر کس که مرا اطاعت کرد، و او آن کلمه‌ای است که پارسایان خود را ملزم به قبول آن کرده‌اند، هر کس او را دوست بدارد، تحقیقاً مرا دوست داشته است و آنکه اطاعتش کند، بی‌شک مرا اطاعت نمود و هر کس با او دشمنی ورزد، قطعاً با من دشمنی کرده است. پس او را بدان بشارت بده! پس چون علی علیه السّلام آن را شنید، فرمود: من بنده خدایم و در ید قدرت او قرار دارم، اگر مرا عذاب دهد، به خاطر گناهان من است و بر من ستم نکرده است و اگر آنچه را که به من بشارت داده به انجام رساند، از فضل و عظمت اوست و او اهل این بزرگواری‌ها و معدن آن است. گوید: پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خدایا، قلب او را جلا بخش و بهارش را ایمان به خودت قرار ده. پس خدای عزّوجل فرمود: یا محمّد، خواسته‌ات برآورده شد. سپس خداوند مرا آگاه فرمود که: من او را به بلاهایی می‌آزمایم که احدی از یاران تو را بدان‌ها نیازموده‌ام، عرض کردم: یا رب، او برادر و بال و پر من است! خدای جلّ جلاله فرمود: این کاری است که از پیش بر علم ما گذشته است، او آزموده می‌شود و دیگران به او آزموده می‌شوند. - . الروضه: ۱۲ -

العمدهٔ: مناقب ابن المغازلی با سند خود مرفوعاً از سلام جعفی نظیر این روایت را نقل کرده است. - . العمدهٔ: ۱۴۷ . نیز در کشف الغمه: ۳۲-۳۱ آن را ذکر کرده است. -

**[ترجمه]

«۹۴»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِذْ قَالَ السَّاعَةَ يَدْخُلُ عَلَيْكُمْ مِنَ الْبَابِ رَجُلٌ هُوَ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ قِبْلَةُ الْعَارِفِينَ (۸) وَ يَعْسُوبُ الدِّينِ وَ نُورُ الْمُؤْمِنِينَ وَ وَارِثُ عِلْمِ النَّبِيِّينَ قَالَ قُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنَ الْأَنْصَارِ فَإِذَا بِهِ (۹) عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ قَدْ أَقْبَلَ (۱۰).

**[ترجمه]الروضه- الفضائل: بـا اسـناد از انس بن مالـك آورده است كه گفت: در حضـور رسـول خـدا صَـلى الله عليهِ و آله بوديم كه ناگـاه فرمود: اكنون مردى از در بر شـما وارد مى‌شود كه سـرور اوصـيا، جلودار دست و روى سپيـدان، قبله عارفـان، يعسـوب دين، نـور مؤمنين و وارث علم نـبيّين است. انس گويـد: بـا خود گفتم: خداونـدا، او را مردى از انصـار قرار ده، ناگـاه متوجه شديم على بن ابى طالب وارد شد. - . الروضه: ١٧ . آن را در الفضائل نيافتيم. -

**[ترجمه]

«٩٥»

كشف، [كشف الغمه] عَنْ أَنَسٍ مِمَّا خَرَّجَهُ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِيُّ قَالَ: كُنْتُ جَالِساً مَعَ

ص: ١٣۶

١- ١. فى المصدر: و هو كلمتى التى الزم بها المتقين.

٢- ٢. فى المصدر: فلما سمعه علىّ عليه السلام قال اه.

٣- ٣. فى المصدر: و إن يتم الذى بشر إلىّ فاللّه أولى بى منى.

۴- ۴. فى المصدر: إنى قد فعلت لك به.

۵- ۵. فى المصدر: أخى و صاحبى.

۶- ۶. الروضه: ١٢.

٧- ٧. العمده: ١۴۶. و قد أورده الاربلى أيضا فى كشف الغمّه: ٣١ و ٣٢.

٨- ٨. فى الروضه: و قاتل المارقين.

٩- ٩. فى الروضه: اللّهمّ اجعله رجلا من الأنصار: فاذا هو اه.

١٠- ١٠. الروضه: ١٧ و لم نجده فى الفضائل.

النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله إِذْ أَقْبَلَ عَلِيٌّ علیه السلام فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَنَا وَ هَذَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ.

وَ رُوِيَ: أَنَّ أَبَا ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السلام أَشْهَدُ لَكَ بِالْوَلَايَةِ وَ الْإِخَاءِ وَ زَادَ الْحُكْمَ وَ الْوَصِيَّةَ(۱).

وَ مِنْ كِفَايَةِ الطَّالِبِ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أُوصِي مَنْ آمَنَ بِي وَ صَدَّقَنِي بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مَنْ تَوَلَّاهُ فَقَدْ تَوَلَّانِي وَ مَنْ تَوَلَّانِي فَقَدْ تَوَلَّى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ (۲).

**[ترجمه]كشف الغمّه: محدّث حنبلى از انس آورده است كه: در محضر رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله نشسته بودم

ص: ۱۳۶

كه على عليه السّلامم وارد شد، پس پيامبر صَلى الله عليهِ و آله فرمود: من و اين، حجّت خدا بر خلق وى هستيم.

و نقل است كه ابوذر رضى الله عنه به على عليه السّلام عرض كرد: به ولايت و برادر پيامبر بودنت گواهى مى‌دهم- و افزود: و به- حكمت و وصى پيامبر بودنت. و از كتاب «كفاية لطالب» از عمّار بن ياسر نقل است كه گفت: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: به هر كس كه به من ايمان آورده و مرا تصديق كرده است سفارش مى كنم به دوستى و ولايت على بن ابى طالب. هركس او را دوست بدارد، مرا دوست داشته و آنكه مرا دوست بدارد خداى عزّوجل را دوست داشته است.

**[ترجمه]

«۹۶»

بشا، [بشاره المصطفى] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْكُوفِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُرَاتِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَلِيفَةُ اللَّهِ وَ خَلِيفَتِي وَ حُجَّةُ اللَّهِ وَ حُجَّتِي وَ بَابُ اللَّهِ وَ بَابِي وَ صَفِيُّ اللَّهِ وَ صَفِيِّي وَ حَبِيبُ اللَّهِ وَ حَبِيبِي وَ خَلِيلُ اللَّهِ وَ خَلِيلِي وَ سَيْفُ اللَّهِ وَ سَيْفِي وَ هُوَ أَخِي وَ صَاحِبِي وَ وَزِيرِي وَ وَصِيِّي مُحِبُّهُ مُحِبِّي وَ مُبْغِضُهُ مُبْغِضِي وَ وَلِيُّهُ وَلِيِّي وَ عَدُوُّهُ عَدُوِّي وَ حَرْبُهُ حَرْبِي وَ سِلْمُهُ سِلْمِي وَ قَوْلُهُ قَوْلِي وَ أَمْرُهُ أَمْرِي وَ زَوْجَتُهُ ابْنَتِي وَ وُلْدُهُ وُلْدِي وَ هُوَ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ خَيْرُ أُمَّتِي أَجْمَعِينَ (۳).

**[ترجمه]بشارة المصطفى: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: همانا على بن ابى طالب خليفة الله و جانشين من است، حجّت خدا و حجّت من است، باب خدا و باب من است، برگزيده خدا و برگزيده من است، حبيب خدا و حبيب من است خليل خدا و خليل من است، شمشير خدا و شمشير من است، او برادر و هم نشين و وزير و جانشين من است، مُحِبّ او محبّ من است و كسى كه بر او خشم گيرد بر من خشم گرفته است و دوستدارش دوستدار من و دشمنش دشمن من است، جنگ با او جنگ با من و صلح با او صلح با من است، قول او قول من و فرمان او فرمان من است، همسر او دخت من است و پسرانش پسران منند و سرور اوصيا و بهترينِ جملگى اُمّت من است. - . بشارة المصطفى: ۳۷ -

**[ترجمه]

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ یَرْفَعُهُ إِلَی ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ (۴) رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْم عَلَی مِنْبَرِهِ وَ قَدْ أَقَامَ عَلِیّاً عَلَی جَانِبِهِ (۵) وَ حَطَّ یَدَهُ الْیُمْنَی عَلَی یَدِهِ (۶) حَتَّی بَانَ بَیَاضُ إِبْطَیْهِمَا وَ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنَّ اللَّهَ رَبِّی وَ رَبُّکُمْ وَ مُحَمَّدٌ نَبِیُّکُمْ وَ الْإِسْلَامُ دِینُکُمْ وَ عَلِیٌّ هَادِیکُمْ وَ هُوَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی مِنْ بَعْدِی ثُمَّ قَالَ یَا أَبَا ذَرٍّ عَلِیٌّ أَخِی (۷) وَ أَمِینِی عَلَی وَحْیِ رَبِّی وَ مَا أَعْطَانِی رَبِّی فَضِیلَهً إِلَّا وَ قَدْ خَصَّ عَلِیّاً بِمِثْلِهَا(۸) یَا أَبَا ذَرٍّ لَنْ یَقْبَلَ اللَّهُ

ص: ۱۳۷

۱- ۱. کشف الغمّه: ۲۸.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۳۲.

۳- ۳. بشاره المصطفی: ۳۷.

۴- ۴. فی الروضه: أنه قال.

۵- ۵. و(د): إلی جانبه.

۶- ۶. و(د): و حط یده و شال یده اه أقول: و علی أی فیه تحریف لا یخفی(ب).

۷- ۷. و(د): علی عضدی.

۸- ۸. و(د): إلّا و قد خصه بمثلها.

لِعَبْدٍ فَرْضاً(۱) إِلَّا بِحُبِّ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ یَا أَبَا ذَرٍّ لَمَّا أَسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ انْتَهَیْتُ إِلَی الْعَرْشِ فَإِذَا أَنَا بِحِجَابٍ مِنَ الزَّبَرْجَدِ الْأَخْضَرِ وَ إِذَا مُنَادٍ یُنَادِی یَا مُحَمَّدُ ارْفَعِ الْحِجَابَ فَرَفَعْتُهُ وَ إِذَا أَنَا بِمَلَکٍ وَ الدُّنْیَا بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ بَیْنَ یَدَیْهِ لَوْحٌ یَنْظُرُ فِیهِ فَقُلْتُ حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ مَا هَذَا الْمَلَکُ (۲) الَّذِی لَمْ أَرَ فِی مَلَائِکَهِ رَبِّی مَلَکاً أَعْظَمَ مِنْهُ خِلْقَهً(۳) قَالَ یَا مُحَمَّدُ سَلِّمْ عَلَیْهِ فَإِنَّهُ عِزْرَائِیلُ مَلَکُ الْمَوْتِ فَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا حَبِیبِی مَلَکَ الْمَوْتِ فَقَالَ وَ عَلَیْکَ السَّلَامُ یَا خَاتَمَ النَّبِیِّینَ کَیْفَ ابْنُ عَمِّکَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَقُلْتُ حَبِیبِی مَلَکَ الْمَوْتِ أَ تَعْرِفُهُ فَقَالَ کَیْفَ لَا أَعْرِفُهُ یَا مُحَمَّدُ وَ الَّذِی بَعَثَکَ بِالْحَقِّ نَبِیّاً وَ اصْطَفَاکَ رَسُولًا إِنِّی أَعْرِفُ ابْنَ عَمِّکَ وَصِیّاً کَمَا أَعْرِفُکَ نَبِیّاً وَ کَیْفَ لَا یَکُونُ ذَلِکَ وَ قَدْ وَکَّلَنِیَ اللَّهُ بِقَبْضِ أَرْوَاحِ الْخَلَائِقِ مَا خَلَا رُوحَکَ وَ رُوحَ ابْنِ عَمِّکَ عَلِیٍّ فَإِنَّ اللَّهَ یَتَوَلَّاهُمَا بِمَشِیَّتِهِ کَیْفَ یَشَاءُ وَ یَخْتَارُ(۴).

**[ترجمه]الروضه: الفضایل: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله بر بالای منبر – در حالی که علی علیه‌السّلام را در کنار خود به پا داشته و دست خود را چنان روی دست وی قرار داده بود که سفیدی زیربغل آن دو آشکار گشته بود- فرمود: ای مردم، بدانید که الله پروردگار من و پروردگار شماست و محمّد پیامبرتان و اسلام دین شما و علی هدایتگر شماست، و او وصیّ من و پس از من جانشین من است. سپس فرمود: ای ابوذر، علی برادر و امین من بر وحی پروردگارم می‌باشد و پروردگارم فضیلتی را به من عطا نفرمود مگر اینکه علی را به مانند آن مختص گردانیده باشد، ای ابوذر، خداوند هرگز از بنده‌ای فریضه‌ای را نمی… پذیرد

ص: ۱۳۷

مگر اینکه مقرون به حُبّ علی بن ابی طالب باشد، ای ابوذر، هنگامی که مرا به معراج بردند، به عرش که رسیدم حجابی از زبرجد سبز دیدم و ناگاه منادی ندا در داد که ای محمّد، حجاب را بردار پس حجاب را بلند کردم ناگاه فرشته‌ای دیدم که دنیا در میان چشمانش بود و لوحی را مقابل داشت که در آن می‌نگریست، پس گفتم: ای محبوبم جبرئیل، این فرشته که در میان فرشتگان پروردگارم فرشته‌ای درشت اندام‌تر از او ندیده‌ام چیست؟ گفت: یا محمّد، به او سلام کن، که وی عزرائیل ملک الموت است. پس گفتم: سلام بر تو ای محبوب من ملک الموت، گفت: و سلام بر تو ای خاتم پیامبران، پسر عمویت علی بن ابی طالب در چه حال است؟ گفتم: ای محبوب من ملک الموت مگر او را می‌شناسی؟ گفت: چگونه او را نمی‌شناسم ای محمّد، قسم به آنکه تو را به حق به نبوّت فرستاد و به رسالت برگزید آن‌گونه که تو را به نبوّت می‌شناسم، عموزاده‌ات را به وصایت می‌شناسم و چگونه چنین نباشد در حالی که خداوند مرا موّکل بر قبض روح همه خلایق نموده مگر روح شما و روح عموزاده‌ات علی. زیرا خداوند با مشیت خود آن‌گونه که اراده فرماید، کار آن دو را بر عهده می‌گیرد و شیوه آن را برمی‌گزیند. – . الروضه: ۳۲ –

**[ترجمه]

«۹۸»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ الْأَرْبَعِینِ لِلْحَافِظِ أَبِی بَکْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا وَ عَلِیٌّ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَی عِبَادِهِ.

قُلْتُ وَ قَدْ أَوْرَدَ: مِثْلَهُ: الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِيُ (۵).

وَ مِنْ كِفَايَهِ الطَّالِبِ عَنْ حُذَيْفَهَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَا تَسْتَخْلِفُ عَلِيّاً قَالَ إِنْ تَوَلَّوْا عَلِيّاً تَجِدُوهُ هَادِياً مَهْدِيّاً يَسْلُكُ بِكُمُ الطَّرِيقَ الْمُسْتَقِيمَ.

قال هذا حديث حسن عال (۶).

**[ترجمه]كشف الغمّة: از كتاب «الأربعين» حافظ ابوبكر محمّد بن أبى نصر از عطا از انس روايت كرده كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: من و على حجّت خدا بر بندگان او هستيم. گويم: و نظير اين حديث را عزّ محدّث حنبلى نيز آورده است. - . كشف الغمة: ۴۷-۴۶ -

و از كتاب كفاية الطالب از حذيفة بن يمان آورده است كه: عرض كردند: يا رسول الله، آيا على را به جانشينى بر نمى گزينى؟ فرمود: اگر ولايت على را بپذيريد او را هدايت گر و هدايت يافته خواهيد يافت كه شما را به راه راست مى‌برد. گويد: اين حديث «حسن» و «عالى» است. - . كشف الغمة: ۴۵ -

**[ترجمه]

«۹۹»

بشا، [بشاره المصطفى] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ النَّيْسَابُورِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ الْحَافِظِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُغِيرَهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَثْعَمِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بُهْلُولٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ

ص: ۱۳۸

۱- ۱. فى الروضه: يا أبا ذر لا يقبل اللّه لاحد فرضا.

۲- ۲. فى الروضه: من هذا الملك.

۳- ۳. فى الروضه: ملكا مثله و لا أعظم منه خلقه.

۴- ۴. الروضه: ۳۲. و لم نجده فى الفضائل.

۵- ۵. كشف الغمّه: ۴۶ و ۴۷.

۶- ۶. كشف الغمّه: ۴۵.

مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا أَسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ وَ انْتَهَى بِي إِلَى حُجُبِ النُّورِ كَلَّمَنِي رَبِّي جَلَّ جَلَالُهُ وَ قَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ بَلِّغْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ مِنِّي السَّلَامَ وَ أَعْلِمْهُ أَنَّهُ حُجَّتِي بَعْدَكَ عَلَى

خَلْقِي بِهِ أَسْقِي الْعِبَادَ الْغَيْثَ وَ بِهِ أَدْفَعُ عَنْهُمُ السُّوءَ وَ بِهِ أَحْتَجُّ عَلَيْهِمْ يَوْمَ يَلْقَوْنِي فَإِيَّاهُ فَلْيُطِيعُوا وَ لِأَمْرِهِ فَلْيَأْتَمِرُوا وَ عَنْ نَهْيِهِ فَلْيَنْتَهُوا أَجْعَلُهُمْ عِنْدِي فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ وَ أُبِيحُ لَهُمْ جِنَانِي وَ إِنْ لَا يَفْعَلُوا أَسْكَنْتُهُمْ نَارِي مَعَ الْأَشْقِيَاءِ مِنْ أَعْدَائِي ثُمَّ لَا أُبَالِي (۱).

**[ترجمه]بشارة المصطفی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:

ص: ۱۳۸

چون مرا به معراج بردند و به حجاب‌های نور رسیدم، پروردگارم جلّ جلاله با من سخن گفته و فرمود: یا محمّد، سلام مرا به علی بن ابی طالب برسان و به وی خبر بده که پس از تو حجّت من بر خلقم اوست، به خاطر او بندگانم را با باران سیراب می‌کنم و به خاطر او بدی‌ها را از بندگانم دفع می‌کنم و در روز قیامت به وسیله او بر مردم اقامه حجّت خواهم کرد، پس باید تنها از وی اطاعت کرده و امر و نهی وی را به کار بندند تا آن‌ها را نزد خود در قرارگاه صدق نشانده و بهشت را برایشان مباح گردانم، و اگر چنین نکنند، آن‌ها را با دشمنانم از اشقیا در دوزخم جای می‌دهم و هیچ اهمیتی نمی‌دهم. - . بشارة المصطفی: ۹۵-۹۶ -

**[ترجمه]

«۱۰۰»

بشا، [بشاره المصطفی] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الرَّازِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ النَّيْسَابُورِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلْخِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَوْفٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُنِيرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ الْحَنْظَلِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ عَنْ أَبِيهِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أُوصِي مَنْ آمَنَ بِي وَ صَدَّقَنِي بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَمَنْ تَوَلَّاهُ فَقَدْ تَوَلَّانِي وَ مَنْ تَوَلَّانِي فَقَدْ تَوَلَّى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَحَبَّنِي فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِي وَ مَنْ أَبْغَضَنِي فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ (۲).

**[ترجمه]بشارة المصطفی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:به هر کس که به من ایمان آورده و تصدیق نموده سفارش می‌کنم که ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام را بپذیرند، پس هر کس ولایت او را بپذیرد، ولایت مرا پذیرفته و آنکه ولایت مرا بپذیرد، ولایت خدای عزّوجل را پذیرفته است، و هر کس او را دوست بدارد، قطعاً مرا دوست داشته و آنکه مرا دوست دوست بدارد، بی‌شک خدای عزّوجل را دوست داشته است، و هر کس با وی دشمنی کند، با من دشمنی کرده و آنکه با من دشمنی کند، با خدای عزّوجل دشمنی کرده است. - . بشارة المصطفی: ۱۳۰-۱۲۹ -

**[ترجمه]

«۱۰۱»

بشا، [بشاره المصطفی] وَالِدِی وَ عَمَّارُ بْنُ یَاسِرٍ وَ وَلَدُهُ سَعْدٌ جَمِیعاً عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ نَصْرٍ الْجُرْجَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْزَةَ الْحُسَیْنِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ بَابَوَیْهِ عَنْ أَخِیهِ الصَّدُوقِ أَبِی جَعْفَرِ بْنِ بَابَوَیْهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عِیسَی الْمُجَاوِرِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ رَزِینٍ ابْنِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَنْتَ الْمَظْلُومُ بَعْدِی فَوَیْلٌ لِمَنْ قَاتَلَکَ وَ طُوبَی لِمَنْ قَاتَلَ مَعَکَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ الَّذِی تَنْطِقُ بِکَلَامِی وَ تَتَکَلَّمُ بِلِسَانِی بَعْدِی فَوَیْلٌ لِمَنْ رَدَّ عَلَیْکَ وَ طُوبَی لِمَنْ قَبِلَ کَلَامَکَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ سَیِّدُ هَذِهِ الْأُمَّهِ بَعْدِی وَ أَنْتَ إِمَامُهَا وَ خَلِیفَتِی عَلَیْهَا مَنْ فَارَقَکَ فَارَقَنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ مَنْ کَانَ مَعَکَ کَانَ مَعِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ صَدَّقَنِی وَ أَوَّلُ مَنْ أَعَانَنِی عَلَی أَمْرِی وَ جَاهَدَ مَعِی عَدُوِّی

ص: ۱۳۹

۱- ۱. بشاره المصطفی ۹۵ و ۹۶.

۲- ۲. بشاره المصطفی: ۱۲۹ و ۱۳۰.

وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعِي وَ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ فِي غَفْلَهِ الْجَهَالَهِ يَا عَلِيُّ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ مَعِي وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يُبْعَثُ مَعِي وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يَجُوزُ الصِّرَاطَ مَعِي وَ إِنَّ رَبِّي جَلَّ جَلَالُهُ أَقْسَمَ بِعِزَّتِهِ لَا يَجُوزُ عَقَبَهَ الصِّرَاطِ إِلَّا مَنْ مَعَهُ بَرَاءَهٌ(۱) بِوَلَايَتِكَ وَ وَلَايَهِ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِكَ وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يَرِدُ حَوْضِي تَسْقِي مِنْهُ أَوْلِيَاءَكَ وَ تَذُودُ عَنْهُ أَعْدَاءَكَ وَ أَنْتَ صَاحِبِي إِذَا قُمْتُ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ تَشْفَعُ لِمُحِبِّينَا فَتُشَفَّعُ فِيهِمْ (۲) وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّهَ وَ بِيَدِكَ لِوَائِي وَ هُوَ لِوَاءُ الْحَمْدِ وَ هُوَ سَبْعُونَ شِقَّهً الشِّقَّهُ مِنْهُ أَوْسَعُ مِنَ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ وَ أَنْتَ صَاحِبُ شَجَرَهِ طُوبَى فِي الْجَنَّهِ أَصْلُهَا فِي دَارِكَ وَ أَغْصَانُهَا فِي دُورِ شِيعَتِكَ وَ مُحِبِّيكَ (۳).

**[ترجمه]بشارة المصطفی: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: یا علی، تو آن مظلوم پس از منی، پس وای بر کسی که با تو بجنگد و خوشا به حال آنکه در رکاب تو بجنگد. یا علی، بعد از من این تویی که گفتارت کلام من است و با زبان من سخن می گویی، پس وای بر آنکه سخنت را نپذیرد و خوشا به حال آنکه کلام تو را بپذیرد؛ ای علی، بعد از من تو سرور این اُمّتی و تو پیشوا و جانشین من بر آن هستی، هر کس از تو جدا گردد، روز قیامت از من جدا می‌شود و آنکه همراه تو باشد، روز قیامت همراه من خواهد بود؛ ای علی، تو اوّلین کسی هستی که به من ایمان آورده و تصدیقم نمودی و اوّلین کسی هستی که مرا در کارم یاری رساندی و با من بر علیه دشمنم جهاد کردی و

ص: ۱۳۹

تو نخستین کسی هستی که با من نماز گزاردی در حالی که مردم در آن روز در غفلت جهالت به سر می‌بردند؛ یا علی، تو اوّلین کسی هستی که به همراه من زمین بر او شکافته می‌شود و اوّلین کسی هستی که با من برانگیخته می‌شود و تو اوّلین کسی هستی به همراه من از پل صراط می گذری و پروردگارم جلّ جلاله به عزّت خویش سوگند یاد فرموده کسی از عقبه پل صراط نگذرد مگر اینکه امان نامه ای از ولایت تو و ولایت امامانی که از فرزندان تو هستند، به همراه داشته باشد، تو اوّلین کسی هستی که بر حوض من وارد می‌شود، دوستدارانت را از آن می‌نوشانی و دشمنانت را از آن می‌رانی، زمانی که در مقام محمود قرار گیرم، تو همنشین من هستی، دوستداران ما را شفاعت می کنی و شفاعت تو در مورد آنان پذیرفته خواهد شد، و تو اولین کسی هستی که وارد بهشت می‌شود در حالی که بیرق مرا در دست داری که «لواء الحمد» است که از هفتاد قطعه تشکیل شده و هر قطعه آن از آفتاب و ماه وسیع تر است، تو در بهشت صاحب شجره طوبی هستی، ریشه آن در خانه تو و شاخ و برگش در خانه‌های شیعیان و دوستداران توست. - . بشارة المصطفی: ۱۵۳- ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۱۰۲»

بشا، [بشاره المصطفی] الْحَسَنُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ أَبِيهِ الْحَسَنِ عَنْ عَمِّهِ الصَّدُوقِ عَنْ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ خَالِدِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْعَبْدِيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَايَهَ بْنِ رِبْعِيٍّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَضَّلَنِي بِالنُّبُوَّهِ وَ فَضَّلَ عَلِيّاً بِالْإِمَامَهِ وَ أَمَرَنِي أَنْ أُزَوِّجَهُ ابْنَتِي فَهُوَ أَبُ وُلْدِي وَ غَاسِلُ جُثَّتِي وَ قَاضِي دَيْنِي وَ وَلِيُّهُ وَلِيِّي وَ عَدُوُّهُ عَدُوِّي (۴).

**[ترجمه]بشارة المصطفى: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداونـد متعال مرا به نبوّت فضیلت بخشید و علی را به امامت؛ و به من امر فرمود که دخترم را به زوجیّت وی در آوردم، بنابراین او پدر فرزنـدان من است و غسل دهنده بدنم و پرداخت کننده وامم، و دوستدار او دوستدار من است و دشمن او دشمن من. - . بشارة المصطفی: ۱۷۹ -

**[ترجمه]

بیان

قرأ المحقق الطوسی نصیر المله و الدین و العلامه و جماعه من علمائنا رضی الله عنهم قاضی دینی بکسر الدال و أنکره السید المرتضی و لا حاجه فی تکلف ذلک لتواتر العبارات و النصوص الصریحه من الجانبین.

**[ترجمه]محقق طوسی، آن نصرت دهنده ملت و دین و آن علّامه و برخی دیگر از علمای ما عبارت «قاضی دینی» را به کسر دال خوانده‌اند لیکن سیدمرتضی آن را نپذیرفته و به دلیل تواتر عبارات و نصوص صریح از دو طرف در این مورد نیازی نیست خود را به تکلّف اندازیم.

**[ترجمه]

«۱۰۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] إِبْرَاهِیمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْهَمْدَانِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ قَالَتْ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَاقِفاً بِمَکَّهَ مُسْتَقْبِلًا بِثَبِیرٍ مُسْتَدْبِراً حِرَاءَ(۵) وَ هُوَ یَقُولُ إِنِّی أَقُولُ

ص: ۱۴۰

۱- ۱. فی المصدر: الا من کان معه براءه.

۲- ۲. فی(ک): نشفع لمحبینا فنشفع فیهم.

۳- ۳. بشاره المصطفی. ۱۵۲ و ۱۵۳.

۴- ۴. بشاره المصطفی: ۱۷۹.

۵- ۵. ثبیر- بالفتح ثمّ الکسر- اسم أربعه مواضع احداها ثبیر منی، قال الأصمعی: ثبیر الأعرج هو المشرف بمکّه علی حقّ الطارقیین. و حراء- بالکسر و التخفیف و المد- جبل من جبال مکّه علی ثلاثه أمیال. و فی المصدر، مستقبل ثبیر مستدبر حراء.

الْيَوْمَ (۱) کَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ عَلَیْهِ الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ أَسْأَلُکَ اللَّهُمَّ أَنْ تَشْرَحَ لِی صَدْرِی وَ تُیَسِّرَ لِی أَمْرِی وَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَخِی اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَ أَشْرِکْهُ فِی أَمْرِی کَیْ نُسَبِّحَکَ کَثِیراً وَ نَذْکُرَکَ کَثِیراً إِنَّکَ کُنْتَ بِنا بَصِیراً(۲).

**[ترجمه]تفسر فرات بن ابراهیم: اسماء بنت عمیس گوید: رسول خدا صلی الله علیهِ و آله در مکه رو به کوه ثبیر و پشت به غار حراء ایستاده بود و می‌فرمود: من امروز همانی را می گویم

ص: ۱۴۰

که آن عبد صالح موسی بن عمران علیه الصلاهٔ و السلام گفت: بار خدایا من از تو می‌خواهم که سینه‌ام را برایم گشاده داری و کارم را برایم آسان گردانی و از خانـدانم وزیری برایم قرار دهی، علی بن ابی طالب برادرم، تا پشت مرا بـدو محکم گردانی و او را در کارم شریک من گردان تا تو را بسیار تسبیح گوییم و تو را بسیار یاد کنیم که تو بر ما بینایی.

**[ترجمه]

«۱۰۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: مَکَثَ جَبْرَئِیلُ أَرْبَعِینَ یَوْماً لَمْ یَنْزِلْ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَبِّ قَدِ اشْتَدَّ شَوْقِی إِلَی نَبِیِّکَ صلی الله علیه و آله فَأْذَنْ لِی فَأَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَیْهِ وَ قَالَ (۳) یَا جَبْرَئِیلُ اهْبِطْ إِلَی حَبِیبِی وَ نَبِیِّی فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ وَ أَخْبِرْهُ أَنِّی خَصَصْتُهُ بِالنُّبُوَّهِ وَ فَضَّلْتُهُ عَلَی جَمِیعِ الْأَنْبِیَاءِ وَ أَقْرِئْ وَصِیَّهُ مِنِّی السَّلَامَ وَ أَخْبِرْهُ أَنِّی خَصَصْتُهُ بِالْوَصِیَّهِ وَ فَضَّلْتُهُ عَلَی جَمِیعِ الْأَوْصِیَاءِ قَالَ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَکَانَ إِذَا هَبَطَ وُضِعَتْ لَهُ وِسَادَهٌ مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهَا لِیفٌ فَجَلَسَ بَیْنَ یَدَیِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یُخْبِرُکَ أَنَّهُ خَصَّکَ بِالنُّبُوَّهِ وَ فَضَّلَکَ عَلَی جَمِیعِ الْأَنْبِیَاءِ وَ یَقْرَأُ وَصِیَّکَ السَّلَامَ وَ یُخْبِرُکَ أَنَّهُ خَصَّهُ بِالْوَصِیَّهِ وَ فَضَّلَهُ عَلَی جَمِیعِ الْأَوْصِیَاءِ قَالَ فَبَعَثَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَدَعَاهُ فَأَخْبَرَهُ (۴) بِمَا قَالَ جَبْرَئِیلُ قَالَ فَبَکَی عَلِیٌّ علیه السلام بُکَاءً شَدِیداً ثُمَّ قَالَ أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ لَا یَسْلُبَنِی دِینِی وَ لَا یَنْزِعَ مِنِّی کَرَامَتَهُ وَ أَنْ یُعْطِیَنِی مَا وَعَدَنِی فَقَالَ جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ حَقِیقٌ عَلَی اللَّهِ أَنْ لَا یُعَذِّبَ عَلِیّاً وَ لَا أَحَداً تَوَلَّاهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا جَبْرَئِیلُ عَلَی مَا کَانَ

مِنْهُمْ أَوْ کُلُّهُمْ نَاجٍ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ نَجَا مَنْ تَوَلَّی شِیثاً بِشِیثٍ وَ نَجَا شِیثٌ بِآدَمَ وَ نَجَا آدَمُ بِاللَّهِ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّی سَاماً بِسَامٍ وَ نَجَا سَامُ بِنُوحٍ وَ نَجَا نُوحٌ بِاللَّهِ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّی آصَفَ بِآصَفَ وَ نَجَا آصَفُ بِسُلَیْمَانَ وَ نَجَا سُلَیْمَانُ بِاللَّهِ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّی یُوشَعَ بِیُوشَعَ وَ نَجَا یُوشَعُ بِمُوسَی وَ نَجَا مُوسَی بِاللَّهِ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّی شَمْعُونَ بِشَمْعُونَ وَ نَجَا شَمْعُونُ بِعِیسَی وَ نَجَا عِیسَی بِاللَّهِ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّی عَلِیّاً بِعَلِیٍّ وَ نَجَا عَلِیٌّ

ص: ۱۴۱

۱- ۱. فی المصدر و(د): اللّهمّ إنّی اوّل الیوم.

۲- ۲. تفسير فرات: ۹۲.

۳- ۳. ليست كلمه« و قال» فى المصدر.

۴- ۴. فى المصدر: فبعث النبىّ إليه فدعاه و أخبره اه.

بِكَ وَ نَجَوْتَ أَنْتَ بِاللَّهِ وَ إِنَّمَا كُلَّ شَيْ ءٍ بِاللَّهِ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَهَ وَ الْحَفَظَهَ لَيَفْخَرُونَ عَلَى جَمِيعِ الْمَلَائِكَهِ لِصُحْبَتِهَا إِيَّاهُ قَالَ فَجَلَسَ عَلِيٌّ عليه السلام وَ يَسْمَعُ كَلَامَ جَبْرَئِيلَ وَ لَا يَرَى شَخْصَهُ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا الَّذِي كَانَ مِنْ حَدِيثِهِمْ إِذَا اجْتَمَعُوا قَالَ ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى فَلَمْ تَبْلُغْ عَظَمَتَهُ ثُمَّ ذَكَرُوا فَضْلَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنْ عِلْمِهِ (۱) وَ قَلَّدَهُ مِنْ رِسَالَتِهِ ثُمَّ ذَكَرُوا أَمْرَ شِيعَتِنَا وَ الدُّعَاءَ لَهُمْ وَ خَتَمَهُمْ بِالْحَمْدِ وَ الثَّنَاءِ عَلَى اللَّهِ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَهَ لَتَعْرِفُنَا قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ كَيْفَ لَا يَعْرِفُونَكُمْ وَ قَدْ وُكِّلُوا بِالدُّعَاءِ لَكُمْ وَ الْمَلَائِكَهُ حَافِّينَ (۲) مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا مَا اسْتِغْفَارُهُمْ إِلَّا لَكُمْ دُونَ هَذَا الْعَالَمِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: جبرئیل چهل روز بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نازل نشده بود، لذا عرض کرد: پروردگارا، شوق دیدار پیامبرت در من شدّت یافته است، پس به من اجازه بفرما با وی دیدار کنم؛ پس خدای متعال به وی وحی فرموده و گفت: ای جبرئیل، بر محبوب و پیامبرم فرود آی و سلام مرا به وی برسان و به او اطلاع بده که من وی را مختصّ به نبوّت کرده و بر همه پیامبران برتری داده‌ام، و از جانب من به وصیّ او سلام برسان و وی را خبر کن که من او را به وصایت مختص گردانیده و بر همه اوصیا برتری داده‌ام. گوید: پس جبرئیل بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نازل گردید و پیوسته چنین بود که چون به زمین می‌آمد، بالشی از پوست آکنده از لیف خرما برایش قرار می‌دادند، پس در مقابل پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نشسته و گفت: یا محمّد، خداوند متعال تو را سلام می‌رساند و خبرت می‌کند که تو را به نبوّت مخصوص گردانیده و بر همه پیامبران برتری داده است، و وصیّ تو را سلام می‌رساند و به تو خبر می‌دهد که وی را مختصّ به وصایت فرموده و بر همه اوصیا فضیلت بخشیده است. گوید: پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در پی علی علیه السّلام فرستاد و وی را از آنچه جبرئیل گفته بود، آگاه نمود. گوید: پس علی علیه السّلام به سختی بگریست و آن‌گاه گفت: از خدا می‌خواهم که دین مرا از من نگیرد و کرامت خود را باز نستاند و آنچه را که به من وعده فرموده عطا فرماید.

جبرئیل گفت: یا محمّد، بر خداوند فرض و شایسته است که علی و هیچ‌کدام از دوستدارنش را عذاب ندهد. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای جبرئیل، به خاطر کردارشان یا اینکه جملگی رستگار می‌شوند؟ جبرئیل گفت: یا محمّد: هر کس ولایت شیث را پذیرفت به ولایت شیث نجات یافت و خود شیث به آدم نجات یافت و آدم به خدا نجات یافت، و هر کس ولایت سام را پذیرفت به سام نجات یافت و سام به نوح نجات یافت و نوح به خدا، و هرکس ولایت آصف را پذیرفت به آصف نجات یافت و آصف به سلیمان نجات یافت و سلیمان به خدا نجات یافت، و هر کس ولایت یوشع را پذیرفت به یوشع نجات یافت و یوشع به موسی نجات یافت و موسی به خدا، و هر کس ولایت شمعون را پذیرفت به شمعون نجات یافت و شمعون به عیسی نجات یافت و عیسی به خدا، و هر کس ولایت علی را پذیرفت به علی نجات یافت و علی به تو نجات یافت

ص: ۱۴۱

و تو به خدا، و همه چیز به خواست خدا انجام می‌شود، و اینکه ملائکه و فرشته‌های موکَّل بر علی بر همه فرشتگان فخر می... فروشند که مصاحب ایشانند. گوید: پس علی علیه السّلام نشست در حالی که کلام جبرئیل را می‌شنید ولی شخص وی را نمی‌دید. راوی گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: قربانت گردم، وقتی آن سه نفر (پیامبر و علی و جبرئیل) با هم نشستند سخنان آنها چه بود؟ فرمود: ذکر خدای متعال اما به عظمتش نمی‌رسید، سپس درباره فضیلت محمّد صَلی الله علیهِ و

آله و اینکه خداوند تا چه میزان از علم خود را به وی عطا فرموده و تا چه حد رسالت خود را به وی واگذار نموده است ، سپس درباره شیعیان ما سخن گفته و در حق ایشان دعا کردند و ختم مجلسشان حمد و ثنای خدا بود. راوی گوید: عرض کردم: قربانت گردم یا ابا عبدالله، آیا فرشتگان ما را می‌شناسند؟ فرمود: سبحان الله، چگونه شما را نمی‌شناسند در حالیکه موکّل شده‌اند در حق شما دعا کنند و فرشتگانی که پیرامون عرش را احاطه کرده‌اند تسبیح پروردگارشان را گفته و برای کسانی که ایمان آورده‌اند طلب آمرزش می‌کنند و طلب مغفرت آن‌ها در این عالم منحصراً برای شماست. - . تفسیر فرات: - ۱۳۶-۱۳۷

**[ترجمه]

«۱۰۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ یُوسُفَ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا یَزَالُ یُخْرِجُ لَهُمْ (۴) حَدِیثاً فِی فَضْلِ وَصِیِّهِ حَتَّی نَزَلَتْ عَلَیْهِ هَذِهِ السُّورَهُ(۵) فَاحْتَجَّ عَلَیْهِمْ عَلَانِیَهً حِینَ أُعْلِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمَوْتِهِ وَ نُعِیَتْ إِلَیْهِ نَفْسُهُ فَقَالَ فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ یَقُولُ فَإِذَا فَرَغْتَ مِنْ نُبُوَّتِکَ فَانْصَبْ عَلِیّاً مِنْ بَعْدِکَ وَ عَلِیٌّ وَصِیُّکَ فَأَعْلِمْهُمْ فَضْلَهُ عَلَانِیَهً فَقَالَ مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِیٌّ مَوْلَاهُ وَ قَالَ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ کَانَ قَبْلَ ذَلِکَ إِنَّمَا یُرَاوِدُ النَّاسَ بِفَضْلِ عَلِیٍّ بِالتَّعْرِیضِ فَقَالَ أَبْعَثُ رَجُلًا یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ لَیْسَ بِفَرَّارٍ یُعَرِّضُ (۶) وَ قَدْ کَانَ یَبْعَثُ غَیْرَهُ فَیَرْجِعُ یُجَبِّنُ أَصْحَابَهُ وَ یُجَبِّنُونَهُ

۱- ۱. فی المصدر و(د) و ما أعطاه اللّه من علم.

۲- ۲. حف القوم الرجل و به و حوله: أحدقوا و استداروا به و فی المصدر: و الملائکه حافون اه. و الظاهر أنّه سهو و أن المعصوم قد استشهد بما قاله بآیتین من القرآن إحداهما « وَ تَرَی الْمَلائِکَهَ حَافِّینَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ یُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ» الزمر: ۲۵؛ و الأخری « الَّذِینَ یَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ یُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ یَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِینَ آمَنُوا» المؤمن: ۷.

۳- ۳. تفسیر فرات: ۱۳۶ و ۱۳۷.

۴- ۴. فی المصدر: لا یخرج الیهم.

۵- ۵. أی سوره الانشراح.

۶- ۶. أی کان رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله یعرض بکلامه ذلک علی فضل أمیر المؤمنین. و عرض له و به: قال قولا و هو یعنیه و بریده و لم یصرح.

وَ يَقُولُ إِنَّهُ لَيْسَ مِثْلَ غَيْرِهِ مِمَّنْ رَجَعَ يُجَبِّنُ أَصْحَابَهُ وَ يُجَبِّنُونَهُ وَ قَالَ قَبْلَ ذَلِكَ عَلِيٌّ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ قَالَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَمُودُ الْإِيمَانِ (۱) وَ هُوَ يَضْرِبُ النَّاسَ مِنْ بَعْدِي عَلَى الْحَقِّ وَ عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ مَا زَالَ عَلِيٌّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ فَكَانَ حَقُّهُ الْوَصِيَّةَ الَّتِي جُعِلَتْ لَهُ الِاسْمُ الْأَكْبَرُ وَ مِيرَاثُ الْعِلْمِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پیوسته احادیثی در فضیلت وصیّ خود برای ایشان بیان می‌فرمود تا اینکه این سوره - . سوره انشراح -

بر وی نازل گردید، سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آن‌گاه که از مرگ خود اطلاع یافت و خبر وفاتش را به وی دادند، علناً با ایشان احتجاج نمود. و خداوند متعال فرمود: «فإذا فرغت فانصب» یعنی اینکه چون از کار نبوّت فراغت یافتی، علی را به جانشینی خودت منصوب کن، و علی وصیّ توست، پس ایشان را آشکارا از فضل وی آگاه کن، سپس پیامبر ص فرمود:«هرکس من مولای اویم، اینک علی مولای اوست» و فرمود:« خداوندا، دوستدارش را دوست بدار و دشمنش را دشمن بدار و یاری فرما هر کس وی را نصرت دهد و خوار و ذلیل فرما آن‌کس که او را واگذارد» و این را سه بار تکرار فرمود. اما پیش از نزول این سوره، فضائل علی را به صورت کنایه با مردم در میان می‌نهاد، از این رو فرمود:«مردی را روانه می‌کنم که خدا و رسولش را دوست می‌دارد و خدا و رسولش نیز او را دوست می‌دارند، مردی که در جنگ اهل گریز نیست» و به صورت غیر مستقیم علی ع را اراده میفرمود. و گاهی اوقات برای جنگ دیگران را می‌فرستاد و آن‌ها باز میگشتند در حالی که همراهان خود را از دشمن میترساندند و همراهانشان نیز او را از دشمن میترساندند

ص: ۱۴۲

و در این حال پیامبر میفرمودند: او همانند دیگران که اصحابشان را میترسانند و اصحابشان نیز آنها را میترسانند نیست؛ و پیش از آن فرمود:«علی سرور مسلمانان است» و فرمود: علی بن ابی طالب ستون ایمان است» و او بعد از من به خاطر حق، مردم را می‌زند» و :« علی تا زنده است با حق است و حق با اوست» از این رو وصایتی که نام اکبر و میراث علم را برای وی به ارمغان آورد، سزاوار اوست. - . تفسیر فرات: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۰۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ مُعَنْعَناً عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِإِزَاءِ ثَبِيرٍ وَ هُوَ يَقُولُ أَشْرِقْ ثَبِيرُ أَشْرِقْ ثَبِيرُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مَا سَأَلَكَ أَخِي مُوسَى أَنْ تَشْرَحَ لِي صَدْرِي وَ أَنْ تُيَسِّرَ لِي أَمْرِي وَ أَنْ تَحِلَّ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي وَ اجْعَلْ لِي وَزِيراً مِنْ أَهْلِي عَلِيّ (۳) أَخِي اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي وَ أَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيراً وَ نَذْكُرَكَ كَثِيراً إِنَّكَ كُنْتَ بِنا بَصِيراً(۴).

**[ترجمه]

تفسیر فرات بن ابراهیم: اسماء بنت عمیس گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را دیدم که رو به کوه ثبیر کرده و می‌فرمود: بدرخش ای کوه ثبیر، بدرخش ای کوه ثبیر، خداوندا من آنچه برادرم موسی از تو خواست می‌خواهم، می‌خواهم که سینه‌ام را برایم گشاده داری و کارم را برایم آسان گردانی و گرهی را از زبانم بگشایی که سخن من بفهمند و از خاندانم علی را وزیر من قرار دهی و پشتم را به او محکم گردانی و او را شریک کار من گردانی تا تو را بسیار تسبیح گوییم و بسیار یاد کنیم که تو به ما بینایی! -. تفسیر فرات : ۲۱۷-۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۰۷»

یف، [الطرائف] ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ أَنَسٍ وَ غَیْرِهِ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَتَی عَلِیٌّ مُقْبِلًا فَقَالَ صلی الله علیه و آله أَنَا وَ هَذَا حُجَّهٌ عَلَی أُمَّتِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۵).

**[ترجمه]ابن مغازلی از انس و دیگران گوید: در محضر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بودم که علی آمد. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: من و این در روز قیامت حجّت بر این مردم هستیم. -. الطرائف: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۰۸»

یف، [الطرائف] بِإِسْنَادِهِ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا دَعْوَهُ أَبِی إِبْرَاهِیمَ قَالَ قُلْنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ کَیْفَ صِرْتَ دَعْوَهَ أَبِیکَ إِبْرَاهِیمَ قَالَ أَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَی إِبْرَاهِیمَ إِنِّی جاعِلُکَ لِلنَّاسِ إِماماً(۶) فَاسْتَخَفَّ إِبْرَاهِیمَ (۷) الْفَرَحُ قَالَ یَا رَبِّ وَ مِنْ ذُرِّیَّتِی أَئِمَّهً مِثْلِی فَأَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَیْهِ أَنْ یَا إِبْرَاهِیمُ إِنِّی لَا أُعْطِیکَ عَهْداً لَا أَفِی بِهِ (۸) قَالَ یَا رَبِّ مَا الْعَهْدُ الَّذِی لَا تَفِی بِهِ قَالَ لَا أُعْطِیکَ الظالم [لِظَالِمٍ] مِنْ ذُرِّیَّتِکَ عَهْداً قَالَ إِبْرَاهِیمُ عِنْدَهَا یَا رَبِّ وَ مَنِ الظَّالِمُ مِنْ ذُرِّیَّتِی قَالَ لَهُ مَنْ یَسْجُدُ لِلصَّنَمِ مِنْ دُونِی

۱- ۱. فی المصدر: عمود الإسلام.

۲- ۲. تفسیر فرات: ۲۱۶.

۳- ۳. فی المصدر: علیا أخی.

۴- ۴. تفسیر فرات: ۲۱۶ و ۲۱۷.

۵- ۵. الطرائف: ۱۹.

۶- ۶. سوره البقره: ۱۲۴.

۷- ۷. فی(د) فاستخف إبراهیم الفرج. و الظاهر:« فاستحف إبراهیم الفرح» أی أحاطه الفرح لما سمع ذلک.

٨- ٨. كـذا فى النسـخ، و قد أورده الشيـخ أيضا فى الأمالى(ص ٢۴٠ و ٢۴١) بهـذه العبـاره، و نقله فى البرهان(١: ١۵١) و فيه: فأوحى اللّه عزّ و جلّ إليه أن يا إبراهيم إنّى لا أفى به لك عهدا.

يَعْبُدُهَا قَالَ إِبْرَاهِيمُ عِنْدَ ذَلِكَ وَ اجْنُبْنِي وَ بَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَ مَنْ عَصانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱) فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله فَانْتَهَتِ الدَّعْوَةُ إِلَيَّ وَ إِلَى عَلِيٍّ لَمْ يَسْجُدْ أَحَدُنَا لِصَنَمٍ قَطُّ فَاتَّخَذَنِي نَبِيّاً وَ اتَّخَذَ عَلِيّاً وَصِيّاً(۲).

**[ترجمه]الطرائف: با اسناد خود به عبدالله بن مسعود گويد: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: من دعای پدرم ابراهيم هستم. گويد: عرض كرديم: يا رسول الله، چگونه دعای پدرت ابراهيم هستی؟ فرمود: خدای تبارک و تعالی به ابراهيم وحی فرمود كه:« إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا» - . بقره/ ۱۲۴ - {من

تو را پيشوای مردم قرار دادم} پس شادی تمام وجود ابراهيم را فرا گرفته گفت: پروردگارا، از ذرّيۀ من امامانی همچون من قرار ده . پس خداوند بدو وحی فرمود كه ای ابراهيم، من با تو عهدی نمی‌بندم كه به آن وفا نكنم. عرض كرد: پروردگارا، اين چه عهدی است كه به آن وفا نمی كنی؟ فرمود: من به ستمگر از ذرّيۀ تو عهدی نمی‌سپارم؛ آن‌گاه ابراهيم عرض كرد: پروردگارا، از ميان ذرّيۀ من ظالم كيست؟ به وی فرمود: آنكه با وجود من بر بت سجده نموده

ص: ۱۴۳

آن را پرستش كند. آن‌گاه ابراهيم فرمود:«وَ اجْنُبْنِي وَ بَنِيَّ أَن نَّعْبُدَ الْأَصْنَامَ رَبِّ إِنهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنيّ وَ مَنْ عَصَانيِ فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيم» - . ابراهيم/ ۳۶-۳۵ - {

و مرا و فرزندانم را از پرستيدن بتان دور دار. پروردگارا، آنها بسياری از مردم را گمراه كردند. پس هر كه از من پيروی كند، بی گمان، او از من است، و هر كه مرا نافرمانی كند، به يقين، تو آمرزنده و مهربانی} سپس فرمود: پيامبر صَلى الله عليهِ و آله فرمود: و اين دعا به من و علی ختم گرديد كه هيچ‌كدام از ما هرگز بر بتی سجده نكرديم، از اين رو مرا به عنوان پيامبر و علی را به عنوان وصی برگزيد. - . الطرائف: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۰۹»

ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ مِنْ عِدَّةِ طُرُقٍ بِأَسَانِيدِهَا وَ مَعْنَاهَا وَاحِدٌ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ (۳).

**[ترجمه]ابن مغازلی از طرق مختلف با اسنادهای مختلف و معنای واحد آورده است كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: يا علی، تو سرور مسلمانان و امام پارسايان و جلودار دست و رو سپيدان و يعسوب مؤمنانی. - . الطرائف:۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۱۰»

یف، [الطرائف] مُسْنَدُ أَحْمَدَ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَقُولُ کَمَا قَالَ أَخِی مُوسَی اللَّهُمَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیّاً اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَ أَشْرِکْهُ فِی أَمْرِی کَیْ نُسَبِّحَکَ کَثِیراً وَ نَذْکُرَکَ کَثِیراً إِنَّکَ کُنْتَ بِنا بَصِیراً(۴).

**[ترجمه]الطرائف: مسند احمد با اسنادش به اسماء بنت عمیس نقل کرده که گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: خداونـدا، من همان سخن برادرم موسی را می‌گویم: خداونـدا مرا وزیری از خاندانم قرار ده، علی،تا پشتم را به او استوار گردانی و او را در کـارم شریک کنی تـا تـو را بسیار تسبیح گوییم و بسیار یـادت کنیم که تو به مـا بینـا بوده‌ای. - . الطرائف: ۳۲ -

**[ترجمه]

«۱۱۱»

مد، [العمده] مِنْ تَفْسِیرِ الثَّعْلَبِیِّ فِی تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ أَنْذِرْ عَشِیرَتَکَ الْأَقْرَبِینَ (۵) قَالَ أَخْبَرَنِی الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُوسَی بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ شَبِیبٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِیِّ عَنْ زَکَرِیَّا بْنِ مَیْسَرَةَ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ (۶) وَ أَنْذِرْ عَشِیرَتَکَ الْأَقْرَبِینَ جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ هُمْ یَوْمَئِذٍ أَرْبَعُونَ رَجُلًا الرَّجُلُ مِنْهُمْ یَأْکُلُ الْمُسِنَّةَ وَ یَشْرَبُ الْعُسَ (۷) فَأَمَرَ عَلِیّاً أَنْ یُدْخِلَ شَاةً(۸) فَأَدَمَهَا ثُمَّ قَالَ ادْنُوا بِسْمِ اللَّهِ فَدَنَا

ص: ۱۴۴

۱- ۱. سوره إبراهیم: ۳۵ و ۳۶.

۲- ۲. الطرائف: ۲۰.

۳- ۳. الطرائف: ۲۶.

۴- ۴. الطرائف: ۳۲.

۵- ۵. سوره الشعراء: ۲۱۴.

۶- ۶. فی المصدر: لما أنزلت.

۷- ۷. قال فی النهایه(۲: ۱۸۶): قـال الازهری: البقره و الشاه یقع علیها اسم المسن إذا اثنیا و یثنیان فی السنه الثالثه و لیس معنی اسنانها کبرها کالرجل المسن و لکن معناه طلوع سنها فی السنه الثالثه، انتهی. و العس: القدح و الاناء الکبیر.

۸- ۸. کـذا فی النسخ و المصـدر، و الظاهر« أن یـذحل شاه» و قـد یجی ء« ذحل» بمعنی قتل أو ذبـح. و قوله« فأدمها» أی جعلها اداما، و الادام: کل موافق و ملائم.

الْقَوْمُ فَأَكَلُوا(۱) حَتَّى صَدَرُوا ثُمَّ دَعَا بِقَعْبٍ (۲) مِنْ لَبَنٍ فَجَرَعَ مِنْهُ جُرْعَةً ثُمَّ قَالَ لَهُمُ اشْرَبُوا بِسْمِ اللَّهِ فَشَرِبُوا حَتَّى رَوُوا فَبَدَرَهُمْ أَبُو لَهَبٍ فَقَالَ هَذَا مَا سَحَرَكُمْ بِهِ الرَّجُلُ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَوْمَئِذٍ فَلَمْ يَتَكَلَّمْ ثُمَّ دَعَاهُمْ مِنَ الْغَدِ عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ

ثُمَّ أَنْذَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَا النَّذِيرُ(۳) إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْبَشِيرُ لِمَا لَمْ يَجِئْ بِهِ أَحَدٌ جِئْتُكُمْ بِالدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ فَأَسْلِمُوا وَ أَطِيعُونِي تَهْتَدُوا وَ مَنْ يُوَاخِينِي وَ يُوَازِرُنِي وَ يَكُونُ وَلِيِّي وَ وَصِيِّي بَعْدِي وَ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي وَ يَقْضِي دَيْنِي فَسَكَتَ الْقَوْمُ وَ أَعَادَ ذَلِكَ ثَلَاثاً كُلُّ ذَلِكَ يَسْكُتُ الْقَوْمُ وَ يَقُولُ عَلِيٌّ أَنَا فَقَالَ أَنْتَ فَقَامَ الْقَوْمُ وَ هُمْ يَقُولُونَ لِأَبِي طَالِبٍ أَطِعِ ابْنَكَ فَقَدْ أُمِّرَ عَلَيْكَ (۴).

أقول: قد مضى مثله بأسانيد جمه في باب البعثه.

**[ترجمه]العمدهٔ: از تفسیر ثعلبی در تفسیر قول خدای تعالی:«وَ أَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِين» - . شعراء / ۲۱۴ - با سندی مرفوعاً از بُراء آورده است که چون آیه:«وَ أَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِين» نازل گردید، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله، فرزندان عبدالمطلب را که آن روز چهل نفر بودند و هرکدام می‌توانستند گوشت یک گاو یا گوسفند را بخورند و یک ظرف بزرگ را بنوشند، گرد آورده و به علی امر فرمود که گوسفندی را بریان کرده وارد مجلس کند سپس آن حضرت گوشت را آماده کرده و فرمود: به نام خدا نزدیک شوید؛ پس آن قوم به غذا نزدیک شده و

ص: ۱۴۴

مشغول خوردن شدند تا اینکه جملگی سیر گشتند، سپس آن حضرت ظرف بزرگی پر از شیر را طلبیده خود جرعه‌ای از آن نوشید سپس به ایشان فرمود: بنوشید به نام خدا، پس آن‌قدر نوشیدند جملگی سیراب شدند، سپس ابولهب سخن آغاز کرده و گفت: این مرد شما را با این غذا جادو کرد، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آن روز سکوت فرمود. سپس فردای آن روز نیز ایشان را به مانند آن غذا و نوشیدنی دعوت فرمود و (پس از صرف غذا) رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ایشان را هشدار داده و فرمود: ای فرزندان عبدالمطّلب، من از جانب خدای عزّوجل بیم دهنده و بشارت دهنده به سوی شما هستم، به چیزی که هیچ‌کس مانند آن را نیاورده است. من (خیر) دنیا و آخرت را برای شما آورده‌ام، پس اسلام بیاورید و مرا اطاعت کنید! کدام یک از شما با من برادری می‌کند و پشتیبانم می‌شود و ولی و وصی و جانشین من پس از من در خاندانم خواهد شد و وام مرا ادا خواهد کرد؟ پس آن جماعت سکوت کردند و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سه بار سخن خود را تکرار فرمود و در هر سه بار آن قوم سکوت کرده و علی می‌گفت: من! پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آن شخص تو باش! سپس آن جمع برخاسته در حالی که به ابوطالب می‌گفتند: از پسرت اطاعت کن که به امیری تو گمارده شد. - . العمدهٔ: ۳۸ -

می‌گویم: در باب بعثت نظیر این روایت با اسنادهای متعدد از نظر گذشت.

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو بَكْرٍ الشِّيرَازِیُّ فِيمَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْ مُقَاتِلٍ عَنْ عَطَاءٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَى وَ لَقَدْ آتَيْنا مُوسَى الْكِتابَ (۵) كَانَ فِی التَّوْرَاةِ يَا مُوسَى إِنِّی اخْتَرْتُكَ وَ اخْتَرْتُ لَكَ وَزِيراً(۶) هُوَ أَخُوكَ يَعْنِی هَارُونَ لِأَبِيكَ وَ أُمِّكَ كَمَا اخْتَرْتُ لِمُحَمَّدٍ إِلْيَا هُوَ أَخُوهُ وَ وَزِيرُهُ وَ وَصِيُّهُ وَ الْخَلِيفَةُ مِنْ بَعْدِهِ طُوبَى لَكُمَا مِنْ أَخَوَيْنِ وَ طُوبَى لَهُمَا مِنْ أَخَوَيْنِ إِلْيَا أَبُو السِّبْطَيْنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ مُحَسِّنٌ الثَّالِثُ مِنْ وُلْدِهِ كَمَا جَعَلْتُ لِأَخِيكَ هَارُونَ شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِيراً وَ مبشرا [مُشَبِّراً](۷).

وَ فِی مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام تَصْنِيفِ أَبِی نُعَيْمٍ الْأَصْفَهَانِی (۸) وَ

ص: ۱۴۵

۱- ۱. فی المصدر: فدنا القوم عشره فأكلوا اه.

۲- ۲. القعب: القدح الضخم الغليظ و فی النسخ« بعقب» و هو سهو.

۳- ۳. فی المصدر: انی أنا النذير اه.

۴- ۴. العمده: ۳۸.

۵- ۵. سوره المؤمنون: ۵۰.

۶- ۶. كذا فی(ک)، و فی غيره من النسخ و المصدر: انی اخترتک وزيرا اه.

۷- ۷. قال: فی القاموس(۲: ۵۵) شبّر كبقّم و شبير كقمّير و مشبّر كمحدث ابناء هارون عليه السلام قيل: و بأسمائهم سمی النبیّ صلّی اللّه عليه و آله الحسن و الحسين و المحسن.

۸- ۸. فی المصدر: و فی منقبه المطهرين و فی ما نزل من القرآن فی أمير المؤمنين عليه السلام تصنيفی أبی نعيم الأصفهانیّ.

خَصَائِصِ الْعَلَوِیَّهِ عَنِ النَّطَنْزِیِّ مَا رَوَی شُعْبَهُ بْنُ الْحَکَمِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ نَحْنُ بِمَکَّهَ بِیَدِی وَ بِیَدِ عَلِیٍّ فَصَعِدَ بِنَا إِلَی ثَبِیرٍ ثُمَّ صَلَّی بِنَا أَرْبَعَ رَکَعَاتٍ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ سَأَلَکَ وَ أَنَا مُحَمَّدٌ نَبِیُّکَ أَسْأَلُکَ أَنْ تَشْرَحَ لِی صَدْرِی وَ تُیَسِّرَ أَمْرِی وَ تَحُلَ [(۱)](#) عُقْدَهً مِنْ لِسَانِی لِیُفْقَهَ قَوْلِی وَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَخِی اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَ أَشْرِکْهُ فِی أَمْرِی قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَسَمِعْتُ مُنَادِیاً یُنَادِی یَا أَحْمَدُ قَدْ أُوتِیتَ مَا سَأَلْتَ.

وَ فِی رِوَایَهٍ: وَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَخِی [(۲)](#) اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی الْآیَاتِ.

تَفْسِیرُ الْقَطَّانِ وَ وَکِیعُ بْنُ الْجَرَّاحِ وَ عَطَاءٌ الْخُرَاسَانِیُّ وَ أَحْمَدُ فِی الْفَضَائِلِ أَنَّهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ سَمِعْتُ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَیْسٍ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّی أَقُولُ کَمَا قَالَ مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ اللَّهُمَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی یَکُونُ لِی صِهْراً وَ خَتَناً.

السَّمْعَانِیُّ فِی فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ مَطَرٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ خَلِیلِی وَ وَزِیرِی وَ خَلِیفَتِی فِی أَهْلِی وَ خَیْرَ مَنْ أَتْرُکُ بَعْدِی مَنْ یُنْجِزُ مَوْعِدِی وَ یَقْضِی دَیْنِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ فِی أَمَالِی أَبِی الصَّلْتِ الْأَهْوَازِیِّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی فِی أَهْلِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ فِی خَبَرٍ: أَنْتَ الْإِمَامُ بَعْدِی وَ الْأَمِیرُ وَ أَنْتَ الصَّاحِبُ لِی وَ الْوَزِیرُ وَ مَا لَکَ فِی أُمَّتِی مِنْ نَظِیرٍ[(۳)](#).

**[ترجمه]مناقب آل أبی طالب: ابوبکر شیرازی در کتاب « فیما نزل من القرآن فی أمیرالمؤمنین علیه السّلام» از مقاتل از عطا در قول خدای متعال:« وَ لَقَدْ ءَاتَیْنَا مُوسیَ الْکِتَابَ» - . مؤمنون/ ۴۹ - {و

به یقین، ما به موسی کتاب [آسمانی] دادیم } گوید: در تورات آمده است: ای موسی، من تو را برگزیدم و وزیری را برای تو برگزیدم که او برادر تو- منظور هارون است- از پدر و مادرت می‌باشد همان‌گونه که «إلیا» را برای «محمّد» برگزیدم، او برادر، وزیر، وصی و جانشین وی پس از اوست. خوشا به حال شما دو برادر و خوشا به حال آن دو برادر! «إلیا» پدر دو سبط حسن و حسین و محسّن پسر سوم اوست همان‌طور که برای برادرت هارون شبّر، شبّیر و مبشّر را قرار دادم.

و در کتاب «فیما نزل من القرآن فی أمیرالمؤمنین» تصنیف أبو نعیم اصفهانی

ص: ۱۴۵

و کتاب «الخصائص العلویهٔ» از نطنزی روایت شعبهٔ بن حکم از ابن عباس را نقل کرده که گفت: در مکه بودیم که رسول خدا صَلَّی اللهُ علیهِ و آله دست من و علی را گرفته از کوه ثبیر بالا برد سپس با ما چهار رکعت نماز گزارد و آن‌گاه سر به سوی آسمان برداشته و فرمود: خداوندا، موسی بن عمران از تو حاجت خواست و اینک من پیامبرت محمّد از تو می‌خواهم که سینه‌ام را برایم گشاده‌داری و کار مرا آسان گردانی و گرهی از زبانم بگشایی تا سخن من فهمیده شود؛ و برایم وزیری از خاندانم قرار ده، علی بن ابی طالب برادرم، پشت مرا به او استوار دار و وی را در کار من شریک گردان؛ابن عباس گوید: پس

یک منادی را شنیدم که ندا می کرد: یا احمد، حاجتت برآورده شد.

و در روایتی دیگر آمده است:«و برای من وزیری از خاندانم قرار ده» علی بن ابی طالب برادرم، « پشت مرا بدو استوار گردان...»

در تفسیر قطّان و وکیع بن الجّراح و عطاء خراسانی و احمد در الفضائل از ابن عباس آورده‌اند که شنیدم اسماء بنت عمیس می گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: خداوندا، من سخنی را می گویم که موسی بن عمران گفت:«خداوندا، وزیری از خاندانم برای من قرار بده که دامادم باشد».

سمعانی در فضائل الصحابه با اسناد از مطر از انس روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: همانا خلیل و وزیر و جانشین من در خاندانم و بهترین کسی که پس از خود بر جای می گذارم، کسی که وعده‌های مرا محقق سازد و وام مرا ادا کند، علی بن ابی طالب است.

و در امالی ابی الصلت اهوازی با اسناد از انس آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: همانا، برادر، وزیر، وصیّ و جانشین من در خاندانم علی بن ابی طالب است.

و در روایتی آمده است: امام و امیر بعد از من تویی، و تو دوست و وزیر منی و در اُمّت من مانند نداری!

**[ترجمه]

«۱۱۳»

مد، [العمده] بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَسْوَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ شَرِيكٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الْمِنْهَالِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيِّ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَکَ الْأَقْرَبِينَ (۴) جَمَعَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَهْلَ بَيْتِهِ فَاجْتَمَعَ

۱- ۱. فی المصدر: و تحلل.

۲- ۲. کذا فی(ک) و فی غیره من النسخ و المصدر: علیا أخی و هو الصحیح.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۴۹ و ۵۵۰.

۴- ۴. سوره الشعراء: ۲۱۴.

ثَلَاثُونَ (۱) فَأَكَلُوا وَ شَرِبُوا ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ لَهُمْ مَنْ يَضْمَنُ عَنِّی دَیْنِی وَ مَوَاعِیدِی وَ یَکُونُ خَلِیفَتِی وَ یَکُونُ مَعِی فِی الْجَنَّهِ(۲) فَقَالَ رَجُلٌ لَمْ یُسَمِّهِ شَرِیکٌ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ کُنْتَ تَجِدُ مَنْ یَقُومُ بِهَذَا قَالَ ثُمَّ قَالَ الْآخَرُ یَعْرِضُ ذَلِکَ عَلَی أَهْلِ بَیْتِهِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام أَنَا قَالَ أَنْتَ.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ الْحِمَّانِیِّ عَنْ شَرِیکٍ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ یَقْضِی دَیْنِی عَنِّی وَ یُنْجِزُ مَوَاعِیدِی (۳).

**[ترجمه]العمدهٔ: علی علیه السّلام فرمود: چون این آیه نازل شد:«وَ أَنذِرْ عَشِیرَتَکَ الْأَقْرَبِینَ» - . شعراء/۲۱۴ - {و خویشانِ نزدیکت را هشدار ده} پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خاندان خود را به خانه‌اش فرا خواند که

ص: ۱۴۶

سی نفر گرد آمدند. آن‌ها سه روز پیاپی خوردند و نوشیدند سپس آن حضرت به ایشان فرمود: کدام‌یک از شما پرداخت وام و به جای آوردن وعده‌هایم را تضمین می کند تا جانشین من گردد و در بهشت همراه من باشد؟ پس مردی که شریک از وی نـان نبرده، گفت: یا رسول الله، آیا گمان می کنی کسی را بیابی که این مسؤولیت را به انجام برساند؟ گوید: سپس دیگری گفت: او این پیشنهاد را به اهل بیت خود می کند. پس علی علیه السّلام عرض کرد: من! فرمود: تو باش!

و با اسناد از عبدالله بن احمد از پدرش از یحیی بن عبدالملک حمّانی از شریک نظیر این حدیث را نقل کرده و در پایان آن افزوده است: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی وام مرا پرداخت می کند و وعده‌های مرا به جا می‌آورد. - . العمدهٔ: ۴۴۲ -

**[ترجمه]

«۱۱۴»

مد، [العمده] مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَهْلٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الشِّمْشَاطِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ الْعِجْلِیِّ عَنِ الْفُضَیْلِ بْنِ عِیَاضٍ عَنْ ثَوْرِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ عَنْ

زَاذَانَ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ حَبِیبِی مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: کُنْتُ أَنَا وَ عَلِیٌّ نُوراً بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یُسَبِّحُ اللَّهَ ذَلِکَ النُّورُ وَ یُقَدِّسُهُ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ اللَّهُ آدَمَ بِأَرْبَعَهَ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ فَلَمْ نَزَلْ (۴) فِی شَیْ ءٍ وَاحِدٍ حَتَّی افْتَرَقْنَا فِی صُلْبِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَفِیَّ النُّبُوَّهُ وَ فِی عَلِیٍّ الْخِلَافَهُ.

وَ مِنْ کِتَابِ الْفِرْدَوْسِ لِابْنِ شِیرَوَیْهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی سَلْمَانَ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]العمدهٔ: سلمان فارسی گوید: شنیدم محبوبم محمّد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: من و علی چهارده هزار سال پیش از خلقت آدم نوری در برابر خدای عزّوجل بودیم و آن نور خدا را تسبیح و تقدیس می کرد و همچنان باهم

بودیم تا اینکه در صلب عبدالمطّلب از هم جدا گشتیم که نبوّت در من و خلافت در علی قرار گرفت. و از کتاب «الفردوس» ابن شیرویه با اسناد خود از سلمان نظیر این روایت را نقل کرده است. - . العمدهٔ: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۱۵»

مد، [العمده] مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ أَبِی نَصْرٍ الطَّحَّانِ عَنْ أَبِی الْفَرَجِ الْحَنُوطِیِّ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمَیْدٍ الرَّازِیِّ عَنْ سَلَمِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ شَرِیکٍ عَنْ أَبِی رَبِیعَهَ الْإِیَادِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَیْدَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لِکُلِّ نَبِیٍّ وَصِیٌّ وَ وَارِثٌ وَ إِنَّ وَصِیِّی وَ وَارِثِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۶).

ص: ۱۴۷

۱- ۱. فی المصدر: جمع النبیّ من أهل بیته فاجتمع ثلاثون رجلا.

۲- ۲. کذا فی(ک) و فی غیره من النسخ و المصدر تقدیم و تأخیر بین الجملتین.

۳- ۳. العمده: ۴۲ و ۴۳.

۴- ۴. فی المصدر: قبل أن یخلق اللّه آدم بألف عام، فلما خلق اللّه آدم رکب ذلک النور فی صلبه فلم یزل ه.

۵- ۵. العمده: ۴۴ و سیأتی ما رواه عن الفردوس تحت الرقم ۱۲۰.

۶- ۶. العمده: ۱۲۱.

وَ عَنْهُ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: يَا عَلِيُّ إِنَّکَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ (۱).

وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْبَيِّعِ (۲) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ الْحَافِظِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُدَيْسٍ عَنْ جَعْفَرٍ الْأَحْمَرِ عَنْ هِلَالٍ الصَّوَّافِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ أَوْ كَثِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ أَخْطَبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا كَانَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ إِذَا قَصْرٌ أَحْمَرُ مِنْ يَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ يَتَلَأْلَأُ نُوراً فَأُوحِيَ إِلَيَّ فِي عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ (۳).

أَقُولُ: وَ رُوِيَ عَنْهُ بِسَنَدٍ آخَرَ أَيْضاً: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]العمدة: از مناقب ابن مغازلی مرفوعاً از عبدالله بن بریده نقل است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر پیامبری وصی و وارثی دارد و وصی و وارث من علی بن ابی طالب است. - . العمدة: ۱۲۱ -

ص: ۱۴۷

و از او با اسنادش گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، تو سرور مسلمانان و امام پارسایان و جلودار دست و رو سپیدان و یعسوب مؤمنانی. - . العمدة: ۱۳۸ -

از او مرفوعاً از پدر اسعد بن زراره گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: در شبی که مرا به معراج بردند، با قصری از یاقوت سرخ روبرو شدم که نورش می‌درخشید، سپس درباره علی علیه السّلام به من وحی شد که او سرور مسلمانان و امام پارسایان و پیشوای دست و روی سپیدان است. - . العمدة: ۱۴۰ -

می گویم: از او با سندی دیگر نظیر این روایت نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۱۶»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَكِيعٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدَةَ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ بُرَيْدَةَ: أَنَّهُ مَرَّ عَلَى مَجْلِسٍ وَ هُمْ يَنَالُونَ مِنْ عَلِيٍّ علیه السلام فَوَقَفَ عَلَيْهِمْ وَ قَالَ إِنَّهُ كَانَ فِي نَفْسِي عَلَى عَلِيٍّ شَيْ ءٌ وَ كَانَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ كَذَلِكَ فَبَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي سَرِيَّةٍ عَلَيْهَا عَلِيٌّ فَأَصَبْنَا سَبْياً فَأَخَذَ عَلِيٌّ جَارِيَةً مِنَ الْخُمُسِ لِنَفْسِهِ فَقَالَ خَالِدُ بْنُ

الْوَلِيدِ دُونَكَ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ أُحَدِّثُهُ (۴) بِمَا كَانَ ثُمَّ قُلْتُ إِنَّ عَلِيّاً أَخَذَ جَارِيَةً مِنَ الْخُمُسِ وَ كُنْتُ رَجُلًا مِكْبَاباً فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ تَغَيَّرَ فَقَالَ مَنْ كُنْتُ وَلِيَّهُ فَعَلِيٌّ وَلِيُّهُ (۵).

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَابِسٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ عَنِ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُ رَجُلًا مِنْ خَثْعَمٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَيْسٍ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَقُولُ كَمَا قَالَ أَخِي مُوسَى اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي وَزِيراً مِنْ أَهْلِي عَلِيّاً اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي وَ أَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي

۱- ۱. العمده: ۱۳۸. و فيه: و يعسوب الدين.

۲- ۲. فی المصدر: عن طاهر بن محمّد بن علیّ بن البیع.

۳- ۳. العمده: ۱۴۰.

۴- ۴. فی المصدر: جعلت احدثه.

۵- ۵. فی المصدر: من كنت مولاه فعلیّ مولاه.

كَیْ نُسَبِّحَکَ کَثِیراً وَ نَذْکُرَکَ کَثِیراً إِنَّکَ کُنْتَ بِنا بَصِیراً(۱).

**[ترجمه]العمدة: با اسنادش مرفوعاً از بریده روایت کرده است که وی بر جمعی گذشته که به علی علیه السّلام بد می گفته اند، پس بالای سر ایشان ایستاده و گفته است: در من و خالد بن الولید نفرتی از علی وجود داشت، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا به سریّه‌ای فرستاد که علی فرماندهی ما را بر عهده داشت و غنیمتی به دست آوردیم و علی کنیزی را از خمس غنایم برای خود برداشت. پس خالد بن الولید گفت: این فرصت را غنیمت بشمار! گوید: چون بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وارد شدیم با خود گفتم: باید ماجرا را برای آن حضرت بازگو کنم، سپس گفتم: علی را کنیزی از خمس غنایم برای خود برداشت، و من مردی سر بزیر بودم و چون سرم را بلند کردم دیدم رخسار رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دگرگون شده و سپس فرمود: هر کس من ولیّ اویم، اینک علی ولیّ اوست.

و با اسناد از عبدالله مرفوعاً از اسماء بنت عمیس آورده است که گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: الهی، من همان قول برادرم موسی را تکرار می کنم که عرض کرد: خداوندا، وزیری از خاندانم برای من قرار بده، علی، پشت مرا به او استوار بدار و او را در کارم شریک گردان

ص: ۱۴۸

تا تو را بسیار تسبیح گوییم و بسیار یاد کنیم که تو به حال ما بینایی! - . العمدة: ۱۴۲-۱۴۱ -

**[ترجمه]

«۱۱۷»

مد، [العمده] مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ أَبِی نَصْرٍ الطَّحَّانِ عَنْ أَبِی الْفَرَجِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْحَنُوطِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ السُّوسِیِّ وَ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْمُثَنَّی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی بْنِ أَبِی مَطَرٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَتَی عَلِیٌّ مُقْبِلًا فَقَالَ أَنَا وَ هَذَا حُجَّهٌ عَلَی أُمَّتِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

وَ عَنْهُ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ غَسَّانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِیهِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ الطَّائِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَوْلَاکَ مَا عُرِفَ الْمُؤْمِنُونَ بَعْدِی.

وَ عَنْهُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَی (۲) عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَفَّارِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ رَزِینٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ دِعْبِلِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ شُعْبَهَ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِی النَّسَّاجِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَتَانِی جَبْرَئِیلُ بِدُرْنُوکٍ مِنَ الْجَنَّهِ فَجَلَسْتُ عَلَیْهِ فَلَمَّا صِرْتُ بَیْنَ یَدَیْ رَبِّی کَلَّمَنِی وَ نَاجَانِی فَمَا عُلِّمْتُ شَیْئاً إِلَّا عَلَّمْتُهُ عَلِیّاً فَهُوَ بَابُ مَدِینَهِ(۳) عِلْمِی ثُمَّ دَعَاهُ إِلَیْهِ فَقَالَ یَا عَلِیُّ سِلْمُکَ سِلْمِی وَ حَرْبُکَ حَرْبِی وَ أَنْتَ الْعَلَمُ فِیمَا بَیْنِی وَ بَیْنَ أُمَّتِی بَعْدِی (۴).

**[ترجمه]العمدة: از مناقب ابن مغازلی با سندی مرفوعاً از انس آورده است که گفت: در محضر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله

بودبم که علی علیه السّلام آمد، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: من و این در روز قیامت حجّت بر اُمّت هستیم.

و از ابراهیم بن غسان مرفوعاً از علی علیه السّلام روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: اگر تو نبودی، پس از من مؤمنان شناخته نمی‌شدند.

و از او مرفوعاً از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: جبرئیل بساطی از بساط‌های بهشتی برای من آورد که بر روی آن نشستم و چون به حضور پروردگارم رسیدم، با من سخن گفت و نجوا کرد و چیزی به من آموخته نشد مگر اینکه آن را به علی آموختم که او دروازه شهر علم من است. سپس علی علیه السّلام را نزد خود خوانده و به وی فرمود: یا علی، صلح تو صلح من است و جنگ تو جنگ من و پس از من در میان اُمّت من علامت و نشانه هستی. - . العمدهٔ: ۱۴۷-۱۴۶ -

**[ترجمه]

«۱۱۸»

أَقُولُ رَوَی ابْنُ الْأَثِیرِ فِی جَامِعِ الْأُصُولِ، مِنْ صَحِیحِ التِّرْمِذِیِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَیْنٍ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَیْشاً وَ اسْتَعْمَلَ عَلَیْهِمْ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَمَضَی فِی السَّرِیَّةِ فَأَصَابَ جَارِیَةً فَأَنْکَرُوا عَلَیْهِ وَ تَعَاقَدَ أَرْبَعَةٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالُوا إِذَا لَقِینَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْبَرْنَاهُ بِمَا صَنَعَ عَلِیٌّ وَ کَانَ الْمُسْلِمُونَ إِذَا رَجَعُوا مِنْ سَفَرٍ بَدَءُوا بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَلَّمُوا عَلَیْهِ ثُمَّ انْصَرَفُوا إِلَی رِحَالِهِمْ فَلَمَّا قَدِمَتِ السَّرِیَّةُ فَسَلَّمُوا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَامَ أَحَدُ الْأَرْبَعَةِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَمْ تَرَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ صَنَعَ کَذَا وَ کَذَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ثُمَّ قَامَ الثَّانِی فَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَأَعْرَضَ عَنْهُ ثُمَّ قَامَ

۱- ۱. العمده: ۱۴۱ و ۱۴۲.

۲- ۲. فی المصدر: عن محمّد بن الحسن بن أحمد الغندجانی.

۳- ۳. فی المصدر: فهو باب مدینتی.

۴- ۴. العمده: ۱۴۶ و ۱۴۷.

إِلَيْهِ الثَّالِثُ فَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَأَعْرَضَ عَنْهُ ثُمَّ قَامَ الرَّابِعُ فَقَالَ مِثْلَ مَا قَالُوا فَأَقْبَلَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ الْغَضَبُ يُعْرَفُ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ مَا تُرِيدُونَ مِنْ عَلِيٍّ مَا تُرِيدُونَ مِنْ عَلِيٍّ مَا تُرِيدُونَ مِنْ عَلِيٍّ إِنَّ عَلِيّاً مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ وَ هُوَ وَلِيُّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي.

وَ رُوِيَ مِنْهُ أَيْضاً عَنْ حُبْشِيِّ بْنِ جُنَادَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: عَلِيٌّ مِنِّي وَ أَنَا مِنْ عَلِيٍّ لَا يُؤَدِّي عَنِّي إِلَّا أَنَا أَوْ عَلِيٌّ (1).

**[ترجمه]می گویم: ابن أثیر در جامع الأصول از صحیح ترمذی از عمران بن حصین روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سپاهی گسیل داشت و علی علیه السّلام را به فرماندهی آن برگزید. وی به آن سریه رفت و کنیزی را برای خود برداشت، پس عده‌ای این کار بر وی ناروا دانستند و چهار تن از صحابه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله باهم هم‌پیمان شده و گفتند: چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را ملاقات کردیم به وی اطلاع دهیم که علی چه کرده است. و حال چنین بود که مسلمانان چون از سفر باز می گشتند، به حضور پیامبر صَلی الله علیهِ و آله رسیده به وی سلام می کردند و سپس به خانه‌های خود می‌رفتند. و چون آن سپاه وارد شد، جهت عرض سلام به محضر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله رسیدند سپس یکی از آن چهار نفر برخاسته و گفت: یا رسول الله، آیا نمی‌بینی که علی چنین و چنان کرده است؟ پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از وی روی برتافت. سپس دومین نفر برخاست و سخنان دوست خود را تکرار کرد که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از وی نیز روی برگرداند،

ص: ۱۴۹

پس سومی برخاست و همان سخنان را تکرار نمود و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله توجهی به وی نفرمود، آن‌گاه نفر چهارم به پا خاسته و سخنان آنان را تکرار نمود که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله رو به ایشان کرده، در حالی که آثار خشم بر رخسارش نمایان بود، فرمود: از علی چه می‌خواهید؟ از علی چه می‌خواهید؟ از علی چه می‌خواهید؟ علی از من است و من از علی! و او بعد از من ولیّ هر مؤمنی است. و نیز از وی از حبشی بن جناده روایت است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من است و من از علی، کسی جز خودم یا علی تعهدات مرا به جا نمی‌آورد. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۱۹»

مد، [العمده] مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى الْغُنْدِجَانِي (2) عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ جَرِيرٍ(3) عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ نَاصَبَ عَلِيّاً لِلْخِلَافَةِ بَعْدِي فَهُوَ كَافِرٌ قَدْ حَارَبَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ مَنْ شَكَّ فِي عَلِيٍّ فَهُوَ كَافِرٌ(4).

**[ترجمه]العمدة: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس بعد از من بر سر خلافت با علی بجنگد؛ کافری است که با خدا و رسول او جنگ کرده باشد و هرکس درباره علی شکّ کند، کافر است. - . العمدة: ۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۲۰»

أَقُولُ رَوَى ابْنُ شِيرَوَيْهِ فِی الْفِرْدَوْسِ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: خُلِقْتُ أَنَا وَ عَلِیٌّ مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ اللَّهُ آدَمَ بِأَرْبَعَهِ آلَافِ عَامٍ فَلَمَّا خُلِقَ آدَمُ رُکِّبَ ذَلِکَ النُّورُ فِی صُلْبِهِ فَلَمْ نَزَلْ فِی شَیْ ءٍ وَاحِدٍ حَتَّی افْتَرَقْنَا فِی صُلْبِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَفِیَّ النُّبُوَّهُ وَ فِی عَلِیٍّ الْخِلَافَهُ(۵).

**[ترجمه]می گویم: ابن شیرویه در الفردوس از سلمان فارسی از پیامبر صلی الله علیهِ و آله روایت کرده که آن حضرت فرمود: چهار هزار سال قبل آفرینش آدم، من و علی از یک نور آفریده شدیم. پس چون آدم خلق شد، آن نور در صلب وی قرار گرفت و همچنان باهم از صلبی به صلب دیگر منتقل می‌شدیم تا اینکه در صلب عبدالمطّلب از هم جدا گشتیم، اکنون نبوّت در من و خلافت در علی قرار گرفته است. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۲۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حِلْیَهُ الْأَوْلِیَاءِ وَ فَضَائِلُ السَّمْعَانِیِّ وَ کِتَابُ الطَّبَرَانِیِّ وَ النَّطَنْزِیِّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: ادْعُوا إِلَیَّ سَیِّدَ الْعَرَبِ یَعْنِی عَلِیّاً فَقَالَتْ عَائِشَهُ أَ لَسْتَ سَیِّدَ الْعَرَبِ قَالَ أَنَا سَیِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْعَرَبِ فَلَمَّا جَاءَ أَرْسَلَ إِلَی الْأَنْصَارِ فَقَالَ (۶) مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ أَدُلُّکُمْ عَلَی مَا إِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذَا عَلِیٌّ فَأَحِبُّوهُ لِحُبِّی وَ أَکْرِمُوهُ لِکَرَامَتِی فَإِنَّ جَبْرَئِیلَ أَمَرَنِی بِالَّذِی قُلْتُ لَکُمْ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

وَ رَوَاهُ

ص: ۱۵۰

۱- ۱. مخطوط، و لم نجده فی التیسیر.

۲- ۲. فی المصدر: عن الحسن بن أحمد بن موسی الغندجانی.

۳- ۳. فی المصدر: عن جبیر.

۴- ۴. العمده: ۴۵.

۵- ۵. مخطوط.

۶- ۶. فی المصدر: فأتوه فقال اه.

أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عَائِشَهَ فِی کِتَابِ السُّؤْدُدِ وَ فِی رِوَایَهٍ: فَقَالَتْ عَائِشَهُ وَ مَا السَّیِّدُ قَالَ مَنِ افْتُرِضَتْ طَاعَتُهُ کَمَا افْتُرِضَتْ طَاعَتِی.

أَبُو حَنِیفَهَ بِإِسْنَادٍ لَهُ إِلَی أُمِّ هَانِئٍ (۱): قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ أَنْتَ سَیِّدُ النَّاسِ فِی الدُّنْیَا وَ سَیِّدُ النَّاسِ فِی الْآخِرَهِ.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: سیّد عرب- منظور آن حضرت علی بود-را نزد من فرا بخوانید. پس عایشه گفت: مگر سیّد عرب شما نیستند؟ فرمود: من سرور فرزندان آدم هستم و سیّد عرب علی است. و چون علی آمد، در پی انصار فرستاده سپس فرمود: ای جماعت انصار، آیا شما را به چیزی راهنمایی کنم که اگر پس از من به آن تمسّک جویید هرگز گمراه نشوید؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله. فرمود: این علی است، به خاطر من دوستش بدارد و به خاطر من گرامیش بدارید که جبرئیل از طرف خدای عزّوجل به من امر فرمود این را به شما بگویم.

ص: ۱۵۰

این حدیث را ابوبشر از سعید بن جبیر از عایشه در کتاب «السؤدد» نقل کرده است.و در روایتی دیگر آمده است: پس عایشه عرض کرد: «سیّد» چیست؟ فرمود: کسی است که طاعتش همانند طاعت من فرض است.

ابوحنیفه با اسناد خود به اُمّهانی آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو سیّد مردم در دنیا و سیّد مردم در آخرت هستی.

**[ترجمه]

«۱۲۲»

کَنْزُ الْکَرَاجُکِیِّ، حَدَّثَنِی الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّیْرَفِیُّ وَ کَانَ مُشْتَهِراً بِالْعِنَادِ لِآلِ مُحَمَّدٍ وَ الْمُخَالَفَهِ لَهُمْ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْجِعَابِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یَزِیدَ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ أَبِی مَرْیَمَ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: رَبِّی لَا إِمَارَهَ لِی مَعَهُ وَ أَنَا رَسُولُ رَبِّی وَ لَا إِمَارَهَ مَعِی (۲) وَ عَلِیٌّ وَلِیُّ مَنْ کُنْتُ وَلِیَّهُ وَ لَا إِمَارَهَ مَعَهُ (۳).

**[ترجمه]کنزالکراجکی: حسین بن محمّد صیرفی- که مشهور به عناد با آل محمّد و مخالفت با ایشان بود- با سندی مرفوعاً از ابن عباس آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: با وجود پروردگار، مرا هیچ امارتی نیست، و من رسول پروردگار خویشم و هیچ امارتی با امارت من نیست و علی ولیّ هر کسی است که من ولیّش بوده‌ام و با بودن او کسی را حق امارت نیست. - . کنزالکراجکی: ۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۱۲۳»

وَ مِنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مَتُّوَيْهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُرَاتٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ خَلِيفَةُ اللَّهِ وَ خَلِيفَتِي وَ حُجَّةُ اللَّهِ وَ حُجَّتِي وَ بَابُ اللَّهِ وَ بَابِي وَ صَفِيُّ اللَّهِ وَ صَفِيِّي وَ حَبِيبُ اللَّهِ وَ حَبِيبِي وَ خَلِيلُ اللَّهِ وَ خَلِيلِي وَ سَيْفُ اللَّهِ وَ سَيْفِي وَ هُوَ أَخِي وَ صَاحِبِي وَ وَزِيرِي وَ وَصِيِّي مُحِبُّهُ مُحِبِّي وَ مُبْغِضُهُ مُبْغِضِي وَ وَلِيُّهُ وَلِيِّي وَ عَدُوُّهُ عَدُوِّي وَ زَوْجَتُهُ ابْنَتِي وَ وُلْدُهُ وُلْدِي وَ حَرْبُهُ حَرْبِي وَ قَوْلُهُ قَوْلِي وَ أَمْرُهُ أَمْرِي وَ هُوَ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ خَيْرُ أُمَّتِي (۴).

**[ترجمه]از او، با سندی مرفوعاً از علی علیه السّلام آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی بن ابی طالب خلیفۀ الله و جانشین من است، و حجّت خدا و حجّت من است و باب الله و باب من است و صفیّ الله و برگزیده من است، و حبیب خدا و محبوب من است و خلیل الله و دوست من است و سیف الله و شمشیر من است، او برادر، یاور، وزیر و وصیّ من است، دوستدار او دوستدار من، کینه‌توز او کینه‌توز من، ولیّ او ولیّ من، دشمن او دشمن من است و همسر او دخت من و فرزندان او فرزندان منند، حرب او حرب من و سخن او سخن من و فرمانش فرمان من است و او سرور اوصیا و بهترین فرد اُمّت من است. - . کنز الکراجکی: ۱۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۲۴»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ شَاذَانَ عَنْ خَالِ أُمِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْكُمْ طَاعَتِي وَ نَهَاكُمْ عَنْ مَعْصِيَتِي وَ أَوْجَبَ عَلَيْكُمُ اتِّبَاعَ

ص: ۱۵۱

۱- ۱. فی المصدر: الی فاخته أم هانئ.

۲- ۲. أی لا اماره لاحد معی ما دمت حیا.

۳- ۳. کنز الکراجکیّ: ۱۵۴.

۴- ۴. کنز الکراجکیّ: ۱۸۵.

أَمْرِی وَ فَرَضَ عَلَیْکُمْ مِنْ طَاعَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (۱) بَعْدِی کَمَا فَرَضَ عَلَیْکُمْ مِنْ طَاعَتِی وَ نَهَاکُمْ عَنْ مَعْصِیَتِی (۲) وَ جَعَلَهُ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ وَصِیِّی وَ وَارِثِی وَ هُوَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ حُبُّهُ إِیمَانٌ وَ بُغْضُهُ کُفْرٌ وَ مُحِبُّهُ مُحِبِّی وَ مُبْغِضُهُ مُبْغِضِی وَ هُوَ مَوْلَی مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ وَ أَنَا مَوْلَی کُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَهٍ وَ أَنَا وَ هُوَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ(۳).

**[ترجمه]از او بـا سـندی مرفوعـاً از امیرالمـؤمنین علیه السّـلام روایت کرده که رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: همـانا خداوند طاعت مرا بر شما فرض و از نافرمانی من نهی فرموده و پیروی از دستورات مرا

ص: ۱۵۱

بر شـما واجب گردانیـده است، همچنین بعـد از من اطـاعت از علی بن ابی طالب را بر شـما فرض(و شـما را از نافرمانی او نهی کرده) همـان‌طور که طـاعت مرا بر شـما فرض کرده و از نافرمـانی من نهی فرموده است و او را برادر، وزیر وصـیّ و وارث من قرار داده است، و او از من است و من از او، دوست داشـتنش ایمـان و نفرت از او کفر است، دوسـتدارش دوسـتدار من، کینهتوزی با او کینه‌توزی با من است و او مولای هرکسـی است که من مولای اویم و من مولای هر مرد و زن مسلمانی هستم و من و او پدران این اُمّت هستیم. - . کنز الکراجکی: ۲۰۸ -

**[ترجمه]

«۱۲۵»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ شَاذَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زِیَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ وَ مَا أَقَلَّتِ (۴) الْغَبْرَاءُ بَعْدِی أَفْضَلَ مِنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّهُ إِمَامُ أُمَّتِی وَ أَمِیرُهَا وَ إِنَّهُ لَوَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی عَلَیْهَا مَنِ اقْتَدَی بِهِ بَعْدِی اهْتَدَی وَ مَنِ اهْتَدَی بِغَیْرِهِ ضَلَّ وَ غَوَی إِنِّی أَنَا النَّبِیُّ الْمُصْطَفَی مَا أَنْطِقُ بِفَضْلِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَنِ الْهَوَی إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْیٌ یُوحَی نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْمُجْتَبَی عَنِ الَّذِی لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ ما بَیْنَهُما وَ ما تَحْتَ الثَّری (۵).

**[ترجمه]و از او با سـندی مرفوعاً از ابن عباس آورده است که رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: آسـمان بر مردی سایه نیفکنده و زمین بر روی خود کسـی را حمل نکرده که بعد از من بهتر از علی بن أبی طالب- صـلوات الله علیه- باشد، و او امام اُمّت و امیر آن است و او وصـیّ و جانشـین من بر آن است؛ هر کس پس از من به وی اقتـدا کند هدایت می‌یابد و آنکه از غیر او هدایت جوید، گمراه گردد و در نادانی مانَد، من آن پیامبر برگزیده‌ام، از سر هوس درباره فضیلت علی سخن نمی‌گویم، هر چه هست وحیی است که وحی می‌شود، که آن را جبرئیل برگزیده نازل کرده است، از جانب کسـی که هرچه در آسـمان‌ها و در زمین است و میان آن‌هاست و آنچه در زیرزمین است، از آنِ اوست. - . کنز الکراجکی: ۲۰۸ -

**[ترجمه]

«۱۲۶»

وَ مِنْهُ، عَنِ ابْنِ شَاذَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُرَّهَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْعَاصِمِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْمَالِکِ (۶) بْنِ أَبِی الشَّوَارِبِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَیْمَانَ الضُّبَعِیِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنِ الْأَصْبَغِ قَالَ: سُئِلَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلَیْکُمْ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ مَوْلَاکُمْ فَأَحِبُّوهُ وَ کَبِیرُکُمْ فَاتَّبِعُوهُ وَ عَالِمُکُمْ فَأَکْرِمُوهُ وَ قَائِدُکُمْ إِلَی الْجَنَّهِ فَعَزِّرُوهُ (۷) وَ إِذَا دَعَاکُمْ فَأَجِیبُوهُ (۸) وَ

ص: ۱۵۲

۱- ۱. فی المصدر: و فرض علیکم من طاعته طاعه علیّ بن أبی طالب.

۲- ۲. فی المصدر: و نهاکم عن معصیته کما نهاکم عن معصیتی.

۳- ۳. کنز الکراجکیّ: ۱۸۵ و ۱۸۶.

۴- ۴. فی المصدر: و لا أقلت.

۵- ۵. کنز الکراجکیّ: ۲۰۸.

۶- ۶. فی المصدر و(د) عبد الملک.

۷- ۷. عزره: فخمه و عظمه.

۸- ۸. فی المصدر: و إذا دعاکم فأجیبوه.

إِذَا أَمَرَكُمْ فَأَطِيعُوهُ أَحِبُّوهُ لِحُبِّی وَ أَكْرِمُوهُ لِكَرَامَتِی مَا قُلْتُ لَكُمْ فِی عَلِیٍّ إِلَّا مَا أَمَرَنِی بِهِ رَبِّی (۱).

**[ترجمه]و از او با سندی مرفوعاً از اصبغ آورده است که گفت: از سلمان فارسی در مورد علی علیه السلام سوال شد. فرمود: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: شما را به ملازمت علی بن ابی طالب علیه السّلام سفارش می کنم که او مولای شماست پس دوستش بدارید، و بزرگ شماست، پس از وی پیروی کنید، و عالِم شماست، پس او را گرامی بدارید، و جلودار شما به سوی بهشت است، پس بزرگش بدارید و چون شما را خواند، اجابتش کنید

ص: ۱۵۲

و اگر فرمانتان داد از وی اطاعت کنید، به خاطر من دوستش بدارید و به خاطر من تکریمش کنید، من چیزی جز آنچه پروردگارم به من امر فرموده، درباره علی به شما نگفته‌ام. - . کنز الکراجکی: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۲۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب تَفْسِيرَیْ أَبِی عُبَيْدَةَ وَ عَلِیِّ بْنِ حَرْبٍ الطَّائِیِّ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: الْخُلَفَاءُ أَرْبَعَةٌ آدَمُ إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِيفَةً(۲) وَ دَاوُدُ يا داوُدُ إِنَّا جَعَلْناکَ خَلِيفَةً فِی الْأَرْضِ (۳) يَعْنِی بَيْتَ الْمَقْدِسِ وَ هَارُونُ قَالَ مُوسَى اخْلُفْنِی فِی قَوْمِی (۴) وَ عَلِیٌّ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ (۵) يَعْنِی عَلِيّاً لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ آدَمَ وَ دَاوُدَ وَ هَارُونَ وَ لَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِی ارْتَضى لَهُمْ يَعْنِی الْإِسْلَامَ وَ لَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً يَعْنِی أَهْلَ مَكَّةَ يَعْبُدُونَنِی لا يُشْرِكُونَ بِی شَيْئاً وَ مَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذلِکَ بِوَلَايَةِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَأُولئِکَ هُمُ الْفاسِقُونَ يَعْنِی الْعَاصِينَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ.

وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: مَنْ لَمْ يَقُلْ إِنِّی رَابِعُ الْخُلَفَاءِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ هَذَا الْمَعْنَى.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نُودِیَ أَيْنَ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ فَيَقُومُ دَاوُدُ فَيُقَالُ لَسْنَا أَرَدْنَاکَ وَ إِنْ كُنْتَ خَلِيفَةَ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ فَيَقُومُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَيَأْتِی النِّدَاءُ يَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ وَ حُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ فَمَنْ تَعَلَّقَ بِحَبْلِهِ فِی دَارِ الدُّنْيَا فَلْيَتَعَلَّقْ (۶) بِحَبْلِهِ فِی هَذَا الْيَوْمِ لِيَسْتَضِیءَ بِنُورِهِ وَ يُشَيِّعَهُ إِلَى الْجَنَّةِ.

و نهی هارون الرشيد أن يقال لعلی علیه السلام خليفه قال أبو معاويه الضرير يا أمير المؤمنين قالت تيم منا خليفه رسول الله و قالت بنو أميه منا خليفه الخلفاء فأين

ص: ۱۵۳

۱- ۱. كنز الكراجكیّ: ۲۰۹.

۲- ۲. سوره البقره: ۳۰.

۳- ۳. سوره ص: ۲۶.

۴- ۴. سوره الأعراف: ۱۴۲.

۵- ۵. سوره النور: ۵۵، و ما بعدها ذيلها.

۶- ۶. فى المصدر: فيتعلق.

حظكم يا بنى هاشم من الخلافه و الله ما حظكم منها إلا على بن أبى طالب فرجع الرشيد عما كان يقول.

مُعْجَمُ الطَّبَرَانِيِّ، عَنْ عُلَيْمٍ الْجُهَنِيِّ وَ فِي أَخْبَارِ أَهْلِ الْبَيْتِ عليهم السلام عَنْ أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: لَيْلَةَ أَسْرَى بِي رَبِّي فَأَوْحَى إِلَيَّ فِي عَلِيٍّ بِثَلَاثٍ أَنَّهُ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ (١) وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ.

وَ فِي رِوَايَةِ أَبِي الصَّلْتِ الْأَهْوَازِيِّ: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ (٢) وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ.

يُوسُفُ الْقَطَّانُ فِي تَفْسِيرِهِ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ (٣) قَالَ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ دَعَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَئِمَّةَ الْهُدَى وَ مَصَابِيحَ الدُّجَى وَ أَعْلَامَ التُّقَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عليهم السلام ثُمَّ يُقَالُ لَهُمْ جُوزُوا الصِّرَاطَ أَنْتُمْ وَ شِيعَتُكُمْ وَ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ يَدْعُو أَئِمَّةَ الْفِسْقِ قَالَ وَ اللَّهِ (٤) يَزِيدُ مِنْهُمْ فَيُقَالُ لَهُ خُذْ بِيَدِ شِيعَتِكَ إِلَى النَّارِ بِغَيْرِ حِسَابٍ.

أَنْبَأَنِي الْحَافِظُ أَبُو الْعَلَاءِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي رَبِيعَةَ عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيٌّ وَ وَارِثٌ وَ إِنَّ عَلِيّاً وَصِيِّي وَ وَارِثِي.

فَضَائِلُ الصَّحَابَةِ عَنْ أَحْمَدَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ صلى الله عليه و آله فِي خَبَرٍ: وَ أَنْتَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَ أَنْتَ أَخِي وَ وَارِثِي قَالَ وَ مَا أَرِثُ مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا وَرِثَ الْأَنْبِيَاءُ قَبْلِي قَالَ وَ مَا وَرِثَ الْأَنْبِيَاءُ قَبْلَكَ قَالَ كِتَابَ اللَّهِ وَ سُنَّةَ نَبِيِّهِ.

زُرَارَةُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: وَرِثَ عَلِيٌّ عليه السلام عِلْمَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ وَرِثَتْ فَاطِمَةُ

۱- ۱. فى المصدر: و سيّد المرسلين.

۲- ۲. فى المصدر: سيّد المرسلين.

۳- ۳. سوره بنى إسرائيل: ۷۱.

۴- ۴. فى المصدر: و إن و اللّه.

علیها السلام تَرِکَتَهُ. وَ الْخَبَرُ الْمَشْهُورُ: أَنْتَ وَارِثُ عِلْمِ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: عبدالله بن مسعود گوید: خلفا چهار نفرند: آدم:«إِنیّ ِ جَاعِلٌ فیِ الْأَرْضِ خَلِیفَةً» - . بقره/ ۳۰ - {من در زمین جانشینی خواهم گماشت»}، داود:«یَادَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاکَ خَلِیفَةً فیِ الْأَرْض» - . ص/ ۲۶ - {ای

داوود، ما تو را در زمین خلیفه [و جانشین] گردانیدیم} یعنی بیت المقدس؛ هارون، زیرا موسی فرمود:«اخْلُفْنیِ فیِ قَوْمِی» - . اعراف/ ۱۴۲ - {در میان قوم من جانشینم باش!} و علی:«وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ ءَامَنُواْ مِنکمُ ْوَ عَمِلُواْ الصَّلِحَتِ» یعنی علی «لَیَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فیِ الْأَرْضِ کَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِن قَبْلِهِمْ» آدم و داود و هارون«وَ لَیُمَکِّنَنَّ لهَُمْ دِینهَُمُ الَّذِی ارْتَضیَ لهَُمْ» یعنی اسلام«وَ لَیُبَدِّلَنهَُّم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا» یعنی اهل مکه« یَعْبُدُونَنیِ لَا یُشْرِکُونَ بیِ شَیًْا وَ مَن کَفَرَ بَعْدَ ذَالِکَ» بولایۀ علی بن ابی طالب «أُوْلَئکَ هُمُ الْفَاسِقُون» - . نور / ۵۵ و آیه بعدی در پی آن می‌آید. - یعنی العاصین لله و لرسوله {خدا به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده} یعنی علی علیه السّلام {وعده داده است که حتماً آنان را در این سرزمین جانشین [خود] قرار دهد همان‌گونه که کسانی را که از پیش آنان بودند، جانشین [خود] قرار داد} منظور آدم، داود و هارون {و آن دینی را که بر ایشان پسندیده} یعنی دین اسلام {به سودشان مستقر کند و بیمشان را به ایمنی مبدّل گرداند} یعنی مردم مکه[تا] مرا عبادت کنند و چیزی را با من شریک نگردانند، و هرکس پس از آن به کفر گراید} در مورد ولایت علی بن أبی طالب { آنانند که نافرمانند} یعنی نافرمانان خدا و رسول او. و امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: هرکس نگوید چهارمین خلیفه من هستم، لعنت خدا بر او باد، سپس نزدیک به همین معنا را نقل فرمود.

امام صادق علیه السّلام فرمود: چون روز قیامت شود، ندا داده می‌شود: خلیفه خدا بر روی زمینش کجاست؟ پس داود برمی... خیزد، اما به وی گفته می‌شود: منظور ما تو نبودی هرچند خلیفه خدا در زمینش بوده‌ای، پس امیرالمؤمنین علیه السّلام برمی... خیزد آن‌گاه آن صدا به گوش می‌رسد که: ای گروه خلایق، این علی بن ابی طالب خلیفه خدا بر زمین اوست و حجّت وی بر بندگانش می‌باشد، پس هرکس در دار دنیا به ریسمان وی چنگ زده، امروز نیز به ریسمان وی چنگ زند تا از نورش روشنی یابد و وی را به سوی بهشت بدرقه کند.

و هارون الرشید نهی کرد که علی علیه السّلام را «خلیفه» بنامد. ابو ماویه ضریر (نابینا) گفت: یا امیرالمؤمنین، قبیله تیم گفتند: خلیفه رسول خدا از ماست و بنی‌اُمیه گفتند: خلیفه الخلفاء از ماست،

ص: ۱۵۳

پس بهره شما ای بنی‌هاشم از خلافت کجاست؟ به خدا سوگند بهره شما از خلافت کسی جز علی بن ابی طالب نیست. از آن پس دیگر هارون الرشید از قول خود بازگشت نمود.

معجم طبرانی از علیم جهنی روایت کرده، و در کتاب اخبار اهل البیت علیهم السّلام از اسعد بن زراره از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت شده که آن حضرت فرمود: شبی که پروردگارم مرا به معراج برد، سه چیز را در مورد علی به من وحی فرمود: او امام پارسایان و پیشوای دست و روی سپیدان و یعسوب مؤمنین است. و در روایت ابی الصلت اهوازی آمده است که پیامبر

صلی الله علیه و آله فرمودند: ای علی، تو سرور مسلمانان، امام پارسایان و پیشوای دست و روی سپیدان و یعسوب مؤمنین هستی.

یوسف قطّان در تفسیر خود از شعبه از قتاده از سعید بن جبیر از ابن عباس در قول خدای متعال:« یَوْمَ نَدْعُواْ کُلَّ أُنَاسِ بِإِمَامِهِم» - . بنی اسرائیل/ ۷۱ - {[یاد کن] روزی را که هر گروهی را با پیشوایشان فرا می خوانیم} روایت کرده که گفت: چون روز قیامت شود، خدای عزّوجل ائمه هدی و چراغ‌های درخشان شب تار و بزرگان پرهیزگاری، امیرالمؤمنین و حسن و حسین علیهم السّلام را فراخوانده سپس به ایشان گفته می‌شود: خود و شیعیانتان از پل صراط بگذرید و بدون بازخواست وارد بهشت شوید. سپس ائمّه فسق را فرا می‌خواند- گوید: به خدا سوگند که یزید یکی از آن‌هاست- پس به وی گفته می‌شود: پیروانت را بدون بازخواست به دوزخ ببر.

مرا حافظ ابوالعلاء با اسنادش از شریک بن عبدالله از ابو ربیعه از ابو بریده از پدرش روایت کرده که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر پیامبری وصی و وارثی دارد و علی وصی و وارث من است.

فضائل الصحابه از احمد از زید بن أبی أوفی روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حدیثی فرمود: و منزلت تو نزد من همانند منزلت هارون از موسی می‌باشد لیکن پس از من هیچ پیامبری نیست، و تو برادر و وارث منی؛ عرض کرد: یا رسول الله، از شما چه چیزی را به ارث می‌برم؟ فرمود: آنچه را که پیامبران پیش از من به ارث گذاشته‌اند عرض کرد: انبیای قبل از شما چه چیزی را به ارث گذاشته‌اند؟ فرمود: کتاب خدا و سنّت پیامبرش.

زراره از امام باقر علیه السّلام روایت کرده که فرمود: علی علیه السّلام علم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را به ارث برد و فاطمه

ص: ۱۵۴

علیها السّلام دارایی وی را به ارث برد. و در روایت مشهوری آمده است (که به علی علیه السّلام فرمود:) تو وارث علم اوّلین و آخرین هستی. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۵-۵۵۳ -

**[ترجمه]

«۱۲۸»

یف، [الطرائف] ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ نَاصَبَ عَلِيّاً عَلَى الْخِلَافَةِ بَعْدِي فَهُوَ كَافِرٌ وَ قَدْ حَارَبَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ مَنْ شَكَّ فِي عَلِيٍّ فَهُوَ كَافِرٌ(۲).

**[ترجمه]الطرائف: ابن مغازلی با اسنادش از ابوذر رضی الله عنه آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس پس از من در مورد جانشینی من رو در روی علی بایستد، کافر است و با خدا و رسول او محاربه کرده و آنکه در

(امامت) علی تردید کند، کافر است. -. الطرائف: ۷ -

**[ترجمه]

«۱۲۹»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُوسَی بْنِ سَعِیدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی جَعَلَ عَلِیّاً عَلَماً بَیْنَهُ وَ بَیْنَ خَلْقِهِ لَیْسَ بَیْنَهُمْ وَ بَیْنَهُ عَلَمٌ غَیْرُهُ فَمَنْ تَبِعَهُ کَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ جَحَدَهُ کَانَ کَافِراً وَ مَنْ شَکَّ فِیهِ کَانَ مُشْرِکاً(۳).

**[ترجمه]ثواب الأعمال: امام باقر علیه السّلام فرمود: خدای تبارک و تعالی علی را نشانه‌ای میان خود و خلقش قرار داد و جز او میان مردم و خدا نشانه‌ای نیست، پس هرکس از وی پیروی کند، مؤمن است و آنکه انکارش کند، کافر شده است، و هرکس در وی شک کند، مشرک است. -. ثواب الأعمال: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۳۰»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْکَاتِبِ عَنِ الزَّعْفَرَانِیِّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام عَلَی مِنْبَرِ الْکُوفَهِ أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ کَانَ لِی مِنْ رَسُولِ اللَّهِ عَشْرُ خِصَالٍ لَهُنَّ أَحَبُّ إِلَیَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیْهِ الشَّمْسُ قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنْتَ أَقْرَبُ الْخَلَائِقِ إِلَیَّ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فِی الْمَوْقِفِ بَیْنَ یَدَیِ الْجَبَّارِ وَ مَنْزِلُکَ فِی الْجَنَّهِ مُوَاجِهُ مَنْزِلِی کَمَا یَتَوَاجَهُ مَنَازِلُ الْإِخْوَانِ فِی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَنْتَ الْوَارِثُ مِنِّی وَ أَنْتَ الْوَصِیُّ مِنْ بَعْدِی فِی عِدَاتِی وَ أُسْرَتِی وَ أَنْتَ الْحَافِظُ لِی فِی أَهْلِی عِنْدَ غَیْبَتِی وَ أَنْتَ الْإِمَامُ لِأُمَّتِی وَ أَنْتَ الْقَائِمُ بِالْقِسْطِ فِی رَعِیَّتِی وَ أَنْتَ وَلِیِّی وَ وَلِیِّی وَلِیُّ اللَّهِ وَ عَدُوُّکَ عَدُوِّی وَ عَدُوِّی عَدُوُّ اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام بر فراز منبر کوفه فرمود: ای مردم، از جانب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ده خصلت به من داده شده که از هر چه خورشید بر آن برآمده، برای من دوست داشتنی‌ترند: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: یا علی، تو در دنیا و آخرت برادر منی، تو در توقفگاه روز قیامت در حضور خداوند جبّار نزدیک‌ترین خلایق به من هستی و خانه تو در بهشت روبروی خانه من است همان‌طور که خانه‌های برادارن ایمانی مقابل هم خواهند بود، تویی که از من ارث می‌بری، وصیّ من بعد از من در برآوردن وعده‌هایم و خانواده‌ام تویی، در غیاب من تو نگهبان من در خانواده‌ام هستی در هنگام غیبت من، تو امام اُمّت منی، تو قائم به قسط در میان رعیّت منی، تو ولیّ منی و ولیّ من ولیّ خداست و دشمن تو دشمن من است و دشمن من دشمن خداست. -. امالی شیخ طوسی: ۱۲۱ -

**[ترجمه]

یف، [الطرائف] مِنْ کِتَابِ شَوَاهِدِ التَّنْزِیلِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ وَ اتَّقُوا فِتْنَهً لا تُصِیبَنَّ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْکُمْ خاصَّهً وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِیدُ الْعِقابِ (۵) قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَنْ ظَلَمَ عَلِیّاً مَقْعَدِی هَذَا بَعْدَ وَفَاتِی فَکَأَنَّمَا

ص: ۱۵۵

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب: ۱، ۵۵۳- ۵۵۵.

۲- ۲. الطرائف: ۷.

۳- ۳. ثواب الأعمال: ۲۰۱.

۴- ۴. أمالی الشیخ: ۱۲۱.

۵- ۵. سوره الأنفال: ۲۵.

جَحَدَ نُبُوَّتِی وَ نُبُوَّهَ الْأَنْبِیَاءِ قَبْلِی.

وَ مِنْ کِتَابِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ السَّرَّاجِ فِی تَأْوِیلِ هَذِهِ الْآیَهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِنَّهُ قَدْ نَزَلَتْ عَلَیَّ آیَهُ وَ اتَّقُوا فِتْنَهً الْآیَهَ وَ أَنَا مُسْتَوْدِعُکَهَا(۱) فَکُنْ لِمَا أَقُولُ وَاعِیاً وَ عَنِّی لَهُ مُؤَدِّیاً مَنْ ظَلَمَ عَلِیّاً مَجْلِسِی هَذَا کَمَنْ جَحَدَ نُبُوَّتِی وَ نُبُوَّهَ مَنْ کَانَ قَبْلِی فَقَالَ لَهُ الرَّاوِی یَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ قُلْتُ فَکَیْفَ وَلَّیْتَ الظَّالِمِینَ قَالَ لَا جَرَمَ جَلَبْتُ عُقُوبَهَ عَمَلِی وَ ذَلِکَ أَنِّی لَمْ أَسْتَأْذِنْ إِمَامِی کَمَا اسْتَأْذَنَهُ جُنْدَبٌ وَ عَمَّارٌ وَ سَلْمَانُ وَ أَنَا أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّی وَ أَتُوبُ إِلَیْهِ (۲).

**[ترجمه]از کتاب شواهد التنزیل با اسناد خود به عبدالله بن عباس در قول خدای تعالی:«وَ اتَّقُواْ فِتْنَهً لَّا تُصِیبَنَ َالَّذِینَ ظَلَمُواْ مِنکُمْ خَاصَّهً وَ اعْلَمُواْ أَنَّ اللَّهَ شَدِیدُ الْعِقَابِ» - . انفال/ ۲۵ - {و

از فتنه ای که تنها به ستمکاران شما نمی رسد بترسید و بدانید که خدا سخت کیفر است} آورده است که گفت: چون این آیه نازل شد، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس در مورد این جایگاهی که من دارم بعد از مرگم بر علی ستم کند، چنان است

ص: ۱۵۵

که نبوّت من و پیامبران پیش از مرا انکار کرده باشد. و از کتاب ابو عبدالله محمّد بن علی سرّاج در تأویل این آیه با اسنادش به عبدالله بن مسعود آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای ابن مسعود، آیه«وَ اتَّقُواْ فِتْنَهً ...» بر من نازل شده است و من آن را نزد تو به ودیعت می‌سپارم، پس سخن مرا خوب دریاب و آن را از جانب من بازگو کن: هر کس در مورد این جایگاه من بر علی ستم ورزد، همانند کسی است که نبوّت من و نبوّت هر کس که پیش از من بوده را انکار کرده است. راوی به وی گفت: ای ابو عبدالرحمان، آیا این حدیث را از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده‌ای؟ گفت: بلی. راوی گوید: گفتم: پس چگونه پیرو ستمگران شدی؟ گفت: لاجرم به سزای عمل خود خواهم رسید زیرا من همانند جندب، عمّار و سلمان از امام خود کسب اجازه نکردم و من از این بابت از خداوند طلب مغفرت کرده و به درگاهش توبه می کنم. - . الطرائف: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۳۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب تَارِیخُ الْخَطِیبِ وَ الْإِحَنُ وَ الْمِحَنُ رَوَی أَنَسٌ: أَنَّهُ نَظَرَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ أَنَا وَ هَذَا حُجَّهُ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ.

الْفِرْدَوْسُ عَنِ الدَّیْلَمِیِّ قَالَ صلی الله علیه و آله: أَنَا وَ عَلِیٌّ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَی عِبَادِهِ (۳).

أَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِی الْحَدِیدِ فِی شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَهِ رَوَی ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی عُمَرَ فِی أَوَّلِ خِلَافَتِهِ وَ قَدْ أُلْقِیَ لَهُ صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ عَلَی خَصَفَهٍ(۴) فَدَعَانِی إِلَی الْأَكْلِ فَأَكَلْتُ تَمْرَهً وَاحِدَهً وَ أَقْبَلَ یَأْكُلُ حَتَّی أَتَی عَلَیْهِ ثُمَّ شَرِبَ مِنْ جَرَّهٍ(۵) كَانَ عِنْدَهُ وَ اسْتَلْقَی عَلَی مِرْفَقَهٍ(۶) لَهُ وَ طَفِقَ بِحَمْدِ اللَّهِ (۷) یُكَرِّرُ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ مِنْ أَیْنَ جِئْتَ یَا عَبْدَ اللَّهِ قُلْتُ مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَ كَیْفَ خَلَّفْتَ بَنِی عَمِّكَ (۸) فَظَنَنْتُهُ یَعْنِی عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ قُلْتُ خَلَّفْتُهُ یَلْعَبُ مَعَ أَتْرَابِهِ (۹) قَالَ لَمْ أَعْنِ ذَلِكَ إِنَّمَا عَنَیْتُ

۱- ۱. فی المصدر: بعد ذلک: و مسم لک خاصه الظلمه.

۲- ۲. الطرائف: ۱۱.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۷۶.

۴- ۴. الخصفه: القفه تعمل من الخوص للتمر و نحوه.

۵- ۵. الجره: إناء من خزف له بطن كبیر و عروتان و فم واسع.

۶- ۶. المرفقه: المخده.

۷- ۷. طفق یفعل كذا: ابتدا. و فی المصدر: یحمد اللّه.

۸- ۸. فی المصدر: ابن عمک.

۹- ۹. جمع الترب- بكسر التاء و سكون الراء- الصدیق أو من ولد؟؟؟.

عَظِيمَكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ قُلْتُ خَلَّفْتُهُ يَمْتَحُ بِالْغَرْبِ عَلَى نَخِيلَاتٍ مِنْ فَدَّانٍ (١) وَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ قَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ عَلَيْكَ دِمَاءُ الْبُدْنِ إِنْ كَتَمْتَنِيهَا هَلْ بَقِيَ فِي نَفْسِهِ شَيْ ءٌ مِنْ أَمْرِ الْخِلَافَةِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَ يَزْعُمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ نَصَّ عَلَيْهِ قُلْتُ نَعَمْ وَ أَزِيدُكَ سَأَلْتُ أَبِي عَمَّا

يَدَّعِيهِ فَقَالَ صَدَقَ فَقَالَ عُمَرُ لَقَدْ كَانَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي أَمْرِهِ ذَرْوٌ مِنْ قَوْلٍ لَا يُثْبِتُ حُجَّةً وَ لَا يَقْطَعُ عُذْراً وَ لَقَدْ كَانَ يَزِيغُ (٢) فِي أَمْرِهِ وَقْتاً مَا وَ لَقَدْ أَرَادَ فِي مَرَضِهِ أَنْ يُصَرِّحَ بِاسْمِهِ فَمَنَعْتُ مِنْ ذَلِكَ إِشْفَاقاً وَ حِيطَةً عَلَى الْإِسْلَامِ لَا وَ رَبِّ هَذِهِ الْبَنِيَّةِ لَا تَجْتَمِعُ عَلَيْهِ قُرَيْشٌ أَبَداً وَ لَوْ وَلِيَهَا لَانْتَقَضَتْ عَلَيْهِ الْعَرَبُ مِنْ أَقْطَارِهَا فَعَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنِّي عَلِمْتُ مَا فِي نَفْسِهِ فَأَمْسَكَ وَ أَبَى اللَّهُ إِلَّا إِمْضَاءَ مَا حُتِمَ.

ذَكَرَ هَذَا الْخَبَرَ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ صَاحِبُ كِتَابِ تَارِيخِ بَغْدَادَ فِي كِتَابِهِ مُسْنَداً:(٣).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: تاريخ الخطيب و الاحن و المحن از انس روايت كرده‌اند كه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله به على عليه السّلام نظرى افكنده و فرمود: من و اين، حجّت خدا بر خلق او هستيم. الفردوس از ديلمى: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: من و على حجّت خدا بر بندگان وى هستيم. - . مناقب آل أبى طالب ١: ٥٧۶ -

مى گويم: عبدالحميد بن ابى الحديد در شرح نهج البلاغه گويد: ابن عباس روايت كرده گويد: در اوايل خلافت عمر بر وى وارد گشتم ناگاه صاعى - پيمانه‌اى - خرما در ظرفى حصيرى براى وى آوردند، پس مرا به خوردن دعوت كرد و من يك دانه خرما خوردم، و خود شروع به خوردن كرد تا اينكه همه آن را خورد سپس از كوزه‌اى كه در كنارش بود آب نوشيد و بر روى آرنج دراز كشيد و شروع كرد به تكرار «الحمدالله» گفتن و آن‌گاه گفت: عبدالله، از كجا آمده‌اى؟ گفتم: از مسجد. گفت: عمو زادگان چطورند؟ - من گمان كردم منظورش عبدالله بن جعفر است لذا- گفتم: او را ترك كردم تا با هم‌سالانش بازى كند. گفت: منظورم او نبود بلكه بزرگ شما

ص: ۱۵۶

اهل بيت را مى گويم. گفتم: او را در حالى جا گذاشتتم كه در نخلستان با دلو مشغول آبيارى نخل‌ها بود و قرآن تلاوت مى... كرد. گفت: اگر از من كتمان كنى بايد شترى را قربانى كنى، آيا هنوز ميلى به خلافت در او باقى مانده است؟ گفتم: آرى. گفت: آيا گمان مى كند كه رسول خدا به خلافتش تصريح كرده است؟ گفتم: آرى، و افزون بر اين، من از پدرم در مورد ادّعاى وى پرسيدم، گفت: راست مى گويد: عمر گفت: در سخنان رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله در مورد او گوشه و كنايه... هايى بود كه حجتى را اثبات نمى كرد و عذرى را قطع نمى كرد. و زمانى ميل داشت به كار او بپردازد و به هنگام بيماريش خواست به نام وى تصريح كند ولى به خاطر بيم بر اسلام و به خاطر حفظ آن او را از اين كار منع كردم! به خداى اين بنا (كعبه) سوگند كه هرگز قريش برخلافت او به اجماع نخواهند رسيد و اگر به خلافت مى‌رسيد، تمام عرب از اطراف و اكناف بر وى مى‌شوريدند، و رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله دريافت كه من از درون او باخبرم از اين رو از سخن گفتن امساك نمود، و خداوند ابا دارد از اينكه جز امر محتوم را امضا كند. اين روايت را احمد بن أبى طاهر صاحب كتاب «تاريخ بغداد» به صورت مسند در كتاب خود آورده است.

**[ترجمه]

«۱۳۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَرْزَمِیِّ عَنِ الْمُعَلَّی بْنِ هِلَالٍ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: أَعْطَانِی اللَّهُ تَعَالَی خَمْساً وَ أَعْطَی عَلِیّاً خَمْساً أَعْطَانِی جَوَامِعَ الْکَلِمِ وَ أَعْطَی عَلِیّاً جَوَامِعَ الْعِلْمِ وَ جَعَلَنِی نَبِیّاً وَ جَعَلَهُ وَصِیّاً وَ أَعْطَانِی الْکَوْثَرَ وَ أَعْطَاهُ السَّلْسَبِیلَ وَ أَعْطَانِی الْوَحْیَ وَ أَعْطَاهُ الْإِلْهَامَ وَ أَسْرَی بِی إِلَیْهِ وَ فَتَحَ لَهُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَ الْحُجُبَ حَتَّی نَظَرَ إِلَیَّ وَ نَظَرْتُ إِلَیْهِ قَالَ ثُمَّ بَکَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ لَهُ مَا یُبْکِیکَ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی فَقَالَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِنَّ أَوَّلَ مَا کَلَّمَنِی بِهِ أَنْ قَالَ یَا مُحَمَّدُ انْظُرْ تَحْتَکَ فَنَظَرْتُ إِلَی الْحُجُبِ قَدِ انْخَرَقَتْ وَ إِلَی أَبْوَابِ السَّمَاءِ قَدْ فُتِحَتْ وَ نَظَرْتُ إِلَی عَلِیٍّ وَ هُوَ رَافِعٌ رَأْسَهُ إِلَیَّ فَکَلَّمَنِی وَ کَلَّمْتُهُ وَ کَلَّمَنِی رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ بِمَ کَلَّمَکَ رَبُّکَ قَالَ قَالَ لِی یَا مُحَمَّدُ إِنِّی جَعَلْتُ عَلِیّاً وَصِیَّکَ وَ وَزِیرَکَ وَ خَلِیفَتَکَ مِنْ بَعْدِکَ فَأَعْلِمْهُ فَهَا هُوَ یَسْمَعُ کَلَامَکَ فَأَعْلَمْتُهُ وَ أَنَا بَیْنَ یَدَیْ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ لِی قَدْ قَبِلْتُ وَ أَطَعْتُ

---

۱ - ۱. متح الماء: نزعه؛ الدلو و بها: استخرجها. الغرب- بفتح أوله و سکون ثانیه- الدلو العظیمه. و الفدان: المزرعه، و فی المساحه أربعمائه قصبه مربعه.

۲- ۲. أی یمیل.

۳- ۳. شرح النهج ۳: ۱۴۱ و ۱۴۲.

فَأَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَهَ أَنْ تُسَلِّمَ عَلَيْهِ فَفَعَلَتْ فَرَدَّ عَلَيْهِمُ السَّلَامَ وَ رَأَيْتُ الْمَلَائِكَهَ يَتَبَاشَرُونَ بِهِ وَ مَا مَرَرْتُ بِمَلَائِكَهٍ مِنْ مَلَائِكَهِ السَّمَاءِ إِلَّا هَنَّئُونِی وَ قَالُوا لِی یَا مُحَمَّدُ وَ الَّذِی بَعَثَکَ بِالْحَقِّ لَقَدْ دَخَلَ السُّرُورُ عَلَی جَمِیعِ الْمَلَائِکَهِ بِاسْتِخْلَافِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَکَ ابْنَ عَمِّکَ وَ رَأَیْتُ حَمَلَهَ الْعَرْشِ قَدْ نَکَسُوا رُءُوسَهُمْ إِلَی الْأَرْضِ فَقُلْتُ یَا جَبْرَئِیلُ لِمَ نَکَسَ حَمَلَهُ الْعَرْشِ رُءُوسَهُمْ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ مَا مِنْ مَلَکٍ مِنَ الْمَلَائِکَهِ إِلَّا وَ قَدْ نَظَرَ إِلَی وَجْهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ اسْتِبْشَاراً بِهِ مَا خَلَا حَمَلَهَ الْعَرْشِ فَإِنَّهُمُ اسْتَأْذَنُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِی هَذِهِ السَّاعَهِ فَأَذِنَ لَهُمْ أَنْ یَنْظُرُوا إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَنَظَرُوا إِلَیْهِ فَلَمَّا هَبَطْتُ جَعَلْتُ أُخْبِرُهُ بِذَلِکَ وَ هُوَ یُخْبِرُنِی بِهِ فَعَلِمْتُ أَنِّی لَمْ أَطَأْ مَوْطِئاً إِلَّا وَ قَدْ کُشِفَ لِعَلِیٍّ عَنْهُ حَتَّی نَظَرَ إِلَیْهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِی فَقَالَ عَلَیْکَ بِمَوَدَّهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیّاً لَا یَقْبَلُ اللَّهُ مِنْ عَبْدٍ حَسَنَهً حَتَّی یَسْأَلَهُ عَنْ حُبِّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ تَعَالَی أَعْلَمُ فَإِنْ جَاءَهُ بِوَلَایَتِهِ قَبِلَ عَمَلَهُ عَلَی مَا کَانَ مِنْهُ وَ إِنْ لَمْ یَأْتِ بِوَلَایَتِهِ لَمْ یَسْأَلْهُ عَنْ شَیْ ءٍ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ إِلَی النَّارِ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیّاً إِنَّ النَّارَ لَأَشَدُّ غَضَباً عَلَی مُبْغِضِ عَلِیٍّ مِنْهَا عَلَی مَنْ زَعَمَ أَنَّ لِلَّهِ وَلَداً یَا ابْنَ عَبَّاسٍ لَوْ أَنَّ الْمَلَائِکَهَ الْمُقَرَّبِینَ وَ الْأَنْبِیَاءَ الْمُرْسَلِینَ اجْتَمَعُوا عَلَی بُغْضِهِ (۱) وَ لَنْ یَفْعَلُوا لَعَذَّبَهُمُ اللَّهُ بِالنَّارِ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ هَلْ یُبْغِضُهُ أَحَدٌ قَالَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ نَعَمْ یُبْغِضُهُ قَوْمٌ یَذْکُرُونَ أَنَّهُمْ مِنْ أُمَّتِی لَمْ یَجْعَلِ اللَّهُ لَهُمْ فِی الْإِسْلَامِ نَصِیباً یَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِنَّ مِنْ عَلَامَهِ بُغْضِهِمْ لَهُ تَفْضِیلَهُمْ مَنْ هُوَ دُونَهُ عَلَیْهِ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِ (۲) مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیّاً أَکْرَمَ عَلَیْهِ مِنِّی وَ لَا وَصِیّاً أَکْرَمَ عَلَیْهِ مِنْ وَصِیِّی عَلِیٍّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَلَمْ أَزَلْ کَمَا أَمَرَنِی (۳) رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَوْصَانِی (۴) بِمَوَدَّتِهِ وَ إِنَّهُ لَأَکْبَرُ عَمَلِی عِنْدِی قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ثُمَّ مَضَی مِنَ الزَّمَانِ مَا مَضَی وَ حَضَرَتْ رَسُولَ اللَّهِ

۱- ۱. فی المصدر: علی بغض علی.

۲- ۲. فی المصدر: و الذی بعثنی بالحق نبیا.

۳- ۳. فی المصدر: فلم أزل له کما أمرنی.

۴- ۴. فی المصدر: و وصانی.

الْوَفَاهُ حَضَرْتُهُ فَقُلْتُ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ دَنَا أَجَلُکَ فَمَا تَأْمُرُنِی فَقَالَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ خَالِفْ مَنْ خَالَفَ عَلِیّاً وَ لَا تَکُونَنَّ لَهُ (۱) ظَهِیراً وَ لَا وَلِیّاً قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَلِمَ لَا تَأْمُرُ النَّاسَ بِتَرْکِ مُخَالَفَتِهِ قَالَ فَبَکَی صلی الله علیه و آله حَتَّی أُغْمِیَ عَلَیْهِ ثُمَّ قَالَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ سَبَقَ (۲) فِیهِمْ عِلْمُ رَبِّی وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیّاً لَا یَخْرُجُ أَحَدٌ مِمَّنْ خَالَفَهُ وَ أَنْکَرَ حَقَّهُ مِنَ الدُّنْیَا حَتَّی یُغَیِّرَ اللَّهُ تَعَالَی مَا بِهِ مِنْ نِعْمَهٍ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَلْقَی اللَّهَ وَ هُوَ عَنْکَ رَاضٍ فَاسْلُکْ طَرِیقَهَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ مِلْ مَعَهُ حَیْثُ مَالَ وَ ارْضَ بِهِ إِمَاماً وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ وَالِ مَنْ وَالاهُ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ احْذَرْ أَنْ یَدْخُلَکَ شَکٌّ فِیهِ فَإِنَّ الشَّکَّ فِی عَلِیٍّ کُفْرٌ بِاللَّهِ تَعَالَی (۳).

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۴)

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی بْنِ هَارُونَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَرْزَمِیِّ: مِثْلَهُ مَعَ اخْتِصَارٍ ثُمَّ قَالَ وَ الْحَدِیثُ طَوِیلٌ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابن عباس گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: خداوند متعال به من پنج چیز و به علی پنج چیز داده است: به من جوامع الکلم را عطا فرمود و به علی جوامع دانش را، مرا پیامبر قرار داد و علی را وصی، کوثر را به من داد و سلسبیل را به علی، وحی را به من عطا فرمود و به علی الهام را و مرا به معراج نزد خود برد و درهای آسمان و حجاب‌ها را برای وی گشود به گونه‌ای که یکدیگر را دیدیم. ابن عباس گوید: سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله گریست؛ پس به آن حضرت عرض کردم: پدر و مادرم فدای تو باد، چه چیزی موجب گریه شما شده است؟ فرمود: ای ابن عباس، نخستین کلامی که به من فرمود این بود که: یا محمّد، نگاهی به پایین بینداز! پس نگاه کردم و دیدم که حجاب‌ها دریده شده و درهای آسمان گشوده شده‌اند و علی را دیدم که سر به سوی من بلند کرده است، سپس باهم گفتگو کردیم و پروردگار عزّوجل با من سخن گفت: پس عرض کردم: یا رسول الله، پروردگارت درباره چه با شما سخن گفت؟ ابن عباس گوید: به من فرمود: ای محمّد، من علی را وصیّ، وزیر و جانشین تو پس از خودت قرار دادم، پس او را به این آگاه کن که هم‌اکنون سخن تو را می‌شنود؛ و من در حالی در محضر پروردگار عزّوجل خود بودم، وی را از این امر آگاه نمودم، پس به من گفت: پذیرفتم و اطاعت کردم!

ص: ۱۵۷

آن‌گاه خداوند به فرشتگان امر فرمود که بر وی سلام کنند و چنین کردند و علی علیه السّلام نیز به سلام ایشان پاسخ گفت و دیدم که فرشتگان بشارت او را به یکدیگر می‌دادند و بر گروهی از ملائکه آسمان گذر نکردم مگر اینکه مرا تهنیت گفته و به من گفتند: ای محمّد، سوگند به کسی که تو را به حق مبعوث نمود از اینکه خداوند عموزاده‌ات را جانشین شما کرده، همه فرشتگان شادمان شده‌اند، و حاملان عرش را دیدم که سرهای خود را به طرف زمین خم کرده‌اند، پس گفتم: یا جبرئیل، چرا حاملان عرش سرهای خود را به زیر انداخته‌اند؟ گفت: یا محمّد، هیچ فرشته‌ای نمانده که از روی بشارت بر رخسار علی بن ابی طالب نظر نینداخته باشد مگر حاملان عرش که آنان الساعهٔ از خداوند اجازه خواستند و به ایشان این اجازه را داد که به علی بن ابی طالب نظر کنند و آن‌ها نیز بر وی نظر افکندند؛ و چون به زمین آمدم، من او را از ماجرا مطلع می‌ساختم و او مرا آگاه می‌ساخت، آن‌گاه دانستم که من پای بر جایی نگذاشته‌ام مگر اینکه چنان بر علی مکشوف گشته که آن را دیده است.

ابن عباس گویـد: عرض کردم: یا رسول الله، مرا سفارشـی بفرمائید. فرمود: تو را به مودّت علی بن ابی طالب سـفارش می کنم، سوگند به کسی که مرا به حق به نبوّت مبعوث فرمود، خداوند هیچ کار نیکی از بنده‌اش را نمی‌پذیرد مگر اینکه از وی درباره حُبّ علی بن ابی طالب سؤال کند- و او که مقامش ارجمند باد آگاه‌تر است- پس اگر بنده با محبت علی علیه السلام به نزد او بیایـد عملش را همانطور که انجام داده است از او می پـذیرد و اگر با دوستی وی نیامده باشد، چیزی از او نمی‌پرسد و دسـتور می‌دهـد بـه دوزخش درانـدازد! ای ابـن عبـاس، سوگنـد بـه کسـی که مرا به حـق به پیـامبری برانگیخت، آتش به دشـمن علی سخت‌تر از کسـی خواهـد بود که گمـان داشـته خداونـد را فرزنـدی است؛ ای عباس، اگر فرشـتگان مقرب و پیامبران مرسل بر دشـمنی با وی گرد آینـد- و هرگز چنین نخواهنـد کرد- قطعاً خداونـد آنان را در دوزخ عذاب می‌داد! عرض کردم: یا رسول الله، مگر کسـی بـا وی دشـمنی می کنـد؟ فرمود: ای ابن عباس، آری، قومی که مـدعی‌انـد از اُمّت من هسـتند با وی به دشـمنی خواهند پرداخت، خداوند برای اینان بهره‌ای از اسـلام قرار نداده است؛ ای ابن عباس، از علامت دشـمنی آن‌ها با وی آن است کـه کسـی را مرتبه‌ای پـایین‌تر از او دارد را بر وی برتری میدهنـد. سوگنـد به کسـی که مرا به حـق فرسـتاده، خداونـد پیـامبری مبعوث نفرموده که مکرّم‌تر از من نزد وی باشد و وصیّی او مکرّم‌تر از وصیّ من علی باشد.

ابن عبـاس گویـد: از آن پس پیوسـته مطیع فرمـان رسـول خـدا صَلی الله علیهِ و آله در مورد سـفارش وی به مودت علی علیه السّلام هستم و این را بزرگ‌ترین عمل من است. پس مدتی گذشت تا اینکه زمان وفات رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله رسید،

ص: ۱۵۸

پس به خـدمت ایشان رسـیدم و به وی عرض کردم: پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول‌الله، مرگتان نزدیک گشـته است، اکنون مرا چه می‌فرمائید؟ فرمود: ای ابن عباس، با مخالف علی مخالفت کن و پشتیانش مباش و دوستش مدار. عرض کردم: یا رسول الله، پس چرا مردم را به ترک مخالفت با وی فرمان نمی‌دهید؟ راوی گوید: پس آن حضرت آن‌قدر گریست تا اینکه بی‌هوش شـد، سـپس فرمود: ای ابن عباس کارهایی که قرار است انجام دهند در تقدیر پروردگارم ثبت شده است. سوگند به کسـی که مرا پیـامبر برانگیخت هیـچ کـدام از کسـانی که بـا وی مخالفت نموده و حقّش را انکار کرده باشـند، این دنیا را ترک نخواهند کرد مگر اینکه خداوند نعمت را از ایشان برگردانَد، ای ابن عباس، اگر می‌خواهی خدا را دیدار کنی در حالی که از تو راضی باشد، دنباله رو راه علی بن ابی طالب باش و به هر سمت که مایل شد، مایل شو و به امامتش خرسند باش و با دشمنش دشمنی و بـا دوسـتش دوستی کن؛ ای ابن عبـاس، مبـادا که در مورد او دچار تردیـد گردی که شک درباره علی کفر به خـدای متعال است. - . امالی شیخ طوسی: ۶۵-۶۴ -

الروضه- الفضائل: با اسـناد از ابن مسـعود و ابن عباس نظیر این روایت را نقل کرده است. - . الروضهٔ: ۳۹، الفضائل: ۱۷۸-۱۷۷ -

الخصال: پـدرم از سـعد از عبـدالله بن موسـی بن هارون از محمّـد بن عبـدالرحمان عرزمی خلاصه این حدیث را آورده سـپس گفته است: و این حدیث طولانی است. - . الخصال ۱: ۱۴۱ -

**[ترجمه]

نهج، [نهج البلاغه]: وَ مِنْ كَلَامِهِ علیه السلام لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ وَ قَدْ سَأَلَهُ كَيْفَ دَفَعَكُمْ قَوْمُكُمْ عَنْ هَذَا الْمَقَامِ وَ أَنْتُمْ أَحَقُّ بِهِ فَقَالَ يَا أَخَا بَنِي أَسَدٍ إِنَّكَ لَقَلِقُ الْوَضِينِ تُرْسِلُ فِي غَيْرِ سَدَدٍ وَ لَكَ بَعْدُ ذِمَامَةُ الصِّهْرِ وَ حَقُّ الْمَسْأَلَهِ وَ قَدِ اسْتَعْلَمْتَ فَاعْلَمْ أَمَّا الِاسْتِبْدَادُ عَلَيْنَا بِهَذَا الْمَقَامِ وَ نَحْنُ الْأَعْلَوْنَ نَسَباً وَ الْأَشَدُّونَ بِالرَّسُولِ نَوْطاً فَإِنَّهَا كَانَتْ أَثَرَةً شَحَّتْ عَلَيْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ وَ سَخَتْ عَنْهَا نُفُوسُ آخَرِينَ وَ الْحَكَمُ اللَّهُ (۶) وَ الْمَعْوَدُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ

وَ دَعْ عَنْكَ نَهْباً صِيحَ فِي حَجَرَاتِهِ**وَ لَكِنْ حَدِيثاً مَا حَدِيثُ الرَّوَاحِلِ

وَ هَلُمَّ الْخَطْبَ فِي ابْنِ أَبِي سُفْيَانَ فَلَقَدْ أَضْحَكَنِي الدَّهْرُ بَعْدَ إِبْكَائِهِ وَ لَا غَرْوَ وَ اللَّهِ فَيَا لَهُ خَطْباً يَسْتَفْرِغُ الْعَجَبَ وَ يُكْثِرُ الْأَوَدَ حَاوَلَ الْقَوْمُ إِطْفَاءَ نُورِ اللَّهِ مِنْ مِصْبَاحِهِ وَ سَدَّ

ص: ۱۵۹

۱- ۱. فی المصدر: و لا تكونن لهم.

۲- ۲. فی المصدر: قد سبق.

۳- ۳. أمالی الشيخ: ۶۴ و ۶۵.

۴- ۴. الروضه: ۳۹. الفضائل: ۱۷۷ و ۱۷۸.

۵- ۵. الخصال ۱: ۱۴۱.

۶- ۶. فی(ك) و الحكم للّه.

فَوَّارِهِ مِنْ يَنْبُوعِهِ وَ جَدَحُوا بَيْنِي وَ بَيْنَهُمْ شِرْباً وَبِيئاً فَإِنْ تَرْتَفِعْ عَنَّا وَ عَنْهُمْ مِحَنُ الْبَلْوَى أَحْمِلْهُمْ مِنَ الْحَقِّ عَلَى مَحْضِهِ وَ إِنْ تَكُنِ الْأُخْرَى فَلا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَراتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِما يَصْنَعُونَ.

قال عبد الحميد بن أبى الحديد الوضين بطان القتب و حزام السرج (۱) و يقال للرجال المضطرب فى أموره إنه لقلق الوضين و ذلك أن الوضين إذا قلق اضطرب القتب أو الهودج أو السرج و من عليه و ترسل فى غير سدد أى تتكلم فى غير قصد و فى غير صواب و السدد و السداد الاستقامه و الصواب و ذمامه الصهر بالكسر أى حرمته و إنما قال ذلك لأن زينب بنت جحش زوج رسول الله صلى الله عليه و آله كانت أسديه و كانت بنت عمه رسول الله صلى الله عليه و آله و أما حق المسأله فلأن للسائل على المسئول حقا حيث أهله (۲) لأن يستفيد منه و الاستبداد بالشى ء التفرد به و النوط الالتصاق و كان أثره أى استيثارا بالأمر و استبدادا به قال

النبى صلى الله عليه و آله: للأنصار ستلقون بعدى أثره.

و شحت بخلت و سخت جادت و يعنى بالنفوس التى سخت نفسه و بالنفوس التى شحت أما على قولنا فإنه يعنى نفوس أهل الشورى بعد مقتل عمر و أما على قول الإماميه فنفوس أهل السقيفه و ليس فى الخبر ما يقتضى صرف ذلك إليهم فالأولى أن نحمله على ما ظهر منه عن تألمه من عبد الرحمن بن عوف و ميله إلى عثمان ثم قال إن الحكم هو الله و إن الوقت الذى يعود الناس كلهم إليه هو يوم القيامه و روى يوم بالنصب على أنه ظرف و العامل فيه المعود على أن يكون مصدرا.

و أما البيت فهو لإمرئ القيس بن حجر الكندى و روى أن أمير المؤمنين عليه السلام لم يستشهد إلا بصدره فقط و أتمه الرواه(۳) و كان من قصه هذا الشعر أن امرأ القيس لما تنقل فى أحياء(۴) العرب بعد قتل ابنه (۵) نزل على رجل من جديله طيئ يقال له طريف

۱- ۱. البطان: الحزام الذى يجعل تحت بطن الدابّه القتب: الرحل. الحزام: ما يشد به وسط الدابّه.

۲- ۲. أى وجده أهلا.

۳- ۳. و لا يوجد فى بعض نسخ النهج.

۴- ۴. جمع الحى: البطن من بطون العرب.

۵- ۵. فى المصدر: بعد قتل أبيه.

فأجاره و أكرمه و أحسن إليه فمدحه و أقام عنده ثم إنه لم ير له نصيبا فی الجبلین أجا و سلمی (۱) فخاف أن لا یكون له منعه(۲) فتحول فنزل علی خالد بن سدوس بن أصمع التیهانی فأغارت بنو جدیله علی إمرئ القیس و هو فی جوار خالد بن سدوس فذهبوا بإبله و كان الذی أغار علیه منهم باعث بن حویص فلما أتی إمرأ القیس الخبر ذكر ذلک لجاره (۳) فقال له أعطنی رواحلک ألحق علیها القوم فأرد علیک إبلک ففعل فركب خالد فی أثر القوم حتی أدركهم فقال یا بنی جدیله أغرتم علی إبل جاری قالوا ما هو لک بجار قال بلی و الله و هذه رواحله قالوا كذلک قال نعم فرجعوا إلیه فأنزلوه عنهن و ذهبوا بهن و بالإبل و قیل بل انطوی خالد علی الإبل فذهب بها فأنشد إمرؤ القیس هذه القصیده.

و حجراته: نواحیه الواحده حجره مثل جمرات و جمره و صیح فی حجراته أی صیاح الغاره و الرواحل جمع راحله و هی الناقه التی تصلح لأن یشد الرحل (۴) علی ظهرها و یقال للبعیر راحله و انتصب حدیثا بإضمار فعل أی هات حدیثا أو حدثنی حدیثا و یروی و لكن حدیث أی و لكن مرادی أو غرضی حدیث فحذف المبتدأ و ما هاهنا یحتمل أن یكون إبهامیه و هی التی إذا اقترنت باسم نكره زادته إبهاما و شیاعا كقولک أعطنی كتابا ما ترید أی كتاب كان و یحتمل أن یكون صله مؤكده كالتی فی قوله تعالی فَبِما نَقْضِهِمْ مِیثاقَهُمْ (۵) و أما حدیث الثانی فقد ینصب و قد یرفع فمن نصب أبدله عن حدیث الأول و من رفع جاز أن یجعل ما موصوله بمعنی الذی و صلتها الجمله أی الذی هو حدیث الرواحل ثم حذف صدر الجمله كما حذف فی تَماماً عَلَی الَّذِی أَحْسَنَ (۶) و یجوز أن یرفع بجعلها استفهامیه(۷) بمعنی أی.

ص: ۱۶۱

۱- ۱. أجأ بوزن فعل- أحد جبلی طیئ و سلمی أحدهما، راجع المراصد ۱: ۲۸ و ۲: ۷۲۹.

۲- ۲. المنعه- بالتحریک- العز و القوّه.

۳- ۳. و هو خالد بن سدوس.

۴- ۴. فی المصدر: تصلح أن ترحل أی یشد الرحل اه.

۵- ۵. سوره النساء: ۱۵۵. سوره المائده: ۱۳.

۶- ۶. سوره الأنعام: ۱۵۴.

۷- ۷. فی المصدر: و یجوز أن یجعل« ما» استفهامیه.

ثم قال: و هلم الخطب هذا يقوى روايه من يروى عنه عليه السلام أنه لم يستشهد إلا بصدر البيت لأنه قال دع عنك ما مضى و هلم ما نحن الآن فيه من أمر معاويه فجعل هلم ما نحن الآن فيه من أمر معاويه قائما مقام قول إمرئ القيس و لكن حديثا ما حديث الرواحل و هلم لفظ يستعمل لازما و متعديا فاللازم بمعنى تعال و أما المتعدى فهى بمعنى هات تقول هلم كذا و كذا قال الله تعالى هَلُمَّ شُهَداءَكُمُ (١) يقول و لكن هات ذكر الخطب فحذف المضاف و الخطب الحادث الجليل يعنى الأحوال التى أدت إلى أن صار معاويه منازعا له فى الرئاسه قائما عند كثير من الناس مقامه صالحا لأن يقع فى مقابلته و أن يكون ندا له ثم قال فلقد أضحكنى الدهر بعد إبكائه يشير إلى ما كان عنده من الكآبه لتقدم من سلف عليه فلم يقنع الدهر له بذلك حتى جعل معاويه نظيرا له فضحك مما يحكم به الأوقات و يقتضيه تصرف الدهر و تقلبه و ذلك ضحك تعجب و اعتبار.

ثم قال و لا غرو و الله أى و لا عجب و الله ثم فسر ذلك فقال يا له خطبا يستفرغ العجب أى يستنفده و يفنيه يقول قد صار العجب لا عجب لأن هذا الخطب استغرق التعجب فلم يبق منه ما يطلق عليه لفظ التعجب و هذا من باب الإغراق و المبالغه فى المبالغه و الأود العوج.

ثم ذكر تمالؤ قريش عليه فقال حاول القوم إطفاء نور الله من مصباحه يعنى ما تقدم من منابذه طلحه و الزبير و أصحابهما له و ما شفع ذلك من معاويه و عمرو و شيعتهما و فوار الينبوع ثقب البئر قوله و جدحوا بينى و بينهم شربا أى خلطوه و مزجوه و أفسدوه و الوبى ء ذو الوباء و المرض و هذا استعاره كأنه جعل الحال التى كانت بينه و بينهم قد أفسدها القوم و جعلوها مظنه الوباء و السقم كالشرب الذى يخلط بالسم أو بالصبر فيفسد و يوبئ ثم قال فإن كشف الله تعالى هذه المحن التى يحصل منها ابتلاء الصابرين و المجاهدين و حصل لى التمكن من الأمر حملتهم على الحق المحض الذى لا يمازجه باطل كاللبن المحض الذى لا يخالطه شى ء من الماء و إن تكن الأخرى أى

١- ١. سوره الأنعام: ١٥٠.

و إن لم يكشف الله تعالى هذه الغمه و مت أو قتلت و الأمور على ما هى عليه من الفتنه و دوله الضلاله فَلا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَراتٍ و الآيه من القرآن العزيز(١).

و سألت أبا جعفر يحيى بن محمد العلوى نقيب البصره وقت قراءتى عليه عن هذا الكلام و كان رحمه الله على ما يذهب إليه من مذاهب العلويه منصفا وافر العقل فقلت له من يعنى عليه السلام بقوله كانت أثره شحت عليها نفوس قوم و سخت عنها نفوس آخرين و من القوم الذين عناهم الأسدى بقوله كيف دفعكم قومكم عن هذا المقام و أنتم أحق به هل المراد يوم السقيفه أو يوم الشورى فقال يوم السقيفه فقلت إن نفسى لا- تتابعنى (٢) أن أنسب إلى الصحابه عصيان الرسول و دفع النص فقال و أنا فلا تسامحنى أيضا أن أنسب الرسول إلى إهمال أمر الإمامه و أن يترك الناس سدى (٣) مهملين و قد كان لا يغيب عن المدينه إلا و يؤمر عليها أميرا و هو حى ليس بالبعيد عنها فكيف لا يؤمر و هو ميت لا يقدر على استدراك ما يحدث.

ثم قال ليس يشك أحد من الناس أن رسول الله صلى الله عليه و آله كان عاقلا كامل العقل أما المسلمون فاعتقادهم فيه معلوم و أما اليهود و النصارى و الفلاسفه فيزعمون (۴) أنه حكيم تام الحكمه سديد الرأى أقام مله و شرع شريعه و استجد ملكا عظيما بعقله و تدبيره و هذا الرجل العاقل الكامل يعرف طباع العرب و غرائزهم و طلبهم بالثارات و الذحول (۵) و لو بعد الأزمان المتطاوله و يقتل الرجل من القبيله رجلا من بيت آخر فلا يزال أهل ذلك المقتول و أقاربه يتطلبون القاتل ليقتلوه حتى يدركوا ثارهم منه فإن لم

يظفروا به قتلوا بعض أقاربه و أهله فإن لم يظفروا بأحدهم قتلوا واحدا أو جماعه من تلك القبيله به و إن لم يكونوا رهطه الأدنين و الإسلام لم يحل طبائعهم و لا غير هذه السجيه المركوزه فى

١- ١. من سوره فاطر: ٨.

٢- ٢. فى المصدر: لا تسامحنى.

٣- ٣. السدى: المهمل.

۴- ۴. أى يعتقدون.

۵- ۵. الذحل: الثار.

أخلاقهم (١) فكيف يتوهم لبيب أن هـذا العاقـل الكامل وتر العرب (٢) و على الخصوص قريشا و ساعـده على سـفكك الدماء و إزهاق الأنفس و تقلد الضـغائن ابن عمه الأدنى و صـهره و هو يعلم أنه سـيموت كما يموت الناس و يتركه بعده و عند ابنته و له منهـا ابنـان يجريـان عنـده مجرى ابنين من ظهره حنوا عليهما و محبه لهما يعـدل عنه فى الأمر بعـده و لا ينص عليه و لا يسـتخلفه فيحقن دمه و دم بنيه و أهله باستخلافه.

أ لاـ يعلم هـذا العاقـل الكامـل أنه إذا تركه و ترك بنيه و أهله سوقه و رعيه فقـد عرض دمـاءهم للإراقه بعـده بل يكون هو عليه السلام الذى قتلهم و أشاط(٣) بدمائهم لأنهم لا يعتصمون بعده بأمير يحميهم و إنما يكونون مضغه للأكل و فريسه للمفترس (۴) يتخطفهم النـاس و يبلغ فيهم الأـغراض (۵) فأمـا إذا جعـل السـلطان فيهم و الأـمر إليهم فـإنه يكون قـد عصـمهم و حقن دماءهم بالرئاسه التى يصولون بها(۶) و يرتـدع الناس عنهم لأجلها و مثل هـذا معلوم بالتجربه أ لا ترى أن ملك بغداد أو غيرها من البلاد لو قتل الناس و وترهم و أبقى (٧) فى نفوسهم الأحقاد العظيمه عليه ثم أهمل أمر ولده و ذريته من بعده و فسح للناس أن يقيموا ملكا من عرضهم واحدا منهم و جعل بنيه سوقه كبعض العامه لكان بنوه بعده قليلا بقاؤهم سريعا هلاكهم و لوثب عليهم الناس و ذوو الأحقاد و الترات (٨) من كل جهه يقتلونهم و يشردونهم كل مشرد(٩) و لو أنه عين ولدا من أولاده للملك و قام خاصـته و خدمه و خوله (١٠) بأمره بعده لحقنت دماء أهل بيته

١- ١. فى المصدر بعد ذلك: و الغرائز بحالها.

٢- ٢. وتر فلانا: أفزعه. أصابه بظلم أو مكروه.

٣- ٣. أشاط فلانا: أهلكه.

۴- ۴. المضغه: القطعه التى تمضغ من لحم و غيره. و فرس الأسد فريسته: دق عنقها، اصطادها.

۵- ۵. تخطف الشى ء: اجتذبه و انتزعه. و الغرض: الهدف الذى يرمى إليه.

۶- ۶. صال عليه: سطا عليه و قهره.

٧- ٧. فى المصدر: و ألقى.

٨- ٨. وتره تره: أفزعه. أصابه بمكروه.

٩- ٩. شرده: طرده و نفره. و شرد شملهم: فرق جمعهم.

١٠- ١٠. الخول: العبيد و الإماء و غيرهم من الحاشيه.

و لم تطل يد أحد من الناس إليهم لناموس الملك و أبهه السلطنه و قوه الرئاسه و حرمه الإماره.

أ فترى ذهب عن رسول الله هذا المعنى أم أحب أن يستأصل أهله و ذريته من بعده و أين موضع الشفقه على فاطمه العزيزه عنده الحبيبه إلى قلبه أ تقول إنه أحب أن يجعلها كواحده من فقراء المدينه تتكفف الناس (۱) و أن يجعل عليا المكرم المعظم عنده الذى كانت حاله معه معلومه كأبى هريره الدوسى و أنس بن مالك الأنصارى يحكم الأمراء فى دمه و عرضه و نفسه و ولده فلا يستطيع الامتناع و على رأسه مائه ألف سيف مسلول تتلظى أكباد أصحابها عليه و يودون أن يشربوا دمه بأفواههم و يأكلوا لحمه بأسنانهم قد قتل أبناءهم و إخوانهم و آباءهم و أعمامهم و العهد لم يطل و القروح لم تتعرف (۲) و الجروح لم تندمل (۳).

فقلت لقد أحسنت فيما قلت إلا أنه لفظه عليه السلام يدل على أنه لم يكن نص عليه أ لا تراه يقول و نحن الأعلون نسبا و الأشدون بالرسول نوطا فجعل الاحتجاج بالنسب و شده القرب فلو كان عليه نص لقال عوض ذلك و أنا المنصوص على المخطوب باسمى فقال رحمه الله إنما أتاه من حيث تعلم [يعلم] لا من حيث تجهل [يجهل] أ لا ترى أنه سأله فقال كيف دفعكم قومكم عن هذا المقام و أنتم أحق به فهو إنما سأل عن دفعهم عنه و هم أحق به من جهه اللحمه و القرابه و لم يكن الأسدى يتصور النص و لا يعتقده و لا يخطر بباله لأنه لو كان هذا فى نفسه لقال له لم دفعك الناس عن هذا المقام و قد نص عليك رسول الله صلى الله عليه و آله و لم يقل هذا فإنما قال كلاما عاما لبنى هاشم كافه كيف دفعكم قومكم عن هذا و أنتم أحق به أى باعتبار الهاشميه و القربى فأجابه بجواب أعاد قبله المعنى الذى تعلق به الأسدى بعينه تمهيدا للجواب فقال إنما فعلوا ذلك مع أنا أقرب إلى رسول الله صلى الله عليه و آله من غيرنا لأنهم استأثروا علينا و لو

۱- ۱. تكفف الناس: مد يده اليهم يستعطى.

۲- ۲. كذا فى النسخ: و فى المصدر« لم تنقرف» و الصحيح: لم تتقرف و تقرف الجرح: تقشر.

۳- ۳. اندمل الجرح. تماثل و تراجع الى البرء.

قـال له أنا المنصوص على (١) أو المخطوب باسـمی فی حیـاه رسول الله صـلی الله علیه و آله لما کان قـد أجابه لأنه ما سأله هل أنت منصوص علیک أم لا و لا هل نص رسول الله صـلی الله علیه و آله بالخلافه علی أحد أم لا و إنما قال لم دفعکم قومکم من الأـمر و أنتم أقرب إلی ینبوعه و معـدنه منهم فأجابه جوابا ینطبق علی السؤال و یلائمه و أیضا فلو أخـذ یصـرح له بالنص و یعرفه تفاصـیل باطن الأمر لنفر عنه و اتهمه و لم یقبل قوله و لم یتحدب (٢) إلی تصدیقه فکان أولی الأمور فی حکم السـیاسه و تدبیر الناموس (٣) أن یجیب بما لا نفره منه و لا مطعن علیه فیه (۴).

أقول: إنمـا أطنبت بإیراد هـذا الکلام لمتانته و قوته و لعمری إنه یکفی للمنصف التـدبر فیه للعلم ببطلان قول أهل الخلاف و الله الموفق و المعین.

أقول: أخبار النصوص علیه صـلوات الله علیه مـذکوره مسـطوره فی أکثر الأبواب السابقه و اللاحقه من هـذا المجلـد لا سـیما فی أبواب الآیات و أبواب المناقب و الفضائل و باب ما أهدی إلی رسول الله صـلی الله علیه و آله و أمیر المؤمنین علیه السلام و باب جوامع معجزات أمیر المؤمنین علیه السـلام و قـد أوردتها أیضا فی باب فضائل شـهر رمضان و باب بدء خلق أرواح الأئمه علیهم السلام و باب الرکبان یوم القیامه و باب عصمه الإمام و باب جوامع معجزات الرسول صلی الله علیه و آله.

۱- ۱. فی المصدر: أنا المنصوص علیه.

۲- ۲. تحدّب: تعطف. و فی المصدر: و لم ینجذب.

۳- ۳. فی المصدر: و تدبیر الناس.

۴- ۴. شرح النهج ۲: ۷۱۷- ۷۲۳.

**[ترجمه]نهج البلاغه: و از کلام آن حضرت علیه السّلام به یکی از یاران خود است که از وی پرسیده بود: چگونه این مقام (خلافت) را از شما گرداندند در حالی که با آن سزاوارتر بودید؟ فرمود: ای برادر بنی‌اسد؛ نااستوار و ناسنجیده گفتاری، لیکن تو را حقّ خویشاوندی و پرسش است و حال که پرسیدی، پس بدان که: خودسرانه خلافت را عهده‌دار شدن و ما را که نسبت برتر است و پیوند با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله استوارتر، به حساب نیاوردن، خود خواهی ای بود که گروهی بخیلانه به کرسی خلافت را چسبیدند و گروهی سخاوتمندانه از آن چشم پوشیدند و داوری از آن خداست و بازگشتگاه روز جزاست:

-« این سخن بگذار و از غارتی که بانگ آن در گوشه و کنار برخاست، گفتگو به میان آر!»

بیا و داستان پسر ابوسفیان را به یاد آر ، زیرا شگفتی آن کار چنان روزگار مرا به خنده آورد که از آن پس گریانم، و به خدا سوگند جای شگفتی نیست که کار از بس عجیب می‌نماید که شگفتی را می‌زداید و کجی و انحراف می‌افزاید. مردم کوشیدند نور خدا را در درون چراغ آن خاموش کنند

ص: ۱۵۹

و جوشش زلال حقیقت را از سرچشمه آن ببندد، چرا که میان من و خود، آب را وباآلود کردند؛ اگر محنت آزمایش از ما و این مردم برداشته شود، آن‌ها را به راهی می‌برم که سراسر حق است و اگر به گونه‌ای دیگر انجامد، با حسرت خوردن بر آن‌ها جان خویش را از کف مده که خداوند بر آنچه می کنند آگاه است. - . فاطر / ۸ -

عبدالحمید بن ابی الحدید گوید: الوضین: تسمه زین که از زیر شکم چارپا گذرانده شود. و به مردی که در کارهایش دچار پریشانی باشد گفته می‌شود:«إنّه لقلق الوضین» زیرا اگر تسمه زین شل باشد، جُل، زین و کجاوه با هر کس که سوار بر آن است دچار نااستواری می‌شوند. و «ترسل فی غیر سدد» یعنی«سخن نادرست و پریشان می گویی»، و السدد و السداد: استواری و در ستی. ذِمامه الصِّهر: حرمت پدر زنی ، و این سخن را بدان جهت فرمود که زینب بنت جحش همسر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از بنی‌اسد و دخترعمّه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود. و امّا «حقّ المسألة» را بدان سبب فرمود که پرسش‌گر را بر پرسش شونده حقّی است، زیرا وی را شایسته پرسیدن دانسته تا از او بهره‌مند شود. الاستبداد بالشیء: خود را منحصر به کاری دانستن. النوط: چسبیدن. و کان أثره: یعنی کار را منحصر به خود دانستن و استبداد ورزیدن در آن، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به انصار فرمود:«ستلقون بعدی أثره» - پس از من با خودکامگی مواجه خواهید شد-. شُحَّت: بُخل ورزیده شد، حسادت شد. سَخَت: بخشش کرد. و منظور آن حضرت از (النفوس الذی سَخَت) خود اوست و «النفوس التی شُحّت»: با اینکه آن‌گونه که ما می پنداریم، نفوش اهل شوری بعد از قتل عمر است یا به حسب قول امامیه، نفوس اهل سقیفه است، لیکن در سیاق سخن چیزی نیست که بتوان کلام را متوجه آنان کرد، از این رو بهتر آن است که معنای جمله را حمل بر ظاهر آن کنیم و آن را ناشی از ناراحتی آن حضرت از عبدالرحمان بن عوف و تمایل وی به عثمان بدانیم. سپس فرمود: «إنَّ الحَکَم هو اللّه» (قاضی خداست) و این قضاوت زمانی اتفاق می افتد که همه مورد در روز قیامت به سوی وی باز گردند، و علت منصوب آوردن «یوم» ظرف بودن آن است و عامل در آن «المعود» است به شرط اینکه مصدر باشد .

اما بیت شعر به امرءالقیس بن حجر کندی تعلّق دارد، و نقل است که امیرالمؤمنین علیه السّلام فقط به مصراع اوّل آن استشهاد

فرمود ولی راویان با آوردن مصرع دوم آن را کامل کرده اند. و ماجرای سرودن این شعر آن بوده که چون امرءالقیس بعد از کشته شدن پسرش در میان قبایل عرب می گشت، نزد مردی از تیره جدیلهٔ از قبیله طی به نام ظریف فرود آمد

ص: ۱۶۰

که آن مرد وی را پناه داده و گرامی داشت و در حق وی احسان نمود. پس امرءالقیس وی را مدح گفته و نزد او ماند. اما از دو کوه أجا و سلمی بهره‌ای برای خود ندید و از آن ترسید که قدرتی برای حمایت از او در آنجا وجود نداشته باشد از این رو نزدخالد بن سدوس بن أصمع تیهانی تغییر مکان داد، لیکن بنی جدیلهٔ به امرء القیس که به خالد بن سدوس پناهنده شده بود، حمله نموده و شترانش را بردند، و کسی که از بنی جدیله به وی حمله کرده بود، باعث بن حویص بود. چون این خبر به امرء القیس رسید، ماجرا را به خالد بن سدوس اطلاع داد؛ خالد به وی گفت: شترهای باری‌ات را به من بده تا به آن‌ها برسم و شترانت را بازگردانم و امرء القیس چنین کرد پس خالد سوار شد و به دنبال آنان رفته و به ایشان رسیده و گفت: ای بنی... جدیله، شتران کسی را برده‌اید که مجاور(پناهتده) من است. گفتند: او مجاور تو نیست. گفت: به خدا چنین است و این شتران باربر هم از آنِ اویند. گفتند: آیا به راستی چنین است؟ گفت: آری! پس نزد وی برگشتند و پیاده‌اش نموده، و آن شتران را نیز با خود بردند! و گفته شده، بلکه خودِ خالد شترهای وی را به غارت برد و امرء القیس این قصیده را در این باب انشاء کرد.

و «حجراته»: نواحی آن، مفرد آن«حجرهٔ» مانند جَمَرات، جَمرَهٔ: صیح فی حجراته: فریادهایی که به هنگام غارت سر می‌دهند. الرواحل: مفرد آن «راحله»، ماده شتری است که برای بستن باروبنه بر پشت آن مناسب است. «بعیر» و «راحله» به یک معنا هستند.

و انتصب «حدیثاً» با اضمار (مستترکردن) فعل، یعنی: سخنی بگو، ماجرایی را برای من تعریف کن، و «ولکن حدیث» نیز روایت شده یعنی جمله در اصل:« ولکن مرادی او غَرَضی حدیث» بوده و گوینده مبتدا را از جمله حذف نموده است. «ما» در اینجا ممکن است «ابهامیه» باشد و آن «ما»یی است که چون با اسم نکره بیاید، بر ابهام آن می‌افزاید و فراگیرترش می کند چنانچه بگویی:« اعطنی کتاباً ما» و منظورت آن باشد که «هر کتابی که شد به من بده»؛ و احتمال دارد«صله مؤکّده» باشد همانند آنچه در قول خدای تعالی آمده:«فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهم...» - . نساء/ ۱۵۵ . مائده/ ۱۳ - اما «حدیث» دوم را هم می‌توان با نصب خواند هم با رفع، اگر کسی آن را با نصب بخواند، بدل از «حدیث» پیش از آن خواهد بود و آنکه با رفع بخواند، جایز است که«ما» را موصوله و به معنای «الّذی» تلقی کند و صله آن جمله خواهد بود یعنی « الذی هو حدیث الرّواحل» سپس صدر جمله را حذف نمود همان‌طور که در آیه « تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ :» - . انعام/ ۱۵۴ - حذف

گردیده و جایز است که آن را مرفوع بخواند تا آن را استفهامیه و به معنای «أیّ» قرار داده باشد.

ص: ۱۶۱

سپس گفت: «هَلُمَّ الخطب» و این عبارت نظر کسانی را که معتقدند آن حضرت فقط به مصرع اول بیت استشهاد نموده، تأیید می کند زیرا گفته است: گذشته را رها کن و به اکنون که درگیر کار معاویه هستیم بپرداز و عبارت« هَلُمَّ ما نحُن [الان] فيهِ مِن

أمر معاويـة» را جـایگزین قول امریء القیس «ولکن حـدیثاً مـا حـدیث الرواحـل» قرار داده است، و «هَلُمَّ» لفظی است که هم به صورت لازم و هم متعـدی به کار می‌رود، لازم آن به معنای «تعالَ»(بیا) و متعـدی آن به معنای «هاتِ» (بیاور) است. می گویی: هَلُمَّ کذا و کذا (بیاور چنین و چنان را)؛ خدای متعال می‌فرماید:«هَلُمَّ شُهداءَکم» - . انعام /۱۵۵ -

{ گواهـان خـود را بیـاور} می‌فرمایـد: «ولکـن هـات ذکر الخطـب» و بـدین ترتیـب مضـاف را از جملـه حـذف نمـوده است و «الخطب»: حـادثه بزرگ، یعنی احوالی که منجر به این شـد که معاویه رقیب او در زعامت شود و در نزد بسیاری از مردم جای وی شمره شود! سپس فرمود:«فلقد اضحکنی الدهر بعد ابکائه» تا اشاره‌ای به شدت ناراحتی خود از پیشی گرفتن خلفای قبلی بر وی، کرده باشـد، و روزگار به این هم اکتفا نکرده و معاویه را نیز نظیر وی قرارداده است. از این رو از آنچه اوقات بدان حکم می کنـد و گردش چرخ روزگار آن را برای وی رقم می‌زنـد، خنـده‌اش می گیرد و این خنـده، خنده‌ای از روی تعجّب و عبرت گرفتن است.

سپس فرمود: «لا‌غرو والله» یعنی: به خـدا سوگنـد که جای تعجب نـدارد. سـپس این جمله را تفسـیر فرموده گویـد:« یا لَهُ خَطباً یستفرغ العجب» یعنی: در پی به پایـان بردن آن (تعجّب) است. منظـور آن حضـرت این است که تعجّب دیگر «تعجّب» نیست، زیرا این کـار حـادثه سترگ تعجّب را چنـان در خود فرو برده که دیگر چیزی از آن بـاقی نمانـده که بشود بر آن نـام «تعجّب» اطلاق کرد. و این از باب اغراق و مبالغه در مبالغه است. الأود: کجی.

سپس همـدستی قریش بر علیه خود را ذکر نموده می‌فرمایـد: «حـاول القوم اطفـاء نور الله مِن مصباحه» منظور دشـمنی کردن و پراکنده شدن طلحه و زبیر و دوسـتانشان از وی و همدست شدن معاویه و عمروعاص و پیروان آن‌ها بر علیه آن حضـرت است. فوار الینبوع: سوراخ چاه، روزنه چاه. قول آن حضرت:«و جدعوا بینی و بینهم شرباً» یعنی آب میان من و خودشان را گِل آلود و فاسد کردند. الوبیء: وبا و بیماری گرفته، و این خود یک استعاره است، زیرا گویی آن حضرت حالت پیش آمده میان خود و آن‌ها را هماننـد آبی قرار داده که آن قوم متعفنش کرده‌اند و موجب شده‌اند اسباب وبا و بیماری گردد همانند آبی که با زهر یا صبر (حنظل - هنـدوانه ابوجهل) آلوده گشـته، فاسـد و بیماری‌زا شود؛ سـپس فرمود: اگر خداونـد متعال این سـختی‌ها را که صابران و مجاهدان بدان آزموده می‌شوند، زایل گرداند و موفقیت در کار نصـیبم گشت، آن‌ها را به پذیرفتن حقّ محض وادار می کنم که به هیچ باطلی مخلوط نشده باشد، همانند شیر خالص که با آب مخلوط نشده باشد.« و إن تکن الأُخری» یعنی

ص: ۱۶۲

اینکه اگر خداونـد متعال این گرفتاری را برطرف نفرمود و من مُردم یا کشـته شدم در حالی که اوضاع همچنان به همین وضـع گرفتار فتنه و قدرت یافتن گمراهی باشد، «فَلا تَذْهَبْ نَفْسُکَ عَلَیْهِمْ حَسَرات» - . فاطر/ ۸ - {

پس مبادا به سـبب حسرتها [ی گوناگون] بر آنان، جانت [از کف] برود !} و از ابوجعفر یحیی بن محمّد علوی نقیب بصره- به هنگامی که نزد وی تلّمذ می کردم- درباره این سخن از وی سؤال کردم و او رحمه الله بر کیش مذاهب علوی و مردی منصف و بسـیار خردمند بود، به وی گفتم: منظور علی علیه السّـلام از عبارت «کانت أثره شـحّت علیها نفوس قوم و سـخت عنها نفوس آخرین» چیست؟ و منظـور اسـدی از عبـارت:«کیـف دفعکم قومکم عن هـذا المقـام و أنتم أحقّ به» (چگونه قومتـان شـما را از

دستیابی به این مقام- خلافت- منع کردند در حالی که مستحق‌تر از دیگران به آن بودید؟ چه کسانی است؟ آیا منظور ماجرای روز سقیفه است یا روز شوری؟ گفت: منظور ماجرای روز سقیفه است. گفتم: دلم نمی‌خواهد که نسبت عصیان و نافرمانی رسول خدا و ندیده گرفتن تصریح آن حضرت را به صحابه بدهم! گفت: من نیز میل ندارم إهمال امر امامت را به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بدهم و اینکه آن حضرت مردم را به حال خود رها کرده باشد و این در حالی است که آن حضرت از مدینه بیرون نمی‌رفت مگر اینکه امیری را بر آن بگمارد در حالی که وی زنده بود و چندان از این شهر دور نبود پس چگونه بعد از مرگ که دیگر توان سامان دادن به آنچه می گذرد را ندارد، کسی را به امارت اُمّت نمی گمارد؟!

سپس گفت: کسی از مردم تردید نمی‌کند که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله عاقل و از کمال عقل برخوردار بود، اعتقاد مسلمانان به وی معلوم است لیکن یهود، انصاری و فلاسفه گمان دارند که آن حضرت حکیمی به کمال است و برخوردار از فکری صائب و استوار، دینی به پا کرد و شریعتی بنا نهاد و با عقل و تدبیر خود حکومتی تشکیل داد، و این مرد عاقل کامل طبایع و غرایز عرب را می‌شناخت و با میل به انتقام‌جویی آن‌ها حتی بعد از سپری شدن زمان بسیار، آشنا بود. او می‌دانست که چون مردی، مردی دیگر از قبیله را به قتل رساند، خانواده مقتول و خویشاوندان وی پیوسته در پی یافتن قاتل خواهند بود تا او را به قتل رسانده و انتقام خود را از وی گرفته باشند، و اگر به شخص او دست نیافتند، یکی از خویشاوندان یا خاندان وی را به قتل می‌رسانند و اگر چنین فرصتی بر ایشان دست نداد، یکی یا جمعی از افراد آن قبیله را به قتل می‌رساندند هرچند آنان از خویشاوندان نزدیک قاتل نباشند، و اسلام سرشت آن‌ها را ذوب نکرد و این خصلتِ رسوخ یافته

ص: ۱۶۳

در اعماق اخلاقشان را تغییر نداد، پس چگونه یک فرد دانا و بافراست می‌تواند تصوّر کند که این مرد عاقل کامل در حق عرب و بالأخص قریش ستم روا داشته و در ریختن خون همدیگر و گرفته شدن جان‌ها به آنان کمک کرده باشد در حالی که می‌داند مردم کینه نزدیک‌ترین پسرعمو و داماد شخص او را به دل گرفته‌اند و می‌داند که او نیز یک بشر است و همانند بقیه مردم خواهد مرد و او را در حالی رها کند که دخترش درخانه اوست و دو پسر از وی دارد که از بس به آنان علاقه‌مند است و مهرشان را به دل دارد که آن دو را فرزند خود می‌شمارد، ولی با همه این احوال بعد از خود به فکر وی نباشد و او را جانشین خود نگرداند تا از ریخته شدن خون او و خون فرزندان و خاندانش جلوگیری کرده باشد؟!

آیا این مرد عاقل کامل نمی‌داند اگر فرزندان و خاندان خود را همانند افراد عادی و رعایا به حال خود رها کند، بعد از خود خون آنان را در معرض ریختن قرار داده است؟ بلکه در این صورت قاتل آن‌ها و به هلاکت رساننده آن‌ها خود او خواهد بود؟! زیر آن‌ها بعد از وی به امیری پناه نخواهند برد تا از ایشان حمایت کند بلکه تبدیل به لقمه‌ای برای خورده شدن و طعمه‌ای برای دریده شدن توسط شکارچیان خواهند شد و مردم برای انتقام‌جویی، آنان را از چنگ یکدیگر خواهند ربود؟ اما اگر امارت، قدرت و حکومت را در میان ایشان قرار دهد، با این کار خون آن‌ها را حفظ خواهد کرد و به خاطر در اختیار داشتن قدرت مردم آسیب رساندن به ایشان باز داشته می‌شوند و این قبیل امور با تجره به اثبات رسیده‌اند، آیا فکر می کنی اگر حاکم بغداد یا هر جای دیگر از بلاد مردم را به قتل رسانده و دل‌های ایشان را پر از کینه کند و از آن پس به سرنوشت فرزندانش بعد از خود اهمیتی ندهد و راه را برای اینکه دیگران بعد از او به قدرت دست یابند، باز کند، فرزندان و خاندان خود را

همچون عـامه مردم قرار داده و در این صورت آن‌هـا بعـد از وی زیاد دوام نخواهنـد آورد و به سـرعت هلاک خواهنـد شـد و مردم و نیز کسـانی که کینه‌هـا از آن‌هـا در دل دارنـد و در پی انتقام جویی هسـتند، از هر طرف به ایشان حمله خواهنـد آورد، جملگی ایشـان را به قتـل رسانـده یـا آواره و پراکنـده خواهنـد ساخت. امّا اگر یکی از فرزنـدان خود را به مقام جانشـینی خود تعیین و خواص و خـدمتگزارانش را بعـد از وی به حمـایت و تقویت او بگمـارد، از ریخته شـدن خون خانـدان خود جلوگیری کرده و

دیگر دست کسی به سوی ایشان به دلیل وجود سلطان و قدرت و قانون، و نیز هیبت سلطنت و قدرت ریاست و حرمت امارت، دراز نخواهند شد.

آیا فکر می‌کنی رسول خـدا صَلی الله علیهِ و آله این امور را نمی‌دانسـتند؟ یا اینکه می‌خواست بعـد از خودش خاندانش از بن ریشـه کن شونـد؟ پس آن همه علاـقه و محبت به فـاطمه‌ای که بر قلبش بسـیار عزیز بـود چه شـد؟ می‌گـویی که آن حضـرت دوست داشت فاطمه بعـد از او هماننـد یکی از بینوایان مـدینه از مردم گـدایی کند؟! و علی علیه السّـلام را که آن همه عزیز و ارجمنـدش می‌داشت و همه از رابطه صـمیمانه او با خودش باخبر بودنـد، هم سـنگ ابوهریره دوسـیّ و انس بن مالک انصاری قرار دهد او با این کار حاکمان را قادر سازد تا به خون و عرض و جان و فرزندانش تعرّض کنند و او را با یکصد هزار شمشـیر آخته بر بالای سرش که جگر صاحبان آن‌ها تشنه به خون او هستند چنانچه دوست دارند با دهانشان خونش را سر بکشند و به خاطر اینکه فرزنـدان، برادران، پـدران و عموهایشان را به قتل رسانـده، با دنـدان‌هایشان گوشت تنش را از هم بدرند، بالأخص که وقت زیادی بر این امور نگذشته و دمل‌ها پوست نینداخته و زخم‌ها التیام نیافته‌اند، تنها و بی‌دفاع رها سازد؟!

گفتم: بسـیار نکـو گفـتی لیکن از سـخنانی که علی علیه السّـلام بیـان فرمـوده چنین بر نمی‌آیـد که پیـامبر صَـلی الله علیهِ و آله صراحتاً ایشان را به جانشـینی خود گمارده باشـند. مگر نمی‌بینی که علی علیه السّلام می‌فرماید:«و نحن الأعلون نسباً و الأشدّون بالرسول نوطاً» (ما را نَسَب برتر و پیوند خویشاوندی با رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله اسـتوارتر بود.) و با این جمله احتجاج را به نَسَب و نزدیکی و اسـتواری خویشاونـدی قرار داده است و اگر پیـامبر به خلاـفت وی تصـریح می‌فرمود، به جای این عبارت چنین می‌گفت:« من آنم که خلافتم تصـریح شـده و خطبه به نام من خوانـده شده است.» ابوجعفر یحیی بن محمّد علوی رحمه الله در پاسخ من گفت: حضرت علی علیه السّلام با توجه به دانسته‌های او به وی پاسخ دادند نه با تکیه بر چیزهایی که او نمی... دانست. مگر نمی‌بینی آن مرد از وی پرسید:«چگونه قومتان با اینکه سزاوارتر از دیگران بودید، شما را از این مقام کنار زدند؟» بنابراین سؤال وی مربوط به کنار زده شدن آن حضـرت از خلافت علی‌رغم سـزاوارتر بودن ایشان به آن به جهت خویشاوندی نزدیک با پیامبر بوده است و آن مرد اسدی سؤال کننده نه تصوّری از تصریح داشته و نه به آن معتقد بوده و نه اینکه به ذهنش خطور می‌کرده است، زیرا اگر غیر از این بود، باید سؤال خود را این‌گونه بیان می‌کرد:«چرا مردم مانع رسـیدن شما به این مقام شدنـد در حالی که رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله به خلافت شـما تصـریح فرموده بود؟» او چنین نگفت بلکه سـخنش عام و متوجه همه بنی‌هاشم بود:« چگونه قومتان مانع رسیدن شما به خلافت شدند در حالی که شما محق‌تر از دیگران به آن هستید؟» یعنی به اعتبـار هاشـمی بودن و خویشاونـدی. از این رو آن حضـرت ابتـدا معنایی را که آن مرد اسـدی بیان کرده بود به عنوان

مقدمه‌چینی برای پاسخ دادن بیان فرموده و گفتند:« آنان علی رغم اینکه ما از دیگران به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نزدیک‌تر بودیم، با ما چنین کردند چون خواستار خودکامگی و پیشی گرفتن بر ما بودند.» و اگر به وی

ص: ۱۶۵

می‌فرمود:« من همان کسی هستم که به خلافتم تصریح گشته و در حیات رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله خطبه به نام من خوانده شده است»، پاسخ سؤال او را نداده بود، زیرا آن مرد از وی نپرسید: آیا تصریح به خلافت شما شده است یا نه؟ یا : آیا رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به خلافت کسی تصریح فرموده بود؟ بلکه فقط پرسید:« چرا قومتان شما را از خلافت باز داشتند در حالی که به سرچشمه و معدن آن از دیگران نزدیک‌تر بودید؟» و حضرت علی علیه السّلام پاسخی متناسب با سؤال ارائه فرمودند. همچنین اگر آن حضرت سخن از تصریح پیامبر به خلافت وی به میان آورده و مفصلاً به بیان موضوع می‌پرداخت، آن مرد از وی می‌رمید و متّهمش ساخته، سخنش را نمی‌پذیرفت و برای قبول آن نرمش به خرج نمی‌داد. بنابراین، به حکم سیاست و تدبیرِ کار مردم لازم بود پاسخی به وی دهد که نه موجب رمیدگی وی گردد و نه بابت آن پاسخ، عیبی را متوجه خود کند.

می گویم: علّت اینکه با آوردن این کلام سخن را به اطناب و درازا کشاندم، متانت و قوّت کلام بود و به جان خودم سوگند برای انسان منصف تدّبر در آن کافی است که به بطلان قول اهل خلاف پی ببرد و توفیق دهنده خداست! می گویم: روایاتی که دالّ بر تصریح به خلافت آن حضرت صلوات الله علیه هستند در اکثر باب‌های گذشته و آینده در این مجلّد مذکورند و بالأخص در باب‌های نشانه‌ها، مناقب، فضایل و باب «آنچه به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام هدیه گردید و باب جوامع معجزات امیرالمؤمنین علیه السّلام کما اینکه آن‌ها را در باب فضیلت‌های ماه رمضان و باب آغاز آفرینش ارواح ائمّهٔ علیهم السّلام و باب سواران روز قیامت و باب عصمت امام و باب جوامع معجزات رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله .

ص: ۱۶۶

**[ترجمه]

باب ۶۲ نادر فیما امتحن الله به أمیر المؤمنین علیه السلام فی حیاه النبی صلی الله علیه و آله و بعد وفاته

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِیِّ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ الرَّائِدِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ حَدَّثَنَا یَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْکُوفِیُّ عَنْ مُوسَی بْنِ عُبَیْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِیَّهِ وَ عَمْرُو بْنُ أَبِی الْمِقْدَامِ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَتَی رَأْسُ الْیَهُودِ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عِنْدَ

مُنْصَرَفِهِ مِنْ وَقْعَهِ النَّهْرَوَانِ وَ هُوَ جَالِسٌ فِی مَسْجِدِ الْکَوفَهِ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنِّی أَرِیدُ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْ أَشْیَاءَ لَا یَعْلَمُهَا إِلَّا نَبِیٌّ أَوْ وَصِیُّ نَبِیٍّ قَالَ سَلْ عَمَّا بَدَا لَکَ یَا أَخَا الْیَهُودِ قَالَ إِنَّا نَجِدُ فِی الْکِتَابِ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا بَعَثَ نَبِیّاً أَوْحَی إِلَیْهِ أَنْ یَتَّخِذَ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ مَنْ یَقُومُ بِأَمْرِ أُمَّتِهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَنْ یَعْهَدَ إِلَیْهِمْ فِیهِ عَهْداً یُحْتَذَی عَلَیْهِ (۱) وَ یُعْمَلُ بِهِ فِی أُمَّتِهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَمْتَحِنُ الْأَوْصِیَاءَ فِی حَیَاهِ الْأَنْبِیَاءِ وَ یَمْتَحِنُهُمْ بَعْدَ وَفَاتِهِمْ فَأَخْبِرْنِی کَمْ یَمْتَحِنُ اللَّهُ الْأَوْصِیَاءَ فِی حَیَاهِ الْأَنْبِیَاءِ وَ کَمْ یَمْتَحِنُهُمْ بَعْدَ وَفَاتِهِمْ مِنْ مَرَّهٍ وَ إِلَی مَا یَصِیرُ آخِرُ أَمْرِ الْأَوْصِیَاءِ إِذَا رَضِیَ مِحْنَتَهُمْ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام وَ اللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ غَیْرُهُ الَّذِی فَلَقَ الْبَحْرَ لِبَنِی إِسْرَائِیلَ وَ أَنْزَلَ التَّوْرَاهَ عَلَی مُوسَی لَئِنْ أَخْبَرْتُکَ بِحَقٍّ عَمَّا تَسْأَلُ عَنْهُ لَتُقِرَّنَّ بِهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ وَ الَّذِی فَلَقَ الْبَحْرَ لِبَنِی إِسْرَائِیلَ وَ أَنْزَلَ التَّوْرَاهَ عَلَی مُوسَی لَئِنْ أَجَبْتُکَ لَتُسْلِمَنَّ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَمْتَحِنُ الْأَوْصِیَاءَ فِی حَیَاهِ الْأَنْبِیَاءِ فِی سَبْعَهِ

۱- ۱. احتذی مثال فلان و علی مثاله: اقتدی و تشبه به.

مَوَاطِنَ لِيَبْتَلِيَ طَاعَتَهُمْ فَإِذَا رَضِیَ طَاعَتَهُمْ وَ مِحْنَتَهُمْ أَمَرَ الْأَنْبِيَاءَ أَنْ يَتَّخِذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ فِی حَيَاتِهِمْ وَ أَوْصِيَاءَ بَعْدَ وَفَاتِهِمْ وَ يَصِيرُ طَاعَهُ الْأَوْصِيَاءِ فِی أَعْنَاقِ الْأُمَمِ مِمَّنْ يَقُولُ بِطَاعَهِ الْأَنْبِيَاءِ علیهم السلام ثُمَّ يَمْتَحِنُ الْأَوْصِيَاءَ بَعْدَ وَفَاهِ الْأَنْبِيَاءِ فِی سَبْعَهِ مَوَاطِنَ لِيَبْلُوَ صَبْرَهُمْ فَإِذَا رَضِیَ مِحْنَتَهُمْ خَتَمَ لَهُمْ بِالسَّعَادَهِ لِيُلْحِقَهُمْ بِالْأَنْبِيَاءِ وَ قَدْ أَكْمَلَ لَهُمُ السَّعَادَهَ قَالَ لَهُ رَأْسُ الْيَهُودِ صَدَقْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَأَخْبِرْنِی كَمِ امْتَحَنَكَ اللَّهُ فِی حَيَاهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله مِنْ مَرَّهٍ وَ كَمِ امْتَحَنَكَ بَعْدَ وَفَاتِهِ مِنْ مَرَّهٍ وَ إِلَی مَا يَصِيرُ آخِرُ أَمْرِكَ فَأَخَذَ عَلِیٌّ علیه السلام بِيَدِهِ وَ قَالَ انْهَضْ بِنَا أُنَبِّئْكَ بِذَلِكَ يَا أَخَا الْيَهُودِ فَقَامَ إِلَيْهِ جَمَاعَهٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْبِئْنَا بِذَلِكَ مَعَهُ فَقَالَ إِنِّی أَخَافُ أَنْ لَا تَحْتَمِلَهُ قُلُوبُكُمْ قَالُوا وَ لِمَ ذَاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ لِأُمُورٍ بَدَتْ لِی مِنْ كَثِيرٍ مِنْكُمْ فَقَامَ إِلَيْهِ الْأَشْتَرُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْبِئْنَا بِذَلِكَ فَوَ اللَّهِ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّهُ مَا عَلَی ظَهْرِ الْأَرْضِ وَصِیٌّ نَبِیٍّ سِوَاكَ وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ لَا يَبْعَثُ بَعْدَ نَبِيِّنَا صلی الله علیه و آله نَبِيّاً سِوَاهُ وَ إِنَّ طَاعَتَكَ لَفِی أَعْنَاقِنَا مَوْصُولَهٌ بِطَاعَهِ نَبِيِّنَا فَجَلَسَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ أَقْبَلَ عَلَی الْيَهُودِیِّ فَقَالَ لَهُ يَا أَخَا الْيَهُودِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ امْتَحَنَنِی فِی حَيَاهِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی سَبْعَهِ مَوَاطِنَ فَوَجَدَنِی فِيهِنَّ مِنْ غَيْرِ تَزْكِيَهٍ لِنَفْسِی بِنِعْمَهِ اللَّهِ لَهُ مُطِيعاً(۱) قَالَ وَ فِيمَ وَ فِيمَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ أَمَّا أَوَّلُهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَی إِلَی نَبِيِّنَا وَ حَمَّلَهُ الرِّسَالَهَ وَ أَنَا أَحْدَثُ أَهْلِ بَيْتِی سِنّاً أَخْدُمُهُ فِی بَيْتِهِ وَ أَسْعَی بَيْنَ يَدَيْهِ (۲) فِی أَمْرِهِ فَدَعَا صَغِيرَ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ كَبِيرَهُمْ إِلَی شَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ فَامْتَنَعُوا مِنْ ذَلِكَ وَ أَنْكَرُوهُ عَلَيْهِ وَ هَجَرُوهُ وَ نَابَذُوهُ (۳) وَ اعْتَزَلُوهُ وَ اجْتَنَبُوهُ وَ سَائِرُ النَّاسِ مُقْصِينَ لَهُ وَ مُبْغِضِينَ وَ مُخَالِفِينَ عَلَيْهِ قَدِ اسْتَعْظَمُوا مَا أَوْرَدَهُ عَلَيْهِمْ مِمَّا لَمْ يَحْتَمِلْهُ قُلُوبُهُمْ وَ تُدْرِكْهُ عُقُولُهُمْ فَأَجَبْتُ رَسُولَ اللَّهِ وَحْدِی إِلَی مَا دَعَا إِلَيْهِ مُسْرِعاً مُطِيعاً مُوقِناً لَمْ يَتَخَالَجْنِی فِی ذَلِكَ شَكٌّ فَمَكَثْنَا بِذَلِكَ ثَلَاثَ حِجَجٍ وَ مَا عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ خَلْقٌ يُصَلِّی أَوْ يَشْهَدُ لِرَسُولِ اللَّهِ بِمَا آتَاهُ اللَّهُ غَيْرِی (۴) وَ غَيْرُ ابْنَهِ خُوَيْلِدٍ رَحِمَهَا اللَّهُ وَ قَدْ فَعَلَ ثُمَ

۱- ۱. أی وجدنی اللّه مطیعا له بنعمته علی.

۲- ۲. فی المصدر: و أسعی فی قضاء بین یدیه.

۳- ۳. نابذه: خالفه و فارقه عن عداوه.

۴- ۴. فی المصدر: بما أتاه غیری اه.

أَقْبَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ (۱) فَقَالَ علیه السلام وَ أَمَّا الثَّانِیَهُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَإِنَّ قُرَیْشاً لَمْ تَزَلْ تَخَیَّلَ الْآرَاءَ وَ تَعَمَّلَ الْحِیَلَ فِی قَتْلِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله حَتَّی کَانَ آخِرُ مَا اجْتَمَعَتْ فِی ذَلِکَ یَوْمَ الدَّارِ دَارِ النَّدْوَهِ وَ إِبْلِیسُ الْمَلْعُونُ حَاضِرٌ فِی صُورَهِ أَعْوَرِ ثَقِیفٍ (۲) فَلَمْ تَزَلْ تَضْرِبُ أَمْرَهَا ظَهْراً لِبَطْنٍ حَتَّی اجْتَمَعَتْ آرَاؤُهَا عَلَی أَنْ یَنْتَدِبَ مِنْ کُلِ (۳) فَخِذٍ مِنْ قُرَیْشٍ رَجُلٌ ثُمَّ یَأْخُذَ کُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ سَیْفَهُ ثُمَّ یَأْتِیَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ نَائِمٌ عَلَی فِرَاشِهِ فَیَضْرِبُونَهُ جَمِیعاً بِأَسْیَافِهِمْ ضَرْبَهَ رَجُلٍ وَاحِدٍ فَیَقْتُلُوهُ فَإِذَا قَتَلُوهُ مَنَعَتْ قُرَیْشٌ رِجَالَهَا وَ لَمْ تُسَلِّمْهَا فَیَمْضِی دَمُهُ هَدَراً فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَنْبَأَهُ بِذَلِکَ وَ أَخْبَرَهُ بِاللَّیْلَهِ الَّتِی یَجْتَمِعُونَ فِیهَا وَ السَّاعَهِ الَّتِی یَأْتُونَ فِرَاشَهُ فِیهَا وَ أَمَرَهُ بِالْخُرُوجِ فِی الْوَقْتِ الَّذِی خَرَجَ فِیهِ إِلَی الْغَارِ فَأَخْبَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالْخَبَرِ وَ أَمَرَنِی أَنْ أَضْطَجِعَ فِی مَضْجَعِهِ وَ أَقِیَهُ بِنَفْسِی فَأَسْرَعْتُ إِلَی ذَلِکَ مُطِیعاً لَهُ مَسْرُوراً لِنَفْسِی بِأَنْ أُقْتَلَ دُونَهُ فَمَضَی لِوَجْهِهِ وَ اضْطَجَعْتُ فِی مَضْجَعِهِ وَ أَقْبَلَتْ رِجَالاتُ قُرَیْشٍ مُوقِنَهً فِی أَنْفُسِهَا أَنْ تَقْتُلَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا اسْتَوَی بِی وَ بِهِمُ الْبَیْتُ الَّذِی أَنَا فِیهِ نَاهَضْتُهُمْ بِسَیْفِی فَدَفَعْتُهُمْ عَنْ نَفْسِی بِمَا قَدْ عَلِمَهُ اللَّهُ وَ النَّاسُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ علیه السلام وَ أَمَّا الثَّالِثَهُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَإِنَّ ابْنَیْ رَبِیعَهَ وَ ابْنَ عُتْبَهَ(۴) کَانُوا فُرْسَانَ قُرَیْشٍ دَعَوْا إِلَی الْبِرَازِ یَوْمَ بَدْرٍ فَلَمْ یَبْرُزْ لَهُمْ خَلْقٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَأَنْهَضَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَعَ صَاحِبَیَّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَ قَدْ فَعَلَ وَ أَنَا أَحْدَثُ أَصْحَابِی سِنّاً وَ أَقَلُّهُمْ

لِلْحَرْبِ تَجْرِبَهً فَقَتَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِیَدِی وَلِیداً وَ شَیْبَهَ سِوَی مَنْ قَتَلْتُ مِنْ جَحَاجِحَهِ قُرَیْشٍ فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ وَ سِوَی مَنْ أَسَرْتُ وَ کَانَ مِنِّی أَکْثَرُ مِمَّا کَانَ مِنْ أَصْحَابِی وَ اسْتُشْهِدَ ابْنُ

۱- ۱. تأتی هذه القطعه من الحدیث فی باب« أنه صلوات اللّه علیه سبق الناس فی الإسلام اه» تحت الرقم ۷.

۲- ۲. سیأتی فی البیان أن المراد منه مغیره بن شعبه الثقفی.

۳- ۳. الفخذ: الحی و القبیله.

۴- ۴. یعنی شیبته بن ربیعه و عتبه بن ربیعه و ولید بن عتبه.

عَمِّی فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ أَمَّا الرَّابِعَهُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَإِنَّ أَهْلَ مَکَّهَ أَقْبَلُوا إِلَیْنَا عَلَی بَکْرَهِ أَبِیهِمْ قَدِ اسْتَحَاشُوا(۱) مَنْ یَلِیهِمْ مِنْ قَبَائِلِ الْعَرَبِ وَ قُرَیْشٍ طَالِبِینَ بِثَأْرِ مُشْرِکِی قُرَیْشٍ فِی یَوْمِ بَدْرٍ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَنْبَأَهُ بِذَلِکَ فَذَهَبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ عَسْکَرَ بِأَصْحَابِهِ فِی سَدِّ أُحُدٍ وَ أَقْبَلَ الْمُشْرِکُونَ إِلَیْنَا فَحَمَلُوا عَلَیْنَا حَمْلَهَ رَجُلٍ وَاحِدٍ وَ اسْتُشْهِدَ مِنَ الْمُسْلِمِینَ مَنِ اسْتُشْهِدَ وَ کَانَ مِمَّنْ بَقِیَ مَا کَانَ مِنَ الْهَزِیمَهِ وَ بَقِیتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَضَی الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ إِلَی مَنَازِلِهِمْ مِنَ الْمَدِینَهِ کُلٌّ یَقُولُ قُتِلَ النَّبِیُّ وَ قُتِلَ أَصْحَابُهُ ثُمَّ ضَرَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وُجُوهَ الْمُشْرِکِینَ وَ قَدْ جُرِحْتُ بَیْنَ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَیِّفاً وَ سَبْعِینَ جَرْحَهً مِنْهَا هَذِهِ وَ هَذِهِ ثُمَّ أَلْقَی رِدَاءَهُ وَ أَمَرَّ یَدَهُ عَلَی جِرَاحَاتِهِ وَ کَانَ مِنِّی فِی ذَلِکَ مَا عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثَوَابُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ وَ أَمَّا الْخَامِسَهُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَإِنَّ قُرَیْشاً وَ الْعَرَبَ تَجَمَّعَتْ وَ عَقَدَتْ بَیْنَهَا عَقْداً وَ مِیثَاقاً لَا تَرْجِعُ مِنْ وَجْهِهَا حَتَّی تَقْتُلَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَقْتُلَنَا مَعَهُ مَعَاشِرَ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ثُمَّ أَقْبَلَتْ بِحَدِّهَا وَ حَدِیدِهَا حَتَّی أَنَاخَتْ عَلَیْنَا بِالْمَدِینَهِ وَاثِقَهً بِأَنْفُسِهَا فِیمَا تَوَجَّهَتْ لَهُ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَنْبَأَهُ بِذَلِکَ فَخَنْدَقَ (۲) عَلَی نَفْسِهِ وَ مَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ فَقَدِمَتْ قُرَیْشٌ فَأَقَامَتْ عَلَی الْخَنْدَقِ مُحَاصِرَهً لَنَا تَرَی فِی أَنْفُسِهَا الْقُوَّهَ وَ فِینَا الضَّعْفَ تُرْعِدُ وَ تُبْرِقُ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَدْعُوهَا إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ یُنَاشِدُهَا بِالْقَرَابَهِ وَ الرَّحِمِ فَتَأْبَی وَ لَا یَزِیدُهَا ذَلِکَ إِلَّا عُتُوّاً وَ فَارِسُهَا وَ فَارِسُ الْعَرَبِ یَوْمَئِذٍ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ وُدٍّ یَهْدِرُ کَالْبَعِیرِ الْمُغْتَلِمِ یَدْعُو إِلَی الْبِرَازِ وَ یَرْتَجِزُ وَ یَخْطِرُ بِرُمْحِهِ مَرَّهً وَ بِسَیْفِهِ مَرَّهً لَا یُقْدِمُ عَلَیْهِ

۱- ۱. فی المصدر« قد استجابوا» و هو سهو، و الصحیح ما فی المتن، و سیأتی معناه فی البیان.

۲- ۲. أی حفر الخندق، و هو حفیر حول المدینه. و الظاهر أنّه معرب« کنده» کما قاله الفیروزآبادی.

مُقْدِمٌ وَ لَا يَطْمَعُ فِيهِ طَامِعٌ وَ لَا حَمِيَّةٌ تُهَيِّجُهُ وَ لَا بَصِيرَةٌ تُشَجِّعُهُ فَأَنْهَضَنِي إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ عَمَّمَنِي بِيَدِهِ وَ أَعْطَانِي سَيْفَهُ هَذَا وَ ضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَى ذِي الْفَقَارِ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ وَ نِسَاءُ أَهْلِ الْمَدِينَهِ بَوَاكٍ إِشْفَاقاً عَلَيَّ مِنِ ابْنِ عَبْدِ وُدٍّ فَقَتَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِيَدِي وَ الْعَرَبُ لَا تَعُدُّ لَهَا(۱) فَارِساً غَيْرَهُ وَ ضَرَبَنِي هَذِهِ الضَّرْبَهَ وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى هَامَتِهِ فَهَزَمَ اللَّهُ قُرَيْشاً وَ الْعَرَبَ بِذَلِكَ وَ بِمَا كَانَ مِنِّي فِيهِمْ مِنَ النِّكَايَهِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ عليه السلام وَ أَمَّا السَّادِسَهُ يَا أَخَا الْيَهُودِ فَإِنَّا وَرَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ مَدِينَهَ أَصْحَابِكَ خَيْبَرَ عَلَى رِجَالٍ مِنَ الْيَهُودِ وَ فُرْسَانِهَا مِنْ قُرَيْشٍ وَ غَيْرِهَا فَتَلَقَّوْنَا بِأَمْثَالِ الْجِبَالِ مِنَ الْخَيْلِ وَ الرِّجَالِ وَ السِّلَاحِ وَ هُمْ فِي أَمْنَعِ دَارٍ(۲) وَ أَكْثَرِ عَدَدٍ كُلٌّ يُنَادِي وَ يَدْعُو وَ يُبَادِرُ إِلَى الْقِتَالِ فَلَمْ يَبْرُزْ إِلَيْهِمْ مِنْ أَصْحَابِي أَحَدٌ إِلَّا قَتَلُوهُ حَتَّى إِذَا احْمَرَّتِ الْحَدَقُ وَ دُعِيتُ إِلَى النِّزَالِ وَ أَهَمَّتْ كُلَّ امْرِئٍ نَفْسُهُ وَ الْتَفَتَ بَعْضُ أَصْحَابِي إِلَى بَعْضٍ وَ كُلٌّ يَقُولُ يَا أَبَا الْحَسَنِ انْهَضْ فَأَنْهَضَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى دَارِهِمْ فَلَمْ يَبْرُزْ إِلَيَّ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا قَتَلْتُهُ وَ لَا يَثْبُتُ لِي فَارِسٌ إِلَّا طَحَنْتُهُ ثُمَّ شَدَدْتُ عَلَيْهِمْ شِدَّهَ اللَّيْثِ عَلَى فَرِيسَتِهِ حَتَّى أَدْخَلْتُهُمْ جَوْفَ مَدِينَتِهِمْ مُسَدَّداً عَلَيْهِمْ فَاقْتَلَعْتُ بَابَ حِصْنِهِمْ بِيَدِي حَتَّى دَخَلْتُ عَلَيْهِمْ مَدِينَتَهُمْ وَحْدِي أَقْتُلُ مَنْ يَظْهَرُ فِيهَا مِنْ رِجَالِهَا وَ أَسْبِي مَنْ أَجِدُ مِنْ نِسَائِهَا حَتَّى افْتَتَحْتُهَا وَحْدِي وَ لَمْ يَكُنْ لِي فِيهَا مُعَاوِنٌ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ وَ أَمَّا السَّابِعَهُ يَا أَخَا الْيَهُودِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَمَّا تَوَجَّهَ لِفَتْحِ مَكَّهَ أَحَبَّ أَنْ يُعْذِرَ إِلَيْهِمْ وَ يَدْعُوَهُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ آخِراً كَمَا دَعَاهُمْ أَوَّلًا فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ كِتَاباً يُحَذِّرُهُمْ فِيهِ وَ يُنْذِرُهُمْ عَذَابَ اللَّهِ وَ يَعِدُهُمُ الصَّفْحَ وَ يُمَنِّيهِمْ مَغْفِرَهَ رَبِّهِمْ وَ نَسَخَ لَهُمْ فِي آخِرِهِ سُورَهَ بَرَاءَهَ لِتُقْرَأَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَرَضَ عَلَى جَمِيعِ أَصْحَابِهِ الْمُضِيَّ بِهِ فَكُلُّهُمْ يَرَى التَّثَاقُلَ فِيهِ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ نَدَبَ مِنْهُمْ رَجُلًا فَوَجَّهَهُ بِهِ فَأَتَاهُ- جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ لَا يُؤَدِّي عَنْكَ إِلَّا أَنْتَ أَوْ رَجُلٌ مِنْكَ فَأَنْبَأَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِذَلِكَ وَ وَجَّهَنِي بِكِتَابِهِ وَ رِسَالَتِهِ إِلَى

۱- ۱. كذا في النسخ و المصدر و المعنى أن العرب لا تعد للعرب فارسا غيره و لكن الظاهر: لا تعدله.

۲- ۲. في المصدر: و هم في أمنع واد.

مَكّه(۱) فَأَتَيْتُ مَكّهَ وَ أَهْلُهَا مَنْ قَدْ عَرَفْتُمْ لَيْسَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا وَ لَوْ قَدَرَ أَنْ يَضَعَ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنِّى إِرْباً لَفَعَلَ وَ لَوْ أَنْ يَبْذُلَ فِى ذَلِكَ نَفْسَهُ وَ أَهْلَهُ وَ وُلْدَهُ وَ مَالَهُ فَبَلَّغْتُهُمْ رِسَالَهَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ قَرَأْتُ عَلَيْهِمْ كِتَابَهُ فَكُلُّهُمْ يَلْقَانِى بِالتَّهَدُّدِ وَ الْوَعِيدِ وَ يُبْدِى إِلَيَّ الْبَغْضَاءَ(۲) وَ يُظْهِرُ الشَّحْنَاءَ مِنْ رِجَالِهِمْ وَ نِسَائِهِمْ فَكَانَ فِى ذَلِكَ مَا قَدْ رَأَيْتُمْ ثُمَّ الْتَفَتَ عليه السلام إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ: فَقَالَ عليه السلام يَا أَخَا الْيَهُودِ هَذِهِ الْمَوَاطِنُ الَّتِى امْتَحَنَنِى فِيهِنَّ رَبِّى عَزَّ وَ جَلَّ مَعَ نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله فَوَجَدَنِى فِيهَا كُلِّهَا بِمَنِّهِ مُطِيعاً لَيْسَ لِأَحَدٍ فِيهَا مِثْلُ الَّذِى لِى وَ لَوْ شِئْتُ لَوَصَفْتُ ذَلِكَ وَ لَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ نَهَى عَنِ التَّزْكِيَهِ فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَدَقْتَ وَ اللَّهِ لَقَدْ أَعْطَاكَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْفَضِيلَهَ بِالْقَرَابَهِ مِنْ نَبِيِّنَا وَ أَسْعَدَكَ بِأَنْ جَعَلَكَ أَخَاهُ تَنْزِلُ مِنْهُ بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَ فَضَّلَكَ بِالْمَوَاقِفِ الَّتِى بَاشَرْتَهَا وَ الْأَحْوَالِ الَّتِى رَكِبْتَهَا وَ ذَخَرَ لَكَ الَّذِى ذَكَرْتَ وَ أَكْثَرَ مِنْهُ مِمَّا لَمْ تَذْكُرْهُ وَ مِمَّا لَيْسَ لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِثْلُهُ يَقُولُ ذَلِكَ مَنْ شَهِدَكَ مِنَّا مَعَ نَبِيِّنَا وَ مَنْ شَهِدَكَ بَعْدَهُ فَأَخْبِرْنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا امْتَحَنَكَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ بَعْدَ نَبِيِّنَا فَاحْتَمَلْتَهُ وَ صَبَرْتَ عَلَيْهِ فَلَوْ شِئْنَا أَنْ نَصِفَ ذَلِكَ لَوَصَفْنَاهُ عِلْماً مِنَّا بِهِ وَ ظُهُوراً مِنَّا عَلَيْهِ إِلَّا أَنَّا نُحِبُّ أَنْ نَسْمَعَ مِنْكَ ذَلِكَ كَمَا سَمِعْنَا مِنْكَ مَا امْتَحَنَكَ اللَّهُ بِهِ فِى حَيَاتِهِ فَأَطَعْتَهُ فِيهِ فَقَالَ عليه السلام يَا أَخَا الْيَهُودِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ امْتَحَنَنِى بَعْدَ وَفَاهِ نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله فِى سَبْعَهِ مَوَاطِنَ فَوَجَدَنِى فِيهِنَّ مِنْ غَيْرِ تَزْكِيَهٍ لِنَفْسِى بِمَنِّهِ وَ نِعْمَتِهِ صَبُوراً أَمَّا أَوَّلُهُنَّ يَا أَخَا الْيَهُودِ فَإِنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِى خَاصَّهً دُونَ الْمُسْلِمِينَ عَامَّهً أَحَدٌ آنَسُ بِهِ أَوْ أَعْتَمِدُ عَلَيْهِ أَوْ أَسْتَنِيمُ إِلَيْهِ أَوْ أَتَقَرَّبُ بِهِ غَيْرُ رَسُولِ اللَّهِ هُوَ رَبَّانِى صَغِيراً وَ بَوَّأَنِى كَبِيراً وَ كَفَانِى

الْعَيْلَهَ وَ جَبَرَنِى مِنَ الْيُتْمِ وَ أَغْنَانِى عَنِ الطَّلَبِ وَ وَقَانِيَ الْمَكْسَبَ وَ عَالَ لِيَ النَّفْسَ وَ الْوَلَدَ وَ الْأَهْلَ هَذَا فِى تَصَارِيفِ أَمْرِ الدُّنْيَا مَعَ مَا خَصَّنِى بِهِ مِنَ الدَّرَجَاتِ الَّتِى قَادَتْنِى إِلَى مَعَالِى الْحُظْوَهِ(۳)

۱- ۱. فى المصدر: إلى أهل مكّه.

۲- ۲. فى المصدر و(د): و يبدى لى البغضاء.

۳- ۳. فى المصدر: إلى معالى الحق.

عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَنَزَلَ بِی مِنْ وَفَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا لَمْ أَکُنْ أَظُنُّ الْجِبَالَ لَوْ حُمِّلَتْهُ عَنْوَهً کَانَتْ تَنْهَضُ بِهِ فَرَأَیْتُ النَّاسَ مِنْ أَهْلِ بَیْتِی مَا بَیْنَ جَازِعٍ لَا یَمْلِکُ جَزَعَهُ وَ لَا یَضْبِطُ نَفْسَهُ وَ لَا یَقْوَی عَلَی حَمْلِ فَادِحِ مَا نَزَلَ بِهِ قَدْ أَذْهَبَ الْجَزَعُ صَبْرَهُ وَ أَذْهَلَ عَقْلَهُ وَ حَالَ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ الْفَهْمِ وَ الْإِفْهَامِ وَ الْقَوْلِ وَ الِاسْتِمَاعِ وَ سَائِرَ النَّاسِ مِنْ غَیْرِ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بَیْنَ مُعَزٍّ یَأْمُرُ بِالصَّبْرِ وَ بَیْنَ مُسَاعِدٍ بَاکٍ لِبُکَائِهِمْ جَازِعٍ لِجَزَعِهِمْ وَ حَمَلْتُ نَفْسِی عَلَی الصَّبْرِ عِنْدَ وَفَاتِهِ بِلُزُومِ الصَّمْتِ وَ الِاشْتِغَالِ بِمَا أَمَرَنِی بِهِ مِنْ تَجْهِیزِهِ وَ تَغْسِیلِهِ وَ تَحْنِیطِهِ وَ تَکْفِینِهِ وَ الصَّلَاهِ عَلَیْهِ وَ وَضْعِهِ فِی حُفْرَتِهِ وَ جَمْعِ کِتَابِ اللَّهِ وَ عَهْدِهِ إِلَی خَلْقِهِ لَا یَشْغَلُنِی عَنْ ذَلِکَ بَادِرُ دَمْعَهٍ وَ لَا هَائِجُ زَفْرَهٍ وَ لَا لَاذِعُ حُرْقَهٍ وَ لَا جَزِیلُ مُصِیبَهٍ حَتَّی أَدَّیْتُ فِی ذَلِکَ الْحَقَّ الْوَاجِبَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِرَسُولِهِ صلی الله علیه و آله عَلَیَّ وَ بَلَّغْتُ مِنْهُ الَّذِی أَمَرَنِی بِهِ وَ احْتَمَلْتُهُ صَابِراً مُحْتَسِباً ثُمَّ الْتَفَتَ علیه السلام إِلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ علیه السلام وَ أَمَّا الثَّانِیَهُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَّرَنِی فِی حَیَاتِهِ عَلَی جَمِیعِ أُمَّتِهِ وَ أَخَذَ عَلَی جَمِیعِ مَنْ حَضَرَهُ مِنْهُمُ الْبَیْعَهَ وَ السَّمْعَ وَ الطَّاعَهَ لِأَمْرِی وَ أَمَرَهُمْ أَنْ یُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ذَلِکَ فَکُنْتُ الْمُؤَدِّیَ إِلَیْهِمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمْرَهُ إِذَا حَضَرْتُهُ وَ الْأَمِیرَ عَلَی مَنْ حَضَرَنِی مِنْهُمْ إِذَا فَارَقْتُهُ لَا تَخْتَلِجُ فِی نَفْسِی مُنَازَعَهُ أَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ لِی فِی شَیْ ءٍ مِنَ الْأَمْرِ فِی حَیَاهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ لَا بَعْدَ وَفَاتِهِ ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِتَوْجِیهِ الْجَیْشِ الَّذِی وَجَّهَهُ مَعَ أُسَامَهَ بْنِ زَیْدٍ عِنْدَ الَّذِی أَحْدَثَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْمَرَضِ الَّذِی تَوَفَّاهُ فِیهِ فَلَمْ یَدَعِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَحَداً مِنْ أَفْنَاءِ الْعَرَبِ (۱) وَ لَا مِنَ الْأَوْسِ وَ الْخَزْرَجِ وَ غَیْرِهِمْ مِنْ سَائِرِ النَّاسِ مِمَّنْ یَخَافُ عَلَی نَقْضِهِ وَ مُنَازَعَتِهِ وَ لَا أَحَداً مِمَّنْ یَرَانِی بِعَیْنِ الْبَغْضَاءِ مِمَّنْ قَدْ وَتَرْتُهُ بِقَتْلِ أَبِیهِ أَوْ أَخِیهِ أَوْ حَمِیمِهِ إِلَّا وَجَّهَهُ فِی ذَلِکَ الْجَیْشِ وَ لَا مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ الْمُسْلِمِینَ وَ غَیْرِهِمْ وَ الْمُؤَلَّفَهِ قُلُوبُهُمْ وَ الْمُنَافِقِینَ لِتَصْفُوَ قُلُوبُ مَنْ یَبْقَی مَعِی بِحَضْرَتِهِ وَ لِئَلَّا یَقُولَ قَائِلٌ شَیْئاً مِمَّا أَکْرَهُهُ وَ لَا یَدْفَعُنِی دَافِعٌ مِنَ الْوَلَایَهِ وَ الْقِیَامِ بِأَمْرِ رَعِیَّتِهِ مِنْ بَعْدِهِ ثُمَّ کَانَ آخِرَ مَا تَکَلَّمَ بِهِ فِی شَیْ ءٍ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِهِ أَنْ یَمْضِیَ جَیْشُ أُسَامَهَ وَ لَا یَتَخَلَّفَ (۲)

۱- ۱. فی المصدر: من أبناء العرب.

۲- ۲. فی هامش(د): و لا یتخلف ظ.

عَنْهُ أَحَدٌ مِمَّنْ أَنْهَضَ مَعَهُ وَ تَقَدَّمَ فِي ذَلِكَ أَشَدَّ التَّقَدُّمِ وَ أَوْعَزَ فِيهِ أَبْلَغَ الْإِيعَازِ وَ أَكَّدَ فِيهِ أَكْثَرَ التَّأْكِيدِ فَلَمْ أَشْعُرْ بَعْدَ أَنْ قُبِضَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله إِلَّا بِرِجَالٍ مِنْ بَعْثِ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ وَ أَهْلِ عَسْكَرِهِ قَدْ تَرَكُوا مَرَاكِزَهُمْ وَ أَخَلُّوا بِمَوَاضِعِهِمْ (۱) وَ خَالَفُوا أَمْرَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِيمَا أَنْهَضَهُمْ لَهُ وَ أَمَرَهُمْ بِهِ وَ تَقَدَّمَ إِلَيْهِمْ مِنْ مُلَازَمَةِ أَمِيرِهِمْ وَ السَّيْرِ مَعَهُ تَحْتَ لِوَائِهِ حَتَّى يُنْفَذَ لِوَجْهِهِ الَّذِي أَنْفَذَهُ إِلَيْهِ فَخَلَّفُوا أَمِيرَهُمْ مُقِيماً فِي عَسْكَرِهِ وَ أَقْبَلُوا يَتَبَادَرُونَ عَلَى الْخَيْلِ رَكْضاً(۲) إِلَى حَلِّ عُقْدَةٍ عَقَدَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِي وَ رَسُولُهُ (۳) فِي أَعْنَاقِهِمْ فَحَلُّوهَا وَ عَهْدٍ عَاهَدُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَنَكَثُوهُ وَ عَقَدُوا لِأَنْفُسِهِمْ عَقْداً ضَجَّتْ بِهِ أَصْوَاتُهُمْ وَ اخْتَصَّتْ بِهِ آرَاؤُهُمْ مِنْ غَيْرِ مُنَاظَرَةٍ لِأَحَدٍ مِنَّا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَوْ مُشَارَكَةٍ فِي رَأْيٍ أَوِ اسْتِقَالَةٍ(۴) لِمَا فِي أَعْنَاقِهِمْ مِنْ بَيْعَتِي فَعَلُوا ذَلِكَ وَ أَنَا بِرَسُولِ اللَّهِ مَشْغُولٌ وَ بِتَجْهِيزِهِ عَنْ سَائِرِ الْأَشْيَاءِ مَصْدُودٌ(۵) فَإِنَّهُ كَانَ أَهَمَّهَا وَ أَحَقَّ مَا بُدِئَ بِهِ مِنْهَا فَكَانَ هَذَا يَا أَخَا الْيَهُودِ أَقْرَحَ (۶) مَا وَرَدَ عَلَى قَلْبِي مَعَ الَّذِي أَنَا فِيهِ مِنْ عَظِيمِ الرَّزِيَّةِ وَ فَاجِعِ الْمُصِيبَةِ وَ فَقْدِ مَنْ لَا خَلَفَ مِنْهُ إِلَّا اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَصَبَرْتُ عَلَيْهَا إِذْ أَتَتْ بَعْدَ أُخْتِهَا عَلَى تَقَارُبِهَا وَ سُرْعَةِ اتِّصَالِهَا ثُمَّ الْتَفَتَ عليه السلام إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ عليه السلام وَ أَمَّا الثَّالِثَةُ يَا أَخَا الْيَهُودِ فَإِنَّ الْقَائِمَ بَعْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله كَانَ يَلْقَانِي مُعْتَذِراً فِي كُلِّ أَيَّامِهِ وَ يُلْزِمُ غَيْرَهُ (۷) مَا ارْتَكَبَهُ مِنْ أَخْذِ حَقِّي وَ نَقْضِ بَيْعَتِي وَ يَسْأَلُنِي تَحْلِيلَهُ فَكُنْتُ أَقُولُ تَنْقَضِي أَيَّامُهُ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيَّ حَقِّيَ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ لِي عَفْواً هَنِيئاً مِنْ غَيْرِ أَنْ أُحْدِثَ فِي الْإِسْلَامِ مَعَ حُدُوثِهِ وَ قُرْبِ عَهْدِهِ بِالْجَاهِلِيَّةِ حَدَثاً فِي طَلَبِ حَقِّي بِمُنَازَعَةٍ لَعَلَّ فُلَاناً يَقُولُ فِيهَا نَعَمْ وَ فُلَاناً يَقُولُ لَا فَيَئُولُ ذَلِكَ مِنَ الْقَوْلِ إِلَى الْفِعْلِ وَ

۱- ۱. في المصدر: و أخلوا مواضعهم.

۲- ۲. ركض: عدا مسرعا.

۳- ۳. في المصدر و(د): و لرسوله.

۴- ۴. استقاله البيعه: طلب منه أن يحلها.

۵- ۵. أي مصروف و ممنوع.

۶- ۶. قرحه: جرحه.

۷- ۷. في المصدر: و يلوم غيره.

جَمَاعَةٌ مِنْ خَوَاصِّ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله أَعْرِفُهُمْ بِالنُّصْحِ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِكِتَابِهِ وَ دِينِهِ الْإِسْلَامِ يَأْتُونِّي عَوْداً وَ بَدْءاً(۱) وَ عَلَانِيَةً وَ سِرّاً فَيَدْعُونِّي إِلَى أَخْذِ حَقِّي وَ يَبْذُلُونَ أَنْفُسَهُمْ فِي نُصْرَتِي لِيُؤَدُّوا إِلَيَّ بِذَلِكَ بَيْعَتِي فِي أَعْنَاقِهِمْ فَأَقُولُ رُوَيْداً وَ صَبْراً قَلِيلًا لَعَلَّ اللَّهَ يَأْتِينِي بِذَلِكَ عَفْواً بِلَا مُنَازَعَةٍ وَ لَا إِرَاقَةِ الدِّمَاءِ فَقَدِ ارْتَابَ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ بَعْدَ وَفَاةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ طَمِعَ فِي الْأَمْرِ بَعْدَهُ مَنْ لَيْسَ لَهُ بِأَهْلٍ فَقَالَ كُلُّ قَوْمٍ مِنَّا أَمِيرٌ وَ مَا طَمِعَ الْقَائِلُونَ فِي ذَلِكَ إِلَّا لِتَنَاوُلِ غَيْرِي الْأَمْرَ فَلَمَّا دَنَتْ وَفَاةُ الْقَائِمِ (۲) وَ انْقَضَتْ أَيَّامُهُ صَيَّرَ الْأَمْرَ بَعْدَهُ لِصَاحِبِهِ فَكَانَتْ هَذِهِ أُخْتَ أُخْتِهَا وَ مَحَلُّهَا مِنِّي مِثْلُ مَحَلِّهَا وَ أَخَذَا مِنِّي مَا جَعَلَهُ اللَّهُ لِي فَاجْتَمَعَ إِلَيَّ مَنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله مَنْ مَضَى رَحِمَهُ اللَّهُ وَ مَنْ بَقِيَ (۳) مِمَّنْ أَخَّرَهُ اللَّهُ مَنِ اجْتَمَعَ فَقَالُوا لِي فِيهَا مِثْلَ الَّذِي قَالُوا فِي أُخْتِهَا فَلَمْ يَعْدُ قَوْلِيَ

الثَّانِي قَوْلِيَ الْأَوَّلَ صَبْراً وَ احْتِسَاباً وَ يَقِيناً وَ إِشْفَاقاً مِنْ أَنْ تَفْنَى عُصْبَةٌ تَأَلَّفَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِاللِّينِ مَرَّةً وَ بِالشِّدَّةِ أُخْرَى وَ بِالْبَذْلِ مَرَّةً(۴) وَ بِالسَّيْفِ أُخْرَى حَتَّى لَقَدْ كَانَ مِنْ تَأَلُّفِهِ لَهُمْ أَنْ كَانَ النَّاسُ فِي الْكَرِّ وَ الْفِرَارِ(۵) وَ الشِّبَعِ وَ الرِّيِّ وَ اللِّبَاسِ وَ الْوِطَاءِ وَ الدِّثَارِ(۶) وَ نَحْنُ أَهْلُ بَيْتِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله لَا سُقُوفَ لِبُيُوتِنَا وَ لَا أَبْوَابَ وَ لَا سُتُورَ إِلَّا الْجَرَائِدُ وَ مَا أَشْبَهَهَا وَ لَا وِطَاءَ لَنَا وَ لَا دِثَارَ عَلَيْنَا وَ يَتَدَاوَلُ الثَّوْبَ الْوَاحِدَ فِي الصَّلَاةِ أَكْثَرُنَا وَ تَطْوِي (۷) اللَّيَالِيَ وَ الْأَيَّامَ جُوعاً عَامَّتُنَا وَ رُبَّمَا أَتَانَا الشَّيْءُ مِمَّا أَفَاءَهُ اللَّهُ عَلَيْنَا وَ صَيَّرَهُ لَنَا خَاصَّةً دُونَ غَيْرِنَا وَ نَحْنُ عَلَى مَا وَصَفْتُ مِنْ حَالِنَا فَيُؤْثِرُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَرْبَابَ النِّعَمِ وَ الْأَمْوَالِ تَأَلُّفاً مِنْهُ لَهُمْ فَكُنْتُ أَحَقَّ مَنْ لَمْ يُفَرِّقْ هَذِهِ الْعُصْبَةَ الَّتِي أَلَّفَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ لَمْ يَحْمِلْهَا عَلَى الْخُطَّةِ(۸) الَّتِي لَا خَلَاصَ لَهَا مِنْهَا

۱- ۱. يقال: رجع عودا على بدء أي لم يتم ذهابه حتّى وصله برجوعه.

۲- ۲. أي القائم بعد رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله.

۳- ۳. في المصدر: ممن مضى و ممن بقى اه.

۴- ۴. في المصدر: و بالنذر مره.

۵- ۵. الظاهر« و الفر» كما يأتي في البيان.

۶- ۶. الوطاء: بكسر الواو و فتحها- خلاف الغطاء أي ما تفترشه. و الدثار: الثوب الذي يستدفأ به من فوق الشعار، ما يتغطى به النائم.

۷- ۷. في المصدر: و نطوى.

۸- ۸. الخطه: الامر المشكل الذي لا يهتدى إليه.

دُونَ بُلُوغِهَا أَوْ فَنَاءِ آجَالِهَا لِأَنِّی لَوْ نَصِبْتُ نَفْسِی فَدَعَوْتُهُمْ إِلَی نُصْرَتِی کَانُوا مِنِّی وَ فِی أَمْرِی عَلَی أَحَدِ مَنْزِلَتَیْنِ إِمَّا مُتَّبِعٌ مُقَاتِلٌ وَ إِمَّا مَقْتُولٌ إِنْ لَمْ یَتَّبِعِ الْجَمِیعَ وَ إِمَّا خَاذِلٌ یَکْفُرُ بِخِذْلَانِهِ إِنْ قَصَّرَ فِی نُصْرَتِی أَوْ أَمْسَکَ عَنْ طَاعَتِی وَ قَدْ عَلِمَ (۱) أَنِّی مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی یَحُلُّ بِهِ فِی مُخَالَفَتِی وَ الْإِمْسَاکِ عَنْ نُصْرَتِی مَا أَحَلَّ قَوْمُ مُوسَی بِأَنْفُسِهِمْ فِی مُخَالَفَةِ هَارُونَ وَ تَرْکِ طَاعَتِهِ وَ رَأَیْتُ تَجَرُّعَ الْغُصَصِ وَ رَدَّ أَنْفَاسِ الصُّعَدَاءِ وَ لُزُومَ الصَّبْرِ حَتَّی یَفْتَحَ اللَّهُ أَوْ یَقْضِیَ بِمَا أَحَبَّ أَزْیَدَ(۲) لِی فِی حَظِّی وَ أَرْفَقَ بِالْعِصَابَةِ الَّتِی وَصَفْتُ أَمْرَهُمْ وَ کانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَراً مَقْدُوراً وَ لَوْ لَمْ أَتَّقِ هَذِهِ الْحَالَةَ یَا أَخَا الْیَهُودِ ثُمَّ طَلَبْتُ حَقِّی لَکُنْتُ أَوْلَی مِمَّنْ طَلَبَهُ لِعِلْمِ مَنْ مَضَی مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ وَ مَنْ بِحَضْرَتِکَ مِنْهُمْ بِأَنِّی کُنْتُ أَکْثَرَ عَدَداً وَ أَعَزَّ عَشِیرَةً وَ أَمْنَعَ رِجَالًا وَ أَطْوَعَ أَمْراً وَ أَوْضَحَ حُجَّةً وَ أَکْثَرَ فِی هَذَا الدِّینِ مَنَاقِبَ وَ آثَاراً لِسَوَابِقِی وَ قَرَابَتِی وَ وِرَاثَتِی فَضْلًا عَنِ اسْتِحْقَاقِی ذَلِکَ بِالْوَصِیَّةِ الَّتِی لَا مَخْرَجَ لِلْعِبَادِ مِنْهَا وَ الْبَیْعَةِ الْمُتَقَدِّمَةِ فِی أَعْنَاقِهِمْ مِمَّنْ تَنَاوَلَهَا وَ لَقَدْ قُبِضَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ وَلَایَةَ الْأُمَّةِ فِی یَدِهِ وَ فِی بَیْتِهِ لَا فِی یَدِ الْأُولَی (۳) [الَّذِینَ] تَنَاوَلُوهَا وَ لَا فِی بُیُوتِهَا وَ لَأَهْلِ بَیْتِهِ الَّذِینَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِیراً أَوْلَی بِالْأَمْرِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَیْرِهِمْ فِی جَمِیعِ الْخِصَالِ ثُمَّ الْتَفَتَ علیه السلام إِلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ: فَقَالَ علیه السلام وَ أَمَّا الرَّابِعَةُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَإِنَّ الْقَائِمَ بَعْدَ صَاحِبِهِ کَانَ یُشَاوِرُنِی فِی مَوَارِدِ الْأُمُورِ فَیُصْدِرُهَا عَنْ أَمْرِی وَ یُنَاظِرُنِی فِی غَوَامِضِهَا فَیُمْضِیهَا عَنْ رَأْیِی لَا أَعْلَمُ أَحَداً وَ لَا یَعْلَمُهُ أَصْحَابِی یُنَاظِرُهُ (۴) فِی ذَلِکَ غَیْرِی وَ لَا یَطْمَعُ فِی الْأَمْرِ بَعْدَهُ سِوَایَ فَلَمَّا أَنْ أَتَتْهُ (۵) مَنِیَّتُهُ عَلَی فَجْأَةٍ بِلَا مَرَضٍ کَانَ قَبْلَهُ وَ لَا أَمْرٍ کَانَ أَمْضَاهُ فِی صِحَّةٍ مِنْ بَدَنِهِ لَمْ أَشُکَّ أَنِّی قَدِ اسْتَرْجَعْتُ حَقِّی فِی عَافِیَةٍ بِالْمَنْزِلَةِ الَّتِی کُنْتُ أَطْلُبُهَا وَ الْعَاقِبَةِ الَّتِی کُنْتُ أَلْتَمِسُهَا وَ إِنَّ اللَّهَ سَیَأْتِی بِذَلِکَ عَلَی أَحْسَنِ مَا رَجَوْتُ وَ أَفْضَلِ مَا أَمَّلْتُ فَکَانَ مِنْ فِعْلِهِ أَنْ خُتِمَ أَمْرُهُ

۱- ۱. فی المصدر: و قد علم اللّه.

۲- ۲. مفعول رأیت.

۳- ۳. اولاء و أولی: اسم موصول. و فی الاختصاص: لا فی ید الذین تناولوها.

۴- ۴. فی(د): لا یناظره.

۵- ۵. فی المصدر: فلما أتته.

بِأَنْ سَمَّى قَوْماً أَنَا سَادِسُهُمْ وَ لَمْ يَسْتَوِ فِيَ (۱) بِوَاحِدٍ مِنْهُمْ وَ لَا ذَكَرَ لِي حَالًا فِي وِرَاثَهِ الرَّسُولِ وَ لَا قَرَابَهٍ وَ لَا صِهْرٍ وَ لَا نَسَبٍ وَ لَا لِوَاحِدٍ مِنْهُمْ مِثْلُ سَابِقَهٍ مِنْ سَوَابِقِي وَ لَا أَثَرٍ مِنْ آثَارِي وَ صَيَّرَهَا شُورَى بَيْنَنَا وَ صَيَّرَ ابْنَهُ فِيهَا حَاكِماً عَلَيْنَا وَ أَمَرَهُ أَنْ يَضْرِبَ أَعْنَاقَ النَّفَرِ السِّتَّهِ الَّذِينَ صَيَّرَ الْأَمْرَ فِيهِمْ إِنْ لَمْ يُنْفِذُوا أَمْرَهُ وَ كَفَى بِالصَّبْرِ عَلَى هَذَا يَا أَخَا الْيَهُودِ صَبْراً فَمَكَثَ الْقَوْمُ أَيَّامَهُمْ كُلٌّ يَخْطُبُ لِنَفْسِهِ وَ أَنَا مُمْسِكٌ عَنْ أَنْ سَأَلُونِي عَنْ أَمْرِي (۲) فَنَاظَرْتُهُمْ فِي أَيَّامِي وَ أَيَّامِهِمْ وَ آثَارِي وَ آثَارِهِمْ وَ أَوْضَحْتُ لَهُمْ مَا لَمْ يَجْهَلُوهُ مِنْ وُجُوهِ اسْتِحْقَاقِي لَهَا دُونَهُمْ وَ ذَكَرْتُهُمْ عَهْدَ رَسُولِ اللَّهِ إِلَيْهِمْ وَ تَأْكِيدَ مَا أَكَّدَهُ مِنَ الْبَيْعَهِ لِي فِي أَعْنَاقِهِمْ دَعَاهُمْ حُبُّ الْإِمَارَهِ وَ بَسْطُ الْأَيْدِي وَ الْأَلْسُنِ فِي الْأَمْرِ وَ النَّهْيِ وَ الرُّكُونِ إِلَى الدُّنْيَا وَ الِاقْتِدَاءِ بِالْمَاضِينَ قَبْلَهُمْ إِلَى تَنَاوُلِ مَا لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُمْ فَإِذَا خَلَوْتُ بِالْوَاحِدِ ذَكَّرْتُهُ أَيَّامَ اللَّهِ وَ حَذَّرْتُهُ مَا هُوَ قَادِمٌ عَلَيْهِ وَ صَائِرٌ إِلَيْهِ الْتَمَسَ مِنِّي شَرْطاً أَنْ أُصَيِّرَهَا لَهُ بَعْدِي فَلَمَّا لَمْ يَجِدُوا عِنْدِي إِلَّا الْمَحَجَّهَ الْبَيْضَاءَ وَ الْحَمْلَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ وَصِيَّهِ الرَّسُولِ وَ إِعْطَاءَ كُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا جَعَلَهُ اللَّهُ لَهُ وَ مَنَعَهُ مَا لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ أَزَالَهَا عَنِّي إِلَى ابْنِ عَفَّانَ رَجُلٌ لَمْ يَسْتَوِ بِهِ وَ بِوَاحِدٍ مِمَّنْ حَضَرَهُ حَالٌ قَطُّ فَضْلًا عَمَّنْ دُونَهُمْ لَا يَبْدُرُ الَّتِي هِيَ سَنَامُ فَخْرِهِمْ وَ لَا غَيْرُهَا مِنَ الْمَآثِرِ الَّتِي أَكْرَمَ اللَّهُ بِهَا رَسُولَهُ وَ مَنِ اخْتَصَّهُ مَعَهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ لَمْ أَعْلَمِ الْقَوْمَ أَمْسَوْا مِنْ يَوْمِهِمْ ذَلِكَ حَتَّى ظَهَرَتْ نَدَامَتُهُمْ وَ نَكَصُوا عَلَى أَعْقَابِهِمْ وَ أَحَالَ (۳) بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ كُلٌّ يَلُومُ نَفْسَهُ وَ يَلُومُ أَصْحَابَهُ ثُمَّ لَمْ تَطُلِ الْأَيَّامُ بِالْمُسْتَبِدِّ بِالْأَمْرِ ابْنِ عَفَّانَ حَتَّى أَكْفَرُوهُ وَ تَبَرَّءُوا مِنْهُ وَ مَشَى إِلَى أَصْحَابِهِ خَاصَّهً وَ سَائِرُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَى هَذِهِ يَسْتَقِيلُهُمْ مِنْ بَيْعَتِهِ وَ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مِنْ فَلْتَتِهِ فَكَانَتْ هَذِهِ يَا أَخَا الْيَهُودِ أَكْبَرَ مِنْ أُخْتِهَا وَ أَفْظَعَ (۴) وَ أَحْرَى أَنْ لَا يُصْبَرَ عَلَيْهَا فَنَالَنِي مِنْهَا الَّذِي لَا يُبْلَغُ وَصْفُهُ وَ لَا يُحَدُّ وَقْتُهُ وَ لَمْ يَكُنْ عِنْدِي فِيهَا إِلَّا الصَّبْرُ عَلَى مَا أَمَضُّ وَ أَبْلَغُ مِنْهَا وَ لَقَدْ

۱- ۱. فی المصدر:« و لم یسونی» و فی الاختصاص« و لم یساونی» و علی کل فلا یخلو عن اجمال.

۲- ۲. فی الاختصاص: فاذا سألونی عن امری اه.

۳- ۳. فی المصدر: و أجال.

۴- ۴. فی المصدر: و(د): و أقطع.

أَتَانِی الْبَاقُونَ مِنَ السِّتَّهِ مِنْ يَوْمِهِمْ كُلِّ رَاجِعٌ عَمَّا كَانَ رَكِبَ مِنِّی يَسْأَلُنِی خَلْعَ ابْنِ عَفَّانَ وَ الْوُثُوبَ عَلَيْهِ وَ أَخْذَ حَقِّی وَ يُؤْتِينِی صَفْقَتَهُ وَ بَيْعَتَهُ عَلَی الْمَوْتِ تَحْتَ رَايَتِی أَوْ يَرُدَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَیَّ حَقِّی فَوَ اللَّهِ يَا أَخَا الْيَهُودِ مَا مَنَعَنِی إِلَّا الَّذِی مَنَعَنِی مِنْ أُخْتَيْهَا قَبْلَهَا وَ رَأَيْتُ الْإِبْقَاءَ عَلَی مَنْ بَقِیَ مِنَ الطَّائِفَهِ أَبْهَجَ لِی وَ آنَسَ لِقَلْبِی مِنْ فَنَائِهَا وَ عَلِمْتُ أَنِّی إِنْ حَمَلْتُهَا عَلَی دَعْوَهِ الْمَوْتِ رَكِبْتُهُ فَأَمَّا نَفْسِی فَقَدْ عَلِمَ مَنْ حَضَرَ مِمَّنْ تُرَی وَ مَنْ غَابَ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلی الله عليه و آله أَنَّ الْمَوْتَ عِنْدِی بِمَنْزِلَهِ الشَّرْبَهِ الْبَارِدَهِ فِی الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْحَرِّ مِنْ ذِی الْعَطَشِ الصَّدَی وَ لَقَدْ كُنْتُ عَاهَدْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولَهُ أَنَا وَ عَمِّی حَمْزَهُ وَ أَخِی جَعْفَرٌ وَ ابْنُ عَمِّی عُبَيْدَهُ عَلَی أَمْرٍ وَفَيْنَا بِهِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِرَسُولِهِ فَتَقَدَّمَنِی أَصْحَابِی وَ تَخَلَّفْتُ بَعْدَهُمْ لِمَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِينَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِيلًا(۱) حَمْزَهُ وَ جَعْفَرٌ وَ عُبَيْدَهُ وَ أَنَا وَ اللَّهِ الْمُنْتَظَرُ يَا أَخَا الْيَهُودِ وَ مَا بَدَّلْتُ تَبْدِيلًا وَ مَا سَكَتَنِی عَنْ أَبِی عَفَّانَ وَ حَثَّنِی عَلَی الْإِمْسَاكِ إِلَّا أَنِّی عَرَفْتُ مِنْ أَخْلَاقِهِ فِيمَا اخْتَبَرْتُ مِنْهُ بِمَا لَنْ يَدَعَهُ حَتَّی يَسْتَدْعِیَ الْأَبَاعِدَ إِلَی قَتْلِهِ وَ خَلْعِهِ فَضْلًا عَنِ الْأَقَارِبِ وَ أَنَا فِی عُزْلَهٍ فَصَبَرْتُ حَتَّی كَانَ ذَلِكَ (۲) لَمْ أَنْطِقْ فِيهِ بِحَرْفٍ مِنْ لَا وَ لَا نَعَمْ ثُمَّ أَتَانِی الْقَوْمُ وَ أَنَا عَلِمَ اللَّهُ كَارِهٌ لِمَعْرِفَتِی بِمَا تَطَاعَمُوا بِهِ مِنِ اعْتِقَالِهِ الْأَمْوَالَ وَ الْمَرَحَ فِی الْأَرْضِ (۳) وَ عِلْمِهِمْ بِأَنَّ تِلْكَ لَيْسَتْ لَهُمْ عِنْدِی وَ شَدِيدٌ عَادَهٌ مُنْتَزِعَهٌ فَلَمَّا لَمْ يَجِدُوا عِنْدِی تَعَلَّلُوا الْأَعَالِيلَ ثُمَّ الْتَفَتَ عليه السلام إِلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَيْسَ كَذَلِكَ فَقَالُوا بَلَی يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ عليه السلام وَ أَمَّا الْخَامِسَهُ يَا أَخَا الْيَهُودِ فَإِنَّ الْمُتَابِعِينَ لِی لَمَّا لَمْ يَطْمَعُوا فِی تِلْكَ (۴) مِنِّی وَثَبُوا بِالْمَرْأَهِ عَلَیَّ وَ أَنَا وَلِیُّ أَمْرِهَا وَ الْوَصِیُّ عَلَيْهَا فَحَمَلُوهَا عَلَی الْجَمَلِ وَ شَدُّوهَا عَلَی الرِّحَالِ وَ أَقْبَلُوا بِهَا تَخْبِطُ الْفَيَافِیَ وَ تَقْطَعُ الْبَرَارِیَ وَ تَنْبَحُ عَلَيْهَا كِلَابُ الْحَوْأَبِ (۵)

۱- ۱. سوره الأحزاب: ۲۳.

۲- ۲. أی حتّی قتله الأباعد.

۳- ۳. سيأتی معنی الجمله فی البيان، و المرح: الفرح و النشاط الوافر، و التبختر.

۴- ۴. أی فی اعتقال الأموال و المرح فی الأرض.

۵- ۵. قال فی المراصد(۱: ۴۳۳): الحوأب- بالفتح ثمّ السكون و همزه مفتوحه- موضع فی طريق البصره.

وَ تَظْهَرُ لَهُمْ عَلَامَاتُ النَّدَمِ فِی کُلِّ سَاعَهٍ وَ عِنْدَ کُلِّ حَالٍ فِی عُصْبَهٍ قَدْ بَایَعُونِی ثَانِیَهً بَعْدَ بَیْعَتِهِمُ الْأَوْلَی فِی حَیَاهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله حَتَّی أَتَتْ أَهْلَ بَلْدَهٍ قَصِیرَهٍ أَیْدِیهِمْ طَوِیلَهٍ لِحَاهُمْ قَلِیلَهٍ عُقُولُهُمْ عَازِبَهٍ آرَاؤُهُمْ جِیرَانَ بَدْوٍ وَ وُرَّادَ بَحْرٍ فَأَخْرَجْتُهُمْ یَخْبِطُونَ بِسُیُوفِهِمْ مِنْ غَیْرِ عِلْمٍ وَ یَرْمُونَ بِسِهَامِهِمْ بِغَیْرِ فَهْمٍ فَوَقَفْتُ مِنْ أَمْرِهِمْ عَلَی اثْنَتَیْنِ کِلْتَاهُمَا فِی مَحَلِّهِ الْمَکْرُوهِ مِمَّنْ إِنْ کَفَفْتُ لَمْ یَرْجِعْ وَ لَمْ یَعْقِلْ وَ إِنْ أَقَمْتُ کُنْتُ قَدْ صِرْتُ إِلَی الَّتِی کَرِهْتُ فَقَدَّمْتُ الْحُجَّهَ بِالْإِعْذَارِ وَ الْإِنْذَارِ وَ دَعَوْتُ الْمَرْأَهَ إِلَی الرُّجُوعِ إِلَی بَیْتِهَا وَ الْقَوْمَ الَّذِینَ حَمَلُوهَا عَلَی الْوَفَاءِ بِبَیْعَتِهِمْ لِی وَ التَّرْکِ لِنَقْضِهِمْ عَهْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِیَّ وَ أَعْطَیْتُهُمْ مِنْ نَفْسِی کُلَّ الَّذِی قَدَرْتُ عَلَیْهِ وَ نَاظَرْتُ بَعْضَهُمْ فَرَجَعَ وَ ذَکَّرْتُ فَذَکَرَ ثُمَّ أَقْبَلْتُ عَلَی النَّاسِ بِمِثْلِ ذَلِکَ فَلَمْ یَزْدَادُوا إِلَّا جَهْلًا وَ تَمَادِیاً وَ غَیّاً فَلَمَّا أَبَوْا إِلَّا هِیَ رَکِبْتُهَا مِنْهُمْ فَکَانَتْ عَلَیْهِمُ الدَّبْرَهُ وَ بِهِمُ الْهَزِیمَهُ وَ لَهُمُ الْحَسْرَهُ وَ فِیهِمُ الْفَنَاءُ وَ الْقَتْلُ وَ حَمَلْتُ نَفْسِی عَلَی الَّتِی لَمْ أَجِدْ مِنْهَا بُدّاً وَ لَمْ یَسَعْنِی إِذْ فَعَلْتُ ذَلِکَ وَ أَظْهَرْتُهُ آخِراً مِثْلَ الَّذِی وَسِعَنِی مِنْهُ أَوَّلًا مِنَ الْإِغْضَاءِ وَ الْإِمْسَاکِ وَ رَأَیْتُنِی إِنْ أَمْسَکْتُ کُنْتُ مُعِیناً لَهُمْ عَلَیَّ بِإِمْسَاکِی عَلَی مَا صَارُوا إِلَیْهِ وَ طَمِعُوا فِیهِ مِنْ تَنَاوُلِ الْأَطْرَافِ وَ سَفْکِ الدِّمَاءِ وَ قَتْلِ الرَّعِیَّهِ وَ تَحْکِیمِ النِّسَاءِ النَّوَاقِصِ الْعُقُولِ وَ الْحُظُوظِ عَلَی کُلِّ حَالٍ کَعَادَهِ بَنِی الْأَصْفَرِ وَ مَنْ مَضَی مِنْ مُلُوکِ سَبَإٍ وَ الْأُمَمِ الْخَالِیَهِ فَأَصِیرُ إِلَی مَا کَرِهْتُ أَوَّلًا [وَ] آخِراً وَ أَهْمَلْتُ (۱) الْمَرْأَهَ وَ جُنْدَهَا یَفْعَلُونَ مَا وَصَفْتُ بَیْنَ الْفَرِیقَیْنِ مِنَ النَّاسِ وَ لَمْ أَهْجُمْ عَلَی الْأَمْرِ إِلَّا بَعْدَ مَا قَدَّمْتُ وَ أَخَّرْتُ وَ تَأَنَّیْتُ وَ رَاجَعْتُ وَ أَرْسَلْتُ وَ سَافَرْتُ وَ أَعْذَرْتُ وَ أَنْذَرْتُ وَ أَعْطَیْتُ الْقَوْمَ کُلَّ شَیْ ءٍ الْتَمَسُوهُ بَعْدَ أَنْ أَعْرَضْتُ عَلَیْهِمْ کُلَّ شَیْ ءٍ لَمْ یَلْتَمِسُوهُ فَلَمَّا أَبَوْا إِلَّا تِلْکَ أَقْدَمْتُ عَلَیْهَا فَبَلَغَ اللَّهُ بِی وَ بِهِمْ مَا أَرَادَ وَ کَانَ لِی عَلَیْهِمْ بِمَا کَانَ مِنِّی إِلَیْهِمْ شَهِیداً ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ: فَقَالَ علیه السلام وَ أَمَّا السَّادِسَهُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَتَحْکِیمُهُمْ وَ مُحَارَبَهُ ابْنِ آکِلَهِ الْأَکْبَادِ وَ هُوَ طَلِیقُ بْنُ طَلِیقٍ مُعَانِدٌ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِرَسُولِهِ وَ الْمُؤْمِنِینَ مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله إِلَی أَنْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَیْهِ مَکَّهَ عَنْوَهً فَأُخِذَتْ بَیْعَتُهُ وَ بَیْعَهُ أَبِیهِ لِی مَعَهُ فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ وَ فِی ثَلَاثَهِ مَوَاطِنَ بَعْدَهُ وَ أَبُوهُ بِالْأَمْسِ أَوَّلُ مَنْ سَلَّمَ عَلَیَّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ وَ جَعَلَ یَحُثُّنِی عَلَی النُّهُوضِ

۱- ۱. فی المصدر: و قد أهملت.

فِي أَخْذِ حَقِّي مِنَ الْمَاضِينَ قَبْلِي وَ يُجَدِّدُ لِي بَيْعَتَهُ كُلَّمَا أَتَانِي وَ أَعْجَبُ الْعَجَبِ أَنَّهُ لَمَّا رَأَى رَبِّي تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَدْ رَدَّ إِلَيَّ حَقِّي وَ أَقَرَّهُ فِي مَعْدِنِهِ وَ انْقَطَعَ طَمَعُهُ أَنْ يَصِيرَ فِي دِينِ اللَّهِ رَابِعاً وَ فِي أَمَانَةٍ حُمِّلْنَاهَا حَاكِماً كَرَّ عَلَى الْعَاصِي بْنِ الْعَاصِ (۱) فَاسْتَمَالَهُ فَمَالَ إِلَيْهِ ثُمَّ أَقْبَلَ بِهِ بَعْدَ إِذْ أَطْمَعَهُ مِصْرَ(۲) وَ حَرَامٌ عَلَيْهِ أَنْ يَأْخُذَ مِنَ الْفَيْءِ دُونَ قِسْمِهِ دِرْهَماً وَ حَرَامٌ عَلَى الرَّاعِي إِيصَالُ دِرْهَمٍ إِلَيْهِ فَوْقَ حَقِّهِ فَأَقْبَلَ يَخْبِطُ الْبِلَادَ بِالظُّلْمِ وَ يَطَؤُهَا بِالْغَشْمِ فَمَنْ بَايَعَهُ أَرْضَاهُ وَ مَنْ خَالَفَهُ نَاوَاهُ ثُمَّ تَوَجَّهَ إِلَيَّ نَاكِثاً عَلَيْنَا مُغَيِّراً فِي الْبِلَادِ شَرْقاً وَ غَرْباً وَ يَمِيناً وَ شِمَالًا وَ الْأَنْبَاءُ تَأْتِينِي وَ الْأَخْبَارُ تَرِدُ عَلَيَّ بِذَلِكَ فَأَتَانِي أَعْوَرُ ثَقِيفٍ فَأَشَارَ عَلَيَّ أَنْ أُوَلِّيَهُ الْبِلَادَ الَّتِي هُوَ بِهَا لِأُدَارِيَهُ بِمَا أُوَلِّيهِ مِنْهَا وَ فِي الَّذِي أَشَارَ بِهِ الرَّأْيُ فِي أَمْرِ الدُّنْيَا لَوْ وَجَدْتُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي تَوْلِيَتِهِ لِي مَخْرَجاً وَ أَصَبْتُ لِنَفْسِي فِي ذَلِكَ عُذْراً فَأَعْلَمْتُ الرَّأْيَ فِي ذَلِكَ وَ شَاوَرْتُ مَنْ أَثِقُ بِنَصِيحَتِهِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِي وَ لِلْمُؤْمِنِينَ فَكَانَ رَأْيُهُ فِي ابْنِ آكِلَةِ الْأَكْبَادِ كَرَأْيِي يَنْهَانِي عَنْ تَوْلِيَتِهِ وَ يُحَذِّرُنِي أَنْ أُدْخِلَ فِي أَمْرِ الْمُسْلِمِينَ يَدَهُ وَ لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَرَانِي أَتَّخِذُ الْمُضِلِّينَ عَضُداً فَوَجَّهْتُ إِلَيْهِ أَخَا بَجِيلَةَ مَرَّةً وَ أَخَا الْأَشْعَرِيِّينَ مَرَّةً كِلَاهُمَا رَكَنَ إِلَى الدُّنْيَا وَ تَابَعَ هَوَاهُ فِيمَا أَرْضَاهُ فَلَمَّا لَمْ أَرَهُ يَزْدَادُ فِيمَا انْتَهَكَ (۳) مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ إِلَّا تَمَادِياً شَاوَرْتُ مَنْ مَعِي مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله الْبَدْرِيِّينَ وَ الَّذِينَ ارْتَضَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَمْرَهُمْ وَ رَضِيَ عَنْهُمْ بَعْدَ بَيْعَتِهِمْ وَ غَيْرِهِمْ مِنْ صُلَحَاءِ الْمُسْلِمِينَ وَ التَّابِعِينَ فَكُلٌّ يُوَافِقُ رَأْيُهُ رَأْيِي فِي غَزْوِهِ وَ مُحَارَبَتِهِ وَ مَنْعِهِ مِمَّا نَالَتْ يَدُهُ وَ إِنِّي نَهَضْتُ إِلَيْهِ بِأَصْحَابِي أُنْفِذُ إِلَيْهِ مِنْ كُلِّ مَوْضِعٍ كُتُبِي وَ أُوَجِّهُ إِلَيْهِ رُسُلِي أَدْعُوهُ إِلَى الرُّجُوعِ عَمَّا هُوَ فِيهِ وَ الدُّخُولِ فِيمَا فِيهِ النَّاسُ مَعِي فَكَتَبَ يَتَحَكَّمُ عَلَيَّ وَ يَتَمَنَّى عَلَيَّ الْأَمَانِيَّ وَ يَشْتَرِطُ عَلَيَّ شُرُوطاً لَا يَرْضَاهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولُهُ وَ لَا الْمُسْلِمُونَ وَ يَشْتَرِطُ فِي بَعْضِهَا أَنْ أَدْفَعَ إِلَيْهِ أَقْوَاماً مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أَبْرَاراً فِيهِمْ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ وَ أَيْنَ مِثْلُ عَمَّارٍ وَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ النَّبِيِ

۱- ۱. فی الاختصاص: کر علی العاصی ابن العاصی.

۲- ۲. فی المصدر و الاختصاص: بعد أن أطمعه مصر.

۳- ۳. فی المصدر: فلما لم أره أن یزداد فیما انتهک. و فی الاختصاص. فلما رأیته لم یزد فیما انتهک.

وَ مَا تَقَدَّمَنَا خَمْسَةٌ(۱) إِلَّا كَانَ سَادِسَهُمْ وَ لَا أَرْبَعَةٌ إِلَّا كَانَ خَامِسَهُمْ اشْتَرَطَ دَفْعَهُمْ إِلَيْهِ لِيَقْتُلَهُمْ وَ يَصْلِبَهُمْ وَ انْتَحَلَ دَمَ عُثْمَانَ وَ لَعَمْرُ اللَّهِ مَا أَلَّبَ (۲) عَلَى عُثْمَانَ وَ لَا جَمَعَ النَّاسَ عَلَى قَتْلِهِ إِلَّا هُوَ وَ أَشْبَاهُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ أَغْصَانُ الشَّجَرَهِ الْمَلْعُونَهِ فِی الْقُرْآنِ فَلَمَّا لَمْ أُجِبْ إِلَى مَا اشْتَرَطَ مِنْ ذَلِکَ کَرَّ مُسْتَعْلِیاً فِی نَفْسِهِ بِطُغْیَانِهِ وَ بَغْیِهِ بِحَمِیرٍ لَا عُقُولَ لَهُمْ وَ لَا بَصَائِرَ فَمَوَّهَ لَهُمْ (۳) أَمْراً فَاتَّبَعُوهُ وَ أَعْطَاهُمْ مِنَ الدُّنْیَا مَا أَمَالَهُمْ بِهِ إِلَیْهِ فَنَاجَزْنَاهُمْ وَ حَاکَمْنَاهُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بَعْدَ الْإِعْذَارِ وَ الْإِنْذَارِ فَلَمَّا لَمْ یَزِدْهُ ذَلِکَ إِلَّا تَمَادِیاً وَ بَغْیاً لَقِینَاهُ بِعَادَهِ اللَّهِ الَّتِی عَوَّدَنَا مِنَ النَّصْرِ عَلَى أَعْدَائِهِ وَ عَدُوِّنَا وَ رَایَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِأَیْدِینَا لَمْ یَزَلِ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى یَفُلُّ حِزْبَ الشَّیْطَانِ بِهَا حَتَّى یَقْضِیَ الْمَوْتَ عَلَیْهِ وَ هُوَ مُعَلِّمٌ رَایَاتِ أَبِیهِ الَّتِی لَمْ أَزَلْ أُقَاتِلُهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی کُلِّ الْمَوَاطِنِ فَلَمْ یَجِدْ مِنَ الْمَوْتِ مَنْجًى إِلَّا الْهَرَبَ فَرَکِبَ فَرَسَهُ وَ قَلَبَ رَایَتَهُ لَا یَدْرِی کَیْفَ یَحْتَالُ فَاسْتَعَانَ بِرَأْیِ ابْنِ الْعَاصِ فَأَشَارَ إِلَیْهِ بِإِظْهَارِ الْمَصَاحِفِ وَ رَفْعِهَا عَلَى الْأَعْلَامِ وَ الدُّعَاءِ إِلَى مَا فِیهَا وَ قَالَ إِنَّ ابْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ حِزْبَهُ أَهْلُ بَصَائِرَ وَ رَحْمَهٍ وَ بقیا(۴) وَ قَدْ دَعَوْکَ إِلَى کِتَابِ اللَّهِ أَوَّلًا وَ هُمْ مُجِیبُوکَ إِلَیْهِ آخِراً فَأَطَاعَهُ فِیمَا أَشَارَ بِهِ عَلَیْهِ إِذْ رَأَى أَنَّهُ لَا مَنْجَى لَهُ مِنَ الْقَتْلِ أَوْ الْهَرَبِ غَیْرُهُ فَرَفَعَ الْمَصَاحِفَ یَدْعُو إِلَى مَا فِیهَا بِزَعْمِهِ فَمَالَتْ إِلَى الْمَصَاحِفِ قُلُوبُ مَنْ بَقِیَ مِنْ أَصْحَابِی بَعْدَ فَنَاءِ خِیَارِهِمْ وَ جَهْدِهِمْ فِی جِهَادِ أَعْدَاءِ اللَّهِ وَ أَعْدَائِهِمْ عَلَى بَصَائِرِهِمْ فَظَنُّوا أَنَّ ابْنَ آکِلَهِ الْأَکْبَادِ لَهُ الْوَفَاءُ بِمَا دَعَا إِلَیْهِ فَأَصْغَوْا إِلَى دَعْوَتِهِ وَ أَقْبَلُوا بِأَجْمَعِهِمْ فِی إِجَابَتِهِ فَأَعْلَمْتُهُمْ أَنَّ ذَلِکَ مِنْهُ مَکْرٌ وَ مِنِ ابْنِ الْعَاصِ مَعَهُ وَ إِنَّهُمَا إِلَى النَّکْثِ أَقْرَبُ مِنْهُمَا إِلَى الْوَفَاءِ فَلَمْ یَقْبَلُوا قَوْلِی وَ لَمْ یُطِیعُوا أَمْرِی وَ أَبَوْا إِلَّا إِجَابَتَهُ کَرِهْتُ أَمْ هَوِیتُ شِئْتُ أَوْ أَبَیْتُ حَتَّى أَخَذَ بَعْضُهُمْ یَقُولُ لِبَعْضٍ إِنْ لَمْ یَفْعَلْ فَأَلْحِقُوهُ بِابْنِ عَفَّانَ وَ ادْفَعُوهُ إِلَى ابْنِ هِنْدٍ بِرُمَّتِهِ (۵) فَجَهَدْتُ عَلِمَ اللَّهُ جَهْدِی

۱- ۱. فی الاختصاص: فو اللّه لقد اتینا مع النبیّ و لا یعد منا خمسه اه.

۲- ۲. ألب- بالتخفیف- تجمّع و تحشّد. ألب بینهم: أفسد.

۳- ۳. موّه علیه الامر أو الخبر: زوره علیه و زخرفه و لبسه.

۴- ۴. کذا فی النسخ، و فی المصدر: أهل بصائر و رحمه و یقینا. و فی الاختصاص: أهل بصائر و رحمه و معنی.

۵- ۵. یقال: أعطاه الشی ء برمته أی بجملته.

وَ لَمْ أَدَعْ عِلَّةً فِی نَفْسِی إِلَّا بَلَّغْتُهَا فِی أَنْ یُخَلُّونِی وَ رَأْیِی فَلَمْ یَفْعَلُوا وَ رَاوَدْتُهُمْ عَلَی الصَّبْرِ عَلَی مِقْدَارِ فُوَاقِ النَّاقَهِ أَوْ رَکْضَهِ الْفَرَسِ فَلَمْ یُجِیبُوا مَا خَلَا هَذَا الشَّیْخَ وَ أَوْمَأَ بِیَدِهِ إِلَی الْأَشْتَرِ وَ عُصْبَهً مِنْ أَهْلِ بَیْتِی فَوَ اللَّهِ مَا مَنَعَنِی أَنْ أَمْضِیَ عَلَی بَصِیرَتِی إِلَّا مَخَافَهُ أَنْ یُقْتَلَ هَذَانِ وَ أَوْمَأَ بِیَدِهِ إِلَی الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَیَنْقَطِعَ نَسْلُ رَسُولِ اللَّهِ وَ ذُرِّیَّتُهُ مِنْ أُمَّتِهِ وَ مَخَافَهُ أَنْ یُقْتَلَ هَذَا وَ هَذَا وَ أَوْمَأَ بِیَدِهِ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِیَّهِ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَإِنِّی أَعْلَمُ لَوْ لَا مَکَانِی لَمْ یَقِفَا ذَلِکَ الْمَوْقِفَ فَلِذَلِکَ صَبَرْتُ عَلَی مَا أَرَادَ الْقَوْمُ مَعَ مَا سَبَقَ فِیهِ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَمَّا رَفَعْنَا عَنِ الْقَوْمِ سُیُوفَنَا تَحَکَّمُوا فِی الْأُمُورِ وَ تَخَیَّرُوا الْأَحْکَامَ وَ الْآرَاءَ وَ تَرَکُوا الْمَصَاحِفَ وَ مَا دَعَوْا إِلَیْهِ مِنْ حُکْمِ الْقُرْآنِ وَ مَا کُنْتُ أُحَکِّمُ فِی دِینِ اللَّهِ أَحَداً إِذْ کَانَ التَّحْکِیمُ فِی ذَلِکَ الْخَطَأَ الَّذِی لَا شَکَّ فِیهِ وَ لَا امْتِرَاءَ فَلَمَّا أَبَوْا إِلَّا ذَلِکَ أَرَدْتُ أَنْ أُحَکِّمَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَیْتِی أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ أَرْضَی رَأْیَهُ وَ عَقْلَهُ وَ أَثِقُ بِنَصِیحَتِهِ وَ مَوَدَّتِهِ وَ دِینِهِ وَ أَقْبَلْتُ لَا أُسَمِّی أَحَداً إِلَّا امْتَنَعَ مِنْهُ ابْنُ هِنْدٍ وَ لَا أَدْعُوهُ إِلَی شَیْ ءٍ مِنَ الْحَقِّ إِلَّا أَدْبَرَ عَنْهُ وَ أَقْبَلَ

ابْنُ هِنْدٍ یُسَوِّمُنَا عَسْفاً(۱) وَ مَا ذَاکَ إِلَّا بِاتِّبَاعِ أَصْحَابِی لَهُ عَلَی ذَلِکَ فَلَمَّا أَبَوْا إِلَّا غَلَبَتِی عَلَی التَّحَکُّمِ تَبَرَّأْتُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُمْ وَ فَوَّضْتُ ذَلِکَ إِلَیْهِمْ فَقَلَّدُوهُ امْرَأً فَخَدَعَهُ ابْنُ الْعَاصِ خَدِیعَهً ظَهَرَتْ فِی شَرْقِ الْأَرْضِ وَ غَرْبِهَا وَ أَظْهَرَ الْمَخْدُوعُ عَلَیْهَا نَدَماً ثُمَّ أَقْبَلَ علیه السلام عَلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ قَالُوا بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ: فَقَالَ علیه السلام وَ أَمَّا السَّابِعَهُ یَا أَخَا الْیَهُودِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ عَهِدَ إِلَیَّ أَنْ أُقَاتِلَ فِی آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ أَیَّامِی قَوْماً مِنْ أَصْحَابِی یَصُومُونَ النَّهَارَ وَ یَقُومُونَ اللَّیْلَ وَ یَتْلُونَ الْکِتَابَ یَمْرُقُونَ بِخِلَافِهِمْ عَلَیَّ وَ مُحَارَبَتِهِمْ إِیَّایَ مِنَ الدِّینِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِیَّهِ فِیهِمْ ذُو الثُّدَیَّهِ یُخْتَمُ لِی بِقَتْلِهِمْ بِالسَّعَادَهِ فَلَمَّا انْصَرَفْتُ إِلَی مَوْضِعِی هَذَا یَعْنِی بَعْدَ الْحَکَمَیْنِ أَقْبَلَ بَعْضُ الْقَوْمِ عَلَی بَعْضٍ بِاللَّائِمَهِ فِیمَا صَارُوا إِلَیْهِ مِنْ تَحْکِیمِ الْحَکَمَیْنِ فَلَمْ یَجِدُوا لِأَنْفُسِهِمْ مِنْ ذَلِکَ مَخْرَجاً إِلَّا أَنْ قَالُوا کَانَ یَنْبَغِی لِأَمِیرِنَا أَنْ لَا یُتَابِعَ مَنْ أَخْطَأَ وَ أَنْ یَقْضِیَ بِحَقِیقَهِ رَأْیِهِ عَلَی قَتْلِ نَفْسِهِ وَ قَتْلِ مَنْ خَالَفَهُ مِنَّا فَقَدْ کَفَرَ بِمُتَابَعَتِهِ إِیَّانَا وَ طَاعَتِهِ لَنَا فِی الْخَطَاءِ وَ أُحِلَّ لَنَا بِذَلِکَ قَتْلُهُ وَ سَفْکُ دَمِهِ فَتَجَمَّعُوا عَلَی ذَلِکَ وَ خَرَجُوا رَاکِبِینَ

۱- ۱. سامه الامر و سومه: کلفه ایّاه. و العسف: الظلم.

رُءُوسَهُمْ يُنَادُونَ بِأَعْلَى أَصْوَاتِهِمْ لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ ثُمَّ تَفَرَّقُوا فِرْقَةٌ بِالنُّخَيْلَهِ وَ أُخْرَى بِحَرُورَاءَ وَ أُخْرَى رَاكِبَةٌ رَأْسَهَا تَخْبِطُ الْأَرْضَ شَرْقاً حَتَّى عَبَرَتْ دِجْلَهَ فَلَمْ تَمُرَّ بِمُسْلِمٍ إِلَّا امْتَحَنَتْهُ فَمَنْ تَابَعَهَا اسْتَحْيَتْهُ وَ مَنْ خَالَفَهَا قَتَلَتْهُ فَخَرَجْتُ إِلَى الْأُولَيَيْنِ وَاحِدَهً بَعْدَ أُخْرَى أَدْعُوهُمْ إِلَى طَاعَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الرُّجُوعِ إِلَيْهِ فَأَبَيَا إِلَّا السَّيْفَ لَا يَقْنَعُهَا غَيْرُ ذَلِكَ فَلَمَّا أَعْيَتِ الْحِيلَهُ فِيهِمَا حَاكَمْتُهُمَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَتَلَ اللَّهُ هَذِهِ وَ هَذِهِ وَ كَانُوا يَا أَخَا الْيَهُودِ لَوْ لَا مَا فَعَلُوا لَكَانُوا رُكْناً قَوِيّاً وَ سَدّاً مَنِيعاً فَأَبَى اللَّهُ إِلَّا مَا صَارُوا إِلَيْهِ ثُمَّ كَتَبْتُ إِلَى الْفِرْقَهِ الثَّالِثَهِ وَ وَجَّهْتُ رُسُلِي تَتْرَى (١) وَ كَانُوا مِنْ جُلَّهِ أَصْحَابِي وَ أَهْلِ التَّعَبُّدِ مِنْهُمْ وَ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا فَأَبَتْ إِلَّا اتِّبَاعَ أُخْتَيْهَا وَ الِاحْتِذَاءَ عَلَى مِثَالِهِمَا وَ شَرَعَتْ (٢) فِي قَتْلِ مَنْ خَالَفَهَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَ تَتَابَعَتْ إِلَيَّ الْأَخْبَارُ بِفِعْلِهِمْ فَخَرَجْتُ حَتَّى قَطَعْتُ إِلَيْهِمْ دِجْلَهَ أُوَجِّهُ السُّفَرَاءَ وَ النُّصَحَاءَ وَ أَطْلُبُ الْعُتْبَى بِجُهْدِي (٣) بِهَذَا مَرَّهً وَ بِهَذَا مَرَّهً وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى الْأَشْتَرِ وَ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ وَ سَعِيدِ بْنِ قَيْسٍ الْأَرْحَبِيِّ وَ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ الْكِنْدِيِّ فَلَمَّا أَبَوْا إِلَّا تِلْكَ رَكِبْتُهَا مِنْهُمْ فَقَتَلَهُمُ اللَّهُ يَا أَخَا الْيَهُودِ عَنْ آخِرِهِمْ وَ هُمْ أَرْبَعَهُ آلَافٍ أَوْ يَزِيدُونَ حَتَّى لَمْ يُفْلِتْ (۴) مِنْهُمْ مُخْبِرٌ فَاسْتَخْرَجْتُ ذَا الثُّدَيَّهِ مِنْ قَتْلَاهُمْ بِحَضْرَهِ مَنْ تَرَى لَهُ ثَدْيٌ كَثَدْيِ الْمَرْأَهِ ثُمَّ الْتَفَتَ عليه السلام إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَيْسَ كَذَلِكَ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ عليه السلام قَدْ وَفَيْتُ سَبْعاً وَ سَبْعاً يَا أَخَا الْيَهُودِ وَ بَقِيَتِ الْأُخْرَى وَ أُوشِكُ بِهَا فَكَانَ قَدْ(۵) فَبَكَى أَصْحَابُ عَلِيٍّ عليه السلام وَ بَكَى رَأْسُ الْيَهُودِ وَ قَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنَا بِالْأُخْرَى فَقَالَ الْأُخْرَى أَنْ تُخْضَبَ هَذِهِ وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى لِحْيَتِهِ مِنْ هَذِهِ وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى هَامَتِهِ قَالَ وَ ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُ النَّاسِ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ بِالضَّجَّهِ وَ الْبُكَاءِ حَتَّى لَمْ يَبْقَ بِالْكُوفَهِ دَارٌ إِلَّا خَرَجَ أَهْلُهَا فَزِعاً وَ أَسْلَمَ رَأْسُ الْيَهُودِ عَلَى يَدَيْ عَلِيٍّ عليه السلام مِنْ سَاعَتِهِ وَ لَمْ يَزَلْ مُقِيماً حَتَّى

۱- ۱. تترى أصلها« و ترى» و معناها مجى ء الواحد بعد الآخر نحو « أَرْسَلْنا رُسُلَنا تَتْرا» أى واحدا بعد واحد.

۲- ۲. في المصدر: و أسرعت.

۳- ۳. في المصدر: لجهدى.

۴- ۴. في الاختصاص: لم يفلتنى.

۵- ۵. سيأتى معناه في البيان. و في الاختصاص: و كان قد قربت.

قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ أَخَذَ ابْنُ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ فَأَقْبَلَ رَأْسُ الْيَهُودِ حَتَّى وَقَفَ عَلَى الْحَسَنِ عليه السلام وَ النَّاسُ حَوْلَهُ وَ ابْنُ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ اقْتُلْهُ قَتَلَهُ اللَّهُ فَإِنِّي رَأَيْتُ فِي الْكُتُبِ الَّتِي أُنْزِلَتْ عَلَى مُوسَى عليه السلام أَنَّ هَذَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ جُرْماً مِنِ ابْنِ آدَمَ قَاتِلِ أَخِيهِ وَ مِنَ الْقُدَارِ(۱) عَاقِرِ نَاقَهِ ثَمُودَ(۲).

ختص، [الإختصاص] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ الْجَعْفَرِيُّ عَنْ يَعْقُوبَ الْكُوفِيِّ: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]الخصال: امام باقر علیه السّلام فرمود: پس از واقعه نهروان و در حالی که علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین علیه السّلام در مسجد کوفه بودند، بزرگ یهودیان نزد آن حضرت آمده و عرض کرد: یا امیرالمؤمنین، من قصد دارم چیزهایی را از شما بپرسم که جز نبی یا وصیّ نبی پاسخ آن‌ها را نمی‌داند. فرمود: ای برادر یهود، هرچه می‌خواهی بپرس. عرض کرد: ما در کتاب (تورات) می‌خوانیم که خدای عزّوجل هرگاه پیامبری مبعوث فرموده، به وی وحی نموده که از اهل بیت خود یکی را برگزیند که پس از وی کار او را در میان اُمّتش دنبال کند و اینکه از امتش عهدی در خصوص او بگیرد که پس از وی از آن عهد پیروی کنند و بر طبق آن عهد عمل کنند، و اینکه خدای عزّوجل اوصیا را در حیات پیامبران و بعد از وفاتشان مورد آزمایش قرار می‌دهد، اکنون مرا آگاه بفرما که خداوند اوصیا را چندبار در حیات پیامبران و چندبار بعد از پیامبران می‌آزماید؟ و فرجام کار اوصیا اگر از امتحان سربلند بیرون آیند، کجاست؟ علی علیه السّلام فرمود: سوگند به خدایی که جز او خدایی نیست، خدایی که دریا را برای بنی‌اسرائیل شکافت و تورات را بر موسی نازل فرمود، اگر تو را پاسخ دهم به آن اقرار می کنی؟ گفت: بلی . فرمود: سوگند به کسی که دریا را برای بنی‌اسرائیل شکافت و تورات را بر موسی نازل فرمود: اگر پاسخت دادم اسلام میآوری؟ عرض کرد: آری .

سپس علی علیه السّلام به وی فرمود: خدای عزّوجل در حیات انبیا، اوصیا را در هفت مورد امتحان می کند

ص: ۱۶۷

تا میزان اطاعتشان را بیازماید، و چون از اطاعت و امتحانشان راضی گشت، به پیامبران وحی می کند که آنان را در حیات خود به عنوان اولیا و بعد از وفاتشان به عنوان اوصیا برگزینند. و بدین ترتیب اطاعت از اوصیا بر امتهایی که به طاعت انبیاء عقیده دارند واجب میشود. و بعد از وفات انبیا در هفت مورد اوصیا را امتحان می کند تا صبرشان را بیازماید و هنگامی که سرفراز بیرون آمدند، سعادت را بر ایشان ختم می گرداند تا ایشان را به انبیا ملحق گرداند در حالی که سعادت را برای ایشان به کمال رسانده باشد. بزرگ یهود عرض کرد: راست گفتی یا امیرالمؤمنین، اکنون مرا آگاه کنید که خداوند چندبار در حیات محمّد صَلی الله علیهِ و آله و چندبار بعد از وفات آن حضرت تو را امتحان کرده است؟ و اینکه فرجام کارتان به کجا ختم می‌شود؟ سپس علی علیه السّلام دست وی را گرفته و فرمود: برخیز ای برادر یهود تا تو را به آن‌ها آگاه سازم. پس جمعی از یاران آن حضرت عرض کردند: یا امیرالمؤمنین، ما را نیز به همراه وی از آن‌ها آگاه سازید. فرمود: بیم آن دارم که قلب‌هایتان تحمّل آن را نداشته باشد. عرض کردند: چرا چنین است یا امیرالمؤمنین؟ فرمود: به سبب اموری است که در مورد بسیاری از شما بر من مکشوف شده است. سپس مالک اشتر برخاسته و عرض کرد: یا امیرالمؤمنین، ما را از آن‌ها آگاه فرما، زیرا به خدا سوگند که ما می‌دانیم وصیّ پیامبری جز شما بر روی زمین نیست و ما به یقین می‌دانیم که خداوند پس از پیامبر ما صَلی الله علیهِ و آله پیامبر دیگری نخواهد فرستاد و اینکه اطاعت شما همچون اطاعت پیامبرمان بر گردن ماست.

سپس علی علیه السّلام نشسته و رو به آن یهودی نموده و به وی فرمود: ای برادر یهود، خداوند عزّوجل در حیات پیامبرمان محمّد صَلی الله علیهِ و آله در هفت جا مرا امتحان فرمود و – بی‌آنکه بخواهم خود را تزکیه کرده باشم- مرا به لطف خدا مطیع خودش یافت. عرض کرد: آن موارد کدام بود یا امیرالمؤمنین؟ فرمود: اما نخستینِ آن‌ها اینکه خدای عزّوجل به پیامبر ما وحی فرمود و او را به رسالت برانگیخت، من که کوچک‌ترین عضو خانواده بودم، به وی در خانه‌اش خدمت می کردم و برای برآوردن خواسته‌های ایشان تلاش می‌نمودم. سپس کوچک و بزرگ خاندان عبدالمطّلب را به شهادت دادن به اینکه خدایی جز الله نیست و اینکه او فرستاده خداست، دعوت فرمود لیکن ایشان از اجابت دعوتش امتناع ورزیده و منکر ادعای وی گشته او را ترک گفتند و با وی از در مخالفت برخاسته از او عزلت گزیده و دوری جستند در حالی که دیگر مردم با آن حضرت قطع رابطه نموده و به دشمنی و مخالفت با وی برخاسته بودند و ادّعای او را به دلیل اینکه دل‌هایشان تاب تحمّل آن را نداشت و خردهایشان از درک آن ناتوان بود، تاب نیاوردند اما من به تنهایی و به سرعت و مطیعانه و از روی یقین دعوت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را اجابت نمودم بی‌آنکه کوچک‌ترین تردیدی در مورد وی داشته باشم. سپس سه سال بر ما گذشت بی... آنکه جز من و دختر خویلد خدایش رحمت کند،- که چنین کرده است –

ص: ۱۶۸

بر روی زمین مردمانی باشند که نماز بخوانند یا به رسالت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله و آنچه خداوند بر وی نازل فرموده بود، گواهی دهند. آن‌گاه امیرالمؤمنین علیه السّلام رو به یاران خود نموده است و فرمود: آیا جز این است؟! عرض کردند: درست می‌فرمایید یا امیرالمؤمنین.

سپس آن حضرت علیه السّلام فرمود: اما دوم ای برادر یهود، قریش همچنان در فکر و چاره‌اندیشی و دسیسه چینی برای قتل پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بودند تا اینکه در نهایت در روز الندوهٔ که ابلیس به هیأت أعور ثقیف (مغیرهٔ بن شعبه ثقفی) نیز در جمع ایشان حضور داشت، پس از رایزنی‌های بسیار به این نتیجه رسیدند که از هرتیره از قریش یک نفر به نمایندگی انتخاب شود و جملگی باهم و شمشیر به دست شب هنگام به سراغ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آمده و هنگام خواب، همگی آن‌ها هم زمان ضربتی با شمشیر بر پیکر آن حضرت وارد نموده و ایشان را به قتل برسانند، در این صورت اگر او را کشتند، قریش از مردان خود دفاع خواهد کرد و آنان را تسلیم (بنی‌هاشم) نخواهند کرد و بدین ترتیب خونش هدر خواهد رفت. لیکن جبرئیل علیه السّلام بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نازل گشته و آن حضرت را از ماجرا آگاه نمود و به وی خبر داد که در چه شبی گرد هم خواهند آمد و در چه ساعتی به محل خواب آن حضرت هجوم خواهند برد، و به ایشان امر نمود که در همان ساعتی که به سوی غار(ثور) حرکت کرد، حرکت کند. سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا از ماجرا آگاه نموده و امر فرمود که در بستر وی بخوابم و با جان خودم خطر را از او دور سازم، پس من نیز به شتاب و شادمان از اینکه به جای وی کشته شوم، فرمان ایشان را اطاعت نمودم؛ سپس پیامبر رفتند و من نیز در بستر او خوابیدم، آن‌گاه مردان قریش با این اطمینان که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را خواهند کُشت، وارد شدند، و چون همگی وارد اتاقی شدند که من در آن بودم، ناگهان با شمشیر خود به مقابله با ایشان پرداخته و از خود دفاع نموده ایشان را از خود راندم آن‌گونه که هم خدا و هم مردم از آن اطلاع دارند، سپس رو به یاران خود کرده و فرمود:آیا چنان نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین!

سپس آن حضرت علیه السّلام فرمود: اما سومی ای برادر یهود، دو پسر ربیعه و پسر عُتبه دلاوران قریش بودند که در جنگ بدر حریف طلبیدند لیکن احدی از قریش به مصاف ایشان نرفت، از این رو رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا که از همه صحابه کم سن و سال‌تر و در جنگ کم تجربه‌تر بودم به همراه دو یار دیگر که خدایشان رحمت کند، - که چنین کرده است - علیه آنان برانگیخت و خدای عزّوجل ولید و شیبه را بر دست من به قتل رساند و این سوای دیگر بزرگان قریش بود که در آن روز به قتل رساندم و غیر از کسانی است که به اسارت درآوردم و کشتگان بر دست من بیش از کشتگان بر دست یارانم بود و در آن روز عموزاده‌ام رحمهٔ الله علیه به شهادت

رسید، سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنان نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین.

پس علی علیه السّلام فرمود: اما چهارمی ای برادر یهود آن است که مردم مکه یکپارچه به همراه قبایل عرب و قریش که دعوت ایشان را پذیرفته بودند، به خون‌خواهی کُشتگان مشرک جنگ بدر به سوی ما حرکت کردند. پس جبرئیل بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نازل گشته و آن حضرت را از ماجرا آگاه نمود. سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به همراه صحابه خود به کوه اُحد رفته و در آن‌جا اردو زد. سپس مشرکان سر رسیدند و یکپارچه چون یک مرد به ما حمله آوردند و از مسلمانان خیلی‌ها به شهادت رسیدند و آنهایی که باز مانده بودند نیز فرار کردند و من با رسول خدا صلی الله علیه و آله باقی ماندم و مهاجرین و انصار به سوی خانه‌هایشان در مدینه گریختند در حالی که هریک از آن‌ها می‌گفت: پیامبر و یارانش کشته شدند، سپس خدای عزّوجل به صورت مشرکان زد و شکست خوردند و این در حالی بود که در رکاب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بیش از هفتاد زخم برداشته بودم که این و این از جمله آن‌ها هستند- پس ردای خود را به کنار زده، دست روی زخم‌ها کشید- و در آن روز کارهایی از من سر زد که پاداش آن بر خدا است ان شاء الله، سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا جز این بوده است؟ عرض کردند: چنین بوده است یا امیرالمؤمنین!

سپس فرمود: اما پنجمی ای برادر یهود اینکه قریش و دیگر قبایل عرب باهم گرد آمده و عهد و پیمان بستند که تا رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و ما خاندان بنی‌عبدالمطلّب را به قتل نرسانند، باز نگردند و با این عزم به سوی ما آمدند، با تمام توان و سلاحشان تا اینکه در حالی که از پیروزی خود اطمینان داشتند، بر ما در مدینه وارد شدند. از طرفی جبرئیل بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نازل گشته و آن حضرت را از حرکت این سپاه آگاه فرمود و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله با کمک مهاجرین و انصار خندقی پیرامون مدینه حفر نمود، آن‌گاه قریش سر رسید و در آن سوی خندق ما را به محاصره خود در آورد در حالی که خود را قوی و ما را ضعیف می‌پنداشت از این رو پیوسته خط و نشان می‌کشید لیکن از این سو رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آنان را به سوی خدای عزّوجل دعوت و آنان را به حق خویشاوندی و رحم سوگند می‌داد ولی نمی‌پذیرفتند و این دعوت‌ها جز بر سرکشی و طغیان آن‌ها نمی‌فزود. در آن روز دلاورترین دلیران عرب عمرو بن ودّ عامری بود که همانند شتر کف بر دهان آورده و حریف می‌طلبید و رجز می‌خواند، گاه با نیزه و گاه با شمشیر نمایش رزم می‌داد بی‌آنکه کسی جرأت مبارزه

یا امیدی به شکست دادن وی داشته باشد، نه حمیّت کسی را وادار می‌کرد پاپیش بگذارد و نه آگاهی و بصیرت کسی را دل گرمی جنگیدن با وی را می‌داد. در چنین احوالی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من امر فرمود که برخیزم و با دست مبارک خود عمامه بر سرم گذاشته و شمشیرخود یعنی همین شمشیر- و دست خود را روی ذوالفقار گذاشت- را به دست من داد، آن‌گاه در حالی که زنان مدینه از قدرت عمرو بن ود بر من هراسان بودند و می‌گریستند، به جنگ او رفتم و خدای عزّوجل وی را به دست من به قتل رساند در حالی که عرب دلاور مردی همتای او را در میان خود نداشت. و او نیز این ضربه را به من زد- و با دست خود به سرش اشاره نمود- و بدین ترتیب خداوند قریش و قبایل عرب را دچار هزیمت فرمود و آن‌ها به واسطه من به خواری و ذلّت گرفتار آمدند، سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین چنین بود.

سپس آن حضرت فرمود: اما ششمین مورد ای برادر یهود، ما به همراه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به شهر دوستانت «خیبر» وارد شدیم و با مردانی از یهود و سوارانی از قریش و دیگر قبائل مواجه شدیم و آنها با کوهی از اسبان و مردان جنگی و سلاح با ما روبرو شدند در حالی که آن‌ها در نفوذ ناپذیرترین دژ موضع گرفته بودند و تعدادشان از ما بیشتر بود و هرکدامشان پیوسته فریاد برآورده و ما را دعوت به مبارزه می‌کردند لیکن هر که از یاران من به جنگشان رفت، او را به قتل رساندند، تا وقتی که چشم‌ها غرق در خون گشت و من به مبارزه دعوت شدم در حالی هر کس به فکر نجات جان خود بود، دوستان من به یکدیگر نگریسته و باهم می‌گفتند: یا ابا الحسن برخیز. سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا به سوی ایشان فرستاد و هرکس که به مصاف من آمد او را به قتل رساندم و هر سواری که به سوی من شتافت، با نیزه‌ای او را از پای در آوردم، آن‌گاه همانند شیری که به شکارش حمله بَرَد، چنان بر ایشان حمله بردم که به همه درون شهر عقب‌نشینی کردند و من به درون دژ رفته، راه را بر آنان بسته و در را با دست خود از جا کنده و به تنهایی وارد شهرشان گشته هریک از مردان آن‌ها را که دیدم، از دم تیغ گذرانده، زنانی را که می‌یافتم به اسارت می‌گرفتم تا اینکه آن قلعه را به تنهایی فتح کردم بی... آنکه کسی جز خدای یگانه مرا یاری داده باشد؛ سپس رو به یاران خود کرده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین!

سپس آن حضرت فرمود: اما هفتمین مورد ای برادر یهود، چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله عازم مکه شد، اراده فرمود راه عذر را بر آنان ببندد و ایشان را به سوی خدای عزّوجل دعوت کند همان‌طور که قبلاً نیز آن‌ها را دعوت کرده بود، پس نامه... ای برای ایشان نوشت و آنان را از عذاب خدا برحذر داشته، وعده بخشش و آمرزش پروردگار را به آن‌ها داد و در پایان آن سوره برائت را نوشت تا برایشان خوانده شود. سپس به همه صحابه پیشنهاد کرد که نامه را به مکه ببرند اما همگی در پذیرش این مأموریت سستی به خرج داده و طفره رفتند و چون آن حضرت احوال را چنین دید، یکی از ایشان را مأمور این کار کرد و وی را روانه نمود. اما جبرئیل علیه السّلام نزد آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله آمده و گفت: یا محمّد، این کار یا باید توسط شخص شما به انجام برسد یا اینکه مردی از خانواده‌ات این کار را انجام دهد. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا از موضوع آگاه فرمود و مرا با نامه خود

به مکه فرستاد. پس من در حالی وارد مکه شدم که مردم آن در دشمنی با من به گونه ای بودند که همه میدانید.

هرکدام از آن‌ها اگر می‌توانست مرا قطعه قطعه می‌کرد و هر قطعه از گوشت مرا برسر کوهی می‌گذاشت هرچند این کار به قیمت از دست رفتن جان خود و خانواده و فرزندان و اموالش گردد. سپس رسالت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را به ایشان ابلاغ نموده و نامه آن حضرت را بر ایشان خواندم و این در حالی بود که همگی چه مردان و چه زنانشان با تهدید و ارعاب و با من روبرو می‌شدند و کینه خود را نسبت به من آشکار می‌کردند. اما شما دیدید که من این کار را انجام دادم؛ سپس رو به یاران خود کرده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین.

سپس آن حضرت فرمود: ای برادر یهود، این‌ها بودند مواردی که پروردگارم عزّوجل در حیات پیامبرش مرا با آن‌ها آزمود و در همه آن‌ها به لطف خود مرا چنان مطیع آن حضرت دید که احدی در این مورد به منزلت من نمی‌رسد و اگر اراده می‌... نمودم آن را توصیف می‌کردم ولی خدای عزّوجل از خودستایی نهی فرموده است. پس گفتند: یا امیرالمؤمنین، به خدا سوگند راست گفتی، به راستی که خداوند شما را فضیلت خویشاوندی با پیامبرمان را عنایت فرموده و با برادرِ پیامبر قراردادنت تو را سعادتمند گردانیده به گونه‌ای که نزد وی منزلت هارون از موسی را یافته‌ای و خداوند شما را بر دیگران برتری داده است به سبب میادینی که در آن حضور یافتی و خطر هایی که به جان خریدی و ثواب مواردی را که فرمودید و موارد بسیار دیگری را که ذکر نکردید برای شما ذخیره کرده است. مواردی که هیچ مسلمانی نظیر آن‌ها را ندارد و این را کسانی از میان ما می‌... گویند که برخی شما را با پیامبر دیده‌اند و برخی دیگر شما را بعد از آن حضرت دیده‌اند، اکنون یا امیرالمؤمنین، ما را آگاه فرما که پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله خدای عزّوجل شما را به چه آزمون‌هایی مبتلا کرد و توانستید بر تحمل آن‌ها شکیبا باشید. گرچه ما خود بر آن‌ها وقوف داریم و اگر بخواهیم آن را به وصف می‌آوریم لیکن دوست داریم آن‌ها را از زبان خود شما بشنویم همان‌طور که از شما شنیدیم خداوند در حیات پیامبر صَلی الله علیهِ و آله شما را به چیزهایی آزموده که در همه آن‌ها از آن حضرت اطاعت فرموده‌اید.

پس آن حضرت فرمود: ای برادر یهود، خداوند متعال مرا پس از رحلت پیامبرش صَلی الله علیهِ و آله در هفت مورد آزمود و - بی‌آنکه بخواهم خود را بستایم- به لطف و نعمت خود مرا صبور یافت، اما نخستین آن‌ها ای برادر یهود آن است که در میان همه مسلمانان، کسی جز پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نبود که با وی اُنس بگیرم و یا تکیه کنم و یا اطمینان کنم یا تقرّب جویم، او از کودکی مرا پرورش داد و در بزرگی پناه داد و در تنگدستی کفایت نمود. و نگذاشت یتیم بودن را احساس کنم و از گدایی و کسب و کار بی نیازم نمودم و سرپرستی من و فرزندانم را برعهده گرفت، این در ارتباط با مسائل گذران زندگی دنیوی بود، و علاوه بر آن مرا به سوی مراتب عالی در پیشگاه خدای عزّوجل کشید،

ص: ۱۷۲

سپس به سبب وفات رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مصیبتی بر من نازل گردید که گمان نکنم اگر قهرا بر کوه‌ها نازل می‌... گردید توان برخاستن می‌یافتند. گروهی از اهل بیت خویش را بی‌تاب و گروهی اختیار صبر از کف داده می‌دیدم که توان خویشتن داری نداشته و قادر به حمل بار مصیبتی به این سنگینی نبودند، بی‌تابی صبر از کفشان به در برده عقلشان را دچار حیرت نموده و قدرت فهم و افهام و گفت و شنود را از ایشان سلب کرده، و سایر مردم از غیر بنی‌عبدالمطّلب یا تسلیت گفته و

امر به صبر می‌نمونـد و یا اینکه با گریه و بی‌تابی خود با آنان همـدردی می‌کردند، و من پس از وفات آن حضـرت صبر پیشـه کرده به اموری که آن حضـرت مرا بدان‌ها فرمان داده بود، مشغول گشتم از قبیل: آماده ساختن و غسل دادن و حنوط کردن و کفن نمودن و نماز میّت را بر وی خوانـدن و به خاک سپردن و گردآوری کتاب خدا و پرداختن به برآوردن تعهدات ایشان به مردم بی‌آنکه اشـک روان و هیجـان آه و ناله و گزش سوزش و عظمت مصـیبت مرا از وظیفه اصـلی باز دارد تا اینکه توانسـتم حق واجب خـدا و رسولش را در این خصوص که بر دوش من بود به انجام برسانم و آنچه را که به من امر فرموده بود به جای آورم و آن را صابرانه و تقرب‌جویان تحمل نمودم؛ سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین.

سپس فرمود: امـا مورد دوم ای برادر یهود آن است که رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله در حیـات خود مرا امیر همه اُمّت خود نمـود و از همـه حاضـران برای مـن بیعت گرفت که گـوش به فرمـان من باشـند و از من اطـاعت نماینـد و به ایشـان امر فرمـود حاضـران غایبان را از این موضوع آگاه سازنـد. از آن پس اگر در حضور وی بودم فرمان رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله را به مردم ابلاغ می‌نمودم و چون از ایشان جـدا می گشتیم امارت مردم را به عهـده داشـتم، هرگز به ذهنم خطور نمیکرد که احدی در امر ریـاست حال چه در زمان پیامبر و چه بعـد از ایشان با من به منازعه برخیزد. از طرفی رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله به هنگام بیماریش فرمان داده بود که سپاهی را که به فرمانـدهی اسامهٔ بن زید تجهیز نموده بود، بی‌درنگ حرکت کند و هیچ… کس را از اوس و خزرج و بزرگان عرب و از سایر مردم که می‌ترسید بیعت را درهم بشکنند و آنانی را که می‌دانست به خاطر کشـته شدن پدران، برادران و نزدیکانشان به دست من کینه‌ای از من به دل دارند، ملزم کرد که ضـمن آن سـپاه باشـند و نیز از مهاجرین و انصار و مسـلمانان و دیگران و کسانی که مؤلفهٔ قلوبهم نامیده می‌شدند و منافقان را نیز ملزم به همراهی سـپاه اسامه نمود تا فقط کسانی باقی بماننـد که دل‌هایشان با من صاف است و تا کسـی چیزی نگویـد که مرا خوش نیایـد و چیزی مانع از دست‌یـابی من به ولایـت و قیام به امر رعیّت آن حضـرت پس از وی نشود، و آخرین چیزی که بر زبان آورد که مربوط به امر اُمّت وی بود این بود که لشـکر اسـامه بی‌درنـگ حرکت کنـد و هیـچ کس از آن کسانی که مقرر فرموده بود با آن برونـد، بر جای نماند،

ص: ۱۷۳

و در این باره اصـرار و تأکیـد بسـیار می‌فرمود. اما پس از رحلت پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله ناگاه دریافتم کسانی که قرار بود با سپاه اسامه بن زیـد باشـند، برخلاف دسـتور پیامبر ترک مراکز خود نموده و پست‌های خویش را رها کرده و فرمان رسول خدا را در رفتن بـا سـپاه اُسامه و ملازمت امیرشان و حرکت در زیر پرچم وی را تا مقصـد معین شـده ندیـده گرفته و امیرشان را در اردوکاهش تنها گذاشـته، بر اسـبان خود سوار گشته و به تاخت به سوی گشودن گرهی که خداوند و رسول او آن را برای من بر گردن‌های ایشان بسـته بودنـد، بازگشـته و آن را گشوده و عهد خود را با خدا و رسول او شکسـتند و به جای آن برای خود عقـد و پیمـانی بسـتند که حاصـل گفتگـو و مشـورت اختصاصـی آنـان بود بی‌آنکه احـدی از مـا فرزنـدان عبـدالمطّلب در آن مشـارکتی یا مشورتی داشته باشـند یا درخواست فسـخ بیعتی که در ارتباط با من بر گردن داشـته‌انـد را کرده باشـند. آن‌ها در حالی دست به چنین کارهایی زدنـد که من مشغول تجهیز رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله بوده و به چیزی جز این کار اهمیّت نمی‌دادم، زیرا این کـار مهمـترین کارهـا و سـزاوارترین آن‌هـا بـود که بـدان پرداخته شـود، این بود ای برادر یهود کـاری‌ترین

زخمی که بر قلب من وارد گشت در حالی که من در مصیبت بزرگی ناشی از رحلت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به سرمی‌بردم مصیبت از دست دادن کسی که جز خداوند کسی را بعد از او نداشتم. من بر آن مصائب و دگرگونی‌ها صبر کردم تا اینکه ناگاه حوادث دیگر باشتاب و سرعت به دنباله آن دگرگونی‌ها به من روی آورد. سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین.

سپس آن حضرت علیه السّلام فرمود: اما سوّمی ای برادر یهود، آنکه پس از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به جانشینی وی نشست، هرگاه مرا می‌دید عذرخواهی می‌نمود و دیگری را مسؤول جنایتی که در حق من مرتکب شده بودند و براثر آن حق مرا غصب و بیعت مرا نقض شده بود، می‌دانست و از من حلالیت می‌طلبید، و من با خود می‌گفتم، بالاخره دوره خلافت او سپری می‌شود و حقّم به من باز می‌گردد، همان حقی که خدای عزّوجل برای من قرار داده آن هم بدون آنکه حادثه‌ای در اسلام ایجاد شود آن‌هم با نزدیکی اسلام به دوران جاهلیّت و نوپایی آن و بی‌آنکه در طلب حقم در پی منازعه‌ای باشم که شاید فلانی بگوید: بلی، ولی فلانی بگوید: نه، سپس این اختلافات از گفتار گذشته و منجر به فعل شوند، و این در حالی بود که

جماعتی از خواص اصحاب محمّد صَلی الله علیهِ و آله که آنان را به خیرخواهی برای خدا و رسول او و برای کتاب و دینش اسلام می‌شناختم، پیوسته و مدام آشکارا و نهان نزد من آمده و مرا به گرفتن حقّم دعوت می‌کردند و حاضر بودند جان خود را در راه یاری رساندن به من نثار کنند تا با این کار، بیعتی که بر گردن ایشان داشتم به من ادا کنند. اما من می‌گفتم: شتاب نکنید، اندکی صبر داشته باشید شاید خداوند حق مرا بدون منازعه و بدون ریختن خون، به من بازگرداند، زیرا بعد از وفات رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بسیاری از مردم دچار شک و تردید شدند و کسانی بعد از وی طالب خلافت شدند که شایستگی آن را نداشتند، پس هر قومی می‌گفتند: باید امیری از ما باشد و گویندگان این سخنان هدفی جز این نداشتند که خلافت را از من به دیگری واگذار کنند، و چون وفات کسی که به جای رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نشسته بود نزدیک شد و دوران حکومتش به پایان رسید، خلافت را بعد از خود، به دوستش واگذار نمود. این حادثه برای من همانند حادثه اولی بود که آنچه را که خداوند عزّوجل برای من قرار داده بود، از من سلب نمودند. بعد از آن جمعی از یاران محمّد صَلی الله علیهِ و آله که برخی به رحمت خدا رفته‌اند و برخی در قید حیات‌اند، نزد من گرد آمده و همان سخنانی را که قبلاً به من گفته بودند، دوباره تکرار کردند و من نیز همان سخنان پیشین را برای ایشان تکرار کردم آن‌هم به جهت بردباری، دورنگری، یقین و بیم از آنکه اُلفتی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله گاه با آنان به نرمی و گاه به درشتی و گاه با بخشش مال و گاه با شمشیر در میان ایشان به وجود آورده بود از هم خواهد گسست، و رفتار پیامبر صَلی الله علیهِ و آله با آنان چنان بود که اگر مردم گاهی در حال حمله و گاهی در حال فرار در سیری و سیر آبی و در پوشش لباس و بالا پوش بودند ولی ما اهل بیت در خانه‌های بدون سقف و در و بدون پوشش بودیم و جز شاخه‌های درختان و امثال آن برای مستور کردن خود چیزی نداشتیم؛ نه زیراندازی داشتم و نه بالاپوشی روی ما بود؛ یک پیراهن بیشتر نداشتیم که به نوبت برای نماز آن را می‌پوشیدیم، اکثر ما شب و روز را با گرسنگی می‌گذراندند و چنانچه گاهی چیزی به ما می‌رسید، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی رغم حالتی که در آن به سر می‌بردیم، آن را به برخورداران از نعمت و ثروت می‌بخشید تا دل ایشان را به دست آورد، از این رو من سزاوارترین فردی بودم که این جمعی را که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله گرد آورده بود، از هم نپاشم و به راهی نکشانم

که راه نجاتی برای آن‌ها نباشد و آینده آنان از بین برود؛

ص: ۱۷۵

زیرا اگر من خود را به خلافت منصوب کرده و ایشان را دعوت می‌کردم مرا یاری کنند، به دو گروه تقسیم می‌خواهند شدند: یا به دنبال من حرکت کرده و می‌جنگیدند و بقیه به دلیل تبعیت نکردن کشته می‌شدند یا مرا به حال خود وا می‌گذاشتند و از یاری من خودداری می‌کردند و از فرمانم سرپیچی می‌نمودند که در این صورت کافر می‌شدند، چون می‌دانستند که من منزلت هارون از موسی را نسبت به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله داشتم و اگر از من دست می‌کشیدند، آن‌گاه به سبب مخالفت با من به سرنوشت قوم موسی که با هارون به مخالفت برخاسته و از فرمانش سرپیچی کردند، دچار می‌گشتند. از این رو دیدم که اگر غصّه‌ها را جرعه جرعه سر بکشم و آه از نهاد برنیآورده و شکیبایی پیشه کنم تا اینکه خداوند فرجی حاصل فرماید یا به آنچه خواست اوست حکم فرماید، برای به دست آوردن بهره و نصیبم از خلافت بهتر است و نسبت به حفظ جمعی که رسول خدا گرد آورده است و صفت آن را بیان کردم، کاری ملایم تر است. و «فرمان خدا مقدر است و واقع خواهد شد»؛ ای برادر یهود، اگر چنین نمی‌کردم و در پی احقاق حق خود بر می‌آمدم، از دیگران به آن سزاوارتر بودم، زیرا صحابه رسول خدا که وفات کرده اند و اینان که در اینجا حضور دارند،

می دانستند که من هم افراد بیشتری در اختیار دارم و هم خاندان گرامی تری دارم

و هم مردانی که از هرکسی بیشتر از من دفاع می‌کردند در اختیار داشتم و هم فرمان من بیشتر از هر کسی اطاعت میشد و هم حجت من از همه قاطع تر بود. و هم چنین میدانستند که مناقب من در این دین از همه بیشتر است و تاثیر گذاری من از همه بیشتر بوده است به خاطر سابقه هایم و قرابتم با پیامبر و ارث بردنم از او. علاوه بر اینها استحقاق من برای خلافت را به واسطه ی وصیت پیامبر که چاره ای برای مردم جز پذیرش آن نیست را میدانستند. و هم چنین بیعت گذشته ای را که در گردن آنهایی که به خلافت رسیدند برای من بود را میدانستند. مگر جز این است که هنگام رحلت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ولایت اُمّت در دست پیامبر صَلی الله علیهِ و آله و در خاندان او بود نه در دست کسانی که آن را قاپیدند و نه در خانه‌هایشان بلکه حکومت از آن اهل بیتی بود که خداوند پلیدی را از ایشان دور کرده و به امر ولایت در همه اوصاف بر دیگران مقدّم بودند؛ سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین !

سپس فرمود: اما چهارمین مورد ای برادر یهود اینکه جانشین خلیفه اول با من مشورت کرده و نظرات مرا به کار می‌بست و در امور پیچیده با من مذاکره می‌کرد و در نهایت نظر مرا ملاک عمل قرار می‌داد

و من کسی را نمی شناسم و یارانم نیز کسی را نمی شناسند که در این امور حساس طرف مشورت او بوده باشد غیر از من کسی غیر از من برای بعد از او امید خلافت نداشت، اما چون ناگهان و بدون هیچ سابقه بیماری مرگش فرا رسید و اینکه خلافت را برای کسی در نظر نگرفته بود، تردید نداشتم که این بار بدون درگیری به حقّم خواهم رسید و جایگاهی را که سزاوار آن بودم، به دست خواهم آورد و این فرجامی بود که امید آن را داشتم و اینکه خداوند اسباب آن را به بهترین وجهی که امید آن را داشتم فراهم خواهد فرمود،لیکن در نهایت شش نفر را برای تعیین خلیفه نام برد

ص: ۱۷۶

که من ششـمین آنها بودم و مرا با هیچکدام از آنان برابر ندانست و بی‌آنکه به هیچ‌یک از امتیازاتی چون وارث پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بودن، خویشاونـدی، دامـادی و نسبی که من از آن‌هـا برخوردار بودم اشاره کرده باشـد و بی‌آنکه هیـچ‌کـدام دارای سوابقی چون سوابق من یا تأثیری چون تأثیر من در (قدرت یافتن اسلام داشته باشند،) کار را به شورایی میان ما واگذار نمود و فرزندش را بر ما گمارد و دستور داد که اگر این شش نفر نظرات او را تأمین نکنند، گردنشان را بزنند؛ ای برادر یهود، در چنین حـالتی صـبر کردن، به حق صـبر بزرگی بود. این گروه در آن چنـد روز هرکـدام برای خود تلاش می‌کردنـد ولی من سـخنی نمی‌گفتم و چون نظر مرا جویا شدنـد، با آنان درباره روزگار خودم و دوران آنان، آثار خودم و آثار آنان به مناظره پرداخته و اموری را که از آن بی‌اطلاع نبودنـد و شایسـتگی مرا برای این کار اثبات می‌کرد، بر ایشان توضـیح دادم و اینکه هیـچ‌کـدام به انـدازه من اسـتحقاق خلافت را ندارند؛ و عهد و پیمانی را که رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله از ایشان برای خلافت من گرفته بود و اصـراری که بر این امر داشت و عهـدی را که بر گردنشان گذاشـته بود را به یادشان آوردم. لیکن حُبّ ریاست و قدرت طلبی و بـاز شـدن دست و زبـان آنـان در امر و نهی و تمایل به سوی دنیا آنان را به خود خوانـد و اقتـدا کردن به گذشـتگان و پیشینیان آنان

را واداشت طالب چیزی باشـند که خداوند آن را برای ایشان قرار نداده بود . و چون با هرکدامشان تنها می‌شدم، روزهای خدا را به خاطرش آورده و او را درباره کاری که قصـد انجام آن را دارد و اینکه چه سـرنوشتی در انتظار اوست، برحذر می‌داشـتم لیکن سـخن مرا به شـرطی می‌پـذیرفت که بعـد از خود خلافـت را به او واگـذارم، و چون جز حجتی روشن و درخشـان از من ندیدند و اینکه آنان را به کتاب خدای عزّوجل و وصـیت رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله ارجاع می‌دهم و به آنان آنچه را که خـدا برایشـان قرار داده خـواهم داد و از آنچـه برایشـان قرار نـداده منع خـواهم کرد، خلافـت را بـه سـوی عثمـان بـن عفـان برگرداندنـد؛ مردی که حالش با او و هیـچ‌کدام از کسانی که در آن جمع بودند، برابر نبود تا چه رسد به دیگران! نه در جنگ بـدر که اوج افتخارشـان بود و نه در جاهـای دیگر از افتخـاراتی که خداونـد آن‌هـا را به پیامبرش و افراد خاصـی از خانـدان او اختصاص داده بود، شـرکت نداشت، آن‌گاه گمان ندارم که همان روز به شب رسـیده باشد که پشـیمانی اعضای شورا آشکار شد و خود را کنار کشـیده هرکدام مسؤولیت را گردن دیگری انداخته و به سـرزنش یکدیگر پرداختند لیکن روزگار اسـتبداد پسـرعفّان نیز به درازا نکشـید که او را تکفیر نموده و از وی تبرّی جستند و به سوی اصحاب خاص خود و دیگر صحابه رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله رفته طلب فسـخ بیعتش را مینمود و به خاطر بی‌فکری و اشـتباهی که مرتکب شده بود، به درگاه خدا توبه می‌کرد. این بود ای برادر یهود حادثه‌ای که از حادثه قبلی بزرگ‌تر و رسواتر بود که سـزاوار است اگر بر آن شـکیبایی به خرج داده نشـود. و از این حـوادث اموری به من رسـید که به وصف نیاینـد و نمی‌توان حـدّ آن را تعیین کرد و من جز صـبر بر مصیبتی شدیدتر از آن چاره‌ای نداشتم!

ص: ۱۷۷

همان روز الباقی آن شـش نفر نزد من آمدنـد و از آنچه در حقّ من روا داشـته بودنـد، اظهار پشـیمانی می‌نمودند و از من می... خواسـتند پسر عفّان را از خلافت خلع، و به او حمله کرده و حق خود را بسـتانم و میخواستند با من بر سر جان خود بیعت کنند

که در زیر پرچم من بمیرند یا اینکه خداوند حقم را به من برگرداند. لیکن ای برادر یهود به خدا سوگند چیزی مرا از این اقدام به این کار باز نداشت جز همان که مرا در مقابل دو خلیفه پیشین بازداشته بود و دیدم که ماندن بقیه آن گروه برای من شادمانه‌تر و به قلب من مأنوس‌تر از نابودی آن‌هاست و دانستم که اگر من آن‌ها را به سوی مرگ بخوانم، می‌پذیرند. اما شخص خودم، همه حاضرانی که اکنون می‌بینی و غایبان از اصحاب محمّد صَلی الله علیهِ و آله می‌دانند که مرگ در نظر من آب گوارایی در روزی بسیار گرم برای یک شخص بسیار تشنه است و من به همراه عمویم حمزه، برادرم جعفر و عموزاده‌ام عبیده با خدای عزّوجل و رسول او بر سر کاری پیمان بسته بودیم، که به آن وفا کردیم. اما آنان بر من پیشی گرفتند و من به خواست خدای عزّوجل از کاروان آن‌ها عقب ماندم و خداوند به همین خاطر آیه:«مِّنَ الْمُؤْمِنِینَ رِجَالٌ صَدَقُواْ مَا عَاهَدُواْ اللَّهَ عَلَیْهِ فَمِنْهُم مَّن قَضَی نَحْبَهُ وَ مِنْهُم مَّن یَنتَظِرُ وَ مَا بَدَّلُواْ تَبْدِیلا» - . اجزاب / ۲۳ - {از میان مؤمنان مردانی اند که به آنچه با خدا عهد بستند صادقانه وفا کردند. برخی از آنان به شهادت رسیدند و برخی از آنها در [همین] انتظارند و [هرگز عقیده خود را] تبدیل نکردند} را درباره ما: حمزه، جعفر، عبیده و من نازل فرمود و ای برادر یهود، به خدا سوگند آنکه در انتظار است منم و هرگز عقیده خود را تبدیل نکرده‌ام و هیچ چیز مانع نشد که من در مقابل پسرعفّان سکوت کنم و مرا وادار به خویشتن داری نکرد مگر شناختی که از اخلاق وی داشتم و وی را آزموده بودم که این اخلاق دست از او بر نخواهد داشت تا اینکه دور دستان را به قتل و خلع او فرا خواهد خواند چه رسد به نزدیکان و این کار در حالی اتفاق خواهد افتاد که من گوشه‌ای اختیار نموده و صبر پیشه کرده بودم تا اینکه آن اتفاق افتاد بی‌آنکه من درباره او یک کلمه آری یا نه گفته باشم. آن‌گاه آن قوم نزد من آمدند و خدا می‌داند که من از قبول خلافت کراهت داشتم چون می‌دانستم آنان در طمع جمع مال و خوش‌گذرانی بر روی زمین هستند و نیز آگاه بودند که این‌ها را نزد من نخواهند یافت و ترک عادت کردن بسیار سخت است و چون نزد من به خواسته خود نرسیدند، به بهانه‌جویی روی آوردند. سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین!

سپس آن حضرت علیه السّلام فرمود: اما پنجمین مورد ای برادر یهود آن است که چون پیروان من از جانب من به خواسته خود نرسیدند، به همراه آن زن (عایشه) به من حمله آوردند در حالی که من ولیّ امر و سرپرست او (عایشه) بودم! او را سوار بر شتری کرده وادار به سفرش نموده کوه‌ها و بیابان‌ها را با وی درنوردیدند و (همان‌طور که پیامبرش پیش‌بینی فرموده بود) سگان «حوأب» بر او پارس کردند

ص: ۱۷۸

و هر ساعت و هر حال نشانه‌های پشیمانی بر آن‌ها آشکار می‌شد، در میان جمعی که بعد از بیعتشان با من در زمان پیامبر صَلی الله علیهِ و آله، دوباره با من بیعت کرده بودند، تا اینکه به شهری رسیدند که مردمانش دستانی کوتاه و ریش‌های بلند داشتند و عقل‌هایشان اندک، افکارشان پریشان و ناصواب بود. ایشان همسایه بیابان گردان و ساحل نشین دریا بودند. او آن مردم را وادار کرد ناآگاهانه با شمشیر و کمان وارد کار زار شوند. من درباره آن‌ها بر سر یک دو راهی قرار گرفتم که هر دو راهش ناپسند بودند: اگر خویشتن‌داری می‌کردم، آن‌ها دست بردار نبودند و سر عقل نمی آمدند، و اگر ایستادگی و پایداری می... کردم، به کاری کشیده می‌شدم که از آن کراهت داشتم. از این رو با بستن راه عذر و هشدار دادن با آنان وارد محاجّه شده، آن زن را به بازگشت به خانه‌اش دعوت نمودم و همچنین آن جماعت را که او را به این کار واداشته بودند، دعوت نمودم که

به بیعتشان با من وفادار بمانند و نقض عهد خدای عزّوجل را درباره من رها سازند و از جانب خودم هر آنچه را که از من ساخته بود انجام دادم و با یکی از آنان مناظره کردم و او برگشت، گذشته‌ها را به یادش آوردم و او به خاطر آورد. سپس رو به دیگر مردم کرده و با آنان نیز به همین شیوه رفتار کردم لیکن جز بر نادانی، پافشاری و سرکشی آنان افزوده نشد. و چون طالب چیزی جز جنگ نبودند، من نیز به همین کار دست زدم - با آنان جنگیدم - و نتیجه‌ای جز شکست، فرار، حسرت نابودی و قتل برای آنان نداشت .

من دست به کاری زدم که چاره‌ای جز آن نداشتم و هنگامی که اقدام به جنگ کردم و در انتها آشکارا به معارضه با آنان پرداختم، دیگر برایم امکان نداشت که آن چشم پوشی و خود داری ای را که در ابتدای امر نسبت به آنان اعمال می کردم، به کار بندم چون دیدم که اگر بازهم خویشتن‌داری کنم با این کارم، در راهی که در آن پای نهاده‌اند و هدفی که طمع رسیدن به آن را دارند به آنان کمک کرده‌ام یعنی آنان را یاری کرده‌ام تا همه چیز را به دست بگیرند و دست به خون‌ریزی بزنند، رعیّت را به قتل برسانند و زنان ناقص‌العقل و بی‌بهره را به هر حال حاکم بگردانند، و این کار شیوه زردپوستان (رومیان) و سلاطین «سبأ» و اُمم پیشین بوده و در نهایت به جایی می‌رسیدم که در آغاز آن را بد می‌دانستم، و کار آن زن و سپاهش را رها نمودم که آنچه را که توصیف کردم، میان دو گروه از مردم انجام دهند. من به این کار هجوم نبردم مگر اینکه از قبل کارها را سبک و سنگین کرده و سنجیدم و درنگ نموده و بازگشته به آنان پیغام دادم و مسافرت کردم و راه عذر را بر ایشان بسته و به آنان هشدار دادم و هر چیزی را که از من خواستند اجابت نمودم و چیزهایی را که نخواسته بودند نیز در اختیارشان گذاشتم لیکن وقتی دریافتم که دست از جنگ بر نمی‌دارند، وارد جنگ شدم و خداوند اراده خود را میان ما و آنان محقق فرمود و خداوند بر کارهایی که درباره آنان انجام داده بودم گواه بود. آن‌گاه رو به یاران خود کرده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین.

سپس آن حضرت علیه السّلام فرمود: اما ششمین مورد ای برادر یهود ماجرای حکمیت و جنگ با پسر آن زن جگرخوار طلیق بن طلیق(معاویه)، دشمن خدای عزّوجل و رسول او و مؤمنان از زمانی که خداوند محمّد صَلی الله علیهِ و آله را مبعوث فرمود تا اینکه که خداوند مکه را علی رغم میلشان برای آن حضرت گشوده. پس از فتح مکه و سه بار دیگر بعد ازآن، بیعت او و پدرش برای من گرفته شد و پدر او نخستین کسی بود که به عنوان امیرمؤمنان به من سلام کرد و پیوسته مرا تحریک می کرد که برای گرفتن حق خود از

ص: ۱۷۹

پیشینیان اقدام کنم و هرگاه نزد من می‌آمد، با من تجدید بیعت می‌نمود، و شگفت‌تر اینکه چون مشاهده کرد خدای تبارک و تعالی حق مرا به من باز گرداند و آن را در جایگاه خود قرار داد و طمع او از اینکه خلیفه چهارم گردد و در امانتی که بر دوش ما نهاده شده است حاکم گردد، بریده شده ، رو به آن عاصی، عمروعاص نموده و از وی دلجویی کرد و او هم به او روی آورد و بعد از اینکه او را به طمع انداخت حکومت مصر را به او پیش کش کرد در حالی که دریافت حتی یک درهم بیش از یک حق او از بیت‌المال بر وی حرام بود، و حاکم نیز حرام است که حتی یک درهم بیش از حق او را به وی دهد، آن‌گاه پیش آمده و به ظلم وارد شهرها شد و با طغیان لگدمال نموده و هرکس را که با وی بیعت نمود راضی کرد و هرکس بیعت

نکرد از خود دور نمود آن‌گاه رو به سوی من نهاد در حالی که بیعت خود را نقض کرده بود و به شهرهای واقع در شرق و غرب و راست و چپ بلاد حمله آورد و اخبار آن به من رسید. آن‌گاه آن یک چشم ثقیف(مغیر بن شعبه) به مشورت نزد من آمده و به من پیشنهاد نمود که ولایت شهرهایی را که بر آن‌ها نفوذ دارد را به وی واگذارم تا با این کار روش مدارا را با او در پیش گرفته باشم، لیکن آنچه او به عنوان مشورت پیشنهاد داد، به عنوان یک کار دنیوی خوب بود مشروط به اینکه در والی قرار دادن او برای خودم نزد خدا عذری داشته باشم. من در این مورد فکر کردم و با کسی که به وی اطمینان دارم و می... دانم برای رضای خدا و رسول او و خودم و مردمان مؤمن نصیحت می‌کند، رایزنی کردم و نظر او را در مورد پسر آن زن جگرخوار همانند نظر خود یافتم، او مرا از حکومت دادن به وی نهی و مرا از اینکه کار مسلمانان را به او بسپارم برحذر داشت و خداوند هرگز مرا در حالی نخواهد دید که گمراهان را یار و یاور خود قرار دهم. از این رو یک‌بار جریر بجلی و بار دیگرابوموسی اشعری را نزد وی (معاویه) فرستادم، اما هر دوی آنها میل به دنیا کرده و از هوای نفس خود در جلب رضایت او، از وی تبعیت نمودند! و چون مشاهده کردم که پیوسته محارم الهی را ظالمانه بیش از پیش زیرپا می‌گذارد، با آن دسته از یاران بدری محمّد صَلی الله علیهِ و آله که با من بودند، کسانی که خداوند از کار آنان راضی بود و پس از بیعتشان نیز از آنان خوشنود بود و نیز افراد دیگری از صالحان مسلمانان و تابعان رایزنی کردم و نظر همگی با نظر من در جنگیدن با او و بازداشتن وی از آنچه وی به تصرّف درآورده بود، مطابقت داشت، از این رو من و یارانم آماده جنگ با او شدیم و از هر مکانی پیک... های خود را به سوی او گسیل داشته وی را به دست کشیدن از این کارها و بیعت کردن با من همچون سایر مردم، دعوت می... نمودم. اما او برای من نامه نوشت و در آن با من درشتی کرد و آرزوهای درونی خود را آشکار نمود و شرط و شروطی را برای من قرار داد که مورد رضای خدای عزّوجل و رسول او و مسلمانان نبود ودر بعضی از این نامه‌ها با من شرط می‌کرد که برخی از یاران نیک کردار محمّد صَلی الله علیهِ و آله را به وی تحویل دهم که عمّار بن یاسر از جمله ایشان بود و مگر نظیر عمّار یافت می‌شود؟! به خدا سوگند هنگامی که با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بودیم،

ص: ۱۸۰

اگر پنج نفر بودیم نفر ششم عمّار بود و اگر چهار نفر بودیم نفر پنجم عمّار بود! او شرط می‌کرد که آنان را به او تسلیم کنم تا ایشان را به قتل رسانده بردار کند و با این شروط ادعای خون خواهی عثمان را می نمود. در حالی که به خدا سوگند جز او کسی بر عثمان نشورید و جز او و افرادی از خاندانش که شاخه‌های درخت نفرین شده در قرآن بودند، مردم را برای کشتن او تحریک نکرد. و چون دریافت که شرط او را نمی‌پذیرم، با تکبر از روی سرکشی و ستم به همراه خرانی که نه عقل داشتند و نه بصیرت، بر من هجوم آورد. او آنان را فریب داد و آنان نیز از او پیروی کردند و آن‌قدر از مال دنیا به ایشان داد که همگی را با خود همراه نمود. و پس از بستن راه عذر و هشدارهای لازم با آنان مخاصمه و بحث کردیم و آنان را به داوری خداوند عز و جل فرا خواندیم و دریافتیم که این کار جز بر طغیان و ستم او نیفزود، با سنّت الهی با او به جنگ پرداختیم که عادت داشتیم با پیروی از این سنّت بر دشمنان خدا و دشمنان ما پیروز گردیم و در این حال پرچم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در دست ما بود. و همواره خداوند با آن پرچم، حزب شیطان را شکست می‌داد تا اینکه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از دنیا رفت و او (معاویه) پرچم‌های پدرش را که در همه موارد با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله با آن‌ها جنگیده بودیم، همراه داشت. معاویه دریافت که او را از مرگ گریزی جز فرار نیست از این رو سوار بر اسب خود گشته و پرچم خویش را واژگون نمود و مانده

بود که چه چاره کند، از این رو به عمرو عاص روی آورد و از او راه چاره جست و عمروعاص به وی پیشنهاد داد که قرآن‌ها را بر سر نیزه کنند و مردم را به حکمیّت قرآن دعوت کنند و گفت: علی بن ابی طالب و همراهان او اهل بصیرت و رحمت و تقوا هستند. آن‌ها در آغاز تو را به قضاوت کتاب خدا دعوت کردند و در نهایت نیز دعوت تو را در این مورد اجابت خواهند کرد. معاویه از عمروعاص اطاعت نموده، نظر وی را به کار بست چون دریافت جز با این کار چاره ای جز مرگ یا فرار ندارد، لذا قرآن‌ها را بر نیزه کرده و به زعم خود ما را به رجوع به آنچه در قرآن است، فرا خواند. پس کسانی از یاران من که باقی مانده بودند، دل‌هایشان با دیدن قرآن‌ها متمایل به آن گشت آن‌هم بعد از کشته شدن بهترین آن‌ها و جهادشان با دشمنان خدا و دشمنان خود که از روی بصیرت انجام گرفت. آنان گمان کردند که پسر آن زن جگرخوار به آنچه دعوت نموده وفا می... کند، از این رو دعوت او را گوش داده و جملگی آن را پذیرفتند. من آن‌ها را آگاه کردم که این کار از جانب او و عمروعاص یک فریب بیش نیست و آن دو به پیمان‌شکنی نزدیک‌ترند تا به وفای به عهد، اما سخن مرا نپذیرفتند و فرمان مرا اطاعت نکردند و مصرّانه خواستار آن شدند که دعوت وی را اجابت کنم چه از روی میل و چه از روی اکراه، بخواهم یا نخواهم! و کار به جایی رسید که برخی به یکدیگر می‌گفتند: اگر نپذیرفت، او را نیز مانند پسرعفّان به قتل برسانید یا اینکه وی را زنده به پسرهند تحویل دهید. پس تلاش بسیار کردم- و خداوند از تلاش من آگاه است-

ص: ۱۸۱

و هیچ تلاشی را فرو نگذاشتم تا به نظر من عمل کنند ولی نکردنند. و از آن‌ها خواستم به اندازه زمان دوشیدن یک شتر یا دویدن یک اسب مرا مهلت دهند لیکن جز این مرد- و با دست به مالک اشتر اشاره فرمود- و گروهی از خاندان خودم کسی این مهلت را به من نداد، به خدا سوگند چیزی جز ترس کشته شدن این دو نفر- و با دست خود به حسن و حسین علیها السّلام اشاره کرد- باعث نشد که من مطابق تشخیص خودم عمل کنم مبادا که نسل پیامبر و ذریه او در میان اُمّتش قطع گردد و نیز ترسیدم این دو نفر کشته شوند- و با دست خود به عبدالله بن جعفر و محمد بن حنفیه رضی الله عنهما اشاره کرد- چون می... دانستم که اگر من در این موقعیّت قرار نمی‌گرفتم، آن‌ها به خطر نمی‌افتادند، به همین جهت بود که به آنچه آن قوم اراده کردند و در علم خدا گذشته بود، صبر نمودم. و چون ما شمشیرهای خود را از آن قوم برداشتیم، خود را (به جای قرآن) در کارها حَکَم قرار دادند و احکام الهی را به میل خود گزینش کرده، قرآن‌ها و آنچه که ما را به سوی آن خوانده بودند، رها ساختند. و من کسی را در دین خدا حَکَم قرار ندادم چون حکم قرار دادن در آن خطایی بود که شک و تردیدی در آن وجود نداشت. و چون جز آن را نپذیرفتند، خواستم مردی از خاندانم را و یا کسی را که عقل و فکر او را می‌پسندم و به خیرخواهی و دوستی و دین او اطمینان دارم، حَکَم قرار دهم لیکن هرکس را که نام بردم، مورد قبول پسر هند واقع نشد و او را به سوی هیچ حقی دعوت نکردم مگر اینکه به آن پشت نمود و همواره

به ما ستم می‌کرد. و این کار ممکن نمی‌شد اگر یاران من در این مسأله از وی پیروی نمی‌کردند. و چون به غیر از آن راضی نشدند که در جریان حکمیّت بر نظر من غالب آیند، از آن‌ها به درگاه خدا بیزاری جستم و کار را به خودشان واگذار نمودم و آنها مردی را انتخاب کردند که در نهایت عمروعاص وی را فریب داد، فریبی که در شرق و غرب عالم هویدا گشت و آنکه فریب خورده بود، پشیمان گشت، سپس آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین!

سپس آن حضرت علیه السّلام فرمود: اما هفتمین مورد ای برادر یهود آن است که رسول خدا صلی الله علیهِ و آله به من وصیّت فرموده بود که در اواخر عمرم با گروهی از یاران خودم که روز را روزه و شب را به عبادت می‌پردازند و پیوسته قرآن تلاوت می کننـد، بجنگم، زیرا اینان به سبب مخالفت و جنگ با من چنان از دین خارج می‌شونـد که تیر از کمان و «ذوالثدیۀ» نیز در میان ایشان است و خداوند با قتل آنان سعادت را برای من ختم خواهد فرمود. چون به این موضع (کوفه) حرکت کردم- یعنی بعد از ماجرای حکمین- آن جماعت به سبب رضایت دادن به حکم حکمین شروع کردند به ملامت و سرزنش یکدیگر و راهی برای خارج شدن خودشان از این مخمصه نیافتند مگر اینکه گفتند: امیر ما نباید از رأی کسانی که اشتباه کرده بودند تبعیّت می کرد و باید بر اساس رأی درست خود عمل می‌نمود هرچند به قیمت کشته شدن خودش یا مخالفشان از میان ما تمام می‌شد. او با تبعیّت و اطاعت از ما که بر خطا بودیم، کافر شده و با این کار قتل خود را و ریختن خونش را برای ما حلال کرده است! آن‌ها بر این نظر به اجماع رسیدند و در حالی که سوار بر افکار خود شده بودند خروج کرده

ص: ۱۸۲

و با صدای بلند فریاد میزدند:« لا حُکم ألّا لله» به چند گروه تقسیم شدند، گروهی به «نخیله» و گروهی به «حروراء» و گروه دیگر راه شرق را در پیش گرفته تا اینکه از رودخانه دجله عبور نموده و به هر مسلمانی که می‌رسیدند، او را امتحان می... کردند، هر کس از ایشان تبعیت می کرد، زنده‌اش می گذاشتند و هرکس مخالفت می‌نمود، به قتل می‌رساندند. من یکی پس از دیگری به سوی دو گروه اول رفته، آن‌ها را به اطاعت از خدای عزّوجل و بازگشت به سوی وی دعوت می کردم، لیکن آن‌ها چیزی جز جنگ را نپذیرفتند و چون یافتن راه چاره با آنان بسته شد، طبق حکم خدا با آنان رفتار نمودم و خداوند هر دو گروه را کشت، ای برادر یهود، اگر چنین نمی کردند، رکنی توانمند و سدّی محکم بودند لیکن اراده خداوند بر آن تعلّق گرفت که به آن سرنوشت دچار شوند. سپس به آن گروه سوم نامه‌های پیاپی نوشتم که آنان از بزرگان صحابه من و اهل تعبّد و بی‌نیازی از دنیا بودند لیکن بر پیروی از دو گروه دیگر پا فشاری کردند و راه آنان را در پیش گرفتند و شروع کردند به کشتن مسلمانانی که با عقیده آن‌ها مخالف بودند و اخبار کارهای آن‌ها پیاپی به من می‌رسید، لذا بیرون آمده به سوی آنها از دجله گذشتم و خیرخواهان و سفیرانی را به سوی آنان فرستادم و یک بار با این و بار دیگر با آن- و با دست خود به مالک اشتر و احنف بن قیس و سعید بن قیس ارحبی و اشعث بن قیس کندی اشاره فرمود- حُسن نیّت خود را به ایشان نشان دادم و چون دیدم که چیزی جز جنگ نمی‌خواهند، با آنان وارد جنگ شدم و ای برادر یهود، خداوند ایشان را که چهار هزار نفر یا بیشتر بودند به قتل آورد به گونه‌ای که حتی یک نفر از آنان زنده نماند که خبر این جنگ را در جایی نقل کند، آن‌گاه در حضور جمع حاضران«ذوالثدیه» را از میان کشتگان آنان بیرون کشیدم که پستانی همانند پستان زن داشت؛ سپس رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟ عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین. سپس فرمود: من به آن هفت چیز و این هفت چیز وفا کردم و یکی مانده که به زودی آن‌هم اتفاق خواهد افتاد.

سپس یاران علی علیه السّلام بگریستند و بزرگ یهود نیز با آنان گریست و گفتند: یا امیرالمؤمنین: ما را از آخری آگاه فرما! فرمود: آخرین مورد آن است که این- و به ریش خود اشاره فرمود- به آن- و به سرخود اشاره فرمود- رنگین شود. راوی گوید: سپس صدای مردم در مسجد جامع به گریه و زاری برخاست و در کوفه خانه‌ای نماند مگر اینکه ساکنان آن سراسیمه بیرون آمدند. و بزرگ یهود در همان ساعت بر دست علی علیه السّلام اسلام آورد و همچنان در کوفه بود تا اینکه

امیرالمؤمنین علیه السّلام به شهادت رسید و ابن ملجم لعنت خدا بر او باد دستگیر شد. بزرگ یهودیان نزد حسن علیه السّلام آمد در حالی که مردم پیرامون وی را احاطه کرده بودند و ابن ملجم لعنت خدا بر او باد، روبروی ایشان بود. پس به وی عرض کرد: ای ابومحمّد، او را به قتل برسان که خدایش بکشد که من در کتاب‌هایی که بر موسی علیه السّلام نازل شده دیده‌ام که این جنایت از جنایت قتل هابیل به دست قابیل و از جنایت «قدار» که ناقه ثمود را پی کرد، بزرگ‌تر است. - . الخصال ۲: ۲۵- ۱۴ -

الاختصاص: جعفر بن محمّد جعفری از یعقوب کوفی مشابه این حدیث را نقل کرده است.

**[ترجمه]

بیان

ندبه الأمر فانتدب له أی دعاه له فأجاب و قال الجزری الجحاجحه جمع جحجاح السید الکریم و الهاء فیه لتأکید الجمع (۴) و قال فیه جاءت هوازن علی بکره أبیها هذه کلمه للعرب یریدون بها الکثره و توفر العدد و أنهم جاءوا جمیعا لم یتخلف منهم أحد و لیس هناک بکره فی الحقیقه و هی التی یستقی علیها الماء فاستعیرت فی هذا الموضع و قد تکررت فی الحدیث (۵) و قال الفیروزآبادی حاش الصید جاءه من حوالیه لیصرفه إلی الحباله کأحاشه و أحوشه و الإبل جمعها و ساقها و التحویش التجمیع و حاوشته علیه حرضته (۶) و قال الجزری یقال رعد و برق و أرعد و أبرق إذا توعد و تهدد(۷) و قال الهدیر تردید صوت البعیر فی حنجرته (۸) و قال الفیروز آبادی اغتلم البعیر هاج من شهوه الضراب (۹) و قال خطر الرجل بسیفه و رمحه یخطر بالکسر رفعه مره و وضعه أخری (۱۰) و قال الجزری یقال نکیت فی العدو أنکی نکایه فأنا ناک إذا أکثرت فیهم الجراح و القتل فوهنوا لذلک انتهی (۱۱) و الإرب بالکسر

۱- ۱. قال فی القاموس(۲: ۱۱۴): قدار- کهمام- ابن سالف عاقر الناقه.

۲- ۲. الخصال ۲: ۱۴- ۲۵.

۳- ۳. الاختصاص: ۱۶۳- ۱۸۱.

۴- ۴. النهایه ۱: ۱۴۴.

۵- ۵. النهایه ۱: ۹۱.

۶- ۶. القاموس ۲: ۲۷۰ و ۲۷۱.

۷- ۷. النهایه ۲: ۸۷.

۸- ۸. النهایه ۴: ۲۴۲.

۹- ۹. القاموس ۴: ۱۵۷.

۱۰- ۱۰. القاموس ۲: ۲۲.

۱۱- ۱۱. النهایه ۴: ۱۷۶.

العضو و استنام إليه سكن و الحظوه بالضم و الكسر المكانه و المنزله و العنوه القهر و الفادح الثقيل.

قوله عليه السلام بادر دمعه أى الدمعه التى تبدر بغير اختيار و الزفره بالفتح و قد يضم النفس الطويل و لذع الحب قلبه آلمه و النار الشى ء لفحته و أوعز إليه فى كذا أى تقدم.

قوله عليه السلام و يلزم غيره أى كان يقول لم يكن هذا منى بل كان من عمر و العفو السهل المتيسر و لعل الكر و الفر كنايه عن الأخذ و الجر و يحتمل أن يكون تصحيف الكزم و القزم بالمعجمتين و الكزم بالتحريك شده الأكل و القزم اللوم و الشح و الصعداء بضم الصاد و فتح العين تنفس ممدود و يقال دلوت الدلو أى نزعتها و أدليتها أى أرسلتها فى البئر و دلوت الرجل و داليته رفقت به و داريته.

قوله عليه السلام لم أشك أنى قد استرجعت أقول أمثال هذا الكلام إنما صدر عنه عليه السلام بناء على ظاهر الأمر مع قطع النظر عما كان يعلمه بإخبار الله و رسوله من استيلاء هؤلاء الأشقياء و حاصل الكلام أن حق المقام كان يقتضى أن لا يشك فى ذلك كما قيل فى قوله تعالى لا رَيْبَ فِيهِ (۱) قوله عليه السلام و مشى إلى أصحابه ظاهره يدل أن عثمان فى أول الأمر لما علم ندامه القوم استقالهم من بيعته و لم ينقل ذلك و يحتمل أن يكون المراد ما كان منه بعد حصره و إراده قتله و أمض أوجع و الصدى مخففه الياء العطشان قوله عليه السلام بما تطاعموا به أى بما أوصل كل منهم إلى صاحبه فى دوله الباطل طعمه و لذته من اعتقال الأموال أى اكتسابها و ضبطها من قولهم عقل البعير و اعتقله إذا شد يديه و فى بعض النسخ بالدال و يئول إليه فى المعنى يقال اعتقد ضيعه و مالا أى اقتناها.

قوله عليه السلام و شديد عاده منتزعه كذا فيما عندنا من النسخ و لعل قوله عاده مبتدأ و شديد خبره أى انتزاع العاده و سلبها شديد و خبط البعير الأرض بيده خبطا ضربها و منه قيل خبط عشواء و هى الناقه التى فى بصرها ضعف إذا مشت لا تتوقى

۱- ۱. سوره البقره: ۲.

شیئا و خبطه ضربه شدیدا و القوم بسیفه جلدهم و الشجره شدها ثم نفض ورقها و الدبره بالتحریک الهزیمه و قال الجزری فیه اغزوا تغنموا بنات الأصفر یعنی الروم لأن أباهم الأول کان أصفر اللون و هو روم بن عیص بن إسحاق بن إبراهیم (۱).

قوله علیه السلام و جعل یحثنی أی أبو سفیان فی أول خلافه أبی بکر و أعور ثقیف هو المغیره بن شعبه الثقفی و شرح تلک الفقرات مع ما مضی و غیرها مثبت فی کتاب أحوال النبی صلی الله علیه و آله و کتاب الفتن و المناجزه المبارزه و المقاتله و فللت الجیش هزمته و الفواق الوقت ما بین الحلبتین لأنها تحلب ثم تترک سویعه(۲) یرضعها الفصیل لتدر ثم تحلب و العتبی الرجوع عن الإساءه إلی المسره قوله علیه السلام فکان قد أی فکان قد وقعت.

**[ترجمه]ندبه الأمر فانتدب له: او را فراخواند و وی اجابت نمود. و جزری گوید: الجحاجحة: جمع «جحجاح»: بزرگ مرد بزرگوار، و حرف هاء در آن برای تأکید جمع است. -. النهایة ۱: ۱۴۴ -

و گفت: در آن آمده است:«جاءت هوازن علی بکرة أبیها»: این یک اصطلاح در زبان عربی برای بیان کثرت است و وفور تعداد نفرات و اینکه آن‌ها جملگی آمده‌اند و کسی نمانده که نیامده باشد، و در واقع بکره در کار نیست و آن قرقره‌ای است که با آن از چاه آب بالا آورند بلکه لفظ در این اصطلاح به استعاره گرفته شده و این اصطلاح در روایات به کرات به کار رفته است. -. النهایة ۱: ۹۱ -

و فیروز آبادی گوید: حاش الصید: از اطراف به سمت آن آمد تا آن را به سمت دامگاه سوق دهد، أحاشه و احوشه نیز به همین معنا به کار می‌رود.و حاش الابل به معنای گرد آوری و راندن شتران است، التحویش: گردآوری کردن، و «حاوشته علیه»: او را علیه وی تحریک کردم. -. القاموس ۲: ۲۷۱- ۲۷۰ -

و جزری گوید: گفته می‌شود:«رَعَدَ و بَرَق» و «أرعَدَ و أبرَقَ» اگر خط و نشان کشید و تهدید کرد. -. النهایة ۲: ۸۷ -

و گوید: الهدیر: تکرار صدای شتر در حنجره‌اش. -. النهایة ۴: ۲۴۲ - و فیروز آبادی گوید: اغتلم البعیر: شتر از شدت میل به جنس مخالف به هیجان آمد - رم کرد -. -. القاموس ۴: ۱۵۷ -

و گوید: خطر الرجل بسیفه و رمحه یخطر- با کسر طاء- شمشیر یا نیزه‌اش را بالا برده و سپس پایین آورد. -. القاموس۲: ۲۲ -

و جزری گوید: گفته می‌شود: نکیت فی العدوّ، أنکی، نکایةً، در این صورت من «ناکی» هستم اگر در لشکر دشمن زخمی و کشته بسیار بر جا نهادم که موجب شکست آن‌ها شد. تمام. -. النهایة ۴: ۱۷۶ -

و «الإرب(با کسر):

ص: ۱۸۴

عضو، اندام. استنام إلیه: آرامش یافت. الخطوة(با کسر و ضم حاء): جایگاه و منزلت و العنوة: خشونت. الفادح: سنگین.

قول آن حضرت علیه السّلام:« بادر دمعه» یعنی بی‌اختیار اشک وی جاری شد. الزفرة(با فتح «ز» و گاه با ضم آن: نفس عمیق. لذع الحُبّ قلبه: عشق قلب او را به درد آورد. لذع النار الشیء: آتش آن را سوزاند. أوعز إلیه فی کذا: به او سفارش و اشاره کرد تا فلان کار را انجام دهد.

قول آن حضرت علیه السّلام:«ویلزم غیره» یعنی می‌گفت: کار من نبود که تو به حقت نرسیدی بلکه کار عمر بود. العفو: آنچه آسان و در دسترس است؛ و شاید « الکَرّ و الفَرّ» کنایه از شل و سفت کردن باشد و ممکن است تصحیف « الکزم و القزم» با زاء باشند. و الکَزَم: پرخوری، القزم: پستی و حرص ورزیدن. الصعداء(با ضم صاد و فتح عین): نفس عمیق، و گفته می‌شود: دلوت الدلو: یعنی دلو را برداشتم و به درون چاه فرستادم. و « دلوت الرجل و دالیته»: در حق او مهربانی و مدارا کردم.

در مورد قول آن حضرت علیه السّلام :« لم أشکّ أنّی قد استرجعت» می‌گویم: امثال این عبارت به حسب ظاهر امر بر زبان آن حضرت جاری می‌شده است، صرف‌نظر از اطلاع آن حضرت از خبر دادن خدا و رسول او مبنی بر دست اندازی این اشقیا به منصب خلافت است، و حاصل کلام اینکه حقّ مقام ایجاب می‌کرد که در آن شک نکند همان‌طور که در قول خدای متعال آمده است که:«لَا رَیْبَ فِیهِ» - . بقره/ ۲ - {در

[حقانیت] آن هیچ تردیدی نیست}. قول آن حضرت علیه السّلام: «و مشی إلی أصحابه» ظاهر این کلام دالّ بر این است که عثمان در ابتدا چون از پشیمانی آن جماعت اطلاع یافت، خواستار پس گرفتن بیعت خودشان از وی شد، اما چنین معنای نقل نشده است و احتمال دارد که مراد درخواست استعفا و کناره‌گیری وی از خلافت پس از محاصره خانه‌اش و قصد قتل او بوده باشد. أمضّ: دردناک‌تر. الصَّدی(با یاء مخففه): تشنه. قول آن حضرت علیه السّلام «بما لا- تطاعموا به» بدین معناست که هریک از آنان در دولت باطل لذّت حکومت را از کسب مال و ضبط آن را به یکدیگر چشاندند و «اعتقال الأموال»(ضبط اموال) از عقل البعیر و اعتقله گرفته شده که به معنای بستن دو دست شتر است، و در برخی نسخه‌ها با دال آمده و در معنی تأویل به آن می‌شود، گفته می‌شود «اعتقد ضیعةً و مال» یعنی ملک و مالی به دست آورد.

قول آن حضرت علیه السّلام: « و شدید عادة منتزعة» در نسخه‌های موجود نزد ما نیز به همین شکل ضبط شده است و شاید«عادة» مبتدا و «شدید» خبر آن باشد یعنی عادتی که ترک آن دشوار باشد. خبط البعیر الأرض بیده خبطاً: شتر دست خود را بر زمین کوبید و عبارت «خبط عشواء» از همین معنا گرفته شده و آن ناقه‌ای است که دچار ضعف بینایی شده و از موانع نمی‌گذرد.

ص: ۱۸۵

خبطه: به سختی او را زد و «خبط القوم بسیفه» آن‌ها را تازیانه زد، «خبط الشجرة» آن را بست سپس برگ هایش را کند. خبط الدبرة(با تحریک حروف): هزیمت، جزری گوید: در آن آمده است«اغزوا تغنَّموا بنات الأصفر» یعنی «رومیان» زیرا نیای نخست آن‌ها زرد (بور) پوست بود و او روم بن عیص بن اسحاق بن ابراهیم است. - . النهایة ۲: ۲۶۶ -

قول آن حضرت:«و جعل یحثّنی» منظور ابوسفیان در آغاز خلافت ابوبکر است. اعور ثقیف: مغیرة بن شعبه ثقفی است . و شرح

این فقرات بـا آنچه گذشـته و جز این‌هـا در کتـاب «احوال النبی صَـلی الله علیهِ و آله» و کتـاب «الفتن» مـذکور است. المناجزة: مبارز و جنگ. فللتُ الجیش: سپاه را فراری دادم. الفواق: فاصله میان دو بار شیر دوشیدن، زیرا ابتدا دوشیده می‌شود سپس چند لحظه‌ای نوزاد پس پسـتان آن را می‌مکـد تـا شـیر در آن جاری گردد و آن‌گاه دوباره دوشـیده می‌شود. العتبی: رجوع از بـدی کردن به خوشحال کردن. قول آن حضرت :« فکان قد» یعنی «فکانت قد وقعت» (اتفاق افتاده بود.)

**[ترجمه]

باب ۶۳ النوادر

الأخبار

«۱»

عم، [إعلام الوری]: قَدْ ثَبَتَ بِالدِّلَالَهِ الْقَاطِعَهِ وُجُوبُ الْإِمَامَهِ فِی کُلِّ زَمَانٍ لِکَوْنِهَا لُطْفاً فِی فَعْلِ الْوَاجِبَاتِ وَ الِامْتِنَاعِ عَنِ الْمُقَبَّحَاتِ فَإِنَّا نَعْلَمُ ضَرُورَهً أَنَّ عِنْدَ وُجُودِ الرَّئِیسِ الْمَهِیبِ یَکْثُرُ الصَّلَاحُ مِنَ النَّاسِ وَ یَقِلُّ الْفَسَادُ وَ عِنْدَ عَدَمِهِ یَکْثُرُ الْفَسَادُ وَ یَقِلُّ

الصَّلَاحُ مِنْهُمْ بَلْ یَجِبُ ذَلِکَ عِنْدَ ضَعْفِ أَمْرِهِ مَعَ وُجُودِ عَیْنِهِ (۳) وَ ثَبَتَ أَیْضاً وُجُوبُ کَوْنِهِ مَعْصُوماً مَقْطُوعاً عَلَی عِصْمَتِهِ لِأَنَّ جِهَهَ الْحَاجَهِ إِلَی هَذَا الرَّئِیسِ هِیَ ارْتِفَاعُ الْعِصْمَهِ عَنِ النَّاسِ وَ جَوَازُ فِعْلِ الْقَبِیحِ مِنْهُمْ فَإِنْ کَانَ هُوَ غَیْرَ مَعْصُومٍ وَجَبَ أَنْ یَکُونَ مُحْتَاجاً إِلَی رَئِیسٍ آخَرَ(۴) لِأَنَّ عِلَّهَ الْحَاجَهِ إِلَیْهِ قَائِمَهٌ فِیهِ وَ الْکَلَامُ فِی رَئِیسِهِ کَالْکَلَامِ فِیهِ فَیُؤَدِّی إِلَی وُجُوبِ مَا لَا نِهَایَهَ لَهُ مِنَ الْأَئِمَّهِ أَوِ الِانْتِهَاءِ إِلَی إِمَامٍ مَعْصُومٍ وَ هُوَ الْمَطْلُوبُ فَإِذَا ثَبَتَ وُجُوبُ عِصْمَهِ الْإِمَامِ وَ الْعِصْمَهُ لَا یُمْکِنُ مَعْرِفَتُهَا إِلَّا بِإِعْلَامِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ الْعَالِمِ بِالسَّرَائِرِ وَ الضَّمَائِرِ وَ لَا طَرِیقَ إِلَی ذَلِکَ سِوَاهُ فَیَجِبُ

۱- ۱. النهایه ۲: ۲۶۶. و فیه: روم بن عیصو بن إسحاق بن إبراهیم.

۲- ۲. تصغیر الساعه.

۳- ۳. أی یلزم کثره الفساد و قله الصلاح عند ضعف أمر الرئیس ان کان ضعیفا.

۴- ۴. فی المصدر: إلی رئیس آخر غیره.

النَّصُّ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ عَلَى لِسَانِ نَبِيٍّ مُؤَيَّدٍ بِالْمُعْجِزَاتِ أَوْ إِظْهَارُ مُعْجِزٍ دَالٍّ عَلَى إِمَامَتِهِ وَ إِذَا ثَبَتَ هَذِهِ الْجُمْلَهُ الْقَرِيبَهُ الَّتِی لَا يَحْتَاجُ فِيهَا إِلَى تَدْقِيقٍ كَثِيرٍ سَبَرْنَا(۱) أَحْوَالَ الْأُمَّهِ بَعْدَ وَفَاهِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَوَجَدْنَاهُمُ اخْتَلَفُوا فِی الْإِمَامِ بَعْدَهُ عَلَى أَقْوَالٍ ثَلَاثَهٍ فَقَالَتِ الشِّيعَهُ الْإِمَامُ بَعْدَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بِالنَّصِّ عَلَى إِمَامَتِهِ وَ قَالَتِ الْعَبَّاسِيَّهُ الْإِمَامُ بَعْدَهُ الْعَبَّاسُ بِالنَّصِّ أَوِ الْمِيرَاثِ وَ قَالَ الْبَاقُونَ مِنَ الْأُمَّهِ الْإِمَامُ بَعْدَهُ أَبُو بَكْرٍ وَ كُلُّ مَنْ قَالَ بِإِمَامَهِ أَبِی بَكْرٍ وَ الْعَبَّاسِ أَجْمَعُوا عَلَى أَنَّهُمَا لَمْ يَكُونَا مَقْطُوعاً عَلَى عِصْمَتِهِمَا فَخَرَجَا بِذَلِكَ مِنَ الْإِمَامَهِ لِمَا قَدَّمْنَاهُ فَوَجَبَ أَنْ يَكُونَ الْإِمَامُ بَعْدَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بِالنَّصِّ الْحَاصِلِ مِنْ جِهَهِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عَلَيْهِ وَ الْإِشَارَهِ إِلَيْهِ وَ إِلَّا كَانَ الْحَقُّ خَارِجاً عَنْ أَقْوَالِ جَمِيعِ الْأُمَّهِ وَ ذَلِكَ غَيْرُ جَائِزٍ بِالاتِّفَاقِ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ مُخَالِفِينَا وَ هَذَا هُوَ الدَّلِيلُ الْعَقْلِيُّ عَلَى كَوْنِهِ مَنْصُوصاً عَلَيْهِ وَ أَمَّا الْأَدِلَّهُ السَّمْعِيَّهُ عَلَى ذَلِكَ فَقَدِ اسْتَوْفَاهَا أَصْحَابُنَا رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَدِيماً وَ حَدِيثاً فِی كُتُبِهِمْ لَا سِيَّمَا مَا ذَكَرَهُ سَيِّدُنَا الْأَجَلُّ الْمُرْتَضَى عَلَمُ الْهُدَى ذُو الْمَجْدَيْنِ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ الْعَزِيزَ فِی كِتَابِ الشَّافِی فِی الْإِمَامَهِ فَقَدِ اسْتَوْلَى عَلَى الْأَمَدِ وَ غَارَ فِی ذَلِكَ وَ أَنْجَدَ(۲) وَ صَوَّبَ وَ صَعِدَ(۳) وَ بَلَغَ غَايَهَ الِاسْتِيفَاءِ وَ الِاسْتِقْصَاءِ وَ أَجَابَ عَنْ شُبَهِ الْمُخَالِفِينَ الَّتِی عَوَّلُوا عَلَى اعْتِمَادِهَا وَ اجْتَهَدُوا فِی إِيرَادِهَا أَحْسَنَ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ وَ كَافَّهِ الْمُؤْمِنِينَ جَزَاءَهُ وَ نَحْنُ نَذْكُرُ الْكَلَامَ فِی ذَلِكَ عَلَى سَبِيلِ الِاخْتِصَارِ وَ الْإِجْمَالِ دُونَ الْبَسْطِ وَ الْإِكْمَالِ فَنَقُولُ إِنَّ الَّذِی يَدُلُّ (۴) عَلَى أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله نَصَّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بِالْإِمَامَهِ بَعْدَهُ بِلَا فَصْلٍ وَ دَلَّ عَلَى فَرْضِ طَاعَتِهِ عَلَى كُلِّ مُكَلَّفٍ قِسْمَانِ أَحَدُهُمَا يَرْجِعُ إِلَى الْفِعْلِ وَ إِنْ كَانَ يَدْخُلُ فِيهِ أَيْضاً الْقَوْلُ وَ الْآخَرُ يَرْجِعُ إِلَى الْقَوْلِ فَأَمَّا النَّصُّ الدَّالُّ عَلَى إِمَامَتِهِ بِالْفِعْلِ وَ الْقَوْلِ فَهُوَ أَفْعَالُ نَبِيِّنَا صلی الله علیه و آله(۵) الْمُبَيِّنَهُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ جَمِيعِ الْأُمَّهِ الدَّالَّهِ عَلَى اسْتِحْقَاقِهِ التَّعْظِيمَ وَ الْإِجْلَالَ وَ التَّقْدِيمَ الَّتِی لَمْ تَحْصُلْ وَ لَا بَعْضُهَا لِأَحَدٍ سِوَاهُ وَ

ص: ۱۸۷

۱- ۱. سبر الامر: جربه و اختبره.

۲- ۲. غار فی الامر: دقق النظر فيه. أنجد الامر: أوضحه و أبانه.

۳- ۳. صعد فيه النظر: تأمله ناظرا الى أعلاه و أسفله. و فی المصدر: و صوب و أرشد.

۴- ۴. فی المصدر: ان الذی دل.

۵- ۵. فی المصدر: فهو أفعال النبیّ صلّی اللّه علیه و آله.

ذَلِکَ مِثْلُ إِنْکَاحِهِ ابْنَتَهُ الزَّهْرَاءَ سَیِّدَهَ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ وَ مُوَاخَاتِهِ إِیَّاهُ بِنَفْسِهِ وَ أَنَّهُ لَمْ یَنْدَبْهُ لِأَمْرٍ مُهِمٍّ وَ لَا بَعَثَهُ فِی جَیْشٍ قَطَّ إِلَی آخِرِ عُمُرِهِ إِلَّا کَانَ هُوَ الْوَالِیَ عَلَیْهِ الْمُقَدَّمَ فِیهِ وَ لَمْ یُوَلِّ عَلَیْهِ أَحَداً مِنْ أَصْحَابِهِ وَ أَقْرَبِیهِ وَ أَنَّهُ لَمْ یَنْقِمْ (۱) عَلَیْهِ شَیْئاً مِنْ أَمْرِهِ مَعَ طُولِ صُحْبَتِهِ إِیَّاهُ وَ لَا أَنْکَرَ مِنْهُ فِعْلًا وَ لَا اسْتَبْطَأَهُ وَ لَا اسْتَزَادَهُ فِی صَغِیرٍ مِنَ الْأُمُورِ وَ لَا کَبِیرٍ هَذَا مَعَ کَثْرَهِ مَا عَاتَبَ سِوَاهُ مِنْ أَصْحَابِهِ إِمَّا تَصْرِیحاً وَ إِمَّا تَلْوِیحاً وَ أَمَّا مَا یَجْرِی فِی هَذِهِ الْأَفْعَالِ مِنَ الْأَقْوَالِ الصَّادِرَهِ عَنْهُ صلی الله علیه و آله الدَّالَّهِ عَلَی تَمَیُّزِهِ مِمَّنْ سِوَاهُ الْمُنَبِّئَهِ عَنْ کَمَالِ عِصْمَتِهِ وَ عُلُوِّ رُتْبَتِهِ فَکَثِیرَهٌ

مِنْهَا قَوْلُهُ یَوْمَ أُحُدٍ: وَ قَدِ انْهَزَمَ النَّاسَ وَ بَقِیَ عَلِیٌّ علیه السلام یُقَاتِلُ الْقَوْمَ حَتَّی فَضَّ جَمْعَهُمْ (۲) وَ انْهَزَمُوا فَقَالَ جَبْرَئِیلُ إِنَّ هَذِهِ لَهِیَ الْمُوَاسَاهُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله لِجَبْرَئِیلَ عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ وَ أَنَا مِنْکُمَا.

فَأَجْرَاهُ مَجْرَی نَفْسِهِ کَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ نَفْسَ النَّبِیِّ فِی آیَهِ الْمُبَاهَلَهِ بِقَوْلِهِ وَ أَنْفُسَنا(۳)

وَ مِنْهَا قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله لِبُرَیْدَهَ: یَا بُرَیْدَهُ لَا تُبْغِضْ عَلِیّاً فَإِنَّهُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ إِنَّ النَّاسَ خُلِقُوا مِنْ أَشْجَارٍ شَتَّی وَ خُلِقْتُ أَنَا وَ عَلِیٌّ مِنْ شَجَرَهٍ وَاحِدَهٍ.

وَ مِنْهَا قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِیٍّ یَدُورُ حَیْثُمَا دَارَ.

وَ مِنْهَا مَا اشْتَهَرَتْ بِهِ الرِّوَایَهُ مِنْ حَدِیثِ الطَّائِرِ

وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله: اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ یَأْکُلُ مَعِی مِنْ هَذَا الطَّائِرِ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام.

وَ مِنْهَا قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله: لِابْنَتِهِ الزَّهْرَاءِ لَمَّا عَیَّرَتْهَا نِسَاءُ قُرَیْشٍ بِفَقْرِ عَلِیٍّ أَ مَا تَرْضَیْنَ یَا فَاطِمَهُ أَنِّی زَوَّجْتُکِ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَکْثَرَهُمْ عِلْماً إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اطَّلَعَ إِلَی أَهْلِ الْأَرْضِ (۴) اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَ مِنْهُمْ أَبَاکِ فَجَعَلَهُ نَبِیّاً وَ اطَّلَعَ عَلَیْهِمْ ثَانِیَهً فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَعْلَکِ فَجَعَلَهُ وَصِیّاً وَ أَوْحَی إِلَیَّ أَنْ أُنْکِحَکِهِ أَ مَا عَلِمْتِ یَا فَاطِمَهُ أَنَّکِ بِکَرَامَهِ اللَّهِ إِیَّاکِ زَوَّجْتُکِ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً وَ أَکْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً فَضَحِکَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ اسْتَبْشَرَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا فَاطِمَهُ إِنَّ لِعَلِیٍّ ثَمَانِیَهَ أَضْرَاسٍ قَوَاطِعَ لَمْ تُجْعَلْ لِأَحَدٍ مِنَ الْأَوَّلِینَ

۱- ۱. نقم الامر علی فلان: أنکره علیه و عابه و کرهه أشدّ الکراهه لسوء فعله.

۲- ۲. فض القوم: فرقهم.

۳- ۳. سوره آل عمران: ۶۱.

۴- ۴. فی المصدر: علی أهل الأرض.

وَ الْآخِرِينَ هُوَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ لَیْسَ ذَلِکَ لِغَیْرِهِ مِنَ النَّاسِ وَ أَنْتِ یَا فَاطِمَهُ سَیِّدَهَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ زَوْجَتُهُ وَ سِبْطَا الرَّحْمَهِ سِبْطَایَ وُلْدُهُ وَ أَخُوهُ الْمُزَیَّنُ بِالْجَنَاحَیْنِ فِی الْجَنَّهِ یَطِیرُ مَعَ الْمَلَائِکَهِ حَیْثُ یَشَاءُ وَ عِنْدَهُ عِلْمُ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ آخِرُ النَّاسِ عَهْداً بِی وَ هُوَ وَصِیِّی وَ وَارِثُ الْوَصِیِّینَ.

وَ مِنْهَا قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله فِیهِ: أَنَا مَدِینَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْیَأْتِ الْبَابَ (۱).

وَ مَا رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اسْتَدْعَی عَلِیّاً علیه السلام فَخَلَا بِهِ فَلَمَّا خَرَجَ إِلَیْنَا سَأَلْنَاهُ مَا الَّذِی عَهِدَ إِلَیْکَ قَالَ عَلَّمَنِی أَلْفَ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ فُتِحَ لِی بِکُلِّ بَابٍ أَلْفُ بَابٍ.

وَ مِنْهَا أَنَّهُ صلی الله علیه و آله جَعَلَ مَحَبَّتَهُ عَلَماً عَلَی الْإِیمَانِ وَ بُغْضَهُ عَلَماً عَلَی النِّفَاقِ

بِقَوْلِهِ فِیهِ: لَا یُحِبُّکَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا یُبْغِضُکَ إِلَّا مُنَافِقٌ.

وَ مِنْهَا أَنَّهُ صلی الله علیه و آله جَعَلَ وَلَایَتَهُ عَلَماً عَلَی طِیبِ الْمَوْلِدِ وَ عَدَاوَتَهُ عَلَماً عَلَی خُبْثِ الْمَوْلِدِ

بِقَوْلِهِ بُورُوا(۲) أَوْلَادَکُمْ بِحُبِّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَمَنْ أَحَبَّهُ فَاعْلَمُوا أَنَّهُ لِرِشْدَهٍ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَاعْلَمُوا أَنَّهُ لِغَیَّهٍ- رَوَاهُ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیُّ عَنْهُ.

وَ رَوَی عَنْهُ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ علیه السلام قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیٍّ أَ لَا أَسُرُّکَ أَ لَا أَمْنَحُکَ أَ لَا أُبَشِّرُکَ فَقَالَ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ خُلِقْتُ أَنَا وَ أَنْتَ مِنْ طِینَهٍ وَاحِدَهٍ فَفَضَلَتْ مِنْهَا فَضْلَهٌ فَخَلَقَ اللَّهُ مِنْهَا شِیعَتَنَا فَإِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ دُعِیَ النَّاسُ بِأَسْمَاءِ أُمَّهَاتِهِمْ سِوَی شِیعَتِنَا فَإِنَّهُمْ یُدْعَوْنَ بِأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ لِطِیبِ مَوْلِدِهِمْ.

وَ رُوِیَ عَنْ جَابِرٍ: أَنَّهُ کَانَ یَدُورُ فِی سِکَکِ الْأَنْصَارِ وَ یَقُولُ عَلِیٌّ خَیْرُ الْبَشَرِ فَمَنْ أَبَی فَقَدْ کَفَرَ مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ بُورُوا أَوْلَادَکُمْ بِحُبِّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَمَنْ أَبَی فَانْظُرُوا فِی شَأْنِ أُمِّهِ.

وَ رَوَی ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ دُعِیَ النَّاسُ کُلُّهُمْ بِأَسْمَاءِ أُمَّهَاتِهِمْ مَا خَلَا شِیعَتَنَا فَإِنَّهُمْ یُدْعَوْنَ بِأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ لِطِیبِ مَوَالِیدِهِمْ.

وَ مِنْهَا أَنَّهُ جَعَلَهُ وَ شِیعَتَهُ الْفَائِزِینَ بِقَوْلِهِ

رَوَاهُ أَنَسُ بْنُ مَالِکٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: یَدْخُلُ

۱- ۱. فی المصدر: فلیأت من الباب.

۲- ۲. بار الرجل و ابتاره: جربه و اختبره.

الْجَنَّهَ مِنْ أُمَّتِی سَبْعُونَ أَلْفاً لَا حِسَابَ عَلَیْهِمْ وَ لَا عَذَابَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ هُمْ شِیعَتُکَ وَ أَنْتَ إِمَامُهُمْ.

وَ مِنْهَا أَنَّهُ صلی الله علیه و آله سَدَّ الْأَبْوَابَ فِی الْمَسْجِدِ إِلَّا بَابَهُ علیه السلام (۱)

رَوَی أَبُو رَافِعٍ قَالَ: خَطَبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَمَرَ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ أَنْ یَبْنِیَ مَسْجِداً طَاهِراً لَا یَسْکُنُهُ إِلَّا هُوَ وَ هَارُونُ وَ ابْنَا هَارُونَ شَبَّرُ وَ شَبِیرٌ وَ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِی أَنْ أَبْنِیَ مَسْجِداً لَا یَسْکُنُهُ إِلَّا أَنَا وَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سُدُّوا هَذِهِ الْأَبْوَابَ (۲) إِلَّا بَابَ عَلِیٍّ فَخَرَجَ حَمْزَهُ یَبْکِی فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْرَجْتَ عَمَّکَ وَ أَسْکَنْتَ ابْنَ عَمِّکَ فَقَالَ مَا أَنَا أَخْرَجْتُکَ وَ أَسْکَنْتُهُ وَ لَکِنَّ اللَّهَ أَسْکَنَهُ فَقَالَ بَعْضُ الصَّحَابَهِ(۳) وَ قِیلَ هُوَ أَبُو بَکْرٍ دَعْ لِی کُوَّهً أَنْظُرْ فِیهَا قَالَ لَا وَ لَا رَأْسَ إِبْرَهٍ.

وَ رَوَی زَیْدُ بْنُ أَرْقَمَ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ قَالَ: سَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْأَبْوَابَ إِلَّا بَابَ عَلِیٍّ.

وَ إِلَی هَذَا أَشَارَ السَّیِّدُ الْحِمْیَرِیُّ فِی قَصِیدَتِهِ الْمُذَهَّبَهِ:(۴)

صِهْرُ النَّبِیِّ وَ جَارُهُ فِی مَسْجِدٍ***طُهْرٌ بِطِیبَهٍ لِلرَّسُولِ مُطَیَّبٍ

سِیَّانِ فِیهِ عَلَیْهِ غَیْرَ مُذَمَّمٍ***مَمْشَاهُ إِنْ جُنُباً وَ إِنْ لَمْ یُجْنَبْ

وَ أَمْثَالُ مَا ذَکَرْنَاهُ مِنَ الْأَمْثَالِ وَ الْأَقْوَالِ الظَّاهِرَهِ الَّتِی جَاءَتْ بِهِ الْأَخْبَارُ الْمُتَظَاهِرَهُ(۵) وَ لَا یُخَالِفُ فِیهَا وَلِیٌّ وَ لَا عَدُوٌّ کَثِیرَهٌ یَطُولُ الْکِتَابُ بِذِکْرِهَا وَ إِنَّمَا شَهِدَتْ هَذِهِ الْأَفْعَالُ وَ الْأَقْوَالُ بِاسْتِحْقَاقِهِ علیه السلام الْإِمَامَهَ وَ دَلَّتْ عَلَی أَنَّهُ علیه السلام أَحَقُّ بِمَقَامِ الرَّسُولِ وَ أَوْلَی بِالْإِمَامَهِ وَ الْخِلَافَهِ مِنْ جِهَهِ أَنَّهَا إِذَا دَلَّتْ عَلَی الْفَضْلِ الْأَکِیدِ وَ الِاخْتِصَاصِ الشَّدِیدِ وَ عُلُوِّ الدَّرَجَهِ وَ کَمَالِ الْمَرْتَبَهِ عَلِمَ ضَرُورَهً أَنَّهَا أَقْوَی الْأَسْبَابِ وَ الْوَصِلَاتِ إِلَی أَشْرَفِ الْوِلَایَاتِ لِأَنَّ الظَّاهِرَ فِی الْعَقْلِ أَنَّ مَنْ کَانَ أَبْهَرَ فَضْلًا(۶) وَ أَجَلَّ شَأْناً وَ أَعْلَی فِی الدِّینِ مَکَاناً فَهُوَ

۱- ۱. فی المصدر: إلّا باب علیّ علیه السلام.

۲- ۲. فی المصدر: و أسد هذه الأبواب.

۳- ۳. فی المصدر: فقال بعض أصحابه.

۴- ۴. فی المصدر بعد ذلک: بقوله.

۵- ۵. فی المصدر: المتظافره.

۶- ۶. بهره: غلبه و فضله. بهر الرجل فاق أقرانه.

أَوْلَى بِالتَّقْدِيمِ وَ أَحَقُّ بِالتَّعْظِيمِ وَ الْإِمَامَهِ وَ خِلَافَهِ الرَّسُولِ هِيَ أَعْلَى مَنَازِلِ الدِّينِ بَعْدَ النُّبُوَّهِ فَمَنْ كَانَ أَجَلَّ قَدْراً فِي الدِّينِ وَ أَفْضَلُ وَ أَشْرَفُ عَلَى الْيَقِينِ وَ أَثْبَتُ قَدَماً وَ أَوْفَرُ حَظّاً فِيهِ فَهُوَ أَوْلَى بِهَا وَ مَنْ دَلَّ عَلَى ذَلِكَ مِنْ حَالِهِ دَلَّ عَلَى إِمَامَتِهِ وَ لِأَنَّ الْعَادَهَ قَدْ جَرَتْ فِيمَنْ يُرَشَّحُ لِجَلِيلِ الْوِلَايَاتِ وَ يُؤَهَّلُ لِعَظِيمِ الدَّرَجَاتِ أَنْ يُصْنَعَ بِهِ بَعْضُ مَا تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ يُبَيِّنُ ذَلِكَ أَنَّ بَعْضَ الْمُلُوكِ لَوْ تَابَعَ بَيْنَ أَفْعَالٍ وَ أَقْوَالٍ فِي بَعْضِ أَصْحَابِهِ طُولَ عُمُرِهِ وَ وَلَايَتِهِ تَدُلُّ عَلَى فَضْلٍ شَدِيدٍ وَ قُرْبٍ مِنْهُ فِي الْمَوَدَّهِ وَ الْمُخَالَصَهِ(۱) وَ الِاتِّحَادِ لَكَانَ عِنْدَ أَرْبَابِ الْعَادَاتِ بِهَذِهِ الْأَفْعَالِ مُرَشِّحاً لَهُ لِأَفْضَلِ الْمَنَازِلِ وَ أَعْلَى الْمَرَاتِبِ بَعْدَهُ وَ دَالًّا عَلَى اسْتِحْقَاقِهِ لِذَلِكَ وَ قَدْ قَالَ قَوْمٌ مِنْ أَصْحَابِنَا إِنَّ دَلَالَهَ الْفِعْلِ رُبَّمَا كَانَتْ آكَدَ مِنْ دَلَالَهِ الْقَوْلِ لِأَنَّهَا أَبْعَدُ مِنَ الشُّبْهَهِ وَ أَوْضَحُ فِي الْحُجَّهِ مِنْ حَيْثُ إِنَّ مَا يَخْتَصُّ بِالْفِعْلِ لَا يَدْخُلُهُ الْمَجَازُ وَ لَا يَحْتَمِلُ التَّأْوِيلَ وَ أَمَّا الْقَوْلُ فَيَحْتَمِلُ ضُرُوباً مِنَ التَّأْوِيلِ وَ يَدْخُلُهُ الْمَجَازُ(۲).

**[ترجمه]العمدة: با دلايل قاطع ثابت شده است كه در هر زمان و مكانى امامت لازم است چون در انجام واجبات و خوددارى از كارهاى ناپسند يك لطف به شمار مى‌رود. ما اين را مى‌دانيم كه با وجود يك امام مقتدر كارهاى نيك بيشترى از مردم صادر مى‌شود و فساد كمتر مى گردد و در نبود چنين پيشوايى فساد بيشتر و خوبى كمتر مى‌شود، بلكه با بودن پيشوايى كه قدرتش رو به ضعف نهاده نيز وضع به همين صورت خواهد بود هر چند اين امير ضعيف در ميان مردم حاضر باشد. و نيز ثابت شده است كه اين امام مقتدر بايد معصوم بوده و معصوميتش قطعى باشد، زيرا نيار مردم به چنين حاكمى براى اين است كه مردم معصوم نيستند و امكان صدور فعل قبيح از آن‌ها وجود دارد و اگر امام خود هم معصوم نباشد، به پيشوايى ديگرى نياز خواهد داشت كه معصوم باشد، زيرا علت نياز به او عصمتى است كه از آن برخوردار است و در هر صورت لازم است يا امامانى بى نهايت داشته باشيم يا اين كه پيشوايى به امام معصوم ختم گردد و مطلوب همين است. پس چون وجوب عصمت امام ثابت شد و ميدانيم كه شناخت عصمت جز با معرفى خداى سبحان كه عالم به اسرار و نهانِ كارهاست و از سرائر ضماير مردم خبر دارد، ممكن نمى‌گردد، از اين رو لازم مى‌آيد

ص: ۱۸۶

كه خداوند متعال بر زبان پيامبرى كه تأييد شده به معجزات باشد يا به توسط امامى كه خود براى اثبات امامت خويش معجزه آشكار نمايد، وى را معرفى كند. و اگر اين مفهوم نه چندان پيچيده كه احتياج به دقت نظر زيادى ندارد، ثابت شد، آن‌گاه خواهيم ديد كه ديدگاه اُمّت بعد از وفات پيامبر صَلى الله عليهِ و آله در اين مورد از سه حال خارج نيست: شيعيان گفتند كه پيامبر صَلى الله عليهِ و آله به امامت اميرالمؤمنين تصريح فرموده است؛ و بنى عباس گفتند كه پس از پيامبر صَلى الله عليهِ و آله عباس به تصريح يا ميراث، امام است؛ و با قى اُمّت گفتند كه «امام» بعد از پيامبر، ابوبكر است، و هم طرفداران امامت عباس و هم طرفداران امامت ابوبكر اجماع دارند كه اين دو شخص معصوم نبوده‌اند، و با توجه به آنچه كه معروض افتاد، اين دو از حوزه امامت خارج مى‌شوند، از اين رو لازم مى‌آيد كه پس از پيامبر صَلى الله عليهِ و آله «امام» اميرالمؤمنين عليه السّلام امام باشد آن هم با نصّ خداوند سبحان و اشاره به امامت آن حضرت، زيرا در غير اين صورت مذهب حق امرى خارج اقوال همه اُمّت قرار خواهد گرفت و چنين امرى به حسب اتفاق نظر ما و نظر مخالفان جايز نيست، و اين خود دليلى است عقلى مبنى بر اينكه تصريح به امامت آن حضرت شده است.

امّا دلائل سمعى بر اين امر بسيار زياد است و علماى ما كه خداوند از ايشان راضى باد، چه علماى قديم و چه علماى جديد در

کتاب‌هایشان و بالأخص آنچه را که سیّد جلیل القدر ما مرتضی علم الهدی ذوالمجدین قدس الله روحه العزیز در کتاب «الشافی فی الأمامه» آورده است، ایشان بر دست نیافتنی‌ها دست یافته و در این امر غور فراوان کرده و موضوع را روشن شناخته، هدف را به خوبی شناخته و در آن نیک نظر کرده است و به غایت استیفا و استقصا دست یازیده و پاسخ شبهات مخالفان را که بسیار آن‌ها را به عنوان استدلال مطرح نموده و بر آن‌ها اعتماد کرده، تلاش وافر برای طرح آن‌ها می‌کردند، داده است؛ خداوند وی را از جانب دین و جمله مؤمنان جزای نیکو عنایت فرماید؛ و ما سخنی بر سبیل اختصار و اجمال و بدون شرح و بسط و اکمال بیان نموده و می‌گوییم:

آنچه می‌شود به عنوان دلیل مطرح کرد که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بر امامت بلافصل امیرالمؤمنین علیه السّلام بعد از خود تصریح فرموده و دلیل بر وجوب اطاعت از آن حضرت بر هر مکلّفی است، دو قسم است: یکی به فعل مربوط می‌شود هرچند که قول هم به آن باز می‌گردد ودیگری منحصراً به قول بر می‌گردد.

اما تصریح دالّ بر امامت ایشان با فعل و قول، آن دسته از رفتارهای پیامبرما صَلی الله علیهِ و آله که امیرالمؤمنین علیه السّلام را از بقیه اُمّت متمایز کرده و او را مستحق و شایسته بزرگداشت، اجلال و مقدّم بودن بر دیگران میکرده است و چنین فضیلت... هایی و حتی یکی از آن‌ها جز برای او حاصل نگردیده‌اند

ص: ۱۸۷

یکی اینکه دخترش فاطمه زهرا سرور زنان جهان را به زوجیّت وی در آورد؛ و عقد پیمان اُخوّت میان آن حضرت با خود؛ دیگر اینکه او را به کار مهمی مأموریت نداد و هرگز تا پایان عمر مبارکش وی را با سپاهی به جایی نفرستاد مگر اینکه او را فرمانده آن سپاه کرده باشد و هرگز کسی از صحابه خود یا نزدیکان خویش را به امیری بر وی برنگزید؛ همچنین علی رغم طول و کثرت مصاحبت امیرالمؤمنین با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله هرگز رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بابت هیچ کار او را سرزنش نفرمود و اظهار ناخرسندی ننمود و هیچگاه از کار او رنجیده خاطر نشد و هیچ گاه او را در امری سست و کاهل نیافت و هیچ گاه در هیچ کار کوچک یا بزرگی از او نخواست که به تلاش خود بیفزاید. و این در حالی است که موارد بسیاری وجود دارد که آن حضرت دیگر صحابه خود را چه صراحتاً و چه تلویحاً مورد عتاب و سرزنش قرار داده‌اند.

اما آنچه در این افعال از اقوال صادره از آن حضرت علیه السّلام که دالّ بر ممتاز بودن ایشان از دیگران است و حکایت از کمال عصمت و علّو منزلت وی دارد، بسیار زیادند و از جمله آن‌ها سخن حضرت در جنگ اُحد است زمانی که همه گریخته بودند و تنها علی علیه السّلام مانده بود که از ایشان دفاع می‌فرمود تا اینکه توانست جمع دشمنان را پراکنده سازد و آن‌ها گریختند سپس جبرئیل فرمود: مواساة یعنی همین! پس آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله به جبرئیل گفت: علی از من است و من از او. جبرئیل گفت: و من از شما دو تا، و با این سخن علی علیه السّلام را چون خود دانست همان‌طور که در آیه مباهله خداوند با آوردن لفظ «و انفسنا» - . آل عمران/۶۱ -

وی را چون نفس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله قرار داده بود.

و نیز از جمله آن‌ها قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله به بُریده است که: ای بُریده، کینه علی را به دل مگیر که او از من است و من از او، مردم از درختان مختلف آفریده شده‌اند و من و علی از یک درخت خلق شده‌ایم .

و نیز قول آن حضرت است: علی با حقّ است و حق با علی، به هر سو که میل کند، حق هم دنبال او می‌رود.

و نیز از جمله آن حدیث مشهور «پرنده بریان» و دعای رسول اکرم صَلی الله علیهِ و آله که: خداوندا، محبوب‌ترین خلق خودت را نزد من بیاور تا با من در خوردن این پرنده شریک شود! و علی علیه السّلام آمد.

و از جمله قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله به دخت گرامی خود حضرت زهراست آن‌گاه که زنان قریش به فاطمه علیها السّلام طعنه زدند که او را به همسری مرد فقیری در آورده‌اند که: ای فاطمه، آیا راضی نیستی که من تو را به زوجیت کسی در آروده‌ام که از همه در اسلام آوردن پیشتازتر و از همه عالم‌تر است؟ همانا خدای عزّوجل نظری بر ساکنان زمین افکند و از میان آنان پدرت را برگزید و پیامبرش قرار داد، و بار دیگر نظری بر ایشان افکند و شوی تو را از میان ایشان برگزید و او را وصی قرار داد و به من وحی فرمود که تو را به عقد زوجیّت وی در آورم؛ ای فاطمه، مگر ندانستی به خاطر کرامتی که نزد خدا داری تو را به همسری بردبارترین، عالم‌ترین و پیشتازترین مردم در اسلام آوردن در آورده‌ام؟! پس فاطمه علیها السّلام خندیده و بشارت یافت، سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای فاطمه، علی دارای هشت فضیلت انحصاری است که برای اولین و

ص: ۱۸۸

آخرین قرار داده نشده‌اند: او در دنیا و آخرت برادر من است و هیچ‌کدام از مردم از چنین امتیازی برخوردار نیستند، و تو ای فاطمه، سرور زنان اهل بهشتی که همسر او هستی، و دو سبط رحمت من پسران او هستند، و برادرش کسی است که به دو بال آراسته شده، در بهشت با فرشتگان به هرکجا که خواهد پرواز می‌کند، و علم اوّلین و آخرین نزد اوست، و نخستین کسی است که به من ایمان آورده و آخرین کسی است با من سخن خواهد گفت و او جانشین و وصیّ من و وارث اوصیاست.

و از جمله قول آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله درباره وی است که: من شهر علم هستم و علی دروازه آن، پس هرکس طالب علم باشد، باید از در درآید. . روایتی که ابن مسعود آورده مبنی بر اینکه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی علیه السّلام را احضار فرمود و با او تنها شد و چون از مجلس بیرون آمد، از وی پرسیدیم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله چه موضوعی را با شما در میان گذاشت، فرمود: آن حضرت هزار باب از علم را به روی من گشود که از هربابی هزار باب گشوده می‌شود.

و از جمله آن‌ها اینکه آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله با گفتن این جمله که: جز مؤمن تو را دوست نمی‌دارد و جز منافق کینه تو را به دل نمی‌گیرد، محبّت علی علیه السّلام را نشانه ایمان و دشمنی با وی را نشانه نفاق دانست.

و از جمله اینکه آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله پذیرش ولایت وی را نشانه حلال زادگی و دشمنی با وی را نشانه خُبث مولد دانسته و فرمود: فرزندان خود را به حُبّ علی بن ابی طالب بیازمایید، هر کدامشان او را دوست داشت، بدانید که حلال زاده است و آنکه با وی دشمنی کند، فرزندی نامشروع است. این روایت را جابر بن عبدالله انصاری از آن حضرت نقل کرده است.

از امام باقر علیه السّلام (از جابر بن عبدالله انصاری) روایت است که فرمود: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام می‌فرمود: آیا خوشحالت نکنم؟! آیا در حق تو بخشش نکنم؟! آیا تو را مژده‌ای ندهم؟! عرض کرد: آری یا رسول الله! فرمود: من و تو از یک سرشت آفریده شده‌ایم، از طینت ما مقداری زائد آمد و خداوند شیعیان ما را از آن آفرید، پس چون روز قیامت شود، مردم به جز شیعیان ما به نام‌های مادرانشان فرا خوانده می‌شوند ولی آن‌ها به سبب طهارت مولدشان به نام پدرانشان خوانده می‌شوند. و از جابر بن عبدالله انصاری نقل است که آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله در کوچه‌های انصار می‌گشت و می‌فرمود: علی خیر البشر است و هرکس این را نپذیرد، به یقین کفر ورزیده است، ای گروه انصار، فرزندانتان را به حُبّ علی بن ابی طالب علیه السّلام امتحان کنید؛ پس هرکدام از دوست داشتن او سر باز زدند، در کار مادرش بنگرید. و ابن عباس روایت کرده که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چون روز قیامت شود، مردم جملگی به نام مادرانشان فرا خوانده می‌شوند جز شیعیان ما که به خاطر طهارت مولد به نام پدرانشان فراخوانده می‌شوند .

و از جمله آن‌ها اینکه آن حضرت علی علیه السّلام و شیعیان او را

ص: ۱۸۹

با گفتن: هفتاد هزار تن از اُمّت من داخل بهشت میشوند در حالی که هیچ حساب و عذابی بر آنان نیست، سپس رو به علی علیه السّلام کرده و فرمود: آن‌ها شیعه تو هستند و تو امام ایشانی. این روایت را از أنس بن مالک از آن حضرت نقل کرده است.

و از جمله آن‌ها اینکه آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله درهایی را که به مسجد النبی باز شدند را جملگی بست جز در خانه علی علیه السّلام را. ابو رافع روایت کرده گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله خطبه خوانده و فرمود: ای مردم، همانا خداوند متعال به موسی بن عمران فرمان داد که مسجدی پاکیزه بنا کند که جز او و هارون و دو پسر هارون: شبّر و شُبّیر در آن سکونت نکنند و خداوند مرا فرمان داده است مسجدی بنا کنم که جز من، علی، حسن و حسین در آن اقامت نکنیم، این درها را ببندید مگر در خانه علی را. پس حمزه گریان نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمده و عرض کرد: یا رسول الله، عموی خود را بیرون کردی و عموزاده‌ات را در مسجد سکونت دادی؟! فرمود: من نه تو را خارج کرده‌ام و نه او را سکونت داده‌ام بلکه خداوند وی را سکونت داده است؛ پس یکی از صحابه گفت- و گفته شده که او ابوبکر بوده است- : بگذارید خانه من روزنه‌ای داشته باشد که از آن شما را نگاه کنم! فرمود: خیر، حتی به اندازه سر سوزنی باشد، جایز نیست. و زید بن ارقم از سعد بن أبی وقّاص روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله درِ همه خانه‌هایی را که به مسجد باز می‌شدند، بست إلّا درِ خانه علی علیه السّلام را و سید حمیری در قصیده خود به همین مسأله اشاره نموده گوید:

-« داماد پیامبر است و در مسجدی طاهر در مدینه که برای رسول خدا پاکیزه گشته، همسایه است؛

- برای او یکسان است که در حال جنابت از آن بگذرد یا غیر جنابت و در هر دو حال نکوهیده نیست»

و امثال مواردی که ذکر کردیم از امثال و اقوال ظاهر که روایات آن‌ها را نقل کرده‌اند، بسیار است که دوست و دشمن در

مورد درستی آن‌ها اختلاف ندارنـد و ذکر همه آن‌ها موجب حجیم شدن کتاب می‌شود و آوردن همین مقدار برای نشان دادن استحقاق امـامت داشـتن آن حضـرت کافی است و نشان دادنـد که وی به تصـدی مقام پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله محق‌تر و به امامت و خلافت سزاوارتر است و از طرفی اگر این روایات دالّ بر فضل اکید علی علیه السّلام بر دیگران و اختصاص شدید آن حضـرت به رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله و برخورداری از کامل‌ترین مراتب است، بالضـرورهٔ دانسته می‌شود که این‌ها قوی... ترین اسـباب و پیوندها برای رسـیدن به اشـرف ولایت‌هاست، زیرا عقل حکم می کند آنکه فضـیلتش برتر و شأنش ارجمندتر و جایگاهش در دین والاتر باشد،

ص: ۱۹۰

و در کسب مقام امامت بر دیگران مقدّم‌تر و سزاوارتر به بزرگداشت و زعامت است و جانشینی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله رفیع‌ترین منزلت‌های دین و پس از نبوّت است. از این رو هر کس در دین ارجمندتر و در یقین به اصول دین شـریف‌تر و ثابت قدم‌تر و بهره او از آن بیشتر باشد. برای نیل این مقام و منزلت سـزاوارتر از دیگران است و هرکس حال و روز او نشان دهد که از این صـفات برخوردار است، همین ویژگی‌هـا به عنوان دلیـل برای امـامت او کافی است، زیرا عادت بر این است که هرکس برای ارجمنـدترین مقامـات و بزرگ‌ترین مراتب در نظر گرفته می‌شـود، آن کارهـایی که در بالاـ ذکرش به میـان آمـد (مـانند گرامی داشتن و ممتاز کردن او نسبت به دیگران) نسبت به او انجام میشود.

و دلیـل بر این امر آن است که برخی از پادشاهـان اگر در مـدت امـارت خویش نسبت به یکی از اصـحابش افعال و اقوالی را پیوسـته به کار برد که دلالت بر فضیلت شدید او و نزدیکی به خویش در مودت و خلوص نیت و اتحاد با خود باشد، این مسئله نزد افراد بـا تجربه کاملاًـ مشـخص میکنـد که این شـخص سـزاوار افضـل مقام‌ها و عالی‌ترین مناصب پس از آن پادشاه است و دلیل بر استحقاق وی برای دستیابی به این مناصب نیز هست؛ و گروهی از اصحاب ما گفته‌اند: دلالت فعل ممکن است موکّد... تر از دلالت قول باشد، زیرا فعل از شبهه دورتر است و در مقام استدلال واضح تر است زیرا آنچه به فعل مربوط است مجاز در آن راه ندارد و تاویل پذیر هم نیست ولی قول اقسامی از تاویل را می پذیرد و مجاز هم به آن راه دارد. - . اعلام الوری: ۱۶۶- - ۱۶۲

**[ترجمه]

«۲»

یف، [الطرائف]: وَ إِنِّی لَأَسْتَطْرِفُ مِنَ الْأَرْبَعَهِ الْمَذَاهِبِ إِقْدَامُهُمْ تَارَهً عَلَی تَرْکِ الْعَمَلِ بِوَصَایَا نَبِیِّهِمْ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله الَّتِی تَضَمَّنَتْهَا أَخْبَارُهُمُ الصِّحَاحُ الْمُقَدَّمُ ذِکْرُ بَعْضِهَا وَ إِقْدَامُهُمْ تَارَهً أُخْرَی عَلَی تَقْبِیحِ ذِکْرِ نَبِیِّهِمْ صلی الله علیه و آله فِیمَا نَسَبُوهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ آلِهِ إِلَی إِهْمَالِ رَعِیَّتِهِ (۳) وَ أَنَّهُ تُوُفِّیَ وَ تَرَکَهُمْ بِغَیْرِ وَصِیَّهٍ بِالْکُلِّیَّهِ

وَ قَدْ رَوَی مُسْلِمٌ فِی صَحِیحِهِ فِی الْجُزْءِ الثَّالِثِ مِنَ الْأَجْزَاءِ السِّتَّهِ فِی الثُّلُثِ الْأَخِیرِ مِنْهُ فِی کِتَابِ الْفَرَائِضِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِیهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَیْ ءٌ یُوصِی فِیهِ یَبِیتُ ثَلَاثَ لَیَالٍ إِلَّا وَ وَصِیَّتُهُ عِنْدَهُ

مَكْتُوبَهٌ(۴).

وَ رُوِیَ نَحْوُ ذَلِکَ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ فَکَیْفَ تَقْبَلُ الْعُقُولُ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ مَا لَا یَفْعَلُ وَ قَدْ تَضَمَّنَ كِتَابُ اللَّهِ تَعَالَی أَ تَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَ أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتابَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ (۵) وَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی عَمَّنْ هُوَ دُونَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله مِنَ

ص: ۱۹۱

۱- ۱. فی المصدر: و المخالطه.

۲- ۲. إعلام الوری: ۱۶۲- ۱۶۶.

۳- ۳. فی المصدر: إلی اهمال رعیته و امته.

۴- ۴. توجد الروایه و نظائرها فی صحیح مسلم ۵: ۷۰.

۵- ۵. سوره البقره: ۴۴.

الْأَنْبِيَاءِ وَ ما أَرِيدُ أَنْ أَخالِفَكَمْ إِلى ما أَنْهاكُمْ عَنْهُ (۱) فَكَيْفَ يَأْمُرُ نَبِيُّنَا صلى الله عليه و آله بِالْوَصِيَّهِ وَ لَوْ فِى الشَّىْ ءِ الْيَسِيرِ وَ يَتْرُكُهَا هُوَ فِى الْأَمْرِ الْكَبِيرِ وَ الْجَمِّ الْغَفِيرِ لَا سِيَّمَا وَ قَدْ رَوَوْا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَرَّفَهُ مَا يَحْدُثُ فِى أُمَّتِهِ مِنَ الِاخْتِلَافِ الْعَظِيمِ وَ سَيَأْتِى أَخْبَارُهُمْ بِبَعْضِ ذَلِكَ فِى هَذَا الْكِتَابِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى مَا هَكَذَا تَقْتَضِى صِفَاتُ السِّيَاسَهِ الْمَرْضِيَّهِ وَ عُمُومُ الرَّحْمَهِ الْإِلَهِيَّهِ وَ ثُبُوتُ الشَّفَقَهِ الْمُحَمَّدِيَّهِ وَ كَيْفَ يُصَدِّقُ عَاقِلٌ أَوْ جَاهِلٌ أَنَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه و آله يَتْرُكُ الْأُمَّهَ بِأَسْرِهَا كَبِيرِهَا وَ صَغِيرِهَا غَنِيِّهَا وَ فَقِيرِهَا عَالِمِهَا وَ جَاهِلِهَا فِى ظُلْمَهِ الْحَيْرَهِ وَ الِاخْتِلَافِ وَ الْإِهْمَالِ وَ الضَّلَالِ وَ لَقَدْ أَعَاذَهُ اللَّهُ مِنْ هَذِهِ الْحَالِ وَ لَقَدْ نَسَبُوهُ إِلَى غَيْرِ صِفَاتِهِ الشَّرِيفَهِ وَ مَا عَرَفُوا أَوْ عَرَفُوا وَ جَحَدُوا حُقُوقَ ذَاتِهِ الْمُعَظَّمَهِ الْمُنِيفَهِ وَ مِنَ الْحَوَادِثِ الَّتِى حَدَثَتْ بِطَرِيقِ ذَلِكَ الْقَوْلِ وَ بِطَرِيقٍ يَلْزَمُ الْأَرْبَعَهَ الْمَذَاهِبَ فِى الْإِمَامَهِ بِالاخْتِيَارِ مِنْ بَعْضِ الْأُمَّهِ أَنَّ النَّاسَ لَمَّا أَرَادُوا دَفْعَ بَنِى هَاشِمٍ عَنْ حُقُوقِهِمْ وَ مَقَامِ نَبِيِّهِمْ وَ اطِّرَاحِ وَصَايَا النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله بِهِمْ تَعَصَّبَ قَوْمٌ لِآلِ حَرْبٍ وَ بَنِى أُمَيَّهَ وَ اخْتَارُوا مِنْهُمْ خُلَفَاءَ وَ بَايَعُوهُمْ وَ تَأَسَّوْا فِى ذَلِكَ عَلَى مَنْ جَعَلَ الْخِلَافَهَ بِالاخْتِيَارِ فَكَانَ ذَلِكَ أَيْضاً سَبَبَ وُصُولِ الْخِلَافَهِ إِلَى مُعَاوِيَهَ الَّذِى قَاتَلَ خَلِيفَهَ الْمُسْلِمِينَ وَ وَصِيَّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ قَاتَلَ وُجُوهَ بَنِى هَاشِمٍ وَ الصَّحَابَهَ وَ التَّابِعِينَ وَ فَعَلَ مَا فَعَلَ وَ كَانَ ذَلِكَ أَيْضاً سَبَبَ وُصُولِ الْخِلَافَهِ إِلَى يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ الَّذِى قَتَلَ فِى أَوَّلِ خِلَافَتِهِ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ وَ ابْنَ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَلَدَ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَحَدَ سَيِّدَىْ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ قَدْ تَقَدَّمَ فِى رِوَايَاتِهِمْ مِنْ كُتُبِهِمُ الصِّحَاحِ بَعْضُ مَا أَثْبَتُوهُ مِنْ وَصَايَا النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فِيهِ وَ فِى أَخِيهِ وَ أَبِيهِ وَ تَعْظِيمِ اللَّهِ لَهُمْ وَ دَلَالَتِهِ عَلَيْهِمْ مَا لَا حَاجَهَ إِلَى تَكْرَارِهِ وَ بَلَغَ يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَهَ إِلَى مَنْعِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ حَرَمِهِ عَلَى يَدِ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ مِنْ شُرْبِ مَاءِ الْفُرَاتِ وَ قَتْلِ خَوَاصِّهِ وَ جَمَاعَهٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ قَتَلَهُ عليه السلام بَعْدَهُ وَ نَهَبَ رِحَالَهُ وَ سَلَبَ عِيَالَهُ وَ حَمَلَ رَأْسَهُ عَلَى رِمَاحِ أَهْلِ الْإِسْلَامِ وَ سَيَّرَ حَرَمَ رَسُولِ اللَّهِ مِنَ الْعِرَاقِ إِلَى الشَّامِ عَلَى الْأَقْتَابِ (۲) مَكْشُوفَاتِ الْوُجُوهِ (۳) بَيْنَ الْأَعْدَاءِ وَ بَيْنَ أَهْلِ الِارْتِيَابِ وَ أَتْبَعَ يَزِيدُ ذَلِكَ بِنَهْبِ مَدِينَهِ الرَّسُولِ صلى الله عليه وآله

فَقَدْ رَوَوْا فِى صِحَاحِهِمْ

ص: ۱۹۲

۱- ۱. سوره هود: ۸۸.

۲- ۲. القتب: الرحل.

۳- ۳. فی المصدر: مكشفات الوجوه.

فِی مُسْنَدِ أَبِی هُرَیْرَهَ وَ غَیْرِهِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله لَعَنَ مَنْ یُحْدِثُ فِی الْمَدِینَهِ حَدَثاً وَ جَعَلَهَا حَرَماً.

وَ کَانَ ذَلِکَ النَّهْبُ عَلَی یَدِ مُسْلِمِ بْنِ عُقْبَهَ نَائِبَهُ الَّذِی نَفَذَهُ إِلَیْهِمْ وَ سَبَی أَهْلَ الْمَدِینَهِ وَ بَایَعَهُمْ عَلَی أَنَّهُمْ عَبِیدٌ قِنٌّ (۱) لِیَزِیدَ بْنِ مُعَاوِیَهَ وَ أَبَاحَهَا ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ حَتَّی ذَکَرَ جَمَاعَهٌ مِنْ أَصْحَابِ التَّوَارِیخِ أَنَّهُ وُلِدَ مِنْهُمْ فِی تِلْکَ الْمُدَّهِ أَرْبَعَهُ آلَافِ مَوْلُودٍ لَا یُعْرَفُ لَهُمْ أَبٌ وَ کَانَ فِی الْمَدِینَهِ وُجُوهُ بَنِی هَاشِمٍ وَ الصَّحَابَهِ وَ التَّابِعِینَ وَ حَرَمُ خَلْقٍ عَظِیمٍ (۲) مِنَ الْمُسْلِمِینَ وَ أَتْبَعَ یَزِیدُ ذَلِکَ فِی وَصِیَّتِهِ لِمُسْلِمِ بْنِ عُقْبَهَ بِإِنْفَاذِ الْحُصَیْنِ بْنِ نُمَیْرٍ السَّکُونِیِّ لِقِتَالِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَیْرِ بِمَکَّهَ فَرَمَی الْکَعْبَهَ بِخِرَقِ الْحَیْضِ وَ الْحِجَارَهِ(۳) وَ هَتَکَ حُرْمَهَ حَرَمِ اللَّهِ تَعَالَی وَ حَرَمِ رَسُولِهِ صلی الله علیه و آله وَ تَجَاهَرَ بِالْفَسَادِ فِی الْعِبَادِ وَ الْبِلَادِ وَ کَانَ ذَلِکَ الِاخْتِیَارُ سَبَبَ وُصُولِ الْخِلَافَهِ إِلَی سُفَهَاءِ بَنِی أُمَیَّهَ وَ إِلَی هَرَبِ بَنِی هَاشِمٍ مِنْهُمْ خَوْفاً عَلَی أَنْفُسِهِمْ وَ إِلَی قَتْلِ الصَّالِحِینَ وَ الْأَخْیَارِ وَ إِلَی إِحْیَاءِ سُنَنِ الْجَبَابِرَهِ وَ الْأَشْرَارِ حَتَّی وَصَلَ الْأَمْرُ إِلَی خِلَافَهِ الْوَلِیدِ بْنِ یَزِیدَ الزِّنْدِیقِ الَّذِی تَفَأَّلَ یَوْماً مِنَ الْمُصْحَفِ (۴) فَخَرَجَ وَ اسْتَفْتَحُوا وَ خابَ کُلُّ جَبّارٍ عَنِیدٍ(۵) فَرَمَی الْمُصْحَفَ مِنْ یَدِهِ وَ أَمَرَ أَنْ یُجْعَلَ هَدَفاً وَ رَمَاهُ بِالنُّشَّابِ (۶) وَ أَنْشَدَ نَظْمٌ (۷)

تُهَدِّدُنِی بِجَبَّارٍ عَنِیدٍ***فَهَا أَنَا ذَاکَ جَبَّارٌ عَنِیدٌ

إِذَا مَا جِئْتَ رَبَّکَ یَوْمَ حَشْرٍ***فَقُلْ یَا رَبِّ مَزَّقَنِی الْوَلِیدُ

ص: ۱۹۳

۱- ۱. القن- بکسر أوله- عبد ملکک هو و أبواه.

۲- ۲. فی المصدر: و حرم خلق کثیر. و الحرم- بالفتحتین- ما یحمیه الرجل و یدافع عنه. ما لا یحل انتهاکه.

۳- ۳. فی المصدر: فرمی الکعبه بالحجاره.

۴- ۴. فی المصدر: الذی تفأل بالمصحف.

۵- ۵. سوره إبراهیم: ۱۵.

۶- ۶. النشاب: السهام الواحده: نشّابه.

۷- ۷. فی المصدر: و أنشد یقول.

وَ لَوْ كَانَ الْمُسْلِمُونَ قَدْ قَنَعُوا بِاخْتِيَارِ اللَّهِ تَعَالَى وَ رَسُولِهِ لَهُمْ وَ مَا نَصَّ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله مِنْ تَعْيِينِ الْخِلَافَهِ فِی عِتْرَتِهِ مَا وَقَعَ هَذَا الْخَلَلُ وَ الِاخْتِلَافُ فِی أُمَّتِهِ وَ شَرِيعَتِهِ (۱) أَقُولُ لَيْسَ شَأْنُنَا فِی هَذَا الْكِتَابِ ذِكْرُ الدَّلَائِلِ الْعَقْلِيَّهِ وَ الْبَرَاهِينِ الْجَلِيَّهِ وَ الْخَوْضُ فِيهَا فَمَنْ أَرَادَ ذَلِکَ فَلْيَرْجِعْ إِلَی كِتَابِ الشَّافِی وَ تَقْرِيبِ الْمَعَارِفِ وَ غَيْرِهِمَا مِمَّا هُوَ مَوْضُوعٌ لِذَلِکَ وَ نَحْنُ بِحَمْدِ اللَّهِ قَدْ أَوْرَدْنَا مِنَ الْأَخْبَارِ مَا فِی عُشْرٍ مِنْ أَعْشَارِهِ كِفَايَهٌ لِمَنْ أَرَادَ اللَّهُ هِدَايَتَهُ وَ اللَّهُ الْمُوَفِّقُ لِكُلِّ خَيْرٍ.

ص: ۱۹۴

۱- ۱. الطرائف: ۴۱ و ۴۲.

**[ترجمه]الطرائف: و من در شگفتم از اینکه چرا پیروان مذاهب چهارگانه گاه از عمل به وصایای پیامبرشان محمّد صَلی الله علیهِ و آله که روایات آن‌ها در کتب صحاح ایشان مذکور است و برخی از آن‌ها از نظر گذشت، سر باز می‌زنند و گاه نیز اقدام به تقبیح پیامبرشان صَلی الله علیهِ و آله نموده و مدّعی می‌شوند که آن حضرت به رعیّت خویش بی‌توجه بوده و بی‌آنکه کلّاً در مورد آینده رهبری آن‌ها وصیّتی کرده باشد، از دنیا رفته است و این در حالی است که مسلم در جزء سوم از اجزاء ششگانه صحیح خود و در ثلث سوم آن جزء در کتاب الفرائض با اسناد آن به ابن شهاب از پدرش روایت کرده که از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیده است که فرمود: هیچ مسلمانی که از چیزی برخوردار باشد حق ندارد که سه شب سر بر بالین نهد مگر اینکه وصیّت او نوشته شده نزد وی باشد. - . این روایت و نظایر آن در صحیح مسلم ۵: ۷۰ را می‌توان یافت. - و نظیر این روایت را از طرق مختلف نقل کرده است؛ با توجه به این، چگونه عقل‌ها باور کنند که پیامبر چیزی فرموده که خود بدان عمل نکرده باشد؟ و این در حالی است که خدای متعال در کتاب خود آورده است که:«أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَ أَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُون» - . بقره/ ۴۴ - {آیا مردم را به نیکی فرمان می دهید و خود را فراموش می کنید، با اینکه شما کتاب [خدا] را می خوانید؟ آیا [هیچ] نمی اندیشید؟} و خدای متعال درباره یکی از پیامبران که منزلتی فروتر از محمّد صَلی الله علیهِ و آله دارد می‌فرماید:

«وَ مَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْه» - . هود/ ۸۸ - {من

نمی خواهم در آنچه شما را از آن باز می دارم با شما مخالفت کنم} پس چگونه پیامبر ما صَلی الله علیهِ و آله درباره امری ولو جزئی سفارش می‌کند ولی از وصیّت کردن درباره امری بسیار مهم که به همه مسلمانان مربوط است خودداری می‌کند بالأخص که روایت کرده‌اند خداوند متعال وی را از آنچه پیش خواهد آمد و چه اختلافاتی در میان اُمّت وی به ظهور خواهد پیوست، آگاه فرموده بود که إن شاء الله برخی روایات مربوط به آن در این کتاب خواهد آمد. سیاستمداری مطلوب و رحمت عامّه الهی و ثابت بودن شفقت محمدیه چنین اقتضا نمی‌کند، و چگونه یک فرد عاقل و جاهل باور می‌کند که محمّد صَلی الله علیهِ و آله تمام اُمّت خود از بزرگ و کوچک گرفته تا غنی و فقیر و عالم و جاهل را در تاریکی حیرت و اختلاف و إهمال و گمراهی به حال خود وامی‌گذارد؟ تحقیقاً خداوند او را از داشتن چنین حالی در پناه خود گرفته است و اینان با این گفته او را متّصف به صفاتی کرده‌اند که با صفات شریف وی منافات دارد و دانسته یا ندانسته منکر حقوق ذات بزرگ منشانه و رفیع آن حضرت شده‌اند.

و از جمله حوادثی که در پی این نظریه و نظریه ای که مذاهب اربعه را ملزم می کند که امام را با اختیار فردی از امت مشخص کنند، به وقوع پیوست آن است که چون مردم خواستند بنی‌هاشم را از حقوق و مقام نبیّ‌شان باز دارند و وصای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را درباره آن‌ها کنار بزنند، آن است که جمعی به جانب‌داری از خاندان حرب و بنی‌امیّه پرداخته و خلفایی را از میان ایشان برگزید. با آنان بیعت نمودند که موجب گردید خلافت به معاویه برسد که به جنگ با خلیفه مسلمانان و وصی فرستاده پروردگار و بزرگان بنی‌هاشم و صحابه و تابعین بپردازد کما اینکه موجب گردید خلافت به یزید بن معاویه برسد که در همان آغاز خلافتش حسین بن علی، پسر فاطمه دخت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله، فرزند رسول خدا و یکی از دو سرور

جوانان اهل بهشت ، را به قتل رساند. و پیش از این روایاتی را آوردیم که درباره وصایای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله درباره آن حضرت و برادر و پدرش و بزرگداشت ایشان توسط خدا که نیازی به تکرار آن‌ها نیست و در کتاب‌های صحاح ایشان مکتوب است. و کار یزید بن معاویه به جایی رسید که حسین علیه السّلام و حرم وی را توسط عمر بن سعد از نوشیدن آب فرات منع نمود و یاران خاصّ آن حضرت و جمعی از خاندان وی را به قتل رساند و آن‌گاه شخص امام حسین علیه السّلام را به قتل رسانده، خیمه های حضرت را غارت کرد و زیور آلات خانواده ی ایشان را به یغما برد و سر آن حضرت را بر نیزه‌های مسلمانان کرده، حرم رسول خدا را سوار بر شتران بی‌جهاز و در حالی که صورت هایشان باز بود، در میان دشمنان و میان اهل شک و تردید از عراق تا شام برد. و به دنبال آن، مدینه الرسول صَلی الله علیهِ و آله را نیز آماج غارت نمود، و در کتب صحاح خودشان

ص: ۱۹۲

از مسند ابوهریره و دیگران روایت کرده‌اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله هر کس را که به مدینه تعرّض کند. را لعن فرموده و مدینه را حرم امن قرار داده است. و این غارت و چپاول بر دست مسلم بن عقبهٔ صورت گرفت که وی را به نمایندگی خود نزد آنان فرستاده بود، وی مردم مدینه را به اسارت گرفت و به عنوان کسانی که خود و پدر و مادرشان برده یزید بن معاویه بوده... اند، بیعت گرفت و این شهر را به مدت سه روز(برای سپاه خود) مباح کرد، تا جایی که مورّخان آورده‌اند که در آن مدت چهار هزار نوزاد در میان ایشان به دنیا آمد که معلوم نبود پدرشان کیست؛ و در مدینه بزرگانی از بنی هاشم و صحابه و تابعین زندگی می کردند و خانواده جمع کثیری از مسلمانان در مدینه بود. و در پی آن یزید به مسلم بن عقبه سفارش نمود که حصین بن نمیر سکونی را برای جنگ با عبدالله بن زبیر به مکه گسیل دارد و او نیز کهنه‌های حیض و سنگ را به سوی کعبه پرتاب کرده از حرم خدای متعال و حرم رسول او هتک حرمت نمود و تظاهر به فسق در میان بندگان خدا و شهرها نمود و این ناشی از اختیاری بودن انتخاب خلیفه بود که موجب به خلافت رسیدن سفیهان بنی امیه و فرار بنی‌هاشم از دست آنان از بیم جان و کشته شدن صالحان و نیکان برگزیده گردید. و موجب شد سنّت‌های ستمگران و اشرار دوباره زنده گردد تا اینکه خلافت به ولید بن یزید زندیق رسید، همانی که روزی به قرآن تفأل زده و آیه:«وَ اسْتَفْتَحُواْ وَ خَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيد» - . ابراهیم/ ۱۵ - {و

[پیامبران از خدا] گشایش خواستند، و [سرانجام] هر زورگوی لجوجی نومید شد.} آمد، پس قرآن را پرت کرده و دستور داد آن را به صورت نشانه قرار دهند و شروع کرد به تیر انداختن به سوی آن و در همان حال این ابیات را سرود:

-«مرا به عنوان قدرتمند ستیزه‌جو تهدید می کنی؟! اینک من آن قدرتمند ستیزه جویم؛

- اگر در روز حشر نزد پروردگارت آمدی، پس بگو: ای پروردگار من، ولید مرا از هم درید»

ص: ۱۹۳

و اگر مسلمانان به انتخاب خدای متعال و رسولش برای آنان قناعت می‌کردند و به آنچه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله تصریح

فرموده بود كه خلافت در عترت اوست، چنين خلل و اختلافى در اُمّت و شريعت وى واقع نمى‌شد. - .الطرائف: ۴۲-۴۱ -

مى گويم: بناى ما در اين كتاب بر آن نيست كه به ذكر دلايل عقلى و برهان‌هاى جلى و خوض در آن‌ها بپردازيم، پس هر كس دنبال آن است به كتاب‌هاى الشافى و تقريب المعارف و ديگر كتاب‌هايى كه در همين باب تأليف شده‌اند، رجوع نمايد، و ما بحمدالله به قدرى روايت در اين مورد نقل كرده‌ايم كه يک دهم آن براى كسى كه خواستار آن باشد كه خداوند هدايتش كند، كافى است، و خداوند توفيق دهنده به هر خيرى است.

ص: ۱۹۴

**[ترجمه]

أبواب فضائله و مناقبه صلى الله عليه و آله و هى مشحونه بالنصوص

باب ۶۴ ثواب ذكر فضائله و النظر إليها و استماعها و أن النظر إليه و إلى الأئمه من ولده صلى الله عليه و آله عباده

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالى] للشيخ الطوسى الْحَفَّارُ عَنْ عِيسَى بْنِ مُوسَى الْهَاشِمِيِّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ الْمَرْزُبَانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى الْقُرَشِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعِيدٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عِبَادَةٌ(۱).

**[ترجمه]امالى طوسى: عمران بن حصين گويد: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: نظر كردن به رخسار على بن ابى طالب عليه السّلام عبادت است. - . امالى شيخ طوسى: ۲۲۳ -

**[ترجمه]

بيان

قال الجزرى فى النهايه

فِي حَدِيثِ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ عَلِيٍّ عِبَادَةٌ.

قيل معناه أن عليا كان إذا برز قال الناس لا إله إلا الله ما أشرف هذا الفتى لا إله إلا الله ما أكرم هذا الفتى لا إله إلا الله ما أعلم هذا الفتى (۲) لا إله إلا الله ما أشجع هذا الفتى فكانت رؤيته تحملهم على كلمه التوحيد(۳).

أقول: أراد هذا الناصب أن ينفى عنه منقبه فأثبت له أضعافها و ما الباعث على ذلك و أى استبعاد فى أن يكون محض النظر إليه

صلوات الله علیه عباده.

۱- ۱. أمالی الشیخ: ۲۲۳.

۲- ۲. فی المصدر: تقدیم و تأخیر بین الجملتین.

۳- ۳. النهایه ۴: ۱۵۵.

**[ترجمه]جزری در النهایهٔ در مورد حدیث عمران بن حصین که گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:« النظر إلی وجه علی عبادهٔ» گفته می‌شود: معنای آن این است که چون علی بیرون می‌آمد، مردم می‌گفتند: لا ـ إله إلّا الله، چه بزرگوار است این جوان: لا ـ إله إلّا الله، چه دانا است این جوان! لا ـ إله إلّا الله، چه دلاور است این جوان! و دیدن رخسار آن حضرت مردم را وادار می‌کرده که توحید را بر زبان جاری سازند. - . النهایهٔ ۴: ۱۵۵ -

می‌گویم: این ناصبی خواسته است که منقبتی را از ایشان نفی کند لیکن چند برابر آن منقبت را برای آن حضرت اثبات کرده است! چه چیزی باعث شده است که وی دست به این کار بزند؟ و به چه دلیل عبادت بودن نظر کردن در رخسار آن حضرت صلوات الله علیه امری بعید است؟!

ص: ۱۹۵

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الرَّزَّازِ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ(۱) عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: النَّظَرُ إِلَی الْعَالِمِ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْإِمَامِ الْمُقْسِطِ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْوَالِدَیْنِ بِرَأْفَهٍ وَ رَحْمَهٍ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْأَخِ (۲) تَوَدُّهُ فِی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عِبَادَهٌ(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نظر کردن به عالم عبادت است و نظر کردن به امام عادل عبادت است و نظر کردن به والدین از روی رحمت و رأفت عبادت است و نظر کردن به دوستی که برای رضای خدا دوستش بداری عبادت است. - . امالی شیخ طوسی : ۲۹ -

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ أَبِیهِ هَمَّامِ بْنِ نَافِعٍ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ حُجْرٍ الْمَدَرِیِّ قَالَ: قَدِمْتُ مَکَّهَ وَ بِهَا أَبُو ذَرٍّ جُنْدَبُ بْنُ جُنَادَهَ وَ قَدِمَ فِی ذَلِکَ الْعَامِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ حَاجّاً وَ مَعَهُ طَائِفَهٌ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ فِیهِمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَبَیْنَا أَنَا فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ مَعَ أَبِی ذَرٍّ(۴) جَالِسٌ إِذْ مَرَّ بِنَا عَلِیٌّ وَ وَقَفَ یُصَلِّی بِإِزَائِنَا فَرَمَاهُ أَبُو ذَرٍّ بِبَصَرِهِ فَقُلْتُ رَحِمَکَ اللَّهُ یَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّکَ لَتَنْظُرُ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَمَا تُقْلِعُ عَنْهُ قَالَ إِنِّی أَفْعَلُ ذَلِکَ فَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ النَّظَرُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْوَالِدَیْنِ بِرَأْفَهٍ وَ رَحْمَهٍ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ فِی الصَّحِیفَهِ یَعْنِی صَحِیفَهَ الْقُرْآنِ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْکَعْبَهِ عِبَادَهٌ(۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: حجر مذری گوید: در حالی وارد مکه شدم که ابوذر، جندب بن جناده در آن بود و در آن سال عمر بن خطاب به همراه جمعی از مهاجرین و انصار که علی بن ابی طالب علیه السّلام نیز در میان ایشان بود، به قصد گزاردن حج آمده بود. من به همراه ابوذر در مسجد الحرام نشسته بودیم که علی علیه السّلام نزد ما آمده و در مقابل ما به نماز ایستاد، پس ابوذر نگاهی به وی انداخت. گفتم: خدایت رحمت کند ای ابوذر، چنان به علی علیه السّلام نگاه می کنی که گویی نمی... خواهی چشم از او برداری. گفت: این کار را می کنم چون شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرمود: نظر کردن به علی بن ابی طالب عبادت است، و نظر کردن مهربانانه و از روی رحمت به پدر و مادر عبادت است و نظر کردن به صحیفه- منظورشان قرآن است- عبادت است، و نظر کردن به کعبه عبادت است. - . امالی شیخ طوسی: ۲۹۰ -

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ ابْنِ عُمَارَةَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی جَعَلَ لِأَخِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَضَائِلَ لَا یُحْصِی عَدَدَهَا غَیْرُهُ فَمَنْ ذَکَرَ فَضِیلَةً مِنْ فَضَائِلِهِ مُقِرّاً بِهَا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ وَ لَوْ وَافَی الْقِیَامَهَ بِذُنُوبِ الثَّقَلَیْنِ وَ مَنْ کَتَبَ فَضِیلَةً مِنْ فَضَائِلِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِکَهُ تَسْتَغْفِرُ لَهُ مَا بَقِیَ لِتِلْکَ الْکِتَابَهِ رَسْمٌ وَ مَنِ اسْتَمَعَ إِلَی فَضِیلَهٍ مِنْ فَضَائِلِهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ الَّتِی اکْتَسَبَهَا بِالاسْتِمَاعِ وَ مَنْ نَظَرَ إِلَی کِتَابِهِ

ص: ۱۹۶

۱- ۱. یعنی محمّد بن مسلم.

۲- ۲. فی المصدر: و النظر الی أخ اه.

۳- ۳. أمالی الشیخ: ۲۹۰.

۴- ۴. فی النسخ: مع أبی الذر.

۵- ۵. أمالی الشیخ: ۲۹۰.

فِی فَضَائِلِهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ الَّتِی اکْتَسَبَهَا بِالنَّظَرِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله النَّظَرُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام عِبَادَةٌ وَ ذِکْرُهُ عِبَادَةٌ وَ لَا یُقْبَلُ إِیمَانُ عَبْدٍ إِلَّا بِوَلَایَتِهِ وَ الْبَرَاءَهِ مِنْ أَعْدَائِهِ (۱).

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲)

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره الْخُوارِزْمِیُّ فِی کِتَابِ الْأَرْبَعِینَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۳) أَقُولُ- رَوَی الْعَلَّامَهُ فِی کَشْفِ الْحَقِّ: مِثْلَهُ.

عَنْ أَخْطَبِ خُوارِزْمَ وَ رَوَی عَنْهُ بِإِسْنَادِهِ إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَوْ أَنَّ الرِّیَاضَ أَقْلَامٌ وَ الْبَحْرَ مِدَادٌ وَ الْجِنَّ حُسَّابٌ وَ الْإِنْسَ کُتَّابٌ مَا أَحْصَوْا فَضَائِلَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: همانا خدای متعال فضایلی برای برادرم علی بن ابی طالب علیه السّلام قرار داده که جزاو کسی قادر به شمارش آن‌ها نیست، پس هرکس فضیلتی از فضایل علی علیه السّلام را با اقرار به آن ذکر کند، خداوند گناهان گذشته و آینده او را می‌آمرزد هرچند با گناه دو عالم قدم به قیامت گذاشته باشد. و هرکس فضیلتی از فضایل علی بن ابی طالب علیه السّلام را بنویسد، تا زمانی که اثری از آن نوشته برجاست، فرشتگان برای وی طلب آمرزش می‌کنند، و هر کس به فضیلتی از فضایل وی گوش فرا دهد، خداوند گناهان شنیداری او را می‌آمرزد، و هر کس به نوشته‌ای نگاه کرد که درباره فضایل او باشد،

ص: ۱۹۶

خداوند گناهان بصری وی را می‌آمرزد؛ سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نظر به علی بن ابی طالب علیه السّلام عبادت است، و یاد او عبادت است و ایمان بنده‌ای جز به قبول ولایت او و بیزاری جستن از دشمنانش، پذیرفته نمی‌شود. - . امالی صدوق: ۸۴ -

کشف الغمّهٔ: از مناقب خوارزمی نظیر این روایت را از علی علیه السّلام نقل کرده است. - . کشف الغمهٔ: ۳۳-۳۲ -

کنز جامع الفوائد: خوارزمی در کتاب«الأربعین» با اسناد خود از امام صادق علیه السّلام مانند آن را روایت کرده است. - . نسخه خطی -

می‌گویم: علامه در کشف الحق از اخطب خوارزم نظیر این حدیث را روایت کرده است، و از وی مرفوعاً از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: اگر باغ‌ها جملگی قلم شوند و دریاها جوهر و جنّیان حسابدار و انسان‌ها نویسنده، قادر به شمارش فضایل علی بن ابی طالب علیه السّلام نبودند. - . کشف الحق۱: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

لی، [الأمالی] للصدوق مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْأَسْتَرْآبَادِیُّ عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ رَجَاءٍ عَنْ یَزِیدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِی سَلَمَةَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ مَا رَأَیْتَ فُلَاناً رَکِبَ الْبَحْرَ(۵) بِبِضَاعَهٍ یَسِیرَهٍ وَ خَرَجَ إِلَی الصِّینِ فَأَسْرَعَ الْکَرَّهَ(۶) وَ أَعْظَمَ الْغَنِیمَهَ حَتَّی قَدْ حَسَدَهُ أَهْلُ وُدِّهِ وَ أَوْسَعَ قَرَابَاتِهِ وَ جِیرَانِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ مَالَ الدُّنْیَا کُلَّمَا ازْدَادَ کَثْرَهً وَ عِظَماً ازْدَادَ صَاحِبُهُ بَلَاءً فَلَا تَغْتَبِطُوا أَصْحَابَ الْأَمْوَالِ إِلَّا بِمَنْ جَادَ بِمَالِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ لَکِنْ أَ لَا أُخْبِرُکُمْ بِمَنْ هُوَ أَقَلُّ مِنْ صَاحِبِکُمْ بِضَاعَهً وَ أَسْرَعُ مِنْهُ کَرَّهً وَ أَعْظَمُ مِنْهُ غَنِیمَهً وَ مَا أُعِدَّ لَهُ مِنَ الْخَیْرَاتِ مَحْفُوظٌ لَهُ فِی خَزَائِنِ عَرْشِ الرَّحْمَنِ قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله انْظُرُوا إِلَی هَذَا الْمُقْبِلِ إِلَیْکُمْ فَنَظَرْنَا فَإِذَا رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَثُّ الْهَیْئَهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ هَذَا لَقَدْ صَعِدَ لَهُ فِی هَذَا الْیَوْمِ إِلَی الْعُلْوِ مِنَ الْخَیْرَاتِ وَ الطَّاعَاتِ مَا لَوْ قُسِمَ عَلَی جَمِیعِ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ لَکَانَ نَصِیبُ أَقَلِّهِمْ مِنْهُ غُفْرَانَ ذُنُوبِهِ وَ وُجُوبَ

ص: ۱۹۷

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۸۴.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۳۲ و ۳۳.

۳- ۳. مخطوط.

۴- ۴. کشف الحق ۱: ۱۰۸.

۵- ۵. أی سافر من طریق البحر للتجاره.

۶- ۶. الکره: الرجوع.

الْجَنَّهِ لَهُ قَالُوا بِمَا ذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ سَلُوهُ يُخْبِرْكُمْ عَمَّا صَنَعَ فِی هَذَا الْیَوْمِ فَأَقْبَلَ عَلَیْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالُوا لَهُ هَنِیئاً لَکَ مَا بَشَّرَکَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَمَا ذَا صَنَعْتَ فِی یَوْمِکَ هَذَا حَتَّی کُتِبَ لَکَ مَا کُتِبَ فَقَالَ الرَّجُلُ مَا أَعْلَمُ أَنِّی صَنَعْتُ شَیْئاً غَیْرَ أَنِّی خَرَجْتُ مِنْ بَیْتِی وَ أَرَدْتُ حَاجَهً کُنْتُ أَبْطَأْتُ عَنْهَا فَخَشِیتُ أَنْ تَکُونَ فَاتَتْنِی فَقُلْتُ فِی نَفْسِی لَأَعْتَاضَنَّ مِنْهَا النَّظَرَ إِلَی وَجْهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ النَّظَرُ إِلَی وَجْهِ عَلِیٍّ عِبَادَهٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِی وَ اللَّهِ عِبَادَهٌ وَ أَیُّ عِبَادَهٍ إِنَّکَ یَا عَبْدَ اللَّهِ ذَهَبْتَ تَبْتَغِی أَنْ تَکْتَسِبَ دِینَاراً لِقُوتِ عِیَالِکَ فَفَاتَکَ ذَلِکَ فَاعْتَضْتَ مِنْهُ النَّظَرَ إِلَی وَجْهِ عَلِیٍّ وَ أَنْتَ لَهُ

مُحِبٌّ وَ لِفَضْلِهِ مُعْتَقِدٌ وَ ذَلِکَ خَیْرٌ لَکَ مِنْ أَنْ لَوْ کَانَتِ الدُّنْیَا کُلُّهَا لَکَ ذَهَبَهً حَمْرَاءَ فَأَنْفَقْتَهَا فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ لَتَشْفَعَنَّ بِعَدَدِ کُلِّ نَفَسٍ تَنَفَّسْتَهُ فِی مَصِیرِکَ إِلَیْهِ (۱) فِی أَلْفِ رَقَبَهٍ یُعْتِقُهُمُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ بِشَفَاعَتِکَ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابوهریره گوید: مردی نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمده عرض کرد: یا رسول الله، آیا ندیده... ای فلانی با اندک کالایی سوار بر کشتی گشته و به چین سفر نموده و خیلی زود بازگشته و سودِ بسیار برده به گونه‌ای دوستانش به وی حسادت می‌ورزند و در حق خویشاوندان و همسایگانش بخشش بسیار کرده است؟ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: مال دنیا هرچه بیشتر گردد، صاحبش بیشتر در معرض بلا قرار گیرد، از این رو بر ثروتمندان غبطه نخورید مگر کسانی که مال خود را در راه خدا ببخشند، لیکن آیا دوست دارید شما را از کسی آگاه کنم که سرمایه‌اش از دوست شما کمتر و زودتر از او بازگشته و سود بیشتری برده باشد و هرچه برای وی فراهم گشته جملگی در خزانه خدا محفوظ باشد؟ گفتند: آری یا رسول الله، فرمود: به این شخص که دارد به سمت شما می‌آید بنگرید! چون نگاه کردیم، مردی از انصار را دیدیم که جامه‌ای کهنه بر تن داشت. فرمود: از این مرد امروز به قدری خیر و طاعت بالا رفته که اگر بر همه اهل آسمان‌ها و زمین پخش شود، کمترین بهره‌مند آن است که گناهانش آمرزیده شود و بهشت بر او واجب گردد.

ص: ۱۹۷

عرض کردند: با چه عملی یا رسول الله؟ فرمود: از وی بپرسید به شما خواهد گفت امروز چه کرده است.

پس صحابه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی روی آورده و گفتند: بر تو گوارا باد آنچه را که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به تو مژده داد، امروز چه کرده‌ای که این همه ثواب برای تو نوشته شده است؟ آن مرد گفت: به یاد ندارم امروز کار خاصی کرده باشم جز اینکه در پی کاری از خانه بیرون آمدم و تأخیر کردم و ترسیدم که از دستم برود و با خود گفتم که نظر کردن به روی علی بن ابی طالب علیه السّلام را با آن حاجت عوض می‌کنم، زیرا از رسول صَلی الله علیهِ و آله شنیده‌ام که «نظر کردن به روی علی عبادت است» پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آری به خدا، عبادت است؛ و چه عبادتی است! ای بنده خدا، رفته بودی دیناری برای قوت خانواده‌ات به دست آوری لیکن آن را از دست دادی و به جای آن با محبت و اعتقاد به فضل او، به روی علی نظر کردی و این بهتر از آن است که همه دنیا پر از زر سرخ بود و به تو تعلّق داشت و تو آن را در راه خدا انفاق می‌کردی و به تعداد نفس‌هایی که در این راه کشیده‌ای، قطعاً شفیع هزار گناهکار می‌شوی که خداوند آن‌ها را به شفاعت تو آزاد می‌کند. - . امالی صدوق: ۲۱۸-۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْخَطِیبُ فِی الْأَرْبَعِینِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَیْنِ وَ الزَّمَخْشَرِیُّ فِی رَبِیعِ الْأَبْرَارِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ عُرْوَهَ عَنْ عَائِشَهَ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الرِّسَالَهِ الْقِوَامِیَّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنِ الْخُدْرِیِّ وَ یُوسُفَ بْنِ مُوسَی الْقَطَّانِ عَنْ وَکِیعٍ عَنْ مَالِکِ بْنِ أَنَسٍ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ أَنَسٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ اللَّفْظُ لِعَائِشَهَ قَالَتْ: کَانَ أَبُو بَکْرٍ یُدِیمُ النَّظَرَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقِیلَ لَهُ فِی ذَلِکَ فَقَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ النَّظَرُ إِلَی عَلِیٍّ عِبَادَهٌ.

الْإِبَانَهُ عَنِ ابْنِ بَطَّهَ رَوَی أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: رَأَیْتُ مُعَاذاً یُدِیمُ النَّظَرَ إِلَی وَجْهِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ إِنَّکَ تُدِیمُ النَّظَرَ إِلَیْهِ کَأَنَّکَ لَمْ تَرَهُ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ النَّظَرُ إِلَی وَجْهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عِبَادَهٌ.

وَ هُوَ فِی أَکْثَرِ الرِّوَایَاتِ وَ فِی رِوَایَاتِ عَمَّارٍ وَ مُعَاذٍ وَ عَائِشَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: النَّظَرُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عِبَادَهٌ وَ ذِکْرُهُ عِبَادَهٌ وَ لَا یُقْبَلُ إِیمَانُ عَبْدٍ إِلَّا بِوَلَایَتِهِ وَ الْبَرَاءَهِ مِنْ أَعْدَائِهِ.

ص: ۱۹۸

۱- ۱. کذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر: فی مسیرک إلیه.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۲۱۷ و ۲۱۸.

شِيرَوَيْهِ فِی الْفِرْدَوْسِ قَالَتْ عَائِشَهُ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: ذِكْرُ عَلِیٍّ عِبَادَهٌ.

الْخَرْكُوشِیُّ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ كَانَ النَّاسُ یُصَلُّونَ وَ أَبُو ذَرٍّ یَنْظُرُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقِیلَ لَهُ فِی ذَلِكَ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ النَّظَرُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْوَالِدَیْنِ بِرَأْفَهٍ وَ رَحْمَهٍ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ فِی الْمُصْحَفِ عِبَادَهٌ وَ النَّظَرُ إِلَی الْكَعْبَهِ عِبَادَهٌ.

أَبُو ذَرٍّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَثَلُ عَلِیٍّ فِیكُمْ أَوْ قَالَ فِی هَذِهِ الْأُمَّهِ كَمَثَلِ الْكَعْبَهِ الْمَسْتُورَهِ النَّظَرُ إِلَیْهَا عِبَادَهٌ وَ الْحَجُّ إِلَیْهَا فَرِیضَهٌ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: خطیب در الأربعین از عمران بن حصین و زمخشری در ربیع الأبرار با سندی از عمر بن خطاب و لفظ از عایشه است، روایت کرده‌اند که ابوبکر به چهره علی علیه السّلام خیره می‌شد و چون در این باره از وی (عایشه) سؤال شد، گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:«نظر کردن به سیمای علی عبادت است».

إبانه از ابن بطّه آورده است که ابوصالح از ابوهریره نقل کرده که گفت: معاذ را دیدم که به سیمای علی علیه السّلام خیره شده است. پس به او گفتم: چنان خیره به سیمای وی نگاه می کنی که گویی تاکنون وی را ندیده‌ای؟! گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود:«نظر کردن به سیمای علی بن ابی طالب عبادت است» و در اکثر روایات و نیز در روایات عمّار، معاذ و عایشه از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نقل شده است که:«نظر کردن به علی بن ابی طالب عبادت است و یاد کردن او عبادت است و ایمان بنده‌ای جز با قبول ولایت او و بیزاری جستن از دشمنانش، پذیرفته نمی‌شود.»

ص: ۱۹۸

شیرویه در الفردوس آورده است که عایشه گفت: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ذکر علی عبادت است.

خرکوشی در شرف النبی صَلی الله علیهِ و آله آورده است که مردم نماز می‌خواندند ولی ابوبکر به رخسار امیرالمؤمنین علیه السّلام خیره می‌شد. پس چون در این مورد از وی سؤال شد، گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:«نظر کردن به علی بن ابی طالب عبادت است و نظر کردن با مهربانی و رحمت به پدر و مادر عبادت است و نظر کردن در قرآن عبادت است و نظر کردن به کعبه عبادت است».

ابوذر گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: مَثَل علی در میان شما- یا اینکه فرمود: در این اُمّت- به مَثَل کعبه ی پوشیده می‌ماند که نظر کردن به آن عبادت است و حج گزاردن آن فریضه. -. مناقب آل أبی طالب ۲: ۶- ۵ -

**[ترجمه]

«۷»

یل، [الفضائل] لابن شاذان فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ یَرْفَعُهُ عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِینَ أُمِّ سَلَمَهَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ

رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله يَقُولُ مَا قَوْمٌ اجْتَمَعُوا يَذْكُرُونَ فَضْلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِلَّا هَبَطَتْ عَلَيْهِمْ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ حَتَّى تَحُفَّ بِهِمْ فَإِذَا تَفَرَّقُوا عَرَجَتِ الْمَلَائِكَةُ إِلَى السَّمَاءِ فَيَقُولُ لَهُمُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّا نَشَمُّ مِنْ رَائِحَتِكُمْ مَا لَا نَشَمُّهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَلَمْ نَرَ رَائِحَةً أَطْيَبَ مِنْهَا فَيَقُولُونَ كُنَّا عِنْدَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ مُحَمَّداً وَ أَهْلَ بَيْتِهِ فَعَلِقَ فِينَا مِنْ رِيحِهِمْ فَتَعَطَّرْنَا فَيَقُولُونَ اهْبِطُوا بِنَا إِلَيْهِمْ فَيَقُولُونَ تَفَرَّقُوا وَ مَضَى كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ إِلَى مَنْزِلِهِ فَيَقُولُونَ اهْبِطُوا بِنَا حَتَّى نَتَعَطَّرَ بِذَلِكَ الْمَكَانِ (۲).

**[ترجمه]الفضائل- الروضهٔ: با اسنادی که آن را به اُمّ المؤمنین اُمّ سلمه می‌رساند آورده است که: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: هیچ قومی گرد نیامدند تا درباره فضیلت علی علیه السّلام سخن بگویند مگر اینکه فرشتگان از آسمان پایین آمده و آن‌ها را احاطه کنند، و چون از هم جدا گشتند، آن فرشتگان به آسمان باز گردند. و دیگر فرشتگان خطاب به آنان می گویند: از شما بویی به مشام ما می‌رسد که از دیگر فرشتگان آن را استشمام نمی کنیم و رایحه‌ای خوشبوتر از آن ندیده‌ایم. که به آن‌ها می گویند: نزد قومی بودیم که محمّد و اهل بیت او را یاد می کردنداز این رو از عطر آن‌ها به ما تراوش شده از این رو معطّر شدیم، سپس می گویند: ما را هم به نزد آن‌ها پایین ببرید، که پاسخ می‌شنوند: پراکنده شدند و هرکدام به خانه‌های خود رفتند. گویند: ما را به محل اجتماع آن‌ها ببرید تا بدان مکان خود را معطّر کنیم. - . الروضه : ۳۴ . آن را در الفضائل نیافتیم -

**[ترجمه]

«۸»

بشا، [بشاره المصطفی] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الرَّازِيُّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحُلْوَانِيِّ عَنِ الشَّرِيفِ الْمُرْتَضَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْمُوسَوِيِّ عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله زَيِّنُوا مَجَالِسَكُمْ بِذِكْرِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (۳).

**[ترجمه]بشارهٔ المصطفی: جابر بن عبدالله انصاری: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: مجالس خود را به ذکر علی بن ابی طالب زینت بخشید. - . بشارهٔ المصطفی -

**[ترجمه]

«۹»

مد، [العمده] مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْعَطَّارِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ حَمْدَانَ بْنِ الْمُعَافَى عَنْ وَكِيعٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۲: ۵ و ۶.

۲- ۲. الروضه: ۳۴. و لم نجده فی الفضائل.

۳- ۳. بشاره المصطفی.

عُرْوَهَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذِکْرُ عَلِیٍّ عِبَادَهٌ.

وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ الْعَدْلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَدَّادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یُونُسَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ یَحْیَی (۱) عَنْ سَوَّارِ بْنِ مُصْعَبٍ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: النَّظَرُ إِلَی عَلِیٍ (۲) عِبَادَهٌ.

وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی مُسْلِمٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ خَالِدِ بْنِ طَلِیقٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ یَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَیْنِ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِی مُحَمَّدِ بْنِ السَّقَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (۳) عَنْ یَحْیَی بْنِ صَابِرٍ عَنْ وَکِیعٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَائِشَهَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْبَغْدَادِیِّ یَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ خَالِدٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ یَرْفَعُهُ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْمُودٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ (۴) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی الْحَرَشِیِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَیْنِ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مَهْدِیٍّ یَرْفَعُهُ إِلَی وَاثِلَهَ بْنِ الْأَصْقَعِ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَصْفَهَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ الظَّهْرَانِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ

۱- ۱. فی المصدر: عن عبد الحمید بن بحر.

۲- ۲. فی المصدر: النظر الی وجه علی.

۳- ۳. فی المصدر: عن عبد الملک.

۴- ۴. فی المصدر: عن إبراهیم بن عبد السلام.

الزُّهْرِیِّ عَنْ عُرْوَهَ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: رَأَیْتُ أَبَا بَکْرٍ یُکْثِرُ النَّظَرَ إِلَی وَجْهِ عَلِیٍّ فَقُلْتُ (۱) یَا أَبَتِ أَرَاکَ تُکْثِرُ النَّظَرَ إِلَی وَجْهِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ یَا بُنَیَّهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ النَّظَرُ إِلَی وَجْهِ عَلِیٍّ عِبَادَهٌ.

وَ عَنْهُ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَزَّازِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ: مِثْلَهُ- وَ عَنْهُ عَنْ أَبِی الْبَرَکَاتِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْوَاسِطِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّیْدَلَانِیِّ یَرْفَعُهُ إِلَی عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَیْنِ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْبَخْتَرِیِ (۲) عَنْ أَبِی الْعَوْفِ الزُّهْرِیِّ عَنْ کَثِیرِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ قَالَ: بَلَغَنِی أَنَّ عَائِشَهَ کَانَتْ تَقُولُ زَیِّنُوا مَجَالِسَکُمْ بِذِکْرِ عَلِیٍّ علیه السلام(۳).

**[ترجمه]العمدهٔ: از مناقب ابن مغازلی مرفوعاً از عایشه نقل است که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ذکر علی عبادت است.

از او مرفوعاً از معاذ بن جبل روایت نموده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نظر کردن به علی عبادت است.

از او مرفوعاً از پدر عمران بن خالد بن طلیق از جدش مانند این روایت نقل شده است.

از او از محمّد بن احمد مرفوعاً از عمران بن حصین نظیر این روایت را از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نقل کرده است.

از او مرفوعاً از عایشه شبیه این روایت از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آورده شده است.

از او مروعاً از خالد نظیر آن از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نقل شده است.

از او مرفوعاً از عبدالله بن مسعود شبیه آن از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نقل شده است.

از او از محمّد بن محمود مرفوعاً از عمران بن حصین مانند آن از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نقل شده است.

از او مرفوعاً از واثله بن الأصقع مانند آن از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت شده است.

ص: ۲۰۰

از او مرفوعاً از عایشه آورده است که: ابوبکر را دیدم که بسیار به سیمای علی نگاه می‌کند، گفتم: پدر، چرا زیاد به صورت علی خیره می‌شوی؟ گفت: دخترم، شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نظر کردن به رخسار علی عبادت است.

از او مرفوعاً از عبدالرزاق مانند این روایت نقل شده است .

از او مرفوعاً از ابو البرکات واسطی مرفوعاً از عمران بن حصین شبیه این روایت از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نقل شده است.

از او مرفوعاً از جعفر بن یرقان آورده است که: اطلاع یافتم که عایشه پیوسته می‌گفت: مجالس خود را به ذکر علی علیه السّلام

بیارایید. - . العمدة: ۱۹۲-۱۹۱ -

**[ترجمه]

باب ۶۵ أنه صلوات الله علیه سبق الناس فی الإسلام و الإیمان و البیعه و الصلوات زمانا و رتبه و أنه الصدیق و الفاروق و فیه کثیر من النصوص و المناقب

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَرْزُبَانِیُّ وَ أَبُو نُعَیْمٍ الْأَصْفَهَانِیُّ فِی کِتَابَیْهِمَا فِیمَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی عَلِیٍّ علیه السلام وَ النَّطَنْزِیُّ فِی الْخَصَائِصِ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ رَوَی أَصْحَابُنَا عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ ارْکَعُوا مَعَ الرَّاکِعِینَ (۴) نَزَلَتْ فِی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هُمَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّی وَ رَکَعَ.

ص: ۲۰۱

۱- ۱. فی المصدر: فقلت له.

۲- ۲. فی المصدر: عن محمّد بن عمران البختری.

۳- ۳. العمده: ۱۹۱ و ۱۹۲.

۴- ۴. سوره البقره: ۴۳.

الْمَرْزُبَانِيُّ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِکَ أَصْحابُ الْجَنَّهِ هُمْ فِیها خالِدُونَ (۱) نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ خَاصَّهً وَ هُوَ أَوَّلُ مُؤْمِنٍ وَ أَوَّلُ مُصَلٍّ بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله.

تَفْسِیرُ السُّدِّیِّ عَنْ قَتَادَهَ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِنَّ رَبَّکَ یَعْلَمُ أَنَّکَ تَقُومُ أَدْنی مِنْ ثُلُثَیِ اللَّیْلِ وَ نِصْفَهُ وَ ثُلُثَهُ وَ طائِفَهٌ مِنَ الَّذِینَ مَعَکَ (۲) فَأَوَّلُ مَنْ صَلَّی مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

تَفْسِیرُ الْقَطَّانِ عَنْ وَکِیعٍ عَنْ سُفْیَانَ عَنِ السُّدِّیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ یا أَیُّهَا الْمُدَّثِّرُ(۳) یَعْنِی مُحَمَّداً ادَّثَّرَ بِثِیَابِهِ قُمْ فَأَنْذِرْ أَیْ فَصَلِّ وَ ادْعُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ إِلَی الصَّلَاهِ مَعَکَ وَ رَبَّکَ فَکَبِّرْ مِمَّا تَقُولُ عَبَدَهُ الْأَوْثَانِ.

تَفْسِیرُ یَعْقُوبَ بْنِ سُفْیَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَکْرٍ الْحَمِیدِیُّ عَنْ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَهَ عَنِ ابْنِ أَبِی النَّجِیحِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی خَبَرٍ یَذْکُرُ فِیهِ کَیْفِیَّهَ بِعْثَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ بَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ قَائِمٌ یُصَلِّی مَعَ خَدِیجَهَ إِذْ طَلَعَ عَلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ لَهُ مَا هَذَا یَا مُحَمَّدُ قَالَ هَذَا دِینُ اللَّهِ فَآمِنْ بِهِ وَ صَدِّقْهُ ثُمَّ کَانَا یُصَلِّیَانِ وَ یَرْکَعَانِ وَ یَسْجُدَانِ فَأَبْصَرَهُمَا أَهْلُ مَکَّهَ فَفَشَا الْخَبَرُ فِیهِمْ أَنَّ مُحَمَّداً قَدْ جُنَّ فَنَزَلَ ن وَ الْقَلَمِ وَ ما یَسْطُرُونَ ما أَنْتَ بِنِعْمَهِ رَبِّکَ بِمَجْنُونٍ (۴).

شَرَفُ النَّبِیِّ عَنِ الْخَرْکُوشِیِّ قَالَ: وَ جَاءَ جَبْرَئِیلُ بِأَعْلَی مَکَّهَ وَ عَلَّمَهُ الصَّلَاهَ فَانْفَجَرَتْ مِنَ الْوَادِی عَیْنٌ حَتَّی تَوَضَّأَ جَبْرَئِیلُ بَیْنَ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَعَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْهُ الطَّهَارَهَ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ عَلِیّاً علیه السلام.

تاریخ [تَارِیخَا] الطَّبَرِیِّ وَ الْبَلَاذُرِیِّ وَ جَامِعُ التِّرْمِذِیِّ وَ إِبَانَهُ الْعُکْبَرِیِّ وَ فِرْدَوْسُ الدَّیْلَمِیِّ وَ أَحَادِیثُ أَبِی بَکْرِ بْنِ مَالِکٍ وَ فَضَائِلُ الصَّحَابَهِ عَنِ الزَّعْفَرَانِیِّ عَنْ یَزِیدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ شُعْبَهَ

۱- ۱. سوره البقره: ۸۲.

۲- ۲. سوره المزّمّل: ۲۰.

۳- ۳. سوره المدّثّر: ۱.

۴- ۴. سوره القلم: ۱ و ۲.

عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّهَ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ وَ مُسْنَدُ أَحْمَدَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَیْمُونٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالا قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُ مَنْ صَلَّی مَعِی عَلِیٌّ.

تَارِیخُ النَّسَوِیِّ قَالَ زَیْدُ بْنُ أَرْقَمَ: أَوَّلُ مَنْ صَلَّی مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ.

جَامِعُ التِّرْمِذِیِّ وَ مُسْنَدُ أَبِی یَعْلَی الْمَوْصِلِیِّ عَنْ أَنَسٍ وَ تَارِیخُ الطَّبَرِیِّ عَنْ جَابِرٍ قَالا: بُعِثَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّی عَلِیٌّ علیه السلام یَوْمَ الثُّلَاثَاءِ.

أَبُو یُوسُفَ النَّسَوِیُّ فِی الْمَعْرِفَهِ وَ أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْعَزِیزِ بْنُ إِسْحَاقَ فِی أَخْبَارِ أَبِی رَافِعٍ مِنْ عِشْرِینَ طَرِیقاً عَنْ أَبِی رَافِعٍ: صَلَّی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَوَّلَ یَوْمِ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّتْ خَدِیجَهُ آخِرَ یَوْمِ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّی عَلِیٌّ یَوْمَ الثُّلَاثَاءِ مِنَ الْغَدِ.

أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِ الْعَشَرَهِ وَ فِی الْفَضَائِلِ أَیْضاً وَ النَّسَوِیُّ فِی الْمَعْرِفَهِ وَ التِّرْمِذِیُّ فِی الْجَامِعِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ رَوَی عَلِیُّ بْنُ الْجَعْدِ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ حَبَّهَ الْعُرَنِیِّ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِیّاً یَقُولُ أَنَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّی مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

ابْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِ الْعَشَرَهِ وَ فِی فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ أَیْضاً عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ حَبَّهَ الْعُرَنِیِّ فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ أَنَّهُ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: اللَّهُمَّ لَا أَعْتَرِفُ أَنَّ عَبْداً مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ عَبَدَکَ قَبْلِی غَیْرَ نَبِیِّکَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ الْخَبَرَ.

وَ فِی مُسْنَدِ أَبِی یَعْلَی: مَا أَعْلَمُ أَحَداً مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ بَعْدَ نَبِیِّهَا عَبَدَ اللَّهَ غَیْرِی الْخَبَرَ.

الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام: فِی قَوْلِهِ تَراهُمْ رُکَّعاً سُجَّداً(۱) نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

وَ رَوَی جَمَاعَهٌ: أَنَّهُ نَزَلَ فِیهِ الَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلاهَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاهَ وَ هُمْ راکِعُونَ (۲).

تَفْسِیرُ الْقَطَّانِ قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَقُولُ فِی السُّجُودِ فِی الصَّلَاهِ فَنَزَلَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْأَعْلَی (۳) قَالَ فَمَا أَقُولُ فِی الرُّکُوعِ فَنَزَلَ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّکَ الْعَظِیمِ (۴) فَکَانَ أَوَّلَ مَنْ قَالَ ذَلِکَ وَ أَنَّهُ صَلَّی قَبْلَ النَّاسِ کُلِّهِمْ سَبْعَ سِنِینَ

۱- ۱. سوره الفتح: ۲۹.

۲- ۲. سوره المائده: ۵۵.

۳- ۳. سوره الأعلی: ۱.

۴- ۴. سوره الواقعه: ۷۴ و ۹۶.

وَ أَشْهُراً مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ صَلَّی مَعَ الْمُسْلِمِينَ أَرْبَعَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ بَعْدَ النَّبِيِّ ثَلَاثِينَ سَنَهً.

ابْنُ فَيَّاضٍ فِي شَرْحِ الْأَخْبَارِ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ لَقَدْ صَلَّتِ الْمَلَائِكَهُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سَبْعَ سِنِينَ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يُؤْمِنْ بِي ذَكَرٌ قَبْلَهُ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ (١).

وَ فِي رِوَايَهِ زِيَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: لَقَدْ مَكَثَتِ الْمَلَائِكَهُ سِنِينَ لَا تَسْتَغْفِرُ إِلَّا لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لِي وَ فِينَا نَزَلَتْ وَ الْمَلائِكَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنا إِلَى قَوْلِهِ الْحَكِيمُ (٢).

وَ رَوَى جَمَاعَهٌ عَنْ أَنَسٍ وَ أَبِي أَيُّوبَ وَ رَوَى شِيرَوَيْهِ فِي الْفِرْدَوْسِ عَنْ جَابِرٍ قَالُوا قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: لَقَدْ صَلَّتِ الْمَلَائِكَهُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سَبْعَ سِنِينَ قَبْلَ النَّاسِ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي وَ لَا يُصَلِّي مَعَنَا غَيْرُنَا.

وَ فِي رِوَايَهٍ: لَمْ يُصَلِّ فِيهَا غَيْرِي وَ غَيْرُهُ.

وَ فِي رِوَايَهٍ: لَمْ يُصَلِّ مَعِي رَجُلٌ غَيْرُهُ.

سُنَنُ ابْنِ مَاجَهْ وَ تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ عَلِيّاً صَلَّى مُسْتَخْفِياً مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله سَبْعَ سِنِينَ وَ أَشْهُراً.

تَارِيخُ الطَّبَرِيِّ وَ ابْنُ مَاجَهْ قَالَ عَبَّادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ عَلِيّاً يَقُولُ (٣): أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَا الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ لَا يَقُولُهَا بَعْدِي إِلَّا كَاذِبٌ مُفْتَرٍ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَبْعَ سِنِينَ.

١- ١. وقع الخلط في هذه الآيات، و الظاهر أنّه من الناسخين، و ما في المصحف الشريف كذلك: « الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَهً وَ عِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَ قِهِمْ عَذابَ الْجَحِيمِ. رَبَّنا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» المؤمن: ٧ و ٨. و الأخرى « وَ الْمَلائِكَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ» الشورى: ۵.

٢- ٢. وقع الخلط في هذه الآيات، و الظاهر أنّه من الناسخين، و ما في المصحف الشريف كذلك: « الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَهً وَ عِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَ قِهِمْ عَذابَ الْجَحِيمِ. رَبَّنا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» المؤمن: ٧ و ٨. و الأخرى « وَ الْمَلائِكَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ» الشورى: ۵.

٣- ٣. في المصدر: قال.

مُسْنَدَیْ أَحْمَدَ وَ أَبِی یَعْلَی قَالَ حَبَّهُ الْعُرَنِیُّ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: صَلَّیْتُ قَبْلَ أَنْ یُصَلِّیَ النَّاسُ سَبْعاً.

الحمیری:

أ لم یصل علی قبلهم حججا***و وحد الله رب الشمس و القمر

و هؤلاء و من فی حزب دینهم***قوم صلاتهم للعود و الحجر.

و له:

و کفاه بأنه سبق الناس***بفضل الصلاه و التوحید

حججا قبلهم کوامل سبعا***برکوع لدیه أو بسجود.

و له:

أ لیس علی کان أول مؤمن***و أول من صلی غلاما و وحدا

فما زال فی سر یروح و یغتدی***فیرقی ثبیرا أو حراء مصعدا

یصلی و یدعو ربه فیهما مع المص-***طفی مثنی و إن کان أوحدا(۱)

سنین ثلاثا بعد خمس و أشهرا***کوامل صلی قبل أن یتمردا.

و هو أول من صلی القبلتین صلی إلی بیت المقدس أربع عشره سنه و المحراب الذی کان النبی یصلی و معه علی و خدیجه معروف و هو علی باب مولد النبی صلی الله علیه و آله فی شعب بنی هاشم

و قد روینا عن الشیرازی ما رواه عن ابن عباس: فی قوله وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ (۲) نزلت فی أمیر المؤمنین علیه السلام سبق الناس کلهم بالإیمان و صلی القبلتین و بایع البیعتین.

الحمیری:

و صلی القبلتین و آل تیم***و إخوتها عدی جاحدونا

و صلی (۳) إلی الکعبه تسعا و ثلاثین سنه.

تَارِیخُ الطَّبَرِیِّ بِثَلَاثَهِ طُرُقٍ وَ إِبَانَهُ

۱- ۱. فی المصدر:« یصلی و یدعو ربّه فهما به» و فی(م) و(د).« یصلی و یدعو ربّه فهما مع».

۲- ۲. سوره التوبه: ۱۰۰.

۳- ۳. عطف علی قوله: صلی الی بیت المقدس.

الْعُكْبَرِيِّ مِنْ أَرْبَعِهِ طُرُقٍ وَ كِتَابُ الْمَبْعَثِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ وَ التاريخ [تَارِيخُ] النَّسَوِي (١) وَ تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ وَ كِتَابُ الْمَاوَرْدِيِّ وَ مُسْنَدُ أَبِي يَعْلَى الْمَوْصِلِيِّ وَ يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ وَ كِتَابُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ النَّيْسَابُورِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ عَلْقَمَهَ الْبَجَلِيِّ وَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِيَاسِ بْنِ عَفِيفٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ قَالَ: رَأَى عَفِيفٌ (٢) أَخُو الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ الْكِنْدِيِّ شَابّاً يُصَلِّي ثُمَّ جَاءَ غُلَامٌ فَقَامَ عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ جَاءَتِ امْرَأَهٌ فَقَامَتْ خَلْفَهُمَا فَقَالَ لِلْعَبَّاسِ هَذَا أَمْرٌ عَظِيمٌ قَالَ وَيْحَكَ هَذَا مُحَمَّدٌ وَ هَذَا عَلِيٌّ وَ هَذِهِ خَدِيجَهُ إِنَّ ابْنَ أَخِي هَذَا حَدَّثَنِي أَنَّ رَبَّهُ رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ أَمَرَ بِهَذَا الدِّينِ وَ اللَّهِ مَا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ عَلَى هَذَا الدِّينِ غَيْرُ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثَهِ.

وَ فِي كِتَابِ النَّسَوِيِّ: أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ (٣) بَعْدَ إِسْلَامِهِ لَوْ كُنْتُ أَسْلَمْتُ يَوْمَئِذٍ كُنْتُ ثَانِياً مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ.

وَ فِي رِوَايَهِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَفِيفٍ قَالَ: فَلَمَّا خَرَجْتُ مِنْ مَكَّهَ إِذَا أَنَا بِشَابٍّ جَمِيلٍ عَلَى فَرَسٍ فَقَالَ يَا عَفِيفُ مَا رَأَيْتَ فِي سَفَرِكَ هَذَا فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ لَقَدْ صَدَقَكَ الْعَبَّاسُ وَ اللَّهِ إِنَّ دِينَهُ لَخَيْرُ الْأَدْيَانِ وَ إِنَّ أُمَّتَهُ أَفْضَلُ الْأُمَمِ قُلْتُ فَلِمَنِ الْأَمْرُ مِنْ بَعْدِهِ قَالَ لِابْنِ عَمِّهِ وَ خَتَنِهِ عَلَى بِنْتِهِ يَا عَفِيفُ الْوَيْلُ كُلُّ الْوَيْلِ لِمَنْ يَمْنَعُهُ حَقَّهُ.

ابْنُ فَيَّاضٍ فِي شَرْحِ الْأَخْبَارِ عَنْ أَبِي الْجَحَّافِ (۴) عَنْ رَجُلٍ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ فِي خَبَرٍ: هَجَمَ (۵) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَعْنِي أَبَا طَالِبٍ وَ نَحْنُ سَاجِدَانِ قَالَ أَ فَعَلْتُمَاهَا(۶) ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَقَالَ انْظُرْ كَيْفَ تَنْصُرُهُ وَ جَعَلَ يُرَغِّبُنِي فِي ذَلِكَ وَ يَحُضُّنِي عَلَيْهِ الْخَبَرَ.

۱- ۱. كذا في(ك). و في غيره من النسخ و كذا المصدر« و التاريخ عن النسوى» و الظاهر: و تاريخ النسوى.

۲- ۲. أورد الجزريّ ترجمته مع هذه الروايه مفصله في أسد الغابه ۳: ۴۱۴ و ۴۱۵.

۳- ۳. في المصدر: أنه كان عفيف يقول.

۴- ۴. بتقديم المعجمه كما في جامع الرواه ۲: ۳۷۱.

۵- ۵. هجم عليه: انتهى إليه بغته على غفله منه.

۶- ۶. كان هذا القول صدر من أبي طالب اظهارا للسرور و البهجه كما يؤيده ذيله، فانه لما رآهما يصليان بملاء من الناس فرح و ابتهج و قال عند ذلك: أ فعلتماها؟ أي الحمد للّه على توفيقه لكما بذلك.

وَ فِی کِتَابِ الشِّیرَازِیِّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله لَمَّا نَزَلَ الْوَحْیُ عَلَیْهِ أَتَی الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَ قَامَ یُصَلِّی فِیهِ فَاجْتَازَ(۱) بِهِ عَلِیٌّ وَ کَانَ ابْنَ تِسْعِ سِنِینَ فَنَادَاهُ یَا عَلِیُّ إِلَیَّ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ إِلَیْهِ مُلَبِّیاً قَالَ إِنِّی رَسُولُ اللَّهِ إِلَیْکَ خَاصَّهً وَ إِلَی الْخَلْقِ عَامَّهً تَعَالَ یَا عَلِیُّ فَقِفْ عَنْ یَمِینِی وَ صَلِّ مَعِی فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ حَتَّی أَمْضِیَ وَ أَسْتَأْذِنَ أَبَا طَالِبٍ وَالِدِی قَالَ اذْهَبْ فَإِنَّهُ سَیَأْذَنُ لَکَ فَانْطَلَقَ یَسْتَأْذِنُ فِی اتِّبَاعِهِ فَقَالَ یَا وَلَدِی تَعْلَمُ أَنَّ مُحَمَّداً وَ اللَّهِ أَمِینٌ مُنْذُ کَانَ امْضِ وَ اتَّبِعْهُ تَرْشُدْ وَ تُفْلِحْ وَ تَشْهَدْ فَأَتَی عَلِیٌّ وَ رَسُولُ اللَّهِ قَائِمٌ یُصَلِّی فِی الْمَسْجِدِ فَقَامَ عَنْ یَمِینِهِ یُصَلِّی مَعَهُ فَاجْتَازَ بِهِمَا أَبُو طَالِبٍ وَ هُمَا یُصَلِّیَانِ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ مَا تَصْنَعُ قَالَ أَعْبُدُ إِلَهَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ مَعِی أَخِی عَلِیٌّ یَعْبُدُ مَا أَعْبُدُ یَا عَمِّ وَ أَنَا أَدْعُوکَ إِلَی عِبَادَهِ اللَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ فَضَحِکَ أَبُو طَالِبٍ حَتَّی بَدَتْ نَوَاجِذُهُ وَ أَنْشَأَ یَقُولُ:

وَ اللَّهِ لَنْ یَصِلُوا إِلَیْکَ بِجَمْعِهِمْ***حَتَّی أُغَیَّبَ فِی التُّرَابِ دَفِیناً

الْأَبْیَاتِ.

تَارِیخُ الطَّبَرِیِّ وَ کِتَابُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله کَانَ إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاهُ خَرَجَ إِلَی شِعَابِ مَکَّهَ وَ خَرَجَ مَعَهُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام مُسْتَخْفِیاً مِنْ قَوْمِهِ فَیُصَلِّیَانِ الصَّلَوَاتِ فِیهَا فَإِذَا أَمْسَیَا رَجَعَا فَمَکَثَا کَذَلِکَ زَمَاناً.

ثُمَّ رَوَی الثَّعْلَبِیُّ مَعَهُمَا(۲): أَنَّ أَبَا طَالِبٍ رَأَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیّاً یُصَلِّیَانِ فَسَأَلَ عَنْ ذَلِکَ فَأَخْبَرَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَنَّ هَذَا دِینُ اللَّهِ وَ دِینُ مَلَائِکَتِهِ وَ دِینُ رُسُلِهِ وَ دِینُ أَبِینَا إِبْرَاهِیمَ فِی کَلَامٍ لَهُ فَقَالَ عَلِیٌّ یَا أَبَتِ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ صَدَّقْتُهُ بِمَا جَاءَ بِهِ وَ صَلَّیْتُ مَعَهُ لِلَّهِ فَقَالَ لَهُ أَمَا إِنَّهُ لَا یَدْعُو إِلَّا إِلَی خَیْرٍ فَالْزَمْهُ (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر علیه السّلام در قول خدای متعالی:«وَ ارْکَعُواْ مَعَ الرَّاکِعِین» - . بقره/۴۳ - {و با رکوع کنندگان رکوع کنید.} فرمود: این آیه درباره رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است چون آن دو نخستین کسانی هستند که نماز خواندند و به رکوع رفتند.

ص: ۲۰۱

مرزبانی از کلبی از ابوصالح از ابن عباس در قول خدای عزّوجل:«وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَتِ أُوْلَئکَ أَصْحَابُ الْجَنَّهِ هُمْ فِیهَا خَلِدُون» - . بقره/ ۸۲ - {و

کسانی که ایمان آورده، و کارهای شایسته کرده اند، آنان اهل بهشتند، و در آن جاودان خواهند ماند.} گوید: این آیه اختصاصاً درباره علی نازل شده است، و او اوّلین مؤمن و اوّلین کسی است که با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد.

تفسیر سدّی مرفوعاً از ابن عباس در قول خدای عزّوجل:«إِنَّ رَبَّکَ یَعْلَمُ أَنَّکَ تَقُومُ أَدْنیَ مِن ثُلُثیَ ِ الَّیْلِ وَ نِصْفَهُ وَ ثُلُثَهُ وَ طَائفَهٌ مِّنَ الَّذِینَ مَعَکَ » - . مزّمل/ ۲۰ - {در

حقیقت، پروردگارت می داند که تو و گروهی از کسانی که با تواند، نزدیک به دو سوّم از شب یا نصف آن یا یک سوّم آن را [به نماز] برمی خیزید} گوید: نخستین کسی که با رسول الله صَلی الله علیهِ و آله نماز خواند، علی بن ابی طالب علیه السّلام

بود .

تفسیر قطّان مرفوعاً از ابن عباس در قول خدای عزّوجل:«يَأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ* قُمْ فَأَنذِرْ* وَ رَبَّكَ فَكَبِّرْ» - . مدّثر/ ۳-۱ - {ای

کشیده ردایِ شب بر سر} منظورش محمّد است که خود را با جامه‌هایش پوشاند{برخیز و بترسان} یعنی: نماز بگزار و علی بن ابی طالب را به گزاردن نماز با خود دعوت کن{ و پروردگار خود را بزرگ دار} از آنچه بت‌پرستان می گویند.

تفسیر یعقوب بن سفیان مرفوعاً از ابن عباس در روایتی پس از ذکر چگونگی مبعوث شدن پیامبر صَلی الله علیهِ و آله گوید: در حالی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله قیام کرده و به همراه خدیجه نماز می‌گزارد، ناگاه علی بن ابی طالب علیه السّلام بر وی وارد گشته و عرض کرد: این چه کاری است یا محمّد؟ فرمود: این دین خداست. سپس ایمان آورده، وی را تصدیق نمود، و از آن پس باهم نماز خوانده، به رکوع و سجود می‌رفتند. سپس مردم مکه آنان را در آن حالت دیدند و این خبر در میان ایشان شایع شد که محمّد دچار جنون شده است! سپس آیه:«ن وَ الْقَلَمِ وَ مَا يَسْطُرُونَ*مَا أَنتَ بِنِعْمَهِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ» - . قلم/ ۲-۱ - {نون،

سوگند به قلم و آنچه می نویسند، [که] تو، به لطف پروردگارت، دیوانه نیستی. } نازل گردید.

شرف النبی به نقل از خرکوشی گوید: و جبرئیل به بالای مکه آمده نماز را به آن حضرت آموخت سپس از درّه چشمه‌ای جوشید و جبرئیل در حضور رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وضو گرفت و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله طهارت را از وی آموخت و به علی علیه السّلام امر فرمود به آن عمل کند.

تاریخ طبری، بلاذری، جامع ترمذی، إبانه عکبری، فردوس دیلمی، احادیث ابوبکر بن مالك و فضائل الصحابه از زعفرانی مرفوعاً از ابن عباس روایت کرده‌اند که: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: اوّلین کسی که با من نماز گزارد، علی بود.

تاریخ نسوی: زید بن ارقم گفت: اوّلین کسی که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد علی بود .

جامع ترمذی و مسند ابویعلی موصلّی از انس و تاریخ طبری از جابر گفته اند: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در روز دوشنبه مبعوث گردید و روز سه‌شنبه علی علیه السّلام با وی نماز گزارد.

ابویوسف نسوی در المعرفهٔ و ابوالقاسم عبدالعزیز بن اسحاق در اخبار ابورافع از بیست طریق از ابورافع روایت کرده‌اند که: پیامبر نخستین نماز را در آغاز روز دوشنبه به جای آورد و خدیجه در پایان همان روز با وی نماز گزارد و علی در روز بعد یعنی سه‌شنبه نماز گزارد.

احمد بن حنبل در مسند العشرهٔ و نیز در الفضائل، نسوی در المعرفهٔ، ترمذی در الجامع و ابن بطّهٔ در الإبانه مرفوعاً از حبّهٔ العرنی روایت کرده‌اند که گفت: شنیدم که علی گفت: من اوّلین کسی هستم که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزاردم.

ابن حنبل در مسند العشرة و فضائل الصحابه نیز از سلمة بن کهیل از حبّة العرنی در حدیثی طولانی آورده است که علی علیه السّلام فرمود: خداوندا، اعتراف ندارم که بنده‌ای از این اُمّت به جز پیامبرت، پیش از من تو را پرستیده باشد- سه بار این مطلب را تکرار کرد...الخ. و در مسند أبویعلی آمده است: احدی از این اُمّت را به جز پیامبر آن نمی‌شناسم که قبل از من خدا را پرستیده باشد...الخ

حسین بن علی علیه السّلام در مورد آیه:«تَرَئهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا» - . فتح/ ۲۹ - {آنان

را در رکوع و سجود می بینی.} فرمود: این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است.

و گروهی روایت کرده‌اند که آیه:«الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَوةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَوةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ» - . مائده/ ۵۵ - {

همان کسانی که نماز برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند} درباره ایشان نازل شده است.

تفسیر قطّان از ابن مسعود نقل کرده که علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، در سجده نماز چه بگوییم؟ پس آیه« سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» - . الأعلی/ ۱ - {نام

پروردگار والایِ خود را به پاکی بستای} عرض کرد: در رکوع چه بگوییم؟ پس آیه:«فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ» - . الواقعه/ ۷۴ و ۹۶ - { پس به نام پروردگار بزرگ خود تسبیح گوی} نازل شد و بدین ترتیب او نخستین کسی بود که آن را بر زبان آورد و اینکه هفت سال و چند ماه قبل از همه مردم با پیامبرصَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد، و با مسلمانان چهارده سال نماز گزارد و پس از رحلت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سی سال.

ابن فَیّاض در شرح الأخبار از ابوأیوب انصاری نقل کرده که شنیدم پیامبرصَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: فرشتگان هفت سال بر من و علی بن ابی طالب صلوات فرستادند و این به خاطر این بود که جز او هیچ مردی به من ایمان نیاورده بود، و قول خدا:«الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبهِّمْ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فىِ الْأَرْض» - . در این آیه خلطی واقع شده که ظاهراً علت آن اشتباه نسخه برداران است و آنچه در قرآن آمده چنین است: «الَّذِينَ يحَمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بحَمْدِ رَبهِّمْ وَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شىَ‏ءٍ رَّحْمَةً وَ عِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُواْ وَ اتَّبَعُواْ سَبِيلَكَ وَ قِهِمْ عَذَابَ الجْحِيمِ*رَبَّنَا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتىِ وَعَدتَّهُمْ وَ مَن صَلَحَ مِنْ ءَابَائهِمْ وَ أَزْوَاجِهِمْ وَ ذُرِّيَّتِهِمْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الحْكِيم» (مؤمن/۸-۷) {کسانی که عرش [خدا] را حمل می کنند، و آنها که پیرامون آنند، به سپاس پروردگارشان تسبیح می گویند و به او ایمان دارند و برای کسانی که گرویده اند طلب آمرزش می کنند: «پروردگارا، رحمت و دانش تو بر هر چیز احاطه دارد کسانی را که توبه کرده و راه تو را دنبال کرده اند ببخش و آنها را از عذاب آتش نگاه دار.» «پروردگارا، آنان را در باغهای جاوید که وعده شان داده ای، با هر که از پدران و همسران و فرزندانشان که به صلاح آمده اند، داخل کن، زیرا تو خود ارجمند و حکیمی} و آیه دیگر: «الَّذِينَ يحَمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بحَمْدِ رَبهِّمْ وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فىِ الْأَرْض»(شوری/ ۵) { فرشتگان به سپاس پروردگارشان تسبیح می گویند و برای کسانی که در زمین هستند}

- درباره

همین مسأله است.

و در روایت زیاد بن المنذر از محمّد بن علی از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت کرده که فرمود: فرشتگان چند سال تنها برای رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و من طلب آمرزش می‌کردند و آیه:«و الملائکهٔ یُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِهِّمْ وَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ یَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِینَ ءَامَنُواْ رَبَّنَا وَسِعْتَ کُلَّ شیَ‏ءٍ رَّحْمَهً وَ عِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِینَ تَابُواْ وَ اتَّبَعُواْ سَبِیلَکَ وَ قِهِمْ عَذَابَ الجَْحِیمِ*رَبَّنَا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتیِ وَعَدتَّهُمْ وَ مَن صَلَحَ مِنْ ءَابَائهِمْ وَ أَزْوَاجِهِمْ وَ ذُرِّیَّتِهِمْ إِنَّکَ أَنتَ الْعَزِیزُ الْحَکِیمُ» - -

درباره ما نازل شده است.

و گروهی از انس و ابوایوب روایت کرده اند و شیرویه در الفردوس از جابر روایت کرده، همگی گویند: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشتگان هفت سال قبل از مردم بر من و علی صلوات فرستادند. و این زمانی بود که علی نماز می‌خواند و کسی دیگر با ما نماز نمی‌گزارد. و در روایتی: در آن سال‌ها جز من و او کسی نماز نخواند. و در روایتی: جز او مرد دیگری با من نماز نگزارد.

سنن ابن ماجه و تفسیر ثعلبی از عبدالله بن أبی رافع از پدرش روایت کرده است که علی علیه السّلام هفت سال و چند ماه با رسول خدا پیامبرصَلی الله علیهِ و آله پنهانی نماز می‌خواند.

تاریخ طبری و ابن ماجه، عباد بن عبدالله گوید: شنیدم علی می‌گفت: من بنده خدا و برادر رسول خدا پیامبرصَلی الله علیهِ و آله و من صِدِّیق اکبرم، پس از من جز دروغگوی بهتان زن این سخن را بر زبان نمی‌آورد، هفت سال با رسول خدا نماز خواندم.

مسند احمد و ابویعلی، حبّهٔ العرنی گوید: علی علیه السّلام فرمود: هفت سال پیش از آنکه مردم نماز بخوانند، من نماز خواندم.

حمیری:

-«آیا این علی نبود که سال‌ها پیش از آن‌ها نماز می‌گزارد؟ و الله، پروردگار خورشید و ماه را به یگانگی شناخت؟

- و اینان و هر آنکه در حزب دین این‌ها بودند، قومی بودند که نمازشان برای چوب و سنگ بود!»

و از اوست:

- « و همین افتخار او را بس که در نماز و توحید بر مردم پیشی گرفت؛

- هفت سال تمام قبل از آن‌ها، با رکوعی نزد او یا به سجده»

و از اوست: -«آیا علی نخستین مؤمن نیست، و اوّلین کسی که در نوجوانی نماز گزارد و خدای یگانه را پرستید؟

و همچنان نهانی رفت و آمد می‌کرد و از کوه ثبیر یا حراء بالا می‌رفت؛

– به همراه پیـامبر مصـطفی صَـلی الله علیهِ و آله دوتـایی نمـاز گزاردنـد و به درگـاه پروردگـارش در آن دو (کوه) دعـا خواند هرچند که تنها بود،

–سه سال پس از پنج سال کامل و چندماه نماز خواند پیش از آنکه صورتش موی درآورد»

و او نخستین کسـی است به طرف هر دو قبله نماز خواند: چهارده سال رو به بیت المقدس نماز خواند و محرابی که پیامبرصَلی الله علیهِ و آله به همراه علی و خـدیجه در آن نماز می‌گزارد، معروف است و در باب مولد النبیّ صَـلی الله علیهِ و آله در شـعب بنی‌هاشم واقع است، و ما از شیرازی حدیثی را که از ابن عباس درباره آیه:«وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُون» – . توبه/ ۱۰۰ – {و

پیشگامانِ نخستین}نقل کرده بود، روایت کردیم که درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام نازل گشته، پیش از همه مردم ایمان آورد و رو به هر دو قبله نماز گزارد و در هر دو بیعت با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بیعت نمود.

حمیری:

–«و در حالی رو به هر دو قبله نماز گزارد که قبیله تیم (قریش) و خواهرش قبیله عدی کافر بودند»

و سـی و نه سال رو به کعبه نماز گزارد. تاریـخ طبری به سه طریق، عکبری به چهار طریق، کتاب المبعث از محمّد بن اسـحاق، التاریخ نسوی، تفسـیر ثعلبی، کتاب ماردوی، مسـند ابویعلی موصلّی و یحیی بن معین، کتاب ابوعبدالله محمّد بن زیاد نیشابوری از عبـد الله بن احمـد بن حنبل با اسـنادهایشان از ابن مسـعود و علقمه بجلی و اسـماعیل بن أیاس بن عفیف از پدرش از جدّش آورده‌انـد که هریـک از آنـان گفته است: عفیف، برادر اشعث بن قیس کنـدی جوانی را در حـال نمـاز خوانـدن دیـد، سـپس نوجوانی آمـد و در سـمت راست وی ایسـتاد، سـپس زنی آمـد و پشت سـر آن دو ایسـتاد، پس به عبّاس گفت: این کاری بس بزرگ اسـت! گفـت: وای بر تـو، ایـن محمّـد اسـت و این علی و این هم خـدیجه است؛ این برادرزاده من به من گفته است که پروردگـارش پرودرگـار آسـمان‌ها و زمین به این دین فرمان داده است. به خـدا سوگنـد که جز این سه نفر شـخص دیگری بر روی زمین نیست که بر این دین باشد. و در کتاب نسوی آمده است: وی(عباس) بعد از اسلام آوردنش می‌گفت: اگر آن روز اسلام آورده بودم، پس از علی بن ابی طالب علیه السّلام نفر دوم می‌شدم.

و در روایت محمّد بن اسـحاق از عفیف آورده است که: چون از مکه خارج شدم، ناگاه جوانی بسـیار زیبا سوار بر اسبی دیدم که گفت: ای عفیف در این سـفر خود چه دیـدی؟ پس من ماجرا را برای وی بازگو کردم، گفت: عبّاس حقیقت را به تو گفته است، به خدا سوگند که دین او نیکوترین دین‌ها و اُمّت او افضل اُمّت‌هاست. گفتم: چه کسی بعد از او جانشین وی می‌گردد؟ گفت: پسر عمویش داماد او، ای عفیف وای بر کسی که او را از رسیدن به حقّش باز دارد.

ابن فیّاض در شـرح الأخبـار از ابو حجّـاف از مردی روایت کرده که امیرالمؤمنین علیه السّـلام در حـدیثی فرمود: ابوطـالب در حـالی که من و رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله در حـال سـجده بودیم ناگهـان مـا را غـافلگیر کرده و گفت: کـار خودتـان را کردیـد؟! – . گویـا این سـخن در مقـام اظهـار شادمـانی بر زبـان ابوطـالب جاری گشـته و آنچه در پی می‌آیـد نیز مؤیـد همین معناست. زیرا وقتی آن دو را دیـد که در حضور جمعی از مردم نماز می‌خواننـد، شادمان گشـته و به وجـد آمد و آنگاه گفت:

آیا کار خودتان را کردید؟! یعنی: سپاس خداوندی را که این توفیق را به شما داده است. -

سپس دست مرا گرفته و گفت: بنگر چگونه وی را یاری خواهی کرد، و شروع کرد به تشویق من در این کار و تحریک من برای یاری آن حضرت. ادامه خبر.

و در کتاب شیرازی آمده است که چون وحی بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نازل گردید به مسجدالحرام آمده و در آن به نماز ایستاد، سپس علی علیه السلام که نوجوانی نه ساله بود از آنجا گذر نمود، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وی را صدا زد: یا علیّ، بیا نزد من. علی علیه السّلام اجابت نموده و نزد آن حضرت آمد. فرمود: من فرستاده خدایم، خصوصاً به سوی تو و عموماً برای همه مردم، بیا علی و در سمت راست من بایست و با من نماز بخوان. علی عرض کرد: یا رسول الله، باید بروم و از پدرم ابوطالب اجازه بگیرم. فرمود: برو، او به تو اجازه خواهد داد. پس به سرعت رفت تا اجازه پیروی از وی را از پدرش بگیرد. ابوطالب به وی گفت: فرزندم، یقین کن به خدا قسم که محمّد پیوسته امین بوده است، برو و از وی تبعیّت کن هدایت گشته، رستگار گردیده و - به نبوّتش - گواهی می‌دهی. پس علی علیه السلام نزد رسول خدا آمد در حالی که آن حضرت در مسجدالحرام به نماز ایستاده بود. و در سمت راست ایشان به نماز با او ایستاد. پس ابوطالب بر ایشان در حالی گذر کرد که مشغول نماز بودند پس گفت: محمّد، چه می کنی؟ فرمود: خدای آسمان‌ها و زمین را عبادت می کنم و برادرم علی با من است و هرچه را من می‌پرستم او نیز می‌پرستد؛ عموجان، و من تو را به پرستش خدای یگانه قهّار دعوت می کنم. پس ابوطالب چنان خندید که دندان‌های آسیای وی آشکار شدند و چنین سرود:

-« به خدا با تمام جمعیتشان دستشان به تو نخواهید رسید، مگر اینکه در خاک دفن گشته و از دیده‌ها نهانم کرده باشند....الخ»

تاریخ طبری و کتاب محمّد بن اسحاق آورده اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله چون وقت نماز فرا می‌رسید، به درّه‌های مکه می‌رفت و علی بن ابی طالب علیه السّلام دور از چشم قومش با وی خارج می‌شد و در آنجا باهم نماز می‌خواندند. و چون شب فرا می‌رسید، باز می گشتند. و مدتی همین کار را انجام می‌دادند. از طرفی ثعلبی نیز به همراه آن‌ها - . یعنی طبری و ابن اسحاق -

روایت کرده که ابوطالب پیامبر صَلی الله علیهِ و آله و علی را در حال نماز خواندن دید، لذا از این کار آن‌ها سؤال کرد. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در ضمن بیاناتی به وی خبر داد که این دین خداست و دین فرشتگان او و دین پیامبران او و دین پدرمان ابراهیم است پس علی علیه السلام فرمود: پدرجان، به خدا و رسول او ایمان آوردم و او را در آنچه آورده تصدیق نمودم و با او برای خدا نماز خواندم. پس ابوطالب به وی گفت: او جز به خیر دعوت نمی کند پس ملازم وی باش. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۵۱- ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۲»

ضه، [روضه الواعظین] قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الصَّادِقُ علیه السلام قَالَ: أَوَّلُ جَمَاعَةٍ کَانَتْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه

و آله كَانَ يُصَلِّی وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَعَهُ إِذْ مَرَّ أَبُو طَالِبٍ عليه السلام بِهِ وَ جَعْفَرٌ مَعَهُ فَقَالَ يَا بُنَیَ

ص: ۲۰۷

۱- ۱. اجتاز: مر و عبر.

۲- ۲. أی مع الطبریّ و محمّد بن إسحاق.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۴۸- ۲۵۱.

صل(۱) جناح ابن عمك ، فلما احس به رسول الله صلی الله علیه و آله(۲) تقديمهما ، و انصرف ابوطالب مسرورا و هو يقول :

ص: ۳۱۳۵۶۹۴۱

إِنَّ عَلِيّاً وَ جَعْفَراً ثِقَتِی***عِنْدَ مُلِمِّ الزَّمَانِ وَ الْكُرَبِ

وَ اللَّهِ لَا أَخْذُلُ النَّبِيَّ وَ لَا***يَخْذُلُهُ مِنْ بَنِيَّ ذُو حَسَبٍ

أَجْعَلُهُمَا عُرْضَةَ الْعِدَی وَ إِذَا***أُتْرَكُ مَيِّتاً أُنْمَی إِلَی حَسَبِی

لَا تَخْذُلَا وَ انْصُرَا ابْنَ عَمِّكُمَا***أَخِی لِأُمِّی مِنْ بَيْنِهِمْ وَ أَبِی (۳)

**[ترجمه]روضة الواعظين- مناقب ابن شهر آشوب: امام صادق علیه السّلام فرمود: نخستين نماز جماعتی كه به وجود آمد چنين بود كه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز می‌خواند در حالی كه اميرالمؤمنين علیه السّلام با وی بود، در اين هنگام ابوطالب كه جعفر را همراه داشت، بر ايشان گذشته و گفت: فرزندم جعفر، خود را به پسر عمويت نزديک كن و با او نماز بگذار، پس چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله حضور جعفر را احساس فرمود، جلو آن دو ايستاده و ابوطالب در حالی كه خوشحال بود اين ابيات را می‌خواند:

ص: ۲۰۷

-« علی و جعفر مورد اعتماد منند، به هنگام روی آوردن سختی‌های زمانه و غم‌ها؛

- به خدا سوگند كه پيامبر را تنها نخواهم گذاشت و از ميان فرزندان من آن‌كس كه دارای اصل و نسب باشد او را تنها نخواهد گذاشت؛

- آن دو را رو در روی دشمنان قرا می‌دهم و هنگامی كه بميرم به آباء خود ميپيوندم.

- پسر عمويتان را تنها مگذاريد و او را ياری كنيد، و عموزاده خود را كه برادرزاده پدر و مادری من است، ياری دهيد» - . روضة الواعظين: ۷۶ . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۵۱ -

**[ترجمه]

«۳»

شی، [تفسير العياشی] عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أُمَّتِی عُرِضَ عَلَيَّ فِی الْمِيثَاقِ فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِی عَلِيٌّ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ صَدَّقَنِی حِينَ بُعِثْتُ وَ هُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ الْفَارُوقُ يُفَرِّقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: در روزی که خداوند از مردم پیمان گرفت، اُمّت من بر من عرضه شدند، در آن روز اوّلین کسی که به من ایمان آورد، علی بود، و او نخستین کسی بود که بعد از بعثتم مرا تصدیق نمود، و او را صدِّیق اکبر و فاروق است که حق و باطل را از هم جدا می‌سازد. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَحْمَدَ الْقِیرَاطِیِّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ قَاسِمِ الْمُحَارِبِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ تَسْنِیمِ الْوَرَّاقِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ رَقَبَهَ بْنِ مَصْقَلَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خونعه بْنِ حَمْزَهَ الْعَبْدِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَدِمْنَا وَفْدَ عَبْدِ الْقَیْسِ فِی إِمَارَهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَسَأَلَهُ رَجُلَانِ مِنَّا عَنْ طَلَاقِ الْأَمَهِ فَقَامَ مَعَهَا وَ قَالَ انْطَلِقَا فَجَاءَ إِلَی حَلْقَهٍ فِیهَا أَصْلَعُ (۵) فَقَالَ یَا أَصْلَعُ کَمْ طَلَاقُ الْأَمَهِ قَالَ فَأَشَارَ(۶) بِإِصْبَعَیْهِ هَکَذَا یَعْنِی اثْنَتَیْنِ قَالَ فَالْتَفَتَ عُمَرُ إِلَی الرَّجُلَیْنِ فَقَالَ طَلَاقُهَا اثْنَتَانِ فَقَالَ لَهُ أَحَدُهُمَا سُبْحَانَ اللَّهِ جِئْنَاکَ وَ أَنْتَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ فَسَأَلْنَاکَ فَجِئْتَ إِلَی رَجُلٍ وَ اللَّهِ مَا کَلَّمَکَ فَقَالَ عُمَرُ وَیْلَکَ أَ تَدْرِی مَنْ هَذَا هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وُضِعَتَا فِی کِفَّهٍ وَ وُضِعَ إِیمَانُ عَلِیٍّ فِی

۱- یمکن ان یقرا بالتخفیف و التشدید ، و قد مضت الروایه فی باب ایمان ابی طالب ، و استظهر المصنف هناک ان الکلمه بالتخفیف راجع ج ۳۵ : ص ۶۹

۲- فی روضه الواعظین : فلما احسه رسول الله صلی الله علیه و آله

۳- ۳. روضه الواعظین: ۷۶. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۵۱ و لم یذکر البیت الثالث فی الروضه.

۴- ۴. مخطوط.

۵- ۵. فی المصدر: فیها رجل أصلع.

۶- ۶. فی المصدر: ما طلاق الأمه؟ فأشار له اه.

كِفَّةٍ لَرَجَحَ إِيمَانُ عَلِيٍ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: جمعی مرفوعاً از رقبه بن مصقلهٔ بن عبدالله بن خونعهٔ بن حمزه عبدی از پدرش از جدش عبدالله روایت کرده‌اند که گفت: در خلافت عمر بن خطاب به نمایندگی از قبیله عبدالقیس نزد وی آمدیم، پس دو مرد از میان ما درباره طلاق کنیز از وی پرسیدند، عمر با آن دو برخاست و گفت: برویم، پس به حلقه ای آمد که أصلع (طاس) در آن بود، پس گفت: ای أصلَع، طلاق کنیز چند بار است؟ پس با انگشت خود چنین اشاره فرمود- یعنی دوبار- راوی گوید: پس عمر رو به آن دو مرد نموده به آن دو مرد گفت: طلاقش دوبار است. پس یکی از آن‌ها پرسید: سبحان الله، به خدا سوگند که ما نزد تو به عنوان اینکه امیرالمؤمنین هستی آمدیم و سؤالی از تو پرسیدیم، پس نزد مردی آمدی که به خدا سوگند با تو سخنی نگفت! پس عمر گفت: وای بر تو، آیا می‌دانی این کیست؟ این علی بن ابی طالب است، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را شنیدم که فرمود: اگر آسمان‌ها و زمین در یک کفّه ترازو گذاشته شوند و ایمان علی را در کفّه دیگر قرار

ص: ۲۰۸

دهند، قطعاً کفّه ایمان علی برتری خواهد یافت. -. امالی ابن شیخ طوسی: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۵»

ج، [الإحتجاج] بِالْإِسْنَادِ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ أَوَّلَ النَّاسِ إِسْلَاماً بُعِثَ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَ صَلَّيْتُ مَعَهُ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ وَ بَقِيتُ مَعَهُ أُصَلِّي سَبْعَ سِنِينَ حَتَّى دَخَلَ نَفَرٌ فِي الْإِسْلَامِ الْخَبَرَ(۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: علی علیه السّلام فرمود: من اوّلین کسی بودم که اسلام آوردم، روز دوشنبه مبعوث شدند و روز سه‌شنبه با ایشان نماز گزاردم و همچنان به مدت هفت سال با وی نماز می‌خواندم تا اینکه چند نفر اسلام پذیرفتند...الخ. -. در نسخه چاپی آن را نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۶»

ل، [الخصال] ابْنُ بُنْدَارَ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ أَسْمَعَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عُبَادَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ (۳): أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِهِ وَ أَنَا الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ لَا يَقُولُهَا بَعْدِي إِلَّا كَذَّابٌ صَلَّيْتُ قَبْلَ النَّاسِ بِسَبْعِ سِنِينَ (۴).

**[ترجمه]الخصال: علی علیه السّلام فرمود: من، بنده خدا و برادر رسول خدا هستم؛ و صدِّیق اکبر منم و جز دروغگو کسی بعد از من چنین ادّعایی نمی‌کند؛ هفت سال قبل از مردم نماز گزاردم. -. الخصال ۲: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال]: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِی جَوَابِ الْیَهُودِیِّ الَّذِی سَأَلَ عَمَّا فِیهِ مِنْ خِصَالِ الْأَوْصِیَاءِ یَا أَخَا الْیَهُودِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ امْتَحَنَنِی فِی حَیَاهِ نَبِیِّنَا مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی سَبْعَهِ مَوَاطِنَ فَوَجَدَنِی فِیهِنَّ مِنْ غَیْرِ تَزْکِیَهٍ لِنَفْسِی بِنِعْمَهِ اللَّهِ لَهُ مُطِیعاً قَالَ وَ فِیمَ وَ فِیمَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ أَمَّا أَوَّلُهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَی إِلَی نَبِیِّنَا وَ حَمَلَهُ الرِّسَالَهَ وَ أَنَا أَحْدَثُ أَهْلِ بَیْتِی سِنّاً أَخْدُمُهُ فِی بَیْتِهِ وَ أَسْعَی بَیْنَ یَدَیْهِ (۵) فِی أَمْرِهِ فَدَعَا صَغِیرَ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ کَبِیرَهُمْ إِلَی الْإِسْلَامِ وَ شَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ فَامْتَنَعُوا مِنْ ذَلِکَ وَ أَنْکَرُوهُ عَلَیْهِ وَ هَجَرُوهُ وَ نَابَذُوهُ وَ اعْتَزَلُوهُ وَ اجْتَنَبُوهُ وَ سَائِرُ النَّاسِ مُقْصِینَ لَهُ وَ مُخَالِفِینَ عَلَیْهِ قَدِ اسْتَعْظَمُوا مَا أَوْرَدَهُ عَلَیْهِمْ مِمَّا لَمْ یَحْتَمِلْهُ قُلُوبُهُمْ وَ تُدْرِکْهُ عُقُولُهُمْ فَأَجَبْتُ رَسُولَ اللَّهِ وَحْدِی إِلَی مَا دَعَا إِلَیْهِ مُسْرِعاً مُطِیعاً مُوقِناً لَمْ یَتَخَالَجْنِی فِی ذَلِکَ شَکٌّ فَمَکَثْنَا بِذَلِکَ ثَلَاثَ حِجَجٍ وَ مَا عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ خَلْقٌ یُصَلِّی أَوْ یَشْهَدُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمَا آتَاهُ اللَّهُ غَیْرِی (۶) وَ غَیْرُ ابْنَهِ خُوَیْلِدٍ رَحِمَهَا اللَّهُ وَ قَدْ فَعَلَ ثُمَّ أَقْبَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلَی أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ قَالُوا

۱- ۱. أمالی ابن الشیخ: ۱۷.

۲- ۲. لم نجده فی المصدر المطبوع.

۳- ۳. فی المصدر: أنه قال:

۴- ۴. الخصال: ۲: ۳۶.

۵- ۵. فی المصدر: و أسعی فی قضاء بین یدیه.

۶- ۶. فی المصدر: بما أتاه غیری.

بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (۱).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین در پاسخ آن یهودی که درباره اینکه از کدام صفات اوصیا برخوردار است؛ فرمود: ای برادر یهود، تحقیقاً خدای عزّوجل مرا در حیات پیامبرمان محمّد صَلی الله علیهِ و آله در هفت جا آزموده است و بی‌آنکه بخواهم خود را تزکیه کرده باشم، به لطف خود مرا در همه آن‌ها مطیع خود یافت؛ عرض کرد: در چه مواردی یا امیرالمؤمنین؟ فرمود: اما اوّلین امتحان آن بود که خدای عزّوجل به پیامبر ما وحی فرمود رسالت را بر دوش وی گذاشت در حالی که من کم‌سن و سال‌ترین عضو خانواده بودم و در خانه‌اش به وی خدمت نموده در پی اجرای اوامرش می‌کوشیدم، سپس بزرگ و کوچک خاندان عبدالمطّلب را به پذیرش اسلام و گفتن لا إله إلّا الله و اینکه وی رسول خداست دعوت فرمود لیکن آنان از پذیرش دعوتش امتناع نموده منکر رسالتش شده، از وی کناره گرفتند و رهایش نموده ترکش گفتند و از وی دوری جستند و دیگر مردم نیز از آن حضرت دوری نموده و به مخالفتش برخاسته ادّعایش را بزرگ و غیرقابل تحمّل دانستند چون دل‌هایشان آن را تاب نیاورده و خردهایشان از درک آن عاجز بود. اما من به تنهایی دعوت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را پذیرفته و به سرعت از وی اطاعت نمودم بی‌آنکه تردیدی در این مورد به من راه یابد، از روی یقین آنچه مرا بدان دعوت فرموده بود پذیرفتم، و سه سال بر ما گذشت بی‌آنکه بر روی زمین کسی غیر از من و دختر خویلد که خدایش رحمت کند و تحقیقاً چنین کرده است، نماز بگزارد و یا به آنچه خداوند به پیامبرش عنایت فرموده بود گواهی دهد. سپس امیرالمؤمنین علیه السّلام رو به یاران خود نموده و فرمود: آیا چنین نبود؟

ص: ۲۰۹

عرض کردند: بلی یا امیرالمؤمنین. -. الخصال۲: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ أَوَّلُ مَنِ اتَّبَعَنِی وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُهُ الْحَقُّ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی اوّلین کسی است که از من پیروی نمود و او نخستین کسی خواهد بود که حق تعالی با وی مصافحه می‌کند. -. عیون اخبار: ۲۲۱ -

**[ترجمه]

بیان

مصافحه الحق کنایه عن بدو إحسانه (۳) و غایه امتنانه فی القیامه کما أن من یلقی غیره یبدأ بمصافحته و بها یظهر غایه لطفه و

موده‌ته.

**[ترجمه]مصافحه حق تعالی کنایه از ظهور احسان و منتهای امتنان خداوند نسبت به ایشان در قیامت است، همان‌طور که هرکس به دیگری برخورد کند، با وی مصافحه می‌کند و با این کار نهایت لطف و مودّت خود را نشان می‌دهد.

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْقَطَوَانِیِّ عَنْ مُخَلَّدِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی سُخَیْلَةَ قَالَ: حَجَجْتُ أَنَا وَ سَلْمَانُ فَنَزَلْنَا بِأَبِی ذَرٍّ فَکُنَّا عِنْدَهُ مَا شَاءَ اللَّهُ فَلَمَّا حَانَ مِنَّا خُفُوقٌ قُلْتُ یَا أَبَا ذَرٍّ إِنِّی أَرَی أُمُوراً قَدْ حَدَثَتْ وَ إِنِّی خَائِفٌ (۴) أَنْ یَکُونَ فِی النَّاسِ اخْتِلَافٌ فَإِنْ کَانَ ذَلِکَ فَمَا تَأْمُرُنِی قَالَ الْزَمْ کِتَابَ اللَّهِ وَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ أَشْهَدُ أَنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَةِ وَ هُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ هُوَ الْفَارُوقُ یُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابوسخیله گوید: من و سلمان حج گزاردیم و سپس به خانه ی ابی ذر رفتیم و مدتی را نزد وی ماندیم و چون وقت رفتن فرا رسید، گفتم: یا أباذر،

ص: ۲۱۰

من دارم می‌بینم حوادثی اتفاق افتاده است و مرا بیم آن است که میان مردم اختلاف افتد، اگر چنین شد مرا به چه فرمان می... دهی؟ گفت: همراه کتاب خدا و علی بن ابی طالب باش، و من گواهی می‌دهم که خود از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیدم می‌فرمود: علی نخستین کسی است که به من ایمان آورد و اوّلین کسی است که در روز قیامت با من مصافحه می‌کند و او صدِّیق اکبر است و فاروق اوست که حق را از باطل جدا می‌کند. - . امالی شیخ طوسی: ۱۵۷ -

**[ترجمه]

بیان

الخفوق کنایه عن الخروج و السفر من خفق الطائر و هو طیرانه أو من الخفق بمعنی الاضطراب و الحرکه أو من أخفق النجوم تولت للمغیب.

**[ترجمه]الخفوق: کنایه از بیرون رفتن و سفر، از «خفق الطائر» گرفته شده که به معنای پرواز است یا از «خفق» به معنای اضطراب و حرکت است، یا از «أخفق النجوم» یعنی حرکت ستارگان به سوی نهان گشتن.

**[ترجمه]

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ الْفَضَائِلِ لِعُثْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ السَّمَّاكِ عَنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِی حَاتِمٍ الرَّازِیِّ عَنْ أَبِی بِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ عِيسَى بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِیِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَمَالٍ عَنْ أَبِی أُسَيْدٍ الْأَسَدِیِّ عَنْ أَبِی سُخَيْلَةَ النُّمَيْرِیِّ قَالَ: خَرَجْنَا حُجَّاجاً مَعَ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى الرَّحْبَهِ مِلْتُ إِلَى أَبِی ذَرٍّ فَقَعَدْنَا إِلَيْهِ فَبَيْنَا هُوَ يُحَدِّثُنَا(۶)

ص: ۲۱۰

۱- ۱. الخصال ۲: ۱۴ قد مضى الحديث بتمامه فی باب« ما امتحن اللّه به أمير المؤمنين عليه السلام» ص: ۱۶۷ و المنقول هنا قطعه منه.

۲- ۲. عيون الأخبار: ۲۲۱.

۳- ۳. البدو: الظهور.

۴- ۴. فی المصدر: و أنا خائف.

۵- ۵. أمالی الشيخ: ۱۵۷.

۶- ۶. فی المصدر: فبينما هو يحدث.

إِذْ قَالَ إِنَّهُ سَيَكُونُ فِتْنَةٌ فَإِنْ أَدْرَكْتُمَا فَعَلَيْكُمَا بِاثْنَيْنِ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَخَذَ بِيَدِهِ وَ هُوَ يَقُولُ هَذَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِي (۱) وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ يُصَافِحُنِي يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ هُوَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَالُ يَعْسُوبُ الظَّلَمَهِ وَ هُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ هُوَ الْفَارُوقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ (۲).

شا، [الإرشاد] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْمُقْرِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الثَّلْجِ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ الْغَفَّارِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَسَّانَ (۳) عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مَوْلًى لِبَنِي هَاشِمٍ (۴) عَنْ أَبِي سُخَيْلَهَ: مِثْلَهُ وَ فِيهِ خَرَجْتُ أَنَا وَ عَمَّارٌ حَاجَّيْنِ (۵).

**[ترجمه]کشف اليقين: از كتاب الفضائل عثمان بن احمد معروف بن ابن سمّاك مرفوعاً از ابو سخيله نميرى آورده است كه گفت: به همراه سلمان فارسى عازم سفر حج شديم، و چون به رحبه رسيديم به ديدار ابوذر رفته و با او نشستيم، و در حالى كه با ما گفتگو مى‌كرد، گفت: فتنه‌اى خواهد بود، اگر آن را دريافتيد به دو چيز تمسک جوييد: كتاب خداى عزّوجل و على بن أبى طالب- رضوان الله عليه – زيرا من خودم ديدم رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله دست وى را گرفته مى‌فرمود: اين اوّلين كسى است كه به من ايمان آورد و نخستين كسى است كه در روز قيامت با من مصافحه مى‌كند، او يعسوب مؤمنان است و ثروت يعسوب ستمگران، و او صدّيق اكبر است و جدا كننده حق از باطل. - . كشف اليقين : ۲۰۰ -

الإرشاد: با سندى از ابوسخيله نظير آن را نقل كرده و در آن آمده است: من و عمّار به قصد حج خارج شديم. - . ارشاد المفيد : ۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ما، [الأمالي] للشيخ الطوسى أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ كَامِلِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ عَامِرِ بْنِ السِّمْطِ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ أَبِي صَادِقٍ عَنْ عُلَيْمٍ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ هَذِهِ الْأُمَّهِ وُرُوداً عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَوَّلُهَا إِسْلَاماً عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (۶).

ما، [الأمالي] للشيخ الطوسى ابْنُ حَشِيشٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْأَحْمَسِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي حَمَّادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ أَبِيهِ: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]امالى طوسى: سلمان فارسى گويد: به يقين نخستين كسى كه (در قيامت) بر رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله وارد خواهد شد، اوّلين مسلمان يعنى على بن ابى طالب است. - . امالى شيخ طوسى: ۱۵۵-۱۵۴ -

امالى طوسى: ابن حشيش با سندى از محمّد بن سلمه از پدرش نظير آن را روايت كرده است. - . امالى شيخ طوسى: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْجُعْفِی (۸) عَنْ جَابِرِ بْنِ الْحُرِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ یَقُولُ: أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِرَسُولِ اللَّهِ مِنَ الرِّجَالِ عَلِیٌّ وَ مِنَ النِّسَاءِ خَدِیجَهُ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ (۹).

ص: ۲۱۱

۱- ۱. فی المصدر: هذا أول من آمن بی و صدقنی اه.

۲- ۲. الیقین: ۲۰۰.

۳- ۳. الصحیح کما فی المصدر: إبراهیم بن حیان.

۴- ۴. فی المصدر: مولی بنی هاشم.

۵- ۵. إرشاد المفید: ۱۴.

۶- ۶. أمالی الشیخ: ۱۵۴ و ۱۵۵.

۷- ۷. أمالی الشیخ: ۱۹۶.

۸- ۸. فی المصدر بعد ذلک. عن أبیه، عن الحسین بن عبد الکریم، عن جابر بن الحسن الجعفی اه.

۹- ۹. أمالی الشیخ: ۱۶۲.

**[ترجمه]ابو عمرو با سندی از عبدالرحمان بن میمون از پدرش آورده است که شنیدم ابن عباس می گوید: نخستین کسی که به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ایمان آورد، از مردان علی و از زنان خدیجه رضوان الله علیهما می‌باشند. - . امالی شیخ طوسی: ۱۶۲ -

ص: ۲۱۱

**[ترجمه]

«۱۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَلَمَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْبَاقِرِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَی: عَلِیٌّ أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ (۱).

أَقُولُ قَدْ مَرَّ فِی بَابِ النُّصُوصِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِیِّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ أَنَّهُ قَالَ: لِکُلِّ أُمَّهٍ صِدِّیقٌ وَ فَارُوقٌ وَ صِدِّیقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ فَارُوقُهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

**[ترجمه]امالی طوسی: با سندی از ابن عباس آورده است که ابو موسی گفت: علی اوّلین کسی است که اسلام آورد. - . امالی شیخ طوسی: ۱۷۲ -

می گویم: در باب نصوص از حسین بن خالد از امام رضا از پدرانش از پیامبر صلوات الله علیهم مذکور افتاد که آن حضرت فرمود: هر اُمّتی صدّیق و فاروقی دارد و صدّیق این اُمّت و فاروق آن علی بن ابی طالب است.

**[ترجمه]

«۱۴»

لی، [الأمالی] للصدوق الْهَمَذَانِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَلَمَهَ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِمْرَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدِ بْنِ عِیسَی الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الصِّدِّیقُونَ ثَلَاثَهٌ حَبِیبٌ النَّجَّارُ مُؤْمِنُ آلِ یَاسِینَ الَّذِی یَقُولُ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِینَ اتَّبِعُوا مَنْ لا یَسْئَلُکُمْ أَجْراً وَ هُمْ مُهْتَدُونَ (۲) وَ خرقیل [حِزْقِیلُ](۳) مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ (۴).

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی لَیْلَی: مِثْلَهُ (۵)

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عُبَیْدُ بْنُ غَنَّامٍ مُعَنْعَناً عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۶)

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] الْحَضْرَمِيُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْهُ صلی الله عليه و آله: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صَلی الله عليهِ و آله فرمود: صدِّيقان سه تن هستند: حبيب نجّار مؤمن آل ياسين كه می... گفت:« اتَّبِعُواْ الْمُرْسَلِينَ*اتَّبِعُواْ مَن لَّا يَسْلُكُمْ ٥أَجْرًا وَ هُم مُّهْتَدُونَ» - . يس/ ۲۱-۲۰ - {از

اين فرستادگان پيروی كنيد. از كسانی كه پاداشی از شما نمی خواهند و خود [نيز] بر راه راست قرار دارند، پيروی كنيد} و خرقيل - . در متن اصلی« حزقيل» - مؤمن آل فرعون و علی ابن ابی طالب و او افضل آن‌هاست. - . امالی صدوق: ۲۸۵ -

كشف الغمّۀ: از مسند احمد از ابوليلی نظير آن روايت شده است. - . كشف الغمه: ۲۶ -

تفسير فرات بن ابراهيم: عبيد بن غنّام با سندی از رسول خدا صَلی الله عليهِ و آله مانند آن را روايت كرده است. - . تفسير فرات: ۱۳۰ -

تفسير فرات بن ابراهيم: حضرمی با سندی از رسول خدا صَلی الله عليهِ و آله نظير اين حديث را نقل كرده است. - . تفسير فرات: ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی الْمُفِيدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّوْلِيِّ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ يَحْيَی السَّاجِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُوسَی السُّدِّيِ (۸) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ عَنْ أَبِی سُخَيْلَةَ عَنْ أَبِی ذَرٍّ وَ سَلْمَانَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالا: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام

ص: ۲۱۲

۱- ۱. أمالی الشيخ: ۱۷۲.

۲- ۲. سوره يس: ۲۰ و ۲۱.

۳- ۳. فی المصدر: حزقيل.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۲۸۵. و قد أورد فی الخصال بسند آخر ۱: ۸۶.

۵- ۵. كشف الغمّه: ۲۶.

۶- ۶. تفسير فرات: ۱۳۰.

۷- ۷. تفسير فرات: ۱۳۰.

۸- ۸. فی المصدر: السندی.

فَقَالَ هَذَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ أَوَّلُ (۱) مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ فَارُوقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ (۲).

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ الْخَصَائِصِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ وَ سَلْمَانَ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابوذر و سلمان رضی الله عنهما گفتند: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دست علی بن ابی طالب علیه السّلام را گرفته سپس

ص: ۲۱۲

فرمود: این اوّلین کسی است که به من ایمان آورد و نخستین کسی است که در روز قیامت با من مصافحه می‌کند، و او صدِّیق اکبر و فاروق این اُمّت و یعسوب مؤمنان است. - . امالی شیخ طوسی: ۱۳۱ -

کشف الغمّه: از کتاب الخصائص از ابوذر و سلمان مانند این حدیث را نقل کرده است. - .کشف الغمّۀ: ۲۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شف، [کشف الیقین] مِنْ تَفْسِیرِ الْحَافِظِ مُحَمَّدِ بْنِ مُؤْمِنٍ الشِّیرَازِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ قَتَادَهَ عَنِ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: وَ الَّذِینَ آمَنُوا یَعْنِی صَدَّقُوا بِاللَّهِ أَنَّهُ وَاحِدٌ عَلِیٌّ وَ حَمْزَهُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ جَعْفَرٌ الطَّیَّارُ أُولئِکَ هُمُ الصِّدِّیقُونَ (۴) قَالَ صِدِّیقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ هُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ الْخَبَرَ(۵).

**[ترجمه]کشف الیقین: ابن عباس گوید:«وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ» یعنی کسانی که تصدیق نمودند خدا یکی است، علی، حمزۀ بن عبدالمطّلب و جعفر طیّار هستند. و: «أُوْلَئکَ هُمُ الصِّدِّیقُون» - . حدید/ ۱۹ - گفت: صدِّیق این اُمّت امیرالمؤمنین است و صدِّیق اکبر و فاروق اعظم است...الخ. - . کشف الیقین: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۱۷»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ الْحَافِظِ أَحْمَدَ بْنِ مَرْدَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِی ذَرٍّ: أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیٍّ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ أَنْتَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ أَنْتَ الْفَارُوقُ (۶) تُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ أَنْتَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الْکَفَرَهِ(۷).

شف، [کشف الیقین] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحِیمِ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ

هَاشِمٍ: مِثْلَهُ (۸)

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ الْأَرْبَعِینِ لِفَضْلِ اللَّهِ الرَّاوَنْدِیِّ عَنْ أَبِی الثَّوْرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ ابْنِ مَرْدَوَیْهِ: مِثْلَهُ (۹).

ص: ۲۱۳

۱- ۱. فی المصدر: و هو أول اه.

۲- ۲. أمالی الشیخ: ۱۳۱.

۳- ۳. کشف الغمّه: ۲۶.

۴- ۴. سوره الحدید: ۱۹.

۵- ۵. الیقین: ۱۵۲.

۶- ۶. فی المصدر: و أنت الفاروق الأعظم.

۷- ۷. الیقین: ۱۹۳ و ۱۹۴.

۸- ۸. الیقین: ۱۹۴ و ۱۹۵.

۹- ۹. الیقین: ۱۹۹.

**[ترجمه]کشف الیقین: از کتاب الحافظ احمد بن مردویه مرفوعاً از ابوذر آورده است که وی شنیده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو نخستین کسی هستی که در روز قیامت با من مصافحه می‌کنی، و تو صدِّیق اکبر و تو فاروق اعظم هستی که حق را از باطل جدا می‌کنی و تو یعسوب مؤمنانی و ثروت، یعسوب کافران. - . کشف الیقین: ۱۹۳-۱۹۴ -

کشف الیقین: ابن مردویه مرفوعاً از علی بن هاشم مانند این حدیث را نقل کرده است. - . کشف الیقین: ۱۹۵-۱۹۴ -

کشف الیقین: از کتاب الأربعین فضل الله راوندی با سندی از ابن مردویه مانند آن را آورده است. - . کشف الیقین: ۱۹۹ -

ص: ۲۱۳

**[ترجمه]

«۱۸»

شف، [کشف الیقین] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دَاهِرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَایَهَ الْأَسَدِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَتَکُونُ فِتْنَهٌ فَإِنْ أَدْرَکَهَا أَحَدٌ مِنْکُمْ فَعَلَیْهِ بِخَصْلَتَیْنِ کِتَابِ اللَّهِ وَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ یَقُولُ وَ هُوَ آخِذٌ بِیَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ هَذَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ فَارُوقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ یُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هُوَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الظَّلَمَهِ وَ هُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ هُوَ بَابِیَ الَّذِی أُوتَی مِنْهُ (۱).

**[ترجمه]کشف الیقین: ابن مردویه مرفوعاً از ابن عباس آورده است که گفت: فتنه‌ای خواهد بود، پس هریک از شما آن را درک نمود باید از دو خصلت برخوردار شود: به کتاب خدا و علی بن ابی طالب علیه السّلام متمسک باشد که من از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی که دست علی علیه السّلام را گرفته بود، شنیدم که می‌فرمود: این اوّلین کسی است که به من ایمان آورد و نخستین کسی است که در روز قیامت با من مصافحه می‌کند و او فاروق این اُمّت است که حق را زا باطل جدا می‌کند، و او یعسوب مؤمنان است و ثروت یعسوب ستمکاران، و او صدِّیق اکبر است و او دری است که از آن به سوی من آیند. - . کشف الیقین: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۱۹»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابٍ عَتِیقٍ تَارِیخُهُ سَنَهُ ثَمَانٍ وَ ثَمَانِینَ هِجْرِیَّهٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الزُّهْرِیُّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام(۲) ثُمَّ قَالَ مَا هَذَا لَفْظُهُ: وَ أَنَا کُنْتُ مَعَهُ یَوْمٌ قَالَ یَأْتِی تِسْعُ نَفَرٍ مِنْ حَضْرَمَوْتَ (۳) فَیُسْلِمُ

مِنْهُمْ سِتَّهٌ وَ لَا یُسْلِمُ مِنْهُمْ ثَلَاثَهٌ فَوَقَعَ فِی قُلُوبِ کَثِیرٍ مِنْ کَلَامِهِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ یَقَعَ فَقُلْتُ أَنَا صَدَقَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ هُوَ کَمَا قُلْتَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَنْتَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُهُمْ وَ تَرَی مَا أَرَی وَ تَعْلَمُ مَا أَعْلَمُ وَ أَنْتَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ إِیمَاناً وَ

كَذَلِكَ خَلَقَكَ اللَّهُ وَ نَزَعَ مِنْكَ الشَّكَّ وَ الضَّلَالَ فَأَنْتَ الْهَادِي الثَّانِي وَ الْوَزِيرُ الصَّادِقُ فَلَمَّا أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ قَعَدَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ وَ أَنَا عَنْ يَمِينِهِ إِذْ أَقْبَلَ التِّسْعَةُ رَهْطٍ مِنْ حَضْرَمَوْتَ حَتَّى دَنَوْا مِنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ سَلَّمُوا فَرَدَّ عَلَيْهِمُ السَّلَامَ وَ قَالُوا يَا مُحَمَّدُ اعْرِضْ عَلَيْنَا الْإِسْلَامَ فَأَسْلَمَ مِنْهُمْ سِتَّةٌ وَ لَمْ يُسْلِمِ الثَّلَاثَةُ فَانْصَرَفُوا فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِلثَّلَاثَةِ أَمَّا أَنْتَ يَا فُلَانُ فَسَتَمُوتُ بِصَاعِقَةٍ مِنَ السَّمَاءِ وَ أَمَّا أَنْتَ يَا فُلَانُ فَسَيَضْرِبُكَ أَفْعًى فِي مَوْضِعِ كَذَا وَ كَذَا وَ أَمَّا أَنْتَ يَا فُلَانُ فَإِنَّكَ تَخْرُجُ فِي طَلَبِ مَاشِيَةٍ وَ إِبِلٍ لَكَ فَيَسْتَقْبِلُكَ نَاسٌ مِنْ كَذَا فَيَقْتُلُونَكَ فَوَقَعَ (۴) فِي قُلُوبِ الَّذِينَ أَسْلَمُوا فَرَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهُمْ مَا فَعَلَ أَصْحَابُكُمُ الثَّلَاثَةُ الَّذِينَ تَوَلَّوْا عَنِ الْإِسْلَامِ

ص: ۲۱۴

۱- ۱. اليقين: ۱۹۴.

۲- ۲. لا يخفى عدم تناسب هذا السند مع تاريخ الكتاب المنقول عنه.

۳- ۳. بالفتح ثمّ السكون و فتح الراء و الميم: اسمان مركبان ناحيه واسعه فى شرقىّ عدن بقرب البحر و حولها رمال كثيره تعرف بالاحقاف.

۴- ۴. أي وقع الشك.

وَ لَمْ يُسْلِمُوا فَقَالُوا وَ الَّذِی بَعَثَکَ بِالْحَقِّ نَبِیّاً مَا جَاوَزُوا مِمَّا قُلْتَ (۱) وَ کُلٌّ مَاتَ بِمَا قُلْتَ وَ إِنَّا جِئْنَاکَ لِنُجَدِّدَ الْإِسْلَامَ وَ نَشْهَدَ أَنَّکَ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَّکَ الْأَمِینُ (۲) عَلَی الْأَحْیَاءِ وَ الْأَمْوَاتِ بَعْدَ هَذَا وَ هَذِهِ (۳).

**[ترجمه]کشف الیقین: از کتابی کهن که به سال هشتادو هشت هجری تألیف گشته چنین نقل کرده است: ما را عبدالله بن جعفر زهری از پدرش از جعفر بن محمّد از پدرش از جدش علی علیهم السّلام - . پوشیده نیست که این سند با تاریخ نگارش کتاب مورد استناد، تناسب ندارد. - روایت

کرده، سپس چنین فرمود: و من به همراه او بودم که گفت: نُه نفر از حضرموت خواهند آمد که شش تن از ایشان اسلام خواهد آورد و سه تن دیگر از آن‌ها اسلام نخواهند آورد. از این سخن پیامبرتردیدهای بسیاری در دل حاضران افتاد، سپس من گفتم: خدا و رسول او راست می‌گویند، یا رسول الله، چنین خواهد شد که فرمودی. فرمود: تو صدّیق اکبر و یعسوب مؤمنانی و امام ایشانی و آنچه من می‌بینم تو نیز می‌بینی و آنچه من می‌دانم تو نیز می‌دانی و تو به جهت ایمان سرآمد مؤمنانی و خداوند تو را چنین آفریده است و شکّ و گمراهی را از دل تو در آورده است؛ تو هدایتگر دوّم هستی و وزیر صادق؛ پس چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شب را به صبح رساند، در همان مجلس خود نشست در حالی که من سمت راست ایشان بودم که نُه نفر از حضرموت وارد شدند و نزدیک آمدند تا اینکه به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نزدیک گشته سلام کردند و سلام ایشان را پاسخ فرمود؛ آن‌ها گفتند: یا محمّد، اسلام را بر ما عرضه‌دار، سپس شش نفر از ایشان اسلام آوردند ولی سه نفر اسلام نیاورده و رفتند. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به آن سه نفر فرمود: اما تو ای فلان، با صاعقه‌ای از آسمان خواهی مُرد، اما تو ای فلان، یک افعی در فلان جا تو را نیش خواهد زد، و اما تو ای فلان، در طلب گله‌ای گوسفند و شتر متعلق به خود خواهی رفت که مردمی از فلان جا از جلو تو در خواهند آمد و تو را به قتل خواهند رساند. پس در دل‌های آن شش نفر شک و تردید افتاد و بعد از مدتی نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بازگشتند پس آن حضرت به ایشان فرمود: بر سر آن سه نفر از دوستانتان که از اسلام روی بر تافتند و اسلام نیاوردند چه آمد؟

ص: ۲۱۴

عرض کردند: سوگند به آن‌کس که تو را به پیامبری برانگیخت از آنچه فرمودی تخطّی نکردند و هرکدامشان به همان شکلی که فرمودید، جان سپرد و ما نزد شما آمده‌ایم که تجدید بیعت کنیم و گواهی دهیم که بعد از این ماجرا که دیدیم تو فرستاده خدایی و تو امین بر زندگان و مردگان هستی. - . کشف الیقین: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

بیان

قوله بعد هذا و هذه متعلق بقوله نجدد و نشهد و المراد ما شاهدوا من معجزاته أولا و أخیرا أو أخیرا فقط.

**[ترجمه]قول وی: «بعد هذا و هذه» متعلّق به عبارت«نجدّد و نشهد» است و مراد معجزاتی است که در ابتدا و انتها دیدند یا فقط معجزات پایانی.

**[ترجمه]

«۲۰»

شف، [كشف اليقين] مِنَ الْكِتَابِ الْمَذْكُورِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ ذَاتَ يَوْمٍ بِبَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله نَنْتَظِرُ خُرُوجَهُ إِلَيْنَا إِذْ خَرَجَ فَقُمْنَا لَهُ تَفْخِيماً وَ تَعْظِيماً وَ فِينَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَقَامَ فِيمَنْ قَامَ فَأَخَذَ النَّبِيُّ بِيَدِهِ فَقَالَ يَا عَلِيُّ إِنِّي أُحَاجُّكَ فَدَمَعَتْ عَيْنَاهُ وَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِيمَ تُحَاجُّنِي وَ قَدْ تَعْلَمُ أَنِّي لَمْ أُعَاتِبْكَ فِي شَيْ ءٍ قَطُّ قَالَ أُحَاجُّكَ بِالنُّبُوَّةِ وَ تُحَاجُّ النَّاسَ مِنْ بَعْدِي بِإِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْقِسْمَةِ بِالسَّوِيَّةِ وَ إِقَامَةِ الْحُدُودِ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله هَذَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِي وَ أَوَّلُ مَنْ صَدَّقَنِي وَ هُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ هُوَ الْفَارُوقُ الْأَكْبَرُ الَّذِي يُفَرِّقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هُوَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ ضِيَاءٌ فِي ظُلْمَةِ الضَّلَالِ (۴).

**[ترجمه]كشف اليقين: از كتاب مذكور با سندى از ابن مسعود آورده است كه گفت: روزى درِ خانه رسول خدا به انتظار خروج وى نشسته بوديم كه بيرون آمدند و ما به نشانه احترام و تعظيم ايشان از جاى برخاستيم و على بن ابى طالب عليه السّلام در ميان ما بود كه به همراه بقيه از جا برخاست. پس پيامبر دست وى را گرفته و فرمود: اى على، من با تو احتجاج مى‌كنم، پس اشك در چشمان على عليه السّلام جمع شده و عرض كرد: براى چه با من محاجّه مى‌كنيد يا رسول الله در حالى كه مى... دانيد من هرگز بابت چيزى از شما گله‌اى نكرده‌ام؟! فرمود: من براى تو حجّت مى‌آورم و حجّت من نبوّت من است و تو بعد از من براى مردم حجّت مى‌آورى و حجّت تو براى آن‌ها با اقامه نماز، دادن زكات، امر به معروف، نهى از منكر، تقسيم برابر (بيت‌المال) و اقامه حدود است؛ سپس پيامبر صَلى الله عليهِ و آله فرمود: اين اوّلين كسى است كه به من ايمان آورد و نخستين كسى است كه مرا تصديق نمود و او صدِّيق اكبر است و او فاروق اكبرى است كه حق را از باطل جدا مى‌كند، و او يعسوب مؤمنان است و روشنايى در ظلمت گمراهى. -. كشف اليقين: ۱۹۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رُسُلِهِ أُولئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ (۵) قَالَ صِدِّيقُ هَذِهِ الْأُمَّةِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام هُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ ثُمَّ

قَالَ وَ الشُّهَداءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ هُمْ عَلِيٌّ وَ حَمْزَةُ وَ جَعْفَرٌ فَهُمْ صِدِّيقُونَ وَ هُمْ شُهَدَاءُ الرُّسُلِ عَلَى أُمَمِهِمْ إِنَّهُمْ قَدْ بَلَّغُوا الرِّسَالَةَ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ عَلَى التَّصْدِيقِ بِالنُّبُوَّةِ وَ نُورُهُمْ عَلَى الصِّرَاطِ.

۱- ۱. فى المصدر و(د): ما جاوزوا ما قلت.

۲- ۲. فى المصدر و(د): و أنت الأمين.

۳- ۳. اليقين: ۱۹۶.

۴- ۴. اليقين: ۱۹۸.

۵- ۵. سوره الحديد: ۱۹ و ما بعدها ذيلها.

مَالِـکُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ سُـمَیٍّ عَنْ أَبِی صَالِـحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَـالَی وَ مَنْ یُطِـعِ اللّٰهَ وَ الرَّسُـولَ فَأُولٰئِـکَ مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیِّینَ (۱) یَعْنِی مُحَمَّداً وَ الصِّدِّیقِینَ یَعْنِی عَلِیّاً وَ کَانَ أَوَّلَ مَنْ صَدَّقَهُ وَ الشُّهَداءِ یَعْنِی عَلِیّاً وَ جَعْفَراً وَ حَمْزَهَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَـیْنَ علیهم السـلام النَّبِیُّونَ کُلُّهُمْ صِـدِّیقُونَ وَ لَیْسَ کُلُّ صِدِّیقٍ نَبِیّاً وَ الصِّدِّیقُونَ کُلُّهُمْ صَالِحُونَ وَ لَیْسَ کُلُّ صَالِحٍ صِدِّیقاً وَ لَا کُلُّ صِدِّیقٍ شَهِیدٌ وَ قَدْ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام صِدِّیقاً شَهِیداً صَالِحاً فَاسْتَحَقَّ مَا فِی الْآیَتَیْنِ مِنْ وَصْفٍ سِوَی النُّبُوَّهِ.

وَ کَانَ أَبُو ذَرٍّ یُحَـدِّثُ شَـیْئاً فَکَذَّبُوهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صـلی الله علیه و آله: مَا أَظَلَّتِ الْخَضْـرَاءُ الْخَبَرَ فَدَخَلَ وَقْتَئِذٍ عَلِیٌّ علیه السـلام فَقَالَ صلی الله علیه و آله أَلَا إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ الْمُقْبِلَ فَإِنَّهُ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ.

ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ وَ أَحْمَـدُ فِی الْفَضَائِلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنْ أَبِیهِ وَ شِـیرَوَیْهِ فِی الْفِرْدَوْسِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ بِلَالٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: الصِّدِّیقُونَ ثَلَاثَهٌ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ حَبِیبٌ النَّجَّارُ وَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ یَعْنِی خرقیل [حِزْقِیلَ].

وَ فِی رِوَایَهٍ: وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ.

وَ ذَکَرَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ مِرَاراً: أَنَا الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ.

ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِیِّ صـلی الله علیه و آله: أَنَّ عَلِیّـاً صِـدِّیقُ هَـذِهِ الْأُمَّهِ وَ فَارُوقُهَـا وَ مُحَـدَّثُهَا وَ إِنَّهُ هَارُونُهَـا وَ یُوشَـعُهَا وَ آصَـفُهَا وَ شَمْعُونُهَا إِنَّهُ بَابُ حِطَّتِهَا وَ سَفِینَهُ نَجَاتِهَا إِنَّهُ طَالُوتُهَا وَ ذُو قَرْنَیْهَا.

کَعْبٌ الْحِبْرُ: إِنَّهُ سَأَلَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ سَـلَام قَبْلَ أَنْ یُسْـلِمَ یَا مُحَمَّدُ مَا اسْمُ عَلِیٍّ فِیکُمْ قَالَ عِنْدَنَا الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ فَقَالَ عَبْدُ اللّٰهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهِ إِنَّا لَنَجِدُ فِی التَّوْرَاهِ مُحَمَّدٌ نَبِیُّ الرَّحْمَهِ وَ عَلِیٌّ مُقِیمُ الْحُجَّهِ أَنْشَدَ

أَوَّلُ مَنْ صَدَّقَ بِهِ***وَ هُوَ مُجَلِّی کَرْبِهِ

الْحَسَنُ عَنْ أَبِی لَیْلَی الْغِفَارِیِّ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صلی الله علیه و آله: سَتَکُونُ مِنْ بَعْدِی فِتْنَهٌ فَإِذَا

۱- ۱. سوره النساء: ۶۹، و ما بعدها ذیلها.

كَانَ كَذَلِكَ فَالْزَمُوا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَإِنَّهُ الْفَارُوقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ اسْتَخْرَجَهُ شِيرَوَيْهِ فِي الْفِرْدَوْسِ.

و سمى فاروقا لأنه يفرق بين الجنه و النار و قيل لأن ذكره يفرق بين محبيه و مبغضيه (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن عباس در مورد آیه:«وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ بِاللَّهِ وَ رُسُلِهِ أُوْلَئکَ هُمُ الصِّدِّیقُونَ» - . حدید/ ۱۹ - { و کسانی که به خدا و پیامبران وی ایمان آورده اند، آنان همان راستینانند}گوید: صدِّیق این امّت علی بن ابی طالب است. او صدِّیق اکبر و فاروق اعظم است؛ سپس گفت:«وَ الشهُّدَاءُ عِندَ رَبهِّمْ »{و پیش پروردگارشان گواه خواهند بود} ابن عباس گوید: اینان علی، حمزه و جعفر هستند. اینان صدِّیق و گواهان فرستادگان خدا بر اُمّت‌هایشان هستند،آن‌ها رسالت را ابلاغ کردند؛ سپس گفت:«لَهُمْ أَجْرُهُمْ »{و ایشان راست اَجر» نزد پروردگارشان به خاطر اینکه نبوّت را تصدیق کردند « وَ نُورُهُمْ »{ و نورشان} بر صراط.

ص: ۲۱۵

مالک بن انس از سمیّ از ابوصالح از ابن عباس در قول خدای متعال:«وَ مَن یُطِعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُوْلَئکَ مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیهِْم مِّنَ النَّبِیِّنَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشهَُّدَاءِ وَ الصَّالِحِینَ وَ حَسُنَ أُوْلَئکَ رَفِیقًا» - . نساء/ ۶۹ - {و

کسانی که از خدا و پیامبر اطاعت کنند، در زمره کسانی خواهند بود که خدا ایشان را گرامی داشته [یعنی] با پیامبران و راستان و شهیدان و شایستگانند و آنان چه نیکو همدمانند}گوید:«وَ مَن یُطِعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُوْلَئکَ مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیهِْم مِّنَ النَّبِیِّنَ» محمّد است، و:«الصِّدِّیقِینَ» علی است و او نخستین کسی بود که پیامبر را تصدیق فرمود، و:«الشهَُّدَاءِ» علی، جعفر، حمزه، حسن و حسین علیهم السّلام هستند. پیامبران همگی«صدِّیق» هستند لیکن هر«صدِّیقی» پیامبر نیست و صدِّیقان همگی صالح‌اند لیکن هر صالحی صدِّیق نیست و هر صدِّیقی نیز «شهید» نیست؛ و امیرالمؤمنین علیه السّلام هم صدِّیق بود و هم شهید (گواه) و هم صالح، از این رو استحقاق اوصافی که در این دو آیه آمده‌اند را دارد إلّا نبوّت .

ابوذر درباره مطلبی سخن می‌گفت که وی را تکذیب کردند، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آسمان بر کسی سایه نیفکنده...الخ، در آن هنگام علی علیه السّلام نیز وارد گردید، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بدانید مردی که دارد می... آید صدِّیق اکبر و فاروق اعظم است.

ابن بطّهٔ در الإبانه و احمد در الفضائل با سندی از داود بن بلال آورده‌اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: صدِّیقان سه نفرند: علی بن أبی طالب، حبیب نجّار و مؤمن آل فرعون – منظور خرقیل است- و در روایتی دیگر: و علی بن ابی طالب و او افضل ایشان است.

و امیرالمؤمنین بارها تکرار فرمودکه: منم صدِّیق اکبر و فاروق اعظم.

ابن عباس به نقل از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آورده است: همانا علی صدِّیق این اُمّت فاروق و محدَّث آن است و او هارون، یوشع، آصف و شمعون آن است، و او «باب حطّه» و کشتی نجات آن است، او طالوت و ذوالقرنین آن است.

کعب الحبر: عبدالله بن سلام پیش از آنکه اسلام آورد پرسید: یا محمّد، نام علی در میان شما به چه مفهوم است؟ فرمود: صدّیق اکبر. پس عبدالله گفت: أشهد أن لا إله إلّا الله و أشهد أنّ محمداً رسول الله؛ ما در تورات چنین می‌یابیم: محمّد نبیّ رحمت و علی اقامت کننده حُجّت است، و این بیت را سرود:

-«نخستین کسی که او را تصدیق نمود، هم او غم‌زدای اوست»

حسن از ابولیلی غفاری آورده است که رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: پس از من فتنه‌ای خواهد شد، چون چنین شد، همراه علی بن ابی طالب باشید که او فاروق میان حق و باطل است. شیرویه آن را از الفردوس استخراج نموده است.

و بدان سبب فاروق نامیده شد که بهشت را از دوزخ جدا می‌کند؛ و گفته شده: چون یادش دوستان و دشمنانش را از هم جدا می‌سازد. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۷۲- ۵۷۱ -

**[ترجمه]

«۲۲»

بشا، [بشاره المصطفی] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْوَاعِظِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَعْقُوبَ الْمَعْقِلِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ بِشْرٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَوْفٍ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی لَیْلَی الْغِفَارِیِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: سَتَکُونُ مِنْ بَعْدِی فِتْنَهٌ فَإِذَا کَانَ ذَلِکَ فَالْزَمُوا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ یَرَانِی وَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ هُوَ فَارُوقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ یَفْرُقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هُوَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الْمُنَافِقِینَ (۲).

**[ترجمه]بشارهٔ المصطفی: ابولیلی غفاری گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: پس از من فتنه‌ای خواهد بود، اگر واقع شد، همراه علی بن ابی طالب باشید که او نخستین کسی است که روز قیامت مرا خواهد دید و با من مصافحه خواهد نمود و او صدّیق اکبر و او فاروق این اُمّت است، حق را از باطل جدا می‌کند و او یعسوب مؤمنان است و مال، یعسوب منافقان. - . بشارهٔ المصطفی : ۱۸۶ -

**[ترجمه]

«۲۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: کَانَ لِلنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بَیْعَهٌ عَامَّهٌ وَ بَیْعَهٌ خَاصَّهٌ فَالْخَاصَّهُ بَیْعَهُ الْجِنِّ وَ لَمْ یَکُنْ لِلْإِنْسِ فِیهَا نَصِیبٌ وَ بَیْعَهُ الْأَنْصَارِ وَ لَمْ یَکُنْ لِلْمُهَاجِرِینَ فِیهَا نَصِیبٌ وَ بَیْعَهُ الْعَشِیرَهِ ابْتِدَاءً وَ بَیْعَهُ الْغَدِیرِ انْتِهَاءً وَ قَدْ تَفَرَّدَ عَلِیٌّ علیه السلام بِهِمَا وَ أَخَذَ بِطَرَفَیْهِمَا وَ أَمَّا الْبَیْعَهُ الْعَامَّهُ فَهِیَ بَیْعَهُ الشَّجَرَهِ وَ هِیَ سَمُرَهٌ أَوْ أَرَاکٌ عِنْدَ بِئْرِ الْحُدَیْبِیَهِ وَ یُقَالُ لَهَا بَیْعَهُ الرِّضْوَانِ لِقَوْلِهِ لَقَدْ رَضِیَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِینَ (۳) وَ الموضوع [الْمَوْضِعُ] مَجْهُولٌ وَ الشَّجَرَهُ مَفْقُودَهٌ فَیُقَالُ إِنَّهَا بِرَوْحَاءَ فَلَا یُدْرَی أَ رَوْحَاءُ مَکَّهَ عِنْدَ

الْحَمَّام أَوْ رَوْحَاءُ فِی طَرِیقِهَا وَ قَالُوا الشَّجَرَهُ ذَهَبَتِ السُّیُولُ بِهَا وَ قَدْ سَبَقَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام الصَّحَابَهَ کُلَّهُمْ فِی هَذِهِ الْبَیْعَهِ أَیْضاً بِأَشْیَاءَ مِنْهَا أَنَّهُ کَانَ مِنَ السَّابِقِینَ فِیهِ

ذَکَرَ أَبُو بَکْرٍ الشِّیرَازِیُّ فِی کِتَابِهِ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ: أَنَّ أَوَّلَ مَنْ قَامَ لِلْبَیْعَهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام ثُمَّ أَبُو سِنَانٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ الْأَسَدِیُّ ثُمَّ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ.

وَ فِی أَخْبَارِ اللَّیْثِ: أَنَّ أَوَّلَ مَنْ بَایَعَ عَمَّارٌ یَعْنِی بَعْدَ عَلِیٍّ.

ص: ۲۱۷

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۷۱ و ۵۷۲. و فیه: یفرق بین محبه و مبغضه.

۲- ۲. بشاره المصطفی: ۱۸۶.

۳- ۳. سوره الفتح: ۱۸.

ثُمَّ إِنَّهُ أَوْلَى النَّاسِ بِهَـٰذِهِ الْـآيَهِ لِـأَنَّ حُكْمَ الْبَيْعَهِ مَـا ذَكَرَهُ اللَّهُ تَعـالَى إِنَّ اللَّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَـهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّهَ يُقاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَ يُقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْراهِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ (۱) الْآيَهَ

وَ رَوَوْا جَمِيعاً عَنْ جابِرٍ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ قَالَ: بَايَعْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى الْمَوْتِ.

وَ فِي مَعْرِفَهِ النَّسَوِيِّ: أَنَّهُ سُئِلَ سَلَمَهُ عَلَى أَيِّ شَيْ ءٍ كُنْتُمْ تُبَايِعُونَ تَحْتَ الشَّجَرَهِ قَالَ عَلَى الْمَوْتِ.

وَ فِي أَحَادِيثِ الْبَصْرِيِّينَ عَنْ أَحْمَدَ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ يَسَارٍ: إِنَّ أَهْلَ الْحُدَيْبِيَهِ بَايَعُوا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى أَنْ لَا يَفِرُّوا.

وَ قَدْ صَحَّ أَنَّهُ لَمْ يَفِرَّ فِي مَوْضِعٍ قَطُّ وَ لَمْ يَصِحَّ ذَلِكَ لِغَيْرِهِ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَلَّقَ الرِّضَـى فِي الْآيَهِ بِالْمُؤْمِنِينَ وَ كَانَ أَصْحَابُ الْبَيْعَهِ أَلْفاً وَ ثَلَاثَمِائَهٍ عَنِ ابْنِ أَوْفَى وَ أَلْفاً وَ أَرْبَعَمِائَهٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ وَ أَلْفاً وَ خَمْسَمِائَهٍ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَ أَلْفاً وَ سِتَّمِائَهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ لَـا شَكَّ أَنَّهُ كَانَ فِيهِمْ جَمَاعَهٌ مِنَ الْمُنَافِقِينَ مِثْلُ جَدِّ بْنِ قَيْسٍ (۲) وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيِّ بْنِ سَلُولٍ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَلَّقَ الرِّضَـى فِي الْـآيَهِ بِـالْمُؤْمِنِينَ الْمَوْصُوفِينَ بِأَوْصَـافٍ قَوْلُهُ فَعَلِمَ ما فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَهَ عَلَيْهِمْ (۳) وَ لَمْ يُنْزِلِ السَّكِينَهَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي آيَهِ الْغَارِ قَوْلُهُ

۱- ۱. سوره التوبه: ۱۱۱.

۲- ۲. قال فى أسد الغابه(۱: ۷۴): جد بن قيس كان ممن يظن فيه النفاق، و فيه نزل قوله تعالى: « وَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَ لا تَفْتِنِّي أَلا فِي الْفِتْنَهِ سَقَطُوا» و ذلك ان رسول اللّه قال لهم فى غزوه تبوك:« اغزوا الروم تنالوا بنات الأصفر» فقال جد بن قيس قد علمت الأنصار أنى إذا رأيت النساء لم أصبر حتّى افتتن و لكن اعينك بمالى: فنزلت « وَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي» الآيه، و كان قد ساد فى الجاهليه جميع بنى سلمه، فانتزع رسول اللّه سؤدده، و جعل مكانه فى النقابه عمرو بن الجموح، و حضر يوم الحديبيه فبايع الناس رسول اللّه الا الجد بن قيس، فانه استتر تحت بطن ناقته!.

۳- ۳. سوره الفتح: ۱۸.

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ (۱) قالَ السُّدِّيُّ وَ مُجاهِدٌ فَأَوَّلُ مَنْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مِمَّنْ بايَعَهُ عَلِيٌّ فَعَلِمَ بِما فِي قَلْبِهِ مِنَ الصِّدْقِ وَ الْوَفاءِ ثُمَّ إِنَّ مِنْ حُكْمِ الْبَيْعَهِ ما ذَكَرَهُ اللَّهُ وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذا عاهَدْتُمْ وَ لا تَنْقُضُوا الْأَيْمانَ بَعْدَ تَوْكِيدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا(۲) وَ قالَ إِنَّ الَّذِينَ يُبايِعُونَكَ إِنَّما يُبايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّما يَنْكُثُ عَلى نَفْسِهِ (۳) وَ إِنَّما سُمِّيَتْ بَيْعَهً لِأَنَّها عُقِدَتْ عَلَى بَيْعِ أَنْفُسِهِمْ بِالْجَنَّهِ لِلُزُومِهِمْ فِي الْحَرْبِ إِلَى النَّصْرِ وَ قالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَخَذَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله تَحْتَ شَجَرَهِ السَّمُرَهِ بَيْعَتَهُمْ عَلَى أَنْ لَا يَفِرُّوا.

وَ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الصَّحابَهِ إِلَّا نَقَضَ عَهْدَهُ فِي الظَّاهِرِ بِفِعْلٍ أَمْ بِقَوْلٍ وَ قَدْ ذَمَّهُمُ اللَّهُ فَقَالَ فِي يَوْمِ الْخَنْدَقِ وَ لَقَدْ كانُوا عاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لا يُوَلُّونَ الْأَدْبارَ(۴) وَ فِي يَوْمِ حُنَيْنٍ وَ ضاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِما رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ (۵) وَ يَوْمِ أُحُدٍ إِذْ تُصْعِدُونَ وَ لا تَلْوُونَ عَلى أَحَدٍ وَ الرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْراكُمْ (۶) وَ انْهَزَمَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ فِي يَوْمِ خَيْبَرَ بِالْإِجْماعِ وَ عَلِيٌّ عليه السلام فِي وَفَائِهِ اتِّفَاقٌ فَإِنَّهُ لَمْ يَفِرَّ قَطُّ وَ ثَبَتَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى نَزَلَتْ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ (۷) وَ لَمْ يَقُلْ كُلُّ الْمُؤْمِنِينَ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ يَعْنِي حَمْزَهَ وَ جعفر [جَعْفَراً] وَ عُبَيْدَهَ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ يَعْنِي عَلِيّاً ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ وَ أَثابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً(۸) يَعْنِي فَتْحَ خَيْبَرَ وَ كَانَ عَلَى يَدِ عَلِيٍّ بِالاتِّفَاقِ وَ قَدْ وَجَدْنَا النَّكْثَ فِي أَكْثَرِهِمْ خَاصَّهً فِي الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي لَمَّا قَصَدُوا فِي

۱- ۱. سوره التوبه: ۴۰.

۲- ۲. سوره النحل: ۹۱.

۳- ۳. سوره الفتح: ۱۰.

۴- ۴. سوره الأحزاب: ۱۵.

۵- ۵. سوره التوبه: ۲۵.

۶- ۶. سوره آل عمران: ۱۵۳.

۷- ۷. سوره الأحزاب: ۲۳، و ما بعدها ذيلها.

۸- ۸. سوره الفتح: ۱۸.

تِلْكَ السَّنَهِ إِلَى بِلَادِ خَيْبَرَ فَانْهَزَمَ الشَّيْخَانِ ثُمَّ انْهَزَمُوا كُلُّهُمْ فِي يَوْمِ حُنَيْنٍ فَلَمْ يَثْبُتْ مِنْهُمْ تَحْتَ رَايَهِ عَلِيٍّ إِلَّا ثَمَانِيَهٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ ذَكَرَهُمُ ابْنُ قُتَيْبَهَ فِي الْمَعَارِفِ قَالَ الشَّيْخُ الْمُفِيدُ فِي الْإِرْشَادِ(۱) وَ هُمُ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ وَ الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَنْ يَسَارِهِ وَ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ مُمْسِكٌ بِسَرْجِهِ عِنْدَ بَغْلَتِهِ (۲) وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام بَيْنَ يَدَيْهِ يُقَاتِلُ بِسَيْفِهِ وَ نَوْفَلُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ رَبِيعَهُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ عُتْبَهُ وَ مُعَتِّبٌ ابْنَا أَبِي لَهَبِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ حَوْلَهُ وَ قَالَ الْعَبَّاسُ:

نَصَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ فِي الْحَرْبِ تِسْعَهً***وَ مَنْ فَرَّ قَدْ فَرَّ مِنْهُمْ فَأَقْشَعُوا(۳)

مَالِكُ بْنُ عُبَادَهَ:

لَمْ يُوَاسِ النَّبِيَّ غَيْرُ بَنِي هَاشِمٍ***عِنْدَ السُّيُوفِ يَوْمَ حُنَيْنٍ

هَرَبَ النَّاسُ غَيْرَ تِسْعَهِ رَهْطٍ***فَهُمْ يَهْتِفُونَ بِالنَّاسِ أَيْنَ

وَ التَّاسِعُ أَيْمَنُ بْنُ عُبَيْدٍ قُتِلَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله العونى:

وَ هَلْ بَيْعَهُ الرِّضْوَانِ إِلَّا أَمَانَهٌ***فَأَوَّلُ مَنْ قَدْ خَانَهَا السَّلَفَانِ

ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله إِنَّمَا كَانَ يَأْخُذُ الْبَيْعَهَ لِنَفْسِهِ وَ لِذُرِّيَّتِهِ

وَ رَوَى الْحَافِظُ بْنُ مَرْدَوَيْهِ فِي كِتَابِهِ بِثَلَاثَهِ طُرُقٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهم السلام قَالَ أَشْهَدُ لَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عن الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام قَالَ: لَمَّا جَاءَتِ الْأَنْصَارُ تُبَايِعُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى الْعَقَبَهِ قَالَ قُمْ يَا عَلِيُّ فَقَالَ عَلِيٌّ عَلَى مَا أُبَايِعُهُمْ

۱- ۱. ص ۶۴ و ۶۵.

۲- ۲. في المصدر« عند لفد بغلته» و لا يناسب المقام. و في الإرشاد« عند ثفر بغلته» قال في القاموس(۱: ۳۸۳): الثفر للسباع و المخاطب كالحياء للناقه، و بالتحريك: السيرفي مؤخر السرج.

۳- ۳. في المصدر:« و قد فر من قد فر منهم فأقشعوا» و أقشع القوم: تفرقوا.

يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ عَلَى أَنْ يُطَاعَ اللَّهُ فَلَا يُعْصَى وَ عَلَى أَنْ يَمْنَعُوا رَسُولَ اللَّهِ وَ أَهْلَ بَيْتِهِ وَ ذُرِّيَّتَهُ مِمَّا يَمْنَعُونَ مِنْهُ أَنْفُسَهُمْ وَ ذَرَارِيَّهُمْ.

ثُمَّ إِنَّهُ عليه السلام كَانَ الَّذِي كَتَبَ الْكِتَابَ بَيْنَهُمْ

ذَكَرَ أَحْمَدُ فِي الْفَضَائِلِ عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِيِّ وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ عَنِ الزُّهْرِيِّ: أَنَّ كَاتِبَ الْكِتَابِ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام.

وَ ذَكَرَ الطَّبَرِيُّ فِي تَارِيخِهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ عَنْ قَيْسٍ النَّخَعِيِّ وَ ذَكَرَ الْقَطَّانُ وَ وَكِيعٌ وَ الثَّوْرِيُّ وَ السُّدِّيُّ وَ مُجَاهِدٌ فِي تَفَاسِيرِهِمْ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: مَا كَتَبْتَ يَا عَلِيُّ حَرْفاً إِلَّا وَ جَبْرَئِيلُ يَنْظُرُ إِلَيْكَ وَ يَفْرَحُ وَ يَسْتَبْشِرُ بِكَ.

وَ أَمَّا بَيْعَةُ الْعَشِيرَةِ- قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: بُعِثْتُ إِلَى أَهْلِ بَيْتِي خَاصَّةً وَ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً وَ قَدْ كَانَ بَعْدَ مَبْعَثِهِ بِثَلَاثِ سِنِينَ عَلَى مَا ذَكَرَهُ الطَّبَرِيُّ فِي تَارِيخِهِ وَ الْخَرْكُوشِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ فِي كِتَابِهِ عَنْ أَبِي مَالِكٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (١) جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَنِي هَاشِمٍ وَ هُمْ يَوْمَئِذٍ أَرْبَعُونَ رَجُلًا وَ أَمَرَ عَلِيّاً أَنْ يُنْضِجَ رِجْلَ شَاةٍ وَ خَبَزَ لَهُمْ صَاعاً مِنْ طَعَامٍ وَ جَاءَ بِعُسٍّ مِنْ لَبَنٍ ثُمَّ جَعَلَ يُدْخِلُ إِلَيْهِ عَشَرَةً عَشَرَةً حَتَّى شَبِعُوا وَ إِنَّ مِنْهُمْ لَمَنْ يَأْكُلُ الْجَذَعَةَ وَ يَشْرَبُ الْفَرَقَ (٢).

وَ فِي رِوَايَةِ مُقَاتِلٍ عَنِ الضَّحَّاكِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: وَ قَدْ رَأَيْتُمْ هَذِهِ الْآيَةَ مَا رَأَيْتُمْ.

وَ فِي رِوَايَةِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ بَدَرَهُمْ أَبُو لَهَبٍ فَقَالَ هَذَا مَا سَحَرَكُمْ بِهِ الرَّجُلُ ثُمَّ قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله إِنِّي بُعِثْتُ إِلَى الْأَسْوَدِ(٣) وَ الْأَبْيَضِ وَ الْأَحْمَرِ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أُنْذِرَ عَشِيرَتِيَ الْأَقْرَبِينَ وَ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً إِلَّا أَنْ تَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ أَ لِهَذَا دَعَوْتَنَا ثُمَّ تَفَرَّقُوا عَنْهُ فَنَزَلَتْ تَبَّتْ يَدا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّ ثُمَّ دَعَاهُمْ دَفْعَةً ثَانِيَةً وَ أَطْعَمَهُمْ وَ سَقَاهُمْ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَطِيعُونِي تَكُونُوا مُلُوكَ الْأَرْضِ وَ حُكَّامَهَا وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيّاً إِلَّا جَعَلَ لَهُ وَصِيّاً أَخاً وَ وَزِيراً فَأَيُّكُمْ يَكُونُ

١- ١. سوره الشعراء: ٢١۴.

٢- ٢. الفرق: بضم أوله: إناه يكتال به.

٣- ٣. في المصدر: على الأسود.

أَخِی وَ وَزِیری وَ وَصِیِّی وَ وَارِثِی وَ قَاضِی دَیْنِی. وَ فِی رِوَایَهِ الطَّبَرِیِّ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ: فَأَیُّکُمْ یُؤَازِرُنِی عَلَی هَذَا الْأَمْرِ عَلَی أَنْ یَکُونَ أَخِی وَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی فِیکُمْ فَأَحْجَمَ الْقَوْمُ (۱).

وَ فِی رِوَایَهِ أَبِی بَکْرٍ الشِّیرَازِیِّ عَنْ مُقَاتِلٍ عَنِ الضَّحَّاکِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ فِی مُسْنَدِ الْعَشَرَهِ وَ فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ عَنْ أَحْمَدَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ رَبِیعَهَ بْنِ نَاجِدٍ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: فَأَیُّکُمْ یُبَایِعُنِی عَلَی أَنْ یَکُونَ أَخِی وَ صَاحِبِی فَلَمْ یَقُمْ إِلَیْهِ أَحَدٌ وَ کَانَ عَلِیٌّ أَصْغَرَ الْقَوْمِ یَقُولُ أَنَا فَقَالَ فِی الثَّالِثَهِ أَجَلْ وَ ضَرَبَ بِیَدِهِ عَلَی یَدِ [یَدَیْ] أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ.

وَ فِی تَفْسِیرِ الْخَرْکُوشِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ ابْنِ جُبَیْرٍ وَ أَبِی مَالِکٍ وَ فِی تَفْسِیرِ الثَّعْلَبِیِّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ: فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ هُوَ أَصْغَرُ الْقَوْمِ أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَنْتَ فَلِذَلِکَ کَانَ وَصِیَّهُ قَالُوا فَقَامَ الْقَوْمُ وَ هُمْ یَقُولُونَ لِأَبِی طَالِبٍ أَطِعِ ابْنَکَ فَقَدْ أُمِّرَ عَلَیْکَ.

وَ مِنْ تَارِیخِ الطَّبَرِی (۲): فَأَحْجَمَ الْقَوْمُ فَقَالَ عَلِیٌّ أَنَا یَا نَبِیَّ اللَّهِ أَکُونُ وَزِیرَکَ عَلَیْهِ فَأَخَذَ بِرَقَبَتِی ثُمَّ قَالَ هَذَا أَخِی وَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی فِیکُمْ فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِیعُوا قَالَ فَقَامَ الْقَوْمُ یَضْحَکُونَ فَیَقُولُونَ لِأَبِی طَالِبٍ قَدْ أَمَرَ أَنْ تَسْمَعَ لِابْنِکَ وَ تُطِیعَ.

وَ فِی رِوَایَهِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ وَ أَبِی رَافِعٍ وَ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِیِّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: فَقُلْتُ أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَنْتَ وَ أَدْنَانِی إِلَیْهِ وَ تَفَلَ فِی فِیَّ فَقَامُوا یَتَضَاحَکُونَ وَ یَقُولُونَ بِئْسَ مَا حَبَا(۳) ابْنَ عَمِّهِ إِذِ اتَّبَعَهُ وَ صَدَّقَهُ.

تَارِیخُ الطَّبَرِیِّ عَنْ رَبِیعَهَ بْنِ نَاجِدٍ: أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعَلِیٍّ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ بِمَ وَرِثْتَ ابْنَ عَمِّکَ دُونَ عَمِّکَ فَقَالَ علیه السلام بَعْدَ کَلَامٍ ذَکَرَ فِیهِ حَدِیثَ الدَّعْوَهِ فَلَمْ یَقُمْ إِلَیْهِ وَ کُنْتُ مِنْ أَصْغَرِ الْقَوْمِ (۴) قَالَ فَقَالَ اجْلِسْ ثُمَّ قَالَ ذَلِکَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ کُلَّ ذَلِکَ أَقُومُ إِلَیْهِ فَیَقُولُ لِی اجْلِسْ حَتَّی کَانَ فِی الثَّالِثَهِ ضَرَبَ بِیَدِهِ عَلَی یَدِی قَالَ فَبِذَلِکَ وَرِثْتُ ابْنَ عَمِّی دُونَ عَمِّی.

۱- ۱. حجم و أحجم عن الشی ء: کف أو نکص هیبه.

۲- ۲. فی المصدر: و فی تاریخ الطبریّ.

۳- ۳. حباه کذا: اعطاه.

۴- ۴. فی المصدر: فلم یقم إلیه أحد فقمت إلیه و کنت من أصغر القوم.

وَ فِی حَدِیثِ أَبِی رَافِعٍ: أَنَّهُ قَالَ أَبُو بَکْرٍ لِلْعَبَّاسِ أَنْشُدُکَ اللَّهَ تَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَمَعَکُمْ (۱) وَ قَالَ یَا بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنَّهُ لَمْ یَبْعَثِ اللَّهُ نَبِیّاً إِلَّا جَعَلَ لَهُ مِنْ أَهْلِهِ وَزِیراً وَ أَخاً وَ وَصِیّاً وَ خَلِیفَةً فِی أَهْلِهِ فَمَنْ یَقُمْ (۲) مِنْکُمْ یُبَایِعْنِی عَلَی أَنْ یَکُونَ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ وَارِثِی وَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی فِی أَهْلِی فَبَایَعَهُ عَلِیٌّ عَلَی مَا شَرَطَ لَهُ.

وَ إِذَا صَحَّ هَذِهِ الْجُمْلَهُ وَجَبَتْ إِمَامَتُهُ بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بِلَا فَصْلٍ (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله یک بیعت عام و یک بیعت خاص داشت. بیعت خاص بیعت جنّ است که انسان را در آن بهره‌ای نیست و بیعت انصار که مهاجران از آن بهره‌ای نداشتند و بیعت عشیره در آغاز و بیعت غدیر در پایان و علی علیه السّلام افتخار هر دو بیعت را منحصراً از آن خود فرمود و اما بیعت عامّه که بیعت شجرهٔ است، و آن درخت سمره یا درخت اراک بود که در نزدیک چاه حدیبیه است، و آن را بیعت رضوان می‌نامند چون خداوند فرموده است:«لَّقَدْ رَضِیَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِینَ ...» - . فتح/ ۱۸ - {به

راستی خدا هنگامی که مؤمنان، زیر آن درخت با تو بیعت می کردند از آنان خشنود شد...} و اکنون آن محل مجهول و آن درخت مفقود است و گفته می‌شود که در روحاء بوده ولی دانسته نیست که آیا روحاء مکه در نزدیکی الحمام بوده یا روحاء دیگری در راه آن بوده است؟ و گفته‌اند که سیل‌ها آن درخت را با خود برده‌اند، و امیرالمؤمنین علیه السّلام در این بیعت نیز از بقیه صحابه در اموری چند پیشی گرفت:

از جمله اینکه آن حضرت از پیشتازان در بیعت کردن بود. ابوبکر شیرازی در کتاب خود از جابر انصاری آورده است که اوّلین کسی که به قصد بیعت کردن به پا خاست، امیرالمؤمنین علیه السّلام بود و بعد از او ابوسنان عبدالله بن وهب اسدی و سپس سلمان فارسی بیعت کردند؛ و در اخبار اللیث آمده است: اوّلین کسی که بعد از علی بیعت کرد، عمّار بود.

ص: ۲۱۷

از طرفی، آن حضرت سزاوارترین مردم به این آیه است، زیرا حکم بیعت همانی است که خداوند متعال آن را ذکر فرموده:«إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَی مِنَ الْمُؤْمِنِینَ أَنفُسَهُمْ وَ أَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّه یُقَتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَیَقْتُلُونَ وَ یُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَیْهِ حَقًّا فِی التَّوْرَئهِ وَ الْانجِیلِ وَ الْقُرْءَان...» - . توبه/ ۱۱۱ - {در

حقیقت، خدا از مؤمنان، جان و مالشان را به [بهای] اینکه بهشت برای آنان باشد، خریده است همان کسانی که در راه خدا می جنگند و می کُشند و کشته می شوند. [این] به عنوان وعده حقّی در تورات و انجیل و قرآن بر عهده اوست} و جملگی از جابر انصاری روایت کرده‌اند که گفت: ما با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بیعت کردیم که تا پای جان در کنار او باشیم.

و در کتاب معرفت نسوی آمده است که وی از سلمهٔ پرسیده در زیر شجره بر چه چیزی بیعت می کردید؟ گفت: بر اینکه تا پای جان با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله باشیم.

و در روایات بصریان از احمد آمده است که احمد بن یسار گفت: حاضران در حدیبیّه با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بر این

بیعت کردند که فرار نکنند، و ثابت شده است که علی علیه السّلام بود که در هیچ جنگی نگریخت اما در مورد دیگران صحّت ندارد.

در ضمن، در آیه مذکور خداوند رضایت خود را منوط به مؤمن بودن فرموده است و این در حالی است که به گفته ابن اوفی بیعت‌کنندگان یکهزار و سیصد نفر و به گفته جابر بن عبدالله انصاری یکهزار و چهارصد نفر و به قول ابن مسیّب یکهزار و پانصد و به گفته ابن عباس یکهزار و ششصد نفر بوده‌اند؛ و تردیدی نیست که در میان این جمع عده‌ای از منافقان از قبیل جدّ بن قیس و عبدالله بن اُبیّ بن سلول حضور داشته‌اند.

کما اینکه خداوند متعال در این آیه رضایت خود را مشروط به مؤمنانی فرموده که موصوف به اوصافی شده‌اند و در همین آیه فرموده است:« فَعَلِمَ مَا فِی قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّکِینَهَ عَلَیهِمْ» - . فتح/ ۱۸ - {و آنچه در دلهایشان بود بازشناخت و بر آنان آرامش فرو فرستاد} لیکن در آیه غار خداوند آرامش را بر دل ابوبکر نازل نفرمود:

ص: ۲۱۸

« فَأَنزَلَ اللَّهُ سَکِینَتَهُ عَلَیْهِ» - . توبه/ ۴۰ - {پس

خدا آرامش خود را بر او فرو فرستاد}. سدّی و مجاهد گویند: اوّلین نفر از کسانی که با آن حضرت بیعت کردند و خداوند از وی راضی گشت علی علیه السّلام بود، از این رو به آنچه از صِدق و وفا که در دل وی بود، آگاهی یافت.

همچنین از جمله شروط بیعت مطلبی است که خداوند آن را ذکر فرموده است:« وَ أَوْفُواْ بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ وَ لَا تَنقُضُواْ الْأَیْمَانَ بَعْدَ تَوْکِیدِهَا وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَیْکُمْ کَفِیلًا» - .نحل/ ۹۱ - {و

چون با خدا پیمان بستید، به پیمان خود وفا کنید و سوگندهای [خود را] پس از استوار کردن آنها مشکنید، با اینکه خدا را بر خود ضامن [و گواه] قرار داده اید} و فرمود:«إِنَّ الَّذِینَ یُبَایِعُونَکَ إِنَّمَا یُبَایِعُونَ اللَّهَ یَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَیْدِیهِمْ فَمَن نَّکَثَ فَإِنَّمَا یَنکُثُ عَلیَ نَفْسِهِ» - . فتح/ ۱۰ - {در

حقیقت، کسانی که با تو بیعت می کنند، جز این نیست که با خدا بیعت می کنند دست خدا بالای دستهای آنان است. پس هر که پیمان شکنی کند، تنها به زیان خود پیمان می شکند} و علّت اینکه آن را «بیعهْ» نامیده‌اند آن است که بیعت کنندگان به شرط بیع جان در مقابل بهشت بیعت کرده‌اند به خاطر پایداری‌شان در جنگ تا حصول پیروزی. و ابن عباس گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در زیر درخت سمره از ایشان بیعت گرفت که (در جنگ) نگریزند، و در میان صحابه کسی نیست که در عمل یا در قول این عهد را نشکسته باشد، و خداوند ایشان را در جنگ خندق چنین نکوهش فرموده است:«وَ لَقَدْ کَانُواْ عَاهَدُواْ اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا یُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ» - . احزاب/ ۱۵ - {با آنکه قبلًا با خدا سخت پیمان بسته بودند که پشت [به دشمن] نکنند} و درباره جنگ حُنین فرمود:«وَ ضَاقَتْ عَلَیْکُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثمُ‌َّ وَلَّیْتُم مُّدْبِرِینَ» - . توبه/ ۲۵ - {

و زمین با همه فراخی بر شما تنگ گردید، سپس در حالی که پشت [به دشمن] کرده بودید برگشتید.} و درباره جنگ اُحُد

می‌فرماید:«إِذْ تُصْعِدُونَ وَ لَا تَلْوُنَ عَلیَ أَحَدٍ وَ الرَّسُولُ یَدْعُوكُمْ فیِ أَخْرَئكَمْ » -. آل عمران/ ۱۵۳ - {

[یاد کنید] هنگامی را که در حال گریز [از کوه] بالا می رفتید و به هیچ کس توجه نمی کردید و پیامبر، شما را از پشت سرتان فرا می خواند} و بر فرار ابوبکر و عمر در خیبراجماع وجود دارد و در وفاداری علی علیه السّلام اتّفاق حاصل است. زیرا آن حضرت هرگز پشت به دشمن نکرد و آن‌قدر در رکاب پیامبر صَلی الله علیهِ و آله پایداری نمود که آیه:«رِجَالٌ صَدَقُواْ مَا عَاهَدُواْ اللَّهَ عَلَیْهِ» -. احزاب/ ۲۳ - { از میان مؤمنان مردانی اند که به آنچه با خدا عهد بستند صادقانه وفا کردند} و نفرمود همه مؤمنان« فَمِنْهُم مَّن قَضیَ نحْبَهُ»{ برخی از آنان به شهادت رسیدند} یعنی حمزه، جعفر و عبیدهٔ« وَ مِنهُْم مَّن یَنتَظِر»{ و برخی از آنها در [همین] انتظارند} یعنی علی علیه السّلام.

آن گاه خداوند می‌فرماید: «وَ أَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِیبًا» -. فتح/ ۱۸ - {و پیروزی نزدیکی به آنها پاداش داد.} منظور فتح خیبر است و این فتح مورد اتفاق است که بر دست علی علیه السّلام حاصل گردید. وقتی که در آن سال قصد فتح خیبر کردند پیمان شکنی را در اکثر صحابه بالأخص در اولی و دومی دیده‌ایم

ص: ۲۱۹

زیرا این دو شیخ در این جنگ گریختند، و در جنگ حُنین همه پا به فرار گذاشتند مگر هشت نفر از بنی‌هاشم که زیر پرچم علی علیه السّلام می‌جنگیدند و ابن قتیبه نام ایشان را در کتاب «المعارف» ذکر کرده است. شیخ مفید در «الإرشاد» -. الإرشاد : ۶۴-۶۵ -

گوید: آن‌ها شامل عباس بن عبدالمطّلب در سمت راست رسول خدا، فضل بن عباس بن عبدالمطّلب در سمت چپ پیامبر، ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطّلب که در کنار آن حضرت ایستاد و زین استر وی را با دست گرفته بود، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب در پیشاپیش آن حضرت شمشیر می‌زد، نوفل بن حارث بن عبدالمطّلب، ربیعهٔ بن حارث بن عبدالمطّلب، عبدالله بن زبیر بن عبدالمطّلب و عُتبه و مُعتَّب پسران ابولهب بن عبدالمطّلب در اطراف آن حضرت بودند .

و عباس گوید:

-«در جنگ نُه تن بودیم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را یاری نمودیم، و گریختند آنان که گریختند و پراکنده شدند»

مالک بن عباده گوید:

-«در جنگ حُنین جز بنی‌هاشم پیامبر را در برابر شمشیرها یاری نکردند؛

- مردم جملگی جز گروهی نه نفره، گریختند در حالیکه آن گروه به مردم فریاد می کشیدند که: به کجا می‌روید؟»

و نهمین نفر ایمن بن عبید بود که در رکاب پیامبر صَلی الله علیهِ و آله کشته شد.

عونی گوید:

-« آیا بیعت رضوان چیزی جز امانت بود که اولین کسانی که در آن خیانت کردند دو خلیفه ی اول بودند؟!

از طرفی، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بیعت را برای خود و ذریّه‌اش می‌گرفت، الحافظ بن مردویه در کتاب خود به سه طریق از حسین بن زید بن علی بن الحسین از جعفر بن محمّد علیهم السّلام آورده است که فرمود: گواهی می‌دهم که پدرم از پدرش از جدش حسین بن علی علیهم السّلام روایت کرده که فرمود: چون انصار برای بیعت با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به عقبه آمدند، فرمود: برخیز علی! پس علی علیه السّلام عرض کرد: برچه با ایشان بیعت کنم یا رسول الله؟

ص: ۲۲۰

فرمود: بر این که خداوند اطاعت شود و نافرمانی نگردد و بر اینکه از رسول خدا و اهل بیت او و ذریّه‌اش چنان دفاع کنند که از خود و ذریّه‌شان دفاع می‌کنند.

باری، این خود علی علیه السّلام بود که پیمان نامه میان ایشان را نوشت؛ احمد در الفضائل از حبّه عرنی و از ابن عباس و از زهری آورده است که نویسنده عهدنامه حدیبیّه علی بن ابی طالب بوده است، و طبری در تاریخ خود با اسنادش از براء بن عازب از قیس نخعی، و قطّان، وکیع، ثوری، سدّی و مجاهد در تفاسیر خود از ابن عباس در حدیثی طولانی آورده‌اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای علی، هر حرفی را که نوشتی جبرئیل تو را نگاه می‌کرد و شادمان می‌شد و به تو بشارت می... یافت.

اما بیعت عشیرهٔ، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: من اختصاصاً برای اهل بیتم مبعوث گشته‌ام و عموماً برای مردم؛ و سه سال بعد از بعثت بوده است و آن‌طور که طبری آن را در تاریخ خویش و خرکوشی در تفسیر خود و محمّد بن اسحاق در کتاب خود آورده‌اند، از ابومالک از ابن عباس و از ابن جبیر روایت شده است، و چون آیه:« وَ أَنـذِرْ عَشِـیرَتَکَ الْأَقْرَبِینَ» - . شعراء/ ۲۱۴ - {و

خویشاوِن نزدیکت را هشدار ده.} نازل گردید، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بنی‌هاشم که در آن روز چهل مرد بودند را جمع کرد و به علی امر فرمود ران گوسفندی را با یک صاع نان بپزد و کاسه‌ای بزرگ از شیر آورد سپس آن‌ها را ده نفر ده نفر را سر سفره می‌برد تا اینکه همگی سیر شدند و این در حالی بود که برخی از آن‌ها به تنهایی قادر به خوردن یک برّه و ظرفی بزرگ از نوشیدنی بود. و در روایت مقاتل از ضحّاک از ابن عباس آمده است که آن حضرت فرمود:

و اینک شما این معجزه را با چشم خود دیدید؛ و در روایت براء بن عازب و ابن عباس آمده است که ابولهب سخن آغاز کرده و گفت: این هم سِحری بود که این مرد شما را با آن جادو کرد، سپس پیامبرصَلی الله علیهِ و آله به ایشان فرمود: من برای سیاه و سفید و سرخ به پیامبری مبعوث شده‌ام، خداوند به من فرمان داده است که خویشاوندان نزدیکم را هشدار دهم و من تا کلمه «لا إله إلّا الله» را بر زبان نیاورید نمی‌توانم در محضر خدا برای شما کاری انجام دهم. پس ابولهب گفت: آیا برای گفتن همین ما را دعوت کردی؟ سپس برخاسته متفرق شدند، و در پی آن آیه:« تَبَّتْ یَدَا أَبِی لَهَبٍ وَ تَب» نازل گردید. سپس

بـار دوم ایشـان را دعـوت نموده و اطعـام فرموده و نوشـیدنی نوشانیـد سـپس به ایشـان فرمود: ای فرزنـدان عبـدالمطّلب، از من اطاعت کنیـد، پادشاهان زمین و حاکمان آن می گردیـد، و خداونـد هیچ پیامبری را مبعوث نفرمود مگر اینکه یک وصـیّ برای وی قرار داد تا برادر و وزیر او باشد، اکنون بگویید

ص: ۲۲۱

که کـدامتان برادر، وصـی، وارث و پرداخت کننـده بـدهی من خواهـد شـد؟ و در روایت طبری از ابن جبیر و ابن عباس آمـده است که آن حضـرت صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: کـدام یـک از شـما در این راه مرا یـاری خواهـد کرد تا اینکه برادر، وصـی، جانشـین من در میان شـما باشـد؟ اما آن جمع از هیبت پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله سـرها را به زیر افکندنـد. و در روایت ابوبکر شیرازی از مقاتل از ضـحاک از ابن عباس، و در مسـند العشـرهٔ و فضائل الصـحابه از احمد با اسـنادش از ربیعهٔ بن ناجد از علی علیه السّـلام آورده است که آن حضـرت صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: پس کدام یک از شـما با من بیعت خواهد کرد تا برادر و دوست همراه من شود؟ امـا کسـی از جای خود برنخاست، و علی کم سن‌ترین آن قوم بود که پیوسـته می گفت: من! از این رو پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در مرتبه سوم فرمود: آری! سپس با دست خود بر دست امیرالمؤمنین زد.

و در تفسـیر خرکوشـی از ابن عباس و ابن جبیر و ابومالک و در تفسیر ثعلبی از براء بن عازب آمده است: پس علی علیه السّلام که کم سن و سال‌ترین آن قوم بود، فرمود: من یا رسول الله! پس پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: تو باش! از این رو علی علیه السّـلام وصـی او بود. سپس آن جماعت از جای برخاسته در حالی که به ابوطالب می گفتند: از پسرت اطاعت کن که اینک بر تو امارت یافته است، آنجا را ترک گفتند. و از تاریخ طبری آمده است: آن قوم سر به زیر افکندند. پس علی فرمود: من یا نبیّ الله بر آن وزیر شـما خـواهم شـد، علی علیـه السـلام می فرمایـد: سـپس پیـامبر گردن مرا گرفت و فرمـود: این برادر و وصـی و جانشین من در میان شماست، پس به سخنانش گوش فرار داده و از وی اطاعت کنید! گوید: پس آن جماعت با خنده برخاسته به ابوطالب می گفتند: به تو دستور داد به سخنان پسرت گوش داده و از وی اطاعت کنی!

و در روایت حارث بن نوفل و ابورافع و عباد بن عبـدالله اسدی از علی علیه السّـلام آمده است که فرمود: پس عرض کردم: من یا رسول الله، پس آن حضرت فرمود: تو باش، سپس مرا به خود نزدیک فرموده و آب دهان مبارک خود را در دهانم انداخت، در پی آن حاضران با خنده برخاسته و می گفتند: چه بد هدیه‌ای داد به عموزاده‌اش که از وی پیروی نموده و تصدیقش کرد.

تاریـخ طبری از ربیعـهٔ بن ناجـذ آورده است که مردی به علی علیه السّـلام عرض کرد: یـا امیرالمؤمنین، چرا و چگونه بـا وجود عمویت تو وارث پسـر عمویت گشتی؟ آن حضـرت علیه السّـلام پس از سـخنی که در آن ماجرای دعوت را بیان نمود، فرمود: اما کسـی خواسـته وی را اجابت ننمود و من کم سن‌ترین آن قوم بودم. گوید: پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله به من فرمود: بنشـین! سپس آن را سه بار تکرار فرمود و من در هر سه بار برخاسـته و به من می‌فرمود: بنشـین. پس از بار سوم، دست روی دست من زده و من

بدین ترتیب با وجود حضور عمویم، وارث پیامبر صَلی الله علیهِ و آله گشتم.

و در حدیث ابو رافع آمده است که ابوبکر به عباس گفت: تو را به خدا سوگند می‌دهم آیا به یاد داری که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شما را جمع کرده و فرموده باشد: ای فرزندان عبدالمطّلب، خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نفرمود مگر اینکه از خاندان وی برایش وزیری قرار داده باشد که برادر، وصیّ و جانشین وی در خاندانش باشد؛ اینک از میان شما چه کسی بر می‌خیزد و با من بر اینکه برادر، وزیر، وارث، وصیّ و جانشین من در خاندانم باشد، بیعت می کند؟ سپس علی علیه السّلام با هیمن شرط با آن حضرت بیعت نمود. و اگر این جمله درست باشد، امامت بلافصل وی پس از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله واجب گردیده است. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۵۵- ۲۵۲ -

**[ترجمه]

«۲۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُصْعَبٍ الْبَجَلِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ(۴) وَ أَنْذِرْ عَشِیرَتَکَ الْأَقْرَبِینَ (۵) دَعَانِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِی أَنْ أُنْذِرَ عَشِیرَتِیَ الْأَقْرَبِینَ فَضِقْتُ بِذَلِکَ ذَرْعاً وَ عَرَفْتُ أَنِّی مَتَی أُبَادِئُهُمْ (۶) بِهَذَا الْأَمْرِ أَرَی مِنْهُمْ مَا أَکْرَهُ فَصَمَتُّ حَتَّی جَاءَنِی جَبْرَئِیلُ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّکَ إِنْ لَا تَفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ بِهِ یُعَذِّبْکَ رَبُّکَ فَاصْنَعْ لَنَا صَاعاً مِنْ طَعَامٍ وَ اجْعَلْ عَلَیْهِ رِجْلَ شَاهٍ وَ امْلَأْ لَنَا عُسّاً مِنْ لَبَنٍ وَ اجْمَعْ لِی بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ حَتَّی أُعْلِمَهُمْ وَ أُبَلِّغَهُمْ مَا أُمِرْتُ بِهِ فَفَعَلْتُ مَا أَمَرَنِی بِهِ ثُمَّ دَعَوْتُهُمْ لَهُ وَ هُمْ یَوْمَئِذٍ أَرْبَعُونَ رَجُلًا یَزِیدُونَ أَوْ یَنْقُصُونَ فِیهِمْ أَعْمَامُهُ أَبُو طَالِبٍ وَ حَمْزَهُ وَ الْعَبَّاسُ وَ أَبُو لَهَبٍ فَلَمَّا اجْتَمَعُوا إِلَیْهِ دَعَا بِالطَّعَامِ الَّذِی صَنَعْتُ لَهُمْ فَجِئْنَا بِهِ فَلَمَّا وَضَعْتُهُ تَنَاوَلَ رَسُولُ اللَّهِ جِذْرَهَ(۷) لَحْمٍ فَشَقَّهَا بِأَسْنَانِهِ ثُمَّ أَلْقَاهَا فِی نَوَاحِی الصَّحْفَهِ(۸) ثُمَّ قَالَ خُذُوا(۹) بِسْمِ اللَّهِ فَأَکَلَ الْقَوْمُ حَتَّی مَا لَهُمْ بِشَیْ ءٍ مِنْ حَاجَهٍ وَ لَا أَرَی إِلَّا مَوَاضِعَ

۱- ۱. فی المصدر: قد جمعکم.

۲- ۲. فی المصدر: فمن یقوم.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۵۲- ۲۵۵.

۴- ۴. فی المصدر: لما نزلت هذه الآیه علی النبیّ.

۵- ۵. سوره الشعراء: ۲۱۴.

۶- ۶. فی المصدر: متی أبدا بهم.

۷- ۷. الجذوه: القطعه.

۸- ۸. الصحفه: قصعه کبیره منبسطه تشبع الخمسه.

۹- ۹. فی المصدر: ثم قال: کلوا اه.

أَيْدِيهِمْ وَ ايْمُ الَّذِی (١) نَفْسُ عَلِیٍّ بِيَدِهِ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ لَيَأْكُلُ مِثْلَ مَا قَدَّمْتُ لِجَمِيعِهِمْ ثُمَّ قَالَ اسْقِ الْقَوْمَ فَجِئْتُهُمْ بِذَلِكَ الْعُسِّ فَشَرِبُوا مِنْهُ حَتَّی رَوُوا جَمِيعاً(٢) وَ ايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ مِنْهُمْ يَشْرَبُ مِثْلَهُ فَلَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله أَنْ يُكَلِّمَهُمْ بَدَرَهُمْ (٣) أَبُو لَهَبٍ إِلَی الْكَلَامِ فَقَالَ لَهَدَّ مَا سَحَرَكُمْ صَاحِبُكُمْ فَتَفَرَّقَ الْقَوْمُ وَ لَمْ يُكَلِّمْهُمُ النَّبِیُّ صلی الله عليه و آله فَقَالَ الْغَدَ يَا عَلِیُّ إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ سَبَقَنِی إِلَی مَا سَمِعْتَ فَتَفَرَّقَ الْقَوْمُ قَبْلَ أَنْ أُكَلِّمَهُمْ فَأَعِدَّ لَنَا مِنَ الطَّعَامِ مِثْلَ مَا صَنَعْتَ ثُمَّ اجْمَعْهُمْ لِی فَفَعَلْتُ ثُمَّ جَمَعْتُهُمْ لَهُ ثُمَّ دَعَا بِالطَّعَامِ فَقَرَّبْتُهُ لَهُمْ (۴) فَفَعَلَ كَمَا فَعَلَ بِالْأَمْسِ وَ أَكَلُوا حَتَّی مَا لَهُمْ بِشَیْ ءٍ مِنْ حَاجَةٍ ثُمَّ قَالَ اسْقِهِمْ فَأَتَيْتُهُمْ بِذَلِكَ الْعُسِّ فَشَرِبُوا حَتَّی رَوُوا مِنْهُ جَمِيعاً ثُمَّ تَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَقَالَ يَا بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنِّی وَ اللَّهِ مَا أَعْلَمُ شَابّاً فِی الْعَرَبِ جَاءَ قَوْمَهُ بِأَفْضَلَ مِمَّا جِئْتُكُمْ بِهِ إِنِّی قَدْ جِئْتُكُمْ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ قَدْ أَمَرَنِیَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی أَنْ أَدْعُوَكُمْ فَأَيُّكُمْ يُؤَازِرُنِی عَلَی أَمْرِی عَلَی أَنْ يَكُونَ أَخِی وَ وَصِيِّی وَ خَلِيفَتِی فِيكُمْ فَأَحْجَمَ الْقَوْمُ عَنْهَا(۵) جَمِيعاً قَالَ قُلْتُ وَ إِنِّی لَأَحْدَثُهُمْ سِنّاً وَ أَرْمَصُهُمْ (۶) عَيْناً وَ أَعْظَمُهُمْ بَطْناً وَ أَحْمَشُهُمْ سَاقاً(٧) قُلْتُ أَنَا يَا نَبِیَّ اللَّهِ أَكُونُ وَزِيرَكَ عَلَيْهِ فَأَخَذَ بِرَقَبَتِی ثُمَّ قَالَ هَذَا أَخِی وَ وَصِيِّی وَ خَلِيفَتِی فِيكُمْ فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوا فَقَامَ الْقَوْمُ يَضْحَكُونَ وَ يَقُولُونَ لِأَبِی طَالِبٍ قَدْ أَمَرَكَ أَنْ تَسْمَعَ لِعَلِیٍّ وَ تُطِيعَ (٨).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: حسین بن محمّد بن مصعب بجلی با سندی از علی بن ابی طالب علیه السّلام آورده است که فرمود: چون آیه:«وَ أَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» - . شعراء/ ۲۱۴ - {و خویشانِ نزدیکت را هشدار ده} نازل گردید، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا فرا خوانده و فرمود: یا علی، همانا خداوند به من امر فرمود که خویشان نزدیکم را به اسلام دعوت کنم از این رو عرصه بر من تنگ شده و می‌دانم که چون در این مورد با آن‌ها سخن آغاز کنم، پاسخ خوبی از آن‌ها دریافت نخواهم کرد، از این رو سکوت کردم تا اینکه جبرئیل بر من نازل گشته و فرمود: یا محمّد، اگر فرمان خدا را به انجام نرسانی، پروردگارت تو را عذاب خواهد کرد، اینک یک صاع طعام برای ما بپز و ران گوسفندی روی آن قرار ده و کاسه‌ای را از شیر پرکن و آن‌گاه بنی عبدالمطّلب را برای من گرد آور تا آنان را آگاه نموده و آنچه را که بدان فرمان یافتم به ایشان ابلاغ کنم، پس من دستور رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را اجرا کردم و آن‌گاه آنان را نزد ایشان دعوت کردم که در آن روز چهل نفر مرد بودند یا کمی کمتر یا بیشتر، که عموهای آن حضرت ابوطالب، حمزه، عباس و ابولهب در میان ایشان بودند. پس چون همگی نزد وی حاضر شدند، دستور داد غذایی را که درست کرده بودم، آورده شود که آن را آوردیم، چون آن را بر سفره نهادم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله قطعه گوشتی از آن برداشت و آن را با دندان خود پاره کرده، اجزای آن را در اطراف ظرف پخش نموده، سپس فرمود: به نام خدا شروع کنید. پس آن جماعت شروع به خوردن کردند تا جایی که دیگر توان خوردن برایشان باقی نماند در حالی که جز مقدار کمی از غذا خورده نشده بود،

ص: ۲۲۳

و به خداوندی که جان علی در دست اوست سوگند هریک از آن مردان می‌توانستند غذایی را که برای همگی آن‌ها آورده بودم، به تنهایی بخورد. سپس فرمود: نوشیدنی برای ایشان بیاور! پس من آن کاسه بزرگ شیر را آوردم و همگی نوشیدند تا سیر شدند، و به خدا سوگند هرکدام از آن مردان به تنهایی قادر بود مانند آن کاسه را به تنهایی بنوشد. پس چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله خواست با ایشان سخن بگوید، ابولهب آغاز سخن نمود و گفت: دوست شما عجب جادویی به کار برد! سپس آن جمع پراکنده شدند و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نتوانست با ایشان سخن بگوید. پس روز بعد فرمود: یا علی، این مرد

در سخن از من پیشی گرفت و شنیدی چه گفت و آن جمع پیش از آن که من با ایشان سخن بگویم، پراکنده شدند. پس امروز نیز همانند دیروز غذایی فراهم کن و سپس ایشان را برای من دوباره جمع کن. پس من چنین کردم و آنان را برای ایشان گرد آرودم، سپس امر فرمود که طعام آورده شود، و چون آن را بر سر سفره آوردم، آن حضرت عمل روز گذشته را تکرار فرمود. و آن جمع آن‌قدر غذا خوردند که کاملًا سیر شدند. سپس فرمود: نوشیدنی بیاور تا بنوشند. پس آن کاسه بزرگ را برایشان آوردم و آن‌قدر نوشیدند تا همگی از آن سیر شدند. سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سخن آغاز نموده و فرمود: ای فرزندان عبدالمطّلب، به خدا سوگند من جوانی را در عرب نمی‌شناسم که بهتر از آنچه من برای شما آورده‌ام آورده باشد، من خیر دنیا و آخرت را برای شما آورده‌ام و خدای تبارک و تعالی مرا فرمان داده است که شما را دعوت نمایم، اکنون کدام یک از شما مرا در کارم پشتیبانی می‌کند تا برادر، وصیّ و جانشین من در میان شما باشد؟ پس آن جمع جملگی از پاسخ به درخواست وی خودداری نمودند. علی علیه السّلام گوید:- من در حالی که کم و سن و سال‌ترین، سرخ چشم‌ترین، بزرگ شکم‌ترین و باریک ساق‌ترین آن‌ها بودم- گفتم: من یا نبی الله وزیر شما بر آن خواهم شد. پس گردن مرا گرفته سپس فرمود: این برادر، وصیّ و جانشین من در میان شماست. پس به وی گوش فرا دهید و اطاعتش کنید. آن جمع در حالی که می... خندیدند برخاسته و به ابوطالب می‌گفتند: به تو دستور داد که به سخنان علی گوش کنی و اطاعت نمایی! - . تفسیر فرات : ۱۱۲ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه إن أبا لهب قال لهد ما سحركم صاحبكم لهد كلمه یتعجب بها یقال لهد الرجل أی ما أجلده و یقال إنه لهد الرجل أی

ص: ۲۲۴

۱- ۱. فی المصدر: و ایم اللّه الذی.

۲- ۲. فی المصدر: فشربوا و رواه.

۳- ۳. فی المصدر: بدره.

۴- ۴. فی المصدر و(د) فقربه لهم.

۵- ۵. لیست کلمه« عنها» فی المصدر.

۶- ۶. رمضت عینه: حمیت حتّی کادت أن تحترق.

۷- ۷. حمشت الساق: دقّت.

۸- ۸. تفسیر فرات: ۱۱۲.

لنعم الرجل و ذلک إذا أثنی علیه بجلد و شده و اللام للتأکید(۱).

**[ترجمه]جزری گوید: در آن آمده است: «إنّ أبالهب قال: لهدّ ما سحرکم صاحبکم!» لهدِّ کلمه‌ای است که برای اظهار تعجب به کار می‌رود. گفته می شود «لهد الرجل» یعنی چه مرد سختی است. إنّه لهدّ الرجل! :

ص: ۲۲۴

یعنی چه نیکو مردی است و این زمانی که به صبر و استواری ستوده شود. و حرف لام برای تأکید است. - . النهایة۴: ۲۴۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْعَلَوِیُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولئِکَ الْمُقَرَّبُونَ (۲) قَالَ سَابِقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس در قول خدای متعال:«وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ*أُوْلَئِکَ الْمُقَرَّبُون» - . واقعه/ ۱۱-۱۰ - {وسبقت گیرندگان

مقدّمند آنانند همان مقرّبانِ [خدا]، }گوید: سبقت گیرنده این اُمّت امیرالمؤمنین است. - . تفسیر فرات: ۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۲۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ سَعِیدٍ مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی ثُلَّهٌ مِنَ الْأَوَّلِینَ وَ ثُلَّهٌ مِنَ الْآخِرِینَ (۴) قَالَ ثُلَّهٌ مِنَ الْأَوَّلِینَ ابْنُ آدَمَ الْمَقْتُولُ وَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ وَ حَبِیبٌ النَّجَّارُ مُؤْمِنُ آلِ یَاسِینَ (۵) وَ ثُلَّهٌ مِنَ الْآخِرِینَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام(۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: مرفوعاً از جعفر بن محمّد روایت کرده است. راوی گوید: از آن حضرت درباره قول خدای متعال:«ثُلَّهٌ مِّنَ الْأَوَّلِینَ وَ ثُلَّهٌ مِّنَ الْآخِرِین» - . واقعه/ ۴۰-۳۹ - {که

گروهی از پیشینیانند، و گروهی از متأخّران.} پرسیدم، فرمود:«ثُلَّهٌ مِّنَ الْأَوَّلِینَ» فرزند مقتول حضرت آدم و مؤمن آل فرعون و حبیب نجّار مؤمن آل یاسین هستند و «وَ ثُلَّهٌ مِّنَ الْآخِرِین.» امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . تفسیر فرات: ۱۷۸-۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۲۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ عِیسَی الدِّهْقَانُ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَی رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا وَ لِإِخْوانِنَا الَّذِینَ سَبَقُونا بِالْإِیمانِ (۷) قَالَ هُمْ ثَلَاثَهُ نَفَرٍ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ وَ حَبِیبٌ النَّجَّارُ صَاحِبُ مَدِینَهِ الْأَنْطَاکِیَّهِ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۸).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: مرفوعاً از ابن عباس آورده است که در قول خدای تعالی:«رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا وَ لِإِخْوانِنَا الَّذِینَ سَبَقُونَا بِالْایمَان» - . حشر/ ۱۰ - {پروردگارا،

بر ما و بر آن برادرانمان که در ایمان آوردن بر ما پیشی گرفتند ببخشای} گفت: آنان سه نفر هستند: مؤمن آل فرعون، حبیب نجّار اهل شهر انطاکیه و علی بن أبی طالب. - . تفسیر فرات: ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیٍّ قَالَ هَذَا کِتَابُ جَدِّی عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیٍّ فَقَرَأْتُ فِیهِ أَخْبَرَنِی عَلِیُّ بْنُ مُوسَی أَبُو الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهما السلام: أَنَّ عَلِیّاً أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ (۹).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابن الصلت از ابن عقده از عبیدالله بن علی آورده است که گفت: این کتاب جدم عبیدالله بن علی است، پس در آن چنین خواندم: مرا علی بن موسی ابوالحسن از پدرش از جدش جعفر بن محمّد از پدرانش صلوات الله علیهم روایت فرمود که نخستین کسی که اسلام آورد، علی علیه السّلام بود. - . امالی شیخ طوسی: ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحارِثِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی هَذِهِ الْآیَهِ وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ کَرْهاً(۱۰) قَالَ أَسْلَمَتِ الْمَلَائِکَهُ فِی

ص: ۲۲۵

۱- ۱. النهایه ۴: ۲۴۲.

۲- ۲. سوره الواقعه: ۱۰ و ۱۱.

۳- ۳. تفسیر فرات: ۱۷۷.

۴- ۴. سوره الواقعه: ۳۹ و ۴۰.

۵- ۵. فی المصدر: صاحب آل یاسین.

۶- ۶. تفسیر فرات: ۱۷۷ و ۱۷۸.

۷- ۷. سوره الحشر: ۱۰.

۸- ۸. تفسیر فرات: ۱۸۳.

۹- ۹. أمالی الشیخ: ۲۱۸.

۱۰- ۱۰. سوره آل عمران: ۸۳.

السَّمـاوَاتِ وَ الْمُؤْمِنُونَ فِی الْـأَرْضِ طَوْعاً أَوَّلُهُمْ وَ سَابِقُهُمْ مِنْ هَـذِهِ الْأُمَّهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ لِکُلِّ أُمَّهٍ سَابِقٌ وَ أَسْـلَمَ الْمُنَـافِقُونَ کَرْهاً وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السـلام أَوَّلَ الْأُمَّهِ إِسْـلَاماً وَ أَوَّلَهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ لِلْمُشْـرِکِینَ قِتَالًا وَ قَاتَلَ مِنْ بَعْـدِهِ الْمُنَافِقِینَ وَ مَنْ أَسْلَمَ کَرْهاً(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابن عباس در مفهوم آیه:«وَ لَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعًا وَ كَرْهًا» - . آل عمران/ ۸۳ - {با آنکه هر که در آسمانها و زمین است خواه و ناخواه سر به فرمان او نهاده است} گفت: فرشتگان در آسمان

ص: ۲۲۵

و مؤمنان در زمین مطیعانه اسلام آوردند و اوّلین و پیشتاز آن‌ها

از این اُمّت علی بن ابی طـالب علیه السّـلام است و هر اُمّتی پیشـتازی دارد، و منافقـان، به ناچـار ایمـان آوردنـد و علی نخستین کسـی در اُمّت است که اسـلام آورد و اوّلین کسـی است که از جانب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله با مشرکان جنگید و پس از وی با منافقان و کسانی که از روی اکراه اسلام آورده بودند، جنگید. - . امالی شیخ طوسی : ۳۲۱-۳۲۰ -

**[ترجمه]

«۳۰»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ نُعْمَانَ عَنِ ابْنِ مُسْـکَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحِیمِ الْقَصِـیرِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام قَـالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أُمَّتِی عُرِضَتْ عَلَیَّ عِنْـدَ الْمِیثَاقِ وَ کَانَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِی وَ صَـدَّقَنِی عَلِیٌّ علیه السلام وَ کَانَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِی وَ صَدَّقَنِی حِینَ بُعِثْتُ فَهُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ(۲).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امام باقر علیه السّـلام گویـد: رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: اُمّت من در روز الست بر من عرضه شدنـد و در آن روز اوّلین کسـی که به من ایمـان آورد و تصـدیقم نمـود، علی علیه السّـلام بود و چون به نبوت مبعوث شدم، اولین کسی بود که به من ایمان آورد، پس صدّیق اکبر اوست. - . بصائر الدرجات: ۲۳ -

**[ترجمه]

«۳۱»

شا، [الإرشاد] أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّیْرَفِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الثَّلْجِ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ سَـهْلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صَلَّتِ الْمَلَائِکَهُ عَلَیَّ وَ عَلَی عَلِیٍّ سَبْعَ سِنِینَ وَ ذَلِکَ أَنَّهُ لَمْ یُرْفَعْ إِلَی السَّمَاءِ شَهَادَهُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنِّی مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (۳) إِلَّا مِنِّی وَ مِنْ عَلِیٍ (۴).

عم، [إعلام الورى] عَنْ أَنَسٍ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]الإرشاد: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشتگان هفت سال بر من و علی صلوات فرستادند زیرا جز از طرف من و علی شهادت لا إله إلّا الله و من محمّد رسول خدا هستم، به آسمان بالا نمی‌رفت. - . ارشاد المفید: ۱۴ -

اعلام الوری: نظیر این روایت را از انس نقل کرده است. - . اعلام الوری: ۱۸۶- ۱۸۵ -

**[ترجمه]

«۳۲»

شا، [الإرشاد] بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ إِسْحَاقَ عَنْ نُوحِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَلِيٍّ الْهَاشِمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّهَ تَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام يَقُولُ عَلَى مِنْبَرِ الْبَصْرَهِ أَنَا الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ آمَنْتُ قَبْلَ أَنْ يُؤْمِنَ أَبُو بَكْرٍ وَ أَسْلَمْتُ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ (۶).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مَعَارِفُ الْقُتَيْبِيِّ وَ فَضَائِلُ السَّمْعَانِيِّ وَ مَعْرِفَهُ النَّسَوِيِّ عَنْ مُعَاذَةَ: مِثْلَهُ (۷).

۱- ۱. أمالی الشيخ: ۳۲۰ و ۳۲۱.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۲۳.

۳- ۳. فی المصدر: و أن محمّدا رسول اللّه.

۴- ۴. إرشاد المفيد: ۱۴.

۵- ۵. إعلام الورى: ۱۸۵ و ۱۸۶.

۶- ۶. إرشاد المفيد: ۱۴.

۷- ۷. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۴۱.

**[ترجمه]الإرشاد: سلیمان بن علی هاشمی گوید: شنیدم معاذه عدویه می گفت: شنیدم علی بن ابی طالب علیه السّلام بر بالای منبر بصره می‌فرمود: صدّیق اکبر منم، پیش از ابوبکر ایمان آورده و قبل از او اسلام را پذیرفتم. - . ارشاد المفید: ۱۴ -

مناقب ابن شهر آشوب: معارف قتیبی و فضائل سمعانی و معرفت نسوی از معاذه شبیه این روایت را نقل کرده‌اند. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۴۱ -

ص: ۲۲۶

**[ترجمه]

«۳۳»

شف، [کشف الیقین] أَحْمَدُ بْنُ مَرْدَوَیْهِ مِنْ کِتَابِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحِیمِ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِیدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِیَّ یَقُولُ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ صَدَّقَنِی وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ أَنْتَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ أَنْتَ الْفَارُوقُ الَّذِی یُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ أَنْتَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الظَّلَمَهِ(۱).

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ الْأَرْبَعِینَ تَأْلِیفِ أَحْمَدَ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْقَزْوِینِیِّ عَنْ دَاهِرٍ عَنِ الْبَیْهَقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْأَسْفَرَایِینِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ مَذْکُورِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ: مِثْلَهُ (۲)

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ الْأَرْبَعِینَ تَأْلِیفِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ النَّیْسَابُورِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَکٍ عَنْ أَبِی رشیق الْعَدْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زُرَیْقٍ عَنْ أَبِی حُسَیْنٍ سُفْیَانَ بْنِ بِشْرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]کشف الیقین: احمد بن مردویه از کتابش مرفوعاً از ابوذر رضی الله عنه روایت نموده که شنیدم پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام می‌فرمود: تو اوّلین کسی هستی که به من ایمان آورد و مرا تصدیق نمود، و تو نخستین هستی کسی که در روز قیامت با من مصافحه می کند و تو صدّیق اکبری و تو فاروقی هستی که حق را از باطل جدا می‌سازد، و تو یعسوب مؤمنانی و ثروت، یعسوب ستمکاران است. - . کشف الیقین: ۱۹۵- ۱۹۴ -

کشف الیقین: از کتاب الأربعین تألیف احمد بن اسماعیل قزوینی مرفوعاً از عبدالسّلام بن صالح مانند آن را روایت کرده است. - . کشف الیقین: ۱۹۵ -

کشف الیقین: از کتاب الأربعین تألیف محمّد بن احمد بن حسین نیشابوری مرفوعاً از علی بن هاشم نظیر آن را نقل کرده است. - . کشف الیقین: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۳۴»

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ الْمَنَاقِبِ لِمُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الْفَرَّاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْمُقْرِى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمٍ: مِثْلَهُ وَ فِيهِ وَ الْمَالُ يَعْسُوبُ الْكُفَّارِ (۴).

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابٍ عَتِيقٍ فِى الْمَنَاقِبِ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمٍ: مِثْلَهُ وَ فِيهِ الْمَالُ يَعْسُوبُ الْكَافِرِينَ (۵).

شف، [كشف اليقين] مِنَ الْكِتَابِ الْعَتِيقِ قَالَ أَخْبَرَنِى يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْجَرِيرِيُّ عَنِ الْحُسَيْنِ الْأَشْقَرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمٍ: مِثْلَهُ (۶)

بشا، [بشاره المصطفى] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الرَّازِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ النَّيْسَابُورِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ

۱- ۱. اليقين: ۱۹۴ و ۱۹۵.

۲- ۲. اليقين: ۱۹۵.

۳- ۳. اليقين: ۱۹۷.

۴- ۴. اليقين: ۲۰۰.

۵- ۵. اليقين: ۲۰۱.

۶- ۶. اليقين: ۲۰۱.

ابْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِی رشیق الْعَدْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زُرَیْقٍ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]کشف الیقین: از کتاب المناقب محمّد بن یوسف فرّاء مرفوعاً از علی بن هاشم نظیر آن را آورده و عبارت: «و ثروت، یعسوب کافران است» در آن آمده است. -. کشف الیقین: ۲۰۰ -

کشف الیقین: از کتابی قدیمی در مناقب از حکم بن سلیمان از علی بن هاشم مانند این روایت را نقل و جمله:« ثروت یعسوب کافران است» در آن آمده است. -. کشف الیقین: ۲۰۱ -

کشف الیقین: از همان کتاب قدیمی گوید: مرا یحیی بن صالح جریری از حسین أشقر از علی بن هاشم مانند این حدیث روایت شده است. -. کشف الیقین: ۲۰۱ -

ص: ۲۲۷

بشارة المصطفی: با سندی از محمّد بن زریق نظیر آن را روایت کرده است. -. بشارة المصطفی: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۳۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: استفاضت الروایه أن أول من أسلم علی ثم خدیجه ثم جعفر ثم زید ثم أبو ذر ثم عمرو بن عنبسه السلمی ثم خالد بن سعید بن العاص ثم سمیه أم عمار ثم عبیده بن الحارث ثم حمزه ثم خباب بن الأرت ثم سلمان ثم المقداد ثم عمار ثم عبد الله بن مسعود فی جماعه ثم أبو بکر و عثمان و طلحه و الزبیر و سعد بن أبی وقاص و عبد الرحمن بن عوف و سعید بن زید(۲) و صهیب و بلال تاریخ الطبری إن عمر أسلم بعد خمسه و أربعین رجلا و إحدی و عشرین امرأه

أنساب الصحابه عن الطبری التاریخی و المعارف عن القتیبی (۳): إن أول من أسلم خدیجه ثم علی ثم زید ثم أبو بکر.

یعقوب النسوی فی التاریخ قال الحسن بن زید کان أبو بکر الرابع فی الإسلام و قال القرظی أسلم علی قبل أبی بکر و اعترف الجاحظ فی العثمانیه بعد ما کر و فر أن زیدا و خبابا أسلما قبل أبی بکر و لم یقل أحد أنهما أسلما قبل علی علیه السلام و قد شهد أبو بکر لعلی علیه السلام بالسبق إلی الإسلام

روی أبو ذرعه الدمشقی و أبو إسحاق الثعلبی فی کتابیهما أنه قال أبو بکر: یا أسفی علی ساعه تقدمنی فیها علی بن أبی طالب علیه السلام فلو سبقته لکان لی سابقه الإسلام.

تَارِیخُ الطَّبَرِیِّ قَتَادَهُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِی الْجَعْدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی أَ کَانَ أَبُو بَکْرٍ أَوَّلَکُمْ إِسْلَاماً فَقَالَ لَا وَ لَقَدْ أَسْلَمَ قَبْلَهُ أَکْثَرُ مِنْ خَمْسِینَ رَجُلًا وَ لَکِنْ کَانَ أَفْضَلَنَا إِسْلَاماً.

وَ قَالَ عُثْمَانُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِنَّکَ إِنْ تَرَبَّصْتَ بِی (۴) فَقَدْ تَرَبَّصْتَ بِمَنْ هُوَ خَیْرٌ مِنِّی وَ مِنْکَ قَالَ وَ مَنْ هُوَ خَیْرٌ مِنِّی

قالَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ فَقَالَ كَذَبْتَ أَنَا خَيْرٌ مِنْكَ وَ مِنْهُمَا عَبَدْتُ اللَّهَ قَبْلَكَمْ وَ عَبَدْتُهُ بَعْدَكُمْ.

فَأَمَّا شِعْرُ حَسَّانَ بِأَنَّ أَبَا بَكْرٍ أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ فَهُوَ شَاعِرٌ وَ عِنَادُهُ لِعَلِيٍّ ظَاهِرٌ وَ أَمَّا رِوَايَهُ أَبِی هُرَيْرَهَ فَهُوَ مِنَ

ص: ۲۲۸

۱- ۱. بشاره المصطفی: ۱۲۴.

۲- ۲. فی المصدر: سعد بن زید.

۳- ۳. کذا فی النسخ و المصدر؛ و الصحیح و معارف القتیبی.

۴- ۴. ربص و تربّص به: انتظر له خیرا أو شرا یحل به.

الْخَاذِلِینَ وَ قَدْ ضَرَبَهُ عُمَرُ بِالدِّرَّهِ لِکَثْرَهِ رِوَایَتِهِ وَ قَالَ إِنَّهُ کَذُوبٌ وَ أَمَّا رِوَایَهُ إِبْرَاهِیمَ النَّخَعِیِّ فَإِنَّهُ نَاصِبِیٌّ جِدّاً تَخَلَّفَ عَنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ خَرَجَ مَعَ ابْنِ الْأَشْعَثِ فِی جَیْشِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ إِلَی خُرَاسَانَ وَ کَانَ یَقُولُ لَا خَیْرَ إِلَّا فِی النَّبِیذِ الصُّلْبِ وَ أَمَّا الرِّوَایَاتُ فِی أَنَّ عَلِیّاً أَوَّلُ النَّاسِ إِسْلَاماً فَقَدْ صُنِّفَ فِیهِ کُتُبٌ مِنْهَا

مَا رَوَاهُ السُّدِّیُّ عَنْ أَبِی مَالِکٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولئِکَ الْمُقَرَّبُونَ (۱) فَقَالَ سَابِقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

مَالِکُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهَا نَزَلَتْ فِی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام سَبَقَ وَ اللَّهِ کُلَّ أَهْلِ الْإِیمَانِ إِلَی الْإِیمَانِ ثُمَّ قَالَ وَ السَّابِقُونَ کَذَلِکَ یَسْبِقُ الْعِبَادَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ إِلَی الْجَنَّهِ.

کِتَابُ أَبِی بَکْرٍ الشِّیرَازِیِّ مَالِکُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ سُمَیٍّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ (۲) نَزَلَتْ فِی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام سَبَقَ النَّاسَ کُلَّهُمْ بِالْإِیمَانِ وَ صَلَّی إِلَی الْقِبْلَتَیْنِ وَ بَایَعَ الْبَیْعَتَیْنِ بَیْعَهَ بَدْرٍ وَ بَیْعَهَ الرِّضْوَانِ وَ هَاجَرَ الْهِجْرَتَیْنِ مَعَ جَعْفَرٍ مِنْ مَکَّهَ إِلَی الْحَبَشَهِ وَ مِنَ الْحَبَشَهِ إِلَی الْمَدِینَهِ.

و روی عن جماعه من المفسرین: أنها نزلت فی علی علیه السلام:

و قد ذکر فی خمسه عشر کتابا فیما نزل فی أمیر المؤمنین بل فی أکثر التفاسیر: أنه ما أنزل الله تعالی فی القرآن آیه یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إلا و علی أمیرها لأنه أول الناس إسلاما

النَّطَنْزِیُّ فِی الْخَصَائِصِ الْعَلَوِیَّهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنِ الْمَأْمُونِ عَنِ الرَّشِیدِ عَنِ الْمَهْدِیِّ عَنِ الْمَنْصُورِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ یَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَوَّلُ الْمُسْلِمِینَ إِسْلَاماً وَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ إِیمَاناً.

أَبُو یُوسُفَ النَّسَوِیُّ فِی الْمَعْرِفَهِ وَ التَّارِیخِ رَوَی السُّدِّیُّ عَنْ أَبِی مَالِکٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ

۱- ۱. سوره الواقعه: ۱۰ و ۱۱.

۲- ۲. سوره التوبه: ۱۰۰.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ صَدَّقَنِی.

أَبُو نُعَیْمٍ فِی حِلْیَهِ الْأَوْلِیَاءِ وَ النَّطَنْزِیُّ فِی الْخَصَائِصِ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْخُدْرِیِّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام وَ ضَرَبَ یَدَهُ بَیْنَ کَتِفَیْهِ یَا عَلِیُّ سَبْعُ خِصَالٍ لَا یُحَاجُّکَ فِیهِنَّ أَحَدٌ یَوْمَ الْقِیَامَهِ أَنْتَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ بِاللَّهِ إِیمَاناً وَ أَوْفَاهُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَقْوَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ وَ أَرْأَفُهُمْ بِالرَّعِیَّهِ وَ أَقْسَمُهُمْ بِالسَّوِیَّهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِالْقَضِیَّهِ وَ أَعْظَمُهُمْ مَزِیَّهً یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

أَرْبَعِینُ الْخَطِیبِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ فَضَائِلُ أَحْمَدَ وَ کَشْفُ الثَّعْلَبِیِّ بِإِسْنَادِهِمْ إِلَی عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنْ أَبِیهِ قَالا قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: إِنَّ سُبَّاقَ الْأُمَّهِ ثَلَاثَهٌ لَمْ یَکْفُرُوا طَرْفَهَ عَیْنٍ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ صَاحِبُ یَاسِینَ (۱) وَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ فَهُمُ الصِّدِّیقُونَ وَ عَلِیٌّ أَفْضَلُهُمْ.

فِرْدَوْسُ الدَّیْلَمِیِّ قَالَ أَبُو بَکْرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: ثُلَّهٌ مِنَ الْأَوَّلِینَ وَ ثُلَّهٌ مِنَ الْآخِرِینَ (۲) هُمَا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ.

مُحَمَّدُ بْنُ فُرَاتٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: فِی هَذِهِ الْآیَهِ ثُلَّهٌ مِنَ الْأَوَّلِینَ (۳) ابْنُ آدَمَ الْمَقْتُولُ وَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ وَ قَلِیلٌ مِنَ الْآخِرِینَ (۴) عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

شَرَفُ النَّبِیِّ عَنِ الْخَرْکُوشِیِّ: أَنَّهُ أَخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ أَلَا إِنَّ هَذَا أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هَذَا الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ هَذَا فَارُوقُ هَذِهِ الْأُمَّهِ یُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هَذَا یَعْسُوبُ الْمُسْلِمِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الظَّالِمِینَ.

جَامِعُ التِّرْمِذِیِّ وَ إِبَانَهُ الْعُکْبَرِیِّ وَ تاریخی [تَارِیخَا] الْخَطِیبِ وَ الطَّبَرِیِّ أَنَّهُ قَالَ زَیْدُ بْنُ أَرْقَمَ وَ عُلَیْمٌ الْکِنْدِیُّ: أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

مُحَمَّدُ بْنُ سَعْدٍ فِی کِتَابِ الطَّبَقَاتِ وَ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ بَعْدَ خَدِیجَهَ عَلِیٌّ.

۱- ۱. و مؤمن آل یاسین خ ل.

۲- ۲. سوره الواقعه: ۳۹ و ۴۰.

۳- ۳. سوره الواقعه: ۱۳ و ۱۴.

۴- ۴. سوره الواقعه: ۱۳ و ۱۴.

تَارِيخُ الطَّبَرِيِّ وَ أَرْبَعِينُ الْخُوارِزْمِيِّ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ: أَوَّلُ ذَكَرٍ آمَنَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ صَلَّى مَعَهُ وَ صَدَّقَهُ بِمَا جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَلِيٌّ.

مَرْوَانُ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ التَّمِيمِيُّ قَالا: مَكَثَ الْإِسْلَامُ سَبْعَ سِنِينَ لَيْسَ فِيهِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ خَدِيجَةُ وَ عَلِيٌّ.

فَضَائِلُ الصَّحَابَةِ عَنِ الْعُكْبَرِيِّ وَ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ قَالَ عَبَّادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ عَلِيٌّ: أَسْلَمْتُ قَبْلَ النَّاسِ بِسَبْعِ سِنِينَ.

كِتَابُ ابْنِ مَرْدَوَيْهِ الْأَصْفَهَانِيِّ وَ الْمُظَفَّرِ السَّمْعَانِيِّ وَ أَمَالِي سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمَرْوَزِيِّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ وَ أَنَسٍ وَ اللَّفْظُ لِأَبِي ذَرٍّ أَنَّهُ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ صَلَّتْ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيٍّ سَبْعَ سِنِينَ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ بَشَرٌ.

تَارِيخُ بَغْدَادَ وَ الرِّسَالَةُ الْقِوَامِيَّةُ وَ مُسْنَدُ الْمَوْصِلِيِّ وَ خَصَائِصُ النَّطَنْزِيِّ أَنَّهُ قَالَ حَبَّةُ الْعُرَنِيُّ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: بُعِثَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَ أَسْلَمْتُ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ.

تَارِيخُ الطَّبَرِيِّ وَ تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ أَنَّهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ وَ رَبِيعَةُ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ أَبُو حَازِمٍ الْمَدَنِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ السَّائِبِ الْكَلْبِيُّ وَ قَتَادَةُ وَ مُجَاهِدٌ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ وَ عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ وَ شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ: عَلِيٌّ أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ.

وَ قَدْ رَوَى وُجُوهُ الصَّحَابَةِ وَ خِيَارُ التَّابِعِينَ وَ أَكْثَرُ الْمُحَدِّثِينَ ذَلِكَ مِنْهُمْ سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ عَمَّارٌ وَ زَيْدُ بْنُ صُوحَانَ وَ حُذَيْفَةُ وَ أَبُو الْهَيْثَمِ وَ خُزَيْمَةُ وَ أَبُو أَيُّوبَ وَ الْخُدْرِيُّ وَ أُبَيٌّ وَ أَبُو رَافِعٍ وَ أُمُّ سَلَمَةَ وَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ وَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ وَ أَبُو الطُّفَيْلِ وَ جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ وَ عَمْرُو بْنُ الْحَمِقِ وَ حَبَّةُ الْعُرَنِيُّ وَ جَابِرٌ الْحَضْرَمِيُّ وَ الْحَارِثُ الْأَعْوَرُ وَ عَبَايَةُ الْأَسَدِيُّ وَ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ وَ قُثَمُ بْنُ الْعَبَّاسِ وَ سَعِيدُ بْنُ الْقَيْسِ (۱) وَ مَالِكٌ الْأَشْتَرُ وَ هَاشِمُ بْنُ عُتْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ وَ ابن مجاز [أَبُو مِجْلَزٍ](۲) وَ الشَّعْبِيُّ وَ الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ وَ أَبُو الْبَخْتَرِيِّ وَ الْوَاقِدِيُّ وَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَ مَعْمَرٌ وَ السُّدِّيُّ وَ الْكُتُبُ بِرِوَايَاتِهِمْ مَشْحُونَةٌ

۱- ۱. فی المصدر: و سعد بن قیس. و کلاهما من الصحابه.

۲- ۲. کذا فی النسخ، و فی المصدر« أبو مجلز» و لم نظفر به فیما عندنا من کتب الرجال، نعم قال فی القاموس(۲: ۱۶۹): و أبو مجلز لاحق بن حمید تابعی.

وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام:

صَدَّقْتُهُ وَ جَمِيعُ النَّاسِ فِي بُهْمٍ***مِنَ الضَّلَالَهِ وَ الْإِشْرَاكِ وَ النَّكَدِ

وَ لَقَدْ كَانَ إِسْلَامُهُ عَنْ فِطْرَهٍ وَ إِسْلَامُهُمْ عَنْ كُفْرٍ وَ مَا يَكُونُ عَنِ الْكُفْرِ لَا يَصْلُحُ لِلنُّبُوَّهِ وَ مَا يَكُونُ مِنَ الْفِطْرَهِ يَصْلُحُ لَهَا وَ لِهَذَا قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله: إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَ لَوْ كَانَ لَكُنْتَهُ.

وَ لِذَلِكَ قَالَ بَعْضُهُمْ وَ قَدْ سُئِلَ مَتَى أَسْلَمَ عَلِيٌّ عليه السلام قَالَ وَ مَتَى كَفَرَ أَلَا إِنَّهُ جَدَّدَ الْإِسْلَامَ

تَفْسِيرُ قَتَادَهَ وَ كِتَابُ الشِّيرَازِيِّ رَوَى ابْنُ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: وَ اللَّهِ مَا مِنْ عَبْدٍ آمَنَ بِاللَّهِ إِلَّا وَ قَدْ عَبَدَ الصَّنَمَ فَقَالَ وَ هُوَ الْغَفُورُ لِمَنْ تَابَ مِنْ عِبَادَهِ الْأَصْنَامِ إِلَّا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَإِنَّهُ آمَنَ بِاللَّهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَ عَبَدَ صَنَماً فَذَلِكَ قَوْلُهُ وَ هُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ(١) يَعْنِي الْمُحِبَّ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام إِذْ آمَنَ بِهِ مِنْ غَيْرِ شِرْكٍ.

سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ الَّذِينَ آمَنُوا يَا مُحَمَّدُ الَّذِينَ صَدَّقُوا بِالتَّوْحِيدِ قَالَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَمْ يَلْبِسُوا إِيمانَهُمْ بِظُلْمٍ (٢) أَيْ وَ لَمْ يَخْلِطُوا نَظِيرَهَا لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ (٣) يَعْنِي الشِّرْكَ لِقَوْلِهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ (۴) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ اللَّهِ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا أَسْلَمَ بَعْدَ شِرْكٍ مَا خَلَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أُولئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ (۵) يَعْنِي عَلِيّاً.

الْكَافِي أَبُو بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنَّهُمَا قَالا: إِنَّ النَّاسَ لَمَّا كَذَّبُوا بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله هَمَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِهَلَاكِ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَّا عَلِيّاً فَمَا سِوَاهُ بِقَوْلِهِ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَما أَنْتَ بِمَلُومٍ (۶) ثُمَّ بَدَا لَهُ فَرَحِمَ الْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ قَالَ لِنَبِيِّهِ ص وَ ذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ (٧).

ص: ٢٣٢

١- ١. سوره البروج: ١۴.

٢- ٢. سوره الأنعام: ٨٢.

٣- ٣. سوره آل عمران: ٧١.

۴- ۴. سوره لقمان: ١٣.

۵- ۵. سوره الأنعام: ٨٢.

۶- ۶. سوره الذاريات: ۵۴ و ۵۵.

٧- ٧. سوره الذاريات: ۵۴ و ۵۵.

وَ قَدْ رَوَى الْمُخَالِفُ وَ الْمُؤَالِفُ عَنْ طُرُقٍ مُخْتَلِفَهٍ مِنْهَا عَنْ أَبِی صَبْرَهَ(۱) وَ مَصْقَلَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَوْ وُزِنَ إِیمَانُ عَلِیٍّ بِإِیمَانِ أُمَّتِی وَ فِی رِوَایَهٍ وَ إِیمَانُ أُمَّتِی لَرَجَحَ إِیمَانُ عَلِیٍّ عَلَی إِیمَانِ أُمَّتِی إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

وَ سَمِعَ أَبُو رَجَاءٍ الْعُطَارِدِیُّ قَوْماً یَسُبُّونَ عَلِیّاً فَقَالَ: مَهْلًا وَیْلَکُمْ أَ تَسُبُّونَ أَخَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ ابْنَ عَمِّهِ وَ أَوَّلَ مَنْ صَدَّقَهُ وَ آمَنَ بِهِ وَ اللَّهِ (۲) لَمُقَامُ عَلِیٍّ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَاعَهً مِنْ نَهَارٍ خَیْرٌ مِنْ أَعْمَارِکُمْ بِأَجْمَعِهَا.

الْعَبْدِیُ:

أَشْهَدُ بِاللَّهِ لَقَدْ قَالَ لَنَا***مُحَمَّدٌ وَ الْقَوْلُ مِنْهُ مَا خَفِیَ

لَوْ أَنَّ إِیمَانَ جَمِیعِ الْخَلْقِ مِمَّ-**نْ سَکَنَ الْأَرْضَ وَ مَنْ حَلَّ السَّمَا

یُجْعَلُ فِی کِفَّهِ مِیزَانٍ لِکَیْ***یُوفَی بِإِیمَانِ عَلِیٍّ مَا وَفَی

وَ إِنَّهُ مَقْطُوعٌ عَلَی بَاطِنِهِ لِأَنَّهُ وَلِیُّ اللَّهِ بِمَا ثَبَتَ فِی آیَهِ التَّطْهِیرِ وَ آیَهِ الْمُبَاهَلَهِ وَ غَیْرِهِمَا وَ إِسْلَامُهُمْ عَلَی الظَّاهِرِ

الشِّیرَازِیُّ فِی کِتَابِ النُّزُولِ عَنْ مَالِکِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ حُمَیْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السلام صَدَّقَ وَ هُوَ أَوَّلُ النَّاسِ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْخَبَرَ.

الْوَاحِدِیُّ فِی أَسْبَابِ نُزُولِ الْقُرْآنِ: فِی قَوْلِهِ أَ فَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلی نُورٍ مِنْ رَبِّهِ (۳) نَزَلَتْ فِی حَمْزَهَ وَ عَلِیٍ فَوَیْلٌ لِلْقاسِیَهِ قُلُوبُهُمْ أَبُو لَهَبٍ وَ أَوْلَادُهُ.

الْبَاقِرُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا الْکافِرِینَ أَوْلِیاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِینَ (۴) عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ الَّذِینَ یَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاقُوا رَبِّهِمْ وَ أَنَّهُمْ إِلَیْهِ راجِعُونَ (۵)

ص: ۲۳۳

۱- ۱. فی المصدر و(د): عن أبی بصیر. و الصحیح« عن أبی صفره» و اسمه ظالم بن سراق و یقال سارق بن صبیح، راجع أسد الغابه ۵: ۲۳۱.

۲- ۲. فی المصدر: و إن و اللّه.

۳- ۳. سوره الزمر: ۲۲، و ما بعدها ذیلها.

۴- ۴. سوره النساء: ۱۴۴.

۵- ۵. سوره البقره: ۴۶.

نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ وَ عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ وَ عَمَّارٍ وَ أَصْحَابٍ لَهُمْ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِکَ أَصْحابُ الْجَنَّهِ(۱) نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ وَ هُوَ أَوَّلُ مُؤْمِنٍ وَ أَوَّلُ مُصَلٍّ.

رَوَاهُ الْفَلَکِیُّ فِی إِبَانَهِ مَا فِی التَّنْزِیلِ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ عَنْهُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ إِنَّما یَسْتَجِیبُ الَّذِینَ یَسْمَعُونَ وَ الْمَوْتی یَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَیْهِ یُرْجَعُونَ (۲) نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَمِعَ وَ الْمَیِّتُ الْوَلِیدُ بْنُ عُقْبَهَ.

وَ عَنْهُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ إِنَّما کانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِینَ إِذا دُعُوا إِلَی اللَّهِ (۳) إِنَّ الْمَعْنِیَّ بِالْآیَهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام.

الشِّیرَازِیُّ فِی نُزُولِ الْقُرْآنِ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ الْوَاحِدِیُّ فِی الْأَسْبَابِ وَ النُّزُولِ (۴) وَ فِی الْوَسِیطِ أَیْضاً عَنِ ابْنِ أَبِی لَیْلَی عَنْ حَکَمٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ الْخَطِیبُ فِی تَارِیخِهِ عَنْ نُوحِ بْنِ خَلَفٍ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ وَ أَحْمَدُ فِی الْفَضَائِلِ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ النَّطَنْزِیُّ فِی الْخَصَائِصِ عَنْ أَنَسٍ وَ الْقُشَیْرِیُّ فِی تَفْسِیرِهِ وَ الزَّجَّاجُ فِی مَعَانِیهِ وَ الثَّعْلَبِیُّ فِی تَفْسِیرِهِ وَ أَبُو نُعَیْمٍ فِیمَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی عَلِیٍّ علیه السلام عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ وَ عَنِ ابْنِ لَهِیعَهَ(۵) عَنْ عَمْرِو بْنِ دِینَارٍ عَنْ أَبِی الْعَالِیَهِ عَنْ عِکْرِمَهَ وَ عَنْ أَبِی عُبَیْدَهَ عَنْ یُونُسَ عَنْ أَبِی عَمْرٍو عَنْ مُجَاهِدٍ کُلِّهِمْ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ قَدْ رَوَی صَاحِبُ الْأَغَانِی وَ صَاحِبُ تَاجِ التَّرَاجِمِ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ قَتَادَهَ وَ رُوِیَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام وَ اللَّفْظُ لَهُ: أَنَّهُ قَالَ الْوَلِیدُ بْنُ عُقْبَهَ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنَا أَحَدُّ مِنْکَ سِنَاناً وَ أَبْسَطُ لِسَاناً وَ أَمْلَأُ حَشْواً لِلْکَتِیبَهِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَیْسَ کَمَا قُلْتَ یَا فَاسِقُ وَ فِی رِوَایَاتٍ کَثِیرَهٍ اسْکُتْ فَإِنَّمَا أَنْتَ فَاسِقٌ فَنَزَلَتِ الْآیَاتُ أَ فَمَنْ

ص: ۲۳۴

۱- ۱. سوره البقره: ۸۲.

۲- ۲. سوره الأنعام: ۳۶.

۳- ۳. سوره النور: ۵۱.

۴- ۴. فی أسباب النزول ظ.

۵- ۵. فی النسخ« و عن أبی لهیعه» لکنه سهو، و الصحیح ما أثبتناه، و هو عبد اللّه بن لهیعه الحضرمی المصری، کان کثیرا الروایه فی الحدیث و الاخبار، یحکی عن ابن قتیبه انه عده من رجال الشیعه، و عن ابن عدی أنّه ذکره فقال: مفرط فی التشیع، یروی عنه مشایخ الحدیث، و حدیثه مذکور فی صحیحی الترمذی و أبی داود و غیرهما، توفی بمصر سنه ۱۷۴.

کانَ مُؤْمِناً(۱) عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ کَمَنْ کانَ فاسِقاً الْوَلِیدُ لا یَسْتَوُونَ أَمَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ الْآیَهَ أَنْزِلَتْ فِی عَلِیٍ وَ أَمَّا الَّذِینَ فَسَقُوا أُنْزِلَتْ فِی الْوَلِیدِ.

فَأَنْشَأَ حَسَّانُ:

أَنْزَلَ اللَّهُ وَ الْکِتَابُ عَزِیزٌ***فِی عَلِیٍّ وَ فِی الْوَلِیدِ قُرْآناً

فَتَبَوَّأَ الْوَلِیدُ مِنْ ذَاکَ فِسْقاً***وَ عَلِیٌّ مُبَوَّأٌ إِیمَاناً

لَیْسَ مَنْ کَانَ مُؤْمِناً عَرَفَ اللَّهَ***کَمَنْ کَانَ فَاسِقاً خَوَّاناً

سَوْفَ یُجْزَی الْوَلِیدُ خِزْیاً وَ نَاراً***وَ عَلِیٌّ لَا شَکَّ یُجْزَی جِنَاناً

وَ إِنَّهُ علیه السلام بَقِیَ بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثَلَاثِینَ سَنَهً فِی خَیْرَاتِهِ مِنَ الْأَوْقَاتِ وَ الصَّدَقَاتِ وَ الصِّیَام وَ الصَّلَاهِ وَ التَّضَرُّعِ وَ الدَّعَوَاتِ وَ جِهَادِ الْبُغَاهِ وَ بَثَّ الْخُطَبَ وَ الْمَوَاعِظَ وَ بَیَّنَ السِّیَرَ وَ الْأَحْکَامَ وَ فَرَّقَ الْعُلُومَ فِی الْعَالَمِ وَ کُلُّ ذَلِکَ مِنْ مَزَایَا إِیمَانِهِ

تَفْسِیرُ یُوسُفَ بْنِ مُوسَی الْقَطَّانِ وَ وَکِیعِ بْنِ الْجَرَّاحِ وَ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِیِّ أَنَّهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا صَدَّقُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یَرْتابُوا(۲) یَعْنِی لَمْ یَشُکُّوا فِی إِیمَانِهِمْ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ وَ جَعْفَرٍ وَ حَمْزَهَ وَ جاهَدُوا الْأَعْدَاءَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فِی طَاعَتِهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ (۳) أُولئِکَ هُمُ الصَّادِقُونَ فِی إِیمَانِهِمْ فَشَهِدَ اللَّهُ لَهُمْ بِالصِّدْقِ وَ الْوَفَاءِ.

قَالَ الضَّحَّاکُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یَرْتابُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ (۴) ذَهَبَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام بِشَرَفِهَا.

وَ رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّ رَجُلَیْنِ کَانَا مُتَوَاخِیَیْنِ فَمَاتَ أَحَدُهُمَا قَبْلَ صَاحِبِهِ فَصَلَّی عَلَیْهِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ مَاتَ الْآخَرُ فَمَثَّلَ النَّاسُ بَیْنَهُمَا فَقَالَ علیه السلام فَأَیْنَ صَلَاهُ هَذَا مِنْ صَلَاتِهِ وَ صِیَامُهُ بَعْدَ صِیَامِهِ لَمَا بَیْنَهُمَا کَمَا بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ.

قال ابن البیع فی معرفه أصول الحدیث لا أعلم خلافا بین أصحاب التواریخ أن علی بن أبی طالب علیه السلام أول الناس إسلاما و إنما اختلفوا فی بلوغه فأقول هذا طعن

۱- ۱. سوره السجده: ۱۸، و ما بعدها ذیلها.

۲- ۲. سوره الحجرات: ۱۵.

۳- ۳. الآیه کذا: « وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ» .

۴- ۴. سوره الحجرات: ۱۵.

منهم علی رسول الله صلی الله علیه و آله إذ کان قد دعاه إلی الإسلام و قبل منه و هو بزعمهم غیر مقبول منه و لا واجب علیه بل إیمانه فی صغره من فضائله و کان بمنزله عیسی علیه السلام و هو ابن ساعه یقول فی المهد إِنِّی عَبْدُ اللَّهِ آتانِیَ الْکِتابَ (۱) و بمنزله یحیی وَ آتَیْناهُ الْحُکْمَ صَبِیًّا(۲) و الحکم درجه بعد الإسلام و قد رویتم فی حکم سلیمان و هو صبی و فی دانیال و صاحب جریح و شاهد یوسف و صبی الأخدود و صبی العجوز و صبی مشاطه بنت فرعون و أخذتم الحدیث عن عبد الله بن عمر و أمثاله من الصحابه

و أن النبی صلی الله علیه و آله قال لوفد: لیؤمکم أقرؤکم فقدموا عمرو بن سلمه.

و هو ابن ثمان سنین قال و کانت علی برده إذا سجدت انکشفت (۳) فقالت امرأه من القوم واروا سوأه إمامکم و کان أمیر المؤمنین علیه السلام ابن تسع فی قول الکلبی و قال الشافعی حکمنا بإسلامه لأن أقل البلوغ تسع سنین و قال مجاهد و محمد بن إسحاق و زید بن أسلم و جابر الأنصاری کان ابن عشر بیانه أنه عاش بقول العامه ثلاثا و ستین سنه فعاش مع النبی صلی الله علیه و آله ثلاثا و عشرین سنه و بقی بعده تسعا و عشرین سنه و سته أشهر و قال بعضهم ابن إحدی عشره سنه و قال أبو طالب الهارونی ابن اثنتی عشره سنه و قالوا ابن ثلاث عشره سنه

و قال أبو طیب الطبری وجدت فی فضائل الصحابه عن أحمد بن حنبل أن قتاده: روی أن علیا أسلم و له خمس عشره سنه.

و رواه النسوی فی التاریخ و قد روی نحوه عن الحسن البصری قال قتاده أما بیته غلاما ما بلغت أوان حلمی إنما قال قد بلغت (۴).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: روایات در مورد اینکه اوّلین کسی که اسلام آورده علی است سپس خدیجه، جعفر، زید، ابوذر، عمرو بن عنبسه سلمی، خالد بن سعید بن عاص، سمیّه مادر عمّار، عبیدهٔ بن حارث، حمزه، خبّاب بن الأرتّ، سلمان، مقداد، عمّار، عبدالله بن مسعود به همراه یک گروه، ابوبکر، عثمان، طلحه، زبیر سعد بن أبی وقّاص، عبدالرحمن بن عوف، سعید بن زید، صهیب و بلال بسیار زیاد است.

تاریخ طبری آورده است که عمر بعد از چهل و پنج مرد و بیست و یک زن اسلام آورد.

انساب الصحابه از طبری مورّخ و المعارف از قتیبی آورده است: اوّلین کسی که اسلام آورد خدیجه بود، سپس علی، زید و ابوبکر اسلام آوردند .

یعقوب نسوی در کتاب التاریخ آورده است که حسن بن زید گفت: ابوبکر چهارمین نفری بود که اسلام آورد.

و قرضی گوید: علی قبل از ابوبکر اسلام آورد، و جاحظ در العثمانیّهٔ بعد از کرّو فرّ بسیار بالاخره اعتراف کرده است که زید و خبّاب قبل از ابوبکر اسلام آورده‌اند، ولی کسی نگفته است که آن دو پیش از علی علیه السّلام اسلام آورده‌اند و این در حالی است که خود ابوبکر گواهی داده است که علی در اسلام آوردن بر همه پیشی گرفته است: ابوذرعه دمشقی و ابواسحاق ثعلبی در کتاب‌هایشان آورده‌اند که ابوبکر گفت: افسوس می‌خورم بر آن یک‌ساعتی که علی بن ابی طالب علیه السّلام در اسلام

آوردن بر من پیشی گرفت و اگر نبود این سبقت او، سابقه نخستین مسلمان بودن از آنِ من می‌شد.

تاریخ طبری: قتاده از سالم بن أبی الجعد از محمّد بن سعد بن أبی وقّاص آورده است که گفت: به پدرم گفتم: آیا ابوبکر اوّلین کسی بود که اسلام آورد؟ گفت: نه، پیش از او بیش از پنجاه مرد اسلام آورده بودند، لیکن او در مسلمان بودن بهتر از ما بود! و عثمان به امیرالمؤمنین علیه السّلام گفت: اگر امروز تو در کار خلافت من شکیبایی به خرج می‌دهی کار دشواری نیست، زیرا قبلاً- با کسی که بهتر از من و تو بود همین رفتار را کردی. فرمود: بهتر از من کیست؟ گفت: ابوبکر و عمر! فرمود: دروغ گفتی! من بهتر از تو و آن‌ها هستم، قبل و بعد از شما خدا را پرستش کردم؛ اما اینکه حسان در شعر گفته است ابوبکر اوّلین کسی است که اسلام آورده بدان جهت است که وی هم شاعر است و هم اینکه عناد او با علی بر همه آشکار است، و اما روایت ابوهریره، او از

جمله افراد خوار شده است! و عمر وی را به سبب کثرت روایتش تازیانه زده و گفت: او بسیار دروغ می گوید. اما روایت ابراهیم نخعی بدان سبب است که ناصبی متعصّبی است که از یاری کردن به حسین علیه السّلام خودداری نموده، و به همراه پسر اشعث در سپاه عبیدالله بن زیاد به خراسان رفت و پیوسته می گفت: هیچ خیری نیست مگر در شراب غلیظ.

اما روایاتی که در آن از علی علیه السّلام به عنوان اولین مسلمان یاد شده است، آن‌قدر زیادند که کتاب‌ها در این مورد نوشته شده‌اند از جمله آن‌ها روایتی است که سدّی آن را از ابومالک از ابن عباس در مفهوم آیه: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ*أُوْلَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ» -. واقعه/ ۱۱-۱۰ - {و

سبقت گیرندگان مقدّمندآنانند همان مقرّبانِ [خدا]} گوید: پیشتاز این اُمّت علی بن ابی طالب علیه السلام است.

مالك بن أنس از ابوصالح از ابن عباس روایت کرده که این آیه درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام نازل شده است، و به خدا سوگند بر همه اهل ایمان در ایمان آوردن پیشی گرفت، سپس گفت: و پیشتازان در روز قیامت برای رفتن به بهشت از بندگان پیشی می گیرند.

کتاب ابوبکر شیرازی: مالك بن أنس از سمّی از ابوصالح از ابن عباس آورده است که گفت: آیه:«وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُون» -. توبه/ ۱۰۰ - {و

پیشگامان نخستین} درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام نازل گردید، از همه مردم در ایمان آوردن سبقت گرفت، رو به دو قبله نماز گزارد، دو بار بیعت کرد: بیعت بدر و بیعت رضوان و دو بار هجرت کرد: با جعفر از مکه به حبشه و از حبشه تا مدینه؛ و از گروهی مفسران روایت است که این آیه درباره علی علیه السّلام نازل شده است.

و در پانزده کتاب آیاتی که درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام آورده شده‌اند و بلکه در اکثر تفاسیر آمده است که خداوند در قرآن آیه‌ای را نیاورده که:«یا أیّها الذین امنوا» در آن آمده باشد مگر اینکه علی علیه السّلام امیرِ آن مؤمنان باشد، زیرا او

نخستین کسی است که اسلام آورده است.

نطنزی در الخصائص العلویّه مرفوعاً از ابن عباس نقل کرده که گفت: شنیدم عمر بن خطاب می گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، تو نخستینِ مسلمانان در اسلام آوردن هستی و نخستینِ مؤمنان در ایمان آوردن.

ابویوسف نسوی در المعرفة و التاریخ و سدّی از ابو مالك از ابن عباس آورده است

ص: ۲۲۹

که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی نخستین کسی است که به من ایمان آورد و مرا تصدیق نمود .

ابونعیم در حلیة الأولیاء و نطنزی در الخصائص با اسناد از خدری آورده‌اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود- و دست خود را به میان دو شانه وی زد- یا علی، هفت خصلت در تو هست که در روز قیامت کسی درباره آن‌ها با تو احتجاج نخواهد کرد: بی‌شك تو نخستین ایمان آورندگان به خدایی، و وفادارترین آن‌ها به عهد و پیمان خدا، پایدارترین آن‌ها در انجام امر خدا، مهربان‌ترین آن‌ها نسبت به رعیّت، عادل‌ترین آن‌ها در قسمت کردن به مساوات، داناترین آن‌ها به قضاوت و در روز قیامت برخوردارترین آن‌ها از مزایا هستی.

اربعین خطیب از مجاهد از ابن عباس؛ و در فضائل احمد و کشف ثعلبی با اسنادهایشان به عبدالرحمان بن أبی لیلی از پدرش آورده‌اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پیشتاز اُمّت سه نفر هستند که طرفة العینی کفر نورزیدند: علی بن أبی طالب، مؤمن آل یاسین و مؤمن آل فرعون، این سه صدیق هستند و علی افضل ایشان است.

فردوس دیلمی: ابوبکر گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله

فرمود آیه:« ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِینَ*وَ ثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِین» - . واقعه/ ۴۰-۳۹ - {که

گروهی از پیشینیانند، و گروهی از متأخّران.} این دو از این اُمّت هستند.

محمّد بن فرات از امام صادق علیه السّلام درباره این آیه:« ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِینَ » پسر آدم است که کشته شد(هابیل) و مؤمن آل فرعون هستند و « قَلِیلٌ مِّنَ الْآخِرِین» - . واقعه/ ۱۴ -

علی بن ابی طالب است.

شرف النبی از خرکوشی آورده است که پیامبرصَلی الله علیهِ و آله دست علی علیه السّلام را گرفته و فرمود: آیا این اوّلین کسی نیست که در روز قیامت با من مصافحه می کند؟ و این، صدّیق اکبر و این فاروق این اُمّت است که حق را از باطل جدا می‌سازد و این یعسوب مسلمانان و ثروت یعسوب ستمگران است.

جامع ترمذی و إبانه عکبری و تاریخ‌های خطیب و طبری آورده‌اند که زید بن ارقم و علیکم کندی گفتند: اوّلین کسی که

اسلام آورد، علی بن ابی طالب بود .

محمّد بن سعد در کتاب الطبقات و احمد در المسند آورده‌اند که ابن عباس گفت: اولین کسی که بعد از خدیجه اسلام آورد، علی علیه السّلام بود.

ص: ۲۳۰

تاریخ طبری و اربعین خوارزمی آورده‌انـد که محمّـد بن اسحاق گفت: نخستین مردی که به رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله ایمان آورد و با او نماز گزارد و وی را به آنچه از جانب خدا آورده بود تصدیق نمود، علی بود.

مروان و عبـدالرحمان تمیمی گفتنـد: هفت سال بر اسـلام گـذشت در حالی که جز سه نفر مسـلمان نشـده بودنـد: رسول خـدا، خدیجه و علی.

فضائـل الصـحابه از عکبری و احمـد بن حنبل آورده‌انـد که عباد بن عبـدالله گفت: علی علیه السّـلام فرمود: هفت سال پیش از مردم اسلام آوردم.

کتاب ابن مردویه اصـفهانی، مظفر سـمعانی، امالی سهل بن عبدالله مروزی از ابوذر و انس- و لفظ از ابوذر است- آورده‌اند که رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشـتگان هفت سال پیش از آنکه بشری اسلام آورده باشد، بر من و علی صلوات می... فرستادند.

تاریخ بغداد و الرسالهٔ القوامیّه و مسند موصلّی و خصائص نطنزی از قول حبّهٔ العرنی آورده‌اند که علی علیه السّلام فرمود: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روز دوشنبه مبعوث گردید و من روز سه‌شنبه اسلام آوردم.

تاریـخ طبری و تفسـیر ثعلبی آورده‌اند که محمّد بن منکدر و ربیعهٔ بن أبی عبدالرحمان، ابوحازم مدنی، محمّد بن سائب کلبی، قتـاده، مجاهـد ابن عباس، جابر بن عبـدالله، زیـد بن ارقم، عمرو بن مرّهٔ و شـعبهٔ بن حجّاج گفته‌انـد: علی اوّلین کسـی است که اسلام آورد.

و بزرگـان صـحابه و برگزیـدگان تابعین و اکثر محـدّثین این روایت را نقل کرده‌انـد که سـلمان، ابوذر، مقـداد، عمّار، زیـد بن صوحـان، حذیفـهٔ، ابوالهیثم، خزیمه، ابوایوب، خـدری، اُبیّ، ابورافع، اُمّسـلمه، سـعد بن أبی وقّاص، ابوموسـی اشـعری، انس بن مالـك، ابوالطفیـل، جبیر بن مطعم، عمرو بن حمق، حبّـهٔ العرنیّ، جابر حضـرمی، حارث اعور، عبایه اسـدی، مالك بن حویرث، قثم بن عباس، سعید بن قیس، مالك اشتر، هاشم بن عتبه، محمّد بن کعب، ابن مجاز، شعبی، حسن بصری، ابوالبختری، واقدی، عبدالرزّاق، معمر و سدّی از جمله ی آنها هستند؛ و کتاب‌ها پر است از روایات ایشان.

ص: ۲۳۱

و امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود:

-«او را تصدیق نمودم در حالی که همه ی مردم زبانشان از کلمه ی توحید بسته بود و در تاریکی و شرک و سختی معیشت بودند.»

و اسلام او از فطرت بود و اسلام آن‌ها از کفر، و آنچه ریشه در کفر داشته باشد برای نبوّت به کار نیاید و آنچه از فطرت باشد، سزاوار آن است، از این رو هنگامی که از یکی از بزرگان سوال شد که علی علیه السلام چه زمانی اسلام آورده است؛ پاسخ داد: و کی کفر ورزید؟ بدانید که او اسلامش را تجدید نمود.

تفسیر قتاده و کتاب شیرازی آورده‌اند که ابن جبیر از ابن عباس آورده‌اند که گفت: به خدا سوگند هیچ بنده‌ای نبود که ایمان آورده باشد مگر اینکه قبلاً بت‌پرست بوده و خداوند نسبت به کسانی که از بت‌پرستی توبه کردند«هُوَ الْغَفُور» است مگر علی بن ابی طالب علیه السّلام که وی بی‌آنکه بتی را پرستیده باشد، به خدا ایمان آورد. و کلام خداوند که می‌فرماید:« وَ هُوَ الْغَفُورُ الْوَدُود» - . بروج/ ۱۴ - {و اوست آن آمُرزنده دوستدارِ [مؤمنان]} اشاره به همین مطلب است. یعنی دوستدار علی بن ابی طالب علیه السّلام است که بدون آنکه مشرک باشد، ایمان آورده است.

سفیان ثوری از منصور از مجاهد از ابن عباس آورده است که قول خداوند:« الذین امنوا» یعنی: ای محمّد کسانی که توحید را تصدیق نمودند، گفت: او امیرمؤمنان است: «لَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْم» - . انعام/ ۸۲ - {کسانی که ایمان آورده و ایمان خود را به شرک نیالوده اند} یعنی ایمانشان را با کفر نیامیخته‌اند، درست نظیر معنای آیه:« لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِل» - . آل عمران/ ۷۱ - {چرا حق را به باطل درمی آمیزید} یعنی شرک، به دلیل قول خداوند:«إِنَّ الشِّرْکَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ» - . لقمان/ ۱۳ - {به

راستی شرک ستمی بزرگ است.»} ابن عباس گوید: به خدا سوگند کسی نبود مگر اینکه بعد از مشرک بودن اسلام آورده باشد مگر امیرالمؤمنین«أُوْلَئكَ لهَُمُ الْأَمْنُ وَ هُم مُّهْتَدُون» - . انعام/ ۸۲ - {

آنان راست ایمنی و ایشان راه یافتگانند.} منظور وی «علی» علیه السّلام است.

کافی: ابوبصیر از ابوجعفر و امام صادق علیه السّلام آورده است که آن دو گفتند: چون مردم رسالت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را تکذیب نمودند، خداوند تبارک و تعالی بر آن شد که ساکنان زمین جز علی را به هلاکت رساند به فرموده خود:« فَتَوَلَّ عَنهُْمْ فَمَا أَنتَ بِمَلُوم» - . ذاریات/ ۵۴ - {پس، از آنان روی بگردان، که تو درخور نکوهش نیستی} ، سپس برای ایشان «بدا» حاصل گشته پس بر مؤمنان رحم آورده به پیامبرش صَلی الله علیهِ و آله فرمود:«وَ ذَکِّرْ فَإِنَّ الذِّکْرَی تَنفَعُ الْمُؤْمِنِين» - . ذاریات / ۵۵ - {و

پند ده، که مؤمنان را پند سود بخشد}

ص: ۲۳۲

و مخالف و موافق از طرق مختلف روایت کرده‌اند و از جمله از ابوصبر و مصلقه بن عبدالله از عمر بن خطاب از پیامبر آورده... اند که فرمود: اگر ایمان علی با ایمان اُمّتم سنجیده شود- و در روایتی: و ایمان اُمّت من- قطعاً ایمان علی بر ایمان اُمّتم تا روز

قیامت برتری می‌یابد.

و ابورجاء عطاردی شنید که جمعی علی را دشنام می‌دهند، پس گفت: درنگ کنید! وای بر شما، آیا برادر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و پسر عموی او و اوّلین کسی را که به وی ایمان آورده دشنام می‌دهید؟! به خدا سوگند حضور علی در یک ساعت از روز نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از عمر همه شما روی هم ارزشمندتر است.

عبدی:

-«خدا را گواه می گیرم که محمّد صَلی الله علیهِ و آله به ما فرمود و سخن او پوشیده نبود؛

- اگر ایمان مخلوقات چه ساکن زمین باشند یا آسمان؛ - در کفّه ترازویی گذاشته شود تا با ایمان علی برابری کند، کافی نخواهد بود»

زیرا ایمان او قطعاً باطنی است، چون ایشان ولی خداست و این امر در آیات تطهیر و مباهله و جز آن‌ها به اثبات رسیده، ولی اسلام آن‌ها ظاهری است.

شیرازی در کتاب النزول از مالک بن انس از حمید از انس مالک درباره قول خدای متعال:«إن الذین امنوا» آورده است که گفته‌اند: این آیه درباره علی علیه السّلام نازل شده است چون او نخستین کسی بود که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را تصدیق نمود...الخ.

واحدی در اسباب النزول در مورد آیه:«أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْاسْلَم فَهُوَ عَلیَ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ» - . زمر/ ۲۲ - {پس آیا کسی که خدا سینه اش را برای [پذیرش] اسلام گشاده، و [در نتیجه] برخوردار از نوری از جانب پروردگارش می باشد [همانند فرد تاریکدل است]} گوید: درباره حمزه و علی نازل گردید و:« فَوَیْلٌ لِّلْقَاسِیَهِ قُلُوبهُم» - . زمر/ ۲۲ - {پس وای بر آنان که از سخت دلانند} درباره ابولهب و فرزندان او نازل شده است.

امام باقر علیه السّلام می‌فرماید: آیه:«یَأَیهَُّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ الْکَافِرِینَ أَوْلِیَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِین» - . نساء/ ۱۴۴ - {ای کسانی که ایمان آورده اید، به جای مؤمنان، کافران را به دوستی خود مگیرید.} درباره علی علیه السّلام نازل شده است.

و از اوست که آیه:«الَّذِینَ یَظُنُّونَ أَنهَُّم مُّلَاقُواْ رَبهِّمْ وَ أَنهَُّمْ إِلَیْهِ رَاجِعُون» - . بقره/ ۴۶ - {همان

کسانی که می دانند با پروردگار خود دیدار خواهند کرد و به سوی او باز خواهند گشت.}

ص: ۲۳۳

درباره علی و عثمان بن مظعون و عمّار و دوستانشان نازل شده است و آیه:«وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَتِ أُوْلَئکَ أَصْحَابُ الْجَنَّهِ» - . بقره/ ۸۲ - {و

کسانی که ایمان آورده، و کارهای شایسته کرده اند، آنان اهل بهشتند} درباره علی نازل شده است و اوّلین مؤمن و اولین کسی است که نماز گزارد.

فلکی آن را در کتاب«إبانه ما فی التنزیل» از کلبی از ابوصالح از ابن عباس و از امام باقر علیه السلام نقل کرده است که فرمودند که آیه:« إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَ الْمَوْتى يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُون» -. انعام/ ۳۶ - {تنها

کسانی [دعوت تو را] اجابت می کنند که گوش شنوا دارند، و [امّا] مردگان را خداوند [در قیامت] بر خواهد انگیخت سپس به سوی او بازگردانیده می شوند} درباره علی نازل شده است چون اولین کسی است گوش شنوا داشت و اجابت فرمود و منظور از «میّت» ولید بن عقبه است.

آن حضرت در آیه:«إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُواْ إِلىَ الله..» -. نور/ ۵۱ - {گفتار

مؤمنان- وقتی به سوی خدا و پیامبرش خوانده شوند...} فرمود که مفهوم آیه امیرالمؤمنین علیه السّلام را مورد نظر دارد.

شیرازی در نزول القرآن از عطا از ابن عباس؛ و واحدی در اسباب النزول و نیز در الوسیط از ابن ابی لیلی از حکم از سعید بن جبیر از ابن عباس؛ و خطیب در تاریخ خود از نوح بن خلف؛ و ابن بطه در الإبانه؛ و احمد در الفضائل از کلبی از ابوصالح از ابن عباس؛ و نطنزی در الخصائص از انس؛ و قشیری در تفسیر خود؛ و زجّاج در کتاب معانی خود، و ثعلبی در تفسیر خود؛ و ابونعیم در فیما نزل من القرآن فی علی علیه السلام از کلبی مرفوعاً از مجاهد و همگی از ابن عباس؛ و مؤلف کتاب الأغانی و مؤلف تاج التراجم از ابن جبیر و ابن عباس و قتاده؛ و امام باقر علیه السّلام- که لفظ از اوست- فرموده است: ولید بن عقبه به علی علیه السّلام گفت: دندان من تیزتر و زبانم رساتر از توست و بیشتر از تو جای خالی را در لشگر پر می‌کنم - قدرت من از تو بیشتر است -. پس امیرالمؤمنین علیه السّلام به وی فرمود: ای فاسق، چنین نیست که گفتی- و در روایات فراوان: ساکت شو، که تو فاسقی بیش نیستی!- سپس این آیات نازل شد:«أَفَمَن

ص: ۲۳۴

كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَّايَسْتَوُن» -. سجده / ۱۸ - {آیا

کسی که مؤمن است- یعنی علی بن أبی طالب- چون کسی است که نافرمان است؟- یعنی ولید- یکسان نیستند.}،« أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَات...» درباره علی علیه السّلام نازل شده و :«وَ أَمَّا الَّذِينَ فَسَقُواْ فَمَأْوَئهُمُ النَّارُ ...» درباره ولید نازل گردید، از این رو حسان بن ثابت این ابیات را سرود:

-« خداوند به همراه کتاب عزیز خود درباره علی و ولید آیاتی نازل فرمود؛

- که ولید از آن آیات دریافت که وی محل و منزل فسق و فجور است و علی مکان و منزل ایمان؛

- کسی که مؤمن بوده و خدا را شناخته باشد، همانند کسی نیست که فاسق و خیانتکار است؛

– زود باشد که ولید رسوایی و آتش کیفر داده شود و بی‌تردید علی بهشت پاداش داده می‌شود»

و آن حضرت علیه السّلام سی سال بعد از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در قید حیات بود و اوقات خود را به کارهای خیر، صدقه دادن، روزه گرفتن، نماز، تضرّع، دعا خواندن، جهاد با ستمگران، ایراد خطبه‌ها و موعظه‌ها گذراند و سیره‌ها و احکام را تبیین نمود، در جهان دانش گسترد و همه این امور حاصل و از مزایای ایمان وی هستند. تفسیر یوسف بن موسی القطّان وکیع بن الجّراح و عطاء خراسانی آورده‌اند که ابن عباس گفت:«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا» {در حقیقت، مؤمنان کسانی اند که به خدا و پیامبر او گرویده و [دیگر] شک نیاورده } یعنی در ایمانشان دچار تردید نشدند، این آیه درباره علی، جعفر و حمزه نازل شده است«وَ جَاهَدُواْ» یعنی در راه خدا با دشمنان جهاد کردند تا خدا را اطاعت کرده باشند« بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُوْلَئكَ هُمُ الصَّدِقُون» – . حجرات/ ۱۵ – { و با مال و جانشان در راه خدا جهاد کرده اند ایناننـد که راست کردارنـد.} در ایمانشان. و خداوند به صداقت و وفاداری آنان گواهی داده است. ضحّاک گوید: ابن عباس در قول خدای عزّوجل:« الَّذِينَ ءَامَنُواْ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَ جَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ الله» گفت: تمام شرافت این آیه را علی بن ابی طالب علیه السّلام از آن خود کرد.

از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت است که دو نفر باهم عقد اخوّت بسته بودند، پس یکی از ایشان قبل از دیگری درگذشت و پیامبر بر جنازه وی نماز خواند، مدتی بعد آن یکی مُرد، پس مردم آن‌ها را همانند یکدیگر دانستند پس آن حضرت فرمود: این و نماز و روزه‌اش کجا و آن کجا؟ فاصله آن‌ها از یکدیگر همانند فاصله آسمان از زمین است.

ابن البیّع در کتاب «معرفهٔ اصول الحدیث» گوید: در میان تاریخ نویسان اختلاف نظری در این نمی‌بینم که علی بن ابی طالب علیه السّلام اوّلین کسی است که اسلام آورد. بلکه اختلاف ایشان بر سر سن بلوغ ایشان است. پس می گوییم: چنین سخنی از جانب آن‌ها

ص: ۲۳۵

طعن بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله است که علی را به اسلام دعوت نمود و اسلام آوردن را از علی علیه السلام پذیرفت! اما به زعم اینان اسلام آوردن علی، نه پذیرفته است و نه بر او واجب بوده است، بلکه ایمان وی در نوجوانی تنها یک فضیلت برای وی به شمار می‌آید، و او از منزلتی چون منزلت عیسی علیه السّلام برخوردار است که ساعتی بعد از تولّد می گوید: «إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ءَاتَئنِيَ الْكِتَاب» – . مریم/۳۰ – {

[کودک] گفت: «منم بنده خدا، به من کتاب داد} و همانند یحیی است که خداوند درباره‌اش فرمود: «وَ ءَاتَيْنَهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» – . مریم / ۱۲ – {و از کودکی به او نبوّت دادیم.} و حکمت درجه ای است که بالاتر از اسلام است و روایت کرده‌اید که سلیمان در کودکی قضاوت می‌کرد و دانیال، کودک ماجرای جریح – عابد بنی اسرائیل –، شاهد یوسف، کودک اخدود، کودک عجوز و کودک مشاطه دختر فرعون و حدیث را از عبدالله بن عمر و امثال وی از صحابه گرفته‌اید، و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به یکی از هیأت‌هایی که نزد وی آمده بودند فرمود:« کسی را امام جماعت خود قرار دهید که قرآن خوان‌ترین شما باشد» و آن‌ها عمرو بن سلمه را که نوجوانی هشت ساله بود امام جماعت خود کردند. وی گوید: بُرده‌ای پوشیده بودم که چون نماز به

سجده می‌رفتم کنار می‌رفت و عورتم مکشوف می‌شد از این رو زنی به آن جماعت گفت: عورت پیش‌نمازتان را بپوشانید! و این در حالی است که امیرالمؤمنین علیه السّلام به گفته کلبی نوجوانی نه ساله بود! شافعی گوید: ما حکم به اسلام وی می... دهیم زیرا حداقلّ سن بلوغ نه سالگی بود؛ مجاهد، محمّد بن اسحاق، زید بن اسلم و جابر انصاری گویند: نوجوانی ده ساله بود.و توضیح آن این است که آن حضرت به قول اهل سنت ۶۳ سال عمر کرد، ۳۳ سال آن با پیامبر بود و پس از وی ۲۹ سال و شش ماه در قید حیات بود؛ و برخی گفته‌اند یازده ساله بوده است، ابوطالب هارونی گوید: دوازده سال داشت؛ و گفته‌اند: سیزده ساله بود، ابوطیّب طبری گوید: در فضائل الصحابه از احمد بن حنبل خواندم که قتاده روایت کرده است که علی در حالی اسلام آورد که پانزده سال داشت، نسوی در تاریخ خود نیز این روایت را نقل کرده و مشابه آن را از حسن بصری نیز نقل کرده است؛ قتاده گوید: اما بیت آن حضرت که گفته است:« غلاماً ما بلغت أوان حلمی» اشتباهی در آن است و صحیح آن این است که «قد بلغت». - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۴۶- ۲۴۰ -

**[ترجمه]

«۳۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سُئِلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَخْبِرْنَا بِأَفْضَلِ مَنَاقِبِکَ قَالَ نَعَمْ کُنْتُ أَنَا وَ عَبَّاسٌ وَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِی شَیْبَهَ فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ قَالَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِی شَیْبَهَ أَعْطَانِی رَسُولُ اللَّهِ الْخِزَانَهَ یَعْنِی مَفَاتِیحَ الْکَعْبَهِ وَ قَالَ الْعَبَّاسُ أَعْطَانِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله السِّقَایَهَ وَ هِیَ زَمْزَمُ وَ لَمْ یُؤْتِکَ شَیْئاً یَا عَلِیُّ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ أَ جَعَلْتُمْ سِقایَهَ الْحاجِّ وَ عِمارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِی

۱- ۱. سوره مریم: ۳.

۲- ۲. سوره مریم: ۱۲.

۳- ۳. أی انکشفت سوأتی.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۴۰- ۲۴۶.

سَبِيلِ اللَّهِ لا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیّاشی: از ابوبصیر از امام صادق علیه السّلام آورده است که فرمود: از امیرالمؤمنین صلوات الله علیه سؤال شد: ما را از افضل مناقب خودتان آگاه کنید. فرمود: بلی، من و عباس و عثمان بن أبی شیبه در مسجدالحرام بودیم، عثمان بن أبی شیبه گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله کلید داری کعبه را به من واگذار فرموده است؛ و عباس گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سقایت را که زمزم باشد، به من واگذار نموده ولی ای علی، آن حضرت چیزی به شما نداده است! گوید: پس خداوند این آیه را نازل فرمود:«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الحَاجّ ِوَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فِي

ص: ۲۳۶

سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُنَ عِندَ الله» - . نسخه خطی. توبه/ ۱۹ . شیبهٔ بن عثمان صحیح است. - {آیا سیراب ساختن حاجیان و آباد کردن مسجد الحرام را همانند [کار] کسی پنداشته اید که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و در راه خدا جهاد می کند؟ [نه، این دو] نزد خدا یکسان نیستند}

**[ترجمه]

«۳۷»

شی، [تفسير العياشی] عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا: فِی قَوْلِ اللَّهِ أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرام قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِيٍّ وَ حَمْزَةَ وَ جَعْفَرٍ وَ الْعَبَّاسِ وَ شَيْبَةَ إِنَّهُمْ فَخَرُوا فِی السِّقَايَهِ وَ أَنْزَلَ اللَّهُ أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِ إِلَی قَوْلِهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ الْآيَهَ فَكَانَ عَلِيٌّ وَ حَمْزَةُ وَ جَعْفَرٌ وَ الْعَبَّاسُ عليهم السلام الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدُوا فِی سَبِيلِ اللَّهِ لا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیّاشی: از ابوبصیر از یکی از امامان باقر و صادق علیهما السلام در قول خدای عزّوجل:«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الحَاجّ ِوَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الحَرَامِ» آورده است که این آیه درباره علی، حمزه، جعفر، عباس و شیبه نازل شده و آن اینکه ایشان با یکدیگر درباره منصب سقایهٔالحاج باهم به مفاخره پرداختند و خداوند آیه:« أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الحَاجّ» تا « وَ الْيَوْمِ الْأَخِرِ...» را نازل فرمود و بدین ترتیب علی، حمزه و جعفر و عباس علیهم السّلام کسانی به شمار آمدند که به خدا و روز قیامت ایمان آورده و در راه خدا جهاد نمودند « لا یستوون عند الله». - . نسخه خطی. آن را در تفسیر برهان ۲: ۱۰۰ نیز آورده است. -

**[ترجمه]

«۳۸»

ضه، [روضه الواعظين] قَالَ عِيسَی بْنُ سَوَادِ بْنِ الْجَعْدِ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ وَ رَبِيعَهُ بْنُ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ أَبُو حَازِمٍ وَ الْكَلْبِيُّ قَالُوا: عَلِيٌّ أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ.

قَالَ الْكَلْبِيُّ وَ هُوَ ابْنُ تِسْعِ سِنِينَ.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ: كَانَ أَوَّلُ ذَكَرٍ آمَنَ بِرَسُولِ اللَّهِ مَعَهُ وَ صَدَّقَهُ بِمَا جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ (۳) عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ ابْنُ عَشْرِ سِنِينَ وَ كَذَلِكَ قَالَ مُجَاهِدٌ.

وَ قَالَ جَابِرٌ بُعِثَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَ صَلَّى عَلِيٌّ علیه السلام يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ.

وَ قِيلَ أَسْلَمَ عَلِيٌّ وَ هُوَ ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ قِيلَ ابْنُ إِحْدَى عَشْرَةَ سَنَةً وَ قِيلَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ وَ هَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ وَ هُوَ ابْنُ أَرْبَعٍ وَ عِشْرِينَ سَنَةً.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ: وَ كَانَ مِمَّا أَنْعَمَ اللَّهُ تَعَالَى بِهِ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنَّهُ كَانَ فِی حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله(۴) قَبْلَ الْإِسْلَامِ فَحَدَّثَنِی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدِ بْنِ جُبَيْرٍ(۵) قَالَ كَانَ مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ مَا صَنَعَ اللَّهُ لَهُ وَ أَرَادَهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ أَنَّ قُرَيْشاً أَصَابَتْهُمْ أَزْمَةٌ شَدِيدَةٌ(۶) وَ كَانَ أَبُو طَالِبٍ ذَا عِيَالٍ كَثِيرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِلْعَبَّاسِ عَمِّهِ وَ كَانَ مِنْ أَسَنِّ بَنِی هَاشِمٍ يَا عَبَّاسُ إِنَّ أَخَاكَ أَبَا طَالِبٍ كَثِيرُ الْعِيَالِ وَ قَدْ أَصَابَ النَّاسَ مَا تَرَى مِنْ هَذِهِ الْأَزْمَةِ فَانْطَلِقْ بِنَا فَلْنُخَفِّفْ (۷) عَنْهُ مِنْ عِيَالِهِ آخُذُ

۱- ۱. مخطوط، و أوردهما فی البرهان ۲: ۱۰۰. و الآیه فی سوره التوبه: ۱۹ و قد مر فی ج: ۳۶ ص ۳۴: أن الصحیح شیبه بن عثمان(ب).

۲- ۲. مخطوط، و أوردهما فی البرهان ۲: ۱۰۰. و الآیه فی سوره التوبه: ۱۹ و قد مر فی ج: ۳۶ ص ۳۴: أن الصحیح شیبه بن عثمان(ب).

۳- ۳. فی المصدر: و صلی معه و صدقه بما جاء به من عند اللّه.

۴- ۴. فی المصدر: فی حجر النبیّ.

۵- ۵. کذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر: عن مجاهد عن ابن جبیر.

۶- ۶. الازمه: الشده و الضیقه. القحط.

۷- ۷. فی المصدر: نخفف.

مِنْ بَنِيهِ رَجُلًا وَ تَأْخُذُ أَنْتَ رَجُلًا(١) فَنَكْفِيهِمَا عَنْهُ قَالَ الْعَبَّاسُ نَعَمْ فَانْطَلَقَا حَتَّى أَتَيَا أَبَا طَالِبٍ فَقَالا إِنَّا نُرِيدُ أَنْ نُخَفِّفَ عَنْكَ مِنْ عِيَالِكَ حَتَّى يَنْكَشِفَ عَنِ النَّاسِ مَا هُمْ فِيهِ فَقَالَ لَهُمَا أَبُو طَالِبٍ إِنْ تَرَكْتُمَا لِي عَقِيلًا فَاصْنَعَا مَا شِئْتُمَا فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً وَ ضَمَّهُ إِلَيْهِ وَ أَخَذَ عَبَّاسٌ جَعْفَراً فَضَمَّهُ إِلَيْهِ فَلَمْ يَزَلْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى بَعَثَهُ نَبِيّاً وَ اتَّبَعَهُ عَلِيٌّ فَآمَنَ بِهِ وَ صَدَّقَهُ وَ لَمْ يَزَلْ جَعْفَرٌ عِنْدَ الْعَبَّاسِ (٢) حَتَّى أَسْلَمَ وَ اسْتَغْنَى عَنْهُ (٣).

كشف، [كشف الغمه] أَبُو الْمُؤَيَّدِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ الْقِصَّةُ مَشْهُورَةٌ(۴).

**[ترجمه]روضه الواعظين: عيسى بن سواد بن جعد گويد: محمّد بن منكدر، ربيعة بن أبى عبدالرحمان، ابوحازم و كلبى مرا روايت كرده و گفتند: على اوّلين كسى است كه اسلام آورد. كلبى گفت: در آن موقع نه سال داشت، و محمّد بن اسحاق گفت: نخستين مردى كه به رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله ايمان آورد، و او را به آنچه از جانب خدا براى وى آمده بود، تصديق نمود، على بن ابى طالب بود و در آن روز ده ساله بود؛ مجاهد نيز همين را گفته، و جابر گفته است: پيامبر صَلى الله عليهِ و آله در روز دوشنبه مبعوث گرديد و على در روز سه‌شنبه با وى نماز گزارد. و گفته شده است كه نوجوانى چهارده ساله بود؛ و گفته شده: يازده سال داشت و گفته شده است كه دوازده سال داشت و بيست و چهار ساله بود كه به مدينه هجرت نمود.

محمّد بن اسحاق گويد: و از جمله نعمت‌هايى كه خداوند به على بن ابى طالب عليه السّلام ارزانى فرمود آن است كه وى قبل از اسلام در دامن رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله پرورش يافت، پس عبدالله بن أبى نجيح از مجاهد بن جبير مرا روايت كرده گفت: از جمله نعمت‌هاى خدا بر على بن ابى طالب و از جمله امور خيرى كه براى او خواسته بود آن بود كه قريش گرفتار يك قحطى شديد شدند و مردم از اين قحطى آسيب بسيار ديدند و ابوطالب مردى عيالوار بود و فرزندان بسيار داشت از اين رو رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله به عمويش عباس كه يكى از سال خوردگان بنى‌هاشم بوده فرمود: يا عباس، برادرت ابوطالب عيالوار است و مى‌بينى كه مردم به سبب اين قحطى در چه زحمتى افتاده‌اند، بيا باهم برويم و از بار عيالوارى او بكاهيم،

از ميان فرزندان او من يك پسر و تو يك پسر را مى‌گيريم و سرپرستى آن‌ها را قبول مى‌كنيم. عباس گفت: بلى، پس راه افتاده نزد ابوطالب آمده و گفتند: ما مى‌خواهيم تا زمانى كه مردم از اين سختى درآيند، از بار عيالوارى شما بكاهيم. ابوطالب به آن دو گفت: اگر مى‌توانيد عقيل را براى من گذاريد و از ميان بقيه هر كه را كه مى‌خواهيد ببريد. پس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله على را با خود برد و عباس جعفر را با خود برد و على همچنان نزد رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله بود تا اينكه به نبوّت مبعوث گرديد و بلافاصله على به وى ايمان آورده و تصديقش نمود. و جعفر همچنان نزد عباس بود تا اينكه اسلام آورد و از كمك عباس بى‌نياز شد. - . روضه الواعظين: ۷۶-۷۵ -

كشف الغمّة: ابوالمؤيد با اسناد خود از محمّد بن اسحاق مانند آن را روايت نموده سپس گويد: و اين داستان مشهور است. - . كشف الغمة: ۲۴- ۲۳ -

**[ترجمه]

«۳۹»

ضه، [روضه الواعظين] عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی سَیْفٍ الْمَدَائِنِیِّ قَالَ: كَتَبَ مُعَاوِيَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ لِی فَضَائِلَ كَثِيرَهً كَانَ أَبِی سَيِّداً فِی الْجَاهِلِيَّهِ وَ صِرْتُ مَلِكاً فِی الْإِسْلَامِ وَ أَنَا صِهْرُ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَالُ الْمُؤْمِنِينَ وَ كَاتِبُ الْوَحْیِ فَلَمَّا قَرَأَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام كِتَابَهُ قَالَ أَ بِالْفَضَائِلِ يَفْخَرُ عَلَیَّ ابْنُ آكِلَهِ الْأَكْبَادِ يَا غُلَامُ اكْتُبْ وَ أَمْلَى عَلَيْهِ عَلِیٌّ عليه السلام

مُحَمَّدٌ النَّبِیُّ أَخِی وَ صِهْرِی***وَ حَمْزَهُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ عَمِّی

وَ جَعْفَرٌ الَّذِی يُضْحِی وَ يُمْسِی***يَطِيرُ مَعَ الْمَلَائِكَهِ ابْنُ أُمِّی

وَ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَكَنِی وَ عِرْسِی***مَشُوبٌ لَحْمُهَا بِدَمِی وَ لَحْمِی

وَ سِبْطَا أَحْمَدَ وَلَدَایَ مِنْهَا***فَمَنْ مِنْكُمْ لَهُ سَهْمٌ كَسَهْمِی

سَبَقْتُكُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ طُرّاً***غُلَاماً مَا بَلَغْتُ أَوَانَ حُلْمِی

وَ أَوْجَبَ لِی وَلَايَتَهُ عَلَيْكُمْ***رَسُولُ اللَّهِ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍ (۵)

ص: ۲۳۸

۱- ۱. فی المصدر: و تأخذ من بنيه رجلا.

۲- ۲. فی المصدر: مع العباس.

۳- ۳. روضه الواعظين: ۷۵ و ۷۶.

۴- ۴. كشف الغمّه: ۲۳ و ۲۴. و فی(ك)« شی» و هو سهو.

۵- ۵. فی المصدر بعد ذلك: فويل ثمّ ويل ثمّ ويل لمن يلقى الإله غدا بظلمی .

فَلَمَّا قَرَأَهُ مُعَاوِيَهُ قَالَ مَزِّقْهُ يَا غُلَامُ لَا يَقْرَأْهُ أَهْلُ الشَّامِ فَيَمِيلُونَ نَحْوَ ابْنِ أَبِی طَالِبٍ (۱).

أَقُولُ: رَوَی صَاحِبُ الدِّیوَانِ تِلْکَ الْأَبْیَاتَ وَ زَادَ بَعْدَهَا:

وَ أَوْصَانِی النَّبِیُّ عَلَی اخْتِیَارٍ**لِأُمَّتِهِ رِضًی مِنْکُمْ بِحُکْمِی

أَلَا مَنْ شَاءَ فَلْیُؤْمِنْ بِهَذَا**وَ إِلَّا فَلْیَمُتْ کَمَداً بِغَمٍ

أَنَا الْبَطَلُ الَّذِی لَمْ یُنْکِرُوهُ**لِیَوْمِ کَرِیهَهٍ وَ لِیَوْمِ سِلْمٍ (۲).

**[ترجمه]روضهٔ الواعظین: از ابوالحسن علی بن عبدالله بن أبی سیف المدائنی نقل است که گفت: معاویه به امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام چنین نوشت: یا أبا الحسن، فضایل من بسیار است: پدرم در جاهلیت بزرگ مردی بود، و در اسلام پادشاه شدم، و من برادر زن رسول خدایم و دایی مؤمنان و کاتب وحی! چون امیرالمؤمنین علیه السّلام نامه وی را خواند، فرمود: آیا به وسیله شمردن فضایل ، پسر هند جگر خوار به من فخر می‌فروشد؟! ای غلام، بنویس، و سپس علی علیه السّلام چنین بر وی املا نمود:

-«محمّدِ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله برادر و پدرزن من است، و حمزه سیدالشهداء عموی من؛

- و جعفر که از صبح تا شام همراه فرشتگان پرواز می‌کند، عموی من است؛

- و دخت محمّد که خون و گوشت او با خون و گوشت من در آمیخته، مایه آرامش و همسر من است؛ - و دو سبط احمد هر دو پسران من از اویند، کدام یک از شما سهمی چون سهم من دارد؟!

- از همه شما زودتر به اسلام گرویدم در حالی که نوجوانی نابالغ بودم؛

- و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در روز غدیرخُم ولایت من بر شما را لازم فرمود.»

ص: ۲۳۸

چون معاویه این نامه را خواند، گفت: ای غلام، آن را پاره کن مبادا مردم شام آن را بخوانند و به سوی پسر ابوطالب متمایل شوند. -. روضه الواعظین ۷۶ -

می‌گویم: صاحب دیوان این ابیات را روایت نموده و ابیات زیر را بر آن افزوده است:

-« و پیامبر از روی اختیار مرا وصی خود بر اُمّت خویش نمود و شما به حکم من راضی شدید؛

- هان، هرکس بخواهد، به این ایمان بیاورد وگرنه از شدت غصه بمیرد؛

- من آن دلاوی هستم که انکارش نمی‌کنند برای روزهای ناخوشایند و روزهای صلح» - . دیوان امیرالمؤمنین علیه السّلام : - ۱۰۵

**[ترجمه]

«۴۰»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ (۳) قَالَ سَبَقَ یُوشَعُ بْنُ نُونٍ إِلَی مُوسَی وَ سَبَقَ صَاحِبُ آلِ یَاسِینَ إِلَی عِیسَی وَ سَبَقَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ.

وَ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عُبَادَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَقُولُ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِهِ وَ أَنَا الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ لَا یَقُولُهَا بَعْدِی إِلَّا کَاذِبٌ مُفْتَرٍ وَ لَقَدْ صَلَّیْتُ قَبْلَ النَّاسِ بِسَبْعِ سِنِینَ (۴).

وَ قَالَ أَبُو الْمُؤَیَّدِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ سَلْمَانَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: أَوَّلُ النَّاسِ وُرُوداً عَلَیَّ الْحَوْضَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ أَوَّلُهُمْ إِسْلَاماً عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صَلَّتِ الْمَلَائِکَهُ عَلَیَّ وَ عَلَی عَلِیٍّ سَبْعَ سِنِینَ قِیلَ وَ لِمَ ذَلِکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَمْ یَکُنْ مَعِی مِنَ الرِّجَالِ غَیْرُهُ.

وَ فِی رِوَایَهٍ مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ أَیْضاً قَالَ: صَلَّتِ الْمَلَائِکَهُ عَلَیَّ وَ عَلَی عَلِیٍّ سَبْعَ سِنِینَ وَ ذَلِکَ أَنَّهُ لَمْ یَرْتَفِعْ شَهَادَهُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِلَی السَّمَاءِ إِلَّا مِنِّی وَ مِنْ عَلِیٍّ.

وَ قَدْ أَوْرَدَهُ الطَّبَرِیُّ (۵) صَاحِبُ الْخَصَائِصِ وَ قَالَ إِلَّا مِنْهُ وَ مِنِّی وَ نُقِلَتْ مِنْ کِتَابِ الْیَوَاقِیتِ لِأَبِی عُمَرَ الزَّاهِدِ عَنْ لَیْلَی الْغِفَارِیَّهِ قَالَتْ: کُنْتُ امْرَأَهً

۱- ۱. روضه الواعظین: ۷۶.

۲- ۲. الدیوان: ۱۰۵.

۳- ۳. سوره الواقعه: ۱۰.

۴- ۴. کشف الغمّه: ۲۶.

۵- ۵. کذا فی النسخ و المصدر، لکنه سهو، و الصحیح النطنزی.

أَخْرُجُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أُدَاوِی الْجَرْحَی فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجَمَلِ أَقْبَلْتُ مَعَ عَلِيٍّ عليه السلام فَلَمَّا فَرَغَ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ عَشِيَّةً فَقُلْتُ حَدِّثِينِی هَلْ سَمِعْتِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِی هَذَا الرَّجُلِ شَيْئاً قَالَتْ نَعَمْ دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ وَ عَائِشَةُ عَلَى فِرَاشٍ وَ عَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ فَأَتَى عَلِيٌّ فَأَقْعَى (١) كَجِلْسَهِ الْأَعْرَابِيِّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ هَذَا أَوَّلُ النَّاسِ إِيمَاناً وَ أَوَّلُ النَّاسِ لِقَاءً لِی يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ آخِرُ النَّاسِ لِی عَهْداً عِنْدَ الْمَوْتِ.

وَ عَنْهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَظَرَ عَلِيٌّ عليه السلام فِی وُجُوهِ النَّاسِ فَقَالَ إِنِّی لَأَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَ وَزِيرُهُ وَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّی أَوَّلُكُمْ إِيمَاناً بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ دَخَلْتُمْ بَعْدِی (٢) فِی الْإِسْلَامِ رَسَلًا رَسَلًا(٣) وَ إِنِّی لَابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَخُوهُ وَ شَرِيكُهُ فِی نَسَبِهِ وَ أَبُو وُلْدِهِ وَ زَوْجُ سَيِّدَهِ وُلْدِهِ وَ سَيِّدَهِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَ لَقَدْ عَرَفْتُمْ أَنَّا مَا خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَخْرَجاً قَطُّ إِلَّا رَجَعْنَا وَ أَنَا أَحَبُّكُمْ إِلَيْهِ وَ أَوْثَقُكُمْ فِی نَفْسِهِ وَ أَشَدُّكُمْ نِكَايَهً لِلْعَدُوِّ وَ أَثَراً فِی الْعَدُوِّ وَ لَقَدْ رَأَيْتُمْ بَعْثَتَهُ إِيَّایَ بِبَرَاءَهَ وَ وَقْفَتَهُ لِی يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ وَ قِيَامَهُ إِيَّایَ مَعَهُ وَ رَفْعَهُ بِيَدِی وَ لَقَدْ آخَى بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فَمَا اخْتَارَ لِنَفْسِهِ أَحَداً(٤) غَيْرِی وَ لَقَدْ قَالَ لِی أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوكَ فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ لَقَدْ أَخْرَجَ النَّاسَ مِنَ الْمَسْجِدِ وَ تَرَكَنِی وَ لَقَدْ قَالَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِی.

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لِعَلِيٍّ عليه السلام أَرْبَعُ خِصَالٍ لَيْسَ لِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ غَيْرَهُ وَ هُوَ أَوَّلُ عَرَبِيٍّ وَ عَجَمِيٍّ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ الَّذِی كَانَ لِوَاؤُهُ مَعَهُ فِی كُلِّ زَحْفٍ وَ هُوَ الَّذِی صَبَرَ مَعَهُ يَوْمَ الْمِهْرَاسِ (٥) وَ هُوَ الَّذِی غَسَّلَهُ وَ أَدْخَلَهُ قَبْرَهُ صلى الله عليهما.

ص: ۲۴۰

۱- ۱. أقعى الرجل: جلس على استه. و فی المصدر و(د): و عليها قطيفه فأقعى على اه.

۲- ۲. فی المصدر: ثم دخلتم فی الإسلام بعدی.

۳- ۳. الرسل- بكسر الراء-: التمهل و التؤده و الرفق. و الرسله: الجماعه، يقال: جاءوا رسله أی جماعه جماعه.

۴- ۴. فی المصدر: أحدا لنفسه.

۵- ۵. كنايه عن غزوه احد، و المهراس: ماء بجبل احد.

وَ نُقِلَتْ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّی لَا أَعْرِفُ أَنَّ عَبْداً لَکَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ عَبَدَکَ قَبْلِی غَیْرَ نَبِیِّکَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَقَدْ صَلَّیْتُ قَبْلَ أَنْ یُصَلِّیَ النَّاسُ سَبْعاً.

وَ مِنْهُ عَنْ حَبَّهَ الْعُرَنِیِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِیّاً علیه السلام یَقُولُ: أَنَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّی مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

وَ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَیْمُونٍ قَالَ: إِنِّی لَجَالِسٌ إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ إِذَا أَتَاهُ تِسْعَهُ رَهْطٍ قَالُوا یَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِمَّا أَنْ تَقُومَ مَعَنَا وَ إِمَّا أَنْ تَخْلُوَنَا یَا هَؤُلَاءِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ بَلْ أَقُومُ مَعَکُمْ قَالَ وَ هُوَ یَوْمَئِذٍ صَحِیحٌ لَمْ یَعْمَ قَالَ فَابْتَدَءُوا فَتَحَدَّثُوا فَلَا نَدْرِی مَا قَالُوا فَجَاءَ یَنْفُضُ (۱) ثَوْبَهُ وَ هُوَ یَقُولُ أُفٍّ وَ تُفٍ (۲) وَقَعُوا فِی رَجُلٍ لَهُ عَشْرٌ وَقَعُوا فِی رَجُلٍ قَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَأَبْعَثَنَّ رَجُلًا لَا یُخْزِیهِ اللَّهُ أَبَداً یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ (۳) قَالَ فَاسْتَشْرَفَ لَهَا مَنِ اسْتَشْرَفَ قَالَ أَیْنَ عَلِیٌّ قَالُوا هُوَ فِی الرَّحْلِ یَطْحَنُ قَالَ وَ مَا کَانَ أَحَدُکُمْ یَطْحَنُ قَالَ فَجَاءَ وَ هُوَ أَرْمَدُ لَا یَکَادُ أَنْ یُبْصِرَ قَالَ فَنَفَثَ (۴) فِی عَیْنِهِ ثُمَّ هَزَّ الرَّایَهَ ثَلَاثاً فَأَعْطَاهَا إِیَّاهُ فَجَاءَ بِصَفِیَّهَ بِنْتِ حُیَیٍ (۵) قَالَ (۶) ثُمَّ بَعَثَ فُلَاناً بِسُورَهِ التَّوْبَهِ فَبَعَثَ عَلِیّاً خَلْفَهُ فَأَخَذَهَا مِنْهُ قَالَ لَا یَذْهَبُ بِهَا إِلَّا رَجُلٌ هُوَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ

ص: ۲۴۱

۱- ۱. نفض الثوب: حرکه لیزول عنه الغبار.

۲- ۲. الأفّ: قلامه الظفر و وسخ الاذن« افّ» اسم فعل بمعنی أتضجر و أتکره. التف: وسخ الظفر. و یقال: تفغه أی قال له تفا أو تف لک أی قذرا و بعدا.

۳- ۳. فی المصدر بعد ذلک: و یحبه اللّه و رسوله.

۴- ۴. نفت البصاق من فیه: رمی به.

۵- ۵. صفیه بنت حیی بن أخطب احدی أزواج رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله، روی أنس بن مالک أن رسول اللّه لما افتتح خیبر و جمع السبی أتاه دحیه بن خلیفه فقال: أعطنی جاریه من السبی، قال: اذهب فخذ جاریه، فذهب فأخذ صفیه، قیل یا رسول اللّه انها سیده قریظه و النضیر، ما تصلح إلّا لک فقال رسول اللّه: خذ جاریه من السبی غیرها، و أخذها رسول اللّه و اصطفاها و حجبها و أعتقها و تزوجها.

۶- ۶. أی قال ابن عبّاس: الثانی من الفضائل العشره الثابته لأمیر المؤمنین علیه السلام أن النبیّ بعث فلانا اه و کذا فیما یأتی.

قَالَ وَ قَالَ لِبَنِی عَمِّهِ أَیُّکَمْ یُوَالِینِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ قَالَ وَ عَلِیٌّ جَالِسٌ مَعَهُمْ فَأَبَوْا فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام أَنَا أُوَالِیکَ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ قَالَ فَتَرَکَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَی رَجُلٍ مِنْهُمْ فَقَالَ أَیُّکُمْ یُوَالِینِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ فَأَبَوْا قَالَ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام أَنَا أُوَالِیکَ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ

فَقَالَ أَنْتَ وَلِیِّی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ قَالَ وَ کَانَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ مِنَ النَّاسِ بَعْدَ خَدِیجَهَ قَالَ وَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثَوْبَهُ فَوَضَعَهُ عَلَی عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ حَسَنٍ وَ حُسَیْنٍ علیهم السلام فَقَالَ إِنَّما یُرِیدُ اللّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً(۱) قَالَ وَ شَرَی عَلِیٌّ نَفْسَهُ لَبِسَ ثَوْبَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ نَامَ مَکَانَهُ قَالَ وَ کَانَ الْمُشْرِکُونَ یَرْمُونَ رَسُولَ اللَّهِ فَجَاءَ أَبُو بَکْرٍ وَ عَلِیٌّ نَائِمٌ وَ أَبُو بَکْرٍ یَحْسَبُ أَنَّهُ نَبِیُّ اللَّهِ قَالَ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ إِنَّ نَبِیَّ اللَّهِ قَدِ انْطَلَقَ نَحْوَ بِئْرِ مَیْمُونٍ فَأَدْرِکْهُ فَانْطَلَقَ أَبُو بَکْرٍ فَدَخَلَ مَعَهُ الْغَارَ قَالَ وَ جُعِلَ عَلِیٌّ یُرْمَی بِالْحِجَارَهِ کَمَا کَانَ یُرْمَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَتَضَوَّرُ(۲) قَدْ لَفَّ رَأْسَهُ فِی الثَّوْبِ لَا یُخْرِجُهُ حَتَّی أَصْبَحَ ثُمَّ کَشَفَ عَنْ رَأْسِهِ فَقَالُوا إِنَّکَ لَلَئِیمٌ کَانَ صَاحِبُکَ نَرْمِیهِ لَا یَتَضَوَّرُ وَ أَنْتَ تَتَضَوَّرُ وَ قَدِ اسْتَنْکَرْنَا ذَلِکَ قَالَ وَ خَرَجَ النَّاسُ (۳) فِی غَزَاهِ تَبُوکَ قَالَ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام أَخْرُجُ مَعَکَ فَقَالَ لَهُ نَبِیُّ اللَّهِ لَا فَبَکَی عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ لَهُ أَ مَا تَرْضَی أَنْ تَکُونَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّکَ لَسْتَ بِنَبِیٍّ لَا یَنْبَغِی أَنْ أَذْهَبَ إِلَّا وَ أَنْتَ خَلِیفَتِی قَالَ وَ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْتَ وَلِیِّی فِی کُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ بَعْدِی قَالَ وَ سَدَّ أَبْوَابَ الْمَسْجِدِ غَیْرَ بَابِ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ فَیَدْخُلُ الْمَسْجِدَ جُنُباً وَ هُوَ طَرِیقُهُ لَیْسَ لَهُ طَرِیقٌ غَیْرَهُ قَالَ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله(۴) مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَإِنَّ مَوْلَاهُ عَلِیٌّ

۱- ۱. سوره الأحزاب: ۴۳.

۲- ۲. تضور: تلوی من وجع ضرب أو جوع.

۳- ۳. فی المصدر: و خرج بالناس.

۴- ۴. فی المصدر: قال: و قال رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله.

قَالَ وَ أَخْبَرَنَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ قَدْ رَضِيَ عَنْهُمْ عَنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَهِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ هَلْ حَدَّثَنَا أَحَدٌ أَنَّهُ سَخِطَ عَلَيْهِمْ بَعْدُ.

وَ مِنَ الْمُسْنَدِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله بَعْدَ خَدِيجَهَ عَلِيٌّ عليه السلام وَ قَالَ مَرَّهً أَسْلَمَ.

قَالَ أَبُو الْمُؤَيَّدِ وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: السُّبَّقُ ثَلَاثَهٌ فَالسَّابِقُ إِلَى مُوسَى يُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ السَّابِقُ إِلَى عِيسَى صَاحِبُ يس وَ السَّابِقُ إِلَى مُحَمَّدٍ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ شَيْ ءٍ عَلِمْتُهُ مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَدِمْتُ مَكَّهَ(۱) فِي عُمُومَهٍ لِي فَأَرْشَدُونَا إِلَى الْعَبَّاسِ (۲) بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِ وَ هُوَ جَالِسٌ إِلَى مَنْ ثَمَّ فَجَلَسْنَا إِلَيْهِ فَبَيْنَا نَحْنُ عِنْدَهُ إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْ بَابِ الصَّفَا تَعْلُوهُ حُمْرَهٌ وَ لَهُ وَفْرَهٌ جَعْدَهٌ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ أَقْنَى الْأَنْفِ بَرَّاقُ الثَّنَايَا أَدْعَجُ الْعَيْنَيْنِ (۳) كَثُّ اللِّحْيَهِ(۴) دَقِيقُ الْمَسْرُبَهِ(۵) شَثْنُ

الْكَفَّيْنِ (۶) حَسَنُ الْوَجْهِ مَعَهُ مُرَاهِقٌ (۷) أَوْ مُحْتَلِمٌ تَقْفُوهُ امْرَأَهٌ قَدْ سَتَرَتْ مَحَاسِنَهَا حَتَّى قَصَدُوا نَحْوَ الْحَجَرِ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ اسْتَلَمَهُ الْغُلَامُ ثُمَّ اسْتَلَمَتْهُ الْمَرْأَهُ ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعاً وَ الْغُلَامُ وَ الْمَرْأَهُ يَطُوفَانِ مَعَهُ فَقُلْنَا يَا أَبَا الْفَضْلِ إِنَّ هَذَا الدِّينَ لَمْ نَكُنْ نَعْرِفُهُ فِيكُمْ أَ وَ شَيْ ءٌ حَدَثَ قَالَ هَذَا ابْنُ أَخِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ الْغُلَامُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ الْمَرْأَهُ امْرَأَتُهُ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ مَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَدٌ يَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى بِهَذَا الدِّينِ إِلَّا هَؤُلَاءِ الثَّلَاثَهُ.

وَ مِثْلُهُ عَنْ عَفِيفٍ الْكِنْدِيِّ قَالَ: كُنْتُ امْرَأً تَاجِراً فَقَدِمْتُ الْحَجَّ فَأَتَيْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لِأَبْتَاعَ مِنْهُ بَعْضَ التِّجَارَهِ وَ كَانَ امْرَأً تَاجِراً فَوَ اللَّهِ إِنِّي لَعِنْدَهُ بِمِنًى إِذْ

۱- ۱. في المصدر: أني قدمت مكّه.

۲- ۲. في المصدر و(د): فأرشدونا على العباس.

۳- ۳. دعج العين: صارت شديده السواد مع سعتها فصاحبها« أدعج».

۴- ۴. كث اللحيه: اجتمع شعرها و جعد من غير طول.

۵- ۵. المسربه: الشعر وسط الصدر إلى البطن.

۶- ۶. أي غليظ الكفين.

۷- ۷. راهق الغلام: قارب الحلم أي بلغ حدّ الرجال.

خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ خِبَاءٍ قَرِيبٍ مِنْهُ فَنَظَرَ إِلَى الشَّمْسِ فَلَمَّا رَآهَا قَدْ مَالَتْ قَامَ يُصَلِّي قَالَ ثُمَّ خَرَجَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْخِبَاءِ الَّذِی خَرَجَ ذَلِکَ الرَّجُلُ مِنْهُ (۱) فَقَامَتْ خَلْفَهُ فَصَلَّتْ ثُمَّ خَرَجَ غُلَامٌ حِينَ رَاهَقَ الْحُلُمَ مِنْ ذَلِکَ الْخِبَاءِ فَقَامَ مَعَهُ فَصَلَّی قَالَ فَقُلْتُ لِلْعَبَّاسِ مَنْ هَذَا يَا عَبَّاسُ قَالَ هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ابْنُ أَخِی قَالَ فَقُلْتُ مَنْ هَذِهِ الْمَرْأَةُ قَالَ امْرَأَتُهُ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ قَالَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا الْفَتَى قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ ابْنُ عَمِّهِ عليه السلام قَالَ فَقُلْتُ لَهُ مَا هَذَا الَّذِی يَصْنَعُ قَالَ يُصَلِّي وَ هُوَ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ وَ لَمْ يَتَّبِعْهُ عَلَى أَمْرِهِ إِلَّا امْرَأَتُهُ وَ ابْنُ عَمِّهِ هَذَا الْفَتَى وَ هُوَ يَزْعُمُ أَنَّهُ سَيُفْتَحُ عَلَيْهِ كُنُوزُ كِسْرَى وَ قَيْصَرَ وَ كَانَ عَفِيفٌ وَ هُوَ ابْنُ عَمِّ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ يَقُولُ بَعْدَ ذَلِکَ وَ قَدْ أَسْلَمَ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ لَوْ كَانَ اللَّهُ رَزَقَنِی الْإِسْلَامَ (۲) يَوْمَئِذٍ فَأَكُونَ ثَانِياً مَعَ عَلِيٍّ عليه السلام.

و قد رواه بطوله أحمد بن حنبل فی مسنده نقلته من الذی اختاره و جمعه عز الدين المحدث و تمامه من الخصائص (۳): بعد قوله: ثم استقبل الرکن و رفع يديه فکبر و قام الغلام و رفع يديه و کبر و رفعت المرأه يديها و کبرت و رکع و رکعا و سجد و سجدا و قنت و قنتا فرأينا شيئا لم نعرفه أ و شیء(۴) حدث بمکه فأنکرنا ذلک و أقبلنا علی العباس فقلنا يا أبا الفضل الحديث بتمامه (۵).

شا، [الإرشاد] المظفر بن محمد البلخی عن محمد بن أحمد بن أبی الثلج عن أحمد بن القاسم عن عبد الرحمن بن صالح الأزدی عن سعيد بن خيثم عن أسد بن عبيده عن يحيی بن عفيف عن أبيه: مثله (۶)

ضه، [روضه الواعظين] روی محمد بن إسحاق بإسناده عن عفيف: مثله (۷).

۱- ۱. فی المصدر: خرج منه ذلک الرجل.

۲- ۲. فی المصدر: لو کان رزقنی اللّه الإسلام.

۳- ۳. أی خصائص النطنزی.

۴- ۴. کذا فی(ک)، و فی غيره من النسخ و المصدر: أو شيئا.

۵- ۵. کشف الغمّه: ۲۴ و ۲۵.

۶- ۶. إرشاد المفيد: ۱۳.

۷- ۷. روضه الواعظين: ۷۵.

**[ترجمه]کشف الغمّة: از مناقب ابن مغازلی از ابن عباس رضی الله عنه در قول خدای تعالی:«وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ» - . واقعه/ ۱۰ - {و

سبقت گیرندگان مقدّمند} روایت کرده که گفت: یوشع بن نون در ایمان به موسی بر دیگران سبقت گرفت و صاحب آل یاسین در ایمان آوردن به عیسی بر دیگران سبقت گرفت و علی بن ابی طالب علیه السّلام در ایمان آوردن به محمّد صَلی الله علیهِ و آله بر دیگران سبقت گرفت و او أفضل ایشان است.

و از مسند احمد بن حنبل از عمر بن عباده از عبدالله گوید: شنیدم علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: من بنده خدا و برادر فرستاده اویم و من صدّیق اکبرم، پس از من کسی این را نگوید مگر اینکه دروغگوی بهتان زن باشد، و من هفت سال قبل از مردم نماز خواندم. - . کشف الغمّة: ۲۶ -

ابوالمؤید با همین اسناد از سلمان رضی الله عنه از او آورده است که گفت: شنیدم پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نخستین فردی که در روز قیامت بر من در کنار حوض کوثر وارد می‌شود، اوّلین کسی است که اسلام آورده باشد، علی بن أبی طالب.

از ابن عباس گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشتگان هفت سال بر من و علی صلوات فرستادند؛ عرض شد: چرا چنین بود یا رسول الله؟ فرمود: چون از مردان کسی جز او با من نماز نمی‌گزارد.

در روایتی از مناقب خوارزمی نیز گوید: فرشتگان هفت سال بر من و علی صلوات فرستادند زیرا شهادت«لا إله إلّا الله» جز از زبان من و علی به آسمان نمی‌رفت، و طبری صاحب الخصائص این حدیث را آورده و گفت: مگر از او و من.

و از کتاب الیواقیت ابوعمر زاهد از لیلی غفاری نقل شده است که گفت: زنی بودم

ص: ۲۳۹

که به همراه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله همراه می‌شدم تا زخمی‌ها را درمان کنم. چون جنگ جمل پیش آمد، همراه علی علیه السّلام شدم و چون فراغت یافت شامگاه نزد زینب رفته و گفتم: به من بگو، آیا از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در مورد این مرد سخنی شنیده‌ای؟ گفت: آری، در حالی بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وارد شدم که با عایشه در رخت خواب بودند و قطیفه‌ای روی آن‌ها بود. سپس علی علیه السلام آمد و همانند بادیه‌نشینان دو زانو نشست، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: به راستی که این مرد اوّلین کسی است که ایمان آورده و اوّلین کسی است که در روز قیامت با من دیدار می‌کند و آخرین کسی است که تا دم مرگ در کنار من خواهد ماند.

از او از ابن عباس آورده است که گفت: علی علیه السّلام به چهره‌های مردم نظر کرده سپس فرمود: به یقین برادر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و وزیر اویم، و می‌دانید که من قبل از همه شما به خدای عزّوجل و رسول او ایمان آوردم، سپس بعد از من آرام آرام به اسلام گرویدید، و من عموزاده رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و برادر و شریک او در نسب وی هستم و پدر پسرانش و شوی سرور فرزندان آن حضرت و سرور زنان جهانم، و نیک دانسته‌اید که ما هرگز با رسول خدا صَلی الله علیهِ و

آله به جنگی نرفته‌ایم مگر اینکه چون بـازگشتیم من محبوب‌ترین و قابـل اعتمـادترین شـما نزد او و آسـیب رساننـده‌ترین و اثر گذارترین شما بر دشمن بوده‌ام. و دیده‌اید که مرا مأمور ابلاغ سوره برائت نمود و میدانید که در روز غدیر خم برای من توقف کرد و مرا با خود برپا نموده و دستم را بالا برد، و اینکه آن حضـرت چون عقد برادری میان مسـلمانان برقرار نمود، کسـی جز مرا به برادری خویش برنگزیـد و به من فرمود:« تو برادر من و من برادر تو در دنیـا و آخرتم» و مردم را از مسجد بیرون کرد و مرا ابقا نمود، و به من فرمود:« تو نزد من منزلت هارون از موسی را داری إلّا اینکه پس از من پیامبری نیست»

از او از ابن عباس رضـی الله عنه آورده است که گفت: علی علیه السّلام از چهار خصلت برخوردار است که هیچ یک از آن‌ها در غیر او نیست: او نخستین کسی از عرب و عجم است که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد، او کسی است که در هر جنگی پرچم پیامبر به دست او بود، او کسـی است که در جنگ اُحد در کنار چاه مهراس با پیامبر استقامت نمود و او کسی است که پیامبر را غسل داده و به خاکش سپرد صلوات خدا بر هر دوی آن‌ها باد!

ص: ۲۴۰

و از مسـند احمـد بن حنبل از علی علیه السّـلام روایت شـده که آن حضـرت فرمود: خداوندا، من بنده‌ای از بندگان تو در میان اُمّت جز رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله نمی‌شـناسم که پیش از من تو را پرستیده باشد- سه بار این سـخن را تکرار فرمودند-، من هفت سال قبل از آنکه مردم نماز بخوانند، نماز گزاردم.

از او از حبّهٔ العرنی روایت شده که گفت: علی را شـنیدم که فرمود: من اوّلین کسی هستم که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزاردم.

از مسـند احمد از عمر بن میمون آورده است که گفت: من در کنار ابن عباس نشسـته بودم که گروهی نُه نفره نزد وی آمده و گفتنـد: ای ابن عبـاس، یـا بـا مـا بیـا و یا اینکه ای جماعت ما را تنها بگذاریـد. ابن عباس گفت: من با شـما خواهم آمـد. راوی گویـد: و در آن روز وی سالم بود و هنوز نابینا نشـده بود. راوی گویـد: سـپس آن‌ها باهم به گفتگو پرداختنـد بی‌آنکه بـدانیم باهم چه گفته‌انـد. سـپس در حالی آمـد که پیراهن خویش را می‌تکانـد و می‌گفت: اُف وتف بر آنان که به مردی ناسـزا می... گوینـد و خرده می‌گیرنـد که از ده خصـلت برخوردار است. از مردی عیب‌جویی می‌کنند که پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: «مردی را روانه میـدان جنگ می‌کنم که خداونـد هرگز رسوایش نخواهـد ساخت، خدا و رسول او را دوست می‌دارد.» پس خیلی‌ها امیـد داشـتند خود از این شـرافت برخوردار شونـد، فرمود: علی کجاست؟ عرض کردند: در آسـیاب مشـغول آرد درست کردن است. فرمود: آیا در میان شما کسی نبود. که آرد درست کند؟ راوی گوید: پس علی که از چشم درد رنج می... برد و تقریباً چیزی را نمی‌دید، آمد. راوی گوید: پس رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله آب دهان بر چشـمان وی انداخته سـپس پرچم را سه بار به اهتزاز در آورده سپس آن را به علی علیه السّلام داد، و او با صفیّه دختر حیّی بازگشت.

ابن عباس گوید: سـپس فلانی را با سوره توبه فرستاد تا آن را ابلاغ کند، لیکن علی علیه السّلام را در پی وی فرستاد که آن را از او گرفته و خود مأموریت را انجام دهـد و به علی فرمود: «این سوره را کسـی جز من یا مردی که او از من باشـد و من از او، نباید ابلاغ کند»

گویـد: و به عموزادگانش فرمود: کدام یک از شـما دوست و همراه من در دنیا و آخرت خواهید بود؟ راوی گوید: و در آنجا علی علیه السـلام با آن‌ها نشسـته بود اما همه از پاسـخ دادن امتناع کردنـد، سـپس علی علیه السّـلام فرمود: من در دنیا و آخرت دوست و همراه شـما خواهم بود. راوی گویـد: امـا پیامبر توجهی به وی نفرمود، پس رو به یکی از آن‌ها کرده و فرمود: کـدام یک از شـما دوست و همراه من در دنیا و آخرت خواهد بود؟ اما امتناع کردند، راوی گوید:پس علی علیه السّـلام عرض کرد: من در دنیا و آخرت دوست و همراه شـما خواهم بود، آن‌گاه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: تو دوست و همراه من در دنیا و آخرت هستی.

گوید: و او نخستین کسی از میان مردم بود که بعد از خدیجه اسلام آورد .

گویـد: و رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله جـامه خود را گرفته و روی علی، فاطمه، حسن و حسـین صـلوات الله علیهم انـداخته سپس فرمود: «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً» - . احزاب/ ۳۳ - {خدا

فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.}

گویـد: و علی علیه السـلام جـانِ خود را با خـدا معامله کرد، جامه پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله را بر تن نمود سـپس در جای وی خوابید؛ گوید: و مشـرکان قصد رسول خدا را داشتند. پس در حالی که علی خوابیده بود، ابوبکر آمد در حالی که گمان می... کرد او پیـامبر خـداست؛ گویـد: پس علی علیه السّـلام به وی فرمود: پیـامبر به طرف چاه میمون رهسـپار گشـته، خود را به وی برسان؛ پس ابوبکر روانه گشت و با پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله وارد غار گردیـد. و مشـرکان شـروع کردنـد به پرتاب سـنگ به طرف علی همان‌طور که به سوی پیامبر صَلی الله علیهِ و آله پرت می‌کردند و علی علیه السّلام نیز بر خود می‌پیچید در حالی که سرخود را تـا صـبح پنهـان کرده بود و آن را بیرون نمی‌آورد و چون صـبح شـد سـر خود را بیرون آورد، پس مشـرکان به وی گفتند: به راستی که تو پستی، دوست تو را سنگ می‌زدیم بر خود نمی‌پیچید لیکن چون تو بر خود می‌پیچیدی و این کار بر ما غریب بود.

گویـد: و مردم عازم جنگ تبوک شدنـد، گوید: پس علی علیه السّـلام به پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله عرض کرد: با شـما بیایم؟ پس نبی خـدا به وی فرمود: نه، پس علی علیه السّـلام بگریست. پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: آیا خوشـنود نمی‌شود که از من منزلت هارون از موسی را داشته باشی با این تفاوت که تو پیامبر نیستی؟ نمی‌توانم بروم مگر اینکه تو را جانشین خود (بر مدینه) کرده باشم.

گوید: و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: تو پس از من ولیّ هر مرد و زن مؤمنی هستی .

گوید: و درِ خانه‌هایی را که به مسجد باز می‌شدند بست مگر درِ خانه علی علیه السّلام را و علی تنها کسی بود که می‌توانست در حال جنابت از مسجد النبی بگذرد چون راه دیگری جز این راه نداشت.

گوید: و آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله فرمود:«هر کس من مولایش بوده‌ام، بی‌شک علی مولای اوست.

ص: ۲۴۲

گوید: و خدای عزّوجل به ما خبر داده است که از آن‌ها خوشنود گشته، از اصحاب (بیعت) شجره، و از دل‌های آن‌ها خبر داشته، آیا کسی برای ما روایت کرده است که خداوند بعد از آن ماجرا بر آنان خشم گرفته باشد؟!

و از مسند از ابن عباس روایت کرده که گفته: اوّلین کسی که بعد از خدیجه با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نماز خواند، علی علیه السّلام است. و یک‌بار گفت: اولّین کسی که بعد از خدیجه اسلام آورد، علی علیه السّلام است، ابوالمؤید گفت: و از ابن عباس است که گفت: رسول خدالَی صَلی الله علیهِ و آله فرمود: پیشتازان سه تن هستند: یوشع بن نون که اولین کسی بود که به موسی ایمان آورد، صاحب یاسین که به عیسی ایمان آورد و علی بن ابی طالب که در ایمان آوردن به محمّد پیشتاز بود.

از مناقب از عبدالله بن مسعود آورده است که گفت: نخستین چیزی که از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دانستم زمانی بود که به همراه عموهایم وارد مکه شدم، پس ما را به عباس بن عبدالمطّلب راهنمایی کردند و ما به نزد وی رفتیم و او را نشسته در میان جمعی یافتیم، پس ما نیز در مجلس وی نشستیم، و در حالی که ما در مجلس وی نشسته بودیم ناگهان از سمت باب الصفا مردی وارد شد که صورتی سپید متمایل به سرخ داشت با موهای مجعدی که تا بناگوش وی می‌رسید، با بینی بلند کشیده، دندان‌های برّاق، چشمان سیاه و بزرگ، با صورتی پرمو، با خط مویی باریک که از سینه تا ناف کشیده شده بود، درشت پنجه و نیکو رخسار که نوجوانی نابالغ و شاید بالغ به همراه داشت و پشت سر آن‌ها بانویی قرار داشت که محاسن خود را پوشانده بود؛ آن‌ها به سمت حجرالأسود رفته و آن مرد حجرالأسود را استلام نمود، سپس آن نوجوان حجرالأسود را استلام کرد و سپس آن زن استلام حجر نمود، آن‌گاه به همراه آن نوجوان و آن زن هفت بار کعبه را طواف کرد؛ پس گفتیم: یا ابا الفضل، ما چنین دینی را در میان ما ندیده بودیم، آیا اتفاقی افتاده است؟ گفت: این برادرزاده من محمّد بن عبدالله است و این نوجوان علی بن ابی طالب و آن زن همسر وی خدیجه بنت خویلد است، بر روی زمین کسی جز این سه نفر پیرو این دین نیست.

و مانند آن را عفیف کندی روایت نموده گوید: من مردی بازرگان بودم که به حجّ آمدم. پس نزد عباس بن عبدالمطّلب آمدم تا کالایی از وی خریداری کنم که مردی بازرگان بود. به خدا سوگند من در منی نزد وی بودم

ص: ۲۴۳

که مردی از خیمه‌ای در نزدیکی او بیرون آمده و به آسمان نگاه کرد و چون مشاهده کرد خورشید متمایل شده است، به نماز ایستاد. راوی گوید: سپس زنی از همان خیمه‌ای که آن مرد از آن بیرون آمد. خارج شده و پشت سر وی به نماز ایستاده سپس نوجوانی در سنین بلوغ از خیمه خارج گشته و با وی به نماز ایستاد. راوی گوید: پس به عباس گفتم: عباس، این کیست؟ گفت: این محمّد بن عبدالله بن عبدالمطّلب برادرزاده من است. گوید: پس گفتم: این زن کیست؟ گفت: همسر او خدیجه بنت خویلد است. گوید: پس گفتم: این نوجوان کیست؟ گفت: علی بن ابی طالب پسرعموی اوست- علیهم السّلام- گوید:

پس به وی گفتم: مشغول چه کاری است؟ گفت: نماز می‌خواند و گمان دارد که او پیامبر است و جز زنش و این نوجوان پسرعمویش کسی از وی پیروی نمی‌کند، و او را گمان بر این است که گنجینه‌های خسرو و قیصر به رویش گشوده خواهد شد. و عفیف- که عموزاده اشعث بن قیس بود- که بعداً اسلام آورد و نیکو مسلمانی بود، پیوسته می‌گفت: کاش آن روز خداوند اسلام را روزی من قرار می‌داد تا بعد از علی علیه السّلام دوّمین مرد مسلمان می‌شدم!

این روایت را احمد بن حنبل مفصلاً در مسند خود آورده و من آن را از کسی که آن را تلخیص و گردآوری کرده یعنی عزّ الدین محدّث نقل کردم و دنباله آن در خصائص نطنزی چنین آمده است: سپس در مقابل رکن ایستاده دست‌ها را بلند کرده و تکبیر گفت، و آن نوجوان نیز ایستاد و دست ها را بلند کرده و تکبیر گفت و آن زن نیز دست‌ها را بلند کرده و تکبیر گفت، آن‌گاه آن مرد به رکوع رفت و آن دو نیز به رکوع رفتند و آن مرد سجده کرد و این دو نیز سجده کردند و آن مرد قنوت کرد و آن دو نیز قنوت کردند. ما چیزی را دیده بودیم که نمی‌دانستیم چیست. آیا در مکه اتفاقی افتاده بود؟ پس این کار آن‌ها را ناشناخته یافتیم و به عباس رو نموده به وی گفتیم: یا اباالفضل... تا پایان حدیث. - . کشف الغمة: ۲۵-۲۴ -

الأرشاد: مظفّر بن محمّد بلخی مرفوعاً از عفیف از پدرش نظیر آن را روایت کرده است. - . ارشاد شیخ مفید: ۱۳ -

روضه الواعظین: محمّد بن اسحاق با اسناد خود از عفیف مانند آن را روایت کرده است. - . روضه الواعظین: ۷۵ -

ص: ۲۴۴

**[ترجمه]

«۴۱»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ صَلَّی مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی رَافِعٍ قَالَ: صَلَّی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَوَّلَ یَوْمِ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّتْ خَدِیجَهُ آخِرَ یَوْمِ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّی عَلِیٌّ یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ مِنَ الْغَدِ وَ صَلَّی مُسْتَخْفِیاً قَبْلَ أَنْ یُصَلِّیَ مَعَ النَّبِیِ (۱) سَبْعَ سِنِینَ وَ أَشْهُراً.

قال الخوارزمی هذا الحدیث إن صح فتأویله صلی (۲) مع النبی صلی الله علیه و آله قبل جماعه تأخر إسلامهم لا أنه صلی سبع سنین قبل عبد الرحمن بن عوف و عثمان و سعد بن أبی وقاص و طلحه و الزبیر فإن المده بین إسلام هؤلاء و إسلام علی علیه السلام لا تمتد إلی هذه الغایه عند أصحاب السیر و التواریخ کلهم.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عُرْوَهَ قَالَ: أَسْلَمَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ هُوَ ابْنُ ثَمَانِ سِنِینَ.

و لبعض أهل الکوفه فی أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب علیه السلام فی أیام صفین:

أنت الإمام الذی نرجو بطاعته***یوم النشور من الرحمن غفرانا

أوضحت من دیننا ما کان مشتبها***جزاک ربک عنا فیه إحسانا(۳)

نفسی فداء لخیر الناس کلهم***بعد النبی علی الخیر مولانا

أخی النبی و مولی المؤمنین معا***و أول الناس تصدیقا و إیمانا

وَ نَقَلْتُ مِنْ أَحَادِیثَ نَقَلَهَا صَدِیقُنَا عِزُّ الدِّینِ عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ رِزْقِ اللَّهِ بْنِ أَبِی بَکْرٍ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ الرَّسْغَنِیُّ الْأَصْلِ الْمَوْصِلِیُّ الْمَنْشَإِ وَ کَانَ رَجُلًا فَاضِلًا أَدِیباً حَسَنَ الْمُعَاشَرَهِ حُلْوَ الْحَدِیثِ فَصِیحَ الْعِبَارَهِ اجْتَمَعْتُ بِهِ فِی الْمَوْصِلِ وَ تَجَارَیْنَا فِی أَحَادِیثَ فَقُلْتُ لَهُ یَا عِزَّ الدِّینِ أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْ شَیْ ءٍ وَ تُنْصِفَنِی فَقَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ هَلْ یَجُوزُ أَنْ تُلْزِمُونَا مَعْشَرَ الشِّیعَهِ بِمَا فِی صِحَاحِکُمْ

وَ مِنْ رِجَالِهَا عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ وَ مُعَاوِیَهُ بْنُ أَبِی سُفْیَانَ وَ عِمْرَانُ بْنُ الْحِطَّانِ وَ کَانَ مِنَ الْخَوَارِجِ فَقَالَ لَا وَ اللَّهِ وَ کَانَ مُنْصِفاً رَحِمَهُ اللَّهُ وَ قُتِلَ فِی سَنَهِ أَخْذِ الْمَوْصِلِ وَ هِیَ سَنَهُ سِتِّینَ وَ سِتِّمِائَهٍ.

عَنْ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام

۱- ۱. فی المصدر: قبل أن یصلی مع النبیّ أحد اه.

۲- ۲. فی المصدر: أنه صلی اه.

۳- ۳. فی المصدر ملتبسا.

إِنَّکَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ مَعِی إِیمَاناً وَ أَعْلَمُهُمْ بِآیَاتِ اللَّهِ وَ أَوْفَاهُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَرْأَفُهُمْ بِالرَّعِیَّهِ وَ أَقْسَمُهُمْ بِالسَّوِیَّهِ وَ أَعْظَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَزِیَّهً.

وَ مِمَّا أَخْرَجَهُ الْمَذْکُورُ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ مِنْ حَدِیثِ مَعْقِلِ بْنِ یَسَارٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِفَاطِمَهَ علیها السلام أَ لَا تَرْضَیْنَ أَنِّی زَوَّجْتُکِ أَقْدَمَ أُمَّتِی سِلْماً وَ أَکْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً.

وَ مِنْ تَفْسِیرِ الثَّعْلَبِیِّ فِی تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِینَ وَ الْأَنْصارِ(۱) قَالَ الثَّعْلَبِیُّ قَدِ اتَّفَقَتِ الْعُلَمَاءُ أَنَّ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بَعْدَ خَدِیجَهَ مِنَ الذُّکُورِ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هُوَ قَوْلُ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ وَ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْکَدِرِ وَ رَبِیعَهِ الرَّأْیِ وَ أَبِی الْجَارُودِ وَ الْمُزَنِیِّ وَ قَالَ الْکَلْبِیُّ أَسْلَمَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیٌّ علیه السلام إِلَی رَسُولِ اللَّهِ وَ هُوَ ابْنُ تِسْعِ سِنِینَ.

وَ مِنَ الْخَصَائِصِ لِلنَّطَنْزِیِّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نَزَلَتْ عَلَیَّ النُّبُوَّهُ یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّی عَلِیٌّ مَعِی یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ.

وَ مِنَ الْخَصَائِصِ: فِی قَوْلِهِ وَ ارْکَعُوا مَعَ الرَّاکِعِینَ (۲) قَالَ إِنَّمَا نَزَلَتْ فِی النَّبِیِّ وَ عَلِیٍّ خَاصَّهً لِأَنَّهُمَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّی وَ رَکَعَ.

وَ مِنْ کِتَابِ الْخَصَائِصِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَ هُوَ یَقُولُ: کُفُّوا عَنْ ذِکْرِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ فِی عَلِیٍّ ثَلَاثُ خِصَالٍ وَدِدْتُ أَنْ یَکُونَ لِی (۳) وَاحِدَهٌ مِنْهُنَّ فَوَاحِدَهٌ مِنْهُنَّ أَحَبُّ إِلَیَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیْهِ الشَّمْسُ کُنْتُ أَنَا وَ أَبُو بَکْرٍ وَ أَبُو عُبَیْدَهَ بْنُ الْجَرَّاحِ وَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ ضَرَبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلَی کَتِفِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَوَّلُ الْمُسْلِمِینَ إِسْلَاماً وَ أَنْتَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ إِیمَاناً وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی کَذَبَ یَا عَلِیُّ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یُحِبُّنِی وَ یُبْغِضُکَ.

۱- ۱. سوره التوبه: ۱۰۰.

۲- ۲. سوره البقره: ۴۳.

۳- ۳. فی المصدر: وددت أن لی اه.

وَ مِنْ تَفْسِيرِ ابْنِ الْجَحَّامِ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ (۱) الْآيَهَ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَقْدِرُ أَنْ نَزُورَكَ فِي الْجَنَّهِ كُلَّمَا أَرَدْنَا قَالَ يَا عَلِيُّ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ رَفِيقاً أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ مِنْ أُمَّتِهِ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ فَأُولئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولئِكَ رَفِيقاً(۲) فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً فَقَالَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَنْزَلَ بَيَانَ مَا سَأَلْتَ فَجَعَلَكَ رَفِيقِي لِأَنَّكَ أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ وَ أَنْتَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ.

وَ مِنْ كِتَابِ الْمُسْتَرْشِدِ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّهِ بَعْدِي أَوَّلُهَا إِسْلَاماً عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام(۳).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از مناقب خوارزمی از زید بن ارقم روایت کرده که گفت: اوّلین کسی که به همراه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نماز خواند علی بن ابی طالب علیه السّلام بود. و در آن کتاب از ابورافع روایت شده که گفت: پیامبر در آغاز روز دوشنبه نماز خواند و خدیجه در پایان روز دوشنبه نماز خواند و یک روز بعد، در روز سه‌شنبه علی علیه السلام نماز خواند و پیش از آنکه با پیامبر نماز بخواند، نهانی هفت سال و چندماه نماز می‌خواند.

خوارزمی کوید: اگر این حدیث صحّت داشته باشد، تأویل آن چنین است که وی قبل از خیلی‌ها که بعداً اسلام آوردند با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نماز خوانده است، نه این که وی هفت سال قبل از عبدالرحمان بن عوف، عثمان، سعد بن أبی وقّاص، طلحه و زبیر نماز خوانده است، زیرا فاصله میان اسلام آوردن اینان با اسلام علی علیه السّلام از نظر همه سیره‌نویسان و مورّخان تا بدین حد نبوده است.

و با همین اسناد از عروه نقل است که گفت: علی علیه السّلام در هشت سالگی اسلام آورد؛ و یکی از کوفیان در جنگ صفین ابیاتی درباره امیرالمؤمنین سروده است:

-« تو آن امامی هستی که امید داریم با اطاعت از وی از خدای رحمان در روز نشور آمرزیده شویم؛ - تو آن بخش از دین ما را که برای ما سمبهم بود، روشن کردی پروردگارت تو را از جانب ما نیکی عنایت فرماید؛

- جانم فدای آن بهترینِ همه مردم، بعد از پیامبر است همان علی نیکو که مولای ماست.

- برادر پیامبر و هم چنین مولای مومنان و اولین کسی که پیامبر را تصدیق کرد و ایمان آورد.»

و از روایاتی که دوست ما عزّالدین عبدالرزّاق بن رزق الله بن أبی بکر محدّث حنبلی رسغنی الأصل بزرگ شده موصل- که مردی فاضل، ادیب، خوش معاشرت، شیرین سخن و فصیح اللسان بود و با وی در موصل ملاقات کرده و در مورد احادیثی باهم گفتگوها کردیم و به وی گفتم: ای عزّالدین، می‌خواهم از تو درباره چیزی بپرسم و منصفانه پاسخ مرا بدهی. گفت: بلی، گفتم: آیا جایز است که ما را ملزم به قبول روایاتی از صحاح خود کنید که در میان راویان آن عمرو بن عاص، معاویهٔ بن أبی سفیان و عمران بن حطّان که از خوارج بوده است؟ گفت: نه به خدا! و او مرد با انصافی بود، خدایش رحمت کند و در سالی که موصل اشغال شد یعنی سال ششصد و شصت به قتل رسید- روایتی را از عمر نقل کرده‌ام که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود:

ص: ۲۴۵

تو نخستین کسی هستی که با من ایمان آوردی و داناترین مردم به آیات الهی هستی و وفادارترین مردم به عهد و پیمان خدایی و مهربان‌ترین آن‌ها نسبت به رعیّتی و عادل‌ترین آن‌ها در تقسیم کردن بیت‌المال به صورت مساوی و بر خوردار از عظیم‌ترین مزیت‌ها نزد خدایی.

و از جمله احادیثی که فرد مذکور از مسند احمد از حدیث معقل بن یسار استخراج کرده یکی آن است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به فاطمه علیهما السّلام فرمود: آیا خرسند نیستی که تو را به زوجیّت پیشتازترین مردم در اسلام آوردن و عالم‌ترین و بردبارترین آن‌ها در آوردم؟ و از تفسیر ثعلبی در تفسیر قول خدای متعال:«وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنصَار...» - . توبه / ۱۰۰ - {و

پیشگامانِ نخستین از مهاجران و انصار...} ثعلبی گوید: عُلما اتّفاق نظر دارند که اوّلین کسی از مردان که بعد از خدیجه به رسول خدا ایمان آورد، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود و این گفته ابن عباس، جابر بن عبدالله انصاری، زید بن ارقم، محمّد بن المنکدر، ربیعهٔ الرای، ابو الجارود و مزنی است.

و کلبی گوید: امیرالمؤمنین علیه السّلام در سن نه سالگی به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ایمان آورد.

از خصائص نطنزی از علی علیه السلام روایت کرده که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: روز دوشنبه نبوت بر من نازل شد و علی در روز سه شنبه با من نماز خواند.

از خصائص نطنزی در قول خدای متعال:« وَ ارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِین» - . بقره / ۴۳ - {

و با رکوع کنندگان رکوع کنید.} گوید: این آیه منحصراً درباره پیامبر و علی نازل گردیده زیرا آن دو نخستین کسانی بودند که نمازگزارده و به رکوع رفتند.

و از کتاب خصائص از عباس بن عبدالمطلّب روایت شده که گفت: شنیدم عمر بن خطاب می‌گفت: دست از عیب‌جویی علی بردارید که من شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میفرمود در علی سه خصلت هست، و من دوست داشتم یکی از آن‌ها به من تعلّق داشت، زیرا هریک از آن نزد من دوست داشتنی‌تر از هر آنچه آفتاب بر آن می‌تاید است؛ من و ابوبکر و ابوعبیده جرّاح به همراه برخی از صحابه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در محضر ایشان بودیم که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله دست بر روی شانه علی بن ابی طالب زده سپس فرمود: یا علی، تو اوّلین کسی هستی که اسلام آوردی، و تو اوّلین کسی هستی که ایمان آوردی و تو نزد من منزلت هارون از موسی را داری، یا علی، دروغ می‌گوید آنکه گمان می‌کند مرا دوست می‌دارد ولی با تو دشمنی می‌کند .

ص: ۲۴۶

و از تفسیر ابن الجحّام در قول خدای متعال:« وَ مَن يُطِعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُوْلَئکَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيهِم...» - . نساء/ ۶۹ - {و

کسانی که از خدا و پیامبر اطاعت کنند، در زمره کسانی خواهند بود که خدا ایشان را گرامی داشته ...} آورده است که علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، آیا می‌توانیم در بهشت هر گاه که خواستیم به دیدارتان بیاییم؟ فرمود: یا علی، هر پیامبری همراهی دارد که او نخستین کسی است که از اُمّتش که به وی ایمان آورده باشد؛ سپس این آیه نازل شد:« فَأُوْلَئِکَ مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیهِم مِّنَ النَّبِیِّنَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِینَ وَ حَسُنَ أُوْلَئکَ رَفِیقًا» - . کشف الغمهٔ : ۲۶-۲۵ . نساء/ ۶۹ - {آنان

در زمره کسانی خواهند بود که خدا ایشان را گرامی داشته [یعنی] با پیامبران و راستان و شهیدان و شایستگانند و آنان چه نیکو همدمانند.} پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی را نزد خود خوانده و به وی فرمود: خداوند پاسخ سوال تو را به من نازل کرده است و تو را رفیق و همراه من قرار داده است، چون تو نخستین کسی هستی که اسلام آورده و صدّیق اکبر هستی.

و از کتاب المسترشد از سلمان فارسی روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله

فرمود: بهترینِ این اُمّت پس از من نخستین کسی است که اسلام آورده باشد، علی بن ابی طالب علیه السّلام .

**[ترجمه]

«۴۲»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ رِبْعِیِّ بْنِ خِرَاشٍ قَالَ قَالَ عَلِیٌّ: اجْتَمَعَتْ قُرَیْشٌ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ فِیهِمْ سُهَیْلُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالُوا یَا مُحَمَّدُ أَرِقَّاؤُنَا نَزَلُوا بِکَ (۴) فَارْدُدْهُمْ عَلَیْنَا فَغَضِبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله حَتَّی رُئِیَ الْغَضَبُ فِی وَجْهِهِ ثُمَّ قَالَ لَتَنْتَهُنَّ یَا مَعْشَرَ قُرَیْشٍ أَوْ لَیَبْعَثَنَّ اللَّهُ عَلَیْکُمْ رَجُلًا مِنْکُمْ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِیمَانِ (۵) یَضْرِبُ رِقَابَکُمْ عَلَی الدِّینِ قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَبُو بَکْرٍ قَالَ لَا فَقِیلَ عُمَرُ قَالَ لَا لَکِنَّهُ خَاصِفُ النَّعْلِ الَّذِی فِی الْحُجْرَهِ قَالَ فَاسْتَقْطَعَ النَّاسُ ذَلِکَ مِنْ عَلِیٍّ علیه السلام(۶) فَقَالَ أَمَا إِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لَا تَکْذِبُوا عَلَیَّ فَإِنَّهُ مَنْ کَذَبَ عَلَیَّ مُتَعَمِّداً یَلِجُ النَّارَ.

وَ مِنْهُ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَ فَتَحْتُ خَیْبَرَ لَوْ لَا أَنْ تَقُولَ فِیکَ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِی مَا قَالَتِ النَّصَارَی فِی عِیسَی بْنِ مَرْیَمَ لَقُلْتُ الْیَوْمَ فِیکَ مَقَالًا لَا تَمُرُّ عَلَی مَلَإٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ إِلَّا أَخَذُوا مِنْ تُرَابِ رِجْلَیْکَ وَ فَضْلِ طَهُورِکَ یَسْتَشْفُونَ بِهِ وَ لَکِنَّ حَسْبَکَ أَنْ تَکُونَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ تَرِثُنِی وَ أَرِثُکَ وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا

۱- ۱. سوره النساء ۶۹.

۲- ۲. سوره النساء ۶۹.

۳- ۳. کشف الغمّه: ۲۵ و ۲۶.

۴- ۴. فی المصدر: لحقوا بک.

۵- ۵. فی المصدر: بالایمان.

۶- ۶. فى المصدر: فاستفظع الناس ذلک من علىّ بن أبى طالب عليه السلام. و استفظع الامر: وجده فظيعا و هو الامر الشديد.

أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَ أَنْتَ تُؤَدِّي دَيْنِي وَ تُقَاتِلُ عَلَى سُنَّتِي وَ أَنْتَ فِي الْآخِرَهِ أَقْرَبُ النَّاسِ مِنِّي وَ إِنَّكَ غَداً عَلَى الْحَوْضِ خَلِيفَتِي تَذُودُ عَنْهُ الْمُنَافِقِينَ وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ وَ أَنْتَ أَوَّلُ دَاخِلِ الْجَنَّهِ مِنْ أُمَّتِي وَ إِنَّ شِيعَتَكَ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ رِوَاءً مرويون [مَرْوِيِّينَ] مُبْيَضَّهً وُجُوهُهُمْ حَوْلِي أَشْفَعُ لَهُمْ فَيَكُونُونَ غَداً فِي الْجَنَّهِ جِيرَانِي وَ إِنَّ عَدُوَّكَ غَداً ظِمَاءٌ مُظْمَئُونَ مُسْوَدَّهٌ وُجُوهُهُمْ مُقْحَمُونَ (۱) حَرْبُكَ حَرْبِي وَ سِلْمُكَ سِلْمِي وَ سِرُّكَ سِرِّي وَ عَلَانِيَتُكَ عَلَانِيَتِي وَ سَرِيرَهُ صَدْرِكَ كَسَرِيرَهِ صَدْرِي وَ أَنْتَ بَابُ عِلْمِي وَ إِنَّ وُلْدَكَ وُلْدِي وَ لَحْمَكَ لَحْمِي وَ دَمَكَ دَمِي وَ إِنَّ الْحَقَّ مَعَكَ وَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِكَ وَ فِي قَلْبِكَ وَ بَيْنَ

عَيْنَيْكَ وَ الْإِيمَانَ مُخَالِطٌ لَحْمَكَ وَ دَمَكَ كَمَا خَالَطَ لَحْمِي وَ دَمِي وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَنِي أَنْ أُبَشِّرَكَ أَنَّكَ وَ عِتْرَتَكَ فِي الْجَنَّهِ وَ أَنَّ عَدُوَّكَ فِي النَّارِ لَا يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ مُبْغِضٌ لَكَ وَ لَا يَغِيبُ عَنْهُ مُحِبٌّ لَكَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَخَرَرْتُ لِلَّهِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى سَاجِداً وَ حَمِدْتُهُ عَلَى مَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيَّ مِنَ الْإِسْلَامِ وَ الْقُرْآنِ وَ حَبَّبَنِي إِلَى خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ.

وَ مِنْهُ: قَالَ بَلَغَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنَّ قَوْماً تَنَقَّصُوا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (۲) فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ ذَكَرَ عَلِيّاً وَ فَضْلَهُ وَ سَابِقَتَهُ ثُمَّ قَالَ حَدَّثَنِي عِرَاكُ بْنُ مَالِكٍ الْغِفَارِيُّ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عِنْدِي إِذْ أَتَاهُ جَبْرَئِيلُ فَنَادَاهُ (۳) فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ضَاحِكاً فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْهُ (۴) قُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَضْحَكَكَ فَقَالَ أَخْبَرَنِي جَبْرَئِيلُ أَنَّهُ مَرَّ بِعَلِيٍّ عليه السلام وَ هُوَ يَرْعَى ذَوْداً لَهُ وَ هُوَ نَائِمٌ قَدْ أُبْدِيَ بَعْضُ جَسَدِهِ قَالَ فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ ثَوْبَهُ فَوَجَدْتُ بَرْدَ إِيمَانِهِ قَدْ وَصَلَ إِلَى قَلْبِي.

وَ مِنْهُ عَنْ فَخْرِ خُوارِزْمَ أَبِي الْقَاسِمِ مَحْمُودِ بْنِ عُمَرَ الزَّمَخْشَرِيِّ عَنْ رِجَالِهِ قَالَ: جَاءَ رَجُلَانِ إِلَى عُمَرَ فَقَالا لَهُ مَا تَرَى فِي طَلَاقِ الْأَمَهِ فَقَامَ إِلَى حَلْقَهٍ فِيهَا رَجُلٌ أَصْلَعُ فَقَالَ مَا تَرَى

۱- ۱. فحم- كمنع-: لم يستطع جوابا. و كشرف: اسود. و فی المصدر: مقمحون.

۲- ۲. فی المصدر: تنقصوا عليا.

۳- ۳. فی المصدر: فناجاه خ ل.

۴- ۴. سرى عنه: زال عنه ما كان يجده.

فِی طَلَاقِ الْأَمِهِ فَقَالَ (۱) اثْنَتَانِ فَالْتَفَتَ إِلَیْهِمَا فَقَالَ اثْنَتَانِ فَقَالَ لَهُ أَحَدُهُمَا جِئْنَاکَ وَ أَنْتَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ فَسَأَلْنَاکَ عَنْ طَلَاقِ الْأَمِهِ فَجِئْتَ إِلَی رَجُلٍ فَسَأَلْتَهُ فَوَ اللَّهِ مَا کَلَّمَکَ فَقَالَ عُمَرُ وَیْلَکَ أَ تَدْرِی مَنْ هَذَا هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وُضِعَتْ فِی کِفَّهٍ وَ وُضِعَ إِیمَانُ عَلِیٍ (۲) لَرَجَحَ إِیمَانُ عَلِیٍّ.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: أَشْهَدُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَسَمِعْتُهُ وَ هُوَ یَقُولُ لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعَ وَ الْأَرَضِینَ السَّبْعَ فِی کِفَّهِ مِیزَانٍ وَ وُضِعَ إِیمَانُ عَلِیٍّ فِی کِفَّهِ مِیزَانٍ لَرَجَحَ إِیمَانُ عَلِیٍّ.

وَ مِنْهَا قَالَ: رَأَی أَبُو طَالِبٍ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَتْفُلُ فِی فِیِّ عَلِیٍّ فَقَالَ مَا هَذَا یَا مُحَمَّدُ قَالَ إِیمَانٌ وَ حِکْمَهٌ فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ لِعَلِیٍّ یَا بُنَیَّ انْصُرِ ابْنَ عَمِّکَ وَ آزِرْهُ (۳).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از مناقب خوارزمی از منصور بن ربعی بن خراش روایت کرده که علی علیه السّلام فرمود: قریش نزد پیامبر صَلی الله علیهِ و آله گرد آمده‌اند و سهیل بن عمرو نیز در میان ایشان بود، پس گفتند یا محمّد، بندگان ما به تو پیوسته‌اند، آن‌ها را به ما بازگردانید. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله چنان به خشم آمد که آثار غضب در رخسارشان هویدا گشته و فرمود: ای جماعت قریش، دست بر می‌دارید یا اینکه به خدا سوگند خداوند مردی از خودتان را که قلبش را برای ایمان آزموده برمی‌انگیزد تا گردن‌هایتان را در راه دین بزند؟! عرض شد: یا رسول الله، ابوبکر است؟ فرمود: نه. عرض شد: عمر؟ فرمود: نه، لیکن او کسی است که در اتاق مشغول پینه زدن کفش است. راوی گوید: پس مردم یقین کردند که منظور از آن مرد، علی بن ابی طالب علیه السلام است. راوی گوید: اما من شنیدم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: به من نسبت دروغ ندهید، زیرا هرکس از روی عمد به من نسبت دروغ بدهد، وارد دوزخ می‌شود.

و در آن کتاب به نقل از علی علیه السّلام آورده است که روزی که خیبر را گشودم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: اگر بیم آن نداشتم که گروه‌هایی از اُمّت من چیزهایی درباره تو بگویند که نصاری درباره عیسی بن مریم می گویند، امروز سخنی درباره تو می گفتم که بر هر جمعی از مسلمانان گذر نمیکردی مگر اینکه مردم خاک پا و آب وضوی تو را برای طلب شفا ببرند، لیکن همین تو را بس که تو از من باشی و من از تو، از من ارث بری و از تو ارث برم و تو نزد من منزلت هارون از موسی را داری اِلّا

ص: ۲۴۷

اینکه هیچ پیامبری پس از من نخواهد آمد، و تو وام مرا ادا می کنی و در دفاع از سنّت من می‌جنگی و تو در آخرت نزدیک‌ترینِ مردم به منی، و تو فردای قیامت در کنار حوض جانشین منی که منافقان را از آن می‌رانی، و تو نخستین کسی هستی که در کنار حوض بر من وارد می‌شوی و تو اوّلین کسی هستی از اُمّت من که وارد بهشت می‌شود، و تاکیداً شیعیان تو بر منبرهایی از نور قرار دارند و سیراب گشته از آب کوثر با چهره‌های سپید پیرامون من خواهند بود، ایشان را شفاعت می کنم و در بهشت همسایه‌ام خواهند بود. و یقیناً دشمنان تو فردای قیامت تشنه و روسیاه و لب فرو بسته خواهند بود، جنگ با تو جنگ با من است و آشتی کردن با تو آشتی کردن با من است، نهان تو نهانِ من و آشکار تو آشکار من است، رازهای سینه تو رازهای سینه من است، و تو دروازه علم منی، فرزندان تو فرزندان من هستند و گوشت تو گوشت من و خون تو خون من است

و به راستی که حق با توست و حق بر زبان تو و در قلب توست و پیوسته چشم به سوی حق داری و ایمان با گوشت و خون تو درآمیخته همان‌طور که در گوشت و خون من درآمیخت، خدای عزّوجل مرا فرمان داده که تو را بشارت دهم به اینکه تو و عترت تو در بهشتی و دشمن تو در دوزخ است، دشمن تو بر حوض کوثر وارد نشود و دوستدار تو از آن محروم نگردد؛ راوی گوید: علی علیه السّلام فرمود: پس سجده شکر به درگاه خدای سبحان بلند مرتبه به جای آورده، او را به خاطر نعمت‌هایی که به برکت اسلام و قرآن بر من ارزانی داشته و مرا نزد خاتم پیامبران و سرور مرسلین محبوب گردانیده، سپاس گفتم.

و از آن کتاب روایت کرده که گفت: به عمر بن عبدالعزیز خبر رسید که عده‌ای به علی بن ابی طالب علیه السلام توهین می... کنند، پس بر منبر رفته و حمد و ثنای خدا را به جا آورده بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله درود فرستاد و از علی و فضل و سابقه وی سخن به میان آورده سپس گفت: عراک بن مالک غفاری مرا از ام سلمه روایت کرد که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در خانه من بود که جبرئیل بر آن حضرت نازل گشته و آهسته سخنی با وی گفت: پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله

به نشانه خنده تبسّم فرمود. و چون این حالت از وی زایل گشت عرض کردم: پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول الله، سبب خنده شما چه بود؟ فرمود: جبرئیل به من خبر داد در حالی بر علی علیه السّلام گذشته که وی تعدادی شتر را که متعلّق به او بوده‌اند به چرا برده و به خواب رفته و بخشی از اندام وی مکشوف شده بود. جبرئیل گفت: پس بدنش را با جامه‌اش پوشاندم و احساس کردم خنکای نسیم ایمان او به قلبم رسید.

و از آن کتاب از فخر خوارزم ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشری از رجال خود روایت کرده گوید: دو مرد نزد عمر آمده و گفتند: در مورد طلاق کنیز چه می‌گویی؟پس وی برخاسته به طرف جمعی رفت که مردی اصلع(طاس) در میان ایشان بود و به وی گفت:

ص: ۲۴۸

در مورد طلاق کنیز چه می‌گویی؟ امام اشاره فرمود: دو بار. پس عمر رو به آن دو نفر کرده و گفت: دو بار! یکی از آن دو گفت: در حالی که ما نزد تو آمدیم که امیرمؤمنانی، و تو نزد مردی آمدی و همان سؤال را از وی کردی اما به خدا سوگند او با تو سخن نگفت. پس عمر گفت: وای بر تو! می‌دانی این مرد کیست؟ این علی بن ابی طالب است، من شنیدم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: اگر آسمان‌ها و زمین در یک کفّه ترازو گذاشته شود و ایمان علی در کفّه دیگر، ایمان علی فزونی می‌یابد.

و از مناقب از عمر بن خطّاب آورده است که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را گواه می‌گیرم که از آن حضرت شنیدم که فرمود: اگر هفت آسمان و هفت زمین در کفّه یک ترازو قرار داده شوند و ایمان علی در کفه دیگر، حتماً ایمان علی فزونی خواهد یافت.

و از همان کتاب آمده است که گفت: ابوطالب پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را یافت که آب دهان خود را در دهان علی می... اندازد، پس گفت: این چه کاری است یا محمّد؟! فرمود: ایمان و حکمت است. پس ابوطالب به علی گفت: فرزندم،

عموزاده‌ات را یاری کن و پشتیبان او باش. - . کشف الغمّهٔ: ۸۴-۸۳ -

**[ترجمه]

بیان

الذود من الإبل ما بين الثنتين إلى التسع و قيل ما بين الثلاث إلى العشر.

**[ترجمه]«الذود» از شتران: بین دو تا نُه شتر، و گفته شده بین سه تا ده شتر.

**[ترجمه]

«۴۳»

كنز، [كنز جامع الفوائد] و تأويل الآيات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدَانَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ الرَّاشِدِيِّ وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَخْلَدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ قَالا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ هَاشِمٍ السِّمْسَارُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله جَمَعَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فِي الشِّعْبِ وَ هُمْ يَوْمَئِذٍ وُلْدُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ أَوْلَادُهُمْ أَرْبَعُونَ رَجُلًا فَصَنَعَ لَهُمْ رِجْلَ شَاةٍ وَ ثَرَدَ لَهُمْ ثُرْدَةً وَ صَبَّ عَلَيْهَا ذَلِكَ الْمَرَقَ وَ اللَّحْمَ ثُمَّ قَدَّمَهَا إِلَيْهِمْ فَأَكَلُوا مِنْهَا حَتَّى تَضَلَّعُوا ثُمَّ سَقَاهُمْ عُسّاً وَاحِداً مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبُوا كُلُّهُمْ مِنْ ذَلِكَ الْعُسِّ حَتَّى رَوُوا مِنْهُ فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ وَ اللَّهِ إِنَّ هُنَا لَنَفَراً يَأْكُلُ أَحَدُهُمُ الْجَفْنَةَ وَ لَا تَكَادُ تُشْبِعُهُ وَ يَشْرَبُ الظَّرْفَ مِنَ النَّبِيذِ فَمَا يُرْوِيهِ وَ إِنَّ ابْنَ أَبِي كَبْشَةَ دَعَانَا فَجَمَعَنَا عَلَى رِجْلِ شَاةٍ وَ عُسٍّ مِنْ شَرَابٍ فَشَبِعْنَا وَ رَوِينَا مِنْهَا إِنَّ هَذَا لَهُوَ السِّحْرُ الْمُبِينُ قَالَ ثُمَّ دَعَاهُمْ فَقَالَ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ أَمَرَنِي أَنْ أُنْذِرَ عَشِيرَتِيَ الْأَقْرَبِينَ وَ رَهْطِيَ الْمُخْلَصِينَ وَ أَنْتُمْ عَشِيرَتِيَ الْأَقْرَبُونَ وَ رَهْطِيَ الْمُخْلَصُونَ وَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيّاً إِلَّا جَعَلَ لَهُ مِنْ أَهْلِهِ أَخاً وَ وَارِثاً وَ وَزِيراً وَ وَصِيّاً فَأَيُّكُمْ يَقُومُ يُبَايِعُنِي عَلَى أَنَّهُ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ وَارِثِي

۱- ۱. الظاهر أن« قال» هنا بمعنى« أشار» كما يستفاد من ذيل الروايه.

۲- ۲. في المصدر: و وضع ايمان على في كفه.

۳- ۳. كشف الغمّه: ۸۳- ۸۴.

دُونَ أَهْلِي وَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي وَ يَكُونُ مِنِّي بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي فَأَسْكَتَ الْقَوْمُ فَقَالَ وَ اللَّهِ لَيَقُومَنَّ قَائِمُكُمْ أَوْ لَيَكُونَنَّ فِي غَيْرِكُمْ ثُمَّ لَتَنْدَمُنَّ قَالَ فَقَامَ عَلِيٌّ علیه السلام وَ هُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ كُلُّهُمْ فَبَايَعَهُ وَ أَجَابَهُ إِلَى مَا دَعَاهُ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ ادْنُ مِنِّي فَدَنَا مِنْهُ فَقَالَ لَهُ افْتَحْ فَاكَ فَفَتَحَهُ فَنَفَثَ فِيهِ مِنْ رِيقِهِ وَ تَفَلَ بَيْنَ كَتِفَيْهِ وَ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ لَبِئْسَ مَا جَزَيْتَ بِهِ ابْنَ عَمِّكَ أَجَابَكَ لِمَا دَعَوْتَهُ إِلَيْهِ فَمَلَأْتَ فَاهُ وَ وَجْهَهُ بُزَاقاً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَلْ مَلَأْتُهُ عِلْماً وَ حِلْماً وَ فِقْهاً(۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرزندان عبدالمطّلب را که خود با فرزندانشان بالغ بر چهل نفر بودند، در شِعب دعوت نمود و با ران یک گوسفند آبگوشتی برای آنان فراهم آورد و مقداری نان خرد کرده و آن آبگوشت را روی نان ریخت و آن را جلو ایشان گذاشت. آنان از آن ترید آنقدر خوردند که کاملاً سیر شدند سپس یک کاسه بزرگ شیر برایشان آوردند و همگی از آن نوشیدند و کاملاً سیر شدند، پس ابولهب گفت به خدا سوگند در این جمع کسانی هستند که یک کاسه

بزرگ آبگوشت را به تنهایی می‌خورد بی‌آنکه کاملاً سیر شوند! و ظرفی شراب می‌نوشد بی‌آنکه تشنگی آن‌ها برطرف سازد ولی پسر ابوکبشه ما را به یک ران گوسفند و سبویی نوشیدنی دعوت نمود و همگی سیر خوردیم و سیراب شدیم، این همان جادوی آشکار است! راوی گوید: پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله ایشان را دعوت به اسلام نموده فرمود: همانا خدای عزّوجل مرا فرمان داده خویشاوندان نزدیک و خاندان خالص خود را هشدار دهم و خداوند پیامبری را مبعوث نفرموده مگر اینکه از خاندان او برایش برادر، وارث، وزیر و وصیّ قرار داده باشد، اکنون کدامیک از شما برمی‌خیزد و با این شرط با من بیعت می‌کند که برادر، وزیر و وارث من

از میان خاندانم باشد و وصی من و جانشین من در خاندانم باشد و منزلتش نزد من همانند منزلت هارون از موسی باشد إلّا اینکه پس از من پیامبری نخواهد آمد؟ پس آن قوم سکوت کردند؛ فرمود: به خدا سوگند یا یکی از شما برمی‌خیزد(و این دعوت را می‌پذیرد) یا اینکه این منصب به دیگران خواهد رسید و آن‌گاه به سختی پشیمان خواهید شد! پس علی علیه السّلام در مقابل نگاه همگی حاضران به وی، از جا برخاسته، با آن حضرت بیعت نمود و دعوت وی را به آنچه او را به آن دعوت کرده بود، اجابت نمود؛ پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: نزدیک من بیا! پس علی علیه السّلام به وی نزدیک شد، آن‌گاه به وی فرمود: دهانت را بگشا، چون

علی علیه السّلام دهانش را باز کرد، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آب دهان خود را در دهان او انداخته کما اینکه بر میان دو شانه او و جناغ سینه‌اش آب دهان انداخت؛ پس ابولهب گفت: چه بد پاداشی به عموزاده‌ات که دعوت تو را اجابت نمود، دادی و دهان و صورت او را پر از آب دهان کردی! پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بلکه وجود او را از علم و حِلم و فهم پر کردم. -. نسخه خطی. و آن را در برهان ۳: ۱۹۱-۱۹۰ آورده است. -

**[ترجمه]

أَقُولُ رَوَى ابْنُ الْأَثِيرِ فِی جَامِعِ الْأُصُولِ مِنْ سُنَنِ أَبِی دَاوُدَ وَ صَحِیحِ التِّرْمِذِیِّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا كَانَ یَوْمُ الْحُدَیْبِیَهِ خَرَجَ إِلَیْنَا نَاسٌ مِنَ الْمُشْرِكِینَ مِنْهُمْ سُهَیْلُ بْنُ عَمْرٍو وَ أُنَاسٌ مِنْ رُؤَسَاءِ الْمُشْرِكِینَ فَقَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ خَرَجَ إِلَیْكَ نَاسٌ مِنْ أَبْنَائِنَا وَ إِخْوَانِنَا وَ أَرِقَّائِنَا وَ لَیْسَ لَهُمْ فِقْهٌ فِی الدِّینِ وَ إِنَّمَا خَرَجُوا فِرَاراً مِنْ أَمْوَالِنَا وَ ضِیَاعِنَا فَارْدُدْهُمْ إِلَیْنَا فَإِنْ لَمْ یَكُنْ فِقْهٌ فِی الدِّینِ سَنُفَقِّهُهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا مَعْشَرَ قُرَیْشٍ لَتَنْتَهُنَّ أَوْ لَیَبْعَثَنَّ اللَّهُ إِلَیْكُمْ مَنْ یَضْرِبُ رِقَابَكُمْ بِالسَّیْفِ عَلَی الدِّینِ قَدِ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ (۲) عَلَی الْإِیمَانِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ مَنْ هُوَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُوَ خَاصِفُ النَّعْلِ وَ كَانَ قَدْ أَعْطَی عَلِیّاً علیه السلام نَعْلَهُ یَخْصِفُهَا.

وَ رَوَی مِنَ التِّرْمِذِیِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: بُعِثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّی عَلِیٌّ علیه السلام یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ.

وَ مِنَ التِّرْمِذِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ صَلَّی عَلِیٌّ.

وَ مِنْهُ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ عَلِیٌّ (۳).

أقول: أخبار هذا الباب متفرقه منتشره فی سائر أبواب الكتاب لا سیما باب النصوص و باب جوامع المناقب و أبواب الاحتجاجات و أبواب تأویل الآیات.

**[ترجمه]می گویم: ابن أثیر در جامع الأصول از سنن ابوداود و صحیح ترمذی از علی علیه السّلام آورده است كه آن حضرت فرمود: چون روز حدیبیّه فرا رسید، جمعی از مشركان از جمله سهیل بن عمرو و مردمانی از بزرگان مشركین نزد ما آمده و گفتند: یا رسول الله، عده‌ای از فرزندان و برادران و بندگان ما به سوی شما آمده‌اند بی‌آنكه فهمی در دین داشته باشند بلكه به خاطر فرار از اموال و املاك ما به شما پیوسته‌اند، پس ایشان را به ما بازگردانید، تا اگر از فهم دین بی‌بهره باشند، آنان را آگاه سازیم. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای گروه قریش، اگر از این تصمیم منصرف نشوید، خدای متعال مردی را بر علیه شما خواهد انگیخت كه دلش را به نور ایمان آزموده و گردن‌های شما را بر سر دین خواهد زد! ابوبكر و عمر گفتند: او كیست یا رسول الله؟ فرمود: آنكه دارد كفش را وصله می كند، و آن حضرت كفش خود را به علی علیه السّلام داده بود تا آن را وصله كند.

و از ترمذی از انس روایت كرده كه گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله روز دوشنبه به نبوّت مبعوث گردید و علی علیه السّلام روز سه‌شنبه با وی نماز گزارد .

و از ترمذی از ابن عباس آورده است كه گفت: نخستین كسی كه نماز گزارد، علی بود.

و از او از زید بن ارقم آورده است: اوّلین كسی كه اسلام آورد علی بود. - . نسخه خطی -

می گویم: روایات این باب در سایر باب‌های كتاب پخش و پراكنده است بالأخص در باب‌های، نصوص، باب جوامع المناقب، باب‌های احتجاجات و باب‌های تأویل آیات.

**[ترجمه]

«۴۵»

یف، [الطرائف] أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ یَرْفَعُهُ إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ عَلِیّاً أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ.

وَ رَوَاهُ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ وَ رَوَی ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ الشَّافِعِیُّ فِی الْمَنَاقِبِ وَ الثَّعْلَبِیُّ فِی

ص: ۲۵۰

۱- ۱. مخطوط، و أورده فی البرهان ۳: ۱۹۰ و ۱۹۱.

۲- ۲. هذا هو الصحیح کامر فی ص ۲۴۷ و فی(ک) قلوبهم و هو سهو(ب).

۳- ۳. مخطوط، و توجد الروایه الثانیه فی التیسیر.

تَفْسِيرِهِ وَ رَوَی أَیْضاً أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ أَنَّهُ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله(۱) عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

و رواه أیضا الثعلبی و ابن المغازلی و روی أیضا أحمد بن حنبل فی مسنده: أن علیا صلی مع رسول الله (۲) سبع سنین قبل أن یصلی معه أحد.

وَ رَوَى ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَبِی أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صَلَّتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيٍّ سَبْعَ سِنِينَ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يُصَلِّ مَعِی أَحَدٌ غَيْرُهُ.

وَ رَوَاهُ أَيْضاً ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ فِی الْمَنَاقِبِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: صَلَّتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيٍّ سَبْعاً وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يُرْفَعْ إِلَى السَّمَاءِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ إِلَّا مِنِّی وَ مِنْهُ.

وَ رَوَى الثَّعْلَبِيُّ فِی تَفْسِيرِهِ: أَنَّ أَوَّلَ ذَكَرٍ آمَنَ بِالنَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ صَدَّقَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ الثَّعْلَبِيُّ وَ هُوَ قَوْلُ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ جَابِرٍ وَ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ وَ رَبِيعَةِ الرَّأْيِ وَ أَبِی حَيَّانَ وَ الْمُزَنِيِّ.

وَ رَوَى الثَّعْلَبِيُّ فِی تَفْسِيرِه: أَنَّ أَبَا طَالِبٍ قَالَ لِعَلِيٍّ أَيْ بُنَيَّ مَا هَذَا الدِّينُ الَّذِی أَنْتَ عَلَيْهِ قَالَ يَا أَبَتِ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ صَدَّقْتُهُ فِيمَا جَاءَ بِهِ وَ صَلَّيْتُ مَعَهُ لِلَّهِ تَعَالَى فَقَالَ لَهُ أَمَا إِنَّ مُحَمَّداً لَا يَدْعُو إِلَّا إِلَى خَيْرٍ فَالْزَمْهُ.

وَ رَوَى ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ: فِی قَوْلِهِ وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ (۳) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَبَقَ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ إِلَى مُوسَى وَ صَاحِبُ يَاسِينَ إِلَى عِيسَى وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله(۴).

**[ترجمه]الطرائف: احمد بن حنبل در مسند خود مرفوعاً از ابن عباس روایت کرده که گفت: علی اوّلین کسی بود که اسلام آورد، و آن را از چند طریق روایت کرده است. و ابن مغازلی شافعی در مناقب و ثعلبی در

ص: ۲۵۰

تفسیر خود، و نیز احمد بن حنبل از زید بن ارقم روایت کرده که گفت: نخستین کسی با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد علی بن ابی طالب بود. ثعلبی و ابن مغازلی نیز آن را روایت کرده‌اند. نیز احمد بن حنبل در مسند خود روایت کرده که علی هفت سال پیش از آنکه کسی با پیامبر نماز بخواند، با وی نماز گزارد، و ابن مغازلی از ابوأیّوب انصاری روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشتگان هفت سال بر من و علی صلوات فرستادند، زیرا جز او کسی با من نماز نگزارد. و نیز ابن مغازلی در مناقب از انس بن مالک روایت کرده که گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: فرشتگان هفت سال بر من و علی صلوات فرستادند، زیرا در این مدت گواهی «لا إله إلّا الله» و اینکه محمّد بنده و رسول اوست جز از طرف من و او به آسمان نمی‌رفت.

و ثعلبی در تفسیر خود آورده است که اوّلین مردی که به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله ایمان آورده و تصدیقش نمود، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود، ثعلبی گوید: و این گفته ابن عباس، جابر، زید بن ارقم، محمّد بن منکدر، ربیعهٔ الرای، ابوحیّان و مزنی است .

و ثعلبی در تفسیر خود روایت کرده که ابوطالب به علی گفت: فرزندم، این دینی که تو بر آنی، چیست؟ فرمود: پدرجان، به خدا و رسولش ایمان آورده، در آنچه آورده تصدیقش نمودم و به همراه وی برای خدای متعال نماز گزاردم، پس ابوطالب به وی گفت: بدان که محمّد جز به خیر دعوت نمی‌کند، پس ملازم وی باش!

و ابن مغازلی در قول خدای متعال:« وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُون...» - . توبه/ ۱۰۰ - {و

پیشگامانِ نخستین...} از ابن عباس آورده است که گفت: یوشع بن نون پیش از دیگران به موسی ایمان آورد، و صاحب آل یاسین پیش از دیگران به عیسی ایمان آورد و علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین علیه السّلام پیش از بقیه به محمّد ایمان آورد. - . الطرائف: ۶ -

**[ترجمه]

«۴۶»

یف، [الطرائف] الثَّعْلَبِيُّ: فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (۵) يَرْفَعُ الْحَدِيثَ إِلَى الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ هُمْ يَوْمَئِذٍ أَرْبَعُونَ رَجُلًا الرَّجُلُ مِنْهُمْ يَأْكُلُ الْمُسِنَّةَ وَ يَشْرَبُ الْعُسَ

۱- ۱. فی المصدر: مع رسول اللّه.

۲- ۲. فی المصدر: مع النبیّ.

۳- ۳. سوره التوبه: ۱۰۰.

۴- ۴. الطرائف: ۶ و فیه: و سبق علیّ بن أبی طالب.

۵- ۵. سوره الشعراء: ۲۱۴.

فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ یُدْخَلَ (۱) شَاهٌ فَأَدَمَهَا(۲) ثُمَّ قَالَ ادْنُوا بِسْمِ اللَّهِ فَدَنَا الْقَوْمُ عَشَرَةً عَشَرَةً فَأَكَلُوا حَتَّى صَدَرُوا ثُمَّ دَعَا بِقَعْبٍ (۳) مِنْ لَبَنٍ فَجَرَعَ مِنْهُ جُرْعَةً ثُمَّ قَالَ لَهُمُ اشْرَبُوا بِسْمِ اللَّهِ فَشَرِبُوا حَتَّى رَوُوا فَبَدَرَهُمْ أَبُو لَهَبٍ فَقَالَ هَذَا مَا سَحَرَكُمْ بِهِ الرَّجُلُ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَلَمْ يَتَكَلَّمْ ثُمَّ دَعَاهُمْ مِنَ الْغَدِ عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ ثُمَّ أَنْذَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْبَشِيرُ بِمَا لَمْ يَجِئْ أَحَدٌ بِهِ جِئْتُكُمْ بِالدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ فَأَسْلِمُوا وَ أَطِيعُوا تَهْتَدُوا وَ مَنْ يُؤَاخِينِي وَ يُؤَازِرُنِي وَ يَكُونُ وَلِيِّي وَ وَارِثِي وَ وَصِيِّي بَعْدِي وَ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي وَ يَقْضِي دَيْنِي فَسَكَتَ الْقَوْمُ وَ أَعَادَ ذَلِكَ ثَلَاثاً وَ فِي الْكُلِّ يَسْكُتُ الْقَوْمُ وَ يَقُولُ عَلِيٌّ علیه السلام أَنَا فَقَالَ أَنْتَ فَقَامَ الْقَوْمُ وَ هُمْ يَقُولُونَ لِأَبِي طَالِبٍ أَطِعِ ابْنَكَ فَقَدْ أُمِّرَ عَلَيْكَ (۴).

**[ترجمه]الطرائف: ثعلبی در تفسیر قول خدای متعال:«وَ أَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِين» - . شعراء/ ۲۱۴ - {و

خویشانِ نزدیکت را هشدار ده!} حدیث را به براء بن عازب رسانده که گفت: چون آیه:«وَ أَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِين» نازل گردید، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بنی‌عبدالمطّلب را که در آن روز بالغ بر چهل نفر بودند و هریک از مردان ایشان گوشت شتری را می‌خورد و ظرف بزرگی نوشیدنی می‌نوشید.

ص: ۲۵۱

پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله امر فرمود گوسفندی بیاورند و آن را خورش کرد و سپس فرمود: به نام خدا بفرمایید. پس آن قوم ده نفر نزدیک شده و آن‌قدر خوردند تا سیر شدند. سپس کاسه‌ای شیر خواست و خود یک جرعه از آن نوشیده سپس به ایشان فرمود: به نام خدا بنوشید و آن‌ها آن‌قدر نوشیدند تا سیر شدند. پس ابولهب سخن آغاز کرده و گفت: این چیزی است که این مرد شما را با آن جادو کرد! پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سکوت فرموده و چیزی نگفت: سپس فردا به طعام و شرابی همانند دیروز دعوت فرمود، آن‌گاه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ایشان را هشدار داده و فرمود: ای فرزندان عبدالمطّلب، من از جانب خدای عزّوجل برای شما هم بیم‌دهنده هستم و هم بشارت دهنده‌ام به چیزی که احدی نظیر آن را نیاورده، من دنیا و آخرت را برای شما آورده‌ام، پس اسلام بیاورید و اطاعت کنید، هدایت می‌یابید. پس چه کسی با من برادری می‌کند و پشتیبانم می‌شود و ولی و وارث و وصیّ من بعد از من می‌گردد و جانشین من در میان خاندانم می‌گردد و وام مرا ادا می‌کند؟ پس آن قوم سکوت کردند. و پیامبر سه بار سخن خود را تکرار نمود ولی همه سکوت کردند و در هر سه بار علی علیه السّلام در پاسخ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: من! پس آن حضرت به وی فرمود: تو باش! پس آن جماعت در حالی برخاستند که به ابوطالب می‌گفتند: از پسرت اطاعت کن که امیر توشد. - . الطرائف: ۷ -

**[ترجمه]

«۴۷»

یف، [الطرائف] رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِي مُسْنَدِهِ يَرْفَعُ الْحَدِيثَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ جَمَعَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ (۵) فَاجْتَمَعُوا ثَلَاثِينَ فَأَكَلُوا وَ شَرِبُوا ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ لَهُمْ مَنْ يَضْمَنُ عَلَيَّ دَيْنِي (۶) وَ مَوَاعِيدِي وَ

یَکُونُ مَعِی فِی الْجَنَّهِ وَ یَکُونُ خَلِیفَتِی (۷) فَقَالَ رَجُلٌ لَمْ یُسَمِّهِ شَرِیکٌ یَا رَسُولَ اللَّهِ کُنْتَ (۸) تَجِدُ مَنْ یَقُومُ بِهَذَا ثُمَّ قَالَ الْآخَرُ یُعْرَضُ ذَلِکَ عَلَی أَهْلِ بَیْتِهِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام أَنَا فَقَالَ أَنْتَ.

وَ رَوَاهُ أَیْضاً أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ مِنْ طَرِیقٍ آخَرَ وَ ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ:(۹).

**[ترجمه]الطرائف: احمد بن حنبل در مسند خود روایت کرده است که چون آیه:« وَ أَنذِرْ عَشِیرَتَکَ الْأَقْرَبِین» - . شعراء/ ۲۱۴ - { و خویشانِ نزدیکت را هشدار ده!} نازل شد، پیامبر خاندان خود را که سی نفر مرد بودند، گرد آورد و سه روز خوردند و آشامیدند سپس به آن‌ها فرمود: کیست که وام وعده‌های مرا ضمانت کند تا در بهشت با من باشد و جانشین من گردد؟ پس مردی که شریک (راوی حدیث) از وی نام نبرده ، گفت: یا رسول الله، آیا کسی را پیدا می‌کنی که این را بپذیرد؟ دیگری گفت: او دارد از اهل بیتش می‌پرسد. پس علی علیه السّلام عرض کرد: من! پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: تو باش! و نیز احمد بن حنبل این روایت را از طریقی دیگر و ابن مغازلی هم نقل کرده‌اند. - . الطرائف: ۷ -

**[ترجمه]

«۴۸»

یف، [الطرائف] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْنَا مَنْ أَحَبُّ أَصْحَابِکَ إِلَیْکَ فَإِنْ کَانَ أَمْرٌ کُنَّا مَعَهُ

۱- ۱. کذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر أن یذحل.

۲- ۲. فی المصدر: یأدمها.

۳- ۳. و هو القدح الضخم الغلیظ.

۴- ۴. الطرائف: ۷.

۵- ۵. فی المصدر: جمع النبیّ أهل بیته.

۶- ۶. فی المصدر: من یضمن عنی دینی.

۷- ۷. فی المصدر: تقدیم و تأخیر بین الجملتین.

۸- ۸. فی المصدر: أنت کنت.

۹- ۹. الطرائف: ۷.

وَ إِنْ كَانَ نَائِبَةٌ(۱) كُنَّا مِنْ دُونِهِ فَقَالَ هَذَا عَلِيٌّ أَقْدَمُكُمْ سِلْماً وَ إِسْلَاماً(۲).

**[ترجمه]الطرائف: ابن مردويه بـا اسـناد خود به عبـدالله بن الصـامت از ابوذر رضـی الله عنه روایت کرده که گفت: بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وارد گشته و عرض کردیم: چه کسی نزد شما محبوب‌تر است تا اگر کار مهمی بود در کنار او باشیم

ص: ۲۵۲

و اگر مصیبتی رسـید، از او دفاع کنیم؟ فرمود: ابن علی علیه السّـلام است که از همه شـما در تسـلیم شـدن برای خـدا و اسـلام آوردن مقدّم‌تر است. -. الطرائف: ۷ -

**[ترجمه]

«۴۹»

یف، [الطرائف] الثَّعْلَبِيُّ: فِي تَفْسِـيرِ قَوْلِهِ تَعَـالَى وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولئِكَ الْمُقَرَّبُونَ-(۳) عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَـمِعْتُ عَلِيّاً يَقُولُ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَ أَنَا الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ لَا يَقُولُهَا بَعْدِي إِلَّا كَذَّابٌ مُفْتَرٍ صَلَّيْتُ قَبْلَ النَّاسِ بِسَبْعِ سِنِينَ (۴).

تتمیم: أقول لا_ یخفی علی من شم رائحه الإنسـانیه و ترقی عن درکـات البهیمیه و العصبیه أن سـبق إسـلامه صـلوات الله علیه مع ورود تلک الأخبار المتواتره من طرق الخاصه و العامه من أوضـح الواضـحات و الشاک فیه کالمنکر لأجلی البـدیهیات و أن من تمسک بأن إیمانه کان فی الطفولیه و لم یکن معتبرا فقـد نسب الجهل إلی سـید المرسـلین حیث کلفه ذلک و مدحه به فی کل موطن و به أظهر فضـله علی العـالمین و إلی أشـرف الوصـیین (۵) حیث تمـدح و افتخر و احتـج به فی مجـامع المسـلمین و إلی الصحابه و التابعین حیث لم ینکروا علیه ذلک مع کون أکثرهم من المنافقین و المعاندین ثم اعلم أنا قد ترکنا کثیرا من الروایات و ما یمکن ذکره من التأییـدات فی هـذا المطلب حذرا من التکرار و الإسـهاب (۶) و الإطاله و الإطناب فقـد روی ابن بطریق فی کتاب العمده(۷) فی سـبق إسلامه و صلاته من مسند أحمد بن حنبل ثلاثه عشر حدیثا و من تفسیر الثعلبی أربعه و من مناقب ابن المغازلی سبعه و روی فی المستدرک أیضا أخبارا کثیره فی ذلک و رواه صاحب الصراط المستقیم بأسانید من طرقهم و العلامه فی کشـف الحق (۸) و کشـف الیقیـن (۹) و غیرهمـا بأسانیـد مـن کتبهم و قـد ترکنـا إیرادهـا مع کـثیر مما أورده المفیـد فی الإرشاد(۱۰) و النیسابوری فی

ص: ۲۵۳

۱- ۱. فی المصدر: و ان کانت نائبه.

۲- ۲. الطرائف: ۷.

۳- ۳. سوره الواقعه: ۱۰ و ۱۱.

۴- ۴. لم نجده فی المصدر المطبوع.

۵- ۵. أی فقد نسب الجهل إلی أشرف الوصیین.

۶- ۶. أسهب الكلام: أطال.

۷- ۷. ص ۳۰- ۳۳.

۸- ۸. ص ۱۰۱ و ۱۰۲ و ۱۱۰.

۹- ۹. ص ۸- ۱۲ و ۶۳.

۱۰- ۱۰. ص ۱۳ و ۱۴.

روضه الواعظين (۱) و الطبرسی فی إعلام الوری (۲) و ابن الصباغ فی الفصول المهمه(۳) و غیرها من الأصول و الکتب التی عندنا و إنما نورد لتأیید هذا المقصد الأقصی و المطلب الأسنی مع وضوحه و ظهوره کشمس الضحی حسما(۴) لشبه المباهتین ما أورد عبد الحمید ابن أبی الحدید من مشاهیر المخالفین و الشیخ المفید من أفاخم علمائنا الإمامیه رضوان الله علیهم أجمعین فأما ابن أبی الحدید فقد قال فی شرح نهج البلاغه.

اختلف فی سن علی علیه السلام حین أظهر النبی صلی الله علیه و آله الدعوه إذ تکامل له صلی الله علیه و آله أربعون سنه فالأشهر فی الروایات أنه کان ابن عشر و کثیر من أصحابنا المتکلمین یقولون إنه کان ابن ثلاث عشره سنه ذکر ذلک شیخنا أبو القاسم البلخی و غیره من شیوخنا و الأولون یقولون إنه قتل و هو ابن ثلاث و ستین (۵) و هؤلاء یقولون ابن ست و ستین و الروایات فی ذلک مختلفه و من الناس من یزعم أن سنه کان دون العشر و الأکثر الأظهر خلاف ذلک

وَ ذَکَرَ أَحْمَدُ بْنُ یَحْیَی الْبَلاذُرِیُّ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ الْأَصْفَهَانِیُّ: أَنَّ قُرَیْشاً أَصَابَتْهَا أَزْمَهٌ وَ قَحْطٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَمَّیْهِ حَمْزَهَ وَ الْعَبَّاسِ أَ لَا نَحْمِلُ ثِقْلَ أَبِی طَالِبٍ فِی هَذَا الْمَحْلِ (۶) فَجَاءُوا إِلَیْهِ وَ سَأَلُوهُ أَنْ یَدْفَعَ إِلَیْهِمْ وُلْدَهُ لِیَکْفُوهُ أَمْرَهُمْ فَقَالَ دَعُوا لِی عَقِیلًا وَ خُذُوا مَنْ شِئْتُمْ وَ کَانَ شَدِیدَ الْحُبِّ لِعَقِیلٍ فَأَخَذَ الْعَبَّاسُ طَالِباً وَ أَخَذَ حَمْزَهُ جَعْفَراً وَ أَخَذَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً وَ قَالَ لَهُمْ قَدِ اخْتَرْتُ مَنِ اخْتَارَهُ اللَّهُ لِی عَلَیْکُمْ عَلِیّاً.

قالوا و کان علی فی حجر رسول الله صلی الله علیه و آله منذ کان عمره ست سنین و کان ما یسدی إلیه (۷) من شفقته و إحسانه و بره و حسن تربیته کالمکافأه و المعاوضه لصنیع أبی طالب به

۱- ۱. ص ۷۲- ۷۶.

۲- ۲. ص ۱۸۵ و ۱۸۶.

۳- ۳. ص ۱۰۸.

۴- ۴. حسم الشی ء: قطعه مستأصلا إیاه.

۵- ۵. فی المصدر: ثلاث و ستین سنه.

۶- ۶. المحل- بالفتح فالسکون- الشده. الجدب. انقطاع المطر و یبس الأرض.

۷- ۷. أسدی إلیه: أحسن.

حیث مات عبد المطلب و جعله فی حجره و هذا یطابق أقواله (۱) علیه السلام لقد عبدت الله قبل أن یعبده أحد من هذه الأمه سبع سنین و قوله کنت أسمع الصوت و أبصر الضوء سنین سبعا و رسول الله صلی الله علیه و آله حینئذ صامت ما أذن له فی الإنذار و التبلیغ و ذلک لأنه إذا کان عمره یوم إظهار الدعوه ثلاث عشره سنه و تسلیمه إلی رسول الله من أبیه و هو ابن ست فقد صح أنه کان یعبد الله قبل

الناس بأجمعهم سبع سنین و ابن ست تصح منه العباده إذا کان ذا تمییز علی أن عباده مثله هی التعظیم و الإجلال و خشوع القلب و استخذاء الجوارح (۲) إذا شاهد شیئا من جلال الله سبحانه و آیاته الباهره و مثل هذا موجود فی الصبیان (۳).

و قال فی شرح

قَوْلُهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: إِنِّی وُلِدْتُ عَلَى الْفِطْرَهِ وَ سَبَقْتُ إِلَى الْإِيمَانِ وَ الْهِجْرَهِ.

فإن قیل کیف قال و سبقت إلی الإیمان و قد قال من الناس إن أبا بکر سبق و قد قال قوم إن زید بن حارثه سبقه و الجواب أن أکثر أهل الحدیث و أکثر المحققین من أهل السیره رووا أنه علیه السلام أول من أسلم و نحن نذکر کلام أبی عمر یوسف بن عبد البر(۴) فی کتابه المعروف بالاستیعاب قال أبو عمر فی ترجمه علی علیه السلام.

المروی عن سلمان و أبی ذر و المقداد و خباب و جابر و أبی سعید الخدری و زید بن أرقم أن علیا علیه السلام أول من أسلم و فضله هؤلاء علی غیره قال أبو عمر و قال ابن إسحاق أول من آمن بالله و بمحمد رسول الله صلی الله علیه و آله علی بن أبی طالب و هو قول ابن شهاب إلا أنه قال من الرجال بعد خدیجه

و قال أبو عمر حدثنا أحمد بن محمد قال أخبرنا(۵) أحمد بن الفضل قال حدثنا محمد بن جریر قال أخبرنا علی بن عبد الله الدهقان قال أخبرنا محمد بن صالح عن السماک بن الحرب عن عکرمه عن ابن عباس:

۱- ۱. فی المصدر: قوله علیه السلام.

۲- ۲. استخذأ له: خضع و انقاد.

۳- ۳. شرح النهج ۱: ۶ و ۷.

۴- ۴. فی المصدر: یوسف بن عبد البر المحدث.

۵- ۵. فی المصدر: حدّثنا و کذا فیما یأتی.

قال لعلی علیه السلام أربع خصال لیست لأحد غیره هو أول عربی و عجمی صلی مع رسول الله صلی الله علیه و آله و هو الذی کان لواه معه فی کل زحف و هو الذی صبر معه یوم فر عنه (۱) و هو الذی غسله و أدخله قبره.

قال أبو عمر و روی عن سلمان الفارسی أنه قال: أول هذه الأمه ورودا علی نبیها الحوض أولها إسلاما علی بن أبی طالب.

وَ قَدْ رُوِیَ هَذَا الْحَدِیثُ مَرْفُوعاً عَنْ سَلْمَانَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّهِ وُرُوداً عَلَیَّ الْحَوْضَ أَوَّلُهَا إِسْلَاماً عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

قَالَ أَبُو عُمَرَ وَ رَفْعُهُ أَوْلَی لِأَنَّ مِثْلَهُ لَا یُدْرَکُ بِالرَّأْیِ

قَالَ أَبُو عُمَرَ فَأَمَّا إِسْنَادُهُ الْمَرْفُوعُ فَإِنَّ أَحْمَدَ بْنَ قَاسِمٍ حَدَّثَنَا قَالَ حَدَّثَنَا قَاسِمُ بْنُ أَصْبَغَ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ أَبِی أُسَامَهَ قَالَ حَدَّثَنَا یَحْیَی بْنُ هَاشِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْیَانُ الثَّوْرِیُّ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ أَبِی صَادِقٍ عَنْ حَنَشِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ عُلَیْمٍ الْکِنْدِیِّ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُکُمْ وُرُوداً عَلَیَّ الْحَوْضَ أَوَّلُکُمْ إِسْلَاماً عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

قال أبو عمر و روی أبو داود الطیالسی قال حدثنا ابن عوانه(۲) عن أبی بلخ عن عمرو بن میمون عن ابن عباس أنه قال: أول من صلی مع النبی صلی الله علیه و آله بعد خدیجه علی بن أبی طالب.

قال أبو عمر و حدثنا ابن عوانه(۳) عن أبی بلخ عن عمرو بن میمون عن ابن عباس قال: کان علی أول من آمن من الناس بعد خدیجه.

قال أبو عمر هذا إسناد(۴) لا مطعن فیه لأحد لصحته و ثقه نقلته.

و قد عورض ما ذکرنا فی هذا الباب بما روی فی أبی بکر عن ابن عباس و الصحیح فی أمر أبی بکر أنه أول من أظهر إسلامه کذا قال مجاهد و غیره قالوا و منعه قومه.

۱- ۱. فی المصدر: یوم فرّ عنه غیره.

۲- ۲. الصحیح کما فی المصدر:« أبو عوانه» و هو یعقوب بن إسحاق بن إبراهیم بن زید النیسابوریّ.

۳- ۳. فی المصدر: قال أبو عمر: و حدّثنا عبد الوارث بن سفیان، قال: حدّثنا أصبغ، قال: حدّثنا أحمد بن زهیر بن حرب، قال: حدّثنا الحسن بن جمال، قال: حدّثنا أبو عوانه اه.

۴- ۴. فی المصدر: هذا الاسناد.

قال أبو عمر اتفق ابن شهاب و عبد الله بن محمد بن عقيل و قتاده و ابن إسحاق على أن أول من آمن (۱) من الرجال على و على أن خديجه أول من آمن بالله و رسوله و صدقه فيما جاء به ثم على بعدها و روى على بن نافع (۲) مثل ذلك.

قال أبو عمر و حدثنا عبد الوارث قال حدثنا قاسم قال حدثنا أحمد بن زهير قال حدثنا عبد السلام بن صالح قال حدثنا عبد العزيز بن محمد الدراوردى قال حدثنا عمر و مولى عفره قال: سئل محمد بن كعب القرظى عن أول من أسلم على أم أبو بكر

فقال سبحان الله على أولهما إسلاما و إنما شبه على الناس لأن عليا أخفى إسلامه من أبى طالب و أسلم أبو بكر فأظهر إسلامه.

قال أبو عمر و لا شك عندنا أن عليا أولهما إسلاما

ذكر عبد الرزاق فى جامعه عن معمر عن قتاده عن الحسين و غيره قالوا: أول من أسلم بعد خديجه على بن أبى طالب عليه السلام.

و روى معمر عن عثمان الجزرى عن مقسم عن ابن عباس قال: أول من أسلم على بن أبى طالب عليه السلام.

قال أبو عمر وَ رَوَى ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ حَبَّهَ الْعُرَنِي (۳) قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً يَقُولُ: لَقَدْ عَبَدْتُ اللَّهَ قَبْلَ أَنْ يَعْبُدَهُ أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ خَمْسَ سِنِينَ.

قَالَ أَبُو عُمَرَ وَ رُوِيَ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ حَبَّهَ الْعُرَنِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً عليه السلام يَقُولُ: أَنَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله.

قال أبو عمر و قد روى سالم بن أبى الجعد: قال قلت لابن الحنفيه أبو بكر كان أولهم إسلاما قال لا.

قال أبو عمر

ص: ۲۵۷

۱- ۱. فى المصدر: أول من أسلم.

۲- ۲. كذا فى(ك) و هو سهو، و الصحيح كما فى المصدر« و روى عن أبى رافع» أو كما فى(د)« و روى علىّ بن أبى رافع» و أبو رافع كنيه إبراهيم مولى العباس عم النبىّ، فوهبه للنبى و أعتقه النبىّ لما بشر باسلام العباس، و روى عن النبىّ انه قال« ان لكل نبى أمينا و ان امينى أبو رافع» شهد مع النبىّ مشاهده و لزم أمير المؤمنين بعده، و كان من خيار الشيعه، و كان ابناه عبيد اللّه و على كابنى أمير المؤمنين عليه السلام، و له كتاب السنن و الاحكام و القضايا، و هو أول من جمع الحديث و رتبه بالابواب.

۳- ۳. فى المصدر: و روى ابن فضيل عن الاجلح عن حبه العرنىّ.

و روی الملائی (۱) عن أنس بن مالک: قال بعث النبی صلی الله علیه و آله(۲) یوم الإثنین و صلی علی یوم الثلاثاء.

قال أبو عمر و قال زید بن أرقم: أول من آمن بالله بعد رسول الله صلی الله علیه و آله علی بن أبی طالب علیه السلام.

قال و قد روی حدیث زید بن أرقم من وجوه ذکرها النسائی و أسلم ابن موسی و غیرهما منها ما

حدثنا به عبد الوارث قال حدثنا قاسم قال حدثنا أحمد بن زهیر قال حدثنا علی بن الجعد قال حدثنا شعبه قال أخبرنی عمرو بن مره قال سمعت أبا حمزه الأنصاری قال سمعت زید بن أرقم یقول: أول من صلی مع رسول الله صلی الله علیه و آله علی بن أبی طالب علیه السلام.

قال أبو عمر و حدثنا أبی قال حدثنا یعقوب بن إبراهیم بن سعد قال حدثنا ابن إسحاق قال حدثنا یحیی بن الأشعث عن إسماعیل بن إیاس عن عفیف عن أبیه عن جده قال: قدمت الحج (۳) فأتیت العباس بن عبد المطلب لأبتاع منه بعض التجاره و کان امرأ تاجرا فو الله إنی لعنده بمنی إذ خرج رجل من خباء قریب منه فنظر إلی الشمس فلما رآها قد مالت قام یصلی ثم خرجت امرأه من ذلک الخباء الذی خرج منه ذلک الرجل فقامت خلفه تصلی ثم خرج غلام حین راهق الحلم من ذلک الخباء فقام معه (۴) فقلت للعباس من هذا قال محمد بن عبد الله بن عبد المطلب ابن أخی قلت من هذا المرأه قال امرأته خدیجه بنت خویلد قلت من الفتی قال علی بن أبی طالب ابن عمه قلت ما هذا الذی یصنع قال یصلی و یزعم (۵) أنه نبی و لم یتبعه إلا امرأته و ابن عمه هذا و یزعم (۶) أنه سیفتح علی أمته کنوز کسری و قیصر قال فکان عفیف الکندی یقول و قد أسلم (۷) و حسن إسلامه لو کان الله رزقنی الإسلام یومئذ فکنت أکون ثانیا

۱- ۱. فی المصدر مسلم الملائی.

۲- ۲. فی المصدر و(د): استنبئ النبیّ.

۳- ۳. فی المصدر و(د): قال: کنت امرأ تاجرا فقدمت الحجّ اه.

۴- ۴. فی المصدر و(د): فقام معه یصلی.

۵- ۵. فی المصدر و(د): و هو یزعم.

۶- ۶. فی المصدر و(د) و لم یتبعه علی أمره الا امرأته و ابن عمه هذا الغلام، و هو یزعم.

۷- ۷. فی المصدر و(د) و قد أسلم بعد ذلک.

مع على عليه السلام.

قال أبو عمر و قد ذكرنا هذا الحديث من طرق فى باب عفيف الكندى من هذا الكتاب

قال أبو عمر: و لقد قال على صليت مع رسول الله صلى الله عليه و آله كذا و كذا لا يصلى معه غيرى إلا خديجه.

فهذه الأخبار و الروايات كلها ذكرها أبو عمر يوسف بن عبد البر فى الكتاب المذكور(١) و هى كما تراها تكاد تكون إجماعا قال أبو عمر و إنما الاختلاف فى كميه سنه يوم أسلم

ذكر الحسن بن على بن الحلوانى فى كتاب المعرفه قال حدثنا عبد الله بن صالح قال حدثنا الليث بن سعد عن أبى الأسود محمد بن عبد الرحمن: أنه بلغه أن عليا و الزبير أسلما و هما ابنا ثمانى سنين كذا يقول أبو الأسود بن عروه.

و ذكر أيضا ابن أبى خيثمه عن قتيبه بن سعيد عن الليث بن سعد عن أبى الأسود و ذكره عمر بن شبه عن الخزاعى عن ابن وهب عن الليث عن أبى الأسود قال الليث: و هاجرا و هما ابنا ثمان عشره سنه.

قال أبو عمر: و روى الحسن بن على الحلوانى قال أخبرنا عبد الرزاق قال حدثنا معمر عن قتاده عن الحسن: قال أسلم (٢) و هو ابن خمس عشره سنه.

قال أبو عمر و أخبرنا أبو القاسم خلف بن قاسم بن سهل قال حدثنا أبو الحسن على بن محمد و إسماعيل الطوسى قالا أخبرنا أبو العباس محمد بن إسحاق بن إبراهيم السراج قال حدثنا محمد بن مسعود قال أخبرنا عبد الرزاق قال أخبرنا معمر عن قتاده عن الحسن قال: أسلم على و هو أول من أسلم و هو ابن خمس عشره سنه.

قال أبو عمر و قال ابن إسحاق: هو أول ذكر أسلم و هو ابن ثلاث عشره سنه.

و قيل ابن خمس عشره سنه و قيل ابن ست عشره سنه و قيل ابن عشر و قيل ابن ثمان.

قال أبو عمر و ذكر عمر بن شبه عن المدائنى عن ابن جعدبه عن نافع عن ابن عمر قال: أسلم و هو ابن ثلاث عشره سنه.

قال و أخبرنا إبراهيم بن المنذر الحزامى قال حدثنا محمد بن طلحه قال حدثنى جدى إسحاق بن يحيى بن طلحه قال: كان

١- ١. راجع الاستيعاب ٣: ٢٧- ٣٣.

٢- ٢. فى المصدر: اسلم على.

علی بن أبی طالب و الزبیر بن العوام و طلحه بن عبید الله و سعد بن أبی وقاص أعذارا واحدا(۱).

قال و أخبرنا عبد الله بن محمد بن عبد المؤمن قال حدثنا إسماعیل بن علی الخطبی قال حدثنا عبد الله بن أحمد بن حنبل قال حدثنی أبی قال حدثنا یحیی أبو عمرو قال حدثنا حبان عن معروف عن أبی معشر قال: کان علی و طلحه و الزبیر فی سن واحد.

قال و روی عبد الرزاق عن الحسن و غیره: أن أول من أسلم بعد خدیجه علی بن أبی طالب و هو ابن خمس عشره سنه(۲).

قال أبو عمر و روی أبو زید عمر بن شبه قال حدثنا شریح بن نعمان قال حدثنا الفرات بن السائب عن میمون بن مهران عن ابن عمر قال: أسلم علی و هو ابن ثلاث عشره سنه و توفی و هو ابن ثلاث و ستین سنه.

قال أبو عمر هذا أصح ما قیل فی ذلک و الله أعلم انتهی کلام أبی عمر.

و فی کتاب الإستیعاب و اعلم أن شیوخنا المتکلمین لا یکادون یختلفون فی أن أول الناس إسلاما علی بن أبی طالب علیه السلام إلا من عساه خالف فی ذلک من أوائل البصریین فأما الذی تقررت المقاله علیه الآن فهو القول بأنه أسبق الناس إلی الإیمان لا نکاد نجد الیوم (۳) فی تصانیفهم و عند متکلمیهم و المحققین منهم خلافا فی ذلک و اعلم أن أمیر المؤمنین علیه السلام ما زال یدعی ذلک لنفسه و یفتخر به و یجعله حجه فی أفضلیته و یصرح بذلک و قد

قال غیر مره: أنا الصدیق الأکبر و الفاروق الأول أسلمت قبل إسلام أبی بکر و صلیت قبل صلاته.

و روی عنه هذا الکلام بعینه أبو محمد بن قتیبه فی کتاب المعارف و هو غیر متهم فی أمره و من الشعر المروی عنه فی هذا المعنی الأبیات التی أولها

محمد النبی أخی و صنوی (۴)***و حمزه سید الشهداء عمی.

و من جملتها:

سبقتکم إلی الإسلام طرا***غلاما ما بلغت أوان حلمی.

و الأخبار الوارده فی هذا الباب کثیره جدا لا یتسع هذا الکتاب لذکرها فلتطلب

۱- ۱. کذا فی النسخ، و فی المصدر: اعمارا واحدا. و فی الاستیعاب: عدادا واحدا.

۲- ۲. فی المصدر و فی الاستیعاب بعد ذلک: أو ست عشره سنه.

۳- ۳. فی المصدر: لا تکاد تجد الیوم.

۴- ۴. فی المصدر: و صهری.

من مظانها و من تأمل كتب السير و التواريخ عرف من ذلك ما قلناه فأما الذاهبون إلى أن أبا بكر أقدمهما إسلاما فنفر قليلون و نحن نذكر ما أورده ابن عبد البر فى كتاب الإستيعاب فى ترجمه أبى بكر

قال أبو عمر حدثنى خالد بن قاسم قال حدثنا أحمد بن محبوب قال حدثنا محمد بن عبدوس قال حدثنا أبو بكر بن أبى شيبه قال حدثنا شيخ لنا قال أخبرنا مجالد عن الشعبى قال: سألت ابن عباس أو سئل أى الناس كان أسبق إسلاما فقال أ ما سمعت قول حسان بن ثابت

إذا تذكرت شجوا من أخى ثقه(۱)***فاذكر أخاك أبا بكر بما فعلا

خير البريه أتقاها و أعدلها***بعد النبى و أوفاها بما حملا

و الثانى التالى المحمود مشهده***و أول الناس منهم صدق الرسلا.

وَ رُوِيَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لِحَسَّانَ هَلْ قُلْتَ فِي أَبِي بَكْرٍ(۲) قَالَ نَعَمْ وَ أُنْشِدُهُ هَذِهِ الْأَبْيَاتَ وَ فِيهَا بَيْتٌ رَابِعٌ وَ هُوَ:

وَ ثَانِيَ اثْنَيْنِ فِي الْغَارِ الْمُنِيفَ وَ قَدْ(۳)***طَافَ الْعَدُوُّ بِهِ إِذْ صَعِدُوا الْجَبَلَا

فَسُرَّ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَالَ أَحْسَنْتَ يَا حَسَّانُ.

و قد روى منها خامس (۴)

و كان حزب رسول الله قد علموا(۵)

من البريه لم يعدل به رجلا.

قال أبو عمر: و روى شعبه عن عمرو بن مره عن إبراهيم النخعى قال: أو من أسلم أبو بكر

قال: و روى الحريرى عن أبى نضره قال: قال أبو بكر لعلى أنا أسلمت قبلك فى حديث ذكره فلم ينكره عليه.

قال أبو عمر و قال فيه أبو محجن الثقفى:

و سميت صديقا و كنت مهاجرا***سواك يسمى باسمه غير منكر

سبقت إلى الإسلام و الله شاهد***و كنت جليسا بالعريش المسهر(۶)

١- ١. الشجو: الهم. الحزن. الحاجه.

٢- ٢. فى المصدر: هل قلت فى أبى بكر شيئا؟.

٣- ٣. جبل منيف: مرتفع مشرف.

۴- ۴. فى المصدر: و قد روى فيها بيت خامس.

۵- ۵. فى المصدر:« و كان حبّ رسول اللّه» و الحب- بكسر الحاء- المحب. المحبوب.

۶- ۶. فى المصدر: بالعريش المشهر.

و بالغار إذ سميت بالغار صاحبا(۱)***و كنت رفيقا للنبی المطهر.

قَالَ أَبُو عُمَرَ وَ رُوِّينَا مِنْ وُجُوهٍ عَنْ أَبِی أُمَامَهَ الْبَاهِلِیِّ قَالَ حَدَّثَنِی عَمْرُو بْنُ عَنْبَسَهَ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ نَازِلٌ بِعُكَاظَ(۲) فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنِ اتَّبَعَكَ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ فَقَالَ حُرٌّ وَ عَبْدٌ أَبُو بَكْرٍ وَ بِلَالٌ فَأَسْلَمْتُ (۳) عِنْدَ ذَلِكَ وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ.

هذا مجموع ما ذكره أبو عمر بن عبد البر فی هذا الباب فی ترجمه أبی بكر و معلوم أنه لا نسبه لهذه الروايات إلی الروايات التی ذكرها فی ترجمه علی الداله علی سبقه و لا ريب أن الصحيح ما ذكره أبو عمر و أن عليا كان هو السابق و أن أبا بكر أظهر إسلامه (۴) فظن أن السبق له.

و أما زيد بن حارثه فإن أبا عمر بن عبد البر ذكر فی كتاب الإستيعاب أيضا فی ترجمه زيد بن حارثه قال ذكر معمر فی جامعه عن الزهری أنه قال ما علمنا أحدا أسلم قبل زيد بن حارثه قال عبد الرزاق و ما أعلم أحدا ذكره غير الزهری و لم يذكر صاحب الإستيعاب ما يدل علی سبق زيد إلا هذه الروايه و استغربها فدل مجموع ما ذكرنا علی أن عليا أول الناس إسلاما و أن المخالف فی ذلک شاذ و الشاذ لا يعتد به انتهی كلامه (۵).

و أما الشيخ المفيد قدس الله روحه فقد قال فی كتاب الفصول اجتمعت الأمه(۶) علی أن أمير المؤمنين عليه السلام أول ذكر أجاب رسول الله صلی الله عليه و آله(۷) و لم يختلف فی ذلک أحد من أهل العلم إلا أن العثمانيه طعنت فی إيمان أمير المؤمنين عليه السلام بصغر سنه (۸)

ص: ۲۶۲

۱- ۱. فی المصدر: و بالغار إذ سميت خلا و صاحبا.

۲- ۲. عكاظ: نخل فی واد بينه و بين الطائف ليله، و بينه و بين مكّه ثلاث ليال.

۳- ۳. فی المصدر: قال: فأسلمت.

۴- ۴. فی المصدر: و أن أبا بكر هو أول من أظهر إسلامه.

۵- ۵. شرح النهج ۱: ۴۹۲- ۴۹۶.

۶- ۶. فی المصدر: أجمعت الأمه.

۷- ۷. فی المصدر: أول من اجاب رسول اللّه من الرجال.

۸- ۸. فی المصدر: لصغر سنه.

فی حال الإجابه و قالوا إنه لم یک فی تلک الحال بالغا فیقع إیمانه علی وجه المعرفه و إن إیمان أبی بکر حصل منه مع الکمال فکان علی الیقین و المعرفه و الإقرار من جهه التقلید و التلقین غیر مساو للإقرار بالمعلوم المعروف بالدلاله فلم یحصل خلاف من القوم فی تقدم الإقرار من أمیر المؤمنین علیه السلام للجماعه و الإجابه منه للرسول علیه و آله السلام و إنما خالفوا فیما ذکرناه و أنا أبین عن غلطهم فیما ذهبوا إلیه من توهین إقرار أمیر المؤمنین و حملهم إیاه علی وجه التلقین دون المعرفه و الیقین بعد أن أذکر خلافا حدث بعد الإجماع من بعض المتکلمین و الناصبه من أصحاب الحدیث.

و ذلک أن هاهنا طائفه تنسب إلی العثمانیه تزعم أن أبا بکر سبق أمیر المؤمنین علیه السلام إلی الإقرار و تعتل فی ذلک بأحادیث مولده ضعاف منها

أنهم رووا عن أبی نضره(۱) قال: أبطأ علی علیه السلام و الزبیر عن بیعه أبی بکر قال فلقی أبو بکر علیا فقال له أبطأت عن بیعتی و أنا أسلمت قبلک و لقی الزبیر فقال أبطأت عن بیعتی و أنا أسلمت قبلک.

و منها حدیث أبی أمامه عن عمر بن عنبسه قال: أتیت رسول الله صلی الله علیه و آله أول ما بعث و هو بمکه و هو حینئذ مستخف فقلت من أنت فقال أنا نبی قلت و ما النبی قال رسول الله قلت الله أرسلک قال نعم قلت له بما أرسلک (۲) قال بأن نعبد الله عز و جل و نکسر الأصنام و نوصل الأرحام قلت نعم ما أرسلک به من تبعک (۳) علی هذا الأمر قال حر و عبد(۴) یعنی أبا بکر و بلالا و کان عمر یقول لقد رأیتنی و أنا رابع الإسلام قال فأسلمت و قلت أبایعک یا رسول الله.

و منها حدیث الشعبی قال: سألت ابن عباس أول من أسلم فقال أبو بکر ثم قال أ ما سمعت قول حسان

إذا تذکرت شجوا من أخی ثقه***فاذکر أخاک أبا بکر بما فعلا

۱- ۱. فی المصدر عن أبی نضیره. و کذا فیما یأتی.
۲- ۲. فی المصدر بما ذا أرسلک.
۳- ۳. فی المصدر: فمن تبعک.
۴- ۴. فی المصدر: قال: تبعنی حر و عبد.

خير البريه أعطاها و أعدلها(١)***بعد النبی و أوفاها بما حملا

الثانی التالی المحمود مشهده***و أول الناس منهم صدق الرسلا.

و منها حدیث رووه عن منصور عن مجاهد قال: إن أول من أظهر الإسلام سبعه رسول الله و أبو بکر و خباب و صهیب و بلال و عمار و سمیه.

و منها حدیث رووه عن عمرو بن مره قال: ذکرت لإبراهیم النخعی حدیثا فأنکره و قال أبو بکر أول من أسلم.

قال الشیخ أدام الله عزه فیقال لهم أما الحدیث الأول فإنه رواه أبو نضره و هذا أبو نضره مشهور بعداوه أمیر المؤمنین علیه السلام و قد ضمنه ما ینقص أصلا لهم فی الإمامه و لو ثبت لکان أرجح من تقدم إسلام أبی بکر و هو أن أمیر المؤمنین علیه السلام و الزبیر أبطئا عن بیعه أبی بکر و إذا ثبت أنهما أبطئا عن بیعته و تأخرا نقض ذلک قولهم إن الأمه اجتمعت علیه و لم یکن من أمیر المؤمنین علیه السلام کراهیه لأمره فإذا ثبت أن أمیر المؤمنین علیه السلام قد کان متأخرا عن بیعته علی وجه الکراهه لها بدلاله ما رووه من قول أبی بکر له أبطأت عن بیعتی و أنا أسلمت قبلک علی وجه الحجه علیه فی کونه أولی بالإمامه منه ثبت بطلان إمامه أبی بکر لأن أمیر المؤمنین لا یجوز أن یکره الحق و لا أن یتأخر عن الهدی و قد أجمعت الأمه علی أنه لم یوقع خطأ بعد الرسول یعثر علیه طول مده أبی بکر و عمر و عثمان و إنما ادعت الخوارج الخطأ منه فی آخر أیامه علیه السلام بالتحکیم و ذهبت عن وجه الحق فی ذلک فإذا لم یجز من أمیر المؤمنین علیه السلام التأخر عن الهدی و الکراهه للحق و الجهل بموضع الأفضل بطل هذا الحدیث و ما زلنا نجتهد فی إثبات الخلاف لأمره و الناصبه تحید(٢) عن قبول ذلک و تدفعه أشد دفع حتی صاروا یسلمونه طوعا و اختیارا و ینظمونه فی احتجاجهم لفضل صاحبهم و هکذا یفعل الله تعالی بأهل الباطل یخیبهم و یسلبهم التوفیق حتی یدخلوا فیما یکرهون من حیث لا یشعرون.

علی أن بإزاء هذا الحدیث عن أبی بکر حدیثا(٣) ینقضه من طریق أوضح من

١- ١. فی المصدر: أتقاها و أعلمها.

٢- ٢. حاد عنه: مال عنه و عدل.

٣- ٣. فی المصدر: حدیثا عنه.

طریق أبی نضره و هو

ما رواه علی بن مسلم الطوسی عن زافر بن سلیمان عن الصلت بن بهرام عن الشعبی قال: مر علی بن أبی طالب علیه السلام و معه أصحابه علی أبی بکر فسلم و مضی فقال أبو بکر من سره أن ینظر إلی أول الناس فی الإسلام سبقا و أقرب الناس من نبینا رحما و أعظمهم دلاله علیه و أفضلهم فداء عنه بنفسه فلینظر إلی علی بن أبی طالب.

و هذا یبطل ما ادعوه علی أبی بکر و أضافه أبو نضره إلیه.

و أما حدیث عمر بن عنبسه فإنه من طریق أبی أمامه و لا خلاف أن أبا أمامه کان من المنحرفین عن أمیر المؤمنین و المتحیرین عنه (۱) و أنه کان فی حیز معاویه(۲) ثم فیه عن عمر(۳) بأنه شهد لنفسه أنه کان رابع الإسلام و شهاده المرء لنفسه غیر مقبوله إلا أن یکون معصوما أو یدل دلیل علی صدقه و إذا لم یثبت شهادته لنفسه بطل الحدیث بأسره مع أن الروایه قد اختلفت عن عمر من طریق أبی أمامه

فَرُوِیَ عَنْهُ فِی حَدِیثٍ آخَرَ أَنَّهُ قَالَ: أَتَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله بِمَاءٍ یُقَالُ لَهُ عُکَاظُ فَقُلْتُ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ تَابَعَکَ (۴) عَلَی هَذَا الْأَمْرِ فَقَالَ مِنْ بَیْنِ حُرٍّ وَ عَبْدٍ فَأُقِیمَتِ الصَّلَاهُ فَصَلَّیْتُ خَلْفَهُ أَنَا وَ أَبُو بَکْرٍ وَ بِلَالٌ وَ أَنَا یَوْمَئِذٍ رَابِعُ الْإِسْلَامِ.

فاختلف اللفظ و المعنی فی هذین الحدیثین و الواسطه واحد فتاره یذکر مکه و تاره یذکر عکاظ و تاره یذکر أنه وجده مستخفیا بمکه و تاره یذکر أنه کان ظاهرا یقیم الصلاه و یصلی بالناس معه (۵) و الحدیث واحد من طریق واحد و هذا أدل دلیل علی فساده.

و أما حدیث الشعبی فقد قابله الحدیث عنه من طریق الصلت بن بهرام المتضمن لضده و فی ذلک إسقاطه مع أنه قد عزاه إلی ابن عباس و المشهور عن ابن عباس ضد ذلک و خلافه أَ لَا تَرَی إِلَی

مَا رَوَاهُ أَبُو صَالِحٍ عَنْ عِکْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ هَذَانِ أَصْدَقُ عَلَی ابْنِ عَبَّاسٍ مِنَ الشَّعْبِیِّ لِأَنَّ أَبَا صَالِحٍ مَعْرُوفٌ بِعِکْرِمَهَ وَ عِکْرِمَهُ مَعْرُوفٌ بِابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ

۱- ۱. فی المصدر: و المتجبرین علیه.

۲- ۲. فی المصدر: فی جیش معاویه.

۳- ۳. أی روی فیه عن عمر.

۴- ۴. فی المصدر: من بایعک.

۵- ۵. فی المصدر: و یصلی الناس معه.

اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صَلَّتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سَبْعَ سِنِينَ قَالُوا وَ لِمَ ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَمْ يَكُنْ مَعِي مِنَ الرِّجَالِ غَيْرُهُ.

وَ مِنْ طَرِيقِ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله(۱): أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ مِنَ النَّاسِ بَعْدَ خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صلوات الله علیه.

و أما قول حسان فإنه ليس بحجه من قبل أن حسانا كان شاعرا و قصد الدوله و السلطان و قد كان فيه (۲) بعد رسول الله صلی الله علیه و آله انحراف شديد عن أمير المؤمنين علیه السلام و كان عثمانيا و حرض الناس على على بن أبى طالب علیه السلام و كان يدعو إلى نصره معاويه و ذلك مشهور عنه فى نظمه أ لا ترى إلى قوله:

يا ليت شعرى و ليت الطير تخبرنى***ما كان بين على و ابن عفانا

ضحوا بأشمط عنوان السجود به (۳)***يقطع الليل تسبيحا و قرآنا

ليسمعن وشيكا فى ديارهم (۴)***الله أكبر يا ثارات عثمانا.

فإن جعلت الناصبه شعر حسان حجه فى تقديم إيمان أبى بكر فلتجعله حجه فى قتل أمير المؤمنين عثمان و القطع على أنه أحض الناس بقتله و أن ثاراته يجب أن يطلب منه فإن قالوا إن حسان غلط فى ذلك قلنا لهم كذلك غلط فى قوله فى أبى بكر و إن قالوا لا يجوز غلطه فى باب أبى بكر لأنه شهد به بحضره الصحابه فلم يردوا عليه قيل لهم ليس عدم إظهارهم الرد عليه دليلا على رضاهم به لأن الجمهور كانوا شيعه أبى بكر و كان المخالفون له فى تقيه من الجهر بالنكير عليه فى ذلك مخافه الفرقه و الفتنه مع أن قول حسان يحتمل أن يكون أبو بكر من المتقدمين فى الإسلام و الأولين دون أن يكون أول الأولين و لسنا ندفع أن أبا بكر ممن يعد فى المظهرين للإسلام أولا و إنما ننكر أن يكون أول الأولين فلما احتمل قول حسان ما وصفناه لم ينكر المسلمون

۱- ۱. ليست جمله« قال رسول اللّه» فى المصدر.

۲- ۲. فى المصدر: و قد كان منه.

۳- ۳. الاشمط: من خالط بياض رأسه سواد.

۴- ۴. الوشيك: السريع.

علیه ذلک مع أن حسان أیضا قد حرض علی أمیر المؤمنین ظاهرا و دعا إلی مطالبته بثأرات عثمان جهرا فلم ینکر علیه فی الحال (۱) فیجب أن یکون مصیبا فی ذلک فإن قالوا هذا شی ء قاله فی مکان دون مکان فلما ظهر عنه أنکره جماعه من الصحابه قیل لهم فإن قنعتم بذلک و اقترحتم فی الدعوی فاقنعوا منا بمثله فیما اعتقدتموه من شعره فی أبی بکر و هذا ما لا فضل فیه (۲) علی أن حسان بن ثابت قد شهد فی شعره بإمامه أمیر المؤمنین نصا و ذکر ذلک بحضره النبی صلی الله علیه و آله فجزاه خیرا فی قوله:

ینادیهم یوم الغدیر نبیهم***بخم و أسمع بالرسول منادیا.

فی أبیات سأذکرها فی موضعها إن أشاء الله و شهد أیضا لأمیر المؤمنین علیه السلام بسبق قریش إلی الإیمان حیث یقول:

جزی الله خیرا و الجزاء بکفه***أبا حسن عنا و من کأبی حسن

سبقت قریشا بالذی أنت أهله***فصدرک مشروح و قلبک ممتحن

فشهد بتقدیم إیمان أمیر المؤمنین علیه السلام الجماعه و هذا مقابل لما تقدم و مسقط له فإن زعموا أن هذا محتمل قیل لهم أما فی تفضیله إیاه علی الکل فلیس بمحتمل و أما فی تقدم الإسلام فإن الظاهر منه یوجبه و إن احتمل (۳) فکذلک ما ذکرتموه عنه أیضا محتمل.

و أما روایتهم عن مجاهد فإنها مقصوره علی مذهبه و رأیه و مقاله و بإزاء مجاهد عالم من التابعین ینکرون علیه (۴) و یذهبون إلی خلافه فی ذلک و أن أمیر المؤمنین أول الناس إیمانا و هذا القدر کاف فی إبطال قول مجاهد علی أن الثابت عن مجاهد خلاف ما ادعاه هؤلاء القوم و أضافوه إلیه و ضده نقیضه

رَوَی ذَلِکَ مِنْهُمْ مَنْ لَا یُتَّهَمُ عَلَیْهِ سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَهَ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجِیحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ وَ أَثَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله:

ص: ۲۶۷

۱- ۱. فی المصدر: فلم ینکر علیه فی الحال منکر.

۲- ۲. فی المصدر: و هذا ما لا فصل فیه.

۳- ۳. أی و إن احتمل عدم تقدم إسلامه علیه السلام.

۴- ۴. فی المصدر: ینکرون مقاله.

السُّبَّاقُ أَرْبَعَهٌ سَبَقَ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَ صَاحِبُ يس إِلَى عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ وَ سَبَقَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ.

وَ نَسِیَ النَّاقِلُ عَنْ سُفْیَانَ الْآخَرَ و قد ذکرت فی حدیث غیر هذا أنه مؤمن آل فرعون و هذا یسقط تعلقهم بما ادعوه علی مجاهد.

و أما حدیث عمرو بن مره عن إبراهیم فهو أیضا نظیر قول مجاهد و إنما أخبر عمرو عن مذهب إبراهیم و الغلط جائز علی إبراهیم و من فوقه و بإزاء إبراهیم من هو فوقه و أجل قدرا منه یدفع قوله و یکذبه فی دعواه کأبی جعفر الباقر و أبی عبد الله الصادق علیه السلام و من غیر أهل البیت قتاده و الحسن و غیرهما ممن لا یحصی کثره و فی هذا أیضا غنی عن غیره.

قال الشیخ أدام الله عزه فهذا جمله ما اعتمد القوم فیما ادعوه من خلافنا فی تقدیم إیمان أمیر المؤمنین علیه السلام و تعلقوا به و قد بینت عوارها(۱) و أوضحت حالها و أنا ذاکر طرفا من أسماء من روی أن أمیر المؤمنین علیه السلام کان أسبق الخلق إلی رسول الله صلی الله علیه و آله و أولهم من الذکور إجابه له و إیمانا به

فَمِنْ ذَلِکَ الرِّوَایَهُ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ نَفْسِهِ مِنْ طَرِیقِ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ حَبَّهَ الْعُرَنِیِّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِیّاً علیه السلام یَقُولُ: اللَّهُمَّ لَا أَعْرِفُ عَبْداً لَکَ عَبَدَکَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ قَبْلِی غَیْرَ نَبِیِّهَا صلی الله علیه و آله قَالَ ذَلِکَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَالَ لَقَدْ صَلَّیْتُ قَبْلَ أَنْ یُصَلِّیَ أَحَدٌ سَبْعاً.

وَ مِنْ طَرِیقِ الْمِنْهَالِ عَنْ عَبَایَهَ الْأَسَدِیِّ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: لَقَدْ أَسْلَمْتُ قَبْلَ النَّاسِ بِسَبْعِ سِنِینَ.

وَ مِنْ طَرِیقِ جَابِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَحْیَی الْحَضْرَمِیِّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: صَلَّیْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثَلَاثَ سِنِینَ وَ لَمْ یُصَلِّ أَحَدٌ غَیْرِی.

وَ مِنْ طَرِیقِ نُوحِ بْنِ قَیْسٍ الطَّاحِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ أَبِی فَاطِمَهَ عَنْ مُعَاذَهَ الْعَدَوِیَّهِ قَالَتْ: سَمِعْتُ عَلِیّاً علیه السلام یَخْطُبُ عَلَی مِنْبَرِ الْبَصْرَهِ فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ أَنَا الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ آمَنْتُ قَبْلَ أَنْ یُؤْمِنَ أَبُو بَکْرٍ وَ أَسْلَمْتُ قَبْلَ أَنْ یُسْلِمَ.

ص: ۲۶۸

۱- ۱. العوار- مثلثه-: العیب.

وَ طَرِيقُ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: صَلَّيْتُ قَبْلَ النَّاسِ بِسَبْعِ سِنِينَ.

وَ مِنْ طَرِيقِ نُوحِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ خَالِدٍ الْخَفَّافِ قَالَ: أَدْرَكْتُ النَّاسَ وَ هُمْ يَقُولُونَ وَقَعَ بَيْنَ عَلِیٍّ وَ عُثْمَانَ كَلَامٌ فَقَالَ عُثْمَانُ وَ اللَّهِ أَبُو بَكْرٍ(۱) وَ عُمَرُ خَيْرٌ مِنْكَ فَقَالَ كَذَبْتَ وَ اللَّهِ لَأَنَا خَيْرٌ مِنْكَ وَ مِنْهُمَا عَبَدْتُ اللَّهَ قَبْلَهُمَا وَ عَبَدْتُ اللَّهَ بَعْدَهُمَا.

وَ مِنْ طَرِيقِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّی لَا أَعْتَرِفُ لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِكَ عَبَدَكَ قَبْلِی.

وَ قَالَ علیه السلام: قَبْلَ لَيْلَةِ الْهَرِيرِ بِيَوْمٍ وَ هُوَ يُحَرِّضُ النَّاسَ عَلَى أَهْلِ الشَّامِ أَنَا أَوَّلُ ذَكَرٍ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَقَدْ رَأَيْتُنِی أَضْرِبُ بِسَيْفِی قُدَّامَهُ وَ هُوَ يَقُولُ لَا سَيْفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ وَ لَا فَتَى إِلَّا عَلِیٌّ حَيَاتُكَ حَيَاتِی وَ مَوْتُكَ مَوْتِی.

وَ قَالَ علیه السلام: وَ قَدْ بَلَغَهُ أَنَّ قَوْماً(۲) يَطْعَنُونَ عَلَيْهِ فِی الْإِخْبَارِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَعْدَ كَلَامٍ خَطَبَهُ بَلَغَنِی أَنَّكُمْ تَقُولُونَ إِنَّ عَلِيّاً يَكْذِبُ فَعَلَى مَنْ أَكْذِبُ أَ عَلَى اللَّهِ فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِهِ وَ عَبَدَهُ وَ وَحَّدَهُ أَمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِهِ وَ صَدَّقَهُ وَ نَصَرَهُ.

وَ قَالَ علیه السلام: لَمَّا بَلَغَهُ افْتِخَارُ مُعَاوِيَةَ عِنْدَ أَهْلِ الشَّامِ (۳) شِعْرَهُ الْمَشْهُورَ الَّذِی يَقُولُ فِيهِ:

سَبَقْتُكُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ طُرّاً**صَغِيراً مَا بَلَغْتُ أَوَانَ حُلْمِی

وَ أَنَا أَذْكُرُ الشِّعْرَ بِأَسْرِهِ فِی مَوْضِعٍ غَيْرِ هَذَا عِنْدَ الْحَاجَةِ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

وَ مِنْ ذَلِكَ مَا رَوَاهُ أَبُو أَيُّوبَ خَالِدُ بْنُ زَيْدٍ الْأَنْصَارِیُّ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله(۴) مِنْ طَرِيقِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی أَيُّوبَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صَلَّتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ سَبْعَ سِنِينَ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يُصَلِّ مَعِی رَجُلٌ غَيْرُهُ.

۱- ۱. فی المصدر: و اللّه إن أبا بكر.

۲- ۲. فی المصدر: أن قوما من أعدائه اه.

۳- ۳. فی المصدر: افتخار معاويه عليه عند أهل الشام.

۴- ۴. فی المصدر: صاحب منزل رسول اللّه.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ مِنْ طَرِیقِ عُلَیْمٍ الْکِنْدِیِّ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُکُمْ وُرُوداً عَلَیَّ الْحَوْضَ أَوَّلُکُمْ إِسْلَاماً عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِیُّ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ مِنْ طَرِیقِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ.

وَ رَوَی أَبُو سُخَیْلَهَ عَنْ أَبِی ذَرٍّ أَیْضاً قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ آخِذٌ بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام یَقُولُ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

وَ قَدْ رَوَاهُ ابْنُ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ أَیْضاً عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ: أَتَیْتُهُ أُوَدِّعُهُ فَقَالَ إِنَّهَا سَتَکُونُ فِتْنَهٌ فَعَلَیْکَ بِالشَّیْخِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ تَسْلِیمِهِ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی.

و من ذلک مارواه حذیفه بن الیمان رحمه الله علیه من طریق قیس بن مسلم عن ربعی بن خراش قال: سألت حذیفه بن الیمان عن علی بن أبی طالب صلی الله علیه و آله(۱) فقال ذاک أقدم الناس سلما و أرجح الناس حلما(۲).

و من ذلک مارواه جابر بن عبد الله الأنصاری رحمه الله علیه من طریق شریک عن عبد الله بن محمد بن عقیل عن جابر قال: بعث رسول الله صلی الله علیه و آله یوم الإثنین و أسلم علی یوم الثلاثاء.

و من ذلک مارواه زید بن أرقم من طریق عمرو بن مره عن أبی حمزه مولی الأنصار قال سمعت زید بن أرقم یقول: أول من یصلی مع النبی علی بن أبی طالب علیه السلام.

و من ذلک مارواه زید بن صوحان العبدی من طریق عبد الله بن هشام عن أبیه عن طریف بن عیسی الغنوی: أن زید بن صوحان خطب فی مسجد الکوفه فقال سیروا إلی أمیر المؤمنین و سید المسلمین و أول المؤمنین إیمانا.

و من ذلک ماروته أم سلمه زوج النبی صلی الله علیه و آله من طریق مساور الحمیری عن أمه

۱- ۱. فی المصدر: سألت حذیفه بن الیمان: ما تقول فی علیّ بن أبی طالب؟.

۲- ۲. فی المصدر: و ارجح الناس علما.

قالت قالت أم سلمه: و الله لقد أسلم على بن أبى طالب عليه السلام أول الناس و ما كان كافرا فى حديث طويل.

وَ مِنْ ذَلِكَ مَا رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ مِنْ طَرِيقِ أَبِى صَالِحٍ عَنْ عِكْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: صَلَّتِ الْمَلَائِكَهُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ سَبْعَ سِنِينَ قَالُوا وَ لِمَ ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَمْ يَكُنْ مَعِى مِنَ الرِّجَالِ غَيْرُهُ.

وَ مِنْ طَرِيقِ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْهُ مَا تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ وَ رَوَى مُجَاهِدٌ عَنْهُ أَيْضاً مِثْلَ ذَلِكَ وَ قَدْ سَلَفَ لَنَا فِيمَا مَضَى.

و من ذلك مارواه قثم بن العباس بن عبد المطلب من طريق قيس بن أبى حازم عن أبى إسحاق قال: دخلت على قثم بن العباس فسألته عن على عليه السلام فقال كان أولنا برسول الله صلى الله عليه و آله لحوقا و أشدنا به لصوقا.

و من ذلك مارواه مالك الأشتر رحمه الله عليه من طريق الفضل بن أدهم المدنى قال سمعت مالك بن الحارث الأشتر فى خطبه خطبها بصفين: معنا ابن عم نبينا و سيف من سيوف الله على بن أبى طالب عليه السلام صلى مع رسول الله صلى الله عليه و آله صغيرا و لم يسبقه بالصلاه ذكر و جاهد حتى صار شيخا كبيرا.

و من ذلك مارواه سعيد بن قيس من طريق مالك بن قدامه الأرحبى: أن سعيد بن قيس خطب الناس بصفين فقال معنا ابن عم نبينا صدق و صلى صغيرا و جاهد مع نبيكم كبيرا.

و من ذلك ما رواه عمرو بن الحمق الخزاعى من طريق عبد الله بن شريك العامرى قال: قام عمرو بن الحمق بصفين فقال يا أمير المؤمنين أنت ابن عم نبينا و أول المسلمين (۱) إيمانا بالله عز و جل.

و من ذلك مارواه هاشم بن عتبه بن أبى وقاص يوم صفين (۲): نجاهد فى طاعه الله

۱- ۱. فى المصدر: و اول المؤمنين.

۲- ۲. فى المصدر: و من ذلك ما رواه هاشم بن عتبه بن أبى وقاص من طريق جندب بن عبد اللّه الأزدىّ قال: قال هاشم بن عتبه بن أبى وقاص يوم صفّين.

مع ابن عم رسول الله و أول من آمن بالله و أفقه الناس فی دین الله (۱).

و من ذلک ماروای محمد بن کعب من طریق عمر مولی عفره عن محمد بن کعب قال: أول من أسلم علی بن أبی طالب علیه السلام.

و من ذلک ماروای مالک بن حویرث من طریق مالک بن الحسن بن مالک قال أخبرنی أبی عن جدی مالک بن حویرث قال: أول من أسلم من الرجال علی بن أبی طالب علیه السلام.

و من ذلک ماروای أبو بکر عتیق بن أبی قحافه و عمر بن الخطاب و أنس بن مالک و عمرو بن العاص و أبو موسی الأشعری و الذی رواه أبو بکر من طریق زافر بن سلیمان عن الصلت بن بهرام عن الشعبی قال: مر علی بن أبی طالب علیه السلام علی أبی بکر و معه أصحابه فسلم علیهم و مضی فقال أبو بکر من سره أن ینظر إلی أول الناس فی الإسلام سبقا و أقرب الناس برسول الله صلی الله علیه و آله قرابه فلینظر إلی علی بن أبی طالب الحدیث.

و قدمناه فیما مضی.

وَ أَمَّا عُمَرُ فَإِنَّ أَبَا حَازِمٍ مَوْلَی ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ یَقُولُ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: کُفُّوا عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنِّی سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِیهِ خِصَالًا قَالَ إِنَّکَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ بَعْدِی إِیمَاناً.

و ساق الحدیث.

و أما عمرو بن العاص فإن تمیم بن جدیم الناحی قال: أنا مع أمیر المؤمنین علیه السلام بصفین إذ خرج علیه (۲) عمرو بن العاص فأراد أن یکلمه فقال عمرو تکلم فإنک أول من أسلم فاهتدی و وحد فصلی.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ أَبُو مُوسَی الْأَشْعَرِیُّ مِنْ طَرِیقِ یَحْیَی بْنِ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ أَبِیهِ سَلَمَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَی الْأَشْعَرِیُّ: عَلِیٌّ أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ أَنَسُ بْنُ مَالِکٍ مِنْ طَرِیقِ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ

۱- ۱. فی المصدر بعد ذلک: و من ذلک ما رواه أبو مخلد من طریق أبی عوانه عن عمران عن أبی مخلد قال: أول من أسلم و صلی علیّ بن أبی طالب.

۲- ۲. فی المصدر و(د): اذ خرج إلیه.

مَالِـكٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله: لَقَـدْ صَـلَّتِ الْمَلَائِكَهُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سَـبْعَ سِـنِينَ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يُرْفَعْ إِلَى السَّمَاءِ شَهَادَهُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنِّي مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا مِنِّي وَ مِنْ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ.

وَ مِنْ ذَلِـكَ مَـا رُوِيَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ الْبَصْـرِيِّ مِنْ طَرِيقِ قَتَادَهَ بْنِ دِعَامَهَ السَّدُوسِـيِّ قَالَ سَـمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: إِنَّ عَلِيّاً عليه السـلام صَـلَّى مَعَ النَّبِيِّ صـلى الله عليه و آله أَوَّلَ النَّاسِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله صَلَّتِ الْمَلَائِكَهُ عَلَيَّ وَ عَلَى عَلِيٍّ سَبْعَ سِنِينَ.

و من ذلک ماروی عن قتاده من طریق سـعید بن أبی عروبه قال سمعت قتاده یقول: أول من صلی من الرجال علی بن أبی طالب علیه السلام.

و من ذلک ماروی عن أبی إسـحاق (۱) من طریق یونس بن بکیر عن محمـد بن إسـحاق قال: کان أول ذکر آمن و صدق علی بن أبی طالب علیه السلام و هو ابن عشر سنین ثم أسلم بعده زید بن حارثه.

و من ذلک ماروی عن الحسن بن زید من طریق إسماعیل بن عبد الله بن أبی یونس (۲) قال أخبرنی أبی عن الحسن بن زید: أن علیا کان أول ذکر أسلم.

فأما الروایه عن آل أبی طالب فی ذلک فإنها أکثر من أن تحصـی و قـد أجمع بنو هاشم و خاصه آل علی علیهم السـلام لا تنازع بینهم علی أن أول من أجـاب رسـول الله صـلی الله علیه و آله من الـذکور علی بن أبی طـالب علیه السـلام و نحن أغنیـاء بشـهره ذلک عن ذکر طرقه و وجوهه.

فأما الأشـعار التی تؤثر عن الصـحابه فی الشـهاده له علیه السـلام بتقدم الإیمان و أنه أسبق الخلق إلیه (۳) فقـد وردت عن جماعه منهم و ظهرت عنهم علی وجه یوجب العلم و یزیل الارتیاب و لم یختلف فیها من أهل العلم بالنقل و الآثار اثنان فمن ذلک قول خزیمه بن ثابت ذی الشهادتین رحمه الله علیه

إذا نحن بایعنا علیا فحسبنا***أبو حسن مما یخاف من الفتن (۴)

۱- ۱. فی المصدر و(د): عن ابن إسحاق.

۲- ۲. فی المصدر و(د): عبد اللّه بن أبی أویس.

۳- ۳. فی المصدر: و أنّه اسبق إلیه.

۴- ۴. فی المصدر: مما نخاف من الفتن.

وجدناه أولى الناس بالناس إنه***أطب قريش بالكتاب و بالسنن (۱)

و إن قريشا لا يشق غباره***إذا ما جرى يوما على الضمر البدن (۲)

ففيه الذى فيهم من الخير كله***و ما فيهم مثل الذى فيه من حسن

و وصى رسول الله من دون أهله***و فارسه قد كان فى سالف الزمن

و أول من صلى من الناس كلهم***سوى خيره النسوان و الله ذو منن (۳)

و صاحب كبش القوم فى كل وقعه(۴)***يكون لها نفس الشجاع لدى الذقن

فذاك الذى يثنى الخناصر باسمه***إمامهم حتى أغيب فى الكفن.

و منه قول كعب بن زهير:

صهر النبى و خير الناس كلهم***فكل من رامه بالفخر مفخور

صلى الصلاه مع الأمى أولهم***قبل العباد و رب الناس مكفور.

و منه قول حسان بن ثابت جزى الله خيرا و الجزاء بكفه و قدمنا البيتين فيما سلف و منه قول ربيعه بن الحارث بن عبد المطلب حيث يقول عند بيعه أبى بكر(۵).

ما كنت أحسب هذا الأمر منتقلا(۶)***عن هاشم ثم منها عن أبى حسن

أ ليس أول من صلى لقبلتهم***و أعلم الناس بالآثار و السنن

و آخر الناس عهدا بالنبى و من***جبريل عون له فى الغسل و الكفن

من فيه ما فيهم لا يمترون به***و ليس فى القوم ما فيه من الحسن

ما ذا الذى ردكم عنه فنعلمه***ها إن بيعتكم من أول الفتن.

۱- ۱. الطب- بفتح الطاء- الحاذق الماهر بعمله.

۲- ۲. شق الفرس: مال فى جريه إلى جانب. الضمر- بفتح الضاد و سكون الميم- الضامر الهضيم البطن، اللطيف الجسم أى إذا ركب الفرس و جرى عليه لا يصل أحد من قريش إلى غباره.

۳- ۳. المراد من خیره النسوان خدیجه سلام اللّه علیها.

۴- ۴. الکبش: سید القوم.

۵- ۵. فی المصدر: عند بیعه الناس لابی بکر.

۶- ۶. فی المصدر: ما کنت أحسب أن الامر منتقل.

و فی هـذا الشـعر قطع من قـائله علی إبطـال إمامه أبی بکر و إثبات الإمامه لأمیر المؤمنین و منه قول الفضل بن عتبه بن أبی لهب فیما رد به علی الولید بن عقبه فی مدیحه لعثمان و مرثیته له و تحریضه علی أمیر المؤمنین فی قصیدته التی یقول فی أولها

ألا إن خیر الناس بعد ثلاثه***قتیل التجوبی الذی جاء من مصر(۱).

فقال الفضل:

ألا إن خیر الناس بعد محمد***مهیمنه التالیه فی العرف و النکر

و خیرته فی خیبر و رسوله***بنبذ عهود الشرک فوق أبی بکر(۲)

و أول من صلی و صنو نبیه***و أول من أردی الغواه لدی بدر

فذاک علی الخیر من ذا یفوقه***أبو حسن خلف القرابه و الصهر(۳)

و فی هـذا الشـعر دلیـل علی تقـدم إیمـان أمیر المؤمنین علیه السـلام و علی أنه کان الأمیر فی سـنه تسع علی الجماعه و کان فی جمله رعیته (۴) أبو بکر علی خلاـف مـا ادعـاه الناصـبه من قولهم إن أبـا بکر کـان الأمیر علی الجماعه و إن أمیر المؤمنین علیه السلام کان تابعا له.

و منه قول مالک بن عباده الغافقی حلیف حمزه بن عبد المطلب.

رأیت علیا لا یلبث قرنه***إذا ما دعاه حاسرا أو مسربلا

۱- ۱. قـال فی لسـان العرب فی« جوب»: و تجوب قبیله من حمیر حلفـاء لمراد، منهم ابن ملجم لعنه اللّه، قال الکمیت: الا ان خیر الناس بعـد ثلاثه*** قتیل التجوبی الـذی جاء من مصـر. هـذا قول الجوهریّ، قال ابن بری: البیت لولید بن عقبه و لیس للکمیت کمـا ذکر، و صواب إنشـائه« قتیـل التجیبی الـذی جاء من مصـر» و إنّما غلطه فی ذلک أنّه ظنّ أن الثلاثه أبو بکر و عمر و عثمان فظن انه فی علیّ علیه السـلام فقـال« التجوبی» بـالواو، و إنّما الثلاثه سـیدنا رسول اللّه صـلّی اللّه علیه و آله و أبو بکر و عمر، لان الولیـد رثـا بهـذا الشـعر عثمـان بن عفـان و قـال فی« جیب»: و تجیب بطن من کنـده و هو تجیب بن کنـده بن ثور. انتهی. و قـال الفیروزآبادی فی« جوب» و تجوب قبیله من حمیر، و تجیب بن کنده بطن.

۲- ۲. إشاره إلی بعث أمیر المؤمنین بسوره براءه و عزل أبی بکر.

۳- ۳. فی المصدر: حلف القرابه و الصهر.

۴- ۴. فی المصدر: و کان من جمله رعیته.

فهذا و فی الإسلام أول مسلم***و أول من صلی و صام و هللا.

و منه قول عبد الله بن أبی سفیان بن الحارث بن عبد المطلب:

و کان ولی الأمر بعد محمد***علی و فی کل المواطن صاحبه

وصی رسول الله حقا و جاره***و أول من صلی و من لان جانبه.

و فی هذا الشعر أیضا دلیل علی اعتقاد هذا الرجل فی أمیر المؤمنین صلوات الله علیه أنه کان الخلیفه لرسول الله صلی الله علیه و آله بلا فصل.

و منه قول النجاشی بن الحارث بن کعب:

فقل للمضلل من وائل***و من جعل الغث یوما سمینا

جعلت ابن هند و أشیاعه***نظیر علی أ ما تستحونا

إلی أول الناس بعد الرسول***أجاب الرسول من العالمینا.

و منه قول جریر بن عبد الله البجلی:

فصلی الإله علی أحمد***رسول الملیک تمام النعم

و صلی علی الطهر من بعده***خلیفتنا القائم المدعم

علیا عنیت وصی النبی***یجالد عنه غواه الأمم

له الفضل و السبق و المکرما***ت و بیت النبوه لا المهتضم.

و فی هذا الشعر أیضا تصریح من قائله بإمامه أمیر المؤمنین علیه السلام بعد الرسول و أنه کان الخلیفه دون من تقدم.

و منه قول عبد الله بن الحکیم التمیمی (۱):

دعانا الزبیر إلی بیعه***و طلحه من بعد ما أنقلا(۲)

فقلنا صفقنا بأیماننا***فإن شئتما فخذا الأشملا(۳)

نکثتم علیا علی بیعه***و إسلامه فیکم أولا.

و منه قول عبد الله بن جبل (۴) حلیف بنی جمح

۱- ۱. فی المصدر بعد ذلک: حیث یقول.

۲- ۲. فی المصدر: من بعد ما أثقلا.

۳- ۳. صفق یده بالبیعه: ضرب یده علی یده، و ذلک علامه وجوب البیعه.

۴- ۴. فی المصدر: عبد الرحمن حنبل.

لعمری لئن بایعتم ذا حفیظه***علی الدین معروف العفاف موفقا

عفیفا عن الفحشاء أبیض ماجدا***صدوقا و للجبار قدما مصدقا

أبا حسن فارضوا به و تبایعوا***فلیس کمن فیه لدی العیب منطقا(۱)

علی وصی المصطفی و وزیره***و أول من صلی لذی العرش و اتقی.

و منه قول أبی الأسود الدؤلی:

و إن علیا لکم مفخر***یشبه بالأسد الأسود

أما إنه ثانی العابدین***بمکه و الله لم یعبد.

و منه قول زفر بن زید بن حذیفه الأسدی:

فحوطوا علیا و احفظوه فإنه***وصی و فی الإسلام أول أول.

و منه قول قیس بن سعد بن عباده بصفین:

هذا علی و ابن عم المصطفی***أول من أجابه ممن دعا

هذا الإمام لا نبالی من غوی.

و منه قول هاشم بن عتبه بن أبی وقاص بصفین:

أشلهم بذی الکعوب شلا***مع ابن عم أحمد تجلی

أول من صدقه و صلی

قال الشیخ أدام الله عزه فأما قول الناصبه إن إیمان أمیر المؤمنین صلوات الله علیه لم یقع علی وجه المعرفه و إنما کان علی وجه التقلید و التلقین و ما کان بهذه المنزله لم یستحق صاحبه المدحه و لم یجب له به الثواب و ادعاؤهم أن أمیر المؤمنین صلوات الله علیه کان فی تلک الحال ابن سبع سنین و من کان هذه سنه لم یکن کامل العقل و لا مکلفا فإنه یقال لهم إنکم قد

جهلتم فی ادعائکم أنه کان وقت مبعث النبی صلی الله علیه و آله ابن سبع سنین و قلتم قولا لا برهان علیه یخالف المشهور و یضاد المعروف و ذلک أن جمهور الروایات جاءت بأنه علیه السلام قبض و له خمس و ستون سنه و جاء فی بعضها أن سنه کانت عند وفاته ثلاثا

١- ١. في المصدر: فليس كمن فيه لذى العيب منطقا.

و ستين سنه(۱) فأما سوى هاتين الروايتين فشاذ مطروح قد يعرف فى صحيح النقل و لا يقبله أحد من أهل الروايه و العقل و قد علمنا أن أمير المؤمنين عليه السلام صحب رسول الله صلى الله عليه و آله ثلاثا و عشرين سنه منها ثلاث عشره قبل الهجره و عشر بعدها و عاش بعده ثلاثين سنه و كانت وفاته فى سنه أربعين من الهجره فإذا حكمنا فى سنه على خمس و ستين بما تواترت به الأخبار كانت سنه عند مبعث النبى صلى الله عليه و آله اثنتى عشره سنه و إن حكمنا على ثلاث و ستين كانت سنه عند المبعث عشر سنين و كيف يخرج من هذا الحساب أن يكون سنه عند المبعث سبع سنين اللهم إلا أن يقول قائل إن سنه كانت عند وفاته ستين سنه فيصح ذلك له إلا أنه يكون دافعا للمتواتر من الأخبار منكرا للمشهور من الآثار معتمدا على الشاذ من الروايات و من صار إلى ذلك كان الأولى فى مناظرته البيان له عن وجه الكلام فى الأخبار و التوقيف على طرق الفاسد من الصحيح فيها دون المجازفه فى المقاله و كيف يمكن عاقلا سمع الأخبار أو نظر فى شى ء من الآثار أن يدعى أن أمير المؤمنين صلوات الله عليه توفى و له ستون سنه مع قوله الشائع عنه الذائع (۲) فى الخاص و العام عند ما بلغه من إرجاف (۳) أعدائه به فى التدبير و الرأى:

بَلَغَنِى أَنَّ قَوْماً يَقُولُونَ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ شُجَاعٌ لَكِنْ لَا بَصِيرَهَ لَهُ بِالْحَرْبِ

ص: ۲۷۸

۱- ۱. أقول: و الحق أنّه قبض عليه السلام بعد ما دخل فى السنه الرابعه و الستين كما ان النبىّ صلوات اللّه عليه قبض و قد دخل فى السنه السادسه و الستين و لذلك يقول عن نفسه عليه السلام« أنا أصغر من ربى بسنتين» يعنى عن استاذه و معلمه محمّد صلوات اللّه عليه. و ذلك لان النبىّ صلّى اللّه عليه و آله ساق فى حجه الوداع مائه بدنه: ۶۶ عن شخصه و ۳۴ عمن هو بمنزله نفسه علىّ عليه السلام عدد سنين عمرهما فقد كان النبىّ عامئذ قد طعن فى السادسه و الستين و على فى الرابعه و الثلاثين فإذا كان ولادته عليه السلام فى سابع شعبان على ما رواه صفوان عن الصادق عليه السلام(كما بيناه فى ج ۳۵ ص ۳۹- ۴۲) فقد كان عمره عليه السلام سابع ذى الحجه عام حجه الوداع ۱۰ من الهجره ۳۳ سنه و ۴ أشهر و بقى بعد ذلك إلى ۲۱ رمضان عام ۴۰ من الهجره ۲۹ سنه و ۱۰ أشهر و ۱۶ يوما فهذا ۶۳ سنه و شهران و ۱۶ يوما كاملا(ب).

۲- ۲. ذاع الخبر: انتشر.

۳- ۳. أرجف: خاض فى الاخبار السيئه و الفتن قصد أن يهيج الناس.

لِلَّهِ أَبُوهُمْ وَ هَلْ فِيهِمْ أَحَدٌ أَبْصَرُ بِهَا مِنِّی لَقَدْ قُمْتُ فِيهَا(۱) وَ مَا بَلَغْتُ الْعِشْرِينَ وَ هَا أَنَا ذَا قَدْ ذَرَّفْتُ عَلَی السِّتِّينَ (۲) وَ لَكِنْ لَا رَأْيَ لِمَنْ لَا يُطَاعُ (۳).

فخبر علیه السلام بأنه قد نیف علی الستین (۴) فی وقت عاش بعده دهرا طویلا و ذلک فی أیام صفین و هذا یکذب قول من زعم أنه صلوات الله و سلامه علیه توفی و له ستون سنه مع أن الروایات قد جاءت مستفیضه ظاهره بأن سنه علیه السلام کانت عند وفاته بضعا و ستین سنه و فی مجیئها بذلک علی الانتشار دلیل علی بطلان مقال من أنکر ذلک فممن روی ما ذکرناه علی بن عمرو بن أبی سبره عن عبد الله بن محمد بن عقیل قال سمعت محمد بن الحنفیه یقول: فی سنه الجحاف (۵) حین دخلت سنه إحدی و ثمانین هذه لی خمس و ستون سنه و قد جاوزت سن أبی قلت و کم کان سنه یوم قتل قال ثلاثا و ستین سنه.

و منهم أبو القاسم نعیم قال حدثنا شریک عن أبی إسحاق قال: توفی علی علیه السلام و هو ابن ثلاث و ستین سنه.

و منهم یحیی بن أبی کثیر عن سلمه قال سمعت أبا سعید الخدری یقول: و قد سئل عن سن أمیر المؤمنین صلی الله علیه و آله یوم قبض کان قد نیف علی الستین.

و منهم ابن عائشه من طریق أحمد بن زکریا قال سمعته یقول: بعث رسول الله صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام ابن عشر سنین و قتل علی و له ثلاث و ستون سنه(۶).

و منهم الولید بن هاشم الفخدمی من طریق أبی عبد الله الکواسجی قال أخبرنا

۱- ۱. فی المصدر: لقد قمت بها.

۲- ۲. أی زدت علی الستین.

۳- ۳. و هذا آخر قطعه من الخطبه التی أنشدها علیه السلام فی الحث علی الجهاد، راجع نهج البلاغه(عبده ط مصر ۷۵- ۲۸) و فیه: للّه أبوهم و هل أحد منهم أشدّ لها مراسا و أقدم فیها مقاما منی؟ لقد نهضت فیها اه.

۴- ۴. نیف علی کذا: زاد.

۵- ۵. بتقدیم المعجمه، أی سنه جری فیها السیل فی المدینه: السیل الجحاف: الذی یجرف کل شی ء و یذهب به، و منه سمیت الجحفه جحفه،(راجع المراصد ۱: ۳۱۵).

۶- ۶. فی المصدر: و قتل و هو ابن ثلاث و ستون سنه.

الولید بأسانید مختلفه: أن علیا صلوات الله علیه قتل بالکوفه یوم الجمعه لتسع عشره لیله خلت من شهر رمضان سنه أربعین و هو ابن خمس و ستین سنه.

فأما من روی أن سنه علیه السلام کانت عند البعثه أکثر من عشر سنین فغیر واحد منهم

عبد الله بن مسعود من طریق عثمان بن المغیره عن وهب عنه قال: إن أول شی ء علمته من أمر رسول الله صلی الله علیه و آله أنی قدمت مکه(۱) فأرشدونا إلی العباس بن عبد المطلب فانتهینا إلیه و هو جالس إلی زمزم فبینا نحن جلوس إذ أقبل رجل من باب الصفا علیه ثوبان أبیضان علی یمینه غلام مراهق أو محتلم تتبعه امرأه قد سترت محاسنها حتی قصدوا الحجر فاستلمه و الغلام و المرأه ثم طاف بالبیت سبعا و الغلام و المرأه یطوفان معه ثم استقبل الکعبه و قام فرفع یدیه و کبر و قام الغلام علی یمینه و کبر و قامت المرأه خلفهما فرفعت یدیها فکبرت فأطال القنوت (۲) ثم رکع فرکع الغلام و المرأه معه ثم رفع رأسه فأطال القنوت ثم سجد و یصنعان ما صنع (۳) فلما رأینا شیئا ننکره لا نعرف بمکه(۴) أقبلنا علی العباس فقلنا یا أبا الفضل إن هذا الدین ما کنا نعرفه قال أجل و الله ما تعرفون هذا قلنا ما نعرف (۵) قال هذا ابن أخی محمد بن عبد الله و هذا علی بن أبی طالب و هذه المرأه خدیجه بنت خویلد و الله ما علی وجه الأرض أحد یعبد الله بهذا الدین إلا هؤلاء الثلاثه.

و روی قتاده عن الحسن و غیره قال: کان أول من آمن علی بن أبی طالب علیه السلام و هو ابن خمس عشره سنه أو ست عشره.

و روی شداد بن أوس قال: سألت خباب بن الأرت عن إسلام علی بن أبی طالب علیه السلام قال أسلم و هو ابن خمس عشره سنه و لقد رأیته یصلی مع النبی صلی الله علیه و آله و هو یومئذ بالغ مستحکم البلوغ.

۱- ۱. فی المصدر: اننا قدمنا مکّه.

۲- ۲. فی المصدر: فأطال الرجل القنوت.

۳- ۳. فی المصدر: و هما یصنعان ما یصنع.

۴- ۴. فی المصدر: و لا نعرفه بمکّه.

۵- ۵. فی المصدر و(د) ما نعرفه.

و روی علی بن زیـد عن أبی نضـره قـال: أسـلم علی علیه السـلام و هـو ابن أربع عشـره سـنه و کـان له یومئـذ ذؤابه یختلف إلی الکتاب.

و روی عبد الله بن زیاد عن محمد بن علی قال: أول من آمن بالله علی بن أبی طالب علیه السلام و هو ابن إحدی عشره سنه.

و روی الحسن بن زید قال: أول من أسلم علی بن أبی طالب علیه السلام و هو ابن خمس عشره.و قد قال عبد الله بن أبی سفیان:

و صلی علی مخلصا بصلاته***لخمس و عشر من سنیه کوامل

و خلی أناسا بعده یتبعونه***له عمل أفضل به صنع عامل.

و روی سلمه بن کهیل عن أبیه عن حبه بن جوین العرنی قال: أسلم علی صلوات الله علیه و کان له ذؤابه یختلف إلی الکتاب.

علی أنا لو سـلمنا لخصومنا ما ادعوه من أنه علیه السـلام کان له عند المبعث سبع سنین لم یدل ذلک علی صحه ما ذهبوا إلیه من أن إیمـانه علی وجـه التلقین (۱) دون المعرفه و الیقین و ذلـک أن صـغر السن لاـ ینـافی کمـال العقـل (۲) و لیس دلیـل وجوب التکلیف بلوغ الحلم فیراعی ذلک هذا باتفاق أهل النظر و العقول و إنما یراعی بلوغ الحلم فی الأحکام الشرعیه دون العقلیه و قد قال سـبحانه فی قصه یحیی وَ آتَیْناهُ الْحُکْمَ صَبِیًّا(۳) و قال فی قصه عیسـی فَأَشارَتْ إِلَیْهِ قالُوا کَیْفَ نُکَلِّمُ مَنْ کانَ فِی الْمَهْـدِ صَبِیًّا قـالَ إِنِّی عَبْـدُ اللَّهِ آتانِیَ الْکِتابَ وَ جَعَلَنِی نَبِیًّا وَ جَعَلَنِی مُبارَکاً أَیْنَ ما کُنْتُ وَ أَوْصانِی بِالصَّلاهِ وَ الزَّکاهِ ما دُمْتُ حَیًّا(۴) فلم ینف صغر سن هذین النبیین علیهما السلام کمال عقلهما أو الحکمه التی آتاهما الله سبحانه و لو کانت العقول تحیل ذلک لإحالته فی کل أحد(۵) و علی کل حال و قد أجمع أهل التفسیر إلا من شذ عنهم فی قوله تعالی وَ شَهِدَ

۱- ۱. فی المصدر: کان علی وجه التلقین.

۲- ۲. فی المصدر: لا یدلّ علی ما ینافی کمال العقل.

۳- ۳. سوره مریم: ۱۲.

۴- ۴. سوره مریم: ۲۹- ۳۱.

۵- ۵. فی المصدر: لا حالته علی کل أحد.

شاهِدٌ مِنْ أَهْلِها إِنْ كانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَ هُوَ مِنَ الْكاذِبِينَ وَ إِنْ كانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَ هُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ (١) أنه كان طفلا صغيرا فى المهد أنطقه الله عز و جل حتى برأ يوسف من الفحشاء و أزال عنه التهمه.

و الناصبه إذا سمعت هذا الاحتجاج قالت إن هذا الذى ذكرتموه (٢) فيمن عددتموه كان معجزا لخرقه العاده و دلاله لنبى من أنبياء الله عز و جل فلو كان أمير المؤمنين عليه السلام مشاركا لمن وصفتموه فى خرق العاده لكان معجزا له عليه السلام و للنبى صلى الله عليه و آله و ليس يجوز أن يكون المعجز له و لو كان للنبى لجعله فى معجزاته و احتج به فى جمله بيناته و لجعله المسلمون فى آياته فلما لم يجعله رسول الله صلى الله عليه و آله لنفسه علما و لا عده المسلمون فى معجزاته علمنا أنه لم يجر فيه الأمر على ما ذكرتموه فيقال لهم ليس كل ما خرق الله به العاده وجب أن يكون علما و لا لزم أن يكون معجزا و لا شاع علمه فى العالم و لا عرف من جهه الاضطرار و إنما المعجز العلم هو خرق العاده عند دعوه داع أو براءه معروف (٣) يجرى براءته مجرى التصديق له فى مقاله بل هى تصديق فى المعنى و إن لم يكن تصديقا بنفس اللفظ و القول و كلام عيسى عليه السلام إنما كان معجزا لتصديقه له فى قوله إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتانِيَ الْكِتابَ وَ جَعَلَنِي نَبِيًّا مع كونه خرقا للعاده و شاهدا لبراءه أمه من الفاحشه و لصدقها فيما ادعته من الطهاره و كانت حكمه يحيى عليه السلام فى حال صغره تصديقا له فى دعوته فى الحال و لدعوه أبيه زكريا فصارت مع كونها خرق العاده(٤) دليلا و معجزا و كلام الطفل فى براءه يوسف إنما كان معجزا لخرق العاده بشهادته ليوسف عليه السلام للصدق فى براءه ساحته و يوسف عليه السلام نبى مرسل فثبت أن الأمر على ما ذكرناه و لم يك كمال عقل أمير المؤمنين عليه السلام شاهدا فى شى ء مما ادعاه (٥) و لا استشهد

١- ١. سوره يوسف: ٢۶ و ٢٧.

٢- ٢. فى المصدر: ان الذى ذكرتموه.

٣- ٣. كذا فى النسخ، و هو سهو، و الصحيح كما فى المصدر« أو براءه مقذوف» و قذفه. رماه و اتهمه بريبه.

۴- ۴. فى المصدر: مع كونها خرقا للعاده.

۵- ۵. فى المصدر: مما دعا عليه.

هو عليه السلام به فيكون مع كونه خرقا للعاده معجزا و لو استشهد به عليه السلام أو شهد على حد ما شهد الطفل ليوسف و كلام عيسى له و لأمه و كلام يحيى لأبيه بما يكون فى المستقبل و الحال لكان لخصومنا وجه للمطالبه بذكر ذلك فى المعجزات لكن لا وجه له على ما بيناه.

على أن كمال عقل أمير المؤمنين لم يكن ظاهرا للحواس و لا معلوما باضطرار فيجرى مجرى كلام المسيح و حكمه يحيى و كلام شاهد يوسف فيمكن الاعتماد عليه فى المعجزات و إنما كان طريق العلم به مقال الرسول صلى الله عليه و آله(١) و الاستدلال الشاق بالنظر الثاقب و السبر(٢) لحاله عليه السلام و على مرور الأوقات بسماع كلامه و التأمل لاستدلالاته و النظر فيما يؤدى إلى معرفته و فطنته ثم لا يحصل ذلك إلا لخاص من الناس (٣) و من عرف وجوه الاستنباطات و ما جرى هذا المجرى فارق حكمه حكم ما سلف للأنبياء من المعجزات و ما كان لنبينا صلى الله عليه و آله من الأعلام إذ تلك بظواهرها تقدح (۴) فى القلوب أسباب اليقين و تشترك الجميع فى علم الحال الظاهره منها المنبئه عن خرق العادات دون أن تكون مقصوره على ما ذكرناه من البحث الطويل و الاستقراء للأحوال على مرور الأوقات أو الرجوع فيه إلى نفس قول الرسول صلى الله عليه و آله الذى يحتاج فى العلم به إلى النظر فى معجز غيره و الاعتماد على ما سواه من البينات فلا ينكر أن يكون الرسول صلى الله عليه و آله إنما عدل عن ذكر ذلك و احتجاجه به فى جمله آياته لما وصفناه.

و شى ء آخر و هو أنه لا ينكر(۵) أن يكون الله سبحانه علم من مصلحه خلقه الكف من رسول الله صلى الله عليه و آله عن الاحتجاج بذلك و الدعاء إلى النظر فيه و أن اعتماده على ما ظاهره خرق العاده أولى فى مصلحه الدين و شى ء آخر و هو أن رسول الله صلى الله عليه و آله و إن لم يحتج به على التفصيل و التعيين فقد فعل ما يقوم مقام الاحتجاج به على البصيره و اليقين فابتدأ

١- ١. فى المصدر: قول رسول اللّه.

٢- ٢. السبر: التجربه و الاختبار.

٣- ٣. فى المصدر: الا لخلص من الناس.

۴- ۴. أى تؤثر.

۵- ۵. فى المصدر: لا ننكر.

علیا علیه السلام بالدعوه قبل الذکور کلهم ممن ظاهره البلوغ و افتتح بدعوته قبل أداء رسالته و اعتمد علیه فی إیداعه سره و أودعه ما کان خائفا من ظهوره عنه فدل باختصاصه بذلک علی ما یقوم مقام قوله صلی الله علیه و آله إنه معجز له و إن بلوغ عقله علم علی صدقه ثم جعل ذلک من مفاخره و جلیل مناقبه و عظیم فضائله و نوه بذکره و شهره بین أصحابه و احتج له به فی اختصاصه و کذلک فعل أمیر المؤمنین صلوات الله علیه فی ادعائه له فاحتج به علی خصومه و تمدح به بین أولیائه و أعدائه و فخر به علی جمیع أهل زمانه و ذلک هو معنی النطق بالشهاده بالمعجز له بل هو الحجه فی کونه نائبا بالقوم (۱) بما خصه الله تعالی منه و نفس الاحتجاج بعلمه و دلیل الله و برهانه و هذا یسقط ما اعتمدوه: و مما یدل علی أن أمیر المؤمنین صلوات الله علیه کان عند بعثه النبی صلی الله علیه و آله بالغا مکلفا و أن إیمانه به کان بالمعرفه و الاستدلال و أنه وقع علی أفضل الوجوه و آکدها فی استحقاق عظیم الثواب أن رسول الله صلی الله علیه و آله مدحه به و جعله من فضائله و ذکره فی مناقبه و لم یک بالذی یفضل بما لیس بفضل و یجعل فی المناقب ما لا یدخل فی جملتها و یمدح علی ما لا یستحق علیه الثواب فلما مدح رسول الله صلی الله علیه و آله أمیر المؤمنین علیه السلام بتقدمه الإیمان فیما ذکرناه آنفا من قوله لفاطمه علیها السلام: أ ما ترضین أنی زوجتک أقدمهم سلما.

وقوله فی روایه سلمان: أول هذه الأمه ورودا علی نبیها الحوض أولها إسلاما علی بن أبی طالب.

وقوله: لقد صلت الملائکه علی و علی علی سبع سنین و ذلک أنه لم یکن من الرجال أحد یصلی غیری و غیره.

و إذا کان الأمر علی ما وصفناه فقد ثبت أن إیمانه علیه السلام وقع بالمعرفه و الیقین دون التقلید و التلقین لا سیما و قد سماه رسول الله صلی الله علیه و آله إیمانا و إسلاما و ما یقع من الصبیان علی وجه التلقین لا یسمی علی الإطلاق الدینی إیمانا و إسلاما.

و یدل علی ذلک أیضا أن أمیر المؤمنین علیه السلام قد تمدح به و جعله من مفاخره و احتج به علی أعدائه و کرره فی غیر مقام من مقاماته حیث

یقول: اللهم إنی لا أعرف عبدا لک من هذه الأمه عبدک قبلی.

وقوله علیه السلام: أنا الصدیق الأکبر

۱- ۱. فی المصدر: نائبا فی القول.

آمنت قبل أن يؤمن أبو بكر و أسلمت قبل أن يسلم.

و قوله صلى الله عليه و آله لعثمان: أنا خير منک و منهما عبدت الله قبلهما و عبدت الله بعدهما.

و قوله: أنا أول ذكر صلى.

و قوله صلى الله عليه و آله: على من أكذب أ على الله فأنا أول من آمن به.

و عبده فلو كان إيمانه على ما ذهبت إليه الناصبه من جهه التلقين و لم يكن له معرفه و لا علم بالتوحيد لما جاز منه عليه السلام أن يتمدح بذلک و لا أن يسميه عباده و لا أن يفخر به (۱) على القوم و لا أن يجعله تفضيلا له على أبى بكر و عمر و لو أنه فعل من ذلک ما لا يجوز لرده عليه مخالفوه و اعترضه فيه مضادوه و حاجه فى بطلانه مخاصموه و فى عدول القوم عن الاعتراض عليه فى ذلک و تسليم الجماعه له ذلک دليل على ما ذكرناه و برهان على فساد قول الناصبه الذى حكيناه و ليس يمكن أن يدفع ما رويناه فى هذا الباب من الأخبار لشهرتها و إجماع الفريقين من الناصبه و الشيعه على روايتها و من تعرض للطعن فيها مع ما شرحناه لم يمكنه الاعتماد على تصحيح خبر وقع فى تأويله الاختلاف و فى ذلک إبطال جمهور الأخبار و إفساد عامه الآثار و هب من لا يعرف الحديث و لا خالط أهل العلم (۲) يقدم على إنكار بعض ما رويناه أو يعاند فيه بعض العارفين به و يغتنم الفرصه بكونه خاصا فى أهل العلم كيف يمكن دفع شعر أمير المؤمنين عليه السلام فى ذلک و قد شاع من شهرته على حد يرتفع فيه الخلاف و انتشر حتى صار مسموعا من العامه فضلا عن الخواص (۳)

فِی قَوْلِهِ علیه السلام:

مُحَمَّدٌ النَّبِیُّ أَخِی وَ صِنْوِی***وَ حَمْزَهُ سَیِّدُ الشُّهَدَاءِ عَمِّی

وَ جَعْفَرٌ الَّذِی یُضْحِی وَ یُمْسِی***یَطِیرُ مَعَ الْمَلَائِکَهِ ابْنُ أُمِّی

وَ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَکَنِی وَ عِرْسِی***مُسَاطٌ لَحْمُهَا بِدَمِی وَ لَحْمِی (۴)

وَ سِبْطَا أَحْمَدَ وَلَدَایَ مِنْهَا***فَمَنْ فِیکُمْ لَهُ سَهْمٌ کَسَهْمِی (۵)

۱- ۱. فى المصدر: و لا ان يفتخر به.

۲- ۲. فى المصدر: حمله العلم.

۳- ۳. فى المصدر: حتى صار مذكورا مسموعا من العامّه فضلا عن الخاصّه.

۴- ۴. ساط الشى ء: خلطه. و المساط: المخلوط.

۵- ۵. فى المصدر: فأيكم له سهم كسهمى.

سَبَقْتُکمْ إِلَی الْإِسْلَامِ طُرّاً***عَلَی مَا کانَ مِنْ عِلْمِی وَ فَهْمِی (۱)

وَ أَوْجَبَ لِیَ الْوَلَاءَ مَعاً عَلَیْکمْ***خَلِیلِی یَوْمَ دَوْحِ غَدِیرِ خُمٍ (۲).

و فی هذا الشعر کفایه فی البیان عن تقدم إیمانه علیه السلام و أنه وقع مع المعرفه بالحجه و البیان و فیه أیضا أنه کان الإمام بعد الرسول صلی الله علیه و آله بدلیل المقال الظاهر فی یوم الغدیر الموجب للاستخلاف (۳).

وَ مِمَّا یُؤَیِّدُ مَا ذَکرْنَاهُ مَا رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْأَسْوَدِ الْبَکرِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَلَّی یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ وَ صَلَّتْ خَدِیجَهُ مَعَهُ وَ دَعَا عَلِیّاً علیه السلام إِلَی الصَّلَاهِ مَعَهُ یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ فَقَالَ لَهُ أَنْظِرْنِی حَتَّی أَلْقَی أَبَا طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِنَّهَا أَمَانَهٌ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام فَإِنْ کانَتْ أَمَانَهً فَقَدْ أَسْلَمْتُ لَک فَصَلَّی مَعَهُ وَ هُوَ ثَانِی یَوْمِ الْبَعْثِ.

وَ رَوَی الْکلْبِیُّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ وَ قَالَ فِی حَدِیثِهِ إِنَّ هَذَا دِینٌ یُخَالِفُ دِینَ أَبِی حَتَّی أَنْظُرَ فِیهِ وَ أُشَاوِرَ أَبَا طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ انْظُرْ وَ اکتُمْ قَالَ فَمَکثَ هُنَیْئَهً ثُمَّ قَالَ بَلْ أَجِبْتُک وَ أُصَدِّقُ بِک فَصَدَّقَهُ وَ صَلَّی مَعَهُ.

و روی هذا المعنی بعینه و هذا المقال من أمیر المؤمنین علیه السلام علی اختلاف فی اللفظ و اتفاق فی المعنی کثیره(۴) من حمله الآثار و هو یدل علی أن أمیر المؤمنین علیه السلام کان مکلفا عارفا فی تلک الحال بتوقفه و استدلاله و تمییزه بین مشوره أبیه و بین الإقدام علی القبول و الطاعه للرسول من غیر فکره و لا تأمل ثم خوفه إن ألقی ذلک إلی أبیه أن یمنعه منه مع أنه حق فیکون قد صد

عن الحق فعدل عن ذلک إلی القبول و عدل إلی النبی صلی الله علیه و آله مع أمانته و ما کان یعرفه من صدقه فی مقاله و ما سمعه من القرآن الذی نزل علیه و أراه الله من برهانه أنه رسول محق

۱- ۱. فی المصدر: علی ما کان من فهمی و علمی.

۲- ۲. فی المصدر: بعد ذلک: فویل ثمّ ویل ثمّ ویل*** لمن یلقی الإله غدا بظلمی .

۳- ۳. فی المصدر: الموجب له للاستخلاف.

۴- ۴. فی المصدر: جماعه کثیره.

فآمن به و صدقه و هذا بعد أن ميز بين الأمانه و غيرها و عرف حقها و كره أن يفشـى سر الرسول صلى الله عليه و آله و قد ائتمنه عليه و هذا لا يقع باتفاق من صبى لا عقل له و لا يحصل ممن لا تمييز معه.

و يؤيد أيضا ما ذكرناه أن النبى صلى الله عليه و آله بدأ به فى الدعوه قبل الذكور كلهم و إنما أرسله الله تعالى إلى المكلفين فلو لم يعلم أنه عاقل مكلف لما افتتح به أداء رسالته و قدمه فى الدعوه على جميع من بعث إليه لأنه لو كان الأمر على ما ادعته الناصبه لكان صلى الله عليه و آله قد عدل عن الأولى و تشاغل بما لم يكلفه عن أداء ما كلفه و وضع فعله فى غير موضعه و رسول الله صلى الله عليه و آله يجل عن ذلك.

و شى ء آخر و هو أنه صلى الله عليه و آله دعا عليا عليه السلام فى حال كان مستترا فيها بدينه (۱) كاتما لأمره خائفا إن شاع من عدوه فلا يخلو أن يكون قد كان واثقا من أمير المؤمنين عليه السلام بكتم سره و حفظ وصيته و امتثال أمره و حمله من الدين ما حمله أو لم يكن واثقا بذلك فإن كان واثقا فلم يثق به إلا و هو فى نهايه كمال العقل و على غايه الأمانه و صلاح السريره و العصمه و الحكمه و حسن التدبير لأن الثقه بما وصفنا دليل جميع ما شرحناه على الحال التى قدمنا وصفها(۲) و إن كان غير واثق من أمير المؤمنين عليه السلام بحفظ سره و غير آمن من تضييعه و إذاعه أمره فوضعه عنده من التفريط(۳) و ضد الحزم و الحكمه و التدبير حاشى الرسول من ذلك و من كل صفه نقص و قد أعلى الله عز و جل رتبته و أكذب مقال من ادعى ذلك فيه و إذا كان الأمر على ما بيناه فما ترى الناصبه قصدت بالطعن فى إيمان أمير المؤمنين عليه السلام إلا عيب الرسول و الذم لأفعاله و وصفه بالعبث و التفريط و وضع الأشياء غير مواضعها و الإزراء عليه (۴) فى تدبيراته و ما أراد مشايخ القوم و من ألقى هذا المذهب إليهم إلا ما ذكرناه وَ اللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْكافِرُونَ (۵).

۱- ۱. فى المصدر: مستسرا فيها بدينه.

۲- ۲. فى المصدر: قدمنا شرحها.

۳- ۳. فى المصدر: من أعظم الجهل و التفريط.

۴- ۴. أزرى عليه عمله: عاتبه أو عابه عليه.

۵- ۵. الفصول المختاره: ۵۱- ۷۲.

أقول: إنما لم نبال بإيراد هذا الكلام الطويل الذيل لكثره طائله و وثاقه دلائله و علو شأن قائله حشره الله تعالى مع أئمته عليه السلام و ذكر الشيخ أبو الفتح الكراجكى فى كنز الفوائد(۱) كلاما مشبعا فى ذلك و أورد أخبارا كثيره تركناها حذرا من الإسهاب و حجم الكتاب.

**[ترجمه]الطرائف: ثعلبی در تفسیر قول خدای متعال:« وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ*أُوْلَئِکَ الْمُقَرَّبُونَ» - . واقعه/ ۱۱-۱۰ - {و

سبقت گیرندگان مقدّمندآنانند همان مقرّبانِ [خدا]،} از عباد بن عبدالله گوید: شنیدم علی را که می گفت: من بنده خدا و برادر رسول خدایم، من آن صدِّیق اکبرم که بعد از من کسی آن را نمی گوید مگر اینکه دروغگوی افترا زننده باشد، هفت سال پیش از مردم نماز خواندم. - . در نسخه چاپی آن را نیافتیم. -

تتمّه: می گویم: بر کسی که بویی از انسانیّت برده باشد و به مراتبی بالاتر از حیوانیّت و تعصّب صعود کرده باشد پوشیده نیست که پیشتاز بودن آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله با ورود این همه روایات متواتر از طرق خاصّه و عامّه، از اوضح واضحات است و کسی که در آن شک کند مانند کسی است که روشن‌ترین بدیهیات را انکار کند و اینکه کسانی که مدّعی اند ایمان وی در دوران کودکی بوده از این رو فاقد اعتبار است، به یقین جهل را به سیّد مرسلین نسبت داده است که وی را مکلّف به این امور نموده و در هر مکانی او را بدان ستوده است، و بدان فضیلت او را بر عالمیان برتری داده است؛ و مدّعی نامعتبر بودن ایمان او در نوجوانی، به اشرف اوصیا نسبت جهل داده است؛ زیرا آن حضرت در جمع مسلمانان پیوسته خود را بدان می‌ستود و افتخار فرموده و احتجاج می‌نمود و نیز در برابر صحابه و تابعین نیز چنین می کرد ولی کسی از ایشان علی رغم منافق و معاند بودن اکثرشان، به وی اعتراض ننموده است. از طرفی، بدان که ما بسیاری از روایات را که می‌شد آن‌ها را ذکر کرده و در تأیید این معنا بوده‌اند به سبب بیم از کثرت تکرار و اطاله کلام و اطناب، نیاوردیم؛ ابن بطریق در کتاب «العمدهٔ» - . ص ۳۳-۳۰ -

در باب پیشتاز بودن آن حضرت در اسلام آوردن و نماز گزاردن ایشان از مسند احمد بن حنبل سیزده حدیث و از تفسیر ثعلبی چهار حدیث و از مناقب ابن مغازلی هفت حدیث روایت نموده و در «المستدرک» نیز روایات بسیاری در این مورد آورده است و مؤلف «الصراط المستقیم» با اسنادهایی از طرق عامه آن‌ها را روایت نموده است؛ و علّامه در «کشف الحق» - . ص ۱۰۲-۱۰۱ و ۱۱۰ -

و «کشف الیقین» - .ص ۱۰-۸ و ۶۳ -

و دیگران با اسنادهایی از کتاب‌هایشان آن‌ها را روایت کرده‌اند. و ما از آوردن آن‌ها و روایات بسیاری که شیخ مفید در «الإرشاد» - .ص ۱۴-۱۳ - و نیشابوری در

ص: ۲۵۳

«روضه الواعظین»، طبرسی در «اعلام الوری» - . ص ۱۸۶-۱۸۵ - ، ابن الصّباغ در «الفصول المهمّهٔ» - . ص ۱۰۸ -

و دیگر اصول و کتاب‌هایی که نزد ماست، خودداری کردیم و تنها به نقل روایاتی بسنده می‌کنیم که مؤید این هدف غایی و خواسته متعالی ما باشند علی رغم وضوح و قاطعیتی که به روشنی خورشید دارند تا شبهه بهتان زنان را برطرف سازیم، از این رو به نقل آنچه عبدالحمید ابن ابی الحدید از مشاهیر مخالفین و آنچه شیخ مفید از بزرگان علمای ما امامیّه رضوان الله علیهم اجمعین در این مورد آورده‌اند، می‌پردازیم. اما ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه گوید:

در مورد سنّ علی علیه السّلام در آن زمان که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله دعوت خویش را آشکار نمود، اختلاف نظر وجود دارد: در آن زمان آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله چهل سال تمام داشتند و در روایات، مشهور آن است که علی علیه السّلام نوجوانی ده ساله بوده است، و بسیاری از دوستان متکلّم ما می‌گویند: او نوجوانی سیزده ساله بوده است؛ این سخن را شیخ ما ابوالقاسم بلخی و دیگر مشایخ ما نقل کرده‌اند، و قائلین قول اول می‌گویند: آن حضرت در سن ۶۳ سالگی به شهادت رسید و اینان می‌گویند: در سنّ ۶۶ سالگی به شهادت رسید و روایات در این خصوص متفاوت است؛ و کسانی هستند که گمان دارند سن وی زیر ده سال بوده است لیکن نظر غالب خلاف آن است؛ و احمد بن یحیی بلاذری و علی بن حسین اصفهانی آورده اند که قریش گرفتار خشکسالی و قحط شد از این رو رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به عمویش حمزه و عباس گفت: آیا در قحط‌سالی نباید باری از دوش ابوطالب برداریم؟ پس نزد وی آمده از او خواستند پسرانش را به آن ها بسپارد تا آن‌ها متکفل مخارج آن‌ها شوند. ابوطالب گفت: عقیل را برای من بگذارید و هرکه را خواستید ببرید. و او عقیل را بسیار دوست می‌داشت. پس عباس سرپرستی «طالب» و حمزه سرپرستی«جعفر» و محمّد صَلی الله علیهِ و آله سرپرستی «علی» را برعهده گرفتند و به ایشان گفت: تحقیقاً من کسی را برگزیدم که خداوند او را برای من برگزید و او علی است. گویند: علی علیه السّلام از شش سالگی در دامن رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پرورش یافت و آن حضرت به سبب لطفی که ابوطالب

ص: ۲۵۴

بعد از مرگ عبدالمطلّب کرده و عهده‌دار سرپرستی وی شده بود، به جبران آن در حق علی علیه السّلام بسیار مهربانی و نیکی می‌فرمود و به خوبی وی را پرورش می‌داد و این با فرموده‌های ایشان علیه السّلام مطابقت دارد که:«من به مدت هفت سال صدای جبرئیل را میشنیدم و نور او را می‌دیدم» در حالی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سکوت اختیار فرموده بود و اجازه نداشت هشدار دهد و تبلیغ کند. پس اگر در روز آشکار کردن دعوت عمر وی سیزده سال بوده و واگذاری سرپرستی وی از طرف پدرش به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله صَلی الله علیهِ و آله در شش سالگی صورت گرفته باشد، صحت فرموده وی که هفت سال پیش‌تر از همه مردم خدا را عبادت می‌کرده است و کودک شش ساله اگر صاحب تمییز و تشخیص باشد، عبادت وی درست است و باید توجه داشت که عبادت فردی چون او به صورت بزرگ داشت و اجلال و خشوع قلب و اظهار تواضع با دست و پا هنگام دیدن جلوه‌های جلال خدای سبحان و آیات درخشان وی است، و چنین حالتی در کودکان وجود دارد. - . شرح النهج ۱: ۷-۶ -

و در شرح قول آن حضرت صلوات الله علیه که فرمود:« من بر فطرت زاده شدم و در ایمان و هجرت پیشتاز بودم»، اگر گفته شود: چگونه فرموده است که در ایمان آوردن پیشتاز بوده‌ام در حالی که برخی از مردم گفته‌اند که ابوبکر در ایمان آوردن بر دیگران پیشی گرفته است؟ و گروهی گفته‌اند که زید بن حارثه بر وی سبقت گرفته است؟ پاسخ این است که بیشتر اهل

حدیث و اکثر پژوهشگران سیره نویس روایت کرده‌اند که آن حضرت علیه السّلام نخستین کسی است که اسلام آورده است، و ما گفته ابوعمر یوسف بن عبدالبرّ در کتابش که معروف به «الاستیعاب» است را ذکر می کنیم. ابوعمر در ترجمه علی علیه السّلام گوید:

با توجه به روایاتی که از سلمان، ابوذر، مقداد، خبّاب، جابر، ابوسعید خدری و زید بن ارقم نقل شده است، علی علیه السّلام نخستین کسی است که اسلام آورده است و این جماعت وی را بر دیگری تفضیل داده‌اند. ابوعمر گوید: و ابن اسحاق گوید: نخستین کسی که به خدا و به محمّد صَلی الله علیهِ و آله به عنوان رسول خدا ایمان آورد، علی بن ابی طالب بود، که این خود گفته ابن شهاب است با این تفاوت که ایشان گفته است:« از میان مردان بعد از خدیجه». و ابوعمر گوید: ما را احمد بن محمّد روایت کرده گفت: ما را احمد بن الفضل روایت کرده با واسطه از سماک بن حرب از عکرمه از ابن عباس

ص: ۲۵۵

که گفت: علی از چهار ویژگی برخوردار است که احدی جز او از آن‌ها برخوردار نیست: او نخستین عرب و غیر عربی است که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد، و او کسی است که در هر جنگی پرچم آن حضرت را حمل می کرد، و او کسی است که هرگاه دیگران گریخته و تنهایش می گذاشتند، در کنارش پایداری می کرد، و او کسی است که پیامبر را غسل داده و به خاک سپرده است.

ابوعمر گوید: و از سلمان فارسی نقل است که گفت: نخستین کسی از این اُمّت که بر پیامبرش در کنار حوض وارد می‌شود نخستین کسی است که اسلام آورده، علی بن ابی طالب است. و این حدیث را مرفوعاً از سلمان تا پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده که فرمود: نخستین وارد شونده بر من در کنار حوض کوثر از این اُمّت، اوّلین مسلمان آن، علی بن ابی طالب است. ابوعمر گوید: و رفع آن اولی است زیرا چنین حدیثی با فکر و اندیشه درک نمی‌شود. ابو عمر گفت: اما درباره اسناد مرفوعش باید گفت، ما را قاسم بن اصبغ روایت کرده گفت: ما را حارث بن أبی اسامه روایت کرده گفت: ما را یحیی بن هاشم روایت کرده گفت: ما را سفیان ثوری از سلمهٔ بن کهیل از ابوصادق از جیش بن معتمر از علیم کندی از سلمان فارسی روایت کرده گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نخستین کسی از شما که در کنار حوض بر من وارد می‌شود، نخستین مسلمان شما علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

ابوعمر گوید: و ابوداود طیالسی روایت کرده گفت: ما را ابن عوانه از ابوبلخ از عمرو بن میمون از ابن عباس روایت کرده که گفت: اولین کسی که

پس از خدیجه با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد، علی بن ابی طالب است. ابوعمر گوید: و ما را ابن عوانه از ابوبلخ از عمرو بن میمون از ابن عباس روایت کرد که گفت: علی نخستین کسی از میان مردم بود که بعد از خدیجه ایمان آورد. ابوعمر گوید: هیچ کسی نمی‌تواند در این اِسناد خدشه‌ای وارد کند چون صحیح است و راویان آن ثقه هستند.

آنچه در این باب نقل کردیم با آنچه درباره ابوبکر از ابن عباس روایت شده مورد معارضه واقع شده است و در مورد ابوبکر

صحیح آن است که وی نخستین کسی بود که اسلام خود را آشکار نمود؛ مجاهد و دیگران چنین گفته‌اند، گفتند که قومش وی را منع کردند.

ص: ۲۵۶

ابوعمر گوید: ابن شهاب، عبدالله بن محمّد بن عقیل، قتاده و ابن اسحاق اتّفاق نظر دادند که اولین کسی از مردان که ایمان آورد، علی علیه السلام بود؛ در ضمن خدیجه نخستین کسی است که به خدا و رسول او ایمان آورده و او را در آنچه آورد، تصدیق نمود و علی بعد از وی قرار دارد، و علی بن نافع شبیه این روایت را نقل کرده است.

ابوعمر گوید: و ما را عبدالوارث روایت کرده گفت: ما را قاسم روایت کرده گفت: احمد بن زهیر ما را روایت کرده گفت: ما را عبدالسلام بن صالح روایت کرده گفت: ما را عبدالعسسسزیز بن محمّد دراوردی روایت کرده گفت، ما را عمرو مولای عفره روایت کرده گفت: از محمّد بن کعب قرظی درباره اولین کسی که اسلام آورده سوال شد که کیست؟ علی یا ابوبکر؟ گفت: سبحان الله! علی قبل از او اسلام آورده ودر این مورد امر بر مردم مشتبه شده زیرا علی علیه السّلام اسلام آوردن خود را از ابوطالب پنهان کرده بود. اما ابوبکر چون اسلام آورد، اسلام خود را آشکار نمود.ابوعمر گوید: و نزد ما تردیدی وجود ندارد که از میان این دو، اول علی علیه السلام اسلام آورده است. عبدالرزّاق در جامع خود از معمر از قتاده از حسین و غیره روایت کرده که گفته‌اند: اوّلین کسی که پس از خدیجه اسلام آورد، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود. و معمر از عثمان جزری از مقسم از ابن عباس روایت کرده که گفت: اوّلین کسی که اسلام آورد، علی بن ابی طالب علیه السّلام است. ابوعمرو گوید: و ابن فضیل از حبّه عرنی روایت کرده که گفت: شنیدم علی را که می‌فرمود: تحقیقاً من پنج سال قبل از اینکه احدی این امّت خدا را عبادت کند، وی را پرستش کرده‌ام.

ابوعمر گوید: از شعبه از سلمه بن کهیل از حبّه عرنی روایت شد که گفت: شنیدم علی علیه السّلام را که می‌فرمود: من نخستین کسی هستم که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد، ابوعمر گوید: و سالم بن أبی الجعد روایت کرده گفت: به پسر حنفیه گفتم: آیا اولین کسی است که اسلام آورده است؟ گفت: خیر! ابوعمر گوید:

ص: ۲۵۷

و ملائی از انس بن مالك روایت کرده که گفت:پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روز دوشنبه مبعوث گردید و علی روز سه‌شنبه نماز خواند؛ ابوعمر گوید: و زید بن ارقم گفت: بعد از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله اوّلین کسی که به خدا ایمان آورد علی بن ابی طالب علیه السّلام بود. گوید: حدیث زید بن ارقم از راههای گوناگونی روایت شده است که این راهها را نسائی و اسلم بن موسی و دیگران بیان کرده اند. از جمله حدیثی است که عبدالوارث آن را برای ما روایت کرده و گوید: قاسم از احمد بن زهیر از علی بن الجعد از شعبه ما را روایت کرده گفت: مرا عمرو بن مرّهٔ روایت کرده گفت: شنیدم ابوحمزه انصاری گفت: شنیدم که زید بن ارقم می گوید: اوّلین کسی که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز خواند، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود.

ابوعمر گوید: و پدرم ما را روایت کرده گفت: ما را یعقوب بن ابراهیم بن سعد روایت کرده که گفت: ما را ابن اسحاق روایت کرده گفت: ما را یحیی بن اشعث از اسماعیل بن أیاس از عفیف از پدرش از جدش روایت کرده گفت: به مکه آمدم و نزد عباس بن عبدالمطلّب رفته تا کالایی از وی خریداری کنم و او مردی بازرگان بود، به خدا سوگند که من در منی نزد وی بودم که مردی از خیمه‌ای در نزدیکی وی بیرون آمده و به خورشید نگاه کرد، پس چون دید که متمایل شده به نماز ایستاد، سپس زنی از آن خیمه‌ای که آن مرد از آن خارج شد، بیرون آمد و پشت سر وی به نماز ایستاد، سپس نوجوانی در سنین بلوغ از همان خیمه بیرون آمد و با وی به نماز ایستاد. به عباس گفتم: این کیست؟ گفت: محمّد بن عبدالله بن عبدالمطلّب، برادر زاده من است گفتم: این زن کیست؟ گفت: همسر او خدیجه بنت خویلد است. گفتم: این نوجوان کیست؟ گفت: علی بن ابی طالب عموزاده اوست. گفتم: این چه کاری است که انجام می‌دهد؟ گفت: نماز می‌خواند و گمان دارد که او پیامبر است، و کسی جز همسر و این برادرزاده‌اش از وی پیروی نمی‌کند و تصوّر می‌کند که به زودی گنج‌های خسرو و قیصر را به روی اُمّتش می‌گشاید، گوید: عفیف کندی- که اسلام آورده بود، اسلامش نیکو بود- پیوسته می‌گفت: اگر خداوند آن روز اسلام را به من روزی می‌فرمود، دومین نفری می‌شدم

ص: ۲۵۸

در کنار علی که با وی ایمان آورده بودم. ابوعمر گوید: این حدیث را از طرقی در باب عفیف کندی در همین کتاب آورده... ایم. ابوعمر گوید: و علی علیه السّلام گفته است: فلان مدت با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز خواندم و به استثنای خدیجه کسی جز من با وی نماز نمی‌خواند.

جملگی این اخبار و روایات را ابوعمر یوسف بن عبدالبّر در کتاب مذکور آورده است - . رجوع شود به الاستیعاب۳: ۳۳-۲۷
-

و همان‌طور که ملاحظه می‌کنید، تقریباً حالت اجماع را دارند. ابوعمر گوید: اختلاف تنها درباره مقدار سنّ وی هنگام اسلام آوردن اوست. حسن بن علی حلوانی در کتاب المعرفه گوید: ما را عبد الله بن صالح از لیث بن سعد از ابوالأسود محمّد بن عبدالرحمان روایت کرده که به وی خبر رسیده که علی و زبیر در حالی اسلام آوردند که هشت ساله بودند، این کلام ابوالأسود بن عروهٔ است، و ابن أبی خیثمهٔ نیز ازقتیبه بن سعید از لیث بن سعد از ابوالأسود، و عمر بن شبّه آن را از خزاعی از ابن وهب از لیث از ابوالأسود آورده است که لیث گفت: و آن دو در سن هیجده سالگی هجرت کردند، ابوعمر گوید: حسن بن علی حلوانی روایت کرده گوید: عبدالرزاق روایت کرده گفت: ما را معمر از قتاده از حسن روایت کرده گفت: در حالی اسلام آورد که نوجوانی پانزده ساله بود. ابوعمر گوید: و ما را ابوالقاسم خلف بن قاسم بن سهل روایت کرده گفت: ما را ابوالحسن علی بن محمّد و اسماعیل طوسی روایت نموده گفتند: ما را ابوالعباس محمّد بن اسحاق بن ابراهیم سرّاج روایت کرده گفت: محمّد بن مسعود ما را روایت کرده گفت: ما را عبدالرزاق خبر داده گوید: معمر از قتاده از حسن روایت کرده که گفت: علی اسلام آورد و نخستین کسی است که اسلام آورد در حالی که نوجوانی پانزده ساله بود. ابوعمر گوید: و ابن اسحاق گفت: او نخستین مردی است اسلام آورد در حالی که سیزده سال داشت؛ و گفته شده: نوجوانی پانزده ساله بود؛ و گفته شده: نوجوانی شانزده ساله بود؛ و گفته شده، ده ساله بود؛ و گفته شده هشت ساله بود.

ابوعمر گوید: عمر بن شبّه ازمدائنی از ابن جُعدُبه از نافع از ابن عمر آورده است که گفت: اسلام آورد در حالی که نوجوانی سیزده ساله بود. گوید: ابراهیم بن منذر حزامی ما را روایت کرده گفت: ما را محمّد بن طلحه روایت کرده گفت:

ص: ۲۵۹

مرا جدّم اسحاق بن یحیی بن طلحه روایت کرده گفت: علی بن أبی طالب، زبیر بن عوّام، طلحه بن عبیدالله، سعد بن أبی وقّاص هم سن و سال بود؛ گوید: و ما را عبدالله بن محمّد بن عبدالمؤمن روایت کرده گفت: ما را اسماعیل بن علی خطبی روایت کرده گفت: ما را عبدالله بن احمد بن حنبل روایت کرده گفت: مرا پدرم روایت کرده گفت: ما را یحیی ابوعمرو روایت کرده گفت: ما را حبان از معروف از ابی معشر روایت کرده که گفت: علی و طلحه و زبیر هم سن و سال بودند. گوید: و عبدالرزّاق از حسن و دیگران آورده است که اوّلین کسی که پس از خدیجه اسلام آورد، علی بن ابی طالب در حالی که نوجوانی پانزده ساله بود. ابوعمر گوید: و ابو زید عمر بن شبّه ما را روایت کرده و گفت: شریح بن نعمان گفت: ما را فرات بن سائب از میمون بن مهران از ابن عمر روایت کرده گفت: علی در حالی اسلام آورد که نوجوانی سیزده ساله بود و در شصت و سه سالگی درگذشت. ابوعمر گوید: این صحیح‌ترین قولی است که در این مورد گفته شده است و الله اعلم، سخن ابوعمر تمام شد.

و در کتاب «الاستیعاب» آمده است: و بدان که بزرگان متکلّم ما تقریباً اتّفاق نظر دارند که نخستین مسلمان علی بن ابی طالب علیه السّلام است مگر اندکی از بصریان پیشین که با این نظر مخالف بودند. اما آنچه در حال حاضر مورد اتفاق است، این قول است که آن حضرت پیشتازترین مردم به ایمان است و تقریباً چیزی خلاف این مطلب در تألیفات آن‌ها و نزد متکلّمان و محققان‌شان دیده نمی‌شود. و بدان که امیرالمؤمنین علیه السّلام پیوسته چنین ادّعایی داشت و بدان افتخار نموده آن را حجّتی بر افضلیت خود به شمار آورده و بدان تصریح می‌نمود و بیش از یک بار فرموده است: صدِّیق اکبر و فاروق اوّل منم، پیش از ابوبکر اسلام آورده و قبل از وی نماز خواندم. و عین این کلام را ابومحمّد ابن قتیبه در کتاب المعارف از آن حضرت نقل کرده است و او را نمی‌توان در کارش متهّم نمود. و از اشعار روایت شده از وی در این معنا ابیاتی است که با این بیت آغاز می‌شوند:

-«محمّدِ نبی برادر و صنو – هم ریشه – من است، و حمزه سیّدالشهدا عموی من است»

و از جمله این ابیات:

-«پیشتاز همه شما در اسلام آوردن بودم، در حالی که هنوز به آغاز سن بلوغ خود نرسیده بودم»

و روایات وارده در این باب خیلی زیاد است و این کتاب گنجایش نقل همه آن‌ها را ندارد از این رو باید برای دستیابی به

ص: ۲۶۰

آن‌ها به منابعشان مراجعه نمود، و هرکس در کتاب‌های سیره و تاریخ تأمل کند، بر آنچه ما گفتیم وقوف خواهد یافت. اما

کسانی که قائل به این‌اند که ابوبکر نخستین مسلمان است، افرادی اندکند، و ما آنچه را که ابن عبدالبّر در کتاب الاستیعاب در شرح حال ابوبکر آورده، بیان می‌داریم. ابوعمر گوید: مرا خالد بن قاسم روایت کرده گفت: ما را احمد بن محبوب روایت کرده گفت: ما را محمّد بن عبدوس روایت کرده گفت: ما را ابوبکر بن أبی شیبه روایت کرده گفت: ما را یکی از بزرگانمان روایت کرده گفت: ما را مجالد از شعبی روایت کرده گفت: از ابن عباس پرسیدم- یا اینکه از وی سؤال شد- : از میان مردم چه کسی در اسلام آوردن بر همه پیشی گرفته است؟ گفت: مگر قول حسّان بن ثابت را نشنیده‌ای که گفت: -« هرگاه اندوهی از برادی قابل اعتماد به یادت آمد، برادرت ابوبکر را یاد کن که چه کرد؛

- او بهترین مردم و با تقواترین و عادل‌ترین ایشان بود، بعد از پیامبر

- و وفادارترین آن‌ها به بار مسؤولیتی که آن را بر دوش خود حمل می‌کرد؛

- او بعد از پیامبر دومین نفر از اصحاب غار بود که کارش ستوده بود، و اوّلینِ آن‌ها در تصدیق رسالت آن حضرت»

و نقل است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به حسّان فرمود: آیا در ابوبکر شعری گفته‌ای؟ عرض کرد: بلی، و این ابیات را برای آن حضرت خواند و بیت چهارمی نیز داشت که این است:

-« و دومین نفر از آن دو شخص که در غار آن کوه بلند قرار داشت، بود، که دشمن هنگامی که از آن کوه بالا رفت گرداگرد آن غار میگشت»

پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شادمان شد و به حسّان گفت: احسنت حسان! و بیت پنجمی نیز برای این شعر روایت شده است:

-« و حزب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌دانستند که از میان مردم کسی با وی برابری نمی‌کند»

ابوعمر گفت: شعبه از عمرو بن مرّه از ابراهیم نخعی روایت کرده که گفت: اوّلین کسی که اسلام آورد، ابوبکر بود. گوید: حریری از ابونضره روایت کرده گفت: ابوبکر- در حدیثی که ذکر کرده- به علی علیه السّلام گفت: من پیش از تو اسلام آوردم. و علی کلام وی را رد نکرد. ابوعمر گوید: و ابو محجن ثقفی در مدح ابوبکر گفته است:

-«و صدِّیق نامیده شدی و مهاجر بودی، اما دیگران به نام خود نامیده می‌شوند و اعتراضی به آن ندارند؛

- در اسلام آوردن پیشتاز بودی و خدا بر آن گواه است، و در عریش مسهّر - سایبانی که در جنگ بدر برای پیامبر ساختند - همنشین بودی؛

ص: ۲۶۱

- و در غار، آن‌گاه که «صاحب» نامیده شدی، و تو رفیق و همراه پیامبر مطهّر بودی» ابوعمر گوید: و از راه‌های مختلف از

ابواُمامه باهلی روایت شده‌ایم که گفت: روایت کرد مرا عمرو بن عنبسه گفت: در حالی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در عکاظ پیاده شده بود،نزد وی رفتم و عرض کردم: یا رسول الله: چه کسانی در این امر از شما پیروی کرده‌اند؟ فرمود: یک بنده و یک آزاد: ابوبکر و بلال، آن‌گاه من هم اسلام آوردم، و حدیث را روایت کرد.

این بود آنچه عمر بن عبدالبر در این باب در شرح حال ابوبکر ذکر کرده است و کاملاً مشخص است که این روایات هیچ تناسبی با روایاتی که ضمن شرح حال علی علیه السّلام آورده و دال بر سبقت ایشان در اسلام می‌باشند، ندارند و تردیدی وجود ندارد که آنچه ابوعمر درباره علی ذکر کرده صحیح است و آن حضرت در اسلام پیشتاز بوده است، و ابوبکر اسلام خود را اظهار نمود از این رو گمان کرد پیشتازی از آن خود اوست.

و اما زید بن حارثه، ابوعمر بن عبدالبرّ نیز در کتاب الاستیعاب در شرح حال زید بن حارثه گوید: معمر در جامع خود از زهری آورده است که: به خاطر نداریم که کسی قبل از زید بن حارثه اسلام آورده باشد، عبدالرزاق گوید: و به خاطر ندارم کسی جز زهری این حدیث را نقل کرده باشد، و صاحب الاستیعاب دلیلی جز این روایت را برای اثبات اینکه زید بت حارثه در اسلام آوردن پیشتاز بوده، ذکرکرده باشد و این مطلب را بعید شمرده است؛ بنابراین مجموعه آنچه ذکر کردیم بیانگر آن است که علی نخستین کسی است که اسلام آورده است و سخن خلاف آن شاذ می‌باشد و کسی به قول شاذ اعتنا نمی‌کند. کلام او تمام شد. - . شرح النهج ۱: ۴۹۶-۴۹۲ -

اما شیخ مفید قدّس الله روحه، در کتاب الفصول گوید: اُمّت بر این اجماع دارد که نخستین مردی که دعوت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را اجابت نمود، امیرالمؤمنین علیه السّلام بود و کسی از اهل علم در این مورد اختلاف ندارد، لیکن عثمانی‌ها به سبب صغر سن آن حضرت، بر ایمان وی در صورتی که دعوت را اجابت کرده باشد، خرده گرفته

ص: ۲۶۲

و گفتند: در آن حالت بالغ نبوده تا ایمان آوردن وی ناشی از شناخت باشد لیکن ایمان ابوبکر حاصل کمال او بود، زیرا وی با یقین و معرفت ایمان آورد! و اقراری که ناشی از تقلید و تلقین باشد با اقراری که از روی شناخت و معرفت حاصل شده باشد، یکسان نیستند. بنابراین، اختلافی میان جماعت در تقدّم امیرالمؤمنین و پیشتازی وی در اجابت دعوت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وجود ندارد بلکه تنها در آن موردی که گفتیم با ما اختلاف دارند و من علّت اشتباه بودن برداشت آن را روشن خواهم کرد که اقرار امیرالمؤمنین علیه السّلام را سست و بی‌ارزش به شمار آورده و آن را ناشی از تلقین که مستند به شناخت و یقین نبوده دانسته‌اند و این را پس از آنکه به ذکر اختلافی که پس از اجماع از طرفی بعضی متکلّمان و ناصبیان محدّث پیش آمد، بیان خواهم کرد.

بدین معنی که در اینجا گروهی از پیروان عثمان هستند که گمان دارند ابوبکر در اقرار به نبوّت بر امیرالمؤمنین علیه السّلام سبقت گرفته است و برای اثبات این زعم خود احادیثی مولّد - ساختگی - و ضعیف استناد می‌کنند از جمله اینکه آنها از ابونضره روایت کرده‌اند که گفت: علی و زبیر از بیعت با ابوبکر خودداری کردند، گوید: پس ابوبکر علی را ملاقات کرده و به وی گفت: در بیعت با من تأخیر کردی در حالی که من پیش از تو اسلام آوردم؟! و زبیر را ملاقات کرد و به وی گفت: در

بیعت با من تاخیر کردی در حالی که من قبل از تو اسلام آوردم؟!

و از جمله حدیث ابو اُمامه از عمر بن عنبسه است که گوید: در آغاز بعثت آن حضرت به مکه نزد وی آمدم و در آن وقت وی از مردم پنهان بود. پس عرض کردم: کیستی؟ فرمود: من پیامبرم! عرض کردم: پیامبر چیست؟ فرمود: فرستاده خداست. عرض کردم: آیا خدا شما را فرستاده؟ فرمود: آری، به وی عرض کردم: شما را با چه فرستاده؟ فرمود: به اینکه خدای عزّوجل را عبادت کنیم و بت‌ها را بشکنیم و صله‌ارحام به جای آوریم. عرض کردم: به کاری بس نیکو شما را فرستاده است، چه کسی در آنچه می گویی از شما پیروی کرده است؟ فرمود: یک آزاده و یک بنده- مقصود آن حضرت ابوبکر و بلال بود- و عمر بن عنبسه پیوسته می گفت: من در آن روز خود را چهارمین مسلمان می‌دیدم. پس اسلام آورده عرض کردم: یا رسول الله، با تو بیعت می کنم .

و از جمله آن‌ها حدیث شعبی است که گفت: از ابن عباس درباره نخستین کسی که اسلام آورده پرسیدم، گفت: ابوبکر، سپس گفت: مکر قول حسان را نشنیده‌ای که می گوید:

-« هرگاه تو را اندوهی از برادری قابل اعتماد به خاطر آمد، برادرت ابوبکر و کاری که انجام داد را به خاطر آور؛

ص: ۲۶۳

- بهترینِ مردم و سخاوتمندترین و عادل‌ترین آن‌ها، پس از پیامبر و وفادارترین ایشان به آنچه بر دوش وی گذاشته شده بود؛

- آنکه پس از پیامبر نفر دوم غار بود و حضورش در غار ستوده شده است، و اوّلینِ مردمان بود که پیامبر را تصدیق کرده بود»

و از آن جمله حدیثی است که از منصور از مجاهد روایت کرده‌اند که گفت: نخستین کسانی که اسلام خود را آشکار ساختند هفت تن بودند: رسول خدا، ابوبکر، خبّاب، صهیب، بلال، عمّار و سمیّه.

و از جمله حدیثی است که آن را از عمرو بن مرّهٔ نقل کرده‌اند که گفت: حدیثی را برای ابراهیم نخعی نقل کردم که آن را رد نموده گفت: ابوبکر نخستین کسی است که اسلام آورد.

اما شیخ مفید ادام الله عزّه گوید: در پاسخ آنان گفته می‌شود: حدیث اول را ابونضره روایت کرده است و ابن ابونضره در دشمنی با امیرالمؤمنین علیه السّلام مشهور است، و این در حالی است که ابونضره معنایی را در این حدیث آورده که ناقض اصلی است که آن‌ها برای اثبات بطلان امامت به کار می‌برند و اگر آن معنا ثابت گردد، نفع آن برای (برای شیعه) بیشتر از ضرر مقدّم بودن اسلام ابوبکر بر علی علیه السّلام است و آن اینکه امیرالمؤمنین علیه السّلام و زبیر در بیعت با ابوبکر تأخیر کردند؛ و اگر ثابت شود که آن دو در بیعت با وی تأخیر کرده باشند، قول آن‌ها که اُمّت بر بیعت ابوبکر اجماع کردند، و امیر المومنین کراهتی در این رابطه نداشته اند، باطل می‌شود، زیرا به قول خودشان این تأخیر به سبب کراهیّت ایشان از بیعت با ابوبکر بوده است به دلیل این قسمت از روایت که از ابوبکر نقل می کنند که به عنوان حجّت آوردن به علی علیه السّلام گفت:« در بیعت با من تأخیر کردی در حالی که من پیش از تو اسلام آورده‌ام» تا نشان دهد که خود او به امامت سزاوارتر

است، و همین امر بطلان پیشوایی ابوبکر را ثابت می‌کند، زیرا جایز نیست که امیرالمؤمنین علیه السّلام از حق کراهت داشته باشد و در پیروی از هدایت تأخیر کند، در حالی که اُمّت اجماع دارند بر اینکه بعد از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در طول خلافت ابوبکر، عمر و عثمان خطایی از ایشان سر نزده است بلکه این خوارج بودند که در اواخر عمر آن حضرت علیه السّلام مدعی شدند که وی در ماجرای تحکیم دچار خطا گشته و با این ادّعا از حق کناره گرفتند. پس اگر جایز نبوده است که امیرالمؤمنین علیه السّلام در پیروی از هدایت تأخیر نموده و از حق کراهت داشته باشد و نسبت به جایگاه افضل بی‌اطلاع باشد، بطلان این حدیث ثابت می‌شود، و ما پیوسته کوشیده‌ایم که به مخالفان ثابت کنیم که آن حضرت از بیعت با ابوبکر کراهت داشته لیکن ناصبیان از قبول آن سرباز می‌زدند و به شدّت آن را رد می‌کردند تا این که با پای خودشان وارد این وادی شدند و آن را با میل و رغبت پذیرفتند و این را در احتجاجات خود برای اثبات برتری ابوبکر بر علی علیه السّلام به کار می‌بردند؛ خداوند با اهل باطل چنین می‌کند، آنان را نومید کرده و توفیق را از ایشان سلب می‌کند تا به گونه‌ای ناخواسته به آنچه از آن کراهت دارند، وارد شوند.

البته در مقابل این حدیث، حدیثی از ابوبکر وارد گشته که این مسأله را به شکلی واضح‌تر از

ص: ۲۶۴

حدیث ابونضره بیان می‌دارد و این حدیث را علی بن مسلم بن طوسی از زافر بن سلیمان از صلت بن بهرام از شعبی روایت کرده که گفت: علی بن ابی طالب به همراه یاران خود بر ابوبکر گذر نموده سلام کرد و رفت. پس ابوبکر گفت: هرکس خوشحال می‌شود از اینکه پیشتازترین مردم در پذیرش اسلام و نزدیک‌ترین مردم به پیامبرمان را به جهت خویشاوندی و عظیم‌ترین مردمان به حسب راه نمودن به سوی او و فداکارترین ایشان نسبت به وی را ببیند، به علی بن ابی طالب نظر کند؛ و این حدیث ادّعای آنان را درباره ابوبکر و آنچه را که ابونضره به وی نسبت داده است، باطل می‌سازد.

اما حدیث عمر بن عنبسه؛ سند این حدیث ابواُمامه است و اختلافی وجود ندارد که ابواُمامه از منحرفان از امیرالمؤمنین و مخالفان وی بوده از یاران معاویه است. در ضمن، در این حدیث از عمر روایت کرده که وی گواهی داده که خودش نفر چهارمی است که اسلام آورده و شهادت شخص به نفع خود پذیرفته نیست مگر اینکه معصوم باشد یا اینکه دلیلی صدق ادّعایش را ثابت نماید و اگر نتواند شهادت خود به نفع خویش را ثابت کند، تمام حدیث باطل می‌شود، بعلاوه روایت دیگری از عمر بن عنبسه در همین مورد صادر شده است که با این روایت اختلاف دارد. در حدیث دیگری از وی روایت شده است که گفت: در کنار آبی که آن را عکاظ نامند نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمده و به وی عرض کردم: یا رسول الله چه کسی در این امر از شما تبعیت کرده است؟ فرمود: آزاده و بنده‌ای سپس نماز به پا شد و من به همراه ابوبکر و بلال پشت سر وی نماز گزاردیم در حالی که در آن روز من چهارمین مسلمان بودم؛ که در این دو حدیث در لفظ و معنا باهم متفاوت از آب در آمدند در حالی که راوی یک نفر است، زیرا یک بار محل دیدار را مکه و بار دیگر عکاظ ذکر می‌کند، یک بار مدعی می‌شود که او را نهان از مردم در مکه یافته و باردیگر وی در عکاظ ظاهر نشان می‌دهد که نماز می‌گزارد و مردم پشت سر وی نماز می‌خوانند! و این در حالی است که حدیث، یک حدیث بیش نیست که از یک طریق هم نقل شده است و این خود مهمترین دلیل بر فساد آن است.

اما حدیث شعبی را حدیثی از خود او که از طریق صلت بن بهرام روایت شده و مفهومی متضاد با آن دارد، نقض می کند و موجب ساقط شدن آن می گردد به علاوه ی اینکه آن را (تقدم ابوبکر بر علی را) به ابن عباس نسبت داده است، در حالی که حدیث مشهور از ابن عباس ضد و خلاف آن است. آیا حدیث ابوصالح را که از عکرمه از ابن عباس روایت کرده نمی‌بینی- و این دو بر ابن عباس از شعبی صادق‌ترند زیرا ابو صالح معروف به مصاحبت عکرمه و عکرمه معروف به مصاحبت با ابن عباس بوده است.- که گوید: رسول خدا

ص: ۲۶۵

صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشتگان بر من و علی بن ابی طالب هفت سال صلوات فرستادند. عرض کردند: چرا چنین کردند یا رسول الله؟ فرمود: چون جز او کسی از مردان با من نبود و از طریق عمرو بن میمون از ابن عباس آورده است که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بعد از خدیجه بنت خویلد نخستین کسی که از مردم اسلام آورد، علی بن ابی طالب صلوات الله علیه بود.

اما قول حسّان در این مورد حجّت نیست، چون حسّان شاعری بود که (برای گرفتن صله) قصد دولت و سلطان کرده بود و پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله انحراف سختی در وی نسبت به امیرالمؤمنین پیدا شد و او یک عثمانی بود و مردم را علیه علی بن ابی طالب تحریک نمود و مردم را به یاری کردن معاویه فرا می‌خواند و این معنا در شعر وی معروف است، مگر به گفته وی نمی‌نگری که:

-« ای کاش می‌دانستم و ای کاش پرندگانم خبر می‌دادند، میان علی و پسرعفّان چه اتفاقی افتاده است؟

- پیری را قربانی کردند که نشانه سجود در صورت او بود و شب را با تسبیح و تلاوت قرآن می گذراند؛

- به زودی در دیار آن‌ها (قاتلان عثمان) فریاد «الله اکبر، یا لثارات عثمان» را خواهند شنید»

اگر ناصبیان شعر حسان را دلیل و حجّت بر تقدّم ابوبکر بر علی علیه السلام در گرویدن به اسلام قرار می‌دهند، شعر وی را نیز دلیل و حجّت بر کشته شدن عثمان به دست امیرالمؤمنین قرار دهند و این شعر را به عنوان دلیلی قاطع بر تحریک مردم توسط علی علیه السّلام برای قتل عثمان تلقی کنند و انتقام خون عثمان را از علی علیه السّلام بخواهند! و چنانچه بگوئید: در این مورد اشتباه کرده است، به ایشان خواهیم گفت: در تقدیم ایمان ابوبکر بر علی نیز اشتباه کرده است؛ و اگر بگویند: در مورد تقدّم ابوبکر نمی‌توان آن را اشتباه تلقی نمود زیرا در حضور صحابه بدان گواهی داده و کسی به وی اعتراض نکرده، به ایشان گفته خواهد شد که اعتراض نکردن ایشان دلیل بر قبول ادّعای حسّان نیست زیرا اکثریت مردم طرفداران ابوبکر بوده‌اند و مخالفان ایشان از اظهار اعتراضشان تقیّه می‌نمودند تا موجب اختلاف و جدایی نگردد. در ضمن، قول حسّان این مفهوم را نیز دارد که ابوبکر از پیشتازان در گرویدن به اسلام بوده و نه اینکه نخستین کسی باشد که اسلام آورده است، و ما انکار نمی کنیم که ابوبکر در اوایل اسلام اظهار ایمان به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله کرده بلکه منکر آنیم که ایشان در این مورد از همه گوی سبقت ربوده باشد. و چون احتمال این برداشت در شعر حسّان وجود داشت، از این رو مسلمانان به وی اعتراض نکردند،

کما اینکه اگر اظهار قول در حضور جماعتی که اقدام به اعتراض به آن قول نکنند دلیل درستی آن قول باشد، حسان آشکارا مردم را علناً علیه امیرالمؤمنین علیه السّلام تحریک می کرد و آنان را به طلب خون عثمان دعوت می‌نمود اما کسی فوراً به وی اعتراض ننموده، باید دلیلی بر صحت قول او تلقی گردد؛ اگر گفته شود که حسان این سخن را در جای خاصی بر زبان آورده و چون سخن او آشکارا و مشهور گردید، جمعی از صحابه به آن اعتراض کردند، در جواب خواهیم گفت که اگر به این مطلب ملتزم هستید همین جواب را نیز از ما در توجیه شعر او در مورد ابی بکر بپذیرید و این دو موضوع هیچ تفاوتی با هم ندارند. علاوه بر اینکه همین حسان بن ثابت در حضور پیامبر در شعر خود تصریح به امامت امیرالمؤمنین علیه السّلام نموده

و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به سبب این شعرش برای وی طلب جزای خیر کرد:

-«در روز غدیر پیامبرشان آنان را ندا درمی‌دهد و چه شنواننده است پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در حالتی که ندا دهنده باشد»

و این ابیات را إن شاء الله در جای خود خواهم آورد، و نیز گواهی بر پیشی گرفتن امیرالمؤمنین علیه السّلام بر قریش در ایمان آوردن داده گوید:

-«خداوند متعال پاداش نیکو دهد- و حال آنکه نیکو در دست خداست- از جانب ما ابوالحسن را و کیست که مانند ابوالحسن باشد؟! ؛

- بر قریش سبقت گرفتی به آنچه تو سزاوار آنی، و سینه‌ات گشاده بود و قلب تو از پیش آزموده شده بود»

و با آوردن این ابیات به پیشی گرفتن امیرالمؤمنین علیه السّلام در ایمان به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله گواهی داده است و این خود سخن پیشین حسان را ابطال و ساقط می کند. اگر گمان کنند که این معنا محتمل است نه قطعی، به ایشان گفته می‌شود: تفضیل ایشان بر همه محتمل نیست بلکه قطعی است اما در پیشتاز بودنش در اسلام، ظاهر شعر حسان اقتضای این را می کند که ایشان پیشتاز همه بوده است در اسلام اما اگر شما آن را امری احتمالی می‌دانید نه قطعی، سخن او درباره تقدّم ابوبکر نیز قطعی نیست و همین حالت را دارد.

اما روایت ایشان از مجاهد به حسب مذهب و رأی و گفته اوست و حال آنکه در برابر مجاهد جمعی بسیار از تابعین قرار دارند که ادعای وی را انکار نموده و به خلاف نظر او (در تقدّم ایمان ابوبکر) رفته‌اند و بر این باورند که امیرالمؤمنین علیه السّلام نخستین کسی است که ایمان آورده است و همین مقدار برای ابطال نظر مجاهد کافی است، با اینکه از مجاهد روایت دیگری ثابت شده است که بر خلاف ادعای اینان است و بر خلاف آن چیزی است که به مجاهد نسبت داده اند و این روایت مخالف باعث نقض روایت قبلی می شود. از کسی روایت رسیده است که از نظر آنها متهم نیست و او سفیان بن عیینه است، از ابن أبی نجیح از مجاهد از ابن عباس نقل کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:

پیشتازان چهار نفرند: یوشع بن نون به موسی بن عمران، صاحب آل یاسین به عیسی بن مریم و علی بن ابی طالب به رسول خدا؛ و راوی این حدیث فراموش کرده بقیه حدیث را از سفیان نقل کند از این رو چهارمی را نیاورده است، و در حدیث دیگری جز این گفته‌ام که وی مؤمن آل فرعون است و همین باعث بطلان حدیث مجاهد در تقدّم ابوبکر بر علی علیه السّلام می‌شود.

امّا حدیث عمرو بن مرّهٔ از ابراهیم نیز نظیر حدیث مجاهد است و در آن عمرو بن مرّهٔ از مذهب و اعتقاد ابراهیم خبر داده است و خود معلوم است که غلط بر ابراهیم و بلکه بر بالاتر از ابراهیم رواست. و در برابر ابراهیم کسانی هستند که به جهت قدر و منزلت از او بالاترند که سخن او را رد نموده و وی را در ادعایش تکذیب می‌کنند افرادی چون ابوجعفر باقر و ابوعبدالله صادق علیهما السّلام، همچنین از غیر اهل بیت نظیر قتاده، حسن بصری و دیگران که عددشان فزون از شمار است که هرگاه این قبیل افراد طرفی را داشته باشند، دیگر نیازی به سند برای اثبات صدق طرف دیگر نیست.

شیخ مفید أدام الله عزّهٔ گوید: این بود همه آنچه مخالفان ما در مخالفت با ما برای اثبات تقدّم ایمان ابوبکر بر امیرالمؤمنین علیه السّلام به آن‌ها تمسک جستند که ما مفتضح بودن ادعای ایشان را آشکار نمودم و حال این سخنان را توضیح دادم و من اسامی برخی از کسانی را که روایت کرده‌اند که آن حضرت بر همه مردم در ایمان آوردن به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سبقت گرفته است و اینکه آن حضرت اوّل همه مردان در اجابت دعوت و ایمان به آن حضرت است، ذکر میکنم و از جمله این‌ها، روایتی از شخص امیرالمؤمنین علیه السّلام است که از طریق سلمهٔ بن کهیل از حبّه عرنی روایت کرده که گفت: شنیدم علی علیه السّلام را که می‌فرمود: خداوندا، بنده‌ای از این اُمّت را نمی‌شناسم که پیش از من تو را عبادت کرده باشد مگر پیامبرشان- علیه و آله السّلام- و این را سه بار تکرار فرمود سپس ادامه دادند: هفت سال قبل از اینکه احدی نماز بخواند، نماز گزاردم.

و از طریق منهال از عبایه اسدی از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت کرده که فرمود: تحقیقاً هفت سال پیش از آنکه مردم اسلام بیاورند، اسلام آورده‌ام.

و از طریق جابر از عبدالله بن یحیی حضرمی از علی علیه السّلام روایت کرده که فرمود: سه سال با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزاردم و (در این مدت) جز من احدی با وی نماز نگزارد.

و از طریق نوح بن قیس طاحی از سلیمان ابوفاطمه از معاذهٔ العدویّهٔ روایت کرده که گفت: شنیدم علی علیه السّلام را که بر منبر بصره خطبه می‌خواند و شنیدم که فرمود: صدِّیق اکبر من هستم، به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ایمان آوردم پیش از آنکه ابوبکر به وی ایمان بیاورد و اسلام آوردم پیش از آنکه او اسلام بیاورد.

ص: ۲۶۸

و طریق عمرو بن مرّهٔ از ابوالبختری از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت کرده که آن حضرت فرمود: هفت سال پیش از اینکه مردم نماز بخوانند، من نماز خواندم.

و از طریق نوح بن درّاج از خالـد حفّـاف آورده است که گفت: به جمعی برخوردم در حالی که می گفتنـد: میان علی و عثمان بگـو مگـویی درگرفت. پس عثمـان گفت: به خـدا سوگنـد که ابـوبکر و عمر از تو بهترنـد! امـام فرمود: دروغ گفـتی، به خـدا سوگند که قطعاً من از تو و آن دو بهترم، من قبل از آن‌ها و پس از آن‌ها خدا را پرستش کرده‌ام .

و از طریق حارث أعور گویـد: شـنیدم امیرالمؤمنین علیه السّـلام را که می‌فرمود: خداونـدا، من اعتراف نمی کنم - نمی‌پذیرم - که بنده‌ای از بندگانت پیش از من تو را عبادت کرده باشد.

و یک روز قبل از لیلهٔ الهریر (آخرین نبرد صفین) در مقام تحریض مردم بر علیه سپاه شام فرمود: من نخستین مردی هستم که با رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله نماز گزارد انگار می بینم که پیش روی رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله شمشـیر می‌زدم و آن حضرت می‌فرمود:«لا سیف إلّا ذوالفقار و لا فتی إلّا علیّ، حیاتک حیاتی و موتکِ موتی»(هیچ شمشیری ذوالفقار نیست و هیچ جوانی علی نمی‌شود، زندگی تو زندگی من است و مرگ تو مرگ من!)

و آن حضـرت علیه السّـلام در حالی که به وی خبر رسـید جماعتی در خصوص خبرهایی که از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌داده، طعن می‌زننـد، در خطبه‌ای فرمود: خبر یافته‌ام که می گوییـد: علی دروغ می گویـد! من بر چه کسـی دروغ می‌بندم؟ بر خدایی من که نخستین کسـی هستم که به وی ایمان آورده، او را پرستیده و قائل به وحدانیّت وی بوده‌ام؟! یا بر رسول خدا که من نخستین کسی هستم که به وی ایمان آورده، تصدیقش نموده و یاریش داده‌ام؟!

و آن حضـرت علیه السّلام هنگامی که شنید معاویه نزد مردم شام خود را برتر از وی معرفی نموده و بدان افتخار می‌نماید، شعر معروف خود را سرود که در آن می گوید:

-«بر همه شما در اسلام آوردن پیشی گرفتم، در حالی که کودک بودم و به سن بلوغ نرسیده بودم»

و من این شعر را به طور کامل در جای دیگری که نیاز باشد، إن شاء الله آن را خواهم آورد.

و از جمله روایتی است که ابوأیوب خالد بن زید انصاری صحابی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از طریق عبدالرحمن بن معمر از پـدرش از ابوأیوب آورده که گفت: رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشـتگان هفت سال بر من و علی بن ابی طالب صلوات فرستادند، زیرا جز او مرد دیگری با من نماز نمی گزارد .

ص: ۲۶۹

و از جمله روایتی است از سـلمان فارسی رحمهٔ الله علیه که از طریق علیم کندی از وی روایت شده گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نخستین کسی از شما که در کنار حوض کوثر بر من وارد می‌شود، نخستین کسی است که اسلام آورد، علی بن أبی طالب.

و از جمله آن‌ها، روایت ابوذر غفاری رحمـهٔ الله علیه است از طریق محمّـد بن عبیـدالله بن أبی رافع از پدرش از جدّش از ابوذر نقل گشـته که گفت: شـنیدم رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله ضـمن حدیثی طولانی به علی بن ابی طالب می گوید: تو نخستین

کسی هستی که به من ایمان آوردی.

و ابوسخیله نیز از ابوذر روایت کرده که گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی که دست علی علیه علیه السّلام را گرفته بود، می‌فرمود: تو اولیّن کسی هستی که به من ایمان آوردی و اولین کسی هستی که در روز قیامت با من مصافحه می‌کند. و ابن أبی رافع آن را از پدرش نیز روایت کرده از ابوذر نقل نموده و گوید: برای خداحافظی نزد ابوذر رفتم، گفت: بی‌شک فتنه‌ای خواهد افتاد، بر توست که ملازم این شیخ علی بن ابی طالب علیه السّلام باشی و از وی جدا نگردی، زیرا از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیدم که به علی بن ابی طالب علیه السّلام می‌فرمود: تو نخستین کسی هستی که به ایمان آوردی.

و از جمله آن‌ها روایتی است که حذیفهٔ بن یمان رحمهٔ الله علیه. از طریق قیس بن مسلم از ربعی بن خراش آمده که گفت: از حذیفهٔ بن یمان درباره علی بن ابی طالب صلوات الله علیه پرسیدم، گفت: او پیشتازترین مردم در پذیرش اسلام و بردبارترین آن‌هاست.

و از جمله آن‌ها روایتی است از جابر بن عبدالله انصاری رحمهٔ الله علیه. از طریق شریک از عبدالله بن محمّد بن عقیل از جابر آمده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در روز دوشنبه مبعوث شد و علی روز سه‌شنبه اسلام آورد.

و از جمله آن‌ها روایتی است از زید بن ارقم از طریق عمرو بن مرّهٔ از ابوحمزه مولای انصار گوید: شنیدم که زید بن ارقم می... گفت: اوّلین کسی که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز خواند، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود .

و از جمله آن‌ها روایتی است از زید بن صوحان عبدی از طریق عبدالله بن هشام از پدرش از طریف بن عیسی غنوّی مبنی بر اینکه زید بن صوحان در مسجد کوفه خطبه خواند. و گفت: به سوی امیرالمؤمنین و سرور مسلمانان و اوّلین مؤمنی که ایمان آورده بشتابید.

و از جمله آن‌ها روایتی است از أم سلمه همسر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از طریق مساور حمیری از مادرش روایت شده

ص: ۲۷۰

که گفت: اُمّ سلمه در حدیثی طولانی گفت: به خدا سوگند که علی بن ابی طالب علیه السّلام نخستین کسی بود که اسلام آورد و هیچ‌گاه کافر نبوده است.

و از جمله آن‌ها روایتی است از عبدالله بن عباس بن عبدالمطّلب رحمهٔ الله علیه از طریق ابوصالح از عکرمه از ابن عباس آن را نقل کرده گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشتگان هفت سال بر من و علی بن ابی طالب صلوات فرستادند. عرض کردند: به چه سبب یا رسول الله؟ فرمود: چون احدی جز او از مردان با من نبود؛ و از طریق عمرو بن میمون از ابن عباس عین این روایت را نقل کرده، و مجاهد نیز از ابن عباس نظیر این حدیث را از او آورده که قبلاً معروض افتاد.

و از جمله آن‌ها روایتی است از قثم بن عباس بن عبدالمطّلب از طریق قیس بن أبی حازم از ابواسحاق آورده گوید: بر قثم بن

عباس وارد شده و از او درباره علی علیه السّلام پرسیدم، فرمود: علی بن ابی طالب پیش از همه ما به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پیوست و بیشتر از ما ملازم وی بود.

و از جمله آن‌ها روایتی است از مالک اشتر رحمهٔ الله علیه از طریق فضل بن ادهم مدنی نقل کرده که گفت: شنیدم مالک بن حارث اشتر در خطبه‌ای که در صفیّن ایراد نمود گفت: پسر عمّ پیامبرمان که شمشیری برکشیده از شمشیرهای خداست، علی بن ابی طالب با ماست، کسی که در کودکی با پیامبر نماز خواند و هیچ مردی در گزاردن نماز بر وی پیشی نگرفته و پیوسته در راه خدا جهاد کرده تا اکنون که بزرگ مردی پیر شده است .

و از جمله آن‌ها روایتی است از سعید بن قیس از طریق مالک بن قُدّامهٔ أرحبی نقل کرده که سعید بن قیس در صفیّن برای مردم خطبه خوانده و گفت: پسر عمّ پیامبرمان با ماست، همان که در کودکی رسول خدا را تصدیق نمود و نماز گزارد و چون بزرگ شد، در رکاب نبیّ شما به جهاد پرداخت.

و از جمله آن‌ها روایتی است از عمرو بن حمق خزاعی از طریق عبدالله بن شریک عامری آورده گوید: عمرو بن حمق در صفیّن به پا خاسته و عرض کرد: یا امیرالمؤمنین، شما ابن عمّ پیامبر مایی و اوّلین مسلمانی هستی که به خدای عزّوجل ایمان آوردی .

و از جمله آن‌ها روایتی است که هاشم بن عتبهٔ بن أبی وقّاص در جنگ صفّین نقل کرده که: در اطاعت از خدا

در رکاب پسر عمّ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و نخستین کسی که به خدا ایمان آورد و فقیه‌ترین مردم در دین خدا، جهاد می‌کنیم.

و از جمله آن‌ها روایت محمّد بن کعب از طریق عمر مولای عفرهٔ از محمّد بن کعب نقل کرده که گفت: نخستین کسی که اسلام آورد، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود.

و از جمله آنها روایتی است از مالک بن حویرث از طریق مالک بن حسن بن مالک نقل کرده و گوید: مرا پدرم از جدّم مالک بن حویرث روایت کرد که گفت: اوّلین کسی که از مردان اسلام آورد، علیّ بن ابی طالب علیه السّلام بود.

و از جمله آن‌ها روایتی است که ابوبکر عتیق بن أبی قحّافهٔ و عمر بن خطاب و انس بن مالک و عمرو بن عاص و ابوموسی اشعری نقل کرده‌اند؛ اما آنچه ابوبکر روایت کرده از طریق زافر بن سلیمان ازصلت بن بهرام از شعبی گفت: علی علیه السّلام به همراه یاران خود بر ابوبکر گذشت و سلام کرده و رفت، پس ابوبکر گفت: هرکس خوشحال می‌شود که به اوّلین کسی از مردم نگاه کند که در اسلام آوردن بر همه پیشی گرفته و نزدیک‌ترین مردم به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به جهت خویشاوندی بوده، به سیمای علی بن ابی طالب نظر کند... تا آخر حدیث که قبلاً آن را بیان کردیم .

امّا عمر، ابوحازم مولای ابن عباس گفت: شنیدم عبدالله بن عباس می‌گوید: عمر بن خطّاب گفت: زبان‌هایتان را از علی بن ابی

طالب برکشید که من خود از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شنیدم که ایشان دارای خصلت‌های منحصر به فردی است، فرمود: تو بعد از من نخستین کسی هستی که ایمان آوردی... تا آخر حدیث.

امّا عمرو بن عاص، تمیم بن جدیم ناحی گفت: من در رکاب امیرالمؤمنین علیه السّلام در صفّین بودم که عمرو بن عاص به سوی وی بیرون آمد. پس آن حضرت خواست با وی سخن بگوید: پس عمرو گفت: سخن بگو زیرا تو نخستین کسی هستی که اسلام آورد و هدایت یافت و خدا را به یگانگی شناخت و نماز گزارد.

و از جمله آن‌ها روایتی است که ابوموسی اشعری از طریق یحیی بن سلمه بن کهیل از پدرش سلمه از امام باقر علیه السّلام از ابن عباس آورده گوید: ابوموسی اشعری گفت: علی نخستین کسی است که اسلام آورد

و از جمله آن‌ها روایتی است که انس بن مالک از طریق عباد بن عبدالصمد آورده گوید: شنیدم انس بن

ص: ۲۷۲

مالک می‌گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: تحقیقاً فرشتگان هفت سال بر من و علی بن ابی طالب صلوات فرستادند بدان سبب که جز از من و علی صلوات الله علیه، شهادت لا إله إلّا الله و اینکه من محمّد رسول خدایم، به سوی آسمان نرفت.

و از جمله آن‌ها روایتی است که از حسن بن أبی الحسن بصری از طریق قتاده بن دعامهٔ سدوسی نقل گشته گوید: شنیدم که حسن گفت: علی علیه السّلام اوّلین کسی از میان مردم بود که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نماز گزارد، از این رو رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرشتگان هفت سال بر من و علی صلوات فرستادند.

و از جمله آن‌ها روایتی است که از قتاده از طریق سعید بن أبی عروبه نقل شده ، گوید: شنیدم قتاده می‌گفت: اولین کسی که از میان مردان نماز گزارد، علی بن ابی طالب بود .

و از جمله آن‌ها روایتی است که از ابواسحاق از طریق یونس بن بکیر از محمّد بن اسحاق نقل شده که گفت: اوّلین مردی که به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله ایمان آورد و وی را تصدیق نمود، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود، در حالی که ده سال داشت و پس از او زید بن حارثه اسلام آورد.

و از جمله آن‌ها روایتی است که از حسن بن زید از طریق اسماعیل بن عبدالله بن أبی یونس نقل کرده گوید: پدرم مرا از حسن بن زید خبر داد که علی علیه السّلام اوّلین مردی بود که اسلام آورد.

اما روایت از خاندان ابوطالب در این امر (تقدیم ایمان امیرالمؤمنین علیه السّلام) بیشتر از آن است که به شمار آید و بنی‌هاشم و بالأخص آل علی در این مورد اجماع و اتفاق نظر دارند و هیچ خلافی میان ایشان نیست در اینکه نخستین مردی که دعوت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را اجابت نمود، علی بن ابی طالب بود و ما به دلیل شهرت این روایات از ذکر طُرُق و وجوه نقل آن‌ها بی‌نیازیم.

اما اشعاری که از صحابه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در گواهی بر تقدّم ایمان امیرالمؤمنین و اینکه آن حضرت در اسلام آوردن بر همه خلایق پیشی گرفته نقل گردیده آگاهی بخش بوده و چنان هستند که هرگونه شک و تردیدی را در این مورد زایل می‌کنند و از میان علمای به اخبار و روایات دو نفر پیدا نشده‌اند که در مورد صحت آن‌ها باهم اختلاف نظر داشته باشند و از جمله این اشعار قول خزیمه بن ثابت ذو الشهادتین رحمهٔ الله علیه است:

-« هرگاه ما با علی علیه السّلام بیعت کردیم، ابوالحسن ما را از بیم افتادن در فتنه‌ها، بس؛

- او را سزاوارترین مردم به آن‌ها یافتیم و آگاه‌ترینِ قریش به قرآن و به سنّت‌های پیامبر؛

- و چون روزی بر اسب میان باریک سوار شود، قریش به گرد پایش نیز نمی‌رسند،

- هرچه خوبی در قریش است، همه در وی جمع است ولی قریش از خوبی‌هایی که وی از آن‌ها برخوردار است، برخوردار نیست؛ -از میان خاندان رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله او وصیّ اوست و از گذشته نیز دلاور سوار وی بوده است؛

- و از میان همه مردم به جز نیکوترین زنان، او نخستین کسی است که نماز گزارده و خداوند صاحب همه ی منت ها و نعمت هاست.

- یاور بزرگ قوم (پیامبر صَلی الله علیهِ و آله) در هر جنگی که جان دلاوران از هول آن به لب می‌رسیده، بوده است ؛

- او همان کسی است که اگر بخواهند بزرگان را برشمارند، از او آغاز می‌کنند، امام همه است و تا دم مرگ به این عقیده پایبندم»

و از جمله این اشعار کعب بن زهیر است:

-«داماد پیامبر است و بهترینِ تمام مردم، پس هرکس قصد افتخار کردن بدو را داشته باشد، خود مفتخر می‌شود؛

- او نخستین کسی است که با پیامبراُمّی نماز گزارد، پیش از بندگان در حالی که کسی به پروردگار مردم ایمان نیاورده بود»

و از جمله این اشعار، قول حسان بن ثابت با مطلع:«جزی الله خیراً و الجزاء بکفّه» است که هر دو بیت پیش از این معروض افتادند.

و از جمله این اشعار قول ربیعهٔ بن حارث بن عبدالمطلّب است که آن را زمان بیعت مردم با ابوبکر سرود:

-« گمان نمی‌کردم که خلافت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از خاندان هاشم و بالأخص از ابوالحسن به دیگری منتقل شود؛

- مگر او نخستین کسی نبود که رو به قبله ایشان نماز گزارد و داناترین مردم به آثار و سنّت‌ها پیامبر بود؟!

- و تا آخرین لحظه در کنار پیامبر بود و جبرئیل در غسل دادن و کفن کردن آن حضرت وی را یاری می‌نمود؟!

- او کسی است که جامع تمام خوبی‌های مردم است ولی مردم از محاسن او برخوردار نیستند؛ -آن چیزی که شما را از ایشان منصرف کرد چه بوده تا آن را بدانیم؟ بدانید که بیعت شما با ابوبکر اوّلین فتنه است»

ص: ۲۷۴

و در این شعر، گوینده از طرفی قاطعانه خلافت ابوبکر را باطل می‌شمارد و از طرف دیگر پیشوایی امیرالمؤمنین علیه السّلام را اثبات می‌نماید.

و از آن جمله است شعر فضل بن عتبه بن أبی لهب در پاسخ دادن به مدح عثمان توسط ولید بن عقبه و مرثیه‌ای که برای وی سرود و تحریض مردم بر علیه امیرالمؤمنین در قصیده خود که با مطلع زیر شروع می‌شود:

بدانید که بهترین مردم پس از سه تن (پیامبر، ابوبکر، عمر) کشته شده به دست افراد قبیله ی تجوبی که از مصر آمدند»

فضل در پاسخ وی گوید:

-«بدانید که بهترینِ مردم پس از محمّد صَلی الله علیهِ و آله، آن مدافع جان پیامبر و جانشین او در امر به معروف و نهی از منکر کردن است؛

- و برگزیده او در خیبر و نماینده او برای ابلاغ سوره برائت و فسخ عهد و پیمان با مشرکان در حال تفوّق او بر ابوبکر در انجام این مأموریت؛

- و اوّلین کسی که نماز گزارد و کسی که مثل و مانند پیامبرش است و اوّلین کسی که گمراهان را در بدر به هلاکت رسانید؛

-او همان علی الخیر است، چه کسی می‌تواند بر وی برتری داشته باشد؟ ابوالحسن، آنکه با پیامبر خویشاوندی داشت و داماد او بود»

در این شعر دلیل هست بر تقدّم ایمان امیرالمؤمنین علیه السّلام و بر اینکه آن حضرت در سال نهم هجرت بر جماعت امیر بوده و ابوبکر یکی از رعایای ایشان بوده است برخلاف ادّعای ناصبیان مبنی بر اینکه «ابوبکر امیر بر جماعت بوده و امیرالمؤمنین علیه السّلام یکی از رعایای ایشان بوده است».

و از آن جمله است قول مالک بن عباده غافقی هم پیمان حمزة بن عبدالمطّلب: -« علی را چنان دیدم که حریف خود را در جنگ معطّل نفرمود آن‌گاه که آن حضرت را به رویارویی طلبید، چه برهنه بود و چه جامه بر تن، به میدان می‌رفت؛

ص: ۲۷۵

– و علاوه بر این، او نخستین کسی است که اسلام آورد و اوّلین کسی است که نماز گزارد و روزه گرفت و «لاـ إله إلّا الله» می‌گفت»

و از جمله آن‌ها شعر عبدالله بن أبی سفیان بن حارث بن عبدالمطّلب است که:

– «و علی علیه السّلام پس از محمّد صَلی الله علیهِ و آله ولیّ امر بود و در هر جایگاهی یار و همراه آن حضرت بود؛

–وصیّ راستین رسول خدا و همسایه او، و اوّلین کسی که نماز گزارد و مطیع و گوش به فرمان آن حضرت بود»

این شعر نیز دلیلی بر اعتقاد این مرد است به اینکه امیرالمؤمنین علیه السّلام جانشین بلافصل رسول خدا بود.

و از جمله آن‌ها قول نجاشی بن حارث بن کعب است که:

–« به آن گمراه گشته که از قبیله وائل است بگو، و آن کس که روزی لاغر را فربه قرار داده:

– پسر هند و پیروان او را همتای علی قرار داده‌ای؟ آیا شرم نمی‌کنید؟!

– به سوی اوّلین شخص بعد از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بیا که از میان عالمیان دعوت رسول خدا را اجابت کرده است».

و از جمله آن‌ها قول جریر بن عبدالله بجلی است که:

–«پس خداوند بر احمد، فرستاده مالک تمام نعمت‌ها درود و رحمت فرستاد؛

– و درود فرستاد بر آن طاهر و پاکی که بعد از اوست، خلیفه ماست، آن قائم پشتیبانی شده؛

– مقصودم علی وصیّ نبی است، که از جانب او (پیامبر صَلی الله علیهِ و آله) با گمراهان اُمّت‌ها نبرد می‌کند؛

– او راست فضیلت و سبقت گرفتن و کرامت‌ها، و خانه نبوّت، نه آنکه شکسته حال و ذلیل است» و این شعر نیز متضمن تصریح گوینده بر امامت امیرالمؤمنین علیه السّلام پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و اینکه جانشین پیامبر صَلی الله علیهِ و آله تنها اوست نه کسانی که در این امر بر وی تقدّم شدند.

و از آن جمله است قول عبدالله بن حکیم تمیمی:

–«زبیر ما را به بیعتی فراخواند و نیز طلحه بعد از آن که هر دو عطایای بسیار به ما دادند؛

– پس گفتیم: ما با دست راست خود با علی بیعت کرده‌ایم، اگر می‌خواهید با دست چپ با شما بیعت کنیم (کنایه از تمسخر است چون بیعت با دست چپ صورت نمی‌گیرد)؛

- شما بیعت خود را با علی شکستید، در حالی که او در میانتان اوّلین مسلمان بود»

و از آن جمله است قول عبدالله بن جبل هم‌پیمان بنی جمح:

ص: ۲۷۶

-« به جان خودم سوگند اگر با کسی بیعت کنید که به داشتن حمیّت در دفاع از دین شهرت دارد و شناخته شده به پاکدامنی و توفیق یافته است؛

- کسی که از فحشا به دور و روسفید و بزرگ مرتبه است، بسیار راستگویی که در تصدیق برای خدای جبار بر همه مقدّم است؛

- ابوالحسن، پس به او راضی باشید و باهم بیعت کنید که آن حضرت مانند کسی نیست که حتی کسی هم که عیبی دارد، عیبی از او بر زبان جاری می‌سازد؛

- علی، وصیّ مصطفی و وزیر او، و اوّلین کسی است که به درگاه خدای صاحب عرش نماز گزارد و پارسایی ورزید»

و از آن جمله است قول ابوالأسود دُئلی:

- « به راستی که علی مایه افتخار شماست، که به شیر سیاه شبیه است

- آگاه باشید که او دومین خداپرست در مکه بود در حالی که خداوند پرستیده نمی‌شد»

و از آن جمله آن قول زفر بن زید بن حذیفه اسدی است: - « پس علی را در میان گیرید و از وی محافظت کنید زیرا او وصیّ است در اسلام آوردن اوّل اوّل است».

و از آن جمله است قول قیس بن سعد بن عبّاده در صفیّن است:

-« این علی است و پسرعمّ پیامبر برگزیده، اوّلین کسی که اجابت نمود دعوت او را از میان دعوت شدگان؛

این امام است و از هر کس که گمراه شود باک نداریم»

و از آن جمله است قول هاشم بن عتبهٔ بن أبی وقّاص در صفّین:

-«با نیزه خود آنان را به سختی از پا در می‌آورم،

در رکاب پسر عمّ احمد که جلوه کرد؛

-اوّلین کسی که او را تصدیق نمود و نماز گزارد»

شیخ مفید أدام الله عزّه گوید: اما قول ناصبیان که گفته‌اند: ایمان امیرالمؤمنین صلوات الله علیه از روی شناخت حاصل نشده بلکه بر وجه تقلید و تلقین بوده و هرچیزی که در این حد باشد، صاحبش سزاوار ستایش نیست و چنین ایمانی شایسته ثواب نیست و ادعای ایشان مبنی بر اینکه امیرالمؤمنین صلوات الله علیه در آن حالت نوجوانی هفت ساله بوده است و کسی که در این سن باشد، نه کامل العقل و نه مکلّف است؛ به ایشان گفته می‌شود: شما در ادّعای خود اشتباه کرده‌اید که هنگام بعثت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وی نوجوانی هفت ساله بوده است و سخنی نه از روی دلیل گفته‌اید که برخلاف مشهور است و با آنچه معروف و شناخته شده است، تعارض دارد، چون جمهور روایات از آن حکایت دارند که آن حضرت علیه السّلام به هنگام وفات شصت و پنج سال داشته است و برخی روایات آورده‌اند که سن آن حضرت به هنگام وفات

ص: ۲۷۷

شصت و سه سال بوده است - *. می گویم: درست آن است که آن حضرت علیه السّلام چون پا به ۶۴ سالگی گذاشت وفات یافت کمااینکه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله چون پا در ۶۶ سالگی گذاشت وفات یافت، از این رو آن حضرت علیه السّلام درباره خود می‌فرماید:« من دو سال از مربی خود کوچک‌ترم.» و منظور وی استاد و معلم خود محمّد صلوات الله علیه می‌باشد. چون پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در حجۀ الوداع یکصد شتر قربانی با خود آورده بود ۶۶ شتر برای خود و ۳۴ شتر برای کسی که به منزلت نفس او بود یعنی علی علیه السّلام به تعداد سال‌های عمرشان. در آن سال پیامبرصَلی الله علیهِ و آله وارد ۶۶ سالگی شده بود و علی ۳۴ سال داشت. و اگر به روایت صفوان از امام صادق علیه السّلام ولادت آن حضرت در هفتم شعبان (آن... گونه که درج ۳۵ ص ۴۲-۳۹ بیان گردید) بوده باشد، عمر آن حضرت در هفتم ذی حجه سال حجۀ الوداع یعنی سال دهم هجرت، ۳۳ سال و ۴ ماه بوده است و بعد از آن تا ۲۱ رمضان سال ۴۰ هجری ۲۹ سال و ۱۰ ماه و ۱۶ روز در قید حیات بوده که عمر وی می‌شود ۶۳ سال و ۲ ماه و ۱۶ روز کامل. -

اما روایاتی جز این دو روایت شاذ و ساقط هستند که در میان روایات صحیح مشخص و معلوم هستند و احدی از اهل روایت و اهل عقل آنها را نمی‌پذیرد، و دانستیم که امیرامؤمنین علیه السّلام ۲۳ سال همراه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود که ۱۳ سال آن پیش از هجرت و ده سال دیگر بعد از هجرت بوده است و بعد ازآن نیز ۳۰ سال در قید حیات بود، و وفاتش به سال چهلم هجری اتفاق افتاد؛ پس اگر درباره سن وی به موجب تواتر روایات حکم به ۶۵ سالگی کنیم، سن آن حضرت به هنگام بعثت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله ۱۲ سال خواهد بود و اگر حکم بر ۶۳ سالگی ایشان کنیم، عمرآن حضرت به هنگام بعثت ده سال خواهد بود، با این حساب چگونه ایشان به هنگام بعثت هفت ساله بوده است؟! مگر اینکه کسی بگوید: سن آن حضرت به هنگام وفات ۶۰ سال بوده است که در این صورت ایشان هنگام بعثت هفت ساله بوده، لیکن این برداشت خلاف روایات متواتر و در تعارض با آنچه معروف و مشهور است می‌باشد و متکی به یک روایت شاذ است، و کسی که این روش را در پیش گیرد، در مناظره با وی باید برای وی بیان شود که موّجه در میان اخبار کدام است؟ و او را آگاه کنند به اینکه روایات صحیح و فاسد چگونه شناخته می‌شوند نه اینکه با وی سخن به گزاف گویند. و چگونه ممکن است که یک عاقل اخبار را شنیده باشد یا نگاهی گذرا به روایات کرده باشد و آن وقت مدعی شود که امیرالمؤمنین صلوات الله علیه در ۶۰ سالکی وفات

یافته است آن‌هم با وجود کلام آن حضرت که میان خاص و عام شایع است مبنی بر اینکه چون خبر یافت دشمنان او اخبار بد و فتنه انگیز را پراکنده میکنند و به تدبیر و سیاست ایشان خورده می گیرند فرمود: «مطّلع شدم که جمعی می گویند: علی بن ابی طالب شجاع است لیکن در امور جنگ صاحب بصیرت نیست،

ص: ۲۷۸

شگفتا! و مگر در میان ایشان کسی آگاه‌تر از من به این امور هست؟! من پیش از رسیدن به سن بیست‌سالگی وارد جنگ شدم و اینک من ۶۰ سالگی را پشت سر گذاشته‌ام لیکن کسی که اطاعت نمی‌شود، رأی و نظر هم ندارد.»

پس آن حضرت علیه السّلام خبر داده است که در آن هنگام بیش از شصت سال داشته و این در حالی است که آن حضرت بعد از آن مدت مدیدی در قید حیات بوده‌اند و آن سخن مربوط به جنگ صفّین است. و این خود قول کسی را که گمان کرده آن حضرت به هنگام وفات شصت سال داشته، باطل می‌سازد، هرچند روایات در اینکه عمر آن حضرت به هنگام وفات شصت و چند سال بوده هم فراوان و هم متواترند و همین وسعت انتشار این احادیث دلیل بر بطلان ادعای کسی است که آن‌ها انکار کند. از جمله کسانی که گفته ما را نقل کرده‌اند، علی بن عمرو بن ابی سبره از عبدالله بن محمّد بن عقیل است که گوید: شنیدم محمّد بن حنفیّه در سالی که سیل در مدینه جاری گشت، می گفت: وقتی که پا به سال ۸۱ هجری که امسال باشد گذاشتم، ۶۵ ساله شدم و بیشتر از پدرم عمر کرده‌ام، گفتم: سن آن حضرت در روزی که کشته شدند چند سال بود؟ گفت: ۶۳ سال.

و از جمله این روایان ابوالقاسم نعیم گوید: ما را شریک از ابواسحاق روایت کرده که گفت: علی علیه السّلام در سن ۶۳ سالگی وفات یافت.

و از جمله آن‌ها یحیی بن أبی کثیر از سلمه روایت کرده گوید: شنیدم ابوسعید خدری می گفت:- وقتی درباره سن امیرالمؤمنین صلوات الله علیه در روز وفاتش از وی سؤال شد- گفت: بیش از شصت سال داشت.

و از جمله ایشان ابن عایشه از طریق احمد بن زکریا گوید: وی را شنیدم که می گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی مبعوث گردید که علی صلوات الله علیه نوجوانی ده ساله بود و علی در ۶۳ سالگی کشته شد.

و از جمله آن‌ها ولید بن هاشم فخدمیّ از طریق ابوعبدالله کواسجی آورده است که گفت:

ص: ۲۷۹

ما را ولید با اسنادهای مختلف خبر کرد که علی صلوات الله علیه در روز جمعه بعد از گذشت ۱۹ شب از ماه رمضان سال ۴۰ هجری در سن ۶۵ سالگی در کوفه کشته شد .

اما کسانی که روایت کرده‌اند سنّ آن حضرت علیه السّلام به هنگام بعثت بیش از ده سال بوده است، منحصر به یک نفر نیست که از جمله آن‌ها: عبدالله بن مسعود است که از طریق عثمان بن مغیره از وهب از او روایت کرده‌اند که گفت: اولین باری که

از بعثت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آگاه شدم زمانی بود که به مکه آمدم و ما را نزد عباس بن عبدالمطّلب راهنمایی کردند. چون به نزد وی رسیدیم او را نشسته در کنار زمزم یافتیم. در حالی که ما نشسته بودیم، مردی را دیدیم که از باب الصفا آمد و دو پیراهن سپید برتن داشت و نوجوانی نزدیک به سن بلوغ در سمت راست وی حرکت می‌کرد و پشت سر وی زنی می‌آمد که محاسن خود را پوشیده بود. تا اینکه به حجرالأسود رسیدند، سپس آن مرد استلام حجر نمود، سپس آن نوجوان و آن زن نیز استلام حجر کردند. سپس هفت بار کعبه را طواف نمود و آن نوجوان و آن زن با وی طواف کردند، آن‌گاه رو به کعبه ایستاده و دستان خود را بالا برده و تکبیر گفت، و آن نوجوان در سمت راست او ایستاده و تکبیر گفت، و آن زن پشت سر آن دو ایستاده دستان خود را بالا برده و تکبیر گفت. سپس آن مرد قنوت خود را طولانی کرده و آن‌گاه به رکوع رفت و آن نوجوان و آن زن نیز با وی به رکوع رفتند. سپس سر خود را بلند کرده و قنوتی طولانی به جای آورده سپس به سجده رفت و آن دو نیز همان کارهایی را که وی انجام می‌داد، انجام می‌دادند. و چون پدیده‌ای چنین ناشناخته دیدیم که در مکه نظیر آن را ندیده بودیم، نزد عباس رفته و به وی گفتیم: یا أباالفضل، ما پیش از این چنین دینی ندیده بودیم؛ گفت: آری به خدا، این دین را نمی‌شناسید. گفتیم: نمی‌شناسیم، گفت: این برادرزاده من محمّد بن عبدالله و این یکی علی بن ابی طالب و این زن خدیجه بنت خویلد است. به خدا سوگند بر روی زمین جز این سه نفر کسی نیست که خدا را با این دین پرستش کند.

و قتاده از حسن و دیگران روایت کرده گوید: اوّلین کسی که ایمان آورد، علی بن ابی طالب علیه السّلام است که پانزده یا شانزده ساله است.

شدّاد بن اوس گوید: از خبّاب بن الأرتّ درباره اسلام آوردن علی بن ابی طالب علیه السّلام پرسیدم، گفت: در پانزده سالگی اسلام آورد، و او را دیده‌ام که با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نماز می‌گزارد در حالی که در آن روز جوانی بالغ و به کمال بلوغ رسیده بود.

ص: ۲۸۰

علی بن زید از ابونضره روایت کرده گوید: علی علیه السّلام در حالی اسلام آورد که نوجوانی چهارده ساله بود، در آن ایّام او طُرّه‌ای داشت و به مکتب خانه می‌رفت.

از عبدالله بن زیاد از محمّد بن علی روایت است که گفت: اوّلین کسی که به خدا ایمان آورد، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود در حالی که نوجوانی یازده ساله بود.

حسن بن زید روایت کرده گوید: اوّلین کسی که اسلام آورد، علی بن ابی طالب علیه السّلام بود در حالی که پانزده سال داشت و و عبدالله بن ابی سفیان گفته است:

-« و علی خالصانه نماز گزارد در سن پانزده سالگی کامل؛ و مردمان را پشت سر خود واگذاشت تا از او پیروی کنند، او عملی دارد که بسیار با فضیلت است»

سلمه بن کهیل از پدرش از حبّهٔ بن جوین عرنی روایت کرده گفت: علی علیه السّلام اسلام آورد و طُرّه‌ای داشت که به مکتب‌خانه می‌رفت.

به فرض اینکه اسلام آوردن آن حضرت را به هنگام بعثت به گفته مخالفان ما در سن هفت سالگی بپذیریم اما این بدان معنا نیست که آن‌ها برداشت کرده و مدّعی شده‌اند که ایمان آن حضرت بر وجه تلقین بوده است نه از روی شناخت و یقین، زیر صغر سنن منافاتی با کمال عقل ندارد و دلیل مکلّف شدن شخص نیز رسیدن به سن بلوغ جنسی نیست تا آنکه سن بلوغ در وجوب تکلیف رعایت شود. این دیدگاه، نظر صاحب‌نظران و خردمندان است و سن بلوغ در مورد احکام شرعی رعایت می... شود نه احکام عقلی و خداوند متعال در داستان یحیی می‌فرماید:«وَ ءَاتَيْنَهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» - . مریم / ۱۲ - {و

از کودکی به او نبوّت دادیم} و در داستان عیسی علیه السّلام می فرناید:«فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُواْ كَيْفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا*قَالَ إِنىّ ِعَبْدُ اللَّهِ ءَاتَىٰنىِ َالْكِتَابَ وَ جَعَلَنىِ نَبِيًّا*وَ جَعَلَنىِ مُبَارَكا أَيْنَ مَا كُنتُ وَ أَوْصَانىِ بِالصَّلَوةِ وَ الزَّكَوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا» - . مریم/ ۳۱-۲۹ - {[مریم]

به سوی [عیسی] اشاره کرد. گفتند: «چگونه با کسی که در گهواره [و] کودک است سخن بگوییم؟» [کودک] گفت: «منم بنده خدا، به من کتاب داده و مرا پیامبر قرار داده است، و هر جا که باشم مرا با برکت ساخته، و تا زنده ام به نماز و زکات سفارش کرده است} بنابراین، صغر سنّ این دو پیامبر علیهما السّلام موجب نفی کمال عقل یا حکمتی که خداوند سبحان به ایشان مرحمت فرموده، نگردید. و اگر هم عقول عادتا این امور را محال بدانند ولی در مورد همه کس و در همه ی احوال این امور را محال نمیدانند و این در حالی است که مفسرّان جز موارد شاذّی از میان آن‌ها، درباره آیه:«وَ شَهِدَ

ص: ۲۸۱

شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِن قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَ هُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ*وَ إِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِن دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَ هُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ» - . یوسف/ ۲۷-۲۶ - {و

شاهدی از خانواده آن زن شهادت داد: «اگر پیراهن او از جلو چاک خورده، زن راست گفته و او از دروغگویان است، و اگر پیراهن او از پشت دریده شده، زن دروغ گفته و او از راستگویان است.»} و این شاهد کودکی صغیر و در گهواره بود که خدای عزّوجل او را در گهواره به سخن آورد تا اینکه یوسف را از ارتکاب فحشا تبرئه کرده تهمت را از وی زایل سازد.

و ناصبیان چون این احتجاج را بشنوند، گویند: این که گفتید درباره یحیی و عیسی علیهما السّلام و کودکی که به برائت یوسف گواهی داده معجزه و خرق عادت و دلالت‌هایی بوده است. بر پیامبری از پیامبران خدای عزّوجل، اگر امیرالمؤمنین علیه السّلام در خرق عادت شریک پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بوده باشد، در این صورت معجزه‌ای برای وی علیه السّلام و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله شمرده می‌شد ولی این خود جایز نیست که معجزه برای علی علیه السّلام باشد و اگر این معجزه به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله تعلّق داشته، آن حضرت آن را از جمله معجزات خود به شمار آورده و به عنوان حجّت در احتجاج با دیگران از آن نام می‌برد و مسلمانان نیز آن را جزء معجزات وی به شمار می‌آورند. و چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله

آن را نشانه‌ای بر نبوّت خود تلقی نکرده و مسلمانان نیز آن را از جمله معجزات وی به شمار نیاورده‌اند، استدلال شما درباره آنچه بیان کردید باطل خواهد بود.

در جواب به ایشان گفته می‌شود: هر خرق عادتی که از جانب خدا برای چیزی صادر شود نشانه صدق آن نیست و لزوماً به معنای معجزه هم نیست و این طور نیست که حتما خبر آن در عالم پخش شود و الزاما شناخته گردد بلکه معجزه آشکار خرق عادتی است که به هنگام دعوت پیامبری یا دعای اثبات برائت کسی است که بر او تهمت زده باشند و این اثبات بی گناهی او در حقیقت به منزله ی تصدیق سخن آن شخص است و این در حقیقت تصدیق است هر چند که تصدیق با لفظ نیست و سخن گفتن عیسی علیه السّلام معجزه‌ای بود برای تصدیق او و در آنچه برزبان آورد: «إِنِّی عَبْدُ اللَّهِ ءَاتَئنیَ الْکِتَابَ وَ جَعَلَنیِ نَبِیًّا» هرچند خرق عادت و گواهی بود بر اثبات برائت مادرش از ارتکاب گناه و نیز اثبات صدق ادّعای مریم در اینکه زنی پاکدامن بوده است، بود؛ و حکمت یحیی علیه السّلام در کودکیش تأییدی بود برای اثبات پیامبری خودش در آن حال و نیز دعوی پیامبر پدرش زکریا. بنابراین، حکمت یحیی علاوه بر اینکه خرق عادت است نشانه و معجزه نیز هست. همچنین سخن گفتن آن کودک در گهواره‌اش معجزه بود زیرا با شهادت دادن به نفع یوسف در صدق گفتارش و برائت ساحت او خرق عادت کرده بود در حالیکه یوسف پیامبری مرسل بود و بدین ترتیب، با توجه آنچه مذکور افتاد، کمال عقل امیرالمؤمنین علیه السّلام گواه وی برای اثبات ادّعایی نبود و چنین نیست که آن حضرت به کمال عقل خود استشهاد کرده

ص: ۲۸۲

باشد تا اینکه در عین خرق عادت بودن، معجزه هم باشد، و اگر آن حضرت علیه السّلام بدان استشهاد می‌نمود یا اینکه این حالت شهادتی می‌داد برای او و در حدی که آن کودک درباره یوسف شهادت داد یا شهادت کلام عیسی برای خود و مادرش و کلام یحیی به پدرش مبنی بر اینکه در آینده و حال چه خواهد شد، در این صورت مخالفان ما حق داشتند بگویند: چرا مسلمانان کمال عقل امیرالمؤمنین علیه السّلام را از جمله معجزات به شمار نیاورده‌اند، لیکن با توجه به آنچه گفتیم، توجیهی برای طرح این ادّعا وجود ندارد. .

هر چند کمال عقل امیرالمؤمنین علیه السّلام چیز ظاهری نبوده که بشود آن را با حواس معلوم کرد یا به علم ضرورت معلوم باشد تا در حکم کلام مسیح و حکمت یحیی و گواه یوسف تلقّی شود و بتوان به عنوان یک معجزه به آن استناد کرد، بلکه کمال عقل آن حضرت یا باید از طریق خبردادن رسول خدا صلی الله علیهِ و آله ثابت می‌شده یا از طریق استدلال شاق با نگاه تیزبین، آزمودن احوال وی علیه السّلام همراه با گذر زمان و با شنیدن کلام وی و تأمّل در استدلال‌هایش و توجه کردن به اموری که منجر به شناخت او و پی بردن به هوشمندی‌اش می گردد؛ وانگهی، چنین امری جز برای برخی خواص از میان مردم حاصل نمی‌شود و نیز برای کسانی که وجوه استنباطات را شناخته باشند؛ و آنچه از این رهگذر به دست آید حکمش با حکم معجزاتی که برای پیامبران بوده و نشانه‌های آشکاری که از پیامبر ما صلی الله علیهِ و آله به وقوع پیوسته فرق دارد، زیرا آن معجزات با ظواهر خود در دلها تأثیر می گذارند و اسباب یقین را در دل‌ها بر می‌افروزند و در اینکه به حسب ظاهر خرق عادت بوده مشترک هستند بدون این که معجزه بودن آن‌ها موقوف به علمی باشد که به بحث و تفتیش احوال به مرور ایام یا به خبر دادن پیامبر از آن نیازمند باشد که علم به خود همین امر، نیازمند تأمل در معجزه‌های دیگر و تکیه بر دلایل روشن دیگر است.

بنابراین نا پسند نیست که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از ذکر آن خودداری فرموده و ضمن بیان معجزاتش بدان احتجاج ننموده باشد به دلیل مطالبی که بیان کردیم.

نکته دیگر اینکه ممکن است خداوند سبحان مصلحت خلق خود را در این دیده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از احتجاج به آن و دعوت برای تامل در آن خودداری نمایند و اعتماد آن حضرت بر آنچه خرق عادت در آن ظاهر و آشکار باشد، بیشتر به مصلحت دین است، در ضمن، گرچه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله صراحتاً و به تفصیل به کمال عقل امیرالمؤمنین علیه السّلام به طور مشخّص احتجاج نفرمود اما از روی بصیرت و یقین دست به کاری زد

ص: ۲۸۳

که جایگزین احتجاج بود و آن اینکه پیش از همه مردان با اینکه بلوغ و عقل در ایشان ظاهر بود، ابتدا علی را به اسلام دعوت نمود و قبل از اینکه آشکارا دعوت خود را بیان کند با دعوت از او آغاز کرد. دیگر اینکه به وی اعتماد نموده اسرار خود را با وی در میان می‌گذاشت و اموری را نزد وی به امانت گذاشت که بیم داشت آن‌ها از جانب خودِ وی آشکار شوند. و با اختصاص دادن وی به دانستن این قبیل امور در آن سن و سال، هم دلیل بر معجزه بودن برای او و بلوغ عقلی وی دلیل بر صِدق اوست. سپس آن را جزء مفاخر و مناقب فضایل بزرگ وی قرار ده و پیوسته به وی اشاره نمود و او را میان صحابه خود نام‌آور گردانید و درباره اینکه او را به خود بسیار نزدیک نموده و مختص گردانیده با دیگران احتجاج نمود و امیرالمؤمنین صلوات الله علیه نیز به این اختصاص با مخالفین خود احتجاج نموده و بدین اختصاص میان دوستان و دشمنانش مباهات فرمود و بر تمام مردم اهل زمان خود افتخار نمود و این در حکم این است که با زبان گفته باشد این امر معجزه ای برای رسول خدا بوده است بلکه همین خود حجت است بر اینکه ایشان با برخورداری از ویژگی‌هایی که خداوند از جانب خود به وی عنایت فرموده امام و پیشوا بوده است. و نفس احتجاج به علم او و دلیل و برهان خدا بودن، ادعای مخالفین را باطل می‌کند.

و از جمله چیزهایی که دلالت می‌کند بر اینکه امیرالمؤمنین صلوات الله علیه به هنگام بعثت فردی بالغ و مکلّف بوده و ایمان آوردنش از روی معرفت و استدلال بوده، و اینکه این ایمان آوردن به بهترین صورت و اکمل آن‌ها در استحقاق بزرگ‌ترین ثواب‌ها آن است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وی را به خاطر ایمانش مدح نموده و آن را جزء فضایل او برشمرده و آن را در مناقب او ذکر فرموده است. او کسی نبود که کسی را به چیزی بستاید که آن چیز فضیلت و کمال نبوده باشد و چیزی را از جمله مناقب به شمار آورد که جزء مناقب نبوده باشد و کسی را به چیزی ستایش کند که آن چیز استحقاق ثواب عظیم نداشته باشد. پس وقتی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله امیرالمؤمنین علیه السّلام را با تقدّم ایمانش ستود در آن‌جا به فاطمه علیها السّلام فرمود و قبلاً نیز مذکور افتاد که: «آیا خرسند نیستی که تو را به زوجیّت کسی در آوردم که پیشتازترین آن‌ها در گرویدن به اسلام بوده است؟» و قول آن حضرت در روایت سلمان: «اوّلین کسی از این اُمّت که در کنار حوض کوثر بر پیامبرش وارد خواهد شد، کسی است که در اسلام آوردن از همه پیشی گرفته است، علی بن أبی طالب»، و قول آن حضرت: «فرشتگان هفت سال بر من و علی صلوات فرستادند زیرا از میان مردان جز من و او کسی نبود که نماز بخواند» و اگر وضع بدان گونه است که توصیف کردیم، ثابت شده است که ایمان آن حضرت علیه السّلام توأم با معرفت و یقین بوده نه تقلید و تلقین، بالأخص که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله او را ایمان و اسلام نامید، و آنچه از کودکان به وجه تلقین صادر می‌شود،

در اصطلاح دینی ایمان و اسلام نامیده نمی‌شود.

و نیز دلیل برآن این است که امیرالمؤمنین صلوات الله علیه خود را به آن ستوده و آن را جزء افتخارات خود قرار داده و با آن بر دشمنان خود احتجاج نموده است و بارها در مقام‌های متفاوت آن را بیان نموده است در جایی که می‌فرماید:« خداوندا، من بنده‌ای از تو را در این اُمّت نمی‌شناسم که پیش از من تو را عبادت کرده باشد» و قول آن حضرت علیه السّلام:«صدِّیق اکبر منم،

ص: ۲۸۴

پیش از ابوبکر ایمان آوردم و پیش از او اسلام آوردم» و قول وی صلوات الله علیه به عثمان :«من بهتر از تو و آن دو نفر هستم، خدا را قبل از آن دو عبادت کردم و بعد از آنها نیز خدا را عبادت کردم» و قول او:« من اوّلین مردی هستم که نماز گزارد» و قول وی علیه السّلام:« بر چه کسی دروغ بگویم؟ بر خدا؟ من که اوّلین کسی هستم که به وی ایمان آورده و عبادتش کرد!» پس اگر ایمان او چنان بود که ناصبیان می گویند تلقینی بوده و ناشی از معرفت نبوده و شناخت و علمی از توحید نداشته، جایز نبود که آن حضرت خود را به این ایمان بستاید و آن را عبادت بنامد و بدان بر آن قوم مباهات کند و آن را موجب فضیلت و برتری وی بر ابوبکر و عمر قرار دهد و اگر کارغیر جایزی انجام می‌داد، مخالفانش آن را مردود شمرده و معارضانش معترض آن می‌شدند و خصم‌های او در مورد بطلان آن با وی احتجاج می کردند، و عدول آن جماعت از اعتراض کردن به او و تسلیم بودنشان در مقابل وی، دلیل به صحت گفتار ماست که مذکور افتاد و برهانی است بر بطلان قول ناصبیان که آن را نقل کردیم، و ممکن نیست کسی آنچه را که در این باب آوردیم به دلیل مشهور بودن و اجماع فریقین از ناصبیان و شیعه در نقل آن‌ها، رد کند و هرکس با توضیحاتی که دادیم، متعرض طعن در آن شود، قادر نخواهد در مورد روایتی که در تأویل آن اختلاف حاصل شده اظهار نظر کند زیرا در این مورد لازم می‌آید اکثر روایات باطل و عموم آثار فاسد باشند. و فرض کن کسی که حدیث شناس نیست و با اهل علم اختلاط نکرده باشد و اقدام به انکار برخی از آنچه روایت کردیم، بنماید یا اینکه یکی از عالمان و آگاهان از روی عناد با آن به معارضه برخیزد و فرصت را غنیمت شمرده که به عنوان اینکه مرتبه خاصی در میان اهل علم دارد، آن را رد کند، چنین شخصی چگونه می‌تواند شعر امیرالمؤمنین علیه السّلام در این مورد را که شهرت آن به حدّی است که اختلاف را زایل می‌کند و چنان انتشار یافت که از عوام هم شنیده میشود چه رسد به خواص، رد نماید؟:

-« محمّد نبی برادر و مانند من است، و حمزه سیدالشهداء عموی من است؛

– و جعفر که چاشت و شام با فرشتگان پرواز می‌کند، برادر من است؛

– و دخت محمّد آرام دل و عروس من است و گوشت و خونش آمیخته با گوشت و خون من است؛

– و دو سبط احمد دو پسر مننند از او، پس از میان شما چه کسی از سهمی چون سهم من برخوردار است؟!

ص: ۲۸۵

- پیش از همه شما به اسلام گرویدم، با تکیه بر فهم و علم من؛

- و واجب گردانید ولایت مرا بر شما که معادل ولایت او بود، دوست من در روز درختان دوح در غدیر خمّ»

در این شعر چیزی است که ما را از بیان تقدّم ایمان وی علیه السّلام بی‌نیاز می‌سازد و این که این ایمان از روی شناخت و حجت و بیان بوده است، کما اینکه ثابت می‌کند وی پس از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله امام بوده به دلیل گفته ی آشکار پیامبر در روز غدیر که خلافت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را موجب می‌گردد.

از جمله آنچه گفته ما را تأیید می‌کند، روایتی است که عبدالله بن بکری از محمّد بن عبیدالله بن أبی رافع از پدرش از جدّش نقل کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در روز دوشنبه نماز گزارد و خدیجه نیز با وی نماز گزارد و در روز سه‌شنبه علی را به خواندن نماز با خود دعوت فرمود. علی علیه السّلام عرض کرد: مهلت دهید با ابوطالب دیدار کنم. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: دعوت کردن تو به نماز یک امانت است (نباید کسی از آن آگاه شود)، پس علی علیه السّلام عرض کرد: حال که امانت است، من اسلام آوردم. سپس با وی نماز نماز گزارد که مصادف با روز دوم بعثت بود .

کلبی از ابوصالح از ابن عباس مانند آن را روایت نمود و در آن گفته است: علی علیه السّلام عرض کرد: این دینی مخالف دین پدر من است، لازم است درباره آن فکر کنم و با ابوطالب مشورت نمایم. پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود که تفکر کن ولی مطلب را پوشیده دار. پس مدتی فکر کرده سپس عرض کرد: دعوت شما را اجابت نموده و نبوّت شما تصدیق می... کنم. پس وی را تصدیق نموده و با او نماز گزارد. عیناً همین معنا را با اختلاف در لفظ بسیاری از پدیدآورندگان آثار نقل کرده‌اند و این خود دلیل بر آن است که امیرالمؤمنین علیه السّلام در آن موقع مکلف و دانا بوده است به دلیل درنگ کردن، استدلال کردن در قبول امری و تمییز میان اینکه با پدرش مشورت کند یا چشم بسته و بی‌درنگ از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله اطاعت کند، و نیز ترس او از اینکه اگر موضوع را با پدرش در میان بگذارد ممکن است پدر مانع او برای پذیرش حق شود و با این کار موجب ممانعت از پذیرش حق شده باشد، از این رو از طرح موضوع با پدر منصرف گشته و دعوت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را پذیرفت به سبب امانت داری و شناختی که از صدق گفتار وی داشت و گوش دادن به آیاتی از قرآن که بر آن حضرت نازل شده بود و خداوند از برهان خود به وی نشان داد که آن حضرت پیامبری است برحق،

ص: ۲۸۶

پس به او ایمان آورده و تصدیقش نمود و این زمانی اتفاق افتاد که تفاوت میان امانت و امور دیگر را تشخیص داده و حقّ آن را شناخت و خوش نداشت که راز رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را افشا کند در حالی که آن حضرت او را امین سرّ خود قرار داده بود و اتفاق نظر وجود دارد که چنین تحلیل و تصمیمی از کودکی صادر نمی‌شود که فاقد عقل باشد و نیز از هرکسی که فاقد قدرت تمییز و تشخیص باشد.

و نیز گفته ما را که مذکور افتاد، این نکته تأیید می‌کند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله دعوت کردن از همه مردان را با او آغاز نمود و این در حالی بود که خداوند او را برای مکلّفان مبعوث فرموده بود، اگر آن حضرت نمی‌دانست که وی عاقل و مکلّف

است، ادای رسالتش را با او آغاز نمی‌فرمودو او را در دعوت به اسلام بر همه کسانی که به سوی آن‌ها مبعوث شده بود، مقدّم نمی‌داشت، زیرا اگر مسأله چنان بود که ناصبیان ادّعا می کنند، در این صورت دعوت آن حضرت از علی علیه السّلام برای پذیرش اسلام بی‌موقع بوده و مشغول کاری شده که تکلیف نداشته به آن بپردازد و کاری را که مکلّف به انجام آن بوده واگذاشته است و شأن رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله أجّل از آن است که چنین باشد.

نکته دیگر اینکه آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله زمانی علی علیه السّلام را به پذیرش دعوت اسلام نمود که دین خود را از همه نهان داشته بود و از دشمنانش بیم داشت که رازش افشا شود؛ از این رو از دو حال خالی نیست یا آن حضرت اطمینان داشت که امیرالمؤمنین علیه السّلام راز او را بر ملا نخواهد ساخت و وصیت او را حفظ خواهد نمود و مطیع امر وی خواهد شد از این رو بارگران دین را بر دوش او نیز گذاشت، و یا اینکه چنین اطمینانی به او نداشته است. اگر اعتماد داشته، این اعتماد حاصل نمی‌شده مگر اینکه وی در اوج کمال عقل، امانتداری، پاک نهادی، عصمت، حکمت و حُسن تدبیر بوده باشد. زیرا اعتماد کردن با توصیفی که ارائه کردیم دلیل همه اموری است که مشروحاً بیان کردیم. و اگر آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله به امیرالمؤمنین علیه السّلام اعتماد نداشت که رازش را پوشیده دارد و ایمن نبود که آن را تباه نساخته و بازگو ننماید، کار آن خلاف احتیاط و نقض حکمت و تدبیر بوده و حاشا که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله چنین بوده باشد، بلکه آن حضرت از هر صفت نقصی مبرّاست و خدای عزّوجل مرتبه او را بلند گردانیده و حکم به دروغ‌گو بودن کسی که چنین ادّعایی را به وی نسبت دهد، داده است. و اگر حال بر این است که بیان کردیم، پس چه چیزی موجب شده ناصبیان در ایمان امیرالمؤمنین علیه السّلام طعن بزنند جز عیب گذاشتن روی رسول خدا و نکوهش کردن کارهای وی و توصیف این کارها به کارهای عبث و بیهوده و قرار دادن اشیاء در غیر موضع آن و نکوهش کردن وی در تدبیرهایی که می‌اندیشیده!! و مشایخ این قوم هدفی جز این امور از طعن در ایمان علی بن ابی طالب علیه السّلام نداشته‌اند و«اللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ کَرِهَ الْکَافِرُون» - . الفصول المختاره: ۷۲-۵۱ . صف/ ۸ -

ص: ۲۸۷

می گویم: علّت اینکه این کلام طولانی را آوردیم، زیادی فایده و محکم بودن دلائل و علوّ منزلت گوینده آن بود که خداوند متعال او را با پیشوایان خودش علیهم صلوات الله اجمعین محشور گرداند، و شیخ ابوالفتح کراجکی در «کنز الفوائد» - . ص ۱۲۷- ۱۱۸ -

سخنی به تمام و روایات بسیار آورده که به جهت بیم از اطناب و فزونی حجم کتاب از نقل آن‌ها خودداری کردیم.

**[ترجمه]

باب ۶۶ مسابقته صلوات الله علیه فی الهجره علی سائر الصحابه

الأخبار

«۱»

قب، المناقب لابن شهرآشوب الهجره و أولها إلى الشعب و هو شعب أبى طالب و عبد المطلب و الإجماع أنهم كانوا بنى هاشم و قال الله تعالى فيهم وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ(۲).

و ثانيها هجره الحبشه فى معرفه النسوى قال: أمرنا رسول الله صلى الله عليه و آله أن ننطلق مع جعفر إلى أرض النجاشى فخرج فى اثنين و ثمانين رجلا.

الواحدى نزل فيهم إِنَّما يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسابٍ (۳) حين لم يتركوا دينهم و لما اشتد عليهم الأمر صبروا و هاجروا.

و ثالثها للأنصار الأولين و هم العقبيون بإجماع أهل الأثر و كانوا سبعين رجلا و أول من بايع فيه أبو الهيثم بن التيهان و رابعها للمهاجرين إلى المدينه و السابق فيه مصعب بن عمير و عمار بن ياسر و أبو سلمه المخزومى و عامر بن ربيعه و عبد الله بن جحش و ابن أم مكتوم و بلال و سعد ثم ساروا أرسالا(۴) قال ابن عباس نزل فيهم وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الَّذِينَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ

ص: ۲۸۸

۱- ۱. ص ۱۱۸- ۱۲۷.

۲- ۲. سوره التوبه: ۱۰۰.

۳- ۳. سوره الزمر: ۱۰.

۴- ۴. أى جماعه جماعه.

حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ كَرِيمٌ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا مَعَكَمْ فَأَولئِكَ مِنْكَمْ وَ أَولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلى بِبَعْضٍ فِي كِتابِ اللَّهِ (۱) ذكر المؤمنين ثم المهاجرين ثم المجاهدين و فضل عليهم كلهم فقال وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلى بِبَعْضٍ فعلى عليه السلام سبقهم بالإيمان ثم بالهجره إلى الشعب ثم بالجهاد ثم سبقهم بعد هذه الثلاثه الرتب بكونه من ذوى الأرحام.

فأما أبو بكر فقد هاجر إلى المدينه إلا أن لعلى مزايا فيها عليه و ذلك أن النبى صلى الله عليه و آله أخرجه مع نفسه أو خرج هو لعله و ترك عليا للمبيت باذلا مهجته فبذل النفس أعظم من الاتقاء على النفس فى الهرب إلى الغار

و قد روى أبو المفضل الشيبانى (۲) بإسناده عن مجاهد قال: فخرت عائشه بأبيها و مكانه مع رسول الله فى الغار فقال عبد الله بن شداد بن الهاد فأين أنت من على بن أبى طالب حيث نام فى مكانه و هو يرى أنه يقتل فسكتت و لم تحر جوابا.

و شتان بين قوله وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ (۳) و بين قوله لا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنا(۴) و كان النبى صلى الله عليه و آله معه يقوى قلبه و لم يكن مع على و هو لم يصبه وجع و على يرمى بالحجاره و هو مختف فى الغار و على ظاهر للكفار و استخلفه الرسول لرد الودائع لأنه كان أمينا فلما أداها قام على الكعبه فنادى بصوت رفيع يا أيها الناس هل من صاحب أمانه هل من صاحب وصيه هل من صاحب عده له قبل رسول الله فلما لم يأت أحد لحق بالنبى صلى الله عليه و آله.

و كان ذلك (۵) دلاله على خلافته و أمانته و شجاعته.

و حمل نساء الرسول خلفه بعد ثلاثه أيام و فيهن عائشه فله المنه على أبى بكر بحفظ ولده و لعلى عليه السلام المنه عليه فى هجرته و على ذو الهجرتين و الشجاع البائت بين

ص: ۲۸۹

۱- ۱. سوره الأنفال: ۷۴ و ۷۵.

۲- ۲. هو محمّد بن عبد اللّه بن البهلول بن المطلب، و ترجمته مذكور فى كتب التراجم.

۳- ۳. سوره البقره: ۲۰۷.

۴- ۴. سوره التوبه: ۴۰.

۵- ۵. فى المصدر: و كان فى ذلك.

أربع مائه سيف و إنما أباته على فراشه ثقه بنجدته فكانوا محدقين به إلى طلوع الفجر ليقتلوه ظاهرا فيذهب دمه بمشاهده بنى هاشم قاتليه من جميع القبائل قال ابن عباس فكان من بنى عبد شمس عتبه و شيبه ابنا ربيعه بن هشام و أبو سفيان و من بنى نوفل طعمه بن عدى و جبير بن مطعم و الحارث بن عامر و من بنى عبد الدار النضر بن الحارث و من بنى أسد أبو البخترى و زمعه بن الأسود و حكيم بن حزام و من بنى مخزوم أبو جهل و من بنى سهم نبيه و منبه ابنا الحجاج و من بنى جمح أميه بن خلف ممن لا يعد من قريش و وصى إليه فى ماله و أهله و ولده فأنامه منامه و أقامه مقامه و هذا دلاله(۱) على أنه وصيه.

تاريخى [تَارِيخَا] الْخَطِيبِ وَ الطَّبَرِيِّ وَ تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ وَ الْقَزْوِينِيِّ: فِى قَوْلِهِ وَ إِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا(۲) وَ الْقِصَّهُ مَشْهُورَهٌ جَاءَ جَبْرَئِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهُ لَا تَبِتْ هَذِهِ اللَّيْلَهَ عَلَى فِرَاشِكَ الَّذِى كُنْتَ تَبِيتُ عَلَيْهِ فَلَمَّا كَانَ الْعَتَمَهُ(۳) اجْتَمَعُوا عَلَى بَابِهِ يَرْصُدُونَهُ فَقَالَ لِعَلِيٍّ عليه السلام نَمْ عَلَى فِرَاشِى وَ اتَّشِحْ بِبُرْدِىَ الْحَضْرَمِيِّ الْأَخْضَرِ وَ خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله قَالُوا فَلَمَّا دَنَوْا مِنْ عَلِيٍّ عليه السلام عَرَفُوهُ فَقَالُوا أَيْنَ صَاحِبُكَ فَقَالَ لَا أَدْرِى أَ وَ رَقِيباً كُنْتُ عَلَيْهِ أَمَرْتُمُوهُ بِالْخُرُوجِ فَخَرَجَ.

أَخْبَارُ أَبِى رَافِعٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذِنَ لِى بِالْهِجْرَهِ وَ إِنِّى آمُرُكَ أَنْ تَبِيتَ عَلَى فِرَاشِى وَ إِنَّ قُرَيْشاً إِذَا رَأَوْكَ لَمْ يَعْلَمُوا بِخُرُوجِى.

الطبرى و الخطيب و القزوينى و الثعلبى و نجى الله رسوله من مكرهم و كان مكر الله تعالى بيات على على فراشه.

عمار و أبو رافع و هند بن أبى هاله: أن أمير المؤمنين عليه السلام وثب و شد عليهم بسيفه فانحازوا عنه.

مُحَمَّدُ بْنُ سَلَّامٍ فِى حَدِيثٍ طَوِيلٍ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: وَ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ وَ اضْطَجَعْتُ

ص: ۲۹۰

۱- ۱. فى المصدر: و هذا دليل.

۲- ۲. سوره الأنفال: ۳۰.

۳- ۳. العتمه- بالفتحات- الثلث الأول من الليل. ظلمه الليل مطلقا.

ِی مَضْجَعِهِ أَنْتَظِرُ مَجِی ءَ الْقَوْمِ إِلَیَّ حَتَّی دَخَلُوا عَلَیَّ فَلَمَّا اسْتَوَی بِی وَ بِهِمُ الْبَیْتُ نَهَضْتُ إِلَیْهِمْ بِسَیْفِی فَدَفَعْتُهُمْ عَنْ نَفْسِی بِمَا قَدْ عَلِمَهُ النَّاسُ.

فلما أصبح علیه السلام امتنع بیأسه و له عشرون سنه و أقام بمکه وحده مراغما لأهلها(۱) حتی أدی إلی کل ذی حق حقه.

مُحَمَّدٌ الْوَاقِدِیُّ وَ أَبُو الْفَرَجِ النَّجْدِیُّ وَ أَبُو الْحَسَنِ الْبَکْرِیُّ وَ إِسْحَاقُ الطَّبَرَانِیُّ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام لَمَّا عَزَمَ عَلَی الْهِجْرَهِ قَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ إِنَّ مُحَمَّداً مَا خَرَجَ إِلَّا خَفِیّاً وَ قَدْ طَلَبَتْهُ قُرَیْشٌ أَشَدَّ طَلَبٍ وَ أَنْتَ تَخْرُجُ جِهَاراً فِی أَثَاثٍ (۲) وَ هَوَادِجَ وَ مَالٍ وَ رِجَالٍ وَ نِسَاءٍ تَقْطَعُ بِهِمُ السَّبَاسِبَ (۳) وَ الشِّعَابَ مِنْ بَیْنِ قَبَائِلِ قُرَیْشٍ مَا أَرَی لَکَ أَنْ تَمْضِیَ إِلَّا فِی خَفَارَهِ خُزَاعَهَ(۴) فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام:

إِنَّ الْمَنِیَّهَ شَرْبَهٌ مَوْرُودَهٌ***لَا تَجْزَعَنَّ وَ شُدَّ لِلتَّرْحِیلِ

إِنَّ ابْنَ آمِنَهَ النَّبِیَّ مُحَمَّداً***رَجُلٌ صَدُوقٌ قَالَ عَنْ جِبْرِیلَ

أَرْخِ الزِّمَامَ وَ لَا تَخَفْ مِنْ عَائِقٍ***فَاللَّهُ یُرْدِیهِمْ عَنِ التَّنْکِیلِ

إِنِّی بِرَبِّی وَاثِقٌ وَ بِأَحْمَدَ***وَ سَبِیلُهُ مُتَلَاحِقٌ بِسَبِیلِی

قَالُوا فَکَمَنَ مهلع غُلَامُ حَنْظَلَهَ بْنِ أَبِی سُفْیَانَ فِی طَرِیقِهِ بِاللَّیْلِ فَلَمَّا رَآهُ سَلَّ سَیْفَهُ وَ نَهَضَ إِلَیْهِ فَصَاحَ عَلِیٌّ صَیْحَهً خَرَّ عَلَی وَجْهِهِ وَ جَلَّلَهُ بِسَیْفِهِ فَلَمَّا أَصْبَحَ تَوَجَّهَ نَحْوَ الْمَدِینَهِ فَلَمَّا شَارَفَ ضَجْنَانَ (۵) أَدْرَکَهُ الطُّلَّبُ بِثَمَانِیَهِ فَوَارِسَ وَ قَالُوا یَا غُدَرُ ظَنَنْتَ أَنَّکَ نَاجٍ بِالنِّسْوَهِ الْقِصَّهَ.

و کان الله تعالی قد فرض علی الصحابه الهجره و علی علی علیه السلام المبیت ثم الهجره.

إنه تعالی (۶) قد کان امتحنه بمثل ما امتحن به إبراهیم بإسماعیل و عبد المطلب بعبد الله

ص: ۲۹۱

۱- ۱. أی مغاضبا لأهلها.

۲- ۲. فی المصدر و(د) فی انات.

۳- ۳. السبب: المفازه. الأرض البعیده المستویه.

۴- ۴. خفره: أجاره و حماه و آمنه.

۵- ۵. ضجنان- بالتحریک- جبل بتهامه. و قیل: جبل علی برید من مکّه.

۶- ۶. فی المصدر و(د) و(ت) ثم انه تعالی.

ثم إن التفدیه کانت دابه فی الشعب فإن کان بات أبو بکر فی الغار ثلاث لیال فإن علیا علیه السلام بات علی فراش النبی صلی الله علیه و آله فی الشعب ثلاث سنین و فی روایه أربع سنین.

الْعُکْبَرِیُّ فِی فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ وَ الْفَنْجَکِرْدِیُّ (۱) فِی سَلْوَهِ الشِّیعَهِ أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام قَالَ:

وَقَیْتُ بِنَفْسِی خَیْرَ مَنْ وَطِئَ الْحَصَی***وَ مَنْ طَافَ بِالْبَیْتِ الْعَتِیقِ وَ بِالْحِجْرِ

مُحَمَّدٌ لَمَّا خَافَ أَنْ یَمْکُرُوا بِهِ***فَوَقَاهُ رَبِّی ذُو الْجَلَالِ مِنَ الْمَکْرِ

وَ بِتُّ أُرَاعِیهِمْ وَ مَا یَلْبَثُونَنِی (۲)***وَ قَدْ صَبَرْتُ نَفْسِی عَلَی الْقَتْلِ وَ الْأَسْرِ

وَ بَاتَ رَسُولُ اللَّهِ فِی الْغَارِ آمِناً***وَ ذَلِکَ فِی حِفْظِ الْإِلَهِ وَ فِی سَتْرٍ

أَرَدْتُ بِهِ نَظَرَ الْإِلَهِ تَبَتُّلًا(۳)***وَ أَضْمَرْتُهُ حَتَّی أُوَسَّدَ فِی قَبْرِی

و کلما کانت المحنه أغلظ کان الأجر أعظم و أدل علی شده الإخلاص و قوه البصیره و الفارس یمکنه الکر و الفر و الروغان (۴) و الجولان و الراجل قد ارتبط روحه و أوثق نفسه و بدنه (۵) محتسبا صابرا علی مکروه الجراح و فراق المحبوب فکیف النائم علی الفراش بین الثیاب و الریاش (۶).

أقول: أوردنا أکثر أخبار هذا الباب فی باب أنه نزل فیه علیه السلام وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یَشْرِی و فی باب الهجره.

و قال عبد الحمید بن أبی الحدید فی شرح قول أمیر المؤمنین صلی الله علیه و آله: فلا تبرءوا منی فإنی ولدت علی الفطره و سبقت إلی الإیمان و الهجره(۷).

فإن قیل کیف

۱- ۱. هو الشیخ أبو الحسن علیّ بن أحمد النیسابوریّ الادیب الفاضل، جمع أشعار أمیر المؤمنین علیه السلام، توفّی سنه ۵۱۲.

۲- ۲. فی المصدر: و ما یلبثون بی. و ما یثبتون بی خ ل.

۳- ۳. کذا فی النسخ؛ و فی المصدر: أردت به نصر الإله تبتلا.

۴- ۴. راغ الرجل عن الطریق: حاد عنه و ذهب هکذا و هکذا مکرا و خدیعه.

۵- ۵. فی المصدر« و الحجّ بدنه» أی ألجأه.

۶- ۶. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۷۷- ۲۸۲.

۷- ۷. لعله أراد علیه السلام الهجره من ذویه الی ملازمه النبیّ صلّی اللّه علیه و آله او أنّه اول من هاجر من المدینه إلی رسول اللّه(ب).

قال إنه سبق إلى الهجره و معلوم أن جماعه من المسلمين هاجروا قبله منهم عثمان بن مظعون و غيره و قد هاجروا فى صحبه النبى صلى الله عليه و آله(۱) و تخلف على عليه السلام فبات على فراش رسول الله و مكث أياما يرد الودائع التى كانت عنده ثم هاجر بعد ذلك و الجواب أنه لم يقل و سبقت كل الناس و إنما قال و سبقت فقط و لا يدل ذلك على سبقه للناس كافه و لا شبهه أنه سبق معظم المهاجرين إلى الهجره و لم يهاجر قبله أحد إلا نفر يسير جدا و أيضا فقد قلنا إنه علل أفضليته و تحريم البراءه منه مع الإكراه بمجموع أمور منها ولادته على الفطره و منها سبقه إلى الإيمان و منها سبقه إلى الهجره و هذه الأمور الثلاثه لم تجتمع لأحد غيره فكان بمجموعها متميزا كل أحد من الناس و أيضا فإن اللام فى الهجره يجوز أن لا تكون للمعهود السابق بل تكون للنجس و أمير المؤمنين عليه السلام سبق أبا بكر و غيره إلى الهجره التى قبل هجره المدينه فإن النبى صلى الله عليه و آله هاجر من مكه مرارا يطوف على أحياء العرب و ينتقل من أرض قوم إلى غيرها و كان على معه دون غيره أما هجرته إلى بنى شيبان فما اختلف أحد من أهل السيره أن عليا كان معه و أبو بكر و أنهم غابوا عن مكه ثلاثه عشر يوما و عادوا إليها لما لم يجدوا عند بنى شيبان ما أرادوه من النصره و روى المدائنى فى كتاب الأمثال عن المفضل الضبى: أن رسول الله صلى الله عليه و آله لما خرج عن مكه يعرض نفسه على قبائل العرب خرج إلى ربيعه و معه على و أبو بكر.

فأما هجرته إلى الطائف فكان معه على عليه السلام و زيد بن حارثه فى روايه أبى الحسن المدائنى و لم يكن معهم أبو بكر و أما روايه

محمد بن إسحاق فإنه قال: كان معه زيد بن حارثه وحده و غاب رسول الله صلى الله عليه و آله إلى بنى عامر بن صعصعه(۲) و إخوانهم من قيس و غيلان و إنه لم يكن معه إلا على وحده و ذلك عقيب وفاه أبى طالب أوحى إلى النبى صلى الله عليه و آله اخرج منها فقد مات ناصرك فخرج إلى بنى عامر بن صعصعه و معه على وحده فعرض نفسه عليهم و سألهم النصره و تلا عليهم القرآن فلم يجيبوه فعاد

۱- ۱. فى المصدر: و قد هاجر أبو بكر قبله لانه هاجر فى صحبه النبىّ صلّى اللّه عليه و آله.

۲- ۲. فى المصدر: و غاب رسول اللّه عن مكّه فى هذه الهجره أربعين يوما و دخل إليها فى جوار مطعم بن عدى؛ و أمّا هجرته الى بنى عامر بن صعصعه اه.

عليه السلام إلى مكه.

و كانت مده غيبته فى هذه الهجره عشره أيام و هى أول هجره هاجرها صلى الله عليه و آله بنفسه فأما أول هجره هاجرها أصحابه و لم يهاجر بنفسه فهجره الحبشه هاجر فيها كثير من أصحابه إلى بلاد الحبشه منهم فى البحر(۱) جعفر بن أبى طالب فغابوا عنه سنين ثم قدم عليه منهم من سلم و طالت مدته (۲) و كان قدوم جعفر عليه عام فتح خيبر

فقال صلى الله عليه و آله: ما أدرى بأيهما أنا أسر بقدوم جعفر أم بفتح خيبر(۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: هجرت: اوّلين هجرت به شِعب صورت گرفت كه شِعب ابوطالب و عبدالمطّلب است. و اجماع بر اين است كه مهاجران جملگى از بنى‌هاشم بودند و خداوند درباره ايشان فرمود: «وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنصَارِ» - . توبه/ ۱۰۰ - {و

پيشگامانِ نخستين از مهاجران و انصار}.

هجرت دوم به حبشه بود، در كتاب «المعرفة» نسوى آمده است كه گفت: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله به ما امر فرمود كه به همراه جعفر به سرزمين نجاشى برويم و او با هشتاد و دو نفر از مكه خارج شد.

واحدى گويد: آيه: «إِنَّمَا يُوَفيَّ الصَّابرُونَ أَجْرَهُم بِغَيرِْ حِسَابٍ» - . زمر / ۱۰ - {بى ترديد،

شكيبايان پاداش خود را بى حساب [و] به تمام خواهند يافت} درباره ايشان نازل شده است به خاطر اينكه دست از دين خود بر نداشتند و چون كار بر ايشان سخت شد، شكيبايى به خرج داده و مهاجرت كردند.

هجرت سوم به اجماع علما به انصار نخستين كه بيعت‌كنان در عقبه هستند تعلّق دارد كه هفتاد مرد بودند، و اوّلين كسى از ميان ايشان كه بيعت كرد ابوالهيثم بن تيهان بود. چهارمين مهاجرت، مهاجرت مهاجران به مدينه بود كه مصعب بن عمير، عمّار ياسر، ابوسلمه مخزومى، عامر بن ربيعه، عبدالله بن جحش، ابن اُمّ مكتوم، بلال و سعد از نخستينِ اين مهاجران بودند. سپس بقيه گروه گروه مهاجرت كردند. ابن عباس گويد: آيه:«وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ فىِ سَبِيلِ اللَّهِ وَ الَّذِينَ ءَاوَواْ وَّ نَصَرُواْ أُوْلَئكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ

ص: ۲۸۸

حَقًّا لهَُّم مَّغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ كَرِيمٌ*وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ مِن بَعْدُ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ مَعَكُمْ فَأُوْلَئكَ مِنكمُ ۚوَ أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلىَ بِبَعْضٍ فىِ كِتَابِ الله» - . انفال/۷۵-۷۴ - {و كسانى كه ايمان آورده و هجرت كرده و در راه خدا به جهاد پرداخته، و كسانى كه [مهاجران را] پناه داده و يارى كرده اند، آنان همان مؤمنان واقعى اند، براى آنان بخشايش و روزى شايسته اى خواهد بود. و كسانى كه بعداً ايمان آورده و هجرت نموده و همراه شما جهاد كرده اند، اينان از زمره شمايند، و خويشاوندان نسبت به يكديگر [از ديگران] در كتاب خدا سزاوارترند.} درباره ايشان نازل گرديده. در اين آيه خداوند ابتدا مؤمنان سپس مهاجران و بعد از آن‌ها مجاهدان را نام برده آن‌گاه بر جمله ايشان تفضّل نموده، مى‌فرمايد:« وَ أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلىَ بِبَعْضٍ» پس

علی علیه السّلام هم در ایمان و هم در هجرت به شِعب سپس در جهاد بر ایشان سبقت گرفته است و بعد از این سه سبقت، به سبقت دیگری به عنوان ذوی الأرحام که سبقت در مرتبت است نایل آمد.

اما ابوبکر، وی به مدینه مهاجرت کرد لیکن مهاجرت علی علیه السّلام به مدینه امتیازهایی بر مهاجرت ابوبکر داشت و آن اینکه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وی را با خود همراه کرد یا اینکه به دلیلی خود روانه مدینه شد و علی علیه السّلام را در بستر خود بر جای نهاد تا در لیلهٔ المبیت جان خود را فدای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله کند، و می‌دانیم که بذل جان بسیار بزرگ‌تر از حفظ جان و گریختن به سوی غار است، و ابوالمفضّل شیبانی با اسناد خود از مجاهد روایت کرده که گفت: عایشه به جایگاه پدرش نزد رسول خدا و همراه بودن وی با آن حضرت در غار مباهات نمود، پس عبدالله بن شدّاد بن الهاد پاسخ داد: چرا از علی بن ابی طالب نمی‌گویی آن‌گاه که در بستر پیامبر خوابید در حالی که می‌دانست کشته خواهد شد؟! پس عایشه سکوت کرده پاسخی نداد. و فاصله بسیار است میان قول خداوند که:« وَ مِنَ النَّاسِ مَن یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» - . بقره/ ۲۰۷ - {و

از میان مردم کسی است که جان خود را برای طلب خشنودی خدا می فروشد} و:«لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا» - . توبه/ ۴۰ - {«اندوه مدار که خدا با ماست.»} و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله با ابوبکر بود و وی را دلداری می‌داد و با علی نبود، و ابوبکر را دردی نرسید لیکن علی را در بستر با سنگ می‌زدند، ابوبکر در غار پنهان بود و علی در دسترس کفار؛ و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله او را به جانشینی خود بر جای نهاد تا امانات را به صاحبانشان بازگرداند چون امانت‌دار بود، و چون امانت‌ها را ادا نمود، بر بالای کعبه رفته و با صدای بلند ندا در داد که: ای مردم، آیا کسی هست که نزد پیامبر امانتی داشته باشد؟ آیا صاحب وصیّتی هست؟ آیا کسی هست که پیامبر به وی وعده‌ای داده باشد؟ و چون کسی مراجعه نکرد، به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله ملحق شد و این خود دلیل جانشینی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ، امانت‌داری و شجاعت وی می‌باشد.

و سه روز بعد زنان خانواده پیامبر را پشت سر وی بُرد که عایشه نیز در میان ایشان بود، بنابراین او با پاسداری از فرزند ابوبکر بر وی منّت دارد و هم به سبب اینکه شرایط مهاجرت او را فراهم نموده بر وی منّت دارد، و او آن مردی است که دو بار هجرت کرد و آن دلاوری است که در میان

ص: ۲۸۹

چهار صد شمشیر در بستر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله خوابید و آنچه باعث گردید در بستر آن حضرت بیتوته کند، اعتمادش به یاری خدا بود، آن‌ها تا سپیده دم چشم از وی برنداشتند تا علناً وی را به قتل برسانند و بنی‌هاشم ببینند که قاتلان وی از همه قبایل هستند و بدین ترتیب خون وی پایمال گردد. ابن عباس گوید: در جمع آن‌ها از بنی عبد شمس عتبه و شیبهٔ پسران ربیعهٔ بن هشام و ابوسفیان، از بنی نوفل طعمهٔ بن عدی، جبیر بن معطم و حارث بن عامر، و از بنی عبدالدار نضر بن حارث، و از بنی اسد ابوالبختری، زمعهٔ بن الأسود و حکیم بن حزام، و از بنی مخزوم ابوجهل و از بنی سهم: نبیه و منبّه پسران حجّاج، و از بنی جمح امیّهٔ بن خلف که از قریش شمرده نمی‌شد. و آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله علی را وصیّ خود بر مال، خانواده و فرزندانش نمود، سپس او را در بستر خویش خواباند و به جانشینی خود گمارد و این خود دلیل بر آن است که وی وصیّ اوست.

در تاریخ خطیب و طبری و تفسیر ثعلبی و قزوینی در قول خدای عزّوجل:« وَ إِذْ یَمْکَرُ بِکَ الَّذِینَ کَفَرُوا» { هنگامی را که کافران در باره تو نیرنگ می کردند} که داستانی مشهور است، آورده‌اند که جبرئیل نزد پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آمده و به وی گفت: امشب را در بستری که همیشه در آن می‌خوابیدی، مخواب، و چون تاریکی شب فرا رسید کفّار بر در خانه وی اجماع نموده او را زیرنظر گرفتند. پس آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: در بستر من بخواب و بُرد حضرمی سبز مرا روی خود بینداز؛ و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از خانه بیرون رفت. گویند: وقتی کفّار به علی علیه السّلام نزدیک شدند، وی را شناخته و گفتند: دوستت کجاست؟ گفت: نمی‌دانم، مگر من نگهبان وی بوده‌ام؟ او را فرمان دادید که خارج شود و خارج شد.

در اخبار ابورافع آمده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، خداوند مرا اجازه هجرت فرموده است و من به تو امر می کنم که در بستر من بخسبی به گونه‌ای که اگر قریش تو را دیدند، از رفتن من باخبر نشوند.

طبری، خطیب، قزوینی و ثعلبی: و خداوند رسول خود را از مکر آن‌ها نجات داد و مکر خدای متعال خفتن علی در بستر وی بود.

عمّار، ابورافع و هند بن أبی هاله آورده‌اند که امیرالمؤمنین علیه السّلام با شمشیرخود به ایشان حمله‌ور گشت و آن‌ها خود را از او کنار کشیدند .

محّد بن سلام در حدیثی طولانی از امیرالمؤمنین علیه السّلام آورده است که آن حضرت فرمود: و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله رفت و من در بستر وی

ص: ۲۹۰

به انتظار آمدن آن جماعت به سویم دراز کشیدم تا اینکه بر من وارد شدند، و چون جملگی وارد خانه شدند، برخاسته و به ایشان حمله‌ور شدم و آنان را از خود دور ساختم چنان‌که مردم از آن آگاهند.

و چون شب را به صبح رساند، با وجود اینکه اینکه بیست سال داشت، با هیبت و صلابت خویش از خود محافظت نموده و علی رغم خواست مردم مکه به تنهایی در آن شهر باقی ماند تا اینکه حق هرحق‌داری را به وی بازگرداند.

محمّد واقدی، ابوالفرج نجدی، ابوالحسن بکری و اسحاق طبرانی آورده‌اند که چون علی علیه السّلام قصد هجرت نمود، عباس به وی گفت: محمّد جز مخفیانه خارج نشد و قریش به سختی در پی دستگیری وی بودند و تو می‌خواهی آشکارا همراه با اثاث و زنان کجاوه‌سوار و مال و مرد و زن راه بیفتی و بیابان‌ها و درّه‌ها را در میان قبایل قریش درنوردی؟! صلاح نمی‌دانم به این سفر بروی در پناه قبیله خزاعه قرار گیری پس علی علیه السّلام فرمود:

-«مرگ شربتی است که لا محاله باید سرکشید، اظهار بی‌تابی مکن و بار سفر ببند؛

- بی‌شک پسر آمنه آن پیامبر، محمّد، مردی بسیار راستگوست که از قول جبرئیل فرمود:

– افسار را رها ساز و از هیچ مانعی بیم نداشته باش، زیرا خداوند آنان را از آسب رساندن باز می‌دارد.

– به یقین من به پروردگارم وبه احمد اعتماد دارم و راه او به راه من پیوسته است»

گفتند: پس مهلع غلام حنظلهٔ بن أبی سفیان شبانه در مسیر وی کمین کرد و چون وی را دید، شمشیر برکشید و به سوی او به پاخاست، و علی علیه السّلام چنان فریادی بر سر وی کشید که با صورت بر زمین افتاد و آن‌گاه او را به همراه شمشیرش طناب پیچ کرد و چون شب را به صبح رساند، به سوی مدینه حرکت کرد .

و چون به نزدیکی ضجنان رسید، هشت سوار که در پی او بودند، سر رسیده و گفتند: ای فریب‌کار، گمان کردی زنان را نجات می‌دهی؟....تا آخر داستان

و خداوند متعال هجرت را به صحابه و مبیت و سپس هجرت را بر علی علیه السّلام فرض کرده بود. خداوند متعال او را همانند ابراهیم با اسماعیل، و عبدالمطّلب با عبدالله آزموده بود،

ص: ۲۹۱

از طرفی، فداکاری در شِعب کار علی بود، پس اگر ابوبکر سه شب در غار بیتوته کرد، علی علیه السّلام سه سال در شعب ابی طالب در بستر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خوابید و در روایتی چهارسال.

عکبری در فضائل الصحابه و فنجکردی در سلوهٔ الشیعهٔ آورده‌اند که علی علیه السّلام فرمود:

–«با جان خوداز کسی محافظت کردم که بهترین آدمی است که قدم بر زمین نهاده، و کسی که طواف خانه خدا و حجرالأسود نموده است؛

– محمّد را آن‌گاه که بیم داشت با خدعه به وی آسیب رسانند، پس پروردگار ذوالجلال و چاره‌اندیش من او را محافظت نمود؛

– و من در بستر دراز کشیده و چشم به آن‌ها داشتم و آنان به من مهلت نمیدادند در حالی که خود را برای کشته شدن یا به اسارت برده شدن آماده می‌کردم؛

– و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در غار در امنیت شب را به صبح رساند، و این کار در پناه خدا و در نهان انجام شد.

– قصدم از این کار جلب توجه خدا از روی اخلاص بود، و این امر در ذهن من هست تا اینکه به خاک سپرده شوم»

هرچه رنج و سختی بیشتر، پاداش نیز بزرگ‌تر است و دلیل بهتری بر شدت اخلاص و برخورداری از قدرت بصیرت است؛ یک جنگجوی سواره توان حمله و گریز و جولان دادن را دارد و یک جنگجوی پیاده می‌تواند جسم و جان خود را با خُود و زره محافظت نموده و در عین حال برای حفظ خود پایداری و شکیبایی به خرج دهد و آن‌گاه احتمال هر حادثه ناگواری را

بدهـد و خود را بر تحمل زخم‌ها و جـدایی از محبوب به شـکیبایی توصـیه کنـد؛ لیکن کسـی که در بستر درون یک پیراهن و مقداری پَر خوابیده، چه حال و روزی خواهد داشت. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۸۲- ۲۷۷ -

می‌گویم: اکثر روایـات مربوط به این باب را در باب اینکه آیه: «و من الناس من یشـری» در باره او نازل شـد و در باب هجرت ذکر کردیم.

و عبدالحمید بن ابی الحدید در شـرح قول امیرالمؤمنین صـلوات الله علیه: «فلا تَبَرَّؤوا منّی فإنّی وُلدتُ علی الفطرهٔ و سـبقت إلی الإیمـان و الهجرهٔ» (از مـن بیزاری نجوییـد که من بر فطرت زاده شـده‌ام و در ایمـان آوردن و مهـاجرت کردن پیشـتاز بـوده‌ام.) گوید: اگر گفته شود:

ص: ۲۹۲

آن حضرت چگونه فرمود که وی در مهاجرت پیشتاز بوده در حالی که معلوم است که جمعی از مسلمانان پیش از او مهاجرت کرده‌انـد از جمله آن‌هـا عثمـان بن مظعون و دیگران، و برخی به همراه پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله مهاجرت کردنـد و علی علیه السّـلام در مکه مانـد و در بستر رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله خوابیـد و چنـد روز در آنجـا باقی بود و امانت‌هایی را که نزد پیـامبر صَـلی الله علیهِ و آله بـود به صاحبانشـان بـاز می‌گردانـد و بعـد از آن مهـاجرت نمود؟ جواب این است که آن حضـرت نفرموده است که«من از همه مردم پیشـی گرفته‌ام» بلکه فقـط لفظ «پیشـی گرفتم» را به کار برده‌انـد و این دلیل بر آن نیست که که گفته باشد«من از همه مردم پیشـی گرفتم» اما شکی وجود ندارد که آن حضرت در مهاجرت بر اکثر مهاجران سبقت گرفته است و پیش از وی چند نفر اندک مهاجرت نکرده بودند؛ و نیز گفته بودیم که آن حضرت علّت افضلیّت خود و تحریم برائت از خویش و نفرت داشـتن از خود را مجموعه‌ای از امور می‌داند که از جمله آن‌ها ولادتش بر فطرت، پیشـی گرفتنش در ایمان و سـبقت در مهاجرت و این سه امر جز برای او برای دیگری حاصل نشـده است و آن حضـرت با برخورداری از این سه از بقیه مردم متمـایز بوده است؛ و نیز حرف لام در «الهجرهٔ» ممکن است الف لام عهـد برای معهود سابق نباشـد بلکه الف و لام جنس باشد و امیرالمؤمنین علیه السّـلام در هجرتی که قبل از هجرت به مدینه صورت گرفت، بر ابوبکر و دیگران سبقت گرفت، زیرا پیـامبر صَـلی الله علیهِ و آله بارهـا از مکه هجرت فرموده و در میان قبایل عرب می‌گشت و از سـرزمین قومی به سـرزمینی دیگر می‌رفت و در این سـفرهـا تنهـا کسـی که بـا وی بود، علی بود، امّا در مورد هجرت وی به قبیله بنی‌شـیبان در میان سیره‌نویسان اختلافی وجود نـدارد که هم علی و هم ابوبکر را به همراه داشت و آن‌ها سـیزده روز از مکه دور بودنـد و چون نزد بنی‌شـیبان اراده لازم را برای نصـرت خود نیافتنـد، به مکه بازگشـتند، و مـداینی در کتاب «الأمثال» از مفضّل ضبّی روایت کرده که چون رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله از مکه خـارج شـد تـا دین خود را بر قبایل عرب عرضه کنـد، در حالی که علی و ابوبکر را به همراه داشـت، بـه سوی قبیله بنی‌ربیعـه رفـت؛ امـا در هجرت بـه طـائف علی و زیـد بن حـارثه را به همراه داشت و در روایت ابوالحسن مـداینی در این سـفر ابوبکر با ایشان نبود. و اما محمّد بن اسـحاق در روایت خود گفته است: تنها زید بن حارثه را با خود داشت؛ و رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله مکه را به سوی قبیله بنی‌عامر بن صعصعه و دوستان آن‌ها از قبایل قیس و غیلان ترک نمود و جز علی کسـی بـا وی نبود و این سـفر در پی وفـات ابوطـالب اتفّاق افتاد، زیرا به پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله وحی گردیـد که: از آن (مکه) خـارج شو که یـاورت از دنیـا رفت، سپس آن حضـرت به همراه علی به سوی بنی‌عـامر بن صعصـعه

بیرون رفت و دین خود را بر ایشان عرضه نموده از ایشان یاری خواست و برای آن‌ها قرآن تلاوت فرمود لیکن آن‌ها دعوت وی را اجابت نکردند، از این رو آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله به مکه بازگشت

ص: ۲۹۳

و غیبت وی از مکه در این هجرت ده روز بود، و این نخستین هجرتی بود که آن حضرت شخصاً به آن اقدام فرمود. اما نخستین هجرتی که صحابه وی انجام دادند و آن حضرت همراه با ایشان نبود، هجرت حبشه بود که بسیاری از صحابه وی در آن به بلاد حبشه در دریا مهاجرت کردند و از جمله آن‌ها جعفر بن ابوطالب بود. آن‌ها چندسال از مکه غایب بودند آن‌گاه کسانی از ایشان که در قید حیات مانده بودند و مدت اقامتشان در آنجا به درازا کشیده بود، نزد آن حضرت بازگشتند و بازگشت جعفر نزد وی پس از فتح خیبر اتفاق افتاد، و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: نمی‌دانم به کدامشان شادمان‌ترم: به قدوم جعفر یا به فتح خیبر؟

**[ترجمه]

باب ۶۷ أنه علیه السلام کان أخص الناس بالرسول صلی الله علیه و آله و أحبهم إلیه و... کیفیه معاشرتهما و بیان حاله فی حیاه الرسول و فیه أنه علیه السلام یذکر متی ما ذکر النبی صلی الله علیه و آله

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: كَانَ أَبُو طَالِبٍ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ أَسَدٍ رَبَّيَا النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله وَ رَبَّى النَّبِيُّ وَ خَدِيجَهُ لِعَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ.

وَ سَمِعْتُ مُذَاكَرَهً: أَنَّهُ لَمَّا وُلِدَ عَلِيٌّ علیه السلام لَمْ يَفْتَحْ عَيْنَيْهِ ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ فَجَاءَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَفَتَحَ عَيْنَيْهِ وَ نَظَرَ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ خَصَّنِي بِالنَّظَرِ وَ خَصَصْتُهُ بِالْعِلْمِ.

تاریخی [تَارِيخَا] الطَّبَرِيِّ وَ الْبَلَاذُرِيِّ وَ تفسیر [تَفْسِيرَا] الثَّعْلَبِيِّ وَ الْوَاحِدِيِّ وَ شَرَفُ النَّبِيِّ وَ أَرْبَعِينُ الْخُوارِزْمِيِّ وَ دَرَجَاتُ مَحْفُوظٍ الْبُسْتِيِّ وَ مَغَازِي مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ وَ مَعْرِفَهُ أَبِي يُوسُفَ النَّسَوِيِّ أَنَّهُ قَالَ مُجَاهِدٌ: كَانَ مِنْ نِعْمَهِ اللَّهِ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام أَنَّ قُرَيْشاً أَصَابَتْهُمْ أَزْمَهٌ شَدِيدَهٌ وَ كَانَ أَبُو طَالِبٍ ذَا عِيَالٍ كَثِيرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِحَمْزَهَ وَ الْعَبَّاسِ إِنَّ أَبَا طَالِبٍ كَثِيرُ الْعِيَالِ وَ قَدْ

ص: ۲۹۴

۱- ۱. فی المصدر: الی بلاد الحبشه فی البحر، منهم اه.

۲- ۲. فی المصدر: و طالت أیّامه.

٣- ٣. شرح النهج ١: ٤٩٧ و ٤٩٨. و فيه: بأيهما أسر أ بقدوم جعفر أم بفتح خيبر؟.

أَصَابَ النَّاسَ مَا تَرَوْنَ مِنْ هَـذِهِ الْأَزْمَهِ فَانْطَلِقْ بِنَا(۱) نُخَفِّفْ مِنْ عِيَالِهِ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ وَ طَلَبُوهُ بِذَلِكَ فَقَالَ إِذَا تَرَكْتُمْ لِی عَقِيلًا فَافْعَلُوا مَا شِئْتُمْ فَبَقِیَ عَقِيلٌ عِنْدَهُ إِلَی أَنْ مَاتَ أَبُو طَالِبٍ ثُمَّ بَقِیَ وَحْدَهُ (۲) إِلَی أَنْ أُخِذَ يَوْمَ بَدْرٍ وَ أَخَذَ حَمْزَهُ جَعْفَراً فَلَمْ يَزَلْ مَعَهُ فِی الْجَاهِلِيَّهِ وَ الْإِسْلَامِ إِلَی أَنْ قُتِلَ حَمْزَهُ وَ أَخَذَ الْعَبَّاسُ طَالِباً وَ كَانَ مَعَهُ إِلَی يَوْمِ بَدْرٍ ثُمَّ فُقِدَ فَلَمْ يُعْرَفْ لَهُ خَبَرٌ وَ أَخَذَ

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله عَلِيّاً وَ هُوَ ابْنُ سِتِّ سِنِينَ كَسِنِّهِ يَوْمَ أَخَذَهُ أَبُو طَالِبٍ فَرَبَّتْهُ خَدِيجَهُ وَ الْمُصْطَفَی إِلَی أَنْ جَاءَ الْإِسْلَامُ وَ تَرْبِيَتُهُمَا أَحْسَنُ مِنْ تَرْبِيَهِ أَبِی طَالِبٍ وَ فَاطِمَهَ بِنْتِ أَسَدٍ فَكَانَ مَعَ النَّبِیِّ صلی الله عليه و آله إِلَی أَنْ مَضَی وَ بَقِیَ عَلِیٌّ بَعْدَهُ.

وَ فِی رِوَايَهٍ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله عليه و آله قَالَ: اخْتَرْتُ مَنِ اخْتَارَ اللَّهُ لِی عَلَيْكُمْ عَلِيّاً.

وَ ذَكَرَ أَبُو الْقَاسِمِ فِی أَخْبَارِ أَبِی رَافِعٍ مِنْ ثَلَاثِهِ طُرُقٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله عليه و آله حِينَ تَزَوَّجَ خَدِيجَهَ قَالَ لِعَمِّهِ أَبِی طَالِبٍ إِنِّی أُحِبُّ أَنْ تَدْفَعَ إِلَیَّ بَعْضَ وُلْدِكَ يُعِينُنِی عَلَی أَمْرِی وَ يَكْفِينِی وَ أَشْكُرَ لَكَ بَلَاءَكَ عِنْدِی فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ خُذْ أَيَّهُمْ شِئْتَ فَأَخَذَ عَلِيّاً عليه السلام.

فمن استقی عروقه من منبع النبوه و رضعت شجرته ثدی الرساله و تهدلت أغصانه (۳) عن نبعه الإمامه و نشأ فی دار الوحی و ربی فی بيت التنزيل و لم يفارق النبی صلی الله عليه و آله فی حال حياته إلی حال وفاته لا يقاس بسائر الناس و إذا كان عليه السلام فی أكرم أرومه(۴) و أطيب مغرس و العرق الصالح ينمی و الشهاب الثاقب يسری و تعليم الرسول ناجع (۵) و لم يكن الرسول صلی الله عليه و آله ليتولی تأديبه و يتضمن حضانته و حسن تربيته إلا علی ضربين إما علی التفرس فيه أو بالوحی من الله تعالی فإن كان بالتفرس فلا تخطأ فراسته و لا يخيب ظنه و إن كان

۱- ۱. كذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر« فانطلقا بی» و يمكن أن يقال: ان حمزه كان موافقا للنبی فی هذا الامر ابتداء و انما قال النبیّ صلّی اللّه عليه و آله للعباس« فانطلق بنا» و حرضه علی هذا الامر.

۲- ۲. فی المصدر: ثم بقی فی وحده.

۳- ۳. تهدلت أغصان الشجره: تدلت.

۴- ۴. الارومه: أصل الشجره.

۵- ۵. نجع الطعام فی الإنسان: هنأ آكله و استمرأه و صلح عليه.

بالوحی فلا منزله أعلی و لا حال أدل علی الفضیله و الإمامه منه (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابوطالب و فاطمه بنت اسد پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را سرپرستی کردند و پیامبر و خدیجه سرپرستی علی صلوات الله علیهم را برعهده گرفتند، و گفتگویی را شنیدم مبنی بر اینکه چون علی علیه السّلام متولّد شد، سه روز چشمان خود را باز نکرد و چون پیامبر آمد، چشمان خود را گشود و به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نگاه کرد، پس آن حضرت فرمود: مرا به نگاه مخصوص گردانید و او را به علم مخصوص گردانیدم.

دو تاریخ طبری و بلاذری و تفاسیر ثعلبی، واحدی و شرف النبی و اربعین خوارزمی، درجات محفوظ بُستی، مغازی محمّد بن اسحاق و المعرفهٔ ابویوسف نسویّ آورده‌اند که مجاهد گفت: از جمله نعمت‌های خدا بر علی بن ابی طالب آن است که قریش گرفتار یک خشکسالی سخت شد و ابوطالب فرزندان بسیار داشت، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به حمزه و عباس فرمود: ابوطالب عیالوار است

ص: ۲۹۴

و می‌بینید که مردم از این خشکسالی به چه گرفتار آمده‌اند، با من بیایید تا بار او را با سرپرستی برخی فرزندانش سبک کنیم. پس ایشان بر ابوطالب وارد گشته و خواسته خود را مطرح کردند، گفت: اگر عقیل را برای من می‌گذارید، اختیار بقیه با شماست. پس عقیل تا زمان مرگ ابوطالب نزد وی ماند، سپس تنها بود تا اینکه در جنگ بدر گرفته شد؛ و حمزه سرپرستی جعفر را پذیرفت و جعفر در جاهلیّت و اسلام همچنان با وی بود تا اینکه حمزه به شهادت رسید؛ و عبّاس سرپرستی طالب را برعهده گرفت و طالب تا جنگ بدر با وی بود، سپس ناپدید گشته و خبری از او به دست نیامد؛ و رسول خدا سرپرستی علی را پذیرفت که شش ساله بود یعنی هم‌سن آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله زمانی که ابوطالب سرپرستی وی را برعهده گرفت، سپس خدیجه و پیامبر مصطفی عهده‌دار تربیت وی شدند تا اینکه اسلام آمد در حالی که بهتر از ابوطالب و فاطمه بنت اسد او را پرورش داده بودند و علی علیه السّلام همچنان با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بود تا اینکه آن حضرت رحلت فرمود و علی پس از وی زنده بود.

و در روایتی آمده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: کسی را برگزیدم که خداوند او را برای من برگزید و او علی علیه السلام است.

و ابوالقاسم در اخبار ابورافع از سه طریق آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله زمانی که با خدیجه ازدواج نمود به عموی خود ابوطالب فرمود: من دوست دارم یکی از فرزندانت را به من بسپاری تا در کارهایم مرا یاری نماید و مرا از دیگران کفایت کند، و من از بابت سختی هایی که به سبب من کشیدی تشکر کرده باشم. ابوطالب گفت: هر کدامشان را که خواستی ببر، و او علی علیه السّلام را بُرد. پس هرکس رگ‌هایش از سرچشمه نبوّت سیراب گشته و نهالش از سینه رسالت شیر نوشیده و شاخ و برگش از شاخه امامت فرو آویخت باشد و در خانه وحی نشأت یافته و در خانه‌ای که قرآن در آن نازل می‌شده پرورش یافته و تا دم مرگ از پیامبرصَلی الله علیهِ و آله جدا نشده باشد، با دیگر مردم مقایسه نمی‌شود. بنابراین، آن حضرت علیه السّلام در اصیل‌ترین خاندان و پاک‌ترین کِشتگاه نشأت یافت و ریشه ی صالح خانوادگی رشد میکند و شهاب ثاقب حرکت

میکند و تعلیم رسول الله صلی الله علیه و آله موثر میافتد و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مسؤولیت سرپرستی، تأدیب، حضانت و نیکو تربیت کردنش را برعهـده نگرفت مگر به یکی از این دو وجه: یا اینکه از روی فراست به شخصـیت وی پی برده بود یا اینکه از جـانب خداونـد متعـال به وی وحی شـده بود. اگر این کـار از روی فراست انجام گرفته باشـد، فراسـتش هرگز به خطا نمی‌رود و گمانش اشتباه از آب در نمی‌آید

ص: ۲۹۵

و به سبب نزول وحی بوده، در این صورت هیچ منزلتی بالاتر و هیچ حالتی بدین روشنی بر فضیلت و امامت او دلالت نمی‌کند.
-. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۶۴-۳۶۳ -

**[ترجمه]

«۲»

قب، المناقب لابن شـهرآشوب لقد عمی من قال إن قوله تعالی وَ أَنْفُسَـنا وَ أَنْفُسَـکُمْ (۲) أراد به نفسه لأـن من المحال أن یـدعو الإنسـان نفسه فـالمراد به من یجری مجری أنفسـنا و لـو لم یرد علیـا و قـد حمله مع نفسه لکـان للکفـار أن یقولوا حملت من لم نشترط(۳) و خالفت شـرطک و إنما یکون للکلام معنی أن یرید به مجری أنفسـنا و أما شـبهه الواحدی فی الوسیط أن أحمد بن حنبـل قـال أراد بالأـنفس ابن العم و العرب تخبر من بنی العم بـأنه نفس ابن عمه و قـال الله تعـالی وَ لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَـکُمْ (۴) أراد إخوانکم من المؤمنین ضـعیفه لأـنه لاـ یحمل علی المجاز إلا لضـروره و إن سـلمنا ذلک فإنه کان للنبی صـلی الله علیه و آله بنو الأعمام فما اختار منهم علیا إلا لخصوصیه فیه (۵) دون غیره و قد کان أصحاب العباء نفس (۶) واحده و قد تبین بکلمات أخر

قَالَ ابْنُ سِیرِینَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ.

فَضَائِلُ السَّمْعَانِیِّ وَ تَارِیخُ الْخَطِیبِ وَ فِرْدَوْسُ الدَّیْلَمِیِّ عَنِ الْبَرَاءِ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ اللَّفْظُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: عَلِیٌّ مِنِّی مِثْلُ رَأْسِی مِنْ بَدَنِی.

وَ قَوْلُهُ: أَنْتَ مِنِّی کَرُوحِی مِنْ جَسَدِی.

وَ قَوْلُهُ: أَنْتَ مِنِّی کَالضَّوْءِ مِنَ الضَّوْءِ.

وَ قَوْلُهُ: أَنْتَ زِرِّی (۷) مِنْ قَمِیصِی.

وَ سُئِلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ فَذَکَرَ فِیهِ فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ فَعَلِیٌّ فَقَالَ صلی الله علیه و آله إِنَّمَا سَأَلْتَنِی عَنِ النَّاسِ وَ لَمْ تَسْأَلْنِی عَنْ نَفْسِی.

وَ فِیهِ حَدِیثُ بُرَیْدَهَ وَ حَدِیثُ بَرَاءٍ وَ حَدِیثُ جَبْرَئِیلَ وَ أَنَا مِنْکُمَا.

الْبُخَارِیُّ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ.

فِرْدَوْسُ الدَّيْلَمِيِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله علیه و آله: عَلِيٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۶۳ و ۳۶۴.

۲- ۲. سوره آل عمران: ۶۱.

۳- ۳. فی المصدر: من لم تشترط.

۴- ۴. سوره الحجرات: ۱۱.

۵- ۵. فی المصدر: فما اختار منهم الا علیا لخصوصیه فیه.

۶- ۶. کذا فی النسخ و المصدر.

۷- ۷. الزر: ما به قوام الشی ء.

وَ هُوَ وَلِيُّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِی.وَ قَدْ رَوَی نَحْوَهُ عَنِ ابْنِ مَیْمُونٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ..

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِوَفْدٍ لَتُقِیمُنَّ الصَّلَاهَ وَ تُؤْتُنَّ الزَّکَاهَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ عَلَیْکُمْ رَجُلًا کَنَفْسِی.

أَبَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَلَایَتَهُ وَ أَنَّهُ وَلِیُّ الْأُمَّهِ مِنْ بَعْدِهِ

کِتَابُ الْحَدَائِقِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا أَرَادَ أَنْ یَشْهَرَ عَلِیّاً فِی مَوْطِنٍ أَوْ مَشْهَدٍ عَلَا عَلَی رَاحِلَتِهِ (۱) وَ أَمَرَ النَّاسَ أَنْ یَتَخَفَّضُوا دُونَهُ.

و فی شرف المصطفی: أنه کان للنبی صلی الله علیه و آله عمامه یعتم بها یقال لها السحاب و کان یلبسها فکساها بعد علی بن أبی طالب علیه السلام فکان ربما اطلع علی فیها فیقال أتاکم علی فی السحاب.

الْبَاقِرُ علیه السلام: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْمٍ وَ هُوَ رَاکِبٌ وَ خَرَجَ عَلِیٌّ وَ هُوَ یَمْشِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِمَّا أَنْ تَرْکَبَ وَ إِمَّا أَنْ تَنْصَرِفَ ثُمَّ ذَکَرَ مَنَاقِبَهُ.

أَبُو رَافِعٍ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ إِذَا جَلَسَ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ یَقُومَ لَا یَأْخُذُهُ بِیَدِهِ غَیْرُ عَلِیٍّ وَ إِنَّ أَصْحَابَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله کَانُوا یَعْرِفُونَ ذَلِکَ لَهُ فَلَا یَأْخُذُ بِیَدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله غَیْرُهُ.

الجمانی [الْحِمَّانِیُ] فِی حَدِیثِهِ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا جَلَسَ اتَّکَأَ عَلَی عَلِیٍّ.

سِرُّ الْأَدَبِ عَنْ أَبِی مَنْصُورٍ الثَّعَالِبِیِّ: أَنَّهُ عَوَّذَ عَلِیّاً حِینَ رَکِبَ وَ صَفَنَ ثِیَابَهُ فِی سَرْجِهِ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: به راستی کور بوده آنکه گفته است منظور از قول خدای متعال از: «وَ أَنفُسَنَا وَ أَنفُسَکُم» - . آل عمران/ ۶۱ - {ما خویشان نزدیک و شما خویشان نزدیک} شخص پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بوده است، زیرا محال است که شخص خود را فرا بخواند بلکه منظور کسی است از هر جهت مانند «خودمان» باشد، است و اگر مقصود حضرت علی علیه السّلام نبود که وی را با خود (به مباهله) برده بود، کفار می‌توانستند بگویند: کسی را با خود آورده‌ای که جزء شرط ما نبوده و تو خلاف شرطی که کرده‌ای عمل نموده‌ای، این کلام تنها زمانی با معنا خواهد بود که مقصود از «انفسنا» کسی باشد که از هر جهت همانند خودمان باشد است. اما شبهه واحدی در الوسیط ضعیف است که گفته احمد بن حنبل گوید: منظور آن حضرت از «انفس» عموزاده است، زیرا عرب از عموزاده به «نفس» تعبیر کرده گویند: «او نفس عموزاده اوست» و خدای متعال فرموده است: «وَ لَا تَلْمِزُواْ أَنفُسَکم» - . حجرات/ ۱۱ - {و از یکدیگر عیب مگیرید} و منظور حق تعالی آن است که از برادران مؤمنتان عیب مگیرید. دلیل ضعف قول واحدی این است که قول جز برای ضرورت حمل بر مجاز نمی‌شود، و اگر هم این را بپذیریم، می گوییم پیامبر صَلی الله علیهِ و آله عموزادگان بسیار داشت اما از میان ایشان تنها علی علیه السلام را به خاطر خصوصیتی که در وی بود برگزید و اصحاب کساء نفس واحده بودند که با کلمات دیگر این معنا افاده شده است.

ابن سیرین گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: تو از منی و من از تو، فضایل سمعانی، تاریخ خطیب و فردوس دیلمی از براء و ابن عباس- و لفظ از ابن عباس است- آورده‌اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود:

نسبت علی از من نسبت سر من از تنِ من است؛ و نیز فرموده است: تو برای من همانند روح از جسم منی؛ و نیز فرمود: تو برای من همانند روشنایی از روشنایی هستی؛ و فرموده است: تو برای من همانند دکمه برای پیراهن منی؛ و از پیامبر در مورد یکی از یارانش سؤال شد، و پیامبر در مورد آن شخص مطلبی فرمود، پس یکی به وی عرض کرد: درباره علی چه می‌فرمایید؟ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله

فرمود: تو فقط درباره مردم از من سؤال کردی و درباره نفس خودم از من نپرسیدی. و روایات بریده و بُراء و روایت جبرئیل «و من نیز از شما دو نفر هستم» نیز در آن آمده است.

بخاری: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو از منی و من از تو هستم.

فردوس دیلمی از عمران بن حصین: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من است و من از علی،

ص: ۲۹۶

و او بعد از من ولیّ هر مؤمنی است. و نظیر این مضمون را از ابن میمون از ابن عباس نقل کرده است.

عبدالله بن شدّاد: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به جمعی که نزد وی آمده بودند، فرمود: باید نماز بگزارید و زکات بپردازید وگرنه مردی چون خودم را بر شما می‌گمارم. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ولایت وی را آشکار فرمود و اینکه بعد از او، علی ولیّ اُمّت است.

کتاب الحدائق با اسناد از أنس گوید: هرگاه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله اراده می‌فرمود که در مکان یا در جمعی علی علیه السلام را بشناساند، او را سوار بر مرکب خود می‌فرمود و به مردم امر می‌فرمود که پایین‌تر از وی قرار بگیرند. و در کتاب شرف المصطفی آمده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله عمامه‌ای داشت که آن را بر سر می‌گذاشت و «سحاب» نامیده می... شد. آن حضرت این عمامه را بر سر علی بن ابی طالب علیه السّلام پوشاند. از آن پس هرگاه علی علیه السّلام با آن عمامه دیده می‌شد، گفته می‌شد: علی در سحاب آمد.

امام باقر علیه السّلام: از روزی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سواره بیرون رفت و علی پیاده، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: یا سوار شو یا برگرد! سپس مناقب وی را نام برده است.

ابورافع: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله چنان بود که چون می‌نشست، موقع برخاستن کسی جز علی دست وی را نمی‌گرفت، و صحابه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از این امر آگاه بودند و اقدام به گرفتن دست پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نمی‌کردند. و جز او کسی دست پیامبر را نمی‌گرفت.

جمّانی در حدیث خود گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله چون می‌نشست بر علی علیه السّلام تکیه می‌داد.

سرّالأدب از ابوثعالبی آورده است که چون علی علیه السّلام سوار بر مرکب می‌شد، آن حضرت برای وی تعویذ می‌خواند و

جامه‌اش را در زین مرکب جمع می‌فرمود. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۸۹- ۳۸۸ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فی النهایه فیه أنه عوذ علیا حین رکب و صفن ثیابه فی سرجه أی جمعها فیه (۳)

**[ترجمه]جزری در کتاب النهایهٔ گوید: در آن است:«إنّه عوّذ به علیاً حین رکب و صفن ثیابه فی سرجه» یعنی اینکه جامه او را در زین جمع می‌فرمود. - . النهایهٔ ۲: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ رُوِیَ: أَنَّهُ سَافَرَ وَ مَعَهُ عَلِیٌّ علیه السلام وَ عَائِشَهُ فَکَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَنَامُ بَیْنَهُمَا فِی لِحَافٍ.

حِلْیَهُ الْأَوْلِیَاءِ وَ مُسْنَدُ أَبِی یَعْلَی عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّی وَضَعَ رِجْلَهُ بَیْنِی وَ بَیْنَ فَاطِمَهَ.

أَنْسَابُ الْأَشْرَافِ قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ حَدِّثْنِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ:

۱- ۱. الظاهر: علاء علی راحلته ای أصعده.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۸۸ و ۳۸۹.

۳- ۳. النهایه ۲: ۲۶۸.

تُرِيدُ أَنْ تَعْلَمَ مَا كَانَتْ مَنْزِلَتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَانْظُرْ إِلَی بَيْتِهِ مِنْ بُيُوتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

الْبُخَارِيُّ وَ أَبُو بَكْرِ بْنُ مَرْدَوَيْهِ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: هُوَ ذَاكَ بَيْتُهُ أَوْسَطُ بُيُوتِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله.

خَصَائِصُ النَّطَنْزِيِّ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: سَأَلَ رَجُلٌ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ هَذَا مَنْزِلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هَذَا مَنْزِلُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام بِهَذَا الْمَنْزِلِ فِيهِ صَاحِبُهُ.

وَ كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِذَا عَطَسَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام رَفَعَ اللَّهُ ذِكْرَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَعْلَى اللَّهُ كَعْبَكَ (۱) يَا عَلِيُّ وَ كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِذَا غَضِبَ لَمْ يَجْتَرِئْ أَحَدٌ أَنْ يُكَلِّمَهُ غَيْرُ عَلِيٍّ وَ أَتَاهُ يَوْماً فَوَجَدَهُ نَائِماً فَمَا أَيْقَظَهُ.

لا شک أن النبی صلی الله علیه و آله کان أکبر سنا و أکثر جاها من علی فلما کان یحترمه هذا الاحترام إما أنه کان من الله تعالی أو من قبل نفسه و علی الحالین جمیعا أظهر للناس درجته عند الله تعالی و منزلته عند رسول الله

وَ مِنْ تَحَنُّنِهِ مَا جَاءَ فِي أَمَالِي الطُّوسِيِّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ وَ كَفُّهُ فِي كَفِّ عَلِيٍّ وَ هُوَ يُقَبِّلُهَا فَقُلْتُ مَا مَنْزِلَةُ عَلِيٍّ مِنْكَ قَالَ مَنْزِلَتِي مِنَ اللَّهِ.

وَ حَدَّثَنِي أَبُو الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَائِشَةَ قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْتَزَمَ عَلِيّاً علیه السلام وَ قَبَّلَهُ وَ يَقُولُ بِأَبِي الْوَحِيدُ الشَّهِيدُ بِأَبِي الْوَحِيدُ الشَّهِيدُ.

وَ قَدْ ذَكَرَهُ أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ فِي الْمُسْنَدِ عَنِ ابْنِ مِينَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ:

أَبُو بَصِيرٍ فِي حَدِيثِهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ أَخَذَ يَمْسَحُ الْعَرَقَ عَنْ وَجْهِ عَلِيٍّ وَ يَمْسَحُ بِهِ وَجْهَهُ.

أَبُو الْعَلَاءِ الْعَطَّارُ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَبْدِ خَيْرٍ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: أُهْدِيَ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قِنْوُ مَوْزٍ(۲) فَجَعَلَ يُقَشِّرُ الْمَوْزَةَ وَ يَجْعَلُهَا فِي فَمِي فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ إِنَّكَ تُحِبُّ عَلِيّاً قَالَ أَ وَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ عَلِيّاً مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ.

تَارِيخُ الْخَطِيبِ: فُقِدَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَقْتَ انْصِرَافِهِ مِنْ بَدْرٍ فَنَادَتِ الرِّفَاقُ بَعْضُهُمْ

۱- ۱. الکعب: الشرف و المجد.

۲- ۲. القنو: العذق، و هو من النخل و الموز کالعنقود من العنب.

بَعْضاً أَ فِيكَمْ رَسُولُ اللَّهِ حَتَّى جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ مَعَهُ عَلِيٌّ عليه السلام فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَدْنَاكَ فَقَالَ إِنَّ أَبَا الْحَسَنِ وَجَدَ مَغْصاً(۱) فِي بَطْنِهِ فَتَخَلَّفْتُ مَعَهُ عَلَيْهِ.

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ جَرَحَ رَأْسَهُ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ وُدٍّ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَشَدَّهُ وَ نَفَثَ فِيهِ فَبَرَأَ وَ قَالَ أَيْنَ أَكُونُ إِذَا خُضِبَ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ.

وَ كَانَ عَلِيٌّ عليه السلام يَنَامُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فِي سَفَرِهِ فَأَسْهَرَتْهُ الْحُمَّى لَيْلَةً أَخَذَتْهُ فَسَهَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِسَهَرِ عَلِيٍّ فَبَاتَ لَيْلَتَهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُصَلَّاهُ يُصَلِّي ثُمَّ يَأْتِيهِ فَيَسْأَلُهُ وَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ حَتَّى أَصْبَحَ بِأَصْحَابِهِ الْغَدَاةَ فَقَالَ اللَّهُمَّ اشْفِ عَلِيّاً وَ عَافِهِ فَإِنَّهُ أَسْهَرَنِي اللَّيْلَةَ مِمَّا بِهِ.

وَ فِي رِوَايَةٍ: قُمْ يَا عَلِيُّ فَقَدْ بَرَأْتَ وَ قَالَ مَا سَأَلْتُ رَبِّي شَيْئاً إِلَّا أَعْطَانِيهِ وَ مَا سَأَلْتُ شَيْئاً إِلَّا سَأَلْتُهُ لَكَ.

أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي خَلْفَ حِمَارِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ يُكَلِّمُ الْحِمَارَ وَ الْحِمَارُ يُكَلِّمُهُ وَ هُوَ يُرِيدُ الْغَابَةَ وَ الْغَيْضَةَ(۲) فَلَمَّا دَنَا مِنْهُمَا قَالَ اللَّهُمَّ أَرِنِي إِيَّاهُ اللَّهُمَّ أَرِنِي إِيَّاهُ وَ قَالَ فِي الرَّابِعَةِ اللَّهُمَّ أَرِنِي وَجْهَهُ فَإِذَا عَلِيٌّ قَدْ خَرَجَ مِنْ بَيْنِ النَّخْلِ فَانْكَبَّ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ انْكَبَّ رَسُولُ اللَّهِ يُقَبِّلُهُ الْخَبَرَ-.

وَ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِذَا لَمْ يَلْقَ عَلِيّاً أَيْنَ حَبِيبُ اللَّهِ وَ حَبِيبُ رَسُولِهِ.

فَضَائِلُ أَحْمَدَ جَابِرٌ الْأَنْصَارِيُّ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله عِنْدَ امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَصَنَعَتْ لَهُ طَعَاماً فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَدْخُلُ عَلَيْكُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله يَدْخُلُ رَأْسَهُ تَحْتَ الْوَادِي وَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ فَحَوِّلْهُ عَلِيّاً فَدَخَلَ عَلِيٌّ فَهَنَّأَهُ.

جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ وَ إِبَانَةُ الْعُكْبَرِيِّ وَ مُسْنَدُ أَحْمَدَ وَ فَضَائِلُهُ وَ كِتَابُ ابْنِ مَرْدَوَيْهِ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ وَ أَبِي هُرَيْرَةَ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله بَعَثَ عَلِيّاً فِي سَرِيَّةٍ قَالَ فَرَأَيْتُهُ رَافِعاً يَدَيْهِ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَا تُمِتْنِي حَتَّى تُرِيَنِي عَلِيّاً(۳).

۱- ۱. المغص: وجع و تقطيع في الامعاء.

۲- ۲. الغابه و الغيضه: الاجمه و مجتمع الشجر في مغيض الماء.

۳- ۳. مناقب آل أبي طالب ۱: ۳۸۹- ۳۹۱.

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، عَنْ أَسَدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ السُّلَمِيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ الْعَتَكِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ البالسی عَنْ أَبِی عَاصِمٍ النَّبِیلِیِّ عَنِ ابْنِ الْجَرَّاحِ عَنْ جَابِرِ بْنِ صَبِیحٍ عَنْ أُمِّ شَرْحِیلٍ عَنْ أُمِّ عَطِیَّهَ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: نقل است که آن حضرت به سفر رفت در حالی که علی علیه السّلام و عایشه با وی بودند و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله میان آن دو زیر یک لحاف می‌خوابید .

حلیهٔ الأولیاء و مسند ابویعلی عبدالرحمن بن أبی لیلی از علی علیه السّلام آورده است که فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نزد ما آمد و چنان در نزدیکی ما نشست که پای خود را میان من و فاطمه قرار داد.

انساب الأشراف: مردی به ابن عمر گفت: از علی بن ابی طالب برایم بگو! گفت:

ص: ۲۹۷

اگر می‌خواهی بدانی که وی نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از چه منزلتی برخوردار بود نگاهی به موقعیت خانه او از خانه رسول بینداز.

بخاری و ابوبکر بن مردویه: ابن عمر گفت: خانه‌اش آنجاست، وسط خانه‌های پیامبر صَلی الله علیهِ و آله.

خصائص نطنزی: ابن عمر گفت: مردی از عمر بن خطّاب درباره علی علیه السّلام پرسید، گفت: این خانه رسول خداست و این هم خانه علی بن ابی طالب علیه السّلام جایگاه صاحب این خانه نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نیز به همین شکل است.

و هرگاه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله عطسه می‌فرمود، علی علیه السّلام می‌گفت: خداوند نامتان را بلند گرداند یا رسول الله. ورسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: خداوند عزّت و شرف تو را متعالی گرداند یا علی.

و چون پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به خشم می‌آمد، کسی جز علی علیه السّلام جرأت سخن گفتن با وی را نداشت. و روزی نزد علی علیه السّلام آمد و وی را خفته یافت لیکن بیدارش نفرمود.

تردیدی وجود ندارد که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله مسن‌تر و وجیه‌تر از علی بود، بنابراین، چنین احترامی که آن حضرت برای علی علیه السّلام قایل بود یا از جانب خدا بوده یا از خود پیامبر صَلی الله علیهِ و آله و در هر دو حال جایگاه و منزلت وی را نزد خدای متعال و نزد رسول او بر همه آشکار گردانید.

از جمله مهربانی‌ها و محبّت آن حضرت روایتی است در امالی طوسی از ابن مسعود گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را دیدم که دستش در دستان علی بود و او آن را می‌بوسید. پس عرض کردم: جایگاه علی نزد شما چگونه است؟ فرمود: همانند منزلت من نزد خدا! و مرا ابوالعلاء همدانی با اسنادش به عایشه گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را دیدم که علی علیه السّلام را در آغوش گرفته و بوسید در حالی که می‌گفت: پدرم به فدای تنهای شهید! پدرم به فدای تنهای شهید! (یعنی علی علیه السلام). این روایت را ابویعلی موصلیّ در مسند از ابن مینا از پدرش از عایشه نقل کرده است.

ابوبصیر در حدیث خود از امام صادق علیه السّلام آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دست مبارک خود را بر چهره عرق کرده علی علیه السّلام می‌مالید و سپس با آن صورت خود را مسح می‌فرمود.

ابوالعلاء عطار با اسناد خود به عبد خیر از علی علیه السّلام آورده است که فرمود: خوشه‌ای موز به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله هدیه شد، پس آن حضرت شروع کرد به پوست کندن موز و گذاشتن آن در دهان من، شخصی به وی عرض کرد: شما علی را دوست دارید؟ فرمود: مگر نمی‌دانستی علی از من است و من از او؟!

تاریخ خطیب: هنگام بازگشت از بدر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ناپدید گشت پس دوستان یکدیگر را صدا زده:

ص: ۲۹۸

آیا رسول خدا در میان شماست؟ تا اینکه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به همراه علی علیه السّلام آمد، پس عرض کردند: یا رسوا الله شما را گم کردیم! فرمود: ابوالحسن دچار دل درد شد لذا در کنار وی ماندم و از شما عقب افتادم.

و نقل است که عمرو بن ودّ در جنگ خندق زخمی بر سر علی علیه السّلام وارد کرد، پس نزد رسول خدا آمد و آن حضرت بر آن زخم دمید و آن را بست و بهبود یافت، و فرمود: تا کجا باشم آن‌گاه که این از این رنگین شود؟

و علی علیه السّلام در سفرها با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله می‌خوابید. شبی تب موجب بی‌خوابی علی علیه السّلام شد و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نیز آن شب را بیدار ماند و تمام آن شب را به نماز یا بر بالین علی علیه السّلام گذراند بدین ترتیب که بعد از هر نمازی نزد علی آمده و حالش را می‌پرسید و به وی می‌نگریست تا اینکه صبح شد و آفتاب بالا آمد، پس فرمود: خداوندا، علی را شفا عنایت فرما و جامه عافیت بر تنش بپوشان که امشب بیماریش خواب را از چشم من ربود. و در روایتی: برخیز که علی شفا یافتی. و فرمود: چیزی از پروردگارم نخواستم مگر اینکه آن را برای من برآورده ساخت و هرچیزی که برای خود از وی خواستم، برای تو نیز طلب کردم.

ابوالزبیر از أنس گوید: پشت سر الاغ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله راه می‌رفتم در حالی که او با الاغ سخن میگفت و الاغ نیز با او سخن میگفت در حالی که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله قصد رفتن به جنگل و تالابی را داشت و چون به آن دو رسید عرض کرد: خداوندا، او را به من بنمایان، خداوندا، او را به من بنمایان و بار چهارم عرض کرد: خداوندا چهره او را به من بنمایان، ناگاه علی علیه السّلام از میان درختان بیرون آمده و به دست و پای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله افتاد و پیامبر نیز وی را غرق بوسه کرد. ادامه خبر.

هرگاه علی را نمیدید پیامبر صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: حبیب خدا و حبیب رسول خدا کجاست؟

فضایل احمد: جابر انصاری گوید: به همراه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در خانه زنی از انصار بودیم. آن زن طعامی برای پیامبر آماده می‌کرد. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: مردی از اهل بهشت بر شما وارد خواهد شد، سپس دیدم پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سر خود را زیر شکاف برده و می‌فرمود: خدایا، اگر اراده فرمودی، او را علی بگردان! پس علی علیه السّلام وارد شد و

پیامبر به وی تهنیت گفت.

جامع ترمذی، ابانه عکبری، مسند و فضائل احمد و کتاب ابن مردویه از اُمّ عطیّة، ابوهریره، عبدالرحمان بن أبی لیلی از پدرش روایت کرده‌اند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله علی را به سریّه‌ای فرستاد. راوی گوید: سپس دیدم پیامبر دستان خود را بلند کرده و گفت: خداوندا، تا علی را نبینم مرا نمیران. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۹۱-۳۸۹ -

ص: ۲۹۹

کنز الکراجکی: با سندی مرفوعاً از اُمّ عطیّه مانند آن را روایت کرده است. - . کنز الکراجکی: ۱۳۶ -

**[ترجمه]

«۴»

الْأَرْبَعِینُ عَنِ الْخَطِیبِ: إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ یَوْمَ الْخَنْدَقِ اللَّهُمَّ إِنَّکَ أَخَذْتَ مِنِّی عُبَیْدَةَ بْنَ الْحَارِثِ یَوْمَ بَدْرٍ وَ حَمْزَةَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ یَوْمَ أُحُدٍ وَ هَذَا عَلِیٌّ فَلَا تَدَعْنِی فَرْداً وَ أَنْتَ خَیْرُ الْوارِثِینَ.

وَ مِنْ إِفْشَائِهِ الْأَسْرَارَ عَلَیْهِ مَا رَوَی شِیرَوَیْهِ فِی الْفِرْدَوْسِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: صَاحِبُ سِرِّی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

التِّرْمِذِیُّ فِی الْجَامِعِ وَ أَبُو یَعْلَی فِی الْمُسْنَدِ وَ أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ فِی الْأَمَالِی وَ الْخَطِیبُ فِی الْأَرْبَعِینِ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ مُسْنَداً إِلَی جَابِرٍ قَالَ: نَاجَی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَوْمَ الطَّائِفِ عَلِیّاً فَأَطَالَ نَجْوَاهُ فَقَالَ أَحَدُ الرَّجُلَیْنِ لِلْآخَرِ لَقَدْ أَطَالَ نَجْوَاهُ مَعَ ابْنِ عَمِّهِ- وَ فِی رِوَایَةِ التِّرْمِذِیِّ: فَقَالَ النَّاسُ لَقَدْ أَطَالَ نَجْوَاهُ فَبَلَغَ ذَلِکَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ فِی رِوَایَةِ غَیْرِهِ: أَنَّ رَجُلًا قَالَ أَ تُنَاجِیهِ دُونَنَا فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَا انْتَجَیْتُهُ وَ لَکِنَّ اللَّهَ انْتَجَاهُ ثُمَّ قَالَ التِّرْمِذِیُّ أَیْ أَمَرَ رَبِّی أَنْتَجِی مَعَهُ.

الْکَلْبِیُّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی خُطْبَهِ الْوَدَاعِ: سَمَّوْنِی أُذُناً وَ زَعَمُوا أَنَّهُ لِکَثْرَهِ مُلَازَمَتِهِ إِیَّایَ وَ إِقْبَالِی عَلَیْهِ وَ قَبُولِهِ مِنِّی حَتَّی أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی وَ مِنْهُمُ الَّذِینَ یُؤْذُونَ النَّبِیَّ وَ یَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ (۲).

وَ دَخَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جَلَسَ عِنْدَ یَمِینِهِ فَتَنَاجَی عِنْدَ ذَلِکَ اثْنَانِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَا یَتَنَاجَی اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ فَإِنَّ ذَلِکَ یُؤْذِی الْمُؤْمِنَ فَنَزَلَ إِذا تَناجَیْتُمْ فَلا تَتَناجَوْا بِالْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ وَ مَعْصِیَهِ الرَّسُولِ (۳) الْآیَةَ وَ قَوْلُهُ تَعَالَی إِنَّمَا النَّجْوی مِنَ الشَّیْطانِ لِیَحْزُنَ الَّذِینَ آمَنُوا(۴)

ص: ۳۰۰

۱- ۱. کنز الکراجکیّ: ۱۳۶.

۲- ۲. سوره التوبه: ۶۱.

۳- ۳. سوره المجادله: ۹.

۴- ۴. سوره المجادله: ۱۰.

وَ أَمَرَهُ علیه السلام أَنْ لَا یُفَارِقَهُ عِنْدَ وَفَاتِهِ ذَكَرَهُ الدَّارَقُطْنِیُّ فِی الصَّحِیحِ. وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله لَمْ یَزَلْ یَحْتَضِنُهُ حَتَّی قُبِضَ یَعْنِی عَلِیّاً(۱).

الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِی سَلَمَهَ الْهَمْدَانِیِّ وَ سَلْمَانُ قَالا: قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی حَجْرِ عَلِیٍّ علیه السلام.

أَبُو بَكْرِ بْنُ عَیَّاشٍ وَ ابْنُ الْجَحَّافِ وَ عُثْمَانُ بْنُ سَعِیدٍ كُلُّهُمْ عَنْ جُمَیْعِ بْنِ عُمَیْرٍ عَنْ عَائِشَهَ أَنَّهَا قَالَتْ: وَ لَقَدْ سَالَتْ نَفْسُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی كَفِّ عَلِیٍّ فَرَدَّهَا إِلَی فِیهِ.

وَ عَنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ أُمِّ مُوسَی عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ: وَ الَّذِی أَحْلِفُ بِهِ إِنْ كَانَ عَلِیٌّ لَأَقْرَبَ النَّاسِ عَهْداً بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ ذَكَرَتْ بَعْدَ كَلَامٍ قَالَتْ فَانْكَبَّ عَلَیْهِ عَلِیٌّ فَجَعَلَ یُسَارُّهُ وَ یُنَاجِیهِ.

و من ذلک أنه قسم له النبی صلی الله علیه و آله حنوطه الذی نزل به جبرئیل علیه السلام من السماء.

و كان من الثقه به جعله لمصالح حرمه

روی التاریخی فی تاریخه و الأصفهانی فی حلیته عن محمد بن الحنفیه: أن الذی قذفت به ماریه هو خصی اسمه مأبور و كان المقوقس أهداه مع الجاریتین إلی النبی صلی الله علیه و آله فبعث رسول الله صلی الله علیه و آله علیا و أمره بقتله فلما رأی علیا و ما یرید به تكشف حتی بین لعلی علیه السلام أنه أجب (۲) لا شی ء معه مما یكون مع الرجال فكف عنه علیه السلام.

حِلْیَهُ الْأَوْلِیَاءِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بِإِسْنَادِهِ فِی خَبَرٍ: أَنَّهُ كَانَ ابْنُ عَمٍّ لَهَا یَزُورُهَا فَأَنْفَذَ عَلِیّاً لِیَقْتُلَهُ فَقُلْتُ (۳) یَا رَسُولَ اللَّهِ أَكُونُ فِی أَمْرِكَ إِذَا أَرْسَلْتَنِی كَالسِّكَّهِ الْمُحْمَاهِ وَ فِی رِوَایَهٍ كَالْمِسْمَارِ الْمُحْمَی (۴) فِی الْوَبَرِ وَ لَا یُثْنِینِی (۵) شَیْ ءٌ حَتَّی أَمْضِیَ لِمَا أَرْسَلْتَنِی بِهِ أَوِ الشَّاهِدُ

۱- ۱. لا یخفی أن هذا تفسیر للضمیر فی« یحتضنه».

۲- ۲. قال فی النهایه(۱: ۱۴۱): و حدیث مأبور الخصی الذی امر النبیّ صلّی اللّه علیه و آله بقتله لما اتهم بالزنا، فإذا هو مجبوب أی مقطوع الذكر.

۳- ۳. فی المصدر: قال فقلت اه.

۴- ۴. السكه: حدیده الفدان التی تشق الأرض. أحمی الحدید: أسخنه شدیدا.

۵- ۵. أی یكفنی و لا یصرفنی شی ء.

يَرَى مَا لَا يَرَى الْغَائِبُ فَقَالَ بَلِ الشَّاهِدُ قَدْ يَرَى مَا لَا يَرَى الْغَائِبُ فَأَقْبَلْتُ مُوَشِّحاً السَّيْفَ (۱) فَوَجَدْتُهُ عِنْدَهَا فَاخْتَرَطْتُ السَّيْفَ (۲) فَلَمَّا أَقْبَلْتُ نَحْوَهُ عَرَفَ أَنِّي أُرِيدُهُ فَأَتَى نَخْلَةً فَرَقِيَ فِيهَا(۳) ثُمَّ رَمَى بِنَفْسِهِ عَلَى قَفَاهُ وَ شَغَرَ بِرِجْلَيْهِ (۴) فَإِذَا هُوَ أَجَبُّ أَمْسَحُ مَا لَهُ مِمَّا لِلرَّجُلِ قَلِيلٌ وَ لَا كَثِيرٌ فَأَغْمَدْتُ سَيْفِي ثُمَّ أَتَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يَصْرِفُ عَنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ الِامْتِحَانَ (۵).

عَنِ ابْنِ بَابَوَيْهِ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي آخِرِ احْتِجَاجِهِ عَلَى أَبِي بَكْرٍ بِثَلَاثٍ وَ عِشْرِينَ خَصْلَةً نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ هَلْ عَلِمْتُمْ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَيْسَ مِنْكَ وَ إِنَّهُ مِنْ فُلَانٍ الْقِبْطِيِّ فَقَالَ يَا عَلِيُّ فَاذْهَبْ فَاقْتُلْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا بَعَثْتَنِي أَكُونُ كَالْمِسْمَارِ الْمُحْمَى فِي الْوَبَرِ لِمَا أَمَرْتَنِي الْمَعْنِيُّ سَوَاءٌ(۶).

الْبُخَارِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ: وَ كَانَتْ فَاطِمَةُ تَغْسِلُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَ عَلِيٌّ يَأْتِي بِالْمَاءِ يَرُشُّهُ (۷) فَأَخَذَ حَصِيراً فَحَرَقَ فَحَشَا بِهِ يَعْنِي النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله يَوْمَ أُحُدٍ.

تَارِيخُ الطَّبَرِيِّ: لَمَّا كَانَ مِنْ وَقْعَهِ أُحُدٍ مَا قَدْ كَانَ بَعَثَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَقَالَ اخْرُجْ فِي آثَارِ الْقَوْمِ فَانْظُرْ مَا يَصْنَعُونَ وَ مَا ذَا يُرِيدُونَ فِي كَلَامٍ لَهُ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَخَرَجْتُ فِي آثَارِ الْقَوْمِ أَنْظُرُ مَا يَصْنَعُونَ فَلَمَّا جَنَبُوا الْخَيْلَ وَ امْتَطُوا الْإِبِلَ (۸) وَ تَوَجَّهُوا إِلَى مَكَّهَ أَقْبَلْتُ أَصِيحُ يَعْنِي بِانْصِرَافِهِمْ.

المفسرون فی قوله تعالی وَ مِنْ شَرِّ النَّفَّاثاتِ فِي الْعُقَدِ(۹) أنه لما سحر النبی صلی الله علیه و آله

ص: ۳۰۲

۱- ۱. فی المصدر: متوشحا السیف. أی متقلدا.

۲- ۲. اخترط السیف: استله.

۳- ۳. کذا فی المصدر، و فی نسخ الکتاب« فرقا فیها» و لعله مصحف« فرقا منها» و الفرق: الفزع، أی أتی نخله فزعا و خوفا من السیف.

۴- ۴. شغر رجله: رفعه.

۵- ۵. و أورده الجزریّ فی أسد الغابه فی ترجمه ماریه القبطیه ج ۵: ۵۴۴ و ۵۴۵.

۶- ۶. أی ذکر المعنی سواء.

۷- ۷. رش الماء: نفضه و فرقه.

۸- ۸. جنب الخیل: قاده الی جنبه. امتطت الدابّه رکبها.

۹- ۹. سوره الفلق: ۴.

لبید بن أعصم الیهودی فی بئر ذروان (۱) فمرض النبی صلی الله علیه و آله فجاء إلیه ملکان و أخبراه بالرمز فأنفذ صلی الله علیه و آله علیا علیه السلام و الزبیر و عمارا فنزحوا ماء تلک البئر کأنه نقاعه الجذاء(۲) ثم رفعوا الصخره و أخرجوا الجف فإذا فیه مشاطه رأس و أسنان مشطه و إذا وتر معقود فیه إحدی عشره عقده مغروزه(۳) فحلها علی علیه السلام فبرأ النبی صلی الله علیه و آله.

إن صح هذا الخبر فلیتأول و إلا فلیطرح (۴)

**[ترجمه]الأربعین از خطیب آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در روز جنگ خندق فرمود: خداوندا، تو عبیدهٔ بن حارث را در جنگ بدر از من گرفتی و حمزهٔ بن عبدالمطّلب را در جنگ اُحد، و اینک علی را دارم، پس مرا تنها مگذار و تو بهترین وارثانی.

و از مواردی که تأیید می کند آن حضرت اسرار را برای وی باز گو می‌فرمود، روایتی است که شیرویه در الفردوس آورده که ابن عباس گفت: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: رازدار من علی بن ابی طالب است.

ترمذی در الجامع، ابویعلی در مسند، ابوبکر بن مردویه در الأمالی، خطیب در الأربعین و سمعانی در الفضائل با سندی از جابر آورده‌اند که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در روز طائف با علی بسیار نجوا کرد، پس یکی از آن دو مرد گفت: گفتگویش با عموزاده‌اش به درازا کشید، و در روایت ترمذی آمده است: مردم گفتند: نجوای او به درازا کشید! پس این خبر به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله رسید، و در روایت دیگر آمده است که مردی گفت: آیا تنها با وی خصوصی گفتگو می کنید؟ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: من با او نجوا نکردم بلکه خداوند با او نجوا کرد. سپس ترمذی گوید: منظور این است که پروردگارم امر فرمود با وی گفتگوی خصوصی کنم.

کلبی از ابوصالح از ابن عباس از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آورده است که در خطبه الوداع فرمود: مرا «گوش» نامیدند و پنداشتند این بدان خاطر است که وی پیوسته ملازم من است و من به وی روی می‌آورم و مقبولیتی است که از جانب من دارد تا اینکه خدای عزّوجل آیه: «وَ مِنْهُمُ الَّذِینَ یُؤْذُونَ النَّبِیَّ وَ یَقُولُونَ هُوَ أُذُن» - . توبه/ ۶۱ - {و

از ایشان کسانی هستند که پیامبر را آزار می دهند و می گویند: «او زودباور است.»} را نازل فرمود.

و امیرالمؤمنین علیه السّلام بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وارد گشته و در سمت راست وی نشست سپس دو نفر باهم در گوشی گفتگو کردند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: (در مجلسی که سه نفر حضور دارند) دو نفر باهم در گوشی سخن نمی‌گویند و سومی را رها نمی‌کنند زیرا این کار مؤمن را می‌آزارد سپس آیه: «إِذَا تَنَاجَیْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْاْ بِالْاثْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَ مَعْصِیَتِ الرَّسُول...» - . مجادله/ ۹ - { چون با یکدیگر محرمانه گفتگو می کنید، به [قصد] گناه و تعدّی و نافرمانی پیامبر با همدیگر محرمانه گفتگو نکنید...} و قول خدای متعال: «إِنَّمَا النَّجْوَی مِنَ الشَّیْطَانِ لِیَحْزُنَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ » - . مجادله / ۱۰ - {چنان نجوایی صرفاً از [القائات] شیطان است، تا کسانی را که ایمان آورده اند دلتنگ گرداند}

و به علی علیه السّلام امر فرمود به هنگام مرگ از وی جدا نشود. آن را دار قطنی در صحیح آورده است، و سمعانی را در الفضائل آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله همچنان علی علیه السّلام را در آغوش گرفته بود تا اینکه از دنیا رفت.

أعمش از ابوسلمه همدانی و سلمان گویند: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در آغوش علی علیه السّلام جان داد.

ابوبکر بن عیاش، ابن الجحاف و عثمان بن سعید جملگی از جمیع بن عمیر از عایشه روایت کرده‌اند که گفت: جان رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله

جاری شده و در کف دست علی علیه السلام قرار گرفت و آن را به دهانش باز گرداند.

و مغیرهٔ از ام موسی از ام سلمهٔ آورده است که گفت: سوگند به آنکه به وی سوگند یاد می‌کنم علی آخرین کسی بود که نزد رسول خدا بود- سپس بعد از سخنانی که بیان کرد- گفت: پس علی علیه السّلام به سمت آن حضرت خم شد (تا سخنان وی را بشنود) و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله با ایشان راز می‌گفت و نجوا می‌کرد.

و از آن جمله است که حنوطی را که جبرئیل علیه السّلام از آسمان برای پیامبرآورده بود، پیامبر آن را با علی علیه السّلام تقسیم کرد.

و آن‌قدر به وی اعتماد داشت که مصالح حرم خود را به او محول کرد -او را مأمور حل و فصل مسائل خانوادگی خویش نمود -، تاریخی در تاریخ خود و اصفهانی در حلیه خود از محمّد بن حنفیّهٔ آورده است که آن مردی که متهم شد با ماریه رابطه دارد، اخته‌ای به نام «مأبور» بود که مقوقس او را با دو کنیز برای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله هدیه فرستاده بود، پس رسول خدا علی علیه السّلام را فرمان داد برود و وی را به قتل رساند، و چون مأبور از قصد علی علیه السّلام آگاه شد، پیراهن خود را بالا زد و به آن حضرت نشان داد که آلت مردانگی وی بریده شده است، پس علی علیه السّلام از او دست برداشت.

حلیهٔ الأولیاء: محمّد بن اسحاق با اسناد خود از علی علیه السّلام در روایتی آورده است که ماریه عموزاده‌ای داشت که به دیدارش می‌آمد، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وی را روانه فرمود تا او را به قتل رساند، علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، آیا مرا مأمور انجام این کار می‌کنی که همچون تیغ گاو آهن گداخته (السکه المحماه) - در روایت دیگری (المسمار المحماه) میخ گداخته است - بروم و فرمانت را در حال اجرا کنم یا اینکه مرا به عنوان شاهدی می‌فرستی که

ص: ۳۰۱

چیزهایی را می‌بینند که غایب نمی‌بینند؟ فرمود به عنوان شاهدی برو که می‌بینند آنچه را که غایب نمی‌بیند. سپس شمشیر به دست به سراغ او رفته و وی را نزد ماریه یافتم، پس شمشیر از نیام برکشیده به سوی وی روانه شدم، و چون دریافت که قصد جانش را کرده‌ام، از بیم شمشیر به سمت نخلی رفت و خود را به زمین انداخته پاهایش را بلند کرد، ناگاه معلوم شد وی مقطوع النسل است و فاقد آلت مردانگی به هر شکل آن است. پس شمشیر را در نیام گذاشته و نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آمده آن حضرت را از ماجرا آگاه نمودم، پس فرمود: سپاس خداوندی را که امتحان را از ما اهل بیت باز می‌دارد.

از ابن بـابویه از امـام صـادق علیه السّـلام: امیرالمـؤمنین علیه السّـلام در آخرین احتجـاج خود بر ابوبکر خود را در بیست و سـه خصـلت بر وی برتر دانسـته و فرمود: آیا می‌دانید که عایشه به رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله عرض کرد: ابراهیم (فرزند ماریه قبطیه) از تو نیست بلکه از نطفه فلاـن مرد قبطی است؟! پس پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: یا علی، برو و او را بکش. عرض کردم: «یا رسول الله، مرا می‌فرستی که چون آهنی گداخته که در کرک درافتاده باشم و به محض رسیدن فرمان را اجرا کنم یا اینکه حقیقت ماجرا را جویا شوم؟» که معنا یکی است .

بخاری از سـهل بن سـعد ساعـدی: در جنگ اُحد فاطمه سـلام الله علیها خون صورت وی را می‌شـست و علی علیه السـلام آب می‌آورد و آن را بر وی می‌پاشـید، سـپس حصـیری را گرفته و سوزاند و خاکستر آن را بر روی زخم‌های وی- پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله – قرار داد.

تاریخ طبری: بعد از ماجراهایی که در جنگ اُحد افتاد، پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله علی علیه السّـلام را فرسـتاده و به وی فرمود: در پی آن جماعت برو و ببین چه می‌کننـد، و چه می خواهنـد و علی علیه السـلام میگوید: در پی آن قوم رفتم تا نگاه کنم چه میکننـد و چون دیـدم از اسب‌ها پیاده شـده و بر شترانشان سوار شدند به سـمت مکه حرکت کردند، فریاد زنان خبر رفتنشان را آوردم.

مفسران در قول خدای متعال در آیه: «وَ مِن شَرِّ النَّفَّـٰثَاتِ فِي الْعُقَدِ» - . فلق/ ۴ - {و از شرّ دمندگان افسون در گره ها}گویند:

ص: ۳۰۲

چون لبیـد بن اعصم یهودی رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله را در چاه ذروان جادو کرد، پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله بیمار شـد. سپس دو فرشـته نزد وی آمده و آن حضرت را از طلسم آگاه کردند. پس آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله علی، زبیر و عمّار را فرسـتاد و آب آن چاه را که به آب ریشه‌های خیس خورده می‌مانست کشیدند، سپس صخره را برداشته و آن پوسته گُل خرما را بیرون آورده و در آن موی سـری یافتند با چند دندانه از شانه‌ای و زهی که یازده گره داشت. پس علی علیه السّـلام آن‌ها را باز کرد و پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله شفا یافت؛ البته اگر این روایت درست باشد، باید تأویل شود وگرنه باید دورانداخته شود. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۹۵-۳۹۱ -

**[ترجمه]

بیان

النقاعه بالضم ما ینقع فیه الشـی ء و الجف قشـر الطلع و المشاطه بالضم هی الشـعر الذی یسـقط من الرأس و اللحیه عند التسـریح بالمشط و الوتر هو وتر القوس.

**[ترجمه]النُّقاعـهٔ: آنچه چیزی در آن خیسانـده شود. الجفّ: پوسـته گُـل خرمـا. المُشاطـهٔ: مویی است که از سر و صورت به هنگام شانه کردن می‌ریزد. الوتر: زه کمان.

**[ترجمه]

«۵»

قب، المناقب لابن شهرآشوب و من ذلک ما دعا له علیه السلام فی مواضع کثیره منها

یوم الغدیر قوله: اللهم وال من والاه الخبر.

و دعا له یوم خیبر: اللهم قه الحر و البرد.

و دعا له یوم المباهله: اللهم هؤلاء أهل بیتی و خاصتی فأذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهیرا.

و دعا له علیه السلام لما مرض: اللهم عافه و اشفه.

و غیر ذلک و دعاؤه له علیه السلام بالنصر و الولایه لا یجوز إلا لولی الأمر فبان بذلک إمامته و کان علیه السلام یکتب الوحی و العهد و کاتب الملک أخص إلیه لأنه قلبه و لسانه و یده فلذلک أمره النبی صلی الله علیه و آله بجمع القرآن بعده و کتب له الأسرار کتب یوم الحدیبیه بالاتفاق

و قال أبو رافع: إن علیا علیه السلام کان کاتب النبی صلی الله علیه و آله إلی من عاهد و وادع (۵) و إن صحیفه أهل نجران کان هو کاتبها و عهود النبی صلی الله علیه و آله لا توجد قط إلا بخط علی علیه السلام.

و من ذلک ما

رواه أبو رافع: أن علیا علیه السلام کانت له من رسول الله صلی الله علیه و آله ساعه من

ص: ۳۰۳

۱- ۱. قال فی المراصد(۱: ۱۴۱) بئر ذروان بفتح الذال المعجمه و سکون الراء هو فی کتاب الدعوات من البخاری کذلک. و فی مسلم« بئر ذی أروان» قیل: هو موضع آخر علی ساعه من المدینه، و فیه بنی مسجد الضرار، قال الأصمعی: و بعضهم یخطئ و یقول« بئر ذروان» و الذی صححه ابن قتیبه ذو أروان.

۲- ۲. فی المصدر« کأنّه نقاعه الحبی» و فی(د) و(ت):« کأنّه نقاعه الحناء». و قد مر فی ج ۱۸ ص ۵.

۳- ۳. أی مشدوده.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۹۱- ۳۹۵.

۵- ۵. و ادعه موادعه: تارکه العداوه أی صالحه و سالمه.

اللیل بعد العتمه(۱) لم تکن لأحد غیره.

تاریخ البلاذری: أنه کانت لعلی علیه السلام دخله لم تکن لأحد من الناس.

مُسْنَدُ الْمَوْصِلِیِّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ یَحْیَی عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: کَانَتْ لِی مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَاعَهٌ مِنَ السَّحَرِ آتِیهِ فِیهَا فَکُنْتُ إِذَا أَتَیْتُ اسْتَأْذَنْتُ فَإِنْ وَجَدْتُهُ یُصَلِّی سَبَّحَ فَقُلْتُ أَدْخُلُ.

مُسْنَدُ أَحْمَدَ وَ سُنَنُ ابْنِ مَاجَهْ وَ کِتَابُ أَبِی بَکْرِ بْنِ عَیَّاشٍ بِأَسَانِیدِهِمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَحْیَی الْحَضْرَمِیِّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: کَانَ لِی مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَدْخَلَانِ مدخلا [مَدْخَلٌ] بِاللَّیْلِ وَ مدخلا [مَدْخَلٌ] بِالنَّهَارِ(۲) وَ کُنْتُ إِذَا دَخَلْتُ عَلَیْهِ وَ هُوَ یُصَلِّی تَنَحْنَحَ لِی.

وَ قَالَ عَبْدُ الْمُؤْمِنِ الْأَنْصَارِیُّ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِکٍ مَنْ کَانَ آثَرَ النَّاسِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ مَا رَأَیْتُ أَحَداً بِمَنْزِلَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام إِنْ کَانَ یَبْعَثُ إِلَیْهِ فِی جَوْفِ اللَّیْلِ فَیَسْتَخْلِی بِهِ حَتَّی یُصْبِحَ هَکَذَا عِنْدَهُ (۳) إِلَی أَنْ فَارَقَ الدُّنْیا.

وَ مِنْ ذَلِکَ أَنَّهُ قَالَ صلی الله علیه و آله: لَا تَجْمَعُوا بَیْنَ اسْمِی وَ کُنْیَتِی أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ اللَّهُ یُعْطِی وَ أَنَا أَقْسِمُ.

وَ فِی خَبَرٍ: سَمُّوا بِاسْمِی وَ کَنُّوا بِکُنْیَتِی وَ لَا تَجْمَعُوا بَیْنَهُمَا ثُمَّ إِنَّهُ رَخَّصَ فِی ذَلِکَ لِعَلِیٍّ علیه السلام وَ لِابْنِهِ.

الثَّعْلَبِیُّ فِی تَفْسِیرِهِ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی رِسَالَتِهِ وَ ابْنُ الْبَیِّعِ فِی أُصُولِ الْحَدِیثِ وَ أَبُو السَّعَادَاتِ فِی فَضَائِلِ الْعَشَرَهِ وَ الْخَطِیبُ وَ الْبَلَاذُرِیُّ فِی تَارِیخَیْهِمَا وَ النَّطَنْزِیُّ فِی الْخَصَائِصِ بِأَسَانِیدِهِمْ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ وَلَدَکَ غُلَامٌ (۴) نَحَلْتُهُ اسْمِی وَ کُنْیَتِی.

وَ فِی رِوَایَهِ السَّمْعَانِیِّ وَ أَحْمَدَ: فَسَمِّهِ بِاسْمِی وَ کَنِّهِ بِکُنْیَتِی وَ هُوَ لَهُ رُخْصَهٌ دُونَ النَّاسِ.

وَ لَمَّا وُلِدَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَنَفِیَّهِ قَالَ طَلْحَهُ: قَدْ جَمَعَ عَلِیٌّ لِوَلَدِهِ بَیْنَ اسْمِ رَسُولِ اللَّهِ وَ کُنْیَتِهِ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام بِمَنْ یَشْهَدُ لَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَخَّصَ لِعَلِیٍّ وَحْدَهُ فِی ذَلِکَ وَ حَرَّمَهَا عَلَی

۱- ۱. العتمه: الثلث الأول من اللیل ظلمه اللیل مطلقا.

۲- ۲. کذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر: مدخل باللیل و مدخل بالنهار.

۳- ۳. فی المصدر: هذا عنده.

۴- ۴. فی المصدر: إن ولد لک غلام اه.

أَمَّتِهِ مِنْ بَعْدِهِ. وَ كَذَلِكَ رَخَّصَ فِی ذَلِکَ لِلْمَهْدِیِّ علیه السلام لَمَّا اشْتَهَرَ

قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله: لَوْ لَمْ یَبْقَ مِنَ الدُّنْیَا إِلَّا یَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَلِکَ الْیَوْمَ حَتَّی یَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِی اسْمُهُ اسْمِی وَ کُنْیَتُهُ کُنْیَتِی.

ثُمَّ إِنَّهُ کَانَ ذَخِیرَهُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِلْمُهِمَّاتِ

قَالَ أَنَسٌ: بَعَثَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً إِلَی قَوْمٍ عَصَوْهُ فَقَتَلَ الْمُقَاتِلَهَ وَ سَبَی الذُّرِّیَّهَ وَ انْصَرَفَ بِهَا فَبَلَغَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قُدُومُهُ فَتَلَقَّاهُ خَارِجاً مِنَ الْمَدِینَهِ فَلَمَّا لَقِیَهُ اعْتَنَقَهُ وَ قَبَّلَ بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ قَالَ بِأَبِی وَ أُمِّی مَنْ شَدَّ اللَّهُ بِهِ عَضُدِی کَمَا شَدَّ عَضُدَ مُوسَی بِهَارُونَ.

وَ فِی حَدِیثِ جَابِرٍ: أَنَّهُ قَالَ لِوَفْدِ هَوَازِنَ أَمَا وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ لَیُقِیمُنَّ الصَّلَاهَ وَ لَیُؤْتُنَّ الزَّکَاهَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَیْهِمْ رَجُلًا هُوَ مِنِّی کَنَفْسِی فَلَیَضْرِبَنَّ أَعْنَاقَ مُقَاتِلِیهِمْ وَ لَیَسْبِیَنَّ ذَرَارِیَّهُمْ هُوَ هَذَا وَ أَخَذَ بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَلَمَّا أَقَرُّوا بِمَا شُرِطَ عَلَیْهِمْ قَالَ مَا اسْتَعْصَی عَلَیَّ أَهْلُ مَمْلَکَهٍ وَ لَا أُمَّهٌ إِلَّا رَمَیْتُهُمْ بِسَهْمِ اللَّهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ مَا بَعَثْتُهُ فِی سَرِیَّهٍ إِلَّا رَأَیْتُ جَبْرَئِیلَ عَنْ یَمِینِهِ وَ مِیکَائِیلَ عَنْ یَسَارِهِ وَ مَلَکاً أَمَامَهُ وَ سَحَابَهً تُظِلُّهُ حَتَّی یُعْطِیَ اللَّهُ حَبِیبِیَ النَّصْرَ وَ الظَّفَرَ.

وَ رَوَی الْخَطِیبُ فِی الْأَرْبَعِینِ: نَحْواً مِنْ ذَلِکَ.

عَنْ مُصْعَبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَنَّهُ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِوَفْدِ ثَقِیفٍ الْخَبَرَ.

وَ فِی رِوَایَهٍ: أَنَّهُ قَالَ مِثْلَ ذَلِکَ لِبَنِی وَلِیعَهَ ثُمَّ إِنَّهُ علیه السلام کَانَ عَیْبَهَ سِرِّهِ.

رَوَی الْمُوَفَّقُ الْمَکِّیُّ فِی کِتَابِهِ فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّهُ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مُخَلِّلٌ (۱) أَصَابِعَهُ فِی أَصَابِعِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ یَا أُمَّ سَلَمَهَ اخْرُجِی مِنَ الْبَیْتِ وَ أَخْلِیهِ فَخَرَجْتُ وَ أَقْبَلَا یَتَنَاجَیَانِ بِکَلَامٍ لَا أَدْرِی مَا هُوَ فَأَقْبَلْتُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَأَسْتَأْذِنُ أَنْ أَلِجَ (۲) وَ النَّبِیُّ یَأْبَی وَ أَذِنَ فِی الرَّابِعَهِ وَ عَلِیٌّ وَاضِعٌ یَدَیْهِ عَلَی رُکْبَتَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ أَدْنَی فَاهُ مِنْ أُذُنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ فَمُ النَّبِیِّ عَلَی أُذُنِ عَلِیٍّ یَتَسَارَّانِ وَ عَلِیٌّ یَقُولُ أَ فَأَمْضِی وَ أَفْعَلُ وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ نَعَمْ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا أُمَّ سَلَمَهَ لَا تَلُومِینِی فَإِنَّ جَبْرَئِیلَ أَتَانِی مِنَ اللَّهِ یَأْمُرُ أَنْ أُوصِیَ بِهِ عَلِیّاً مِنْ بَعْدِی وَ کُنْتُ بَیْنَ جَبْرَئِیلَ وَ عَلِیٍّ وَ جَبْرَئِیلُ عَنْ یَمِینِی فَأَمَرَنِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام

۱- ۱. التخلیل: ادخال الشی ء فی خلال الشی ء و هو وسطه.

۲- ۲. ولج البیت: دخل فیه.

أَنْ آمُرَ عَلِیّاً بِمَا هُوَ کَائِنٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ الْخَبَرَ.

وَ مِنْ ذَلِکَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَعْطَاهُ دِرْعَهُ وَ جَمِیعَ سِلَاحِهِ وَ بَغْلَتَهُ وَ سَیْفَهُ وَ قَضِیبَهُ وَ بُرْدَهُ وَ غَیْرَ ذَلِکَ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: و از جمله موارد بسیاری که در حق علی علیه السّلام دعا نمود، یکی در غدیر خم بود که فرمود: «خداوندا، دوستدارش را دوست بدار...» و در روز خیبر فرمود: «خداوندا او را از گرما و سرما حفظ فرما» و در روز مباهله وی را چنین دعا کرد:«خداوندا، اینان اهل بیت و خواصّ من هستند، پس پلیدی را از ایشان دور ساز و پاک و پاکیزه... شان گردان» و چون بیمار گشت دعایش کرد که: خداوندا، او را جامه عافیت بپوشان و شفا عنایت فرما!» و دعاهای دیگر، و دعای آن حضرت در حق وی علیه السّلام برای پیروزی و ولایت یافتن وی که جایز نیست جز در حق ولی امر خواسته شود و با این کار پیامبر صَلی الله علیهِ و آله، امامت علی علیه السّلام آشکار می‌شود.

آن حضرت کاتب وحی و عهد نامه‌ها بود و کاتب پادشاه، نزدیک‌ترین شخص به وی می‌باشد، چون کاتب قلب، زبان و دست پادشاه میباشد. از این رو آن حضرت وی را مکلّف به جمع‌آوری قرآن بعد از خود نمود و نامه‌های محرمانه آن حضرت را او می‌نوشت و اجماع بر آن است که عهدنامه صلح حدیبیه را او نوشت، و ابورافع گوید: علی علیه السّلام کاتب پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بود، عهدنامه‌ها و صلح نامه‌های آن حضرت را می‌نوشت و نویسنده پیمان بنی نجران او بود و عهدنامه‌های پیامبر صَلی الله علیهِ و آله جز به خطّ علی به خط دیگری نیست.

و در همین رابطه ابورافع روایت کرده که علی علیه السّلام هر شب

ص: ۳۰۳

پس از تاریک شدن کامل هوا یک ساعت به تنهایی با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خلوت می‌کرد.

تاریخ بلاذری: علی علیه السّلام خلوتی با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله داشت که احدی از مردم چنین خلوتی نداشت.

مسند موصلی: عبدالله بن یحیی از علی علیه السّلام آورده است که فرمود: ساعتی از وقت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در سحر به من اختصاص داشت که در آن نزد وی می‌آمدم و چون می‌آمدم، اجازه ورود می‌خواستم، اگر در حال نماز بود، تسبیح که می‌گفت، می‌گفتم: وارد میشوم.

مسند احمد و سنن ابن ماجه و کتاب ابوبکر بن عیّاش با اسنادهای خود از عبدالله بن یحیی حضرمی از علی علیه السّلام آورده است که فرمود: روزی دو بار با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ملاقات می‌کردم: یکی شب هنگام و دیگری در روز، و چنان بود که اگر در حال نماز بر وی وارد می‌شدم، برایم سرفه می‌کرد.

و عبدالمؤمن انصاری گوید: از انس بن مالک پرسیدم: چه کسی افضل مردم نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود؟ گفت: کسی را ندیده‌ام که منزلت علی علیه السّلام را نزد وی داشته باشد، در دل شب به دنبال وی می‌فرستاد و تا صبح با وی خلوت می‌کرد. و این وضع ادامه داشت تا اینکه رسول خدا رحلت فرمود.

و در همین معنا آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله فرمود:« نام و کنیه مرا با هم بر کسی نگذارید. من ابوالقاسم هستم، خدا عطا می‌فرماید و من تقسیم می کنم» و در روایتی آمده:« نام مرا به عنوان اسم بگذارید و کنیه مرا نیز ولی این دو را با هم جمع نکنید، اما علی علیه السّلام و فرزندش را از این امر مستثنی فرمود.

ثعلبی در تفسیر خود، سمعانی در رساله‌اش، ابن البیّع در اصول الحدیث، ابوالسعادات در فضائل العشرهٔ، خطیب و بلاذری در تاریخ‌شان و نطنزی در الخصائص با اسنادهای خود از علی علیه السّلام آورده‌اند که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: فرزنت پسر است، نام و کنیه‌ام را به او دادم. و در روایت سمعانی و احمد: او را به نام من بنام و کنیه مرا به وی ده، و این خود یک امتیاز مختص به علی علیه السّلام است و دیگران حق چنین کاری ندارند. و چون محمّد بن حنفیه به دنیا آمد، طلحه گفت: علی نام و کنیه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را یکجا بر فرزند خود نهاده است. پس علی علیه السّلام کسانی را نزد وی آورد که شهادت دادند رسول خد صَلی الله علیهِ و آله، این اجازه را تنها به علی مرحمت فرموده و آن را پس از خود بر اُمّتش حرام ساخته است.

ص: ۳۰۴

همچنین حضرت مهدی علیه السّلام را نیز مجاز به این کار فرموده گوید: «اگر بیش از یک روز از عمر دنیا باقی نمانده باشد، خداوند آن روز را چنان طولانی خواهد کرد تا اینکه مردی از فرزندان من که نامش هم‌نام من و کنیه‌اش کنیه من است، قیام کند».

از طرفی، آن حضرت اندوخته پیامبر صَلی الله علیهِ و آله برای کارهای سخت بود. أنس گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله علی علیه السّلام را بر قومی گمارد که از وی سرپیچی کرده بودند. علی علیه السّلام جنگجویان ایشان را کشته و زنان و کودکان ایشان را به اسارت گرفته بازگشت. چون باز گشتش را به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله اطلاع دادند، در بیرون مدینه به استقبالش رفت و چون وی را بدید، او را در آغوش گرفته پیشانی او را بوسیده و فرمود: پدر و مادرم فدای کسی که خداوند بازوی مرا بدو استوار داشته همان‌طور که بازوی موسی را به هارون استوار گردانید.

و در روایت جابر آمده که آن حضرت به هیأت قبیله هوازن فرمود: سوگند به آنکه جانم در دست اوست باید نماز بخوانند و زکات بپردازند یا اینکه مردی را به سویشان خواهم فرستاد که همانند خودِ من است و قطعاً جنگجویان ایشان را خواهد کشت و زنان و فرزندانشان را به اسارت خواهد گرفت و او این است — و دست علی علیه السّلام را گرفت- و چون شرایط وی را پذیرفتند فرمود: اهل هیچ سرزمینی و هیچ اُمّتی از فرمان من سرپیچی نکردند مگر اینکه آنان را با تیر خدا علی بن ابی طالب نشانه گرفتم و او را به هیچ سریه‌ای نفرستادم مگر اینکه دیدم جبرئیل در سمت راست و میکائیل در سمت چپ او و فرشته‌ای در پیشاپیش و ابری بر سرش سایه افکند، تا اینکه خداوند محبوبم را پیروزی و نصرت نصیب فرماید. و خطیب در اربعین شبیه این روایت را از مصعب بن عبدالرحمان نقل کرده گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به نمایندگان قبیله ثقیف فرمود... تا آخر روایت. و در روایتی دیگر آن حضرت این سخنان را به نمایندگان قبیله بنی ولیعه فرمود.

از طرفی، آن حضرت حافظ اسرار وی بود، موفّق مکّی در کتاب خود ضمن روایتی طولانی از اُمّ‌سلمه رضی الله عنها آورده

است که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در حالی که دست در دست علی علیه السّلام گذاشته بود وارد شده و فرمود: از خانه خارج شو و تنهایمان بگذار. پس خارج شدم و آن دو شروع کردند به نجوا کردن با زبانی که آن را نمی‌فهمیدم. سپس سه بار اجازه خواستم که وارد شوم لیکن پیامبر نمی‌پذیرفت و در بار چهارم اجازه ورود فرمود در حالی که علی علیه السّلام دستان خود را روی زانوی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله گذاشته و دهان خویش را به گوش آن حضرت نزدیک کرده و دهان پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نیز نزدیک گوش علی بود و باهم اسرار را ردو بدل می‌کردند و علی می‌فرمود: بروم و انجام بدهم؟ و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آری. سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای اُمّ‌سلمه، مرا ملامت نکن زیرا جبرئیل از جانب خدا نزد من آمد و امر فرمود که بعد از خودم علی را بدان وصیّت کنم. و من میان جبرئیل و علی قرار داشتم و جبرئیل در سمت راست من بود، پس جبرئیل علیه السّلام به من امر فرمود

ص: ۳۰۵

که آنچه را تا روز قیامت اتفاق می‌افتد، برای علی بازگو کنم... الخ

و از آن جمله است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله، سپر و همه سلاح‌ها و استر و شمشیر و عصا و بُرد خود و چیزهای دیگری را به وی داد. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۹۷-۳۹۵ -

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ الَّذِینَ یَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِینَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ فِی الصَّدَقاتِ (۲) قَالَ ذَهَبَ عَلِیٌّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَآجَرَ نَفْسَهُ عَلَی أَنْ یَسْتَقِیَ کُلَّ دَلْوٍ بِتَمْرٍ یَخْتَارُهَا فَجَمَعَ تَمْراً فَأَتَی بِهِ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ عَلَی الْبَابِ فَلَمَزَ أَیْ وَقَعَ فِیهِ فَأُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ الَّذِینَ یَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِینَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ فِی الصَّدَقاتِ إِلَی قَوْلِهِ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِینَ مَرَّهً فَلَنْ یَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از ابوالجارود از امام صادق علیه السّلام در قول خدای عزّوجل: «الَّذِینَ یَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِینَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ فِی الصَّدَقَات» - . توبه / ۷۹ - {کسانی

که بر مؤمنانی که [افزون بر صدقه واجب]، از روی میل، صدقات [مستحبّ نیز] می دهند} گوید: علی امیرالمؤمنین علیه السّلام خود را اجیر نمود به اینکه در مقابل هر دلو آبی که می‌کشد، خرمایی که خود انتخاب می‌کند به عنوان اجرت بگیرد. سپس مقداری خرما جمع‌آوری کرده آن را نزد پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آورد. عبدالرحمان بن عوف که کنار در ایستاده بود که از کار وی عیب گرفت، سپس این آیه نازل شد:«الَّذِینَ یَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِینَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ فِی الصَّدَقَاتِ وَ الَّذِینَ لَا یَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَیَسْخَرُونَ مِنهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنهُمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِیمٌ*اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِینَ مَرَّهً فَلَن یَغْفِرَ اللَّهُ لَهُم» - . توبه/ ۸۰-۷۹ - {کسانی

که بر مؤمنانی که [افزون بر صدقه واجب]، از روی میل، صدقات [مستحبّ نیز] می دهند، عیب می گیرند، و [همچنین] از کسانی که [در انفاق] جز به اندازه توانشان نمی یابند، [عیبجویی می کنند] و آنان را به ریشخند می گیرند، [بدانند که] خدا آنان را به ریشخند می گیرد و برای ایشان عذابی پر درد خواهد بود. چه برای آنان آمرزش بخواهی یا برایشان آمرزش نخواهی [یکسان است، حتّی] اگر هفتاد بار برایشان آمرزش طلب کنی هرگز خدا آنان را نخواهد آمرزید} - . نسخه خطی. در تفسیر برهان ج ۲: ۱۴۸ نیز آن را آورده است. -

**[ترجمه]

«۷»

جا، [المجالس] للمفید مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْجَوَّانِیُّ عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِیِّ عَنِ ابْنِ الْعَیَّاشِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ سُوَیْدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِیمِ عَنِ ابْنِ مِینَا عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: جَاءَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَسْتَأْذِنُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَلَمْ آذَنْ لَهُ (۴) فَاسْتَأْذَنَ دَفْعَةً أُخْرَی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ادْخُلْ یَا عَلِیُّ فَلَمَّا دَخَلَ قَامَ إِلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاعْتَنَقَهُ وَ قَبَّلَ بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ قَالَ بِأَبِی الْوَحِیدُ الشَّهِیدُ بِأَبِی الْوَحِیدُ الشَّهِیدُ(۵).

**[ترجمه]مجالس مفید: با سندی از عایشه آورده است که: علی بن ابی طالب علیه السّلام به خانه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آمده اجازه ورود خواست، لیکن آن حضرت به وی اجازه نداد، پس بار دیگر اجازه خواست، سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: وارد شو یا علی، و چون وارد شد، پیامبر برخاسته، او را در آغوش گرفته و پیشانی وی را بوسیده و فرمود: - . امالی مفید: ۴۴ -

پدرم به فدای آن تنهای شهید باد، پدرم به فدای آن تنهای شهید باد (منظور علی علیه السلام است).

**[ترجمه]

«۸»

عم، [إعلام الوری] عَبَّادُ بْنُ یَعْقُوبَ وَ یَحْیَی بْنُ عَبْدِ الْحَمِیدِ الْحِمَّانِیُّ قَالا حَدَّثَنَا عَلِیُّ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ جَدِّهِ أَبِی رَافِعٍ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ کَانَ إِذَا جَلَسَ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ یَقُومَ لَا یَأْخُذُهُ بِیَدِهِ غَیْرُ عَلِیٍّ وَ إِنَّ أَصْحَابَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله کَانُوا یَعْرِفُونَ ذَلِکَ لَهُ فَلَا یَأْخُذُ بِیَدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَحَدٌ غَیْرُهُ. وَ قَالَ الْحِمَّانِیُّ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۹۵- ۳۹۷.

۲- ۲. سوره التوبه: ۷۹.

۳- ۳. مخطوط: و أورده فی البرهان ۲: ۱۴۸.

۴- ۴. فی المصدر: فلم یاذن له.

۵- ۵. أمالی المفید: ۴۴.

فِی حَدِیثِهِ: کَانَ إِذَا جَلَسَ اتَّکَأَ عَلَی عَلِیٍّ وَ إِذَا قَامَ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی عَلِیٍّ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]اعلام الوری: ابورافع گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله عادت داشت چون می‌نشست و قصد برخاستن می‌نمود، کسی دیگری جز علی دست وی را نمی‌گرفت و صحابه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نیز با این امتیاز او آشنا بودند و جز وی کسی دست رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را نمی‌گرفت. و حمّانی

ص: ۳۰۶

در حدیث خود گوید: آن حضرت چنان بود که چون می‌نشست، به علی علیه السلام تکیه می‌داد و چون برمی‌خاست دست خود را بر دست علی می‌گذاشت. - . اعلام الوری: ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۹»

کشف، [کشف الغمه] نَقَلْتُ مِنَ الْأَحَادِیثِ الَّتِی جَمَعَهَا الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ رَوَی الْمَنْصُورُ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ جَدِّهِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: کُنْتُ أَنَا وَ أَبِی الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمْ جَالِسَیْنِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ دَخَلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَسَلَّمَ فَرَدَّ عَلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله السَّلَامَ وَ بَشِرَ بِهِ (۲) وَ قَامَ إِلَیْهِ وَ اعْتَنَقَهُ وَ قَبَّلَ بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ أَجْلَسَهُ عَنْ یَمِینِهِ فَقَالَ الْعَبَّاسُ أَ تُحِبُّ هَذَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ یَا عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ وَ اللَّهِ اللَّهُ أَشَدُّ حُبّاً(۳) لَهُ مِنِّی إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ ذُرِّیَّةَ کُلِّ نَبِیٍّ فِی صُلْبِهِ وَ جَعَلَ ذُرِّیَّتِی فِی صُلْبِ هَذَا.

وَ مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ أُسَامَهَ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: اجْتَمَعَ عَلِیٌّ وَ جَعْفَرٌ وَ زَیْدُ بْنُ حَارِثَهَ فَقَالَ جَعْفَرٌ أَنَا أَحَبُّکُمْ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ عَلِیٌّ أَنَا أَحَبُّکُمْ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ زَیْدٌ أَنَا أَحَبُّکُمْ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فَانْطَلِقُوا بِنَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَنَسْأَلَهُ قَالَ أُسَامَهُ فَاسْتَأْذَنُوا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَا عِنْدَهُ قَالَ اخْرُجْ فَانْظُرْ مَنْ هَؤُلَاءِ فَخَرَجْتُ ثُمَّ جِئْتُ فَقُلْتُ هَذَا جَعْفَرٌ وَ عَلِیٌّ وَ زَیْدُ بْنُ حَارِثَهَ یَسْتَأْذِنُونَ قَالَ ائْذَنْ لَهُمْ فَدَخَلُوا فَقَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْنَا نَسْأَلُکَ مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَیْکَ قَالَ فَاطِمَهُ قَالُوا إِنَّمَا نَسْأَلُکَ عَنِ الرِّجَالِ قَالَ أَمَّا أَنْتَ یَا جَعْفَرُ فَیُشْبِهُ خَلْقُکَ خَلْقِی وَ خُلُقُکَ خُلُقِی وَ أَنْتَ آلِی (۴) وَ مِنْ شَجَرَتِی وَ أَمَّا أَنْتَ یَا عَلِیُّ فَخَتَنِی وَ أَبُو وُلْدِی وَ مِنِّی وَ آلِی وَ أَحَبُّ الْقَوْمِ إِلَیَّ.

وَ قَرِیبٌ مِنْهُ مَا نَقَلْتُهُ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ حِینَ اخْتَصَمَ عَلِیٌّ وَ جَعْفَرٌ وَ زَیدٌ فِی ابْنَهِ حَمْزَهَ وَ قَضَی بِهَا لِخَالَتِهَا: قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ وَ قَالَ لِجَعْفَرٍ أَشْبَهْتَ خَلْقِی وَ خُلُقِی وَ قَالَ لِزَیْدٍ أَنْتَ أَخُونَا وَ مَوْلَانَا.

ص: ۳۰۷

۱- ۱. إعلام الوری: ۱۸۹.

۲- ۲. فی المصدر:« و بش به» أی أقبل علیه و فرح به.

۳- ۳. فی المصدر: و اللّه للّه أشدّ حبا اه.

۴- ۴. الآل و الاهل: العشیره و ذوو القربی. و یمکن أن یقرأ« و إلیّ» و کذا فیما یأتی.

وَ مِنْهُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله الْتَزَمَ عَلِيّاً وَ قَبَّلَهُ وَ يَقُولُ بِأَبِي الْوَحِيدُ الشَّهِيدُ.

مِنْهُ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَعَثَ عَلِيّاً فِي سَرِيَّةٍ قَالَتْ فَرَأَيْتُهُ رَافِعاً يَدَيْهِ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَا تُمِتْنِي حَتَّى تُرِيَنِي عَلِيّاً.

و مثله: في كتاب اليواقيت لأبي عمر الزاهد: حتى تريني وجه علي (۱).

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ قَالَ وَ أَخْبَرَنَا بِهَذَا الْحَدِيثِ عَالِياً الْإِمَامُ الْحَافِظُ سُلَيْمَانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْأَصْفَهَانِيُّ مَرْفُوعاً إِلَى عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَ هُوَ فِي بَيْتِي لَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ ادْعُوا لِي حَبِيبِي فَدَعَوْتُ أَبَا بَكْرٍ فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ ادْعُوا لِي حَبِيبِي فَقُلْتُ وَيْلَكُمْ ادْعُوا لَهُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فَوَ اللَّهِ مَا يُرِيدُ غَيْرَهُ فَلَمَّا رَآهُ فَرَّجَ لَهُ الثَّوْبَ الَّذِي (۲) كَانَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَدْخَلَهُ فِيهِ فَلَمْ يَزَلْ يَحْتَضِنُهُ حَتَّى قُبِضَ وَ يَدُهُ عَلَيْهِ.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ذَاتَ يَوْمٍ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أُحِبَّ أَرْبَعَةً مِنْ أَصْحَابِي أَخْبَرَنِي أَنَّهُ يُحِبُّهُمْ قَالَ فَقُلْنَا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَإِنَّ مِنْهُمْ عَلِيّاً ثُمَّ ذَكَرَ ذَلِكَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي مِثْلَ مَا قَالَ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ فَقُلْنَا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ عَلِيّاً مِنْهُمْ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ فَقُلْنَا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ عَلِيّاً مِنْهُمْ وَ أَبَا ذَرٍّ الْغِفَارِيَّ وَ الْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ الْكِنْدِيَّ وَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ (۳).

وَ مِنْهُ عَنْ رِجَالِهِ عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِوَفْدِ ثَقِيفٍ حِينَ جَاءُوهُ لَتُسْلِمُنَّ أَوْ لَيَبْعَثَنَّ اللَّهُ رَجُلًا مِنِّي أَوْ قَالَ مِثْلَ نَفْسِي فَلَيَضْرِبَنَّ أَعْنَاقَكُمْ وَ لَيَسْبِيَنَّ ذَرَارِيَّكُمْ وَ لَيَأْخُذَنَّ أَمْوَالَكُمْ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَوَ اللَّهِ مَا تَمَنَّيْتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ جَعَلْتُ أَنْصِبُ صَدْرِي لَهُ رَجَاءَ أَنْ يَقُولَ هُوَ هَذَا قَالَ فَالْتَفَتَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي

۱- ۱. في المصدر: الا أن فيه: حتى تريني وجه علي.

۲- ۲. في المصدر: فرج الثوب الذي اه.

۳- ۳. كشف الغمّه: ۲۸- ۳۱.

طَالِبٍ علیه السلام فَأَخَذَهُ بِیَدِهِ فَقَالَ هُوَ هَذَا هُوَ هَذَا.

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: عَلِیٌّ مِنِّی مِثْلُ رَأْسِی مِنْ جَسَدِی (۱).

وَ مِنْهُ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: مَرِضْتُ مَرَضاً فَعَادَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَدَخَلَ عَلَیَّ وَ أَنَا مُضْطَجِعٌ فَأَتَی إِلَی جَنْبِی ثُمَّ سَجَّانِی بِثَوْبِهِ فَلَمَّا رَآنِی قَدْ ضَعُفْتُ قَامَ إِلَی الْمَسْجِدِ فَصَلَّی فَلَمَّا قَضَی صَلَاتَهُ جَاءَ فَرَفَعَ الثَّوْبَ عَنِّی ثُمَّ قَالَ قُمْ یَا عَلِیُّ فَقَدْ بَرَأْتَ فَقُمْتُ کَأَنِّی مَا اشْتَکَیْتُ قَبْلَ ذَلِکَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله مَا سَأَلْتُ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ شَیْئاً إِلَّا أَعْطَانِی وَ مَا سَأَلْتُ شَیْئاً إِلَّا سَأَلْتُ لَکَ.

وَ مِنْهُ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا وَ عَلِیٌّ مِنْ شَجَرَةٍ وَاحِدَةٍ وَ النَّاسُ مِنْ أَشْجَارٍ شَتَّی.

وَ مِنْهُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَ الْخَنْدَقِ اللَّهُمَّ إِنَّکَ أَخَذْتَ مِنِّی عُبَیْدَةَ بْنَ الْحَارِثِ یَوْمَ بَدْرٍ وَ حَمْزَةَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ یَوْمَ أُحُدٍ وَ هَذَا عَلِیٌّ فَ لا تَذَرْنِی فَرْداً وَ أَنْتَ خَیْرُ الْوارِثِینَ.

وَ مِنْهُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: وَ کَانَتْ أَلْطَفَ نِسَائِهِ وَ أَشَدَّهُنَّ لَهُ حُبّاً قَالَ وَ کَانَ لَهَا مَوْلًی یَحْضُنُهَا وَ رَبَّاهَا وَ کَانَ لَا یُصَلِّی صَلَاةً إِلَّا سَبَّ عَلِیّاً وَ شَتَمَهُ فَقَالَتْ یَا أَبَتِ مَا حَمَلَکَ عَلَی سَبِّ عَلِیٍّ قَالَ لِأَنَّهُ قَتَلَ عُثْمَانَ وَ شَرِکَ فِی دَمِهِ قَالَتْ أَمَا إِنَّهُ لَوْ لَا أَنَّکَ مَوْلَایَ وَ رَبَّیْتَنِی وَ أَنَّکَ عِنْدِی بِمَنْزِلَةِ وَالِدِی مَا حَدَّثْتُکَ بِسِرِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَکِنِ اجْلِسْ حَتَّی أُحَدِّثَکَ عَنْ عَلِیٍّ وَ مَا رَأَیْتُهُ أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ کَانَ یَوْمِی وَ إِنَّمَا کَانَ یُصِیبُنِی (۲) فِی تِسْعَةِ أَیَّامٍ یَوْمٌ وَاحِدٌ فَدَخَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مُخَلِّلٌ أَصَابِعَهُ فِی أَصَابِعِ عَلِیٍّ وَاضِعاً یَدَهُ عَلَیْهِ فَقَالَ یَا أُمَّ سَلَمَةَ اخْرُجِی مِنَ الْبَیْتِ وَ أَخْلِیهِ لَنَا فَخَرَجْتُ وَ أَقْبَلَا یَتَنَاجَیَانِ فَأَسْمَعُ الْکَلَامَ وَ لَا أَدْرِی مَا یَقُولَانِ حَتَّی إِذَا قُلْتُ قَدِ انْتَصَفَ النَّهَارُ وَ أَقْبَلْتُ فَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ أَلِجُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَا تَلِجِی وَ ارْجِعِی مَکَانَکِ ثُمَّ تَنَاجَیَا طَوِیلًا حَتَّی قَامَ عَمُودُ الظُّهْرِ فَقُلْتُ ذَهَبَ یَوْمِی وَ شَغَلَهُ عَلِیٌّ فَأَقْبَلْتُ أَمْشِی حَتَّی وَقَفْتُ عَلَی الْبَابِ فَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ أَلِجُ فَقَالَ النَّبِیُّ

۱- ۱. فی المصدر: من بدنی.

۲- ۲. فی المصدر: نصیبی خ ل.

(صلی الله علیه وآله): لا تلجی، فرجعت فجلست مکانی حتی إذا قلت: قد زالت الشمس، الآن یخرج إلی الصلاه فیذهب یومی، ولم أر قط أطول منه، فأقبلت أمشی حتی وقفت فقلت:

السلام علیکم ألج؟ فقال النبی (صلی الله علیه وآله): نعم فلجی، فدخلت وعلی واضع یده علی رکبتی رسول الله قد أدنی فاه من اذن النبی (صلی الله علیه وآله) وفم النبی (صلی الله علیه وآله) علی اذن علی یتساران (۱)، وعلی یقول: أفأمضی وأفعل؟ والنبی (صلی الله علیه وآله) یقول: نعم، فدخلت وعلی معرض وجهه حتی دخلت وخرج، فأخذنی رسول الله وأقعدنی فی حجره فالتزمنی، فأصاب منی ما یصیب الرجل من أهله من اللطف والاعتذار، ثم قال: یا أم سلمه لا تلومینی فإن جبرئیل أتانی من الله یأمر أن أوصی به علیا بما هو کائن بعدی وکنت بین جبرئیل وعلی (علیه السلام) (۲) وجبرئیل عن یمینی وعلی عن شمالی فأمرنی جبرئیل أن آمر علیا بما هو کائن بعدی، إلی یوم القیامه، فاعذری ولا تلومینی، إن الله عز وجل اختار من کل أمه نبیا واختار لکل نبی وصیا، فأنا نبی هذه الأمه وعلی وصیی فی عترتی وأهل بیتی وأمتی من بعدی، فهذا ما شهدت من علی الآن یا أبتاه فسبه أو فدعه، فأقبل أبوها یناجی اللیل والنهار: اللهم اغفر لی ما جهلت من أمر علی فإن ولیی ولی علی وعدوی عدو علی، فتاب المولی توبه نصوحا، وأقبل فیما بقی من دهره یدعو الله تعالی أن یغفر له (۳).

یف، [الطرائف] أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ التَّمِیمِیِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَمِّهِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدِ بْنِ أَبِی الْجَهْمِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْکَدِرِ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ زَوْجِهِ النَّبِیِّ: وَ ذَکَرَ مِثْلَهُ سَوَاءً(۴).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از روایاتی که العز المحدث گردآوری کرده این حدیث را مرفوعاً از عبدالله بن عباس نقل کردم که گفت: من و پدرم عباس بن عبدالمطّلب- رضی الله عنهم- نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نشسته بودیم که علی بن ابی طالب علیه السّلام وارد شده و سلام کرد. رسول خدا سلام وی را پاسخ گفته و از دیدنش اظهار خوشحالی نموده، برخاست و او را در آغوش گرفته، پیشانیش را بوسیده، وی را در سمت راست خود نشاند. پس عباس عرض کرد: یا رسول الله، او را دوست می‌دارید؟ فرمود: ای عموی رسول خدا، به خدا سوگند که محبّت خدا نسبت به او بیشتر از دوست داشتن من است، خداوند نسل هر پیامبری را در صلب او قرار داده و اما نسل مرا در صلب این قرار داده است .

و از مناقب خوارزمی از اُسامهٔ بن زید از پدرش آورده است که گفت: علی، جعفر و زید بن حارثه باهم بودند که جعفر گفت: پیامبر مرا بیشتر از شما دوست دارد. علی فرمود: من نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله محبوب‌ترم و زید گفت: پیامبر مرا بیشتر دوست دارد. زید گفت: برویم نزد رسول خدا تا از ایشان بپرسیم. اُسامه گوید: پس از رسول خدا اجازه ورود خواستند در حالی که من در محضر ایشان بودم. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: برو ببین چه کسانی هستند؟ پس رفتم و برگشتم و عرض کردم: جعفر، علی و زید بن حارثه اجازه ملاقات می‌خواهند. فرمود: بگذار بیایند. پس وارد شده و عرض کردند: یا رسول الله، آمده‌ایم از شما بپرسیم که دوست داشتنی‌ترینِ مردم نزد شما کیست؟ فرمود: فاطمه، عرض کردند: سؤال ما درباره مردان بود، فرمود: اما تو ای جعفر، هم به جهت ظاهر و هم به جهت اخلاق شبیه من هستی و تو از خاندان من و از شجره منی؛ و اما تو ای علی، هم داماد منی و هم پدر فرزندانم، و از منی و از خاندان منی و محبوب‌ترین همه نزد منی.

و نزدیک به همین روایت را از مسند احمد نقل کرده‌ام آن‌گاه که علی، جعفر و زید بن حارثه درباره سرپرستی دختر حمزه آن حضرت را به حکمیت برگزیدند و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سرپرستی وی را به خاله‌اش سپرد، به علی علیه السّلام فرمود:

«تو از منی و من از تو» و به جعفر فرمود: «تو به جهت آفرینش و اخلاق به من شباهت داری» و به زید فرمود: «تو برادر و دوست

ص: ۳۰۷

و از آن کتاب از عایشه آورده است که گفت: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله علی را در آغوش گرفته و بوسید در حالی که می... فرمود: پدرم به فدای آن تنهای شهید باد (یعنی علی علیه السلام).

و از آن کتاب از اُمّ‌عطیه آورده است که: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی را به سرّیه‌ای فرستاد. ام عطیّه گوید: رسول خدا را دیدم که در حالی که دست هایش را برای دعا بلند کرده بود می‌فرمود: خداوندا، تا علی را به من نشان نداده‌ای، مرا از دنیا مبر! و شبیه این روایت در کتاب «الیواقیت» ابوعمر زاهد آورده شده که: تا اینکه رخسار علی را به من نشان دهی .

و از مناقب گوید: ما را حافظ سلیمان بن ابراهیم اصفهانی مرفوعاً از عایشه روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله — در حالی که در خانه من بود و مرگش فرا رسیده بود، فرمود: محبوبم را نزد من بیاورید! پس ابوبکر را آوردم، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نگاهی به وی انداخته سپس سر خود را پایین برده و فرمود: محبوبم را نزد من بیاورید! پس گفتم: وای برشما، علی بن ابی طالب را برایش بیاورید که به خدا سوگند جز او کسی را نمی‌خواهد. پس چون وی را بدید، رواندازی را بر روی خود انداخته بود، برایش بالاـ کشید سپس او را وارد رختخواب نموده همچنان وی را در آغوش گرفته بود تا اینکه جان سپرد در حالی که با دست او را گرفته بود.

و از آن کتاب از ابو بُریده از پدرش گفت: روزی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به ما فرمود: خداوند به من امر فرموده که چهار کس از صحابه خود را دوست بدارم و به من خبر داد که او نیز آن‌ها را دوست می‌دارد: گوید: عرض کردیم: چه کسانی هستند یا رسول الله ؟ فرمود: یکی از آن‌ها علی است. روز بعد نیز همان سخن را تکرار فرمود. عرض کردیم: چه کسانی هستند یا رسول الله؟ فرمود: علی یکی از آن‌هاست. روز سوم نیز سخن دو روز پیش را تکرار فرمود. عرض کردیم: چه کسانی هستند یا رسول الله؟ فرمود: علی یکی از آن‌هاست، و ابوذر غفاری، ومقداد بن اسود کندی و سلمان فارسی. رضی الله عنهم. - . کشف الغمّة: ۳۱-۲۸ -

و از آن کتاب است از رجالش از مطلّب بن عبدالله گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به هیأتی از ثقیف که نزد وی آمده بودند، فرمود: اسلام می‌آورید یا خداوند مردی از من- یا اینکه فرمود: مردی چون خودم- را بر شما می‌فرستد که قطعاً گردن‌هایتان را زده و زنان و کودکانتان را به اسارت می‌گیرد و اموالتان را به غنیمت برمی‌دارد. پس عمر بن خطاب گفت: به خدا سوگند جز آن روز آرزوی امارت نداشته‌ام، لذا سینه‌ام را جلو داده تا شاید آن حضرت گوید: آن مرد این است؟! گوید: پس آن حضرت رو به علی بن ابی طالب علیه السّلام کرده،

ص: ۳۰۸

دستش را در دست گرفته و سپس فرمود: این همان مرد است، این همان مرد است!

و از اوست از ابن عباس: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی برای من حکم سر برای بدن را دارد.

و از اوست از سلیمان بن عبدالله بن حارث از جدش از علی علیه السّلام روایت کرده که آن حضرت فرمود: بیمار شدم و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به عیادتم آمد، وقتی وارد شد، من دراز کشیده بودم. پس به کنار من آمده و آن‌گاه پیراهن خود را بر من انداخت. و چون دریافت که ضعیف شده‌ام، به مسجد رفته و نماز خواند، و چون نمازش تمام شد، آمد و پیراهن خود را برداشت سپس فرمود: برخیز علی که شفا یافته‌ای! و چون برخاستم چنان بودم که گویی از قبل بیمار نبوده‌ام. پس آن حضرت فرمود: از پروردگارم چیزی نخواسته‌ام مگر اینکه آن را به داده باشد. و هرچه برای خود خواسته‌ام برای تو نیز خواسته‌ام.

و از اوست از جابر نقل کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: من و علی از یک شجره هستیم و مردم از درختان مختلف.

و از اوست از علی بن الحسین از پدرش حسین از علی بن ابی طالب علیه السّلام آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در جنگ خندق فرمود: خداوندا، تو عبیده بن حارث را در جنگ بدر از من گرفتی و حمزهٔ بن عبدالمطّلب را در جنگ اُحد، اینک این علی است(که روانه میدان می‌شود)، پس مرا تنها مگذار و خیرالوارثین تویی.

و از اوست از اُمّ‌سلمه همسر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله- و مهربان‌ترین همسران پیامبر بود و بیش از همه آن حضرت را دوست می‌داشت- آورده است که: اُمّ‌سلمه را سرپرستی بود که او را- پدرانه- بزرگ کرده بود و به وی خدمت می‌نمود. وی نمازی نمی‌خواند مگر اینکه در آن علی را دشنام دهد. اُم‌سلمه به وی گفت: پدر، چه چیزی تو را واداشته که علی را دشنام دهی؟ گفت: چون او عثمان را به قتل رساند و در ریختن خونش شریک است. اُمّ‌سلمه گفت: اگر نبود که تو سرپرست منی و مرا بزرگ کرده‌ای و حق پدری به گردنم داری، هرگز راز رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را برای تو فاش نمی‌کردم، پس بنشین تا از علی و آنچه دیده‌ام برایت بگویم:

رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در روزی که نوبت من بود، نزد من آمد و هر نُه روز یکبار نوبت من می‌شد. پس آن حضرت در حالی وارد شد که پنجه در پنجه علی علیه السّلام کرده بود و دست خود را روی وی گذاشته بود، سپس فرمود: اُمّ‌سلمه، از خانه بیرون شو و ما را تنها بگذار. پس بیرون رفتیم و آن‌ها مشغول نجوا کردن با یکدیگر شدند، من سخن آنان را می‌شنیدم لیکن نمی‌دانستم چه می‌گویند تا اینکه روز به نیمه رسید لذا جلو آمده و گفتم! السلام علیکم! وارد شوم؟

ص: ۳۰۹

پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: داخل مشو و به جای خود بازگرد. سپس به نجوای خود ادامه دادند تا اینکه ظهر شد، پس با خود گفتم: روزم به سرآمد و علی او را مشغول کرد. سپس شروع به راه رفتن کردم تا اینکه پشت در ایستاده و گفتم: السلام علیکم، اجازه هست وارد شوم؟ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: وارد مشو! پس بازگشته در جای خود نشستم و با خود گفتم: آفتاب به وسط آسمان رسیده است، اکنون برای نماز بیرون می‌رود و نوبتم تباه می‌گردد و هرگز گفتگویی از پیامبر طولانی‌تر

از آن روز ندیده بودم. سپس راه افتاده و به پشت در آمده گفتم: السلام علیکم، اجازه هست وارد شوم؟ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آری داخل شو. پس در حالی وارد شدم که علی علیه السّلام دستان خود را روی زانوان پیامبر صَلی الله علیهِ و آله گذاشته و دهانش را به گوش آن حضرت نزدیک نموده و دهان پیامبر صَلی الله علیهِ و آله نیز نزدیک گوش علی علیه السّلام بود و در گوشی مشغول گفتگو بودند و علی می گفت: آیا بروم و انجام دهم؟ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: آری! من داخل شدم و علی رو برگرداند تا وارد شدم و آن‌گاه بیرون رفت. سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مرا گرفته و در بغل خود نشانده و در آغوش کشید، مرا در کنار خود نگاه داشت و هر لطف و عذر خواهی ای که یک مرد نسبت به زنش میتواند انجام دهد نسبت به من ابراز داشت و فرمود: یا اُمّ‌سلمه، مرا ملامت مکن که جبرئیل از جانب خدا نزد من آمد تا امر کند علی را از آنچه بعد از من اتفاق خواهد افتاد وصیّت کنم. من بین جبرئیل و علی علیه السّلام بودم، جبرئیل در سمت راستم بود و علی در سمت چپم. پس جبرئیل به من فرمان داد که علی را از آنچه بعد از من تا روز قیامت اتفاق خواهد افتاد، آگاه سازم؛ پس عذر مرا بپذیر و ملامتم مکن، همانا خداوند عزّوجل از هر اُمّتی پیامبری برگزید و برای هر پیامبر یک وصی برگزیده؛ من پیامبراین اُمّتم و علی پس از من وصیّ من در عترت، اهل بیت و اُمّت من است.

پدرجان، این بود آنچه از علی دیدم. اکنون خواهی دشنامش ده یا دست از وی بدار. سپس پدرش شب و روز با خدا نجوا کرده و می گفت: خداوندا، نادانی مرا در مورد علی بیامرز که از این پس دوست من دوستدار علی و دشمن من دشمن علی است و آن خدمتکار توبه نصوح کرد و بقیه عمر از خدا می‌خواست که از تقصیر وی درگذرد. - . کشف الغمّة: ۸۷--۸۵ -

الطرائف: ابوبکر بن مردویه با سندی از اُمّ‌سلمه همسر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله مانند این روایت را نقل کرده است. - . الطرائف: ۸-۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ بَزِیعٍ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی أُمَامَةَ الْبَاهِلِیِّ قَالَ: کُنَّا ذَاتَ یَوْمٍ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جُلُوساً فَجَاءَنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ اتَّفَقَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قِیَامٌ فَلَمَّا رَأَی عَلِیّاً جَلَسَ فَقَالَ یَا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ أَ تَعْلَمُ لِمَ جَلَسْتُ قَالَ اللَّهُمَّ لَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَتَمْتُ أَنَا النَّبِیِّینَ وَ خَتَمْتَ أَنْتَ الْوَصِیِّینَ فَحَقٌّ لِلَّهِ أَنْ لَا

۱- فی المصدر: وهما یتساران.

۲- فی المصدر: وکنت جالسا بین جبرئیل وعلی.

۳- کشف الغمه: ۸۵ - ۸۷.

۴- ۴. الطرائف: ۷ و ۸.

يَقِفَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ علیه السلام مَوْقِفاً إِلَّا وَقَفَ مَعَهُ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ إِنِّی أَقِفُ وَ تُوقَفُ وَ أَسْأَلُ وَ تُسْأَلُ فَأَعِدَّ الْجَوَابَ يَا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّمَا أَنْتَ عُضْوٌ مِنْ أَعْضَائِی تَزُولُ أَيْنَمَا زُلْتُ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا الَّذِی تُسْأَلُ حَتَّى أَهْتَدِيَ فَقَالَ يَا عَلِيُّ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَ مَنْ يُضْلِلْهُ فَلا هادِيَ لَهُ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقِی وَ مِيثَاقَكَ وَ أَهْلَ مَوَدَّتِكَ وَ شِيعَتَكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فِيكُمْ شَفَاعَتِی ثُمَّ قَرَأَ إِنَّما يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبابِ (۱) هُمْ شِيعَتُكَ يَا عَلِيُ (۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: حسین بن علیّ بن بزیع با سندی از ابواُمامه باهلی روایت کرده که گفت: روزی در محضر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نشسته بودیم که امیرمؤمنان علی بن ابی طالب علیه السّلام بر ما وارد شد و اتفاقاً پیامبر صَلی الله علیهِ و آله برپا ایستاده بود و چون علی علیه السّلام را دید، نشست سپس فرمود: ای پسر ابوطالب آیا می‌دانی چرا نشستم؟ عرض کرد: نه به خدا! پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: من خاتم پیامبران شدم و تو خاتم اوصیا پس حقّ خدا این است که

ص: ۳۱۰

موسی بن عمران علیه الصلاهٔ و السلام نایستد مگر اینکه یوشع بن نون با وی ایستاده باشد، و (در روز قیامت) من نگاه داشته می‌شوم و تو نگاه داشته می‌شوی و از من بازخواست می‌شود و ازتو بازخواست می‌شود، پس ای پسر ابوطالب پاسخ را آماده کن که تو عضوی از پیکر من هستی، هرکجا بروم تو هم با منی! پس علی علیه السّلام عرض کرد: از شما چه پرسیده می‌شود تا من نیز هدایت یابم؟ فرمود: هر که را خدا هدایت فرماید کسی قادر به گمراه کردنش نیست و آنکه خدایش گمراه کند کسی توان هدایتش را ندارد، خداوند میثاق من و تو و میثاق دوستدارانت و شیعیانت را تا روز قیامت گرفته است که شفیع شما من باشم، پس آیه: «إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ الْأَلْبَاب» - . رعد/ ۱۹، زمر/ ۹ - {تنها

خردمندانند که عبرت می گیرند.} قرائت کرده و فرمود: یا علی، آنان شیعیان تو هستند. - . تفسیر فرات: ۸۸-۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام اشْتَكَى عَيْنَهُ (۳) فَعَادَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَإِذَا هُوَ يَصِيحُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَ جَزَعاً أَمْ وَجَعاً(۴) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا وَجِعْتُ وَجَعاً قَطُّ أَشَدَّ مِنْهُ فَقَالَ يَا عَلِيُّ إِنَّ مَلَكَ الْمَوْتِ إِذَا نَزَلَ لِقَبْضِ رُوحِ الْكَافِرِ نَزَلَ مَعَهُ سَفُّودٌ مِنَ النَّارِ فَنَزَعَ رُوحَهُ بِهِ (۵) فَتَصِيحُ جَهَنَّمُ فَاسْتَوَى عَلِيٌّ علیه السلام جَالِساً فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعِدْ عَلَيَّ حَدِيثَكَ فَلَقَدْ أَنْسَانِی وَجَعِی مَا قُلْتَ ثُمَّ قَالَ هَلْ يُصِيبُ ذَلِكَ أَحَداً مِنْ أُمَّتِكَ قَالَ نَعَمْ حَاكِمٌ جَائِرٌ وَ آكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْماً وَ شَاهِدُ زُورٍ(۶).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السّلام فرمود: امیرمؤمنان به چشم درد مبتلا شد، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به عیادت وی آمد. و ناگهان علی را ناله‌کنان یافت، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: از بی‌تابی ناله می‌کنی یا از درد؟ عرض کرد: یا رسول الله هرگز دردی بدین سختی ندیده‌ام. فرمود: یا علی، چون ملک الموت برای گرفتن جان کافر آید، با وی

سیخی آتشین نازل خواهد شد تا با آن جانش را بیرون کشد و دوزخ فریاد برآورد. سپس علی علیه السّلام درست نشسته و عرض کرد: یا رسول الله، سخنتان را تکرار کنید که گفته شما درد را فراموشم کرد، سپس عرض کرد: آیا کسی از اُمّت شما بدان دچار خواهد شد؟ فرمود: بلی، حاکم ظالم، خورنده مال یتیم به ستم و شاهدی که دروغگو باشد. - . فروع کافی (جزء سوم از چاپ تهران) : ۲۵۴- ۲۵۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

یف، [الطرائف] أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أُمِّ سَلَمَهَ أَنَّهَا قَالَتْ: وَ الَّذِی أَحْلِفُ بِهِ إِنَّ عَلِیّاً کَانَ أَقْرَبَ النَّاسِ عَهْداً بِرَسُولِ اللَّهِ قَالَتْ إِنِّی سَمِعْتُ (۷) رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله غَدَاهً بَعْدَ غَدَاهٍ یَقُولُ جَاءَ عَلِیٌّ مِرَاراً قُلْتُ فَاطِمَهُ أَظُنُّهُ (۸) کَانَ بَعَثَهُ فِی حَاجَهٍ قَالَتْ فَجَاءَ بَعْدَ ذَلِکَ قَالَتْ فَظَنَنْتُ أَنَّ لَهُ إِلَیْهِ حَاجَهً فَخَرَجْنَا مِنَ الْبَیْتِ

ص: ۳۱۱

۱- ۱. سوره الرعد: ۱۹. سوره الزمر. ۹.

۲- ۲. تفسیر فرات: ۸۷ و ۸۸.

۳- ۳. أی مرض عینه.

۴- ۴. یعنی صیاحک من الجزع و عدم الصبر أو من شده الوجع.

۵- ۵. فی المصدر: فینزع روحه به.

۶- ۶. فروع الکافی(الجزء الثالث من الکافی طبعه طهران) ۲۵۳ و ۲۵۴.

۷- ۷. فی المصدر: و لقد سمعت.

۸- ۸. کذا فی النسخ؛ و فی المصدر« قال أظنه اه» و علی أی لا یخلو عن اضطراب. و الظاهر: قالت فاطمه: أظنه اه.

فَقَعَدْنَا عِنْدَ الْبَابِ وَ كُنْتُ مِنْ أَدْنَاهُمْ إِلَى الْبَابِ فَأَكَبَّ عَلَيْهِ عَلِيٌّ علیه السلام فَجَعَلَ يُسَارُّهُ وَ يُنَاجِيهِ ثُمَّ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْمَهُ ذَلِكَ فَكَانَ أَقْرَبَ النَّاسِ بِهِ عَهْداً(۱).

**[ترجمه]الطرائف: احمد بن حنبل در مسند خود مرفوعاً از اُمّ‌سلمه نقل کرده که گفت: سوگند به آنکه به وی سوگند یاد می‌کنم که علی نزدیک‌ترین فرد از مردم به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود. گوید: من خود شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله هر روز صبح می‌فرمود: علی آمد،- و بارها آن را تکرار می‌فرمود- گفتم: فاطمه، گمان کنم وی را در پی کاری فرستاده است. گوید: سپس علی آمد، گوید: پس گمان کردم که با وی کاری شخصی دارد از این رو از خانه خارج شدیم

ص: ۳۱۱

و کنار در نشستیم. و من از همه به در نزدیک‌تر بودم. پس علی علیه السّلام به طرف وی خم گشت و سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله شروع کرد در گوشی با وی سخن گفتن تا اینکه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در همان حال از دنیا رفت و بدین ترتیب وی نزدیک‌ترین مردم به پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بود. - . الطرائف: ۳۸-۳۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

يف، [الطرائف] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَلْقَمَةَ وَ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ فِي بَيْتِي لَمَّا حَضَرَتْهُ الْمَوْتُ ادْعُوا لِي حَبِيبِي فَدَعَوْتُ أَبَا بَكْرٍ فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ ادْعُوا لِي حَبِيبِي فَقُلْتُ وَيْلَكُمْ ادْعُوا لَهُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فَوَ اللَّهِ مَا يُرِيدُ غَيْرَهُ فَلَمَّا رَآهُ فَرَّجَ لَهُ الثَّوْبَ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَدْخَلَهُ فِيهِ فَلَمْ يَزَلْ يَحْتَضِنُهُ حَتَّى قُبِضَ وَ يَدُهُ عَلَيْهِ.

وَ رَوَى أَيْضاً هَذَا الْحَدِيثَ جَمَاعَةٌ مِنْ عُلَمَائِهِمْ مِنْهُمُ الطَّبَرِيُّ فِي كِتَابِ الْوَلَايَةِ وَ الدَّارَقُطْنِيُّ فِي صَحِيحِهِ وَ السَّمْعَانِيُّ فِي الْفَضَائِلِ وَ مُوَفَّقُ بْنُ أَحْمَدَ خَطِيبُ خُوارِزْمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ وَ عَنْ عَائِشَةَ:

وَ رَوَى بَعْضُهُمْ (۲) فِي الْحَدِيثِ: أَنَّ عُمَرَ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله بَعْدَ دُخُولِ أَبِي بَكْرٍ فَلَمْ يَلْتَفِتِ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله(۳) وَ فَعَلَ مَعَهُ مِنَ الْإِعْرَاضِ عَنْهُ كَمَا فَعَلَ مَعَ أَبِي بَكْرٍ(۴).

**[ترجمه]الطرائف: ابن مردویه با اسنادش به علقمه و اسود از عایشه روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در بستر مرگ در حالی که در خانه من بود، فرمود: محبوبم را نزد من بخوانید. پس ابوبکر را احضار کردم، رسول خدا سربلند کرد و نگاهی به وی فرمود سپس سرخود را بنهاد و فرمود: محبوبم را نزد من بخوانید. پس گفتم: وای بر شما، علی بن ابی طالب - علیه السّلام- را نزد وی بیاورید که به خدا سوگند کسی جز او را نمی‌خواهد. و چون وی را بدید، گوشه روپوش خود را گشوده وی را وارد بستر خود نمود و همچنان او را در آغوش کشیده بود تا اینکه فوت کرد و دست مبارکش روی او بود. و نیز این حدیث را جماعتی از علمای عامه روایت کرده‌اند از جمله آن‌ها: طبری در کتاب الولایة، دار قطنی در صحیح خود،

سمعانی در الفضائل، موفّق بن احمد خطیب خوارزم از عبدالله بن عباس،و از ابوسعید خدری،و از عبدالله بن حارث و از عایشه. و برخی بر این حدیث افزوده‌اند که: عمر بعد از ابوبکر بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وارد شد ولی پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سر برنگرداند تا او ببیند و همان اعراضی را که از ابوبکر کرده بود، از وی نیز بکرد. - . الطرائف: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

یف، [الطرائف] رَوَى أَخْطَبُ خُوارِزْمَ عَنِ الْمُهَذَّبِ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْمُقْرِی عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّيْسَابُورِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمَيْدٍ الرَّازِيِّ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ أَبِی مِخْنَفٍ لُوطِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَ سُئِلَ بِأَيِّ لُغَةٍ خَاطَبَكَ رَبُّكَ لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ قَالَ خَاطَبَنِی بِلُغَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَأَلْهَمَنِی أَنْ قُلْتُ يَا رَبِّ أَنْتَ خَاطَبْتَنِی أَمْ عَلِيٌّ قَالَ يَا أَحْمَدُ أَنَا شَيْ ءٌ لَا كَالْأَشْيَاءِ لَا أُقَاسُ بِالنَّاسِ وَ لَا أُوصَفُ بِالشُّبُهَاتِ بِالْأَشْيَاءِ خَلَقْتُكَ مِنْ نُورِی وَ خَلَقْتُ عَلِيّاً مِنْ نُورِكَ فَاطَّلَعْتُ عَلَى سَرَائِرِ قَلْبِكَ فَلَمْ أَجِدْ إِلَى قَلْبِكَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَخَاطَبْتُكَ بِلِسَانِهِ كَيْمَا تَطْمَئِنَّ قَلْبُكَ (۵).

ص: ۳۱۲

۱- ۱. الطرائف: ۳۷ و ۳۸.

۲- ۲. فی المصدر: و زاد بعضهم.

۳- ۳. فی المصدر: فلم يلتفت إليه النبیّ صلّی اللّه عليه و آله.

۴- ۴. الطرائف: ۳۸.

۵- ۵. الطرائف: ۳۸.

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الطرائف: اخطب خوارزم با سندی مرفوعاً از عبدالله بن عمر روایت کرده که گفت: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله- و از وی پرسیده شده بود: پروردگارت در شب معراج با شما با چه زبانی سخن گفت:-- فرمود: به زبان علی بن ابی طالب علیه السّلام با من سخن گفت و به من الهام فرمود تا اینکه گفتم: پروردگارا، تو با من سخن گفتی یا علی؟ فرمود: ای احمد، من شیئی نه چون دیگر اشیاء هستم، با مردم مقایسه نمی‌شوم و با شبهات (اشیاء) به وصف در نیایم، تو را از نور خود آفریدم و علی را از نور تو آفریدم، پس بر کنه اسرار قلبت اطلاع یافتم و کسی را ندیدم که محبوب‌تر از علی بن ابی طالب به قلب تو باشد لذا با زبان وی با تو سخن گفتم تا قلبت آرام گیرد. - . الطرائف: ۳۸ -

ص: ۳۱۲

کشف الغمّه: از مناقب خوارزمی از ابن عمر نظیر این روایت را آورده است. - .. کشف االغمّهْ: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

یف، [الطرائف] ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ فِي مَنَاقِبِهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَائِشَةَ: أَنَّهَا سُئِلَتْ مَنْ كَانَ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام فَقُلْتُ إِنَّمَا سَأَلْتُكِ عَنِ الرِّجَالِ قَالَتْ زَوْجُهَا وَ مَا يَمْنَعُهُ وَ اللَّهِ إِنْ كَانَ (۲) عَلِيٌّ صَوَّاماً قَوَّاماً وَ لَقَدْ سَالَتْ نَفْسُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي يَدِهِ فَرَدَّهَا إِلَى فِيهِ.

وَ رُوِيَ أَيْضاً بَعْدَهُ طُرُقٌ مِنْهَا عَنْ أَبِي السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَرَى مُجَرَّدِي أَوْ عَوْرَتِي إِلَّا عَلِيٌّ (۳).

**[ترجمه]الطرائف: ابن مغازلی در مناقب خود با اسنادش به عایشه آورده است که از وی سؤال شد: چه کسی محبوب‌ترین مردم نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود؟ گفت: فاطمه علیها السّلام. گفتم: پرسش من از شما درباره مردها بود. گفت: شوی فاطمه، و چرا چنین نباشد؟ به خدا سوگند که علی بسیار روزه می‌گرفت و بسیار نماز می‌گزارد. و جان رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در دست وی جاری شد و او آن را به دهان خویش گذاشت. و نیز از چند طریق روایت شده از جمله از ابوالسائب بن یزید که گفت: رسول خدا فرمود: هیچ مسلمانی جز علی حق ندارد به بدن برهنه من یا عورتم نظر کند. - . الطرائف: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۶»

یف، [الطرائف] أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِي مُسْنَدِهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى ابْنِ سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَقَدْ أُعْطِيتُ

فِی عَلِیٍّ خَمْسَ خِصَالٍ هِیَ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنَ الدُّنْیَا وَ مَا فِیهَا ثُمَّ ذَکَرَ ثَلَاثَهً وَ قَالَ وَ أَمَّا الرَّابِعَهُ فَسَاتِرُ عَوْرَتِی وَ مُسَلِّمِی إِلَی رَبِّی (۴).

**[ترجمه]الطرائف: احمد بن حنبل در مسند خود با اسنادش به ابوسعید خدری آورده است که رسول خدا صلی الله علیهِ و آله فرمود: پنج خصلت به واسطه علی داده شده‌ام که نزد من دوست داشتنی‌تر از دنیا و هرچه در آن است هستند، سپس سه مورد را نام برده و فرمود: اما چهارمی اینکه او پوشاننده عورت من و تسلیم کننده من به پروردگارم می‌باشد. - . الطرائف: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

الْبُرْسِیُّ فِی مَشَارِقِ الْأَنْوَارِ مِنْ کِتَابِ الْمَقَامَاتِ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی بَیْتِی إِذْ طُرِقَ الْبَابُ فَقَالَ قُومِی فَافْتَحِی الْبَابَ لِأَبِیکِ یَا عَائِشَهُ فَقُمْتُ وَ فَتَحْتُ لَهُ فَجَاءَ وَ سَلَّمَ وَ جَلَسَ فَرَدَّ السَّلَامَ وَ لَمْ یَتَحَرَّکْ لَهُ ثُمَّ طُرِقَ الْبَابُ (۵) فَقَالَ قُومِی فَافْتَحِی الْبَابَ لِعُمَرَ فَقُمْتُ وَ فَتَحْتُ لَهُ وَ ظَنَنْتُ أَنَّهُ أَفْضَلُ مِنْ أَبِی فَجَاءَ فَسَلَّمَ وَ جَلَسَ فَرَدَّ عَلَیْهِ وَ لَمْ یَتَحَرَّکْ لَهُ فَجَلَسَ قَلِیلًا وَ طُرِقَ الْبَابُ فَقَالَ قُومِی فَافْتَحِی الْبَابَ لِعُثْمَانَ فَقُمْتُ وَ فَتَحْتُ فَسَلَّمَ فَرَدَّ عَلَیْهِ وَ لَمْ یَتَحَرَّکْ لَهُ وَ جَلَسَ ثُمَّ طُرِقَ الْبَابُ فَوَثَبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ فَتَحَ الْبَابَ فَإِذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَدَخَلَ وَ أَخَذَ بِیَدِهِ وَ أَجْلَسَهُ وَ نَاجَاهُ طَوِیلًا ثُمَّ خَرَجَ وَ تَبِعَهُ إِلَی الْبَابِ فَلَمَّا خَرَجَ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ دَخَلَ أَبِی فَمَا قُمْتَ لَهُ ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ فَلَمْ تُوَقِّرْهُمَا وَ لَمْ تَقُمْ لَهُمَا ثُمَّ جَاءَ عَلِیٌّ فَوَثَبْتَ إِلَیْهِ قَائِماً وَ فَتَحْتَ لَهُ الْبَابَ أَنْتَ فَقَالَ یَا عَائِشَهُ لَمَّا جَاءَ أَبُوکَ کَانَ جَبْرَئِیلُ بِالْبَابِ وَ هَمَمْتُ أَنْ أَقُومَ فَمَنَعَنِی وَ لَمَّا جَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام وَثَبَتِ الْمَلَائِکَهُ تَخْتَصِمُ فِی فَتْحِ الْبَابِ لَهُ فَقُمْتُ فَأَصْلَحْتُ بَیْنَهُمْ وَ فَتَحْتُ

۱- ۱. کشف الغمّه: ۳۱.

۲- ۲. فی المصدر: و اللّه انه کان.

۳- ۳. الطرائف: ۳۸.

۴- ۴. الطرائف: ۳۸.

۵- ۵. فی المصدر: فجلس قلیلا، ثمّ طرق الباب.

الْبَابَ لَهُ وَ أَجْلَسْتُهُ وَ قَرَّبْتُهُ عَنْ أَمْرِ اللَّهِ فحدثنی [فَحَدِّثِی] عَنِّی هَذَا الْحَدِیثَ (۱) وَ اعْلَمِی أَنَّ مَنْ أَحْیَاهُ اللَّهُ (۲) مُتَّبِعاً لِسُنَّتِی عَامِلًا بِكِتَابِ اللَّهِ مُوَالِیاً لِعَلِیٍّ حَتَّی یَتَوَفَّاهُ اللَّهُ لَقِیَ اللَّهَ وَ لَا حِسَابَ عَلَیْهِ وَ كَانَ فِی الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَی مَعَ النَّبِیِّینَ وَ الصِّدِّیقِینَ (۳).

**[ترجمه]برسی در مشارق الأنوار از کتاب المقامات از عایشه روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در خانه من بود که در زده شد. فرمود: برخیز عایشه در را به روی پدرت بازکن. پس برخاستم و در را به روی وی گشودم، پس ایشان آمد، سلام کرد و نشست و پیامبر سلام او را پاسخ فرمود اما برای او برنخاست سپس در زده شد. فرمود: برخیز و در را به روی عمر باز کن. پس برخاسته و در را برایش بازکردم و گمان کردم وی از پدرم بهتر است. پس وارد شد و سلام کرد و نشست، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله سلام وی را پاسخ گفت: ولی برای او از جا برنخاست. پس اندکی نشست و در زده شد. فرمود: برخیز و در را برای عثمان بگشا، پس برخاسته و در را باز کردم عثمان سلام کرد و پیامبر پاسخ داد بی آنکه از جای خود تکان بخورد. سپس در زده شد که ناگهان پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از جای جست و در را باز کرد ناگاه دیدم او علی بن ابی طالب علیه السّلام است. پس وارد خانه شد و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله دست وی را گرفته و در کنار خود نشاند و مدتی طولانی با وی درگوشی سخن گفت آن‌گاه علی برخاست و پیامبر تا دم در وی را بدرقه نمود. چون رفت، عرض کردم: یا رسول الله، پدرم وارد شد، اما برای او برایش برنخاستی، سپس عمر و عثمان آمد اما به ایشان نیز احترام نگذاشته و برای آنان به پا نخاستی، سپس علی آمد به سرعت برخاسته و شخصاً در را برایش گشودی! فرمود: ای عایشه، چون پدرت آمد، جبرئیل بر در بود، خواستم برخیزم اما مرا منع فرمود. و چون علی علیه السّلام آمد، فرشتگان برای گشودن در باهم به خصومت پرداختند، لذا خود برخاسته آنان را آشتی داده و در را برای وی گشوده،

ص: ۳۱۳

در کنار خود نشانده و به امر الهی به خود نزدیکش کردم. پس این سخن را برای دیگران از من نقل کن و بدان هرکس خدایش زنده بدارد و پیرو سنّت من باشد و عامل به کتاب خدا، دوستدار علی بماند تا اینکه از دنیا برود، در حالی خدا را ملاقات می‌کند که هیچ گناهی بر او نباشد و جای او در بهشت برین با انبیا و صدّیقین خواهد بود. - . مشارق الأنوار: ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۸»

أَقُولُ وَجَدْتُ فِی كِتَابِ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ، قَالَ أَبَانٌ قَالَ سُلَیْمٌ: سَأَلْتُ الْمِقْدَادَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَبْلَ أَنْ یَأْمُرَ نِسَاءَهُ بِالْحِجَابِ وَ هُوَ یَخْدُمُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَیْسَ لَهُ خَادِمٌ غَیْرُهُ وَ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِحَافٌ لَیْسَ لَهُ لِحَافٌ غَیْرُهُ وَ مَعَهُ عَائِشَةُ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَنَامُ بَیْنَ عَلِیٍّ وَ عَائِشَةَ لَیْسَ عَلَیْهِمْ لِحَافٌ غَیْرُهُ فَإِذَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ مِنَ اللَّیْلِ یُصَلِّی حَطَّ بِیَدِهِ اللِّحَافَ مِنْ وَسَطِهِ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ عَائِشَةَ حَتَّی یَمَسَّ اللِّحَافُ الْفِرَاشَ الَّذِی تَحْتَهُمْ وَ یَقُومُ رَسُولُ اللَّهِ فَیُصَلِّی فَأَخَذَتْ عَلِیّاً علیه السلام الْحُمَّی فَأَسْهَرَتْهُ (۴) فَسَهَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِسَهَرِهِ فَبَاتَ لَیْلَهُ مَرَّةً یُصَلِّی وَ مَرَّةً یَأْتِی عَلِیّاً علیه السلام یُسَلِّیهِ وَ یَنْظُرُ إِلَیْهِ حَتَّی أَصْبَحَ فَلَمَّا صَلَّی بِأَصْحَابِهِ الْغَدَاةَ قَالَ اللَّهُمَّ اشْفِ عَلِیّاً وَ عَافِهِ فَإِنَّهُ قَدْ أَسْهَرَنِی مِمَّا بِهِ مِنَ الْوَجَعِ فَعُوفِیَ فَكَأَنَّمَا نَشِطَ مِنْ عِقَالٍ (۵) مَا بِهِ مِنْ عِلَّةٍ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَبْشِرْ یَا أَخِی قَالَ ذَلِكَ وَ

أَصْحابُهُ حَوْلَهُ يَسْمَعُونَ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام بَشَّرَکَ اللَّهُ بِخَيْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ جَعَلَنِی فِدَاکَ قَالَ إِنِّی لَمْ أَسْأَلِ اللَّهَ اللَّيْلَهَ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَانِيهِ وَ لَمْ أَسْأَلْ لِنَفْسِی شَيْئاً إِلَّا سَأَلْتُ لَکَ مِثْلَهُ إِنِّی دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُؤَاخِیَ بَيْنِی وَ بَيْنَکَ فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يَجْعَلَکَ وَلِیَّ کُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِی فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ إِذَا أَلْبَسَنِی ثَوْبَ النُّبُوَّهِ وَ الرِّسَالَهِ أَنْ يُلْبِسَکَ ثَوْبَ الْوَصِيَّهِ وَ الشَّجَاعَهِ فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يَجْعَلَکَ وَصِيِّی وَ وَارِثِی وَ خَازِنَ عِلْمِی فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أُقْسِمُ بِاللَّهِ أَنْ يَجْعَلَکَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی وَ أَنْ يَشُدَّ بِکَ أَزْرِی وَ يُشْرِکَکَ فِی أَمْرِی فَفَعَلَ إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی فَرَضِيتُ

ص: ۳۱۴

۱- ۱. يستفاد من المصدر أن ما بعد ذلک ليس من الروايه بل هو من کلام البرسی، إذ فيه: و اعلم أن من أحياء اللّه متبعا للنبی اه.

۲- ۲. فی هامش(د) من أحبّ اللّه.

۳- ۳. مشارق الأنوار: ۲۶۷.

۴- ۴. فی المصدر: فأخذت عليّا عليه السلام الحمی ليله فأسهرته.

۵- ۵. نشط من مکان: خرج منه. و العقال: حبل يشد به البعير فی وسط ذراعه.

وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يُزَوِّجَكَ ابْنَتِي وَ يَجْعَلَكَ أَبَا وُلْدِي فَفَعَلَ فَقَالَ رَجُلٌ لِصَاحِبِهِ أَ رَأَيْتَ مَا سَأَلَ فَوَ اللَّهِ لَوْ سَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكاً يُعِينُهُ عَلَى عَدُوِّهِ أَوْ يَفْتَحَ لَهُ كَنْزاً يُنْفِقُهُ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ فَإِنَّ بِهِ حَاجَةً كَانَ خَيْراً لَهُ مِمَّا سَأَلَ وَ قَالَ الْآخَرُ وَ اللَّهِ لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ خَيْرٌ مِمَّا سَأَلَ (۱).

**[ترجمه]می‌گویم: در کتاب سلیم بن قیس دیدم که نوشته شده بود أبان گفت: سلیم گفت: از مقداد درباره علی علیه السّلام پرسیدم، گفت: به همراه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پیش از آن که همسرانش را امر به حجاب فرماید، سفر می‌کردیم و او خدمتکار رسول خدا بود و آن حضرت خدمتکاری جز وی نداشت. و رسول خدا لحافی مخصوص به خود داشت و عایشه همراه وی بود و رسول خدا زیر آن لحاف میان علی و عایشه می‌خوابید و لحاف دیگری روی آن‌ها نبود. و چون رسول خدا برای نماز شب برمی‌خاست، با دست خود آن روانداز را فشار می‌داد تا زیر زیراندازهایی که روی آن خوابیده بودند، قرار گیرد. سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به پا خاسته نماز می‌خواند. شبی علی علیه السّلام دچار تب سختی شد و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آن شب را بیدار ماند، گاه نماز می‌خواند و گاه نزد علی علیه السّلام می‌آمد و وی را دلداری می‌داد و چشم از او بر نمی‌داشت تا اینکه صبح شد. و چون نماز صبح را با صحابه‌اش اقامه نمود، عرض کرد: خداوندا، علی را شفا داده و عافیت عنایت بفرما که بیماری او مرا تا صبح بیدار نگاه داشته است! پس علی علیه السّلام شفا یافته چنان سرحال شد که گویی از بند آزاد شده باشد بی‌آنکه اثری از بیماری دیده شود.

سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: مژده باد تو را ای برادر- این سخن را فرمود در حالیکه اصحاب آن حضرت در پیرامون او بودند و میشنیدند- پس علی علیه السّلام عرض کرد: خداوند شما را بشارت خیر عنایت فرماید یا رسول الله و مرا فدای تو گرداند. فرمود: من امشب هرچه از خدا خواستم به من عطا فرمود و هر چه برای خود خواستم، برای تو نیز خواستم؛ من از خدا خواستم میان من و تو عقد اخوّت برقرار نماید که چنین کرد، و از او خواستم پس از من تو را ولیّ هر مؤمنی قرار دهد و چنین کرد، و از وی خواستم همان‌طور که جامه نبوّت و رسالت را بر من پوشانده، جامه وصایت و شجاعت بر تو بپوشاند و چنین کرد، و از وی خواستم تو را وصیّ و وارث و گنجور علم من قرار دهد که چنین کرد، و به خدا سوگند می‌خورم که از وی خواستم تو را نزد من منزلت هارون از موسی عطا کند و پشت مرا به تو استوار و در کار من شریک گرداند و چنین کرد إلّا اینکه بعد از من پیامبری نیست، پس بدان رضایت دادم،

و از وی خواستم که دخترم را به زوجیّت تو در آورد و تو را پدر فرزندانم قرار دهد و چنین کرد؛ پس مردی به دوست خود گفت: دیدی چه حاجتی برای وی درخواست نمود؟! به خدا سوگند اگر از پروردگارش می‌خواست فرشتگانی را نازل کند تا وی را در مقابل دشمنش یاری دهند یا اینکه در گنجی را به روی وی گشاید تا او و یارانش خرج کنند که سخت تنگدست است، بهتر از حاجتی بود که درخواست می‌نمود! و دیگری گفت: به خدا سوگند یک صاع خرما بهتر از چیزهایی است که درخواست کرده است. -. کتاب سلیم بن قیس : ۱۴۵- ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ع، [علل الشرائع] أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَلَوِيُّ عَنْ جَدِّهِ يَحْيَى بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الطَّلْحِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ هَانِئٍ مَوْلَى بَنِى مَخْزُومٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِى ابْنُ أَبِى نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدِ بْنِ جَبْرٍ أَبِى الْحَجَّاجِ قَالَ: كَانَ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليه السلام مَا صَنَعَ اللَّهُ لَهُ وَ أَرَادَ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ أَنَّ قُرَيْشاً أَصَابَتْهُمْ أَزْمَةٌ شَدِيدَةٌ وَ كَانَ أَبُو طَالِبٍ فِى عِيَالٍ كَثِيرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِعَمِّهِ الْعَبَّاسِ وَ كَانَ مِنْ أَيْسَرِ بَنِى هَاشِمٍ يَا أَبَا الْفَضْلِ إِنَّ أَخَاكَ أَبَا طَالِبٍ كَثِيرُ الْعِيَالِ وَ قَدْ أَصَابَ النَّاسَ مَا تَرَى مِنْ هَذِهِ الْأَزْمَةِ فَانْطَلِقْ بِنَا إِلَيْهِ فَنُخَفِّفَ عَنْهُ عِيَالَهُ آخُذُ مِنْ بَنِيهِ رَجُلًا وَ تَأْخُذُ رَجُلًا فَنَكْفُلُهُمَا عَنْهُ فَقَالَ الْعَبَّاسُ قُمْ فَانْطَلَقَا حَتَّى أَتَيَا أَبَا طَالِبٍ فَقَالا إِنَّا نُرِيدُ أَنْ نُخَفِّفَ عَنْكَ عِيَالَكَ حَتَّى يَنْكَشِفَ عَنِ النَّاسِ مَا هُمْ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الْأَزْمَةِ فَقَالَ لَهُمَا أَبُو طَالِبٍ إِذَا تَرَكْتُمَا لِي عَقِيلًا فَاصْنَعَا مَا شِئْتُمَا فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً عليه السلام وَ أَخَذَ الْعَبَّاسُ جَعْفَراً فَلَمْ يَزَلْ عَلِيٌّ عليه السلام مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِيّاً فَآمَنَ بِهِ وَ اتَّبَعَهُ وَ صَدَّقَهُ وَ لَمْ يَزَلْ جَعْفَرٌ مَعَ الْعَبَّاسِ حَتَّى أَسْلَمَ وَ اسْتَغْنَى عَنْهُ (۲).

**[ترجمه]علل الشرائع: مجاهد بن جبير أبى الحجاج گويد: از جمله نعمت‌هاى خداى عزّوجل بر على بن ابى طالب عليه السّلام كارى بود كه در حقّش انجام داد و خير را براى وى خواست و آن اين بود كه قريش دچار قحط سالى شديدى شد و ابوطالب خانواده‌اى پرجمعيت داشت، پس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله به عمويش عباس- كه از ثروتمندترين بنى‌هاشم بود- فرمود: اى ابوالفضل، برادرت ابوطالب عيالوار است و مى‌بينى كه مردم به سبب اين خشكسالى چگونه دچار عسرت شده‌اند، پس برويم و بارى از دوش وى سبک كنيم، من مردى از فرزندانش را گرفته و تو مردى از فرزندانش را گرفته و كفالت آنها را از جانب وى برعهده مى‌گيريم. عباس گفت: برخيز، سپس به راه افتاده تا اينكه نزد ابوطالب آمده و به وى گفتند: اما مى‌خواهيم بار سنگينى خانواده‌ات را سبک كنيم تا فرجى براى مردم حاصل شود و اين قحط‌سالى از سر مردم برداشته شود. پس ابوطالب به ايشان گفت: اگر عقيل را براى من بر جاى مى‌گذاريد، هركدام از بقيه را كه خواستيد ببريد. پس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله على را با خود برد و عباس جعفر را با خود برد. از آن پس على عليه السّلام به همراه رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله بود تا اينكه خداى عزّوجل وى را به نبوّت مبعوث فرمود، پس على عليه السّلام به وى ايمان آورده از او پيروى كرده، تصديقش نمود و جعفر همچنان نزد عباس بود تا اينكه اسلام آورد و از وى بى‌نياز گشت. - . علل الشرائع: ۶۷ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ما، [الأمالى] للشيخ الطوسى الْمُفِيدُ عَنِ ابْنِ قُولَوَيْهِ عَنْ أَبِى الْعَيَّاشِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ صَالِحٍ عَنْ سُفْيَانَ بَيَّاعِ الْحَرِيرِ عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: سَأَلْتُهُ مَنْ كَانَ آثَرَ النَّاسِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِيمَا رَأَيْتَ قَالَ مَا رَأَيْتُ أَحَداً بِمَنْزِلَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليه السلام إِنْ كَانَ يَبْعَثُهُ فِى جَوْفِ اللَّيْلِ (۳) فَيَسْتَخْلِى بِهِ حَتَّى يُصْبِحَ هَذَا كَانَ لَهُ عِنْدَهُ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا قَالَ وَ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ يَقُولُ يَا

أَنَسُ تُحِبُّ عَلِيّاً قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ اللَّهِ إِنِّی لَأُحِبُّهُ لِحُبِّکَ إِیَّاهُ فَقَالَ أَمَا إِنَّکَ إِنْ أَحْبَبْتَهُ أَحَبَّکَ اللَّهُ وَ إِنْ أَبْغَضْتَهُ أَبْغَضَکَ اللَّهُ وَ إِنْ أَبْغَضَکَ اللَّهُ أَوْلَجَکَ فِی النَّارِ(۴).

۱- ۱. کتاب سلیم بن قیس: ۱۴۴ و ۱۴۵.

۲- ۲. علل الشرائع: ۶۷.

۳- ۳. فی المصدر: کان یبعثنی فی جوف اللیل إلیه اه.

۴- ۴. أمالی الشیخ: ۱۴۵.

**[ترجمه]عبد المومن انصاری از پدرش روایت کرده گوید: از أنس بن مالك پرسیدم: با توجه به آنچه دیده‌ای، چه کسی نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از کرامت بیشتری برخوردار بود؟ گفت: هیچ کسی را ندیده‌ام که منزلت علی بن ابی طالب علیه السّلام را نزد وی داشته باشد. زیرا در دل شب وی را نزد خود فراخوانده، با او تا صبح خلوت می‌نمود و این کار را تا دم مرگ انجام داد! گوید: و شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله که می‌فرمود: ای انس، آیا تو علی را دوست می‌داری؟ عرض کردم: یا رسول الله، چون شما وی را دوست می‌دارید، من هم او را دوست دارم. فرمود: اگر او را دوست داشته باشی، خداوند تو را دوست خواهد داشت و اگر با وی دشمنی کنی خدا با تو دشمنی می‌کند و چون خدا با تو دشمنی کند، تو را به دوزخ وارد می‌سازد. - . امالی شیخ طوسی: ۱۴۵ -

ص: ۳۱۵

**[ترجمه]

«۲۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ یَحْیَی بْنِ عَلِیٍّ السَّدُوسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَمِّهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَیْنَةَ عَنْ أَبَانٍ وَ مُعَاوِیَةَ بْنِ رَیَّانَ جَمِیعاً عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أَبِی أُمَامَةَ الْبَاهِلِیِّ قَالَ: کُنَّا ذَاتَ یَوْمٍ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ جُلُوساً فَأَتَی عَلِیٌّ علیه السلام فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ وَ قَدْ وَافَقَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قِیَاماً فَلَمَّا رَأَی عَلِیّاً علیه السلام جَلَسَ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَیْهِ فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّکَ أَتَیْتَ وَ وَافَقَ مِنِّی قِیَاماً فَجَلَسْتُ لَکَ أَ فَلَا أُخْبِرُکَ بِبَعْضِ مَا فَضَّلَکَ اللَّهُ بِهِ أُخْبِرُکَ أَنِّی خَتَمْتُ النَّبِیِّینَ وَ خَتَمْتَ (۱) یَا عَلِیُّ الْوَصِیِّینَ وَ حَقٌّ عَلَی اللَّهِ أَنْ لَا یُوقَفَ مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ علیه السلام مَوْقِفاً إِلَّا وَقَفَ مَعَهُ (۲) وَصِیُّهُ یُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ إِنِّی أَقِفُ وَ تُوقَفُ وَ أُسْأَلُ وَ تُسْأَلُ فَأَعِدَّ یَا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ جَوَاباً فَإِنَّمَا أَنْتَ مِنِّی تَزُولُ أَیْنَمَا زُلْتُ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام یَا نَبِیَّ اللَّهِ فَمَا ذَا الَّذِی تُبَیِّنُهُ لِی لِأَهْتَدِیَ بِهُدَاکَ لِی فَقَالَ یَا عَلِیُّ مَنْ یَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَ مَنْ یُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هادِیَ لَهُ وَ إِنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ هَادِیکَ وَ مُعَلِّمُکَ وَ حَقٌّ لَکَ أَنَّ تَعِیَ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثَاقِی وَ مِیثَاقَکَ وَ مِیثَاقَ شِیعَتِکَ وَ أَهْلَ مَوَدَّتِکَ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ فَهُمْ شِیعَتِی وَ ذَوُو مَوَدَّتِی وَ هُمْ ذَوُو الْأَلْبَابِ یَا عَلِیُّ حَقٌّ عَلَی اللَّهِ أَنْ یُنْزِلَهُمْ فِی جَنَّاتِهِ وَ یُسْکِنَهُمْ مَسَاکِنَ الْمُلُوکِ وَ حَقٌّ لَهُمْ أَنْ یَطِیبُوا(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابواُمامه باهلی گوید: روزی در محضر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نشسته بودیم که علی علیه السّلام آمده و وارد مسجد شد و هنگام ورودش رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برپا ایستاده بود، و چون آن حضرت دیدند که علی علیه السّلام نشست، نشست و رو به وی کرده فرمود: یا اباالحسن، آمدنت مصادف با برپا بودن من بود و من به احترام تو نشستم. آیا تو را به برخی امور که خداوند آن‌ها را به شما ارزانی داشته آگاه کنم؟ تو را آگاه می‌کنم که من نبوّت انبیا را ختم کردم و تو ای علی وصایت اوصیا را ختم کردی و بر خدا فرض است که موسی بن عمران را در موقعیتی قرار داده نشود، مگر آنکه یوشع بن نون وصی نیز در همان موقعیت قرار داده شود و من می‌ایستم و تو ایستانده می‌شوی و سئوال می‌شوم و سئوال می‌شوی، پس ای پسر ابوطالب پاسخی آماده کن که تو از منی، به هر طرف که بروم تو هم به همان طرف می‌روی؟ علی علیه السّلام عرض کرد: ای پیامبر خدا، چه چیزی را برای من روشن می‌سازی تا به هدایت شما هدایت یابم؟ فرمود: یا

علی، هر که را خدا هدایت کند، هیچ‌کس نمی‌تواند گمراهش سازد و هرکه را خدا گمراه سازد، هیچ‌کس نمی‌تواند هدایت کند و خدای عزّوجل هادی و معلّم توست و برای تو حق است که دریابی، تحقیقاً خداوند از من، تو و شیعیانت تا روز قیامت پیمان گرفته است که مطیع او باشیم، پس آنان شیعیان و دوستان من و اهل خردند؛ ای علی، بر خداست که ایشان را در بهشت فرود آورد و ایشان را در جایگاه پادشاهان جای دهد و بر ایشان نیز سزاوار است پاک و پاکیزه شوند. - . امالی پسر شیخ طوسی: ۳۵ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ك، [إكمال الدين] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِیٌّ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی غَیْبَتِهِ لَمْ یَعْلَمْ بِهَا أَحَدٌ(۴).

**[ترجمه]اکمال الدین: امام صادق علیه السّلام فرمود: علی علیه السّلام در غیبتی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله داشت و کسی از آن آگاه نشد، همراه بود. - . کمال الدین: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] نَرْوِی: أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام كَانَ یَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا عَطَسَ رَفَعَ اللَّهُ ذِكْرَكَ وَ قَدْ فَعَلَ وَ كَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِذَا عَطَسَ أَعْلَی اللَّهُ كَعْبَكَ وَ قَدْ فَعَلَ (۵).

ص: ۳۱۶

۱- ۱. فی المصدر: و ختمت أنت اه.

۲- ۲. فی المصدر: الا اوقف معه.

۳- ۳. أمالی ابن الشیخ: ۳۵.

۴- ۴. كمال الدین: ۱۹۷.

۵- ۵. فقه الرضا: ۵۳.

**[ترجمه]فقه الرضا: روایت می‌کنیم که امیرالمؤمنین علیه السّلام چون رسول خدا صلی الله علیهِ و آله عطسه می‌کرد، می... گفت: خداوند نامتان را بلندمرتبه گرداند که چنین کرده است. و پیامبرصلی الله علیهِ و آله به امیرمؤمنان اگر عطسه می‌کرد می‌فرمود: خداوند پایه‌ات را بلند گرداند که چنین کرده است. - . فقه الرضا: ۵۳ -

ص: ۳۱۶

**[ترجمه]

«۲۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ حَفْصٍ الْخَثْعَمِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُفَضَّلٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ أَخِیهِ أَسْنَدَهُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ: کَانَ الْوَحْیُ یَنْزِلُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَیْلًا فَلَا یُصْبِحُ حَتَّی یُعْلِمَهُ عَلِیّاً علیه السلام وَ یَنْزِلُ الْوَحْیُ نَهَاراً فَلَا یُمْسِی حَتَّی یُعْلِمَهُ عَلِیّاً علیه السلام(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: عبدالله بن الحسن بن الحسن گوید: چون شب هنگام بر رسول خدا صلی الله علیهِ و آله وحی نازل می‌شد، پیش از آنکه صبح کند علی علیه السّلام را از آن آگاه می‌فرمود و اگر وحی روز نازل می‌شد، پیش از رسیدن شب علی علیه السّلام را از آن مطلّع می‌ساخت. - . امالی پسر شیخ طوسی: ۴۱ -

**[ترجمه]

«۲۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ (۲) قَالَ ذَلِکَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام کَانَ مُهَاجِراً ذَا رَحِمٍ.

تَفْسِیرُ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْإِمَامِ: أَثْبَتَ اللَّهُ تَعَالَی بِهَذِهِ (۳) وَلَایَةَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام لِأَنَّ عَلِیّاً کَانَ أَوْلَی بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ غَیْرِهِ لِأَنَّهُ کَانَ أخوه [أَخَاهُ](۴) فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ لِأَنَّهُ حَازَ مِیرَاثَهُ وَ سِلَاحَهُ وَ مَتَاعَهُ وَ بَغْلَتَهُ الشَّهْبَاءَ وَ جَمِیعَ مَا تَرَکَ وَ وَرِثَ کِتَابَهُ مِنْ بَعْدِهِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا(۵) وَ هُوَ الْقُرْآنُ کُلُّهُ نَزَلَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ کَانَ یُعَلِّمُ النَّاسَ مِنْ بَعْدِ النَّبِیِّ وَ لَمْ یُعَلِّمْهُ أَحَدٌ وَ کَانَ یُسْأَلُ وَ لَا یَسْأَلُ أَحَداً عَنْ شَیْ ءٍ مِنْ دِینِ اللَّهِ وَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَی کِنَانَهَ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِیلَ وَ اصْطَفَی قُرَیْشاً مِنْ کِنَانَهَ وَ اصْطَفَی هَاشِماً مِنْ قُرَیْشٍ وَ لَمْ یَکُنْ لِلْمَشَایِخِ فِی الَّذِی هُوَ صَفْوَهُ الصَّفْوَهِ نَصِیبٌ ثُمَّ إِنَّهُ هَاشِمِیٌّ مِنْ هَاشِمِیَّیْنِ وَ لَمْ یَکُنْ فِی زَمَانِهِ غَیْرُهُ وَ غَیْرُ أَخَوَیْهِ (۶) وَ غَیْرُ ابْنَیْهِ أَبُوهُ أَبُو طَالِبِ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ أُمُّهُ فَاطِمَهُ بِنْتُ أَسَدِ بْنِ هَاشِمٍ.

وَ فِی حَدِیثٍ: أَنَّهُ اختلف [اخْتَلَطَتْ](۷) أُمُّهُ بِرَسُولِ اللَّهِ إِلَی مَعَدِّ بْنِ عَدْنَانَ [مِنْ] ثَلَاثٍ وَ عِشْرِینَ قَرَابَهً(۸) تَتَّصِلُ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی

الله علیه و آله مِنْ جِهَهِ الْأُمَّهَاتِ وَ لَا أَحَدٌ یُشَارِکُ فِی ذَلِکَ وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ابْنُ

۱- ۱. أمالی ابن الشیخ: ۴۱.

۲- ۲. سوره الأنفال: ۷۵. سوره الأحزاب: ۶.

۳- ۳. فی المصدر: بهذه الآیه.

۴- ۴.« کان» هنا تامّه لا تعمل.

۵- ۵. سوره فاطر: ۳۲.

۶- ۶. کذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر« و غیر إخوته» فتأمل.

۷- ۷. فی المصدر: اختلطت ظ.

۸- ۸. فی المصدر: من ثلاث و عشرین قرابه.

عَمِّهِ مِنْ وَجْهَيْنِ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ وَ مِنْ أَبِی طَالِبٍ وَ مِنِ اتِّصَالِ أُمِّهِ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ تِلْکَ الْجِهَاتِ (۱) فِی الْأُمَّهَاتِ وَ صَارَ عَلِیٌّ ابْنَهُ مِنْ وَجْهَیْنِ أَوَّلُهُمَا أَنَّهُ رَبَّاهُ حَتَّی قَالَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ أَسَدٍ کُنْتُ مَرِیضَهً فَکَانَ مُحَمَّدٌ یُمِصُّ عَلِیّاً لِسَانَهُ فِی فِیهِ فَیَرْضَعُ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ الثَّانِی أَنَّ خَتَنَ الرَّجُلِ ابْنُهُ وَ لِهَذَا یُهَنَّأُ الرَّجُلُ إِذَا وُلِدَتْ لَهُ بِنْتٌ فَیُقَالُ هَنَّأَکَ الْخَتَنُ.

نَهْجُ الْبَلَاغَهِ: وَ قَالَ قَائِلٌ إِنَّکَ یَا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ عَلَی هَذَا الْأَمْرِ لَحَرِیصٌ فَقُلْتُ بَلْ أَنْتُمْ وَ اللَّهِ أَحْرَصُ وَ أَبْعَدُ وَ أَنَا أَخَصُّ وَ أَقْرَبُ وَ إِنَّمَا طَلَبْتُ حَقّاً لِی وَ أَنْتُمْ تَحُولُونَ بَیْنِی وَ بَیْنَهُ وَ تَضْرِبُونَ وَجْهِی دُونَهُ فَلَمَّا قَرَّعْتُهُ بِالْحُجَّهِ فِی الْمَلَإِ الْحَاضِرِینَ بُهِتَ لَا یَدْرِی مَا یُجِیبُنِی.

العزه عن الجاحظ: أربعه رأوا رسول الله صلی الله علیه و آله فی نسق عبد المطلب و أبو طالب و علی و الحسن (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: زید بن علی علیه السّلام در قول خدای متعال:«وَ أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَی بِبَعْض» - . انفال / ۷۵، احزاب / ۶ - { و خویشاوندان نسبت به یکدیگر [از دیگران] در کتاب خدا سزاوارترند.} فرمود: او علی بن ابی طالب علیه السّلام بود، مهاجری بود که با رسول خدا صلی الله علیه و آله پیوند خویشاوندی داشت.

تفسیر جابر بن یزید از امام آورده است: خداوند با این آیه ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام را اثبات فرموده، زیرا علی از دیگری به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سزاوارتر بود، چون در دنیا و آخرت برادر وی بود، زیرا میراث، سلاح، اثاثیه، استر او شهباء و هر آنچه را که آن حضرت داشت، به ارث برد، بعد از او کتابش را به ارث برد، خدای متعال می‌فرماید:«ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتَابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنَا مِنْ عِبَادِنَا» - . فاطر / ۳۲ - {سپس این کتاب را به آن بندگان خود که [آنان را] برگزیده بودیم} و آن عبارت است از کُلّ قرآن که بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نازل گشت و او پس از پیامبر مردم را تعلیم می‌داد و کسی وی را تعلیم نداد. از وی پرسیده می‌شد و از کسی درباره دین خدا نمی‌پرسید، و خداوند از فرزندان اسماعیل «کنانه» را برگزید و از کنانه «قریش» را برگزید و از قریش «هاشم» را برگزید، و مشایخ دیگر از آن کسی که برگزیده ی برگزیدگان بود نصیبی نداشتند، از طرفی، او یک هاشمی است که از پدرو مادری هاشمی زاده شده در زمان وی کسی جز او و برادرانش و دو پسرش از چنین امتیازی برخوردار نبود. پدرش ابوطالب بن عبدالمطّلب بن هاشم بود و مادرش فاطمه بنت اسد بن‌هاشم.

و در حدیثی آمده است که مادر وی تا بیست و سه پشت که به معدّ بن عدنان برسد، از طرف مادران با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله قرابت داشت. و کسی در این نسب به پای وی نمی‌رسد و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از دو وجه عموزاده وی بود؛

ص: ۳۱۷

از عبدالله و از ابوطالب، و از پیوند خوردن مادرش به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از این جهت‌ها از طریق مادران؛ و علی از دو وجه فرزند او به شمار می‌رفت: نخست اینکه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله وی را پرورد به طوری که فاطمه بنت اسد گوید: بیمار بودم، از این رو محمّد زبان در دهان علی می گذاشت تا بمکد و به اذن خدا شیر می‌نوشید و دوم اینکه علی داماد پیامبر بود و از این روست که اگر مردی صاحب دختر شود به وی گفته می‌شود: قدم دامادت مبارک!

نهج البلاغه: گوینده‌ای گفت: ای پسر ابوطالب، تو حرص خلافت داری! گفتم: بلکه به خدا سوگند این شما هستید که بدان

آزمندتریـد و دورتر و من بدان مخصوص‌ترم و به وی نزدیک‌تر-، من حقّم را مطالبه کردم و شـما مانع از آن می‌شوید که من به حقّم برسم. پس چون در جمع حاضران با برهان او را مغلوب کردم، مبهوت شده نمی‌دانست چه پاسخی به من دهد.

العزّة: از حافظ آورده است که چهارتن رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را در نسق دیده‌اند عبدالمطّلب، ابوطالب، علی و حسن. -. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۵۵-۳۵۴ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ص، [قصـص الأنبیـاء علیهم السـلام] الصَّدُوقُ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ یَزِیـدَ الْکُنَاسِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام قَالَ: لَیْسَ تَبْقَی الْأَرْضُ یَا أَبَا خَالِدٍ یَوْماً وَاحِداً بِغَیْرِ حُجَّةٍ لِلَّهِ عَلَی النَّاسِ مُنْذُ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ علیه السلام قُلْتُ أَ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عَلَیْهِ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ حُجَّةً مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَی (۳) هَذِهِ الْأُمَّةِ فِی حَیَاةِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ نَعَمْ وَ کَانَتْ طَاعَتُهُ وَاجِبَةً عَلَی النَّاسِ فِی حَیَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ بَعْدَ وَفَاتِهِ وَ لَکِنَّهُ صَمَتَ وَ لَمْ یَتَکَلَّمْ مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ کَانَتِ الطَّاعَةُ لِرَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله عَلَی أُمَّتِهِ وَ عَلَی عَلِیٍّ مَعَهُمْ فِی حَالِ حَیَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله وَ کَانَ عَلِیٌّ حَکِیماً عَالِماً(۴).

أَقُولُ قَدْ مَرَّ فِی بَابِ کِتَابَةِ أَسْمَائِهِمْ علیهم السلام عَلَی السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ وَ غَیْرِهِمَا عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُعَاوِیَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِذَا قَالَ أَحَدُکُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَلْیَقُلْ عَلِیٌّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَلِیُّ اللَّهِ.

**[ترجمه]قصـص الانبیاء: یزیـد کناسـی از امام باقر علیه السّـلام روایت کرده است که فرمود: ای ابوخالد، زمین از بدو خلقت آدم صـلوات الله علیه حتّی یـک روز خـالی از حجّت بر مردم نبوده است. عرض کردم: آیـا علی بن ابی طـالب علیه الصـلاة و السّلام از جانب خدا و رسول او در حیاة پیامبر صَلی الله علیهِ و آله بر این اُمّت حجّت بوده است؟ فرمود: آری، در حیات رسول خـدا صَلی الله علیهِ و آله و بعد از وفاتش اطاعت از او واجب بوده است. لیکن آن حضـرت با وجود پیامبرصَلی الله علیهِ و آله سکوت فرمود و سـخنی بر زبـان نرانـد. و اطـاعت از رسول خـدا صَلی الله علیهِ و آله در حیات ایشان بر اُمّت واجب بود و علی علیه السّلام نیز جزء اُمّت بود و در آن زمان علی حکیمی عالِم بود. -. قصص الأنبیاء ، نسخه خطی -

می گویم: در باب نوشـته شدن نام‌های ایشان بر آسمان‌ها و زمین‌ها چنین گذشت که قاسم بن معاویه از امام صادق علیه السّلام روایـت کرده کـه آن حضـرت فرمـود: هرگـاه کسـی از شـما گفـت:« لاـ إلـه إلّا الله محمّـد رسـول الله» در ادامـه بگویـد« علیٌّ امیرالمؤمنین ولیّ الله».

**[ترجمه]

«۲۷»

فض، [کتاب الروضه] عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

ص: ۳۱۸

۱- ۱. فی المصدر: فی تلک الجهات.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۵۴ و ۳۵۵.

۳- ۳. علی ظ.

۴- ۴. قصص الأنبیاء مخطوط.

تَفَتَّحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَ مَنْ تَلَاهَا بِمُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ تَهَلَّلَ (۱) وَجْهُ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ وَ اسْتَبْشَرَ بِذَلِكَ وَ مَنْ تَلَاهَا بِعَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ كَانَتْ بِعَدَدِ قَطْرِ الْمَطَرِ(۲).

**[ترجمه]كتاب الروضة: ابن عباس گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هركس بگويد:«لا إله إلّا الله»

ص: ۳۱۸

درهای آسمان به رويش گشوده می‌شود و هركس به دنبال آن بگويد:«محمّدٌ رسول الله» رخسار حق سبحانه و تعالی درخشان می‌شود و بدان بشارت می‌يابد، و هركس آن را با «علی ولیّ الله» ادامه دهد، خداوند گناهان او را حتی اگر به اندازه قطره‌های باران باشند، خواهد آمرزيد. - . الروضة: ۲ -

**[ترجمه]

«۲۸»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْمُغِيرَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ أَحَبُّ أَعْمَامِي إِلَيَّ حَمْزَةُ(۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام صادق علیه السّلام از پدرانش علیهم السّلام از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آورده است كه: محبوب‌ترين برادرانم به من علی بن ابی طالب و محبوب‌ترين عموهايم به من حمزه است. - . امالی صدوق: ۳۳۰ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو وَ ابْنُ الصَّلْتِ مَعاً عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي هَارُونَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ فَقَالَ جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ وَ أَنَا مِنْكُمَا(۴).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من است و من از او؛ پس جبرئيل فرمود: يا محمّد، من هم از شما دو نفر هستم. - . امالی شيخ طوسی: ۱۷۰ و ۲۱۳ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی الْحَفَّارُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ

حَسَنٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ أَبِی هَاشِمٍ الرُّمَّانِیِّ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ رَأْسِی مِنْ بَدَنِی (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من به سر از بدنم می‌ماند. - . امالی شیخ طوسی: ۲۲۶- - ۲۲۵

**[ترجمه]

«۳۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَیٍّ عَنْ أَبِی عَرُوبَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّی عَنِ الْمُعْتَمِرِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی مَخْلَدٍ(۶) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ كَفُّهُ فِی كَفِّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هُوَ یُقَبِّلُهُ (۷) فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مَنْزِلَهُ عَلِیٍّ مِنْكَ فَقَالَ كَمَنْزِلَتِی مِنَ اللَّهِ (۸).

**[ترجمه]امالی طوسی: عبدالله بن مسعود گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را در حالی دیدم که دست در دست علی بن ابی طالب علیه السّلام گذاشته بود و او آن را می‌بوسید، پس عرض کردم: یا رسول الله، منزلت علی نزد شما چگونه است؟ فرمود: به مانند منزلت من نزد خدا. - . امالی شیخ طوسی: ۱۴۱ -

**[ترجمه]

«۳۲»

نهج، [نهج البلاغه]: وَ لَقَدْ عَلِمَ الْمُسْتَحْفَظُونَ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أَنِّی لَمْ أَرُدَّ عَلَی اللَّهِ وَ عَلَی رَسُولِهِ سَاعَهً قَطُّ وَ لَقَدْ وَاسَیْتُهُ بِنَفْسِی فِی الْمَوَاطِنِ الَّتِی تَنْكُصُ (۹) فِیهَا الْأَبْطَالُ وَ تَتَأَخَّرُ الْأَقْدَامُ

ص: ۳۱۹

۱- ۱. تهلل الوجه أو السحاب: تلالا.

۲- ۲. الروضه: ۲.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۳۳۰.

۴- ۴. أمالی الشیخ: ۱۷۰ و ۲۱۳.

۵- ۵. أمالی الشیخ: ۲۲۵ و ۲۲۶.

۶- ۶. فی المصدر: عن أبی مجلز.

۷- ۷. فی المصدر: و هو یقلبه.

۸- ۸. أمالی الشیخ: ۱۴۱.

٩- ٩. نكص عن الامر: أحجم عنه.

نَجِدَهٌ أَكْرَمَنِی اللَّهُ بِهَا وَ لَقَدْ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ رَأْسَهُ لَعَلَی صَدْرِی وَ قَدْ سَالَتْ نَفْسُهُ فِی کَفِّی فَأَمْرَرْتُهَا عَلَی وَجْهِی وَ لَقَدْ وُلِّیتُ غُسْلَهُ صلی الله علیه و آله وَ الْمَلَائِکَهُ أَعْوَانِی فَضَجَّتِ الدَّارُ وَ الْأَفْنِیَهُ مَلَأٌ یَهْبِطُ وَ مَلَأٌ یَعْرُجُ وَ مَا فَارَقَتْ سَمْعِی هَیْنَمَهٌ مِنْهُمْ یُصَلُّونَ عَلَیْهِ

حَتَّی وَارَیْنَاهُ فِی ضَرِیحِهِ فَمَنْ ذَا أَحَقُّ بِهِ مِنِّی حَیّاً وَ مَیِّتاً فَانْفُذُوا عَلَی بَصَائِرِکُمْ وَ لْتَصْدُقْ نِیَّاتُکُمْ فِی جِهَادِ عَدُوِّکُمْ فَوَ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنِّی لَعَلَی جَادَّهِ الْحَقِّ وَ إِنَّهُمْ لَعَلَی مَزَلَّهِ الْبَاطِلِ أَقُولُ مَا تَسْمَعُونَ وَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِی وَ لَکُمْ (۱).

**[ترجمه]نهج البلاغه: اصحاب و یاران حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله و سلّم که حافظان اسرار او می باشند، می دانند که من حتی برای یک لحظه هم مخالف فرمان خدا و رسول او نبودم، بلکه با جان خود پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را یاری کردم. در جاهایی که شجاعان قدم هایشان می لرزید، و فرار می کردند،

ص: ۳۱۹

آن دلیری و مردانگی را خدا به من عطا فرمود. رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم در حالی که سرش بر روی سینه ام بود قبض روح گردید، و جان او در کف من روان شد آن را بر چهره خویش کشیدم.متصدّی غسل پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم من بودم، و فرشتگان مرا یاری می کردند، گویا در و دیوار خانه فریاد می زد. گروهی از فرشتگان فرود می آمدند و گروهی دیگر به آسمان پرواز می کردند.گوش من از صدای آهسته آنان که بر آن حضرت نماز می خواندند، پر بود، تا آنگاه که او را در حجره اش دفن کردیم. چه کسی به آن حضرت در زندگی و مرگ از من سزاوارتر است؟ پس ای مردم! با دل بینا حرکت کنید، و نیّت خویش را در جهاد با دشمن راست بدارید.سوگند به خدایی که جز او خدایی نیست، من بر جادّه حق می روم، و دشمنان من بر پرتگاه باطلند، می گویم آنچه را می شنوید، و برای خود و شما از خدا طلب آمرزش دارم. - . نهج البلاغه (عبده، چ مصر) ۱: ۴۳۳-۴۳۲ -

**[ترجمه]

توضیح

المستحفظون الضابطون لأحوال النبی صلی الله علیه و آله المطلعون علی سیرته أو علماء الصحابه لأنهم استحفظوا الکتاب و السنه و النجده الشجاعه و الهینمه الکلام الخفی لا یفهم.

**[ترجمه]المستحفظون: ثبت کنندگان احوال پیامبر و آگاهان بر سیره آن حضرت یا علمای صحابه، زیرا آن‌ها بودند که کتاب و سنّت را ثبت کردند. النجدهٔ: شجاعت. الهینمه: سخن آهسته که فهمیده نشود.

**[ترجمه]

«۳۳»

نهج، [نهج البلاغه]: أَنَا وَضَعْتُ بِكَلَاكِلِ الْعَرَبِ (۲) وَ كَسَرْتُ نَوَاجِمَ قُرُونِ رَبِيعَهَ وَ مُضَرَ وَ قَدْ عَلِمْتُمْ مَوْضِعِی مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالْقَرَابَهِ الْقَرِیبَهِ وَ الْمَنْزِلَهِ الْخَصِیصَهِ وَضَعَنِی فِی حَجْرِهِ وَ أَنَا وَلِیدٌ(۳) یَضُمُّنِی إِلَی صَدْرِهِ وَ یَکْنُفُنِی فِی فِرَاشِهِ (۴) وَ یُمِسُّنِی جَسَدَهُ وَ یُشِمُّنِی عَرْفَهُ وَ کَانَ یَمْضَغُ الشَّیْ ءَ ثُمَّ یُلْقِمُنِیهِ وَ مَا وَجَدَ لِی کَذْبَهً فِی قَوْلٍ وَ لَا خَطْلَهً فِی فِعْلٍ وَ لَقَدْ قَرَنَ اللَّهُ بِهِ صلی الله علیه و آله مِنْ لَدُنْ کَانَ فَطِیماً(۵) أَعْظَمَ مَلَکٍ مِنْ مَلَائِکَتِهِ یَسْلُکُ بِهِ طَرِیقَ الْمَکَارِمِ وَ مَحَاسِنَ أَخْلَاقِ الْعَالَمِ لَیْلَهُ وَ نَهَارَهُ وَ لَقَدْ کُنْتُ أَتَّبِعُهُ اتِّبَاعَ الْفَصِیلِ أَثَرَ أُمِّهِ یَرْفَعُ لِی فِی کُلِّ یَوْمٍ عَلَماً مِنْ أَخْلَاقِهِ (۶) وَ یَأْمُرُنِی بِالاقْتِدَاءِ بِهِ وَ لَقَدْ کَانَ یُجَاوِرُ فِی کُلِّ سَنَهٍ بِحِرَاءَ فَأَرَاهُ وَ لَا یَرَاهُ غَیْرِی وَ لَمْ یَجْمَعْ بَیْتٌ وَاحِدٌ یَوْمَئِذٍ فِی الْإِسْلَامِ غَیْرَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ خَدِیجَهَ وَ أَنَا ثَالِثُهُمَا أَرَی نُورَ الْوَحْیِ وَ الرِّسَالَهِ وَ أَشَمُّ رِیحَ النُّبُوَّهِ وَ لَقَدْ سَمِعْتُ رَنَّهَ الشَّیْطَانِ حِینَ نَزَلَ الْوَحْیُ عَلَیْهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذِهِ الرَّنَّهُ فَقَالَ هَذَا الشَّیْطَانُ

۱- ۱. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۱: ۴۳۲ و ۴۳۳.

۲- ۲. فی المصدر: أنا وضعت فی الصغر بکلاکل العرب.

۳- ۳. فی المصدر: و أنا ولد.

۴- ۴. فی المصدر: إلی فراشه.

۵- ۵. فی المصدر: من لدن أن کان فطیما.

۶- ۶. فی المصدر: من أخلاقه علما.

قَدْ أَيِسَ مِنْ عِبَادَتِهِ إِنَّکَ تَسْمَعُ مَا أَسْمَعُ وَ تَرَى مَا أَرَى إِلَّا أَنَّکَ لَسْتَ بِنَبِيٍّ وَ لَكِنَّکَ وَزِيرٌ وَ إِنَّکَ لَعَلَى خَيْرٍ وَ لَقَدْ كُنْتُ مَعَهُ صلى الله عليه و آله لَمَّا أَتَاهُ الْمَلَأُ مِنْ قُرَيْشٍ فَقَالُوا لَهُ يَا مُحَمَّدُ إِنَّکَ قَدِ ادَّعَيْتَ عَظِيماً لَمْ يَدَّعِهِ آبَاؤُکَ وَ لَا أَحَدٌ مِنْ بَيْتِکَ وَ نَحْنُ نَسْأَلُکَ أَمْراً إِنْ أَجَبْتَنَا إِلَيْهِ وَ أَرَيْتَنَاهُ عَلِمْنَا أَنَّکَ نَبِيٌّ وَ رَسُولٌ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ عَلِمْنَا أَنَّکَ سَاحِرٌ كَذَّابٌ فَقَالَ صلى الله عليه و آله لَهُمْ وَ مَا تَسْأَلُونَ قَالُوا تَدْعُو لَنَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ حَتَّى تَنْقَلِعَ بِعُرُوقِهَا وَ تَقِفَ بَيْنَ يَدَيْکَ فَقَالَ ص إِنَّ اللَّهَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَ إِنْ فَعَلَ اللَّهُ ذَلِکَ لَكُمْ (١) أَ تُؤْمِنُونَ وَ تَشْهَدُونَ بِالْحَقِّ قَالُوا نَعَمْ قَالَ فَإِنِّي سَأُرِيكُمْ مَا تَطْلُبُونَ وَ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكُمْ لَا تَفِيئُونَ إِلَى خَيْرٍ وَ أَنَّ فِيكُمْ مَنْ يُطْرَحُ فِي الْقَلِيبِ (٢) وَ مَنْ يُحَزِّبُ الْأَحْزَابَ ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله يَا أَيَّتُهَا الشَّجَرَةُ إِنْ كُنْتِ تُؤْمِنِينَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ تَعْلَمِينَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَانْقَلِعِي بِعُرُوقِکِ حَتَّى تَقِفِي بَيْنَ يَدَيَّ بِإِذْنِ اللَّهِ فَوَ الَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ لَانْقَلَعَتْ بِعُرُوقِهَا وَ جَاءَتْ وَ لَهَا دَوِيٌّ شَدِيدٌ وَ قَصْفٌ كَقَصْفِ

أَجْنِحَهِ الطَّيْرِ حَتَّى وَقَفَتْ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ مُرَفْرِفَةً وَ أَلْقَتْ بِغُصْنِهَا الْأَعْلَى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ بِبَعْضِ أَغْصَانِهَا عَلَى مَنْكِبِي وَ كُنْتُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَمَّا نَظَرَ الْقَوْمُ إِلَى ذَلِکَ قَالُوا عُلُوّاً وَ اسْتِكْبَاراً فَمُرْهَا فَلْيَأْتِکَ نِصْفُهَا وَ يَبْقَى نِصْفُهَا فَأَمَرَهَا بِذَلِکَ فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ نِصْفُهَا كَأَعْجَبِ إِقْبَالٍ وَ أَشَدِّهِ دَوِيّاً فَكَادَتْ تَلْتَفُّ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالُوا كُفْراً وَ عُتُوّاً فَمُرْ هَذَا النِّصْفَ فَلْيَرْجِعْ إِلَى نِصْفِهِ كَمَا كَانَ فَأَمَرَهُ فَرَجَعَ فَقُلْتُ أَنَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِنِّي أَوَّلُ مُؤْمِنٍ بِکَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ أَوَّلُ مَنْ أَقَرَّ بِأَنَّ الشَّجَرَةَ فَعَلَتْ مَا فَعَلَتْ بِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى تَصْدِيقاً لِنُبُوَّتِکَ وَ إِجْلَالًا لِكَلِمَتِکَ فَقَالَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ بَلْ سَاحِرٌ كَذَّابٌ عَجِيبُ السِّحْرِ خَفِيفٌ فِيهِ وَ هَلْ يُصَدِّقُکَ فِي أَمْرِکَ إِلَّا مِثْلُ هَذَا يَعْنُونَنِي وَ إِنِّي لَمِنْ قَوْمٍ لَا تَأْخُذُهُمْ فِي اللَّهِ لَوْمَةُ لَائِمٍ سِيمَاهُمْ سِيمَاءُ الصِّدِّيقِينَ وَ كَلَامُهُمْ كَلَامُ الْأَبْرَارِ عُمَّارُ اللَّيْلِ وَ مَنَارُ النَّهَارِ مُتَمَسِّكُونَ بِحَبْلِ الْقُرْآنِ يُحْيُونَ سُنَنَ اللَّهِ وَ سُنَنَ رَسُولِهِ لَا يَسْتَكْبِرُونَ وَ لَا يَعْلُونَ وَ لَا يَغُلُّونَ (٣) وَ لَا يُفْسِدُونَ قُلُوبُهُمْ فِي الْجِنَانِ وَ أَجْسَادُهُمْ

١- ١. فی المصدر: فان فعل اللّه لکم ذلک.

٢- ٢. القلیب: البئر، و المراد منه قلیب بدر طرح فیه نیف و عشرون من أکابر قریش.

٣- ٣. یمکن أن یقرأ بتشدید اللام من« غل یغل» أی لا یخونون؛ و یمکن أن یقرأ بتخفیفها من« غلا یغلو».

فِی الْعَمَلِ (۱).

**[ترجمه]نهج البلاغه: من بزرگان عرب را به خاک افکندم، و شجاعان دو قبیله معروف «ربیعه» و «مضر» را در هم شکستم! شما موقعیّت مرا نسبت به رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم در خویشاوندی نزدیک، در مقام و منزلت ویژه می دانید، پیامبر مرا در دامن خویش می نشاند، در حالی که کودک بودم مرا در آغوش خود می گرفت، و در بستر مخصوص خود می خوابانید، بدنش را به بدن من می چسباند، و بوی پاکیزه خود را به مشام من می‌رساند، و گاهی غذایی را میجوید و آن را لقمه لقمه در دهانم می گذارد، هرگز دروغی در گفتار من، و اشتباهی در کردارم نیافت. از همان لحظه ای که پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم را از شیر گرفتند، خداوند بزرگ ترین فرشته (جبرئیل) خود را مأمور تربیت پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم کرد تا شب و روز، او را به راه های بزرگواری و راستی و اخلاق نیکو راهنمایی کند، و من همواره با پیامبر بودم چونان فرزند شتری که همواره با مادر است، پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم هر روز نشانه تازه ای از اخلاق نیکو را برایم آشکار می فرمود، و به من فرمان می داد که به او اقتداء نمایم. پیامبر مدتی از هر سال را در غار حراء می گذراند، تنها من او را مشاهده می کردم، و کسی جز من او را نمی دید، در آن روزها، در هیچ خانه اسلام راه نیافت جز خانه رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم که خدیجه هم در آن بود و من سوّمین آنان بودم. من نور وحی و رسالت را می دیدم، و بوی نبوّت را می بوییدم من هنگامی که وحی بر پیامبر فرود می آمد، ناله شیطان را شنیدم، گفتم ای رسول خدا، این ناله کیست؟ گفت: شیطان است

ص: ۳۲۰

که از پرستش خویش مأیوس گردید و فرمود: «علی! تو آنچه را من می شنوم، می شنوی، و آنچه را که من می بینم، می بینی، جز اینکه تو پیامبر نیستی، بلکه وزیر من بوده و به راه خیر می روی من با پیامبر بودم آنگاه که سران قریش نزد او آمدند و گفتند: «ای محمد! تو ادّعای بزرگی کردی، که هیچیک از پدران و خاندانت نکردند، ما از تو معجزه ای می خواهیم، اگر پاسخ مثبت داده، انجام دهی، می دانیم که تو پیامبر و فرستاده خدایی، و اگر از انجام آن سرباز زنی، خواهیم دانست که ساحر و دروغگویی» پس پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود «شما چه می خواهید؟» گفتند: «این درخت را بخوان تا از ریشه کنده شود و در پیش تو بایستد» پیامبر فرمود: خداوند بر همه چیز تواناست. حال اگر خداوند این کار را بکند آیا ایمان می آورید؟ و به حق شهادت می دهید؟گفتند: آری، پیامبر فرمود: من بزودی نشانتان می دهم آنچه را که درخواست کردید، و همانا بهتر از هر کس می دانم که شما به خیر و نیکی باز نخواهید گشت، زیرا در میان شما کسی است که کشته شده و در چاه «بدر» دفن خواهد شد، و کسی است که جنگ احزاب را تدارک خواهد کرد. سپس به درخت اشاره کرد و فرمود: «ای درخت! اگر به خدا و روز قیامت ایمان داری، و می دانی من پیامبر خدایم، از زمین با ریشه هایت در آی، و به فرمان خدا در پیش روی من قرار گیر» سوگند به خدایی که پیامبر را به حق مبعوث کرد، درخت با ریشه هایش از زمین کنده شده، و پیش آمد که با صدای شدید چونان به هم خوردن بال پرندگان، جلو آمد و در پیش روی پیامبر صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ایستاد که برخی از شاخه های بلند خود را بر روی پیامبر و بعضی دیگر را روی من انداخت و من در طرف راست رسول خدا ایستاده بودم. وقتی سران قریش این منظره را مشاهده کردند، با کبر و غرور گفتند: «به درخت فرمان ده، نصفش جلوتر آید، و نصف دیگر در جای خود بماند» پیامبرصلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمان داد. نیمی از درخت با وضعی شگفت آور و صدایی سخت

به پیامبر نزدیک شد گویا می خواست دور آن حضرت بپیچد، امّا سران قریش از روی کفر و سرکشی گفتند: «فرمان ده این نصف باز گردد و به نیم دیگر ملحق شود، و به صورت اول در آید» پیامبر دستور داد و چنان شد. من گفتم: لا اله الا اللّه، ای رسول خدا من نخستین کسی هستم که به تو ایمان آوردم، و نخستین فردی هستم اقرار می کنم که درخت با فرمان خدا برای تصدیق نبوّت، و بزرگداشت دعوت رسالت، آنچه را خواستی انجام

داد. امّا سران قریش همگی گفتند: «او ساحری است دروغگو، که سحری شگفت آور دارد، و سخت با مهارت است».و خطاب به پیامبر گفتند: «آیا نبوّت تو را کسی جز امثال علی علیه السّلام باور می کند؟» و همانا من از کسانی هستم که در راه خدا از هیچ سرزنشی نمی ترسند، کسانی که سیمای آنها سیمای صدّیقان، و سخنانشان، سخنان نیکان است، شب زنده داران و روشنی بخشان روزند، به دامن قرآن پناه برده سنّت های خدا و رسولش را زنده می کنند، نه تکبّر و خود پسندی دارند، و نه بر کسی برتری می جویند، نه خیانتکارند و نه در زمین فساد می کنند، قلب هایشان در بهشت، و پیکرهایشان سرگرم

ص: ۳۲۱

اعمال پسندیده است. - . نهج البلاغه:(عبده، چ مصر)۱ : ۴۱۹- ۴۱۶ -

**[ترجمه]

بیان

الکلاکل الصدور الواحده کلکل و المعنی أنی أذللتهم و صرعتهم إلی الأرض أو أنختهم للحمل علیهم و نجم النبت أی طلع و ظهر قال عبد الحمید بن أبی الحدید فی شرح هذه الخطبه فإن قلت أما قهره لمضر فمعلوم فما حال ربیعه و لم یعرف (۲) أنه قتل منهم أحدا قلت بلی قد قتل بیده و بجیشه کثیرا من رؤسائهم فی صفین و الجمل و قد تقدم ذکر أسمائهم من قبل و هذه الخطبه خطب بها بعد انقضاء أمر النهروان و العرف بالفتح الریح الطیبه و مضغ الشی ء یمضغه بفتح الضاد و الخطله فی الفعل الخطأ فیه و إیقاعه علی غیر وجهه و حراء(۳) جبل بمکه معروف و الرنه الصوت و القرابه القریبه بینه و بین رسول الله صلی الله علیه و آله و المنزله الخصیصه أنه ابن عمه دنیا(۴) و أن أبویهما أخوان لأب و أم دون غیرهما من بنی عبد المطلب إلا الزبیر ثم إن أباه کفل رسول الله صلی الله علیه و آله دون غیره من الأعمام و رباه من بنی هاشم ثم ما کان بینهما من المصاهره التی أفضت إلی النسل الأطهر دون غیره من الأصهار و نحن نذکر ما ذکره أرباب السیره من معانی هذا الفصل.

روی الطبری فی تاریخه قال حدثنا ابن حمید قال حدثنا سلمه قال حدثنی محمد بن إسحاق قال حدثنی عبد الله بن نجیح عن مجاهد قال: کان من نعمه الله عز و جل علی علی بن أبی طالب علیه السلام و ما صنع الله له و أراد به من الخیر أن قریشا أصابتهم أزمه شدیده و ساق الحدیث إلی آخر ما مر بروایه الصدوق.

ثُمَّ قَالَ قَالَ الطَّبَرِیُّ ابْنُ حُمَیْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاهُ خَرَجَ إِلَی شِعَابِ مَکَّهَ وَ خَرَجَ مَعَهُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام مُسْتَخْفِیاً مِنْ عَمِّهِ أَبِی طَالِبٍ وَ مِنْ جَمِیعِ أَعْمَامِهِ وَ سَائِرِ قَوْمِهِ فَیُصَلِّیَانِ الصَّلَوَاتِ فِیهَا فَإِذَا أَمْسَیَا رَجَعَا

۱- ۱. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۱: ۴۱۶- ۴۱۹.

۲- ۲. فی المصدر: و لم نعرف.

۳- ۳. بالمد و التخفیف.

۴- ۴. أی انه ابن عمه لحا لاصق النسب.

فَمَكَثَا(۱) مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَمْكُثَا ثُمَّ إِنَّ أَبَا طَالِبٍ عَثَرَ عَلَيْهِمَا يَوْماً وَ هُمَا يُصَلِّيَانِ فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا ابْنَ أَخِي مَا هَذَا الَّذِي أَرَاكَ تَدِينُ بِهِ قَالَ يَا عَمِّ هَذَا دِينُ اللَّهِ وَ دِينُ مَلَائِكَتِهِ وَ دِينُ رُسُلِهِ وَ دِينُ أَبِينَا إِبْرَاهِيمَ أَوْ كَمَا قَالَ بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ رَسُولًا إِلَى الْعِبَادِ وَ أَنْتَ يَا عَمِّ أَحَقُّ مَنْ بَذَلْتُ لَهُ النَّصِيحَةَ وَ دَعَوْتُهُ إِلَى الْهُدَى وَ أَحَقُّ مَنْ أَجَابَنِي إِلَيْهِ وَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ أَوْ كَمَا قَالَ فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ يَا ابْنَ أَخِي إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أُفَارِقَ دِينِي وَ دِينَ آبَائِي وَ مَا كَانُوا عَلَيْهِ وَ لَكِنْ لَا يَخْلُصُ إِلَيْكَ شَيْ ءٌ تَكْرَهُهُ مَا بَقِيتُ.

قَالَ الطَّبَرِيُّ وَ قَدْ رَوَى هَؤُلَاءِ الْمَذْكُورُونَ: أَنَّ أَبَا طَالِبٍ قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السلام يَا بُنَيَّ مَا هَذَا الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ فَقَالَ يَا أَبَتِ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ صَدَّقْتُ بِمَا جَاءَ وَ صَلَّيْتُ لِلَّهِ مَعَهُ قَالَ فَزَعَمُوا أَنَّهُ قَالَ لَهُ أَمَا إِنَّهُ لَا يَدْعُو إِلَّا إِلَى خَيْرٍ فَالْزَمْهُ.

وَ رَوَى الطَّبَرِيُّ فِي تَارِيخِهِ أَيْضاً قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ التِّرْمِذِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا الْعَلَاءُ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَقُولُ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِهِ وَ أَنَا الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ لَا يَقُولُهَا بَعْدِي إِلَّا كَاذِبٌ مُفْتَرٍ صَلَّيْتُ قَبْلَ النَّاسِ سَبْعَ سِنِينَ.

وَ فِي غَيْرِ رِوَايَهِ الطَّبَرِيِّ: أَنَا الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ أَنَا الْفَارُوقُ الْأَوَّلُ وَ أَسْلَمْتُ قَبْلَ إِسْلَامِ أَبِي بَكْرٍ وَ صَلَّيْتُ قَبْلَ صَلَاتِهِ سَبْعَ سِنِينَ.

كَأَنَّهُ علیه السلام لَمْ يَرْتَضِ أَنْ يَذْكُرَ عُمَرَ وَ لَا رَآهُ أَهْلًا لِلْمُقَايَسهِ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ وَ ذَلِكَ لِأَنَّ إِسْلَامَ عُمَرَ كَانَ مُتَأَخِّراً

وَ رَوَى الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبِي عَنْ وَلَدِ رَسُولِ اللَّهِ الذُّكُورِ أَيُّهُمْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَهُ أَشَدَّ حُبّاً فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ سَأَلْتُكَ عَنْ بَنِيهِ فَقَالَ إِنَّهُ كَانَ أَحَبَّ عَلَيْهِ مِنْ بَنِيهِ جَمِيعاً وَ أَرْأَفَ مَا رَأَيْنَاهُ زَايَلَهُ يَوْماً مِنَ الدَّهْرِ مُنْذُ كَانَ طِفْلًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي سَفَرٍ لِخَدِيجَهَ وَ مَا رَأَيْنَا أَباً أَبَرَّ بِابْنٍ مِنْهُ لِعَلِيٍّ وَ لَا ابْناً أَطْوَعَ لِأَبٍ مِنْ عَلِيٍّ لَهُ.

وَ رَوَى الْحُسَيْنُ بْنُ زَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام قَالَ: سَمِعْتُ زَيْداً أَبِي يَقُولُ كَانَ

۱- ۱. في المصدر: فمكثا كذلك اه.

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَمْضَغُ اللَّحْمَهَ وَ التَّمْرَهَ حَتَّی تَلِینَ فَیَجْعَلُهَا(۱) فِی فَمِ عَلِیٍّ وَ هُوَ صَغِیرٌ فِی حَجْرِهِ.

و روی جبیر بن مطعم قال: قال أبی لنا و نحن صبیان بمکه أ لا ترون حب هذا الغلام یعنی علیا لمحمد و اتباعه له دون أبیه و اللات و العزی لوددت أنه ابنی بفتیان بنی نوفل جمیعا(۲).

**[ترجمه]الکلاکِل: سینه‌ها، مفرد آن «کلکل» و معنای عبارت آن است که من آن‌ها را به ذلّت افکند بر زمینشان زدم یا اینکه همچون چهار پاخوابانده تا بارشان کنم، نجم النبت: گیاه رویید و برآمد، عبدالحمید بن ابی الحدید در شرح این خطبه گوید: اگر بگویی: اینکه آن حضرت «مُضَر» را مغلوب ساخته معروف است، لیکن او حتّی یک نفر از«ربیعه» را هم نکشته است؟ می... گویم: بلی کشته است؛ او با دست خود و با سپاه خود بسیاری از سران ایشان را در صفیّن و جَمَل به قتل رسانده و پیش از این آنان را نام برده‌ایم، و این خطبه را پس از جنگ نهروان ایراد فرموده است. العرف (بافتح): نسیم خوشبو. مضغ الشیء یمضغُه (با فتح ضاد): آن چیز را جوید. الخطله فی الفعل: اشتباه کردن و انداختن کار در مسیری نادرست. حراء: نام کوهی شناخته شده در مکه است. الرّنّه : صوت: قرابت و خویشاوندی نزدیک میان آن حضرت و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و منزلت ویژه‌ای که نزد حضرت دارد به اعتبار اینکه نزدیک‌ترین عمو زادگان به اوست و اینکه پدرانشان برادر تنی هستند اما دیگران جز زبیر تنی نیستند (عبدالله و ابوطالب هم از یک پدر و هم از یک مادرند ولی بقیه فرزندان عبدامطّلب جز زبیر از مادران متعددند). از طرفی، از میان عموهای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله این پدر او بود که از بنی‌هاشم سرپرستی آن حضرت را برعهده گرفت و بزرگ کرد، در ضمن آن دو داماد و پدرزن بودند و نسل طاهر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از طریق علی علیه السّلام ادامه یافته نه دیگر دامادها و ما آنچه را که سیره نویسان در این معنا نوشته‌اند، در این فصل ذکر خواهیم کرد:

طبری در تاریخ خود مرفوعاً از مجاهد آورده است که گفت: از جمله نعمت‌های خدای عزّوجل بر علی بن ابی طالب علیه السّلام و اموری که برای وی فراهم نمود و خیر و صلاح وی را در آن قرار داد آن است که قریش دچار قحطسالی سختی شدند (و سخن تا پایان روایت شیخ صدوق ادامه می‌دهد).

باز هم طبری از ابن حمید آورده است که محمّد بن اسحاق ما را روایت کرده که چون وقت نماز فرا رسید رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به سوی درّه‌های مکه می‌رفت و علی بن ابی طالب علیه السّلام با وی می‌رفت در حالی که خود را از دید عمویش ابوطالب و دیگر عموهای خود و نیز قومش، نهان می‌داشت و در آنجا نماز می‌گزاردند و هنگامی که شب میشد باز می گشتند،

ص: ۳۲۲

و تا مدت‌ها به همین شیوه عمل می‌کردند تا اینکه روزی ابوطالب در حالی به آن‌ها برخورد که مشغول نماز بودند، پس به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله عرض کرد: برادرزاده، این چه دینی است که برای خود برگزیده‌ای؟ فرمود: عموجان، این دین خدا، دین فرشتگان، دین پیامبران و دین پدرمان ابراهیم است یا اینکه فرمود: این دینی است که خداوند مرا با آن برای بندگان فرستاده و تو ای عموجان سزاوارترین کسی هستی که خالصانه نصیحتش کنم و وی را به هدایت دعوت نمایم و سزاوارترین کسی هستی که باید مرا اجابت نموده و در آن یاورم باشد. یا آن‌گونه که گفت: پس ابوطالب عرض کرد: برادرزاده، من

نمی‌توانم از دین خود و پدرانم جدا گردم و از رویّه آنان سرپیچی کنم، لیکن تا زنده‌ام اجازه نخواهم داد آسیبی به تو برسد. طبری گوید: همین راویان مذکور آورده‌اند که ابوطالب خطاب به علی علیه السّلام گفت: فرزندم، این چه آیینی است که برای خود اختیار کرده‌ای؟ گفت: پدرجان، به خدا و رسول او ایمان آورده، آنچه را که آورده تصدیق نموده و با وی نماز گزارده‌ام. راوی گوید: گویند ابو طالب به فرزند خود فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله جز به خیر و صلاح دعوت نمی‌... کند، پس دعوت وی را اجابت کن.

و نیز طبری در تاریخ خود گوید: عباد بن عبدالله گفت: علی علیه السّلام را شنیدم که می‌فرمود: من بنده خدا و برادر فرستاده اویم، و صدِّیق اکبر منم، بعد از من کسی جز دروغگوی بهتان‌زن چنین ادّعایی نخواهد کرد. من هفت سال پیش از مردم نماز خوانده‌ام .

طبری در بیش از یک روایت آورده است که علی علیه السّلام فرموده: صدِّیق اکبر منم، فاروق اوّل منم و پیش از آنکه ابوبکر اسلام بیاورد اسلام آوردم و هفت سال قبل از اینکه نماز بخواند، نماز خوانده‌ام و گویی آن حضرت نخواسته که نامی از عمر ببرد و او را در آن حد ندیده است که بخواهد با خود مقایسه کند زیرا اسلام عمر با تأخیر واقع شده بود.

و فضل بن عباس روایت کرده گفت: از پدرم درباره فرزندان ذکور رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پرسیدم و اینکه کدامیک از ایشان را بیشتر دوست می‌داشته است؟ گفت: علی بن ابی طالب علیه السّلام! گفتم: من از فرزندان پیامبر سؤال کردم؟ گفت: علی علیه السّلام را بیشتر از همه فرزندان دوست می‌داشت و نسبت به او مهربان‌تر بود و هرگز ندیدم که از کودکی حتی یک روز از او دور شود مگر اینکه از طرف خدیجه به سفری فرستاده شده باشد، و هیچ پدری را ندیدم که در حق فرزندش نیکوکار تر از پیامبر نسبت به علی باشد و هیچ فرزندی را ندیدم که برای پدرش مطیع تر از علی نسبت به پیامبر باشد.

و حسین بن زید بن علی بن الحسین علیهم السّلام گوید: شنیدم پدرم زید فرمود:

ص: ۳۲۳

رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله گوشت و خرما می‌جوید تا نرم شود سپس آن را در دهان علی علیه السّلام که کودکی در آغوش وی بود، قرار می‌داد.

و جبیر بن معطم گوید: پدرم به ما که کودکانی در مکه بودیم گفت: علاقه این پسر (علیه السّلام) به محمّد و اطاعت وی را از او با وجود پدرش، می‌بینید؟! به لات و عزّی سوگند دوست داشتم پسر من بود و او را به همه پسران نوفل عوض نمی‌کردم. - . شرح النهج ۳: ۳۷۱-۳۶۹ -

**[ترجمه]

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَکَرِیَّا الْمَکِّیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ کَثِیرِ بْنِ طَارِقٍ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَ قَدْ قَدِمَ عَلَیْهِ وَفْدُ أَهْلِ الطَّائِفِ یَا أَهْلَ الطَّائِفِ وَ اللَّهِ لَتُقِیمُنَّ الصَّلَاهَ وَ لَتُؤْتُنَّ الزَّکَاهَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ عَلَیْکُمْ رَجُلًا کَنَفْسِی یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ یَقْصَعُکُمْ (۳) بِالسَّیْفِ فَتَطَاوَلَ لَهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخَذَ بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَأَشَالَهَا(۴) ثُمَّ قَالَ هُوَ هَذَا فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ مَا رَأَیْنَا کَالْیَوْمِ فِی الْفَضْلِ قَطُّ(۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابوذر گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله- در حالی که نمایندگانی از مردم طائف نزد وی آمده بودند- فرمود: ای مردم طائف: شما حتماً باید نماز به پا دارید و زکات بپردازید وگرنه مردی چون خود که خدا و رسولش را دوست می‌دارد و خدا و رسولش نیز او را دوست می‌دارند بر شما می‌انگیزانم تا شما را با شمشیر به قتل آوَرَد! پس اصحاب رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله خود را به آن حضرت نزدیک کرده تا شاید این افتخار را به آن‌ها بدهد، لیکن آن حضرت دست علی را گرفته و بالا برد سپس فرمود: آن مرد این است! پس ابوبکر و عمر گفتند: هرگز روزی چنین پرافتخار برای کسی ندیده بودیم. - . امالی ابن شیخ طوسی: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۳۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ الْبَاغَنْدِیِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ نَاجِیَهَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَزْهَرِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِی هَارُونَ الْعَبْدِیِّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ: أَنَّهُ ذَکَرَ عَلِیّاً فَقَالَ إِنَّهُ کَانَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمَنْزِلَهٍ خَاصَّهٍ وَ لَقَدْ کَانَتْ لَهُ عَلَیْهِ دَخْلَهٌ لَمْ تَکُنْ لِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ (۶).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابوسعید خدری از علی علیه السّلام یاد کرده و گفت: او نزد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله از منزلتی ویژه برخوردار بود. او را هر روز ورودی اختصاصی بر رسول خدا بود که احدی از مردم از چنین امتیازی برخوردار نبودند. - . امالی شیخ طوسی: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ رَجَاءِ بْنِ یَحْیَی عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ (۷) عَنْ هَارُونَ بْنِ عِیسَی عَنْ بَکَّارٍ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدِ بْنِ شُعْبَهَ عَنْ بَکْرِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ الْبَصْرِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله:

۱- ۱. فی المصدر: و یجعلهما.

۲- ۲. شرح النهج ۳: ۳۶۹- ۳۷۱.

۳- ۳. أی یقتلکم.

۴- ۴. أی رفعها.

۵- ۵. أمالی ابن الشیخ: ۱۹.

۶- ۶. أمالی الشیخ: ۳۳.

۷- ۷. فی المصدر: عن عبید اللّه بن الفضل.

يَا عَلِيُّ خَلَقَ اللَّهُ النَّاسَ مِنْ أَشْجَارٍ شَتَّى وَ خَلَقَنِی وَ أَنْتَ مِنْ شَجَرَهٍ وَاحِدَهٍ أَنَا أَصْلُهَا وَ أَنْتَ فَرْعُهَا فَطُوبَی لِعَبْدٍ تَمَسَّکَ بِأَصْلِهَا وَ أَکَلَ مِنْ فَرْعِهَا(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود:

ص: ۳۲۴

یا علی، خداوند مردم را از شجره‌های متفاوت آفرید و من و تو را از یک شجره آفرید، من تنه آن درخت و تو شاخ و برگ آنی، پس خوشا به حال بنده‌ای که به آن تنه تمسّک جوید و از فرع آن بخورد. - . امالی ابن شیخ طوسی:۳۴ -

**[ترجمه]

«۳۷»

یف، الطرائف رَوَی أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ أَخْبَاراً کَثِیرَهً فِی قَوْلِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ.

مِنْهَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَطِیبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِوَفْدِ ثَقِیفٍ حِینَ جَاءَتْهُ (۲): لَتُسْلِمُنَّ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَیْکُمْ رَجُلًا مِنِّی أَوْ قَالَ مِثْلَ نَفْسِی فَلَیَضْرِبَنَّ أَعْنَاقَکُمْ وَ لَیَسْبِیَنَّ ذَرَارِیَّکُمْ وَ لَیَأْخُذَنَّ أَمْوَالَکُمْ قَالَ عُمَرُ فَوَ اللَّهِ مَا اشْتَهَیْتُ الْإِمَارَهَ إِلَّا یَوْمَئِذٍ فَجَعَلْتُ أَنْصِبُ صَدْرِی لَهُ رَجَاءَ أَنْ یَقُولَ هَذَا لِی فَالْتَفَتَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَأَخَذَ بِیَدِهِ ثُمَّ قَالَ هُوَ هَذَا هُوَ هَذَا مَرَّتَیْنِ.

وَ رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ أَیْضاً عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَیْنٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ زَادَ فِیهِ: إِنَّ عَلِیّاً مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ هُوَ وَلِیُّ کُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِی.

وَ رَوَاهُ أَیْضاً أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ عَنْ حُبْشِیِّ بْنِ جُنَادَهَ السَّلُولِیِّ مِنْ طَرِیقَیْنِ یَقُولُ فِی أَحَدِهِمَا عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ لَا یُؤَدِّی عَنِّی إِلَّا أَنَا أَوْ عَلِیٌّ.

وَ رَوَاهُ ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ بِهَذِهِ الْأَلْفَاظِ وَ رَوَی أَیْضاً أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ عَنْ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: لَمَّا قَتَلَ عَلِیٌّ علیه السلام أَصْحَابَ الْأَلْوِیَهِ یَوْمَ أُحُدٍ قَالَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هَذِهِ لَهِیَ الْمُوَاسَاهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِنَّهُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ قَالَ جَبْرَئِیلُ وَ أَنَا مِنْکُمَا یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ رَوَاهُ أَیْضاً مِنْ طَرِیقٍ آخَرَ.

وَ رَوَی أَیْضاً فِی مُسْنَدِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَعْثَیْنِ عَلَی أَحَدِهِمَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ عَلَی الْآخَرِ خَالِدُ بْنُ وَلِیدٍ فَقَالَ إِذَا لَقِیتُمْ (۳) فَعَلِیٌّ عَلَی النَّاسِ وَ إِذَا افْتَرَقْتُمْ فَکُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ عَلَی جُنْدِهِ فَلَقِینَا بَنِی زَیْدٍ مِنَ الْیَمَنِ فَاقْتَتَلْنَا فَظَفِرَ الْمُسْلِمُونَ عَلَی الْمُشْرِکِینَ فَقَتَلْنَا الْمُقَاتِلَهَ وَ سَبَیْنَا الذُّرِّیَّهَ فَاصْطَفَی عَلِیٌّ علیه السلام مِنَ السَّبْیِ (۴) امْرَأَهً لِنَفْسِهِ قَالَ بُرَیْدَهُ وَ کَتَبَ مَعِی خَالِدُ بْنُ الْوَلِیدِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ یُخْبِرُهُ

ص: ۳۲۵

١- ١. أمالی ابن الشیخ: ٣۴.
٢- ٢. فی المصدر: حین جاءوه.
٣- ٣. فی المصدر: إذا التقیتم.
۴- ۴. فی المصدر: من النساء.

بِذَلِکَ فَلَمَّا أَتَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله دَفَعْتُ الْکِتَابَ إِلَیْهِ فَقُرِئَ عَلَیْهِ فَرَأَیْتُ الْغَضَبَ فِی وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا مَکَانُ الْعَائِذِ بِکَ بَعَثْتَنِی مَعَ رَجُلٍ وَ أَمَرْتَنِی أَنْ أُطِیعَهُ فَبَلَّغْتُ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا بُرَیْدَهُ لَا تَقَعْ فِی عَلِیٍّ فَإِنَّهُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ هُوَ وَلِیُّکُمْ بَعْدِی.

وَ رَوَی أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ وَ هُوَ مِنْ رُؤَسَاءِ الْمُخَالِفِینَ هَذَا الْحَدِیثَ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ

وَ فِی رِوَایَهِ بُرَیْدَهَ لَهُ زِیَادَهٌ وَ هِیَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِبُرَیْدَهَ إِیهِ عَنْکَ یَا بُرَیْدَهُ فَقَدْ أَکْثَرْتَ الْوُقُوعَ بِعَلِیٍّ فَوَ اللَّهِ إِنَّکَ لَتَقَعُ بِرَجُلٍ هُوَ أَوْلَی النَّاسِ بِکُمْ بَعْدِی.

وَ فِی الْحَدِیثِ زِیَادَهٌ أُخْرَی: أَنَّ بُرَیْدَهَ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَغْفِرْ لِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله حَتَّی یَأْتِیَ عَلِیٌّ فَلَمَّا جَاءَ عَلِیٌّ طَلَبَ بُرَیْدَهُ أَنْ یَسْتَغْفِرَ لَهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُ أَسْتَغْفِرْ لَهُ فَاسْتَغْفَرَ لَهُ.

وَ فِی الْحَدِیثِ زِیَادَهٌ أُخْرَی: أَنَّ بُرَیْدَهَ امْتَنَعَ مِنْ مُبَایَعَهِ أَبِی بِکْرٍ بَعْدَ وَفَاهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ تَبِعَ عَلِیّاً لِأَجْلِ مَا کَانَ سَمِعَهُ مِنْ نَصِّ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بِالْوَلَایَهِ بَعْدَهُ.

وَ رَوَی مَسْعُودُ بْنُ نَاصِرٍ فِی صَحِیحِ السِّجِسْتَانِیِّ رِوَایَهَ بُرَیْدَهَ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ وَ فِی بَعْضِهَا زِیَادَاتٌ مُهِمَّاتٌ مِنْ ذَلِکَ أَنَّ بُرَیْدَهَ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا سَمِعَ ذَمَّ عَلِیٍّ غَضِبَ غَضَباً لَمْ أَرَهُ غَضِبَ مِثْلَهُ قَطُّ إِلَّا یَوْمَ قُرَیْظَهَ وَ النَّضِیرِ فَنَظَرَ إِلَیَّ وَ قَالَ یَا بُرَیْدَهُ إِنَّ عَلِیّاً وَلِیُّکُمْ بَعْدِی فَأَحِبَّ عَلِیّاً فَقُمْتُ وَ مَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ أَحَبَّ إِلَیَّ مِنْهُ.

وَ مِنْ ذَلِکَ زِیَادَهٌ أُخْرَی: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَطَاءٍ حَدَّثَ بِذَلِکَ حَرْبُ بْنُ سُوَیْدِ بْنِ غَفَلَهَ فَقَالَ کَتَمَکَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَیْدَهَ بَعْضَ الْحَدِیثِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ أَ نَافَقْتَ بَعْدِی یَا بُرَیْدَهُ.

وَ مِنْ ذَلِکَ زِیَادَهٌ أَیْضاً مَعْنَاهَا: أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِیدِ أَمَرَ بُرَیْدَهَ فَأَخَذَ کِتَابَهُ یَقْرَأُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ یَقَعُ فِی عَلِیٍّ علیه السلام [قَالَ یَا بُرَیْدَهُ مَا هَذَا کِتَابُهُ یَقْرَأُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ وَ یَقَعُ فِی عَلِیٍّ علیه السلام](۱) قَالَ بُرَیْدَهُ فَجَعَلْتُ أَقْرَأُ وَ أَذْکُرُ عَلِیّاً علیه السلام فَتَغَیَّرَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ یَا بُرَیْدَهُ وَیْحَکَ أَ مَا عَلِمْتُمْ أَنَّ عَلِیّاً وَلِیُّکُمْ بَعْدِی.

وَ رَوَی الْبُخَارِیُّ فِی صَحِیحِهِ فِی الْجُزْءِ الرَّابِعِ مِنْ أَجْزَاءِ ثَمَانِیَهٍ فِی ثُلُثِهِ الْأَخِیرِ فِی

۱- ۱. الظاهر أن ما بین العلامتین زائد.

بَابِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ: تُوُفِّیَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ عَنْهُ رَاضٍ (۱) یَعْنِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

وَ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ.

وَ رَوَاهُ أَیْضاً الْبُخَارِیُّ فِی صَحِیحِهِ فِی الْجُزْءِ الْخَامِسِ فِی رَابِعِ کُرَّاسٍ مِنْ أَوَّلِهِ مِنَ النُّسْخَهِ الْمَنْقُولَهِ مِنْهَا وَ رَوَاهُ فِی الْجَمْعِ بَیْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ فِی الْجُزْءِ الثَّانِی مِنْ بَابِ مَنَاقِبِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ

فَمِنْهَا عَنْ أَبِی جُنَادَهَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ عَلِیٍّ لَا یُؤَدِّی عَنِّی إِلَّا أَنَا أَوْ عَلِیٌّ.

وَ رَوَاهُ الشَّافِعِیُّ ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ وَ زَادَ فِی مَدَائِحِهِ فِی هَذَا الْمَعْنَی عَلَی کَثِیرٍ مِنَ الرِّوَایَاتِ

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ بِأَسَانِیدِهَا فِی کِتَابِهِ بِمَعْنًی وَاحِدٍ فَمِنْهَا قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مِنِّی مِثْلُ رَأْسِی مِنْ بَدَنِی (۲).

**[ترجمه]الطرائف: احمد بن حنبل در مسند خود روایات بسیاری درباره قول پیامبر صَلی الله علیهِ و آله:« علی از من است و من از او» آورده است از جمله از عبدالله بن خطیب آورده است که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به نمایندگان قبیله ثقیف آن‌گاه که نزد وی آمده بودند، فرمود: آیا اسلام می‌آورید یا اینکه چنان مردی از خودم- یا اینکه فرمود: مردی مانند خودم- را برانگیزانم که گردن‌هایتان را بزند و زنان و فرزندانتان را به اسارت گرفته و اموالتان را به غنیمت بَرَد؟! عمر گفت: به خدا سوگند جز آن روز هرگز میل به امارت نداشته‌ام، پس سینه‌ام را جلوه داده شاید آن حضرت مرا نشان داده و بگوید: این همان مرد است! لیکن آن حضرت رو به طرف علی علیه السّلام برگردانده، دست وی را گرفته و فرمود: این همان است، این همان است- دو بار. باز احمد بن حنبل آن را از عمران بن حصین از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده و بر آن افزوده است: همانا علی از من است و من از اویم، و او بعد از من ولیّ هر مؤمنی است نیز احمد بن حنبل آن را از حبشی به جناده سلولی از دو طریق روایت نموده، در یکی از آن‌ها از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آورده است که فرمود: علی از من است و من از اویم، تعهدات مرا جز خودم یا او ادا نمی‌کند. و ابن مغازلی با همین الفاظ آن را روایت کرده است. و نیز احمد بن حنبل در مسند خود از ابورافع از پدرش از جدش روایت کرده که گفت: چون در جنگ اُحُد علی علیه السّلام پرچمداران قریش را به قتل رساند، جبرئیل علیه السّلام فرمود: یا رسول الله، مواسات حقیقی این است، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: او از من است و من از اویم! جبرئیل فرمود: و من از شما دو نفر هستم یا رسول الله. و آن را از طریق دیگری نیز روایت کرده است.

و در مسند خود نیز از عبدالله بن بریده از پدرش روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دو سپاه را روانه کرد که فرماندهی یکی از آن‌ها را به علی علیه السّلام و فرماندهی سپاه دیگر را خالد بن ولید واگذار نموده سپس فرمود: اگر به هم رسیدید، فرمانده هر دو سپاه علی است و اگر جدای از هم بودید، هرکدام از شما امیر سربازان خویش است. سپس به بنی زید از یمن برخوردیم و باهم جنگیدیم و مسلمانان بر مشرکان پیروز شدند، پس جنگجویان را کشتیم و زنان و کودکان را به اسارت گرفتیم، پس علی علیه السّلام از اُسرا زنی را برای خود برگزید. بُریده گوید: خالد بن ولید نامه‌ای همراه من کرد که

آن را به دست رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برسانم و در آن پیامبر را از این ماجرا مطلّع ساخته بود.

ص: ۳۲۵

چون به حضور رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله رسیدم، نامه را تسلیم آن حضرت نمودم که برای ایشان قرائت شد. ناگاه خشم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را در چهره ایشان ملاحظه کرده پس عرض کردم: یا رسول الله، من پناهنده به شما هستم، مرا با مردی روانه فرمودی و فرمان دادی که از وی اطاعت کنم و من نامه‌ای را آورده‌ام که مأمور ابلاغ آن بوده‌ام. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: از علی عیب‌جویی مکن که او از من است و من از اویم و پس از من ولیّ شما اوست.

و ابوبکر بن مردویه که از رؤسای مخالفین است این حدیث را از چند طریق روایت کرده است: و در روایت بُریده زیادتی دارد و آن اینکه: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به بُریده فرمود: ساکت باش برُیده که در بدگویی بسیار یاوه سرایی کردی ، به خدا سوگند تو از مردی عیب‌جویی می‌کنی که بعد از من شایسته‌ترین مردم به شماست. و در حدیث زیادت دیگری هم روایت کرده‌اند که: بریده عرض کرد: یا رسول الله، برای من آمرزش طلب کنید! پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بگذار تا علی بیاید، پس چون علی آمد، بُریده درخواست نمود که برای او طلب مغفرت کند پس پیامبر به علی علیه السلام فرمود: اگر تو برایش طلب مغفرت کنی من هم برایش طلب مغفرت میکنم پس علی علیه السلام برایش استغفار کرد. و در حدیث زیادت دیگری نیز هست: بُریده پس از وفات پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از بیعت با ابوبکر امتناع ورزید و به خاطر سخنانی که از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در تصریح به ولایت علی بعد از خود شنیده بود، از علی علیه السّلام پیروی نمود.

و مسعود بن ناصر در صحیح سیستانی روایت بریده را از چند طریق نقل کرده و در بعضی از آن‌ها اضافاتی مهم دارد از جمله اینکه بریده گفت: چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ذمّ علی علیه السّلام را شنید چنان به خشم آمد که هرگز مانند آن را تا روز جنگ بنی‌قریظه و بنی‌النظیر ندیده بودم، سپس به من نگاه کرده و فرمود: یا بُریده: بعد از من ولیّ شما علی است، پس علی را دوست بدار، چون برخاستم محبوب‌تر از وی نزد من هیچ‌کس نبود.

و از جمله آن‌ها اضافات دیگری است: عبدالله بن عطاء گوید: حرب بن سوید بن غفلة در این مورد روایت کرده گفت: عبدالله بن بریده بخشی از حدیث را از تو پنهان کرده است و آن اینکه رسول خدا فرمود: ای بُریده، در غیاب من نفاق ورزیدی؟! و نیز از جمله این اضافات اینکه خالد بن ولید به بریده دستور داد نامه‌اش را برده، برای رسول خدا بخواند و از علی علیه السّلام بدگویی کند. راوی گوید: بُریده گفت: پس در حضور پیامبر شروع کردم به خواندن نامه و بدگویی از علی علیه السّلام که ناگهان رنگ چهره رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله تغییر نموده و فرمود: وای بر تو بُریده! آیا نمی‌دانستی بعد از من ولیّ شما علی است؟!

و بخاری در صحیح خود در ثُلث آخر جزء چهارم از هشت جزء آن

ص: ۳۲۶

در باب امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت کرده که عمر بن خطّاب گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در

حالی رحلت فرمود که از وی راضی بود. - . صحیح بخاری ۲: ۱۸۵ - -

منظورش علی بن ابی طالب علیه السّلام بود- و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: تو از منی و من از تو؛ و نیز بخاری در صحیح خود در آغاز جزء پنجم از کتابچه چهارم از نسخه‌ای که از روی آن نگاشته شده آن را نقل کرده کما اینکه آن را در الجمع بین الصحاح الستّه در جزء دوم از باب مناقب امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام از چند طریق روایت کرده است از جمله: ابوجناده از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده که آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من است و من از علی، وام مرا جز خود یا علی ادا نمی‌کند. ابن مغازلی شافعی آن را از چند طریق رروایت کرده و این معنا را به مدایح آن حضرت که در بسیاری از روایات آمده‌اند، افزوده است و از جمله آن‌ها روایتی است که ابن مغازلی از چند طریق با اسنادهای آن در کتابش در یک معنا آورده است از جمله آن‌ها: گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی برای من همانند سر من است از بدنم. - . الطرائف: ۱۸-۱۷ -

**[ترجمه]

«۳۸»

مد، [العمده] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ فِی الْمُسْنَدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یَحْیَی بْنِ أَبِی بَکْرِ بْنِ آدَمَ عَنْ إِسْرَائِیلَ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ حُبْشِیِّ بْنِ جُنَادَةَ(۳) وَ کَانَ قَدْ شَهِدَ حَجَّةَ الْوَدَاعِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ لَا یَقْضِی دَیْنِی إِلَّا أَنَا أَوْ عَلِیٌّ قَالَ ابْنُ آدَمَ لَا یُؤَدِّی عَنِّی إِلَّا أَنَا أَوْ عَلِیٌّ.

وَ مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الزَّعْفَرَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُعَافًى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ یَزِیدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نُبَاتَةَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِیهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَمَّا أَنْتَ یَا عَلِیُّ فَخَتَنِی وَ أَبُو وُلْدِی وَ أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ (۴).

أقول: روی الأخبار التی أوردها السید بأسانیده من صحیح البخاری و مسند أحمد و الجمع بین الصحاح السته و سنن أبی داود و صحیح الترمذی و مناقب ابن المغازلی (۵).

ص: ۳۲۷

۱- ۱. صحیح البخاریّ ۲: ۱۸۵.

۲- ۲. الطرائف: ۱۷ و ۱۸.

۳- ۳. فی المصدر: عن حبشی بن جناده قال: حدّثنا ابن آدم السلولی و کان قد شهد حجه الوداع.

۴- ۴. العمده: ۱۰۱- ۱۰۳.

۵- ۵. راجع ص ۱۰۰- ۱۰۷.

**[ترجمه]العمدة: عبدالله بن احمد در المسند از پدرش از یحیی بن أبی بکر بن آدم: از اسرائیل از ابواسحاق از حبشی بن جناده که در حجه‌الوداع حضور یافته بود آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی از من است و من از اویم و وام مرا جز خودم یا علی ادا نمی‌کند.

و از مناقب ابن مغازلی با سندی از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آورده است که آن حضرت فرمود: اما تو ای علی، داماد و پدر فرزندان منی و تو از منی و من از توأم. - . العمدة: ۱۰۳-۱۰۱ -

می‌گویم: اخباری را که سیّد با اسنادهای خود از صحیح بخاری، مسند احمد بن حنبل، الجمع بین الصحاح السّته، سنن ابوداود، صحیح ترمذی و مناقب ابن مغازلی ثبت کرده بود، روایت شدند. - . رجوع کنید به صفحه ۱۰۷- ۱۰۰ -

ص: ۳۲۷

**[ترجمه]

«۳۹»

وَ رَوَى ابْنُ الْأَثِيرِ فِي جَامِعِ الْأُصُولِ، عَنِ الْبُخَارِيِّ وَ مُسْلِمٍ بِسَنَدَيْهِمَا عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي ذِي الْقَعْدَهِ فَأَبَى أَهْلُ مَكَّهَ أَنْ يَدَعُوهُ يَدْخُلُ مَكَّهَ حَتَّى قَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يَدْخُلَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ يُقِيمُ فِيهَا ثَلَاثَهَ أَيَّامٍ فَلَمَّا كَتَبُوا الْكِتَابَ كَتَبُوا هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ قَالُوا لَا نُقِرُّ بِهَا فَلَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا مَنَعْنَاكَ وَ لَكِنْ أَنْتَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام امْحُ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا وَ اللَّهِ لَا أَمْحُوكَ أَبَداً فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَيْسَ يُحْسِنُ يَكْتُبُ فَكَتَبَ هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ لَا يُدْخِلُ مَكَّهَ السِّلَاحَ إِلَّا السَّيْفَ فِي الْقِرَابِ (۱) وَ أَنْ لَا يَخْرُجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتْبَعَهُ وَ أَنْ لَا يَمْنَعَ مِنْ أَصْحَابِهِ أَحَداً إِنْ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ بِهَا فَلَمَّا دَخَلَهَا وَ مَضَى الْأَجَلُ أَتَوْا عَلِيّاً علیه السلام فَقَالُوا قُلْ لِصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا فَقَدْ مَضَى الْأَجَلُ فَخَرَجَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَتَبِعَتْهُ ابْنَهُ حَمْزَهَ تُنَادِي يَا عَمِّ يَا عَمِّ فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِيَدِهَا وَ قَالَ لِفَاطِمَهَ علیها السلام دُونَكِ بِنْتُ عَمِّكِ فَحَمَلَتْهَا فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَ زَيْدٌ وَ جَعْفَرٌ قَالَ عَلِيٌّ أَنَا أَخَذْتُهَا قَالَ الْحُمَيْدِيُّ أَنَا أَحَقُّ بِهَا وَ هِيَ بِنْتُ عَمِّي وَ قَالَ جَعْفَرٌ بِنْتُ عَمِّي وَ خَالَتُهَا فِي بَيْتِي تَحْتِي وَ قَالَ زَيْدٌ بِنْتُ أَخِي فَقَضَى بِهَا النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله لِخَالَتِهَا وَ قَالَ الْخَالَهُ بِمَنْزِلَهِ الْأُمِّ وَ قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السلام أَنْتَ مِنِّي وَ أَنَا مِنْكَ وَ قَالَ لِجَعْفَرٍ أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَ خُلُقِي وَ قَالَ لِزَيْدٍ أَنْتَ أَخُونَا وَ مَوْلَانَا(۲).

أَقُولُ رَوَى صَاحِبُ كِتَابِ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ عَنِ ابْنِ شِيرَوَيْهِ فِي الْفِرْدَوْسِ فِي رِوَايَهِ الْخُدْرِيِّ: عَلِيٌّ مِنِّي كَخَاتَمِي مِنْ ظَهْرِي مَنْ جَحَدَ مَا بَيْنَ ظَهْرِي مِنَ النُّبُوَّهِ فَقَدْ كَفَرَ.

وَ فِي رِوَايَهٍ أُخْرَى: عَلِيٌّ مِنِّي مِثْلُ رَأْسِي مِنْ بَدَنِي.

**[ترجمه]ابن أثیر در جامع الأصول از بخاری و مسلم با اسنادهایشان از بُراء بن عازب روایت کرده‌اند که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله در ماه ذی القعده قصد به جای آوردن عمره را داشت لیکن مردم مکّه اجازه ندادند وارد مکّه شود تا اینکه

با آن‌ها به توافق رسید که سال آینده بیاید و سه روز در آن اقامت کند و توافقنامه‌ای به این شرح در این خصوص نوشتند: «قراردادی است که محمّد رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله با مردم مکه منعقد می‌سازد» گفتند: ما این را قبول نداریم زیرا اگر تو را فرستاده خدا می‌دانستیم از ورودت به مکه جلوگیری نمی‌کردیم، بنویس «محمّد بن عبدالله»، فرمود: من رسول خدایم و محمّد بن عبدالله، سپس به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: عبارت:« رسول الله را پاک کن» علی علیه السّلام عرض کرد: نه، به خدا سوگند هرگز این عبارت را پاک نمی‌کنم. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله، در حالی که در کتابت مهارت نداشتند، قلم را گرفته و چنین نوشتند: «این است آنچه محمّد بن عبدالله بر سر آن توافق کرده است: جز با شمشیر در نیام وارد مکه نشود، هنگام خروج از مکه اگر کسی از وی پیروی کرد او را با خود نبرد، اگر هرکدام از یارانش خواستار اقامت در مکه شد، او را از این کار منع نکند» و چون وارد مکه شد و مهلت تمام شد، سراغ علی علیه السلام آمدند و گفتند به درستی که مهلت تمام شده است پس به رفیقت بگو مکه را ترک کند! پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله از مکه خارج شد در حالی که دختر حمزه عموجان عموجان گویان به دنبال وی افتاد که علی علیه السّلام دست وی را گرفته و به فاطمه علیها السّلام فرمود، دختر عمویت را بگیر، پس فاطمه وی را در کجاوه خود حمل نمود که موجب بگو مگو میان علی، زید و جعفر گردید. علی علیه السّلام فرمود: من او را گرفتم- حمیدی گوید: علی علیه السّلام فرمود: من به سرپرستی او سزاوارترم- او دختر عموی من است. و جعفر گفت: دختر عموی من است و خاله‌اش همسر من و در خانه من است، زید گفت: برادرزاده من است؛ سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله امر فرمود وی را به خاله‌اش بسپارند و فرمود: خاله همانند مادر است، و به علی علیه السّلام فرمود: تو از منی و من از توأم، و به جعفر فرمود: خَلقاً و خُلقاً به من شباهت داری، و به زید فرمود: تو برادر و دوست مایی. - . جامع الصول : نسخه خطی -

می‌گویم: صاحب کتاب الصراط المستقیم از ابن شیرویه در الفردوس در روایت خدری آورده است: علی برای من همانند مُهر نبوّتی است که بر پشت دارم، هرکس مُهر نبوّت پشت مرا انکار کند به یقین کفر ورزیده است. و در روایتی دیگر آمده است: علی از من مانند سر من از بدن من است.

**[ترجمه]

«۴۰»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، عَنْ أَسَدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ السُّلَمِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَلِيٍّ الْعَتَكِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَابِسٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ جُنْدَبٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ خَثْعَمٍ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ

۱- ۱. القراب: بکسر القاف: الغمد.

۲- ۲. جامع الأصول مخطوط، و لم نجده فی التیسیر.

قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ بِثَبِيرٍ وَ هُوَ يَقُولُ أَشْرِقْ ثَبِيرُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِمَا سَأَلَکَ بِهِ أَخِی مُوسَی أَنْ تَشْرَحَ لِی صَدْرِی وَ أَنْ تُیَسِّرَ لِی أَمْرِی وَ أَنْ تَحُلَّ عُقْدَهً مِنْ لِسَانِی یَفْقَهُوا قَوْلِی وَ أَنْ تَجْعَلَ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیّاً(۱) اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَ أَشْرِکْهُ فِی أَمْرِی کَیْ نُسَبِّحَکَ کَثِیراً وَ نَذْکُرَکَ کَثِیراً إِنَّکَ کُنْتَ بِنا بَصِیراً(۲).

**[ترجمه]کنز الکراجکی: اسماء بنت عمیس گوید:

ص: ۳۲۸

رسول خدا را در کوه ثبیر دیدم که می‌فرمود: اشرق ثبیر. خداوندا، من آنچه را که برادرم موسی از تو درخواست نمود، طلب می کنم. سینه‌ام را برایم گشاده داری، کارم را برایم آسان گردانی، گرهی از زبانم بگشایی که سخنم را دریابند و وزیری از خاندانم برای من قرار دهی، علی برادرم را، تا به بدو پشت گرم گشته در کارم او را شریک گردانم تا تو را بسیار تسبیح گوییم و بسیار یاد کنیم که تو پیوسته بینا بوده‌ای. - . کنز الکراجی: ۲۰۸ -

**[ترجمه]

«۴۱»

وَ مِنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ الْمَعْرُوفِ بِالدِّهْقَانِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُقْدَهَ وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِیسَی الْعَلَوِیِّ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ فِی بَعْضِ حُجُرَاتِهِ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَیْهِ فَأَذِنَ لِی فَلَمَّا دَخَلْتُ قَالَ لِی یَا عَلِیُّ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ بَیْتِی بَیْتُکَ فَمَا لَکَ تَسْتَأْذِنُ عَلَیَّ قَالَ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَحْبَبْتُ أَنْ أَفْعَلَ ذَلِکَ قَالَ یَا عَلِیُّ أَحْبَبْتَ مَا أَحَبَّ اللَّهُ وَ أَخَذْتَ بِآدَابِ اللَّهِ یَا عَلِیُّ (۳) أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّکَ أَخِی أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّهُ أَبَی خَالِقِی وَ رَازِقِی أَنْ یَکُونَ لِی سِرٌّ دُونَکَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ وَصِیِّی مِنْ بَعْدِی وَ أَنْتَ الْمَظْلُومُ الْمُضْطَهَدُ بَعْدِی یَا عَلِیُّ الثَّابِتُ عَلَیْکَ کَالْمُقِیمِ مَعِی وَ مُفَارِقُکَ مُفَارِقِی یَا عَلِیُّ کَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یُحِبُّنِی وَ یُبْغِضُکَ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی خَلَقَنِی وَ إِیَّاکَ مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ(۴).

ص: ۳۲۹

۱- ۱. فی المصدر: علیا أخی.

۲- ۲. کنز الکراجکیّ: ۱۳۶.

۳- ۳. فی المصدر: فقال: یا علی.

۴- ۴. کنز الکراجکیّ: ۲۰۸.

**[ترجمه]و از او با سندی از امیرالمؤمنین علیه السّلام روایت کرده که فرمود: بر پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در یکی از حجره هـای ایشان وارد گشته و اجازه ورود خواستم که اجازه فرمود و چون برایشان وارد شدم به من فرمود: یا علی، مگر نمی‌دانی خانه من خانه توست، چرا اجازه ورود می‌طلبی؟ گوید: عرض کردم: یا رسول الله، دوست داشتم إذن دخول بگیرم، فرمود: یا علی، خواست خدا را دوست داشته‌ای و به آداب خدا رفتار کرده‌ای؛ یا علی، آیا نمی‌دانی که تو برادر منی؟ آیا ندانستی که خالق و روزی دهنده من نخواسته که من رازی داشته باشم که تو ندانی؟ یا علی، تو بعد از من وصیّ منی و تو آن مظلوم مقهور بعد از منی، یا علی، کسی که در پیروی از تو ثابت قدم باشد، همانند کسی است که با من اقامت دارد، و کسی که از تو جدا گردد، از من جدا گشته است؛ یا علی، دروغ می‌گوید آنکه گمان می‌برد مرا دوست می‌دارد ولی با تو دشمنی می ورزد زیرا خداوند متعال من و تو را از یک نور آفریده است. - . کنز الکراجکی: ۲۰۸ -

ص: ۳۲۹

**[ترجمه]

باب ۶۸ الأخوه و فیه کثیر من النصوص

الأخبار

«۱»

مد، [العمده] بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنِ أَبِی یَعْلَی حَمْزَهَ بْنِ دَاوُدَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ رَبِیعٍ عَنْ کَادِحِ بْنِ رَحْمَهَ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ عَطِیَّهَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: رَأَیْتُ عَلَی بَابِ الْجَنَّهِ مَکْتُوباً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِیٌّ أَخُوهُ.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْرَائِیلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زَکَرِیَّا عَنْ یَحْیَی بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَشْعَثَ ابْنِ عَمِّ حَسَنِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ عَطِیَّهَ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَکْتُوبٌ عَلَی بَابِ الْجَنَّهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِیٌّ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ بِأَلْفَیْ عَامٍ.

وَ مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْمُظَفَّرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُزَنِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْمَوْصِلِیِّ عَنْ زَکَرِیَّا بْنِ یَحْیَی: مِثْلَهُ (۱)

أَقُولُ: رَوَی ابْنُ شِیرَوَیْهِ فِی الْفِرْدَوْسِ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]العمده: جابر گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بر در بهشت دیدم نوشته شده بود «هیچ خدایی جز الله نیست، محمّد فرستاده خداست علی برادر اوست»

و با اسناد از عبدالله مرفوعاً از جابر انصاری آمده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بر در بهشت نوشته شده است:

«محمّد فرستاده خداست، علی برادر فرستاده خداست» دو هزار سال پیش از آنکه خداوند آسمان‌ها را بیافرینند؛ و از مناقب ابن مغازلی مرفوعاً از زکریا بن یحیی مانند آن روایت شده است. - . العمدهٔ: ۱۲۱-۱۲۰ -

می‌گویم: ابن شیرویه در الفردوس از جابر نظیر آن را روایت کرده است.

**[ترجمه]

«۲»

وَ مِنْ كِتَابِ الْأَرْبَعِينِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْعَلَاءِ الرَّازِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليه السلام عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَظَرَ عَلِيٌّ فِي وُجُوهِ النَّاسِ فَقَالَ إِنِّي لَأَخُو رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ وَزِيرُهُ وَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي أَوَّلُكُمْ إِيمَاناً بِاللَّهِ تَعَالَى وَ بِرَسُولِهِ ثُمَّ دَخَلْتُمْ بَعْدِي فِي الْإِسْلَامِ وَ أَنَا ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَخُوهُ وَ شَرِيكُهُ فِي نَسَبِهِ وَ أَبُو وَلَدَيْهِ وَ زَوْجُ ابْنَتِهِ سَيِّدَهِ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ لَقَدْ عَرَفْتُمْ أَنَّا مَا خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَخْرَجاً إِلَّا رَجَعْنَا وَ أَنَا أَحَبُّكُمْ إِلَيْهِ وَ أَوْثَقُكُمْ فِي نَفْسِهِ وَ أَشَدُّ نِكَايَهً فِي الْعَدُوِّ وَ آثَرُ وَ لَقَدْ رَأَيْتُمْ بَعْثَهُ إِيَّايَ مَرَّاتٍ وَ وَقْفَتَهُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ وَ قِيَامِي مَعَهُ وَ رَفْعَهُ بِيَدِي وَ لَقَدْ آخَى بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ

ص: ۳۳۰

۱- ۱. العمده: ۱۲۰ و ۱۲۱.

فَمَا اخْتَارَ لِنَفْسِهِ أَحَداً غَیْرِی وَ لَقَدْ قَالَ لِی أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوکَ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ لَقَدْ أَخْرَجَ النَّاسَ وَ تَرَکَنِی وَ لَقَدْ قَالَ لِی أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی (۱).

**[ترجمه]و از کتاب الأربعین مرفوعاً از ابن عباس آمده است که علی علیه السّلام نگاهی به چهره‌های مردم کرده سپس فرمود: به راستی که برادر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و وزیر او هستم، و دانسته‌اید که من اوّلین کسی هستم از میان شما که به خدای متعال و رسول او ایمان آورده‌ام، سپس شما به اسلام گرویدید؛ و من عموزاده رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله هستم و برادر و شریک در نسب او و پدر دو فرزندش و شوی دخت او سرور زنان اهل بهشتم. و به تحقیق دانسته‌اید که با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برای جنگ بیرون نرفتیم مگر اینکه هنگام بازگشت من محبوب‌ترین و قابل اعتمادترین شما نزد او و زیان‌بارترین و اثرگذارترین شما برای دشمن بوده‌ام. بی‌شک دیده‌اید بارها مرا به جنگ فرستاده و در غدیرخم برخاست و مرا با خود بلند کرده دستم را بالا برد، و میان مسلمانان عقداخوّت بست

ص: ۳۳۰

و برادری جز من برای خودبرنگزید، و به راستی که به من فرمود: «تو برادر منی و من برادر توأم، در دنیا و آخرت» و مردم را از مسجد بیرون کرد و مرا نگاه داشت، و به من فرمود: «تو نزد من منزلت هارون از موسی را داری إلّا اینکه پس از من پیامبری نیست» - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۳»

وَ مِنَ الْکِتَابِ الْمَذْکُورِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ لَهِیعَهَ عَنْ جَرِیرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی الرَّحِم عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فِی مَرَضِهِ ادْعُوا لِی أَخِی عَلِیّاً فَدُعِیَ لَهُ عَلِیٌّ فَسَتَرَهُ بِثَوْبِهِ وَ أَکَبَّ عَلَیْهِ فَلَمَّا خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ قِیلَ لَهُ مَا قَالَ لَکَ قَالَ عَلَّمَنِی أَلْفَ بَابٍ یُفْتَحُ مِنْ کُلِّ بَابٍ أَلْفُ بَابٍ (۲).

أقول: قال السید المرتضی قدس الله روحه فی کتاب الشافی النصر من النبی صلی الله علیه و آله علی ضربین منه ما یدل بلفظه و صریحه علی الإمامه و منه ما یدل فعلا کان أو قولا علیها بضرب من الترتیب و الترسل (۳) و قد بینا أن کل أمر وقع منه صلی الله علیه و آله من قول أو فعل یدل علی تمیز أمیر المؤمنین علیه السلام من الجماعه و اختصاصه من الرتب (۴) و المنازل السامیه بما لیس لهم فهو دال علی النص بالإمامه من حیث کان دالا علی عظم منزلته و قوه فضله و الإمامه هی أعلی منازل الدین بعد النبوه فمن کان أفضل فی الدین و أعظم قدرا و أثبت صدقا(۵) فی منازله فهو أولی بها و کان من دل علی ذلک من حاله قد دل علی إمامته و یبین ذلک أن بعض الملوک لو تابع بین أقوال و أفعال طول عمره و ولایته بما یدل فی بعض أصحابه علی فضل شدید و اختصاص وکید و قرب منه فی الموده و النصره(۶) لکان ذلک عند ذوی العادات بهذه الأفعال مرشحا له لأعلی المنازل بعده (۷) و کالدال علی استحقاقه لأفضل الرتب و ربما کانت دلاله هذه الأفعال أقوی من دلاله الأقوال لأن الأقوال یدخلها المجاز الذی لا یدخل هذه الأفعال و قد دللنا علی أن الإمام لا بد

۱- ۱. مخطوط.

۲- ۲. مخطوط.

۳- ۳. فی المصدر: و التنزیل.

۴- ۴. فی المصدر: من الرتب العالیه.

۵- ۵. فی المصدر: و أعظم قدرا فیه و أثبت قدما.

۶- ۶. فی المصدر: فی الموده و النصره و المخالصه.

۷- ۷. فی المصدر: مرشحا له لهؤلاء لا علی المنازل بعده.

أن يكون الأفضل و أنه لا يجوز أن يكون مفضولا و المواخاه من جمله تلك الأفعال التى تدل على غايه الفضل و الاختصاص.

ثم قال بعد رد اعتراضات أوردت على ذلك و الذى يدل على أن هذه المواخاه كانت تقتضى تفضيلا و تعظيما و إنها لم تكن على سبيل المعونه و المواساه فظاهر الخبر(۱) عن أمير المؤمنين عليه السلام فى غير مقام بقوله مفتخرا متبجحا(۲) أنا عبد الله و أخو رسوله لا يقوله بعدى إلا كذاب مفتر فلو لا أن فى الأخوه تفضيلا عظيما لم يفتخر بها و لا أمسك معاندوه عن أنه لا مفخر فيها و يشهد أيضا بأن هذه المواخاه ذريعه(۳) قويه إلى الإمامه و سبب وكيد لاستحقاقها أنه يوم الشورى لما عدد فضائله و مناقبه و ذرائعه إلى استحقاق الإمامه قال فى جمله ذلك أ فيكم من آخى (۴) رسول الله بينه و بين نفسه غيرى وَ يَشْهَدُ أَيْضاً بِاقْتِضَاءِ الْمُوَاخَاهِ الْفَضِيلَهَ الْبَاهِرَهَ وَ الْمَزِيَّهَ الظَّاهِرَهَ مَا

رَوَاهُ عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: سَأَلْتُ رَبِّي فِيكَ خَمْساً فَمَنَعَنِي وَاحِدَهً وَ أَعْطَانِي أَرْبَعاً سَأَلْتُهُ أَنْ يَجْمَعَ عَلَيْكَ أُمَّتِي فَأَبَى وَ أَعْطَانِي فِيكَ أَنِّي أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ أَنْتَ مَعِي وَ مَعِي لِوَاءُ الْحَمْدِ وَ أَنْتَ تَحْمِلُهُ بَيْنَ يَدَيَّ تَسُوقُ بِهِ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ وَ أَعْطَانِي أَنَّكَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنَّ بَيْتَكَ مُقَابِلُ بَيْتِي فِي الْجَنَّهِ وَ أَعْطَانِي أَنَّكَ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ بَعْدِي.

وَ رَوَى حَفْصُ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليه السلام: أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام قَالَ عَلَى الْمِنْبَرِ بِالْكُوفَهِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ كَانَتْ لِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ عَشْرُ خِصَالٍ هُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ قَالَ لِي يَا عَلِيُّ أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنْتَ أَقْرَبُ الْخَلْقِ مِنِّي يَوْمَ الْقِيَامَهِ فِي الْمَوْقِفِ بَيْنَ يَدَيِ الْجَبَّارِ وَ مَنْزِلُكَ فِي الْجَنَّهِ يُوَاجِهُ مَنْزِلِي كَمَا يَتَوَاجَهُ مَنَازِلُ الْإِخْوَانِ

۱- ۱. فى المصدر: تظاهر الخبر.

۲- ۲. تبجح: افتخر و تعظم و باهى.

۳- ۳. الذريعه: الوسيله.

۴- ۴. فى المصدر: أ فيكم أحد آخى.

فِی اللَّهِ وَ أَنْتَ الْوَارِثُ مِنِّی وَ أَنْتَ الْوَصِیُّ مِنِّی فِی عِدَاتِی وَ أَمْرِی وَ فِی کُلِّ غَیْبَهٍ یَعْنِی بِذَلِکَ حِفْظَهُ فِی أَزْوَاجِهِ.

وَ رَوَی کَثِیرُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ عَنْ جُمَیْعِ بْنِ عُمَیْرٍ التَّمِیمِی (۱) قَالَ: أَتَیْتُ ابْنَ عُمَرَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ هَذَا مَنْزِلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هَذَا مَنْزِلُهُ (۲) وَ إِنْ شِئْتَ حَدَّثْتُکَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَ الْمُهَاجِرِینَ حَتَّی بَقِیَ عَلِیٌّ وَحْدَهُ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ آخَیْتَ بَیْنَ الْمُهَاجِرِینَ فَمَنْ أَخِی قَالَ أَ مَا تَرْضَی أَنْ تَکُونَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ قَالَ بَلَی (۳).

و کل هذا الذی أوردناه و إن کان قلیلا من کثیر صریح فی دلاله المواخاه علی الفضل و بطلان قول من خالف فی ذلک انتهی کلامه (۴).

**[ترجمه]از همان کتاب مرفوعاً از عمرو بن عاص آورده است که رسول خدا در بیماری خود فرمود: «برادرم علی را برای من بیاورید» پس علی علیه السلام را نزد وی آوردند. آن‌گاه وی را با جامه‌اش پوشاند و بر روی وی خیمه زد، و چون از نزد او خارج گردید، به وی عرض شد: رسول خداصَلی الله علیهِ و آله به شما چه فرمود؟ پاسخ داد: هزار باب به من آموخت که هر بابی از آن هزار در دارد. - . نسخه خطی -

می‌گویم: سید مرتضی قدس الله روحه در کتاب الشافی گوید: تصریح از جانب پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به دو صورت است: گاه به صراحت به امامت وی تصریح می‌فرماید، و گاه عملاً یا قولاً با نحوه ای از ترتیب این معنا را القا می‌کند و قبلاً روشن کرده‌ایم که هرکاری که از آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله سر می‌زد چه گفتار باشد و چه عمل، نشان دهنده امتیاز داشتن امیرالمؤمنین بر دیگران و اختصاص آن حضرت به مراتب و درجات عالی ای بود که دیگران از آن بی بهره بودند. پس این کارها دال بر تصریح به امامت است از آن سو که دلالت بر بزرگی منزلت و زیادی فضیلت علی علیه السلام است. و امامت عالی ترین منازل دین بعد از نبوّت است، و هرکس در دین افضل و به جهت قدر و منزلت والاتر و به جهت صداقت در منازل آن پایدارتر باشد، او سزاوارتر به امامت است و هر کس که به این مقامات در حق کسی اشاره کند در حقیقت به امامت او اشاره کرده است. و آنچه این گفته را روشن می‌سازد آن است که اگر پادشاهی قولاً- و عملاً- در طول عمر و حکومت خود نشان دهد که به دلیل فضیلت بسیار، خصوصیت، کارگشا بودن و نزدیک بودن به سبب مودّت و یاری دادن، توجّه خاصی به یکی از یاران خود دارد، این رفتار نزد کسانی که آشنا به این‌گونه امور هستند، بیانگر آن است که این فرد، از نظر آن حاکم شایسته‌ترین کس برای به دست گرفتن عالی ترین مناصب بعد از وی می‌باشد و شاید این‌گونه دلالت‌ها قوی‌تر و رساتر از اقوال باشند زیرا اقوال برخلاف افعال،محتمل مجازند و نشان دادیم که امام باید

ص: ۳۳۱

افضل باشد نه مفضول و مؤاخاة (عقد اخوّت بستن) نشان دهنده اوج فضل و اختصاص است.

سپس بعد از رد اعتراضاتی که بر این امر وارد شده گوید: و آنچه دلالت دارد بر اینکه مؤاخات مستلزم تفضیل و تعظیم بوده و برسبیل کمک و همدردی نبوده است، و این روایت به نقل از امیرالمؤمنین علیه السّلام بارها با افتخار و اجلال آن را بیان

فرموده که «من بنده خدا و برادر رسول خدا هستم و کسی پس از من آن را نمی‌گوید مگر اینکه دروغگوی بهتان زن باشد» پس تا در این برادری افتخار و بزرگداشتی عظیم نباشد، به آن افتخار نمی‌کند و معاندان وی نیز در بیان اینکه هیچ مزیتی بر این برادری مترتّب نیست، خودداری نمی‌کردند؛ و این نیز گواه بر آن است که این مؤاخاهٔ وسیله‌ای بسیار قوی برای اثبات امامت و راه چاره‌ای بوده برای نشان دادن آن در روز شورا آن‌گاه که فضایل، مناقب و ابزارهای خود برای نشان دادن اینکه استحقا پیشوایی را دارد و از جمله مواردی که بیان فرمود این است: «آیا در میان شما کسی جز من هست که رسول خدا میان خود و او عقداُخوت بسته باشد؟» و گواه بر اینکه این مؤاخاهٔ فضیلتی درخشان و امتیازی آشکار است، روایتی هست که عیسی بن عبدالله بن عمر بن علی بن ابی طالب از پدرش از جدش از امیرالمؤمنین علیه السّلام نقل کرده که آن حضرت گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: از خدا پنج حاجت برای تو درخواست کردم که یکی را نداد و چهار حاجت دیگر را مرحمت فرمود: از وی خواستم اُمّتم را مطیع تو گرداند که نپذیرفت، این حاجت مرا برآورد که اولین کسی باشم که در روز قیامت سر از خاک در می‌آورم و تو نیز با من باشی، و بیرق الحمد با من باشد و تو آن را پیشاپیش من حمل کنی و با آن اولین و آخرین را به پیش برانی، و این لطف را به من عطا فرمود که در دنیا و آخرت تو برادر من باشی و اینکه خانه‌ات روبروی خانه من در بهشت باشد، و دعای مرا اجابت فرمود که بعد از من تو سزاوار ترین کس بر مؤمنان باشی .

حفص بن عمر بن میمون با سند خود آورده است که علی علیه السّلام بر منبر کوفه فرمود: ای مردم، مرا از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله ده خصلت است که نزد من محبوب‌تر از هرچه خورشید بر آن تابیده است، هستند: به من فرمود: یا علی، تو برادر من در دنیا و در آخرت هستی، و تو در روز قیامت در محضر خداوند جبار نزدیک‌ترین شخص به منی، و خانه تو در بهشت روبه روی خانه من است چنان‌که خانه‌های برادران ایمانی چنین‌اند،

ص: ۳۳۲

و تو از من ارث می‌بری، و تو وصیّ من بر وعده‌هایی هستی که داده‌ام و در کارم و در هر غیبتی که داشته باشم، و منظور آن حضرت مراقبت از همسران اوست.

و کثیر بن اسماعیل از جمیع بن عمیر تمیمی روایت کرده که گفت: نزد ابن عمر آمده و درباره علی علیه السّلام از وی پرسیدم، گفت: این خانه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله و این خانه علی السّلام است، و اگر بخواهی بیشتر می گویم. گفتم: آری، گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان مهاجرین پیمان برادری بست و علی علیه السّلام تنها ماند. پس عرض کرد یا رسول الله، میان مهاجرین عقداخوّت بستی، پس برادر من کیست؟ فرمود: آیا راضی نمی‌شوی که در دنیا و آخرت برادرم باشی؟ عرض کرد: آری! و همه آنچه را که نقل کردیم، هرچند اندک از بسیار بود، صریحا دلالت دارد بر اینکه عقد اخوت میان رسول خدا و علی علیه السلام نشان دهنده ی فضیلت علی علیه السلام است و با آن‌ها قول مخالفان در این خصوص باطل می‌شود؛ کلامش تمام! – . الشافی: ۱۶۹ –

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَهٌ(۵) آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَ الْمُسْلِمِینَ فَآخَی بَیْنَ أَبِی بَکْرٍ وَ عُمَرَ وَ بَیْنَ عُثْمَانَ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ بَیْنَ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ حَتَّی آخَی بَیْنَ أَصْحَابِهِ أَجْمَعِهِمْ عَلَی قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ ثُمَّ قَالَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوکَ (۶).

**[ترجمه]امالی طوسی: عبداللّه بن عباس گفت: چون آیه: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَه» - . حجرات/ ۱۰ - {در

حقیقت مؤمنان با هم برادرند} نازل شد، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان مسلمانان پیمان برادری بست، میان ابوبکر و عمر عقداخوّت بست، میان عثمان و عبدالرحمان بن عوف و میان فلان و فلان تا اینکه میان همه صحابه خود به حسب منزلتی که داشتند پیمان برادری منعقد نمود، سپس به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: تو برادر منی و من برادر توا! - . امالی شیخ ابن شیخ طوسی : ۲۳ -

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنِ أَبِیهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ بِشْرٍ عَنْ مَنْصُورٍ الْأَسَدِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَی عَنْ سَعْدِ بْنِ حُذَیْفَهَ بْنِ الْیَمَانِ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَ الْأَنْصَارِ وَ الْمُهَاجِرِینَ أُخُوَّهَ

الدِّینِ فَکَانَ یُؤَاخِی بَیْنَ الرَّجُلِ وَ نَظِیرِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِیَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ هَذَا أَخِی قَالَ حُذَیْفَهُ فَرَسُولُ اللَّهِ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ (۷) لَیْسَ لَهُ فِی الْأَنَامِ شِبْهٌ وَ لَا نَظِیرٌ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَخُوهُ (۸).

۱- ۱. فی المصدر و(د): عن جمیع بن عمیر التیمی.

۲- ۲.: و هذا منزل علی.

۳- ۳. فی المصدر بعد ذلک: قال: فأنت أخی فی الدنیا و الآخره.

۴- ۴. الشافی: ۱۶۹. و فیه: و بطلان قول من ظنّ خلاف ذلک.

۵- ۵. سوره الحجرات: ۱۰.

۶- ۶. أمالی ابن الشیخ: ۲۳.

۷- ۷. فی المصدر: فرسول اللّه سیّد المرسلین و إمام المتقین و رسول ربّ العالمین الذی لیس له اه.

۸- ۸. أمالی ابن الشیخ: ۲۳.

**[ترجمه]امالی طوسی: حذیفة بن یمان از پدرش روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان انصار و مهاجرین پیمان برادری در دین بست، بدین ترتیب که میان هر مردی و هم‌شأن او عقداخوّت می‌بست، و دست علی بن ابی طالب علیه السّلام را گرفته و فرمود: این برادر من است. حذیفه گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سرور مسلمانان و امام پارسایان است و در میان مردم شبیه و مانندی ندارد و علی بن ابی طالب علیه السّلام برادر اوست. - . امالی شیخ ابن شیخ طوسی: ۲۳ -

ص: ۳۳۳

**[ترجمه]

«۶»

لی، [الأمالی] للصدوق سُلَیْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ اللَّخْمِیُّ عَنِ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ مُوسَی بْنِ صُهَیْبٍ عَنْ عُبَادَهَ بْنِ نسی ء عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أَوْفَی قَالَ: آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَ أَصْحَابِهِ وَ تَرَکَ عَلِیّاً علیه السلام فَقَالَ لَهُ آخَیْتَ بَیْنَ أَصْحَابِکَ وَ تَرَکْتَنِی فَقَالَ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ مَا أَخَّرْتُکَ إِلَّا لِنَفْسِی أَنْتَ أَخِی وَ وَصِیِّی وَ وَارِثِی قَالَ مَا أَرِثُ مِنْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا أَوْرَثَ النَّبِیُّونَ قَبْلِی أَوْرَثُوا کِتَابَ رَبِّهِمْ وَ سُنَّهَ نَبِیِّهِمْ وَ أَنْتَ وَ ابْنَاکَ مَعِی فِی قَصْرِی فِی الْجَنَّهِ(۱).

یف، [الطرائف] أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ عَنِ زَیْدِ بْنِ أَبِی أَوْفَی مِنْ طَرِیقَیْنِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: عبدالله بن أبی اوفی گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان صحابه عقداخوّت بست و علی علیه السّلام را تنها گذاشت. پس علی علیه السّلام به وی عرض کرد: میان صحابه‌ات پیمان برادری بستی و مرا رها کردی؟ فرمود: سوگند به کسی که جان من در دست اوست، جز برای اینکه برادر خودم شوی، تو را به تأخیر نینداختم ، تو برادر، وصیّ و وارث منی، عرض کرد: چه چیزی را از شما به ارث می‌برم یا رسول الله؟ فرمود: آنچه را که پیامبران پیش از من به ارث گذاشتند، آن‌ها کتاب پروردگار و سنّت پیامبرشان را به ارث گذاشتند و تو در بهشت در قصر من با دو پسرت با من هستی. - . امالی صدوق: ۲۰۹-۲۰۸ -

الطرائف: احمد بن حنبل از زید بن أبی أوفی از دو طریق نظیر این روایت را آورده است. - . الطرائف: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۷»

فس، [تفسیر القمی]: لَمَّا هَاجَرَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ آخَی بَیْنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ آخَی بَیْنَ أَبِی بَکْرٍ وَ عُمَرَ وَ بَیْنَ عُثْمَانَ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَ بَیْنَ طَلْحَهَ وَ الزُّبَیْرِ وَ بَیْنَ سَلْمَانَ وَ أَبِی ذَرٍّ وَ بَیْنَ الْمِقْدَادِ وَ عَمَّارٍ وَ تَرَکَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَاغْتَمَّ مِنْ ذَلِکَ غَمّاً شَدِیداً وَ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی لَمْ تُؤَاخِ بَیْنِی وَ بَیْنَ أَحَدٍ فَقَالَ یَا عَلِیُّ مَا حَبَسْتُکَ إِلَّا لِنَفْسِی أَ مَا

تَرْضَی أَنْ تَکونَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوکَ وَ أَنْتَ وَصِیِّی وَ وَزِیرِی وَ خَلِیفَتِی فِی أُمَّتِی تَقْضِی دَیْنِی وَ تُنْجِزُ عِدَاتِی وَ تَتَوَلَّی غُسْلِی وَ لَا یَلِیهِ غَیْرُکَ وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی فَاسْتَبْشَرَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِذَلِکَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: چون پیامبر صلی الله علیهِ و آله هجرت فرمود و میان مهاجرین و انصار پیمان برادری بست، ابوبکر و عمر را برادر یکدیگر کرد و بین عثمان و عبدالرحمان بن عوف، بین طلحه و زبیر و بین سلمان و اوذر و بین مقداد و عمّار عقداخوّت بست و امیرالمؤمنین علیه السّلام را رها ساخت، علی علیه السّلام از این بابت بسیار غمگین شد و عرض کرد: یا رسول الله، پدر و مادرم فدای تو باد، چرا پیمان برادری مرا با کسی نبستی؟ فرمود: ای علی، به خدا قسم تو را برای کسی جز خودم نگاه نداشته‌ام، آیا راضی نمی‌شوی که تو برادر باشی و من برادر تو؟ و تو وصی، وزیر و جانشین من در اُمّت منی، وام مرا می‌پردازی وعده‌های مرا به جا می‌آوری و غسل مرا بر عهده می‌گیری و کسی جز تو آن را انجام نمی‌دهد؟ و تو از من منزلت هارون از موسی را داری اِلّا اینکه پیامبری پس از من نیست؟ پس امیرالمؤمنین علیه السّلام بدین خبر بشارت یافت. - .در نسخه چاپی آن را نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۸»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِهِ لَا یَقُولُهَا بَعْدِی إِلَّا کَذَّابٌ (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: علی علیه السّلام فرمود: من بنده خدا و برادر رسول او هستم، بعد از من کسی جز دروغگو چنین ادّعایی نمی‌کند. - . عیون الأخبار: ۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الْمَرَاغِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ صَبِیحٍ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِیِّ عَنْ حَکِیمِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ عُقْبَهَ الْهَجَرِیِّ عَنْ عَمِّهِ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِیّاً علیه السلام عَلَی الْمِنْبَرِ وَ هُوَ یَقُولُ لَأَقُولَنَّ الْیَوْمَ قَوْلًا لَمْ یَقُلْهُ أَحَدٌ قَبْلِی وَ لَا یَقُولُهُ أَحَدٌ بَعْدِی إِلَّا کَاذِبٌ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَ نَکَحْتُ سَیِّدَهَ نِسَاءِ الْأُمَّهِ(۵).

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۲۰۸ و ۲۰۹.

۲- ۲. الطرائف: ۱۷.

۳- ۳. لم نجده فی المصدر المطبوع.

۴- ۴. عيون الأخبار: ۲۲۳.

۵- ۵. أمالی الشيخ: ۵۲.

**[ترجمه]امالی طوسی: عقبهٔ هجری از عموی خود آورده است که گفت: شنیدم علی علیه السّلام را بر منبر که می‌فرمود: امروز سخنی خواهم گفت: که کسی قبل از من آن را نگفته و بعد از من نیز جز دروغگو آن را نگوید: من بنده خدا و برادر رسول خدا هستم و با سرور زنان اُمّت ازدواج کرده‌ام. - . امالی شیخ طوسی: ۵۲ -

ص: ۳۳۴

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، المناقب لابن شهرآشوب: صارا أخوين من ثلاثه أوجه أولها لقوله علیه السلام فما زال ینقله من الآباء الأخایر الخبر و الثانی أن فاطمه بنت أسد ربته حتی قال هذه أمی و کان عند أبی طالب من أعز أولاده رباه فی صغره و حماه فی کبره و نصره باللسان و المال و السیف و الأولاد و الهجره و الأب أبوان أب ولاده و أب إفاده ثم إن العم والد قوله تعالی حکایه عن یعقوب ما تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِی (۱) الآیه و إسماعیل کان عمه و قوله تعالی حکایه عن إبراهیم وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ لِأَبِیهِ آزَرَ(۲) قال الزجاج أجمع النسابه أن اسم أبی إبراهیم تارخ و الثالث آخاه فی عده مواضع یوم بیعه العشیره حین لم یبایعه أحد بایعه علی علی أن یکون له أخا فی الدارین و قال فی مواضع کثیره منها یوم خیبر: أنت أخی و وصیی.

و فی یوم المواخاه ما ظهر عند الخاص و العام صحته و قد رواه ابن بطه من سته طرق.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِالنُّخَیْلَهِ وَ حَوْلَهُ سَبْعُمِائَهٍ وَ أَرْبَعُونَ رَجُلًا فَنَزَلَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی آخَی بَیْنَ الْمَلَائِکَهِ بَیْنِی وَ بَیْنَ مِیکَائِیلَ وَ بَیْنَ إِسْرَافِیلَ وَ بَیْنَ عِزْرَائِیلَ وَ بَیْنَ دَرْدَائِیلَ وَ بَیْنَ رَاحِیلَ فَآخَی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بَیْنَ أَصْحَابِهِ.

وَ رَوَی خَطِیبُ خُوارِزْمَ فِی کِتَابِهِ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُ مَنِ اتَّخَذَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَخاً إِسْرَافِیلُ ثُمَّ جَبْرَائِیلُ الْخَبَرَ.

تَارِیخُ الْبَلَاذُرِیِّ وَ السَّلَامِیِّ وَ غَیْرِهِمَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ غَیْرِهِ: لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَی إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَهٌ(۳) آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَ الْأَشْکَالِ وَ الْأَمْثَالِ فَآخَی بَیْنَ أَبِی بَکْرٍ وَ عُمَرَ وَ بَیْنَ عُثْمَانَ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ بَیْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ وَ سَعِیدِ بْنِ زَیْدٍ وَ بَیْنَ طَلْحَهَ وَ الزُّبَیْرِ وَ بَیْنَ أَبِی عُبَیْدَهَ وَ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ وَ بَیْنَ مُصْعَبِ بْنِ عُمَیْرٍ وَ أَبِی أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیِّ وَ بَیْنَ أَبِی ذَرٍّ وَ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ بَیْنَ سَلْمَانَ وَ حُذَیْفَهَ وَ بَیْنَ حَمْزَهَ وَ زَیْدِ بْنِ حَارِثَهَ وَ بَیْنَ أَبِی الدَّرْدَاءِ

ص: ۳۳۵

۱- ۱. سوره البقره: ۱۳۳ و تمام الآیه «قالُوا نَعْبُدُ إِلهَکَ وَ إِلهَ آبائِکَ إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ» فاطلق لفظ الأب علی إسماعیل بالنسبه الی یعقوب علیهما السلام مع انه کان عمه لا أباه، لان یعقوب من ولد إسحاق.

۲- ۲. سوره الأنعام: ۷۴.

۳- ۳. سوره الحجرات: ۱۰.

وَ بِلَالٍ وَ بَيْنَ جَعْفَرٍ الطَّيَّارِ وَ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ وَ بَيْنَ الْمِقْدَادِ وَ عَمَّارٍ وَ بَيْنَ عَائِشَهَ وَ حَفْصَهَ وَ بَيْنَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَ مَيْمُونَهَ وَ بَيْنَ أُمِّ سَلَمَهَ وَ صَفِيَّهَ حَتَّى آخَى بَيْنَ أَصْحَابِهِ بِأَجْمَعِهِمْ عَلَى قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ ثُمَّ قَالَ أَنْتَ أَخِي وَ أَنَا أَخُوكَ يَا عَلِيُّ.

مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ: آخَى النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بَيْنَ أَصْحَابِهِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ أَخَوَيْنِ أَخَوَيْنِ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَ قَالَ هَذَا أَخِي.

تَارِيخُ الْبَلاذُرِيِّ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: يَا رَسُولَ اللَّهِ آخَيْتَ بَيْنَ أَصْحَابِكَ وَ تَرَكْتَنِي فَقَالَ أَنْتَ أَخِي أَ مَا تَرْضَى أَنْ تُدْعَى إِذَا دُعِيتُ وَ تُكْسَى إِذَا كُسِيتُ وَ تَدْخُلَ الْجَنَّهَ إِذَا دَخَلْتُ قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ.

التِّرْمِذِيُّ وَ السَّمْعَانِيُّ وَ النَّطَنْزِيُّ أَنَّهُ قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَ زَيْدُ بْنُ أَبِي أَوْفَى: آخَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَيْنَ أَصْحَابِهِ فَجَاءَ عَلِيٌّ تَدْمَعُ عَيْنَاهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ آخَيْتَ بَيْنَ أَصْحَابِكَ وَ لَمْ تُوَاخِ بَيْنِي وَ بَيْنَ أَحَدٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ(۱).

يف، [الطرائف] فِي الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ مِنْ صَحِيحِ أَبِي دَاوُدَ وَ صَحِيحِ التِّرْمِذِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: مِثْلَهُ وَ رَوَاهُ ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ مِنْ خَمْسِ طُرُقٍ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: آن دو از سه وجه برادر شدند: اوّل به سبب قول آن حضرت علیه السّلام است که: پس همچنان آن را از پدران برگزیده انتقال میداد...الخ، دوم اینکه فاطمه بنت اسد چنان وی را پرورش داد که فرمود:«این مادر من است» و نزد ابوطالب از عزیزترین فرزندان بود، در کودکی او را سرپرستی کرد و در بزرگسالی از وی حمایت نمود و با زبان و مال و شمشیر و فرزندان و هجرت او را یاری کرد، و پدر دو گونه است: پدری که انسان از او زاده می‌شود و پدری که برای فرزند سودمند باشد، از طرفی عمو همان پدر است، خداوند متعال به نقل از یعقوب می‌فرماید:« مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِی...» - . بقره/ ۱۳۳ - {آیا

وقتی که یعقوب را مرگ فرا رسید، حاضر بودید؟ هنگامی که به پسران خود گفت: «پس از من، چه را خواهید پرستید؟» گفتند: «معبود تو، و معبود پدرانت، ابراهیم و اسماعیل و اسحاق- معبودی یگانه- را می پرستیم و در برابر او تسلیم هستیم.»} و اسماعیل عموی یعقوب بود. و قول خدای عزّوجل به نقل از ابراهیم:«وَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِیمُ لِأَبِیهِ ءَازَر...» - . انعام/ ۷۴ - {و

[یاد کن] هنگامی را که ابراهیم به پدر خود «آزر» گفت:} زجّاج گوید: نسب شناسان اجماع دارند که نام پدر ابراهیم «تارخ» بوده است، و سوم اینکه در چند جا با وی عقداخوّت بست: یکی در روزی که پیامبر عشیرهٔ خود را جمع کرد اما کسی با وی بیعت ننمود مگر علی آن هم به آن شرط که در دو جهان برادر او باشد. و آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله در جاهای بسیاری از جمله در جنگ خیبر فرمود: تو برادر و وصیّ من هستی» و در روز مؤاخاهٔ که صحت آن را خاصه و عامّه تأیید می کند و ابن بطّهٔ آن را از شش طریق نقل کرده است. و نقل است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در النخلیهٔ بود و هفتصد و چهل مرد پیرامون وی بودند، پس جبرئیل علیه السّلام نازل گشته و فرمود: همانا خداوند میان فرشتگان عقداخوّت بست: بین من و میکائیل، بین اسرافیل و عزرائیل و بین دردائیل و راحیل: سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله میان یاران خود عقداخوّت بست.

خطیب خوارزم در کتاب خود با اسناد از ابن مسعود آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: اولّین کسی که علی بن ابی طالب علیه السّلام را به برادری گرفت، اسرافیل و بعد جبرئیل بود...الخ.

تاریخ بلاذری و سلامی و دیگران از ابن عباس و غیر او روایت کرده‌اند. چون قول خدای متعال: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَه» - . حجرات/ ۱۰ - {در

حقیقت مؤمنان با هم برادرند} نازل شد، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان کسانی که هم‌سان و هم منزلت بودند عقداخوّت بست، بر این اساس میان ابوبکر و عمر، بین عثمان و عبدالرحمان، بین سعد بن أبی وقاص و سعید بن زید، بین طلحه و زبیر، بین ابی عبیدهٔ و سعد بن معاذ، بین مصعب بن عمیر و ابوأیوب انصاری، بین ابوذر و ابن مسعود، بین سلمان و حذیفهٔ، بین حمزه و زید بن حارثه، بین ابوالدرداء و

ص: ۳۳۵

بلال، بین جعفر طیّار و معاذ بن جبل، بین مقداد و عمار، بین عایشه و حفصه، بین زینب بنت جحش و میمونه، بین اُمّ سلمه و صفیّه تا اینکه میان همه صحابه خود به حسب مراتب آن‌ها عقداخوّت بسته و سپس فرمود:«ای علی، تو برادر منی و من برادر توأم».

محمد بن اسحاق گوید: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله میانه صحابه خود از مهاجرین و انصار پیمان برادری بست و آن‌ها دو به دو برادر یکدیگرند شدند، سپس دست علی بن ابی طالب علیه السّلام را گرفته و فرمود: این برادر من است.

تاریخ بلاذری: علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله: میان صحابه خود عقداخوّت بستی و مرا رها کردی! فرمود: تو برادر منی، آیا دوست نداری چون من دعوت شدم و تو نیز دعوت شوی اگر بدنم پوشانده شود بدن تو نیز پوشانده شود و چون وارد بهشت شوم تو نیز وارد آن گردی؟ عرض کرد: بلی یا رسول الله.

ترمذی، سمعانی و نطنزی آورده‌اند که ابن عمر و زید بن أبی اوفی گفتند: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان صحابه خود پیمان برادری بست سپس علی علیه السّلام با چشمانی پر از اشک آمد و عرض کرد: یا رسول الله، میان یارانت پیمان برادری بستی ولی میان من و دیگری پیمان برادری نبستی! پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: تو برادر من در دنیا و آخرتی! - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۶۷-۳۶۶ -

الطرائف: در الجمع بین الصحاح الستّهٔ از صحیح ابوداود و صحیح ترمذی از ابن عمر مانند آن را روایت کرده است و ابن مغازلی آن را از پنج طریق نقل کرده است. - . الطرائف: ۱۷ -

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِی فَضَائِلِ أَحْمَدَ: إِنَّمَا تَرَكْتُکَ لِنَفْسِی أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوکَ.

وَ فِیهِ بِرِوَایَهِ زَیْدِ بْنِ أَبِی أَوْفَی: وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ مَا أَخَّرْتُکَ إِلَّا لِنَفْسِی وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی الْخَبَرَ.

الْأَرْبَعِینُ عَنِ الْخُوارِزْمِیِّ قَالَ أَبُو رَافِعٍ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْتَفَتَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ وَزِیرِی وَ وَارِثِی.

اعْتِقَادُ أَهْلِ السُّنَّهِ رَوَی مَخْدُوجُ بْنُ زَیْدٍ الذُّهْلِیُّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله لَمَّا آخَی بَیْنَ الْمُسْلِمِینَ أَخَذَ بِیَدِ عَلِیٍّ فَوَضَعَهَا عَلَی صَدْرِهِ وَ قَالَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی الْخَبَرَ.

ص: ۳۳۶

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۶۶ و ۳۶۷.

۲- ۲. الطرائف: ۱۷.

شَیْخُ السُّنَّهِ الْقَاضِی أَبُو عَمْرٍو بِإِسْنَادِهِ عَنْ شَرْجِیلٍ فِی خَبَرٍ أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام قَالَ: فَأَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَخِی قَالَ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ مَا أَخَّرْتُکَ إِلَّا لِنَفْسِی وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی وَ أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ.

وَ فِی فَضَائِلِ الْعَشَرَهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نُودِیتُ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ یَا مُحَمَّدُ نِعْمَ الْأَبُ أَبُوکَ إِبْرَاهِیمُ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوکَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

فَضَائِلُ السَّمْعَانِیِّ رَوَی أَبُو الصَّلْتِ الْأَهْوَازِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ طَاوُسٍ عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله رَأَی عَلِیّاً فَقَالَ هَذَا أَخِی وَ صَاحِبِی وَ مَنْ بَاهَی اللَّهُ بِهِ مَلَائِکَتَهُ وَ مَنْ یَدْخُلُ الْجَنَّهَ بِسَلَامٍ.

فِرْدَوْسُ الدَّیْلَمِیِّ عَنْ حُذَیْفَهَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ أَخِی وَ ابْنُ عَمِّی.

الْمَنَاقِبُ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ الْعَدْلِ قَالَ أَبُو یَحْیَی: مَا جَلَسَ عَلِیٌّ عَلَی الْمِنْبَرِ إِلَّا قَالَ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ لَا یَقُولُهَا بَعْدِی إِلَّا کَذَّابٌ.

الصَّادِقُ علیه السلام: وَ لَمَّا آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَ الصَّحَابَهِ وَ تَرَکَ عَلِیّاً فَقَالَ لَهُ فِی ذَلِکَ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِنَّمَا أَخَّرْتُکَ لِنَفْسِی أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوکَ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ فَبَکَی عَلِیٌّ عِنْدَ ذَلِکَ وَ قَالَ:

أَقِیکَ بِنَفْسِی أَیُّهَا الْمُصْطَفَی الَّذِی***هَدَانَا بِهِ الرَّحْمَنُ مِنْ عَمَهِ الْجَهْلِ

وَ أَفْدِیکَ حَوْبَائِی وَ مَا قَدْرُ مُهْجَتِی***لِمَنْ أَنْتَمِی مِنْهُ إِلَی الْفَرْعِ وَ الْأَصْلِ

وَ مَنْ ضَمَّنِی مُذْ کُنْتُ طِفْلًا وَ یَافِعاً***وَ أَنْعَشَنِی بِالْبِرِّ وَ الْعَلِ وَ النَّهَلِ

وَ مَنْ جَدُّهُ جَدِّی وَ مَنْ عَمُّهُ عَمِّی***وَ مَنْ أَهْلُهُ أُمِّی وَ مَنْ بِنْتُهُ أَهْلِی

وَ مَنْ حِینَ آخَی بَیْنَ مَنْ کَانَ حَاضِراً***دَعَانِی وَ آخَانِی وَ بَیَّنَ مِنْ فَضْلِی

لَکَ الْفَضْلُ إِنِّی مَا حَیِیتُ لَشَاکِرٌ***لِإِتْمَامِ مَا أَولَیْتَ یَا خَاتَمَ الرُّسُلِ (۱)

**[ترجمه]مناقب شهر آشوب: در فضائل احمد: من تو را برای خود در نظر گرفته بودم، تو برادرمنی و من برادرم توأم. و به روایت زید بن أبی أوفی در آن آمده است: سوگند به آنکه مرا به حق فرستاد، به تأخیرت نینداختم مگر بدان سبب که تو را برای خود نگاه دارم، و تو از من منزلت هارون از موسی را داری اِلّا اینکه بعد از من پیامبری نیست. ادامه خبر .

الأربعین از خوارزمی آورده است که ابورافع گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به طرف علی علیه السّلام روکرد و سپس فرمود: تو در دنیا و آخرت برادر منی و وزیر و وارث منی.

اعتقاد اهل السنة: مخدوج بن زید ذهلی روایت کرده است که چون پیامبر صَلی الله علیهِ و آله میان مسلمانان پیمان برادری

بست، دست علی را گرفته و بر سینه خود گذاشته و فرمود: یا علی، تو از منی و من از توأم، همان منزلتی که هارون نسبت به موسی داشت. ادامه خبر.

ص: ۳۳۶

شیخ السنۀ قاضی ابوعمرو با اسناد خود از شرحیل در روایتی آورده است که علی علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، پس چه کسی برادر من است؟ فرمود: سوگند به آن‌کس که مرا به حق فرستاد تو را بدان جهت واگذاشتم که برادر خودم باشی و تو منزلت هارون از موسی را نزد من داری اِلّا اینکه پس از من پیامبری نخواهد بود و تو در دنیا و آخرت برادر منی.

و در کتاب فضائل العشرۀ از ابن عباس روایت شده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چون روز قیامت شود از درون عرش صدا خواهند زد، یا محمّد، نیکو پدری است پدر تو ابراهیم و نیکو برادری است برادر تو علی بن أبی طالب.

فضائل سمعانی: ابوصلت اهوازی با اسناد خود از طاوس از جابر روایت کرده که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله علی را دید سپس فرمود: این برادر و صحابه من است و کسی است که خداوند به داشتن او به فرشتگانش مباهات نمود و کسی است که با سلامت وارد بهشت می‌شود.

فردوس دیلمی از حذیفۀ روایت کرده که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: علی برادر و عمو زاده من است.

المناقب از ابی اسحاق عادل آورده است که ابویحیی گفت: علی علیه السّلام بر منبر نرفت مگر اینکه بگوید من بنده خدایم و برادر رسول خدا، بعد از من جز دروغگو چنین ادّعایی نمی‌کند.

امام صادق علیه السّلام: چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان صحابه پیمان برادری بست و علی را تنها گذاشت و علی از این بابت گله نمود، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: من تو را برای خودم نگاه داشته‌ام، تو برادر منی و من برادر تو، در دنیا و آخرت، آن‌گاه علی علیه السّلام بگریست و سپس گفت:

-«جانم فدای تو باد ای پیامبر برگزیده که خداوند رحمان ما را بدو از ظلمت کوری هدایت فرمود؛

- جان دلم فدای تو باد و خونم چه ارزشی دارد؟ در مقابل کسی که فرع و اصلم بدو پیوسته است؛

- در مقابل کسی که از کودکی و جوانی مرا سرپرستی کرد و مرا با نیکی پرورد و غذا خوراند و آب گوارا نوشانید؛

- در مقابل کسی که نیای او نیای من است و عمویش عموی من ، کسی که همسرش مادر من و دخترش همسر من است؛

- در مقابل کسی که چون میان حاضران پیمان برادری بست، مرا فراخوانده و با من عقداُخوّت بست و فضیلت مرا آشکار ساخت؛

- این فضیلت را تو به من ارزانی داشتی و تا زنده‌ام شکرگزارم، از بابت احسانی که در حق من روا داشتی ای خاتم پیامبران»

**[ترجمه]

بیان

الحوباء بالفتح و المد روح القلب و قيل هى النفس و الانتماء الانتساب و المراد بالفرع الحسنان و أولادهما أو الأعم ليشمل سائر الكمالات و الفضائل و يفع الغلام راهق العشرين و فى الديوان المنسوب إليه و أنعشنى بالعل منه و بالنهل

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۶۷ و ۳۶۸.

و نعشه و أنعشه رفعه و العل الشربه الثانيه و الشرب بعد الشرب تباعا و النهل أول الشرب و هذا كنايه عن غايه الاهتمام بتربيته عليه السلام فی جميع الأمور و علی جميع الأحوال و فی الديوان و من عمه أبی و من نجله نجلی و من بنته أهلی و فيه لإحسان ما أوليت.

أقول: وَ رَوَاهُ الْكَرَاجُكِيُّ فِی كَنْزِ الْفَوَائِدِ عَنِ الْقَاضِی أَسَدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ السُّلَمِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَلِيٍّ الْعَتَكِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَصِّيصِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَلَوِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ حَمْزَةَ النَّوْفَلِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْهَاشِمِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: آخَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله بَيْنَ أَصْحَابِهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ آخَيْتَ بَيْنَ أَصْحَابِكَ وَ تَرَكْتَنِی فَرْداً لَا أَخَ لِی فَقَالَ إِنَّمَا اخْتَرْتُكَ (۱) لِنَفْسِی أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى فَقُمْتُ وَ أَنَا أَبْكِی مِنَ الْجَذَلِ وَ السُّرُورِ فَأَنْشَأْتُ أَقُولُ أَقِيكَ بِنَفْسِی إِلَى آخِرِ الْأَبْيَاتِ (۲).

**[ترجمه]الحوباء (با فتح و مد): جانِ دل، و گفته‌اند «جان» است. الانتماء: منتسَب بودن، و مراد از «فرع» حسن و حسين و فرزندان ايشان است، يا عام‌تر از آن تا ديگر كمالات و فضايل را در برگيرد. يفع الغلام: به نزديكی بيست سالگی رسيد. و در ديوان منسوب به آن حضرت « وأنعشنی بالعلّ منه و النهل»

ص: ۳۳۷

نعشه و انعشه: او را بركشيد، العّل: نوشيدن برای دومين بار و نوشيدن پياپی، النهل: آغاز نوشيدن، و اين كنايه‌ای است از توجه و اهتمام خاص به پرورش آن حضرت عليه السّلام است در همه امور و در همه حال. و در ديوان آمده است: «مَن عمّه عمّی و من نجله نجلی و مَن بنته اهلی» (در مقابل كسی كه عموی او عم من است و فرزند او فرزند من و دختش همسر من است) و در ديوان او به جای «لإتمام ما اُوليته»، «لإحسان ما اوليته» آمده است.

می‌گويم: كراجكی نيز آن را در كتاب كنز الفوائد مرفوعاً از علی بن ابی طالب عليه السّلام روايت كرده كه فرمود: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله ميان اصحاب خود پيمان برادری بست، پس عرض كردم: يا رسول الله، ميان يارانت پيوند اخوّت برقرار كردی و مرا تنها و بی‌برادر گذاشتی! فرمود: من تو را به برادری با خود برگزيده‌ام، تو در دنيا و آخرت برادر منی و تو نزد من منزلت هارون از موسی را داری؛ سپس از شدت شوق و خوشحالی گريان برخاستم و اين ابيات را سرودم:«أقيكَ بنفسی» تا آخرابيات. - .كنز الكراجكی: ۲۸۲- ۲۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْفَنْجَكِرْدِيُّ فِی سَلْوَهِ الشِّيعَهِ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيّاً عليه السلام يُنْشِدُ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله يَسْمَعُ:

أَنَا أَخُو الْمُصْطَفَى لَا شَكَّ فِی نَسَبِی**مَعَهُ رُبِّيتُ وَ سِبْطَاهُ هُمَا وَلَدِی

جَدِّی وَ جَدُّ رَسُولِ اللَّهِ مُنْفَرِدٌ***وَ فَاطِمُ زَوْجَتِی لَا قَوْلُ ذِی فَنَدٍ

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ شُکْراً لَا شَرِیکَ لَهُ***الْبَرُّ بِالْعَبْدِ وَ الْبَاقِی بِلَا أَمَدٍ

قَالَ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ صَدَقْتَ (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: فنجکردی در کتاب «سلوة الشیعة» آورده است که جابر بن عبدالله انصاری گفت: شنیدم علی علیه السّلام این ابیات را می‌خواند و رسول خدا صَلی الله علیِهِ و آله می‌شنید:

-«من برادر پیامبر برگزیده‌ام و تردیدی در نسبم نیست، با او بزرگ شدم و دو سبط او فرزندان منند؛

- جدّ من و رسول خدا صَلی الله علیِهِ و آله یکی است، و فاطمه همسر من است و این گفته کسی نیست که سست رأی باشد؛

- و شاکرانه حمد و سپاس خدایی را به جا می‌آورم که شریک و انبازی ندارد، آنکه نسبت به بنده نکوکار است و پیوسته باقی است»

گوید: پس رسول خدا صَلی الله علیِهِ و آله لبخندی زده و فرمود: راست گفتی. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۶۸ -

**[ترجمه]

بیان

الفند بالتحریک الکذب و بعد ذلک فی الدیوان

صدقته و جمیع الناس فی ظلم***من الضلاله و الإشراک و النکد

فالحمد لله فردا لا شریک له

**[ترجمه]الفند (باتحریک): دروغ. و در دیوان آن حضرت این ابیات نیز به دنبال ابیات گذشته آمده است؛

-در حالی که همه مردم در ظلمت بودند از گمراهی و شرک و پلیدی، من او را تصدیق نمودم.

- پس حمد و سپاس از آنِ خداوند یگانه‌ای است که شریک ندارد...»

**[ترجمه]

«۱۳»

قب، المناقب لابن شهرآشوب محمد بن إسحاق فبقى الناس ما شاء الله يتوارثون فى المدينه بعقد الأخوه

۱- ۱. فى المصدر و(د): إنّما أخرتک.

۲- ۲. کنز الکراجکیّ: ۲۸۱ و ۲۸۲.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۶۸.

دون أولی الأرحام و أنزل الله فیهم إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ الَّذِینَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِکَ بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَمْ یُهاجِرُوا ما لَکُمْ مِنْ وَلایَتِهِمْ مِنْ شَیْ ءٍ(۱) و بقی میراث من لم یهاجر من المؤمنین بمکه علی القرابه حتی أنزل الله وَ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا مَعَکُمْ فَأُولئِکَ مِنْکُمْ وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ (۲) فصار المیراث لأهل الأرحام (۳).

تَفْسِیرُ الْقَطَّانِ وَ تَفْسِیرُ وَکِیعٍ عَنْ سُفْیَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّاسَ کَانُوا یَتَوَارَثُونَ بِالْأُخُوَّهِ فَلَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعالَی النَّبِیُّ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ أَزْواجُهُ أُمَّهاتُهُمْ وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ فِی کِتابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُهاجِرِینَ (۴) وَ هُمُ الَّذِینَ آخَی بَیْنَهُمُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَنْ مَاتَ مِنْکُمْ وَ عَلَیْهِ دَیْنٌ فَإِلَیَّ قَضَاؤُهُ وَ مَنْ مَاتَ وَ تَرَکَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ فَنَسَخَ هَذَا الْأَوَّلَ فَصَارَتِ الْمَوَارِیثُ لِلْقَرَابَاتِ الْأَدْنَی فَالْأَدْنَی ثُمَّ قَالَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلی أَوْلِیائِکُمْ مَعْرُوفاً(۵) الْوَصِیَّهُ مِنْ ثُلُثِ مَالِ الْیَتِیمِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عِنْدَ نُزُولِهَا أَ لَسْتُ أَوْلَی بِکُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَلَا مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا وَلِیُّ اللَّهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ الدُّعَاءَ أَلَا مَنْ تَرَکَ دَیْناً أَوْ ضَیْعَهً فَإِلَیَّ وَ مَنْ تَرَکَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ.

تَفْسِیرُ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ فِی هَذِهِ الْآیَهِ: فَکَانَتْ لِعَلِیٍّ علیه السلام مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْوَلَایَهُ فِی الدِّینِ وَ الْوَلَایَهُ فِی الرَّحِمِ فَهُوَ وَارِثُهُ کَمَا قَالَ أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنْتَ وَارِثِی.

السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ عَنْ بُرَیْدَهَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لِکُلِّ نَبِیٍّ وَصِیٌّ وَ وَارِثٌ وَ إِنَّ عَلِیّاً وَصِیِّی وَ وَارِثِی.

و قالوا: و أما العباس فلم یرث لقوله تعالی وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَمْ یُهاجِرُوا ما لَکُمْ مِنْ وَلایَتِهِمْ مِنْ شَیْ ءٍ(۶) و بالاتفاق أنه لم یهاجر العباس

۱- ۱. سوره الأنفال: ۷۲.

۲- ۲. سوره الأنفال: ۷۵.

۳- ۳. فی المصدر: لاولی الارحام.

۴- ۴. سوره الأحزاب: ۶.

۵- ۵. سوره الأحزاب: ۶.

۶- ۶. سوره الأنفال: ۷۲.

ابن بطه فی الإبـانه: أنه قیـل لقثم بن العباس بأی شـی ء ورث علی النبی صـلی الله علیه و آله دون العباس قال لأنه کان أشـدنا به لصوقا و أسرعنا به لحوقا.

لم یکونا أخوین من النسب تحقیقا و إنما قال ذلک فیه إبانه لمنزلته و فضله و إمامته علی سائر المسلمین لئلا یتقدمه أحد منهم و لا یتأمر علیه بعد ما آخی بینهم أجمعین الأشـکال و جعله شـکلا لنفسه و العرب تقول للشی ء إنه أخو الشی ء إذا أشبهه أو قاربه أو وافق معناه و منه قوله تعالی إِنَّ هذا أَخِی لَهُ تِسْعٌ وَ تِسْعُونَ نَعْجَهً(۱) و کانا جبرئیل و میکائیل و کذا قوله تعالی یاأُخْتَ هارُونَ (۲) فلما کان علی وصـی رسول الله فی أمته کان أقرب الناس شـبها فی المنزله به و الأخوه لا توجب ذلک لأنه قد یکون المؤمن أخا للکافر و المنافق فثبتت إمامته (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: محمد بن اسحاق گوید: پس تا زمانی که خداوند خواسته بود مردم در مدینه به عقد اخوت از یکدیگر ارث میبردند

ص: ۳۳۸

سوای خویشاونـدان و خداونـد این آیه را درباره ایشان نازل فرمود: إِنَّ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ فیِ سَبِیلِ اللَّهِ وَ الَّذِینَ ءَاوَواْ وَّ نَصَرُواْ أُوْلَئکَ بَعْضُهُمْ أَوْلِیَاءُ بَعْضٍ وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ لَمْ یهَُاجِرُواْ مَا لَکمُ مِّن وَلَیَتِهِم مِّن شیَ ءٍ» - . انفال/ ۷۲ - {کسانی

که ایمان آورده و هجرت کرده انـد و در راه خـدا با مال و جان خود جهاد نموده اند و کسانی که [مهاجران را] پناه داده اند و یاری کرده انـد، آنان یاران یکدیگرنـد و کسانی که ایمان آورده انـد ولی مهاجرت نکرده اند هیچ گونه خویشاوندی [دینی] با شما ندارنـد} و ارث بردن خویشان از مؤمنانی که مهاجرت نکردنـد و در مکه ماندنـد به قوّت خود باقی مانـد تا اینکه خداوند این آیه را نازل فرمود:«وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ مِن بَعْدُ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ مَعَکُمْ فَأُوْلَئکَ مِنکمُ ْوَ أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلیَ بِبَعْض» - . انفال/ ۷۵ - {و کسانی که بعداً ایمان آورده و هجرت نموده و همراه شما جهاد کرده اند، اینان از زمره شمایند، و خویشاوندان نسبت به یکدیگر [از دیگران] در کتاب خدا سزاوارترند} و بدین ترتیب ارث بردن به خویشاوندان اختصاص یافت.

تفسیر قطّان و تفسیر وکیع از سفیان از أعمش از ابوصالح از ابن عباس آورده است که مردم با عقد پیمان برادری از یکدیگر ارث میبردند و چون آیه: «النَّبیِ ُّأَوْلیَ بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَ أَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتهُُمْ وَ أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلیَ بِبَعْضٍ فیِ کِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُهَاجِرِین» - . احزاب/ ۶ - {پیامبر به مؤمنان از خودشان سزاوارتر [و نزدیکتر] است و همسرانش مادران ایشانند، و خویشاوندان [طبق] کتاب خدا، بعضـی [نسبت] به بعضی اولویّت دارند [و] بر مؤمنان و مهاجران [مقدّمند]} و اینها کسانی هستند که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله میان ایشان عقداخوّت بست، سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هر کس از شما بمیرد و دَینی بر او باشـد، پرداخت آن با من است، و هرکس بمیرد و مالی از خود بر جای نهـد، برای ورثه اش است. لـذا این آیه، آیه اول را نسـخ نمود، و از آن پس ارث بردن به خویشاونـدان نزدیـک و نزدیـکتر اختصاص یافت. سپس خـداوند متعال فرمود: «إِلَّا أَن تَفْعَلُواْ إِلیَ أَوْلِیَائکُم مَّعْرُوفًا» - . احزاب/ ۶ - {مگر

آنکه بخواهید به دوستان [مؤمن] خود [وصیّت یا] احسانی کنید} وصیّت از ثلث مال یتیم میتواند باشد پس با نزول این آیه فرمود: آیا من سزاوارتر از هر مؤمنی به خود او نیستم؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله. فرمود: آگاه باشید که هرکس من مولای او بوده‌ام، اینک ولیّ خدا علی بن ابی طالب مولای اوست، خداوند دوستدارش را دوست بدار و دشمنش را دشمن بدار تا آخر دعاء.آگاه باشید که هرکس قرضی یا زمینی را بر جای نهد متولی آن من خواهم بود و آنکه مالی به ارث گذارد، به ورثه‌اش تعلّق دارد.

تفسیر جابر بن یزید از امام صادق علیه السّلام آورده است که آن که حضرت علیه السّلام درباره این آیه فرمود:«علی علیه السّلام از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله هم از ولایت دین برخوردار بود و هم ولایت خویشاوندی، از این رو وارث آن حضرت است همان‌طور که فرمود: تو در دنیا و آخرت برادر منی و تو وارث منی.

سمعانی در الفضائل از بریده آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: هرپیامبری وصیّی دارد و وارثی و وصیّ و وارث من علی است. و گفتند: و اما عبّاس ارث نمی‌برد زیرا خداوند متعال فرموده است:«إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الَّذِينَ ءَاوَواْ وَّ نَصَرُواْ أُوْلَئكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ لَمْ يهُاجِرُواْ مَا لَكمُ مِّن وَلَيَتهِم مِّن شىَ‌ء» - . انفال / ۷۲ - {کسانی

که ایمان آورده و هجرت کرده اند و در راه خدا با مال و جان خود جهاد نموده اند و کسانی که [مهاجران را] پناه داده اند و یاری کرده اند، آنان یاران یکدیگرند و کسانی که ایمان آورده اند ولی مهاجرت نکرده اند هیچ گونه خویشاوندی [دینی] با شما ندارند} و بر اینکه عباس مهاجرت نکرده است اتفاق نظر وجود دارد.

ص: ۳۳۹

ابن بطّه در «الإبانه» آورده است که به قثم بن عباس گفته شد: علی با چه چیزی وارث پیامبر صَلی الله علیهِ و آله شد ولی عباس نشد؟ گفت: زیرا علی بیش از ما ملازم وی بوده و زودتر از ما به وی پیوسته است .

آن دو به جهت نسب قطعاً برادر نبوده‌اند بلکه پیامبر صَلی الله علیهِ و آله این را بدان جهت فرموده تا جایگاه و فضل و امامت او را بر سایر مسلمانان آشکار سازد تا کسی از آن‌ها بر وی پیشی نگیرد و کسی بر علیه وی فرمان دهی نکند بعد از آنکه میان همه آن‌ها پیوند برادری منعقد فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله علی را شکلی از خود قرار داد و عرب اگر چیزی شبیه چیز دیگر باشد، اگر نزدیک به شبیه آن باشد و با معنایش مطابقت داشته باشد، گوید:« أنّه أخو الشیء» و مثال آن قول خدای متعال است که:«إِنَّ هَاذَا أَخِى لَهُ تِسْعٌ وَ تِسْعُونَ نَعْجَه» - . ص/ ۲۳ - {این

[شخص] برادر من است. او را نود و نه میش است} و آن دو جبرئیل و میکائیل بودند. و نیز قول خدای متعال:«يَأُخْتَ هَرُون» - . مریم/ ۲۸ - {ای

خواهر هارون} و از آنجا که علی علیه السّلام وصیّ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله

در اُمّت وی بود، در منزلت شبیه‌ترین مردم به وی بود و اُخوّت آن را الزام نمی‌کند زیرا ممکن است مؤمن برادر کافر یا منافق باشد، از این رو امامتش ثابت می‌گردد. - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۷۰-۳۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ غشمه [عشمه] الْعَدْلُ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ أَنْتَ أَخِی وَ صَاحِبِی.

أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی خُطْبَهِ الْبَصْرَهِ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَ أَنَا الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ لَا یَقُولُهُ غَیْرِی إِلَّا کَذَّابٌ.

فَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ عَلَی مَعْنَی الِافْتِخَارِ

کَمَا قَالَ: کَفَی لِی فَخْراً أَنْ أَکُونَ لَکَ عَبْداً(۴).

**[ترجمه]ما را ابوطاهر احمد بن محمد بن غشمهٔ عادل با اسناد خود از ابن عباس روایت کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو برادر و دوست منی.

امیرالمؤمنین علیه السّلام در خطبه بصره فرمود: «من بنده خدایم و برادر رسول خدا و صدِّیق اکبر؛ و فاروق اعظم منم! جز من این را بر زبان نمی‌راند مگر اینکه دروغگو باشد» پس وی به جهت افتخار کردن بنده خداست کما اینکه خود می‌فرماید:« مرا همین افتخار بس که بنده تو باشم» - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۸۱- ۵۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

کِتَابُ الْبَیَانِ، لِابْنِ شَهْرَآشُوبَ: لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَی إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَهٌ(۵) آخَی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بَیْنَ الصَّحَابَهِ وَ قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوکَ.

ذکره الترمذی و أحمد و محمد بن إسحاق و البلاذری و السمعانی و وکیع و الأفلیس (۶) و ابن الصخر و القطان و السلامی و شیرویه فی مناقب الطبری و الأربعین للخوارزمی (۷).

ص: ۳۴۰

۱- ۱. سوره ص: ۲۳.

٢- ٢. سوره مريم: ٢٨.

٣- ٣. مناقب آل أبى طالب ١: ٣٦٨- ٣٧٠.

٤- ۴. مناقب آل أبى طالب ١: ۵٨٠ و ۵٨١.

۵- ۵. سوره الحجرات: ١٠.

۶- ۶. فى(د) و الاقليسى و الظاهر« و الاقليشى» قال فى القاموس(٢: ٢٨۵): اقليش بلد بالاندلس، منه أحمد معد بن عيسى.

٧- ٧. مخطوط.

**[ترجمه]کتاب البیان ابن شهر آشوب: چون قول خدای متعال: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» - . حجرات / ۱ - {در

حقیقت مؤمنان با هم برادرند} نازل شد، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله پیمان برادری میان صحابه بست و به علی علیه السّلام فرمود: «تو برادر منی و من برادر تو هستم». ترمذی، احمد، محمّد بن اسحاق، بلاذری، سمعانی، وکیع، الأفلیس، ابن صخر، قطّان، سلامی و شیرویه در مناقب طبری و اربعین خوارزمی این حدیث را نقل کرده‌اند - . نسخه خطی - .

ص: ۳۴۰

**[ترجمه]

«۱۶»

عم، [إعلام الوری] عَنِ أَبِی هُرَیْرَهَ فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله آخَی بَیْنَ أَصْحَابِهِ وَ بَیْنَ الْأَنْصَارِ وَ الْمُهَاجِرِینَ فَبَدَأَ بِعَلِیٍّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَأَخَذَ بِیَدِهِ وَ قَالَ هَذَا أَخِی.

وَ فِی خَبَرٍ آخَرَ: أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]إعلام الوری: از ابوهریره در حدیثی طولانی آمده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان یاران خود و میان انصار و مهاجرین پیوند برادری برقرار نمود و این کار را با علی بن ابی طالب علیه السّلام آغاز نموده دست ایشان را گرفته و فرمود: «این برادر من است» و در روایت دیگری: «تو در دنیا و آخرت برادر منی» - . اعلام الوری: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۷»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله آخَی بَیْنَ الْمُسْلِمِینَ ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَخِی وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی غَیْرَ أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی أَ مَا عَلِمْتَ یَا عَلِیُّ أَنَّ أَوَّلَ مَنْ یُدْعَی بِهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ یُدْعَی بِی قَالَ فَأَقُومُ عَنْ یَمِینِ الْعَرْشِ فِی ظِلِّهِ فَأُکْسَی حُلَّهً خَضْرَاءَ مِنْ حُلَلِ الْجَنَّهِ أَلَا وَ إِنِّی أُخْبِرُکَ یَا عَلِیُّ أَنَّ أُمَّتِی أَوَّلُ الْأُمَمِ یُحَاسَبُونَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ ثُمَّ أَنْتَ

أَوَّلُ مَنْ یُدْعَی لِقَرَابَتِکَ مِنِّی وَ مَنْزِلَتِکَ عِنْدِی وَ یُدْفَعُ إِلَیْکَ لِوَائِی وَ هُوَ لِوَاءُ الْحَمْدِ فَتَسِیرُ بِهِ بَیْنَ السِّمَاطَیْنِ (۲) آدَمُ وَ جَمِیعُ الْخَلْقِ یَسْتَظِلُّونَ بِظِلِّ لِوَائِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ طُولُهُ مَسِیرَهُ أَلْفِ سَنَهٍ سِنَانُهُ یَاقُوتَهٌ حَمْرَاءُ قَضِیبُهُ فِضَّهٌ بَیْضَاءُ زُجُّهُ (۳) دُرَّهٌ خَضْرَاءُ وَ لَهُ ثَلَاثُ ذَوَائِبَ مِنْ نُورٍ ذُؤَابَهٌ فِی الْمَشْرِقِ وَ ذُؤَابَهٌ فِی الْمَغْرِبِ وَ الثَّالِثَهُ وَسَطَ الدُّنْیَا مَکْتُوبٌ عَلَیْهِ ثَلَاثَهُ أَسْطُرٍ الْأَوَّلُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ وَ الثَّانِی الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ وَ الثَّالِثُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ طُولُ کُلِّ سَطْرٍ مَسِیرَهُ أَلْفِ سَنَهٍ وَ تَسِیرُ بِلِوَائِی وَ الْحَسَنُ عَنْ یَمِینِکَ وَ الْحُسَیْنُ عَنْ یَسَارِکَ حَتَّی تَقِفَ بَیْنِی وَ بَیْنَ إِبْرَاهِیمَ فِی ظِلِّ الْعَرْشِ ثُمَّ تُکْسَی حُلَّهً خَضْرَاءَ مِنَ الْجَنَّهِ ثُمَّ یُنَادِی مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ نِعْمَ الْأَبُ أَبُوکَ إِبْرَاهِیمُ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوکَ عَلِیٌّ أَبْشِرْ یَا عَلِیُّ إِنَّکَ تُکْسَی إِذَا کُسِیتُ وَ تُدْعَی إِذَا

دُعِيتُ وَ تُحَيَّا إِذَا حُيِّيتُ.

وَ مِنْ كِتَابِ الْمَنَاقِبِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لَحْمُهُ مِنْ لَحْمِي وَ دَمُهُ مِنْ دَمِي وَ هُوَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي.

وَ قَالَ: يَا أُمَّ سَلَمَةَ اشْهَدِي وَ اسْمَعِي (۴) هَذَا عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ عَيْبَةُ عِلْمِي

۱- ۱. إعلام الورى: ۱۸۷.

۲- ۲. السماط: الشی ء المصطف. سماط القوم: صفهم.

۳- ۳. الزج: الحديده التى فى أسفل الرمح، و يقابله السنان.

۴- ۴. فى المصدر: اسمعى و اشهدى.

وَ بَابِیَ الَّذِی أَوتَی مِنْهُ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ خِدْنِی فِی الْآخِرَهِ وَ مَعِی فِی السَّنَامِ الْأَعْلَی (۱).

وَ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله آخَی بَیْنَ أَصْحَابِهِ (۲) فَبَقِیَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ وَ عَلِیٌّ فَآخَی بَیْنَ أَبِی بَکْرٍ وَ عُمَرَ وَ قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ أَخِی.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله آخَی بَیْنَ النَّاسِ وَ تَرَکَ عَلِیّاً حَتَّی بَقِیَ آخِرَهُمْ لَا یَرَی لَهُ أَخاً فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ آخَیْتَ بَیْنَ النَّاسِ وَ تَرَکْتَنِی قَالَ وَ لِمَنْ تَرَانِی تَرَکْتُکَ إِنَّمَا تَرَکْتُکَ لِنَفْسِی أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوکَ فَإِنْ ذَاکَرَکَ أَحَدٌ فَقُلْ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ لَا یَدَّعِیهَا بَعْدَکَ إِلَّا کَذَّابٌ (۳).

یف، [الطرائف] رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی مُسْنَدِهِ مِنْ أَکْثَرَ مِنْ سِتَّهِ طُرُقٍ فَمِنْهَا عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ وَ ذَکَرَ: مِثْلَ مَا مَرَّ إِلَی قَوْلِهِ إِلَّا کَذَّابٌ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از مناقب خوارزمی نقل کرده که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان مسلمانان پیمان برادری بست و سپس به علی علیه السّلام فرمود: یا علی، تو برادر منی و منزلت هارون از موسی را نزد من را داری إلّا اینکه پس از من پیامبری نیست. ای علی، آیا ندانستی که در روز قیامت اولین کسی که فراخوانده می‌شود من هستم؟ گوید: پس در دست راست عرش در زیر سایه آن می‌ایستم که در آنجا جامه‌ای سبز پوشانده می‌شوم که از جامه‌های بهشتی است، بدان ای علی که من تو را خبر می‌کنم که اُمّت من نخستین اُمّتی است از میان اُمّت‌ها که روز قیامت بازخواست می‌شوند. سپس تو به سبب قرابتی که از من داری، و جایگاهی که نزد من از آن برخورداری، فراخوانده می‌شوی و پرچم مرا که«لواء الحمد» است به تو می‌سپارند و تو میان آن دو صف به حرکت در می‌آیی، آدم و همه خلایق در روز قیامت زیر سایه پرچم من قرار می‌گیرند و طول این پرچم به اندازه راهی هزار ساله است، سنانش یاقوتی سرخ. دسته اش از نقره سفید و ته چسبش گوهری سبز است، سه شاخه از نور دارد یکی در مشرق و یکی در مغرب و سومی در وسط دنیا که سه سطر بر آن نوشته شده است: سطر اول «بسم الله الرحمن الرحیم»، سطر دوم «الحمدُلله ربِّ العالمین» و سطر سوم «لا إله إلّا الله محمّد رسول الله» که طول هرسطر به اندازه هزارسال راه است. و تو با پرچم من حرکت خواهی کرد در حالی که حسن در سمت راست و حسین در سمت چپ توست تا اینکه میان من و ابراهیم در سایه عرش می‌ایستی، سپس جامه‌ای سبز پوشانده می‌شوی که از بهشت است، آن گاه یک منادی در زیر عرش ندا در می‌دهد: «چه خوب پدری است پدرت ابراهیم و چه خوب برادری است برادرت علی» ، ای علی، مژده باد تو را که هرگاه من جامه پوشانده شدم، تو نیز پوشانده می‌شوی و چون فراخوانده شدم، تو نیز فراخوانده می‌شوی. و چون به من خوش آمد گویند به تو نیز خوش آمد گفته می شود.

و از کتاب مناقب از ابن عباس آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: این علی بن ابی طالب است، گوشت او از گوشت من است و خون او از خون من است و او نزد من منزلت هارون از موسی را دارد إلّا اینکه پس از من پیامبری نیست. و فرمود: ای اُمّ سلمه، شاهد باش و بشنو، این علی امیرمؤمنان و سرور مسلمانان و گنجور علم من است

و دری است که از آن به سوی من آیند، در دنیا برادر و در آخرت ندیم من و در آخرت در قلّه شرافت با من خواهد بود.

و از مسند احمد بن حنبل از سعید بن مسیّب آمده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان یارانش پیمان برادری بست، سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله، ابوبکر، عمر و علی باقی ماندند، پس میان ابوبکر و عمر پیمان برادری بست و به علی علیه السّلام فرمود: تو برادر منی!

و با اسناد از عمر بن عبدالله از پدرش از جدش آورده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله میان مردم پیمان برادری بست و علی را تا به آخر رها ساخت و برادری برایش برنگزید. پس عرض کرد: یا رسول الله، میان مردم پیمان برادری بستی و مرا رها ساختی؟ فرمود: فکر می‌کنی تو را برای چه کسی کنار گذاشتم؟ من تو را برای خودم کنار گذاشتم، تو برادر منی و من برادر تو، پس اگر کسی در این مورد با تو سخن گفت، بگو: من بنده خدایم و برادر رسول خدا؛ بعد از تو جز دروغگو کسی چنین ادّعایی نخواهد کرد. - . کشف الغمه: ۹۶ -

الطرائف: احمد در مسند خود از بیشتر از شش طریق این روایت را نقل کرده است. از جمله: از عمر بن عبدالله از پدرش از جدش روایت را همان‌گونه که بیان شد تا «کذّاب» نقل کرده است. - . الطرائف: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۸»

کشف، [کشف الغمه] وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (۵) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَذَكَرَ قِصَّةَ مُؤَاخَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ قَالَ عَلِيٌّ لَقَدْ ذَهَبَ رُوحِي وَ انْقَطَعَ ظَهْرِي حِينَ رَأَيْتُكَ فَعَلْتَ بِأَصْحَابِكَ مَا فَعَلْتَ غَيْرِي فَإِنْ كَانَ هَذَا مِنْ سَخَطٍ عَلَيَّ فَلَكَ الْعُتْبَى وَ الْكَرَامَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ مَا اخْتَرْتُكَ إِلَّا لِنَفْسِي فَأَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَ أَنْتَ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ وَارِثِي قَالَ قَالَ وَ مَا أَرِثُ مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا وَرَّثَ الْأَنْبِيَاءُ قَبْلَكَ (۶) كِتَابَ اللَّهِ وَ سُنَّةَ نَبِيِّهِمْ وَ أَنْتَ مَعِي فِي قَصْرِي فِي الْجَنَّةِ مَعَ ابْنَتِي فَاطِمَةَ وَ أَنْتَ أَخِي وَ رَفِيقِي ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِخْواناً عَلى سُرُرٍ مُتَقابِلِينَ (۷) الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ.

۱- ۱. کشف الغمّه: ۸۶.

۲- ۲. فی المصدر بین الصحابه.

۳- ۳. کشف الغمّه: ۹۶.

۴- ۴. الطرائف: ۱۷.

۵- ۵. أورد ترجمته مع حدیث المواخاه فی أسد الغابه ۲: ۲۲۱. و فی(ک)« عن زید بن ادمی» و هو سهو و فی(ت) زید بن آدم.

۶- ۶. فی المصدر: ما ورث الأنبیاء قبلی و سیأتی فی صلی الله علیه و آله ۳۴۶.

۷- ۷. سوره الحجر: ۴۷.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عِكْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ عَلِيّاً كَانَ يَقُولُ فِي حَيَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ (۱) لَأُقَاتِلَنَّ عَلَى مَا قَاتَلَ عَلَيْهِ حَتَّى أَمُوتَ وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَخُوهُ وَ وَلِيُّهُ وَ ابْنُ عَمِّهِ وَ وَارِثُهُ وَ مَنْ أَحَقُّ بِهِ مِنِّي.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: طَلَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَوَجَدَنِي فِي حَائِطٍ نَائِماً فَضَرَبَنِي بِرِجْلِهِ وَ قَالَ قُمْ وَ اللَّهِ لَأُرْضِيَنَّكَ أَنْتَ أَخِي وَ أَبُو وُلْدِي تُقَاتِلُ عَلَى سُنَّتِي مَنْ مَاتَ عَلَى عَهْدِي فَهُوَ فِي كَنْزِ كَنَفِ اللَّهِ وَ مَنْ مَاتَ عَلَى عَهْدِكَ فَقَدْ قَضَى نَحْبَهُ وَ مَنْ مَاتَ يُحِبُّكَ بَعْدَ مَوْتِكَ يَخْتِمُ اللَّهُ لَهُ بِالْأَمْنِ وَ الْإِيمَانِ مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ أَوْ غَرَبَتْ.

وَ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ وَ فِي آخِرِهِ عَلِيٌّ أَخِي وَ صَاحِبُ لِوَائِي.

وَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام بِالْإِسْنَادِ قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فِيهِمْ رَهْطٌ يَأْكُلُ الْجَذَعَهَ(۲) وَ يَشْرَبُ الْفَرَقَ قَالَ فَصَنَعَ لَهُمْ مُدّاً مِنْ طَعَامٍ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا قَالَ وَ بَقِيَ الطَّعَامُ كَمَا هُوَ كَأَنَّهُ لَمْ يُمَسَّ ثُمَّ دَعَا بِغُمَرٍ(۳) فَشَرِبُوا حَتَّى رَوُوا وَ بَقِيَ الشَّرَابُ كَأَنَّهُ لَمْ يُشْرَبْ مِنْهُ وَ لَمْ يُمَسَّ فَقَالَ يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنِّي بُعِثْتُ إِلَيْكُمْ خَاصَّهً وَ إِلَى النَّاسِ عَامَّهً وَ قَدْ رَأَيْتُمْ مِنْ هَذِهِ الْآيَهِ مَا رَأَيْتُمْ فَأَيُّكُمْ يُبَايِعُنِي عَلَى أَنْ يَكُونَ أَخِي وَ صَاحِبِي قَالَ فَلَمْ يَقُمْ إِلَيْهِ أَحَدٌ فَلَمَّا كَانَ فِي الثَّالِثَهِ ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى يَدِي.

وَ مِنْ مَنَاقِبِ الْفَقِيهِ أَبِي الْحَسَنِ بْنِ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْمُبَاهَلَهِ آخَى النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ عَلِيٌّ وَاقِفٌ يَرَاهُ وَ يَعْرِفُ مَكَانَهُ وَ لَمْ يُوَاخِ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ أَحَدٍ فَانْصَرَفَ عَلِيٌّ بَاكِيَ الْعَيْنِ فَافْتَقَدَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ مَا فَعَلَ أَبُو الْحَسَنِ قَالُوا انْصَرَفَ بَاكِيَ الْعَيْنِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يَا بِلَالُ اذْهَبْ فَأْتِنِي بِهِ فَمَضَى بِلَالٌ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام وَ قَدْ دَخَلَ مَنْزِلَهُ بَاكِيَ الْعَيْنِ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ

عليه السلام مَا يُبْكِيكَ لَا أَبْكَى اللَّهُ عَيْنَيْكَ قَالَ يَا فَاطِمَهُ آخَى النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ أَنَا وَاقِفٌ يَرَانِي وَ يَعْرِفُ مَكَانِي وَ لَمْ يُوَاخِ بَيْنِي وَ بَيْنَ أَحَدٍ قَالَتْ عليها السلام لَا يَحْزُنْكَ اللَّهُ لَعَلَّهُ إِنَّمَا ذَخَرَكَ (۴) لِنَفْسِهِ فَقَالَ بِلَالٌ

۱- ۱. سوره آل عمران: ۱۴۴.

۲- ۲. فى المصدر: كلهم يأكل الجذعه، و الفرق- بضم الفاء- اناء يكتال به.

۳- ۳. الغمر- كصرد-: قدح صغير.

۴- ۴. فى المصدر: إنّما ادخرك.

يَا عَلِيُّ أَجِبِ النَّبِيَّ فَأَتَى عَلِيٌّ النَّبِيَّ فَقَالَ النَّبِيُّ مَا يُبْكِيكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ فَقَالَ وَاخَيْتَ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ أَنَا وَاقِفٌ تَرَانِي وَ تَعْرِفُ مَكَانِي وَ لَمْ تُوَاخِ بَيْنِي وَ بَيْنَ أَحَدٍ قَالَ إِنَّمَا ذَخَرْتُكَ لِنَفْسِي أَ لَا يَسُرُّكَ أَنْ تَكُونَ أَخَا نَبِيِّكَ قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّى لِي بِذَلِكَ فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَأَرْقَاهُ الْمِنْبَرَ فَقَالَ اللَّهُمَّ هَذَا مِنِّي (۱) وَ أَنَا مِنْهُ أَلَا إِنَّهُ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى أَلَا مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ قَالَ فَانْصَرَفَ عَلِيٌّ قَرِيرَ الْعَيْنِ فَاتَّبَعَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ بَخْ بَخْ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَصْبَحْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُسْلِمٍ (۲).

فض، [كتاب الروضه] عَنِ أَبِي الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُظَفَّرِ الْعَطَّارِ يَرْفَعُهُ إِلَى حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: مِثْلَهُ وَ فِي آخِرِهِ ثُمَّ نَزَلَ وَ قَدْ سُرَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَجَعَلَ النَّاسُ يُبَايِعُونَهُ وَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقُولُ بَخْ بَخْ لَكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ أَصْبَحْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ زَوْجَهُ مَنْ يُعَادِيكَ طَالِقَةٌ طَالِقَةٌ طَالِقَةٌ(۳).

**[ترجمه]كشف الغمّه: با اسناد از زيد بن أبى اوفى آورده است كه گفت: بر رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله وارد شدم- سپس داستان مؤاخاهٔ رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله را ذكر كرده سپس گفت:- على عليه السّلام عرض كرد: جانم در رفت و پشتم شكست هنگامى كه ديدم ميان همه پيمان برادرى بستى و مرا تنها گذاشتى، اگر به سبب خشمى كه بر من گرفته‌اى چنين كردى، حق ملامت و بزرگوارى از آنِ شماست، پس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: سوگند به آن كس كه مرا به حق فرستاد، تو را جز براى خود برنگزيده‌ام، تو از من به منزله هارون از موسايى إلّا اينكه پيامبرى بعد از من نيست، و تو برادر و وزير و وارث منى. راوى گويد: عرض كرد: چه چيزى را از شما به ارث مى‌برم يا رسول الله؟ فرمود: آنچه را كه پيامبران پيش از من به ارث گذاشته‌اند: كتاب خدا و سنّت پيامبرشان، و تو در كاخم در بهشت با من خواهى بود، همراه دخترم فاطمه، و تو برادر و همراه منى، سپس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله اين آيه را تلاوت فرمود: «إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ» - . حجر/ ۴۷ -

{برادرانه بر تختهايى روبروى يكديگر نشسته اند.}آنان كسانى هستند كه براى رضاى خدا يكديگر را دوست مى‌دارند، و آنها به يكديگر نگاه مى‌كنند.

ص: ۳۴۲

و با اسناد از عكرمه از ابن عباس آورده است كه على عليه السّلام در زمان حيات رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله مى‌گفت: خداى عزّوجل مى‌فرمايد:«أَ فَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ...» - . آل عمران/ ۱۴۴ - {آيا

اگر او بميرد يا كشته شود...} من بر سرآنچه آن حضرت بر سر آن مى‌جنگد خواهم جنگيد تا كشته شوم، به خدا سوگند كه من برادر اويم و ولىّ و عموزاده و وارث آن حضرت، و چه كسى محق‌تر از من به اوست؟!

و با اسناد از علىّ بن ابى طالب عليه السّلام آورده است كه فرمود: رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله به جستجوى من پرداخت و مرا در باغى خفته يافت، پس با پاى خود مرا زده و فرمود: برخيز كه به خدا سوگند حتماً تو را راضى خواهم كرد، تو برادر و پدر فرزندان منى، براى دفاع از سنّت من مى‌جنگى، هر كس بر پيمان من بميرد، در كنف خداست و هركس در ركاب تو

بمیرد شهید شده است و هرکس بعد از مرگ تو بر مهر تو بمیرد خداوند عاقبتش را تا زمانی که خورشید طلوع یا غروب کند، ختم به خیر نماید. و از جابر نظیر آن روایت شده و در پایان آن آمده است: علی برادر و پرچمدار من است.

و از علی علیه السّلام با إسناد فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرزندان عبدالمطّلب را فراخواند و کسانی در میان ایشان بودند که در یک جا یک برّه را به تنهایی می‌خوردند و یک قدح بزرگ نوشیدنی را یکجا می‌نوشیدند، پس آن حضرت برای ایشان یک مُد طعام مهیّا فرمود، پس آن‌ها از آن طعام خوردند تا سیر شدند و طعام همچنان بر جای بود که گویی دست نخورده است. سپس ظرف کوچکی را خواست و آن‌ها از آن آن‌قدر نوشیدند که عطش جملگی آن‌ها برطرف شد بی‌آنکه محتوای ظرف کم شده باشد و گویی اصلاً دست نخورده باشد. سپس فرمود: ای فرزندان عبدالمطّلب، من اختصاصاً برای شما و عموماً برای مردم مبعوث گشته‌ام و اکنون خود شاهد این معجزه بودید، اکنون کدام یک از شما با من بیعت می‌کند بر اینکه برادر و صحابی من باشد؟ گوید: هیچ‌کس دعوت وی را اجابت نکرد. و چون بار سوم کلام خود را تکرار فرمود، با دست خود بر دست من زد.

و از مناقب فقیه ابوالحسن ابن مغازلی از أنس آورده است که گفت: چون روز مباهله شد، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان مهاجرین و انصار پیمان برادری بست در حالی که علی ایستاده بود و آن حضرت او را می‌دید و جای وی را می‌دانست اما میان او و هیچ‌کس پیمان برادری نبست. پس علی علیه السّلام گریان آن‌جا را ترک نمود. سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به جستجوی وی پرداخته فرمود: ابوالحسن را چه شده؟ عرض کردند: گریان رفت یا رسول الله. فرمود: ای بلال، برو و او را نزد من بیاور. پس بلال به سوی علی علیه السّلام رفت در حالی که آن حضرت گریان وارد خانه‌اش شده بود، پس فاطمه گفت: چه چیز تو را به گریه انداخته است که خدا چشمانت را گریان نسازد؟ فرمود: فاطمه، پیامبر میان مهاجرین و انصار پیمان برادری بست در حالی که من ایستاده بودم و مرا می‌دید و جای مرا می‌دانست اما میان من و هیچ کس پیمان برادری نبست. فاطمه سلام الله علیها گفت: غم مخور، شاید تو را برای خود نگاه داشته باشد! سپس بلال عرض کرد:

ص: ۳۴۳

یا علی، فرمان پیامبر را اجابت کنید. پس علی علیه السّلام نزد پیامبر آمد. پیامبر فرمود: چرا گریه می‌کنی یا أبا الحسن؟ عرض کرد: یا رسول الله، میان مهاجرین و انصار پیمان برادری بستی در حالی که من ایستاده بودم، مرا می‌دیدی و جای مرا می... دانستی ولی میان من و هیچ کس عقد برادری نبستی. فرمود: چون تو را برای خود در نظر گرفته بودم، آیا دوست نداری برادر پیامبرت باشی؟ عرض کرد: بلی یارسول الله، چگونه بدان دست یابم؟ پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله دست وی را گرفته و از منبر بالا برده سپس فرمود: خداوندا، این از من است و من از او، بدانید که منزلت او نزد من همانند منزلت هارون از موسی است، بدانید که هرکس من مولای او بوده‌ام، اینک علی مولای اوست. راوی گوید: آن‌گاه علی علیه السّلام خرسند از آنجا رهسپار شد که عمر در پی وی افتاده و گفت: بخٍّ بخٍّ لک یا أباالحسن (خوشا به حالت ای ابوالحسن)، اکنون مولای من و مولای هر مسلمانی شدی. - . کشف الغمة: ۹۷-۹۶ -

کتاب الروضه: از ابوالحسین مظفر مرفوعاً از حمید الطویل نظیر این را از أنس بن مالک روایت کرده و در آخر آن آمده است: سپس پایین آمد در حالی که علی بن ابی طالب علیه السّلام را بسیار خوشحال کرده بود و مردم شروع کردند به بیعت کردن با

وی و عمر بن خطاب می‌گفت: «خوشا به حالت ای پسر ابوطالب، اکنون مولای من و مولای هر مرد و زن مؤمنی شده‌ای، زن هرکس که با تو دشمنی کند سه طلاقه باد!! - . الروضة: ۱۲-۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۹»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنِّي مُوَاخٍ بَيْنَكُمْ كَمَا آخَى اللَّهُ بَيْنَ الْمَلَائِكَهِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السلام أَنْتَ أَخِي وَ رَفِيقِي ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَهَ إِخْواناً عَلى سُرُرٍ مُتَقابِلِينَ (۴) الْأَخِلَّاءُ فِي اللَّهِ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ.

وَ عَنِ الدَّارَقُطْنِيِّ يَرْفَعُهُ إِلَى ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ لِعَلِيٍّ علیه السلام أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ إِخْوَانِي عَلِيٌّ.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِيٍّ علیه السلام يَوْمَ الْمُوَاخَاهِ أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ.

۱- ۱. فی المصدر: اللّهمّ ان هذا.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۹۶ و ۹۷.

۳- ۳. الروضه: ۱۱ و ۱۲.

۴- ۴. سوره الحجر: ۴۷.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ حُذَيْفَهَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: آخَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ كَانَ يُوَاخِي بَيْنَ الرَّجُلِ وَ نَظِيرِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَقَالَ هَذَا أَخِي قَالَ حُذَيْفَهُ فَرَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله سَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ شَبِيهٌ وَ لَا نَظِيرٌ وَ عَلِيٌّ أَخُوهُ

شِعْرٌ

يَمِيلُ الْعَدُوُّ وَ الصِّدِّيقُ وَ إِنَّمَا(۱)***يُعَادِي الْفَتَى أَمْثَالَهُ وَ يُصَادِقُ

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَبِي الْحَمْرَاءِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ عَلَى سَاقِ الْعَرْشِ الْأَيْمَنِ أَنَا وَحْدِي لَا إِلَهَ غَيْرِي غَرَسْتُ جَنَّهَ عَدْنٍ بِيَدِي مُحَمَّدٌ صَفْوَتِي أَيَّدْتُهُ بِعَلِيٍّ.

وَ مِنَ الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ (۲) لِرَزِينٍ الْعَبْدَرِيِّ فِي بَابِ مَنَاقِبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَ بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ مِنْ سُنَنِ أَبِي دَاوُدَ وَ صَحِيحِ التِّرْمِذِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: لَمَّا آخَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَيْنَ أَصْحَابِهِ جَاءَهُ عَلِيٌّ عليه السلام تَدْمَعُ عَيْنَاهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ آخَيْتَ بَيْنَ أَصْحَابِكَ وَ لَمْ تُوَاخِ بَيْنِي وَ بَيْنَ أَحَدٍ قَالَ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله يَقُولُ أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ(۳).

أَقُولُ: رُوِيَ فِي جَامِعِ الْأُصُولِ مِنَ التِّرْمِذِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: مِثْلُهُ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّه: ابن مغازلی از زید بن أرقم آورده است که گفت: بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وارد گشتم، سپس فرمود: همان‌طور که خداوند میان فرشتگان پیمان برادری بسته، من نیز میان شما پیمان برادری می‌بندم، سپس به علی علیه السّلام فرمود: تو برادر منی، آن‌گاه این آیه را تلاوت فرمود: «إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِين» - . حجر/ ۴۷ - {بر

تختهایی روبروی یکدیگر نشسته اند} دوستان خدایی به سیمای یکدیگر می‌نگرند.

و از الدّار قطنی مرفوعاً از ابن عمر آورده است که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو در دنیا و آخرت برادر منی.

و با اسناد ، از ابن عباس روایت کرده که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بهترینِ برادران من علی است.

و با اسناد از ابن عمر آورده است که گوید: در روز مواخاهٔ پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو در دنیا و آخرت برادر منی.

ص: ۳۴۴

و با اسناد از حذیفهٔ بن یمان، گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان مهاجرین و انصار پیمان برادری بست: او میان هر مردی را با همتایش میثاق برادری می‌بست، سپس دست علی بن ابی طالب علیه السّلام را گرفته و فرمود: این برادر من است.

حذیفه گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سیّد مرسلین و امام متّقین و فرستاده رب العالمین است که هیچ شبیه و مانندی ندارد و علی برادر اوست.

شعر:

-« دشمن و دوست روی می‌آورند و جوانمرد فقط با امثال خود دوستی و دشمنی می کند»

و با اسناد از ابوالحمراء گوید: شنیدم رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود: چون مرا به معراج بردند، بر پایه راست عرش چنین نوشته‌ای دیدم: من یگانه‌ام، خدایی جز من نیست، بهشت عدن را با دست خود کاشته‌ام، محمّد برگزیده من است، او را به علی مؤیَّد گردانیدم .

و از کتاب «الجمع بین الصحاح الستّه» رزین عبدری در باب مناقب امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام با اسنادی که قبلًا از سنن ابوداود و صحیح ترمذی از ابن عمر آمده است که گفت: چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان صحابه خود پیمان اخوّت بست، علی با چشمان پراشک آمده، سپس عرض کرد: یا رسول الله، میان یارانت پیمان برادری بستی ولی میان من و هیچ کسی عقداخوّت نبستی! راوی گوید: پس شنیدم پیامبر صَلی الله علیهِ و آله می‌فرمود:تو در دنیا و آخرت برادر منی. - . کشف الغمّهٔ: ۹۷ -

می گویم: در جامع الاصول از ترمذی از ابن عمر نظیر آن روایت شده است. - . تیسیر الوصول ۳: ۲۳۷ -

**[ترجمه]

«۲۰»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ کِفَایَهِ الطَّالِبِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نُودِیَتْ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ نِعْمَ الْأَبُ أَبُوکَ إِبْرَاهِیمُ خَلِیلُ الرَّحْمَنِ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوکَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۵).

**[ترجمه]کشف الغمهٔ: از کتاب کفایهٔ الطالب از امام رضا از پدران بزرگوارش از علی علیهم صلوات الله آورده است که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چون روز قیامت فرا رسد، از درون عرش ندا داده می‌شوم: چه نیکو پدری است پدرت ابراهیم خلیل الرحمان و چه نیکو برادری است برادرت علی بن أبی طالب. - . کشف الغمّهٔ: ۱۱۳ -

**[ترجمه]

«۲۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ زَکَرِیَّا مُعَنْعَناً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أَوْفَی قَالَ: خَرَجَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ نَحْنُ فِی مَسْجِدِ الْمَدِینَهِ فَقَامَ وَ حَمِدَ اللَّهَ تَعَالَی وَ أَثْنَی عَلَیْهِ فَقَالَ إِنِّی مُحَدِّثُکُمْ

۱- ۱. فی المصدر: ینیل العدو و الصدیق و إنّما.

۲- ۲. فی المصدر: بین الصحاح الست.

۳- ۳. کشف الغمّه: ۹۷.

۴- ۴. تیسیر الوصول ۳: ۲۳۷.

۵- ۵. کشف الغمّه: ۱۱۳.

حَدِيثاً فَاحْفَظُوهُ وَ عُوهُ وَ لْيُحَدِّثْ مَنْ بَعْدَكُمْ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لِرِسَالَتِهِ مِنْ خَلْقِهِ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلائِكَةِ رُسُلًا وَ مِنَ النَّاسِ (۱) أَسْكَنَهُمُ الْجَنَّةَ وَ إِنِّي مُصْطَفِي مِنْكُمْ مَنْ أُحِبُّ أَنْ أَصْطَفِيَهُ وَ أُوَاخِي بَيْنَكُمْ كَمَا آخَى اللَّهُ بَيْنَ الْمَلَائِكَةِ فَذَكَرَ كَلَاماً فِيهِ طُولٌ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام لَقَدِ انْقَطَعَ ظَهْرِي وَ ذَهَبَ رُوحِي عِنْدَ مَا صَنَعْتَ بِأَصْحَابِكَ فَإِنْ كَانَ مِنْ سَخْطِهِ بِكَ عَلَيَّ فَلَكَ الْعُتْبَى (۲) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ مَا أَنْتَ مِنِّي إِلَّا بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَ مَا أَخَّرْتُكَ إِلَّا لِنَفْسِي فَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنْتَ أَخِي وَ وَارِثِي قَالَ وَ مَا الَّذِي أَرِثُ مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا وَرَّثَتِ الْأَنْبِيَاءُ مِنْ قَبْلِي قَالَ وَ مَا وَرَّثَتِ الْأَنْبِيَاءُ مِنْ قَبْلِكَ قَالَ كِتَابَ رَبِّهِمْ وَ سُنَّةَ نَبِيِّهِمْ أَنْتَ مَعِي يَا عَلِيُّ فِي قَصْرِي فِي الْجَنَّةِ مَعَ فَاطِمَةَ بِنْتِي هِيَ زَوْجَتُكَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَنْتَ رَفِيقِي ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ ص إِخْوَاناً عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ (۳) الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ (۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: عبدالله بن أبی اوفی گوید: در حالی در مسجد مدینه بودیم، رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله برخاسته و حمد و ثنای خدا را به جا آورده سپس فرمود: با شما سخنی دارم،

ص: ۳۴۵

آن را حفظ کرده و نیک بفهمید و برای کسانی که پس از شما می‌آیند بازگو کنید، خداوند از میان آفریدگانش برای رسالت خود کسی را برگزید و در همین معنا می‌فرماید:«اللَّهُ یَصْطَفِی مِنَ الْمَلَئکَهِ رُسُلًا وَ مِنَ النَّاسِ» - .حج/ ۷۵ - {خدا

از میان فرشتگان رسولانی برمی گزینند، و نیز از میان مردم}و آنان را در بهشت جای داد، و از میان شما کسی را که دوست داشته باشم برمی‌گزینم و میان شما پیمان برادری برقرار می‌سازم همان‌طور که خداوند میان فرشتگان عقداُخوّت بست، و پس از سخنانی طولانی که بیان فرمود، علی بن ابی طالب علیه السّلام عرض کرد: یا رسول الله، از اینکه پیوند برادری میان یارانت برقرار کردی و مرا واگذاشتی کمرم شکست و جان به لب شدم، اگر این کار به سبب خشمی بوده که بر من گرفته‌ای، حق سرزنش و ملامت داری، پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: سوگند به کسی که مرا به حق فرستاد جایگاه تو نزد من جایگاه هارون از موسی است إلّا اینکه پس از من پیامبری نیست و بدان سبب تو را مؤخّر کردم که برای خودم باشی، من رسول خدا هستم و تو برادر و وارث منی. عرض کرد: من چه چیزی را از شما ارث می‌برم یا رسول الله؟ فرمود: همان چیزی را که پیامبران گذشته به ارث می گذاشتند. عرض کرد: پیامبران گذشته چه چیزی به ارث گذاشته اند؟ فرمود: کتاب پروردگارشان و سنّت پیامبرشان، ای علی، تو به همراه فاطمه که همسر تو در دنیا و آخرت است، در بهشت با من در کاخ من خواهی بود و تو همراه منی، سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آیه:« إِخْوَاناً عَلَیَ سُرُرٍ مُّتَقَبِلِین» - . حجر/ ۴۷ - {بر

تختهایی روبروی یکدیگر نشسته اند.}را تلاوت نموده و فرمود: آنان که در راه خدا یکدیگر را دوست می‌دارند، به یکدیگر نگاه می کنند. - . تفسیر فرات: ۸۲ -

**[ترجمه]

یف، [الطرائف] ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ بِأَسَانِيدِهِ إِلَى حُذَيْفَهَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: آخَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ فَكَانَ يُوَاخِي بَيْنَ الرَّجُلِ وَ نَظِيرِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ هَذَا أَخِي قَالَ حُذَيْفَهُ فَرَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله سَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ شِبْهٌ وَ لَا نَظِيرٌ وَ عَلِيٌّ أَخُوهُ (۵).

**[ترجمه]الطرائف: ابن مغازلی با اسناد آن به حذیفهٔ بن یمان آورده است که گفت: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان مهاجرین و انصار پیمان برادری بست و چنین بود که آن حضرت میان هر مردی و همتایش پیمان برادری منعقد می کرد، سپس دست علی بن ابی طالب علیه السّلام را گرفته و فرمود:« این برادر من است» حذیفهٔ گوید: رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله سیدالمرسلین، پیشوای پارسایان و فرستاده پروردگار جهانیان است که شبیه و مانندی ندارد و علی علیه السّلام برادر اوست.
- . الطرائف: ۲۸ -

**[ترجمه]

بیان

أخبار هذا الباب متفرقه فی سائر الأبواب، و روی ابن بطریق فی العمده ما مر من الأخبار من مسند أحمد بن حنبل بسته أسانید عن سعید بن المسیب و عن عمر بن عبد الله عن أبیه عن جده و عن زید بن أبی أوفی و عن ابن عباس و عن أمیر المؤمنین علیه السلام بروایه أبی المغیره و ربیعه بن ناجد: و من مناقب ابن المغازلی بثمانیه أسانید عن أنس و زید بن أرقم و ابن عباس و ابن عمر بروایتین و حذیفه بن الیمان و أبی الحمراء:

ص: ۳۴۶

۱- ۱. سوره الحجّ: ۷۵.

۲- ۲. فی المصدر: فلک العتبی و الکرامه.

۳- ۳. سوره الحجر: ۴۷.

۴- ۴. تفسیر فرات: ۸۲.

۵- ۵. الطرائف: ۲۸. و فیه: الذی لیس له شبیه و لا نظیر.

و من صحیح الترمذی و سنن أبی داود عن ابن عمر(۱).

و روی فی الطرائف بأکثر تلک الأسانید(۲).

وَ رَوَی ابْنُ الصَّبَّاغِ الْمَالِکِیُّ فِی الْفُصُولِ الْمُهِمَّهِ مِنْ مَنَاقِبِ ضِیَاءِ الدِّینِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَ أَصْحَابِهِ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ آخَی بَیْنَ أَبِی بَکْرٍ وَ عُمَرَ وَ آخَی بَیْنَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَ آخَی بَیْنَ طَلْحَهَ وَ الزُّبَیْرِ وَ آخَی بَیْنَ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ وَ الْمِقْدَادِ وَ لَمْ یُوَاخِ بَیْنَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ بَیْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ فَخَرَجَ عَلِیٌّ مُغْضَباً حَتَّی أَتَی جَدْوَلًا مِنَ الْأَرْضِ وَ تَوَسَّدَ ذِرَاعَهُ وَ نَامَ فِیهِ تَسْفِی الرِّیحُ عَلَیْهِ فَطَلَبَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَوَجَدَهُ عَلَی تِلْکَ الصِّفَهِ فَرَکَزَهُ بِرِجْلِهِ وَ قَالَ لَهُ قُمْ فَمَا صَلُحْتَ أَنْ تَکُونَ إِلَّا أَبَا تُرَابٍ أَ غَضِبْتَ حِینَ آخَیْتُ بَیْنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ لَمْ أُوَاخِ بَیْنَکَ وَ بَیْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أَ مَا تَرْضَی أَنْ تَکُونَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی أَلَا مَنْ أَحَبَّکَ فَقَدْ حُفَّ بِالْأَمْنِ وَ الْإِیمَانِ وَ مَنْ أَبْغَضَکَ أَمَاتَهُ اللَّهُ مِیتَهً جَاهِلِیَّهً(۳).

۱- ۱. العمده: ۸۳- ۸۸.

۲- ۲. الطرائف: ۱۷ و ۱۸ و ۳۶.

۳- ۳. الفصول المهمه: ۲۰ و ۲۱.

**[ترجمه]روایات این باب در دیگر باب‌ها به صورت پراکنده آمده‌اند، و ابن بطریق در «العمدة» روایات گذشته را از مسند احمد بن حنبل با شش سند از سعید بن مسیّب و از عمر بن عبدالله از پدرش از جدش و از زید بن أبی اوفی و از عباس و از امیرالمؤمنین علیه السّلام با روایت ابوالمغیرة و ربیعة بن ناجد و از مناقب ابن مغازلی با هشت سند از أنس، زید بن ارقم، ابن عباس و ابن عمر با دو روایت، حذیفة بن یمان و ابوالحمراء؛

ص: ۳۴۶

و از صحیح ترمذی و سنن ابوداود از ابن عمر نقل کرده است. - . العمدة: ۸۳-۸۲ -

و در کتاب «الطرائف» با بیشتر این طرق روایت شده است. - . الطرائف: ۱۷و ۱۸و ۳۶ -

و ابن صبّاغ مالکی در الفصول المهمّة از مناقب ضیاءالدین خوارزمی از ابن عباس آورده است که گفت: چون رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله میان صحابه خود از مهاجرین و انصار پیمان برادری بست، بین ابوبکر و عمر، عثمان بن عفّان و عبدالرحمان بن عوف، طلحه و زبیر، ابوذر غفاری و مقداد عقداخوّت بست و از مؤاخات علی بن ابی طالب علیه السّلام با شخص دیگری خودداری فرمود، از این رو علی علیه السّلام به حالت دلخوری از آنجا خارج شد و درون جویباری بازوانش را زیر سر گذاشت و خوابید در حالی که باد بر او میوزید، سپس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به جستجوی وی پرداخت و وی را درون آن جویبار یافته با پا بیدارش نموده و به وی فرمود: برخیز که جز نام «ابوتراب» برازنده تو نیست؛ آیا از اینکه میان مهاجرین و انصار پیمان برادری بستم و پیوند برادری تو را با هیچ‌کدام از آنان نبستم به خشم آمدی؟! آیا دوست نداری نزد من منزلت هارون از موسی را داشته باشی إلّا اینکه پیامبری بعد از من من نخواهد آمد؟ بدان که هرکس تو را دوست بدارد، خود و ایمانش را از هرگزندی مصون داشته و هرکس با تو دشمنی ورزد، خداوند او را برکیش جاهلیت از دنیا خواهد برد. - . الفصول المهمّة: -

ص: ۳۴۷

**[ترجمه]

باب ۶۹ خبر الطیر و أنه أحب الخلق إلی الله

الأخبار

«۱»

ج، [الإحتجاج] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقُ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي الْمَسْجِدِ بَعْدَ أَنْ صَلَّى الْفَجْرَ ثُمَّ نَهَضَ وَ نَهَضْتُ مَعَهُ وَ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَّجِهَ إِلَى مَوْضِعٍ أَعْلَمَنِي بِذَلِكَ فَكَانَ إِذَا أَبْطَأَ فِي الْمَوْضِعِ صِرْتُ إِلَيْهِ لِأَعْرِفَ خَبَرَهُ لِأَنَّهُ لَا يَتَقَارُّ(۱) قَلْبِي عَلَى فِرَاقِهِ سَاعَةً(۲) فَقَالَ لِي أَنَا مُتَّجِهٌ إِلَى بَيْتِ عَائِشَةَ فَمَضَى وَ مَضَيْتُ إِلَى بَيْتِ فَاطِمَةَ علیها السلام فَلَمْ أَزَلْ مَعَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ هِيَ وَ أَنَّا مَسْرُورَانِ بِهِمَا ثُمَّ إِنِّي نَهَضْتُ وَ صِرْتُ إِلَى بَابِ عَائِشَةَ فَطَرَقْتُ

الْبَابَ فَقَالَتْ لِي عَائِشَةُ مَنْ هَذَا فَقُلْتُ لَهَا أَنَا عَلِيٌّ فَقَالَتْ إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله رَاقِدٌ فَانْصَرَفْتُ ثُمَّ قُلْتُ النَّبِيُّ رَاقِدٌ وَ عَائِشَةُ فِي الدَّارِ فَرَجَعْتُ وَ طَرَقْتُ الْبَابَ فَقَالَتْ لِي عَائِشَةُ مَنْ هَذَا فَقُلْتُ أَنَا عَلِيٌّ فَقَالَتْ إِنَّ النَّبِيَّ عَلَى حَاجَةٍ فَانْثَنَيْتُ (۳) مُسْتَحْيِياً مِنْ دَقِّيَ الْبَابَ وَ وَجَدْتُ فِي صَدْرِي مَا لَا أَسْتَطِيعُ عَلَيْهِ صَبْراً فَرَجَعْتُ مُسْرِعاً فَدَقَقْتُ الْبَابَ دَقّاً عَنِيفاً(۴) فَقَالَتْ لِي عَائِشَةُ مَنْ هَذَا فَقُلْتُ أَنَا عَلِيٌّ فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ لَهَا يَا عَائِشَةُ افْتَحِي لَهُ الْبَابَ فَفَتَحَتْ فَدَخَلْتُ فَقَالَ لِيَ اقْعُدْ يَا أَبَا الْحَسَنِ أُحَدِّثْكَ بِمَا أَنَا فِيهِ أَوْ تُحَدِّثُنِي بِإِبْطَائِكَ عَنِّي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَدِّثْنِي فَإِنَّ حَدِيثَكَ أَحْسَنُ فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ كُنْتُ فِي أَمْرٍ كَتَمْتُهُ مِنْ أَلَمِ الْجُوعِ فَلَمَّا دَخَلْتُ بَيْتَ عَائِشَةَ وَ أَطَلْتُ الْقُعُودَ لَيْسَ عِنْدَهَا شَيْ ءٌ تَأْتِي بِهِ مَدَدْتُ يَدِي وَ سَأَلْتُ اللَّهَ الْقَرِيبَ الْمُجِيبَ فَهَبَطَ عَلَيَّ حَبِيبِي جَبْرَئِيلُ علیه السلام وَ مَعَهُ هَذَا الطَّيْرُ وَ وَضَعَ إِصْبَعَهُ عَلَى طَائِرٍ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ

۱- ۱. تقار فی المکان: سکن و ثبت. و فی المصدر: لا یتصابر.

۲- ۲. فی المصدر: ساعه واحده.

۳- ۳. أی انصرفت.

۴- ۴. أی شدیدا.

أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ آخُذَ هَذَا الطَّيْرَ وَ هُوَ أَطْيَبُ طَعَامٍ فِي الْجَنَّهِ فَأَتَيْتُكَ بِهِ (١) يَا مُحَمَّدُ فَحَمِدْتُ اللَّهَ كَثِيراً وَ عَرَجَ جَبْرَئِيلُ فَرَفَعْتُ يَدِي إِلَى السَّمَاءِ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ يَسِّرْ عَبْداً يُحِبُّكَ وَ يُحِبُّنِي يَأْكُلْ مَعِي هَذَا الطَّائِرَ(٢) فَمَكَثْتُ مَلِيّاً فَلَمْ أَرَ أَحَداً يَطْرُقُ الْبَابَ فَرَفَعْتُ يَدِي ثُمَّ قُلْتُ اللَّهُمَّ يَسِّرْ عَبْداً يُحِبُّكَ وَ يُحِبُّنِي وَ تُحِبُّهُ وَ أُحِبُّهُ يَأْكُلْ مَعِي هَذَا الطَّائِرَ(٣) فَسَمِعْتُ طَرْقَكَ لِلْبَابِ وَ ارْتِفَاعَ صَوْتِكَ

فَقُلْتُ لِعَائِشَهَ أَدْخِلِي عَلِيّاً فَدَخَلْتَ فَلَمْ أَزَلْ حَامِداً لِلَّهِ حَتَّى بَلَغْتَ إِلَيَّ إِذْ كُنْتَ تُحِبُّ اللَّهَ وَ تُحِبُّنِي وَ يُحِبُّكَ اللَّهُ وَ أُحِبُّكَ فَكُلْ يَا عَلِيُّ فَلَمَّا أَكَلْتُ أَنَا وَ النَّبِيُّ الطَّائِرَ قَالَ لِي يَا عَلِيُّ حَدِّثْنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ أَزَلْ مُنْذُ فَارَقْتُكَ أَنَا وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ مَسْرُورِينَ جَمِيعاً ثُمَّ نَهَضْتُ أُرِيدُكَ فَجِئْتُ فَطَرَقْتُ الْبَابَ فَقَالَتْ لِي عَائِشَهُ مَنْ هَذَا فَقُلْتُ لَهَا أَنَا عَلِيٌّ فَقَالَتْ إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله رَاقِدٌ فَانْصَرَفْتُ فَلَمَّا صِرْتُ (٤) إِلَى الطَّرِيقِ الَّذِي سَلَكْتُهُ رَجَعْتُ فَقُلْتُ النَّبِيُّ رَاقِدٌ وَ عَائِشَهُ فِي الدَّارِ لَا يَكُونُ هَذَا فَجِئْتُ فَطَرَقْتُ الْبَابَ فَقَالَتْ لِي مَنْ هَذَا فَقُلْتُ أَنَا عَلِيٌّ فَقَالَتْ إِنَّ النَّبِيَّ عَلَى حَاجَهٍ فَانْصَرَفْتُ مُسْتَحْيِياً فَلَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي رَجَعْتُ مِنْهُ أَوَّلَ مَرَّهٍ وَجَدْتُ فِي قَلْبِي مَا لَمْ أَسْتَطِعْ (٥) عَلَيْهِ صَبْراً وَ قُلْتُ النَّبِيُّ عَلَى حَاجَهٍ وَ عَائِشَهُ فِي الدَّارِ فَرَجَعْتُ فَدَقَقْتُ الْبَابَ الدَّقَّ الَّذِي سَمِعْتَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَسَمِعْتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ تَقُولُ لَهَا أَدْخِلِي عَلِيّاً فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَبَيْتِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ (٦) الْأَمْرُ هَكَذَا يَا حُمَيْرَاءُ مَا حَمَلَكِ عَلَى هَذَا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ اشْتَهَيْتُ أَنْ يَكُونَ أَبِي يَأْكُلُ مِنَ الطَّيْرِ(٧) فَقَالَ لَهَا مَا هُوَ بِأَوَّلِ ضِغْنٍ بَيْنَكِ وَ بَيْنَ عَلِيٍّ وَ قَدْ وَقَفْتُ عَلَى مَا فِي قَلْبِكِ لِعَلِيٍّ إِنَّكِ لَتُقَاتِلِينَهُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ تَكُونُ النِّسَاءُ يُقَاتِلْنَ الرِّجَالَ فَقَالَ لَهَا يَا عَائِشَهُ إِنَّكِ

١- ١. في المصدر: فآتيك به.

٢- ٢. في المصدر: يأكل معي من هذا الطائر.

٣- ٣. في المصدر: يأكل معي من هذا الطائر.

۴- ۴. في المصدر: فلما أن صرت،.

۵- ۵. في المصدر: ما لا أستطيع.

۶- ۶. في المصدر: أبى اللّه إلّا أن يكون اه.

٧- ٧. في المصدر: من هذا الطير.

لَتُقَاتِلِينَ عَلِيّاً وَ يَصْحَبُكِ وَ يَدْعُوكِ إِلَى هَذَا نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِي (۱) فَيَحْمِلُونَكِ عَلَيْهِ وَ لَيَكُونَنَّ فِي قِتَالِكِ لَهُ أَمْرٌ تَتَحَدَّثُ بِهِ الْأَوَّلُونَ وَ الْآخِرُونَ وَ عَلَامَةُ ذَلِكِ أَنَّكِ تَرْكَبِينَ الشَّيْطَانَ ثُمَّ تُبْتَلَيْنَ قَبْلَ أَنْ تَبْلُغِي إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي يُقْصَدُ بِكِ إِلَيْهِ فَتَنْبَحُ عَلَيْكِ كِلَابُ الْحَوْأَبِ فَتَسْأَلِينَ الرُّجُوعَ فَيَشْهَدُ عِنْدَكِ قَسَامَةُ(۲) أَرْبَعِينَ رَجُلًا مَا هِيَ كِلَابُ الْحَوْأَبِ فَتَصِيرِينَ (۳) إِلَى بَلَدٍ أَهْلُهُ أَنْصَارُكِ هُوَ أَبْعَدُ بِلَادٍ عَلَى الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ(۴) وَ أَقْرَبُهَا إِلَى الْمَاءِ وَ لَتَرْجِعِينَ وَ أَنْتِ صَاغِرَةٌ غَيْرُ بَالِغَةٍ إِلَى مَا تُرِيدِينَ وَ يَكُونُ هَذَا الَّذِي يَرُدُّكِ مَعَ مَنْ يَثِقُ بِهِ مِنْ أَصْحَابِهِ إِنَّهُ لَكِ خَيْرٌ مِنْكِ لَهُ وَ لَيُنْذِرَنَّكِ مَا يَكُونُ (۵) الْفِرَاقُ بَيْنِي وَ بَيْنَكِ فِي الْآخِرَةِ وَ كُلُّ مَنْ فَرَّقَ عَلِيٌّ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ بَعْدَ وَفَاتِي فَفِرَاقُهُ جَائِزٌ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ مَا تَعِدُنِي فَقَالَ لَهَا هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيَكُونَنَّ مَا قُلْتُ حَتَّى كَأَنِّي أَرَاهُ ثُمَّ قَالَ لِي قُمْ يَا عَلِيُّ فَقَدْ وَجَبَتْ صَلَاةُ الظُّهْرِ حَتَّى آمُرَ بِلَالًا بِالْأَذَانِ فَأَذَّنَ بِلَالٌ وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ وَ صَلَّى وَ صَلَّيْتُ مَعَهُ وَ لَمْ نَزَلْ فِي الْمَسْجِدِ(۶).

**[ترجمه]کتاب الاحتجاج: امام صادق از پدران بزرگوارش از علی علیهم صلوات الله روایت کرده که آن حضرت فرمود: به همراه رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله پس از اینکه نماز صبح را به جا آورد در مسجد بودیم، سپس آن حضرت برخاست و من هم با وی برخاستم و هرگاه پیامبری قصد داشت به جایی برود، مرا از قصد خود آگاه می‌فرمود، و چنانچه از آن‌جا دیر می‌آمد، خود به آنجا رفته تا از وی خبری به دست آورم ، زیرا حتی برای یک ساعت هم تاب دوری وی را نداشتم، پس به من فرمود: من به خانه عایشه می‌روم. سپس او رفت و من هم به خانه فاطمه علیها السّلام آمدم. مدتی را با حسن و حسین سرگرم شدم در حالی که من و فاطمه به وجودشان خوشحال بودیم. سپس برخاسته و به در خانه عایشه رفته و در زدم. عایشه پرسید: کیستی؟ گفتم: علی هستم. گفت: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خوابیده است. پس، از آن‌جا رفتم لیکن با خود گفتم چگونه پیامبر خوابیده و عایشه در خانه است؟ لذا دوباره برگشته و در زدم. عایشه پرسید: کیستی؟ گفتم: علی هستم. گفت: پیامبر مشغول کاری است. پس شرمگین از اینکه در زده بودم، برگشتم، اما احساس می‌کردم در سینه‌ام چیزی هست که مرا بی‌تاب می‌کند لذا به سرعت بازگشته و در خانه را محکم زدم. پس عایشه به من گفت: کیستی؟ گفتم: علی هستم. ناگاه صدای رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله را شنیدم که فرمود: عایشه، در را برای وی بازکن. پس عایشه در را باز کرد و من وارد خانه شدم. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به من فرمود: بنشین یا أباالحسن تا درباره وضعی که دارم با تو سخن بگویم یا اینکه تو بگو چرا دیر نزد من آمدی؟ عرض کردم: یا رسول الله، شما بفرمائید که سخن شما نیکوتر است. پس فرمود: یا أباالحسن، هنگامی که از تو جدا گشتم بسیار گرسنه بودم ولی درد گرسنگی را نهان داشتم، و چون وارد خانه عایشه شدم و مدتی نشستم چیزی برای خوردن نیافتم لذا دست بلند کرده و از خدای قریب مجیب کمک خواستم، ناگاه محبوبم جبرئیل علیه السّلام با این پرنده فرود آمد- و دست روی پرنده گذاشت که در مقابلش بود- و به من گفت: ای محمّد، خداوند عزّوجل به

ص: ۳۴۸

من وحی فرمود که این پرنده را که خوش خوراک‌ترین غذای بهشتی است، بگیرم و برای تو بیاورم. من خدا را بسیار سپاس گفتم و جبرئیل به آسمان رفت. سپس دست به آسمان بلند کرده و گفتم: خداوندا، بنده‌ای را روانه بفرما که تو و مرا دوست می‌دارد تا در خوردن این پرنده با من سهیم شود. اما بسیار صبر کردم و کسی را نیافتم که در خانه را بزند. سپس دستانم را به دعا بلند کرده و گفتم: خدایا، بنده‌ای که تو و مرا دوست می‌دارد و من و تو نیز او را دوست می‌داریم بفرست که این پرنده را با من بخورد. آن‌گاه در زدن و بلند شدن صدایت را شنیدم ، پس به عایشه گفتم: علی را به خانه دعوت کن که وارد شدی و

من همچنان خدا را سپاس می گفتم تا اینکه نزد من آمدی که تو، خدا و مرا دوست می‌داری و خدا و من نیز تو را دوست می... داریم، پس بخور یا علی.

چون من و پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آن پرنده را خوردیم، به من فرمود: یا علی، اکنون تو ماجرای خود را برایم تعریف کن. عرض کردم: یا رسول الله، از زمانی که شما را ترک کردم با فاطمه، حسن و حسین سرگرم و همگی خوشحال بودیم، سپس برخاسته به دنبالتان آمدم و در زدم. عایشه گفت: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله خوابیده است. از این رو از راهی که آمده بودم، برگشتم. اما با خود گفتم چگونه ممکن است عایشه در خانه باشد و پیامبر خواب باشند؟ چنین چیزی ممکن نیست! از این رو برگشته و در زدم. عایشه به من گفت: کیستی؟ گفتم: علی هستم. گفت: پیامبر سرگرم کاری هستند. پس شرم کردم و برگشتم، اما چون به جایی رسیدم که بار اول از آن بازگشته بودم، دلم پر آشوب شد و نتوانستم صبر کنم و با خود گفتم، عایشه در خانه است و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله مشغول کاری است؟ پس دوباره برگشته و آن چنان که شنیدی در زدم یا رسول الله. سپس شنیدم خودتان یا رسول الله به عایشه فرمودید که علی را به خانه دعوت کن. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: حمیرا! همین را می‌خواستی؟! چرا چنین کردی؟ عرض کرد: یا رسول الله، دوست داشتم پدرم بیاید و از گوشت این پرنده بخورد. پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی فرمود: این اولین کینه‌ای نیست که از علی به دل گرفته‌ای! من بر آنچه بر قلب تو درباره علی می گذرد آگاهم، تردید ندارم که با وی خواهی جنگید! عرض کرد: یا رسول الله، چگونه زنان با مردان جنگ کنند ؟ به وی فرمود: عایشه، تو قطعاً

ص: ۳۴۹

با علی خواهی جنگید و چند نفر از صحابه من تو را در این کار همراهی خواهند کرد و تو را وادار به جنگ به او خواهند نمود و جریان جنگ تو با وی چنان خواهد بود که ورد زبان اوّلین و آخرین خواهد شد و علامت آن چنین است که تو سوار بر شیطان (منظور شتری است که عایشه در جنگ جمل بر آن سوار بود) گشته و پیش از رسیدن محل مورد نظر امتحان خواهی شد و سگان حوأب به تو پارس خواهند کرد و در آن‌جا تو اصرار به بازگشت می کنی و چهل نفر نزد تو شهادت خواهند داد که این سگ‌هایی که پاس می کنند سگان حوأب نیستند، سپس تو به شهری می‌روی که مردمانش یاوران توأند و آن شهر دورترین شهرها از آسمان است و نزدیک‌ترینشان به آب و تو حتماً شکست خورده و به هدف نرسیده بازخواهی گشت و در چنین گیرو داری این مرد(علی علیه السّلام) تو را با کسانی از یارانش که به ایشان اعتماد دارد، بازخواهد گرداند. او برای تو بهتر از آن است که تو برای او بوده‌ای و او تو را هشدارخواهد داد که ورودت به این جنگ باعث خواهد شد در روز قیامت از من جدا گردی و علی اجازه دارد پس از من هریك از زنان مرا طلاق دهد؛ عرض کرد: یا رسول الله، کاش پیش از آنکه مرا بدان وعده دادی اتفاق بیفتد، بمیرم! فرمود: هیهات هیهات، سوگند به آن که جانم در دست اوست، آنچه گفتم اتّفاق خواهد افتاد و گویی هم‌اکنون دارم آن را می‌بینم؛ سپس به من فرمود: برخیز علی، وقت نماز ظهر است، تا به بلال بگویم که اذان سر دهد، پس بلال اذان گفت و پیامبر به نماز ایستاد و من هم با وی نماز گزاردم و همچنان در مسجد ماندیم .
- . الاحتجاج: ۱۰۵-۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ یُوسُفَ بْنِ عَدِیٍّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ عُمَیْرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ: أُهْدِیَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله طَائِرٌ فَوَضَعَ بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ یَأْکُلْ مَعِی فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَدَقَّ الْبَابَ فَقُلْتُ مَنْ ذَا فَقَالَ أَنَا عَلِیٌّ فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله عَلَی حَاجَهٍ حَتَّی فَعَلَ ذَلِکَ ثَلَاثاً فَجَاءَ الرَّابِعَهَ فَضَرَبَ الْبَابَ بِرِجْلِهِ فَدَخَلَ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَا حَبَسَکَ قَالَ قَدْ جِئْتُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَا حَمَلَکَ عَلَی ذَلِکَ قَالَ قُلْتُ کُنْتُ أُحِبُّ أَنْ یَکُونَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِی (۷).

ص: ۳۵۰

۱- ۱. فی المصدر: نفر من أهل بیتی و اصحابی.

۲- ۲. القسامه- بفتح القاف- الجماعه یحلفون علی الشی ء و یأخذونه.

۳- ۳. فی المصدر:، فتنعرفین.

۴- ۴. فی المصدر: من السماء.

۵- ۵. فی المصدر: بما یکون.

۶- ۶. الاحتجاج: ۱۰۴ و ۱۰۵.

۷- ۷. أمالی الشیخ: ۱۵۹.

**[ترجمه]امالی طوسی: أنس بن مالک گوید: پرنده‌ای به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله هدیه شد و آن را در مقابل آن حضرت قرار دادند. پس فرمود: خداوندا، محبوب‌ترین مخلوق خود را به سوی من فرست تا با من هم غذا شود، سپس علی علیه السّلام آمد و در زد. گفتم: کیست؟ گفت: علی هستم! گفتم: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله کار دارد. اما او سه بار این کار را تکرار کرد و بارچهارم در با پا زده وارد خانه شد، پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: چرا دیرآمدی؟ عرض کرد: سه بار آمدم! پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به أنس گفت: چرا چنین کردی؟ عرض کرد: دوست داشتم مهمان شما مردی از قوم من باشد. - . امالی شیخ طوسی: ۱۵۹ -

ص: ۳۵۰

**[ترجمه]

«۳»

شف، [کشف الیقین] أَحْمَدُ بْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ خَلَفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْکُوفِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ زِیَادٍ الْبَزَّازِ عَنْ أَبِی إِدْرِیسَ عَنْ رَافِعٍ (۱) مَوْلَی عَائِشَةَ قَالَ: کُنْتُ غُلَاماً أَخْدُمُهَا فَکُنْتُ إِذَا کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِنْدَهَا أَکُونُ قَرِیباً أُعَاطِیهَا(۲) قَالَ فَبَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِنْدَهَا ذَاتَ یَوْمٍ إِذْ جَاءَ جَاءٍ فَدَقَّ الْبَابَ قَالَ فَخَرَجْتُ إِلَیْهِ فَإِذَا جَارِیَةٌ مَعَهَا إِنَاءٌ مُغَطًّی قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَی عَائِشَةَ فَأَخْبَرْتُهَا قَالَتْ أَدْخِلْهَا فَدَخَلْتُ فَوَضَعْتُهُ بَیْنَ یَدَیْ عَائِشَةَ فَوَضَعَتْهُ عَائِشَةُ بَیْنَ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جَعَلَ یَأْکُلُ وَ خَرَجَتِ الْجَارِیَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَیْتَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ سَیِّدَ الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامَ الْمُتَّقِینَ عِنْدِی یَأْکُلُ مَعِی فَجَاءَ جَاءٍ فَدَقَّ الْبَابَ فَخَرَجْتُ إِلَیْهِ فَإِذَا هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ هَذَا عَلِیٌّ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَدْخِلْهُ فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَرْحَباً وَ أَهْلًا لَقَدْ تَمَنَّیْتُکَ مَرَّتَیْنِ حَتَّی لَوْ أَبْطَأْتَ عَلَیَّ لَسَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یَأْتِیَ بِکَ اجْلِسْ فَکُلْ مَعِی (۳).

بشا، [بشاره المصطفی] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْفَارِسِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی حَامِدٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَبَّابِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ الْبَزَّازِ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَاتَلَ اللَّهُ مَنْ قَاتَلَکَ وَ عَادَی مَنْ عَادَاکَ مَرَّتَیْنِ أَوْ ثَلَاثاً(۴).

**[ترجمه]کشف الیقین: ابورافع خدمتکار عایشه گوید: من غلامی بودم که به وی خدمت می‌کردم و اگر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نزد وی بود در همان نزدیکی و در دسترس می‌ماندم تا به وی خدمت نمایم. گوید: روزی که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نزد عایشه بود، شخصی آمد و در زد. گوید: پس رفتم و در را باز کردم، کنیزی بود که ظرفی سرپوشیده به همراه داشت. گوید: پس نزد عایشه آمده و به وی اطلاع دادم. گفت: او را راهنمایی کن. آن کنیز وارد خانه شد و ظرف را در مقابل عایشه گذاشت و عایشه نیز آن را پیش روی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله قرار داد و آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله شروع به خوردن نمود و آن کنیز بیرون رفت. سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: ای کاش امیرمؤمنان و سرور مسلمانان و پیشوای پارسایان نزد من بود و با من غذا می‌خورد. در این هنگام شخصی در خانه را زد. رفتم و در را باز کردم و

ناگاه دیدم علی بن ابی طالب علیه السّلام پشت در است. پس آمدم داخل و عرض کردم: علی است! پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: او را راهنمایی کن. چون علی وارد خانه شـد، پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله فرمود: خوش آمدی، دو بار آرزوی آمدنت را کردم و اگر دیرتر می‌آمـدی از خـدای عزّوجل درخواست می‌کردم تو را نزد من بیاورد؛ بنشـین و با من غذا بخور. - . کشـف الیقین: ۱۴-۱۳ -

بشارة المصطفی: اسماعیل بزّاز نظیر این روایت را نقل کرده و به پایان آن چنین افزوده است: سپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداونـد با کسـی که با تو می‌جنگـد، بجنگد و دشـمن کسـی باشد که با تو دشـمنی کند. دو یا سه بار آن را تکرار فرمود. - . بشارة المصطفی: ۲۰۴-۲۰۳ -

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المنـاقب] لابن شـهرآشوب رَوَى حَـدِيثَ الطَّيْرِ جَمَاعَةٌ مِنْهُمُ التِّرْمِـذِيُّ فِي جَامِعِهِ وَ أَبُو نُعَيْمٍ فِي حِلْيَةِ الْأَوْلِيَاءِ وَ الْبَلاذُرِيُّ فِي تَـارِيخِهِ وَ الْخَرْكُوشِـيُّ فِي شَـرَفِ الْمُصْـطَفَى وَ السَّمْعَـانِيُّ فِي فَضَائِـلِ الصَّحَابَهِ وَ الطَّبَرِيُّ فِي الْوَلَايَهِ وَ ابْنُ الْبَيِّعِ فِي الصَّحِيـحِ وَ أَبُو يَعْلَى فِي الْمُسْـنَدِ وَ أَحْمَـدُ فِي الْفَضَائِلِ وَ النَّطَنْزِيُّ فِي الْإِخْتِصَاصِ (۵) وَ قَـدْ رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْـحَاقَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْأَزْدِيُّ وَ سَعِيدٌ

ص: ۳۵۱

۱- ۱. فی المصدر: عن أبی رافع.

۲- ۲. عاطی الرجل: خدمه.

۳- ۳. الیقین: ۱۳ و ۱۴.

۴- ۴. بشاره المصطفی: ۲۰۳ و ۲۰۴.

۵- ۵. کذا فی جمیع النسخ و المصدر، و الظاهر« فی الخصائص» فان الاختصاص من مؤلّفات الشیخ المفید قدّس سرّه.

وَ الْمَازِنِيُّ وَ ابْنُ شَاهِينٍ وَ السُّدِّيُّ وَ أَبُو بَكْرٍ الْبَيْهَقِيُّ وَ مَالِكٌ وَ إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ وَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ وَ مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ وَ دَاوُدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ أَنَسٍ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أُمِّ أَيْمَنَ وَ رَوَاهُ ابْنُ بَطَّةَ فِي الْإِبَانَهِ مِنْ طَرِيقَيْنِ وَ الْخَطِيبُ وَ أَبُو بَكْرٍ فِي تَارِيخِ بَغْدَادَ مِنْ سَبْعَهِ طُرُقٍ: وَ قَدْ صَنَّفَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ كِتَابَ الطَّيْرِ وَ قَالَ الْقَاضِي أَحْمَدُ قَدْ صَحَّ عِنْدِي حَدِيثُ الطَّيْرِ(۱) وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ إِنَّ طَرِيقَهَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْجُبَّائِيِّ فِي تَصْحِيحِ الْأَخْبَارِ يَقْتَضِي الْقَوْلَ بِصِحَّهِ هَذَا الْخَبَرِ لِإِيرَادِهِ يَوْمَ الشُّورَى فَلَمْ يُنْكَرْ قَالَ الشَّيْخُ قَدِ اسْتَدَلَّ بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلَى فَضْلِهِ فِي قِصَّهَ شُورَى بِمَحْضَرٍ مِنْ أَهْلِهَا فَمَا كَانَ فِيهِمْ إِلَّا مَنْ عَرَفَهُ وَ أَقَرَّ بِهِ وَ الْعِلْمُ بِذَلِكَ كَالْعِلْمِ بِالشُّورَى نَفْسِهَا فَصَارَ مُتَوَاتِراً وَ لَيْسَ فِي الْأُمَّهِ عَلَى اخْتِلَافِهَا مَنْ دَفَعَ هَذَا الْخَبَرَ- وَ حَدَّثَنِي أَبُو الْعَزِيزِ كَادِشٌ الْعُكْبَرِيُّ عَنْ أَبِي طَالِبٍ الْحَرْبِيِّ الْعُشَارِيِّ عَنِ ابْنِ شَاهِينٍ الْوَاعِظِ فِي كِتَابِهِ مَا قَرُبَ سَنَدُهُ قَالَ حَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ أَبِي الْقَاسِمِ الْفَرَائِضِيُّ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى الْجَوْهَرِيُّ (۲) قَالَ قَالَ نُعَيْمُ بْنُ سَالِمِ بْنِ قَنْبَرٍ قَالَ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْخَبَرَ: وَ قَدْ أَخْرَجَهُ- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِ قُرْبِ الْإِسْنَادِ: وَ قَدْ رَوَاهُ خَمْسَهٌ وَ ثَلَاثُونَ رَجُلًا مِنَ الصَّحَابَهِ عَنْ أَنَسٍ وَ عَشَرَهٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَدْ صَحَّ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَ النَّبِيَّ يُحِبَّانِهِ وَ مَا صَحَّ ذَلِكَ لِغَيْرِهِ فَيَجِبُ الِاقْتِدَاءُ بِهِ وَ مَنْ عَزَى (۳) خَبَرَ الطَّائِرِ إِلَيْهِ قَصَّرَ الْإِمَامَهَ عَلَيْهِ وَ مَجْمَعُ الْحَدِيثِ أَنَّ أَنَساً تَعَصَّبَ بِعِصَابَهٍ فَسُئِلَ عَنْهَا فَقَالَ هَذِهِ دَعْوَهُ عَلِيٍّ قِيلَ وَ كَيْفَ ذَلِكَ قَالَ أُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله طَائِرٌ مَشْوِيٌّ فَقَالَ اللَّهُمَّ ائْتِنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَأْكُلْ مَعِي هَذَا الطَّيْرَ فَجَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَقُلْتُ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنْكَ مَشْغُولٌ وَ أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثَانِياً فَجَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَقُلْتُ رَسُولُ اللَّهِ عَنْكَ مَشْغُولٌ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثَالِثاً فَجَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَقُلْتُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنْكَ مَشْغُولٌ فَرَفَعَ عَلِيٌّ صَوْتَهُ وَ قَالَ وَ مَا يَشْغَلُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنِّي وَ سَمِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ يَا أَنَسُ مَنْ هَذَا قُلْتُ

۱- ۱. في المصدر بعد ذلك: و ما لي لفظه.

۲- ۲. في المصدر: قال: قال محمّد بن عيسى الجوهريّ.

۳- ۳. أي نسب.

عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام قَالَ ائْذَنْ لَهُ فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ إِنِّي قَدْ دَعَوْتُ اللَّهَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَنْ يَأْتِيَنِي بِأَحَبِّ خَلْقِهِ إِلَيْهِ وَ إِلَيَّ أَنْ يَأْكُلَ مَعِي هَذَا الطَّيْرَ وَ لَوْ لَمْ تَجِئْنِي فِي الثَّالِثَةِ لَدَعَوْتُ اللَّهَ بِاسْمِكَ أَنْ يَأْتِيَنِي بِكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ جِئْتُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلَّ ذَلِكَ يَرُدُّنِي أَنَسٌ وَ يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ عَنْكَ مَشْغُولٌ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا حَمَلَكَ عَلَى هَذَا قُلْتُ أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي فَرَفَعَ عَلِيٌّ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ ارْمِ أَنَساً بِوَضَحٍ لَا يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ.

وَ فِي رِوَايَةٍ: لَا تُوَارِيهِ الْعِمَامَةُ(۱) ثُمَّ كَشَفَ الْعِمَامَةَ عَنْ رَأْسِهِ فَقَالَ هَذِهِ دَعْوَةُ عَلِيٍّ هَذِهِ دَعْوَةُ عَلِيٍّ (۲).

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِي عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُدْبَةَ(۳) قَالَ: رَأَيْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ مَعْصُوباً بِعِصَابَةٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْهَا فَقَالَ هِيَ دَعْوَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ وَ كَيْفَ كَانَ ذَلِكَ (۴) وَ سَاقَ الْحَدِيثَ مِثْلَ مَا مَرَّ.

وَ فِي بَعْضِ النُّسَخِ: فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الدَّارِ اسْتَشْهَدَنِي (۵) عَلِيٌّ علیه السلام فَكَتَمْتُهُ فَقُلْتُ إِنِّي أُنْسِيتُهُ فَرَفَعَ (۶) عَلِيٌّ يَدَهُ إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ (۷).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: حدیث طیر(پرنده) را جمعی روایت کرده‌اند از جمله ترمذی در جامع خود، ابونعیم در حلیة الأولیاء، بلاذری در تاریخ خود، خرکوشی در شرف المصطفی، سمعانی در فضائل الصحابه، طبری در الولایة، ابن البَیِّع در الصحیح، ابویعلی در المسند، احمد بن حنبل در الفضائل، و نطنزی در الاختصاص (الخصائص)؛ کما اینکه محمّد بن اسحاق، محمّد بن یحیی أزدی، سعید، مازنی،

ابن شاهین، سدّی، ابوبکر بیهقی، مالک، اسحاق بن عبدالله بن أبی طلحه، عبدالملک بن عمیر، مسعر بن کدام، داود بن علی بن عبدالله بن عباس و ابوحاتم رازی این روایت را با اسنادهای خود از أنس و ابن عباس و اُمّ أیمن روایت کرده‌اند؛ کما اینکه ابن بطّة آن را در الإبانه از دو طریق روایت نموده و خطیب و ابوبکر در تاریخ بغداد آن را از هفت طریق نقل کرده‌اند، و احمد بن محمّد بن سعید کتابی به نام «کتاب الطیر» در این خصوص تألیف نموده است؛ قاضی احمد گوید: حدیث طیر نزد من صحیح است، و ابو عبدالله بصری گوید: روش ابوعبدالله جبّائی در تصحیح روایات اقتضا می‌کند که این حدیث صحیح باشد زیرا علی علیه السلام در شوری آن را بیان کرد و کسی به او اعتراض نکرد. شیخ گوید: امیرالمؤمنین علیه السّلام به این حدیث برای اظهار فضل خود در ماجرای شورا در حضور اعضای آن استناد نموده است، و همه اعضای شورا این حدیث را شناخته و به آن اقرار نمودند و عِلم به صحت این حدیث همانند علم به صحت خود شوراست، از این رو حدیثی متواتر شده است و در میان اُمّت علی‌رغم اختلاف دیدگاههایشان کسی آن را رد نکرده است. و مرا ابوالعزیز کادش عکبری از ابوطالب حربی عشّاری از ابن شاهین واعظ در کتابش«ما قرب سنده» روایت کرده گفت: مرا نصربن ابوالقاسم فرائضی از محمّد بن عیسی جوهری از نعیم بن سالم بن قنبر از أنس بن مالک روایت کرد و سپس عین روایت را نقل می‌کند. نیز این حدیث را علی بن ابراهیم در کتاب قرب الإسناد نقل کرده، و نیز سی‌و پنج مرد از صحابه آن را از أنس و ده تن آن را از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله روایت کرده‌اند، و بدین ترتیب صحت اینکه خدا و پیامبر وی را دوست دارند به اثبات رسیده و این معنا برای شخص دیگری صحّت ندارد، از این رو باید به وی اقتدا شود و هرکس حدیث طائر را به وی (علی علیه السّلام) منسوب نموده، امامت را در

آن حضرت منحصر نموده است. در مجمع الحديث آمده است که أنس دستاری بر سر بسته بود(تا بیماری برص او را بپوشاند) از او در مورد آن دستار سوال شـد. گفت: این اثر نفرین علی علیه السـلام است. گفته شـد: چگونه؟ گفت: پرنـده‌ای بریـان به رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله هدیه شد، فرمود: خدایا، محبوب‌ترین مخلوقات خودت را نزد من بفرست تا باهم این پرنده را بخوریم پس علی علیـه السّـلام آمـد، به وی گفتم: رسـول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله مشـغول کـاری است و نمی‌توانـد شـما را بپذیرد- و دوست داشـتم مهمان رسول خدا مردی از قوم من باشد- سـپس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله دوباره دعای خود را تکرار فرمود و علی علیه السّـلام دو بار آمـد، گفتم : رسول خدا مشـغول کاری است و نمی‌تواند شـما را بپذیرد، آن‌گاه رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله برای بار سوم دعا فرمود و باز علی علیه السّـلام آمد، عرض کردم: رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله به کـاری مشـغول است، ناگـاه علی علیه السّـلام صـدای خـود را بالاـ برده و فرمود: چه چیزی رسول خـدا صَـلی الله علیهِ و آله را مشـغول کرده که نمی‌تواند مرا بپذیرد؟ رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله صدای وی را شنیده و فرمود: أنس، این کیست؟ عرض کردم:

ص: ۳۵۲

علی بن ابی طالب علیه السّـلام است. فرمود: بگـذار وارد شود، و چون نزد پیامبر صَـلی الله علیهِ و آله آمـد، آن حضـرت به وی فرمود: یـا علی، من سه بـار از خـدا خواسـتم که محبوب‌ترین خلق خود را نزد من بفرسـتد تا در خوردن این پرنـده مرا همراهی کنـد و اگر بعد از سه بار نمی‌آمدی، تو را از خدا به نام می‌خواسـتم، عرض کرد: یا رسول الله، من سومین بار است که می‌آیم اما هر بار أنس مرا باز گردانده و می‌گوید: رسول خدا مشـغول کاری است و نمی‌تواند تو را بپذیرد. پس رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله به من فرمود: چرا چنین کردی؟ عرض کردم: دوست داشتم مهمان شما مردی از قوم من باشد. پس علی علیه السّلام دست دعا به آسـمان بلنـد کرده و عرض کرد: خداونـدا، أنس را چنان به بیماری برص مبتلا فرما که نتواند آن را از مردم نهان دارد! — و در روایتی: عمـامه‌اش آن را نپوشانـد- سـپس عمـامه را از سـر برداشـته و گفت: این نتیجه نفرین علی است، این هم نتیجه نفرین علی است! - . مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۳۶-۴۳۵ -

امالی صـدوق: پدرم از علی از پدرش از ابوهدبه روایت کرده که گفت: أنس بن مالک را در حالی دیدم که پیشانی خود را با دسـتمالی بسـته بود. در این مورد از وی سؤال کردم، در مورد آن گفت: نتیجه نفرین علی بن ابی طالب علیه السّلام است. پس به وی گفتم: مـاجرای آن چه بوده است؟ و او مـاجرا را همـان‌طور که بیان شـد، نقل نمود. و در برخی نسـخه‌ها آمـده است: و هنگـامی که «یـوم الـدار» (روز شورای پس از مرگ عمر) فرا رسـید علی علیه السـلام از من خواست که در مورد این مـاجرای پرنـده شـهادت بـدهم ولی من آن را کتمان کرده و گفتم: فراموشم شده! پس دست خود را به دعا... تا آخر حدیث. - . امالی صدوق: ۳۸۹ -

**[ترجمه]

«۵»

قب، المناقب لابن شهرآشوب: أنه علیه السلام کان أحب الخلق إلی الله و إلی رسوله لوجوه منها

قوله صلی الله علیه و آله: اللهم ائتنی بأحب الخلق إلیک و إلی یأکل معی من هذا الطائر.

و منها قوله صلی الله علیه و آله: لأعطین الرایه غدا رجلا یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله.

و منها ادعوا إلی خلیلی فدعوا لفلان و فلان (۸) فأعرض.

فإذا ثبت أن علیا علیه السلام کان أحب الخلق إلی الله و إلی رسوله فلا یجوز لغیره أن یتقدم علیه و قد قال الله تعالی:

۱- ۱. المستفاد من روایات الباب أن دعاءه علیه السلام علی أنس کان یوم الشوری حین استشهده فکتمه، و کأنّ فی الروایه سقطا.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۳۵ و ۴۳۶ و ذکرت الجمله الأخیره فیه مره واحده.

۳- ۳. بالباء الموحده کما فی أسد الغابه.

۴- ۴. فی المصدر: و کیف یکون ذلک؟.

۵- ۵. فی المصدر: یستشهدنی.

۶- ۶. فی المصدر: انی نسیته: قال: رفع اه.

۷- ۷. أمالی الصدوق: ۳۸۹.

۸- ۸. فی المصدر: فدعوا فلان بن فلان.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِی یُحْبِبْکَمُ اللَّهُ (۱)

إبانه ابن بطه و فضائل أحمد فی خبر عن عکرمه عن ابن عباس قال: و لقد عاتب الله أصحاب محمد صلی الله علیه و آله فی غیر آی من القرآن و ما ذکر علیا إلا بخیر و ذلک نحو قوله وَ لَقَدْ نَصَرَکُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ أَذِلَّهٌ(۲) و قوله تعالی وَ یَوْمَ حُنَیْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْکُمْ کَثْرَتُکُمْ (۳) الآیه و قوله تعالی فی آیه المناجاه فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ تابَ اللَّهُ عَلَیْکُمْ (۴).

البخاری: توفی النبی صلی الله علیه و آله و هو عنه راض یعنی عن علی علیه السلام.

و قد ذکرنا أنه أولی الناس لقوله تعالی لَقَدْ رَضِیَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِینَ إِذْ یُبایِعُونَکَ تَحْتَ الشَّجَرَهِ(۵) لأنه قد صح أنه لم یفر قط من زحف و ما ثبت ذلک لغیره (۶).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: آن حضرت علیه السّلام از چند وجه محبوب‌ترین مردم نزد خدا و رسول اوست از جمله: قول رسول خدا صلّی الله علیهِ و آله که فرمود:«خداوندا، محبوب‌ترین بندگانت را نزد خودت و من برسان تا باهم این پرنده را بخوریم»؛ و از جمله آن قول آن حضرت است که فرمود:«فردا پرچم را به دست کسی خواهم سپرد که خدا و رسول او را دوست می‌دارد و خدا و رسولش نیز او را دوست می‌دارند» و:« دوست مرا نزد من آورید» سپس فلانی و فلانی را آوردند و آن حضرت از ایشان رو برگردانید. پس چنانچه ثابت شود علی علیه السّلام محبوب‌ترین مردم نزد خدا و رسول او بوده است، جایز نخواهد بود که دیگری بر وی مقدّم شود در حالی که خدای متعال می‌فرماید:

ص: ۳۵۳

« قُلْ إِن کُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونیِ یُحْبِبْکُمُ الله» - . آل عمران/ ۳۱ - {بگو: «اگر خدا را دوست دارید، از من پیروی کنید تا خدا دوستتان بدارد}

در «إبانه» ابن بطّهٔ و «فضائل» احمد در روایتی از عکرمهٔ از ابن عباس آمده است که گفت: و تحقیقاً خداوند یاران محمّد صَلی الله علیهِ و آله را در بیش از یک آیه از قرآن ملامت فرموده و از علی علیه السّلام جز به نیکی یاد نکرده است، مانند قول خدای عزّوجل:«وَ لَقَدْ نَصرَکُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنتُمْ أَذِلَّهٌ» - . آل عمران/ ۱۲۳ - {و

یقیناً خدا شما را در [جنگ] بدر- با آنکه ناتوان بودید- یاری کرد} و قول خدای متعال:« وَ یَوْمَ حُنَیْنٍ ٍإِذْ أَعْجَبَتْکُمْ کَثرَْتُکُم» - . توبه/ ۲۵ - {قطعاً

خداوند شما را در مواضع بسیاری یاری کرده است، و [نیز] در روز «حُنَین» آن هنگام که شمارِ زیادتان شما را به شگفت آورده بود...} و قول خدای متعال در آیه مناجات:«فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُواْ وَ تَابَ اللَّهُ عَلَیْکُمْ » - . مجادله: ۱۳ - { و چون نکردید و خدا [هم] بر شما بخشود}

بخاری: پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در حالی وفات یافت که از وی راضی بود- منظورش علی علیه السّلام است- و پیش از این گفتیم که آن حضرت شایسته‌ترین مردم است به دلیل خدای متعال:«لَّقَدْ رَضیِ َاللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِینَ إِذْ یُبَایِعُونَکَ تحَْتَ الشَّجَرَهِ» -

. فتح/ ۱۸ - {به راستی خدا هنگامی که مؤمنان، زیر آن درخت با تو بیعت می کردند از آنان خشنود شد} زیرا صحت و درستی اینکه آن حضرت هرگز در هیچ جنگی پشت به دشمن نکرد ثابت است اما در مورد دیگران چنین چیزی ثابت نشده است. - . مناقب آل أبی طالب۱: ۵۵۱-۵۵۰ -

**[ترجمه]

«۶»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: کَانَ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله طَیْرٌ فَقَالَ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ یَأْکُلْ مَعِی هَذَا الطَّیْرَ فَجَاءَ(۷) عَلِیٌّ علیه السلام فَأَکَلَ مَعَهُ.

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أُتِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِطَائِرٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ فَجَاءَهُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ اللَّهُمَّ وَالِهِ.

أبو عیسی الترمذی هذا الحدیث فی جامعه و ذکره النسائی فی حدیثه (۸).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از مناقب خوارزمی از أنس آورده است که گفت: پرنده(بریانی) در مقابل پیامبر صَلی الله علیهِ و آله قرار داشت، پس عرض کرد: خداوندا، محبوب‌ترین خلقت را برسان تا این پرنده را باهم بخوریم. پس علی علیه السّلام آمد و با وی مشغول غذا خوردن شد .

و از اواز ابن عباس نقل است که:(گوشت) پرنده‌ای را برای پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آوردند، پس آن حضرت عرض کرد: «خداوندا، محبوب‌ترین خلقت را برسان» سپس علی بن ابی طالب علیه السّلام آمد. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خدایا، دوستش بدار! گوید: ابوعیسی ترمذی این حدیث را در جامع خود آورده، و نسائی نیز آن را در کتاب حدیثش ذکر نموده است. - . کشف الغمّهٔ: ۴۳ -

**[ترجمه]

«۷»

بشا، [بشاره المصطفی] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْفَارِسِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی حَامِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُدْرِکٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ قُرْطٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أُتِیَ بِطَیْرٍ فَقَالَ:

۱- ۱. سوره آل عمران: ۳۱.

٢- ٢. سوره آل عمران: ١٢٣.

٣- ٣. سوره التوبه: ٢٥.

۴- ۴. سوره المجادله: ١٣.

۵- ۵. سوره الفتح: ١٨.

۶- ۶. مناقب آل أبی طالب ١: ۵۵٠ و ۵۵١.

٧- ٧. فی المصدر: فجاءه.

٨- ٨. كشف الغمّه: ۴٣، و فيه تقديم و تأخير بين الحديثين و قوله:« قال أخرج أبو عيسى الترمذى اه» قد ذكره بعد الحديث الأول.

اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ (۱).

**[ترجمه]بشارةالمصطفی:(گوشت) پرنده‌ای را برای پیامبرصَلی الله علیهِ و آله آروندند، پس فرمود:

ص: ۳۵۴

«خدایا، محبوب‌ترین خلقت نزد خودت را برسان» سپس علی علیه السّلام آمد، آن‌گاه فرمود:«خدایا، دوستدارش را دوست بدار و دشمنش را دشمن بدار» - . بشارة المصطفی: ۲۰۲ -

**[ترجمه]

«۸»

یف، [الطرائف] أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ یَرْفَعُهُ إِلَی سَفِینَهِ مَوْلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّ امْرَأَهً مِنَ الْأَنْصَارِ أَهْدَتْ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله طَیْرَیْنِ بَیْنَ رَغِیفَیْنِ فَقَدَّمَتْ إِلَیْهِ الطَّیْرَیْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ وَ إِلَی رَسُولِکَ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَرَفَعَ صَوْتَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ هَذَا قُلْتُ عَلِیٌّ قَالَ افْتَحْ لَهُ فَفَتَحْتُ لَهُ فَأَکَلَ مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله حَتَّی فَنِیَا.

وَ مِمَّا یَدُلُّ عَلَی أَنَّ هَذَا الْمَعْنَی قَدْ تَکَرَّرَ مِنَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی عِدَّهِ أَطْیَارٍ وَ عِدَّهِ مَجَالِسَ مَا رَوَوْهُ مِنْ غَیْرِ هَذَا الطَّرِیقِ فِی الْجَمْعِ بَیْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ مِنَ الْجُزْءِ الثَّالِثِ فِی بَابِ مَنَاقِبِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیٍّ علیه السلام مِنْ صَحِیحِ أَبِی دَاوُدَ(۲) وَ هُوَ کِتَابُ السُّنَنِ بِإِسْنَادٍ مُتَّصِلٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ: کَانَ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله طَائِرٌ قَدْ طُبِخَ لَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ یَأْکُلْ مَعِی فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَأَکَلَ مَعَهُ مِنْهُ.

وَ رَوَاهُ الشَّافِعِیُّ ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ فِی کِتَابِهِ مِنْ نَحْوِ أَکْثَرَ مِنْ ثَلَاثِینَ طَرِیقاً فَمِنْهَا مَا یَدُلُّ عَلَی أَنَّ ذَلِکَ قَدْ وَقَعَ مِنَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی طَائِرٍ آخَرَ قَالَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الزُّبَیْرِ بْنِ عَدِیٍ (۳) عَنْ أَنَسٍ قَالَ: أُهْدِیَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله طَیْرٌ مَشْوِیٌّ فَلَمَّا وُضِعَ بَیْنَ یَدَیْهِ قَالَ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ حَتَّی یَأْکُلَ مَعِی مِنْ هَذَا الطَّیْرِ(۴) قَالَ فَقُلْتُ فِی نَفْسِی اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَرَعَ الْبَابَ قَرْعاً خَفِیفاً فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ عَلِیٌّ فَقُلْتُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی حَاجَهٍ فَانْصَرَفَ قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَقُولُ الثَّانِیَهَ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ یَأْکُلْ مَعِی مِنْ هَذَا الطَّیْرِ فَقُلْتُ فِی نَفْسِی (۵) اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَرَعَ

ص: ۳۵۵

۱- ۱. بشاره المصطفی: ۲۰۲.

۲- ۲. فی المصدر: و من صحیح أبی داود.

۳- ۳. فی المصدر: الی الزبیر بن عدی.

۴- ۴. فی المصدر: من هذا الطائر.

۵- ۵. فی المصدر: قال: فقلت فی نفسی.

الْبَابَ فَقُلْتُ أَ لَمْ أُخْبِرْکَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی حَاجَةٍ فَانْصَرَفَ فَرَجَعْتُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَقُولُ الثَّالِثَةَ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ یَأْکُلْ مَعِی مِنْ هَذَا الطَّیْرِ قَالَ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَضَرَبَ الْبَابَ ضَرْباً شَدِیداً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله افْتَحْ افْتَحْ افْتَحْ قَالَ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ اللَّهُمَّ وَ إِلَیَّ اللَّهُمَّ وَ إِلَیَّ اللَّهُمَّ وَ إِلَیَ (۱) قَالَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَکَلَ مَعَهُ مِنَ الطَّیْرِ.

وَ فِی بَعْضِ رِوَایَاتِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام مَا أَبْطَأَکَ قَالَ هَذِهِ ثَالِثَةٌ وَ یَرُدُّنِی أَنَسٌ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا أَنَسُ مَا حَمَلَکَ عَلَی مَا صَنَعْتَ قَالَ رَجَوْتُ أَنْ یَکُونَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لِی یَا أَنَسُ أَ وَ فِی الْأَنْصَارِ خَیْرٌ مِنْ عَلِیٍّ أَ وَ فِی الْأَنْصَارِ أَفْضَلُ مِنْ عَلِیٍ (۲).

**[ترجمه]الطرائف: احمد بن حنبل در مسندش مرفوعاً از سفینهٔ خدمتکار رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله آورده است که زنی از انصار (گوشت) دو پرنده را لای دو نان گذاشته و آن را به حضور پیامبر صَلی الله علیهِ و آله آورد. پس رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: خداونـدا، محبوب‌ترین خلقت نزد خودت و نزد رسولت را برسان! پس علی علیه السّلام آمد و با صدای بلند اجازه ورود خواست. پس پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: این کیست؟ عرض کردم: علی، فرمود: در را برایش باز کن، سپس در را برای وی گشودم و با پیامبر صَلی الله علیهِ و آله مشغول صرف غذا شد تا اینکه هر دو پرنده را خوردند.

و از جمله اموری که دلالت دارد بر اینکه چنین کاری بارها توسط پیامبر صَلی الله علیهِ و آله تکرار گشته و برای خوردن چند پرنده در چند مجلس با علی علیه السّلام هم‌غذا شده، آن است که این روایت را از طریق دیگری جز این طریق نیز نقل کرده... اند: در کتاب الجمع بین الصحاح الستّهٔ از جزء سوم در باب مناقب امیرالمؤمنین علی علیه السّلام، از صحیح ابوداود که کتاب سنن است با اسنادی پیوسته از أنس بن مالک آورده است که گفت: پرنده‌ای که آن را برای پیغمبر صَلی الله علیهِ و آله پخته بودنـد در مقابلش قرار داشت، پس فرمود: خداوندا، محبوب‌ترین خلقت را نزد من بفرست تا با من هم‌غذا شود. پس علی علیه السّلام آمد و با وی از آن غذا تناول نمود.

ابن مغازلی شافعی در کتاب خود نظیر آن را از حدود بیش از سی طریق روایت کرده است که نشان می‌دهد این کار از پیامبر صَلی الله علیهِ و آله در مورد پرنـده دیگری صادر شده است. با اسنادش از زبیر بن عدی از أنس روایت کرده است که گفت: پرنـده‌ای بریان به رسول خـدا صَلی الله علیهِ و آله هـدیه شد و چون آن را در مقابل وی قرار دادند، فرمود: خداوندا، محبوب... ترین خلقت را برسان تا از این پرنـده با من بخورد! راوی گویـد: با خود گفتم: خدایا، او را مردی از انصار قرار ده! گوید: پس علی علیه السّلام آمد و در را به آهستگی زد. گفتم: کیست؟ فرمود: علی هستم. عرض کردم: رسول خدا مشغول کاری است، و علی علیه السّلام رفت. سپس نزد رسول خـدا صَلی الله علیهِ و آله آمـدم و دیـدم دوباره می‌فرمایـد: خداونـدا، محبوب‌ترین خلقت را بفرست تـا بـا من از این پرنـده بخورد. پس با خودم گفتم: خـدایا او را مردی از انصار قرار ده! گویـد: پس علی علیه السّلام آمد و در زد.

ص: ۳۵۵

عرض کردم: مگر شما را خبر نکردم که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله کار دارند؟ علی علیه السّلام روانه شد و من نزد رسول

صَلی الله علیهِ و آله بازگشتم در حالی که برای بار سوم می‌فرمود: خداوندا، محبوب‌ترین خلقت نزد خودت را برسان تا با من از این پرنده بخورد! گوید: پس علی علیه السّلام آمد و به شدت در زد. رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله فرمود: بازکن بازکن، بازکن، گوید: چون نظر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بر وی افتاد، فرمود: خداوندا برای من نیز، خداوندا برای من نیز، خداوندا برای من نیز(محبوب‌ترین مردم است). أنس گوید: پس با رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نشست و پرنده را با وی خورد. و در یکی از از روایات ابن مغازلی آمده است که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به علی علیه السّلام فرمود: چرا دیر کردی؟ عرض کرد: این سومین باری است که می‌آیم و أنس مرا بر می‌گرداند، پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرمود: أنس، چرا چنین کردی کاری از تو سرزده است؟ عرض کرد: امید آن داشتم که مهمان شما مردی از انصار باشد! پس به من فرمود: ای أنس، مگر در انصار بهتر از علی هست؟! آیا در میان انصار افضل از علی هست؟! - . الطرائف: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۹»

مد، [العمده] مِنْ مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ السِّمْسَارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْحَنُوطِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِ (۳) عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ بْنِ الْمُفَضَّلِ (۴) الْوَاسِطِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَهْلٍ النَّحْوِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الطَّحَّانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْمُعَدِّلِ عَنْ أَسْلَمَ بْنِ سَهْلٍ الْبَزَّازِ عَنْ وَهْبِ بْنِ بَقِيَّةَ الْوَاسِطِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يُوسُفَ الْأَزْرَقِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْحَجَّاجِ فَقَالَ يَا أَبَا حَمْزَةَ حَدِّثْنَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَدِيثاً لَيْسَ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ فِيهِ أَحَدٌ فَقُلْتُ تَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِيثَ ذُو شُجُونٍ (۵) يَجُرُّ بَعْضُهُ بَعْضاً فَذَكَرَ أَنَسٌ حَدِيثاً عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي تُرَابٍ تُحَدِّثُنَا(۶) دَعْنَا مِنْ أَبِي تُرَابٍ فَغَضِبَ أَنَسٌ وَ قَالَ لِعَلِيٍّ تَقُولُ هَذَا(۷) أَمَا وَ اللَّهِ إِذْ قُلْتَ هَذَا فَلَأُحَدِّثَنَّكَ بِحَدِيثٍ فِيهِ

ص: ۳۵۶

۱- ۱. أی اللّهمّ و أحبّ خلقک الی.

۲- ۲. الطرائف: ۱۸.

۳- ۳. فی المصدر: عن إسماعیل بن محمّد بن الطیب.

۴- ۴. فی المصدر: عن أحمد بن عبد اللّه بن الفضل،.

۵- ۵. الشجن: الغصن الملتف المشتبک، و یقولون« الحدیث ذو شجون» أی فنون متشعبه تأخذ منه فی طرف فلا تلبث حتّی تکون فی آخر و یعرض لک ما لم تکن تقصده.

۶- ۶. فی المصدر: أ عن أبی تراب تحدّثنا؟.

۷- ۷. فی المصدر: أ لعلی تقول هذا؟.

سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَهْدِيَتْ لَهُ صلی الله علیه و آله يَعَاقِيبُ (۱) فَأَكَلَ مِنْهَا وَ فَضَلَتْ فَضْلَةٌ وَ شَيْ ءٌ مِنْ خُبْزٍ فَلَمَّا أَصْبَحَ أَتَيْتُهُ بِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ائْتِنِی (۲) بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَأْكُلْ مَعِی مِنْ هَذَا الطَّائِرِ فَجَاءَ رَجُلٌ فَضَرَبَ الْبَابَ فَرَجَوْتُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْأَنْصَارِ فَإِذَا أَنَا بِعَلِيٍّ علیه السلام فَقُلْتُ أَ لَيْسَ إِنَّمَا جِئْتَ السَّاعَةَ فَرَجَعْتَ (۳) ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَأْكُلْ مَعِی مِنْ هَذَا الطَّائِرِ فَجَاءَ رَجُلٌ فَضَرَبَ الْبَابَ فَإِذَا بِهِ عَلِيٌّ علیه السلام فَسَمِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اللَّهُمَّ وَ إِلَيَّ اللَّهُمَّ وَ إِلَيَّ.

قال أسلم (۴) روی هذا الحدیث عن أنس بن مالک یوسف بن إبراهیم الواسطی و إسماعیل سلیمان (۵) الأزرق و إسماعیل السدی (۶) و إسحاق بن عبد الله بن أبی طلحه و یمامه(۷) بن عبد الله بن أنس و سعید بن زربی قال ابن سمعان سعید بن زربی إنما حدث به عن أنس:- و قد روی جماعه عن أنس منهم سعید بن المسیب و عبد الملک بن عمیر و مسلم الملائی و سلیمان بن الحجاج الطائفی و ابن أبی الرجاء الکوفی و إسماعیل بن عبد الله بن جعفر و نعیم بن سالم و غیرهم (۸): أقول روی- ابن بطریق هذا الخبر بعبارات قریبه المضامین من مسند أحمد بسند و من مناقب ابن المغازلی بأربعه و عشرین سندا و من سنن أبی داود بسندین (۹).

و قال الشیخ المفید قدس الله روحه فی کتاب الفصول عند اعتراض السائل بأن هذا الخبر من أخبار الآحاد لأنه إنما رواه أنس بن مالک وحده فأجاب بأن الأمه

ص: ۳۵۷

---

۱ - ۱. جمع الیعقوب: ذکر الحجل، و الیاء زائده. و الحجل: طائر فی حجم الحمام أحمر المنقار و الرجلین، و هو یعیش فی الصرود العالیه: یستطاب لحمه.

۲- ۲. فی المصدر: اللّهمّ ائتنی.

۳- ۳. کذا فی(ک)، و فی غیره من النسخ و کذا المصدر: أ لیس انما جئت الساعه؟ فرجع. و لا یخفی أن المستفاد من الکلام أن أمیر المؤمنین علیه السلام قد جاء مره قبل ذلک و رده أنس.

۴- ۴. فی المصدر: قال ابن المغازلی: قال أسلم اه.

۵- ۵. فی المصدر: أبی سلیمان.

۶- ۶. فی المصدر: الأسدی.

۷- ۷. فی المصدر: تمامه.

۸- ۸. العمده: ۱۲۶ و ۱۲۷.

۹- ۹. راجع العمده: ۱۲۵- ۱۳۲.

بأجمعها قد تلقته بالقبول و لم يروا أن أحدا رده على أنس و لا أنكر صحته عند روايته فصار الإجماع عليه هو الحجه فى صوابه (۱) مع أن التواتر قد ورد بأن

أمير المؤمنين عليه السلام احتج به فى مناقبه يوم الدار فقال: أنشدكم الله (۲) هل فيكم أحد قال له رسول الله صلى الله عليه و آله اللهم ائتنى بأحب خلقك إليك يأكل معى من هذا الطائر فجاء أحد غيرى قالوا اللهم لا قال اللهم اشهد.

فاعترف الجميع بصحته و لم يكن أمير المؤمنين عليه السلام ليحتج بباطل (۳) لا سيما و هو فى مقام المنازعه و التوصل بفضائله (۴) إلى أعلى الرتب التى هى الإمامه و الخلافه للرسول صلى الله عليه و آله و إحاطه علمه بأن الحاضرين معه فى الشورى يريدون الأمر دونه مع

قول النبى صلى الله عليه و آله: على مع الحق و الحق مع على يدور حيثما دار(۵).

وَ رَوَى الْعَلَّامَهُ مِنْ كِتَابِ الْمَنَاقِبِ لِابْنِ مَرْدَوَيْهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى أَبِى ذَرٍّ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقُلْنَا مَنْ أَحَبُّ أَصْحَابِكَ إِلَيْكَ وَ إِنْ كَانَ أَمْرٌ كُنَّا مَعَهُ وَ إِنْ كَانَ نَائِبَهٌ كُنَّا دُونَهُ (۶) قَالَ هَذَا عَلِيٌّ أَقْدَمُكُمْ سِلْماً وَ إِسْلَاماً انْتَهَى (۷).

وَ رَوَى ابْنُ الْأَثِيرِ فِى جَامِعِ الْأُصُولِ مِنْ صَحِيحِ التِّرْمِذِيِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله طَيْرٌ فَقَالَ اللَّهُمَّ ائْتِنِى بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَأْكُلْ مَعِى هَذَا الطَّيْرَ فَجَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَأَكَلَ مَعَهُ.

وَ قَالَ رَزِينٌ قَالَ أَبُو عِيسَى فِى هَذَا الْحَدِيثِ قِصَّهٌ وَ فِى آخِرِهَا: أَنَّ أَنَساً قَالَ لِعَلِيٍّ عليه السلام اسْتَغْفِرْ لِى وَ لَكَ عِنْدِى بِشَارَهٌ فَفَعَلَ فَأَخْبَرَهُ بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله(۸).

**[ترجمه]العمدهٔ: از مناقب ابن مغازلى مرفوعاً از انس بن مالك آورده است كه گفت: بر محمّد بن الحجّاج وارد گشتم پس گفت: ابوحمزه، حديثى را از رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله براى ما نقل كن بى‌واسطه خودت از پيامبر صَلى الله عليهِ و آله شنيده باشى، گفتم: سخن بگوييد كه سخن شاخ و برگ بسيار دارد و سخن سخن مى‌آورد. سپس أنس حديثى از على بن ابى طالب عليه السّلام روايت كرد و محمّد بن الحجّاج به وى گفت: حديث از ابوتراب نقل مى‌كنى؟ ما را با ابوتراب چه كار؟ پس أنس به خشم آمده و گفت: درباره على چنين سخن مى‌گويى؟! به خدا سوگند حال كه درباره وى چنين گفتى حديثى را درباره او نقل مى‌كنم

ص: ۳۵۶

كه آن را از رسول صَلى الله عليهِ و آله شنيده‌ام: چند كبك به رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله هديه شد و آن حضرت از آن تناول كردند و مقدارى از گوشت و نان باقى ماند، فردا صبح آن را به حضور ايشان آوردم، پس رسول خدا صَلى الله عليهِ و آله فرمود: خدايا، بهترين آفريده‌ات را نزد خودت به سوى من فرست تا اين پرنده را باهم بخوريم. پس مردى آمد و در زد، آرزو كردم از انصار باشد اما ناگاه با على عليه السّلام مواجه شدم، پس گفتم: مگر ساعتى پيش نيامدى و بازگشتى؟ باز

رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله عرض کرد: خدایا، بهترین آفریده‌ات را نزد خودت به سوی من فرست تا این پرنده را باهم بخوریم. سپس مردی در زد که دیدم علی علیه السّلام است، در این حال رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله صدای وی را شنیده و فرمود: خداوندا، و محبوب‌ترین آفریده‌ات نزد من، و محبوب‌ترین آفریده‌ات نزد من!

أسلم گوید: این حدیث را از أنس بن مالک یوسف بن ابراهیم واسطی، اسماعیل سلیمان الأزرق، اسماعیل سدّی، اسحاق بن عبدالله بن أبی طلحه، یمامهٔ بن عبدالله بن أنس و سعید بن زربی روایت کرده‌اند. ابن سمعان گوید: سعید بن زربی آن را فقط از أنس روایت کرده است و جماعتی آن را از أنس نقل کرده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان سعید بن مسیّب، عبدالملک بن عمیر، مسلم ملائی، سلیمان بن الحجّاج طائفی، ابن أبی الرجاء کوفی، اسماعیل بن عبدالله بن جعفر، نعیم بن سالم و دیگران را نام برد. - . العمدهٔ: ۱۲۷-۱۲۶ -

می‌گویم: ابن بطریق این روایت را با یک سند با عبارت‌هایی نزدیک به مسند احمد بن حنبل و از مناقب ابن مغازلی با بیست‌و چهار سند و از سنن ابوداود با دو سند نقل کرده است. - . العمدهٔ: ۱۳۲-۱۲۵ -

و شیخ مفید قدس الله روحه در کتاب الفصول- آن‌گاه که پرسنده اعتراض کرد که این حدیث از اخبار آحاد است و فقط آن را أنس بن مالک روایت کرده است- چنین پاسخ داد که اُمّت این حدیث را به

اجماع پذیرفته است و روایت نشده که کسی صحت آن را از أنس نپذیرفته باشد و بدین ترتیب حصول اجماع بر آن دلیل بر درستی آن خواهد بود، در ضمن تواتر وجود دارد مبنی بر اینکه امیرالمؤمنین علیه السّلام در ذکر مناقب خود در «یوم‌الدار» بدان احتجاج کرده و فرموده است: شما را به خدا سوگند می‌دهم، آیا در میان شما کسی هست که رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله درباره وی گفته باشد: خداوندا، محبوب‌ترین آفریده‌ات را نزد خودت به سوی من فرست تا این پرنده را باهم بخوریم! آیا کسی جز من آمد؟ گفتند: به خدا سوگند نه! عرض کرد: خدایا تو شاهد باش. پس همه به صحّت آن اعتراف کردند و امیرالمؤمنین علیه السّلام کسی نبود که به امری باطل احتجاج کند بالأخص که آن حضرت در مقام منازعه و مقامی که می... خواست به فضیلت‌های خود استدلال نماید تا ثابت کند که بالاترین منصب یعنی منصب امامت و خلافت پیامبر صَلی الله علیهِ و آله به وی تعلّق دارد و در عین اینکه می‌دانست حاضران با وی در شوری خلافت را برای دیگری می‌خواستند و این در حالی بود که پیامبر صَلی الله علیهِ و آله فرموده بود: علی با حق است و حق با علی و حق حول محور علی می‌چرخد. - . الفصول المختارهٔ ۱: ۶۱-۶۰ -

و علّامه از کتاب مناقب ابن مردویه با اسناد آن را به ابوذر رضی الله عنه روایت کرده است که گفت: بر رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله وارد گشته و عرض کردیم: کدام یک از صحابه شما نزدتان محبوب‌تر است تا اگر امری بود با او باشیم و اگر بلایی برایش پیش آمد، از او دفاع کنیم؟ فرمود: این شخص علی علیه السّلام است که پیشتازترین شما در تسلیم شدن و اسلام آوردن است. تمام! - . کشف الحق: ۱۰۲-۱۰۱ -

و ابن اثیر در جامع الاصول از صحیح ترمذی از انس روایت کرده که گفت: پرنده بریانی پیش روی رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بود، پس آن حضرت فرمود: خداوندا، محبوب‌ترین آفریده‌ات نزد خودت را بفرست تا باهم این پرنده را بخوریم، سپس علی علیه السّلام آمد و با آن حضرت هم‌غذا شد. و رزین گوید: ابوعیسی داستانی درباره این حدیث آورده که آخر آن چنین است: شخصی به علی علیه السّلام عرض کرد: برای من طلب مغفرت کن تا تو را بشارتی بدهم؛ و علی علیه السّلام چنین کرد و آن شخص او را از قول رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله درباره‌اش آگاه نمود. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

تنقیح

اعلم أن تلك الأخبار مع تواترها و اتفاق الفریقین علی صحتها تدل علی كونه صلوات الله علیه أفضل الخلق و أحق بالخلافه بعد الرسول صلی الله علیه و آله أما دلالتها علی

۱- ۱. فی المصدر بعد ذلك: و لم یخلّ ببرهانه كونه من أخبار الآحاد كما شرحناه.

۲- ۲. فی المصدر: أنشدكم باللّه.

۳- ۳. فی المصدر: بالذی یحتج بباطل.

۴- ۴. فی المصدر و(د): و التوسل بفضائله.

۵- ۵. الفصول المختاره ۱: ۶۰ و ۶۱.

۶- ۶. فی المصدر: و ان كانت نائبه كنا من دونه.

۷- ۷. كشف الحق: ۱۰۱ و ۱۰۲.

۸- ۸. مخطوط.

کونه أفضل فلأن حب الله تعالی لیس إلا کثره الثواب و التوفیق و الهدایه المترتبه علی کثره الطاعه و الاتصاف بالصفات الحسنه کما برهن فی محله أنه تعالی منزه عن الانفعالات و التغیرات و إنما اتصافه بالحب و البغض و أمثالهما باعتبار الغایات و قد مر تحقیق ذلک فی کتاب التوحید و أنه لیس إثباته تعالی و إکرامه بدون فضیله و خصله کریمه و أعمال حسنه توجب ذلک لحکم العقل بقبح تفضیل الناقص علی الکامل و العاصی علی المطیع و الجاهل علی العالم و الفائق فی الکمالات علی القاصر فیها و قد قال تعالی قُلْ إِنْ کُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِی یُحْبِبْکُمُ اللَّهُ (۱) فظهر أن حبه تعالی إنما یترتب علی متابعه الرسول صلی الله علیه و آله فثبت أنه صلی الله علیه و آله أفضل من جمیع الخلق و إنما خص الرسول بالإجماع و بقرینه أنه کان هو القائل لذلک فالظاهر أن مراده أحب سائر الخلق إلیه تعالی.

و أما کونه أحق بالخلافه فلأن من کان أفضل من جمیع الصحابه بل من سائر الأنبیاء و الأوصیاء لا یجوز العقل تقدم غیره علیه لا سیما تقدم من لا یثبت له فضیله واحده إلا بروایات المعاندین التی تظهر علیها أمارات الوضع و الافتراء و اختیار رضی سلاطین الجور علی طاعه رب الأرض و السماء.

و قد نوقش فی دلاله الخبر علی أفضلیته صلی الله علیه و آله بوجهین الأول أنه یحتمل أن یکون أراد صلی الله علیه و آله أحب خلق الله إلیه فی أکل هذا الطیر لا أحب الخلق إلیه مطلقا و الجواب عنه و إن کان لوهنه و رکاکته لا یحتاج إلی الجواب و قائله لا یستحق الخطاب هو أن قوله صلی الله علیه و آله یأکل جواب للأمر و لا یفهم أحد له أدنی أنس بکلام العرب منه سوی هذا المعنی فلو خصص الحب بذلک (۲) لکان تخصیصا من غیر قرینه تدل علیه و برهان یدعو إلیه و لو جعل یأکل قیدا للحب فمع بعده محتاج إلی تقدیر فی أن یأکل و هو خلاف الأصل لا یصار إلیه إلا بدلیل علی أن فی بعض الروایات لیس یأکل أصلا و فی بعضها حتی یأکل و هما لا یحتملان ذلک.

۱- ۱. سوره آل عمران: ۳۱.

۲- ۲. أی بأکل الطائر.

و أجاب الشيخ المفيد عن ذلك بوجه آخر و هو أنه لو كان الكلام يحتمل ذلك لما كان فيه فضل فلم يكن أنس يرده مرتين ليكون ذلك الفضل للأنصار و لما قرره الرسول صلى الله عليه و آله على ذلك و أيضا لو كان محتملا لذلك لم يكن أمير المؤمنين عليه السلام يحتج بذلك يوم الدار و لا قبل الحاضرون ذلك منه و لقالوا إن ذلك لا يدل على فضيله توجب الإمامه و الخلافه(۱).

الثانی أنه يحتمل أن يكون فی ذلك الوقت أحب الخلق و أفضلهم فلم لا يجوز أن يصير بعض الصحابه بعد ذلك أفضل منه و الجواب أن ذلك أيضا خلاف عموم اللفظ و إطلاقه فإن الظاهر من اللفظ أحب جميع الخلق فی جميع الأحوال و الأزمنه و لو كان مراده غير ذلك لقيده بشی ء منها و لم يدل دليل من خارج الكلام على التخصيص.

و أجاب الشيخ بوجهين أيضا الأول أن هذا خرق للإجماع المركب لأن الأمه بأسرها بين قولين إما تفضيله فی جميع الأحوال و الأوقات أو تفضيل غيره عليه كذلك فما ذكرت قول لم يقل به أحد و الثانی أن احتجاجه صلوات الله عليه بعد الرسول صلى الله عليه و آله بذلك و تسليم القوم له ذلك مما يدفع هذا الاحتمال (۲).

۱- ۱. الفصول المختاره ۱: ۶۳ و ۶۴. و ما ذكره المصنّف منقول بالمعنى.

۲- ۲. الفصول المختاره ۱: ۶۲ و ۶۴ و ما ذكره المصنّف منقول بالمعنى.

**[ترجمه]بدان که این روایات با تواتری که دارند و صحت آن‌ها مورد اتّفاق فریقین می‌باشد دلیل برآنند که آن حضرت صلوات الله علیه بهرینِ خلق و سزاوارترین آن‌ها به خلافت بعد از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله بوده است. اما اینکه دلیل بر

ص: ۳۵۸

افضل بودن ایشان نیز هست، بدان سبب است که حبّ خدا جز با کثرت ثواب و توفیق و هدایت مترتب بر طاعت و موصوف بودن به صفات نیکو به دست نمی‌آید و خداوند متعال منزّه از آن است که دچار انفعالات و هیجانات گردد بلکه حبّ و بغض ذات اقدس باری تعالی مرتبط با غایات و اهداف است و اثبات این امر پیش از این در کتاب توحید حاصل شده است. تحقیقاً خداوند تبارک و تعالی به حکم عقل کسی را که فضیلت یا خصلتی نیکو نداشته باشد، پاداش نداده و تکریم نمی‌فرماید و به حکم عقل قبیح است ناقص را بر کامل، نافرمان را بر مطیع، نادان را بر دانا و فاقد کمالات را بر کسی که آراسته به کمالات بسیار است مقدّم بداریم و خداوند متعال فرموده است: «قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّه» {بگو: «اگر خدا را دوست دارید، از من پیروی کنید تا خدا دوستتان بدارد} و بدین ترتیب آشکار می‌شود که جلب محبت خدای متعال مستلزم متابعت از رسول صَلی الله علیهِ و آله است و این خود ثابت می کند که آن حضرت صلوات الله علیه افضل همه مخلوقات است و تنها پیامبر استثنا می شود به دلیل اجماع امت بر برتری پیامبر از همه و به دلیل اینکه کلام به رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله اختصاص دارد و ظاهر سخن پیامبر نیز نشان می‌دهد که مراد وی: محبوب‌ترین دیگر مخلوقات به خداوند متعال است(محبوب‌تر از همه خود رسول اکرم صَلی الله علیهِ و آله است).

اما اینکه وی احقّ به خلافت رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله می‌باشد، بدان سبب است که هرکس افضل از همه صحابه و بلکه از سایر انبیا و اوصیا باشد، عقل اجازه نمی‌دهد غیر او را بر وی مقدّم بدارند، بالأخص تقدّم کسی که حتی یک فضیلت را هم نمی‌توان برای وی ثابت کرد مگر از طریق روایات معاندین که آثار جعلی و دروغ بودنشان آشکار است و برای جلب رضایت سلاطین جور و پشت کردن به طاعت پروردگار زمین و آسمان جعل شده‌اند.

در دلالت این روایت بر افضلیت علی علیه السلام از دو جهت مناقشه شده است: اوّل اینکه احتمال دارد مراد آن حضرت صَلی الله علیهِ و آله، از محبوب‌ترین خلق خدا به وی، در خوردن پرنده باشد نه به طور مطلق! و پاسخ به آن- هرچند که به خاطر سستی و رکیک بودن آن نیاز به پاسخ ندارد و گوینده‌اش استحقاق هم‌سخنی را ندارد- آن است «یأکل» در قول پیامبر صَلی الله علیهِ و آله جواب برای امر است و هر کس کمترین آشنایی با کلام عرب داشته باشد جز این معنا را از آن استنباط نمی... کند، پس اگر حب را به خوردن پرنده اختصاص می‌داد، تخصیصی شمرده می‌شد که قرینه‌ای برای دلالت بر آن وجود ندارد و برهانی نیست که آن را ثابت کند، و اگر «یأکل» را قید برای «حُب» قرار دهد، با وجود استبعادی که دارد نیازمند تقدیر (فی أن یاکل) خواهد بود و این برخلاف اصل است و جز با وجود دلیل نمی‌توان آن را پذیرفت و این در حالی است که در برخی روایات لفظ «یأکل» به کلی وجود ندارد و در برخی دیگر به صورت«حتّی یاکل» آمده که در هر دو حالت احتمال این معنا از آن‌ها نمی‌رود

ص: ۳۵۹

شیخ مفید پاسخ به آن را به صورتی دیگر داده و آن اینکه اگر کلام محتمل آن معنا بود، دیگر فضیلتی بر آن مترتب نمی‌شد، و أنس دو بار علی علیه السّلام را باز نمی‌گردانید تا این فضیلت به انصار تعلّق بگیرد و رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله نیز از انس بر این مطلب اقرار نمی گرفت، کما اینکه اگر آن معنا محتمل بود، امیرالمؤمنین علیه السّلام در یوم الدار بدان احتجاج نمی‌فرمود و حاضران نیز آن را از وی نمی‌پذیرفته و می گفتند: این موضوع بر فضیلتی دلالت نمی کند که امامت و خلافت را ایجاب کند. - . الفصول المختاره ۱: ۶۴-۶۳ -

دوم اینکه احتمال دارد که در آن زمان وی محبوب‌ترین و افضل خلق بوده باشد، پس چرا جایز نباشد که بعد از آن زمان یکی از صحابه افضل از وی شود؟ و پاسخ به این استدلال نیز آن است که چنین برداشتی برخلاف عموم لفظ است زیرا از ظاهر لفظ چنین برمی‌آید که منظور محبوب‌ترین همه مردم در همه حال و زمان بوده است و اگر مقصود وی چیزی جز این بود، قطعاً آن را به نحوی به آن مقصود مقیّد می کرد و از خارج کلام دلیلی وجود ندارد که سخن بر تخصیص دلالت کند.

شیخ مفید نیز پاسخ این اشکال را به دو وجه داده است: اوّل اینکه چنین برداشتی خرق اجماع مرکّب است، زیرا همه اُمّت به دو گروه تقسیم می‌شوند: یا اینکه قائل به تفضیل آن حضرت در هر زمان و مکانی هستند یا اینکه دیگری را در همه حال افضل از وی می‌دانند بنابراین، آنچه گفته آمد سخنی است که کسی قائل به آن نیست. دوم اینکه احتجاج آن حضرت صلوات الله علیه بعد از رسول خدا صَلی الله علیهِ و آله به آن و پذیرفتن قول وی توسط حاضران، این احتمال را رد می کند. - . الفصول المختاره ۱: ۶۳-۶۲ -

ص: ۳۶۰

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

مراجع التصحیح و التخریج و التعلیق

«۴»

نسخه مخطوطه أخری بخطّ النسخ أیضاً علی قطع کبیر و قد سقط منها من أواسط الباب ۹۹: «باب زهده علیه السلام و تقواه» و رمزنا إلیها ب (ح).

ص: ۳۶۱

**[ترجمه]ص: ۳۶۱

**[ترجمه]

«۵»

نسخه مخطوطه أخری بخطّ النسخ أیضاً علی قطع متوسط و هذه الأخیره أصحّها و أتقنها و فی هامش صحیفه منها خطّ المؤلّف قدسّ سرّه و تصریحه بسماعه إیّاها فی سنه ۱۱۰۹ و لکنّها أیضاً ناقصه من أواسط الباب ۹۷: «باب ما علّمه الرسول صّلی الّله علیه و آله عند وفاته» و رمزنا إلیها ب (د).

و هذه النسخ الثلاث المخطوطه لمکتبه العالم البارع الأستاذ السیّد جلال الدین الأرمویّ الشهیر بالمحدّث لا زال موفّقاً لمرضاه الّله.

و قد اعتمدنا فی تخریج أحادیث الکتاب و ما نقلناه المصنّف فی بیاناته أو ما علّقناه و ذیّلناه فی فهم غرائب ألفاظه و مشکلاته علی کتب أوعزنا إلیها فی المجلّد السابع و الثلاثون لا نطیل الکلام بذکرها هنا فمن أرادها فلیرجع هناک.

فنسأل الله التوفیق لإنجاز هذا المشروع و نرجو من فضله أن یجعله ذخرا لنا لیوم تشخص فیه الأبصار. جمادی الثانیه ۱۳۸۰

یحیی العابدیّ الزنجانیّ /السیّد کاظم الموسوی المیامویّ

ص: ۳۶۲

**[ترجمه]ص: ۳۶۲

**[ترجمه]

كلمه المصحّح

بسمه تعالى و له الحمد

إلى هنا انتهى الجزء الثامن و الثلاثون من كتاب بحار الأنوار من هذه الطبعه النفيسه و هو الجزء الرابع من المجلّد التاسع فى تاريخ أمير المؤمنين صلوات اللّه عليه حسب تجزءه المصنّف أعلى اللّه مقامه يحوى زهاء أربعمائه حديث فى أربعه عشر باباً غير ما حوى من المباحث العلميّه و الكلاميّه.

و لقد بذلنا الجهد عند طبعها فى التصحيح مقابله و بالغنا فى التحقيق مطالعه فخرج بعون اللّه و مشيّته نقيّاً من الأغلاط إلّا نزراً زهيداً زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر.

اللّهم ما بنا من نعمه فمنك وحدك لا شريك لك فأتمم علينا نعمتك و آتنا ما وعدتنا على رسلك إنّك لا تخلف الميعاد.

محمد باقر البهبودى.

ص: ۳۶۳

**[ترجمه]ص: ۳۶۳

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزءمن الأبواب

الموضوع/ الصفحه

ص: ۳۶۴

ص: ۳۶۵

**[ترجمه]ص: ۳۶۴

ص: ۳۶۵

ص: ۳۶۶

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

المقدمة:

تأسّس مركز القائمية للدراسات الكمبيوترية فی أصفهان بإشراف آية الله الحاج السيد حسن فقيه الإمامی عام ۱۴۲۶ الهجری فی المجالات الدينية والثقافية والعلمية معتمداً علی النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائيين والمثقفين فی الجامعات والحوزات العلمية.

إجراءات المؤسسة:

نظراً لقلة المراكز القائمة بتوفير المصادر فی العلوم الإسلامية وتبعثرها فی أنحاء البلاد وصعوبة الحصول علی مصادرها أحياناً، تهدف مؤسسة القائمية للدراسات الكمبيوترية فی أصفهان إلی التوفير الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلی الباحثين فی العلوم الإسلامية وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الكترونية من الكتب والمقالات العلمية والدراسات المفيدة وهی منظمة فی برامج إلكترونية وجاهزة فی مختلف اللغات عرضاً للباحثين والمثقفين والراغبين فيها.

وتحاول المؤسسة تقديم الخدمة معتمدة علی النظرة العلمية البحتة البعيدة من التعصبات الشخصية والاجتماعية والسياسية والقومية وعلی أساس خطة تنوی تنظيم الأعمال والمنشورات الصادرة من جميع مراكز الشيعة.

الأهداف:

نشر الثقافة الإسلامية وتعاليم القرآن وآل بيت النبیّ عليهم السلام

تحفيز الناس خصوصا الشباب علی دراسة أدقّ فی المسائل الدينية

تنزيل البرامج المفيدة فی الهواتف والحاسوبات واللابتوب

الخدمة للباحثين والمحققين فی الحوزت العلمية والجامعات

توسيع عام لفكرة المطالعة

تهميد الأرضية لتحريض المنشورات والكتّاب علی تقديم آثارهم لتنظيمها فی ملفات الكترونية

السياسات:

مراعاة القوانين والعمل حسب المعايير القانونية

إنشاء العلاقات المترابطة مع المراكز المرتبطة

الاجتنباب عن الروتينية وتكرار المحاولات السابقة

العرض العلمی البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فى نشر المعلومات

من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولية العمل.

نشاطات المؤسسة:

طبع الكتب والملزمات والدوريات

إقامة المسابقات فى مطالعة الكتب

إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فى الأمكنة الدينية والسياحية

إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية

افتتاح موقع القائمية الانترنتى بعنوان : www.ghaemiyeh.com

إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...

الإطلاق والدعم العلمى لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها

تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسك kiosk، الرسالة القصيرة ((sms

إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس

إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين

إنتاج آلاف برامج فى البحث والدراسة وتطبيقها فى أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ٨ أنظمة؛

١.JAVA

٢.ANDROID

٣.EPUB

٤.CHM

٥.PDF

٦.HTML

٧.CHM

٨.GHB

إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية

١.ANDROID

٢.IOS

٣.WINDOWS PHONE

٤.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فى الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقدم بكلمة الشكر والتقدير إلى مكاتب مراجع التقليد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة فی تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.

عنوان المكتب المركزی

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلی، الرقم ۱۲۹، الطبقة الأولی.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البريد الالكترونی : Info@ghbook.ir

هاتف المكتب المركزی ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

هاتف المكتب فی طهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

قسم البيع ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹شؤون المستخدمين ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹.

مركز
القائمية
اصبهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المــركز من فضلــكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاءِ من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹